Testamen Oauoau

The New Testament in the Manam language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Manam long Niugini

Testamen Oauoau

The New Testament in the Manam language
spoken by approximately 7000 people on Manam and Boesa Islands,
Madang Province, Papua New Guinea
[mva]
Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1996 Papua New Guinea Bible Translation Association
Print publication, 1996 by Papua New Guinea Bible Translation
Association in cooperation with Bible League International

Web version
2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

www.ScriptureEarth.org

Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works)
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long http://tokplesbaibel.org. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Testamen Oauoau

Matiu	Mat	7
Markus	Mar	83
Lukas	Luk	131
Zon	Zon	211
Apostel	Apo	269
Rom	Rom	339
1 Korin	1 Kor	376
2 Korin	2 Kor	409
Galesia	Gal	432
Epises	Epi	444
Pilipai	Pil	456
Kolosi	Kol	464
1 Tesalonika	1 Te	472
2 Tesalonika	2 Te	479
1 Timoti	1 Ti	483
2 Timoti	2 Ti	493
Taitus	Tai	500
Pilimon	Pil	504
Ibru	Ibr	506
Zems	Zem	535
1 Pita	1 Pi	544
2 Pita	2 Pi	554
1 Zon	1 Zon	561
2 Zon	2 Zon	569
3 Zon	3 Zon	571
Zut	Zut	573
Rebelesen	Reb	576

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

PILE DIMUA

Testamen Oauoau ngae nge Nanaranga Pile Uia ne Iesus Kristus ieluaka-kita. Pile Uia ngae nge Rata. Nanaranga Pile Uia ne ngae ane ka Nanaranga itaguraki be taoa ne oauoau kita tamoata be aine moarunga zaiza iemaki. Taoa ne oauoau ngae nge bokainatuka be iemaki: Natu Iesus Kristus idoki be iang-kita, be daraka isuburaki be ono taoa ngae iuau-tekenanai. Bokaibe Nanaranga Pile Uia ne ngae nge tago 'sios'-la teke ki tamoata-la teke ne. Tago-tina. Nge 'sios' moarunga be tamoata be aine moarunga Nanaranga lama diunani nedi.

Pile Uia ngaena-lo ka masa kana ngaedi daeno be goita:

1. baituka be Kristus lama taunani,
2. baituka tasukoaki be talalale Nanaranga matanao,
3. baituka be Nanaranga tarakerakeaki be taraboraboi.

Ata kana kanabiabia Pile Uia ngaena-lo ieno nge Nanaranga baituka be Kristus Iesus malipinganao be tamoata be aine iuketidi be imulekidi.

Baituka Be Pile Uia Ngae Ipura-kita

SECToira-tina be Nanaranga tamoata alu inangadi be Pile Uia ne ngae dagereti kana, be matamata nge Grik Pile-lo digereti. Alauri be Pile takadia-lo dibuira-lako. Kodeka imai be Inggilisi be Pisin Pile-lo dibuiralako. Be nge kodeka kita Manam Pile-lo buiralako ipura. Tamoata Pile Uia ngae Manam Pile-lo dibuiralako nge matamata pile labudi Grik Pile-lo, Inggilisi Pile-lo be Pisin Pile-lo diamangtaki-tina uia noko, kodeka alauri nge Manam Pile-lo dibuiri-lako. Manam Pile-lo dibuirilako kodeka tamoata kauakauadi alu Manam Pile ngaedi nge dililiti uia noko disumoala be geretadi dipura.

Baituka Be Pile Uia Ngae Goleze

Bong kulezeleze nge memem-la ka gotagatagai be golezeleze. Ata geretadia-lo nge suridi tekedia-doi tageregere kana. Bokai mtonanga be ono gokaua: Pile "kaba" nge alu masa "aba" kana dapile, alu masa " 'aba" dapile. Ata geretana-lo masa "kaba" kana gereta ngapurapura. Takadi odio mtonanga: "Kristus" iboadu "Krais" kana gopile, 'enzel' iboadu 'anggelo' kana gopile, "katiuana" iboadu "katuana" kana gopile, be "lima-rua" iboadu "lima-be-rua" kana gopile.

Baituka Be 'Buku' Ngaedi Leze-lo Dadumaiko

'Buku' ngaedi muridi nge pile bibia labudi rangakadi rua dieno:

1. Pile Bibia Labudi. Pile labudi Pile Uia ngaena-lo dieno gokauataki kana nge 'buku' muridi goita. Bong kulezeleze masa siriki bokainaina * gote. Kute nge 'buku' muridia-lo gokakalako be pile

labudi goita. Teke ono mtonanga be ono gokaua: Nanaranga* pera ne. Siriki ngae masa pile maradi ngaeno. Kute nge 'buku' muridia-lo gokakalako be pile "Nanaranga pera ne" nge golelei be labu gokauataki.

2. Testamen Oauoau Bokai Ipile. Pile bakarairai kaoa labudi gokauataki kana nge masa makara goita. Teke ono mto be gokaua: Tama Nanaranga nge bokainaina. Mar 10:27; 12:29-30; Luk 1:37; 6:35-36; Zon 4:23-24; Apo 14:14-17; 17:22-31; Rom 1:18-23...

Pile Ono Ilo-kauanga

Bong kulezeleze masa siriki alu be kana alu ono ilo-kauanga gere maradi daeno be goita. Masa bokai daeno be goita:

1. Siriki ono oarenga mukumuku teke gere maradi ieno be kute nge bokai gokaua pile ngaedi labudi, ki inanga ka dokiadi dipura, ki pile-la ngaedi egedi takadi inanga dieno nge eruma daeno be goita. Teke ono mto be gokaua: "Bong ngaradia-lo nge Ponsius Pailot nge Zudea kaba biabiadi[a] nedi bokana isoaki." Eruma masa bokai daeno:
2. Pile tekedi siriki ngae-diaru ' ' mara-diaru ieno be kute nge bokai gokaua nge tago Manam Pile kaoa. Bokainatuka mto be gokaua: 'buku.'
3. Kulezeleze be pile bokainaina kuita:
"Nanaranga tarakeaki! Tamoata naita Tanepoa aranao be ipura masa marou ngadoki!" (Sam 118:25)

Nge ono gokaua pile ngaedi nge Testamen Muamuana-lo ka dokiadi dipura.

4. Pile panganadi erumadi masa gere takadi bokai goita:

Iesus Kai Teke Ingesuaki
(Mat 21:18-19)

Bokai kuita nge ono gokaua pile-ma suridi tekedi ka makara 'buku' takadia-lo tamoata takaia igere.

5. Pile siriki ngae-diaru [ ] mara-diaru dieno be kuita nge bokai gokaua: tago takaua uia bong matamata Pile Uia ngae gereta ipurapura nge pile ngaedi geretadi dipura ki tago. Maka ma Grik 'buku' aluna-lo nge pile ngaedi dieno be aluna-lo nge tago dieno.
6. Pile panganadi (headings) be pile eruma dieno (footnotes) be pile egedi (chapters) be pile kilidi (verses) nge matamata tago digere 'Grik buku' nedia-lo. Nge alauri ka tamoata alu kana ngaedi digere. Be nge ono daduma-kita be pile labudi takauataki be ono talezeleze uia kana ka digere.

Keka Nanaranga peru biabia-tina kiani, bakara ambe pile ne mangata inanga Manam Pile-lo. Bokaibe kita moarunga-doi nge Nanaranga ara atabala-tina tanangai be tarakeaki!

Bong Pile Uia ngae kulezeleze nge Nanaranga Tama, Natu be Oli Spirit iboadu marou bibia-tina dangko! Moimoi!

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

MATIU

Iesus Labu Nanaritakadi
(Luk 3:23-38)

1 1 Ngaedi nge Iesus Kristus labu rangaka: Iesus nge Debiti labunao ka
ipura. Be Debiti nge Abaram labunao ka ipura.
2 Be Abaram nge Aisak tama.
Aisak nge Zekop tama.
Zekop nge Zuda taritoka zaiza tamadi.
3 Zuda nge Perez be Zera tama-diaru. Tina-diaru ara Tema.
Perez nge Ezron tama. Ezron nge Ram tama.
4 Ram nge Aminadab tama.
Aminadab nge Nason tama.
Nason nge Samon tama.
5 Samon nge Boaz tama. Boaz tina ara Reab.
Boaz nge Obed tama. Obed tina ara Rut.
Obed nge Zesi tama.
6 Zesi nge anuatanepoa biabia ara Debiti nge tama.
Debiti nge Solomon tama. Solomon tina matamata nge Iuraia roa.
7 Solomon nge Reoboam tama.
Reoboam nge Abaiza tama.
Abaiza nge Asa tama.
8 Asa nge Zeosapat tama.
Zeosapat nge Zeoram tama.
Zeoram nge Uzaia tama.
9 Uzaia nge Zotam tama.
Zotam nge Eaz tama.
Eaz nge Ezekaia tama.
10 Ezekaia nge Manase tama.
Manase nge Emon tama.
Emon nge Zosaia tama.

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Zosaia nge Zekonaia taritoka zaiza tamadi. Dia-lo be ungguma aradi
Babilon dipura be ungguma Iuda diundi be diuauridi be kaba
nedia-lo dibagadialako.
12 Uaura-lo be dimule nge nanaritakadi bokai dieno:
Zekonaia nge Sealtiel tama.
Sealtiel nge Zerubabel tama.
13 Zerubabel nge Abaiud tama.
Abaiud nge Eliakim tama.
Eliakim nge Azo tama.
14 Azo nge Zadok tama.
Zadok nge Akim tama.
Akim nge Eliud tama.
15 Eliud nge Elieza tama.
Elieza nge Matan tama.
Matan nge Zekop tama.
16 Zekop nge Iosep tama. Iosep roa Maria. Be Maria Iesus inekiaki.
Iesus ka Kristus.[a]
17 Abaram-lo be imai Debiti-lo nge tubu kulemoa-be-oati moarunga.
Debiti-lo be imai ramani ungguma Babilon dipura be Iuda diundi be
diuauridi be dibagadi nge tubu kulemoa-be-oati moarunga. Babilon-
lo be dimule be imai Kristus puraianao nge tubu kulemoa-be-oati
moarunga.

Kristus Ba Be Nekiaka Ipura
(Luk 2:1-7)

18 Iesus Kristus bokainatuka be nekiaka ipura. Tina Maria nge Iosep
dirauamani. Ata tago isi disoaki-buduru be Maria ambe Oli Spirit
kaiboang nena-lo be itine. 19 Maria roa rarauam Iosep nge tamoata
iauia be muzinga moarunga nge adoadodi be tago irere lili-be-matao
Maria ngaruku-goalai. Bokaibe ilo ilelenaki be zugumaba-lo be Maria
ngasegeaki kana.
20 Ata Iosep isi ilo ilelelenakia-la be Tanepoa Nanaranga ‘enzel’ ne teke
rai-o ipura be bokai irai, “Iosep, Debiti tubu! Maria gobagai be gouati
kana nge moaki taburim ira, bakara nge Oli Spirit kaiboang nena-lo ka
itine. 21 Masa natu moane teke nganekiaki be ara ‘Iesus’ gobuleakini.
Natu ngae ka tamoata be aine ne moarunga muzigoala nedia-lo be
ngauketidi kana.”
22 Kana ngaedi bokainatuka dipura be Tanepoa pilenga tekedi toira
‘propet’ teke aoa-nalo dipusika nge dikalingo. 23 Toira be Tanepoa pilenga
bokai dieno, “Aine teke moane zaiza tago sesu isi dieno-budu masa

---

[a] **1:16** Ara Kristus Ibru pile-lo nge Mesaia.

ngatine be natu moane teke nganekiaki ara Imanuel."[b] Ara Imanuel nge labu bokai: "Nanaranga marada isoaki."

24 Bokaibe Iosep imarang nge Tanepoa 'enzel' ne pilenga itagadi be Maria ibagai be iuati. 25 Ata tago sesu dieno-buduru nibe natu-ba moane ngae nekiaka ipura, be ara Iesus ibuleakini.

Tamoata marourou Ege Amari Rakeana-onaona Dipura

2 1 Erot nge Zudea kaba anuatanepoa nedi bokana isoaki be Iesus Betlem anua, ege Zudea kaba-lo nekiaka ipura. Alauri nge tamoata marourou alu ege amari rakeanao be ditui be Ierusalem anua-lo dipura. 2 Tamoata ngaedi Ierusalem-lo dipura nge bokai ditegi, "Natu moane ungguma Iuda ngatanepoadi kana be nekiaka ipura inanga isoaki? Goai ne ege amari rakeanao irakerake be kite ka kipura be garakeaki kana."

3 Erot pile ngaedi ilongo nge ilo ibuku-tina. Be tamoata be aine moarunga Ierusalem-lo nge bokaina-doi ilodi dibuku. 4 Kodeka Erot itaguraki be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge ikiladi be bokai itegidi, "Kristus[c] masa anua nangatana-lo nekiaka ngapura?"

5 Be di dikatu be bokai dipile, "Betlem anua, ege Zudea kaba-lo. Maka ma 'propet' bokai igere:

> 6 'Betlem anua, Zuda kateka nenao ka kueno! Zuda bagi tamoata nedi bibia maradi nge aram tago ileua-tina! Kaiko-lo ka tamoata biabia teke ngapura kana. Ngai ka ungguma negu Israel ngamuadi kana.' " (Mai 5:2)

7 Kodeka Erot itaguraki be tamoata marourou ege amari rakeana-onaona nge ikeliakidi be zugumaba-lo be inaguridi be bong-tina ono goai ipura nge ikauataki.

8 Kodeka Erot bokai iradi, "Kamalale Betlem-lo be natu-muku ngae kamaleleia-tina uia. Kate nge kamapura be kamaraia, be mialale be mrakeaki."

9 Tamoata marourou Erot pilenga ngaedi dilongo nge dialale. Zala-lo nge goai matamata ege amari rakeanao dite nge kababe ipura be arodi imuamua be ditagatagai. Goai ngae imuamua nibe ilako be kaba odio natu-muku ieno kana nge atabaladi itui. 10 Tamoata marourou goai ngae dite nge suridi diuia-tina. 11 Kodeka makara be pera ono natu-muku ieno kanana-lo disili. Disili nge natu-muku tina Maria diaru disoakiru be dite. Be tukudio dirokazokuria be natu-muku ngae dirakeaki. Dirakeakia-doi kodeka raba kandi diuasari be lumaluma didokidokini nge diani. 'Gol,' au-kusi boaudi rongorongo be bureng boaudi otioti nge lumaluma bokana natu-muku diani. 12 Ata rai-o nge pile bokai didoki, "Erot-lo moaki kamule." Bokaibe zala takaia ditagai be anua nedia-lo dimule.

---

[b] **1:23** Ais 7:14 [c] **2:4** Mesaia

Natu-muku Iesus Izip Iratuakalako Ipura

13 Tamoata marourou ege amari rakeana-onaona dialale nge Tanepoa
'enzel' ne teke Iosep rai-o ipurakani be bokai irai, "Gomarang be natu-
muku tina diaru godoki-diaru be kamairatuto be Izip kamalakoto.
Makara kamasoakito nibe masa kaba mra-kamingto be kamamuleto. Erot
ambe natu-muku ngalelei be ngaumoatei kana."
14 Makara nge Iosep imarang be natu-muku tina diaru idoki-diaru be
oababu-lanalo be Izip diratu-lakoto. 15 Be makara Izip kaba-lo disukoakito
nibe Erot imate. Bokainatuka be Tanepoa pilenga tekedi 'propet' teke
aoa-nalo dipusika nge dikalingo. 'Propet' ngae bokai ipile, "Natu-gu
moane Izip kaba-lo be ukeliaki."[d]

Erot Ipile Be Natu-muku Moane Umoateadi Dipura

16 Alauri be Erot kaba bokai ita tamoata marourou ege amari rakeana-
onaona dibolesi nge nama ira-tina. Bokaibe ipile be Betlem anua-lo be anua
saringa dieno-lo nge natu-muku moane moarunga barasi nedi rua be ibala nge
diumoatedi. Tamoata marourou pilengadi itagadi be natu-muku umoateadi
dipura. Di ka bong-tina ono goai ipura nge dirangakani. 17 Bokai imuzi be ono
'propet' ara Zeremaia nge pilenga dikalingo. Zeremaia bokai ipile:

> 18 "Malonga teke Rama anua-lo longora ipura. Itangtang be ilo nge
> itakoro-tina. Resel ka natu kanabe itangtang. Natu moarunga nge
> dimate-doi. Bokaibe tago teke iboadu ilo ngaka-uiai." (Zer 31:15)

Natu-muku Iesus Izip-lo Be Muleaka Ipura

19 Erot imate nge rai-o Tanepoa 'enzel' ne teke Iosep Izip kaba-lo isoaki be
ipurakani. 20 Be bokai irai, "Gotui be natu-muku tina diaru godoki-diaru be
kaba Israel kateka-lo kamamulelakoto. Tamoata maka natu-muku daumoatei
kana nge ambe dimate-doi." 21 Kodeka Iosep itaguraki be natu-muku tina
diaru idoki-diaru be Israel kaba-lo dimulelakoto.
22 Bong Iosep bokai ilongo Akelas ambe tama Erot kaba idoki be Zudea
kaba itanepoadi nge taburi irani be tago ilako be Zudea kaba-lo isoaki. Rai-o
be pile ngaedi idoki. Bokaibe Galili kaba-lo ilako, 23 be anua ara Nasaret-lo
anua idoki. Iosep bokai imuzi be 'propet' pilengadi ngaedi dikalingo. 'Propet'
bokai dipile, "Ngai masa Nasaret tamoata kana dakilakilai."

Zon Baptais Sulenga

(Mar 1:2-8; Luk 3:1-18; Zon 1:19-28)

3 1 Alauri nge Zon Baptais ipura be Zudea masaua kaba-lo be tamoata
be aine isulesuledi 2 be mangata bokai iraradi, "Ilo-ming kamabuiri

---

[d] **2:15** Osea 11:1

be muzigoala neming kamasegeaki! Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana ambe isaringa!"

3 'Propet' ara Aisaia toira bokainatuka ipile nge Zon ka irangaki. Aisaia bokai ipile:

"Malonga teke masaua kaba-lo bokai ikilaulau,
'Tanepoa zalaka kamamoataungakini. Zala adoadodi kamaemaki be odio ngalale.' " (Ais 40:3)

4 Zon kusi ne nge ngado aradi 'kamel' pulekedi ane ka emakadi dipura. Soa-nao nge angapi ngado aradi 'bulumakau' kusidi ane emaka ipura nge inanganangai. Kangkang kana nge oazikezike be kutum-patu damakadi. 5 Makara nge tamoata be aine kokoko-tina Zon-lo dilako. Tamoata be aine ngaedi nge Ierusalem anua-lo, be Zudea kaba-lo, be kaba moarunga Zodan zagura zagenao dieno-lo ka ditui be dilako. 6 Be muzigoala nedi mangata dirangaki be Zon itaguraki be ruku ono tamalinga ane be Zodan zagura-lo irukudi.

7 Ata Zon kaba bokai ita 'Parasi' be 'Sadiusi' kokoko-tina dipura be ruku ono tamalinga ane ngarukudi kana nge pile kaiboangdia-lo bokai iradi, "Kam moata goalakadi ulunga kaoa! Naita ira-kaming kam kaboadu Nanaranga nama ratinga ambe ngapura kana nge kamairatui? 8 Ilo-ming kabuiri be muzigoala neming kasegeaki[e] nge mangata ma kamaememaki be teadi dapura kam ambe muzigoala neming kasegeaki. 9 Be moaki ilo-ming bokai kananga, 'Abaram nge keka tubuma' ngena masa moatubu ngaedi kamairatudi? Tago-la! Ngau ka ura-kaming! Nanaranga iboadu patu ngaedi ngadoki be Abaram tubu ne ngapurakidi! 10 Ogi ambe kai labudia-lo ikatiuana be ieno, be ono kai ziridia-lo poloadialako dapura kana. Kai moarunga kalingodi tago uia dipupuraki masa poloadi be eoa-lo rokakadialako dapura.

11 "Ngau dang ane ka ruku ono tamalinga ane uruku-kaming be ono kaua ngapura kana kam ambe ilo-ming kabuiri be muzigoala neming kasegeaki. Ata murigu nge tamoata teke kaiboang ne ngau kaiboang negu diuasadi nge ngamai kana. Ngau erumaruma-tina! Bokaibe tagona-tina uboadu ae sukuma ne mbazidi.[f] Ngai masa Oli Spirit be eoa ane be ruku ono tamalinga ane ngaruku-kaming. Bakara, Oli Spirit be eoa ka kulubobi. 12 Taramang ne ono niu kozoma idokidoki. Masa niu ngakozo be kalingodi ngadoki be kangkang pera nena-lo ngakoazalaki, be zipidi masa eoa tago matemate-lo ngarokakilako."

Iesus Rukuia Ipura
(Mar 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Kodeka Iesus Galili kaba-lo ka itui be ipura Zodan zagura-lo be Zon ruku ono tamalinga ane be ngarukui kana. 14 Ata ono Zon Iesus ngaemaki

---

[e] **3:8** Puki-sege take-sege bokana kamasegeaki. [f] **3:11** Luk 3:16

be ilo takaia nganangai kana nge Zon bokai ipile, “Ngau urere kaiko gorukuia! Ata kaiko ngau-lo kupura.”

15 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Kaituka-tina nge ambe kana bokai emakadi dipura. Bokaibe bokaina-la daeno. Moaki tabuiri-ramo. Maka ma bokai tamuzi masa mata adoadodi taemaki be dakalingo.” Iesus bokai ipile nge Zon isumoala.

16 Alauri Iesus rukuia ipura nge oaikiki-tina laka-o ituilako. Laka-o ituilako nge lang ono itakakalako be Oli Spirit nge mang bune bokana ibalabala be ite. Bune ngae ibala be Iesus ono itokaria. 17 Be malonga teke lang-lo bokai ipile, “Nge Natugu! Ngau urereretakia-tina. Be ilogu iuiatakia-tina.”

Iesus Toia Ipura

(Mar 1:12-13; Luk 4:1-13)

4 1 Kodeka Oli Spirit ipura be Iesus ibagalako masaua kaba-lo be Satang Iesus ngatoi kana. 2 Amaridi kulemoadi oati be oabubudi kulemoadi oati makara iali be isoaki be ambe tole imate. 3 Kodeka Satang ipura be bokai irai, “Kaiko Nanaranga Natu nge patu ngaedi goradi be kangkang dapura.”

4 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Nanaranga ‘Buku’ ne bokai ipile,

> ‘Tamoata tago masa kangkang-ba ngakangkang be ngasukoaki. Tago. Nanaranga pilenga moarunga ngatagatagadi be ngasukoaki.’ ” (Diut 8:3)

5 Kodeka Satang itaguraki be Iesus ibagalako anua rata ara Ierusalem-lo be Nanaranga pera ne atabalanatuka inangai. 6 Be bokai irai, “Kaiko Nanaranga Natu nge makare be nem-la be ea kateka-o gorokakikolako. Maka ma Nanaranga ‘Buku’ ne bokai ipile:

> ‘Nanaranga masa kaiko kanabe ‘enzel’ ne nganepidi be luma-di ane dasabosaboiko. Bokai masa aem-baba tagona-tina patu-o gototoki.’ ” (Sam 91:11-12)

7 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Ata Nanaranga ‘Buku’ ne kababe bokai ipile,

> ‘Nanaranga nem Tanepoa moaki kutoi.’ ” (Diut 6:16)

8 Alaurituka nge Satang itaguraki be Iesus ibagai be buku teke salagabulina-tinao inangai, be anua be kaba moarunga kateka-o nge itikini. Anua be kaba moarunga kateka-o nge kulang be kaiboang nedia-lo dieno be itikini. 9 Be bokai irai, “Tukum-o kurokazokuria be aragu kurakeaki masa kana moarunga ngaedi nge nem miangko.”

10 Ata Iesus ikatu be bokai ipile, “Satang, goiratu! Nanaranga ‘Buku’ ne bokai ipile,

> ‘Nanaranga nem Tanepoa-la ka gorakerakeaki be ngaia-la ka gomalipilipini.’ ” (Diut 6:13)

11 Kodeka Satang ialale be Nanaranga ‘enzel’ ne dipura be Iesus didumai.

Iesus Malipi Ne Galili-lo Imarangaki
(Mar 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Bong Iesus bokai ilongo Zon ambe uaura-lo dinangai nge kaba ngaradi ipereki be Galili kaba-lo imulelako. 13 Ialale nge tago ilako be Nasaret anua-lo isoaki. Ilako be Kaperneam anua-lo isoaki. Anua ngae nge dang boakuboaku kanabiabia ara Galili zagenao ka ieno. Dang kanabiabia nge Zebulun be Naptali kateka-o ka ieno. 14 Bokaibe ‘Propet’ ara Aisaia nge pilenga tekedi dikalingo. Aisaia bokai ipile:

15 “Zebulun kateka be Naptali kateka, ege makasi lakoianao, Zodan
zagura ege takaianao. Galili kaba nge Ungguma Takadi kaba nedi.
16 “Tamoata malama tagongana-lo disukoaki ambe malama kanabiabia
teke dite. Tamoata be aine mate-kaba anunukana-lo disukoaki
masa malama odio ngabala.” (Ais 9:1-2)

17 Kodeka bong ngaradia-lo be Iesus pilenga ngaedi mangata ipilepile, “Ilo-ming kamabuiri be muzigoala neming kamasegeaki![g] Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana ambe isaringa!”

Iesus Tamoata Konakona Oati Ikiladi
(Mar 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Iesus dang biabia boakuboaku ara Galili zagenao ialalale nge taritokatoka rua Saimon ara takaia Pita be Endru ite-diaru. Diaru nge raka kandiaru tekena-lo ika didokidokiru, bakara diaru nge ika dokidoki kaoa. 19 Kodeka Iesus itaguraki be bokai ira-diaru, “Kamamairu! Kamatagaiaru be tamoata dokiadi mitiking-kamingru.” 20 Makara nge oaikiki-tina raka kandiaru diperekiru be Iesus ditagaiaru.

21 Mukuna-la ilako nge kaba taritokatoka rua ara-diaru Zems be Zon ite-diaru. Diaru nge Zebidi natu ruoti. Tama-diaru Zebidi zaiza be kati nediatoi-o disoakito be raka kandiato diolaoladi be Iesus ikila-diaru. 22 Ikila-diaru nge oaikiki-tina tama-diaru be kati nediato diperekiru be Iesus ditagaiaru.

Iesus Isule Be More Iadoraki
(Luk 6:17-19)

23 Iesus ege-ege Galili kaba-lo ilakolako be Iuda pera nedi ono serereinga-lo isilisili be Pile Uia bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge mangata irangarangaki. Be more be goala bakarairai-bakarairai nge iadoadoraki. 24 Bokaibe rangaka nge ege-ege Siria kaba-lo dilako be tamoata more be goala

---

[g] **4:17** Mat 3:8

bakarairai-bakarairai odio dieno, be tamoata sururu bibia odio dieno, tamoata mariaba goalakadi dibagabagadi, tamoata zuzudi bokaudi, tamoata aedi be luma-di matedi nge dieluakidia-doi be Iesus iadorakidi. 25 Bokaibe tamoata be aine dum kokoko-tina Galili kaba-lonalona be 'Dekapolis' kaba-lonalona, Ierusalem anua-lonalona, Zudea kaba-lonalona be Zodan zagura ege takanao disukoaki nge Iesus ditagai.

Iesus Buku-o Be Isule

5 1 Iesus tamoata be aine kokoko-tina dipura be itedi nge buku muku tekenao ilako be zagenao isoakiria. Be tagataga ne dipura be disoakiria.
2 Kodeka makara be isuledi. Bokai ipile:

"Suri Uia-tina."
(Luk 6:20-23)

3 "Tamoata dikaua Nanaranga mata-nao kana nedi tagotago nge suridi dauia! Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge tamoata bokainaina nedi!
4 "Tamoata ilodi dinodonodo be ditangtang nge suridi dauia! Nanaranga masa ilodi ngaka-maliedi.
5 "Tamoata nedia-la dibabalakidi be malielie-ba disukoaki nge suridi dauia! Kana moarunga kateka-o masa dadoki be danemdi.
6 "Tamoata dimoatangtang-tina be Nanaranga mata ne adoadodi daememaki kana nge suridi dauia! Nanaranga masa rerengadi ngamambuaki.
7 "Tamoata maka tamoata takadi ilodi ditagatagadi nge suridi dauia! Nanaranga masa ilo ngatagadi.
8 "Tamoata ilodia-lo giriki tago teke ieno nge suridi dauia! Di masa Nanaranga date.
9 "Tamoata anua-uia didokidoki nge suridi dauia! Nanaranga masa natu kana ngarangakidi.
10 "Tamoata Nanaranga rerenga ditagatagadi be tamoata takadi ditaguraki be sururu dianiandi nge suridi dauia! Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge tamoata bokainaina nedi.
11 "Ngau kanabe tamoata takadi diebulo-kaming, ki sururu diang-kaming, ki boli-pile bakarairai-bakarairai ane be mata goalakadi moarunga omingo dinangalako nge suri-ming dauia! 12 Ilo-ming moaki dibuku! Suri-ming dauia! Bakara, zazanga neming bibia-tina lang anua-lo dieno! 'Propet' tongira aro-ming dilako nge bokainatuka-la sururu aniadi dipura."

Makasi Be Malama
(Mar 9:50; Luk 14:34-35)

13 "Kam tamoata be aine kateka-o makasi kandi. Ata bong makasi kapisanga daleua masa baituka tabasaki be kaba kapisanga tamuleaki?

Makasi bokainaina nge malipi nedi tago. Bokaibe rokakadi dipurapura be tamoata ae-di ane diduaposaposa.

14 "Kam kateka moarunga malama ne. Anua biabia buku-o emaka
ipura nge tago iboadu ngakoma. 15 Bokainatuka-la, tamoata baratui
dibubulai nge tago tabira-baba erumadi dinangananga. Tago. Kadanga-
lo dinangananga be tamoata moarunga pera-lo malama dianiandi.
16 Be baratui-la ngae bokana, tamoata be aine takadi matadi-o
kamamalamalama be muzi uia kamaememaki be daitaita. Bokai masa
Tama-ming lang anua-lo isoaki ara darakerakeaki!

Moses Mata ne Rangakadi

17 "Moaki ilo-ming dipile Moses Mata ne be 'Propet' gerengadi
mgamang be mrokaki kana ka upura. Tago mgamang be mrokaki kana
ka upura. Memaki be dakalingo kana ka upura. 18 Moimoi ka ura-kaming!
Bong lang be kateka daeno nibe ngalako manubungadi-o masa Moses
Mata ne nge tagona-tina muku teke ngaleua! Tago be tago-soasoa! Siriki
mukumukunatuka, ki gere siriki nedi mukumukunatuka teke tago iboadu
ngaleua. Gere ngaedi masa daeno nibe kana moarunga rangakadi dipura
nge emakadi dapura be dakalingo. 19 Bokaibe tamoata naita mata ngaedi
ege mukumukunatuka teke ikotoi be idoki be tamoata takadi itikingdi be
ngai bokana dimuzi nge masa lang anua-lo ara ngalaurituka. Ata tamoata
naita mata ngaedi itagatagadi, be idoki be tamoata takadi itikingdi nge
masa lang anua-lo ara biabiatuka. 20 Ngau ka ura-kaming! Muzinga-ming
adongadi Parasi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki muzingadi
tago diuasadi nge tagona-tina iboadu anua ono Nanaranga ngatanepoa
kanana-lo kamasili!

Tamoata Umoateadi Suletaka
(Luk 12:57-59)

21 "Toira bokai diradi be kam ambe kalongo,
'Tamoata takaia moaki kumoatei. (Eks 20:13)
Tamoata takaia kumoatei masa giriki nem lilitadi dapura.'
22 Ata ngau bokai ura-kaming: Tamoata naita taritoka giriki tagonganaba-
lo nama irataki masa giriki ne lilitadi dapura. Tamoata naita taritoka
bokai irai, 'Moangaruru,' masa Iuda 'Kansolo' nedi arodi ngatui. Tamoata
naita taritoka bokai irai, 'Ngaongaom-tina' masa eoa tago matemate-lo
ngalako.

23 "Bokaibe tabataba nem kueluaki be bagi ono tabataba aninga-o
kunanga, ata taritokam teke kamru edua nemingru tekedi ilom iandi
nge 24 tabataba nem makara bagi ono tabataba aninga aro gonangaria
be goalale be taritokam kamru soakinga-mingru kamadorakiru be ono
kamaeruangamiru, kodeka gomule be tabataba nem Nanaranga goani.

25 "Tamoata teke ibagaiko be 'koto'-lo ngalakuakiko kana nge zala-
lanalo be pile kamadorakiru be kamaeruangamiru. Pile tago kadorakiru
be kaeruangamiru masa tamoata ngae ngaeluakiko be tamoata giriki
adoadoraki aro ngatuirakiko. Kodeka tamoata giriki adoadoraki masa
ngadokiko be katonga-oaoa luma-nao ngasalangakiko be uaura-lo
ngarokakikolako. 26 Moimoi ka ura-kaming! Makara uaura-lo gosoaki
nibe oti nem moarunga gokatu-doi.

Roti Mata Gamana Suletaka

27 "Toira bokai diradi be kam ambe kalongo,
'Roti mata moaki kugamani be aine ki moane takaia kurepeki be
kaeno-buduru.' (Eks 20:14)
28 "Ata ngau bokai ura-kaming! Tamoata naita aine teke matanaba-lo
ite be ireretaki be daeno-buduru kana nge ambe roti mata ka igamani
be dieno-buduru bokana. Ilonaba-lo ka ipile, ata nge ambe roti mata ka
igamani.
29 "Bokaibe matam oanam-onaona ka iemakiko be muzigoala
kuemaki nge gopasiki be gorokaki! Kaniam tekena-la ileua nge iuia.
Ere-moarungam be eoa tago matemate-lo kulako nge tagona-tina iuia!
30 Lumam oanam ka iemakiko be muzigoala kuemaki nge gototoki be
gorokaki! Lumam takaia ileua nge iuia. Ere-moarungam be eoa tago
matemate-lo kulako nge tagona-tina iuia.

Aine Segeakadi Suletaka
(Mat 19:9; Mar 10:11-12; Luk 16:18)

31 "Toira bokai dipile, 'Tamoata naita roa ngasegeaki kana nge 'pepa'
ono roti totoka ngagereti be aine ngani.'[h] 32 Ata ngau bokai ura-kaming!
Aine nangata roa tago ono imanai, ata moane-ba ka isegeaki be aine
kababe iroti nge moane ngae ka aine iemaki be roti mata igamani be
moane takaia diaru dieno-buduru. Be moane nangata itaguraki be aine
segesegeaki bokainaina iuati nge moane ngae roti mata igamani be aine
takaia diaru dieno-buduru!

Moimoibe Pile Suletaka

33 "Pile takadi tamoata toira diradi be kam ambe kalongo nge bokai,
'Pile tekedi tamoata ki kana teke aranao be kupile be moimoibe goemaki
kana nge goemaki be ngakalingo. Moaki kuboli. Tanepoa aranao be
kupile nge kana kurangaki goemakia-soasoa be ngakalingo.' 34 Ata ngau
bokai ura-kaming! Pile tago tototo kamaemaki kana nge moaki kana
teke ara-nao be kaemaki. Moaki-la! Moaki lang anua katugani be ono

---

[h] **5:31** Diut 24:1

pile neming kaka-kaidi. Moaki-tina! Lang anua nge Nanaranga bagi
ono tanepoanga ne. 35 Moaki kateka ara-nao be pile neming kaka-kaidi.
Moaki-tina. Kateka nge Nanaranga ae salangaka ne. Moaki Ierusalem ara-
nao be pile neming kaka-kaidi. Moaki-tina. Ierusalem nge Anuatanepoa
Biabia-tina anua ne. 36 Moaki pangana-ming karangaki be ono pile
neming kaka-kaidi. Maka ma tago kaboadu donga-ming kamaemaki
be daoaoaoa ki dazimzim. 37 'E!' kana kapile nge 'E!'-la kana kamapile.
'Tago!' kana kapile nge 'Tago!'-la kana kamapile. Bakara, pile takadi ono
pilenga-ming kababe kamabatadi kana masa Satang-lo dapusika.

Lasa-doki Mata Suletaka
(Luk 6:29-30)

38 "Toira bokai dipile be kam ambe kalongo, 'Tamoata matam ipasiki
nge mata gopasikani. Tamoata ilem ikoto nge ile gokoto.'[i] 39 Ata
ngau bokai ura-kaming! Tamoata muzinga goalakadi kata bakara
ibasakiko nge luma moaki kukatu. Tamoata naita poapoam oanam-o
izamposaniko nge gobuiriko be egedi takadi ngazamposa. 40 Tamoata
kata nga'koto'takiko kana be angapi nem idoki nge malo nem goani
be. 41 Tamoata kata ipura be tago rerengam-lo iakangaoiko be kana ne
moatubudi masauakadi kaleti pile-lo 'mail' teke goalaleaki kana nge
kaiko 'mail' rua goalaleaki. 42 Tamoata teke isinauiko nge kana ireretaki
goani. Tamoata teke ipura be isinauiko be kana nem teke ngabagai kana
nge luma zokuzoku-ba goani. Moaki kukapangai.

Erekei Rereretakadi Suletaka
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 "Toira bokai dipile be kam ambe kalongo,
'Ruangam gorereretaki be erekei nem gosegesegeaki.' (Leb 19:18)
44 "Ata ngau bokai ura-kaming! Erekei neming kamarereretakidi,
be tamoata sururu dianiang-kaming nge di kanabe Nanaranga
kamaraboraboi. 45 Bokai kamuzimuzi masa Tama-ming lang anua-
lo isoaki natu kamapura. Ngai ka amari iememaki be tamoata uia
be tamoata goalakadi malama ianiandi. Be ngai ka ura iememaki be
tamoata muzingadi adoadodi be tamoata muzingadi goalakadi odio
ibalabala. 46 Tamoata direreretaki-kamingla karereretakidi masa zazanga
uia nangatadi kamadoki? Maka ma tamoata 'tagisi' didokidoki bokai
dimuzimuzi! 47 Ruanga-mingla kadumadumadi nge kana oauoau kata
kapuraki ki? Nge tago oauoau ka kapuraki! Tamoata Nanaranga pilenga
tago ditagatagadi bokai dimuzimuzi! 48 Adoado-tina kamasukoaki, Tama-
mingla adoado-tina lang anua-lo isoaki bokana.

---

[i] **5:38** Eks 21:24; Leb 24:20; Diut 19:21

Kana Negeadi Suletaka

6 1 “Eke! Muzinga-ming adongadi tamoata takadi matadi-o
kamaememaki be date-kaming takana! Muzinga-ming bokainaina
mangata lili-be-matao kaememaki masa Tama-ming lang anua-lo isoaki
zazanga uia tago ngang-kaming.
2 “Tamoata kana ne tagotago kata kana teke goani kana nge tauru eueuri
moaki arom dilako be kutagadi! Muzi bokainaina nge tamoata bolingadi ratadi
muzi nedi. Muzi ngaedi nge pera ono serereinga-lo be zala bibia-lo diememaki.
Bokai dimuzimuzi be tamoata be aine takadi ditetedi be aradi dirakerakeaki.
Moimoi ka ura-kaming! Tamoata bokainaina ambe zazanga nedi ere-
moarungadi be didoki-doi. 3 Tamoata kana ne tagotago kata godumai kana nge
lumam oanam rakana iememaki nge ngasim moakina-tina ikaua. 4 Bokai masa
kana tamoata kuiani nge zugumaba-lo ngaeno. Tamoata takadi moakina-tina
dikaua. Kana moarunga zuguma-lo emakadi dipurapura nge Tama-ming itaita-
doi. Bokai kamuzimuzi masa zazanga neming uia ngang-kaming.

Rabo Muzi Suletaka
(Luk 11:2-4)

5 “Bong Nanaranga karaboraboi nge moaki tamoata bolingadi ratadi
diraborabo bokana karaborabo. Zala bibia zagedi-o be pera ono serereinga-lo
nge tuitui-ba rabo kana direrere-tina. Bokai dimuzimuzi be ono tamoata be
aine moarunga datetedi kana. Moimoi ka ura-kaming! Zazanga nedi ambe
ere-moarungadi be didoki-doi. 6 Ata bong kam kamarabo kana nge pera
kanaming-lo kamasili be babaduadua kana-ming kamaono-uia be Tama-ming
tago kateate nge kamaraboi. Muzi moarunga komanga-lo emakadi dipurapura
nge Tama-ming itaita-doi. Bokai masa zazanga uia ngang-kaming.
7 “Bong Nanaranga karaboraboi nge moaki pile kokoko labudi tagotago
ane be karabo. Muzi bokainaina nge tamoata Nanaranga pilenga tago
ditagatagadi muzi nedi. Ilodi dipilepile pile kokoko daememaki masa
Nanaranga ngalongoridi.
8 “Muzingadi moaki katagatagadi. Rakana karere-taki be Tama-ming
kamasinaui kana nge ikauatakia-doi mua. Alauri ka kasinaunaui.
9 “Bokainatuka kamaraborabo:
‘Tama-ma lang anua-lo kusukoaki. Aram ratana-la ngaeneno.
10 ‘Bong ono gotanepoa kana nge ngapura-kama. Rerengam lang anua-
lo ditagatagadi bokana nge kateka-o datagatagadi.
11 ‘Kangkang amari ngaena-lonalona goang-kama.
12 ‘Oti[j] nema gorokakile-kama, tamoata takadi oti nedi kirorokakiledi
bokana.

---

[j] **6:12** Oti nge muzigoala.

13 ‘Moaki toitoi-lo kulakuaki-kama. Ata Satang gorokakale-kama.
[Bong ono gotanepoa kana, kaiboang, be ara bibia nge nem-doi,
be nem-kueno daeneno. Moimoi.]’
14 “Kamalongo! Tamoata ki aine teke oti ne kam-lo dieno be karokakile
masa Tama-ming lang anua-lo oti neming ngarokakile-kaming. 15 Ata
tamoata be aine takadi oti nedi tago karokakiledi masa Tama-ming lang
anua-lo oti neming tagona-tina ngarokakile-kaming!

Kangkang Zirau Suletaka

16 “Bong kangkang kazirau nge lili-ming moaki nodonodo bokana
kaemaki. Muzi bokainaina nge tamoata bolingadi ratadi muzi nedi.
Dalalale masa teadi tole matemate bokana dalalale. Tamoata be aine
takadi datedi masa dapile-ra tamoata ngaedi kangkang dizirau. Moimoi
ka ura-kaming! Tamoata bokainaina ambe zazanga nedi ere-moarungadi
be didoki-doi. 17 Ata bong kam kangkang kazirau nge lili-ming kamasaki
be kamabureng uia be donga-ming kamaruati. 18 Bokai kamuzi masa
tamoata be aine takadi tago dakaua kangkang kazirau. Ata Tama-ming
tago itaita-la ka ikaua. Kana moarunga zuguma-lo emakadi dipurapura
nge Tama-ming itaita-doi. Bokaibe zazanga uia masa ngang-kaming.

Kana Uia Kabunadi
(Luk 12:33-34)

19 “Kana neming uia aburoming-tina nge moaki kateka-o kakakabung.
Makare kateka-o nge boaboaziri kana digagamang be kana alu
digalagalalai. Be anako babari disaresare be disilisili be dianakonako!
20 Kana neming uia kamakabung kana nge lang anua-lo kamakabung.
Kana makara kabunadi dipurapura nge boaboaziri tago digagamang,
be tago digalagalalai. Be anako tago babari disaresare be disilisili be
dianakonako. 21 Kana neming uia aburoming-lonalona dieno kana masa
ilo-ming makarana-la daeneno.

Tamoata-ming Malama Nedi
(Luk 11:34-36)

22 “Mata-ming nge koalea neming. Mata-ming uia masa tamoata-ming
ere-moarungadio malama daeno. 23 Mata-ming digoala masa tamoata-
mingo oabubu daeno. Malama omingo dieno tago diuia masa teaming
daoabubu-tina. Be oabubu ngae masa ngagoala-tina!

Nanaranga Be Kateka Kana
(Luk 16:13)

24 “Tamoata teke tago iboadu tanepoa rua dududu kandiaru bokana
ngasoaki. Takaia masa ngarerereteki be takaia masa ngasegesegeaki.

Be takaia masa ngatalatalari be takaia masa ngamurinarinai. Kam tago iboadu Nanaranga be ‘mone’ malipi nedi bong-doi teke kamadokidoki.

Ilo-ming Moaki Dibuku
(Luk 12:22-31)

25 “Nge bokai ka bokai mra-kaming kana! Kangkang kamakangkang be dang kamasingsing be neming uia kamasoaki kana nge moaki ilo-ming dibukubukutaki. Be rakana kamaokori kana nge moaki ilo-ming dibukutaki. Rakana ka ilo-ming dabukutakia-mua kana? Soakinga-ming be tamoata-ming ki kangkang be kusi kamananganganga ka ilo-ming dabukutaki mua kana? Soakinga-ming be tamoata-ming ka ilo-ming dabukutaki-mua kana! 26 Mang makatabala diroro kamatedi. Di kangkang tago ditanotano, be tago diuaroeroe, be kangkang tago kangkang pera-lo dikoazakoazalaki. Tago-la! Tama-ming lang anua-lo isoaki ka kangkang ianiandi. Bokaibe Tama-ming masa kam ngailo-bukutaki-kaming mua. Alauri ka mang ngailo-bukutakidi kana. 27 Naita teke iboadu soakingana-ba ngailo-bukubukutaki be iboadu barasi ne ono ne iauia ngasoaki kana nge ngaka-salagati?

28 “Bakara ka kusi kamananganganga kana nge ilo-ming dibukubukutaki? Moare kabukabu purangadi kamaita. Tago dimalipilipi! Kusi nedi tago nedia-la diememaki! 29 Ata ngau ka ura-kaming! Toira Solomon ngazim ne uia-tina inangananga. Ata ngazim ne malamakadi nge tagona-tina teke moare kabukabu malamakadi iuasadi. 30 Siresire nge Nanaranga ka ingazingdi. Siresire kaituka kaitaita ma! Ata zama masa totokadi dapura be eoa-lo rokakadialako dapura. Ilo-ming dipile Nanaranga tago iboadu kusi ngang-kaming be kamaoko ki? Lama unianga-ming disiki-tina! 31 Ilo-ming moaki bokai dibuku, ‘Masa rakana gakang?’ ki ‘Masa rakana gasing?’ ki ‘Masa rakana gaokori?’ 32 Ilo-buku ngaedi nge tamoata Nanaranga pilenga tago ditagatagadi nedi. Tama-ming lang anua-lo isoaki ikaua kana moarunga ngaedi nge kareretaki. 33 Ata bong ono Nanaranga ngatanepoa kana be mata ne adoadodi kamalelei be kamaita mua noko. Alauri masa kana takadi ngang-kaming. 34 Bokaibe zama moaki ilo-ming dibukutaki. Zama masa nena-la be ngailo-bukutaki. Amari teke ilo-buku ne nge amarina-la tekena-lo daeno. Moaki zamazama-lo kalakuaki.”

Tamoata Takadi Giriki Nedi Moaki Kaliliti
(Luk 6:37-38, 41-42)

7 1 “Tamoata takadi giriki nedi moaki kaliliti be kapile digoala. Tamoata takadi giriki nedi kaliliti masa Nanaranga kam giriki neming ngaliliti. 2 Tamoata takadi giriki nedi kaliliti be baituka karangaki nge masa Nanaranga bokainatuka-la ka ngabasaki-kaming kana. Mata

bakarairai katagadi be tamoata takadi giriki nedi kaliliti masa Nanaranga mata-la ngaradi ngatagadi be kam giriki neming ngaliliti.

3 "Bakara ka robuka mukuna-tina teke taritokam matana-lo ieno
nge kute, ata nem matam-lo nge kai mapala biabia tago ilom iani?
4 Masa baituka be taritokam bokai gorai, 'Robuka mukumuku matam-lo
mpasiki,' ata kaiko nem matam-lo nge kai mapala biabia ieno! 5 Bolinga-
ming ratadi! Kai mapala biabia nem matam-lo gopasiki be kaba goita uia
noko taritokam matana-lo robuka mukumuku ieno nge gopasiki.

6 "Kana uia Nanaranga kaiboang ne odio dieno nge moaki keu kandi!
Kandi masa damulenaki be dabatotoki-kaming be mukumuku kamapura!
Ra neming uia moaki boro arodia-lo karokakilako. Arodi karokakilako
masa odio datuilako be daduaposa.

Gosinau, Golelei, Babaduadua Gopaliti
(Luk 11:9-13)

7 "Gosinau masa kana aniam ngapura. Kana golelei masa gote.
Babaduadua gopaliti masa ngatakakaniko. 8 Maka ma tamoata isinaunau-
la masa kana ngadokidoki-la. Tamoata kana ilelelei-la masa ngaitaita-la,
be tamoata babaduadua ipalipali-la masa datakakaka-la.

9 "Kaiko kamoang kata natum ipura be kangkang kana isinauiko masa
patu goani ki? Tago! 10 Ika kana isinauiko masa moata goalaka goani ki?
Nge tago! 11 Moimoi muzinga-ming ra goalakadi, ata kana uia natu-ming
aniadi nge kamang! Bokainatuka-la, bong Tama-ming lang anua-lo isoaki
kasinaui masa lumaluma uia bibia-la be ngang-kaming kana! Tago iboadu
ngakapangadi!

12 "Bokaibe kana moarunga-lo nge bokainatuka kamamuzimuzi:
Tamoata takadi baituka dababasaki-kaming kana karerere nge kam
bokainatuka-la kamababasakidi. Mata ngae ka Moses Mata ne moarunga
be 'Propet' gerengadi moarunga labudi.

Babaduadua Aoa Ugugu-lo Kamasili
(Luk 13:24)

13 "Babaduadua aoa ugugu-lo kamasili. Maka ma babaduadua ono
leuanga nge ilaba-tina be zala ono eoa tago matemate-lo ilako nge ipala-
tina! Bokaibe tamoata be aine kokoko-tina zala ngae ditagatagai. 14 Ata
babaduadua ono moauriuri-la soaki-lo ilako nge imukumuku be zalaka
iugu-tina. Tamoata be aine teke-tina-teke ka zala ngae diteate.

Kai Be Kalingo
(Luk 6:43-44)

15 "Eke! 'Propet' bolingadi ratadi kamatetedia-tina uia! Masa 'sipisipi'
kusidi dananga be dapura, ata ilodia-lo nge keu kabukabu bokana.

16 Muzingadiaba-lo masa kamakaua. ‘Uain’ kalingodi tago oakum-o
ka dipurapura! Paepae tago kai ragaragadi-o ka dipurapura. Tago-la!
17 Bokainatuka-la, kai iauia patu uia ipupuraki. Ata kai goalaka patu
goalakadi ipupuraki. 18 Kai iauia tago iboadu patu goalakadi ngapuraki.
Be kai goalaka tago iboadu patu uia ngapuraki. 19 Kai kalingodi tago uia
dipupuraki nge poloadi dipurapura be eoa-lo rokakadialako dipurapura.
20 Bokaibe ‘propet’ bolingadi ratadi nge muzingadiaba-lo masa kauatakadi
dapura.

Tago Ukauatakiko
(Luk 13:25-27)

21 “Moaki ilo-ming dipile tamoata be aine moarunga ‘Tanepoa! Tanepoa!’
kana dikilakilaia masa bong ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo dasili.
Tago-la! Tamoata naita Tama-gu lang anua-lo isukoaki rerenga itagatagadia-
la ka masa ngasili. 22 Bong biabia ono giriki adorakangao masa kokoko-tina
bokai dapile, ‘Tanepoa! Tanepoa! Aram-o be Nanaranga pilenga mangata
kirangaki. Aram-o be mariaba goalakadi kitaodi be kilala kaiboangdi nem
kiemaki.’ 23 Ata ngau masa tatalari-la ka bokai mradi, ‘Tagona-tina muku
ukauataki-kaming! Kamairatu! Kam muzi goalakadi kaememaki!’

Pera Kelikeli Rua
(Luk 6:47-49)

24 “Bokaibe tamoata pilengagu ngaedi ilongo be idoki be itoatoaki
nge tamoata kaua-kaua pera kana ea-ruma patu-o labu inangai be ikeli
bokana. 25 Ura ibala be zagura dirokasapa, be oasa kanabibia dipura be
pera ngae dirurukaki. Ata tago itapulo. Maka ma pera ngae labu ono
kainga ne nge patu-o ka dieno.
26 “Tamoata pilengagu ngaedi ilongo be tago itoatoaki nge tamoata
ngaongao pera kana kateka-ba kusi-nao ikeli bokana. 27 Ura ibala be
zagura dirokasapa, be oasa kanabibia dipura be pera ngae irurukaki be
itapulo. Tapulonga nge digoala-tina!”
28 Iesus kana ngaedi irangaki-doi be tamoata be aine moarunga dilongo
nge dipitilaki-tina be dikabaki. 29 Sulenga ngaedi nge tamoata aradi
bibia bokana isuletaki. Tago tamoata nedi Moses Mata ne disulesuletaki
bokana pile ngaedi isuletaki.

Iesus Tamoata Kikiri Dokia Teke Iadoraki
(Mar 1:40-45; Luk 5:12-16)

8 1 Iesus buku ono isoaki ipereki be itaoio nge tamoata be aine
kokoko-tina ditagai. 2 Makara nge tamoata teke kikiri dokia ipura be
Iesus aro tuku-nao irokazokuria be bokai ipile, “Biabiadi, kusumoala nge
bolo oguo dieno gorokaki be mgoaza!”

3 Kodeka Iesus luma inanaraki be tamoata ngae idoki be bokai ipile,
"Ngau usumoala! Gogoaza!" Iesus bokai ipile nge oaikiki-tina kikiri
tamoata ngaenao dieno nge dileua be iuia.[k]
4 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata ngae bokai irai, "Golongo! Kana ngae nge
moakina-tina teke kurangakani. Ata golako be tamoata Nanaranga ditabatabai
teke ngalilitiko. Ililitiko-doi nge goalale be tabataba ono goazanga Moses
irangaki nge goemaki be ono moarunga dakaua kaiko ambe moimoi kugoaza."

Rom Tamoata Lama Unianga
(Luk 7:1-10)

5 Iesus ilako be Kaperneam anua-lo isilisili nge Rom tamoata teke koai-bagi
nedi teke imuamuadi[l] nge ipura be ngadumai kana be bokai iakoroi, 6 "Biabiadi,
malipilipi kanagu imore-tina be pera-lo ieno. Tapou moarunga dimate-doi be
tago iboadu ngamoakusu-ramo. Sururu bibia-tina idokidoki."
7 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Masa mialale be miaka-uiaki."
8 Ata tamoata ngae bokai ipile, "Iei, Biabiadi! Ngau tamoata tago iauia kata
be masa kaiko kuboadu pera kanagu-lo gosili! Ata gopile-ba be malipilipi negu
ngauia. 9 Maka ma ngau negu-la nge bibiadi negu erumadi usoaki, be koai-bagi
tamoata kokoko ngau erumagu disoaki. Bokaibe ngae bokai mrai, 'Golako' be
ngalako. Be ngara bokai mrai, 'Gomai' be ngamai. Dududu kanagu bokai mrai,
'Kana ngae goemakana' be ngaemakana."
10 Bong Iesus pile ngaedi ilongo nge ipitilaki-tina be tamoata be aine
ditagatagai bokai iradi, "Moimoi ka ura-kaming! Israel-lo tamoata lama unianga
biatangadi bokainaina tago teke ute. 11 Ngau ka ura-kaming! Tamoata be aine
kokoko-tina masa ege amari rakeanao be ege amari balaianao be dapura be
anua ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo kabadi dadoki be Abaram, Aisak
be Zekop zaiza dasoakiria be moanako biabia daemakia-budu. 12 Ata tamoata
maka aradi anua ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo dieno masa eluku
malama tagongana-lo rokakadialako dapura. Makara masa datangtang be iledi
dakaraposaposa."
13 Kodeka Iesus itaguraki be Rom tamoata bokai irai, "Goalale. Kana
kureretaki be lama kuni bokana masa ngapuraniko." Be bong-la ngaranao
nge malipilipi kana iuia.

Iesus Tamoata Kokoko-tina Iadorakidi
(Mar 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Iesus ilako Pita pera kanana-lo nge Pita roa tina more kusi-ragogo
idoki be bokai zirapu-lo ieno be ite. 15 Kodeka Iesus ilako be luma idoki
be more ileuani, be imarang be kangkang iemakani.

---

[k] **8:3** Grik pile-lo nge "igoaza." [l] **8:5** Tamoata bibia bokainaina nge '100' tamoata eunung dimuamuadi.

16 Rairaituka zili-kisikisi bokana nge tamoata be aine ditaguraki be
tamoata mariaba goalakadi ilodia-lo disoaki nge kokoko-tina Iesus-
lo dieluakidi. Pile-la tekedi ipile be mariaba goalakadi nge itaodi. Be
moremore iadorakidi. 17 Bokai imuzi be pile tekedi 'propet' Aisaia ipile
nge dikalingo. Aisaia bokai ipile:

"Nena-la be goalakingada irokaki, be morengada ibaga be ialale."
(Ais 53:4)

Tamoata Iesus Ngatagai Kana
(Luk 9:57-62)

18 Iesus tamoata be aine kokoko-tina diboalingi be itedi nge tagataga
ne iradi be dang biabia Galili ege takaianao dalakuaki kana. 19 Kodeka
tamoata Moses Mata ne disulesuletaki teke ipura be Iesus bokai itegi,
" 'Tisa!' Ngau urere ege-ege kulakolako nge mtagatagaiko-la!"

20 Be Iesus itaguraki be tamoata ngae bokai irai, "Keu kabukabu
boazinga ono enonga nedi dieno. Mang makatabala diroro nge gupadi
otioti. Ata Tamoata Natu kaba ono pangana nganangaria be ngamanaua
kana nge tago!"

21 Kodeka tagataga ne teke bokai ipile, "Biabiadi! Golikitaka be mialale
be tama-gu mkumraki noko."

22 Ata Iesus ikatu be bokai irai, "Gotagaia! Matedi masa nedia-la be
mate ruangadi dakumrakidi."

Iesus Anua-goala Teke Iaka-maliei
(Mar 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Kodeka Iesus kati rebareba tekenao ibuli be tagataga ne ditagai be
dialale-budu. 24 Dang-lo direbareba noko anua-goala teke inangai-ba ka
ipura be kati ambe ibubulolo. Ata Iesus-ra ienosoa. 25 Kodeka tagataga
ne dilako be dianguni be bokai dipile, "Tanepoa! Gouketi-kita. Ambe
tamoaloba kana."

26 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Kam lama unianga-ming disiki-tina!
Bakara ka taburi-ming dira?" Be ituirake be oasa be nugunugu kaikai-la
iradi be kodeka malino ibala.

27 Moarunga kati-o disoaki kaba bokai dita nge dipitilaki-tina be
bokai dipile, "Tamoata ngae nge bakarairai kata? Oasa be nugunugu
dilongolongori!"

Iesus Mariaba goalakadi Tamoata Rua-lo Itaodi
(Mar 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Iesus dang biabia ege takaianao ilako nge Gadara kaba-lo ipura.
Makara ipura nge tamoata rua mariaba goalakadi ilodiarua-lo disoaki
nge dipurakaniaru. Tamoata ngae-diaru nge buna ono matedi kumrakadi

dipurapura-lo ka dipusikaru. Diaru nge gagaragara-tina kaoa. Bokaibe tamoata tago teke iboadu kaba ngaradia-lo ngalako. 29 Kodeka tamoata ngae-diaru nge kaikai-la dimereru be bokai dipileru, “Nanaranga Natu! Bakara gobasaki-kama kana? Bong nem isi tago dipura! Bakara ka kupuraba-mua be sururu goang-kama kana?”

30 Kasauba muku nge boro ulunga biabia teke diramomomo be disoaki. 31 Bokaibe mariaba goalakadi tamoata ruoti ngaediarua-lo disoaki nge Iesus bokai diakoroi, “Gotao-kama kana nge boro ulunga ngarana-lo gonepikamailako.”

32 Kodeka Iesus bokai iradi, “Kamalako!” Be mariaba goalakadi nge tamoata ruoti ngaedia-lo ka dipusika be dilako boro ulungana-lo disili. Kodeka boro ngaedi nge didupu be ierokateteki be dipananalako melu-o be dang-lo dinokulako be dang dising be dimate.

33 Tamoata boro diakolakola kaba bokai dita nge dipapanana-la be anua-lo dilako be kana moarunga dipura nge dirangaki. Be tamoata ruoti mariaba goalakadi ilodiarua-lo disoaki kana dipura-diaru nge dirangaki be. 34 Kodeka anua-marau moarunga anua nedi dipereki be Iesus date kana. Be bong Iesus dipurakani nge bokai diakoroi, “Moaki makare kaba ngaedia-lo kusoaki. Kaba takadia-lo golako.”

Iesus Tamoata Kaulokuloku Teke Iadoraki
(Mar 2:1-12; Luk 5:17-26)

9 1 Kodeka Iesus kababe kati rebareba-o ibuli be dang biabia Galili ege takaianao ilako be anua-tina nena-lo ipura. 2 Makara ipura nge tamoata alu tamoata kaulokuloku teke tapou matedi rara-o be dibazi be dipura. Bong Iesus kaba bokai ita tamoata ngaedi lama diuni ngai iboadu tamoata kaulokuloku ngadoraki nge bokai irai, “Natugu! Taburim moaki ira! Muzigoala nem ambe rokakadi dipura.”

3 Tamoata Moses Mata ne disulesuletaki alu makara disoaki pile ngaedi dilongo nge nedia-la ilodia-lo bokai dipile, “Tamoata ngae bokai ipile nge suri Nanaranga diaru iriringa-diaru tekedi bokana be Nanaranga iduai!”

4 Ata Iesus ilodia-lo pile ngaedi italako be ikaua. Be bokai iradi, “Bakara ka mata goalakadi bokainaina ilo-ming dieno? 5 Pile nangatadi ka emakadi tago dira? ‘Muzigoala nem ambe rokakadi dipura’ ki ‘Gotui be goalale?’ 6 Ata nge ono mitiking-kaming kana Tamoata Natu kaiboang ne kateka ngaenao dieno be iboadu-tina tamoata be aine moarunga muzigoala nedi ngarokakiledi.” Kodeka tamoata kaulokuloku nge bokai irai, “Gotuirake, zirapu nem godokitate be pera kanam-lo golako.”

7 Kodeka tamoata ngae itui be pera kanana-lo ilako. 8 Bong tamoata be aine moarunga kaba bokai dita nge aoa-diaba disanganga be dikabaki. Makara nge Nanaranga ara dirakeaki, bakara Nanaranga ambe kaiboang bokainaina tamoata-ramo iandi!

Iesus Matiu Ikilai
(Mar 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Iesus kaba ngaradi ipereki be ialalale nge tamoata teke ‘tagisi’ dokidoki ara
Matiu pera ono ‘tagisi’ dokinga-lo isoaki be ite. Kodeka bokai irai, “Gotagaia!”
Iesus bokai ipile nge Matiu itui be itagai.
10 Alauri Iesus ilako Matiu pera kanana-lo be moanako-lo isoaki nge
‘tagisi’ dokidoki be muzigoala ememaki kokoko dipura be Iesus tagataga
ne zaiza disoakiria be dimoanako-budu. 11 Parasi alu kaba bokai dita nge
Iesus tagataga ne bokai diradi, “Bakara ka ‘tisa’ neming ‘tagisi’ dokidoki
be tamoata muzigoala ememaki zaiza dimoanakonako?”
12 Iesus pilengadi ngaedi ilongo nge bokai ikatu, “Tamoata nedi uia tago
iboadu karai tatate-lo dalako. Moremore-la ka dilakolako. 13 Ata kamalale be
Nanaranga ‘Buku’ nena-lo pile ngaedi labudi kamakauataki, ‘Ngado kudoki be
tabataba bokana kuiana nge ngau tago rerengagu. Tamoata takaia ilom ngatagai
nge ngau rerengagu.’[m] Maka ma ngau tago tamoata adoadodi ka mkiladi kana ka
upura. Tago. Ngau muzigoala ememaki ka mkiladi kana ka upura.”

Kangkang Zirau Mata Tegiaka Ipura
(Mar 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Kodeka Zon Baptais tagataga ne dipura be Iesus bokai ditegi, “Nge
baituka ka keka be Parasi tagataga nedi kangkang kizirauraru, ata kaiko
tagataga nem kangkang tago dizirauraru?”
15 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Bong tamoata kodeka-ka iroti lou ne
zaiza moanako-lo disoaki nge lou ne iboadu kangkang tagotago dasoaki
ki tago? Tago iboadu! Ata bong tekedi masa dapura be ono tamoata
kodeka-ka iroti nge bagaia ngapura be tago lou ne maradi ngasoaki. Bong
ngaradia-lo kodeka lou ne masa kangkang dazirau.
16 “Tamoata tago teke kusi oauoau mapala idoki be ono kusi muamua
masarenga ioladi. Maka ma kusi oauoau mapala masa ngatakaka, be kusi
muamua kodeka masarenga dalaba-tina kana! 17 Bokainatuka-la, tamoata tago
teke ‘uain’ oauoau idoki be ‘uain’-kusi muamuana-lo inangalako. Bokai imuzi
masa ‘uain’ oauoau ngadodoraki be ‘uain’-kusi muamua ngasereki be ‘uain’
ngamoasubu be ‘uain’-kusi ngagoala. ‘Uain’ oauoau nge ‘uain’-kusi oauoau-lo ka
nangadialako dipurapura. Bokai masa ‘uian’ be ‘uian’-kusi uia-la daeno.”

Natu-muku Aineka Mate Be Aine Moremore
(Mar 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Iesus pile ngaedi isi ipilepile-la be Iuda tamoata nedi biabia teke
pera ono serereinga nedia-lo imuamua nge ipura be Iesus aro tuku-nao

---

[m] **9:13** Osea 6:6

irokazokuria be bokai ipile, “Natugu aineka kaituka-tina ka imate. Ata gomai-ba be lumam ono gonangaria be ngamarang be ne iauia ngasoaki.”
19 Kodeka Iesus itui be tamoata ngae itagai, be tagataga ne ditagai be dialale-budu.

20 Zala-lo dialalale nge aine teke dara iuni be ambe barasi kulemoa-be-rua iuasadi nge Iesus muri ipura be kusi ne isilisili zagenao idauraki.
21 Aine ngae ilona-lo bokai ipile, “Kusi-ba nenao mdauraki masa muia.”

22 Ata Iesus ibuiri be aine ngae ite be bokai irai, “Natugu, taburim moaki ira! Lama uniangam ka iemakiko be kuia!”

Be aine ngae nge bong-la ngaranao iuia.

23 Kodeka Iesus ialale be Iuda tamoata biabia natu aineka imate nge pera kanana-lo ipura. Pera-lo ipura nge gopu eueuri ambe gopu dieueuri be mate rang didokidoki be moarunga makara mate-lo disoaki nge ditangtang be dinaboakiboaki, be ilodi nge dinodo-tina be itedi. 24 Be bokai iradi, “Kamapusika! Natu aine ngae nge tago imate. Ngena ieno-ba!” Tamoata be aine moarunga makara disoaki pile ngaedi dilongo nge Iesus dingengeri. 25 Alauri tamoata be aine pera-lo disoaki eluku dilako, kodeka Iesus isili be natu aine imate nge luma-nao idauraki, be natu ngae imarang. 26 Iesus kana ngae bokai iemaki nge rangaka ege-ege kaba ngaradia-lo ilako.

Iesus Tamoata Rua Matadi Leuadi Iadoraki-diaru

27 Kodeka Iesus kaba ngaradi ipereki be ialale. Ialalale nge tamoata rua mata-diaru leuadi ditagaiaru be dimereru be bokai dipileru, “Debiti Natu, ilom ngataga-kamairu!”

28 Iesus pera-lo isili nge tamoata ruoti ngae-diaru dimairu be Iesus bokai itegi-diaru, “Ilo-mingru dipile ngau uboadu miadoraki-kamingru ki tago?”

Be diaru dikaturu be dipileru, “E, Biabiadi, kaiko kuboadu.”

29 Kodeka matadiarua-lo idaurakilako be bokai ipile, “Lama uniangamingru ka ngatagai be kana kareretakiaru nge ngapura-kamingru kana.”
30 Iesus bokai ipile nge mata-diaru ditakaka be kaba ditaru. Kodeka pile kaiboangdi ane bokai ira-diaru, “Kana ngae nge moakina-tina teke karangakaniaru.” 31 Ata diaru dialaleru be ege-ege kaba ngaradia-lo Iesus dirangakiaru.

Iesus Tamoata Teke Pile-bebe Iadoraki

32 Tamoata ruoti ngae-diaru dialalaleru nge kababe tamoata teke pile bebebe Iesus-lo dieluaki. Mariaba goalaka teke tamoata ngaena-lo isoaki. Bokai ka pile ibebe. 33 Be bong mariaba goalaka taona ipura nge tamoata pile bebebe nge aoa ikakati be ipilepile. Tamoata be aine makara disoaki kaba bokai dita nge dipitilaki-tina be bokai dikabaki, “Toira be imai kana bokainaina tago teke Israel kaba-lo kite!”

34 Ata Parasi bokai dipile, “Ngena-ra mariaba goalakadi biabiadi nedi
kaiboang nena-lo ka mariaba goalakadi itaotaodi!”

Iesus Tamoata Be Aine Ilo Itagadi

35 Makara be kodeka Iesus ege-ege anua bibia-lo be sisiki-lo ilakolako
be pera nedi ono serereinga-lo isilisili be Pile Uia bong ono Nanaranga
ngatanepoa kana nge isulesuletakadi. Be more be goala bakarairai-
bakarairai tamoata be aine odio dieno nge iadoraki. 36 Tamoata be aine
kokoko-tina itedi nge ilo itagadia-tina. Ilodi nge dibuku-ramo be tago
dikaua rakana masa daemaki. Di nge ‘sipisipi’ tamadi tagotago bokana
disukoaki be tago dikaua naita masa ngamuamuadi.

Malipilipi Tago Dikoko

37 Kodeka Iesus itaguraki be tagataga ne bokai iradi, “Kangkang
kokoko-tina uma-lo ambe dimaure. Ata tamoata kangkang dauaroe kana
nge tago dikoko. 38 Bokaibe kangkang dimaure be dieno nge Tanepoa
nedi kamasinaui be masa malipilipi nganepidi be kangkang dauaroe.”

Iesus ‘Apostel’ Ne Kulemoa-be-rua
(Mar 3:13-19; Luk 6:12-16)

10 1 Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua ikiladi be disoaki-budu,
kodeka kaiboang iandi be mariaba goalakadi iboadu dataodi be
more moarunga be goala moarunga iboadu dadoraki.
2 Be nge tamoata kulemoa-be-rua ngaedi ka ‘apostel’ ne bokana
inangadi. Matamatanatuka Saimon, ara takaia Pita; tari Endru; Zebidi
natu Zems taritoka Zon diaru; 3 Pilip; Batolomiu; Tomas; Matiu ‘tagisi’
dokidoki; Zems, Alpeas natu; Tadius; 4 Saimon maka ‘Zilot’ kata, be Iudas
Iskariot. Iudas Iskariot ngae ka alauri Iesus idoki be erekei ne luma-dio
inangai.

Iesus ‘Apostel’ Ne Kulemoa-be-rua Inepidi
(Mar 6:7-13; Luk 9:1-6)

5 Bong Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua ‘apostel’ bokana inepidi be
dalale kana nge bokai iradi, “Ungguma Takadi anua nedi be ungguma
Samaria anua nedia-lo moaki kalako. 6 ‘Sipisipi’ leuadi Israel-lonalona-lo
ka kamalako mua noko. 7 Kalako nge mangata bokai kamaradi, ‘Bong ono
Nanaranga ngatanepoa kana ambe isaringa!’ 8 Bokaibe kamalale be kana
ngaedi kamaemaki: Moremore kamaka-uiakidi; matedi kamamarangakidi
be nedi uia dasoaki; kikiri dokiadi kamaka-goazadi, be mariaba
goalakadi kamataodi. Kaiboang ngaedi nge luma zokuzoku-ba kadoki.
Tago kazazadi. Bokaibe kalale nge kamandia-ba. Moaki zazanga kadoki.
9 ‘Mone’ ‘gol’ ki ‘siliua’ ki ‘kapa’ oti ememaki nge moakina-tina teke

goate neming-lo kabagabagai. 10 Raba sausau, ki ae-sukuma, ki sika ono
alalenga nge moaki teke kabagabagai. Kusi silisili moaki karuadi. Bakara,
tamoata imalipi nge bubuna ne otioti, be bubuna ne ngaedi nge ania
ngapura.
11 "Anua tekena-lo kapura nge kamalako be tamoata iauia teke iboadu
ngadoki-kaming be ngadoraki-kaming nge kamalelei. Kate nge makara
sakenao kamasoaki nibe kaba ngaradi kamapereki. 12 Pera tekena-
lo kalako nge pera-marau bokai kamaradi, 'Ilo-uia kam-lo ngaeno.'
13 Pera-marau dimolataki-kaming be didoki-kaming nge ilo-uia neming
ngaenoladi. Dikusi-kaming nge ilo-uia neming kamamuleaki. 14 Pera ki
anua nangata tago idoki-kaming be iadoraki-kaming ki tago ilongori-
kaming nge kaba ngaradi kamapereki be ae-ming gapukadi kamatatai.
15 Moimoi ka ura-kaming! Bong biabia ono giriki adorakangao masa anua
ki pera bokainaina Nanaranga tagona-tina iboadu ilo ngatagadi. Tago-
la. Sodom be Gomora masa muku ilo ngatagadi. Ata anua nangata tago
idoki-kaming masa tagona-tina muku ilo ngatagadi."

Sururu Bibia Masa Dapura
(Mar 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 "Kamalongo! Ambe 'sipisipi' bokana be keu kabukabu maradi
unepikaming-lako. Bokaibe mang moane bokana ilo-ming kamalelelenaki
noko kana kamaememaki. Ata muzinga-ming moarunga nge malielie-
ba bune bokana. 17 Tamoata kamatetedia-uia! Masa dauauri-kaming be
'koto'-lo dananga-kaming be pera nedi ono serereinga-lo be darautotoki-
kaming. 18 Ngau kanabe masa anuatanepoa be tamoata bibia arodi
kamatui. Bokai masa kam mata-ita negu bokana be Pile Uia negu di be
Ungguma Takadi mangata kamarangakadi. 19 Diuauri-kaming nge moaki
taburi-ming dira be ilo-ming bokai kalelenaki, 'Masa ba gapile? Masa
baituka gapile?' Moaki ilo-ming dibuku. Bong ngaranao masa pile ania-
ming dapura. 20 Maka ma nge tago kam ka kamapile kana. Tago! Nge
Tama-ming Oli Spirit ne ka kam-lo be ngapilepile kana.
21 "Tamoata alu masa dataguraki be taritokadi dadokidi be tamoata
takadi luma-dio danangadi be daumoatedi. Be kamoang masa dataguraki
be natudi bokai dabasakidi. Be natu masa kamoang be kipi daerekeidi
be tamoata takadi luma-dio danangadi be umoateadi dapura. 22 Lili-guo
be masa moarunga-tina dasegeaki-kaming. Ata tamoata ngau kanabe
ikaiboang be isoaki-la nibe manubunga-nao masa Nanaranga ngauketi.
23 Anua tekena-lo sururu diang-kaming nge kamairatu be anua takaiana-
lo kamalako. Moimoi ka ura-kaming! Malipi neming masa Israel anua
moarunga-lo tagona-la kamamambuaki be Tamoata Natu ngamule.
24 "Sulesule teke tago iboadu 'tisa' ne atabala ngalako. Dududu tago
iboadu biabiadi kana atabala ngalako. 25 Sulesule 'tisa' ne bokana ipura

nge iuia. Dududu biabiadi ne bokana ipura nge iuia. Bokaibe bokai kamakaua: tamoata teke dara nena-lo ara biabiatuka 'Bielzebul' kana dikilai masa dara ne takadi ara goalakadiatina-lo dakiladi.

Naita Ka Matakura Ngapura Kana
(Luk 12:2-7)

26 "Bokaibe tamoata-ramo moaki kamatakuridi. Bakara, kana kukubati masa kakatadi dapura. Be kana komangamanga masa mangata nangadi dapura. **27** Pile urara-kaming nge oabubu-lo ka ura-kaming. Ata kamalale be ariata kamarangaki. Pile zuguma-lo be dimalongasiki-kaming nge kamalako malala-lo be kamameremere be kamararangaki. **28** Tamoata daumoate-kaming kana nge moaki kamatakuridi. Maka ma di nge tamoataming-la ka daumoatedi kana. Nanaranga ka kamamatakuri. Bakara, ngai ka tamoata-ming be mariabaka-ming eoa tago matemate-lo be ngaumoate-kaming kana.

29 " 'Mone' daradara tekena-lo iboadu mang-sisiki rua gozazadi. Ata mang-sisiki tagona-tina iboadu teke ne rerenganaba-lo be kateka-o ngasapasiria. Tago-la! Tama-ming ngasumoala masa kateka-o ngasapasiria. Tago isumoala be tago! **30** Ata kam-ra mang-sisiki kauasadi. Maka ma donga-ming pangana-mingo nge ka teke-teke ambe uareadia-doi dipura! **31** Bokaibe taburi-ming moakina-tina dira! Maka ma kam zaza-ming nge mang-sisiki kokoko-tina zazangadi diuasadi!

Kristus Reretaka Be Segeaka
(Luk 12:8-9)

32 "Tamoata naita lili-be-matao ipile ngai ngau tamoata negu kata masa ngau lang anua-lo Tama-gu lili-be-matanao mpile tamoata ngae nge ngau tamoata negu. **33** Ata tamoata naita lili-be-matao imurinaia be ipile tago ikauataka masa ngau lang anua-lo Tama-gu lili-be-matanao mrai tamoata ngae tago ukauataki.

Tago Anua-Uia, Ata Asi Ono Eunga
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 "Moaki ilo-ming dipile anua-uia kateka ngaenao mdoki kana ka upura. Tago-la! Tago anua-uia ka ueluaki, asi ono eunga ka ueluaki.
35 Labu ono asi ono eunga ueluaki nge bokai:

'Natu moane masa tamadi daerekeikeidi, be natu aine masa tinadi
daerekeikeidi. Aine rotiroti masa rauadi ainekadi daerekeikeidi.
36 Tamoata erekei-tina ne nge tamoata be aine pera tekena-lo
disukoaki-budu.' (Mai 7:6)

37 "Tamoata naita tina be tama ireretakidia-tina be ngau tago, nge ngau tago ikonaia. Tamoata naita natu moane ki aine ireretakidia-tina be ngau

tago, nge tagona-tina ikonaia be tago iboadu tagataga negu ngapura.
38 Tamoata kai kapalapala uauau ne tago ibazi, nge tago ikonaia be tago
iboadu ngatagaia. 39 Tamoata naita irere moauriuri-la ngasoaki kana
masa ngaleua. Ata tamoata naita ngau kanabe imate masa moauriuri-la
ngasukoaki.

Zazanga Uia
(Mar 9:41)

40 "Tamoata naita idoki-kaming be iadoraki-kaming nge ngau ka idoka
be iadoraka. Be tamoata ngau idoka be iadoraka nge ngau nepinepi negu
ka idoki be iadoraki. 41 Tamoata naita itaguraki be 'propet' kata idoki be
iadoraki, bakara ngai 'propet' kata masa 'propet' zazanga nedi ngadoki.
Tamoata naita itaguraki be 'tamoata adoado' kata idoki be iadoraki,
bakara ngai tamoata adoado kata masa tamoata adoadodi zazanga nedi
ngadoki. 42 Be tamoata naita itaguraki be tagataga negu ara tagotago-tina
kata dang mukuna-tina iani be ising nge ngau ka uraka-ming zazanga ne
tagona-tina iboadu daleua!"

Zon Baptais Tamoata Inepidi Be Dipura
(Luk 7:18-35)

11 1 Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua pile ngaedi iradia-doi kodeka
ialale be anua makara saringa dieno Galili kaba-lo isulesule be
Nanaranga pilenga mangata irarangaki be ialalale.
2 Zon Baptais nge uaura-lo isoaki be Kristus malipinga ilongoraki.
Bokaibe tagataga ne alu inepidi be Iesus-lo dilako 3 be bokai ditegi,
"Gora-kama! Kaiko ka toira rangakam ipura be gopura kana ki takaia
garapungi?"
4 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Kamamule Zon-lo be pile kalongo be
kana kaita nge kamarangakini. 5 Bokai kamarai: Matadi leuadi ambe
kaba ditaita, aedi matedi ambe diuia be dialalale, kikiri dokiadi ambe
digoaza, kungizadi ambe pile dilongolongo, matedi ambe dimarang be
nedi uia disoaki, be tamoata kana nedi tagotago ambe Nanaranga Pile
Uia ne dilongo. 6 Tamoata naita ngau tago ilo-ruataka nge suri dauia!"
7 Zon tagataga ne ambe dialalale nge Iesus itaguraki be Zon
bokainatuka tamoata be aine moarunga irangakadi, "Bong Zon lulu
kaba-lo kamate kana be kalako nge rakana-tina kata ka kamate kana
ilo-ming dipile? Lulua kata oasa ieueuri ka kamate kana ka kalako ki
rakana? 8 Tago lulua nge rakana-tina kata ka kamate kana ka kalako?
Masa tamoata kusi be ngazim uia inangananga kata ka kamate kana ka
kalako? Tago-la! Kusi uia be ngazim uia nangananga nge anuatanepoa
bibia pera kandia-lo ka disukoaki. 9 Kamaraia! Rakana-tina ka kamate
kana ka kalale? 'Propet' kata ki? E! Moimoi ka ura-kaming! Kana kate

nge tago ‘propet’-la kata ka kate. Kana kate ngara nge ‘propet’ kata, be
kababe atabala-tina be iuasa-tina. 10 Maka ma Nanaranga ‘Buku’ nena-lo
nge Zon ka bokai rangaka ipura:

‘Ngau masa pile eleluaki negu teke mnepi be arom ngamua. Ngai ka
zalakam ngauasari be ngamua be gotagai kana.’ (Mal 3:1)

11 “Moimoi ka ura-kaming! Tamoata moarunga kateka-o nekiakadi
dipura toira be imai nge Zon Baptais iuasadi be ara ilaba-tina! Ata
tamoata naita bong ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo ara ialaurituka
nge Zon iuasai be ara atabala-tina ieno. 12 Bong Zon matamatanatuka pile
ne isuletaki nibe imai kaituka nge bong ono Nanaranga ngatanepoa kana
ambe pangana izelekia-la be ilako-la be ieno. Be tamoata panganadi patu
bokana ambe didoki-reperepeki. 13 Bakara, Moses be ‘Propet’ moarunga
nge pile mumuakadi dipilepile nibe imai Zon-lo daga. 14 Bokaibe
pilengadi digere moimoi kana kapile be kadoki nge bokai kamalongo:
Zon nge moimoi be Ilaiza. Toira be rangaka ipura ngai masa ngapura
mua. 15 Kungi-ming otioti nge pile kamalongo!

16 “Tamoata be aine bong ngaedia-lonalona masa rakana oti
mtonangadi? Di nge natu-muku malala-lo digong-gong bokana. Uko teke
ruangadi takadi dikiladi be bokai diradi:

17 ‘Oagu kipali-kaming, ata tago kaoagu.
Mate rang kidoki-kaming, ata tago katang.’

18 “Maka ma bong Zon ipura be kangkang be ‘uain’ izirau nge
moarunga bokai dirangaki, ‘Mariaba goalaka ilona-lo isoaki.’ 19 Ata
bong Tamoata Natu ipura be imoanakonako be ‘uain’ isingsing nge
bokai dirangaki, ‘Tamoata ngae kamate! Moanakonga be dilaba-tina, be
‘uain’ isingsing! Ngai ‘tagisi’ dokidoki be muzigoala ememaki ruangadi.’
Ata Nanaranga ambe malipinganaba-lo be kaba bokai taita Nanaranga
kauanga malaidi nge moimoi be kalingodi.”

Anua Nangatadi Nanaranga Pilenga Tago Dilongo
(Luk 10:13-15)

20 Kodeka Iesus itaguraki be anua maka kilala ne kaiboangdi kokoko-
tina iemaki kanana-lo nge iauadi, bakara anua-marau ilodi tago dibuiri
be muzigoala nedi disegeaki. Bokai iauadi, 21 “Ue! Kaiko Korazin
anua. Kumakadoma-tina! Abe-ma kuleua-re! Ue! Kaiko Betsaida anua.
Kumakadoma-tina! Abe-ma kuleua-re! Kilala kaiboangdi kam-lo uemaki
Taia anua be Saidon anua-lo memaki bokana nge ambe norane be ngado
kusi dananga be apoang-lo dasoaki be ono kaua ngapura di ambe ilodi
dibuiri be muzigoala nedi disegeaki. 22 Ngau ka ura-kaming! Bong
biabia ono giriki adorakangao masa Nanaranga Taia be Saidon ilo muku
ngatagadi, ata kam masa tagona-tina muku ilo ngataga-kaming! 23 Be
kaiko Kaperneam nge nem-la be lang-lo gokautakingakiko kana! Tagona-

tina kuboadu! Eoa tago matemate-lo rokakamlako ngapura kana! Kilala kaiboangdi kaituka kaiko-lo emakadi dipura tongira Sodom anua-lo emakadi dapura bokana nge ambe Sodom anua kaituka ngaeno-la. Tago ngaleua. 24 Ngau ka urakaming! Bong biabia ono giriki adorakangao masa Nanaranga Sodom anua ilo muku ngatagai. Ata kaiko Kaperneam masa tagona-tina muku ilo ngatagaiko!"

Gomai Be Gomanaua
(Luk 10:21-22)

25 Bong ngaradia-lo be Iesus bokai ipile, "Mamo! Kaiko ka lang be kateka Tanepoa nedi. Kana ngaedi nge tamoata kauakauadi be tamoata sule-lo dilako tago kuitikingdi. Ata natu mukumukudia-tina nge mangata kuitikingdi. Bokai kumuzi be uperuiko-tina! 26 E, Mamo! Moimoi be kana ngaedi nge rerengam-tina-lo be suri-uiatina nem-lo ka kuemaki.

27 "Kana moarunga ambe Tama-gu lumagu-o isalangaki. Maka ma tamoata tago teke Natu ikauataki. Tama-la ka Natu ikauataki. Be bokainatuka-la, tamoata tago teke Tama ikauataki. Natu-la ka Tama ikauataki. Ata tamoata be aine nangatadi Natu ireretakidia-la ka masa Natu ngataguraki be Tama mangata ngaitikingdi.

28 "Kaiko naita malipi kaiboangdi kudokidoki be kana moatubudi kubazibazi be kumamalo-tina nge ngau-lo gomai be manaua miangko. 29 Suku ono moatubu bazinga negu godoki be omo gonangaria, be sule oguo godoki. Maka ma ngau muzingagu nge malielie-ba be uia-ba, be ilogu-lo be negu-la ubalabalaka. Bokaibe ngau-lo ka manaua uia goita kana. 30 Maka ma suku ngau miangko be ono kana gobazidi kana nge tago imoatubu, be kana moatubudi omo mnanga kana nge baziadi tago dira!"

Bong Ono Manauanga 'Sabat' Tegiaka Ipura
(Mar 2:23-28; Luk 6:1-5)

12 1 Bong ngaradia-lo nge Iesus bong ono manauanga 'Sabat'-o 'uit' uma-lo ialalale. Tagataga ne nge tole dimate be 'uit' kalingodi didoki be patudi dipasipasi be dikangkang. 2 Parasi kaba bokai dita nge Iesus bokai dirai, "Kaba goita! Bakara ka tagataga nem bokai dimuzimuzi? Mata neda dibabari-kita tago iboadu bong ono manauanga 'Sabat'-o bokai damuzi!"

3 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Bong Debiti tamoata ne zaiza tole dimate be kana Debiti iemaki masa tago sesu kaleze? 4 Debiti ilako Nanaranga pera nena-lo be 'bereti' ambe Nanaranga ditabangakini nge idoki be ruanga zaiza dikang. 'Bereti' ambe Nanaranga tabangakadiani dipura nge mata neda ibabari tagona-tina iboadu di dakang! Tamoata Nanaranga ditabatabaia-la ka iboadu dakang. 5 Be kana takaia nge bokai:

Moses Mata nena-lo pile ngaedi kaleze ki tago? Tamoata Nanaranga
ditabatabai bong ono manauanga-o Nanaranga pera nena-lo disilisili nge
'Sabat' mata ne ka dikotokotoi. Bokai dimuzimuzi nge giriki nedi tago!
6 Ata ngau bokai ura-kaming! Tamoata teke makare isoaki nge ara ilaba-
tina be Nanaranga pera ne iuasai. 7 Maka ma Nanaranga 'Buku' ne bokai
ipile,

'Ngado kudoki be tabataba bokana kuiana nge ngau tago rerengagu.
Tamoata takaia ilom ngatagai nge ka rerengagu.' (Osea 6:6)

Bokaibe pile ngaedi labudi kamakauataki bokana nge ambe tamoata
girikidi tagotago moatubu tago kamandi. 8 Bakara, Tamoata Natu ka
bong ono manauanga 'Sabat' nge Tanepoa ne."

Tamoata Luma Mate
(Mar 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Kodeka Iesus kaba ngaradi ipereki be Iuda pera nedi ono serereinga-
lo isili. 10 Tamoata teke luma takaia mate nge makara isoaki. Tamoata
alu makara disoaki nge zala dilelelei be ono Iesus datoi be giriki ono
danangalako kana. Be bokai ditegi, "Mata neda teke isumoala ki tago
moremore iboadu bong ono manauanga-o aka-uiaka ngapura?"

11 Be Iesus ikatu be ipile, "Tamoata tekem 'sipisipi' nem teke bong
ono manauanga-o be gimoa-lo isapasilako masa golako be gopasiki ki
tago? 12 Tamoata ka ara biabia be 'sipisipi' iuasai! Bokaibe mata neda
iboadu tatagadi be bong ono manauanga 'Sabat'-o nge tamoata muzi uia
taemakini!"

13 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata luma takaia mate nge bokai irai,
"Lumam gonanaraki!" Tamoata ngae luma inanaraki nge luma takaia
bokana iuiani. 14 Ata Parasi dialale be diraba be Iesus daumoatei kana.

Nanaranga Malipilipi Kana, Ne Inangai

15 Bong Iesus bokai ilongo daumoatei kana nge kaba ngaradi ipereki
be ialale. Be tamoata be aine nge kokoko-tina ditagai. Be moremore
dieluakidi nge moarunga-doi iadorakidi. 16 Moremore iadorakidi nge pile
kaiboangdia-lo be bokai iradi, "Moakina-tina tamoata takadi karadi."
17 Bokai imuzi be 'Propet' ara Aisaia nge pilenga dikalingo. Aisaia bokai
ipile:

18 "Malipilipi kanagu negu-la be unangai nge maka. Ureretakia-tina
be ilogu iuiatakia-tina. Oli Spirit negu masa onao mnangaria. Be
muzi negu adoadodi masa ungguma takadia-lo ngalakuaki.
19 Ata tago iboadu ngare-sabaridi ki kaikai-la ngameredi. Tago-la. Tago
iboadu malala bibia-lo ngameremere be ngapilepile.
20 Lulua muku imakoto be ieno tago iboadu ngakingkotoi. Koalea
ikarakara be ambe saringatuka ngamate kana nge tago iboadu

ngaumoatei. Ngai masa ngamuamua-la nibe mata adoadodi
ngaemaki be dakai be dauasa.
21 Be tamoata moarunga be ungguma moarunga masa ngai ono dakai
be darapurapu." (Ais 42:1-4)

Iesus Be Bielzebul
(Mar 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Kodeka tamoata alu tamoata teke mata leuadi Iesus-lo dieluaki. Tamoata ngae nge mariaba goalaka teke ilona-lo isoaki. Bokaibe pile ibebe. Kodeka Iesus itaguraki be tamoata ngae iadoraki be mata diuia be aoa itakaka be ipilepile. 23 Tamoata be aine moarunga makara disoaki kaba bokai dita nge dipitilaki-tina be bokai dipile, "Nge ka Debiti Natu ki taila?"
24 Ata Parasi pile ngaedi dilongo nge bokai dipile, "Mariaba goalakadi biabiadi nedi ara Bielzebul kaiboang nena-lo ka mariaba goalakadi itaotaodi."
25 Ata Iesus ilodi ikauataki be bokai iradi, "Ungguma teke dienegei be nedia-la dieunung masa ara-be-leuanga dadoki. Anua ki tubu teke dienegei be nedia-la dieunung masa tago dasoaki-salaga. 26 Satang itaguraki be nena-la itaoni be inegea-ramo nge ne ka iemaki be nena-la iduaduai. Bokai nge masa baituka be anua ne ngakai? 27 Kam kapile Bielzebul kaiboang nena-lo ka mariaba goalakadi utaotaodi ki? Aria, kamaraia! Naita ka tagataga neming kaiboang iandi be mariaba goalakadi ditaotaodi? Tagataga neming kana diememaki nge kamaita be masa kamakaua kam moangi be boliboli! 28 Ata kam bokai kakaua ngau Nanaranga Oli Spirit ne kaiboang nena-lo ka mariaba goalakadi utaotaodi nge bong ono Nanaranga ngatanepoa kana ambe ipuraka-kaming!
29 "Tamoata tago teke iboadu tamoata teke kaiboangi pera kanana-lo ngalako be kana ne nganakoaki. Tago-tina. Ngalako be ngauauri noko pera kanana-lo nganako.
30 "Tamoata tago iruangama nge moimoi be ierekeia. Tamoata tago idumaia be kana kibudinakiru nge ngaia-tina ka kana iraramoaki. 31 Bokai ka ngau bokai ura-kaming: Tamoata nangata muzigoala ki pile goalakadi iemaki nge iboadu giriki ne ngae rokaka-le ngapura. Ata tamoata naita pile-goala ane Oli Spirit iebuloi nge tagona-tina iboadu muzigoala ne ngae rokakale ngapura! Tago be tago-soasoa! 32 Tamoata naita Tamoata Natu pile goala-lo iebuloi masa giriki ne ngae rokakale ngapura. Ata tamoata naita pile-goala ane Oli Spirit iebuloi nge muzigoala ne ngae tagona-tina iboadu kaituka ki alauri rokaka-le ngapura. Tago be tago-soasoa!

Kai Be Kalingo
(Luk 6:43-45)

33 "Kai iauia masa patu uia ngapupuraki. Kai goalaka masa patu goalakadi ngapupuraki. Kai patu-nalo ka masa kauataka ngapura.

34 Kam moata elu! Iloming-lo muzigoala dikauri masa baituka be pile
uia kamapile? Kana iloming-lo dikauri ka aoaming-lo dipusikasika.
35 Tamoata iauia pile uia ilona-lo inangananga. Bokaibe pile-la uia ka
ipilepile. Tamoata goalaka nge pile goalakadi ilona-lo dikauri. Bokaibe
pile goalakadia-la ka ipilepile.
36 "Ngau ka ura-kaming! Bong biabia ono giriki adorakangao masa pile
tago uia ramoramo-ba tamoata ki aine teke-teke dipile masa Nanaranga
darai. 37 Maka ma Nanaranga masa pilengam-la ka ngatagadi be ngapile
giriki nem tago, be pilengam-la ka ngatagadi be giriki omo nganangalako
kana."

Kilala Emaka Ngapura Kana Be Tegi Ipura
(Mar 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 Kodeka Parasi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki alu
ditaguraki be Iesus bokai ditegi, " 'Tisa!' Keka kirere kilala kaiboangdi
Nanaranga-la iboadu ngaemaki nge teke goemaki be gate."
39 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Kam tamoata be aine bong ngaedia-
lonalona nge muzinga-ming goalakadi. Muzinga-ming nge aine roa ono
ngamanainai bokana! Kam kilala kaiboangi teke lang anua-lonalona
kareretaki ki? Tagona-tina iboadu kilala bokainaina teke memaki! Kilala
maka 'Propet' ara Zona emakani ipura-la ka masa kamate. 40 Toira-la
Zona amaridi toli be oabududi toli ika ilona-lo ieno bokana, Tamoata
Natu masa amaridi toli be oabududi toli kateka ilona-lo ngaeno.
41 Bokaibe alauri bong biabia ono giriki adorakangao masa Ninibe
dataguraki be datunuri-kaming be giriki omingo danangalako. Bakara,
bong Zona Ninibe anua-lo ilako be Nanaranga pilenga mangata iradi
nge ilodi dibuiri be muzigoala nedi disegeaki. Ata moimoi ka ura-
kaming! Tamoata teke makare isoaki nge Zona iuasai. 42 Alauri bong
biabia ono giriki adorakangao masa Siba moaede kandi ngatuirake be
tamoata be aine kaituka kasoaki nge ngatunuri-kaming be giriki omingo
nganangalako. Maka ma moaede ngae nge kateka buru ege takaianao
ka itui be ipura be Solomon kauanga malaidi isuletaki be ilongo. Ata
tamoata teke kaituka makare isoaki nge Solomon iuasai!

Mariaba goalaka Kababe Imule
(Luk 11:24-26)

43 "Bong 'mariaba goalaka' tamoata ipereki masa ngalale be kaba
baradegadia-lo be kaba ono manauanga ngalelei. Kaba ono manauanga
tago teke ite 44 masa nena-la bokai ngarai, 'Kaba be pera kanagu-lo
mule.' Ngamule masa pera ubana-ba ngaeno be ngate. Pera ilo nge
roroia ngapura be ngagoaza-tina be kana moarunga pera-lo nge adoado
daeno be ngamule. 45 Kodeka ngalale be mariaba goalakadi muzingadi

goalakingadi ngai diuasai nge lima-rua ngabagadi be pera ngae ilona-lo dasili be makara dasukoaki. Be tamoata ngae kodeka masa muzinga dagoala-tina. Muzi bokainaina masa tamoata be aine muzinga-ming goalakadi bong ngaedia-lo kasoaki nge dapura-kaming."

Iesus Tina Be Taritoka
(Mar 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Iesus isi tamoata be aine isulesule-ladi be tina be taritoka dipura be
dapile-budu kana be eluku dituitui. [47 Kodeka tamoata teke Iesus bokai
irai, "Tinam be taritokam kamapile-budu kana direre be eluku dituitui."]
48 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Tinagu naita? Naita ka taritokagu?"
49 Kodeka tagataga ne itunuridi be bokai ipile, "Ngaedi ka tinagu be
taritokagu! 50 Tamoata naita Tama-gu lang anua-lo isoaki rerenga
itagatagadi ka taritoka-gu, marau-gu be tina-gu."

Tamoata Kangkang-patu Iliki
(Mar 4:1-9; Luk 8:4-8)

13 1 Amarina-la ngaranao be Iesus pera ono isoaki nge ipereki
be ilako dang biabia Galili zagenao isoaki. 2 Tamoata be aine
kokoko-tina dipura be diboalingi bokana kati tekenao ibulilako be ilona-lo isoaki. Be tamoata be aine moarunga dipura nge kabu-lo dituitui.
3 Be pile ono tonanga ane be kana kokoko-tina irangakidi. Bokai ipile,
"Tamoata kangkang tanotano teke ialale uma kanana-lo kangkang-patu
iliki. 4 Bong ilikiliki nge kangkang-patu alu zala muku ono alalenga-lo
disapasiria, be mang dipura be dikang. 5 Aludi kateka garaparapanao
disapasiria. Makara nge kateka tago imatoli. Moimoi oaikiki-la be didula,
6 ata ziridi tago ditaoio-tina. Bokaibe bong amari ikai nge imoamoapoato
be dimarango. 7 Aludi moamoaesa be siresire maradi disapasilako.
Bokaibe siresire be moamoaesa dilaba nge kangkang-patu didula nge
disukumdi be dileua. 8 Ata aludi nge kateka iauia-o disapasiria be
dilaba be kangkang dipuraki. Aludi kalingodi tamoatadi-lima moarunga
dipuraki, aludi tamoatadi-toli dipuraki, be aludi kalingodi kulemoadi toli
dipuraki."
9 Pile ngaedi ono ngamambuaki kana nge Iesus bokai ipile, "Kungi-ming otioti nge kamalongo."

Iesus Bakara Ka Pile Ono Tonanga Ane Be Isulesule
(Mar 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Kodeka tagataga ne dipura be bokai ditegi, "Bakara ka pile ono
tonanga ane be kusulesuledi?"
11 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Bong ono Nanaranga ngatanepoa
kana labu sikita kauataka nge ambe kam ania-ming ipura. Ata di tago.

12 Bokaibe tamoata kana ne otioti masa kaba kokoko-la be ania ngapura,
be dakoko-tinani be bagabaga darai. Ata tamoata kana ne tago masa
dokiadia-le dapura. Kana nena-ra tago kokoko, ata masa dokiadia-le
dapura. 13 Bakara ka pile ono tonanga ane be usulesuledi nge labu bokai:
"Moimoi matadi kaba ditaita, ata kana tago teke dite. Moimoi kungidi
dilongolongo, ata pile tago teke dilongo ki labu dikauataki.
14 "Bokaibe Aisaia pilenga mumuakadi ngaedi nge di diemaki be
dikalingo:
'Kam masa pile kamalongo be kamalongolongo, ata masa pile labudi
tago kamakauataki. Kaba masa kamaita be kamaitaita, ata masa
kana tago teke kamate be kamakilalangi.
15 Bakara, tamoata ngaedi ambe panganadi dingao-ramo. Kungidi
ambe diono. Be matadi ambe dikotoaki. Tago bokana nge ambe
matadi kaba daitaita; kungidi dalongo be ilodia-lo be pile labudi
dakauataki, be ngau-lo damai be miaka-uiakidi.' (Ais 6:9-10)
16 "Ata kam kauia-tina! Mata-ming kaba dita be kungi-ming pile
dilongo. 17 Moimoina-tina ka ura-kaming! 'Propet' be tamoata uia kokoko-
tina kana kam kaitaita nge daita-tina kana direre, ata tago dita. Pile kam
kalongolongo nge dalongo-tina kana direre, ata tago dilongo.

Tamoata Uma-lo Kangkang Iliki Labu Ipasiki
(Mar 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 "Kamalongolongo be masa tamoata uma-lo kangkang-patu ilikiliki
labu kamakauataki. 19 Tamoata bong ono Nanaranga ngatanepoa kana
dilongoraki be pile labudi tago dikaua nge kangkang-patudi zala mukuna-
lo disapasi bokana. Satang oaikiki-la be ipura be pile Nanaranga ilodia-lo
inanga nge idokiledi. 20 Kateka garaparapa-nao disapasiria nge tamoata
maka Nanaranga pilenga dilongo be oaikiki-tina suri-uia-lo be didoki
bokana. 21 Ata tamoata bokainaina nge ziridi tagotago be soakingadi tago
disalaga. Bokaibe giriki be moatubu bibia Pile Uia ara-nao be dapura
masa oaikiki-tina dasege be dairatu. 22 Siresire be moamoaesa-lo dibala
nge tamoata pile dilongo bokana. Ata kana ono moauriuri dasukoaki
kana nge ilodi dibukubukutaki, be 'mone' be kateka kana ono suri uianga
nge direreretaki-tina. Bokaibe kana direreretaki ngaedi ka Nanaranga
pilenga dikubati be kangkang tago dipuraki. 23 Kateka iauia-o dibala nge
tamoata pile dilongo be labudi dikauataki bokana. Tamoata bokainaina
ka kangkang dipupuraki. Alu kangkang tamoatadi-lima dipuraki, aludi
tamoatadi toli dipuraki, be aludi kulemoadi toli dipuraki."

Siresire Goalakadi

24 Kodeka Iesus pile ono tonanga takadi bokai ipile, "Bong ono
Nanaranga ngatanepoa kana nge bokainatuka. Tamoata teke ilako be uma

kanana-lo kangkang-patu uia iliki. 25 Oabubu tekena-lo moarungabiabia
dieno nge uma-marau erekei ne ipura be kangkang-patudi uia maradi nge
siresire iliki. 26 Kangkang dilaba be dirobu nge siresire ambe didula.
27 "Kodeka uma-marau malipilipi ne dipura be bokai ditegi, 'Biabiadi,
kangkang-patu uia ka uma-lo kuliki. Siresire inanga ka dipura?'
28 "Be ngai ikatu be bokai ipile, 'Erekei kata ka bokai imuzi.'
"Be malipilipi ne bokai dipile, 'Galako be siresire gatate ki moaki?'
29 "Ata uma-marau ikatu be bokai ipile, 'Moaki katate. Siresire kamatatate
masa kangkang zaiza be kamatate-budu takana. 30 Kangkang be siresire
dalabalaba-budu nibe kangkang damaure. Kodeka bong ono uaroenga-lo
masa tamoata kangkang diuaroeroe bokai mradi, "Siresire kamatate-mua
be bidana-lo kamauau be eoa-lo kamarokakilako. Alauri nge kangkang
kamabudinaki be pera ono kangkang koazalaka negu-lo kamananga." ' "

'Mastet' Patu Ono Tonanga Ipura
(Mar 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 Iesus kababe pile ono tonanga takadi bokai ipile, "Bong ono
Nanaranga ngatanepoa kana nge bokai. Tamoata teke kai ara 'mastet'
patu idoki be uma nena-lo itanomi. 32 Kai-patu moarunga maradi nge
'mastet' patu ka mukumukunatuka, ata ngalaba nge kai biabiatuka
ngapura, be mang dapura be sapara-nao gupadi daemaki."

'Is' Ono Tonanga Ipura
(Luk 13:20-21)

33 Iesus kaba pile ono tonanga takadi bokai iradi, "Bong ono Nanaranga
ngatanepoa kana nge bokainatuka. Aine teke 'is' idoki be 'palaua' zaiza
ibairi. Alauri nge 'is' ege-ege 'palaua'-lo isili be iemaki be idodoraki."

Iesus Pile Ono Tonanga Labudi Irangaki
(Mar 4:33-34)

34 Iesus nge pile ono tonanga-la ane be tamoata be aine isulesuledi.
Sule tago teke bokaina-ba isuledi. Sule moarunga nge pile ono tonanga-la
ane be isuledi. 35 Iesus bokai imuzi be ono 'propet' teke pilenga iemaki be
dikalingo. 'Propet' ngae bokai ipile:

> "Bong mraradi masa pile ono tonanga ane be mraradi. Be kana
> moarunga zumkakadi dipura tongira kateka emaka ipura-lo be
> imai masa mrangakidi." (Sam 78:2)

Iesus Siresire Goalakadi Labudi Ipasi

36 Iesus isule-doi kodeka tamoata be aine moarunga iperekidi be pera-
lo isili. Be tagataga ne disili nge bokai dirai, "Siresire goalakadi uma-lo
dipura nge labu gorangaka-kama."

37 Be Iesus bokai ipile, “Tamoata kangkang-patu uia uma-lo iliki nge
Tamoata Natu. 38 Uma nge kateka ngae. Kangkang nge tamoata uia
moarunga bong ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo dalako kana.
Siresire goalakadi nge Satang ruanga zaiza. 39 Erekei siresire goalakadi iliki
nge Satang. Bong ono uaroenga nge kateka manubunga. Tamoata uaroeroe
nge Nanaranga ‘enzel’ ne. 40 Siresire didokidoki be dibubulai bokana masa
kateka manubunga-nao bokainatuka damuzi kana. 41 Tamoata Natu masa
‘enzel’ ne nganepidi be tamoata muzingadi goalakadi be tamoata rangguma
tamoata takadi diememakidi be muzigoala diememaki nge datetekidi be
anua ne ono Nanaranga ngatanepoa kana nge dapereki. 42 Be dadokidi
be eoa kanabibia tago matemate-lo darokakidia-lako. Makara masa
datangtang be iledi dakaraposaposa. 43 Kodeka Nanaranga tamoata be aine
ne masa Tama-di anua nena-lo amari bokana damalamalama. Bokaibe
kungi-ming otioti nge kamalongo!

Kana Zazaia Atabalabala-tina Zumkaka Ipura

44 “Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge bokai. Kana teke zazaia
atabalabala-tina nge uma tekena-lo dikumraki be ieno. Tamoata teke
ite, ata kababe ikumraki. Suri nge diuia-tina. Bokaibe ialale be kana ne
moarunga tamoata takadi iandi be dizaza be ‘mone’ ono idoki, be imule
be uma ngae izazai.

Kaloiloi Ono Tonanga Ipura

45 “Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana takadi bokai. Tamoata teke
kaloiloi uarikadi ilelelei. 46 Bong ialalale nge kaloiloi teke uarikana-tina
zazaia atabalabala-tina nge ite. Kodeka ialale be kana ne moarunga tamoata
takadi iandi be dizaza be ‘mone’ ono idoki, be imule be kaloiloi ngae izazai.

Raka Ono Tonanga Ipura

47 “Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana suletaka takaia nge bokai.
Raka teke dang-lo rokakalako ipura be ieno, be ika bakarairai-bakarairai
nge ono dokiadi dipurapura. 48 Raka-lo ika dikauri nge kabu-lo direpekalako
be kodeka disoakiria be ika dinege. Irakingadi nge didokidoki be raba
diauiau be goalakingadi nge dirorokaki. 49 Kateka manubunga-nao masa
bokainatuka-la muzi ngapura kana. Nanaranga ‘enzel’ ne masa dapura be
tamoata goalakadi tamoata adoadodi maradi ka dadokidi be dazageakidi.
50 Dazageakidia-doi kodeka dadokidi be eoa kanabibia tago matemate-lo
darokakidia-lako. Makara masa datangtang be iledi dakaraposaposa.”

Mata Toirairadi be Mata Oauoau

51 Kodeka Iesus tagataga ne bokai itegidi, “Pile moarunga ngaedi nge
labudi kakaua ki tago?”

Be di dikatu be dipile, “E! Kikaua!”
52 Kodeka bokai iradi, “Bokaibe tamoata Moses Mata ne disulesuletaki
kata itaguraki be bong ono Nanaranga ngatanepoa kana tagataga
ne ipura masa pera-marau teke pera nena-lo kana oauoau be kana
muamuadi ipasipasi bokana.”

Iesus Nasaret Anua-lo Ditaoni
(Mar 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Iesus pile ono tonanga ngaedi ipile-doi kodeka kaba ngaradi ipereki.
54 Be ialale be anua-tina nena-lo ipura. Makara ipura nge ilako be pera
nedi ono serereinga-lo isili be isuledi. Tamoata be aine dipura be pilenga
dilongo nge dipitilaki-tina be bokai dipile, “Kaua malaidi bokainaina
inanga ka ita? Kilala iememaki nge kaiboang nedi inanga ka ita? 55 Pera
kelikeli natu ki taila? Ngai ki naita ka tina Maria? Ngai ki taila ka tari
Zems, Iosep, Saimon be Iudas? 56 Ngai marau ki naita marau sisiki ka
makare disoaki? Kana ngaedi ina ka ita?” 57 Bokai ditegiaki be kodeka
diebuloni be disegeaki.
Be Iesus itaguraki be bokai iradi, “ ‘Propet’ anua-tina nena-lo be dara-
tina nena-lo nge muaka ne tagotago.” 58 Bokaibe makara Nasaret-lo nge
kilala kaiboangdi tago kokoko iemaki, bakara lama tago diuni.

Zon Baptais Matenga
(Mar 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

14 1 Bong ngaradia-lo nge Erot Galili kaba lasa-tanepoa nedi bokana
isoaki be Iesus ilongoraki. 2 Kodeka Erot itaguraki be tamoata ne
bibia bokai iradi, “Moimoina-tina Zon Baptais ka mate-lo be imarang.
Bokai ka kaiboang ono kilala kaiboangdi emakinga bokainaina dienoni.”
3 Erot ka ipile be Zon oarige ane diuauri be uaura pera-lo dinangai.
Erodias lili-nao ka uaura-lo inangai. Erodias nge Erot taritoka Pilip roa.
4 Zon Baptais izamazama Erot bokai irarai, “Erodias kuati nge mata
neda-lo tagona-tina iuia.” 5 Erot nge Zon ngaumoatei kana, ata Iuda
imatakuridi. Bakara, Iuda tamoata be aine dipile Zon nge ‘propet’ kata.
6 Bong teke bong ono Erot tina inekiaki dipura nge Erodias natu
aineka ipura be Erot ruanga zaiza ioagudi. Makara nge Erot suri diuia-
tina. 7 Kodeka Erot itaguraki be natu aine ngae pile tago tototo ane be
bokai irai, “Moimoina-tina ka uraiko! Kana kureretaki be kurangaki
masa miangko!” 8 Erodias nge ambe natu iraia-doi. Bokaibe natu aine
ngae bokai ipile, “Kaituka-tina makare be Zon Baptais pangana tabira
tekena-lo be goana.” 9 Erot bokai ilongo nge ilo ibuku-tina. Ata ambe
lou ne matadi-o be pile tago tototo iemaki. Bokaibe ipile be natu aine
ngae rerenga ditagadi. 10 Be inepidi be dilako uaura pera-lo be Zon dudu
ditotoki. 11 Kodeka pangana didoki be tabira tekena-lo dinangalako be

natu aine ngae diani be tina-nalo ilakuaki. 12 Alauri nge Zon tagataga ne
dipura be Zon tamoata dibagai be dikumraki. Dikumrakia-doi kodeka
dialale be Iesus dirai.

Iesus '5,000' Tamoata Moane Kangkang Iandi
(Mar 6:30-44; Luk 9:10-17; Zon 6:1-14)

13 Iesus Zon rangaka ilongo nge kaba ngaradi ipereki be kati tekenao
ibuli be kaba tekedi tamoata tagongana-lo ilako. Tamoata be aine
kokoko-tina dilongoraki nge anua nedi dipereki be ae-dialo ditagai.
14 Iesus kati-o be inokuria be tamoata be aine kokoko-tina itedi nge ilo
itagadia-tina. Be moremore kokoko iadorakidi.
15 Rairai-tuka nge tagataga ne dimai be bokai dirai, "Ambe irairai-tina
be kaba ngaedi nge masauaba-tinao ka dieno. Tamoata be aine anua-lo
gonepidialako be kangkang kandi dazaza."
16 Ata Iesus ikatu be bokai ipile, "Bakara ka dalale? Kam kangkang
kamandi be dakang."
17 Be di dikatu be dipile, "Kangkang kana-ma tago. 'Bereti'-la lima be
ika rua ka maka dieno!"
18 Kodeka Iesus bokai ipile, "Kamadokimai." 19 Kodeka tamoata be aine
iradi be siresire-o disoakiria. Disoakiria kodeka 'bereti' lima be ika rua
idoki be lang-lo itadalako be Nanaranga iperui. Kodeka 'bereti' isare be
tagataga ne iandi be tamoata be aine dinegedi. 20 Moarunga dimoanako
be didoli-tina. Didoli be kangkang dimuleaki nge Iesus tagataga ne raba
bibia kulemoa-be-rua diau. 21 Tamoata moane makara dimoanako nge
'5,000' moarunga. Aine be natu tago uareadi dipura.

Iesus Dang Kusi-nao Ialale
(Mar 6:45-52; Zon 6:15-21)

22 Alauri nge Iesus tagataga ne inepidi be kati-o be damua be dang
ege takaianao dalako kana. Be ngai isoaki be tamoata be aine inepidi be
dialale. 23 Inepidi be dialale kodeka buku muku teke ieneki be rubenaba
be ngarabo kana. Makara rubenaba isoaki be irodo. 24 Kati ono tagataga
ne dialale nge ambe kasau-tina-lo irebareba. Oasa nge kati aro ipurapura
be nugunugu ambe kati dirokarokaki.
25 Mang-o nge Iesus dang kusi-nao ialale be itagadi. 26 Dang kusi-nao
ialalale be tagataga ne dite nge taburidi dira-tina be bokai dipile, "Anunu
kata!" Taburidi nge dira-tina be dingangaraki be kaba dirati.
27 Ata Iesus oaikiki-tina bokai iradi, "Kamakaiboang! Moaki taburi-
ming dira! Ngena ngau!"
28 Kodeka Pita ikatu be bokai ipile, "Tanepoa! Nge moimoi kaiko nge
gopile be dang kusi-nao mialale be mai."
29 Be Iesus ikatu be irai, "Gomai."

Kodeka Pita iposi be dang kusi-nao ialale be Iesus taona itao.
30 Ilakolako be oasa ite nge taburi-ira be ambe imoalobaloba. Pita kaba
bokai ita nge ikilau, “Tanepoa! Gouketa!”
31 Makara nge Iesus oaikiki-tina luma inanaraki be Pita idoki be bokai
irai, “Lama uniangam disiki-tina! Bakara ka ilom irua?”
32 Be bong kati-o dibulilakoru nge oasa ileua. 33 Makara nge tamoata
kati-o disoaki Iesus dirakeaki be bokai dipile, “Moimoina-tina kaiko
Nanaranga Natu.”

Iesus Genesaret Kaba-lo Moremore Iadorakidi
(Mar 6:53-56)

34 Bong dang biabia ditotoki be ege takaianao dilako nge Genesaret
kaba-lo ditoka. 35 Makara nge anua-marau Iesus dikilalangi. Kodeka pile
dinanga be anua moarunga makara saringa dieno-lo nge moremore nedi
Iesus-lo dieluakidi. 36 Be diakoroi be ngasumoala be moremore kusi-ba
ne zagenao dadauraki be dauia kana. Bokaibe moarunga kusi ne zagenao
didauraki nge diuia-doi.

Iuda Tamadi be Tubudi Mata Nedi
(Mar 7:1-13)

15 1 Kodeka Parasi alu be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki
alu Ierusalem-lo be dipura be Iesus bokai ditegi, 2 “Bakara ka
tagataga nem tago tubuda mata nedi ditagatagadi be luma-di diasasaki
noko dimoanakonako?”
3 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Bakara ka Nanaranga pilenga muriming
kananga be neming sulenga-ming katagatagadi? 4 Nanaranga bokai ipile,
‘Tinam be tamam gomuamuakidi be pilengadi golongolongo.’[n] Be takadi
bokai, ‘Tamoata naita tina ki tama ingesuaki nge umoatea ngapura.’[o]
5 Ata kam tamoata be aine bokai kasulesuledi: Tamoata teke kana
teke iboadu ono tina be tama ngadumadi kana, ata bokai ipile, ‘Kana
ngae Nanaranga ne’ 6 nge tago iboadu tina be tama ono ngadumadi.
Bokainatuka kamuzimuzi be Nanaranga pilenga muriming kananganganga
be neming sulenga-ming katagatagadi. 7 Boli-ngaming ratadi! ‘Propet’
Aisaia tongira nge kam-tina ka irangaki-kaming be ambe pilenga ngaedi
dikalingo. Aisaia bokai ipile:

> 8 ‘Tamoata ngaedi nge oasi-diaba ane ka dirakerakeaka. Ata ilodi nge
> kasauba-tina-lo ka dieno. 9 Tamoata-ramo sulengadi didokidoki
> be tamoata takadi disulesuledi be dipilepile-ra nge Nanaranga
> pilenga. Rakeaka ra dirakerakeaka, ata dimamalomalo-ba’ ”
> (Ais 29:13)

---

[n] **15:4** Eks 20:12; Diut 5:16 [o] **15:4** Eks 21:17; Leb 20:9

Kana Tamoata Diememakidi Be Dibolobolo
(Mar 7:14-23)

10 Kodeka Iesus tamoata be aine moarunga ikiladia-mai saringa
be bokai iradi, “Kamalongo be kamakaua. 11 Kana tamoata ilona-lo
dilakolako nge tago iboadu daemaki be ngabolo. Tago. Kana ilona-lo be
dirake be aoa-nalo dipusika ka masa daemaki be ngabolo.”
12 Kodeka tagataga ne dimai be bokai dirai, “Pile ngaedi kupile nge
Parasi kuemakidi be namadi dira-tina.”
13 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Kai moarunga Tama-gu lang anua-lo
isoaki tago itano masa tetekadi dapura. 14 Ilo-ming moaki dibukutakidi.
Matadi leuadi kaoa ka dimuamua be tamoata takadi ditagatagadi!
Mata-leua kata ka mata-leua ruanga iaromuamuani masa gimoa-lo
dasapasilakoru.”
15 Kodeka Pita itaguraki be bokai ipile, “Pile ngaedi labudi
gopasi-kama.”
16 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Kam isi takadi bokana be ilo-ming tago
dizama ki? 17 Tago kakaua? Kana tamoata aoa-nalo disili nge boura-nalo
dilako be kababe dipusika. 18 Ata kana maka tamoata aoa-nalo be dipusika
nge ilona-lo ka dikautaki be dipusika. Be nge kana bokainaina ka tamoata
diememakidi be dibolobolo. 19 Tamoata ilona-lo be muzi goalakadi ngaedi
ilelelenaki be iememaki: Tamoata takadi iumoatemoatedi; roti igagamang;
ipogizagiza-ramo; ianakonako; iboliboli; be Nanaranga be tamoata takadi
boli-pile ane be iebulobulodi. 20 Kana ngaedi ka tamoata diememakidi be
dibolobolo. Tamoata luma tago iasaki noko imoanako, di sulengadi bokana
nge tago iboadu tamoata ngaemaki be ngabolo.”

Aine Akerenga Iesus Lama Iunani
(Mar 7:24-30)

21 Kodeka Iesus kaba ngaradi ipereki be ilako be kaba Saidon be Taia
anua saringadi dieno-lo isoaki. 22 Kenan aine teke makara isukoaki nge
ipura be Iesus bokai irai, “Tanepoa, Debiti Natu! Ilom ngatagaia! Natu-gu
aineka mariaba goalaka ilona-lo isoaki be sururu bibia-tina idokidoki.”
23 Ata Iesus imoadubulae-ba be tago sesu ipile. Be tagataga ne
dimai be bokai dirai, “Aine ngae gonepi be ngalale! Itagataga-kita be
inaboakiboaki be ambe iaka-poakikita-tina.”
24 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Ngau Israel ‘sipisipi’ ne leuadia-lo ka
nepiagulako ipura.”
25 Ata aine ngae imai be Iesus ae-nalo itapuloria be bokai ipile,
“Tanepoa. Godumaia!”
26 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Nge tago iuia natu-muku kangkang
kandi keu nedi aniadi dapura.”

27 Kodeka aine ngae bokai ipile, “Tanepoa, ngara moimoi! Ata keu
kababe kangkang bururuingadi tamadi dikangkang be disapasipasi nge
dikangkang.”
28 Makara nge Iesus ikatu be aine ngae bokai irai, “Aine, kaiko lama
uniangam dilaba-tina! Bokaibe kana kureretaki masa ngapuraniko.” Be
bong-la ngaranao natu aineka iuia.

Iesus Tamoata Kokoko-tina Iadorakidi

29 Iesus kaba ngaradi ipereki be Galili dang biabia isauani be ialale.
Ialale be buku muku teke ieneki be isoakiria. 30 Tamoata be aine kokoko-
tina dipura be tamoata aedi matedi, matadi leuadi, tapoudi matedi, pile
bebebedi be moremore kokoko-tina nge dieluakidi be Iesus ae babadia-
lo dinangadiaria. Be Iesus itaguraki be iadorakidi. 31 Tamoata be aine
moarunga kaba bokai dita pile bebebedi dipilepile, tapoudi matedi diuia,
aedi matedi dialalale, matadi leuadi kaba ditaita nge dipitilaki-tina be
Iesus dikabaki. Bokaibe Israel Nanaranga nedi dirakeaki.

Iesus ‘4,000’ Tamoata Moane Kangkang Iandi
(Mar 8:1-10)

32 Kodeka Iesus tagataga ne ikiladi be bokai iradi, “Tamoata be aine
ngaedi ilogu itagadia-tina. Ambe amaridi toli sakeguo disoaki. Masa
rakana dakang? Tago urere toletole-ba mnepidi be dalale. Zala-lo matadi
dasoalili be datamong takana.”
33 Kodeka tagataga ne bokai dipile, “Kaba ngaedi nge masaua-lo ka
dieno. Kangkang masa inanga gate be gandi be dakang?”
34 Be Iesus ikatu be ipile, “ ‘Bereti’ kana-ming ira dieno?”
Be di dikatu be bokai dipile, “Lima-rua, ika mukumukudi alu zaiza.”
35 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata be aine iradi be kateka-o
disoakiria. 36 Disoaki-doiria kodeka ‘bereti’ lima-rua be ika idoki be
Nanaranga iperui be ikoto. Kodeka tagataga ne iandi be tamoata be
aine dinegedi. 37 Tamoata be aine moarunga dimoanako be didoli-tina.
Didoli be kangkang dimuleaki nge Iesus tagataga ne raba bibia lima-rua
diau. 38 Tamoata moane makara dimoanako nge ‘4,000’ moarunga. Aine
be natu tago uareadi dipura. 39 Alauri nge tamoata be aine inepidi be
dialale. Kodeka kati-o ibuli be Magadan kaba-lo ilako.

Iesus Kilala Ngaemaki Kana Be Dirai
(Mar 8:11-13; Luk 12:54-56)

16 1 Parasi alu be Sadiusi alu dipura be Iesus datoi kana. Be ditegi be
kilala kaiboangi teke lang anua-lonalona ngaemaki kana.
[2 Ata Iesus ikatu be bokai ipile, “Amari ambe ilakolako masa bokai
kamapile, ‘Lang idaradara. Anua masa ngauia.’ 3 Oabuna-biabia masa

bokai kamapile, ‘Lang izimzim be idaradara. Ura masa ngapura.’ Langba kateate be ono anua irakinga be goalakinga kakauakauataki. Ata kilala kaituka bong ngaedia-lo dipurapura nge tago kaita be kakauataki!] 4 Muzinga-ming goalakadi be Nanaranga ono kamanainai! Kam kilala lang anua-lonalona kareretaki ki? Tagona-tina iboadu teke ania-ming ngapura! Zona-la kilala ne ka masa ania-ming ngapura.” Ipile-doi kodeka iperekidi be ialale.

Iesus Parasi Be Sadiusi ‘Is’ Bokana Itonangadi
(Mar 8:14-21)

5 Iesus tagataga ne zaiza dang biabia ara Galili ditotoki be ege takaianao dilako nge tagataga ne ilodi dikoko be ‘bereti’ tago teke didokidoki. 6 Kodeka Iesus bokai iradi, “Eke! Ilo-ming kauakaua! Parasi be Sadiusi ‘is’ ono ‘bereti’ emakanga nedi kamamatakoakia-tina uia.”

7 Iesus bokai ipile nge tagataga ne ditaguraki be ambe nedia-la maradi pile ngaedi diegoregoretaki. Kodeka bokai dipile, “Ngena ‘bereti’ tago teke tadokidoki ka bokai ipile!”

8 Ata Iesus ikaua rakana ka dirangarangaki. Bokaibe, bokai itegi, “Bakara ka neming-la kapilepile ‘bereti’ tago? Lama unianga-ming disikitina! 9 Tago isi kakaua ki? ‘Bereti’ lima tamoata moane ‘5,000’ moarunga usaredi nge ilo-ming diandi ki tago? Dimoanako-doi be raba bibia ira kaiau? 10 ‘Bereti’ lima-rua tamoata moane ‘4,000’ moarunga usare be dikang nge ilo-ming diandi ki tago? Didoli nge raba bibia ira kaiau? 11 Baituka ka tago kakaua ngau tago ‘bereti’ ka ururangaki? Ata Parasi be Sadiusi ‘is’ nedi kamamatakoaki-tina uia!”

12 Kodeka tagataga ne dikaua, nge tago ‘is’ ono ‘bereti’ emakanga ka irangarangaki. Tago. Nge Parasi be Sadiusi sulengadi ka ururangaki.

Pita Iesus Mangata Irangaki
(Mar 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Bong Iesus ilako be anua ara Sisaria Pilipai isaringai nge tagataga ne bokai itegidi, “Tamoata be aine moarunga Tamoata Natu naita kana dirangaki?”

14 Be di dikatu be dipile, “Alu Zon Baptais kana dipile. Alu Ilaiza kana dipile. Alu Zeremaia ki ‘propet’ kata kana dipile.”

15 Be Iesus kaba itegidi, “Be kam ba ilo-ming dipile? Ngau naita kana karangaka?”

16 Kodeka Saimon Pita ikatu be bokai ipile, “Kaiko ka Kristus. Kaiko Nanaranga moauriuri-la nem-kusoaki isukoaki nge Natu.”

17 Be Iesus itaguraki be Saimon Pita bokai irai, “Saimon, Zona natu, surim dauia! Pile ngaedi nge tago tamoata-ramo kata ka iraiko. Tago! Pile ngaedi nge Tama-gu lang anua-lo isoaki ka iraiko. 18 Bokaibe ngau bokai uraiko:

Kaiko nge Pita.[p] Be patu ngaenao masa ‘sios’ negu mnaguraki kana. Mate kaiboang ne tagona-tina iboadu ‘sios’ ngae ngabalaki. 19 Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana babaduadua uasara ne nge masa miangko. Rakana teke makare kateka-o kubabari masa lang anua-lo babaria ngapura. Rakana teke makare kateka-o kusumoalataki masa lang anua-lo sumoalataka ngapura.”

20 Kodeka tagataga ne moarunga ibabaridi moakina-tina sesu dipile ngai ka Kristus.

Iesus Matea Be Maranga Irangaki
(Mar 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

21 Bong ngaranao be ilako nge Iesus mangata-la be tagataga ne iraradi masa Ierusalem ngalako be Iuda tamoata nedi bibia, be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi, be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki dataguraki be sururu bibia-tina dani be umoatea ngapura. Ata amaridi tolianao masa kababe ngamarang be moauriuri ngasoaki.

22 Kodeka Pita itaguraki be Iesus laua-ba ilakuaki be bokai irai, “Tanepoa! Ngau tago urere Nanaranga bokai ngabasakiko! Tagona-tina iboadu! Kana bokainaina moakina-tina teke ipuraniko!”

23 Kodeka Iesus ibuiri be Pita bokai irai, “Satang, goiratu! Murigu golako! Zalakagu kuono-la be ieno! Kana ilom ianiandi nge tago Nanaranga-lo ka dipura. Tago! Nge tamoata-ramo-lo ka dipura!”

24 Kodeka tagataga ne bokai iradi, “Tamoata naita ngau ngatagaia kana nge nena-la ngailo-leuataki, be kai ne kapalapala uauau ngabazi be ngatagaia. 25 Bakara, tamoata naita ne moauriuri soakinga ngauketi kana masa ngaleua. Ata tamoata naita ngau kanabe imate masa moauriuri soakinga ngaita. 26 Maka ma bokai kamakaua: Tamoata teke kana moarunga kateka-onaona idoki be inemdi, ata mariabaka eoa tago matemate-lo ilako be makara nem-kusoaki isukoaki. Bokai nge kana kateka-onaona masa baituka be dadumai? Ki tamoata bokainaina masa rakana-tina teke ngauasai be nganemi? Tago-la! Ki masa rakana ane be tamoata teke iboadu ne mariabaka ngazazai be ono moauriuri-la ngasukoaki! Tagona-tina iboadu! 27 Bakara, Tamoata Natu ambe Tama malama ne be kaiboang nena-lo be ‘enzel’ ne zaiza be dapura kana. Be masa tamoata teke-teke kana diemaki nge ngatagadi be zazanga ngandi. 28 Ngau ka ura-kaming! Alu makare dituitui masa mate bubuna tagona-la date be Tamoata Natu ngatanepoa be ngapurapura be date.”

Iesus Itabuli Be Imalama-tina
(Mar 9:2-13; Luk 9:28-36)

17 1 Amaridi lima-teke dimanubu kodeka Iesus itaguraki be Pita be Zems taritoka Zon diaru ibagadiato be buku salagalaga tekenao

---

[p] **16:18** Ara Pita labu nge “Patu-baba biabia.”

rubediabato dilakoto. 2 Kaba ditaitato noko Iesus itabuli be takana-ba
ipura. Lili nge amari bokana dimalama be kusi ne nge diuasuaua-tina
amari malamaka bokana. 3 Makara nge Moses be Ilaiza inangai-ba ka
matadi-o dipuraru be Iesus diato dipilepileto. 4 Makara nge Pita itaguraki
be bokai ipile, "Tanepoa! Nge iuia-tina makare tasoaki. Kurere nge
bazarua toli memaki. Teke nem, teke Moses ne, teke Ilaiza ne."
5 Pita isi ipilepile-la be oaru malamaka otioti teke ipura be isukumdi be
malonga teke bokai ipile, "Nge Natugu! Ngau urereretakia-tina, be surigu
diuiatakia-tina! Kamalongolongori."
6 Iesus tagataga ne toli ngaedi malonga ngae dilongori nge taburidiato
dira-tina be lili-diato kateka-lo dinangalakoto. 7 Ata Iesus ilako be luma
odiatoio inangaria be bokai ipile, "Kamatui-raketo! Taburi-mingto moaki
dira."
8 Ditada-raketo nge tamoata tago teke dite. Iesus-la rube ituitui be
diteato.
9 Buku-o be ditaotao nge Iesus bokai iradiato, "Kana kaita ngaedi nge
moakina-tina teke karangakini nibe ngalako Tamoata Natu-ba mate-lo be
ngamarang!"
10 Kodeka tagataga ne bokai ditegi, "Bakara ka tamoata Moses Mata ne
disulesuletaki bokai dipile Ilaiza ngapura mua noko?"
11 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Ilaiza moimoi ngapura mua kana.
Ngai ka kana moarunga kabadia-lo ngananga kana. 12 Ata ngau bokai
ura-kaming! Ilaiza ambe ipura-doi. Ata tamoata be aine tago dikilalangi
be rerengadiaba-lo dipulonaki. Be bokainatuka-la, Tamoata Natu masa
bokainatuka-la dapulonaki be sururu dani."
13 Makara nge tagataga ne dikaua nge Zon Baptais ka irangarangaki.

Iesus Natu-muku Teke Iadoraki
(Mar 9:14-29; Luk 9:37-43a)

14 Dilakoto be tamoata be aine moarunga dipurakadi nge tamoata teke
ipura be Iesus aro tuku-nao irokazokuria. 15 Be bokai ipile, "Tanepoa,
natu-gu moaneka ilom ngatagai! Ingao-ngao be ambe igoala-tina!
Ngaonga dipurapura nge eoa-lo be dang-lo itapulopulolako. Ambe bong
kokoko-tina bokai imuzi. 16 Tagataga nem-lo ulakuaki, ata tago diboadu
dadoraki."
17 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Kam tamoata be aine bong ngaedia-lo
kasoaki nge lama tagona-tina kauni, be tago kakaua inanga kalakolako!
Masa uanana salagatikadi baituka makare sakeming-lanao msukoaki?
Ambe ilogu iakataki-kaming-tina! Aira-tina be masa kamakaua? Natu
moane ngara maka kamadokamai!"
18 Kodeka Iesus itaguraki be mariaba goalaka itaoni be bong-la
ngaranao natu moane ngae iuia.

19 Alauri nge tagataga ne nedia-ba be dipura be Iesus bokai ditegi,
"Bakara ka keka tago kiboadu mariaba goalakadi gataodi?"
20 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Lama unianga-ming isi disiki-tina
ka tago kaboadu! Moimoi ka ura-kaming. Lama una-ming labatikadi
dedau-patu bokana nge iboadu buku ngara bokai kamarai, 'Makare be
ene golako.' Be ngalongori-kaming be ngalako. Iboadu-tina kolo-kolo be
kamaemaki. [21 Rabo be kangkang zirau ka diboadu mariaba goalakadi
dataodi. Kana takadi tago diboadu.]"

Iesus Matenga Kaba Irangaki
(Mar 9:30-32; Luk 9:43b-45)

22 Bong ambe Galili kaba-lo diepurapurari nge Iesus bokai iradi,
"Tamoata Natu ambe saringatuka dadoki be tamoata luma-dio
dasalangaki kana. 23 Be tamoata ngaedi masa daumoatei, be amaridi toli
muridi masa marangaka ngapura be moauriuri ngasoaki."
Tagataga ne bokai dilongo nge ilodi dinodo-tina.

'Tagisi' Nanaranga Pera Nena-lonalona Zazaia

24 Kaperneam anua-lo dipura nge tamoata Nanaranga pera nena-lo
'tagisi' didokidoki dilako be Pita bokai ditegi, "Biabiadi nem 'tagisi'
Nanaranga pera nena-lonalona izazazai ki tago?"
25 Be Pita ikatu be ipile, "E, izazazai."
Be bong Pita pera-lo ilako nge Iesus matamatanatuka itegi-rake,
"Saimon, bakara ilom ipile? Rangguma ka anuatanepoa kateka-onaona
'tagisi' dianiandi? Anua-marau ki akerengadi?"
26 Be Pita ikatu be ipile, "Akerengadi."
Kodeka Iesus bokai ipile, "Bokai nge anua-marau moaki 'tagisi'
dizazazai. 27 Ata kita tago tarere tamoata ngaedi tailo-sururudi. Dang
biabia-lo golako be kilolo ono konanga kanam teke gorokakalako. Ika
kurepekiatuka-mua aoa-nalo masa 'mone' teke ngaeno be gote. 'Mone'
ngae iboadu-tina 'tagisi' Nanaranga pera nena-lonalona ngazazaia-kitaru.
Godoki be goalale be ono go'tagisi'-kitaru."

Naita Ka Biabiatuka
(Mar 9:33-37; Luk 9:46-48)

18 1 Bong ngaranao nge Iesus tagataga ne dipura be bokai ditegi,
"Anua ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo masa naita ka ara
biabiatuka?"
2 Be Iesus itaguraki be natu-muku teke ikilai be arodi ituiraki 3 be
bokai ipile, "Moimoi ka ura-kaming. Ilo-ming tago ditabuli be natu-muku
bokana kapura nge tagona-tina iboadu anua ono Nanaranga ngatanepoa
kanana-lo kamalako. 4 Bokaibe tamoata naita nena-la ibalaki be muzinga

natu-muku ngae bokana masa anua ono Nanaranga ngatanepoa kananalo ara biabiatuka. 5 Be tamoata naita aragu-o be natu-muku bokainaina idoki be iadoraki nge ngau ka iadoraka.

Muzigoala Emakadi
(Mar 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 "Ata tamoata naita natu-muku bokainaina teke ngau lama iunana idoki be muzigoala itikini nge iuia-tina patu kanabiabia teke duduna-lo tukualako ngapura be makasi biatangana-lo patuae kautadi dapura. 7 Kateka ngae nge imakadoma-tina! Maka ma kateka ngaenao ka kana goalakadi dieneno be ono tamoata diememakidi be muzigoala diememaki. Kana ngaedi masa dapurapura. Ata tamoata muzigoala ngaedi labudia-tina nge imakadoma-tina!

8 "Lumam ki aem iemakiko be muzigoala kuemaki nge gotaratotoki be gorokaki. Lumam tekena-la ki aem tekena-la be moauriuri-la soaki-lo kulako nge iuia. Lumam ruoti-doi ki aem ruoti-doi dieno-la be eoa tago matemate-lo kulako nge tagona-tina iuia! 9 Matam takaia ka iemakiko be muzigoala kuemaki nge gokingpasiki be gorokaki. Matam tekena-la be moauriuri-la soaki-lo kulako nge iuia. Ata matam rua dieno-la be eoa tago matemate-lo kulako nge tagona-tina iuia!

'Sipisipi' Leua Ono Tonanga Ipura
(Luk 15:3-7)

10 "Natu-muku moakina-tina teke kabalaki. Ngau ka ura-kaming. Lang anua-lo nge natu-muku 'enzel' nedi izamaizama Tama-gu lang anua-lo isukoaki aro dituitui. [11 Tamoata Natu nge tamoata be aine leuadi ka ngauketidi kana ka ipura.]

12 "Ilo-ming bakara dipile? Tamoata teke 'sipisipi' ne '100' moarunga be teke ileua masa rakana ngaemaki? Kamalongo! Takadi '99' masa bukuo ngaperekidi be daramomomo be ngalale be teke ileua nge ngalelei. 13 Moimoi ka ura-kaming! Ite masa teke leua ngae nge suri dauiatakiatina. Takadi '99' tago dileua nge sakenao ka disoaki. Bokaibe tago ngailo-bukutakidi kana. 14 Bokainatuka-la, Tama-ming lang anua-lo isoaki tago irere mukumukudi ngaedi nge teke ngaleua.

Taritokam Muzigoala Iemaki

15 "Taritokam kata muzigoala teke iemakaniko nge golako be giriki ne goitikini. Ata zuguma-ba be gorai. Ilongoriko nge ambe taritokam kaba kumuleaki. 16 Ata tago ilongoriko nge tamoata teke ki rua gobagadi. Bokai masa 'tamoata rua ki toli pile tekedia-doi diemaki nge pilengadi moimoi be kalingodi.'[q] 17 Tago ilongoriko nge golako be tamoata be aine

---

[q] **18:16** Diut 19:15

moarunga ‘sios’-lo goradi. Tamoata be aine ‘sios’-lo tago ilongoridi nge kodeka akerenga ki ‘tagisi’ dokidoki bokana gobasabasaki.

Kana Babariadi Be Sumoalatakadi

18 “Moimoi ka ura-kaming. Rakana teke kateka-o kababari masa lang anua-lo babaria ngapura. Be rakana teke kateka-o kasumoalataki masa lang anua-lo sumoalataka ngapura.
19 “Kaba moimoi ka ura-kaming! Tamoata rua maka kateka-o kana teke direretakiaru be disinauru be dadokiaru kana, masa Tama-gu lang anua-lo isoaki kana disinautakiaru nge ngaemaka-diaru. **20** Tamoata rua ki toli aragu-o be dipura be disoaki-budu nge ngau maradi usoaki.”

Iesus Oti Rokakadi Isuletaki

21 Kodeka Pita imai be Iesus bokai itegi, “Tanepoa! Bong ira taritokagu muzigoala ngaemakina be mrokakile? Bong lima-rua ki ira?”
22 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Moaki bong lima-rua-la. Bong kulemoadi-lima-rua-be-lima-rua. **23** Bokainatuka mtonanga: bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge bokai. Anuatanepoa teke ilako be malipilipi nena-lo oti nedi ngaia-lo dieno nge ngadoraki kana. **24** Iadoadoraki be isoaki nge tamoata teke ‘mone 10 tausen’ moarunga idoki be tago isi ikatu nge dieluaki. **25** Ata malipilipi ngae tago iboadu ngakatu. Bokaibe anuatanepoa ngae ipile be roa be natu be kana ne moarunga zaiza be ‘mone’ odio dadoki be ono oti ne ngakatu kana. **26** Ata malipilipi ngae itaguraki be tanepoa kana aro tuku-nao irokazokuria be iakoroi be bokai ipile, ‘Ilom ngatagaia be gorapu be ‘mone’ moarunga udoki nge mkatu.’ **27** Bokaibe anuatanepoa ngae nge malipilipi ne ilo itagai be bokai irai, ‘Oti nem ngaedi moaki kukatu.’ Be ilikitaki be ialale.
28 “Ata tamoata ngae ipusika nge malipilipi-budu ruanga teke ngaia-lo ‘mone’ kulemoa-la idoki nge ite. Kodeka itaguraki be malipilipi-budu ruanga nge idokimatei be audo-nalo idaurakilako be bokai irai, ‘Oti nem moarunga ngau-lo dieno oaikiki-tina gokatu.’ **29** Kodeka malipilipi-budu ruanga nge aro tuku-nao irokazokuria be iakoroi be bokai irai, ‘Ilom ngatagaia be gorapu masa oti nem mkatu.’ **30** Ata tamoata ngae isege be itaguraki be malipilipi-budu ruanga uaura-lo inangai. Be makara uaura-lo ngasoaki nibe oti ne moarunga nge ngakatu-doi. **31** Malipilipi takadi kaba bokai dita nge ilodi tagona-tina diuia. Bokaibe dilako be kana moarunga tamoata ngae iemaki nge anuatanepoa kandi dirangakini. **32** Kodeka anuatanepoa ngae itaguraki be tamoata ngae ikilai be bokai irai, ‘Kaiko malipilipi tago iauia! Kutangna be oti nem moarunga ngau-lo dieno nge ilogu itagaiko be tago kukatu. **33** Bakara ka malipilipi-budu ruangam ilom tago itagai ngau-la ilogu itagaiko bokana?’ **34** Anuatanepoa ngae nge tamoata ngae ilo iratakia-tina. Bokaibe ipile be uaura-lo dinangai

be sururu bibia-tina ngadokidoki nibe oti ne moarunga dieno nge ngakatu-doi."

35 Be Iesus pile ngaedi bokainatuka imambuaki, "Kam moarunga tarito-kaming tago iloming-lo be giriki nedi karokakiledi masa Tama-gu lang anua-lo bokainatuka-la ngabasaki-kaming."

Aine Segeakadi Suletaka
(Mar 10:1-12; Luk 16:18)

19 1 Iesus pile ngaedi imambuaki be Galili ipereki be Zudea kaba-lo ilako. Zudea kaba ngaedi nge Zodan zagura ege takaianao ka dieno. 2 Be tamoata be aine dum kokoko-tina nge ditagai be makara be moremore nedi iadorakidi.

3 Makara nge Parasi alu dipura be Iesus datoi kana. Be bokai ditegi, "Mata neda disumoala ki tago tamoata teke iboadu rerenganaba-lo roa ngasegeaki?"

4 Be Iesus ikatu be ipile, "Gere ngaedi kaleze ki tago?

'Matamatana-tina Nanaranga moane be aine iemakidi.' (Zen 1:27)

5 Be bokai ipile, 'Bokaibe moane tina be tama ngaperekidi be roa diaru dataga-buduru be tamoata teke dapuraru.'[r] 6 Diaru nge ambe tago rua. Diaru ambe tamoata teke. Bokaibe kana Nanaranga iuau-tekenanadi nge tamoata tago teke iboadu ngaramoaki."

7 Ata Parasi kaba ditegi, "Nge bakara ka Moses ipile moane iboadu 'pepa' ono roti gamana teke roa ngageretani be ngani be nganepi be ngalale?"

8 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Pangana-ming dipatungaki be raia-ming dira. Bokai ka Moses isumoala-kaming be iboadu roa-ming kamasegeakidi. Ata matamata kateka emaka ipura-lo nge tago bokai. 9 Ata ngau bokai ura-kaming: Tamoata naita roa tago ono imanai, ata isegeakia-ba be aine takaia iuati nge moane ngae roti igamani be aine takaia diaru dieno-buduru."

10 Kodeka tagataga ne bokai dipile, "Muzi bokai rotiroti maradi dieno nge moakina-ma roti ipurapura."

11 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Sule ngaedi nge masa tago tamoata moarunga dadoki. Tago. Tamoata-la rangguma Nanaranga kaiboang iandi ka masa dadoki. 12 Tamoata alu bokainaina be tinadi dinekiakidi be ono tago iboadu daroti. Aludi tamoata ruangadi ka diaka-goaladi[s] be tago iboadu daroti. Aludi nge bong ono Nanaranga ngatanepoa kana lili-nao ka nedia-la be roti disege. Bokaibe tamoata naita sule ngaedi ireretaki be idoki nge ngadoki."

Iesus Natu-muku Imaroudi
(Mar 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Kodeka tamoata alu natu-muku dieluakidi be Iesus luma odio nganangaria be ngarabodi kana. Ata Iesus tagataga ne ditaguraki be

---

[r] **19:5** Zen 2:24 [s] **19:12** Pile ngaedi labudi nge "labedi saresare."

tamoata ngaedi diebulodi. 14 Makara nge Iesus bokai ipile, “Natu-muku
kamalikitakidi be ngau-lo damai. Moaki zalakadi kaono. Bong ono
Nanaranga ngatanepoa kana nge natu-muku bokainaina nedi.”
15 Kodeka natu-muku dimai be luma odio inangaria be ialale.

Tamoata Amuna Teke Kana Ne Kokoko
(Mar 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Tamoata amuna teke ipura be Iesus bokai itegi, “ ‘Tisa,’ rakana iauia
memaki be masa moauriuri-la nem-kusoaki soaki ipurapura nge mdoki?”
17 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Bakara ka kana iauia kana be kutegia?
Nanaranga-la ka iauia. Bokaibe moauriuri-la gosukoaki kana nge
Nanaranga mata ne moarunga gotagatagadi.”
18 Kodeka tamoata ngae bokai itegi, “Nanaranga mata ne nangatadi?”
Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Tamoata takaia moaki kumoatei; roti
moaki kugamani be aine takaia kamru kaeno-buduru; moaki kuianako;
tamoata takaia moaki kuboliaki; 19 ‘tamam be tinam gomuamuaki-di;’[t] be
‘tamoata ruangam gorerereretakidi nem-la kurereretakiko bokana.’ ”[u]
20 Be tamoata ngae bokai ipile, “Mata moarunga ngaedi nge
ulongolongo be utagatagadi. Rakana-tina tekena-lo isi utukura?”
21 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata ngae bokai irai, “Kurere gouia be
goado-tina kana nge goalale be kana nem ‘mone’ odio godoki, be ‘mone’
ngaedi godoki be tamoata kana nedi tagotago goandi. Bokai masa kana
uia-tina Nanaranga lang anua-lo ngangko be kana nem dakoko-tina. Kana
ngaedi goemaki-doi, kodeka gomai be gotagaia.”
22 Tamoata ngae nge kana ne kokoko-tina. Bokaibe pile ngaedi ilongo
nge ilo ibuku-tina be ialale.
23 Kodeka Iesus itaguraki be tagataga ne bokai iradi, “Moimoi ka
ura-kaming. Tamoata kana nedi kokoko masa anua ono Nanaranga
ngatanepoa kanana-lo sili daradia-tina. 24 Kababe mra-kaming kana!
‘Kamel’ lili kusi-kalaura boazingana-lo ngasili kana masa sili tagona-tina
darai. Ata tamoata kana ne kokoko anua ono Nanaranga ngatanepoa
kanana-lo ngasili kana, masa sili daraia-tina.”
25 Bong tagataga ne pile ngaedi dilongo nge dipitilaki-tina be
bokai dipile, “Bokai nge alauri masa Nanaranga naita ngauketi be
ngamuleaki?”
26 Kodeka Iesus adoado-la matadia-lo idededialako be bokai iradi,
“Moimoi tamoata tago diboadu kana ngae daemaki, ata Nanaranga-lo nge
kanaba. Maka ma Nanaranga iboadu-tina kana moarunga ngaemaki.”
27 Be Pita ikatu be bokai irai, “Gote! Keka kana nema moarunga
kipereki be kitagaiko. Masa rakana-tina ngaeno-kama be ganemi?”

---

[t] **19:19** Eks 20:12-16; Diut 5:16-20 [u] **19:19** Leb 19:18

28 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Moimoi ka ura-kaming. Alauri kana
oauoau emakadi dapura kanana-o masa kam kulemoa-be-rua ngau
katagaia nge bagi ono tanepoanga-o kamasoaki be Israel bagi nedi
kulemoa-be-rua kamapapananuaki. Bong ngaradi-o masa Tamoata Natu
bagi ono tanepoanga ne malamaka kaiboangdi-o ngasoaki. 29 Be tamoata
naita ngau kanabe pera kana, taritoka, marau, tama, tina, natu, ki uma
ne ipereki masa zazanga bibia-tina ngadoki be alauri masa nem-kusoaki
ngasukoaki. 30 Ata tamoata kokoko-tina dimua masa dalauri, be alalauri
masa damua.”

Tamoata Uma-lo Dimalipi

20 1 “Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge bokai: Tamoata
teke uma kana otioti nge oabunabe ialale be tamoata alu itedi be
‘uain’ uma kanana-lo damalipini kana. 2 Tamoata alu itedi be isumoala
masa ‘mone siliua’ teke-teke ane amari ngarana-lo ngazazadi. Kodeka
inepidi be dialale be uma kanana-lo damalipi kana. 3 Amari ambe ikai
nge kababe ilako malala-lo be tamoata alu makara dituitui-ba nge itedi
4 be bokai iradi, ‘Kamalale be uma kanagu-lo kamamalipi be zazanga
adoadodi miang-kaming.’ 5 Be tamoata ngaedi dialale be dimalipini.

“Amari-soasoa-tina be amari ambe aoa-lo ibala nge kababe ialale be
tamoata alu ibagadi be dimalipini. 6 Ambe amari ngasapasilako kana nge
kaba ilako malala-lo be tamoata alu makara dituitui-ba itedi be bokai
itegidi, ‘Bakara ka bokaina-ba katuitui be ambe amari-ba ngamanubu
kana?’

7 “Be di dikatu be dipile, ‘Tamoata tago teke malipi iang-kama.’

“Kodeka tamoata ngae bokai iradi, ‘Kamalale be uma kanagu-lo
kamamalipi.’

8 “Rairaituka-tina nge uma-marau itaguraki be tamoata ne malipi-lo
imuamua ikilai be bokai irai, ‘Malipilipi gokiladi be zazanga goandi.
Tamoata alaurituka dipura zazanga goandia-mua. Be bokai goaniandi
nibe dipura mua nge alaurituka zazanga nedi goandi.’

9 “Kodeka tamoata rairaituka dipura be dimalipi nge dimai be ‘mone
siliua’ teke-teke didoki. 10 Ilako be tamoata dipura mua dimai nge ilodi
dipile masa zazanga bibia dadoki. Ata moarunga dimalipituka-mua nge
‘mone siliua’ teke-teke didoki. 11 Zazanga nedi didoki be dita nge uma-
marau digulungaetaki. 12 Be bokai dipile, ‘Tamoata alaurituka dipura nge
tago uanana sasalaga dimalipi. Keka oabunabe kimalipi nibe irairai-ba.
Amari iumoate-kamai-tina, ata zazanga tekedia-doi kuiang-kama!’

13 “Kodeka uma-marau itaguraki be teke bokai irai, ‘Ruanga, ngau tago
upakaiko. Kusumoala ka kupura be ‘mone siliua’ teke amari ngaena-lo
kumalipitaki. 14 Zazanga nem godoki be goalale. Tamoata alaurituka
ipura kamru zazanga tekedia-doi miang-kamingru kana urere. 15 ‘Mone’

ngaedi nge negu. Be rerengagu-lo bakara mbasaki kana nge tago teke iboadu ba ngaraia. Ki masa muzi iauia uemaki ka kuilo-rataka?' "

16 Be Iesus pile ngaedi ane be sule ne ngaedi nge imambuaki, "Alalaurituka masa damua, be muamuatuka masa dalauri."

Iesus Bong Tolia Matenga Irangaki
(Mar 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Iesus Ierusalem ilakolako nge tagataga ne kulemoa-be-rua nedia-ba ilakuakidi be bokai iradi, 18 "Kamalongo. Ambe Ierusalem talakolako. Makara masa Tamoata Natu dadoki be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki luma-dio danangai. Be masa umoatea kana be dasumoalataki. 19 Kodeka dadoki be Ungguma Takadi dandi be ono damanai be darautotoki be kai kapalapala uauau-o darokatagaki. Ata amaridi tolianao be masa ngamarang be moauriuri ngasoaki."

Aine Teke Rerenga
(Mar 10:35-45)

20 Kodeka Zebidi natu Zems be Zon nge tina-diaru zaiza be dipurato. Be tina-diaru ilako Iesus aro tuku-nao irokazokuria be bokai irai, "Kana teke goemakana kana urere."

21 Be Iesus itaguraki be bokai itegi, "Rakana kurere?"

Be aine ngae ikatu be ipile, "Gosumoalana be bong kutanepoa masa natugu ruoti oanam be ngasimo dasoakiru."

22 Kodeka Iesus bokai ira-diaru, "Tagona-tina kakauaru rakana kata ka kasinautakiaru. Sema ono ngau saringatuka dang msing kana nge kaboaduru ono kamasingru ki tago?"

Be diaru dikaturu be bokai dipileru, "Keru kiboaduru."

23 Bokai dipileru nge Iesus bokai ipile, "Moimoi masa sema kanagu-lo dang kamasingru. Ata naita oanagu-o ki ngasigu-o ngasoaki kana nge ngau tago uboadu msumoalataki. Tamoata maka Tama-gu kabadi ambe makara iadoraki be dieno-la ka masa oanagu-o be ngasigu-o dasoaki."

24 Bong tagataga ne kulemoa takadi dilongo nge Zems be Zon dilo-ratakidiaru. 25 Kodeka Iesus ikiladia-doi be bokai iradi, "Kam kakaua Ungguma Takadi anuatanepoa kandi nge gadagada nedi diduamatematedia-tina uia. Be tamoata nedi aradi bibia nge dikaikai-tina be gadagada pile dilongolongo be ditagatagadi. 26 Ata muzi ngaedi moaki kam-lo dieno. Tamoata naita aram ngalaba kana kurere nge kam moarunga malipilipi kana-ming ngapura. 27 Be tamoata naita ngamuatuka-kaming kana irere nge kam moarunga dududu kana-ming bokana ngasoaki. 28 Tamoata Natu nge bokainaina. Ngai tago damalipini kana ka ipura. Tago. Ngamalipidi kana ka ipura, be ngamate be ono kokoko-tina ngazazadi be ngamuleakidi."

Iesus Tamoata Rua Matadi Leuadi Iadoraki-diaru
(Mar 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Zeriko anua dipereki be dialalale nge tamoata be aine kokoko-tina
ditagadi. 30 Tamoata rua mata-diaru leuadi nge makara zala zage-o
disoakiru. Bong bokai dilongoru Iesus ambe ngabagapaliti-diaru
kana nge dimereru be bokai dipileru, "Tanepoa, Debiti Natu, ilom
ngataga-kamairu."
31 Makara nge tamoata be aine Iesus zaiza dialalale-budu ditaguraki be
diebulo-diaru be aoa-diaru daonoru kana dira-diaru. Ata diaru kaikai-la
dimereru be bokai dipileru, "Tanepoa, Debiti Natu, ilom ngataga-kamairu!"
32 Kodeka Iesus itui be ikila-diaru be itegi-diaru, "Rakana memaka-
kamingru kana karereru?"
33 Be diaru dikaturu be dipileru, "Tanepoa, mata-mairu gouasari be
kaba gaitaitaru kana kirereru."
34 Makara nge Iesus ilo itaga-diaru be mata-diarua-lo idaurakilako be
oaikiki-tina mata-diaru diuia be kaba ditaru. Kodeka ditagurakiru be
Iesus ditagaiaru.

Iesus Anuatanepoa Bokana Be Ierusalem-lo Isili
(Mar 11:1-11; Luk 19:28-40; Zon 12:12-19)

21 1 Iesus tagataga ne zaiza Ierusalem dilakolako nge Betpeiz anua-
lo dipura. Anua muku ngae nge buku muku ara 'Olib' saringa ka
ieno. Makara be tagataga ne rua inepi-diaru be dimuaru. 2 Dalaleru kana
nge bokai ira-diaru, "Anua ene aro-mingru ieno kanana-lo kamalakoru.
Makara masa oaikiki-tina 'dongki' teke ditukui be natu diaru dituituiru
nge kamatearu. Kamarubetakiaru be kamabaga-dianauru. 3 Tamoata teke
bakara ira-kamingru nge bokai kamaraiaru, 'Biabiadi nema ireretaki-
diaru. Masa oaikiki-la ngamuleakidi.' "
4 Kana ngaedi bokai dipura be 'propet' teke pilenga dikalingo. 'Propet'
ngae bokai ipile,

> 5 "Zaion anua bokai kamarai: 'Kamate. Anuatanepoa neming teke
> ambe ipurapura-kaming. Ngai muzinga malielie-ba, be 'dongki'
> tekenao isoaki be ipurapura. 'Dongki' natu tekenao isoaki be
> ipura.' " (Zek 9:9)

6 Kodeka tagataga ne ruoti nge dialaleru be Iesus-la ira-diaru bokana
kana diemakiru. 7 Be dialaleru be 'dongki' natu diaru dibaga-diaru be
kusi-sili nediaru 'dongki'-o dinangaru be Iesus odio isoakiria. 8 Makara
nge tamoata be aine dum kanabiabia teke nge kusi nedi dipasi be zala-
lo diulalaki. Aludi kai sapara dikoto be diulalaki. 9 Kodeka tamoata be
aine ngaedi nge Iesus aro be muri dialalale be dimoaguruguru be bokai
dipilepile,

"Debiti Natu tarakeaki! Tamoata naita Tanepoa ara-nao be ipura masa Nanaranga ngamaroui. (Sam 118:26) Nanaranga ara atabalatina tanangai!"

10 Iesus Ierusalem-lo ipura nge tamoata be aine makara nge dipitilakitina be bokai ditegi, "Ngara naita kata?"

11 Be tamoata be aine Iesus zaiza dialalale-budu nge bokai dipile, "Iesus. Ngai 'propet' kata. Anua ne Nasaret, ege Galili kaba-lo."

Iesus Nanaranga Pera Nena-lo Isili
(Mar 11:15-19; Luk 19:45-48; Zon 2:13-22)

12 Kodeka Iesus ilako be Nanaranga pera nena-lo isili be tamoata makara ditabulibuli be kana dizazaza nge itaodi. Tamoata 'mone' didokidoki be dibubuiri nge bagi nedi ibagabuiri. Be tamoata maka bune didokidoki tamoata takadi dianiandi be dizazaza nge bagi nedi ioreakiiotiaki. 13 Be bokai iradi, "Nanaranga 'Buku' nena-lo bokai digere, 'Pera negu nge ono rabonga.'[v] Ata kam ambe 'anako gupadi'[w] bokana kabasaki."

14 Kodeka Iesus makara Nanaranga pera nena-lo isoaki be matadi leuadi be aedi matedi nge dipura be iadorakidi. 15 Ata tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki kaba bokai dita kana uia iememaki be natu-muku Nanaranga pera nena-lo dimeremere be bokai dipilepile, "Debiti Natu tarakeaki" nge ilodi diratina. 16 Kodeka ditaguraki be Iesus bokai dirai, "Natu-muku pilengadi kulongo ki tago?"

Be Iesus ikatu be ibokai pile, "Ulongo! Nanaranga 'Buku' nena-lo pile ngaedi kaleze ki tago?

'Natu-muku be natu ruru-kangkang aoa-dialo masa rakeaka uia dapusika.' " (Sam 8:2)

17 Bokai ipile be kodeka iperekidi be oabubu ngarana-lo nge Betani-lo ieno.

Iesus Kai Teke Ingesuaki
(Mar 11:12-14, 20-24)

18 Izama nge Iesus oabuna-tina be imarang be Ierusalem ilako. Zala-lo ialalale nge tole imate-tina. 19 Bokaibe kai kalingo kangkang ara 'pig' teke zala zagenao ituitui be ite nge ilako. Ata kalingo tago teke ite. Daunaba ita. Kodeka kai ngae bokai irai, "Tago iboadu kaba alauri kalingom dapura!"

Makara nge kai ngae oaikikitina-la imarango.

20 Tagataga ne kaba bokai dita nge dipitilaki-tina. Be bokai ditegi, "Baituka be kai ngae oaikiki-tina imarango?"

---

[v] **21:13** Ais 56:7 [w] **21:13** Zer 7:11

21 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Moimoi ka ura-kaming! Lama kauniatina be ilo-ming tago dirua nge iboadu kai ngae uemaki bokana kana kamaememaki. Tago kana-la bokainaina kamaememaki. Iboadu buku ngae bokai kamarai, ‘Gomatate be nem-la be makasi-lo gorokakikolako.’ Be kana ngae masa emaka-ming ngapura. 22 Lama kauni be karabo masa kana kareretakia-tina be Nanaranga karaboi nge kamadoki.”

Iesus Kaiboang Ne Ditegiaki
(Mar 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Kodeka Iesus Nanaranga pera nena-lo isili be tamoata be aine isuledi. Isulesuledi nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata nedi bibia dipura be Iesus bokai ditegi, “Kaiboang nangatadi-o ka kana ngaedi kuememaki? Be kaiboang ngaedi naita ka iangko?”

24 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Ngau tegi negu teke mtegi-kaming noko. Kakatungi masa mra-kaming kaiboang nangatadi-o ka kana ngaedi uememaki. 25 Kaiboang ono Zon ruku ono tamalinga ane tamoata be aine irukudi nge inanga ka dipura? Nanaranga-lo ki tamoata-lo ka dipura?”

Iesus bokai itegi nge nedia-la maradi bokai diegore, “Masa bakara tapile? Nanaranga-lo kana tapile masa bokai ngapile, ‘Bokai nge bakara ka lama tago kaunani?’ 26 Ata tamoata-lo ka dipura kana tapile nge tamoata be aine tamatakuridi. Maka ma tamoata be aine moarunga dipile Zon nge ‘propet’ kata.”

27 Kodeka ditaguraki be Iesus bokai dirai, “Tago kikaua!”

Be Iesus bokai iradi, “E, ngau bokai. Tago iboadu mra-kaming kaiboang ngaedi inanga ka uita be kana ngaedi uememaki.”

Natu Moane Rua Odio Tonanga Ipura

28 Kodeka Iesus bokai ipile, “Bakara ilo-ming dipile? Tamoata teke natu moane rua. Ilako be labalaba bokai irai, ‘Natugu, kaituka uma-lo golako be gomalipi.’

29 “Be natu ngae bokai ipile, ‘Tago urere.’ Ata alauri nge ilo takaia inangai be uma-lo ilako.

30 “Kodeka tamoata ngae kaba ilako be natu sikisiki pile-la ngaedi ka kaba irai. Be natu ngae ikatu be bokai ipile, ‘Biabiadi, masa mlako.’ Ata tago ilako!

31 “Natu nangata ka tama rerenga itagadi?”

Be di dikatu be dipile, “Labalaba.”

Kodeka Iesus bokai iradi, “Moimoi ka ura-kaming. ‘Tagisi’ dokidoki be aine pogizagiza masa aro-ming damua, be anua ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo dasili mua. 32 Zon ipura be zala adoado itiking-kaming be tago lama kaunani. Ata ‘tagisi’ dokidoki be aine pogizagiza

nge lama diunani. Kam kana iememaki kaita-tina, ata alauri nge tago ilo-ming kabuiri be lama kaunani.

Tamoata Uma Dimalipilipitaki Odio Tonanga Ipura
(Mar 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 "Pile ono tonanga takadi kamalongo. Tamoata teke uma kanabiabia teke iemaki be 'uain' itanomi be iaringi. Uma ilona-lo nge gimoa ono 'uain' pisaka teke iemaki, be bazarua rakebuli ono tamoata danarinari kana nge ikeli. Alauri nge tamoata alu iandi be damalipilipitaki kana. Be ngai itui be kasau anua tekena-lo ilako. 34 Bong ono 'uain' dokia ngapura kana nge uma-marau malipilipi kana inepidi be 'uain' kana dabagani kana. 35 Malipilipi kana uma ngaena-lo dilako nge tamoata uma dimalipilipitaki ditaguraki be teke dipaliti, teke diumoatei be tolia dipatui. 36 Makara nge uma-marau kaba malipilipi kana kokoko-la be inepidi be dialale be 'uain' kana alu dabagani kana. Ata tamoata uma dimalipilipitaki ditaguraki be malipilipi kana matamata dipura dibasakidi bokana dibasakidi. 37 Alaurituka nge ne natu inepi. Ilona-lo nge bokai ipile, 'Natu-gu masa damuaki.'

38 "Ata tamoata uma dimalipilipitaki natu dite nge bokai dipile, 'Nge uma-marau natu, be ngai ka tama kana ne ngadoki be nganemdi kana. Aria, taumoatei be uma ne tadoka-le.' 39 Kodeka uma-lo ka didoki be eluku dirokakalako be diumoatei."

40 Kodeka Iesus bokai itegidi, "Ilo-ming bakara dipile? Uma-marau ngapura masa tamoata ngaedi bakara ngabasakidi?"

41 Be di dikatu be dipile, "Tamoata goalakadi ngaedi masa sururu kana-tina-bibia ngandi be ono ngara-leuadi. Be masa ngataguraki be uma ngae ngadoki be tamoata takadi ngandi be bong-tina ono 'uain' dokinga-o nge 'uain' kana daniani."

42 Kodeka Iesus bokai iradi, "Nanaranga 'Buku' nena-lo pile ngaedi kaleze ki tago?

> 'Ariri maka pera kelikeli disegeaki ka pera kaiboang ne. Kana ngae nge Tanepoa ka iemaki. Tea nge diuia-tina!' (Sam 118:22-23)

43 "Nge bokai ka ngau ura-kaming! Nanaranga masa ngataguraki be bong ono ngatanepoa kana nge ngadokale-kaming be tamoata takadi ngandi be bong-tina ono 'uain' dokinga-o 'uain' ne dapupurakini. [44 Tamoata naita ariri ngaenao itapuloria masa muku-muku ngapura. Ata ariri ngae tamoata nangatana-o isapasiria masa ngatake-babai.]"

45 Tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Parasi pile ono tonanga ngaedi dilongo nge dikaua Iesus di ka irarangakidi. 46 Bokaibe dauauri kana, ata tamoata be aine dimatakuridi. Maka ma tamoata be aine moarunga dipile Iesus nge 'propet' kata.

Roti Moanako Ono Tonanga Ipura
(Luk 14:15-24)

22 1 Iesus kababe pile ono tonanga ane be isuledi. Bokai ipile,
2 "Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge bokainatuka:

Anuatanepoa teke natu moaneka iroti be moanako ono rotinga biabia
teke iemaki. 3 Moanako iemakia-doi kodeka malipilipi ne inepidi be
dialale be tamoata moanako ngaena-lo ikeliakidi nge dialuludi be dapura
kana. Ata pura disege.
4 "Bokaibe malipilipi ne kaba takadi inepidi. Dalale kana nge bokai
iradi, 'Tamoata moanako-lo ukiladi bokai kamaluludi, "Moanako negu
ambe uadoraki be ieno. 'Bulumakau' negu be natudi negu dabudabudi
ambe umoateadi dipura. Kana moarunga ambe moataungakadi dipura be
dieno. Moanako ono rotinga-lo kamapura!" '
5 "Kodeka malipilipi kana dialale be tamoata kiladi dipura nge
dialuludi, ata di tago dilongo be malipi kandia-lo dilako. Teke uma
kanana-lo ilako. Teke 'mone' ne malipitakana-lo ilako. 6 Ata aludi
ditaguraki be malipilipi didokimatedi be dipalitidi be diumoatedi.
7 Anuatanepoa ngae ilongo nge nama ira-tina be koai-bagi ne inepidi be
tamoata gagazigazi nge diumoatedi be anua nedi dibulai.
8 "Alauri nge anuatanepoa ngae itaguraki be malipilipi ne ikiladi
be bokai iradi, 'Roti moanako ambe moataungaka ipura be ieno. Ata
tamoata moanako-lo ukiladi nge kana iauia tago teke diemaki be ono
bubuna iauia miandi be moanako ngaena-lo dapura! 9 Zala moarunga-
lo kamalako be tamoata be aine mata-mingo didung nge kamaluludi be
moanako-lo dapura.' 10 Kodeka malipilipi dialale kaba moarunga-lo be
tamoata matadi-o didung nge dialuludi. Tamoata goalakadi be uia nge
dialuludia-doi be dipura. Dipurapura nibe pera ono moanako ngapura
kana nge ikauri.
11 "Disoakiria kodeka anuatanepoa ngae ipura be itedi. Makara nge
tamoata teke ngazing ono rotinga tago inangananga be isili nge makara
maradi ite. 12 Kodeka bokai itegi, 'Ruanga, baituka be kusili? Ngazing
ono rotinga tago kunangananga!' Ata tamoata ngae tago sesu ipile. 13 Be
anuatanepoa ngae itaguraki be malipilipi kana bokai iradi, 'Ae be luma
kamauau be eluku malama tagongana-lo kamarokakalako. Makara masa
ngatangtang be ile ngakaraposaposa.' "
14 Be Iesus pile ne ngaedi bokainatuka imambuaki, "Tamoata kokoko-
tina aluludi dipura, ata teke-tina-teke ka Nanaranga idokidokidi."

'Tagisi' Dokiadi Tegiaka Ipura
(Mar 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Makara nge Parasi dialale be diepilei be tegitegi ane be Iesus ne
pilenga datagadi be datoi kana. 16 Kodeka tagataga nedi be Erot tamoata
ne alu dinepidi be Iesus bokai dirai, " 'Tisa,' keka kikaua kaiko adoadom-
tina. Pile kalingodia-lo be Nanaranga mata ne kusulesuletaki. Tamoata
tago teke ireperepekiko be rerenga kutagatagadi. Maka ma tamoata aradi
otioti ki aradi tagotago nge suridi tekedia-doi bokana kubabasakidi.

17 Gora-kama! Ilom bakara ipile? Rom ‘Sisa’ nedi ‘tagisi’ ania ngapurapura
ki moaki?”
18 Ata Iesus ikaua nge muzi goalakadi ilodia-lo dieno ka bokai dipile.
Be bokai iradi, “Bolinga-ming ratadi! Bakara ka katoia be giriki memaki
kana? 19 ‘Mone’ ono ‘tagisi’nga teke kamaitikina!”
Kodeka ‘mone’ teke dieluakani. 20 Be bokai itegidi, “Naita anunuka be
ara ka makare ‘mone’-o dieno?”
21 Be di dikatu be dipile, “ ‘Sisa’ anunuka be ara.”
Kodeka Iesus itaguraki be bokai iradi, “ ‘Sisa’ kana ne nge ‘Sisa’
kamaniani. Be Nanaranga kana ne nge Nanaranga kamaniani.”
22 Tamoata ngaedi pile bokai dilongo nge dipitilaki-tina be Iesus
dipereki be dialale.

Mate Be Marang Ditegiaki
(Mar 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Amarina-la ngaranao nge Sadiusi alu Iesus-lo dipura. Sadiusi dipile
matemate tago iboadu damarang. 24 Kodeka Iesus bokai dirai, “ ‘Tisa,’ Moses
bokainatuka isule, ‘Tamoata iroti be natu tago teke isi ipura be imate nge tari
iboadu aine ngauati be toka imate nge natu ngapurakidiani.’ 25 Taritokatoka
lima-rua marama disoaki. Labalabatuka iroti be natu tagona-la teke ipura be
imate. Bokaibe tari muri itagai nge itaguraki be toka aine ipereki nge iuati.
26 Tari ruaianao be ilako lima-ruaianao nge bokaina-doi dimuzi. Aine-doi
teke diuati. 27 Alauri-tuka nge aine imate. 28 Bong ono matemate damarang
kanana-o masa naita roa? Maka ma diato lima-rua nge diuatia-doito!”
29 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Pile ngaradi nge kapakadi! Nanaranga
‘Buku’ ne be kaiboang ne tago kakauataki ki? 30 Bong matemate
damarang masa lang anua-lo Nanaranga ‘enzel’ ne bokana dasukoaki,
be tago masa darotiroti be tago masa roti kana be negeadi dapurapura.
31 Ata mate-lo be marang rangaka nge bokai mtegi-kaming kana.
Nanaranga pilenga ngaedi ira-kaming kaleze ki tago? Nanaranga bokai
ipile, 32 ‘Ngau Abaram Nanaranga ne, Aisak Nanaranga ne be Zekop
Nanaranga ne.’[x] Bokaibe Nanaranga ngae nge moauriuri-la disukoaki
Nanaranga nedi. Tago matedi Nanaranga nedi.”
33 Tamoata be aine moarunga Iesus sulenga dilongo nge dipitilaki-tina
be aoa-diaba disanganga.

Mata Nangata Ka Muaka Biabia-tina
(Mar 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Parasi bokai dilongo Iesus ambe Sadiusi aoa-di iono nge dipura be
diekapotaki be kabu-doi teke disoaki. 35 Kodeka teke itui be Iesus ngatoi

---

[x] **22:32** Eks 3:6

kana. Tamoata ngae nge Moses Mata ne disulesuletaki kata. 36 Tamoata ngae bokai itegi, " 'Tisa,' Nanaranga mata ne Moses igere nge nangata ka ara biabiatuka?"

37 Be Iesus ikatu be bokai ipile, " 'Nanaranga nem Tanepoa nge moagem be pusom-lo, be mariabakam-lo be ilo lelenaka nem moarungana-lo be gorerereretaki.'[y] 38 Mata ngae ka muamuatuka be biabiatuka. 39 Mata ngae ruaia nge bokai, 'Tamoata takadi gorerereretakidi nem-la kurerereretakiko bokana.'[z] 40 Moses Mata ne moarunga be 'Propet' pilengadi moarunga labudi nge mata ruoti ngaedi."

Kristus Ditegiaki
(Mar 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Parasi nge isi diekapotaki be disoaki-la. Kodeka Iesus bokai itegidi, 42 "Ilo-ming bakara dipile? Kristus nge naita natu?"

Be di dikatu be dipile, "Debiti natu."

43 Kodeka Iesus bokai ipile, "Bokai nge bakara ka Oli Spirit Debiti ilona-lo isili be Debiti itaguraki be ne natu Tanepoa kana ikilai. Debiti bokai ipile,

> 44 'Nanaranga Tanepoa itaguraki be Tanepoa negu bokai irai: Makare kaba aradi bibiatuka oana-guo gosoakiria, nibe erekei nem mduaposakidi be aem babadi erumadi mnangadiaria.' (Sam 110:1)

45 "Kamate. Debiti nena-la be Kristus Tanepoa kana ikilai nge Kristus masa bakara be Debiti natu?"

46 Ata tamoata tago teke pilenga ikatu. Maka ma dimatakuri. Bokaibe bong ngaranao be ilako nge tago teke iboadu ngategi.

Parasi Be Tamoata Moses Mata ne Disulesuletaki Matakoakadi Dapura
(Mar 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

23 1 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata be aine moarunga be tagataga ne bokai iradi, 2 "Parasi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge Moses kaba didoki be disulesule-kaming. 3 Bokaibe pile moarunga dirara-kaming nge kamalongolongo be kamatagatagadi. Ata muzingadi nge moakina-tina kadoki be katagatagadi. Pile-ra disulesuletaki, ata tago ditagatagadi. 4 Kana moatubudi didokidoki be tamoata bage-dio dinanganangaria. Ata tago sesu didumadumadi be kana moatubudi ngaedi nge dibazibazidi. Tago-la! Kabodi siki dananga be daduma ki! Tago be tago-soasoa!

5 "Kana moarunga diememaki nge ono-ba tamoata takadi daitaita kana ka diememaki. Goate nedi ono Nanaranga pilenga dieneno nge dilaba-tina. Be kusi nedi ono Nanaranga muaka ipurapura nge zagedi

---

[y] **22:37** Diut 6:5 [z] **22:39** Leb 19:18

disalaga-tina! 6 Moanako bibia-lo nge kaba irakingadi didokidoki. Be
pera ono serereinga-lo nge aro-tina-lo soaki direrere. 7 Malala-lo dialalale
nge direrere tamoata takadi di damuamuakidi be direrere-tina 'Tisa'
kana dakilakiladi. 8 Ata kam moaki 'Tisa' kana dikilakila-kaming! 'Tisa'
neming nge tekena-la, be kam moarunga nge taritokatoka. 9 Makare
kateka-o nge moaki teke 'mama' kana kakilakilai. Maka ma Tama-
ming tekena-la be lang anua-lo isukoaki. 10 Moaki teke 'biabiadi' kana
dikilakilaiko. Biabiadi neming tekena-la. Kristus ka biabiadi neming.
11 Tamoata naita ara bibiatuka kana irere nge moarunga malipilipi
neming ngapura. 12 Bokaibe tamoata naita nena-la irakerakeaki masa
balaka ngapura. Be tamoata naita nena-la ibalabalaki masa rakeaka
ngapura.

Iesus Parasi Be Tamoata Moses Mata Ne Disulesuletaki Iauadi
(Mar 12:40; Luk 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13 "Ue! Kam Parasi be kam tamoata Moses Mata ne kasulesuletaki!
Kamakadoma-tina! Giriki bibia didoki-kaming! Bolinga-ming ratadi!
Anua ono Nanaranga ngatanepoa kana aoa ono silinga nge tamoata
matadia-lo kaononotalako. Ata kam neming-la nge tago iboadu
kamasili. Be tamoata maka kapipi be kamasiliakidi kana nge tago
masa dasili! [14 Ue! Kam tamoata Moses Mata ne kasulesuletaki be kam
Parasi! Giriki bibia didoki-kaming! Kam bolinga-ming ratadi! Aine
narenare kabobolesidi be pera kandi katototoledi! Be ono giriki neming
kamakubati kana nge rabo salagabulidi kaememaki. Bokaibe sururu
kamadoki kana nge dasalaga-tina kana!]
15 "Ue! Kam tamoata Moses Mata ne kasulesuletaki be kam Parasi!
Kamakadoma-tina! Giriki bibia ditaga-kaming! Kam bolinga-ming ratadi!
Makasi bibia be kaba bibia kalalaleaki be tamoata teke kamauasai be
sulenga-ming ngatagatagadi kana. Be bong tamoata teke kauasai nge
tamoata ngae masa muzigoala emakinga kam muzigoala emakanga-ming
ngauasadi. Bokaibe kam-la bokana masa eoa tago matemate-lo ngalako!
16 "Mata-ming leuadi ka tamoata takadi zala kaititikingdi! Giriki bibia
didoki-kaming! Tamoata takadi bokai kararadi: 'Tamoata Nanaranga
pera ne irangaki be pile tago tototo iemaki nge kanaba. Ata 'gol' pera
ilona-lo dieno irangaki be pile tago tototo iemaki nge nena-la pilenga
ngatagadi be kana irangaki nge ngaemaki.' 17 Ngaongao-ming! Mata-ming
leuadi! Nangata ka ara biabia? Nanaranga pera ne maka 'gol' iemaki be
irata ki 'gol' ka ara biabia? 18 Sulenga-ming takadi bokai: 'Tamoata bagi
ono Nanaranga tabaia ipurapura irangaki be pile tago tototo iemaki nge
kanaba. Ata tamoata tabataba bagi atabala dieno aradi-o be pile tago
tototo iemaki nge pilenga ngatagadi be kana irangaki nge ngaemaki.'
19 Mata-ming leuadi! Nangata ka ara biabia? Bagi maka tabataba iemaki

be dirata ki tabataba ka aradi bibia? 20 Bokaibe tamoata naita bagi ono
Nanaranga tabaia ipurapura irangaki be pile tago tototo iemaki nge
bagi be kana moarunga bagi-o dieno aradi-o be pile tago tototo iemaki.
21 Tamoata naita Nanaranga pera ne irangaki be pile tago tototo iemaki
nge pera be Nanaranga aradi-o be pile tago tototo iemaki. Maka ma
Nanaranga ka makara isukoaki. 22 Tamoata naita lang anua ara-nao be
pile tago tototo iemaki nge Nanaranga bagi ne ono tanepoanga be bagi-
marau aradi-o be pile tago tototo iemaki.

23 "Kam tamoata Moses Mata ne kasulesuletaki be kam Parasi!
Kamakadoma-tina! Giriki bibia didoki-kaming! Dagurai kana-ming
uma-lo katanotano nge kulemoa-kulemoa-lo kanegenege be tekedi
nge Nanaranga kaniani. Ata Nanaranga mata-tina ne nge tago
katagatagadi. Nanaranga mata ne ngaedia-re: Muzi uia tamoata takadi
kamaememakidi, tamoata takadi ilo-ming datagatagadi, be Nanaranga-
la ka kamatagatagai. Nanaranga mata ne ngaedi nge kamatagatagadi
be kamaememaki, ata takadi matamata urangaki nge moaki ilo-ming
dileuataki. 24 Mata-ming leuadi ka tamoata takadi zala kaititikingdi! Suru
kanaming-lo nge lango karorokaki, ata boro moamoarunga kadokidoki be
suru zaiza be katonotono.

25 "Kam tamoata Moses Mata ne kasulesuletaki be kam Parasi!
Kamakadoma-tina! Giriki bibia didoki-kaming! Kam bolinga-ming ratadi!
Tabira be sema kana-ming nokudi nge kasasaki be digoazagoaza, ata
ilodia-lo nge kapisa be muzi-ramo dikauri! 26 Kam Parasi! Mata-ming
leuadi! Sema kana-ming ilodi kamasaki be dagoaza noko. Bokai masa
nokudi dagoaza!

27 "Kam tamoata Moses Mata ne kasulesuletaki be kam Parasi!
Kamakadoma-tina! Giriki bibia didoki-kaming! Kam bolinga-ming
ratadi! Tea-ming nge buna ono tamoata matedi kumrakadi dipurapura
bokana oaoa-sepukadi! Nokudi-o nge teadi gokulang-tina, ata ilodia-lo
nge tamoata tapou be matedi moapurukadi dikauri! 28 Kam tea-ming
bokainaina. Tamoata moarunga ditete-kaming nge ilodi dipilepile kam
tamoata uia kaoa, ata iloming-lo nge boli mata be muzi goalakadi
dikauri.

Iesus Moatubu Nedi Irangaki
(Luk 11:47-51)

29 "Kam tamoata Moses Mata ne kasulesuletaki be kam Parasi!
Kamakadoma! Giriki bibia didoki-kaming! Kam bolinga-ming ratadi!
'Propet' podadi-o nge bazarua kakelikeli be tamoata adoadodi podadi nge
kangazingzingdi. 30 Be bokai kapilepile, 'Toira tubuma soakingadia-lo be
gapura bokana nge ambe tago gadumadi be 'propet' ngaedi gaumoatedi.'
31 Bokai kapile nge ambe neming-la karangaki-kaming kam ka tamoata

'propet' diumoatedi tubudi. 32 Aria, kamatui be kana tubu-ming
dimarangaki nge kamamambuaki!
33 "Kam moata natu be moata elu! Moaki ilo-ming dipile eoa tago
matemate masa kamairatudi! 34 Ngau ka ura-kaming! 'Propet' be tamoata
kauakauadi be tamoata maka tamoata takadi disulesuledi nge masa
alu mnepidi be dapura-kaming. Alu masa kamaumoatedi. Alu masa
kai-o kamarokatagakidi. Be alu masa pera neming ono serereinga-lo
be kamarautotokidi be anua-anua-lo kamataotaodi be kamalalaleakidi.
35 Bokaibe tamoata moarunga girikidi tagotago darakadi maka kateka
ngaenao dibala masa kam omingo dalako. Tamoata girikidi tagotago nge
Abel maka giriki tagotago-lo be imai Barakaia natu Zekaraia-lo daga.
Zekaraia nge Nanaranga pera ne be bagi ono Nanaranga tabaia ipurapura
maradi ka kaumoatei.
36 "Moimoi ka ura-kaming! Giriki moarunga ngaedi masa tamoata be
aine kaituka makare disoaki odi-o dabala.

Iesus Ierusalem Anua Inodomi
(Luk 13:34-35)

37 "Ierusalem! Ierusalem! Kaiko 'propet' kumoatedi be tamoata
Nanaranga inepidianiko nge patu oti kundi be dimate. Bong kokoko-tina
urere be luma-gu mnanaraki be mboabuniko mang-la aineka natu bazi
eruma inanganangadi bokana, ata tago kusumoala! 38 Pera nem kodeka
masa segeaka ngapura be ubana-ba ngaeno! 39 Ngau ka bokai uraiko:
Tago iboadu kababe gotea nibe bokai gopile,

> 'Tamoata naita Tanepoa ara-nao ipura nge Nanaranga iboadu
> ngamaroui.' " (Sam 118:26)

Iesus Ipile Alauri Masa Nanaranga Pera Ne Gamana Ngapura
(Mar 13:1-13; Luk 21:5-19)

24 1 Iesus Nanaranga pera ne ipereki be ialalale nge tagataga ne
dimai be pera kailo kania moarunga disikengtakini. 2 Ata Iesus
bokai iradi, "Kana moarunga ngaedi nge kaita uia ki tago? Moimoi ka
ura-kaming! Patu ngaedi masa tago teke kabana-lo ngaeno. Moarunga
masa dagamang be darokakiria."
3 Iesus ilako 'Olib' Buku-o isoaki be tagataga ne rubediaba dipura. Be
bokai ditegi, "Gora-kama! Aira-tina be masa kana ngaedi dapura? Be
kilala ono mulenga nem masa nangata ngapura noko, be kodeka kateka
manubunga ngapura?"
4 Be Iesus ikatu be bokai iradi, "Kaba kamaitaita-tina uia! Tamoata
teke ngabolesi-kaming takana! 5 Tamoata kokoko-tina masa aragu-o
be dapura be bokai dapile, 'Ngau ka Kristus.' Be masa dataguraki be
tamoata kokoko-tina dabolesidi. 6 Koai saringatuka dipurapura masa

malongadi kamalongolongo. Be koai kasau-lo diememaki masa rukudi kamalongolongo. Ata ilom-ing moaki dibuku. Kana bokainaina masa dapurapura, ata ilo-ming moaki dipile kateka manubunga ambe isaringa.
7 Anua teke masa ngataguraki be anua takaia diaru daeungru. Ungguma teke masa ngataguraki be ungguma takaia diaru daeungru. Kaba takadia-lo masa tole bibia be rike bibia dapurapura. 8 Kana ngaedi nge aine saringatuka nganeki kana be surururu matamata dipurapurani bokana kaoa.

9 "Kodeka, masa dauauri-kaming be sururu bibia dang-kaming be daumoate-kaming. Ngau kanabe ungguma moarunga kateka-o masa dasegeaki-kaming. 10 Bong ngaradia-lo masa tamoata kokoko-tina lama diunana nge damurinaia. Be tamoata kokoko-tina masa nedia-la daesegesegeaki be ruangadi dadokidi be erekei nedi luma-dio danangadi.
11 Kodeka 'propet' bolingadi ratadi masa kokoko-tina dapura be tamoata kokoko-tina dabolesidi. 12 Be muzi goalakadi masa dakoko. Bokaibe tamoata kokoko-tina masa reretaka mata darokaki. 13 Ata tamoata naita ikaiboang be isoaki-la nibe manubunga-nao masa Nanaranga ngauketi be ngamuleaki. 14 Pile Uia ngae ege-ege kateka-o dasuletaki be tamoata be aine moarunga dalongo noko, kodeka kateka manubunga masa ngapura.

Kana Goalakana-tina
(Mar 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 " 'Kana goalakana-tina anua gagamang'[a] masa kaba ratadia-lo ngatuitui be kamate. Kana goalaka ngae ka tongira 'Propet' Daniel irangaki." (Tamoata ilezeleze nge pile labudi ngakauataki.) 16 "Bong ngaradia-lo masa tamoata moarunga Zudea kaba-lo disoaki nge dairatu be buku kaba-lo dalako. 17 Bokaibe tamoata eluku isoaki nge moaki pera kanana-lo isili be kana ne moarunga idoki. 18 Be tamoata uma kanana-lo isoaki nge moaki imule be kusi-sili ne ibagai. 19 Bong ngaradia-lo nge aine tinetine be aine natu-muku diarururungdi nge dimakadoma-tina!
20 Nanaranga kamaraboi be kana ngae moaki madidi bong-lo ki bong ono manauanga 'Sabat'-o ipura. 21 Bong ngaradia-lo masa sururu dalaba-tina be kana moarunga masa dakauborua-ramo. Toira kateka emaka ipura be imai nge kana tago teke bokai ipura. Be alauri masa kana bokainaina tago teke ngapura! 22 Ata Nanaranga ambe kana ngae iaka-tukurai. Tago ngaka-tukurai bokana nge ambe tamoata tago teke ne iauia ngasoaki. Ata nge Nanaranga tamoata be aine ne kanabe kana goalaka ngae iaka-tukurai. 23 Bong ngaradia-lo be tamoata teke bokai ira-kaming, 'Kamate! Kristus makare isoaki,' ki bokai ipile, 'Kamate, ene isoaki,' nge moaki kalongori. 24 Tamoata alu masa dapura be daboli be dapile di ka Kristus.

---

[a] **24:15** Dan 9:27; 11:31; 12:11

Alu masa daboli be dapile di nge ‘propet’ kaoa. Be kilala kaiboangdi masa
daemaki be ono tamoata dabolesidi. Be iboadu-tina Nanaranga tamoata
ne be aine ne inangadi be disoaki nge dabolesidi. Nge maka ma diboadu-
re! Ata tago diboadu. 25 Kamalongo! Kana ngaedi nge isi tagona-la dipura
be urakaming-ba mua.
26 “Bokaibe tamoata teke itaguraki be bokai iraka-ming, ‘Lulu kaba-
lo isoaki,’ nge moaki kalako. Ki bokai ira-kaming, ‘Ene pera ilona-lo
ikoma be isoaki,’ nge moaki kalongo. 27 Bokai kamakaua: Lamalama
ipitikaoakaoa nge ege amari rakeanao be ilakolako ege amari balaianao
be lang ere-moarunga nge imalamalama-doi. Be bokainatuka-la, Tamoata
Natu puranga masa lamalama-la bokana. 28 Tamoata mate ieno kana
masa mang aradi kalo dapura be dakabuni.

Tamoata Natu Puranga
(Mar 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 “Kana goalakadi ngaedi muridi masa oaikiki-tina
‘amari mata daleua, kalea masa tago ngamalamalama, goai masa
lang-lo ka dasapasi, be kaiboang moarunga makatabala lang-lo
dieno nge damoakusu-ramo be tago nedi zalakadi datagatagadi.’
(Ais 13:10; 34:4)
30 “Kodeka masa Tamoata Natu kilala ne lang-lo ngapura be tamoata
be aine moarunga kateka-o disoaki nge datang. Be Tamoata Natu masa
oaru lang anua-lonalona nenao ngasoaki be kaiboang be malama ne zaiza
be ngabalabala be date. 31 Kodeka tauru teke masa ngakaba be ‘enzel’ ne
ege-ege kateka-o nganepidialako. Be masa kateka ege takanao be dalako
ege takaianao be tamoata be aine ne irangakidi be disoaki nge dabagadi.

Kai Ara ‘Pig’ Ono Sule Dokiadi
(Mar 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 “Sule uia nge kai ara ‘pig’-o kamadoki. Dikadodo be dimoga be
daudi dipura nge ambe kamakaua kana amari bong ka dapura kana.
33 Bokainatuka-la kai ngae bokana, kana urangaki ngaedi kaita nge ambe
kamakaua kana bong ngae ambe isaringa be babaduadua kanaming-lo
ieno. 34 Moimoi ka ura-kaming! Zugu kaituka maka disoaki ngaedi nge
tagona-la damate be masa kana ngaedi dapura. 35 Lang be kateka masa
daleua, ata pilengagu tagona-tina iboadu daleua.

Tamoata Tago Teke Ikaua Tamoata Natu Puranga
(Mar 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

36 “Tamoata tago teke bong ngae ki amari siriki ne ngae ikauataki.
‘Enzel’ lang anua-lo tago dikaua. Natu tago ikaua. Tamagu-la rube ka
ikaua. 37 Tamoata Natu puranga masa toira-la Noa bong nena-lo be kana

emakadi dipura bokana emakadi dapura. 38 Bong ura be urua bibia arodi
nge tamoata dimoanakonako be dang disingsing be dirotiroti be nedia-
la dienegenegei be dirotiroti nibe ilako bong ono Noa kati-o ibuli. 39 Ata
tamoata be aine moarunga tago dikaua rakana ka ipurapura nibe urua-ba
dipura be diara-leuadi. Be bokainatuka-la, Tamoata Natu puranga masa
bokainatuka.
40 "Bong ngara-dio masa tamoata rua uma-lo damalipilipiru. Takaia
masa bagaia ngapura be taka masa pereka ngapura. 41 Aine rua masa
kangkang darasirasiru. Takaia masa bagaia ngapura be taka masa pereka
ngapura.
42 "Kaba kamaitaita uia! Tago kakaua bong nangatanao masa Tanepoa
neming ngapura. 43 Ilo-ming kauakaua! Pera-marau ngakaua oabubu
lukanga nangatanao anako ngapura kana nge ambe mata poapoara
ngasoaki be anako tago iboadu pera kana ngasereki. 44 Bokaibe
kamakatiuana be kamasoaki. Tamoata Natu puranga tago kakauataki.
Ilo-ming dapilepile bong takaianao ka ngapura kana, ata kaituka baraoa
ngapura.

Malipilipi Iauia Be Malipilipi Goalaka
(Luk 12:41-48)

45 "Malipilipi nangata ka kauakaua be malipi ne iememaki? Biabiadi
ne irai be malipilipi takadi itetedi be daga-tinao nge kangkang kandi
ianiandi. 46 Alauri biabiadi ne ngamule be ngate malipi ne iememaki
masa malipilipi ngae suri dauia-tina. 47 Moimoi ka ura-kaming! Biabiadi
ne masa ngataguraki be kana ne moarunga malipilipi ngae ngani be
ngaitaita be ngadoadorakini. 48 Ata malipilipi goalaka bokana nge
ambe bokai ngapile, 'Biabiadi negu uananaka disalaga-tina! Masa tago
ngamule-marakai kana!' 49 Bokaibe ngataguraki be malipilipi ruanga
ngaunundi be tamoata muzingadi goalakadi zaiza damoanakonako be
'uain' dasingsing be daboangboang. 50 Bokai ngamuzimuzi masa biabiadi
ne mulenga tago ngakauataki. Ilo ngapileni bong takaianao ka ngapura
kana be puranga tago irapung. 51 Kodeka biabiadi ne masa ngataguraki
be tamoata ngae ngataratotoki be mukumuku ngapura. Be masa tamoata
bolingadi ratadi zaiza kaba tekedia-lo nganangadia-budu, be sururu
bibia-tina ngadoki. Makara masa ngatangtang be ile ngakaraposaposa."

Aine Barasi Kulemoa Ono Tonanga Ipura

25 1 "Bong ngaranao nge masa bong ono Nanaranga ngatanepoa
kana nge bokainatuka: Aine barasi kulemoa isi moane zaiza
tago sesu dieno-budu nge 'lam' nedi didoki be dialale be moane teke
kodeka-ka iroti dazaladoki kana. 2 Lima kauakauadi, be lima takadi nge
ngaongaodi bokana. 3 Ngaongaodi bokana nge 'lam'-la nedi didoki be

dialale. ‘Karasing’ tago sesu didokidoki. 4 Kauakauadi nge ‘lam’ nedi be
‘karasing’ nedi sema-lo be didoki be dialale. 5 Rotiroti ngae nge uananaka
disalaga. Bokaibe aine kulemoa ngaedi nge ditungtung be ambe
dienosoa.
6 “Oabubu lukangana-tinao nge malonga teke bokai ikilau, ‘Rotiroti
ambe maka imaimai! Kamamai be kamate.’
7 “Aine barasi kulemoa ngaedi nge ambe ‘lam’ nedia-lo ‘karasing’
dimanubu be dadoraki be dakarataki kana. 8 Kodeka aine lima
ngaongaodi nge ditaguraki be kauakauadi bokai diradi, ‘Karasing’
neming muku kamang-kama. ‘Lam’ nema ambe dimatemate.
9 “Be aine kauakaua dikatu be bokai dipile, ‘Tago iboadu! ‘Karasing’
ngaedi nge tago diboadung-kita. Kamalale be neming kamazaza.’
10 “Ata bong aine ngaongaodi lima dialale be ‘karasing’ dazazai kana
nge muridi rotiroti ngae ipura. Aine barasi lima disoaki be dirapurapu
nge roti-roti zaiza be moanako ngaena-lo disili-budu. Be babaduadua
dionoti.
11 “Alauri nge aine lima ngaongaodi nge dimule. Be dikilau be bokai
dipile, ‘Biabiadi! Biabiadi! Babaduadua gokakata-kama!’
12 “Ata tamoata ngae ikatu be bokai ipile, ‘Moimoi ka ura-kaming!
Tagona-tina ukauataki-kaming!’ ”
13 Kodeka Iesus pile ngaedi bokainatuka imambuaki, “Kamasoaki be
kaba kamaitaita-tina uia! Bong nangata ki amari siriki nangata tago
kakauataki!”

Malipilipi Toli Ono Tonanga Ipura
(Luk 19:11-27)

14 “Bong ngaradia-lo masa bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge
bokainatuka: Tamoata biabia teke anua ne ipereki be kasau ngalako
kana. Ngalale kana nge malipilipi kana ikiladi be kana ne moarunga
luma-dio inanga. 15 Malipingadi ita kodeka ‘mone’ iandi. Teke ‘mone
tausen’ lima bokana iani. Teke ‘mone tausen’ rua bokana iani. Be teke
‘mone tausen’ teke bokana iani. Iandia-doi kodeka ialale. 16 Kodeka
tamoata ‘mone tausen’ lima idoki nge oaikiki-tina ilako be odio imalipi
be ‘mone tausen’ lima takadi ipuraki. 17 Be tamoata ‘mone tausen’ rua
idoki nge bokai imuzi be ‘mone tausen’ rua takadi ipuraki. 18 Ata tamoata
‘mone tausen’ teke idoki nge ilako be gimoa teke ikeli be biabiadi ne
‘mone’ ne izumkaki.
19 “Uanana disalaga-tina kodeka tamoata biabia ngae imule be
malipilipi kana zaiza ‘mone’ iandi nge diadoraki. 20 Tamoata ‘mone
tausen’ lima idoki nge ‘mone tausen’ lima takadi ipuraki zaiza be ieluaki
be bokai ipile, ‘Biabiadi, kaiko ‘mone tausen’ lima ka kuiana. Goita! Ata
ngau kaba ‘mone tausen’ lima takadi upuraki!’

21 “Be biabiadi ne ikatu be bokai irai, ‘Kaiko muzi iauia-tina
ka kuemaki. Kaiko malipilipi iauia! Be kumalipi-tina uia! Malipi
mukumukudi emakadi be adorakadi kuamang. Bokaibe mnangaiko
be malipi bibia gopapananuaki kana. Gomai be suri-uia negu-lo
tasoaki-buduru!’
22 “Kodeka tamoata ‘mone tausen’ rua idoki nge imai be bokai ipile,
‘Biabiadi, kaiko ‘mone tausen’ rua ka kuiana. Goita! Ata ngau kaba ‘mone
tausen’ rua takadi upuraki!’
23 “Be biabiadi ne ikatu be bokai irai, ‘Kaiko muzi iauia-tina ka
kuemaki! Kaiko malipilipi iauia! Kumalipi-tina uia! Malipi mukumukudi
emakadi be adorakadi kuamang. Bokaibe mnangaiko be malipi bibia
gopapananuaki kana. Gomai be suri-uia negu-lo tasoaki-buduru!’
24 “Kodeka tamoata ‘mone tausen’ teke idoki nge imai be bokai ipile,
‘Biabiadi, ngau ukaua kaiko panganam patu bokana. Kangkang tamoata
takadi ditanotano nge kanam bokana kuaroeroe. Be kangkang tamoata
takadi dilikiliki nge kanam bokana kubagabaga. 25 Bokaibe umatakuriko
be ulako be ‘mone’ nem kateka-lo uzumkaki. Naka! ‘Mone’ nem maka!
Godoki!’
26 “Be biabiadi ne ikatu be bokai irai, ‘Kaiko malipilipi goalakam!
Sukoakim-ba kata! Kaiko moimoi kukauataka kangkang tago utanotano
nge uaroeroe, be kangkang tago ulikiliki nge ubagabaga? 27 Bakara ka
‘mone’ negu tago ‘beng’-lo kunanga? ‘Beng’-lo gonanga bokana nge ambe
mulengaguo be ulikadi mdoki!
28 “Kodeka tamoata bibia ngae bokai ipile, ‘Tamoata ngaena-lo ‘mone
tausen’ teke nge kamadoki be tamoata ‘mone tausen’ kulemoa ieluaki
nge kamani. 29 Tamoata kana dienoni masa kokoko-la be ania ngapura
be dakoko-tinani, be bagabaga darai. Ata tamoata kana ne tagotago, be
kana nena-ra toli-la masa dokiadia-le dapura. 30 Malipilipi goalaka ngae
kamadoki be eluku malama tagongana-lo kamarokakalako. Makara masa
ngatangtang be ile ngakaraposaposa.

‘Sipisipi’ Be ‘Meme’ Odio Tonanga Ipura

31 “Alauri masa Tamoata Natu anuatanepoa bokana be ‘enzel’ zaiza be
ngapura. Masa bagi ono tanepoanga ne kaiboang be malamaka otioti
lang anua-lo be ibagabagai nge ono ngasoaki be ngapura. 32 Be ungguma
moarunga kateka-o masa dapura be aro dakabuni. Kodeka Tamoata Natu
masa ngataguraki be ngaizarakidi, tamoata ngado akolakola ‘sipisipi’
be ‘meme’ izaizarakidi bokana. 33 ‘Sipisipi’ masa ngadokidi be oana-nao
nganangadi, be ‘meme’ masa ngasina-o nganangadi.
34 “Kodeka Anuatanepoa masa ngataguraki be tamoata be aine oana-
nao disoaki bokai ngaradi, ‘Kam Tamagu marou ne omingo dieno!
Kamamai be lang anua toira kateka emakana-la ipura be Tamagu

iadoraki be ieno nge kamadoki be kamanemi. 35 Bakara, tole umate be
kangkang kana. Madole umate be dang kana. Akerenga-gu kata, ata
pera kanaming-lo kabagaiaulako. 36 Nemoala-ba usoaki be kusi kana be
uokori. Umore be katarurutaka nibe uia. Uaura-lo usoaki be kapura be
katea.'
37 "Be tamoata be aine uia ngaedi masa bokai dapile, 'Tanepoa! Aira-
tina tole kumate be kangkang kiangko, ki madole kumate be dang
kiangko? 38 Aira-tina ka akerengam bokana kiteko be pera kanamai-
lo kibagaikolako, ki nemoala-ba kusoaki be kusi kiangko be kuokori?
39 Aira-tina ka kumore ki uaura-lo kusoaki be kipura be kiteko?'
40 "Be Anuatanepoa ngae masa ngakatu be bokai ngapile, 'Moimoi ka
ura-kaming! Rakana muku teke taritokagu ngaedi aradi tagotago-tina
kaemakadi nge ngau ka kaemakana!'
41 "Kodeka ngasina-o disoaki masa bokai ngaradi, 'Kamairatu! Kam
Nanaranga ngesuaki ne omingo dieno! Eoa tago matemate Satang 'enzel'
ne zaiza emakadiadi ipura-lo kamalako! 42 Tole umate be kangkang
tago kana. Madole umate be dang tago kana. 43 Akerenga-gu, ata pera
kanaming-lo tago kabagaiaulako. Nemoala-ba usoaki, ata kusi tago kana
be uokori. Umore, ata tago katea be kadoraka. Uaura-lo usoaki, ata tago
kapura be katea.'
44 "Be di masa dakatu be bokai darai, 'Tanepoa! Bong nangatanao ka
tole kumate, madole kumate, nemoala-ba kusoaki, akerengam bokana
kusoaki, kumore ki uaura-lo kusoaki be tago kidumaiko?'
45 "Be Anuatanepoa ngae masa bokai ngaradi, 'Moimoi ka ura-kaming!
Tamoata ngaedi aradi tagotago-tina dumadi kasege nge ngau ka dumaia-
gu kasege.'
46 "Be goalakadi ngaedi masa sururu nem-kueno dieneno-lo dalako.
Tamoata uia adoadodi masa soaki-uia date be nem-kusoaki dasukoaki."

Iesus Rabataka Ipura

(Mar 14:1-2; Luk 22:1-2; Zon 11:45-53)

26 1 Iesus pile ngaedi ipile-doi kodeka tagataga ne bokai iradi,
2 "Kam kakaua-doi. Amaridi rua muridi be masa moanako biabia
ara 'Pasoba' rakeaka ngapura. Be Tamoata Natu masa erekei luma-dio
danangai be kai kapalapala uauau-o darokatagaki."
3 Kaiapas nge tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi.
Bokaibe tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata
nedi bibia nge Kaiapas pera kana-nalo dipura be dikabuni be disoaki.
4 Makara be diraba be zugumaba-lo be Iesus dauauri be daumoatei
kana. 5 Bokaibe bokai dipile, "Kana ngae moaki 'Pasoba' bong-lo be
taemaki. Taemaki masa tamoata dataguraki be eung teke damarangaki
takana."

Iesus Betani Anua-lo Be Burenga Ipura
(Mar 14:3-9; Zon 12:1-8)

6 Iesus nge tamoata kikiri dokia ara Saimon pera kanana-lo isoaki
Betani anua-lo. 7 Makara isoakiria be imoanakonako nge aine teke bureng
zazaia atabalabala-tina bulo teke uarikana-lo idoki be ipura be Iesus
pangana-nao isuburakaria.
8 Iesus tagataga ne kaba bokai dita nge ilodi dira-tina be bokai dipile,
"Bakara ka bureng ngae bizagamana-ba ipura? 9 Bureng ngae nge iboadu
ono 'mone' biabia-tina dokia ngapura be tamoata kana nedi tagotago
tandi!"
10 Iesus pile ngaedi ilodia-lo italako nge bokai ipile, "Bakara ka aine
ngae kailo-bukui? Nge muzi kulanglang-tina ka iemakana! 11 Tamoata
kana nedi tagotago masa izamazama sakeming-o dasukoaki. Ata ngau
masa tago sakeming-lanao msukoaki. 12 Bokaibe aine ngae bureng
oguo isuburakaria nge ono ikalukanaka be kumrakagu ngapura kana.
13 Moimoi ka ura-kaming. Kaba nangatadia-lo, ege-ege kateka-o Pile
Uia ngae disulesuletaki masa aine ngae kana ngae iemakana masa
darangarangaki. Be masa aine ngae ilodi daniani be darangarangaki."

Iudas Isumoala Be Iesus Idoki Be Erekei Luma-dio Inangai
(Mar 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Kodeka Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua teke ara Iudas Iskariot nge
tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadia-lo ilako 15 be bokai itegidi,
"Iesus luma-mingo mnangai masa rakana kamana?" Kodeka ditaguraki
be 'mone siliua' kulemoadi-toli diuare be diani. 16 Daga ngaranao be ilako
nge Iudas zala ilelelei be bong nangata iauia-o be ngataguraki be Iesus
ngadoki be erekei luma-dio nganangai kana.

Iesus 'Pasoba' Irakeaki Tagataga Ne Zaiza
(Mar 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Zon 13:21-30)

17 Moanako biabia ono 'Bereti' Bababa kania ipurapura imai nge Iesus
tagataga ne dipura be bokai ditegi, "Inangaio kana gadorakiniko be
'Pasoba' gokani kana kurere?"
18 Be Iesus ikatu be ipile, "Ierusalem kamalako be tamoata katana-lo
kamalako be bokai kamarai, 'Tisa' bokai ipile: Bong negu nangadi dipura
ambe disaringa. Tagataga negu zaiza pera kanam-lo 'Pasoba' gakani kana.' "
19 Kodeka tagataga ne dialale be Iesus kana irangaki nge diemaki, be
dilako be kana ono 'Pasoba' dakani kana nge dimoataungaki.
20 Rairaituka nge Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua zaiza disoakiria be
damoanako kana. 21 Dimoanakonako nge Iesus bokai iradi, "Moimoi ka
ura-kaming. Tekem masa erekei luma-dio gonangaia."

22 Makara nge tagataga ne ilodi dibuku be teke-teke bokai ditegi,
"Tanepoa, ngau ka kurangarangaka ki?"
23 Be Iesus ikatu be ipile, "Tamoata naita tabira-baba-lo luma-mairu
kinanga-budu-lakoru masa ngadoka be erekei luma-dio nganangaia.
24 Tamoata Natu masa Nanaranga-la 'Buku' ne irangaki bokana be
ngamate. Ata tamoata naita itaguraki be Tamoata Natu erekei luma-dio
inangai nge imakadoma-tina! Bakarai-tina ma ka tina inekiaki!"
25 Kodeka Iudas, maka Iesus erekei luma-dio inangai nge itaguraki be
bokai ipile, " 'Tisa,' ngau ka kurangarangaka ki?"
Be Iesus ikatu be bokai irai, "Kupile-la bokana."

Tanepoa Moanako Ne
(Mar 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Kor 11:23-25)

26 Dimoanakonako nge Iesus 'bereti' teke idoki be Nanaranga iperui be
ikotoi be tagataga ne iandi be bokai ipile, "Kamadoki be kamakani. Ngae
nge ngau tamoata-gu."
27 Kodeka 'uain' sema tekena-lo idoki be Nanaranga iperui be iandi
be bokai ipile, "Kamadoki be kam moarunga kamasing. 28 Ngae nge
ngau darakagu. Be nge darakagu ngae oti ka Nanaranga taoa ne
oauoau tamoata be aine ne zaiza iemakadi. Darakagu usuburaki be
ono Nanaranga itaguraki be tamoata kokoko-tina oti nedi irokakiledi.
29 Moimoi ka ura-kaming. Tago iboadu 'uain' kababe msing nibe ngalako
bong ono Tama-gu ngatanepoa kanana-lo 'uain' oauoau tasing-budu."
30 Kodeka rang teke didoki be Olib buku-nao dilako.

Iesus Pita Bolinga Irangaki-ba Mua
(Mar 14:27-31; Luk 22:31-34; Zon 13:36-38)

31 Makara nge Iesus itaguraki be tagataga ne bokai iradi, "Oabubu
ngaena-lo masa kamairatuia be kamapereka. Maka ma Nanaranga 'Buku'
nena-lo bokai dieno,

'Sipisipi' akolakola masa mumoatei be 'sipisipi' ulunga dairatu-ramo.
(Zek 13:7)

32 "Ata alauri mate-lo be marang masa aro-ming mua be Galili
mlako."
33 Kodeka Pita itaguraki be bokai ipile, "Moarunga masa dairatu! Ngau
tagona-tina iboadu mperekiko!"
34 Be Iesus ikatu be bokai irai, "Moimoi ka uraiko! Kaituka oabubu
ngaena-lo masa mang tagona-la ngakatararaua be bong toli gopile tago
kukauataka."
35 Ata Pita bokai ipile, "Iboadu msoaki-la be tamate-buduru, ata
tagona-tina iboadu mpile tago ukauatakiko!"
Be tagataga ne moarunga nge bokaina-doi dipile.

Iesus Getsemani-lo Be Nanaranga Isinaui
(Mar 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Kodeka Iesus tagataga ne zaiza be kaba aradi Getsemani-lo dilako.
Makara nge bokai iradi, “Maka kamasoaki be ene mlako be mrabo.”
37 Kodeka Pita be Zebidi natu ruoti Zems be Zon nge idokidiato be
dialaleto. Makara nge ilo isururu-tina be ilo nge inodo-tina. 38 Be bokai
ira-diato, “Mariabaka-gu isururu-tina be mate bokana kana. Maka
kamasoakito be kaba taitaita-budu.”
39 Kodeka Iesus mukuna-la iperekidiato be lili kateka-lo inangalako be
bokai ipile, “Mamo! Iboadu nge sema ngae ono sururu mdoki kana nge
godokalea! Ata moaki rerengagu kutagadi. Rerengam gotagadi.”
40 Irabo-doi be tagataga nena-lo imulelako nge dienosoato be itediato.
Kodeka itaguraki be Pita bokai irai, “Baituka ka tago kaboadu mukunaba
tasoaki-salaga-budu?[b] 41 Kamasoaki be Nanaranga kamaraboraboi.
Toitoi teke ngapura be ngatoi-kaming be kamatapulo takana. Mariaba-ra
isumoala, ata tamoata kusi imangongo-tina.”
42 Ipile-doi nge kababe ialale be bokai irabo, “Mamo! Sema ngae tago
iboadu godokalea kana, be ambe mdoki be ono dang msing kana. Bokai
masa rerengam mambuakadi dapura.”
43 Irabo-doi be imule nge tagataga ne dienosoato be itediato. Mata-
diato nge dimoarore-tina be tago iboadu poapoara-la daeno.
44 Kodeka kaba ialale be bong tolia enumua-la irabo bokana irabo.
45 Irabo-doi nge tagataga nena-lo imule be bokai ira-diato, “Isi kamanaua
be kaeno ki? Kaba kamaita! Bong ono Tamoata Natu tamoata muzigoala
ememaki luma-dio danangai kana ambe ipura! 46 Kamatui be talale!
Kamate! Tamoata erekei luma-dio nganangaia kana ambe ipura.”

Iesus Diuauri
(Mar 14:43-50; Luk 22:47-53; Zon 18:3-12)

47 Iesus isi ipilepile-la be Iudas ipura. Iudas nge Iesus tagataga ne kulemoa-be-
rua teke kata. Tamoata kokoko-tina asi ono eunga be meng didoki be Iudas zaiza
be dipura. Tamoata ngaedi nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be
Iuda tamoata nedi bibia ka dinepidi be dipura. 48 Matamata be Iudas itaguraki be
tamoata ditagai nge bokai iradi, “Ulako be tamoata uaroki nge ngai. Kamauauri!”
49 Bokaibe Iudas ipura nge adoado-la ilako Iesus-lo be bokai ipile,
“ ‘Tisa,’ ilo-uia kaiko-lo ngaeno.”
Kodeka iaroki.
50 Makara nge Iesus bokai ipile, “Ruanga, kana goemaki kana be
kupura nge oaikiki-tina goemaki.”

---

[b] **26:40** Inggilisi Pile-lo nge “Tago iboadu ‘hour’ teke kamasoaki.”

Kodeka tamoata Iudas zaiza dipura nge dilako be Iesus didokimatei be diuauri.

51 Makara nge tamoata teke Iesus diaru disoakiru nge itaguraki be asi ne ono eunga ipasiki be Kaiapas dududu kana izampoaki. Ata itarapakai be kungi itaratotoki. 52 Ata Iesus itaguraki be tamoata ngae bokai irai, "Asi nem godoki be kabana-lo gonangalako. Tamoata moarunga asi ane dieunung masa asi ane be damate. 53 Tago kakaua ngau uboadu Tama-gu duma kana mkilai be 'enzel' ne kokoko-tina koai-bagi kulemoa-be-rua be atabala bokana nganepidi be dadumaia? 54 Bokai umuzi masa baituka be Nanaranga pilenga dakalingo? Nanaranga 'Buku' nena-lo nge kana bokainatuka-la ka dapura kana nge dieno."

55 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata dipura nge bokai iradi, "Ngau anako kata ka asi ono eunga be meng kadoki be kapura be kamauaura kana? Izamaizama Nanaranga pera nena-lo usukoaki be usulesule nge tago kauaura. 56 Ata kana ngaedi bokai dipura be ono 'propet' pilengadi dikalingo, Nanaranga-la 'Buku' nena-lo dieno bokana." Makara nge Iesus tagataga ne diratu be dipereki.

Iesus Iuda 'Kansolo' Nedi Arodi Itui

(Mar 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Zon 18:13-14, 19-24)

57 Tamoata dipura be Iesus diuauri nge ditaguraki be Iesus dibagai be Kaiapas pera kanana-lo dilakuaki. Kaiapas nge tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi. Tamoata Moses Mata ne disulesuletaki be Iuda tamoata nedi bibia nge makarana-doi Kaiapas pera kanana-lo dikabuni be disoaki. 58 Pita nge muridiaba laua-o be Iesus itagatagai. Itagai nibe ilako be Kaiapas pera kana ari-dialo. Tamoata Kaiapas pera kana dinarinaringi nge makara disoaki be ilako be disoaki-budu be ono ngakaua kana masa rakana ngapura. 59 Tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata nedi bibia 'Kansolo' nedia-lo disoaki moarunga nge tamoata aludi dileledi be boli-pile Iesus ono danangalako be daumoatei kana. 60 Ata boli-pile tago tekedi dita be ono dinangalako. Tamoata-ra kokoko mata-ita bokana diboli be dipura, ata giriki labu tago teke diteani. Kodeka, alauri nge tamoata rua dipuraru 61 be bokai dipileru, "Tamoata ngae bokai ipile, 'Ngau uboadu Nanaranga pera ne mgamani be amaridi toli ilodia-lo be kababe mnaguraki.' "

62 Kodeka Kaiapas ituirake be Iesus bokai irai, "Pile nem ono nem-la goiakiko kana tekedi dieno ki tago? Pile ngaedi omo dinangalako nge bakarairai kaoa?"

63 Ata Iesus imoadubulae-ba. Kodeka Kaiapas bokai ipile, "Nanaranga moauriuri-la isukoaki ara-nao be pile tago tototo ngaedi goemaki! Kaiko moimoi be Kristus, Nanaranga Natu?"

64 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "E. Kupile-doi! Ata ngau kam moarunga bokai ura-kaming! Alauri masa Tamoata Natu Nanaranga Kaiboangina-

tina oana-nao ngasoaki be oaru lang anua-lonalonao be ngabalabala be kamate."

65 Kodeka Kaiapas itaguraki be kusi ne inanganana nge idokisare be bokai ipile, "Nanaranga ono imanai! Tamoata pile ono danangalako kana nge takadi moaki takeliakidi! Kaituka-tina ka pilenga ono Nanaranga imanai nge kalongo! 66 Bakara ilo-ming dipile?"

Be di dikatu be dipile, "Giriki ipuraki. Bokaibe ngamate."

67 Kodeka ditaguraki be lili dimoangorini be dizamposani. Tamoata dizamposani 68 nge bokai dirai, "Kristus, pile mumuakadi gopile. Naita ka iungko?"

Pita Iesus Iaolitaki

(Mar 14:66-72; Luk 22:56-62; Zon 18:15-18, 25-27)

69 Pita eluku isoaki nge aine Kaiapas dimalipilipini teke ipura be bokai irai, "Kaiko be. Galili tamoata Iesus zaiza kasukoaki-budu!"

70 Ata tamoata moarunga makara disoaki matadi-o be Pita iaoli be bokai ipile, "Tagona-tina ukaua rakana ka kurangarangaki!"

71 Bokai ipile be Kaiapas pera kana aridi ipereki be eluku ilako. Aine takaia Kaiapas imalipilipini Pita ite nge tamoata makara disoaki bokai iradi, "Tamoata ngara nge Nasaret tamoata ara Iesus diaru disukoaki-buduru."

72 Makara nge Pita kababe Iesus iaolitaki be pile tago tototo ane be bokai ipile, "Moimoina-tina tago ukauataki!"

73 Mukuna-la makara isoaki be tamoata alu dimai be bokai dirai, "Moimoina-tina kaiko di kata. Memem moatubunga ambe mangata inangaiko."

74 Kodeka Pita pile tago tototo-tina iemaki be nena-la ingesuaki be bokai ipile, "Tamoata ngae ukauataki nge Nanaranga iboadu ngaumoatea! Tamoata ngae tagona-tina ukauataki!"

Pile ngaedi be idokitoto nge mang ikatararaua. 75 Makara nge Pita Iesus pilenga ilo iandi, "Mang tagona-la ngakatararaua be masa bong toli gopile tago kukauataka!" Makara nge Pita eluku ilako be tang biabia-tina iemaki.

Iesus Pailot-lo Dilakuaki

(Mar 15:1; Luk 23:1-2; Zon 18:28-32)

27 1 Izama nge oabuna-tina be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata nedi bibia pile dipali be Iesus daumoatei kana. 2 Kodeka ditaguraki be oarige kaiboangdi ane diuauri be Pailot-lo dilakuaki. Pailot nge ungguma aradi Rom biabiadi nedi teke be ngai ka kaba ngaradi ipapananuaki.

Iudas Nena-la Itapai

(Apo 1:18-19)

3 Makara nge tamoata maka Iesus erekei luma-dio inangai ara Iudas kaba bokai ita ambe pile dipali be Iesus daumoatei kana nge nena-la ingongoi be muzinga ngaedi ilo iandi be inodo-tina. Kodeka 'mone

siliua' kulemoadi-toli diani nge idoki be ialale be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda bibia nedi nge iandi. 4 Be bokai iradi, "Ngau muzigoala uemaki. Tamoata giriki ne tagotago erekei luma-dio unangai be ngamate kana."

Ata di dikatu be bokai dipile, "Kana ngara keka tagona-tina iloma dibukutaki! Ngara nge kaiko-la ka malipi nem!"

5 Kodeka Iudas itaguraki be 'mone' ngaedi Nanaranga pera nena-lo irokakilako be ialale be nena-la itapai.

6 Alauri nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi 'mone' ngaedi didoki be bokai dipile, " 'Mone' ngaedi dara odio dieno. Bokaibe tago iboadu Nanaranga pera nena-lo daeno!" 7 Kodeka diepilei be 'mone' ngaedi didoki be tamoata boadi be agora iememaki kateka ne ono dizazai. Di direre kateka ngae nge tamoata akerengadi ono dakumkumrakidi. 8 Bokaibe kateka ngara nge 'Dara Uma' kana dirangarangaki nibe kaituka-ba.

9 Kana ngaedi bokai dipura be 'Propet' ara Zeremaia nge pilenga dikalingo. Zeremaia bokai ipile, " 'Siliua mone' kulemoadi-toli didoki. 'Mone' ngaedi ka Israel dirangaki be tamoata ngae ono dizazai. 10 Alauri nge 'mone' ngaedi didoki be tamoata boadi be agora iememaki kateka ne ono dizazai, Tanepoa-la ipile bokana."[c]

Iesus Pailot Aro Itui

(Mar 15:2-5; Luk 23:3-5; Zon 18:33-38)

11 Kodeka Iesus dieluaki be Pailot aro dituiraki. Be Pailot itaguraki be bokai itegi, "Kaiko Iuda anuatanepoa kandi ki?"

Be Iesus ikatu be ipile, "Kupile-la bokana."

12 Kodeka tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata nedi bibia nge ditaguraki be pile moarunga Iesus ono dinangalako. Ata Iesus tago sesu pile ikatu. 13 Alauri nge Pailot bokai itegi, "Pile ngaedi omo dinanganangalako nge kulongolongo ki tago?" 14 Ata Iesus tago sesu ipile. Iesus imoadubulae-ba nge Pailot ipitilaki-tina be tago sesu ba ipile.

Iesus Ngamate Kana Dipile

(Mar 15:6-15; Luk 23:13-25; Zon 18:39–19:16)

15 Barasi moarunga 'Pasoba' bong-lo nge Pailot bokai imuzimuzi: Tamoata be aine moarunga dapura be rerengadia-lo tamoata uaura-lo disoaki nge teke darangaki be ngarubetaki. 16 Bong ngaradia-lo nge tamoata teke goalakana-tina ara Barabas nge uaura-lo isoaki. 17 Bokaibe bong tamoata be aine dipura nge Pailot bokai itegidi, "Naita mrubetaki

---

[c] **27:10** Zek 11:12-13; Zer 19:1-13; 32:6-9

kana karere? Barabas ki Iesus maka Kristus kana rangaka ipurapura?”
18 Pailot ikaua Iuda tamoata nedi dimuamuadi nge Iesus dinama-rataki ka
ngaia-lo dieluaki.
19 Pailot nge bagi ne ono giriki adoraka-o isoaki be roa pile bokai
inangamaini, “Tamoata ngara giriki ne tago. Moakina-tina sesu bakara
kubasaki. Rodo rai-o ute be ilogu ibuku-ramo-tina.”
20 Ata tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata
nedi bibia nge tamoata be aine ilodia-lo disili be diradi be bokai dapile
kana, “Barabas rubetaka ngapura be Iesus umoatea ngapura.”
21 Kodeka Pailot bokai itegi, “Naita mrubetaki be miang-kaming kana
karere?”
Be di dikatu be dipile, “Barabas!”
22 Be Pailot kababe itegidi, “Iesus maka Kristus kana rangaka ipurapura
bakara mbasaki?”
Be di dikatu be dipile, “Kai kapalapala uauau-o rokatagaka ngapura!”
23 Ata Pailot bokai itegidi, “Giriki nangata iemaki?”
Kodeka dipi-tina be bokai dipile, “Kai kapalapala uauau-o rokatagaka
ngapura!”
24 Pailot nge ambe kilalanga inanga tamoata be aine ambe dikai-
tina be ngai tago iboadu ngabalakidi. Be saringatuka ambe eung teke
ngamarang kana bokana. Bokaibe dang idoki be matadi-o be luma iasaki
be bokai ipile, “Tamoata ngae imate nge malipi neming. Ngau tago. Giriki
ngae nge kam-la ka neming!”
25 Kodeka tamoata be aine bokai dipile, “Daraka masa keka be natu-
maio dalako.”
26 Makara nge Pailot itaguraki be Barabas irubetaki be iandi.
Kodeka iradi be Iesus dirautotoki be iandi be kai kapalapala uauau-o
darokatagaki kana.

Pailot Koai-bagi Ne Iesus Ono Dimanai
(Mar 15:16-20; Zon 19:2-3)

27 Dipalitia-doi kodeka Pailot koai-bagi tamoata ne pera kana
dinarinaringi nge Iesus dibagalako Pailot pera kana ilona-lo. Be koai-bagi
ne ngaena-lo nge tamoata ne moarunga dipura-doi be Iesus diboalingi.
28 Kodeka ditaguraki be kusi ne inangananga nge dipasile be daradara teke
ono disiliakani. 29 Be oarige ragaragadi kauta bokana diraulemoang nge
dibaga be pangana-nao dinangai be sika teke luma oanana-lo dinangalako.
Dingazingia-doi kodeka aro diboadukuduku-ria be ono disamanaganaga
be bokai dipilepile, “Iuda anuatanepoa nedi! Soakingam dasalaga-tina!”
30 Be ono dimoangomoangoria be pangana-nao kai ane diuniuni. 31 Ono
disamanaga-doi kodeka kusi daradara disiliakani nge dipasiki be nena-
tina dinangani. Kodeka eluku dilakuaki be kai-o darokatagaki kana.

Iesus Kaio Dirokatagaki
(Mar 15:21-32; Luk 23:26-43; Zon 19:17-27)

32 Dipusika be dialalale nge Sairini tamoata teke ara Saimon dite be
diakangaoi be Iesus kai ne kapalapala uauau nge ibazi. 33 Makara be
dialale be kaba aradi Golgota-lo dipura. Ara Golgota nge labu bokai,
"Tamoata mate pangana pakina-ba nge kaba ne." 34 Makara nge 'uain'
kana mangini teke diaru dibairi-budu diani be ngasing kana. Itoi nge
imangini be isege.
35 Kodeka kai kapalapala uauau-o dirokatagaki. Kai kapalapala uauau-o
dirokatagakia-doi kodeka kusi ne didoki be guzui teke diemaki be
nem-nem dinege. 36 Alauri nge makara disoaki be dimatananganangai.
37 Pangana atabala nge kai mapala tekenao bokai digere, "Nge Iesus.
Iuda Anuatanepoa kandi. 38 Be tamoata anakonako rua nge sakenao kai
kapalapala uauau-o dirokatagakidi. Takaia oanana-o be takaia ngasina-o.
39 Be tamoata be aine makara dilakolako be dimulemule nge panganadi
ditatatai be Iesus diebulobuloi. 40 Be bokai dirarai, "Kupile-ra Nanaranga
pera ne gogamani be amaridi toli ilodia-lo be kababe gonaguraki! Kaiko
Nanaranga Natu nge nem-la be gouketiko be kai ngaranao be maka
gobala!"
41 Tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be tamoata Moses
Mata ne disulesuletaki be Iuda tamoata nedi bibia nge bokaina-doi ono
disamanaga be bokai dipile, 42 "Tamoata takadi nge uketadi iamang!
Ata nena-la nge tago iboadu ngauketi! Ngai ki taila ka Iuda anuatanepoa
kandi? Kai ngaranao be maka kubala masa omo lama gauni! 43 Ngai
Nanaranga ono ikaikai be pilenga itagatagadi be ipile ngai ka Nanaranga
Natu! Bokai nge makara ngatobitobi be tate Nanaranga iboadu ngauketi
ki tago!" 44 Be anakonako ruoti Iesus zaiza dirokatagaki-diaru nge
bokaina-doi Iesus ono disamanagaru.

Iesus Imate
(Mar 15:33-41; Luk 23:44-49; Zon 19:28-30)

45 Ilako be amari-soasoa-tina nge oabubu kaba moarunga isukum nibe
ilako rairai amari siriki tolianao. 46 Rairai amari siriki tolianao bokana
nge Iesus ipi-tina be inaboaki be bokai ipile, "Eloi, Eloi, lema sabaktani?"
Pile ngaedi tabuiri nge labudi bokai, "Nanaranga negu, Nanaranga negu,
bakara ka kupereka?"
47 Bong tamoata alu makara dituitui dilongo nge bokai dipile, "Ilaiza ka
ikilakilai."
48 Kodeka tamoata teke ipananalako be kusi mapala matoli teke idoki
be 'uain' manginina-lo inangalako be kai teke burunao inangai be Iesus
izuzunakani be ngasing kana. 49 Ata takadi bokai dipile, "Abo. Bokai

ngatobitobi be tateate! Baraoa Ilaiza ngapura be ngadumai!" 50 Kodeka
Iesus kaikai-la imere be rerengana-lo be imate.
51 Iesus imate nge kusi[d] biabia Nanaranga pera nena-lo itobitobi nge
imasare be ege rua ipura. Atabala be ibala be ilako eruma. Be rike
kanabiabia ipura be patu kanabibia nge dimasare. 52 Be poda ditakaka be
Nanaranga tamoata ne dimate nge kokoko-tina dimarang be moauriuri
disoaki. 53 Kodeka podadi dipereki be bong Iesus mate-lo be marangaka
ipura nge Anua Biabia Ratana-lo dilako be tamoata be aine kokoko-tina
ditedi.
54 Tamoata koai-bagi imuamuadi makara tamoata ne zaiza Iesus
dinarinaringi rike be kana moarunga dita nge taburidi dira-tina be bokai
dipile, "Moimoina-tina ngai Nanaranga Natu!"
55 Aine kokoko-tina Galili-lo be Iesus ditagatagai be didumadumai nge
kasauba ditui be kaba ditaita. 56 Magdala aine ara Maria, Maria Zems be
Iosep tina-diaru be Zebidi natu ruoti tina-diaru nge makara aine ngaedi
maradi disoaki.

Iesus Kumraka Ipura
(Mar 15:42-47; Luk 23:50-56; Zon 19:38-42)

57 Rairaituka nge Arimatea tamoata teke 'mone' ne kokoko ara Iosep
nge ipura. Ngai nge Iesus tagataga ne kata. 58 Kodeka ilako Pailot-lo be
itegi be Iesus tamoata mate nge ngabagai kana. Be Pailot ipile be Iesus
mate nge Iosep diani. 59 Iosep ialale be Iesus mate idoki be kusi manipidi[e]
goazagoaza-tina nge idoki be ono isukumi. 60 Be ilako be gimoa nena-
tina kodeka-ka ikelia-lo inangalako. Gimoa ngae nge patu kanabibia ka
ilodia-lo emakalako ipura. Inangalako-doi kodeka patu kanabiabia teke
igegeaka-lako be gimoa aoa ono ionoti be ialale. 61 Magdala aine ara
Maria be Maria-la taka nge makara Iesus poda ditalariaru be disoakiru.

Poda-lo Narinari Dinangadi

62 Izama nge bong biabia ono manauanga, ara 'Sabat.' Bokaibe tamoata
Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Parasi dilako be Pailot dite 63 be
bokai dipile, "Biabiadi, tamoata bolinga ratadi isi ne iauia nge bokai
ipile, 'Amaridi toli muridi be masa ngamarang be moauriuri ngasoaki.'
64 Bokaibe pile kaiboangdi gonanga be poda naringa ngapurapura nibe
amaridi toli damanubu. Tagataga ne dapura be danakuaki be bokai
dapile takana, 'Ambe mate-lo be imarang!' Boli ngaedi masa dagoala-tina
takana. Matamata be ipile-doi masa ngamarang, be kababe pile ngaedi
atabaladi danangaria nge kodeka dagoala-tina kana."

---

[d] **27:51** Matamata kusi ngae itobotobi nge tamoata tago teke iboadu Nanaranga-lo ngalako.
Ata kodeka iboadu ngalako. [e] **27:59** Kusi bokainaina nge zazadi atabalabala-tina.

65 Kodeka Pailot bokai ipile, “Koai-bagi tamoata negu alu kamadokidi
be kamalale be poda kamanaringia-tina uia, kauanga-ming-lo bokana.”
66 Be dialale be poda dionoti. Babari kaiboangina-tina ono dinangai be
tamoata alu makara dinangadi be poda dinarinaringi.

Iesus Mate-lo Be Imarang

(Mar 16:1-10; Luk 24:1-12; Zon 20:1-18)

28 1 Bong ono manauanga ‘Sabat’ imanubu be kaba izama-seresereki
nge Magdala aine Maria be Maria-la takaia nge dialaleru be
Iesus poda datearu kana. 2 Makara nge oaikiki-tina rike kanabiabia teke
ipura be Tanepoa ‘enzel’ ne teke lang anua-lo be ibala be patu ono poda
onota ipura nge igegeaki be ono isoaki. 3 Tea nge lamalama piti-kaoanga
bokana be kusi ne nge oaru oaoaoadi bokana dimalamalama. 4 Tamoata
poda dinari-naringi nge taburidi dira-tina be reresabu nge tagona-tina
diuia be makara matedi bokana dituitui.
5 Kodeka ‘enzel’ itaguraki be aine ruoti ngae-diaru bokai ira-diaru,
“Taburi-mingru moaki dira! Ngau ukaua Iesus maka kai kapalapala
uauau-o dirokatagaki ka kaleleleiaru! 6 Tago maka isoaki. Ambe imarang,
ne ipile bokana. Kamamairu be kaba odio ieno kamaitaru. 7 Be oaikiki-
tina kamalaleru be tagataga ne bokai kamaradi, ‘Ambe mate-lo be
imarang be aro-ming ngamua be Galili ngalako kana. Masa makara
kamate.’ Pile ura-kamingru ngaedi nge ilo-mingru kauakaua-la.”
8 Moimoi aine ruoti ngae-diaru nge taburi-diaru dira, ata suri-diaru
diuia-tina. Kodeka poda diperekiaru be dipapanana-lanaru be Iesus
tagataga ne daradi kana. 9 Ata oaikiki-tina Iesus zala-lo ipuraka-diaru
be bokai ira-diaru, “Suri-uia ngaeno-kamingru!” Kaba bokai ditaru nge
dilakoru be dirokazokuriaru be Iesus ae diboabungru be dirakeakiaru.
10 Kodeka Iesus bokai ipile, “Taburi-mingru moaki dira! Kamalaleru be
taritokagu kamaradi be Galili dalako. Masa makara datea.”

Tamoata Poda Dinarinaringi Pilengadi

11 Aine ruoti ngaedi isi dialalalelanaru be tamoata poda dinarinaringi
nge alu anua-lo dilako be kana moarunga dipura nge tamoata Nanaranga
ditabatabai dimuamuadi nge dirangakidi. 12 Kodeka tamoata Nanaranga
ditabatabai dimuamuadi nge dilako be Iuda tamoata bibia zaiza diepilei.
Be ‘mone’ kokoko-tina didoki be tamoata poda dinarinaringi nge diandi
13 be bokai diradi, “Bokainatuka kamapile, ‘Tagataga ne oabubu-lo kieno
be dipura be dianakuaki.’ 14 Pailot ilongo masa keka galako be gakoroi be
kam masa giriki neming tago.”
15 Makara be tamoata poda dinarinaringi nge ‘mone’ didoki be
dialale be diradia-la bokana dipile. Be pile ngaedi ka Iuda moarunga isi
dipilepile nibe kaituka-ba.

Iesus Tagataga Ne Ipurakadi
(Mar 16:14-18; Luk 24:36-49; Zon 20:19-23; Apo 1:6-8)

16 Iesus tagataga ne kulemoa-be-teke Galili dilako be buku muku Iesus
irangakia-lo dipura. 17 Makara be Iesus dite nge dirakeaki. Ata aludi nge
ilodi dirua. 18 Kodeka Iesus saringadi ilako be bokai iradi, “Kaiboang
moarunga lang anua-lo be kateka-o ambe ngau aniagu ipura. 19 Kamalale
be ungguma moarunga kateka-o nge kamaemakidi be tagataga negu
dapura. ‘Tama be Natu be Oli Spirit aradi-o be kamarukudi’ be tagataga
negu dapura. 20 Be kamaradi be sule moarunga uang-kaming nge
dalongolongo be datagatagadi. Ilo-ming kauakaua! Ngau masa sakeming-
lanao msukoaki nibe ngalako kateka-ba manubunga-nao.”

MARKUS

Tanepoa Pile Uia Ne Markus Igereti

Zon Baptais Pile Uia Mangata Irangaki
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-9, 15-17; Zon 1:19-28)

1 1 Pile Uia ngae nge Iesus Kristus Nanaranga Natu rangaka. 2 Be 'Propet'
Aisaia-la igere bokana be labu nangaia ipura. 'Propet' Aisaia bokai igere:
"Nanaranga bokainatuka Natu irangaki, 'Ngau masa pile eleluaki
negu teke mnepi be arom ngamua. Ngai ka zalakam ngauasari be
ngamua be gotagai kana.' (Mal 3:1)
3 "Malonga teke masaua kaba-lo bokai ikilaulau, 'Tanepoa zalaka
kamamoataungakini. Zala adoadodi kamaemaki be odio ngalale.' "
(Ais 40:3)
4 Be ono pile ngaedi dakalingo kana nge tamoata teke ara Zon Baptais
ipura be masaua kaba-lo isoaki be tamoata be aine ruku ono tamalinga
ane irukurukudi be mangata bokai iraradi, "Ilo-ming kamabuiri be
muzigoala neming kamasegeaki, be ruku ono tamalinga ane rukua-ming
dapura. Bokai masa Nanaranga muzigoala neming ngarokakile-kaming."
5 Bokaibe tamoata be aine moarunga Zudea kaba-lo be anua biabia
Ierusalem-lo nge dilako Zon-lo be muzigoala nedi mangata dirangaki, be
ruku ono tamalinga ane Zodan zagura-lo irukudi.
6 Zon kusi inangananga nge ngado aradi 'kamel' pulekedi ane ka emakadi
dipura. Soa-nao nge angapi ngado aradi 'bulumakau' kusidi ane emaka ipura nge
inanganangai. Kangkang kana nge oazikezike be kutum-patu damakadi. 7 Kodeka
tamoata be aine mangata bokai iradi, "Murigu masa tamoata teke kaiboang ne
ngau kaiboang negu diuasadi nge ngamai kana. Ngau erumaruma-tina! Bokaibe
tagona-tina uboadu mboadukuria be ae-sukuma ne oarigedi mrube.[a] 8 Ngau dang-

[a] **1:7** Luk 3:16

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ba oti ka ruku ono tamalinga ane uruku-kaming. Ata ngai masa Oli Spirit kulubobi oti be ngaruku-kaming."

Iesus Rukuia Ipura Be Satang Itoi
(Mat 3:13-17; 4:1-11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

9 Bong ngaradia-lo nge Iesus Nasaret anua, ege Galili kaba-lo be itui be Zodan
zagura-lo ipura be Zon itaguraki be ruku ono tamalinga ane irukui. 10 Bong Iesus
rukuia ipura be dang-lo be ipusika-rake nge lang ite itakaka, be Oli Spirit nge
bune bokana be ono ibalabala be ite. 11 Kodeka malonga teke lang-lo bokai ibala,
"Kaiko ngau Natugu! Ngau urerereta kiko-tina, be ilogu iuiatakiko-tina."
12 Makara nge oaikiki-tina Oli Spirit itaguraki be Iesus inepi be lulu
kaba-lo ilako. 13 Be amaridi kulemoadi-oati moarunga makara lulu kaba-
lo isoaki. Makara isoaki nge Satang ipura be Iesus itoitoi. Iesus nge ngado
kabukabu-ba zaiza disoaki be 'enzel' dipura be didumai.

Iesus Malipi Ne Matamata Galili Kaba-lo Imarangaki
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

14 Bong Zon ambe uaura-lo dinangai nge Iesus ege-ege Galili kaba-lo
ilako be Nanaranga Pile Uia ne mangata irangaki. 15 Iesus bokai ipile,
"Bong kararapung ambe dipura! Bong ono Nanaranga ngatanepoa
kana nge ambe isaringa! Ilo-ming kamabuiri be muzigoala neming
kamasegeaki,[b] be Nanaranga Pile Uia ne lama kamaunani."

Iesus Tagataga Ne Matamatanatuka Ikiladi
(Mat 4:18-22; Luk 5:1-11)

16 Iesus dang biabia boakuboaku ara Galili zagenao ialalale nge
ika dokidoki rua Saimon tari Endru diaru raka kandiaru tekena-lo
ika didokidokiru be ite-diaru. 17 Be bokai ira-diaru, "Kamamairu be
kamatagaiauru, be masa tamoata dokiadi mitiking-kamingru."
18 Makara nge oaikiki-tina raka kandiaru diperekiru be Iesus ditagaiaru.
19 Iesus kaba mukuna-la ilako nge Zebidi natu ara Zems taritoka Zon diaru kati-o
disoakiru be ite-diaru. Diaru nge raka kandiaru dimoatautaungakiru be disoakiru.
20 Be bong Iesus ite-diaru nge ikila-diaru. Ikila-diaru nge oaikiki-tina tama-diaru
Zebidi be tamoata dimalipilipidiato nge diperekidi be Iesus ditagaiaru.

Iesus Mariaba goalaka Itaoni
(Luk 4:31-37)

21 Iesus tagataga ne zaiza dialale be Kaperneam anua-lo dipura. Be
bong ono manauanga 'Sabat' ipura nge Iesus pera ono serereinga nedia-lo
isili be ambe isulesuledi.

---

[b] **1:15** Puki-sege take-sege.

22 Tamoata be aine Iesus sulenga dilongo nge dipitilaki-tina be
dikabaki. Maka ma ngai tago tamoata Moses Mata ne disulesuletaki
bokana isuledi. Sulenga nge dikaiboang-tina be malamakadi otioti.
23 Makara pera ono serereinga-lo disoaki noko tamoata teke mariaba
goalaka ilona-lo isoaki nge bokai ingangaraki, 24 "Iesus Nasaret tamoata!
Ba gobasaki-kama kana? Gogamang-kama kana ka kupura ki? Ngau
ukauatakiko! Kaiko Nanaranga ne, be Kusim Rata!"
25 Be Iesus itaguraki be mariaba goalaka ngae kaikai-la bokai irai,
"Aoam gonoti, be tamoata ngarana-lo be gopusika!"
26 Makara nge mariaba goalaka nge tamoata ngae kaikai-la irurukaki
be kaikai-la ingangaraki be tamoata ngaena-lo ka ipusika be iratu.
27 Tamoata be aine makara disoaki kaba bokai dita nge dipitilaki-tina be
nedia-la dietegi, "Nge rakana kata? Sule ngaedi nge oauoau pura kaoa
ki? Sulenga kalo malamakadi otioti! Maka ma mariaba goalakadi ka
itaotaodi be dilongolongori!" 28 Bokaibe Iesus rangaka nge oaikiki-tina
ege-ege Galili kaba-lo dilako.

Iesus Tamoata Be Aine Kokoko-tina Iadorakidi
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Pera ono serereinga-lo be dipusika nge dilako-soasoa Saimon be
Endru pera kandiarua-lo. Be Zems be Zon nge dialale-budu. 30 Saimon roa
tina nge more kusi-ragogo idoki be bokai zirapu-lo ieno. Bokaibe bong
Iesus makara ipura nge dirangakia-soasoa. 31 Bokaibe Iesus ilako aine
ngaena-lo be luma-nao idoki be idokiteteki. Makara nge more ileuani be
imarang be kangkang iemakadi.
32 Rairaituka amari ambe itaoio nge moremore be tamoata mariaba
goalakadi ilodia-lo disoaki nge Iesus-lo dieluakidi. 33 Tamoata be aine anua
ngarana-lonalona nge moarunga-doi pera aro dikabuni. 34 Makara be more
bakarairai-bakarairai tamoata odio be ilodia-lo dieno nge iadoraki. Be mariaba
goalakadi ilodia-lo nge itaodi, ata mariaba goalakadi nge tago sesu ilikitakidi
be ba sesu dipile. Maka ma mariaba goalakadi dikaua Iesus nge naita kata.

Iesus Galili Kaba-lo Isule
(Luk 4:42-44)

35 Izama nge oabuna-tina isi tago izama uia be Iesus imarang be pera
ono isoaki ipereki be ilako kaba rubedia-ba tamoata tagongana-lo be
irabo. 36 Ata Saimon ruanga zaiza dialale be Iesus dilelei. 37 Be bong dite
nge bokai dirai, "Moarunga-tina dilelelekiko."
38 Ata Iesus ikatu be bokai ipile, "Kaba takadia-lo talako. Anua saringa
dieno-lo talako be msuledi. Nge bokai kana ka upura."
39 Bokaibe ege-ege Galili kaba-lo ilakolako be pera nedi ono serereinga-
lo be isulesuledi be mariaba goalakadi itaotaodi.

Iesus Tamoata Teke Iadoraki
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Tamoata teke kikiri dokia ipura be Iesus aro tuku-nao irokazokuria
be bokai iakoroi, “Kusumoala nge bolo oguo gorokaki be mgoaza.”
41 Iesus tamoata ngae ite nge ilo itagaia-tina bokana luma inanaraki be
ono idauraki be bokai ipile, “Ngau usumoala! Gogoaza!” 42 Makara nge
oaikiki-tina-la kikiri dileuani be iuia.
43 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata ngae oaikiki-tina inepi be ialale.
Ngalale kana nge pile kakai ane bokai irai, 44 “Kana ngae nge moakina-
tina teke kurangakani. Ata golako-soasoa be tamoata Nanaranga
ditabatabai teke ngalilitiko. Ililitiko-doi nge tabataba ono sangala rokaka
Moses irangaki nge Nanaranga goemakani be ono moarunga dakaua
kaiko ambe moimoi be kugoaza.”
45 Ata tamoata ngae ialale be kana ngae ipurani nge mangata
irangarangaki be ialalale, be ono Iesus rangaka ege-ege ilakuaki.
Bokaibe Iesus tago iboadu anua tekena-lo mangata ngasili. Eluku-ba
kaba rubediaba-lo isukoaki. Ata tago-ma. Tamoata be aine ege-ege be
dipurapurani.

Iesus Tamoata Kaulokuloku Teke Iadoraki
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

2 1 Amaridi alu muridi nge Iesus kababe Kaperneam-lo imule, be
tamoata be aine nge ruku dilongo ngai ambe anua nena-lo imule.
2 Bokaibe tamoata be aine kokoko-tina dipura be pera Iesus ono isoaki
nge diauni be iparoro-tina. Be zala aoa-nalo nge kaba tago-tina. Iesus
nge ambe Nanaranga pilenga mangata irarangaki. 3 Makara iraradi
nge tamoata aludi tamoata kaulokuloku tapou matedi teke dieluaki.
Tamoata oati dibazi be dipura. 4 Ata tamoata be aine dikoko-tina be tago
iboadu Iesus-lo dalakuaki. Bokaibe pera boadi-kounao dilako be Iesus
isoaki kana nge atabalana-tina boazinga biabia teke diemaki. Boazinga
diemakia-doi, kodeka tamoata kaulokuloku nge ere-zirapu be ea
diurumalako. 5 Bong Iesus kaba bokai ita tamoata ngaedi lama diuni ngai
iboadu tamoata kaulokuloku ngae ngadoraki nge bokai irai, “Natugu!
Muzigoala nem ambe rokakadi dipura.”
6 Tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge alu makara disoaki.
Bokaibe bong Iesus pilenga ngaedi dilongo nge ilodia-lo pile bokai
dilelenaki, 7 “Tamoata ngae bakara ka bokai ipile? Nge suri Nanaranga
diaru iriringa-diaru tekedi be iduai bokana! Maka ma tamoata-ramo tago
iboadu muzigoala ngarokaki! Nanaranga-la ka iboadu!”
8 Makara nge Iesus oaikiki-tina kilalanga inanga pile bokainaina ka
ilodia-lo dilelelenaki. Bokaibe bokai iradi, “Bakara ka pile bokainaina ilo-

ming dianiandi? 9 Pile nangatadi ka emakadi tago dira be iboadu tamoata kaulokuloku nge mrai, 'Muzigoala nem ambe rokakadi dipura' ki 'Gotuirake zirapu nem godoki be goalale?' 10 Ata nge ono kamakaua Tamoata Natu kateka ngaenao kaiboang ne dieno, be iboadu-tina tamoata be aine moarunga muzigoala nedi ngarokakiledi!" Bokaibe tamoata kaulokuloku nge bokai irai, 11 "Ngau ka uraiko! Gotuirake, zirapu nem godokitate be pera kanam-lo golako!"

12 Makara nge tamoata ngae moarunga mata-dio ka ituirake be zirapu ne ibazidi be ipusika. Tamoata moarunga kaba bokai dita nge dipitilakitina be Iesus dikabaki. Makara nge Nanaranga ara dirakeaki. Be bokai dipile, "Toira be imai nge kana bokainaina tago teke kite!"

Iesus Matiu Ikilai
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Alauri nge Iesus kaba imulelako dang biabia boakuboaku ara Galili zagenao. Makara nge tamoata dum biabia-tina teke itagai, be makara be isuledi. 14 Isule-doidi be ialale be ilako nge tamoata 'tagisi' dokidoki teke ara Libai, Alpeas natu nge bokai pera ono 'tagisi' dokinga-lo isoaki be ite. Kodeka Iesus itaguraki be Libai bokai irai, "Gotagaia."

Iesus bokai ipile nge Libai itui be itagai.

15 Alauri Iesus ilako be Libai pera kanana-lo imoanakonako nge 'tagisi' dokidoki be muzigoala ememaki kokoko dipura be Iesus tagataga ne zaiza disoakiria be dimoanako-budu. Maka ma 'tagisi' dokidoki be muzigoala ememaki nge kokoko-tina Iesus ditagai be makara disoaki. 16 Tamoata Moses Mata ne disulesuletaki Parasi kaoa kaba bokai dita Iesus muzigoala ememaki be 'tagisi' dokidoki zaiza dimoanakonako nge tagataga ne bokai ditegidi, "Bakara ka 'tagisi' dokidoki be muzigoala ememaki zaiza dimoanakonako?"

17 Iesus pilengadi ngaedi ilongo nge bokai iradi, "Tamoata nedi uia tago iboadu karai tatate-lo dalako. Moremore-la ka dilakolako. Ngau tago tamoata adoadodi ka mkiladi kana ka upura. Tago! Ngau muzigoala ememaki ka mkiladi kana ka upura!"

Kangkang Zirau Mata Tegiaka Ipura
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Bong teke nge Zon Baptais tagataga ne be Parasi tagataga nedi kangkang dizirau. Makara nge tamoata alu Iesus-lo dipura be bokai ditegi, "Nge baituka ka Zon tagataga ne be Parasi tagataga nedi kangkang dizirau, ata kaiko nem tago?"

19 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Bong tamoata kodeka-ka iroti lou ne zaiza moanako-lo disoaki nge lou ne iboadu kangkang tagotago dasoaki ki tago? Tago iboadu! Maka ma tamoata kodeka-ka iroti isi sakedio

isoaki! 20 Ata bong tekedi masa dapura be ono tamoata kodeka-ka iroti nge bagaia ngapura be tago lou ne maradi ngasoaki. Bong ngaradia-lo kodeka lou ne masa kangkang dazirau.

Mata Oauoau Be Mata Toirairadi

21 "Tamoata tago teke kusi oauoau mapala idoki be ono kusi muamua masarenga ioladi. Bokai imuzi masa kusi oauoau mapala ngatakaka, be kusi muamua kodeka masarenga dalaba-tina kana! 22 Bokainatuka-la, tamoata tago teke 'uain' oauoau idoki be 'uain'-kusi muamuana-lo inangalako. Bokai imuzi masa 'uain' oauoau ngadodoraki be 'uain'-kusi muamua ngasereki be 'uain' be 'uain'-kusi dagoala-doiru. 'Uain' oauoau nge 'uain'-kusi oauoau-lo nangalako ngapura."

Bong Ono Manauanga 'Sabat' Tegiaka Ipura
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Bong ono manauanga 'Sabat' tekenao nge Iesus 'uit' uma aluna-lo ialalale. Be tagataga ne dialalale-budu ditaguraki be 'uit' kalingodi dikotokoto. 24 Makara nge Parasi alu Iesus bokai dirai, "Kaba goita! Bakara ka tagataga nem bokai dimuzimuzi? Mata neda dibabari-kita tago iboadu bong ono manauanga 'Sabat'-o bokai tamuzi!"

25 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Bong Debiti tamoata ne zaiza tole dimate be kana teke direretaki be Debiti itaguraki be kana iemaki masa tago sesu kaleze? 26 Debiti bokai imuzi: Nanaranga pera nena-lo isili be 'bereti' ambe Nanaranga tabangakadiani dipura nge idoki be ikang. Mata neda ipile tamoata Nanaranga ditabatabaia-la ka diboadu 'bereti' bokainaina dakang. Ata Debiti idoki be ikang be alu ruanga iandi be dikang. Kana ngaedi nge tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi ara Abaita bong nena-lo be iemaki."

27 Kodeka Iesus pile ngaedi bokai imambuaki, " 'Sabat' nge ono tamoata dumaia ngapura kana ka nangaia ipura. Tago 'Sabat' kana ka tamoata emaka ipura. Tago-la. 28 Bokaibe Tamoata Natu ka Tanepoa, be bong ono manauanga 'Sabat' nge Tamoata Natu ka Tanepoa ne."

Tamoata Luma Mate
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

3 1 'Sabat' takaianao nge Iesus kababe pera ono serereinga-lo ilako. Makara nge tamoata teke luma takaia mate nge isoaki. 2 Tamoata alu makara disoaki nge Iesus dimatananganangai giriki teke ngaemaki be moatubu ono danangalako kana. Bokaibe diteate iboadu bong ono manauanga 'Sabat'-o tamoata luma mate nge ngadoraki ki tago. 3 Kodeka Iesus tamoata ngae bokai irai, "Moarunga arodia-lo gotuimai."

4 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata be aine bokai itegidi, "Mata neda baituka dipile 'Sabat'-o iboadu rakana taemaki? Muzi uia ki muzi

goalakadi tamoata taemakini kana? Tamoata tadoraki be ne iauia ngasoaki ki tateatea-ba be ngamate?" Ata di dimoadubulae-ba.
5 Bokaibe Iesus igea-ramo be itedi nge nama ira-tina, ata kaba ilo itagadi. Bakara, di dikaua mata iauia ka emaka ngapura kana, ata pile ngaedi ilodia-lo nangadi disege. Bokaibe tamoata luma mate nge bokai irai, "Lumam gonanaraki." Tamoata ngae luma inanaraki nge luma eremoarunga be iuia-doi. 6 Makara nge Parasi dipusika be dialale be Erot ruanga alu zaiza be diraba be baituka be Iesus daumoatei kana.

Tamoata Be Aine Kokoko-tina Iesus Ditagai
(Luk 6:17-19)

7 Iesus tagataga ne zaiza dilako dang biabia boakuboaku ara Galililo nge tamoata be aine dum biabia-tina teke itagadi. 8 Tamoata be aine ngaedi nge Zudea kaba-lo, Ierusalem anua-lo, Idumea kaba-lo, Zodan zagura ege takaianao be Taia be Saidon anua-lo ka dipura be Iesus ditagai. Iesus kana iememaki dilongoraki ka dipura. 9 Tamoata be aine nge dikoko-tina. Bokaibe tagataga ne iradi be kati teke diteani be bokai dinaringakani be ieno, bakara tago irere tamoata be aine ono dakabunalako. 10 Maka ma kokoko-tina nedi ambe iaka-uiadi. Be moremore takadi nge nedia-la be dierokateteki be dalako be Iesus ono dadauraki kana. 11 Be bong mariaba goalakadi tamoata ilodia-lo disoaki Iesus date nge tamoatadi dataguraki be Iesus ae babadia-lo datapuloria be bokai dangangaraki, "Kaiko Nanaranga Natu!" 12 Ata Iesus mariaba goalakadi kaikai-la iradi moaki sesu dipile ngai naita kata.

Iesus 'Apostel' Ne Inangadi
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Iesus buku tekenao ikautaki kodeka tamoata ireretakidi nge ikiladi. Dimai nge 14 kulemoa-be-rua idokidi be 'apostel' ne bokana inangadi. Be bokai iradi, "Ngau kaituka udoki-kaming be talalale-budu kana. Be alauri masa mnepi-kaming be kamalale be pilengagu tamoata be aine takadi mangata kamarangakadi. 15 Alauri masa kaiboang kamadoki be mariaba goalakadi kamataotaodi." 16 Tamoata kulemoa-be-rua ngaedi ka Iesus idokidi be inangadi:
Saimon (Iesus ara inangani Pita), 17 Zebidi natu Zems taritoka Zon diaru. [Iesus ara iandiaru nge Boaneres. Ara ngae labu nge bokai: "Lamalama Tamoata."] 18 Endru, Pilip, Batolomiu, Matiu, Tomas, Alpeas natu Zems, Tadius, Saimon Zilot kata[c] 19 be Iudas Iskariot. Iudas Iskariot ka alauri Iesus idoki be erekei lumadi-o inangai.

---

[c] **3:18** Tamoata ngaedi nge Iuda kaoa ka ungguma Rom zaiza dieunung be darokakidi kana. Bong ngaradia-lo nge ungguma Iuda nge ungguma Rom erumadi disoaki.

Iesus be Bielzebul
(Mat 12:24-33; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Makara be Iesus imule be pera tekena-lo isili. Ata tamoata kababe
dikabuni be tagataga ne zaiza tago sesu dimoanako.
21 Tamoata alu nge ambe dipilepile Iesus ambe iboang. Bokaibe bong
Iesus dara ne bokai dilongo nge dipura be dabagai kana.
22 Tamoata aludi Moses Mata ne disulesuletaki Ierusalem anua-lo ka
dimai nge Iesus bokai dirangaki, "Satang-ma Bielzebul ka ilona-lo isoaki!
Be nge mariaba goalakadi biabia nedi kaiboang ianiani ka mariaba
goalakadi itaotaodi."
23 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata be aine ikiladi be pile ono
tonanga ane be bokai iradi, "Satang masa Satang-la ne baituka ngataoni?
24 Anua teke nena-la inegei be tamoata ne nedia-la maradi dieunung masa
tagona-tina ngakai. 25 Dara teke nedia-la dienegei be dieunung masa teke-
teke dalako be tago dasukoaki-budu. 26 Bokaibe Satang nena-la ienegei be
ieduateteteki masa ngaleua be ngamanubu.
27 "Tago teke iboadu ngalako be tamoata kaiboangi teke pera kana ngasereki
be kana ne ngadoki be ngairatu. Tago-la! Tamoata kaiboangi nge ngauauri
noko nganakoi. [Bokaibe Satang uaura ngapura noko mariaba ne goalakadi
taonadi dapura.] 28 Moimoi ka ura-kaming! Muzigoala be pile-goala tamoata
Nanaranga diememakini nge Nanaranga iboadu ngarokakiledi. 29 Ata tamoata
naita Oli Spirit ipile-goalai nge Nanaranga tago iboadu muzigoala ne ngae
ngarokakale. Tago-tina. Muzigoala ne ngae nge nem-kueno ngaeneno kana."
30 Iesus pile ngaedi ipile, bakara, tamoata alu bokai dipile, "Mariaba goalakadi
Iesus ilona-lo disoaki."

Iesus Tina Be Taritoka
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Iesus makara isoaki be tina be taritoka dipura. Be eluku ditui be
tamoata teke dinepi be ngarai kana. 32 Lili-kokoko-tina Iesus diboalingi
be disoaki bokana bokai dirai, "Tinam be taritokam makare eluku
dituitui. Ditegitegiakiko."
33 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Naita ka tinagu? Naita-guma ka taritoka-gu?"
34 Kodeka igea-ramo be tamoata sakenao diboalingi be disoaki itedi be
bokai ipile, "Kamate! Nge ngau tinagu be taritokagu! 35 Tamoata naita
Nanaranga rerenga itagatagadi ka ngau taritokagu, maraugu, be tinagu."

Tamoata Kangkang Patudi Iliki Ono Tonanga Ipura
(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

4 1 Iesus kaba dang biabia boakuboaku ara Galili zagenao be isule.
Tamoata be aine dalongori kana be dipura nge dikoko-tina. Bokaibe

kati tekenao ibulilako be dang-lo ipoatipoati be di kabu-lo disoaki be
isuledi. 2 Iesus pile ono tonanga ane be kana kokoko isuledi. Be sulenga
tekedia-lo nge bokai ipile, 3 "Kamalongo! Tamoata kangkang tanotano
teke ialale be uma kanana-lo kangkang-patu iliki. 4 Be bong ilikiliki nge
kangkang-patu alu zala mukudi uma ilona-lo dieno-lo dibala, be mang
dibala be dikang. 5 Alu patu-kouo disapasiria. Makara nge kangkang-patu
oaikiki-tina didula, ata kateka tago imatoli. 6 Bokaibe bong amari ikai
nge imoamoapoato be dimarango, bakara ziridi tago ditao-uia bokana
dimarango. 7 Alu moamoaesa maradi disapasiria be didula be dilaba.
Ata moamoaesa dilaba be dikubati be kalingodi tago dipuraki. 8 Alu
nge kateka iauia-o dibala. Be ngaedi nge didula be dilaba be kalingodi
dipuraki. Alu kalingodi kulemoadi-toli dipuraki, alu kalingodi tamoatadi-
toli dipuraki, be alu kalingodi tamoatadi-lima dipuraki." 9 Sulenga
ono ngamambuaki kana nge Iesus bokai ipile, "Kungi-ming otioti nge
kamalongo!"

Pile Ono Tonanga Labudi
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 Iesus isule-doi be ilako be rubena-ba isoaki nge tamoata alu sulenga
dilongo nge tagataga ne kulemoa-be-rua zaiza dipura be dirai be pile
ono tonanga irangaki ngae nge labu nganagupasikadi kana. 11 Be Iesus
itaguraki be bokai iradi, "Kam ambe bong ono Nanaranga ngatanepoa
kana nge labu sikitaka kakauataki. Ata tamoata eluku bong ono
Nanaranga ngatanepoa kanana-lo disoaki masa pile ono tonanga ane be
mraradi. 12 Di masa bokainatuka basakadi dapura,

> 'Kaba masa daita be daitaita, ata kana masa tago teke date. Longo
> masa dalongolongo, ata masa ilodi tago damoatoba. Dakaua
> bokana nge ambe ilodi dabuiri be Nanaranga muzigoala nedi
> ngarokakiledi.' " (Ais 6:9-10)

Iesus Kangkang-patu Likira Ipura Labu Ipasiki
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Kodeka Iesus itaguraki be bokai itegidi, "Pile ono tonanga ngae
labu tago kakaua ki? Ngae labu tago kakaua masa baituka be pile ono
tonanga takadi labudi kamakauataki? 14 Tamoata kangkang-patu iliki
nge Nanaranga pilenga ka iliki. 15 Tamoata alu nge kangkang-patu zala
mukudia-lo likiradi dipura bokana. Nanaranga pilenga dilongo, ata
Satang oaikiki-la imai be Nanaranga pilenga ilodia-lo likiradi dipura
nge irokakiledi. 16 Tamoata alu nge kangkang-patu patu-kouo likiradi
dipura bokana. Nanaranga pilenga dilongo be oaikiki-tina-la suri-uia-lo
be didoki. 17 Ata tamoata bokainaina nge ziridi tagotago kaoa. Bokaibe
soakingadi tago disalaga. Bong Nanaranga pilenga ara-nao be giriki daita

ki sururu bibia dadoki nge oaikiki-tina-la dasege. 18 Ata tamoata alu nge
kangkang-patu moamoaesa maradi dibala bokana. Nanaranga pilenga
dilongo, 19 ata ilo-buku ono bakara be nedi uia kateka-o dasoaki, kateka
kana reretakadi, be ilo-buku takadi nge ilodia-lo dikauri. Kana ngaedi ka
Nanaranga pilenga ilodia-lo ditapadi. Bokaibe kangkang tago dipuraki.
20 Ata tamoata aludi nge kangkang-patu kateka iauia-lo likiradi dipura
bokana. Nanaranga pilenga dilongo be direretaki be didoki be ilodia-lo
dieno. Be pile ngaedi ka kangkang-patu teke-teke bokana be kalingodi
kokoko dipuraki. Teke kulemoadi-toli ipuraki, teke tamoatadi-toli ipuraki
be teke kalingo tamoatadi-lima ipuraki."

Baratui Ono Tonanga Ipura
(Luk 8:16-18)

21 Be Iesus kaba bokai iradi, "Bong tamoata teke baratui ne ibulai be
pera kanana-lo isiliaki masa tabira-baba eruma nganangai ki bagi ono
enonga eruma nganangai? Tago-la! Masa ngadoki be baratui kabadia-lo
nganai be kaba malama ngandi. 22 Bakara, kana zumkaka ipura nge tago
iboadu ngakoma. Mangata-lo ngapura kana! Kana kubata ipura nge tago
iboadu kukubati-la ngaeneno. Kakata ngapura kana! 23 Kungim otioti nge
pile ngaedi golongo!"
24 Iesus kaba pile takadi bokai iradi, "Pile kalongolongo nge ilo-
minglo kamananganganga! Daga bakarairai katagadi be ono Nanaranga
kakauataki masa Nanaranga daga-la katagadi be ono kakauataki nge
ngatagadi be ono kamakauakauatakia-la, be kababe biabia-la be ngang-
kaming. 25 Tamoata naita kana ne otioti masa kana kokoko ania ngapura.
Tamoata kana ne tagotago masa dokiadia-le dapura. Kana nena-ra tago
kokoko, ata masa dokiadia-le dapura."

Kangkang Iduladula Ono Tonanga Ipura

26 Iesus kaba bokai iradi, "Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge
bokai: Tamoata teke kangkang-patudi uma kanana-lo iliki. 27 Oabubu-lo
nge tamoata ngae ieneno. Ariata nge ibanabanangaki be ialalale. Be bong
ngaedia-lo nge kangkang-patu didula be dilabalaba. Baituka be dipura
be dilaba nge tamoata ngae tago ikaua. 28 Kateka ka nena-la imalipi be
kangkang ipuraki be kalingodi dipura. Matamatana-tina dirobu. Kodeka
dirauposa be kalingodi dipura. 29 Kangkang damalai masa tamoata ngae
asi ne ngadoki be ngatoto. Nge ambe bong ono uaroenga ka dipura."

Kai Ara 'Mastet' Ono Tonanga Ipura
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Iesus kababe bokai iradi, "Bong ono Nanaranga ngatanepoa masa
baituka tarangaki? Masa pile ono tonanga nangatadi ane be tarangaki?

31 Bokainatuka tarangaki! Kai-patu ara ‘mastet’ bokana. Kai-patu
moarunga maradi nge ‘mastet’-patu ka mukumukunatuka. Tamoata teke
idoki be kateka-lo itanomi. 32 Alauri ilaba nge kai biabiatuka ipura, be
sapara bibia sasalaga inanga be mang dipura be sapara aungakadia-lo
gupa diemaki.”
33 Iesus pile ono tonanga kokoko bokainaina ane be Nanaranga pilenga
isuletaki. Ngasuledi nibe ngalako kauangadia-la daga. 34 Pile tago sesu
labudi inagupasidi. Pile ono tonanga-la ane be iraradi. Ata bong tagataga
ne zaiza rubedia-ba dasoaki masa kana moarunga labudi nganagupasidi.

Iesus Anua-goala Teke Iaka-maliei
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Amarina-la ngaranao ambe rairaituka nge Iesus tagataga ne bokai
iradi, “Kamamai be dang ege takanao talako.” 36 Makara be tamoata dum
biabia nge dipereki. Iesus nge enumua be kati-o isoaki nge ka isoaki-la.
Bokaibe tagataga ne kati ono isoaki-o dibuli be kati alu zaiza be dialale.
37 Makara direbareba noko oasa kanabiabia ipura be nugunugu dilaba be
kati-lo dilakolako be ambe dang ikauri. 38 Iesus nge kati kabinao ikaluka
uia be ienosoadi. Kodeka tagataga ne dianguni be bokai dipile, “ ‘Tisa!’
Ilom ibuku ki tago? Ambe taleua kana!”
39 Kodeka Iesus ituirake be oasa imerei be bokai irai, “Gomoarugada!”
Be nugunugu bokai iradi, “Kamamalie.” Kodeka oasa imalie be malino
ibala.
40 Makara nge Iesus tagataga ne bokai iradi, “Bakara ka taburi-ming
dira? Lama unianga-ming isi tago-tina ki bakara?”
41 Ata di taburidi dira-tina, be nedia-la maradi bokai dipile, “Tamoata
nge naita kata? Oasa be nugunugu dilongori be!”

Iesus Tamoata Mariaba goalakadi Ilona-lo Disoaki Iadoraki
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

5 1 Dang biabia Galili ditotoki be ege takanao dilako nge Gerasa
kaba-lo dipura. 2 Be bong Iesus kati-o be inokuria nge tamoata
teke mariaba goalaka ilona-lo isoaki nge ipurakani. Tamoata ngae nge
buna ono tamoata matedi kumrakadi dipurapura kanana-lo ka ipusika.
3 Makara buna ono tamoata kumrakadi dipurapura-lo anua idoki. Bokaibe
tago teke iboadu ngauauri. Kaleti oarige kaiboangdi ‘seng’ ane tago
iboadu dadokimatei. 4 Bong kokoko ambe luma be ae uauradi dipura. Ata
‘seng’ kanaba bokana idokitototo, be ‘aen’ ae ono uauradi dipurapura nge
izamposaposa. Tamoata tago teke iboadu ngadokimatei. Ikai-tina. 5 Ariata
be oabubu-lo nge bokai buna ono tamoata kumrakadi dipurapura-lo
be buku kaba-balo inaboakiboaki be ialalale. Be patu zagedi sagodedi
idokidoki be nena-la ono ikorokoroti.

6 Bong tamoata ngae kasau-la be Iesus ite nge ipanana be Iesus aro
tuku-nao irokazokuria. 7 Kodeka mariaba goalaka nge tamoata ngae ilona-
lo ka kaikai-tina imere be bokai ipile, “Iesus, Nanaranga Atabalabala-tina
Natu! Ngau-lo rakana kurere? Nanaranga ara-nao moaki sururu kuiana.”
8 Mariaba goalaka tamoata ngae ilona-lo nge bokai ipile, bakara Iesus
ambe bokai irarai, “Mariaba goalakam, tamoata ngaena-lo gopusika!”
9 Kodeka Iesus tamoata ngae itegi, “Aram bakara?” Be mariaba goalaka
tamoata ngae ilona-lo bokai ipile, “Aragu Labara. Maka ma keka kokoko-
tina!” 10 Makara nge mariaba goalakadi tamoata ngae ilona-lo ditaguraki
be kababe Iesus diakorokoroi moaki itaodi be kaba ngaradi dipereki.
11 Saringa makara nge boro ulunga teke bokai garangakadi-o
diramomomo. 12 Kodeka mariaba goalakadi nge Iesus diakoroi be dipile,
“Boro ngaradia-lo gonepi-kamailako! Be gosumoala be ilodia-lo gasili.”
13 Be Iesus isumoaladi. Kodeka mariaba goalakadi nge tamoata ngae
ilona-lo ka dipusika be dilako boro ilodia-lo disili. Be boro ulunga biabia
kokotangadi ‘2,000’ bokana nge dipanana be garangakadi-o ditaolako be
dang biabia-lo dinokulako be dang dising be dimoaloba. 14 Tamoata boro
diakolakola kaba bokai dita nge diratu. Be dilako anua-lo be kaba makara
saringa dieno-lo be kana dita nge dirangaki. Kodeka tamoata pile dilongo
nge dipura be kana makara dipura nge daita kana. 15 Be bong tamoata
kaba daita kana be dipura nge tamoata mariaba goalakadi labara biabia
ilona-lo disoaki nge Iesus diaru disoakiru be dite. Tamoata ngae ambe
kusi teke iokori be bokai isoaki. Ngaonga dileuani be ambe ilo ikauani.
Tamoata be aine kaba daita kana be dipura kaba bokai dita nge taburidi
dira-tina.
16 Tamoata kaba-ita kaba dita-doi kodeka dimule be moarunga diradi.
Be tamoata mariaba goalakadi ilona-lo disoaki kana dipurani, be boro ba
diuai nge dirangaki-doi. 17 Bokaibe Iesus diakoroi be kaba nedi ngapereki
be kaba takadia-lo ngalako kana direre.
18 Bong ambe Iesus kati-o ibulibuli nge tamoata mariaba goalakadi
ilona-lo disoaki be Iesus itaodi nge itegi be ngatagai kana. 19 Ata Iesus
tago isumoala bokana bokai irai, “Gomule pera kanam-lo be kana uia
Tanepoa ilo itagaiko be iemakiniko nge dara nem gorangakidi.” 20 Ata
tamoata ngae makara be ialale be Dekapolis[d] kaba ialaleaki be kana Iesus
iemakini nge irangaki. Moarunga pile ngaedi dilongo nge dipitilaki-tina.

Zairus Natu Aineka Be Aine Iesus Kusi Nenao Idauraki
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Makara be Iesus kaba kati-o ibuli be dang biabia boakuboaku Galili
ege takaianao ilako. Dang ege takaianao ipura nge tamoata kokoko-tina

---

[d] **5:20** Nge Anua Kulemoa kaoa.

makara dang biabia zagenao dikabuni. 22 Kodeka Iuda tamoata nedi
biabia teke pera nedi ono serereinga-lo imuamua ara Zairus nge ipura.
Be bong Iesus ite nge ilako be aena-lo tapuloria. 23 Be Iesus iakoro-matei
be bokai irai, “Natugu aineka ambe imatemate. Gomai be lumam ono
gonangaria be ngauia be ne iauia ngasoaki.”
24 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata ngae itagai. Ata tamoata Iesus
ditagatagai nge dikoko-tina be ono dipopopokaki.
25 Aine teke dara tongira be iuni nge makara maradi dialalale-budu.
Aine ngae dara bokaina-la iuniuni be ambe barasi kulemoa-be-rua
iuasadi. 26 Bong kokoko-tina tamoata more adoadoraki-lo ilakolako be
‘mone’ ne ambe imambuaki-doi. Ata ngauia kana nge tago, goalakinga
nge kodeka digoala-la be dieno. 27 Aine ngae Iesus ruku ilongo bokana
tamoata dum biabia Iesus ditagatagai nge maradi ilako, be Iesus murina-
tina itagai be kusi-sili nenao idauraki. 28 Aine ngae ilona-lo nge bokai
ipile, “Kusi-ba nenao mdauraki masa muia.”
29 Be bong aine ngae Iesus kusi nenao idauraki nge oaikiki-tina dara
unianga ngaedi nge dileua. Be kilalanga inanga more ne ngae ambe ileua.
30 Bong aine ngae Iesus kusi nenao idauraki nge Iesus kilalanga inanga
kaiboang ne alu dipusika. Be itaguraki be lili-kokoko maradi ka ibuiri be
itegi, “Naita kata kusi neguo idauraki?” 31 Be tagataga ne dikatu be bokai
dirai, “Tamoata maka gotedi. Dikoko-tina be omo dipopopokaki. Nge
bakara ka kupile naita omo idauraki?”
32 Ata Iesus isi igeagea be tamoata naita kusi nenao idauraki nge
ngakauataki kana. 33 Aine maka iuia kaba bokai ita nge taburi ira-tina.
Kodeka reresabu zaiza be imai be Iesus ae-nalo itapuloria be kana
moarunga dipurani nge mangata irangaki.
34 Be Iesus itaguraki be bokai irai, “Natugu! Lama uniangam ka
iemakiko be kuia. Ilo-uia ngaenoniko be goalale. Be iboadu sururu nem
ngaedi nge damanubu be gosoaki uia!”
35 Iesus pilenga tagona-la imambuaki be tamoata alu Zairus pera
kanana-lo dimai be Zairus bokai dirai, “Natum ambe imate. ‘Tisa’ moaki
kuakangaoi.” 36 Ata Iesus tamoata ngaedi pilengadi tago ilo-bukutaki be
Zairus bokai irai, “Ilom moaki ibuku. Lama-ba ka gouni.” 37 Makara be
Iesus itaguraki be tamoata moarunga imuleakidi. Pita-la be Zems taritoka
Zon diaru ibagadiato be dialale-buduto. 38 Bong Zairus pera kanana-
lo dipura nge ambe tang be naboaki ienuaki. 39 Iesus pera-lo isili nge
itegidi, “Bakara ka katangtang be kanaboakiboaki? Natu ngae tago imate.
Ngena ieno-ba!” 40 Ata moarunga pera-lo disoaki be ditangtang nge Iesus
dingengeri.
Bokaibe Iesus inepidi be dipusika. Kodeka itaguraki be natu-la mate
tina be tama be tagataga ne toli ibagadi be disili natu mate ieno kana.
41 Makara nge Iesus itaguraki be natu ngae luma-nao idauraki be bokai

irai, “Talita kum.” Pile ngaedi labudi nge bokai, “Aine mukumukum. Ngau upile gomarang.” 42 Makara nge natu aine ngae oaikiki-tina-la imarang be ialalale. Natu aine ngae barasi ne nge kulemoa-be-rua. Tamoata makara Iesus zaiza disoaki kaba bokai dita nge dipitilaki-tina. 43 Makara nge Iesus ibabaridia-tina tamoata moaki teke kana ngae dirangakani. Kodeka iradi be natu aine ngae nge kangkang teke dani be ngakani kana.

Iesus Nasaret-lo Ditaoni
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

6 1 Iesus kaba ngaradi ipereki be anua nena-lo ilako. Be tagataga ne ditagai be dialale-budu. 2 Be bong ono manauanga ‘Sabat’ ipura nge Iesus ilako pera ono serereinga-lo be isule. Tamoata be aine kokoko dilongori nge dipitilaki-tina be bokai dipile, “Tamoata ngae kana moarunga ngaedi inanga ka idoki? Kaua malaidi bakarairai kaoa ka ania ipura? Be kilala kaiboangdi iememaki nge baituka be iememaki? 3 Tamoata ngae ka pera kelikeli ki taila? Ngai ki naita ka Maria natu? Be nge ngai ki naita taritoka ka Zems, Iosep, Iudas be Saimon? Nge suri ngai marau bokana makare disukoaki?” Be makara nge namadi diratakia-tina.

4 Kodeka Iesus itaguraki be bokai iradi, “ ‘Propet’ anua moarunga-lo nge muaka otioti. Anua-tina nena-lo be pera kana be dara nena-lo nge muaka tagotago.”

5 Bokaibe kilala kaiboangdi iememaki nge tago teke makara iemaki. Moremore-la alu ka luma odio inangaria be iadorakidi. 6 Iesus kaba bokai ita lama tago diunani nge ipitilaki-tina.

Iesus Kulemoa-be-rua Inepidi
(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kodeka Iesus ialale anua-anua-lo be isulesuledi be ialalale. 7 Makara nge tagataga ne kulemoa-be-rua ikiladi be kaiboang iandi be iboadu mariaba goalakadi dataodi. Kodeka rua-rua inepidi be dialale. 8 Dalale kana nge bokai iradi, “Alale ngaena-lo nge kana moaki teke kadokidoki be kalale. Sika ono alalenga-la neming ka kamadokidoki. Kangkang, ki raba, ki ‘mone’ moaki teke kadokidoki. 9 Ae-sukuma kamananga, ata kusi-sili moaki karuadi. 10 Bong kalako anua tekena-lo be pera tekena-lo dimolataki-kaming be diadoraki-kaming nge pera-la ngara-nalo kamasoaki nibe anua-ba ngara kamapereki. 11 Anua nangatana-lo kapura be tago didoki-kaming be diadoraki-kaming ki tago dilongori-kaming nge bong kalalale nge ae-ming gapukadi kamatatai. Bokai masa tonanga bokana ono dadoki be alauri masa Nanaranga sururu ngandi!”

12 Kodeka makara be tagataga ne dialale be tamoata be aine mangata bokai diraradi, “Ilo-ming kamabuiri be muzigoala neming kamasegeaki.”

13 Be mariaba goalakadi kokoko tamoata ilodia-lo disoaki nge ditaodi, be moremore kokoko bureng ane diburengdi be diuia.

Zon Baptais Imate
(Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

14 Iesus rangaka be kana iememaki nge ambe ege-ege kaba moarunga-lo dilako. Bokaibe Iuda anuatanepoa kandi ara Erot nge kana ngaedi ilongoraki. Tamoata alu nge Iesus bokai dirangarangaki, "Ngena Zon Baptais ka kababe imoauri. Nge bokai ka kilala kaiboangdi iememaki."

15 Alu bokai dirangaki, "Ngena Ilaiza."

Ata kaba alu bokai dipile, "Ngena 'propet' kata. Toira-ma alu dipurapura-kita bokanana-re!"

16 Ata bong Erot pile ngaedi ilongo nge bokai ipile, "Zon-ma maka ngau norane be dudu utotokani nge ka kababe imoauri!"

17 Maka ma Erot ka ipile be Zon didokimatei be oarige ane diuauri be uaura pera-lo dinangai. Erodias lili-nao ka Erot itaguraki be Zon uaura-lo inangai. Erodias nge Erot taritoka Pilip roa, ata Erot ibagai be iuati. 18 Nge bokai ka Zon nge izamaizama Erot bokai irarai, "Kaiko kupakai be taritokam roa kuati."

19 Bokaibe Erodias nge Zon nama iraratakí. Be Erodias itaguraki be Zon ngaumoatei kana, ata Erot imatakuri. Bokai ka tago iboadu ngaumoatei. 20 Erot ikaua Zon nge tamoata iauia be ngai nge Nanaranga tamoata ne kata. Moimoi Zon pilenga nge Erot diaka-boangboangi be pile labudi tago ikauakauataki, ata pilenga longoradi irerere. Bokaibe imatakutakuri be ioioiaki be tago iboadu ba ngauai.

21 Kodeka bong teke nge Erodias zalaka dipura be ono Zon ngaumoatei kana. Bong ngae nge Erot bong ne ono tina inekiaki. Bokaibe Erot moanako biabia teke iemaki be tamoata ne bibia, tamoata koai-bagi panganadi be Galili tamoata bibia ikiladi. 22 Makara be Erodias natu aineka nge isili be ioagudi. Ioagu-doi nge Erot lou ne zaiza oagunga dikulang-tina. Kodeka Erot itaguraki be natu aine ngae bokai itegi, "Rakana kurere? Kana kureretaki be kurangaki nge miangko-ba kana!"

23 Makara be pile tago tototo ane be moimoi be bokai ipile, "Rakana rerengam-lo kurangaki be miangko kana nge miangko-la be kana. Kaba negu be kana negu moarunga egedi takadi kureretaki be kurangaki nge miangko kana. Tago iboadu msege."

24 Natu aine ngae pile bokai ilongo nge ilako be tina Erodias itegi, "Rakana ngana kana mpile?"

Be tina bokai ipile, "Zon pangana."

25 Bokaibe natu aine ngae oaikiki-tina imule be Erot bokai irai, "Ngau urere kaituka-tina-la Zon Baptais pangana tabira tekena-lo be goana."

26 Erot natu aine ngae pilenga bokai ilongo nge ilo inodo-tina. Ata tago iboadu ngasege. Maka ma ambe lou ne matadi-o be pile tago tototo natu aine ngae iemakini.

27 Bokaibe oaikiki-tina tamoata dudu tototo teke inepi be Zon dudu
ngatotoki be ngabagai kana. Be tamoata ngae ilako uaura pera-lo be Zon
dudu itotoki. 28 Kodeka tabira-lo inangalako be natu aine ngae iani. Be
natu aine ngae idoki be ilako tina iani. 29 Alauri Zon tagataga ne pile
dilongo nge dipura be Zon tamoata dibagai be dikumraki.

Iesus '5,000' Tamoata Moane Iakolangdi
(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Zon 6:1-13)

30 'Apostel' Iesus inepidi dimule nge kana diemaki be pile disuletaki nge
Iesus dirangakini. 31 Ata tamoata be aine nge kokoko-tina dilakolako be
dimulemule. Bokaibe Iesus tagataga ne zaiza tago diboadu damoanako.
Kodeka tagataga ne bokai iradi, "Kamatagaia be kaba rubedia-ba tekedia-
lo talako be sesu kamamanaua." 32 Makara be rubedia-ba kati-o dibuli be
kaba tekedi rubediaba-lo dilako.

33 Ata tamoata kokoko-tina Iesus tagataga ne zaiza kati-o dibulibuli be
ditedi nge dikilalangdi. Bokaibe ege-ege anua moarunga-lo nge kabu-lo
dipanana be dilako be kaba Iesus tagataga ne zaiza ono datoka kanana-lo
nge makara dirapurapu. 34 Bong Iesus tagataga ne zaiza ditoka be Iesus
tamoata be aine kokoko-tina itedi nge ilo itagadia-tina. Bakara, di nge
'sipisipi' tamadi tagotago bokana. Kodeka kana kokoko isuledi. 35 Makara
isulesuledi be ambe irairai. Tagataga ne dilako be dirai, "Ambe iraira-
tina be kaba ngaedi nge masauaba-tinao ka dieno. 36 Gonepidi be dalale
be anua be kaba maka saringa dieno-lo be kangkang kandia-la be dazaza
be dakang."

37 Ata Iesus ikatu be bokai iradi, "Kam kangkang kamandi be dakang."

Be tagataga ne bokai dipile, " 'Mone' biabia-tina[e] garokaki masa iboadu
kangkang gazaza be tamoata be aine ngaedi akolangadi dapura. Kurere
galale be 'mone' biabia-tina bokainaina garokaki be ono kangkang
gazaza?"

38 Kodeka Iesus itegidi, " 'Bereti' ira makara dieno? Kamalako be
kamaita."

Dilako be dita nge bokai dipile, " 'Bereti' lima be ika rua."

39 Kodeka Iesus tagataga ne iradi be tamoata be aine diradi be uko-uko
be siresire-o disoakiria. 40 Bokaibe tamoata be aine dienegei be uko-uko
be disoaki, aludi tamoatadi-lima be aludi kulemoadi-lima-lo disoaki.

41 Kodeka Iesus 'bereti' lima be ika rua ngaedi idoki be lang-lo
itadalako be Nanaranga iperui. Iperuia-doi, kodeka 'bereti' ikingpoato be
tagataga ne iradi be tamoata be aine dinegedi. Be ika rua nge ikoto be
iandi be dinege. 42 Be tamoata be aine moarunga dimoanako be didoli.
43 Kodeka tagataga ne raba bibia kulemoa-be-rua didoki be ono 'bereti' be

---

[e] **6:37** Nge kalea lima-toli zazanga bokana.

ika muleakadi dipura nge diau. 44 Tamoata moane dimoanako nge ‘5,000’ moarunga.

Iesus Dang Kusi-nao Ialale
(Mat 14:22-23; Zon 6:16-21)

45 Makara nge oaikiki-tina Iesus itaguraki be tagataga ne inepidi be kati-o dabuli be aro damua be dang ege takanao Betsaida dalako kana. Ata ngai isoaki be tamoata be aine inepidi be dialale. 46 Inepidi be dialale kodeka buku muku tekenao ilako be Nanaranga iraboi.

47 Ambe rairaituka-tina nge kati tagataga ne ono direbareba nge ambe dang lukangana-tinao irebareba. Ata Iesus isi rubenaba kabu-lo isoaki. 48 Iesus kaba italako nge oasa arodi ipurapura be tagataga ne nge dipipitina be dioreore. Ambe mang uludi-o nge Iesus dang kusina-o ialale be itagadi be ilako be ambe ngabagapalitidi kana.

49 Ata bong tagataga ne dite nge ilodi dipile anunu kata be dinaboaki be kaba dirati. 50 Maka ma di moarunga nge ditea-doi. Bokaibe taburidi nge dira-tina. Ata Iesus oaikiki-la bokai iradi, “Kamakaiboang. Ngena ngau. Moaki taburi-ming dira.” 51 Kodeka kati-o ibulilako be oasa imalie. Tagataga ne nge dipitilaki-ba be aoa-di disanganga. 52 Maka ma ilodi dikaiboang be tago iboadu lama dauni. Be ‘bereti’ lima be ika rua tamoata kokoko iandi nge labudi tago dikauataki uia.

Iesus Genesaret Kaba-lo Be Moremore Iadorakidi
(Mat 14:34-36)

53 Makara be dialale be Genesaret kaba-lo dipura, be kati makara ditukui. 54 Iesus tagataga ne zaiza nge kodeka-la kati-o be dinokunokuria be tamoata be aine makara nge ambe Iesus dikilalangi. 55 Kodeka ege-ege kaba ngaradia-lo dipananalako be moremore zirapu nedia-lo be dibazidi be Iesus-lo dieluakidi. 56 Be ege-ege anua bibia-lo be sisiki-lo ilakolako nge moremore malala nedia-lo dieleluakidi be diakorokoroi be kusi-ba ne zage odio dadaudauraki kana. Moarunga kusi ne zage-dio didaudauraki nge diuiauia-doi.

Tubu Be Tama Mata Nedi
(Mat 15:1-9)

7 1 Parasi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki alu Ierusalem-lo ka dipura nge dilako be Iesus diboalingi be disoaki. 2 Tamoata ngaedi kaba bokai dita Iesus tagataga ne alu nge tago Iuda mata nedi ditagadi be luma-di diasaki noko dimoanako. Bokai dimuzi nge lumadi isi dibolo be dimoanako. 3 Parasi be Iuda moarunga nge sikeng be mata toirairadi tubudi be tamadi nedi ka ditagatagadi. Luma-di nge mata nedia-lo dasaki-uia noko damoanako. 4 Malala-lo ki kaba tamoata kokoko disoaki kanana-lo dilako

be dimule nge tagona-tina damoanako noko. Datamalidi mata nedia-lo kodeka damoanako. Tubudi mata nedi takadi toirairadi nge kokoko-tina ditagatagadi be. Mata bokainaina: Boadi, tabira, sema-sai be bagi mukudi ono moanakonga nge mata nedi datagadi be dasaki noko odio damoanako.

5 Bokai ka Parasi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge Iesus ditegi, "Bakara ka tagataga nem tubu-da be tama-da mata nedi tago ditagatagadi? Luma-di isi bolobolo, tago mata neda-lo diasasaki noko dimoanakonako!"

6 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Toira Aisaia isoaki be pile mumuakadi oti be irangaki-kaming nge moimoina-tina ka irangaki-kaming! Bolinga-ming ratadi! Nge kam-tina-ma ka bokainatuka irangaki-kaming be rangaka-ming igere:

> 'Tamoata ngaedi nge uasi-diaba ane ka dimuamuaka, ata ilodi nge kasauba-tina ka dieno.
> **7** Rakeaka ra dirakerakeaka, ata dimamalomalo-ba. Tamoata-ramo sulengadi didokidoki be tamoata takadi disulesuledi be dipilepile-ra nge Nanaranga pilenga.' (Ais 29:13)

8 "Bokaibe kam Nanaranga pilenga karokaki be tamoata muzi nedi kadokimatedi be katagatagadi."

9 Be Iesus kaba bokai iradi, "Kam zala ono Nanaranga mata ne sibongakadi be neming-la mata ne-ming dokimateadi nge kamang-tina! **10** Maka ma Moses bokai ipile, 'Tinam be tamam gomuamuakidi.'[f] Be pilenga takadi bokai, 'Tamoata naita tama ki tina ingesuaki nge umoatea ngapura.'[g] **11** Ata kam sulenga-ming bokai, 'Tamoata teke iboadu-tina tina be tama bokai ngaradi, "Kana ngaeni ane be mduma-kamingru kana, ata tago iboadu miang-kamingru. Maka ma ambe Nanaranga uiani." ' **12** Tamoata bokai ipile nge iboadu tina be tama tago ngadumadi, kam sulenga-ming bokana. **13** Bokaibe Nanaranga pilenga karorokaki be mata neming toira be kabatadi be dimai nge kasulesuletaki! Be kana kokoko-tina takadi bokainaina nge bokai kaememaki be."

Bolo Mata
(Mat 15:10-20)

14 Kodeka Iesus tamoata be aine moarunga ikiladi be bokai iradi, "Kam moarunga kamalongora, be ilo-ming damoatoba. **15** Kana tago teke elukulo be ilo-lo isili iboadu tamoata ngaemaki be ngabolo. Tago-tina! Kana ilo-lo be dipusikasika ka tamoata diememakidi be dibolobolo. [**16** Kungi-ming otioti nge kamalongo!"]

17 Bong Iesus tamoata be aine iperekidi be pera-lo isili nge tagataga ne ditagai be dirai be pile ono tonanga ngae labu nganagupasikadi

---

[f] **7:10** Eks 20:12; Diut 5:6 [g] **7:10** Eks 21:17; Leb 20:9

kana. 18 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Kam isi tago kazama uia ki?
Tago kakaua kana eluku-lo be tamoata ilona-lo ilako nge tago iboadu
ngaemaki be ngabolo? 19 Maka ma nge tago pangana-nalo ka dilako. Nge
boura-nalo ka dilako be kababe dipusika.” [Iesus bokai ipile nge ono ira-
kita kangkang moarunga nge uia-doi, be iboadu takangkang.]
20 Be Iesus kaba pilenga ibatadi be bokai ipile, “Kana tamoata ilodia-
lo be dipusikasika ka diememakidi be muzigoala diememaki be ono
dibolobolo. 21 Tamoata ilona-lo ka muzi goalakadi ngaedi ilo ianiandi
be ono muzigoala iememaki: kana-goala ilo ianiandi, pogiza-ramo
muzi iememaki, ianakonako, tamoata takadi iumoatemoatedi, roti
igagamang be aine ki moane takadi zaiza dieneno-budu, 22 kana kokoko
nemiadi irerere, tamoata takadi ibobolesidi, imangazingazi, tamoata
takadi aradi igoalagoalangaki, tamoata takadi ibabalakidi, nena-la
iraketukatukai, be ngao-ramo. 23 Kana moarunga ngaedi ka tamoata
ilodia-lo be dikaukautaki be diememakidi be muzigoala diememaki be
ono dibolobolo.”

Aine Teke Lama Unianga
(Mat 15:21-28)

24 Makara be Iesus itui be ialale be kaba tekedi Taia anua saringa
dieno-lo ilako, be pera teke-nalo isili. Iesus tago irere tamoata teke
ngakaua ngai makara isoaki. Ata tago iboadu ngakoma. 25 Uanana
tagona-la disalaga be aine teke ipura be Iesus ae-nalo itapuloria. Aine
ngae natu aineka nge mariaba goalaka teke ilona-lo isoaki. Be bong aine
ngae Iesus ilongoraki nge oaikiki-tina ipura. 26 Aine nge Grik kata, be
Pinisia anua-lo ka nekiaka ipura. Pinisia nge Siria kaba-lo ka ieno. Aine
ngae ipura be Iesus iakoroi be mariaba goalaka natu aineka ilona-lo
isoaki nge ngataoni kana.
27 Ata Iesus aine ngae bokai irai, “Natu-muku kangkang kandi tandi
be damoanako noko. Nge tago iuia natu-muku kangkang kandi tadoki be
keu nedi tarokakidi.”
28 Ata aine ngae ikatu be bokai ipile, “Biabiadi, nge moimoi, ata keu
kaba bagi ono moanakonga erumadi disukoaki be natu-muku kangkang
kandi bururuingadi dikangkang.”
29 Makara nge Iesus aine ngae bokai irai, “Pilengam-ba ngaedia-lo nge
ngau ka uraiko, ‘Kaba kanam golako. Mariaba goalaka ambe natum-lo
ipusika be iratu.’ ” 30 Be aine ngae pera kanana-lo ilako nge natu bokai
zirapu-o ieno be ite. Mariaba goalaka ambe ipereki be iuia-tina.

Iesus Tamoata Kungiza Be Pile Bebe Iadoraki

31 Kodeka Iesus kaba ngaradi Taia anua saringa nge ipereki be ilako
Saidon anua itotoki be Galili dang-lo ipura be ilako-soasoa Dekapolis

kaba-lo. 32 Makara nge tamoata teke kungiza dieluaki be Iesus diakoroi
be luma ono nganangaria kana. Tamoata ngae nge tago ipilepile uia.
33 Kodeka Iesus ilako be tamoata kungiza nge ibagai be tamoata be
aine moarunga dipereki-diaru be rubedia-baru dilakoru. Kodeka Iesus
itaguraki be luma kabodi ene tamoata ngae kungina-lo inabadialako, be
kabo-nalo imoango-lako be tamoata ngae meme-nao inangaria. 34 Kodeka
etatabala lang-lo itadalako be oasaka kaikai-tina irape be bokai ipile,
"Epata!" Nge bokai ipile, "Gotakaka." 35 Iesus bokai ipile nge tamoata
ngae kungi pile dilongo, be meme itarube be kodeka ipilepile uia.
36 Makara nge ibabaridia-tina moakina-tina teke dirai. Ata bong Iesus
ibabaridia-la be ieno nge di kodeka dipi be mangata dirangarangakia-la.
37 Moarunga kana ngaedi dilongoraki nge dipitilaki-tina be bokai
dipile, "Kana moarunga iememaki nge diuiauia-doi. Tamoata kungizadi
nge iememakidi be dilongolongo, be tamoata pile bebebedi nge
iememakidi be dipilepile."

Iesus '4,000' Tamoata Iakoladi
(Mat 15:32-39)

8 1 Bong ngaradia-lo nge tamoata be aine dum kanabiabia takaia ipura.
Be bong kangkang tago nge Iesus tagataga ne ikiladi be bokai iradi,
2 "Tamoata be aine ngaedi ilo-gu itagadi. Ambe amaridi toli sakeguo disoaki
be kangkang dakang kana nge tago. 3 Aludi kasau-tina-lo ka dipura. Bokaibe
toletole-ba mnepidi be dalale masa zala-lo matadi dasoalili be datamong."
4 Ata tagataga ne ditegi, "Makare masaua kaba-lo masa kangkang
inanga tea ngapura be iboadu tamoata be aine kokotangadi bokainaina
ono akolangadi dapura?"
5 Be Iesus kaba itegidi, " 'Bereti' ira dieno-kaming?"
Be di dikatu be dipile, "Lima-rua."
6 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata be aine iradi be kateka-o disoakiria.
Disoaki-doiria, kodeka 'bereti' lima-rua ngaedi idoki be Nanaranga iperui be
ikingkoto be tagataga ne iandi be tamoata be aine danegedi kana. Be tagataga
ne didoki be dinege. 7 Ika mukumukudi alu dienodi be. Bokaibe Iesus idoki be
Nanaranga iperui be tagataga ne iradi be dinege. 8 Moarunga-biabia makara
disoaki nge dimoanako be didoli. Dimoanako-doi, kodeka Iesus tagataga ne
raba bibia lima-rua didoki be kangkang dimuleaki nge diau. 9 Tamoata moane
makara dimoanako nge '4,000' moarunga. Alauri Iesus tamoata be aine inepidi
be dialale, 10 nge tagataga ne zaiza kati-o dibuli be Dalmanuta kaba-lo dilako.

Parasi Kilala kaiboangi Dikeliaki
(Mat 16:1-4)

11 Parasi alu dipura be ditaguraki be Iesus zaiza diegore. Be ono datoi kana
nge bokai dirai, "Keka kilala teke lang anua-lonalona gate ka kirere." 12 Makara

nge Iesus kaikai-la oasa irape be bokai iradi, “Bakara ka tamoata bong ngaedialonalona kilala kaiboangi dikeliaki? Moimoi ka ura-kaming! Tagona-tina iboadu tamoata kaituka disoaki kilala kaiboangi teke memakadi! Tago-tina!” 13 Kodeka iperekidi be kati-o ibuli be dang biabia Galili ege takaianao ilako.

Parasi ‘Is’ Nedi
(Mat 16:5-12)

14 Iesus tagataga ne nge ilodi dikoko be ‘bereti’ tago teke dibagabagai. Tekenala dibagabagai nge kati-lanao ieno. 15 Kodeka Iesus bokai iradi, “Eke! Kaba kamaitaita-tina uia! Parasi be Erot ‘is’ nedi kamamatakuakia-tina uia!”

16 Iesus bokai ipile nge tagataga ne ditaguraki be nedia-la bokai diegore, “Masa ‘bereti’ tago teke tabagabagai ka bokai ipile.”

17 Ata Iesus ikaua nge rakana ka diegoregoretaki. Bokaibe itegidi, “Bakara ka ‘bereti’ tago teke kadokidoki kana kapilepile? Kaba tago kaitaita? Tago isi kazama ki? Pangana-ming isi ipatungaki be pilengagu dokiadi kasege ki? 18 Mata-ming otioti ki tagotago kaoa? Bakara ka kaba tago kaitaita? Kungi-ming otioti ki tagotago kaoa? Bakara ka tago kalongolongo? Ak, ilo-ming kauakaua ki tago? 19 Bong ngau ‘bereti’ lima ‘5,000’ tamoata usaredi nge raba bibia ira kaiau?”

Be di dikatu be dipile, “Kulemoa-be-rua.”

20 Be Iesus kaba itegidi, “Be bong bereti lima-rua ‘4,000’ tamoata usaredi nge raba bibia ira kaiau?”

Be di dikatu be dipile, “Lima-rua.”

21 Kodeka bokai itegidi, “Ata isi tago kazama uia ki?”

Iesus Tamoata Mata Leuadi Betsaida Anua-lo Iadoraki

22 Makara be dialale be Betsaida anua-lo dipura. Makara nge tamoata teke mata leuadi dieluaki be Iesus diakoroi be luma ono nganangaria kana. 23 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata mata leuadi luma-nao idoki be iaromuani be anua diperekiaru be eluku dilakoru. Eluku nge Iesus itaguraki be tamoata ngae mata-nao imongoria be luma ono inangaria. Kodeka itegi, “Kana teke kute ki tago?”

24 Tamoata ngae itadarake be bokai ipile, “E! Tamoata utedi. Ata kai-ba bokana dialalale be utetedi.” 25 Makara nge Iesus kaba be luma tamoata ngae mata-nalo inangalako. Kodeka tamoata ngae mata inanaraki be mata ditakaka be kaba ita uia. 26 Iadorakia-doi, kodeka pera kana-nalo inepalako. Ngalale kana nge bokai irai, “Moaki anua-lo kulako!”

Pita Iesus Mangata Irangaki
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Alauri nge Iesus tagataga ne zaiza dialale be anua moarunga Sisaria Pilipai kaba-lo nge dialaleaki. Be zala-lo nge bokai itegidi, “Kamaraia! Tamoata be aine ngau naita kana dirangaka?”

28 Be di dikatu be bokai dipile, “Alu dipile kaiko Zon Baptais. Alu dipile
kaiko Ilaiza. Kaba alu dipile kaiko nge ‘propet’ kata.”
29 Be Iesus kaba itegidi, “Be kam? Ngau naita kana karangaka?”
Be Pita ikatu be bokai ipile, “Kaiko ka Nanaranga iburengiko be Kristus.”
30 Makara nge Iesus ibabaridia-tina moaki dipile ngai naita kata.

Iesus Nena-la Matenga Irangaki
(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Kodeka Iesus itaguraki be tagataga ne isuledi. Bokai iradi, “Tamoata
Natu masa sururu bibia-tina ngadoki. Iuda tamoata nedi bibia, tamoata
Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be tamoata Moses Mata ne
disulesuletaki masa dasegeaki be umoatea ngapura be amaridi toli muridi
masa mate-lo be ngamarang.” 32 Pile ngaedi nge mangata-la ka iraradi.
Bokaibe Pita itaguraki be Iesus kasau-ba ilakuaki be iebulobuloni. 33 Ata
Iesus ibuiri be tagataga ne itedi be Pita bokai iebuloi, “Satang! Goiratu
be murigu-lo golako! Nge tago kana Nanaranga ilona-lo dieno bokana ka
ilom-lo dieno. Nge kana tamoata-ramo ilodia-lo dieno ka dienoniko.”

Iesus Tagaia Kana

34 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata be aine moarunga be tagataga ne
ikiladi be bokai iradi, “Tamoata naita ngau ngatagaia kana nge nena-la
ngailo-leuataki, be kai ne kapalapala uauau ngabazi be ngatagaia. 35 Bakara,
tamoata naita ne moauriuri soakinga ngauketi kana masa ngaleua. Ata
tamoata naita ngau be Pile Uia kanabe imate masa moauriuri soakinga
ngauketi. 36 Maka ma bokai kamakaua: Tamoata teke kana moarunga
kateka-onaona idoki be inemdi, ata mariabaka eoa tago matemate-lo ilako
be makara nem-kusoaki isukoaki. Bokai nge kana kateka-onaona ngaedi
masa baituka be dadumai? 37 Ki masa rakana oti be tamoata teke iboadu ne
mariabaka ngazazai be ono moauriuri-la ngasukoaki? Tagona-tina iboadu!
38 Bong ngaedia-lo nge tamoata be aine makare kateka-o nge Nanaranga ono
dimanainai aine-la roa ono ngamanainai bokana, be muzi goalakadia-tina
diememaki. Bokaibe bong ngaedia-lo be tamoata naita ngau be pilengagu
imakaki masa alauri Tamoata Natu Tama kaiboang be malama nena-lo be
‘enzel’ kusidi ratadi zaiza ngapura masa tamoata ngae ngamakaki.”

9 1 Be Iesus kaba bokai iradi, “Moimoi ka ura-kaming. Alu maka
dituitui masa mate bubuna tagona-la date be bong ono Nanaranga
ngatanepoa kana nge kaiboang ne zaiza be ngapurapura be date.”

Iesus Itabuli Be Takana-ba Ipura
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Amaridi lima-teke muridi nge Iesus itaguraki be Pita, Zon be Zems
ibagadiato be buku salagalaga tekenao dilakoto be makara rubediabato

disoakito. Makara disoaki noko Iesus itabuli be takaiana-ba ipura. 3 Kusi ne inangananga nge dioaoa-sepuka. Tamoata kateka ngaenao tago teke iboadu kusi ne ngasaki be bokainatuka daoaoaoa. 4 Makara nge Ilaiza be Moses inangai-ba ka dipura-ru, be Iesus diato dipilepileto.

5 Kodeka Pita itaguraki be Iesus bokai irai, " 'Tisa,' uari-tina be maka kisoakito be masa bazarua toli gakelito. Teke nem. Teke Moses ne, be teke Ilaiza ne."

6 Pita nge ramoramo-ba ka ipile. Maka ma taburi-diato dira-tina. Nge bokai ka tago ikaua masa ba ngapile.

7 Makara nge oaru biabia teke ipura be isukumdi be malonga teke oaru ilona-lo bokai ipile, "Nge Natugu-tina. Ngau ureretakia-tina! Kamalongolongori!" 8 Pile ngaedi dimanubu be oaikiki-tina ditadaraketo be digeato nge tamoata tago teke diteato. Iesus-la rube sake-diatoio isoaki.

9 Bong ambe ditaotaoto nge Iesus bokai ira-diato, "Kana kaituka kaita nge moakina-tina teke karangakini nibe ngalako Tamoata Natu mate-lo be ngamarang." 10 Bokaibe kana ngaedi nge tago sesu dirangakiato, ata nedia-lanato maradiato nge bokai diegoreto, "Pile ngaedi mate-lo be marang nge labudi bakara?"

11 Kodeka ditagurakito be Iesus bokai ditegi, "Bakara ka tamoata Moses Mata ne disulesuletaki dipile Ilaiza masa ngapura mua noko?"

12 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Moimoi tamoata teke Ilaiza bokana ngapura mua be kana moarunga ngamoataungaki kana. Ata bokai kamakaua: Nanaranga 'Buku' nena-lo bokai digere, 'Tamoata Natu masa sururu bibia-tina ngadoki be dasegeaki!' 13 Ata ngau ka ura-kaming! Tamoata teke Ilaiza bokana ambe ipura-doi. Ata tagona-tina diadoraki. Be kana moarunga rerengadia-lo dabasaki kana be rangakadi Nanaranga 'Buku' nena-lo geretadi dipura nge ambe diemaki-doini."

Iesus Natu Teke Mariaba Goalaka Itaonani

(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Dilako-to be tagataga takadi dipurakadi nge tamoata dum biabia teke makara isoaki. Tamoata Moses Mata ne disulesuletaki alu ambe Iesus tagataga ne makara disoaki zaiza diegoregore. 15 Be bong tamoata be aine moarunga Iesus dite nge dimakaraia-tina be dipanana be dimolataki.

16 Kodeka Iesus tagataga ne itegidi, "Rakana kaegoregoretaki?"

17 Ata tamoata teke moarunga maradi ka bokai ipile, " 'Tisa!' Natugu mariaba goalaka ilona-lo isoaki ka kaiko-lo ueluaki. Mariaba goalaka ngae ka iemaki be pile ibebe. 18 Bong mariaba goalaka ngae natugu ngaduamatei nge kateka-o ngarokakaria be natu ngae busobuso aoa-nalo dapusika, be ile ngakaraposaposa be kania moarunga nge dakaiboang-doi. Tagataga nem uradi be mariaba goalaka ngae dataoni kana, ata tago diboadu."

19 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Kam tamoata be aine kaituka kasoaki,
lama tagona-tina kauni! Masa uanana salagatikadi baituka maka-la
sakeming msukoaki? Ambe ilogu iakataki-kaming-tina! Aira-tina be masa
kamakaua? Natu moane ngara makare ngau-lo kamadokamai!”
20 Kodeka natu moane ngae nge Iesus-lo didokamai. Be bong mariaba
goalaka ngae Iesus ite nge natu ngae ilona-lo ka ipataraki-ramo be natu
ngae kateka-o irokakaria. Be makara kateka-o ieno be itaputapu, be
busobuso aoa-nalo dipusika.
21 Kodeka Iesus natu ngae tama itegi, “Ambe bong ira kana ngaedi
bokainatuka dipurani?”
Be kamoang ikatu be bokai ipile, “Bong isi natu mukuna-tina
be. 22 Bong kokoko-tina mariaba goalaka ngae eoa-lo be dang-lo
irokarokakalako be ngaumoatei kana. Ata kaiko kuboadu be kana teke
goemaki kana nge ilom ngataga-kama be goduma-kama!”
23 Be Iesus tamoata ngae bokai irai, “Bakara ka bokai kutegi, ‘Kaiko
kuboadu?’ Tamoata naita lama iuni nge Nanaranga iboadu-tina kana
moarunga tamoata bokainaina ngaemakini!”
24 Iesus bokai ipile nge natu moane ngae tama oaikiki-la bokai ipile,
“Ngau lama uni, ata lama uniangagu isi tago dikai! Kaiko godumaia be
lama unianga-gu dakai!”
25 Iesus kaba bokai ita lili-kokoko-tina ambe dimai be kaba daita kana.
Bokaibe mariaba goalaka nge bokai irai, “Kaiko mariaba goalakam aoa
onono be kungi onono, ngau uraiko, natu ngaena-lo gopusika! Be kaba
moaki ilona-lo kusili.”
26 Kodeka mariaba goalaka nge kaikai-tina imere be natu ngae kaikai-la
ireresabungaki be kodeka ilona-lo ipusika be iratu. Be natu ngae makara
mate bokana ieno nge tamoata kokoko bokai dipile, “Ambe imate.” 27 Ata
Iesus natu ngae luma-nao idoki be idokiteteki be ituirake.
28 Iesus pera-lo isili nge tagataga ne bokai ditegi, “Bakara ka keka tago
kiboadu mariaba goalaka ngae gataoni?”
29 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Rabo-la ka iboadu mariaba goalakadi
ngataodi. Kana takaia tago iboadu.”

Iesus Matenga Bong Ruaia Irangaki
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

30 Iesus tagataga ne zaiza anua ngara dipereki be dialale be Galili
kaba-lo dilako. Iesus tago irere tamoata teke soakinga ngakauataki,
31 bakara ngai tagataga ne isulesuledi. Bong isulesuledi nge bokai
iradi, “Tamoata Natu masa tamoata luma-dio nangaia ngapura, be
masa dataguraki be daumoatei. Ata amaridi toli muridi be masa kaba
ngamarang.” 32 Ata di pile ngaedi labudi tago dikauataki. Dategi kana
nge taburidi dira.

Naita Ka Biabiatuka
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Kodeka dialalale nibe Kaperneam anua-lo dipusika. Pera-lo disili
nge Iesus tagataga ne itegidi, "Zala-lo nge rakana kata kaegoregoretaki?"
34 Ata di dimoadubulaeba. Maka ma bong zala-lo dialalale nge
diegoregore naita ka ara biabiatuka.
35 Makara be Iesus isoakiria be tagataga ne kulemoa-be-rua ikiladi
sakenao be bokai iradi, "Tamoata naita ngamuatuka kana nge nena-
la ngabalaki be ngalaurituka, be tamoata moarunga malipilipi kandi
ngapura."
36 Kodeka itaguraki be natu-muku teke idoki be maradi ituiraki. Be
lumana-lo iboabuni be bokai ipile, 37 "Tamoata naita aragu-o be natu-
muku bokainaina idoki be iadoraki nge ngau ka idoka be iadoraka.
Be tamoata naita ngau idoka be iadoraka nge ngau nepinepi negu ka
iadoaraki."

Tamoata Naita Tago Ierekei-kita Nge Iruangam-kita
(Luk 9:49-50)

38 Kodeka Zon itaguraki be Iesus bokai irai, " 'Tisa,' keka tamoata teke
kite aram-o be mariaba goalakadi itaotaodi. Ata ngai tago kita kata.
Bokaibe kibabari."
39 Be Iesus bokai ipile, "Moaki kababari. Tamoata naita araguo be
kilala kaiboangdi iememaki nge tago iboadu oaikiki-la be pile goalakadi
oti be ngarangaka. 40 Tamoata naita tago ierekei-kita nge iruangam-kita.
41 Moimoi ka ura-kaming! Tamoata teke ite-kaming be bokai ipile, 'Ngau
Kristus tamoata ne ngaradi mdumadi kana,' be araguo be dang sema teke
iang-kaming nge zazanga ne tagona-tina iboadu daleua.

Kanagoala Tamoata Diememakidi Be Digoalagoala
(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 "Tamoata naita itaguraki be natu-muku ngau lama iunana iemaki be
muzigoala iemaki, nge iuia-tina patu kanabiabia teke dudu-nalo tukuia
ngapura be makasi-lo rokakalako ngapura!
43 "Bokaibe lumam taka ka iemakiko be muzigoala kuemaki nge
gototoki be gorokaki. Lumam tekena-la be moauriuri-la soaki-lo kulako
nge iuia. Lumam ruoti dieno be eoa tago matemate-lo kulako nge
tagona-tina iuia! [44 Kaba ngaedia-lo nge moatamoata mukumukudi tago
matemate nge bokaina-la tamoata odio disukoaki. Be makara nge eoa
bokaina-la dikarakara.]
45 "Aem taka ka iemakiko be muzigoala kuemaki nge gototoki be
gorokaki. Aem tekena-la be moauriuri-la soaki-lo kulako nge iuia. Aem

ruoti-doi dieno be eoa tago matemate-lo rokakam-lako ipura nge tagona-tina iuia! [46 Makara nge moatamoata mukumukudi tago matemate nge bokaina-la tamoata odio disukoaki. Be makara nge eoa bokaina-la dikarakara.]

47 "Matam takaia ka iemakiko be muzigoala kuemaki nge gopasiki be gorokaki. Matam tekena-la ieno be bong ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo kusili nge iuia. Matam ruoti dieno be eoa tago matemate-lo rokakam-lako ipura nge tagona-tina iuia! 48 Makara nge 'moatamoata mukumukudi tago matemate nge bokaina-la tamoata odio disukoaki. Be makara nge eoa bokaina-la dikarakara.'[h]

49 "Eoa masa tamoata moarunga-lo ngalako be tamoata be aine moarunga ilodia-lo muzigoala damoamoapoato be makasi kana moarunga idoki-kaikaidi be enongadi disalagalaga bokana ilodi dagoaza.

50 "Makasi nge kana iauia, ata bong kapisanga daleua masa baituka tabasaki be kababe kapisanga tamuleaki? Makasi iloming-lo ngaeno masa tarito-kaming zaiza ilo-uia-lo be kamasukoaki-budu."

Aine Segeakadi Suletaka
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

10 1 Kodeka Iesus kaba ngaradi ipereki be Zudea kaba-lo ilako be Zodan zagura itotoki be ege takaianao ilako. Makara nge tamoata be aine kokoko-tina dipura. Kodeka itaguraki be isuledi izamaizama imuzimuzi bokana. 2 Isulesuledi nge Parasi alu Iesus datoi kana be dipura be bokai ditegi, "Mata neda disumoala ki tago tamoata teke iboadu roa ngasegeaki?"

3 Ata Iesus tegitegi ane be bokai ikatudi, "Moses mata baituka iang-kaming?"

4 Be di bokai dikatu, "Moses isumoala moane teke iboadu 'pepa' ono aine segeaka teke ngagereti be aine ngani be nganepi be ngalale."

5 Ata Iesus bokai iradi, "Pangana-ming dipatungaki be raia-ming dira ka Moses mata ngae igereta-kaming. 6 Ata matamatana-tina bong lang be kateka be kana moarunga emakadi dipura nge 'Nanaranga moane be aine iemaki-diaru.[i] 7 Labu ngaenao ka moane tina be tama ngaperekidi be roa diaru dataga-buduru 8 be tamoata teke dapura-ru.'[j] Bokaibe diaru ambe tago tamoata rua. Tago. Diaru ambe tamoata teke. 9 Bokaibe kana Nanaranga iuau-tekenanadi nge tamoata tago teke iboadu ngaduaramoaki."

10 Alauri pera-lo dimulelako nge Iesus tagataga ne pile ngaedi ditegiaki. 11 Be Iesus ikatu be bokai iradi, "Tamoata naita roa isegeaki be aine takaia iuati nge moane ka aine ngae roti igamanale be aine takaia

---

[h] **9:48** Ais 66:24 [i] **10:6** Zen 1:27 [j] **10:8** Zen 2:24

diaru dieno-buduru. 12 Bokainatuka-la, aine nangata roa isegeaki be
moane takaia iuati nge aine ngae ka roti igamani be moane takaia diaru
dieno-buduru."

Iesus Natu-muku Imaroudi
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Makara nge tamoata alu natu-muku dieluakidi be Iesus luma odio
nganangaria kana. Ata tagataga ne ditaguraki be diebulodi. 14 Iesus
kaba bokai ita nge tagataga ne ilo iratakidi be bokai iradi, "Natu-muku
kamalikitakidi be ngau-lo damai. Moaki zalakadi kaono. Maka ma
bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge tamoata muzingadi natu-
muku bokana nge nedi. 15 Moimoi ka ura-kaming! Tamoata naita bong
ono Nanaranga ngatanepoa kana tago natu-muku bokana be idoki nge
tagona-tina iboadu makara ngalako." 16 Kodeka natu-muku iboabungdi be
luma odio inangaria be imaroudi.

Tamoata Amuna Teke Kana Ne Kokoko
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Iesus ambe ialalale nge tamoata teke ipananamai be aro tuku-nao
irokazokuria be itegi, " 'Tisa' iauia, rakana memaki be masa moauriuri-la
nem-kusoaki soaki ipurapura nge mdoki be mnemi?"
18 Be Iesus ikatu be bokai irai, "Bakara ka iauia kana kukilaia? Tamoata
tago teke iauia! Nanaranga-la ka rube iauia! 19 Kaiko Nanaranga mata ne
kukauataki. Mata-ma ne ngaedia-re: 'Tamoata takaia moaki kumoatei.
Roti moaki kugamani be aine takaia kamru kaeno-buduru. Moaki
kuianako. Tamoata takaia moaki kuboliaki. Moaki kuboli-ba be tamoata
takaia kana ne kudoki-le. Tamam be tinam gomuamuakidi.' "
20 Be tamoata ngae ikatu be bokai ipile, " 'Tisa,' ngau isi natu-tina be
mata ngaedi utagatagadi."
21 Iesus adoado-tina tamoata ngae idedei nge ireretaki be bokai irai,
"Kana-la tekena-lo ka isi kutukura. Goalale be kana nem moarunga
'mone' odio godoki, be 'mone' ngaedi godoki be tamoata kana nedi
tagotago goandi. Bokai masa Nanaranga kana uia-tina lang anua-lo
ngangko be kana nem dakoko-tina. Kana ngaedi goemaki-doi, kodeka
gomai be gotagaia."
22 Tamoata ngae nge kana ne kokoko-tina. Bokaibe bong pile ngaedi
ilongo nge ilo ibuku-tina be lili itaongaki be ialale.
23 Kodeka Iesus igea-ramo be tagataga ne itedi be bokai iradi, "Tamoata
kana nedi kokoko masa anua ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo lako
daradia-tina."
24 Tagataga ne pile ngaedi dilongo nge dipitilaki-tina be ilodi lelenakadi
dira. Ata Iesus kaba bokai iradi, "Natu-gu negu, bong ono Nanaranga

ngatanepoa kanana-lo nge sili dara-tina kana! 25 'Kamel' lili kusi-kalaura
boazinga-nalo ngasili kana masa sili tagona-tina darai. Ata tamoata kana
ne kokoko anua ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo ngasili kana masa
sili daraia-tina!"
26 Iesus bokai ipile nge tagataga ne kodeka dipitilaki-tina be nedia-la bokai
dietegi, "Bokai nge alauri masa Nanaranga naita ngauketi be ngamuleaki?"
27 Kodeka Iesus adoado-tina idededi be bokai iradi, "Moimoi tamoata
tago diboadu kana ngae daemaki, ata Nanaranga-lo nge kanaba. Maka
ma Nanaranga iboadu-tina kana moarunga ngaemaki."
28 Be Pita itaguraki be Iesus bokai irai, "Gote! Keka kana nema
moarunga kipereki be kitagaiko."
29 Be Iesus ikatu be bokai iradi, "Moimoi ka ura-kaming! Tamoata naita
ngau be Pile Uia ngae kanabe pera kana, ki taritoka, ki marau, ki tina,
ki tama, ki natu, ki uma ne ipereki 30 masa zazanga ne kana-tina-bibia[k]
ngadoki kaituka bong ngaedia-lo. (Masa pera kana, taritoka, marau, tina,
natu be uma ne kokoko-tina ngadoki. Ata masa sururu bibia-tina ngaita
noko kana bokainaina ngadoki.) Be bong alalauri-lo masa moauriuri-la
nem-kusoaki ngasukoaki. 31 Ata tamoata kokoko-tina dimuamua masa
dalauri, be alalauri masa damua."

Iesus Bong Tolia Matenga Irangaki
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 Iesus tagataga ne zaiza nge ambe dialale be Ierusalem dalako kana.
Be Iesus nge imuatuka. Tagataga ne muri ditagatagai kaba bokai dita
nge dipitilaki-tina be ilodi lelenakadi dira. Tamoata be aine muridi
ditagatagadi nge taburidi dira-tina. Kodeka tagataga ne kulemoa-be-rua
nge kababe laua-o ilakuakidi be kana dapurani kana nge irangakidi.
33 Bokai iradi, "Kamalongo! Ambe Ierusalem talakolako. Makara masa
Tamoata Natu dadoki be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi
be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki luma-dio danangai. Be di ka
matea dasumoalataki be dadoki be Ungguma Takadi luma-dio danangai.
34 Be Ungguma Takadi masa ono dasaoi, damoangori be darautotoki be
daumoatei. Ata amaridi toli muridi masa kababe ngamarang."

Zems Be Zon Rerenga-diaru
(Mat 20:20-28)

35 Kodeka Zebidi natu ruoti Zems be Zon dimairu be Iesus bokai
diraiaru, " 'Tisa,' kana teke goemaka-kamairu kana kirere-ru!"
36 Be Iesus itegi-diaru, "Rakana-tina memaka-kamingru kana
karereru?"

---

[k] **10:30** Kaleti dipile '100 times'.

37 Be diaru dikaturu be bokai dipileru, “Gosumoala be bong kaiboang
be malama nem-lo kusoaki nge keru takaia oanam-o ngasoaki be takaia
ngasim-o ngasoaki.”
38 Makara nge Iesus bokai ipile, “Kamru tago kakauaru rakana ka
kasinautakiaru! Kamru kaboaduru sema ngau ono dang msing kanana-lo
dang kamasingru? Be kamru kaboaduru sururu bibia ono ngau rukuiagu
be tamalagu ngapura kana nge kamadokiru?”
39 Be diaru dikaturu be dipileru, “Keru kiboaduru!”
Makara nge Iesus bokai ira-diaru, “Moimoi sema ngau ono dang msing
kanana-lo masa dang kamasingru. Be sururu bibia ono rukuiagu ngapura
kana masa kamadokiru. 40 Ata naita oanagu-o ki ngasigu-o ngasoaki kana
nge ngau tago uboadu msumoalataki. Maka ma Nanaranga ambe tamoata
ne idokidi be inangadi nge kaba ngaradi imoataungakidi be inem-ngakidi
be dieno.”
41 Tagataga ne kulemoa takadi bokai dilongo nge Zems be Zon namadi
diratakidi. 42 Kodeka Iesus ikiladia-doi saringa be bokai iradi, “Kam
kakaua Ungguma Takadi nge anuatanepoa kandi ka atabaladi disoaki be
dipapananuakidi. Be tamoata aradi bibia nge kaiboang nedi ane be rerengadia-
lo gadagada diraradi be ba dibabasakidi be ono gadagada dikauakaua tamoata
nedi bibia nge kaiboang nedi otioti. 43 Ata kam moaki di bokana. Tamoata
naita biabiadi neming ngapura kana nge kam malipilipi kana-ming ngapura.
44 Be tamoata naita ngamuatuka-kaming kana nge tamoata moarunga dududu
kandi ngapura. 45 Bakara, Tamoata Natu nge bokainaina. Ngai tago damalipini
kana ka ipura. Tago! Ngai ngamalipidi kana ka ipura. Be masa di kanabe
ngamate be ono kokoko-tina ngazazadi be ngamuleakidi.”

Iesus Mata-leua Teke Iadoraki
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Makara be dialale be Zeriko anua-lo dipura. Iesus nge ambe tagataga
ne be tamoata be aine dum teke zaiza be anua diperepereki nge tamoata
teke mata leuadi zala zagena-o isoaki be dipurakani. Makara zala
zagena-o isoaki be isinaunau. Tamoata ngae ara Batimeas, be ngai nge
Timieas natu. 47 Bokaibe bong ilongo Nasaret tamoata Iesus ka makara
ialalale nge imere be bokai ipile, “Iesus, Debiti Natu! Ilom ngatagaia!”
48 Ata tamoata kokoko diebuloni be bokai dirai, “Aoam gonoti!” Ata
ngai kodeka ipi-tina be ikilau, “Debiti Natu! Ilom ngatagaia!”
49 Kodeka Iesus itui be bokai ipile, “Maka kamakilamai!”
Bokaibe mata-leua ngae dikilai be bokai dirai, “Surim dauia.
Gotuirake! Ambe ikelikeliakiko!” 50 Tamoata ngae bokai ilongo nge kusi-
sili ne inanganangai nge irokaki be oaikiki-la ituirake be Iesus-lo ilako.
51 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata ngae bokai itegi, “Rakana
memakamko kana kurere?”

Be tamoata ngae ikatu be ipile, " 'Tisa,' ngau kaba mitaita kana urere!"
52 Kodeka Iesus bokai irai, "Goalale! Lama uniangam ka iemakiko be
kuia!" Makara nge oaikiki-tina tamoata ngae mata diuia be kaba itaita,
be itaguraki be Iesus itagai zala ngarana-lo.

Iesus Anuatanepoa Bokana Be Ierusalem-lo Isili
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Zon 12:12-19)

11 1 Bong ambe Ierusalem disaringaringai nge anua rua ara-
diaru Betpeiz be Betani-lo dipura. Makara be dilako Olib
buku-nao. Kodeka Iesus tagataga ne rua inepi-diaru be damuaru
kana. 2 Dalaleru kana nge bokai ira-diaru, "Anua ene aro-mingru ieno
kanana-lo kamalakoru. Kasilisiliru masa 'dongki' natu teke makara
ditukui nge kamatearu. Tamoata tago teke isi ono ibuli be ialaleaki.
Kamarubetakiaru be makare kamadoka-mairu. 3 Teke itegi-kamingru,
'Bakara ka bokai kamuzimuziru?' nge kamaraiaru, 'Tisa' malipi ne ono
dieno. Masa oaikiki-la be ngamuleaki.' "
4 Kodeka tagataga rua nge dialaleru. Dilakopuraru nge 'dongki' natu
teke eluku zala bibia-lo tukuia ipura nge ditearu. 'Dongki' ngae nge
pera teke babaduadua-nalo ka ditukui be ituitui. Diruberubetiaru nge
5 tamoata alu zala-lo dituitui bokai ditegi, "Nge rakana kaememakiaru?
Bakara ka 'dongki' ngara karuberubetiaru?" 6 Be diaru Iesus-la ira-diaru
bokana pilengadi dikatu. Bokaibe tamoata ngaedi nge dilikitaki-diaru be
'dongki' dibagaiaru be dialaleru.
7 'Dongki' ngae Iesus-lo dilakuakiaru, kodeka kusi-sili nediaru dipasiru
be 'dongki' ono dinangariaru be Iesus ikautaki be odio isoaki. 8 Be
tamoata be aine kokoko-tina kusi nedi zala-lo diulalakiria. Be alu kai
sapara singaba-lo ditoto nge diulalaki. 9 Kodeka alu dimua be alu dialauri
nge ditaguraki be dimeremere be bokai dipilepile,

"Nanaranga tarakeaki! Tamoata naita Tanepoa ara-nao be ipura
masa marou ngadoki! (Sam 118:26)
10 Tubuda Debiti tanepoanga ambe dapura kana nge Nanaranga iboadu
marou ngandi! Nanaranga tarakeaki be atabala-tina tanangai!"

11 Iesus Ierusalem-lo ipura nge ilako-sosoa be Nanaranga pera nena-lo
isili be kana moarunga ililiti. Ata ambe irairai-tina bokana tagataga ne
kulemoa-be-rua zaiza be Betani anua-lo dilako.

Iesus Kai Teke Ingesuaki
(Mat 21:18-19)

12 Izama be Betani anua dipereki be dialalale nge Iesus tole imate-tina.
13 Makara nge kai teke kalingo kangkang ara 'pig' kasau-lo dau italako,
be taona itao be kalingo ngaita be ngakang kana. Ata isi tago bong ono
nainga nedi. Bokaibe ilako nge kalingo tago. Daunaba ita. 14 Kodeka

Iesus kai ngae bokainatuka irai, “Alauri masa tagona-tina teke iboadu kalingom teke ngakang!” Bokai ipile nge tagataga ne dilongo.

Iesus Nanaranga pera Nena-lo Isili
(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Zon 2:13-22)

15 Ierusalem-lo dilakopura nge Iesus ilako-sosoa Nanaranga pera nena-lo. Be tamoata makara pera zage-o ditabulibuli be kana dizazaza nge itaodi. Tamoata ‘mone’ dibubuiri nge bagi nedi ibagabuiri. Be tamoata bune dinegenege be tamoata takadi dizazaza nge bagi nedi ono soakinga isuburaki. 16 Be babari bibia inanga be tamoata tago teke iboadu kana ne ono tabulinga ngabazidi be Nanaranga pera nena-lo ngasiliaki. 17 Kodeka makara be isuledi. Isulesuledi nge bokai iradi, “Nanaranga ‘Buku’ nena-lo bokai ipile,

> ‘Pera negu masa ungguma moarunga ono rabonga nedi kana
> rangaka ngapura.’ (Ais 56:7)

Ata kam ambe anako ono komanga nedi bokana kabasaki!”

18 Tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge zala dilelei be ono Iesus daumoatei kana. Di nge ambe Iesus dimatakuri, bakara tamoata be aine moarunga sulenga dilongolongo nge dikabakabakia-tina. 19 Ambe irairai nge Iesus tagataga ne zaiza Ierusalem dipereki be dialale.

Kai Marango Ono Sule Doki Ipura
(Mat 21:20-22)

20 Izama be dialale be dilako nge kai ara ‘pig’ nora Iesus ingesuaki nge dite. Marango nge sakurina-lo be dibala be zirina-lo dilako. 21 Makara nge Pita ilo ikauani be itaguraki be Iesus bokai irai, “ ‘Tisa!’ Gote! Kai kungesuaki ambe imarango!”

22 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Nanaranga lama kamaunani! 23 Moimoina-tina ka ura-kaming! Iboadu-tina tekem buku ngae bokai gorai, ‘Nem-la godokiko be makasi-lo gorokakikolako.’ Bokai ipile be ilona-lo be ilo tago iruani, be ne pilenga lama iungdi be kana ngapurani kana irere nge masa emakani ngapura! 24 Nge bokai ka ngau bokai ura-kaming: Kana teke kareretaki be Nanaranga karaboi be moimoi be lama kauni kamadoki kana nge kamadokia-la be kana! Rakana kareretaki be rabo-lo be kasinau nge Nanaranga ngang-kaming kana, ata lama kamaunia-ba mua, suri kana kareretaki nge ambe kadokia-doi bokana.

25 “Be bong katui be karaborabo be tamoata kata giriki ne teke kam-lo ieno nge giriki ne ngae kamarokaka-le! Bokai masa Tama-ming lang anua-lo isoaki muzigoala neming ngarokakile-kaming. [26 Bokainatuka-la, tamoata takadi muzigoala nedi tago karokakiledi masa Tama-ming lang anua-lo isoaki muzigoala neming tago ngarokakile-kaming.”]

Iesus Kaiboang Ne Ditegiaki
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Kaba Ierusalem-lo dimule nge Iesus ilako be Nanaranga pera nena-lo
ialalale. Bokai ialalale nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi,
tamoata Moses Mata ne disulesuletaki be Iuda tamoata nedi bibia
alu dipurakani. 28 Be bokai ditegi, "Kaiboang nangatadi-o ka bokai
kumuzimuzi? Naita kaiboang iangko ka bokai kumuzimuzi?"
29 Be Iesus pilengadi ikatu be bokai iradi, "Ngau tegi teke mtegi-
kaming, be kakatu uiana masa mra-kaming kaiboang nangatadi-o ka
kana ngaedi uememaki. 30 Kamaraia! Ruku ono tamalinga Zon tamoata
be aine ono irukudi nge kaiboang nedi inanga ka dipura? Lang anua-lo
ka dipura ki tamoata-lo ka dipura?"
31 Makara nge nedia-la bokai dietegi, "Masa baituka tapile? Lang anua-
lo kana tapile masa bokai ngara-kita, 'Nge bakara ka lama tago kaunani?'
32 Tamoata-lo kana tapile...!" (Tamoata be aine dimatakuridi, bakara, di
dipile Zon nge moimoina-tina 'propet' kata.)
33 Bokaibe bokai dirai, "Tago kikaua."
Kodeka Iesus itaguraki be bokai iradi, "E, ngau bokai! Tago iboadu
mra-kaming kaiboang ono kana ngaedi uememaki nge inanga ka udoki!"

Uma Nanaring Odio Tonanga Ipura
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

12 1 Kodeka makara be Iesus itaguraki be pile ono tonanga-la
ane be iraradi, "Tamoata teke uma tekena-lo 'uain' ipuruki be
iaringi. Uma ilona-lo nge kaba ono 'uain' kalingo pisaka ipurapura nge
tekedi iemaki. Be bazarua rakebuli teke ono tamoata narinari dasukoaki
kana nge teke ikeli. Kana ngaedi iemaki-doi, kodeka tamoata alu uma
ngae iandi be damalipilipitaki be danarinaringi kana. Be ngai itui
be kasau kaba tekedia-lo ilako. 2 Ambe 'uain' patudi dinoka nge uma
marau malipilipi kana teke inepi be ialale be 'uain' kalingodi kana alu
ngabagani kana. 3 Ata bong uma-marau malipilipi kana ilako nge tamoata
uma dimalipilipitaki nge ditaguraki be didokitagaki be dipaliti be kababe
kalingona-ba dinepi be imule. 4 Kabana-ma ka uma marau malipilipi
kana takaia inepi be ilako. Ilako nge uma malipilipitaki ditaguraki nge
pangana-nao diuni be maia mata-lo dibasaki. 5 Kabana-ma ka malipilipi
taka inepi. Ngaeni nge kodeka diumoatei. Kokoko-ramoia inepinepidi be
dilakolako. Alu diumoatedi be alu dipalitidia-ramoba.
6 "Kodeka alaurituka nge tamoata tekena-la isoaki. Ambe ne natu
irereretakia-tina-la ka isoaki bokana inepi. Uma-marau ne ilona-lo nge
bokai ipile, 'Natu-gu masa damuaki.' 7 Ata bong uma-marau natu ngae
ilakopura be dite nge bokai dipile, 'Nge natuna-tina ka maka! Aria!

Taumoatei! Ngai ka alauri tama kana ne moarunga ngadoki be nganemdi kana! Taumoatei masa alauri kana ne moarunga neda tadoki.' 8 Kodeka ditaguraki be diumoatei be eluku 'uain' uma muri dirokakalako."

9 Kodeka Iesus itaguraki be bokai itegi, "Ilo-ming ba dipile? Uma-marau masa rakana ngaemaki? Ngai masa ngalako be tamoata uma dimalipilipitaki ngaedi nge ngaumoatedi be 'uain' uma ngae ngadoki be tamoata takadi ngandi be damalipilipitaki be danarinaringi. 10 Kam ambe Nanaranga pilenga ngaedi kaleze be kakauataki! Nanaranga bokai ipile,
'Ariri maka pera kelikeli disegeaki ka pera kaiboang ne. 11 Tanepoa ka kana ngae iemaki! Tea nge diuia-tina!' "[l]

12 Iuda tamoata bibia nedi pile ono tonanga ngaedi dilongo nge dikaua nge di ka Iesus odio itonanga. Bokaibe zala dilelei be ono Iesus uaura-lo danangai kana. Ata tamoata be aine moarunga dimatakuridi. Bokaibe dipereki be dialale.

'Tagisi' Tegiaka Ipura
(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Alauri nge Parasi alu be Erot tamoata ne alu dinepidi be Iesus ne pilenga datagadiani be datoi kana be dipura. 14 Kodeka dilako be Iesus bokai ditegi, " 'Tisa!' Keka kikaua kaiko pile kalingodia-la ka kupilepile. Kaiko tago oasa bagaiam kata be masa tamoata-la teke pilenga gotagatagadi. Tamoata bakarairai kaoa nge kaiko tagona-tina kuilo-bukubukutakidi. Ata pile kalingodi ane be Nanaranga mata ne kusulesuletaki. Gora-kama! Mata neda disumoala ki tago, iboadu Rom 'Sisa' nedi 'tagisi' taniani? 15 'Tagisi' tazazazai ki moaki tazazazai?"

Ata Iesus ambe pile ono bolinga nedi ngaedi ikauataki. Bokaibe bokai iradi, "Bakara ka kabolebolesa be tegi neming katunga mpakai be kama-uaura kana? 'Mone siliua' teke kamaeluaki be mte." 16 Kodeka 'mone siliua' teke dieluakani be itegidi, "Nge naita anunuka be ara ka maka 'mone'o dieno?"

Be di dikatu be dipile, " 'Sisa'."

17 Be Iesus bokai iradi, "Bokai nge 'Sisa' kana ne nge 'Sisa' kamaniani, be Nanaranga kana ne nge Nanaranga kamaniani."

Iesus pilenga ngaedi dilongo nge dipitilaki-tina. (Ilodi dipile ngai tago iboadu tegi nedi ngae nge ngakatungia-uia.)

Mate-lo Be Marang Tegiaka Ipura
(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Kodeka Sadiusi alu dipura be Iesus dategi kana. Di sulengadia-lo nge dipile matemate tago iboadu damarang. Bokaibe Iesus bokai ditegi,

---

[l] **12:11** Sam 118:22-23

19 " 'Tisa!' Moses bokai igere-kita: Tamoata teke iroti be natu tagona-
la teke ipura be imate nge tari ngataguraki be toka nare ngauati be
toka imate nge natu ngapurakidiani. 20 Taritokatoka lima-rua disoaki.
Labalabatuka aine teke iuati, ata natu tago-la be imate. 21 Tari muri
tagaia nge aine ngae iuati, ata natu tago teke dipurakiaru be moane
imate. Taritokadi tolia nge bokai imuzi be. 22 Diato lima-rua nge aine-doi
teke diuatiato. Ata natu tago teke dipurakiato. Alaurituka nge aine imate.
23 Bong biabia alauri ngapura be tamoata matedi damarang kananao
masa aine ngae naita roa? Maka ma taritokatoka ngaedi nge aine-doi
ngae diuati."

24 Kodeka Iesus bokai iradi, "Pile ngaradi kapakadi! Maka ma
Nanaranga 'Buku' ne labudi ki kaiboang ne tago kakauataki. 25 Alauri
matemate moarunga damarang masa 'enzel' lang anua-lonalona bokana
dasukoaki. Tago masa darotiroti ki roti kana be eluakadi dapurapura.
26 Kam kapile matemate tago iboadu damarang nge ngau bokai mra-
kaming kana: Moses 'Buku' nena-lo egedi maka singaba ipurupururui,
ata singaba tago ialololo nge kalezetaki be kakauataki ki tago? Makara
nge Nanaranga Moses bokai irai, 'Ngau Abaram Nanaranga ne, be Aisak
Nanaranga ne, be Zekop Nanaranga ne.' 27 Bokaibe ngai nge moauriuri-
la sukoaki Nanaranga nedi. Tago matemate Nanaranga nedi. Bokaibe
pilenga-ming ngaedi nge kapakadia-tina."

Mata Nangata Ka Ara Biabiatuka
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge teke bokai maradi isoaki
be Iesus Sadiusi zaiza dipilepile be ilongo. Kaba bokai ita Iesus Sadiusi
tegi nedi ikatungia-uia nge ilako be Iesus bokai itegi, "Nanaranga mata
ne moarunga maradi nge nangata ka ara biabiatuka?"

29 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Nanaranga mata ne ngae ka ara
biabiatuka, 'Israel! Kamalongo! Nanaranga neda Tanepoa ka rube
Tanepoa! 30 Nanaranga nem Tanepoa nge ilom ere-moarungana-lo,
mariabakam ere-moarungana-lo, ilo lelenaka nem ere-moarungana-lo,
be kaiboang nem ere-moarungadia-lo be gorerereteki.'[m] 31 Ngae ruaia
nge bokai: 'Tamoata takaia gorerereteki nem-la kurerereteki ko bokana.'[n]
Mata takaia tago ieno mata ruoti ngae-diaru iuasadi. Mata-la rua ngaedi
ka Nanaranga mata ne moarunga diuasadi."

32 Kodeka tamoata ngae Iesus bokai irai, " 'Tisa!' Kupile-tina uia!
Tanepoa-la rube ka Nanaranga. Takaia tago. Ngaia-la rube! 33 Bokaibe
tamoata moarunga nge ilodi ere-moarungadia-lo, ilo lelenaka nedi ere-
moarungadia-lo be kaiboang nedi ere-moarungadia-lo be Nanaranga

---

[m] **12:30** Diut 6:4-5 [n] **12:31** Leb 19:19

darerereteraki. Be tamoata takadi darerereteraki nedia-la direreretaki bokana. Mata-la rua ngae-diaru ka ara-diaru bibiatuka. Ngado moamoapoatopoato be kana takadi tabataba bokana Nanaranga ania ipurapura nge kanaba. Mata rua ngaedi ka tabataba moarunga diuasadi."

34 Iesus tamoata ngae ilongori pile ikatu uia nge bokai irai, "Bong ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo nge tago kasau-tina ka kusoaki!" Makara be alauri nge tamoata tago teke kababe Iesus itegi.

Kristus Tegiaka Ipura
(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Iesus Nanaranga pera nena-lo isoaki be tamoata be aine isulesuledi nge bokai itegidi, "Tamoata Moses Mata ne disulesuletaki dipile Kristus[o] nge Debiti natu! Nge masa baituka be bokai? **36** Maka ma Debiti nena-la be Oli Spirit kaiboang nena-lo be mangata bokai ipile,

'Nanaranga Tanepoa itaguraki be Tanepoa negu bokai irai: Makare kaba aradi bibiatuka oanagu-o gosoaki, nibe erekei nem mduaposakidi be ae salangaka nem bokana aem babadi erumadi mnangadi.' "[p] **37** Debiti nena-la be ne natu kaba Tanepoa kana ikilai. Nge masa baituka be Kristus kababe alauri Debiti labu-nao ngapura?"

Tamoata be aine dum bibia makara isoaki Iesus pilenga dilongo nge direre-tina.

Iesus Tamoata Moses Mata Ne Disulesuletaki Ibalakidi
(Mat 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:45-47)

38 Iesus tamoata be aine isulesuledi nge bokai ipile, "Tamoata Moses Mata ne disulesuletaki kamamatakuakidia-tina uia! Di masa dangazim uia be lili-be-matao dalalale. Be bong malala-lo dialalale nge direrere tamoata be aine takadi di damuamuakidi. **39** Pera ono serereinga-lo nge aro-tina-lo soaki direrere. Moanako bibia-lo nge kaba irakingadia-lo soaki direrere-tina. **40** Narenare dibobolesidi be kana nedi pera kandia-lo nge didokidokiledi. Be ono-ba muzingadi goalakingadi dazumzumkaki kana nge rabo nedi diaka-sasalagati. Bokainaina masa suru bibia-tina dadoki!"

Narenare Teke Tabataba Ne
(Luk 21:1-4)

41 Iesus makara 'mone' nangalakonga sakenao isoaki nge tamoata be aine dipurapura be 'tagisi' Nanaranga pera nena-lonalona nge dinanganangalako be itetedi. Tamoata kana nedi kokoko nge 'mone' kokoko-la be dinangalako. **42** Ata narenare teke kana ne tagotago ipura nge 'mone' mukumukudi daradaradi rua inangalako. 'Mone' ngae-

---

[o] **12:35** Mesaia [p] **12:36** Sam 110:1

diaru kaiboang nedi nge disiki-tina, ‘toea’ teke bokana. 43 Kodeka Iesus tagataga ne ikiladi be bokai iradi, “Moimoi ka ura-kaming! Aine ngae ‘mone’ inangalako nge moarunga ‘mone’ nangangadi iuasadi. 44 Di moarunga nge ‘mone’ nedi enobangadia-ba ka dinangalako. Egedi takadi nedi dieno. Ata narenare ngae ‘mone’ ne surikakadi ono kangkang zazanga dienoni ka inangalako. Moimoi kana ne tagotago-tina, ata ‘mone’ ne surikakadi ono ngasoaki kana nge ka inangalako.”

Iesus Nanaranga Pera Ne Gamana Irangaki
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

13 1 Iesus ambe Nanaranga pera ne ipepereki nge tagataga ne teke Nanaranga pera ne kailo itunuri be bokai ipile, “ ‘Tisa!’ Goita! Pera kailo keliadi dileuakia-tina! Patu uarikadia-tina ane ka dikeli.”

2 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Pera bibia moarunga maka kaita? Tago teke masa nena-la bokana ngatuitui. Patu ono keliadi dipura masa tago teke kabana-lo ngaeno. Moarunga masa gamanadi dapura be dagalalai!”

Sururu Bibia-tina Masa Dapura
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Olib buku nge Nanaranga pera ne ege takaianao ka ieno. Bokaibe Iesus Nanaranga pera ne ipereki nge makara Olib buku-nao ilako. Makara isoaki be Pita, Zems, Zon be Endru rubediato dipurato be ditegiato, 4 “Gorakama! Masa aira be kana ngaedi dapura? Masa rakana teke ngapura be ono kaua ngapura kana ngaedi ambe emakadi dapura be dakalingo kana?”

5 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Kaba kamaitaita uia! Tamoata teke ngabolesi-kaming takana! 6 Tamoata kokoko masa aragu-o daboli be dapura be masa bokai dapile, ‘Ngau ka ngai.’ Be masa tamoata kokoko-tina dabolesidi be dabaga-uiadi. 7 Koai bibia masa kamalolongori. Be alu masa rukudia-ba kamalongolongoraki. Ata moaki ilo-ming dibuku. Kana bokainaina masa dapura mua noko. Ata bong ono manubunga masa noko ngapura. 8 Ungguma alu masa dataguraki be ungguma takadi zaiza daeung. Anuatanepoa alu gadagada nedi zaiza masa dataguraki be anuatanepoa takadi gadagada nedi zaiza daundi. Rike masa ege-ege dapurapura. Tole bibia masa dapurapura. Kana ngaedi nge sururu matamatanatuka aine nganekineki be dapurani bokana kaoa.

9 “Kam neming-la kaba kamaitaita uia! Masa dauauri-kaming be giriki adoadoraki arodi datuiraki-kaming. Be pera ono serereinga-lo be rautotoki-kaming dapura. Ngau kanabe masa tamoata bibia aradi otioti be anuatanepoa arodi kamatui. Bokai masa kam mata-ita bokana be Pile Uia mangata kamarangakadi. 10 Ata Pile Uia ngae nge ungguma moarunga-lo rangaka ngapura noko bong on manubunga ngapura. 11 Bong diuauri-

kaming be giriki adoadoraki arodi dituiraki-kaming nge moaki ilo-ming dibuku-ba mua masa bakara kamapile. Bong ngaradi-o be pile ania-ming dipura nge ramoramo kamapile-lako. Nge tago kam ka kamapile kana. Pile kamapile kana nge Oli Spirit ka ngang-kaming be kamapile kana.

12 "Tamoata alu masa taritokadia-tina dadoki be erekei luma-dio danangadi be masa daumoatedi. Be kamoang masa natudi bokai dabasakidi. Be natu masa dataguraki be tinadi be tamadi daerekeidi be dadokidi be tamoata takadi luma-dio danangadi be daumoatedi. **13** Tamoata moarunga masa ngau kanabe dasegeaki-kaming! Ata tamoata ikaiboang be isoaki-la nibe ilako manubunga-nao masa uketa ngapura."

Kana Goalakana-tina
(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 "Kana goalakana-tina anua gagamang[q] masa kaba tago ngatuitui kanana-lo ngatuitui be kamate." [Tamoata naita pile ngaedi ileze nge labudi ngakaua-tina uia.] "Bong ngaradia-lo masa tamoata Zudea kaba-lo disoaki nge dairatu be buku kaba-lo dalako. **15** Tamoata pera kana aro isoaki nge moaki pera-lo isili be kana ne teke idoki. **16** Tamoata uma-lo isoaki nge moaki imule be kusi-sili ne ibagai. **17** Aine tinetine be aine isi natu diarururungdi nge dimakadoma-tina! **18** Nanaranga kamaraboi be kana ngaedi nge moaki aoara bong-lo dipura. **19** Sururu bong ngaedia-lonalona nge dalaba-tina kana. Toira Nanaranga lang be kateka iemaki be imai kaituka nge sururu bokainaina tago teke ipura. Sururu ngaedi dagoala-tina kana. Be alauri masa sururu bokainaina tago teke kababe ngapura. **20** Ata Tanepoa ambe amaridi salagatikadi ono kana goalakadi ngaedi dapura kana nge iaka-tukuradi. Tago ngaka-tukuradi bokana nge ambe tago teke moauriuri ngasoaki. Nanaranga ambe tamoata ne inangadi be idokidi be disoaki. Bokaibe di kanabe bong ngaedi iaka-tukuradi.

21 "Bong ngaradia-lo be tamoata teke ira-kaming, 'Kamate! Kristus[r] makare isoaki' ki ngapile 'Kristus ene isoaki' nge moakina-tina pilenga kalongo be lama kaunani. **22** Kristus bolingadi ratadi be 'propet' bolingadi ratadi masa dapura be Nanaranga tamoata ne inangadi be disoaki nge dabobolesidi. Masa kilala kaiboangdi be kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki nge kokoko-tina daemaki be ono dabolesidi. Iboadu-tina dabolesidi be dabaga-uiadi, ata tago iboadu. **23** Kaba kamaitaita-tina uia! Kana ngaedi isi tagona-la dipura be ngau urakaming-ba mua.

Tamoata Natu Mulenga
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 "Bong goalakadi ngaedi muridi masa

---

[q] **13:14** Dan 9:27 [r] **13:21** Mesaia

‘amari ngaoabubu be kalea masa tago ngamalamalama.
25 Goai masa lang-lo be dasapasi be kaiboang moarunga makatabala
lang-lo dieno nge damoakusu-ramo.’ (Ais 13:10; 34:4)
26 “Kodeka bong ngaradia-lo masa tamoata be aine moarunga Tamoata
Natu ngapurapura be date. Masa oaru-o ngasoaki be ngapura. Be masa
kaiboang ne ono tanepoanga, be kaiboang be malama ne zaiza be
ngapura. 27 Be masa ‘enzel’ ne nganepidi be kateka ege oati-lo dalako
be tamoata ne ambe Nanaranga inangadi be disoaki nge dabagadi.
Masa kateka ege takaianao be dabagabagadi nibe dalako ege takaianao
darokasapangaki.

Kai Ara ‘Pig’ Ono Tonanga Doki Ngapura
(Mat 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 “Kai ara ‘pig’ kamate be ono tonanga kamadoki. Sapara dikarai
be kauneunedi uia dipura nge ambe kamakaua kana nge amari bong
ka dapura kana. 29 Bokainatuka-la, alauri kaba bokai kaita nge ambe
kamakaua kana ngaedi ambe disaringa be babaduadua kanaming-
lo dieno. 30 Moimoi ka ura-kaming! Tamoata bong ngaedia-lonalona
masa tagona-la damate be kana ngaedi dapura. 31 Lang be kateka masa
damanubu, ata pilengagu tagona-tina iboadu damanubu.

Bong Nangata Be Amari Nangata Nge Tago Teke Ikaua
(Mat 24:36-44)

32 “Tamoata tago teke bong ngae ki amari siriki ngae ikauataki.
‘Enzel’ lang anua-lo tago dikaua. Tamoata Natu tago ikaua. Tamagu-la
ka ikaua. 33 Kamanarinari-tina uia be kamasukoaki. Kaba kamaitaita-
tina uia! Bong ono kana ngaedi dapura kana nge tago kakaua. 34 Kana
ngaedi nge tamoata teke pera kana ipereki be masaua-lo ilako bokana.
Ngalale kana nge malipilipi kana inangadi be malipi kana daememakini
kana. Malipi nge nem-nem be iandi be diememaki. Tamoata babaduadua
inarinaringi nge irai be nganarinari-tina uia be kaba ngaitaita. 35 Bokaibe
kamanarinari uia be kaba kamaitaita uia! Tago kakaua bong nangatanao
masa pera-marau ngamule. Masa rairaituka, ki oabubu lukanganao, ki
mang-o, ki anua ngazamazama ka ngamule. 36 Puranga tago kakauataki
be oaikiki-tina ipura nge moaki kaeno be ite-kaming. 37 Pile ngaedi ura-
kaming nge tamoata be aine moarunga ka uradi: ‘Kaba kamaitaita uia!’ ”

Iesus Dirabataki
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Zon 11:45-53)

14 1 Amaridi rua muridi nge Iuda moanako nedi bibia rua Pasoba be
‘Bereti’ Bababadi dapura kana. Tamoata Nanaranga ditabatabai
dimuamuadi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge zala dilelelei

be komanga-lo be Iesus dauauri be daumoatei kana. 2 Tamoata ngaedi
bokai dipile, “Moaki moanako bibia ngaedia-lo be tauauri. Nge masa
tamoata daebulo be eung teke damarangaki takana!”

Iesus Betani Anua-lo Be Burenga Ipura
(Mat 26:6-13; Zon 12:1-8)

3 Bong ngaradia-lo nge Iesus Betani-lo isoaki, tamoata kikiri dokia
ara Saimon pera kanana-lo. Makara isoaki be imoanakonako nge aine
teke bureng-dang teke boau oarika nge bulo tekena-lo idoki be ipura.
Bureng ngae nge kai ara ‘nad’ oti ka emaka ipura, be zazaia nge atabala-
tina. Kodeka aine ngae bureng ngae iuasari be Iesus pangana-nao
isuburakaria. 4 Tamoata alu makara disoaki be kaba bokai dita nge ilodi
dira be nedia-la bokai dipile, “Bakara be bureng uarika nge bizagama-
naba ipura? 5 Bureng ngae iboadu ono ‘mone’ biabia[s] tadoki be tamoata
kana nedi tagotago tandi.” Be tamoata ngaedi ditaguraki be aine ngae
diauaia-tina.

6 Ata Iesus bokai ipile, “Aine ngae kamalikitakini! Bakara ka kailo-
bukui? Ngai kana kulanglang-tina ka iemakana. 7 Tamoata kana nedi
tagotago masa izamaizama sakemingo dasukoaki. Be bong nangatanao
kamadumadi kana karere nge kamadumadi kana! Ata ngau masa tago
sakeming-lanao msukoaki. 8 Aine ngae duma ne surika ka ono idumaia.
Ngai imuasoadi be bureng oguo isuburakaria be ono ikalukanaka be
kumrakagu ngapura kana. 9 Moimoi ka ura-kaming! Ege-ege kateka
ngaenao Pile Uia ngae disulesuletaki masa aine ngae muzinga ngaedi nge
dararangaki. Be masa muzinga ngaedi kanabe ilodi daniani.”

Iudas Isumoala Masa Iesus Erekei Luma-dio Nganangai
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Kodeka Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua teke ara Iudas Iskariot
nge itaguraki be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadia-lo ilako
be Iesus ngadoki be luma-dio nganangai kana. 11 Tamoata ngaedi Iudas
pilenga dilongo nge direre-tina be dirai masa alauri ‘mone’ oti dazazai.
Makara be Iudas zala ilelelei masa bong nangatanao zala iauia ngapurani
be Iesus ngadoki be luma-dio nganangai kana.

Kana Ono ‘Pasoba’ Kania Ngapura Kana Adorakadi Dipura
(Mat 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Zon 13:21-30)

12 Amari muamuatuka ono moanako ara ‘Bereti’ Bababadi emaka
ipurapurao nge tagataga ne Iesus bokai ditegi, “Inanga galako be kana
gadoraki be ono ‘Pasoba’ takani kana kurere?” Maka ma bong ngaedia-lo

---

[s] **14:5** Barasi teke zazanga bokana.

ka ‘sipisipi’ ono ‘Pasoba’ kania ipurapura nge diumoatemoatedi. 13 Bokaibe
tagataga ne rua inepi-diaru be bokainatuka ira-diaru, “Ierusalem
kamalakoru. Makara masa tamoata teke dang boadi ibazibazi nge ngate-
kamingru. Kamatagaiaru 14 be pera isililako kanana-lo nge kamalakoru
be pera-marau bokai kamaraiaru, ‘Tisa’ bokai ipile, ‘Pera ege ono lou
dokinga negu inanga ieno be ono tagataga negu zaiza ‘Pasoba’ gakani?’
15 Be ngai masa pera ilo biabia atabalabala teke ngarangaka-kamingru.
Kaba ono soakinga be bagi ono moanakonga nge ambe adorakadi dipura
be dieno. Kana makara kamamoataungakiru be masa makara tamoanako.”
16 Kodeka tagataga rua nge dialaleru. Dialale-ru nge Iesus-la kana irangaki
bokana dita-ru. Be kana ono ‘Pasoba’ dakani kana nge diadorakiru.

17 Ambe rairaituka nge Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua zaiza be kaba
ono damoanako kanana-lo dilako. 18 Disoakiria bagi ono moanakonga-lo
be dimoanakonako nge Iesus tagataga ne bokai iradi, “Moimoi ka ura-
kaming! Tekem masa erekei luma-dio gonangaia. Tamoata ngae makare
kimoanakonako-buduru.”

19 Tagataga ne pile bokai dilongo nge ilodi dibuku be teke-teke
ditegitegi, “Masa ngau ki?”

20 Makara nge Iesus bokai iradi, “Kam ma kulemoa-be-rua mara-ming
ka teke masa erekei lumadi-o gonangaia. Tamoata-ma maka ‘bereti’ kana
idoki be ngau keru tabira-lo kinangalako-budurua-re! 21 Moimoina-tina
Tamoata Natu masa Nanaranga-la ‘Buku’ ne ipile bokana be ngamate.
Ata tamoata maka Tamoata Natu erekei luma-di inangai nge imakadoma-
tina! Bai-tina-ma ka tina inekiaki!”

Tanepoa Moanako Ne
(Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25)

22 Bong dimoanakonako nge Iesus ‘bereti’ teke idoki be Nanaranga
iperui be ikotoi be tagataga ne iandi be bokai iradi, “Kamadoki be
kamakani. Ngae nge negu tamoata-gu.” 23 Dimoanako-doi kodeka ‘uain’
sema tekena-lo idoki be Nanaranga iperui be iandi be dising. 24 Be bokai
iradi, “Ngae nge negu daraka-gu. Darakagu ngaedi ane ka Nanaranga
taoa ne oauoau tamoata moarunga zaiza iemakadi. Tamoata be aine
kokoko-tina kanabe darakagu suburakadi dapura kana. 25 Moimoina-
tina ka ura-kaming! Tagona-tina iboadu ‘uain’ damaka kaba msing nibe
ngalako bong ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo be masa ‘uain’
oauoau msing.” 26 Kodeka rang teke dimoasi be Olib buku-nao dilako.

Iesus Ipile Pita Masa Ngaolitaki
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Zon 13:36-38)

27 Makara be Iesus bokai iradi, “Kam moarunga masa kamairatu be
kamapereka! Nanaranga ‘Buku’ nena-lo bokai digere,

‘Ngau masa ‘sipisipi’ akolakola mpaliti be ‘sipisipi’ dairatu.’
(Zek 13:7)

28 “Ata mate-lo be marang masa aro-ming mua be Galili-lo msoaki.”

29 Iesus bokai ipile nge Pita ikatu be bokai irai, “Moarunga masa dairatu. Ngau tagona-tina iboadu miratuiko!”

30 Kodeka Iesus itaguraki be Pita bokai irai, “Pita! Moimoi ka uraiko! Kaituka oabubu ngaena-lo masa mang tagona-la bong rua ngakatararaua be kaiko masa bong toli gopile tago kukauataka!”

31 Ata Pita ikai-tina be bokai ipile, “Iboadu tamate-buduru, ata ngau tagona-tina iboadu mpile tago ukauatakiko!”

Be tagataga ne takadi nge bokaina-doi dipile.

Iesus Uma Ara Getsemani-lo Be Irabo
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Kodeka dialale be kaba aradi Getsemani-lo dipura. Makara nge Iesus tagataga ne bokai iradi, “Bokai kamasoaki be mlako be mrabo.” 33 Kodeka itaguraki be Pita, Zems be Zon ibagadiato be dialale-buduto. Iesus nge ilo inodo-tina be ilo ibuku-ramoi. 34 Be bokai ipile, “Ilogu inodo-tina be ambe saringatuka mate bokana kana. Bokai kamasoakito be kaba kamaitaita-to!” 35 Kodeka mukuna-la ilako be kateka-o itapuloria be irabo, iboadu-tina nge bong ngaedi ono sururu ngadoki kana nge moaki sesu ono didauraki. Dalako-ba. 36 Kodeka bokai ipile, “Tama-gu. Negu Tamagu, kaiko kuboadu kana moarunga goemaki. Sururu ngaedi godokilea. Ata moaki rerengagu kutagadi. Kaiko-la rerengam gotagadi.”

37 Bokai irabo be imule nge tagataga ne itedi ambe dienosoa. Be itaguraki be Pita bokai irai, “Saimon, kaiko kueno ki? Tago iboadu amari siriki ne tekena-la bokana gonari be gosoaki ki?” 38 Kodeka bokai ira-diato, “Kaba kamaitaita uia! Kamaraborabo be masa toitoi tago teke ngatoi-kaming. Moimoi ilogu isumoala, ata kusi-gu imangongo-tina.”

39 Iesus bokai ipile be kaba ialale be enumua-la irabo bokana irabo. 40 Kabana-ma ka imule be tagataga ne itediato nge dienosoa-tinato. Mata-diato nge dimoatubu-tina, be tago dikauato masa baituka daraiato. 41 Alauri Iesus bong tolia imule nge bokai ira-diato, “Kam isi kamanaua be kaeno! Eno iboadu! Kaba kamaita! Tamoata Natu ambe muzigoala ememaki luma-dio dinangai. 42 Kamatui be talale. Kamate! Tamoata erekei luma-dio nganangaia kana ambe ipura.”

Iesus Uaura Ipura
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Zon 18:3-12)

43 Iesus isi ipilepile-la be tagataga ne kulemoa-be-rua teke ara Iudas ipura. Tamoata dum biabia teke nge asi ono eunga be meng dibazi be Iudas muri ditagatagai. Tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi,

tamoata Moses Mata ne disulesuletaki be Iuda tamoata nedi bibia ka
dinepidi be dipura. 44 Iudas enumua be tamoata ditagai nge bokai iradi,
“Tamoata uaroki nge ngai! Kamauauri be kamabagai!”
45 Bokaibe bong Iudas ipura nge oaikiki-tina ilako be Iesus bokai
irai, “ ‘Tisa,’ ” be iaroki. 46 Tamoata Iudas ditagai kaba bokai dita nge
ditaguraki be Iesus didokimatei be diuauri.
47 Makara nge Iesus tagataga ne teke saringa bokai ituitui asi ne
idoki be tamoata ngaedi teke kungi izamtotokani. Tamoata kungi
izamtotokani nge tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi
malipilipi kana kata. 48 Kodeka Iesus itaguraki be bokai iradi, “Ngau eung
kata marangaki kana ka asi ono eunga be meng kadoki be kapura be
kauaura? 49 Izamaizama sakemingo usukoaki be Nanaranga pera nena-
lo be usulesule-kaming nge tago kadoka be kauaura! Ata nge ono pile
Nanaranga ‘Buku’ nena-lo dieno nge emakadi dapura be dakalingo kana
ka bokai kamuzi!” 50 Makara be tagataga ne diratu be dipereki.
51 Tamoata amuna teke nge kusi ne tekena-la manipi oaoaoa iokori
be Iesus itagai. Makara nge tamoata Iudas ditagai ditaguraki be
dadokitagaki kana, 52 ata iratu. Iratu-ratu nge kusi ne itarube be
nemoalala-ba iratu.

Iesus Iuda Tamoata Nedi Bibia Arodi Itui

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Zon 18:13-14, 19-24)

53 Kodeka Iesus dibagai be tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka
nedi pera kanana-lo dilakuaki. Be tamoata Nanaranga ditabatabai
dimuamuadi moarunga, Iuda tamoata nedi bibia be tamoata Moses Mata
ne disulesuletaki nge dipura be dikabuni. 54 Pita nge ne lauaba-nao be
itagatagadi. Be ilako tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi
pera kana ari-dialo isili. Makara nge tamoata pera dinarinaringi zaiza
isoaki be eoa iboatoboato.
55 Kodeka tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi, be Iuda
tamoata nedi bibia ‘Kansolo’ nedi-o disoaki moarunga nge tamoata alu
dikiladi be Iesus-o giriki danangalako be daumoatei kana. Ata giriki tago
teke diteani. 56 Tamoata kokoko-tina boli pile ono dinangalako, ata pile
nem-nem be diemaki be tago tekedi suridi tekedi. 57 Kodeka tamoata alu
ditui be boli pile tekedi Iesus ono dinangalako be bokai dipile, 58 “Keka
Iesus kilongori bokai ipile-ra Nanaranga pera ne tamoata dikeli nge
ngagamani be amaridi toli ilodia-lo be takaia tamoata tago dikeli nge
nganaguraki.” 59 Ata tamoata ngaedi nge pile nem-nem be diemaki. Pile
nedi labudi tago tekedia-doi.
60 Kodeka tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi arodi
ituirake be Iesus bokai itegi, “Pilengadi gokatu ki tago? Rakana pile kaoa
ka omo diununglako?” 61 Ata Iesus imoadubulae-ba be pilengadi tago

sesu ikatu. Makara nge tamoata biabia ngae kaba itegi, “Kaiko Kristus, Nanaranga rakeaka ipurapura Natu ki tago?”

62 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “E! Ngau-ma. Tamoata Natu masa Nanaranga Kaiboangina-tina luma oana-nao[t] ngasoaki be kamate. Be masa oaru lang anua-lonalona odio ngasoaki be ngapura.”

63 Iesus bokai ipile nge tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi itaguraki be kusi-sili ne sasalaga idoki-sare be bokai ipile, “Tamoata kaba moaki teke takilai be pile ono inangalako! **64** Kam moarunga ambe kalongo-doi! Nanaranga ono imanai. Ilo-ming ba dipile?” Kodeka moarunga makara disoaki nge pile ono dinangalako be dipile umoatea ngapura.

65 Kodeka tamoata alu ditaguraki be dimoangori. Be kusi mapala teke didoki be mata ono disuku be luma-di dikinglulu be diuni be bokai dipile, “Pile mumuakadi alu gopile naita ka iungko!” Kodeka tamoata pera dinarinaringi nge ditaguraki be dibagai be dapaliti.

Pita Iaoli Be Ipile Iesus Tago Ikauataki

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Zon 18:15-18, 25-27)

66 Pita nge isi eruma pera ari-dialo isoaki. Makara isoaki nge aine teke tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi imalipilipini nge ipura.

67 Be bong aine ngae Pita eoa iboatoboato be ite nge idedeia-uia be bokai irai, “Kaiko be! Nasaret tamoata Iesus kam-ru kalalale-buduru.”

68 Ata Pita ikatu be bokai ipile, “Ngau tago ukaua! Ilogu tagona-tina ikaua rakana kata ka kurangarangaki!” Be itui be zala aoa-nalo ilako. Makara nge mang teke ikatararaua.

69 Kabana-ma ka aine malipilipi ngae Pita ite be tamoata makara dituitui nge bokai iradi, “Tamoata ngae nge di kata!”

70 Ata Pita kaba iaoli. Alauri nge tamoata makara dituitui ditaguraki be Pita bokai dirai, “Moimoina-tina be kaiko di kata! Kaiko Galili tamoata kata!”

71 Makara nge itaguraki be nena-la ingesuaki be pile tago tototo ane be bokai ipile, “Nanaranga iboadu sururu bibia-tina ngana! Moimoina-tina ka upile tamoata karangarangaki nge tagona-tina ukauataki.”

72 Pita bokai ipile nge mang bong ruaia ikatararaua. Makara nge Pita Iesus pilenga ilo iandi. Iesus Pita bokai irai, “Mang tagona-la bong rua ngakatararaua be masa kaiko bong toli gopile tago kukauataka.” Bokaibe Pita tang kana-tina-biabia iemaki.

Iesus Pailot Aro Itui

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Zon 18:28-38)

15 **1** Izama nge oabuna-tina be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi, tamoata Moses Mata ne disulesuletaki, Iuda

---

[t] **14:62** Kaba ngaedi nge aradi bibiatuka.

tamoata nedi bibia, be Iuda tamoata nedi bibia ‘Kansolo’ nedia-lo disoaki nge dipura be pile dipali be Iesus diuauri be dieluaki Pailot-lo.

2 Kodeka Pailot itaguraki be Iesus bokai itegi, “Kaiko Iuda anuatanepoa nedi?”

Be Iesus pilenga ikatu be bokai ipile, “Kaiko-la kupile bokana.”

3 Tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi nge pile moagili-moagili Iesus ono dinangalako. 4 Kabana-ma ka Pailot bong ruaia itegi, “Bakara? Pile nem ono goiakiko kana tago ki? Gote! Pile kokoko-tina omo diuaulako!”

5 Ata Iesus pile tago tekena-tina ikatungi. Iesus pile tago sesu ikatu nge Pailot ipitilaki-tina be tago sesu ipile.

Dipile Be Iesus Ngamate Kana

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Zon 18:38–19:16)

6 Bong ‘Pasoba’ moanako rakeaka ipurapura barasi teke-teke ilodia-lo nge muzi nedi teke bokai ieno: Tamoata be aine dapura kodeka tamoata uaura-lo disoaki nge rerengadia-lo teke darangaki be Pailot ngarubetaki. 7 Bong ngaedia-lo nge tamoata teke uaura-lo isoaki, ara Barabas. Tamoata ngae nge Iuda tamoata alu zaiza be eung biabia teke ungguma Rom diemakadi be tamoata alu diundi be dimate. 8 Kodeka tamoata be aine dipura be barasi moarunga-lo dimuzimuzi bokana Pailot dirai be tamoata uaura-lo disoaki nge teke ngarubetaki kana.

9 Makara be Pailot ikatu be bokai iradi, “Kam karere Iuda anuatanepoa kandi mrubetaki be miang-kaming ki?” 10 Pailot ikaua tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi ka Iesus dinama-rataki be ngaia-lo dieluaki. 11 Ata tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi ditaguraki be tamoata be aine ilodi diung be dapile Barabas ngarubetaki be ngandi.

12 Bokaibe Pailot kaba itegidi, “Be tamoata ngae kam Iuda anuatanepoa kana-ming kana kapile nge ba mbasaki?”

13 Be tamoata be aine dimere be bokai dipile, “Kai kapalapala uauau-o rokatagaka ngapura!”

14 Be Pailot kaba itegidi, “Bakara ka? Giriki nangata iemaki?”

Ata di kodeka dipi-tina be dimere be bokai dipile, “Kai kapalapala uauau-o rokatagaka ngapura!”

15 Be ono ilodi ngaka-uiadi kana nge Pailot itaguraki be Barabas irubetaki be iandi. Kodeka ipile be Iesus dirautotoki be kai kapalapala uauau-o darokatagaki kana.

Koai Tamoata Iesus Ono Dimanai

(Mat 27:27-31; Zon 19:2-3)

16 Alauri nge Rom koai-bagi tamoata Iesus didoki be dilakuaki Pailot pera kana malala-nalo disoakingaki, kodeka koai-bagi tamoata takadi

dikiladi be dipura. 17 Makara be kusi-sili biabia daradara teke disiliakani
be oarige ragaragadi diraulemoang be pangana-nao dinangaria.
18 Kodeka luma-di dirorokakini be bokai dirarai, “Aram atabala-tina
ngaeno, Iuda anuatanepoa nedi!” 19 Be kai oti pangana-nao diuniuni.
Kodeka dimoangori be aro tukudi-o dirokazokuria be diboadukuni.
20 Ono dimanai-doi kodeka kusi-sili daradara dipasikani be nena-tina
disiliakani. Kodeka dibagai be dieluaki be kai kapalapala uauau-o
darokatagaki kana.

Iesus Kai Kapalapala Uauau-o Dirokatagaki
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Zon 19:17-27)

21 Zala-lo nge Sairini tamoata teke Aleksanda be Rupus tama-diaru ara
Saimon dite be diakangaoi be Iesus kai kapalapala uauau ne ibazi. Saimon
nge anua sisiki-lo ka Ierusalem ilakolako. 22 Makara be Iesus dilakuaki
kaba tekedi aradi Golgota-lo. Ara ngae labu bokai, “Tamoata pangana paki
kaba ne.” 23 Makara be ‘uain’ ngesi ara ‘mir’ zaiza dibairi nge diani be
ngasing kana, ata isege. 24 Kodeka kai kapalapala uauau-o dirokatagaki, be
kusi ne dinege be nedi didoki. Kusi ne dadoki kana nge guzui teke diemaki
be ono dikaua kusi nangata masa naita ngauasai be ngadoki.

25 Amari isi malala zage atata ieno, kaleti dipile ‘9 kiloki’ be Iesus kai
kapalapala uauau-o dirokatagaki. 26 Pile Iesus ono dinangalako be ono
diumoatei nge bokainatuka digere, “Iuda Anuatanepoa Kandi.” 27 Tamoata
anakonako rua nge Iesus zaiza dirokatagakidi. Takaia oanana-o be takaia
ngasina-o. 28 Bokaibe pile tekedi Nanaranga ‘Buku’ nena-lo nge dikalingo,
“Masa anakonako zaiza uarea ngapura.”[u]

29 Tamoata be aine bokai dilakolako be dimulemule nge panganadi
ditatatai be Iesus dingengengeri be bokai dipilepile, “Ni! Nge kaiko ka
Nanaranga pera ne gogamani be amaridi toli ilodia-lo be kaba gokeli
kana! 30 Ak, nem-la gouketiko be kai ngaranao be maka gobala!”

31 Be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be tamoata Moses
Mata ne disulesuletaki nge bokaina-doi Iesus ono dimanai be nedia-
la bokai dipile, “Tamoata takadi nge iuketidi, ata tago iboadu nena-la
ngauketi! 32 Nge ka Kristus-re! Be ngai ka Iuda anuatanepoa kandi! Kai
ngaranao be makare gobala masa gateko be lama gauni!” Tamoata rua
Iesus zaiza dirokatagakidi nge bokaina-doi takadi bokana dingengeria-ru.

Iesus Imate
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Zon 19:28-30)

33 Amari malala-tina ieno nge kateka oabubu isukumi. Oabubu ieno-
la nibe amari aoa-lo ibala. 34 Ambe amari malala zage-aoa[v] nge Iesus

---

[u] **15:28** Ais 53:12 [v] **15:34** Kaleti dipile ‘3 kiloki.’

ipi-tina be ikilau be bokai ipile, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Nge bokainatuka ka ipile, “Nanaranga negu! Nanaranga negu! Bakara ka kupereka?”

35 Tamoata alu saringa dituitui be dilongori nge bokai dipile, “Kamalongo! Ilaiza ikilakilai.”

36 Kodeka tamoata teke kusi mapala matoli idoki be ipananalako be ‘uain’ kapisana-lo ibizari be kai teke buruna-o inangai be idokiteteki be Iesus ngani be ngasing kana, ata bokai ipile, “Iei, abo noko! Tarapu be kaba taita noko! Baraoa Ilaiza ngapura be ngaori!”

37 Kodeka Iesus ipi-tina be inaboaki be imate. 38 Iesus imate nge kusi biabia Nanaranga pera nena-lo itobitobi nge imasare atabala be ibala be ilako ege rua ipura. 39 Koai-bagi pangana nedi makara Iesus kai ne aro ituitui be merenga ilongo be baituka be imate ita nge bokai ipile, “Moimoina-tina tamoata ngae Nanaranga Natu.”

40 Aine alu nge muku kasauba ditui be kaba ditaita. Aine ngaedi teke nge Magdala aine ara Maria. Takaia nge Maria, Zems sikisiki be Iosep tina-diaru. Be teke nge Salome. 41 Bong Iesus Galili-lo isoaki nge aine ngaedi ka ditagatagai be didumadumai. Be aine takadi Iesus zaiza be Ierusalem dilako-budu nge kokoko makara disoaki be.

Iesus Kumraka Ipura

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Zon 19:38-42)

42 Amari ono Iesus imate nge Iuda bong nedi ono ‘Pasoba’ Moanako dimoatautaungaki. Ngazama nge bong ono manauanga ‘Sabat’ kana. Ambe rairai-tuka nge 43 Arimatea tamoata ara Iosep ipura. Iuda tamoata nedi bibia maradi nge ngai ara otioti. Ngai tamoata iauia be bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge irapurapungi. Bokaibe nena-la ikaingaki be ilako Pailot aro itui be Iesus mate ikeliaki. 44 Pailot ilongo Iesus ambe imate nge ipitilaki-tina. Kodeka koai-bagi pangana nedi ikilai be itegi Iesus ambe moimoi be enumua be imate ki? 45 Pailot koai-bagi pangana nedi ngae pilenga ilongo Iesus ambe imate nge isumoala be Iosep itaguraki be Iesus mate nge ibagai. 46 Kodeka Iosep kusi oaoaoa teke ibagai be Iesus ioraria be kusi ngae oti ikingsukumi be gimoa teke ilona-lo inangalako. Gimoa ngae nge patu kanabiabia teke ilona-lo ka emaka ipura. Kodeka Iosep patu kanabiabia teke igegeakalako be Iesus poda aoa ono ionoti. 47 Magdala aine ara Maria be Maria, Iosep tina nge makara disoakiru be kaba ono Iesus dinangai nge ditaru.

Iesus Mate-lo Be Imarang

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Zon 20:1-10)

16 1 Bong ono manauanga ‘Sabat’ imanubu nge Magdala aine ara Maria, Salome be Maria-la taka Zems tina nge bureng be

kana takadi boaudi uarikadi[w] dizazato be dalaleto be ono Iesus mate daburengiato kana. 2 Bokaibe izama 'Sabat' muri nge oabuna-tina amari ambe irakerake be Iesus poda-nalo dilakoto. 3 Zala-lo dialalaleto nge nedialanato bokai diepilei-to, "Masa naita patu biabia poda aoa ono onota ipura ngagegeaki?"

4 Ata bong dilakopurato nge patu biabia poda aoa ono onota ipura nge ambe gegeaka ipura. 5 Be poda kaka ieno be diteato bokana disilito. Disili-to nge tamoata amuna teke kusi-sili salagakoe oaoaoa isilisili nge bokai poda ege oana-nao isoaki be diteato. Diteato nge dipitilaki-tinato.

6 Makara nge tamoata ngae bokai ira-diato, "Taburi-mingto moaki dira! Ngau ukaua kamto Nasaret tamoata Iesus, kai kapalapala uauau-o rokatagaka ipura ka kaleleleato. Tago ambe maka ieno. Ambe imarang. Kaba ono dinangai maka kamaitato. 7 Kamalaleto be tagataga ne be Pita bokai kamaradi, 'Aro-ming ngamua be Galili ngalako kana. Masa makara kamate, ne iraka-ming bokana.' "

8 Aine ngaediato nge pitilaki tagona-tina diuiato. Bokaibe taburi-diato nge dira-tina be reresabu zaiza be dipusikato be diratuto. Be kana ditato nge tago teke dirangakini. Taburidia-mato dira-tina!

Iesus Magdala Aine Maria Ipurakani
(Mat 28:9-10; Zon 20:11-18)

[9 Iesus nge amari muamuatuka-lo be[x] oabuna-tina be mate-lo be imarang. Mate-lo be imarang nge Magdala aine ara Maria ipurakani. Aine ngae ka toira Iesus mariaba goalakadi lima-rua ilona-lo itaodi. 10 Be nge Maria ngae ka ilako be Iesus sukoaki-budu ruanga iradi. Di nge ilodi dibuku be ditangtang be disoaki. 11 Ata bong bokai dilongo Iesus ambe moauriuri isoaki be Maria ite nge lama tago diuni.

12 Alauri nge Iesus itabuli be takaiana-ba ipura be tagataga ne rua ipuraka-diaru. Tagataga ne rua nge anua diperekiaru be masauaba-lo dialalaleru be ipuraka-diaru. 13 Be tagataga rua ngae-diaru nge dilakoru be tagataga ne takadi diradi. Ata di tagataga ngae-diaru pilengadi tago lama diungdi.

Iesus Tagataga Ne Kulemoa-be-teke Ipurakadi
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Zon 20:19-23)

14 Alauri nge tagataga ne kulemoa-be-teke disoaki be dimoanakonako be ipurakadi. Makara nge itaguraki be iebulodi, bakara, ilodi nge dikaingaki be lama tago diuni. Labu takaia ono tagataga ne iebulodi nge tamoata be aine takadi Iesus dite ambe mate-lo be imarang be diradi, ata

---

[w] **16:1** Kana bokainaina nge ono tamoata matedi diburengrengdi be tago oaikiki-la dimoapurupuru. [x] **16:9** Kaleti pile-lo nge 'de' muamuatuka 'uiki' ilona-lo. Kaituka 'Sande' kana tapile.

di lama tago diuni. 15 Kodeka bokai iradi, “Kamalale be ege-ege kateka-o
Pile Uia ngae tamoata be aine moarunga mangata kamarangakadi.
16 Tamoata naita lama iuni be araguo be rukuia ipura masa Nanaranga
ngauketi be ngamuleaki. Ata tamoata naita lama tago iuni masa alauri
sururu bibia-tina dadoki. 17 Tamoata lama iuni masa kaiboang ania
ngapura be kilala kaiboangdi ngaememaki. Aragu-o be masa mariaba
goalakadi ngataotaodi be iboadu pile takadia-lo ngapilepile. 18 Be moata
goalakadi idoki ki zere goalakadi ising masa tago ngamate. Be luma masa
moremore odio ngananga-nangaria be dauiauia.”

Iesus Lang-lo Irake

(Luk 24:50-53; Apo 1:9-11)

19 Tanepoa Iesus tagataga ne iradia-doi, kodeka Nanaranga idoki be
lang anua-lo ikautakingaki be kaba aradi bibiatuka oana-nao isoaki.
20 Kodeka makara be tagataga ne dialale be ege-ege Pile Uia mangata
dirangaki. Be Tanepoa nge ne zaiza be dimalipilipi-budu. Be pile ne ono
iemaki be dikalingo nge kilala ne kaiboangdi iememaki.]

LUKAS

Pile Dimua

1 1 Biabiadi Teopilus, tamoata kokoko-tina panganadi dizeleki be kana
Iesus Kristus marada ipuraki be dikalingo nge digere. 2 Kana ngaedi
nge tago tamoata-ramo kaoa ka dirangaki. Tago. Nge tamoata nedi matadia-
lo matamatana-tina be kaba dita, be tamoata maka Nanaranga pilenga
dirarangaki ka dira-kama be geretadi dipura. 3 Kaiko Biabiadia-tina Teopilus,
kana ngaedi nge negu-la be labudia-lo be uliliti-uia be ukauataki-uia ka
mgereniko kana. Be nge iuia kana ngaedi nge dipura-la bokana mtagadi be
mgereniko kana. 4 Bokai muzi be masa bokai gokaua kana moarunga makare
rangakadianiko dipura nge moimoi be dipura be dikalingo.

Zon Baptais Puraia Rangaka Ipura

5 Bong Erot Zudea anuatanepoa kandi bokana isoaki nge tamoata teke
isoaki ara Sakarias. Tamoata ngae tama be tubu nge tamoata Nanaranga
ditabatabai kaoa. Bokaibe ngai nge tamoata Nanaranga ditabatabai ara
Abaiza labunao ka ipura. Roa ara Elisabet. Be Elisabet tama be tubu
nge bokaina-doi tamoata Nanaranga ditabatabai kaoa. 6 Soakinga-diaru
Nanaranga mata-nao nge diado-tina, be Tanepoa mata ne be pilenga
moarunga nge ditagatagadia-tinaru. 7 Ata natu-diaru tago, bakara
Elisabet ikupi, be Sakarias ambe ikamoangbia be Elisabet ambe iainebia.
8 Bong teke nge tamoata Nanaranga ditabatabai Abaiza labunao dipura
nge bong nedi ono Nanaranga pera ne ilo ratana-lo malipi nedi daemaki
kana. Ramani ngaranao nge Sakarias bong ne ono makara ngamalipi
kana. 9 Tamoata Nanaranga ditabatabai mata nedi teke bokai ieno: Aradi
dagere be dazumkaki. Kodeka ara teke darepeki. Ara nangata direpeki
nge tamoata ma ngae ka ngalako Nanaranga pera nena-lo be au-kusi
boaudi rongorongo ngabulai. Bong ngaranao ara teke direpeki nge
Sakarias ara ipusika. Bokaibe Sakarias ilako be Tanepoa pera nena-lo
au-kusi boaudi rongorongo ngabulai kana. 10 Bong ono au-kusi bulanga
dipura be Sakarias isili be au-kusi ngabulai kana nge tamoata be aine
kokoko-tina dipura be eluku ditui be diraborabo.

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Bong Sakarias Nanaranga pera ne ilo ratana-lo isili be bagi ono au-
kusi bulanga-lo ituitui nge Tanepoa ‘enzel’ ne ipura be bagi ege oananao
itui.
12 Sakarias ‘enzel’ ite nge ipitilaki-tina, be taburi nge ira-tina.
13 Ata ‘enzel’ ngae bokai ipile, “Sakarias, taburim moaki ira.
Nanaranga ambe rabo nem ilongo. Roam Elisabet masa natu moane
teke nganekiakamko, be masa ara Zon gobuleakani. 14 Natu ngae
masa ngaemakiko be surim dauia be ilom ngauaria-tina. Be bong tina
nganekiaki masa tamoata be aine kokoko-tina ngaemakidi be suri-uia
bibia-tina dadoki. 15 Be Tanepoa mata-nao masa ara ngalaba-tina. ‘Uain’
ki dang kaikai moakina-tina teke ising. Bakara, isi tina ilona-lo ngaeno be
masa Oli Spirit natu ngaena-lo ngakauri. 16 Be nge ngai ka Israel tamoata
be aine kokoko-tina ngamuleakidi be Nanaranga nedi Tanepoa-lo damule
kana. 17 Ngai masa Ilaiza mariabaka be kaiboang nena-lo be Tanepoa aro
ngamua, be ono kamoang ilodi ngabuiri be natudi datalaridi. Be tamoata
panganadi patu bokana masa ilodi ngabuiri be tamoata adoadodi
kauangadi malaidi nge datagadi. Ngai ka Tanepoa tamoata be aine ne
ngamoataungakidi be dasoaki be Tanepoa ngapura kana.”
18 Kodeka Sakarias itaguraki be Nanaranga ‘enzel’ ne bokai itegi, “Nge
masa baituka be mkaua pile ngaedi nge kalingodi ki tago? Ngau ambe
ukamoangbia-tina be roagu ambe iainebia-tina!”
19 Be ‘enzel’ ikatu be bokai ipile, “Ngau Gabriel. Ngau ka izamaizama
Nanaranga aro utuitui. Nanaranga ka inepia be taepileiru be pile uia
ngaedi mraiko kana. 20 Pilengagu ngaedi lama tago kundi bokana masa
pile gobebe be tago sesu gopilepile nibe ngalako kana-ba ngaedi dapura.
Pilengagu ngaedi masa bong-tina nedi-o be dapura be dakalingo.”
21 Tamoata be aine eluku disoaki be dirapurapu nge ilodi dilelelenaki
bakara ka Sakarias uanana sasalaga-tina Nanaranga pera nena-lo
isoaki. 22 Bong ipusika nge pile ibebe be lumana-ba ane iraradi. Makara
nge tamoata be aine eluku disoaki dikaua Sakarias kaba takadia-ba
Nanaranga pera nena-lo ita. Nge bokai ka pile ibebe be lumana-ba ane
iraradi.
23 Sakarias Nanaranga pera nena-lo malipi ne dimanubu nge pera
kanana-lo imulelako. 24 Alauri nge roa Elisabet itine, be pera kandiaru
tago sesu ipereki nibe kalea lima dimanubu. 25 Kodeka Elisabet bokai
ipile, “Tanepoa ka kana ngae iemakana. Bong ngaedia-lo be ilo iuiataka
be tamoata moarunga matadi-o maiangagu irokaki.”

Iesus Puraia Rangadia-ba Mua Ipura

26 Elisabet itine be kalea lima-tekeanao nge Nanaranga itaguraki be
‘enzel’ ne Gabriel inepalako anua ara Nasaret-lo, ege Galili kaba-lo.
27 Makara Nasaret-lo nge Gabriel ilako be aine barasi teke moane zaiza

isi tago sesu dieno-budu ara Maria nge ipurakani. Aine barasi ngae
nge tamoata teke Israel Anuatanepoa nedi biabia Debiti labunao ipura
ara Iosep dirauamani be ngauati kana. 28 Bokaibe 'enzel' Gabriel ilako
aine ngaena-lo nge bokai ipile, "Ilo-uia kaiko-lo ngaeno! Nanaranga
ilo iuiatakiko-tina. Tanepoa kaiko-lo isoaki be marou ne bibia-tina ane
imarouiko!"

29 Maria pile ngaedi ilongo nge ilo ibuku-tina be ilo bokai ilelenaki,
"Nge rakana pile kaoa?"

30 Ata Nanaranga 'enzel' ne bokai ipile, "Maria, taburim moaki ira!
Nanaranga ilo iuiatakiko-tina be marou ne uia-tina ane imarouiko!
31 Masa gotine be natu moane teke gonekiaki, be masa ara Iesus
gobuleakani. 32 Natu ngae masa ara ngalaba-tina be Nanaranga
Atabalabala-tina Natu kana dakilakilai. Nanaranga Tanepoa masa
ngataguraki be tubu Debiti tanepoa ne ngadoki be Natu ngae ngani. 33 Be
masa Zekop tubu anuatanepoa nedi bokana ngasukoaki. Tanepoanga nge
tago manubunubu, nem-kueno daeneno kana!"

34 Be Maria itaguraki be 'enzel' bokai itegi, "Nge masa baituka? Ngau
isi moane tago teke keru kieno-buduru!"

35 Be 'enzel' ikatu be bokai ipile, "Oli Spirit masa omo ngabala be
Nanaranga Atabalabala-tina kaiboang ne masa aungakadi dakubatiko.
Bokaibe natu kusi-rata gonekiaki kana nge masa Nanaranga Natu kana
kilaia ngapurapura. 36 Dara nem Elisabet ilom ngani. Ngai ikupi kana
dirangaki, ata ambe itine, be nge ambe kalea ne lima-tekeana-lo ka isoaki.
Moimoi iainebia, ata itine. 37 Bokai gokaua: Kana tago teke Nanaranga
tago iboadu ngaemaki. Nanaranga iboadu kana moarunga ngaemaki."

38 Be Maria bokai ipile, "Ngau Tanepoa dududu kana. Kana ngaedi
iboadu kupile-la bokana dapurana!" Makara be Nanaranga 'enzel' ne
Maria ipereki be ialale.

Maria Ialale Be Elisabet Ite

39 'Enzel' ialale be muri nge Maria ikatiuana be itui be oaikiki-tina
anua teke Zudea buku kaba-lo ieno-lo ilako. 40 Makara nge ilako Sakarias
pera kanana-lo be Elisabet bokai irai, "Ilo-uia kaiko-lo ngaeno!"

41 Maria bokai ipile nge natu-muku Elisabet ilona-lo inaulaki, be
Oli Spirit ibala be Elisabet ilona-lo ikauri. 42 Kodeka Elisabet kaikai-la
inaboaki be bokai ipile, "Aine moarunga maradi nge marou bibia-tina
kaiko-lo daeno. Be natu gonekiaki kana nge iboadu marou bibia ono
daeno. 43 Ata nge bakara ka ngau muaka bibia udoki be Tanepoa negu
tina ngau-lo ipura? 44 Maka ma kupura be ilo-uia kuana be malongam
kungigu-lo ilako nge oaikiki-tina natu-muku ilogu-lo suri diuia be
inaulaki. 45 Surim dauia! Tanepoa masa iraiko-la bokana kana irangaki
nge ngaemaki be dakalingo!"

Maria Moasi Ne Ono Nanaranga Irakeaki

46 Makara nge Maria bokai ipile,
"Ilogu ere-moarunga be Tanepoa urakeaki. 47 Mariabakagu
Nanaranga isuri-uiataki, bakara ngai ka Uketiketi negu. 48 Ngau
malipilipi kana erumaruma-tina ka ilo iana. Bong ngaenao be
ilako masa tamoata be aine moarunga zugu moarunga-lo suri-
uia kana dakilakilaia. 49 Kana kana-tina-bibia ka Nanaranga
Kaiboangina-tina iemakana. Ara ratana-la ngaeneno! 50 Tamoata
be aine dimatakutakuri nge ilo-taga ne ianiandi. Be tubu alalauri-
lo masa bokaina-la ngamuzimuzi be ngalako-la be ngaeno. 51 Luma
ane be malipi kaiboangdia-tina iememaki. Tamoata maka ilodia-lo
be nedia-la diraketukatukadi nge idua-raramoakidi. 52 Tamoata
aradi bibia rakerakedi nge atabala disukoaki ka ibabalakidi be
dileualeua, ata tamoata nedia-la dibabalakidi nge irakerakeakidi.
53 Tamoata toletole-ba disukoaki nge kangkang uia ane
iakokolangdi, ata tamoata kana nedi kokoko nge kalingodia-ba
inepinepidi be dialalale. 54 Tubuda pile moimoibe kalingodi iradi
nge tago ilo dileuataki. Bokaibe itaguraki be malipilipi kana Israel
idumai. 55 Ilo-taga ne ilo iani be Abaram tubu ne zaiza ilo itagadi.
Ilo-taga ne ngae masa nem-kueno ngaeneno!"
56 Alauri nge Maria makara kalea toli Elisabet sakenao isoaki be kaba
anua nena-lo imule.

Zon Baptais Ba Be Nekiaka Ipura

57 Bong ono Elisabet nganeki kana dipura nge natu moane teke
inekiaki. 58 Anua-budu ruanga be dara ne bokai dilongo Tanepoa ambe
Elisabet ilo iuiataki nge Elisabet zaiza be suridi diuia-tina.
59 Be alauri amari lima-toli dimanubu nge natu-muku ngae kusi
dakorototoki be tama ara Sakarias dabuleakini kana. 60 Ata tina Elisabet
bokai ipile, "Iei, moaki tama ara kabuleakini! Zon kamabuleakini."
61 Be di dikatu be bokai dirai, "Dara nem tago teke ara bokainaina!"
62 Kodeka lumadia-ba ane be natu-muku tama Sakarias ditegi be ono
dakaua kana ara nangata masa natu-muku ngabuleakini.
63 Be Sakarias itaguraki be patu-baba ono gerenga ikeliaki be bokai igere,
"Ara Zon." Tamoata be aine makara disoaki kaba bokai dita nge dipitilaki-tina.
64 Makara nge oaikiki-tina Sakarias meme itarube be aoa itakaka be kaba
ipilepile. Be itaguraki be Nanaranga ara irakeaki. 65 Sakarias anua-budu-ruanga
kaba bokai dita nge dipitilaki-tina be tago sesu ba dipile. Be rangaka nge ege-
ege Zudea buku kaba-lo dilako be tamoata be aine moarunga makara nge kana
ngae Sakarias ipurani dirangarangaki. 66 Tamoata be aine moarunga kana ngae
dilongoraki nge ilodia-ba dilelenaki be bokai ditegi, "Alauri masa natu ngae

tamoata bakarairai ngapura?" Maka ma di dikaua Tanepoa kaiboang ne natumuku ngaena-lo dieno.

Sakarias Moasi Ne

67 Zon tama Sakarias nge Oli Spirit ilona-lo ikauri be itaguraki be pile mumuakadia-lo bokai ipile,

68 "Tanepoa, Israel Nanaranga ne tarakeaki! Ambe ipura be tamoata be aine
ne idumadi be izazadi be imuleakidi. 69 Malipilipi kana Debiti tubu nena-
lo ka Uketiketi ne kaiboangi teke inaguraki be muzigoala neda-lo tasoaki
be iuketi-kita be imuleaki-kita. 70 Toira be 'propet' ne kusidi-ratadi aoa-
dialo be ipile-doi. 71 Ngai masa erekei neda luma-dio be ngauketi-kita, be
tamoata disegesegeaki-kita masa lumadia-lo tasoaki be ngarubetaki-kita.
72 Ngai bokai ipile masa tubuda be tamada ilo ngatagadi be ngadumadi,
be taoa ne rata toira tubuda zaiza iemaki nge ilo ngani. 73 Ngai tubuda
Abaram pile tago tototo moimoibe irai. Bokai ka pilenga ngaedi nge
ngaemaki be dakalingo kana. 74 Erekei neda luma-dio be ngauketi-kita
kana, be ono ngaemaki-kita be iboadu tago taburi-ralo be tamalipilipini.
75 Izamaizama bong neda uia tasukoaki nge malipi ne mata ratadia-lo
be mata adoadodia-lo be mata-nao taememaki." 76 Sakarias Nanaranga
irakeakia-doi kodeka natu bokai irangaki, "Be kaiko natu-gu, alauri
masa Nanaranga Atabalabala-tina 'propet' ne gopura. Masa Tanepoa aro
gomua be zalaka gomoataungakini. 77 Be tamoata be aine ne goradi be
bokai dakaua: Muzigoala nedi Nanaranga irokakiledi masa ngauketadi
be ngamuleakidi. 78 Nanaranga neda nge ilo itagataga-kita be malielie-ba
ka ibabasaki-kita. Be anua-zamanga malamaka otioti masa ngaemaki
be amari bokana lang anua-lo be odao ngarake. 79 Be masa lang anua-lo
be malamaka mate kaba-lo dalako be tamoata makara disukoaki odio
ngabala. Be ae-da masa ngasingaradi be zala ono anua-uia ieno kanana-
lo talako!"

80 Alauri natu ngae ilaba nge tamoatana-lo be mariabakana-lo nge ikaiboang-tina. Be masaua kaba-lo isukoaki nibe ilako bong Israel lilidi-be-matadio mangata ipusika.

Iesus Kristus Ba Be Nekiaka Ipura
(Mat 1:18-25)

2 1 Bong ngaradia-lo nge Rom 'Sisa' nedi Augustus pile inanga be tamoata be aine moarunga ungguma Rom erumadi disoaki nge aradi dadoraki kana. 2 Ara adoraki ngae nge matamatanatuka bong Sairinius, Siria kaba biabiadi[a] nedi bokana isoaki be diemaki. 3 Bokaibe tamoata be aine moarunga nge tubudi anua nedia-lo dilako be aradi dadoraki kana.

---

[a] **2:2** Kaleti pile-lo nge tamoata biabia ngae nge 'kiapi' biabia.

4 Bokaibe Iosep nge Nasaret anua ege Galili kaba-lo ka itui be ilako anua ara
Betlem, ege Zudea kaba-lo be ara dadoraki kana. Betlem nge Debiti anua ne,
be Iosep nge Debiti tubu be dara ne kata. 5 Be roa rarauam Maria nge dialale-
buduru be ara-diaru dadoraki kana. Maria nge ambe bong ne ono nekinga
dipura. 6 Bokaibe makara Betlem-lo disoakiru be ineki. 7 Be natu moane
muamuatuka inekiaki be kusi zirezire ane isukumi be 'bulumakau' taramogida
kandia-lo inangalako. Bakara, pera dizazaza be ono soaki be eno ipurapura nge
dikauri. Bokai ka 'bulumakau' pera kandia-lo ineki.

'Sipisipi' Akolakola Be Nanaranga 'Enzel' Ne

8 Oabubu ngarana-lo nge 'sipisipi' akolakola alu makara ege ngarana-lo
'sipisipi' nedi dinaringdi be disoaki. 9 Makara nge Tanepoa 'enzel' ne teke
ipurakadi be Tanepoa kaiboang be malama ne odio dibala be diboalingdi.
'Sipisipi' akolakola kaba bokai dita nge taburidi dira-tina. 10 Ata Tanepoa
'enzel' ne bokai ipile, "Taburi-ming moaki dira! Ngau pile uia ka ueluaki-
kaming. Pile uia ngaedi masa tamoata be aine moarunga daemakidi
be suridi dauia! 11 Kaituka Debiti anua nena-lo nge Uketiketi neming
nekiaka ipura. Ngai ka Kristus Tanepoa. 12 Kilala ne ono kamakauataki
kana nge bokai: Natu-muku teke kusi mapaladi zirezire ane disukumi be
'bulumakau' taramogida kandia-lo ieno masa kamate."

13 Makara nge oaikiki-tina Nanaranga 'enzel' ne lang anua-lonalona nge
kokoko-tina dipura be 'enzel' ngae zaiza Nanaranga ara dirakerakeaki be
bokai dipilepile,

14 "Nanaranga etatabalabalatuka lang anua-lo isoaki nge ara tarakeaki!
Be kateka-o nge tamoata maka Nanaranga ireretakidi nge ilo-uia
ngaenodi!"

15 Alauri ambe Nanaranga 'enzel' ne lang anua-lo dilako nge 'sipisipi' akolakola
bokai dipile, "Talale Betlem-lo be kana ipura be Tanepoa ira-kita nge tate."

16 Bokaibe ditui be oaikiki-tina dialale be Maria be Iosep dite-diaru. Natu-
muku nge 'bulumakau' taramogida kandia-lo ieno be dite, 'enzel'-la iradi bokana.
17 'Sipisipi' akolakola natu-muku ngae dite kodeka ditaguraki be alauri masa natu
ngae bakarairai ngapura kana nge tamoata makara disoaki diradi, 'enzel'-la iradi
bokana. 18 'Sipisipi' akolakola dipilepile be tamoata be aine moarunga pilengadi
dilongo nge dipitilaki-tina. 19 Ata Maria kana ngaedi moarunga ilona-lo inanga
be ilonaba-lo ilelelenaki. 20 Kodeka 'sipisipi' akolakola ditaguraki be Nanaranga
ara atabala-tina dinanganangai be dirakerakeaki be dimule. Kana moarunga
dilongo be dita nge Nanaranga-la 'enzel' ne iradi bokana dita.

Ara Iesus Natu-muku Buleakini Ipura

21 Amaridi lima-toli dimanubu nge natu-muku kusi korototoka ipura be
ara Iesus buleakini ipura. Tago isi nekiaka ipura be ara ngae Nanaranga
'enzel' ne inangani.

Iesus Nanaranga Pera Nena-lo Tabangaka Ipura

22-24 Moses Mata ne bokai dipile: aine itaruru nge ibolo bokana.
Bokaibe Moses Mata ne datagadi be taruru bolo ngaedi nge darokakile.[b]
Nge bokai ka bong Maria taruru bolo dirokaki-le nge Iosep be natu-
muku Iesus zaiza be Ierusalem dilakoto. Be makara ka tabataba ono bolo
rokaka daemaki be ono moarunga dakaua Maria ambe igoaza, Tanepoa-
la ipile bokana, “Bune rua ki baliboro sauadi rua,” tabangakadi dapura.
Be kana takaia daemaki kana nge natu-muku Iesus nge Nanaranga
databangakani kana, Tanepoa-la ipile bokana, “Natu-muku moane
ipuratuka-mua nge Tanepoa ania ngapura.”[c]
25 Makara Ierusalem-lo nge kamoangbiabia teke isoaki ara Simion.
Ngai nge tamoata adoado be Nanaranga imatakutakuri, be bong ono
Israel uketa be muleaka ngapura kana nge irarapung. Oli Spirit nge
tamoata ngaena-lo isoaki. 26 Bokaibe Oli Spirit ambe norane be Simion
pile mangata bokai inangani, “Tago iboadu oaikiki-la be gomate. Tanepoa
Kristus ne moimoibe irangaki nge gote noko gomate.” 27 Makara nge Oli
Spirit itaguraki be Simion ibagai be Nanaranga pera nena-lo ilakuaki.
Be bong Iosep be Maria natu-muku Iesus dieluakiaru be Moses Mata ne
dataga-diaru be natu-muku databangakiaru kana nge 28 Simion itaguraki
be natu-muku lumana-lo idoki be Nanaranga iperui be bokai ipile,

> 29 “Tanepoa! Kodeka malipilipi kanam ngae ilo-uia ane be golikitaki
> be ngamate, norane be moimoi be kupile bokana. 30 Negu matagu-
> lo be tamoata maka tamoata be aine moarunga ono gouketidi
> be gomuleakidi kana nge ute. 31 Kana ngae nge tamoata be aine
> moarunga matadi-o be kumoataungaki be ieno. 32 Ngai nge
> malama kata, be masa nem-la be Ungguma Takadia-lo mangata
> gonangai be date. Be tamoata be aine nem Israel masa ara biabia-
> tina dadoki.”

33 Simion natu-muku ngae bokai irangaki nge tina be tama dipitilaki-
tina. 34 Kodeka Simion itaguraki be imaroudiato be natu-muku tina
Maria bokai irai, “Natu-muku ngaeni nge matamata be nangaia ipura
masa tamoata be aine kokoko-tina Israel-lo ngaemakidi be datapulo,
be kokoko-tina masa ngaemakidi be damarang. Ngai nge kilala ono
Nanaranga nena-la mangata inanga bokana, be tamoata kokoko-tina
masa dare-kaini. 35 Be pile nedi zumzumkaki masa mangata ngapile. Be
kaiko masa ilom nganodo-tina, suri asi ono eunga mata sagode kaboakim
nganagutobai bokana.”
36 Aine ‘propet’ teke isoaki ara Ana. Tama ara Panuel, bagi ne Ase. Ana
nge ambe iainebia-tina. Moane teke iuati, ata barasi lima-rua-la disoaki-

---

[b] **2:22-24** Leb 12:1-8 [c] **2:22-24** Eks 13:2, 12

buduru be moane imate. 37 Be narenare-ba bokai isukoaki nibe barasi ne ambe '84' moarunga. Nanaranga pera ne tago sesu iperepereki. Ariata be oabubu moarunga nge Nanaranga irakerakeaki, iraborabo be kangkang izirauraru. 38 Bong-tina ono Iesus ambe Nanaranga pera nena-lo lakuaka ipurapura nge Ana ipura be Nanaranga iperui. Kodeka itaguraki be natu-muku ngae idoki be bong ono Ierusalem tamoata be aine moarunga Nanaranga ngazazadi be ngarubetakidi kana nge irangaki.

39 Alauri be Iosep be Maria kana moarunga Tanepoa-la Mata ne dipile bokana diemakiru kodeka anua nediaru Nasaret, ege Galili kaba-lo dimulelakoru. 40 Be natu-muku ngae ilaba be ikaiboang. Kaua malaidi nge ilona-lo dikauri-tina, be Nanaranga marou ne bibia-tina nge natu ngaenao dieno.

Natu-muku Iesus Nanaranga Pera Nena-lo Isoaki

41 Barasi moarunga ilodia-lo nge Iesus tina be tama Ierusalem dilakolakoru be 'Pasoba' moanako dirakerakeakiaru. 42 Bokaibe bong Iesus barasi ne ambe kulemoa-be-rua nge 'Pasoba' moanako-lo dilako-buduto, barasi moarunga-lo dimuzimuzi bokana. 43 Alauri moanako biabia ngae imanubu nge tina be tama dimuleru, ata Iesus Ierusalem-lanalo isoaki. Ata tina be tama tago dikauaru ngai Ierusalem-lanalo isoaki. 44 Ilo-diaru dipile tamoata be aine takadi maradi ialalale, be dialale be ambe amari teke dimambuaki. Makara nge dilakoru be dara ne-diaru be ruanga-diaru maradi dilelearu. 45 Dilelearu be tago ditearu nge kababe Ierusalem-lo dimuleru be dalelearu kana. 46 Makara Ierusalem-lo dilelelearu nibe amaridi tolia-nao be Nanaranga pera nena-lo ditearu. Iuda 'tisa' nedi maradi isoaki be ilolongoridi be itegitegidi be ditearu. 47 Tamoata moarunga makara disoaki dilongori Iesus kauanga dilaba be tegitegi moarunga katungadi iamang-tina nge dikabakia-tina. 48 Bokaibe bong tina be tama makara ditearu nge dipitilaki-tinaru. Kodeka tina ilako be bokai irai, "Natugu, nge bakara ka bokai kubasaki-kamairu? Tamam keru ilo-mairu dibukutakiko-tinaru ka kilelelleikoru!"

49 Be Iesus ikatu be bokai iradiaru, "Bakara ka kalelelleauru? Tago kakauaru ngau Tamagu-la pera kanana-lo msukoaki kana?" 50 Ata diaru pile ngaedi labudi tago dikauatakiru.

51 Kodeka Iesus itui be itaga-diaru be Nasaret dilakoto. Makara Nasaret-lo nge pilenga-diaru ilongolongo-tina. Ata tina nge kana moarunga ngaedi ilona-lo inanga be idokimatedia-tina uia. 52 Be bong Iesus ilabalaba nge kaua malaidia-lo nge iboadu-tina. Be Nanaranga be tamoata moarunga ilo-rere nedi nge Iesus-o dieno.

Zon Baptais Sulenga Imarangaki
(Mat 3:1-12; Mar 1:2-8; Zon 1:19-28)

3 1 Taibirias nge ambe barasi kulemoa-be-lima Rom 'Sisa' nedi bokana isoaki. Bong ngaradia-lo nge Ponsius Pailot, Zudea kaba

biabiadi[d] nedi bokana isoaki, be Erot nge Galili kaba lasa-tanepoa kandi bokana isoaki. Erot tari Pilip nge Ituria kaba be Trakonaitis kaba lasa-tanepoa kandi bokana isoaki. Be Laisinias nge Abilini kaba lasa-tanepoa kandi bokana isoaki. **2** Be Ananias be Kaiapas nge tamoata Nanaranga ditabatabai bibiatuka nedi bokana disoakiru. Bong ngaradia-lo nge Sakarias natu Zon masaua kaba-lo isoaki be Nanaranga pilenga dipurani. **3** Bokaibe ialale be kaba moarunga Zodan zagura zagenao dieno-lo bokai isulesule be ialalale, "Ilo-ming kamabuiri be muzigoala neming kamasegeaki, be ruku ono tamalinga ane rukua-ming dapura! Bokai masa Nanaranga muzigoala neming ngarokakile-kaming." **4** 'Propet' ara Aisaia-la 'Buku' nena-lo igere bokana,

"Malonga teke masaua kaba-balo bokai ikilaulau, 'Tanepoa zalaka kamamoataungakini. Zala adoadodi kamaemaki be odio ngalale.
5 Ilokadi bibia moarunga kamataunununi be dado. Bukudi bibia be sisiki moarunga kamaka-babadi be dado. Zala bokaudi nge kamadoraki be dado, be zala sisiki dikatipoa-ramo nge kamadoraki be dauia.
6 Be tamoata be aine moarunga masa Nanaranga malipi iemaki be ono tamoata moarunga iuketidi be imuleakidi nge date.' " (Ais 40:3-5)

7 Makara be tamoata be aine dum bibia-tina dipura be ruku ono tamalinga ane be Zon ngarukudi kana. Zon kaba bokai ita nge bokai iradi, "Kam moata goalakadi ulunga kaoa! Naita ira-kaming kam kaboadu Nanaranga nama ratinga ambe ngapura kana nge kamairatui? **8** Ilo-ming kabuiri be muzigoala neming kasegeaki nge mangata ma kamaemaki be teadi dapura kam ambe muzigoala neming kasegeaki! Be moaki kataguraki be neming-la mara-ming bokai kapile, 'Abaram nge keka tubuma,' ngena masa moatubu ngaedi kamairatudi! Tagona-tina iboadu! Ngau ka ura-kaming! Nanaranga iboadu patu ngaedi ngadoki be Abaram tubu ne ngapurakidi. **9** Ogi ambe kai labudia-lo ikatiuana be ieno, be ono kai ziri-dialo poloadialako dapura kana. Kai moarunga kalingodi tago uia dipupuraki masa poloadi be eoa-lo rokakadialako dapura."

10 Makara nge tamoata be aine ditaguraki be bokai ditegi, "Bokai nge masa rakana gaemaki?"

11 Be Zon ikatu be bokai iradi, "Tamoata naita kusi-sili ne rua dienoni nge takaia tamoata kusi-sili ne tagotago ngani. Tamoata naita kangkang kana otioti nge nganege."

12 Be tamoata 'tagisi' dokidoki alu dipura be ruku ono tamalinga ane ngarukudi kana nge bokai ditegi, " 'Tisa,' be keka rakana gaemaki?"

13 Be Zon ikatu be iradi, " 'Tagisi' kadokidoki nge bibiadi neming dira-kaming-la bokana kamadokidoki. Moaki atabala kalako be rerenga-minglo 'tagisi' bibia-la be kadokidoki!"

---

[d] **3:1** Tamoata bibia bokainaina nge kita 'kiapi' kana rangakadi dipurapura.

14 Kodeka koai-bagi tamoata alu dipura be bokai ditegi, “Be keka? Masa
rakana gaemaki?”
Be Zon ikatu be bokai iradi, “Tamoata takadi ‘mone’ nedi moaki
kadokiraperapeledi, be moaki ramoramo-ba tamoata giriki odio
kananganangalako. Be zazanga neming dianang-kaming nge suri-ming
dauiauiataki.”
15 Makara nge tamoata be aine moarunga ilodi dimarang be ilodi bokai
dilelelenaki, “Masa Zon ka Kristus?”
16 Ata Zon kilala iung bokana bokai iradi, “Ngau dang-ba ane ka ruku
ono tamalinga ane uruku-kaming. Ata tamoata teke kaiboang ne ngau
kaiboang negu diuasadi masa ngapura. Ngau erumaruma-tina! Ngau
tagona-tina uboadu ae-sukuma ne oarigedi mrube.[e] Ngai masa Oli
Spirit kulubobi be eoa ane be ruku ono tamalinga ane ngaruku-kaming.
17 Taramang ono niu kozoma ne idokidoki. Masa niu ngakozo be kalingodi
ngadoki be pera nena-lo ngakoazalaki, ata zipidi masa eoa tago matemate
ane ngabulai.”
18 Zon nge pile kokoko ane be Pile Uia mangata irangarangaki, be
ono tamoata be aine moarunga gang iunungdi be ono muzigoala nedi
dasegeaki kana.
19 Ata Zon itaguraki be lasa-tanepoa nedi Erot iebuloi. Bakara, Erot
nge tari Pilip roa ara Erodias iuati, be muzi goalakadi kokoko takadi nge
iemaki. 20 Be ono muzigoala ne ibatadi nge itaguraki be Zon uaura-lo
inangai.

Iesus Rukuia Ipura
(Mat 3:13-17; Mar 1:9-11)

21 Bong Zon tamoata be aine moarunga ruku ono tamalinga ane
irukudia-doi kodeka Iesus irukui. Iesus rukuia ipura be iraborabo nge
lang itakaka, 22 be Oli Spirit nge ne tamoata-nalo be mang bune bokana
be ono ibala. Be malonga teke lang-lo bokai ipile-ria, “Kaiko ngau Natu-
gu! Ngau urerereta kiko-tina, be ilogu iuiatakiko-tina!”

Iesus Tama Be Tubu Ne Rangakadi
(Mat 1:1-17)

23 Iesus ambe barasi ne kulemoadi-toli be malipi ne imarangaki.
Tamoata be aine ilodi dipile ngai nge Iosep natu.
Iosep nge Eli natu, 24 Eli nge Matat natu, Matat nge Libai natu, Libai
nge Melkai natu, Melkai nge Zanai natu, Zanai nge Iosep natu,
25 Iosep nge Matataias natu, Matataias nge Aimos natu, Aimos nge

---

[e] **3:16** Malipi bokainaina nge dududu erumaruma-tina nedi. Zon bokai ipile nge nena-la
ibalaki be dududu erumadi inangai.

Neum natu, Neum nge Eslai natu, Eslai nge Nagai natu, 26 Nagai
nge Mat natu, Mat nge Matataias natu, Matataias nge Semen natu,
Semen nge Zosek natu, Zosek nge Zoda natu, 27 Zoda nge Zoanan
natu, Zoanan nge Resa natu, Resa nge Zerubabel natu, Zerubabel
nge Sealtiel natu, Sealtiel nge Nerai natu, 28 Nerai nge Melkai
natu, Melkai nge Adai natu, Adai nge Kosam natu, Kosam nge
Elmadam natu, Elmadam nge Er natu, 29 Er nge Zosua natu, Zosua
nge Elieza natu, Elieza nge Zorim natu, Zorim nge Matat natu,
Matat nge Libai natu, 30 Libai nge Simion natu, Simion nge Zuda
natu, Zuda nge Iosep natu, Iosep nge Zonam natu, Zonam nge
Eliakim natu, 31 Eliakim nge Melea natu, Melea nge Mena natu,
Mena nge Matata natu, Matata nge Zonatan natu, Zonatan nge
Debiti natu, 32 Debiti nge Zesi natu, Zesi nge Obed natu, Obed nge
Boaz natu, Boaz nge Samon natu, Samon nge Nason natu, 33 Nason
nge Aminadab natu, Aminadab nge Admin natu, Admin nge Ani
natu, Ani nge Ezron natu, Ezron nge Perez natu, Perez nge Zuda
natu, 34 Zuda nge Zekop natu, Zekop nge Aisak natu, Aisak nge
Abaram natu, Abaram nge Tera natu, Tera nge Neo natu, 35 Neo
nge Serug natu, Serug nge Reu natu, Reu nge Pelek natu, Pelek
nge Ebe natu, Ebe nge Sela natu, 36 Sela nge Kainan natu, Kainan
nge Apaksad natu, Apaksad nge Sem natu, Sem nge Noa natu, Noa
nge Lamek natu, 37 Lamek nge Metusela natu, Metusela nge Inok
natu, Inok nge Zared natu, Zared nge Maelalil, natu Maelalil nge
Kenan natu, 38 Kenan nge Inos natu, Inos nge Set natu, Set nge
Adam natu, be Adam nge Nanaranga natu.

Iesus Toia Ipura
(Mat 4:1-11; Mar 1:12-13)

4 1 Bong Iesus Zodan zagura-lo ruku ono tamalinga ane rukuia
ipura be imule nge Oli Spirit ilona-lo ikauri-tina. Be makara be Oli
Spirit itaguraki be Iesus ibagalako masaua kaba-lo, 2 be makara amaridi
kulemoadi oati isoaki be Satang itaguraki be itoitoi. Bong makara
masaua kaba-lo isoaki nge kangkang tagotago isoaki. Bokaibe toitoi
ngaedi muridi nge ambe tole imate.

3 Kodeka Satang itaguraki be Iesus bokai irai, “Kaiko Nanaranga Natu
nge patu ngaedi goradi be databuli be kangkang dapura.”

4 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Nanaranga ‘Buku’ ne bokai ipile,
‘Tamoata tago masa kangkang-ba ngakangkang be ngasukoaki.’ ”
(Diut 8:3)

5 Kodeka Satang itaguraki be Iesus etatabala-tina ibagalako kaba
tekedia-lo be anua be kaba moarunga kateka-o dieno nge kaituka-
tina-la itikini be ita. 6 Be Satang bokai ipile, “Anua be kaba moarunga

ngaedi ambe aniagu-doi dipura, be iboadu rerengagu-lo naita miani
kana nge miania-ba. Ngau uboadu kaba moarunga ngaedi be kaiboang
ono pananuakadi nedi miangko. 7Bokaibe tukum-o kurokazokuria be
kurakeaka masa nem-doi aniam dapura!"
8Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Nanaranga 'Buku' ne bokai ipile,
'Nanaranga nem Tanepoa-la ka gorakerakeaki be ngaia-la ka
gomalipilipini.' " (Diut 6:13)
9Kodeka Satang itaguraki be Iesus ibagalako Ierusalem-lo be
Nanaranga pera ne atabalanatuka inangai be bokai irai, "Kaiko moimoi
be Nanaranga Natu nge nem-la be ea gorokakikolako. 10Maka ma
Nanaranga 'Buku' ne bokai ipile,
'Nanaranga masa kaiko kanabe 'enzel' ne nganepidi be
danarinaringiko uia. 11Be masa luma-di ane be dasabosaboiko.
Bokai masa aem-baba tagona-tina patu-o gototoki.' "
(Sam 91:11-12)
12Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Nanaranga 'Buku' ne bokai ipile,
'Nanaranga nem Tanepoa moaki kutoi.' " (Diut 6:16)
13Satang toitoi moagili-moagili ane be Iesus itoi be kodeka ialale be
bong iauia teke irapurapungi be kaba Iesus ngatoi kana.

Iesus Malipi Ne Galili Kaba-lo Imarangaki
(Mat 4:12-17; Mar 1:14-15)

14Kodeka Iesus kaba Galili kaba-lo imulelako. Be Oli Spirit kaiboang
ne nge Iesus-lo dieno. Bokaibe Iesus rangaka nge ege-ege anua be kaba
ngara-dialo dilako. 15Makara be pera nedi ono serereinga-lo isulesuledi
be moarunga-tina dilongori nge ara dirakeaki.

Iesus Nasaret Anua-lo Disegeaki
(Mat 13:53-58; Mar 6:1-6)

16Kodeka Iesus itui be Nasaret anua-lo ilako. Makara ka ilaba be
itamoata. Bong ono manauanga 'Sabat' tekenao nge pera nedi ono
serereinga-lo isili, izamaizama imuzimuzi bokana. Ituirake be ngaleze
kana 17nge 'propet' ara Aisaia 'Buku' ne diani be ngaleze kana. Kodeka
itaguraki be 'Buku' iuasari be gere ngaedi ita be ileze,
18" 'Tanepoa Oli Spirit ne nge oguo isoaki, bakara ngau ka inangaia be
tamoata kana nedi tagotago Pile Uia mangata mrangakadi kana.
Tanepoa inepia be kana ngaedi memaki kana: Tamoata uaura-lo
disoaki nge rubetaka muzi mangata mrangakadi, matadi leuadi
nge miadorakidi be kaba daitaita, tamoata sururu bibia didokidoki
nge mrubetakidi,
19be barasi ono Tanepoa tamoata be aine ne ngauketidi kana nge
mangata mrangakadi.' " (Ais 61:1-2)

20 Ileze-doi nge ‘Buku’ iono be tamoata makara imalipilipi iani be
isoakiria. Tamoata be aine makara pera ono serereinga-lo disoaki nge
matadi ngaia-doio dinanga bokana 21 itaguraki be bokai iradi, “Kaituka
Nanaranga ‘Buku’ ne kili ngae nge ambe emaka ipura be ikalingo,
kalongo-la bokana.”
22 Tamoata be aine makara disoaki nge Iesus dimakaraia-tina, be pile
aoa-nalo dipusika nge dikabaki-tina. Ata bokai dipile, “Ngai ka Iosep natu
ki taila?”
23 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Moimoina-tina pile kara-mumuakadi
ngaedi ane be masa kamaraia, ‘Karai tatate! Nem-la be goaka-uiakiko.’
Be pile takadi masa bokai kamaraia, ‘Kana maka Kaperneam anua-lo
kuemaki be kilongoraki nge makare anua-tina nem-lo goemaki.’ ”
24 Iesus kaba pile ne bokai ibatadi, “Moimoi ka ura-kaming! ‘Propet’
anua-tina nena-lo nge tago iboadu molataka ngapura.
25 “Kamalongo! Moimoina-tina Ilaiza bong nena-lo nge ura tago sesu
ipura barasi toli be kapapadi ilodia-lo. Bokaibe tole kanabiabia-tina kaba
moarunga-lo ipura. Be bong ngaradia-lo nge narenare kokoko-tina Israel
kaba-lo disoaki. 26 Ata bong Ilaiza nepia ipura nge tago ilako narenare ngaedi
katana-lo. Tago-la. Nepia ipura nge ilako Zarepat anua-lo, ege Saidon kaba-lo,
be narenare teke makara isoaki-lo ilako. 27 Be bokainatuka-la, ‘propet’ ara
Ilaisa bong nena-lo nge tamoata kikiri dokiadi kokoko-tina Israel-lo disoaki.
Ata tago teke aka-uiaka ipura. Siria-la tamoata Neman ka aka-uiaka ipura.”
28 Tamoata be aine makara pera ono serereinga-lo disoaki pile ngaedi
dilongo nge namadi dira-tina. 29 Kodeka dituirake be Iesus ditaoni be
eluku dilakuaki be anua ipereki. Be dilakuaki be buku-makinga ono anua
kelia ipura zagedi-o be melu-lo darokakalako kana. 30 Ata Iesus itaguraki
be maradi isili be ialale, be anua ngara ipereki.

Iesus Mariaba Goalaka Teke Itaoni
(Mar 1:21-28)

31 Kodeka Iesus ialale be Kaperneam anua-lo ipura. Anua ngae nge ege
Galili kaba-lo ka ieno. Be bong ono manauanga ‘Sabat’-o nge ilako pera
nedi ono serereinga-lo be tamoata be aine isuledi. 32 Tamoata be aine
sulenga dilongo nge dipitilaki-tina be sulenga dikabaki. Maka ma pilenga
nge dikaiboang-tina be malamakadi otioti.
33 Makara pera ono serereinga-lo nge tamoata teke isoaki. Mariaba
goala teke mariabaka nge tamoata ngena-lo isoaki. Kodeka tamoata
ngae kaikai-la imere be bokai ipile, 34 “Aa! Iesus, Nasaret tamoata! Ba
gobasaki-kama kana? Gogamang-kama kana ka kupura ki? Ngau ukaua
kaiko naita kata. Kaiko nge Nanaranga tamoata ne, be Kusim Rata!”
35 Be Iesus itaguraki be mariaba goalaka nge kaikai-la bokai irai, “Aoam
gonoti, be tamoata ngarana-lo gopusika!” Kodeka mariaba goalaka ngae

nge itaguraki be tamoata ngae makara moarunga arodi kateka-o irokakaria be ipusika be iratu. Bong mariaba goalaka ngae tamoata ngae kateka-o irokakaria nge tamoata ngae tago sesu kania teke ba iuai. Ne iauia-la.
36 Tamoata be aine makara disoaki nge dipitilaki-tina be nedia-la bokai dipile, "Nge rakana sule kaoa? Maka ma kaiboang ne nge dikai-tina be pilenga nge malamakadi otioti be mariaba goalakadi ipile-kaikaidi be dilongolongori!" 37 Bokaibe Iesus rangaka nge ege-ege kaba ngaradia-lo dilako.

Iesus Saimon Raua Aineka Iadoraki
(Mat 8:14-15; Mar 1:29-31)

38 Iesus pera ono serereinga ipereki be Saimon pera kanana-lo ilako. Saimon roa tina nge more kusi-ragogo igoalangakia-tina be bokai ieno. Bokaibe Iesus dirai be ngadumai kana. 39 Bokaibe Iesus ilako be atabala iboadukulako be more iebuloi be more ileuani. Makara nge Saimon raua oaikiki-tina imarang be kangkang iemakadi.

Iesus Moremore Kokoko-tina Iadorakidi
(Mat 8:16-17; Mar 1:32-34)

40 Amari ambe itaoio nge tamoata be aine ditaguraki be tamoata more bakarairai-bakarairai odio dieno nge Iesus-lo dieluakidi. Be Iesus luma odio inangaria, be moarunga luma odio inangaria nge iaka-uiadi. 41 Be mariaba goalakadi nge kaba tamoata kokoko-tina-lo be dipusika. Be bong dipusikasika nge bokai dimeremere, "Kaiko Nanaranga Natu!" Ata Iesus itaguraki be iebulodi be tago ilikitakidi be sesu muku dipile. Maka ma mariaba goalakadi dikaua ngai ka Kristus.[f]

Iesus Pile Uia Mangata Irangaki
(Mar 1:35-39)

42 Anua izama nge anua ipereki be ilako kaba tekedi rubediaba-lo. Ata tamoata be aine dilelelei nibe dite. Dite nge diakoroi be bokai dirai, "Kaba ngaedi moaki kupereki." 43 Ata Iesus bokai iradi, "Pile Uia ono Nanaranga ngatanepoa kana nge tago makarena-la ka mangata mrangaki kana. Anua takadia-lo mangata mrangaki kana be. Bokai muzi kana ka Nanaranga inepia be upura." 44 Bokaibe ege-ege kaba ngaradia-lo nge pera nedi ono serereinga-lo isulesuledi be ialalale.

Iesus Tagataga Ne Matamatanatuka Ikiladi
(Mat 4:18-22; Mar 1:16-20)

5 1 Bong teke Iesus dang boakuboaku biabia ara Genesaret zagenao ituitui nge tamoata be aine dipura be dirokateteki be saringa dalako

---

[f] **4:41** Mesaia

be Nanaranga pilenga dalongo kana. 2 Makara ituitui nge kati rua kabu-lo diele-oro be dieno nge ita. Tamoata ika dokidoki kaoa ka diele be dieno, be dilako be raka kandi diasasaki. 3 Kodeka Iesus ilako be kati takaiana-lo isoakilako. Kati ono isoakilako nge Saimon ne. Bokaibe Iesus itaguraki be Saimon irai be kati ngae dang-lo ielealako be kabu mukuna-ba ipereki. Be makara kati-o isoaki be tamoata be aine isuledi.

4 Isule-doidi, kodeka Saimon bokai irai, "Kati goelealako dang biatangana-lo be ruangam zaiza raka kana-ming kamarokakilako be ika kamadoki."

5 Ata Saimon ikatu be bokai ipile, "Biabiadi, rodo oabubu-lo nge kimamalo-tina, ata ika tago teke kidoki. Ata nge kaiko kupile bokana masa raka kaba ganangalako."

6 Be bong raka dinangalako nge ika kokoko-tina didoki be raka kandi ambe dimasaresare. 7 Bokaibe ruangadi kati takana-lo nge dikiladi be dadumadi kana. Dimai be ika kati ruoti ngae-diaru diau nge kati saringatuka dabulolo kana.

8 Saimon Pita kaba bokai ita nge ilako Iesus aro tuku-nao irokazokuria be bokai ipile, "Tanepoa! Gopereka be goalale! Ngau muzigoala ememaki kata!" 9 Maka ma Pita ruanga zaiza kaba bokai dita ika kokoko-tina didoki nge dipitilaki-tina be ba dapile. 10 Be Saimon ruanga ruoti Zems be Zon nge bokaina-doi dipitilakiru. Zems be Zon nge Zebidi natu ruoti.

Kodeka Iesus itaguraki be Saimon bokai irai, "Taburim moaki ira! Kaituka be ngalako masa tamoata godokidokidi!" 11 Makara nge kati kabu-lo dielelako be kana nedi moarunga dipereki be Iesus ditagai.

Iesus Tamoata Teke Kikiri Dokia Iadoraki
(Mat 8:1-4; Mar 1:40-45)

12 Bong teke Iesus anua tekena-lo isoaki nge tamoata teke kikiri dokia ipura. Bong tamoata ngae Iesus ite nge lili kateka-lo inangalako be bokai iakoroi, "Biabiadi, kusumoala nge bolo oguo dieno gorokaki be mgoaza!"

13 Be Iesus luma inanaraki be tamoata ngae ono idauraki be bokai ipile, "Ngau usumoala! Gogoaza!" Makara nge oaikiki-tina kikiri dileuani.

14 Kodeka Iesus itaguraki be pile kakai oti be tamoata ngae bokai irai, "Golongo! Kana ngae nge moakina-tina teke kurangakani! Ata golako-soasoa be tamoata Nanaranga ditabatabai teke ngalilitiko. Ililitiko-doi nge goalale be tabataba ono goazanga Moses irangaki nge goemaki be ono moarunga dakaua kaiko ambe moimoi kugoaza."

15 Ata Iesus rangaka nge kodeka dilaba-tina. Bokaibe tamoata dum bibia-tina dipura be pilenga dilongo be moremore iaka-uiakidi. 16 Ata bong kokoko nge Iesus kaba rubediaba-lo ilakolako be iraborabo.

Iesus Tamoata Kaulokuloku Teke Iadoraki
(Mat 9:1-8; Mar 2:1-12)

17 Bong teke Iesus tamoata be aine isulesuledi nge Parasi alu be
tamoata Moses Mata ne disulesuletaki alu dipura be makara maradi
disoaki. Parasi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki ngaedi nge
anua moarunga Galili kaba-lo be Zudea kaba-lo be Ierusalem anua-
lo ka dipura. Be Tanepoa kaiboang ne nge makara dieno be ono Iesus
iboadu moremore ngaka-uiakidi. 18 Kodeka tamoata alu tamoata teke
kaulokuloku tapou matedi rara-lo dibazi be dipura be pera-lo dasiliaki
be Iesus aro danangaria kana. 19 Ata tamoata be aine nge dikoko-tina be
tago diboadu dasiliaki. Muzi dira bokana pera boadi-kounao dilako be
boazinga teke diemaki be tamoata kaulokuloku nge ere-zirapu be earuma
tamoata be aine maradi diurumalako Iesus aro. 20 Bong Iesus kaba bokai
ita tamoata ngaedi lama diuni ngai iboadu tamoata kaulokuloku ngae
ngadoraki nge bokai irai, “Ruanga, muzigoala nem ambe rokakadialeko
dipura.”

21 Makara nge Parasi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nedia-la
ilodia-lo bokai dipile, “Tamoata nge naita kata be Nanaranga ono imanai!
Nanaranga-la ka iboadu muzigoala ngarokaki!”

22 Ata Iesus pile ilodia-lo dilelelenaki ngaedi nge ikauataki bokana
bokai iradi, “Bakara ka pile bokainaina ilo-ming dianiandi? 23 Pile
nangatadi ka emakadi tago dira? ‘Muzigoala nem ambe rokakadialeko
dipura,’ ki ‘Gotui be goalale?’ 24 Ata nge ono mitiking-kaming kana
Tamoata Natu kateka ngaenao kaiboang ne dieno be iboadu-tina tamoata
be aine moarunga muzigoala nedi ngarokakiledi!” Bokaibe tamoata
kaulokuloku nge bokai irai, “Ngau ka uraiko! Gotuirake, zirapu nem
godokitate be pera kanam-lo golako!”

25 Makara nge tamoata ngae oaikiki-tina ituirake moarunga matadi-o
be zirapu ne ibazidi be Nanaranga irakerakeaki be pera kanana-lo ilako.
26 Tamoata be aine moarunga makara disoaki nge dipitilaki-tina be Iesus
dikabaki! Taburidi nge dira-tina be Nanaranga ara dirakeaki be bokai
dipile, “Kana tailadia-ba kaituka taita!”

Iesus Matiu Ikilai
(Mat 9:9-13; Mar 2:13-17)

27 Kana ngaedi muridi nge Iesus ipusika be ialale. Ialalale nge tamoata
‘tagisi’ dokidoki teke ara Libai pera ne ono ‘tagisi’ dokinga-lo isoaki be
ite. Kodeka Iesus itaguraki be bokai irai, “Gotagaia!”

28 Iesus bokai ipile nge Libai itui be kana moarunga ipereki be itagai.

29 Alauri nge Libai moanako biabia teke pera kanana-lo Iesus
iemakani. ‘Tagisi’ dokidoki kokoko-tina be tamoata takadi nge disoaki-

budu be dimoanakonako. 30 Ata Parasi alu be tamoata Moses Mata
ne disulesuletaki Parasi kaoa makara disoaki nge ditaguraki be Iesus
tagataga nena-lo ditotoi be bokai dipile, “Bakara ka ‘tagisi’ dokidoki be
muzigoala ememaki zaiza kamoanakonako?”
31 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Tamoata nedi uia tago iboadu karai
tatate-lo dalako. Moremore-la ka dilakolako. 32 Ngau tago tamoata
adoadodi mkiladi kana ka upura. Tago. Ngau muzigoala ememaki ka
mkiladi be ilodi dabuiri be muzigoala nedi dasegeaki kana ka upura.”

Kangkang Zirau Mata Tegiaka Ipura
(Mat 9:14-17; Mar 2:18-22)

33 Tamoata alu ditaguraki be Iesus bokai dirai, “Zon tagataga ne bong
kokoko kangkang dizirau be rabo nedi Nanaranga ditabatabangakini.
Be Parasi tagataga nedi bokai dimuzimuzi be. Ata kaiko tagataga nem
nge moanako be dang sing-la kata ka diteate! Tago sesu kangkang
dizirau!”
34 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Iboadu tamoata teke kodeka-ka iroti
lou ne goemakidi be moanako ono rotinga nena-lo kangkang tagotago
dasoaki ki tago? Tago iboadu! 35 Ata bong tekedi masa dapura be ono
moane kodeka-ka iroti nge bagaia ngapura be tago lou ne maradi
ngasoaki. Bong ngaradia-lo kodeka lou ne masa kangkang dazirau.”
36 Kodeka Iesus itaguraki be pile ono tonanga ngaedi ane be bokai
iradi, “Tamoata tago teke kusi oauoau teke mapala isereki be ono kusi
muamua masarenga ioladi. Bokai imuzi masa kusi oauoau ngagamani,
be kusi oauoau mapala idoki nge tago iboadu kusi muamua boazinga
ngakazoami. 37 Be tamoata tago teke ‘uain’ oauoau idoki be ‘uain’-kusi
muamuana-lo inangalako. Bokai imuzi masa ‘uain’ oauoau ngadodoraki
be ‘uain’-kusi muamua ngasereki be ‘uain’ ngamoasubu, be ‘uain’-kusi
ngagoala. 38 Tago iboadu bokai ngamuzi! ‘Uain’ oauoau-la ka iboadu
‘uain’-kusi oauoau-lo nangalako ngapura. 39 Be tamoata ‘uain’ muamua
ising masa ‘uain’ oauoau sing ngasege be bokai ngapile, “ ‘Uain’ toiraira
nge kababe iuia-tina, be ‘uain’ oauoau iuasai.”

Bong Ono Manauanga ‘Sabat’ Tegiaka Ipura
(Mat 12:1-8; Mar 2:23-28)

6 1 Bong ono manauanga ‘Sabat’ tekenao nge Iesus ‘uit’ uma aluna-lo
ialalale. Be tagataga ne nge ditaguraki be ‘uit’ kalingodi dikotokoto
be lumadia-lo dipopoporaki be patudi dikangkang. 2 Parasi kaba bokai
dita nge dipile, “Mata neda ibabari-kita tago iboadu bong ono manauanga
‘Sabat’-o bokai tamuzi! Nge bakara ka kam bokai kamuzimuzi?”
3 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Bong Debiti ruanga zaiza tole dimate
be Debiti kana iemaki nge kaleze ki tago? 4 Debiti Nanaranga pera nena-

lo isili be ‘bereti’ ambe Nanaranga ditabangakini nge idoki be ikang be alu ruanga iandi be dikang. Mata neda ibabari-tina ngai tago iboadu ‘bereti’ bokainaina ngakang. Tamoata Nanaranga ditabatabaia-la ka diboadu dakang.”

5 Kodeka Iesus pile ngaedi bokai imambuaki, “Tamoata Natu ka bong ono manauanga ‘Sabat’ nge Tanepoa ne.”

Tamoata Luma Mate
(Mat 12:9-14; Mar 3:1-6)

6 Bong ono manauanga ‘Sabat’ takaianao nge Iesus pera ono serereinga-lo isili be isulesuledi. Tamoata teke luma oana mate nge makara isoaki. 7 Parasi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge labu teke date be ono Iesus giriki ono danangalako kana. Bokaibe dimatanangaia-tina uia bong ono manauanga ‘Sabat’-o moremore teke ngadoraki ki tago. 8 Ata Iesus ilodi ita be ikaua bokana tamoata luma mate nge bokai irai, “Gotuirake be tamoata moarunga arodi gotui.” Be tamoata ngae ituirake be moarunga arodi itui.

9 Kodeka Iesus bokai itegi, “Ngau mtegi-kaming kana! Mata neda bakara dira-kita? Bong ono manauanga ‘Sabat’-o masa rakana taemaki? Muzi uia ki muzi goalakadi taemaki? Tamoata tadumai be ngauia ki taumoatei?” 10 Makara be igea-ramo be moarunga itedi, kodeka tamoata luma mate nge bokai irai, “Lumam gonanaraki!” Tamoata ngae luma inanaraki nge iuiani. 11 Ata Parasi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki namadi dira-tina be nedia-la maradi diepilei be ono Iesus ba dabasaki kana.

Iesus ‘Apostel’ Kulemoa-be-rua Idokidi
(Mat 10:1-4; Mar 3:13-19)

12 Bong ngaradia-lo nge Iesus buku-o ikautaki be ngarabo kana. Be makara Nanaranga iraboraboi nibe anua izama. 13 Izama nge tagataga ne moarunga ikiladi be kodeka kulemoa-be-rua inangadi tagataga ne bokana. Be dialana-ma ka ‘apostel’ bokana inangadi. Tamoata ngaedi nge 14 Saimon (ara takaia ibuleakini Pita); Saimon tari, Endru; Zems; Zon; Pilip; Batolomiu; 15 Tomas; Zems, Alpeas natu; Saimon maka Zilot kata; 16 Iudas, Zems natu, be Iudas Iskariot. Iudas Iskariot ka alauri Iesus idoki be erekei luma-dio inangai.

Iesus Isulesule Be Moremore Iaka-uiakidi
(Mat 4:24-25; Mar 3:7-12)

17 Iesus tagataga ne ngaedi zaiza be eta buku-o ka ditaoio be kaba-baba tekedia-lo dipura. Makara dipura be dituitui nge tagataga ne kokoko-tina, be tamoata be aine dum kanabiabia Zudea kaba-lo be Ierusalem

anua-lo, be anua makasi zage-o dienoru Saidon be Taia-lo nge dipura be makara disoaki. 18 Iesus sulenga dalongo be moremore ngaka-uiakidi kana ka dipura. Be tamoata be aine mariaba goalakadi ilodia-lo disoaki nge dipura be iadorakidi. 19 Kaiboang bibia nge Iesus-lo dipusikasika. Be moremore moarunga dipurapura nge ono didaudauraki be iaka-uiauiadi.

Suri-uia Be Ilo-nodo
(Mat 5:1-12)

20 Iesus tagataga ne idededi kodeka bokai ipile, "Kam tamoata kana neming tagotago nge suri-ming dauia! Maka ma anua ono Nanaranga ngatanepoa kana nge kam neming. 21 Kam tamoata kaituka tole kamatemate nge suri-ming dauia! Maka ma alauri masa kamamoanako be kamadoli. Kam tamoata kaituka katangtang nge suri-ming dauia. Maka ma alauri masa kamaiao.

22 "Kam tamoata Tamoata Natu kanabe tamoata takadi disegeaki-kaming, ki dimurina-kaming, ki diebulo-kaming, ki tamoata goala kana dirangaki-kaming nge suri-ming dauia! 23 Bokai dibasaki-kaming nge suri-ming dauia be kama-gaki be kamanaulaki, bakara zazanga neming bibia-tina lang anua-lo dieno! Maka ma bokai kamakaua: tamoata ngaedi tubudi toirairadi nge 'propet' bokainatuka-la ka dibasakidi.

24 "Ata kam tamoata kaituka kana neming kokoko nge kamakadoma-tina! Ambe-ma kaleua-re! Bakara, kana ono suri-ming diuiauia ambe kadoki-doi! 25 Kam tamoata kaituka kamoanakonako be kadolidoli nge kamakadoma-tina! Ambe-ma kaleua-re! Bakara, tole kamamate kana! Kam tamoata kaituka kaiaoiao nge kamakadoma-tina! Ambe-ma kaleua-re! Bakara, kamatangtang be kamanodonodo kana!

26 "Kam tamoata maka tamoata takadi dipilepile kam tamoata uia nge kamakadoma-tina! Ambe-ma kaleua-re! Maka ma tubu-ming toirairadi nge 'propet' bolingadi ratadi bokai dibasakidi!

Erekei Reretakadi
(Mat 5:38-48)

27 "Ata tamoata pilengagu kalongo nge bokai mra-kaming kana: Erekei neming kamarerereretakidi, be tamoata disegesegeaki-kaming nge muzi uia kamaememakidi. 28 Tamoata ingesuaki-kaming nge kamamaroui, be tamoata tago iadoadoraki-kaming nge ngai kanabe Nanaranga kamaraboraboi.

29 "Bokaibe tamoata teke poapoam takadi-o izamposaniko nge gobuiriko be egedi takadi-o ngazamposaniko. Tamoata teke angapi nem idoki nge luma-zokuzokuba malo nem goani be. 30 Tamoata teke kana tekena-lo isinauiko nge goania-ba, be tamoata teke kana nem kata ibagai nge moaki kaba kukeliaki! 31 Tamoata takadi baituka dababasaki-kaming kana karerere nge bokainatuka-la kamababasakidi.

32 "Tamoata direreretaki-kaming-la karerereretakidi nge masa ulika iauia nangata
kamadoki? Maka ma tamoata 'muzigoala ememaki' nge bokai dimuzimuzi! 33 Be
tamoata diuiauia-kaming-la kauiauiadi nge masa ulika iauia nangata kamadoki?
Maka ma tamoata 'muzigoala ememaki' bokai dimuzimuzi be! 34 Tamoata teke
kana teke kani be karere ngakatungi nge masa ulika iauia nangata kamadoki?
Maka ma tamoata 'muzigoala ememaki' nge 'muzigoala ememaki' ruangadi
kana dianiandi be katungadi ere-moarungadi be dadokidoki kana direrere!
35 Ata kam moaki bokai kamuzimuzi! Erekei neming kamarerereretakidi, be
mata uia kamaememakidi. Be kana neming tamoata takadi kandi nge moaki
katungadi kana karerere. Bokai masa zazanga neming dalaba-tina, be Nanaranga
Atabalabala-tina natu kamapura. Maka ma ngai nge tamoata maka tago
diperuperui be tamoata muzingadi goalakadi nge ilo itagatagadi. 36 Tama-mingla
ilo itagataga-kaming bokana tamoata takadi ilo-ming datagatagadi.

Tamoata Takadi Giriki Nedi Moaki Kaliliti
(Mat 7:1-5)

37 "Tamoata takadi giriki nedi moaki kaliliti be kapile digoala. Bokai masa
Nanaranga giriki neming tago ngaliliti. Tamoata takadi moaki moatubu odio
kanangalako. Bokai masa Nanaranga tago giriki omingo nganangalako. Tamoata
takadi muzigoala nedi karokakiledi masa Nanaranga muzigoala neming
ngarokakile-kaming. 38 Tamoata takadi kana kamaniandi masa Nanaranga kana
nganiang-kaming. Moimoina-tina masa kana kokoko-tina nganiang-kaming. Be
kana ngaedi masa kokoko-la be nganiang-kaming nibe bagabaga dara-kaming.
Kana moatubungadi bakarairai katagadi be tamoata takadi kana kandi nge
Nanaranga masa kana moatubungadi bokainaina-la ngatagadi be kam kana
ngang-kaming."

39 Be Iesus pile ono tonanga ngaedi ane be bokai iradi, "Tamoata mata leuadi
tago iboadu mata-leua ruanga zala ngaitikini. Zala itikini masa ruoti-doi be gimoa-
lo dasapasilakoru! 40 Tamoata kodeka-ka itoto tago iboadu tamoata amangi atabala
ngalako. Tago-tina! Tamoata-la tongaka ipura be iamang-tina ka iboadu tamoata
amangi diaru iriringa-diaru tekedi.

41 "Bakara ka robuka muku teke taritokam matana-lo ieno nge kute,
ata nem matam-lo nge kai-mapala biabia ilom tago iani? 42 Masa baituka
be taritokam bokai gorai, 'Tarito, matam-lo robuka mukumukuna-tina
mpasiki,' ata nem matam-lo nge kai mapala biabia tago kute? Bolinga-
ming ratadi! Kai mapala biabia nem matam-lo gopasiki be kaba goita uia
noko taritokam matana-lo robuka mukumuku ieno nge gopasiki!

Kai Be Kalingo
(Mat 7:16-20; 12:33-35)

43 "Kai iauia tago teke kalingo goalakadi ipupuraki. Bokainatuka-la, kai
goalaka tago teke kalingo uia ipupuraki. 44 Kai teke-teke nge kalingodia-

lo ka kauatakadi dipurapura. Paepae tago iboadu oakum-o ngapura. Bokainatuka-la, udi tago iboadu moamoaesa-o ngapura. 45 Tamoata iauia nge kolo-kolo iauia ilona-lo ikoazalaki ka ipasipasi-rake. Tamoata goalaka nge kolo-kolo goalaka ilona-lo ikoazalaki ka ipasipasi-rake. Bokai kamakaua: Kana bakarairai kaoa tamoata ilona-lo dikauri be dieno ka aoa-nalo dipusikasika.

Pera Kelikeli Rua
(Mat 7:24-27)

46 "Bakara ka 'Tanepoa, Tanepoa,' kana kakilakilaia, ata kana ururangaki nge tago kaememaki? 47 Tamoata naita ngau-lo imai be pilengagu ilongo be itoatoaki nge bokainatuka ono mto be kamakaua: 48 Tamoata bokainaina nge tamoata teke pera ikelikeli bokana. Pera labu nganangai kana nge ikeli nibe patu-baba kateka ilona-lo ita be kodeka ono pera kaiboang ne inanga. Bokaibe bong ura ipura be dang dikauri nge nori bibia dipanana be pera ngae diuni. Diuni nge tago iboadu damoakusungaki, bakara, pera ngae nge ikaiboang-tina! 49 Ata tamoata pilengagu ilongo be tago itoatoaki nge tamoata pera kana kateka-ba kusinao ikeli bokana. Labu ono kainga ne tago. Bokaibe bong ura ipura be dang dikauri nge nori bibia dipanana be pera ngae diuni. Diuni nge itapulo, be ileua be imanubu!"

Rom Tamoata Lama Unianga
(Mat 8:5-13)

7 1 Iesus pile ngaedi tamoata be aine iradia-doi, kodeka Kaperneam ilako. 2 Rom koai-bagi pangana nedi teke tamoata eunung '100' imuamuadi nge makara isoaki. Tamoata ngae malipilipi kana irereretakia-tina nge imore-tina be saringatuka ngamate kana. 3 Rom tamoata ngae Iesus ilongoraki bokana Iuda tamoata bibia alu inepidi be dalako be Iesus darai be malipilipi kana ngaka-uiaki kana. 4 Kodeka Iuda tamoata bibia nge dilako Iesus-lo be diakoroia-tina be bokai dirai, "Ngai tamoata iauia-tina, be iboadu-tina godumai! 5 Ngai kita Iuda irereretakikita-tina, be iduma be pera nema ono serereinga nge ikeli."

6 Bokaibe Iesus itagadi be dialale-budu. Iesus ilako be ambe pera isaringai nge Rom tamoata biabia ngae ruanga alu inepidi be bokai dirai, "Tanepoa, moaki nem-la kuilo-bukuiko! Ngau tago tamoata iauia kata be masa kaiko kuboadu pera kanagu-lo gosili. 7 Nge bokai ka tago negu-la be umai be uteko. Maka ma ngau tago tamoata iauia. Ata gopile-ba be malipilipi kanagu ngauia. 8 Bakara, ngau negu-la nge tamoata negu bibia erumadi ka usoaki, be koai-tamoata kokoko erumagu disoaki. Bokaibe ngae bokai mrai, 'Golako,' be ngalako. Be ngara bokai mrai, 'Gomai,' be ngamai. Be malipilipi kanagu bokai mrai, 'Kana ngae goemakana,' be ngaemaki."

9 Bong Iesus pile ngaedi ilongo nge ipitilaki-tina, be ibuiri be tamoata
be aine ditagatagai bokai iradi, “Ngau ka ura-kaming! Israel-tina-malo ka
lama uninga biatanga bokainaina tago teke ute.” 10 Kodeka tamoata pile
dieluaki nge Rom tamoata pera kanana-lo dimule. Dimule nge malipilipi
ngae iuia be isoaki be dite.

Iesus Narenare Teke Natu Mate Imarangaki

11 Kana iemaki ngae muri nge Iesus itui be Nain anua-lo ilako. Be
tagataga ne be tamoata be aine dum biabia teke ditagai. 12 Iesus anua
ngae babaduadua ne taona itaotao nge tamoata teke mate dibazi be
dipusikasika. Tamoata mate nge aine narenare kata natu, be natu
ngae nge tekena-la. Tamoata be aine kokoko-tina anua ngarana-lo nge
narenare ngae zaiza dialalale-budu. 13 Bong Tanepoa aine ngae ite nge ilo
itagaia-tina be bokai irai, “Moaki kutang!”
14 Kodeka Iesus ilako be kati-boadikou ono dinangalako be dakumraki
kana nge ono idauraki, be tamoata maka tamoata mate dibazibazi
nge ditui. Kodeka Iesus bokai ipile, “Tamoata amuna, ngau ka uraiko,
gomarang!” 15 Makara nge tamoata mate nge imarangrake be isoaki, be
itaguraki be ipilepile. Kodeka Iesus itaguraki be tamoata ngae idoki be
tina iani.
16 Tamoata be aine moarunga makara nge dipitilaki-tina be ditaguraki
be Nanaranga dirakeaki. Be bokai dipile, “ ‘Propet’ teke ara biabia-tina
ambe marada ipura. Nanaranga ambe tamoata be aine ne ngadumadi
kana be ipura!” 17 Makara nge Iesus rangaka ngaedi ege-ege Zudea kaba-
lo be kaba moarunga makara saringa dieno-lo dilako.

Iesus Be Zon Baptais
(Mat 11:2-19)

18 Be Zon Baptais tagataga ne dialale be kana moarunga ngaedi nge
Zon dirangakini. Kodeka tagataga ne rua ikila-diaru 19 be inepi-diaru be
Tanepoa-lo dalakoru be bokai dategiaru kana, “Kaiko ki naita ka Zon
irangaki ngapura kana, ki tamoata takaia garapungi?”
20 Dialale be Iesus dipurakaniaru nge bokai ditegiaru, “Zon Baptais
inepi-kamairu be bokai gategiko-ru kana ka kipura-ru, ‘Kaiko ki naita ka
ngapura kana, ki tamoata takaia garapungi?’ ”
21 Bong tamoata ruoti ngae-diaru Iesus dipurakaniaru nge Iesus ambe
tamoata more be goala odio dieno nge iaka-uiauiakidi, be mariaba
goalakadi tamoata ilodia-lo disoaki nge itaotaodi, be tamoata matadi
leuadi nge iadoadorakidi be kaba ditaita. 22 Kodeka Iesus itaguraki be
tamoata Zon pilenga dieluakiru nge bokai ira-diaru, “Kamamuleru be
kana kaitaru be pile kalongoru nge Zon kamarangakiniaru: Matadi leuadi
ambe kaba ditaita, aedi matedi ambe dialalale, kikiri dokiadi ambe

digoaza, kungizadi ambe pile dilongolongo, matedi ambe marangakadi
dipura be nedi uia disoaki, be Pile Uia ambe tamoata kana nedi tagotago-
lo mangata rangaka ipura. 23 Be bokai kamarai: tamoata naita ngau tago
ilo iruataka nge suri dauiani!"
24 Tamoata Zon pilenga dieluakiru ambe dialale-ru nge Iesus tamoata
be aine moarunga Zon bokai irangakadi, "Bong lulu kaba-lo kalako be
Zon kamate kana nge rakana-tina kata ka kamate kana ka kalako? Lulua
kata oasa ieuieuri ka kamate kana ka kalako ki rakana? 25 Tago nge
rakana-tina ka kamate kana ka kalako? Tamoata ngazing uia inangananga
kata ka kamate kana ki rakana? Tago-la! Maka ma tamoata ngazing uia
dinangananga nge boaduboadudi be anuatanepoa pera kandi bibia-lo ka
disukoaki! 26 Kamaraia! Rakana-tina ka kamate kana ka kalako? 'Propet'
kata ki? E, 'propet' kata! Ata ngau ka ura-kaming. Tago 'propet'-ramoba
kata. Ngai kaba iuasa-tina! 27 Ngai ka rangaka bokainatuka geretadi dipura,

> 'Ngau masa pile eleluaki negu teke mnepi be arom ngamua. Ngai ka
> zalakam ngauasari be ngamua be gotagai kana.' (Mal 3:1)

28 "Ngau ka ura-kaming! Tamoata moarunga makare kateka-o
nekiakadi dipura maradi nge Zon iuasa-tina. Ata tamoata naita bong ono
Nanaranga ngatanepoa kanana-lo ara ialaurituka nge tamoata ngae Zon
iuasai be ara ilaba-tina!"
29 Tamoata be aine moarunga be tamoata 'tagisi' dokidoki pile ngaedi
dilongo nge dipile Nanaranga mata ne diado-tina, bakara di nge Zon
ka ruku ono tamalingaa oti irukudi. 30 Ata Parasi be tamoata Moses
Mata ne disulesuletaki nge Nanaranga labu ne ono ngadumadi kana nge
disegeaki, bakara Zon tago ruku ono tamalinga oti irukudi.
31 Nge bokai ka Iesus pile ne ngaedi ibatadi be bokai ipile, "Tamoata
be aine kaituka makare disoaki masa rakana oti odio mtonanga? Di
nge rakana bokana? 32 Di nge natu-muku malala-lo disoaki be nedia-la
diekilaulau-ri bokana. Uko takaia ngataguraki be uko takaia bokai ngarai,

> 'Keka oagu kipalita-kaming, ata tago kaoagu. Mate rang kidoki, ata
> tago katang.'

33 "Bakara, bong Zon Baptais ipura be kangkang izirau be 'uain' tago
isingsing nge kam bokai kapile, 'Mariaba goalaka ilona-lo isoaki.' 34 Ata
Tamoata Natu ipura be imoanakonako be 'uain' isingsing nge bokai kapile,
'Tamoata ngae kamate! Moanakonga dilaba-tina be 'uain' sinumanga dira-
tina! Tamoata 'tagisi' dokidoki be "muzigoala ememaki" ruangadi kata!'
35 Ata tamoata be aine rangguma Nanaranga kauanga malaidi didoki nge
ambe ditiking-kaming Nanaranga kauanga nge kalingodi be moimoi."

Aine Muzigoala Ememaki Teke

36 Parasi teke Iesus ialului be damoanako-buduru kana. Bokaibe Iesus
ialale be Parasi ngae pera kanana-lo isili be isoakiria be ngamoanako

kana. 37 Anua ngaena-lo nge aine teke isoaki. Aine ngae nge muzigoala
mata-la itagatagadi. Bong aine ngae bokai ilongo Iesus Parasi ngae pera
kanana-lo imoanakonako nge bureng boaudi rongorongo bulo tekena-
lo ieno nge idoki be ipura 38 be Iesus muri ae-babadi zagedi-o itui be
itangtang be mata-dangi ane be Iesus ae-babadi itutuburi. Kodeka donga
ane be Iesus ae-babadi iutuni. Iutu-doi kodeka ae-babadi nge iaroki be
bureng boau rongorongo idoki be ono iburengdi.

39 Bong Parasi maka Iesus moanako-lo ialului kaba bokai ita nge
nena-la bokai ipile, "Tamoata ngae moangi be 'propet' kata nge iboadu
ngakaua naita kata ka ono idaudauraki, be iboadu ngakaua aine ngae
bakarairai kata! Aine ngae nge muzigoala ememaki kata!"

40 Kodeka Iesus bokai ipile, "Saimon, ngau kana teke mrangakaniko
kana."

Be Parasi ngae bokai ipile, " 'Tisa,' goraia!"

41 Be Iesus itaguraki be bokai ipile, "Tamoata 'mone' negenege teke oti
ne tamoata rua-lo dieno. Tamoata takaia oti nge '500 kina,' be takaia '50
kina.' 42 Ata tamoata ngae-diaru tago diboaduru oti nediaru ngaedi nge
dakaturu. Bokaibe tamoata ngae oti nediaru ngaedi nge irokakile-diaru.
Bakara ilom ipile? Nangata ka masa tamoata ngae ngarerereretakia-tina?"

43 Be Saimon ikatu be bokai ipile, "Ngau ilogu ipile tamoata maka oti
ne bibia rokakadia-le dipura."

Be Iesus bokai ipile, "Kupile-tina uia!"

44 Kodeka Iesus ibuiri be aine ngae italari be Saimon bokai irai, "Aine ngae
kute? Ngau pera kanam-lo usili, ata dang tago kuiana be ae-gu ono uasaki.
Ata aine ngae mata-dangi ane be aegu iasaki be donga ane iutu. 45 Kaiko tago
kuaroka, ata aine ngae bong pera kanam-lo usili nge aegu babadi iaroroki-
la nibe imai-ba kaituka-tina. Tago sesu imanaua. 46 Kaiko tago bureng
panganagu-o kunangai, ata aine ngae bureng boau rongorongo ane be aegu
babadi iburengdi. 47 Bokai ka ngau uraiko! Reretaka mata ne bibia ngaedi
nge ambe ono ne mangata inangai muzigoala nena-ra kokoko-tina, ata ambe
rokakadia-le dipura. Ata tamoata naita muzigoala ne mukudi be rokakadia-le
dipura nge ne mangata inangai reretaka mata ne mukumukudi."

48 Kodeka Iesus itaguraki be aine ngae bokai irai, "Muzigoala nem
ambe rokakadialeko dipura!"

49 Iesus bokai ipile nge lou takadi makara moanako-lo disoaki-budu nge
bokai dipile, "Nge naita kata, be iboadu muzigoala ngarorokaki?"

50 Ata Iesus aine ngae bokai irai, "Ilo-uialo be goalale! Lama uniangam
ka iuketiko!"

Aine Iesus Ditagatagai

8 1 Alauri nge Iesus ege-ege anua bibia be sisiki-lo ialalale be Pile Uia
bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge mangata irangarangaki

be ialalale. Be tagataga ne kulemoa-be-rua nge dialalale-budu. 2 Be aine alu mariaba goalakadi ilodia-lo taonadi dipura be alu more goalakadi odio dieno be adorakadi dipura nge ditagadi. Teke nge Magdala aine ara Maria. Ngaia-lo ka mariaba goalakadi lima-rua taonadi dipura. 3 Teke ara Zoana. Zoana roa ara Kuza, be Kuza nge Erot pera kanana-lo kana ne moarunga ipapananuaki. Teke ara Susana, be aine kokoko-tina takadi. Aine ngaedi nge kana nedi oti be Iesus tagataga ne zaiza malipi nedia-lo didumadumadi.

Tamoata Kangkang-patu Iliki Ono Tonanga Ipura
(Mat 13:1-9; Mar 4:1-9)

4 Tamoata be aine nge kokoko-la be Iesus-lo dipurapura. Anua moarunga-lo be dipurapura nibe dum kana-tina-biabia teke diemaki. Kodeka Iesus itaguraki be pile ono tonanga ngae iradi, 5 "Tamoata kangkang tanotano teke ialale be uma kanana-lo kangkang-patu iliki. Bong ilikiliki nge kangkang-patu alu zala muku ono alalenga-lo disapasiria, be duaposakadi dipura be mang dipura be dikang. 6 Alu kateka garaparapanao disapasiria be dirauposa, ata kateka ibaradega be dang-ka tago. Bokaibe dimarango. 7 Takadi moamoaesa maradi disapasiria, be moamoaesa dilaba be disukum be dileua. 8 Be alu kateka iauia-o disapasiria, be didula be dilaba be kangkang dipuraki. Kangkang-patu likiradi dipura nge teke-teke kangkang tamoatadi-lima dipuraki."

Be pile ngaedi ono ngamambuaki kana nge Iesus bokai ipile, "Kungi-ming ono pile longonga dieno nge kamalongo!"

Pile Ono Tonanga Labudi
(Mat 13:10-17; Mar 4:10-12)

9 Kodeka tagataga ne Iesus bokai ditegi, "Pile ono tonanga ngae labu baituka?"

10 Be Iesus bokai iradi, "Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana labu sikita kauataka nge ambe kam ania-ming ipura. Ata tamoata be aine takadi nge pile ono tonanga ane be uraradi. Bokai masa

> 'moimoi matadi masa kaba daita be daitaita, ata masa kana tago teke date. Moimoi pile masa dalongo be dalongolongo, ata masa pile tago teke labu dakauataki.' (Ais 6:9)

Kangkang Likiliki Labu Pasika Ipura
(Mat 13:18-23; Mar 4:13-20)

11 Kodeka Iesus bokai ipile, "Pile ono tonanga ngae labu bokai: Kangkang-patu nge Nanaranga pilenga. 12 Kangkang-patu zala mukuna-lo disapasiria nge tamoata pile dilongo bokana, ata Satang ipura be pile ngaedi ilodia-lo ka ipasi be idokiledi. Satang tago irere tamoata ngaedi

lama dauni be uketadi dapura. 13 Kangkang-patu kateka garaparapanao
disapasiria nge tamoata pile dilongo be suri-uialo be didoki bokana.
Ata ziridi tagotago. Bokaibe uanana tago sasalaga lama diuni. Be bong
toitoi dapura nge oaikiki-tina datapulo. 14 Moamoaesa maradi disapasiria
nge tamoata pile dilongo bokana. Ata ilo-buku be 'mone' be suri-uia
kateka ngaena-onaona ilodi dibukubukutaki, be kana ngaedi ditaguraki
be ditapadi bokana. Bokaibe tago dimalai. 15 Ata kangkang-patu kateka
iauia-o disapasiria nge tamoata pile dilongo be didokimatedi bokana.
Tamoata bokainaina nge ilodi adoadodi be uia-ba, be dikaiboang be
disoaki-la be kalingodi dipura.

Baratui Ono Tonanga Ipura
(Mar 4:21-25)

16 "Tamoata tago teke baratui ibulai be tabira-baba oti ikubati ki
bagi ono enonga eruma inangai. Tago! Ibulai masa ngadoki be baratui
kabadia-lo nganangai be tamoata naita pera-lo isili nge iboadu baratui
malamaka ngaita. 17 Bakara, kana moarunga zumkakadi dipura masa
kadanga-lo nangadi dapura, be kana moarunga kubatadi dipura masa
kauatakadi dapura be kakatadi dapura be mangata daeno. 18 Nge bokai
ka pile baituka be kalongo nge kamakauakaua-tina uia! Tamoata naita
kana dienoni masa kokoko-la be ania ngapura. Ata tamoata naita kana ne
tago, masa dokiadia-le dapura. Moimoi masa ilo ipileni kana ne otioti, ata
masa dokiadia-le dapura."

Iesus Tina Be Taritoka
(Mat 12:46-50; Mar 3:31-35)

19 Iesus tina be taritoka dipura be date kana, ata tamoata be aine
dikoko-tina. Bokaibe tago iboadu dasaringai. 20 Makara nge tamoata teke
Iesus bokai irai, "Tinam be taritokam dateko kana be eluku dituitui."
21 Kodeka Iesus itaguraki be moarunga makara disoaki bokai iradi,
"Tinagu be taritokagu nge tamoata be aine maka Nanaranga pilenga
dilongolongo be ditagatagadi."

Iesus Anua-goala Teke Iaka-maliei
(Mat 8:23-27; Mar 4:35-41)

22 Bong teke Iesus tagataga ne bokai iradi, "Dang biabia Galili ege
takaianao talako." Bokaibe kati rebareba tekenao dibuli be dang ege
takanao dalako kana. 23 Dang biabia-lo direbareba nge Iesus ienosoa.
Makara nge oaikiki-tina anua-goala teke dang biabia-lo ipura, be kati-lo
ambe dang ikauriuri, be ambe saringatuka giriki daita kana.
24 Kodeka tagataga ne dilako be Iesus dianguni be bokai dirai,
"Biabiadi, Biabiadi! Ambe taleua kana!"

Be Iesus iturake be oasa be anua-goala dang-lo dipura nge kaikai-la iradi be malino ibala. 25 Kodeka tagataga ne bokai itegidi, “Lama unianga-ming inanga dieno?”

Ata dia-ra taburidi dira be Iesus dikabaki be bokai dipile, “Tamoata ngae naita kata? Oasa be nugunugu ipile-kaidi be pilenga dilongo!”

Tamoata Teke Mariaba Goalakadi Ilona-lo Disoaki
(Mat 8:28-34; Mar 5:1-20)

26 Makara be direba be dilako be kaba aradi Gerasin-lo dipura. Galili kaba-lo be adoado-la goreba masa makara kaba ngaradia-lo gopura. 27 Be bong Iesus kabu-lo ituilako nge anua-marau teke mariaba goalaka ilona-lo isoaki nge ipurakani. Ambe uanana sasalaga-tina nemoala-ba ialalale, be pera tago tekena-lo isukoaki. Buna ono matedi kumrakadi dipurapura-lo isukoaki. 28 Bong tamoata ngae Iesus ite nge ipi-tina be imere be Iesus ae-nalo itapuloria be bokai ipile, “Iesus, Nanaranga Atabalabala-tina Natu, ba gobasaka kana? Ngau uakoroiko, moaki sururu kuiana!” 29 Tamoata ngae bokai ipile, bakara, Iesus nge ambe mariaba goalaka tamoata ngae ilona-lo nge itaotaoni. Ambe bong kokoko-tina mariaba goalaka ngae tamoata ngae idokimatei. Kaleti oarige ‘seng’ ane be ae be luma diuauau, ata itototo. Be mariaba goalaka ngae nge tamoata ngae ibagabagai be kaba tamoata tagongana-lo ialalaleaki.

30 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata ngae bokai itegi, “Aram bakara?”

Be tamoata ngae ikatu be bokai ipile, “Aragu ‘Labara.’ ”

Maka ma mariaba goalakadi kokoko-tina tamoata ngae ilona-lo disoaki. Nge bokai ka ara ‘Labara’ kana ipile.

31 Makara nge mariaba goalakadi ngaedi Iesus diakoroi be bokai dirai, “Moaki boazinga biabia kabi tagotago-lo kunepi-kamailako.”

32 Saringa makara nge boro ulunga teke buku muku teka zagena-o diramomomo be disoaki. Bokaibe mariaba goalakadi tamoata ngae ilona-lo nge Iesus bokai diakoroi, “Gosumoala be boro ulunga ngara ilodia-lo gasili!” Be Iesus isumoala. 33 Be bong mariaba goalakadi tamoata ngaena-lo be dipusika nge dilako boro ulunga ngaena-lo disili. Be boro ngaedi dipanana dilako garangakadi-o be dang-lo disapasilako be dang dising be dimoaloba.

34 Bong tamoata boro akolakola kaba bokai dita nge dipapanana-la be dilako anua-lo be kaba makara saringa dieno-lo be kana dipura ngaedi nge dirangaki. 35 Be tamoata be aine makara nge dipura be kana ngaedi dipura daita kana. Be bong Iesus dipurakani nge tamoata maka mariaba goalakadi ilona-lo taonadi dipura nge Iesus aena-lo isoaki be dite. Ambe kusi inangananga be ngaonga dileua be isoaki be dite. Kaba bokai dita nge taburidi dira-tina. 36 Kodeka tamoata kaba dita nge dilako be bakara be tamoata ngae iuia nge tamoata be aine makara diradi. 37 Makara nge

tamoata be aine kaba ngaradia-lonalona nge taburidi dira-tina. Bokaibe Iesus dirai be Gerasin kaba ngapereki kana. Kodeka Iesus kati-o ibuli be ialale.

38 Tamoata maka mariaba goalakadi ilona-lo taonadi dipura nge Iesus iakoroi be dalale-buduru kana. Ata Iesus inepi be bokai irai, 39 "Anua nem-lo gomule be kana moarunga Nanaranga iemakiniko nge gorangaki." Bokaibe tamoata ngae ialale be ege-ege anua ngarana-lo ilako be kana moarunga Iesus iemakini nge irangaki.

Natu Aine Mate Be Aine Moremore
(Mat 9:18-26; Mar 5:21-43)

40 Bong Iesus kababe dang biabia ege takanao imule-lako nge tamoata be aine dum kanabiabia teke suri-uia oti be didoki. Tamoata be aine ngaedi nge dirapurapungi be disoaki. 41 Kodeka tamoata teke ara Zairus ipura. Tamoata ngae nge pera nedi ono serereinga-lo muamua nedi kata. Ipura nge ilako be Iesus ae babadia-lo itapuloria be bokai iakoroi, "Pera kanagu-lo gomai. 42 Natugu aineka surikaka barasi ne kulemoa-be-rua ambe imatemate!" Bokaibe Iesus itui be itagai.

Iesus zala-o ialalale nge tamoata be aine kokoko-tina ditagai. Tamoata be aine nge dikoko-tina be odio-banao ipopopokaki. 43 Aine teke dara iuni be ambe barasi kulemoa-be-rua imambuaki nge makara maradi ialalale. 'Mone' ne surikakadi nge ambe tamoata more adoadoraki iandi be ono dadoraki kana, ata tago teke iboadu ngadoraki. 44 Bokaibe aine ngae Iesus muri ipura be Iesus kusi-sili ne salagalaga nge zage idoki. Makara nge oaikiki-tina dara unianga ngaedi nge dileua.

45 Kodeka Iesus bokai ipile, "Naita oguo idauraki?"

Moarunga makara diaoli bokana Pita bokai irai, "Biabiadi, tamoata be aine dikoko-tina be omo dipopopokaki!"

46 Ata Iesus itaguraki be bokai ipile, "Tamoata teke oguo idauraki! Ngau ukaua kaiboang negu alu dipusika!"

47 Aine ngae kaba bokai ita ambe kauataka ipura nge ilako be Iesus ae babadia-lo itapuloria. Kodeka makara tamoata be aine moarunga matadi-o ka Iesus irai bakara ka ono idauraki, be bakara be oaikiki-tina iuia. 48 Makara nge Iesus aine ngae bokai irai, "Natugu, lama uniangam ka iemakiko be kuia! Ilo-uia ngaenoniko be goalale!"

49 Iesus isi bokaina-la ipilepile be tamoata teke Zairus pera kanana-lo ka ipura be Zairus pile bokai ieluakini, "Natum aineka ambe imate! 'Tisa' moaki kaba kuilo-bukui!"

50 Iesus bokai ilongo nge Zairus bokai irai, "Taburim moaki ira! Lamaba ka gouni! Natum masa ngauia!"

51 Iesus ilako be Zarius pera kanana-lo ipura nge itaguraki be moarunga ibabaridi be tago teke pera ilona-lo isili. Kodeka Pita,

Zon be Zems, be natu-la aine ngae tina be tama ka ibagadi be disili-budu. 52 Tamoata be aine nge kokoko-tina dipura be natu aine ngae dinodonodomi be ditangitangiri be disoaki. Kodeka Iesus bokai iradi, "Moaki katang! Natu ngae tago imate! Ngena ieno-ba!"

53 Iesus bokai ipile nge tamoata be aine makara disoaki ditaguraki be Iesus dingengeri. Maka ma di dikaua natu aine ngae ambe imate! 54 Ata Iesus itaguraki be natu aine ngae luma takaianao idauraki be bokai ipile, "Natu-muku, gomarang!" 55 Makara nge natu ngae mariabaka imule be oaikiki-tina imarang-rake. Kodeka Iesus iradi be kangkang muku dani be ngakani kana. 56 Natu aine ngae tina be tama nge dipitilaki-tina be ba dapile. Ata Iesus bokai ira-diaru, "Kana ngae nge moakina-tina teke karangakaniaru!"

Iesus Tagataga Ne Kulemoa-be-rua Inepidi
(Mat 10:5-15; Mar 6:7-13)

9 1 Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua ikiladi be disoaki-budu, kodeka kaiboang ono mariaba goalakadi taonadi be kaiboang ono more adoraka iandi. 2 Kodeka inepidi be dalale be bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge mangata darangaki, be moremore dadorakidi kana. 3 Dalale kana nge bokai iradi, "Alale ngaena-lo nge kana moaki teke kadokidoki: sika ono alalenga, ki raba kana-ming, ki kangkang, ki 'mone,' ki kusi-sili ka-ruadi. Moaki-tina! 4 Pera nangatana-lo kasili nge pera-la ngarana-lo kamasoaki nibe anua-ba ngara kamapereki. 5 Tamoata be aine anua nangatana-lo tago dimolataki-kaming be didoki-kaming nge bong anua ngara kaperepereki nge ae-ming gapukadi kamatatai be ono kamailo-kauadi nge tago muzi iauia ka diemaka-kaming." 6 Bokaibe Iesus tagataga ne dialale be anua-anua-lo be dialalale be Pile Uia mangata dirangarangaki be moremore diadoadorakidi be dialalale.

Erot Be Iesus
(Mat 14:1-2; Mar 6:14-16)

7 Bong Galili kaba anuatanepoa kandi Erot kana ngaedi bokai dipurapura be ilongo nge iboang-tina be tago ikaua naita ka kana ngaedi iememaki. Bakara, tamoata alu dipile Zon Baptais ka imoauri. 8 Alu dipile Ilaiza ka ipura, ata alu dipile 'propet' toirairadi ka teke imoauri be imarang. 9 Ata Erot bokai ipile, "Ngau ka upile be Zon dudu totoka ipura! Nge naita kata ka ruku ulongolongo?" Be irere-tina Iesus ngate kana.

Iesus '5,000' Tamoata Iakoladi
(Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Zon 6:1-13)

10 Bong 'apostel' Iesus inepidi dimule nge kana moarunga diemaki Iesus dirangakini. Kodeka Iesus ibagadi be rubedia-ba anua ara Betsaida-

lo dilako. 11 Ata tamoata be aine moarunga dikaua Iesus makara ilako. Makara be ditagai. Iesus tamoata be aine ngaedi itedi nge suri diuia be imolatakidi be bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge mangata irangakadi. Be tamoata be aine more dienodi nge iaka-uiakidi.

12 Amari ambe itaotaoio nge tagataga kulemoa-be-rua dilako Iesus-lo be bokai dirai, "Tamoata be aine gonepidi be dalale. Kaba ngaedi nge masoasoaba-tinao ka dieno. Gonepidi be dalale anua saringa dieno-lo, be kaba maka saringa dieno-lo be kangkang be kaba ono enonga dalelei."

13 Ata Iesus itaguraki be bokai iradi, "Kam kangkang kamandi be dakang!"

Be di dikatu be bokai dipile, "Keka 'bereti' lima-la be ika rua ka maka dieno-kama. Ki kurere galale be tamoata be aine ngaedi kangkang gazazadi ki?" 14 (Tamoata moane makara disoaki nge '5,000' moarunga.)

Kodeka Iesus itaguraki be tagataga ne bokai iradi, "Tamoata be aine kamaradi be uko-uko be dasoaki. Uko tekena-lo nge tamoata kulemoadi-lima dasoaki, be bokai-bokai be ngalako."

15 Be tagataga ne ditaguraki be tamoata be aine diradi be Iesus-la ipile bokana uko-uko be disoaki. 16 Kodeka Iesus 'bereti' lima be ika rua nge idoki be lang-lo itadalako be Nanaranga iperui be ikingkoto, be tagataga ne iandi be tamoata be aine dinegedi. 17 Be tamoata be aine dimoanako nibe didoli-tina. Kodeka tagataga ne raba kanabibia kulemoa-be-rua didoki be kangkang dimuleaki nge diau.

Pita Iesus Mangata Irangaki
(Mat 16:13-19; Mar 8:27-29)

18 Bong teke nge Iesus rubena-ba isoaki be iraborabo. Be tagataga ne nge disoaki-budu. Kodeka Iesus bokai itegidi, "Tamoata be aine dum bibia nge ngau naita kana dirangaka?"

19 Be tagataga ne dikatu be bokai dipile, "Alu dipile Zon Baptais, alu dipile Ilaiza. Be alu dipile 'propet' toirairadi kata ka kaba teke imarang be moauriuri isoaki."

20 Be Iesus kaba itegidi, "Be kam? Ngau naita kana karangaka?"

Be Pita ikatu be bokai irai, "Kaiko Nanaranga Kristus[g] ne!"

21 Kodeka Iesus itaguraki be ipile-kaidi moakina-tina teke kana ngae dirangakani.

Iesus Matenga Irangaki-ba Mua
(Mat 16:20-28; Mar 8:30–9:1)

22 Kodeka Iesus bokai iradi, "Tamoata Natu masa sururu bibia-tina ngadoki. Iuda tamoata nedi bibia, tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi, be

---

[g] **9:20** Mesaia

tamoata Moses Mata ne disulesuletaki masa dataguraki be dasegeaki, be umoatea ngapura. Ata amaridi toli muridi masa kaba ngamarang be moauriuri ngasoaki."

23 Kodeka moarunga bokai iradi, "Tamoata naita ngau ngatagaia kana nge nena-la ngailo-leuataki be izamazama kai kapalapala uauau ne ngabazibazi be ngatagatagaia. 24 Bakara, tamoata naita ne moauriuri soakinga ngauketi kana masa ngaleua. Ata tamoata naita ngau kanabe imate masa moauriuri soakinga ngauketi. 25 Bokai kamakaua: Tamoata teke kana moarunga kateka-onaona idoki be inemdi, ata ne tamoata ileua ki eoa tago matemate-lo ilako be makara nem-kusoaki isukoaki. Bokai nge kana kateka-onaona ngaedi masa baituka be dadumai? Tagona-tina iboadu! 26 Bokainatuka-la, tamoata naita ngau be sulengagu imakaki masa Tamoata Natu mulenganao be ngamakaki. Bong ngaranao masa Tamoata Natu ne malamaka, be Tama malamaka be 'enzel' ratadi malama nedia-lo be ngapura. 27 Moimoi ka ura-kaming! Alu maka dituitui masa mate bubuna tagona-la date be bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge date."

Iesus Itabuli Be Takana-ba Ipura
(Mat 17:1-13; Mar 9:2-13)

28 Amaridi lima-toli bokana muridi nge Iesus itaguraki be Pita, Zon be Zems ibagadiato be buku tekenao dikautakito be Iesus ngarabo kana. 29 Iraborabo nge Iesus lili ditabuli be takadia-ba dipura. Be kusi ne inangananga nge lamalama pitikaoanga bokana dioaoaoa. 30 Makara nge oaikiki-tina Moses be Ilaiza dipuraru be dipilepileto. 31 Malama kaiboangdi lang anua-lonalona ane be dipuraru. Kodeka makara be Iesus zaiza be baituka be Iesus masa Nanaranga rerenga saringatuka ngamambuaki kana Ierusalem-lo nge dirarangakito.
32 Pita ruanga zaiza-ra matadiato dimoarore be ditungtungto, ata mata-diato dipoara nge Iesus malama ne kaiboangdi be tamoata rua zaiza disoakito nge dita. 33 Tamoata ngae-diaru ambe Iesus dipereperekiaru nge Pita itaguraki be Iesus bokai irai, "Biabiadi, nge iuia-tina makare kisoaki! Bazarua toli gaemaki. Teke nem, teke Moses ne be teke Ilaiza ne." (Maka ma Pita tago ikaua rakana ka irangarangaki.)

34 Pita isi ipilepile-la be oaru teke ipura be isukumdi. Bong oaru ngae isukusukumdi nge Iesus tagataga ne toli ngaedi nge taburidi dira-tina.
35 Makara nge malonga teke oaru ngaena-lo ka ipusika be bokai ipile, "Nge Natugu! Ngau negu-la be unangai! Kamalongolongori!"

36 Bong malonga ngae ipile-doi nge Iesus-la rube isoaki be dite. Ata bong ngaradia-lo nge tagataga toli ngaedi nge kana dipura ngaedi tamoata tago teke dirangakini. Nedia-la ilodia-lo dinanga be dieno.

Natu Moane Teke Adoraka Ipura
(Mat 17:14-21; Mar 9:14-29)

37 Izama be Iesus tagataga ne toli ngaedi zaiza be buku-o be ditaotao nge tamoata be aine dum kanabiabia teke dipurakani. 38 Makara nge tamoata

teke maradi ka bokai imere, " 'Tisa,' ngau uakoroiko! Ngau urere natugu moane gote. Natugu nge surikana-tina! 39 Mariaba teke ilona-lo isoaki be bong ngaduamatei nge oaikiki-tina nganaboaki. Be ngareresabungaki be aoa-nalo busobuso ngakarabagadi. Mariaba goalaka nge tagona-tina iboadu natu ngae ngapereki. Be ambe igamagamani. 40 Tagataga nem uakorodi be mariaba goalaka nge dataoni kana, ata tago diboadu."

41 Ata Iesus ikatu be bokai ipile, "Kam tamoata be aine bong ngaedia-lo kasoaki, tagona-tina lama kauni. Be muzinga-ming tagona-tina diado! Masa uanana salagatikadi ira sakeming-lanao msoaki? Ambe ilogu iakataki-kaming-tina!" Kodeka Iesus tamoata ngae bokai irai, "Natum maka godokamai!"

42 Be bong natu ngae Iesus-lo ilakolako nge mariaba goalaka ilona-lo itaguraki be natu ngae kateka-o irokakaria be ireresabungaki. Ata Iesus itaguraki be mariaba goalaka[h] nge itaoni be natu moane ngae iadoraki be kaba tamana-lo imuleaki. 43 Tamoata be aine moarunga makara nge Nanaranga kaiboang ne kaiboangdia-tina dita nge dipitilaki-tina be dikabaki.

Tamoata be aine isi Iesus kana iemaki ngae dite be dikabakabakia-la be Iesus itaguraki be tagataga ne bokai iradi, 44 "Pile mra-kaming ngaedi kana nge kamalongo-tina uia! Tamoata Natu masa dadoki be tamoata luma-dio dasalangaki." 45 Ata tagataga ne pile ngaedi labudi tago dikauataki. Pile ngaedi labudi nge zumkakadiadi dipura. Bokaibe tago dikauataki. Dategi kana nge taburidi dira.

Naita Ara Biabiatuka
(Mat 18:1-5; Mar 9:33-37)

46 Iesus tagataga ne pile tekedi nedia-la maradi bokai diegoretaki: naita maradi ka biabiatuka. 47 Ata Iesus ikaua pile ngaedi ilodia-lo dieno. Bokaibe natu-muku teke idoki be sakenao ituiraki 48 be bokai iradi, "Tamoata naita araguo be natu-muku ngae idoki be iadoraki nge ngau ka idoka be iadoraka. Be tamoata naita ngau idoka be iadoraka nge ngau nepinepi negu ka idoki be iadoraki. Maka ma bokai kamakaua: Tamoata naita mara-ming ara ialaurituka nge ngai ka ara biabiatuka."

49 Be Zon itaguraki be bokai ipile, "Biabiadi, keka tamoata teke kite aramo be mariaba goalakadi itaotaodi. Ata ngai tago kita kata. Bokaibe kibabari be kana ngaedi tago iememaki."

50 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Moaki kababari! Tamoata naita tago ierekei-kaming nge kam muri-ming ituitui."

Samaria Anua Teke Iesus Tago Didoki

51 Bong ono Iesus lang anua-lo ngakautaki kana disaringa nge ilo ilelenaki be ngatui be Ierusalem ngalako kana. 52 Ngalako kana nge

---

[h] **9:42** Grik Pile-lo nge mariaba tago goazagoaza.

tamoata alu inepidi be aro dimua. Tamoata ngaedi dilako Samaria anua
tekena-lo be kana damoataungakini kana. 53 Ata tamoata be aine anua
ngarana-lo nge Iesus tago dimoalataki be didoki. Bakara, di dikaua ngai
ambe Ierusalem ka ilakolako. 54 Iesus tagataga ne Zems be Zon kaba
bokai ditaru nge bokai dipileru, "Tanepoa, kurere ki tago eoa lang-lo
takeliaki be dabala be dara-leuadi?" 55 Ata Iesus ibagabuiri be iebulo-
diaru. 56 Makara be dialale be anua takaiana-lo dilako.

Baituka Be Iesus Gotagai
(Mat 8:19-22)

57 Zala-lo dialalale nge tamoata teke itaguraki be Iesus bokai irai,
"Inanga-inanga kulakolako nge mtagatagaiko-la kana."
58 Be Iesus ikatu be bokai irai, "Keu kabukabu boazinga nedi otioti, be
mang makatabala diroro gupadi otioti! Ata Tamoata Natu kaba ne odio
ngaenoria be ngamanaua kana nge tago!"
59 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata takaia bokai irai, "Gotagaia!"
Ata tamoata ngae ikatu be bokai irai, "Tanepoa, mialale be tama-gu
mkumraki noko!"
60 Ata Iesus ikatu be bokai irai, "Matedi masa nedia-la mate-ruangadi
dakumrakidi. Kaiko goalale be bong ono Nanaranga ngatanepoa kana
nge mangata gorangaki."
61 Makara nge tamoata takaia bokai ipile, "Tanepoa, ngau mtagaiko
kana, ata mialale be dara negu mraboakidi noko."
62 Ata Iesus ikatu be bokai irai, "Tamoata naita uma-lo pangana izeleki
be kateka iokiokiri kababe murina-lo igeagealako nge tagona-tina iboadu
bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge ngamalipini."

Iesus '72' Tamoata Inepidi

10 1 Kana ngaedi muridi nge Tanepoa itaguraki be kababe '72'
tamoata takadi inepidi be aro damua kana. Rua rua inangadi
be anua be kaba moarunga nena-la be ngalako kanana-lo inepidialako.
2 Dalale kana nge bokai iradi, "Kangkang biabia-tina uma-lo imaure be
ieno, ata tamoata malipilipi kangkang ngae dauaroe be dabagai kana nge
tago dikoko. Bokaibe uma-marau kamasinaui be malipilipi nganepidi be
dalale be kangkang imaure be ieno nge dauaroe be dabagai. 3 Kamalale!
Ambe 'sipisipi' natu bokana be keu kabukabu maradi unepi-kaming-lako.
4 'Mone' goate, ki raba, ki ae-sukuma moaki teke kadokidoki be kalale. Be
zala-lo kalalale nge moaki teke kamolataki be ilo-uia kani.
5 "Bong pera tekena-lo kamasili kana nge bokai kamapile noko, "Pera
ngaena-lo ilo-uia ngaeno!" 6 Tamoata ilo-uia ienoni kata ka pera ngaena-
lo isoaki nge ilo-uia neming kani nge ngaeno-lani. Tago nge ilo-uia
neming kababe kamamuleaki. 7 Makara pera ngarana-lo kamasukoaki

be rakana dianiang-kaming nge kamakangkang be kamasukoaki.
Maka ma tamoata imalipi nge bubuna ne otioti, be bubuna ne ngaedi
nge ngadokidoki-la. Moaki pera pera-lo be kalakolako. Kabu-la teke
kamasukoaki.
8 "Bong anua tekena-lo kalako be didoki-kaming be diadoraki-kaming,
be rakana aro-ming dinangai nge kamadoki be kamakani. **9** Be moremore
makara kamaka-uiakidi be tamoata be aine bokai kamaradi, 'Bong ono
Nanaranga ngatanepoa kana ambe isaringa-kaming.'
10 "Ata anua katana-lo kalako be tago dimolataki-kaming be didoki-
kaming nge zala nedi bibia-lo kamalako be bokai kamapile, **11** 'Gapugapu
neming anua neming-lonalona ae-ma babadi-o ditaga nge ka kababe
neming-la omingo kitatailako. Ata ilo-ming kauakaua, bong ono
Nanaranga ngatanepoa kana ambe isaringa!' **12** Ngau ka ura-kaming!
Bong ono tamoata be aine moarunga Nanaranga aro datui be giriki nedi
ngaliliti kananao masa Sodom anua Nanaranga ilo muku ngatagai. Ata
anua ae-ming gapukadi ono katatailako ngae nge tagona-tina iboadu ilo
muku ngatagai kana!

Iesus Anua Lama Tago Diuni Iauadi
(Mat 11:20-24)

13 "Korazin anua! Kumakadoma-tina! Ambe-ma kuleua-re! Betsaida
anua! Kumakadoma-tina! Ambe-ma kuleua-re! Kilala kaiboangdi kam-
lo emakadi dipura Taia be Saidon anua-lo emakadi dapura bokana nge
ambe norane be ngado-kusi ono nodonga dananga be apoang-lo dasoaki
be apoang dabureng be ono nedia-la mangata danangadi di ambe ilodi
dibuiri be muzigoala nedi disegeaki. **14** Ata bong ono tamoata be aine
moarunga Nanaranga aro datui kananao masa Nanaranga Taia be Saidon
anua ilo muku ngatagadi. Kam tagona-tina ilo ngataga-kaming kana!
15 Be kam Kaperneam nge neming-la be lang-lo kamakautaki kana ki?
Tagona-tina kaboadu! Eoa tago matemate-lo rokaka-ming-lako dapura
kana!"
16 "Tamoata naita ilongori-kaming nge ngau ka ilongora. Tamoata naita
isegeaki-kaming nge ngau ka isegeaka. Be tamoata naita ngau isegeaka
nge nepinepi negu ka isegeaki."

'72' Tamoata Dimule

17 '72' tamoata Iesus inepidi nge suri-uia ane be dimule be bokai dipile,
"Tanepoa, mariaba goalakadi aramo be kipile-kaidi nge dilongori-kama!"
18 Be Iesus ikatu be bokai iradi, "Satang lamalama pitikaoanga bokana
be lang anua-lo be itapulopulo be ute. **19** Kamalongo! Ngau ambe kaiboang
uang-kaming be iboadu moata goalakadi be moraba kamaduaposa,
be Erekei kaiboang ne moarunga masa kamabalaki. Kana tago teke

iboadu ba ngabasaki-kaming. 20 Ata ilo-ming kauakaua. Moaki mariaba goalakadi dilongori-kaming ngena suri-ming diuia! Moaki! Kana ono suri-ming dauia kana nge bokai: ara-ming ambe lang anua-lo geretadi dipura!"

Iesus Suri Diuia
(Mat 11:25-27; 13:16-17)

21 Bong ngaranao nge Oli Spirit suri-uia Iesus iani be Iesus itaguraki be bokai ipile, "Mamo, kaiko ka lang anua be kateka Tanepoa nedi! Kaiko ambe kana uia tamoata kauakauadi be sule-lo lakolako kuzumkakiledi be kudoki be natu-muku kuitikingdi. Bokaibe uperuiko-tina! E, Mamo, moimoina-tina kana ngaedi nge rerengam-tina-lo.

22 "Tamagu ambe kana moarunga lumagu-o isalangaki. Tamoata tago teke Natu ikauataki. Tama-la ka Natu ikauataki. Be tamoata tago teke Tama ikauataki, Natu-la ka Tama ikauataki. Be tamoata maka Natu nena-la be inangadi be ono Tama mangata nganangaiadi kana nge ka Tama dikauataki."

23 Kodeka Iesus ibuiri be tagataga ne italaridi be zuguma-ba bokai iradi, "Kam moimoi kauia-tina be kana ngaedi kaitaita! 24 Moimoi ka ura-kaming! 'Propet' be anuatanepoa kokoko-tina kana kam kaitaita nge daita-tina kana direre, ata tago dita. Be pile kalongolongo nge dalongo-tina kana direre, ata tago dilongo."

Samaria Tamoata Ono Tonanga Ipura

25 Ramani teke tamoata Moses Mata ne disulesuletaki teke itaguraki be Iesus ngatoi kana. Be bokai itegi, " 'Tisa,' rakana memaki be masa moauriuri-la nem-kusoaki msukoaki?"

26 Be Iesus ikatu be bokai irai, "Moses Mata ne baituka dipile? Kaiko kuleze nge labudi baituka kukauataki?"

27 Be tamoata ngae ikatu be bokai ipile, " 'Nanaranga nem Tanepoa nge ilom moarungana-lo, mariabakam moarungana-lo, kaiboang nem moarungana-lo, be ilo lelenaka nem moarungana-lo be gorerereta-ki.'[i] Be takadi bokai, 'Tamoata ruangam gorerereta-kidi nem-la kurereretakiko bokana.' "[j]

28 Be Iesus ikatu be bokai irai, "Pile ngaradi nge kukatu-tina uia! Bokainatuka gomuzimuzi be masa moauriuri-la gosoaki!"

29 Ata tamoata ngae nge nena-la be tamoata adoado kana ngarangaki kana. Bokaibe itaguraki be Iesus bokai itegi, "Naita ka tamoata ruangagu?"

30 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Tamoata teke Ierusalem-lo be itui be Zeriko ilakolako noko anakonako lumadia-lo isapasilako. Kusi ne

---

[i] **10:27** Diut 6:5 [j] **10:27** Leb 19:18

disare-le be dizangi dizangi be matena-ba makara zala-lo dinangai be diratu. 31 Uari-tina be tamoata Nanaranga ditabatabai nge teke makara zala ngarana-lo ialalale. Bong tamoata ngae ite nge ibagapaliti zala ege takanao be ialale. 32 Bokainatuka-la, Libai teke makara ipura. Be itea-ba be ibagapaliti zala ege takaianao be ialale. 33 Ata Samaria tamoata teke makara zala ngarana-lo ialalale be tamoata ngae ipurakani. Be bong ite nge ilo itagaia-tina. 34 Kodeka bureng be 'uain' idoki be ilako be poake iasakini be kusi-mapala oti isuku. Kodeka idokiteteki be 'dongki' nenao isalangaki be pera ono enonga tekena-lo ilakuaki be makara itarurutaki be disoakiru. 35 Izama nge Samaria tamoata nge itaguraki be 'mone' rua ipasi be pera-marau iani be bokai irai, 'Tamoata ngae goadorakia-tina uia. 'Mone' ira tamoata ngaenao kurokaki masa mulemule be mkatuniko.' "

36 Be pile ono ngamambuaki kana nge Iesus bokai itegi, "Tamoata nangata ka tamoata maka anakonako lumadia-lo isapasilako nge ruanga?"

37 Be tamoata Moses Mata ne isulesuletaki nge ikatu be bokai ipile, "Tamoata maka ilo itagai."

Kodeka Iesus bokai irai, "Goalale be bokainatuka-la ka gomuzimuzi!"

Iesus Marta Be Maria-lo Ilako

38 Iesus tagataga ne zaiza dialalale nge anua tekena-lo dipura. Makara nge aine teke ara Marta nge pera kanana-lo ibagadialako. 39 Marta taritoka teke isoaki ara Maria. Makara nge Maria ilako be Tanepoa ae babadia-lo isoakiria be sulenga ilongolongo. 40 Marta nge rubena-ba malipi iememaki, be ilo nge kolo-kolo be ianiani. Bokaibe ilako be bokai ipile, "Tanepoa, ilom tago ibuku taritokagu ipereka be malipi moarunga rubegu-la uememaki? Gorai be ngadumaia!"

41 Be Tanepoa ikatu be bokai irai, "Marta, Marta! Kolo-kolo be ilom ianiani. Bokaibe ilom ibukuramo-tina. 42 Ata kana tekenalana-tina ka reretaka ipurapura. Be Maria ambe kana iauia ngae idoki. Bokaibe tago iboadu totoka-le ngapura."

Iesus Rabo Isuletaki
(Mat 6:9-15; 7:7-11)

11 1 Bong teke nge Iesus kaba tekedia-lo isoaki be iraborabo. Irabo-doi nge tagataga ne teke itaguraki be bokai irai, "Tanepoa, rabo goitiking-kama, Zon-la tagataga ne rabo itikingdi bokana."

2 Be Iesus bokai iradi, "Bong karaborabo nge bokai kamapile,
'Tama-ma, aram rata iboadu muaka ngapurapura. Bong ono
gotanepoa kana iboadu ngapura.[k] 3 Amaridi teke-teke-lo nge

---

[k] **11:2** Pile buiradi aluna-lo nge bokai dieno: Rerengam lang anua-lo ditagatagadi bokana kateka-o datagatagadi.

kangkang goaniang-kama. 4 Muzigoala nema gorokakile-
kama, bakara tamoata takadi muzigoala diememaki-kama nge
kirorokakiledi. Be toitoi moaki kuiang-kama.' "
5 Kodeka Iesus tagataga ne bokai iradi, "Tekem ruangam teke isoaki,
be oabubu lukanganao kulako be bokai kurai, 'Ruanga, iboadu bang
toli goana, be masa kababe mkatuniko. 6 Ruangagu teke zala salagalaga
itagatagai be ambe ipura be pera kanagu-lo isoaki. Ngau kangkang miani
kana nge tago!'
7 "Kodeka ruangam pera ilona-lo masa bokai ngapile, 'Moaki kuilo-
bukuia! Babaduadua ambe onota ipura, be ngau natugu zaiza ambe
zirapu-lo kieno. Tago iboadu marang be kana teke miangko.' 8 Bokai nge
masa ba gouai? Moimoi ka ura-kaming! Moimoi tamoata ngae ruangam
kata, ata nge tago kuruangami ka tago iboadu ngamarang be bang
kusinaui ngangko. Tago-tina! Ngena tago kumakaki be kusinauia-la be
ieno ka ngamarang be rakana kureretaki nge ngangko kana.
9 "Nge bokai ka ngau bokai ura-kaming: Gosinau masa kana
aniam ngapura. Kana golelei masa gote. Babaduadua gopaliti masa
ngatakakaniko. 10 Maka ma tamoata isinaunau-la masa kana ngadokidoki-
la. Tamoata kana ilelelei-la masa ngaitaita-la, be tamoata babaduadua
ipalipali-la masa datakakaka-la.
11 "Kaiko kamoang kata be natum ipura be ika kana isinauko masa
moata goani ki? Tago! 12 Ki mang-patu kana isinauiko masa moraba
goani? Nge tago! 13 Moimoi muzinga-ming ra goalakadi, ata natu-ming
kana uia aniadi nge kamang. Bokainatuka-la, Tama-ming lang anua-lo
isoaki masa Oli Spirit ngadoki be tamoata naita isinaui nge ere-moarunga
be ngani."

Iesus Be Bielzebul
(Mat 12:22-30; Mar 3:20-27)

14 Iesus nge ambe mariaba goalaka teke pile bebebe itaotaoni. Be bong
mariaba goalaka ngae iratu nge tamoata pile bebebe nge aoa itakaka
be ipilepile. Tamoata be aine moarunga kaba bokai dita nge dipitilaki-
tina be Iesus dikabaki. 15 Ata tamoata alu bokai dipile, "Ngena mariaba
goalakadi biabiadi nedi Bielzebul ka kaiboang ianiani be mariaba
goalakadi itaotaodi."
16 Be aludi ditaguraki be Iesus datoi kana. Bokaibe ditegi be kilala
kaiboangi lang anua-lonalona teke ngaemaki kana. 17 Ata Iesus pile nedi
ilodia-lo italako be bokai iradi, "Anua kata tamoata ne uko-uko dienegei
be nedia-la dieunung nge masa nedia-la dara-leuadi. Dara teke kata ka
nedia-la dienegei be dieunung nge daesereki be nem-nem dalako kana.
18 Bokaibe Satang anua ne ienegei be nena-la ieunung masa baituka
be anua ne ngakaiboang? Nge kapile ngau Bielzebul kaiboang iana ka

mariaba goalakadi utaotaodi ka bokai upile. 19 Kam kapile ngau Bielzebul
ara-nao be mariaba goalakadi utaotaodi, ak kam tagataga neming naita
ara-nao ka mariaba goalakadi ditaotaodi? Bokaibe di ka masa dara-
kaming naita aranao ka mariaba goalakadi ditaotaodi! 20 Ata tamoata
naita ikaua ngau Nanaranga kaiboang nena-lo ka mariaba goalakadi
utaotaodi nge bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge ambe tamoata
ngaena-lo ipura.
21 "Bong tamoata kaiboangi kata ka io be meng ne ane be pera kana
inarinaringi masa kana ne moarunga adoado-la daeno. Kana ne tago teke
iboadu ba ngauai. 22 Ata tamoata takaia kaiboang-lo ngai uasai ipura be
io be meng ne idoki-le be iuasai nge masa kana ne moarunga ngadoki-le
be nganege. Maka ma tamoata kaiboangi ngae nge io be meng ne ka odio
ikaikai!
23 "Tamoata naita tago iruangama nge moimoi be erekei negu. Tamoata
naita tago ngau keru kana kibudinaki-buduru nge ngaia-tina ka kana
idua-raramoaki.

Mariaba Goalaka Kaba Mulenga
(Mat 12:43-45)

24 "Bong mariaba goalaka tamoata tekena-lo ngapusika masa ngalako
be kaba baradegadi ngalaleaki be kaba ono manauanga ne ngalelei.
Ngalelei be tago tekedi ita nge nena-la bokai ngarai, 'Kaba pera uperekia-
lo mule-lako.' 25 Bong ngamule masa pera kana adoraka ngapura be
goazagoaza ngaeno be ngate. 26 Kodeka ngalale be mariaba goalakadi
muzingadi goalakingadi ngai diuasai nge lima-rua ngatedi be ngabagadi
be pera ngarana-lo dasukoaki-budu. Bokaibe tamoata ngae kodeka
muzinga dagoala-tina. Toira muzinga mukuna-la digoala, ata kodeka
muzinga dagoala-tina."

Suri-Uia Kalingo

27 Iesus pile ngaedi ipilepile nge aine teke tamoata be aine maradi ka
bokai ipile, "Aine maka inekiakiko be iaka-labatiko nge iboadu marou
bibia ngadoki!"
28 Ata Iesus ikatu be bokai ipile, "Tago. Tamoata maka Nanaranga
pilenga ilongo be itagatagadi ka iboadu marou bibia ngadoki!"

Kilala kaiboangi Keliaka Ipura
(Mat 12:38-42; Mar 8:12)

29 Tamoata be aine nge isi dipurapura-la. Bokaibe Iesus itaguraki
be pilenga bokai ibatadi, "Tamoata be aine kaituka bong ngaedia-lo
disukoaki nge muzingadi digoala-tina! Kilala kaiboangi teke aniadi
ngapura kana direre! Ata tagona-tina iboadu teke aniadi ngapura.

Kilala kaiboangi toira Zona emakani ipura-la ka masa aniadi ngapura.
30 Toira-la Nanaranga itaguraki be Zona idoki be Ninibe tamoata be
aine kilala bokana iemakadi, Nanaranga masa ngataguraki be Tamoata
Natu ngadoki be tamoata be aine kaituka bong ngaedia-lo disoaki nge
kilala bokana ngaemakadi. 31 Bong ono tamoata be aine moarunga
Nanaranga aro datui be giriki nedi ngaliliti kananao masa Siba moaede
kandi ngatui-rake be tamoata be aine kaituka bong ngaedia-lo disoaki
ngatunuridi be giriki odio nganangalako. Labu ono giriki odio nganang-
alako kana nge ngai kateka ege takanao ka itui be ipura be anuatanepoa
ara Solomon nge kauanga malaidi ilongori. Ata ngau bokai ura-kaming!
Tamoata teke makare isoaki nge Solomon iuasai! 32 Bong ono tamoata be
aine moarunga Nanaranga aro datui kananao masa Ninibe tamoata be
aine datuirake be tamoata be aine kaituka disoaki datunuridi be giriki
odio danangalako. Labu ono giriki odio danangalako kana nge bong Zona
ilako be Ninibe ipile-kaidi nge ilodi dibuiri be muzigoala nedi disegeaki.
Ata ngau bokai ura-kaming! Tamoata teke makare isoaki nge Zona iuasai!

Tamoatada Malama Nedi
(Mat 5:15; 6:22-23)

33 "Tamoata tago teke baratui ibulai be komanga-lo inangai ki
tabira-baba eruma inangai. Tago-tina! Baratui kabadia-lo nganangai
be bong tamoata pera-lo disilisili masa malamaka daita. 34 Mata-ming
nge tamoata-ming baratui nedi. Mata-ming uia masa tamoata-mingo
malama dalaba. Ata bong mata-ming dagoala masa tamoata-ming
ere-moarungadi-o oabubu ngaeno. 35 Eke! Malama omingo dieno nge
daoabubu takana! 36 Bokaibe tamoata-ming ere-moarungadio malama
dieno masa kania-ming tago teke oabubu ngadoki. Maka ma kania-ming
moarunga-o masa malama daeno, baratui-la imalamalama bokana."

Iesus Parasi Be Tamoata Disulesule Iauadi
(Mat 23:1-36; Mar 12:38-40; Luk 20:45-47)

37 Iesus pile ngaedi ipile-doi nge Parasi teke ipura be ialului be pera
kanana-lo ngamoanako kana. Bokaibe ialale be ambe isoakiria be
ngamoanako kana. 38 Ata Parasi ngae kaba bokai ita Iesus luma tago
iasaki be ambe ngamoanako kana nge ipitilaki-tina be ilo lelenaka irai.
39 Kodeka Tanepoa itaguraki be bokai irai, "Kam Parasi, sema kana-
ming be tabira kana-ming nge nokudi kasasaki, ata ilo-minglo nge kana
moarunga nem-doi mata be mata goalakadi dikauri. 40 Ngaongao-ming!
Tago kakaua tamoata maka kana ilodi iemaki nge ka nokudi iemaki?
41 Bokaibe ilo-ming dagoaza kana nge kana moarunga dieno-kaming nge
tamoata kana nedi tagotago kamandi. Bokai masa ilo-ming be kania-
ming moarunga dagoaza!

42 “Ue! Kam Parasi! Ambe-ma kaleua-re! Dagurai kana-ming nge
kulemoa-kulemoa-lo kananganganga be tekedi Nanaranga kaniani,
ata muzi uia emakadi be Nanaranga reretaka nge tago dieno-kaming!
Mata rua urangaki ngaedi ka kamatagatagadi kana. Ata mata atabala
urangaki-mua nge kamaememaki be!
43 “Ue! Kam Parasi! Ambe-ma kaleua-re! Pera ono serereinga-
lo nge aro-tinalo[1] soaki karerere, be malala-lo nge tamoata takadi
daboadukuduku-kaming kana karerere. 44 Ue! Ambe-ma kaleua-re!
Tea-ming nge poda tago sasauki bokana. Bokaibe tamoata be aine tago
dikauataki be atabaladi dialalale.”
45 Bokai ipile nge tamoata Moses Mata ne disulesuletaki teke bokai
ipile, “ ‘Tisa,’ bokai kupile nge keka kuebulo-kama be!”
46 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Ue! Kam tamoata Moses Mata ne
kasulesuletaki! Ambe-ma kaleua-re! Tamoata takadi nokudi-o nge kana
moatubudi baziadi ratadi kananganangaria, ata kam neming-la nge
kabo-ming tago teke kananganangai be ono kadumadumadi! Tago be
tago-soasoa!
47 “Ue! Ambe-ma kaleua-re! Kam-tina ma ka ‘propet’ podadi
kangazimdi. ‘Propet’ ma maka tubu-ming diumoatedia-re! 48 Bokaibe nge
ambe neming-la be bokainatuka mangata kananga-kaming: Kana maka
tubu-ming diemaki nge kam kasumoala ka diemaki. Bokaibe tubu-ming
‘propet’ diumoatedi, be kam podadi kangazimdi. 49 Nge labu ngaenao
ka Nanaranga kauanga malaidi ane be bokai ipile, ‘Ngau masa ‘propet’
be ‘apostel’ negu mnepidi be dia-lo dalako. Aludi masa daumoatedi be
takadi masa sururu bibia-tina dandi.’ 50 Bokaibe ‘propet’ moarunga-tina
umoateadi dipura toira kateka emaka ipura-lo be imai kaituka, darakadi
masa tamoata be aine kaituka bong ngaedia-lo disoaki nge dadoki, be
masa sururu bibia-tina dabazidi. 51 Abel-lo be imai Zekaraia-lo daga
darakadi masa tamoata be aine kaituka bong ngaedia-lo disoaki dadoki.
Zekaraia nge bagi ono Nanaranga tabaia ipurapura be kaba ratadi
maradi ka umoatea ipura. Moimoina-tina ka ura-kaming! Tamoata ngaedi
darakadi masa tamoata be aine kaituka bong ngaedia-lo disoaki-o dabala.
52 “Ue! Kam tamoata Moses Mata ne kasulesuletaki! Ambe-ma kaleua-
re! Kam nge kaua bibia babaduadua uasara ne kadokimatei be tago
kanegei! Bokaibe kam neming-la nge tago kasili! Be tamoata takadi dipipi
be dasili kana nge zalakadi kaonono.”
53 Iesus ipile-doi be kaba ngaradi ipereki nge Parasi be tamoata Moses
Mata ne disulesuletaki ditaguraki be diduaia-tina, be pile ono dinangalako
be tegitegi kokoko ane dategi kana. 54 Be makara be dirapurapungi be ono
pile tekedi ngapakadi be giriki ono danangalako kana.

---

[1] **11:43** kaba irakingadi

Iesus Mangmang Iung
(Mat 10:26-27)

12 1 Tamoata be aine ‘tausen’ kokoko-tina nge dipura be ambe
nedia-la dieduaposaposaki. Kodeka Iesus itaguraki be matamata
tagataga ne bokai iradi, “Parasi ‘is’ nedi kamamatamatakuakia uia! ‘Is’
nedi ngae nge bolingadi ratingadi! 2 Kana moarunga kubatadi dipura
masa kakatadi dapura, be kana moarunga zumkakadi dipura masa
mangata-lo kauatakadi dapura. 3 Rakana pile kaoa oabubu-lo kapile masa
ariata longoradi dapura. Be rakana pile kaoa zugumaba pera ilodia-lo be
kamalongasiki masa malala-lo be rangakadi dapura.

Naita Ka Matakura Ngapura
(Mat 10:28-31)

4 “Ruangagu, ngau ka ura-kaming. Tamoata maka tamoata-ming
daumoatedi be kababe alauri tago diboadu kana takaia daemaki nge moaki
kamatakuridi! 5 Ata ngau masa mitiking-kaming naita ka kamamatakuri
kana. Nanaranga ka kamamatakuri kana! Ngai kaiboang dienoni be iboadu
tamoata-ming ambe umoateadi dipura nge ngadoki be eoa tago matemate-
lo ngarokakilako. E, ngau ka ura-kaming! Ngai ka kamamatakuri!
6 “Moimoi mangsisiki lima nge ‘mone’ dadara rua ane ka zazadi
dipurapura! Ata Nanaranga mangsisiki tagona-tina teke ilo
dileualeuataki! 7 Bokai kamakaua: Moimoina-tina dongaming teke-teke
pangana-mingo nge ambe uareadia-doi dipura. Bokaibe moaki taburi-
ming dira! Kam zaza-ming nge mangsisiki kokoko-tina zazadi diuasadi!

Iesus Mangata Rangaka
(Mat 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 “Ngau ka ura-kaming! Tamoata naita lili-be-matao ipile ngai ngau
tamoata negu masa Tamoata Natu ngataguraki be Nanaranga ‘enzel’
ne moarunga lilidi-be-matadio ngarangaki ngai tamoata ne. 9 Ata
tamoata naita lili-be-matao ipile ngai tago tamoata negu masa Tamoata
Natu ngataguraki be Nanaranga ‘enzel’ ne moarunga lilidi-be-matadio
ngarangaki ngai tago tamoata negu.
10 “Tamoata naita edua pile kaoa Tamoata Natu ono inangalako masa
giriki ne rokakadia-le dapura, ata tamoata naita Oli Spirit ono imanai nge
tagona-tina iboadu giriki ne rokakadia-le dapura.
11 “Bong pera ono serereinga-lo, ki tamoata dimuamua, ki tamoata
bibia arodi dituiraki-kaming nge moaki ilo-ming dibuku masa rakana
pile kamapile ki baituka kamapile be ono kamaoiaki-kaming! Moaki-tina!
12 Maka ma pile baituka bong ngaradia-lo kamapile kana masa Oli Spirit
ngasule-kaming.”

Tamoata Kana Ne Kokoko

13 Makara nge tamoata teke tamoata be aine moarunga maradi ka
bokai irai, " 'Tisa,' taritokagu gorai be tama-mairu kana ne moarunga
nganege-kamairu."
14 Be Iesus ikatu be bokai irai, "Tamoata! Naita sumoala iana be ngau
uboadu giriki mliliti be miadoraki ki tama-mingru kana ne mnege-
kamingru?" 15 Kodeka Iesus itaguraki be moarunga makara disoaki bokai
iradi, "Eke! Kaba kamaitaita uia! Kana kokoko reretakadi be dokiadi
mata kamatagadi takana! Tamoata soakingadi nge tago kana nedi
kokotangadia-lo ka disukoaki uia. Tago. Kana nedia-ra kokoko, ata tago
iboadu soaki kalingo dadoki."
16 Kodeka Iesus itaguraki be pile ono tonanga tekedi bokai iradi,
"Tamoata teke kana ne kokoko nge uma kana moarunga kangkang uia
dipurakini. 17 Bokaibe nena-la bokai ilo ilelenaki, 'Kangkang negu dikoko-
tina be kaba ono kangkang negu moarunga mkoazalaki kana nge disiki.
Masa rakana memaki?' 18 Kodeka nena-la bokai ipile, 'Masa bokainatuka
muzi: Pera negu ono kangkang koazalaka mgamang be bibia mkeli be
ono kangkang negu be kana negu moarunga mkoazalaki. 19 Kodeka masa
negu-la bokai mraia, "Kaiko kuia! Ambe kana uia kokoko kukoazalaki be
iboadu barasi kokoko bokai daeneno. Kana moaki teke ilom ibukutaki.
Moaki kumalipilipi be ono kusim imamalomalo. Gomoanakonako, dang
gosingsing be surim dauiauia!" '
20 "Ata Nanaranga itaguraki be tamoata ngae bokai irai, 'Ngaongaom!
Oabubu-la ngaena-lo masa soakingam ngaedi dokiadialeko dapura.
Bokai masa kana nem moarunga nem-la kukoazalakiniko nge masa naita
ngadoki?' "
21 Be Iesus pile ngaedi bokainatuka imambuaki, "Tamoata kateka-o
kana dikoazakoazalaki, ata Nanaranga mata-nao kana nedi tago dikoko
masa bokainatuka-la ka basakadi dapura kana."

Ilo-ming Moaki Dibuku
(Mat 6:25-34)

22 Kodeka Iesus tagataga ne bokai iradi, "Bokai ka ngau bokai mra-
kaming kana! Kangkang kamakangkang be moauriuri kamasukoaki kana
nge moaki kailo-bukutaki. Be kusi kamaokoko kana nge moaki kailo-
bukutaki. 23 Bokai kamakaua: Moauriuri soakinga-ming ka ara biabia,
be kangkang kamakangkang kana nge iuasadi. Be tamoata-ming ka
ara biabia, be kusi kamaokoko kana nge iuasadi. 24 Du ilo-ming dandi.
Kangkang tago ditanotano ki diuaroeroe. Pera nedi ono kana koazalaka
be pera nedi ono kangkang koazalaka nge tagotago. Maka ma Nanaranga
ka iakolakoladi! Ata kam adoraka-ming nge mang adorakadi diuasadi!

25 Naita tekem masa kana-ba ngae goilo-bukubukutaki be kuboadu
soakingam goaka-salagati?[m] Tago be tago-soasoa! 26 Bokaibe kana muku
ngae emaka kubebe nge bakara ka kana moarunga kuilo-bukubukutaki?
27 "Moare ilo-ming dandi! Tago dimalipilipi ki kusi nedi diememaki.
Ata ngau bokai ura-kaming! Toira Solomon ngazing ne malageri-tina
ka inangananga, ata ngazing ne tago teke moare malagerisisingadi
iuasadi. Tago-la. 28 Lama uinianga-ming disiki-tina! Moimoi Nanaranga
ka siresire ingazingzingdi, ata kam kababe siresire kauasadia-tina.
Bokaibe Nanaranga masa ngangazing-kaming mua kana. Alauri ka
siresire ngangazingdi kana. Maka ma siresire nge kaituka makare dieno,
ata zama nge eoa ragogodia-lo buladi dapura kana! 29 Bokaibe rakana
kamakani be kamasing kana nge ilo-ming moaki dibukutaki. Moakina-
tina ilo-ming dibuku. 30 Bakara, tamoata Nanaranga pilenga tago
ditagatagadi nge kana ngaedi dilo-bukubukutaki be dilelelei. Be bokai
kamakaua: Tama-ming ikaua kana ngaedi kareretaki. 31 Ata bong ono
Nanaranga ngatanepoa kana nge kamalelei noko, alauri ka masa kana
moarunga ngaedi ania-ming dapura.
32 "Kam 'sipisipi' ulunga muku kata, taburi-ming moaki dira! Moaki-
tina! Maka ma Tama-ming ambe ilo iuiataki-kaming be bong ono
ngatanepoa kana nge ngang-kaming kana. 33 Kana ne-ming moarunga
ono 'mone' kamadoki be 'mone' ngaedi kamadoki be tamoata kana
nedi tagotago kamandi. Bokai masa 'mone' goate neming lang anua-lo
dakauri-tina. 'Mone'-goate lang anua-lonalona nge tago dimasaresare be
dimoatobatoba. Makara nge tago iboadu kana tekena-lo kamatukura,
be anako tago iboadu danako-kaming, be boaboaziri tago iboadu kana
neming dagamang. 34 Maka ma bokai kamakaua: Kana neming irakingadi
dieno kana masa ilo-ming makarana-la daeneno.

Kamakatiuana Be Kaba Kamaitaita Uia
(Mat 24:42-44)

35 "Kamakatiuana uia be kamasoaki! Giriki puradi tago kakaua. Kusi
neming kamaoko uia be baratui neming kamabulai be kamakatiuana
be kamasoaki. 36 Malipilipi-la biabiadi nedi moanako ono rotinga-lo
be mulenga dirarapung bokana kam kamakatiuana be kamarapurapu.
Bokaibe bong biabiadi nedi ipura be babaduadua ipaliti masa oaikiki-tina
dauasarani. 37 Biabiadi nedi ipura be matadi poapoara be dikatiuana be
disoaki be itedi masa malipilipi suridi dauia-tina! Moimoi ka ura-kaming!
Biabiadi nedi masa ngataguraki be malipilipi kana bagi ono moanakonga-
lo ngasoakingakidi be kusi ono moanako adoraka ngananga be kangkang
ngandi. 38 Kana-ra oabubu lukanganao ki mang uludi-o bokana ka ipura,

---

[m] **12:25** Amari siriki ne teke soakingam-lo gobata-lako?

ata malipilipi kana dikatiuana be disoaki be itedi masa malipilipi kana
suridi dauia-tina! 39 Ata kana ngae ilo-ming daniani: Pera-marau ikaua
bong nangatanao anako ngapura be pera kana ngasereki kana nge ambe
pera-marau tago iboadu anako ngalikitaki be pera kana ngasereki.
Maka ma pera-marau mata poapoara be irapurapu! 40 Bokainatuka-la,
kamakatiuana be kamasoaki. Bakara, Tamoata Natu masa puranga tago
kamakauataki. Ramani nangatanao ngapura nge tago kakaua."

Malipilipi Iauia Be Malipilipi Goalaka
(Mat 24:45-51)

41 Be Pita bokai ipile, "Tanepoa, pile ono tonanga ngaedi kupile nge
kekai-la ka kura-kama ki moarunga zaiza be kura-kama?"
42 Be Tanepoa ikatu be bokai ipile, "Bokai nge malipilipi nangata ka
kauakaua be malipi ne iememaki-tina uia? Biabiadi ne itaguraki be kana
ne moarunga pera kanana-lo nge luma-nao isalangaki, be bong-tina ono
kangkang negenga-o nge malipilipi takadi kangkang kandi ianiandi.
43 Be bong biabiadi ne ipura pera kanana-lo be malipilipi ngae kana
bokai iememaki be ita masa malipilipi ngae suri dauia-tina. 44 Moimoina-
tina ka ura-kaming! Biabiadi ne masa ngataguraki be malipilipi ngae
nganangai be kana ne moarunga ngaitaita be ngadoadorakini. 45 Ata
malipilipi ngae ilona-lo bokai ngapile bokana, 'Biabiadi negu isi tago
ngapura-mado kana.' Be ngataguraki be malipilipi moane be malipilipi
aine takadi ngaunundi, be ngamoanakonako be dang kakai ngasingsing
be ngaboangboang be ngasoaki. 46 Bokai imuzimuzi masa biabiadi ne
puranga tago ngatautaki ki amari nangatanao ngapura kana nge tago
ngailo-bukutaki. Bokaibe biabiadi ne masa ngataguraki be mukumuku
ngataratotoki be sururu bibia tamoata panganadi patu bokana didokidoki
nge ngani.
47 "Malipilipi nangata biabiadi ne rerenga ikauataki, ata tago ikatiuana
be isoaki ki biabiadi ne rerenga tago itagadi masa kalaua kokoko-tina
ngadoki. 48 Ata malipilipi tago ikaua be giriki ono iboadu sururu ngadoki
iemaki nge masa kalaua tago kokoko-tina ngadoki. Bokaibe tamoata naita
kana kokoko ania ipura masa akangaoia ngapura be kana kokoko-la be
ngamuleaki. Be tamoata naita kana bibia luma-nao salangakadi dipura
masa tegia ngapura be kana bibia-la be ngakatu.

Iesus Tago Anua-uia Ngadoki Kana Ka Ipura
(Mat 10:34-36)

49 "Ngau kateka ngae eoa oti mbulai kana ka upura. Iei, urere-tina
nge kaituka-la be eoa ngaedi damarang. 50 Ata ngau isi sururu bibia ono
rukuiagu ngapura kana nge arogu dieno be utalari! Kaituka-tina nge
ilogu isururu-tina, be ilogu bokai ngasusururu nibe sururu bibia mdoki

kana nge damanubu! 51 Ilo-ming dipile ngau anua-uia ka kateka ngae
ueluakani ki? Tago-soasoa! Ngau ka ura-kaming! Edua be dua-ramoaki ka
ueluaki! 52 Kaituka be ngalako masa dara tekena-lo tamoata lima disoaki
nge daenegei, toli masa rua. 53 Masa bokainatuka daenegei: kamoang
masa natudi moanekadi daduaduadi, be natu moane masa kamoang
daduaduadi. Kipi masa natudi ainekadi daduaduadi, be natu ainekadi
masa kipi daduaduadi. Aine barasi masa rauadi kipi daduaduadi, be kipi
masa rauadi ainekadi daduaduadi."

Bong Kauatakadi
(Mat 16:2-3)

54 Iesus kababe tamoata be aine bokai iradi, "Bong zim ege amari
balaianao ituitui be kate masa bokai kamapile, 'Ura ngapura kana.' Be
moimoina-tina ura ngapura kana. 55 Be bong gamaia oasa ngapura nge
bokai kamapile, 'Kaba daragogo kana.' Be moimoina-tina kaba daragogo
kana. 56 Bolinga-ming ratadi! Kateka be lang kaitaita be anua irakinga be
goalakinga kakauakauataki-ba mua. Bokai nge bakara ka tago kaboadu
bong ngaedi kaituka-tina dieno nge kakauataki-ba mua?
57 "Bakara ka tago neming-la kaliliti-kaming be muzi adoadodi
kakauataki? 58 Tamoata kata 'koto'-lo nganangaiko kana be ibagabagaiko
nge gopi-tina be zala-lo be giriki ngaedi goadoraki. Giriki ngaedi zala-lo
be tago kuadoraki masa tamoata ngae ngadokirepekiko be tamoata giriki
adoadoraki aro ngatuirakiko. Be giriki adoadoraki masa ngadokiko be
katonga-oaoa luma-nao nganangaiko be uaura pera-lo ngarokakikolako.
59 Ngau ka ura-kaming! Masa makara uaura pera-lo gosoaki nibe 'mone'
moarunga gokatu-doi."

Muzigoala Nem Gosegeaki Ki Goleua

13 1 Bong ngaranao nge tamoata alu dipura be Iesus bokai dirai,
"Galili tamoata alu nge Nanaranga tabataba dianiani be Pailot
ipile be diumoatedi!"
2 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Ilo-ming bakara dipile? Galili tamoata
be aine moarunga maradi nge di muzigoala emakingadi digoala-tina
ka sururu bibia ngaedi didoki ki? 3 Ngau ka ura-kaming! Tago be tago-
soasoa! Ilo-ming tago kabuiri be muzigoala neming tago kasegeaki nge
masa dia-la ara-leuadi dipura bokana ara-leuaming dapura! 4 Tamoata
kulemoa-be-lima-toli pera rakerake odio imakotolako Siloam anua-lo ilo-
ming dandi! Nge di muzingadi goalakingadi tamoata be aine moarunga
Ierusalem anua-lo diuasadi ka bokai ara-leuadi dipura ki? 5 Ngau ka ura-
kaming! Tago be tago-soasoa! Ilo-ming tago kabuiri be muzigoala neming
tago kasegeaki masa dia-la ara-leuadi dipura bokana ara-leuaming
dapura!"

Kai Kalingo Tagotago Ono Tonanga Ipura

6 Kodeka makara be Iesus pile ono tonanga ngae iradi, “Tamoata
teke kai ara ‘pig’ ‘uain’-uma nena-lo itanomi be ilaba. Ilaba nge ilako
be kalingo ilelei, ata tago teke ite. 7 Bokaibe tamoata ngae itaguraki be
tamoata maka uma ne ngae imalipilipitaki bokai irai, ‘Barasi toli ngaedi
ilodia-lo nge makare upurapura be kai ngae kalingo mita kana, ata tago
teke uteate. Gopoloi! Bakara ka kateka-ba iauia ibizagami?’ 8 Ata tamoata
uma imalipilipitaki bokai ipile, ‘Biabiadi, golikitaki be bokai ngatuitui be
barasi tekena-la ngamambuaki noko. Masa msauki be kangkang miani
be mte. 9 Barasi takaianao kalingo ipuraki nge iuia! Tago nge poloia
ngapura!’ ”

Bong Ono Manauanga-o Aine Adoraka Ipura

10 Bong ono manauanga ‘Sabat’ tekenao nge Iesus pera ono serereinga
tekena-lo isulesule. 11 Aine-biabia teke zuzu boaroka nge makara isoaki.
Mariaba goalaka kata ilona-lo isoaki ka iemaki be zuzu iboaroka be ambe
barasi kulemoa-be-lima-toli dimanubu. Be zuzu nge ambe iboaroka-tina
be tago iboadu ngapoaga-rake. 12 Bong Iesus aine ngae ite nge ikilamai
saringa be bokai irai, “Aine, more nem ngaena-lo ambe rubetakam
ipura!” 13 Kodeka luma ono inangaria be oaikiki-tina zuzu iado be ipoaga-
rake be Nanaranga irakeaki.

14 Tamoata pera ono serereinga ngaena-lo imuamua kaba bokai ita
Iesus bong ono manauanga-o ka aine ngae iadoraki nge nama ira-tina,
be tamoata be aine makara disoaki bokai iradi, “Amaridi lima-teke nge
ono malipinga. Bokaibe amaridi ngaradi ilodia-lo nge kamapurapura be
adoraka-ming dapurapura! Moaki bong ono manauanga-o kapurapura!”

15 Be Tanepoa ikatu be bokai irai, “Bolinga-ming ratadi! Bong ono
manauanga-o nge kalakolako be ‘bulumakau’ be ‘dongki’ neming pera
nedia-lo be karurubeti be dang kaniandi be disingsing ki tago? 16 Aine
ngae nge Abaram tubu kata, ata ambe barasi kulemoa-be-lima-toli Satang
uaura nena-lo isoaki. Bakara ka tago iboadu bong ono manauanga-o
rubetaka ngapura?” 17 Bokai ipile nge erekei ne dimaia-tina. Ata tamoata
be aine nge kana uarikadi iememaki disuri-uiataki.

‘Mastet’ Patu Ono Tonanga Ipura
(Mat 13:31-32; Mar 4:30-32)

18 Kodeka Iesus kaba bokai itegi, “Bong ono Nanaranga ngatanepoa
kana nge rakana bokana? Masa rakana oti mtonangai? 19 Bokainatuka
mtonangai: Tamoata teke ‘mastet’ patu idoki be uma kanana-lo
itanomi. Ilaba be kai ipura, be mang dipura be sapara-nao gupadi
diemaki.”

'Is' Ono Tonanga Ipura
(Mat 13:33)

20 Iesus kaba bokai ipile, "Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana masa
rakana ane mtonangai? 21 Bokaina-tuka mtonangai: Aine teke 'is' idoki
be 'palaua' biabia-tina[n] zaiza ibairi. Ibairi nibe 'is' ngae 'palaua' ere-
moarunganalo ilako be 'palaua' idodoraki-tina."

Babaduadua Ugugu
(Mat 7:13-14, 21-23)

22 Kodeka Iesus itui be Ierusalem anua taona itao. Ialalale nge anua
sisiki be bibia makara dieno ialalaleaki be tamoata be aine isulesuledi
be ialalale. 23 Makara nge tamoata teke Iesus bokai itegi, "Tanepoa, masa
tamoata tago kokoko uketadi dapura ki?"

Be Iesus ikatu be bokai iradi, 24 "Kamapi-tina be babaduadua aoa
ugugu-lo kamasili. Ngau ka ura-kaming. Tamoata kokoko-tina masa dapi
be dasili kana, ata tago diboadu dasili. 25 Pera-marau ngataguraki be
babaduadua ngaonoti masa eluku kamatui be babaduadua kamapalipaliti
be bokai kamakorokoroi, 'Biabiadi, babaduadua gouasara-kama!'

"Ata ngai masa ngakatu be bokai ngapile, 'Tago ukauataki-kaming! Be
tago ukaua inanga ka kapura!'

26 "Kodeka kam masa bokai kamarai, 'Kaiko zaiza tamoanako be dang
tasing-budu. Be anua nemai-lo kusule-kama!'

27 "Ata masa kababe bokai ngapile, 'Ngau tago ukauataki-kaming! Tago
ukaua inanga ka kapura! Kamairatu, kam muzinga-ming goalakadi!'

28 "Masa Abaram, Aisak, Zekop be 'propet' moarunga bong ono
Nanaranga ngatanepoa kanana-lo dasoaki be kamatedi, ata kam masa
eluku rokaka-ming-lako dapura. Makara masa kamatangtang be ile-ming
kamakaraposaposa! 29 Tamoata be aine masa ilau, auta, ata be aoa be
dapura be kabadi dadoki be bong ono Nanaranga ngatanepoa kanana-
lo dasoakiria be moanako biabia daemaki. 30 Moimoina-tina tamoata
alalauri masa damua, be tamoata muamua masa dalauri."

Iesus Ierusalem Inodomi
(Mat 23:37-39)

31 Bong ngaranao nge Parasi alu dipura Iesus-lo be bokai dirai, "Kaba
ngaedi gopereki be kaba takadia-lo golako. Erot ambe ngaumoateiko
kana."

32 Be Iesus ikatu be bokai iradi, "Kamalale be keu kabukabu ngara
bokai kamarai, 'Ngau masa kaituka be zama mariaba goalakadi tamoata

---

[n] **13:21** Biatanga 22 lita bokana.

be aine ilodia-lo mtaotaodi be moremore miaka-uiauiakidi, be amaridi tolianao masa malipi negu mambuaki.' 33 Ata kaituka be zama be zamane nge mialalale-la kana. Maka ma 'propet' tago teke iboadu anua takaiana-lo ngamate. Moarunga nge Ierusalem anua-lo ka dimatemate!

34 "O, Ierusalem, Ierusalem! Kaiko 'propet' moarunga kumoatedi,
be tamoata Nanaranga pilenga dieluakiniko nge patu oti kundi! Bong
kokoko-tina luma-gu unanaraki be tamoata nem mboabundi kana,
mang-la aineka natu bazi erumadi inanganangadi bokana. Ata tago
kusumoalana! 35 Kaba goita! Pera nem masa tauna-ba ngaeno! Moimoi
ka uraiko! Tago iboadu gotea nibe kaba bokai gopile, 'Tamoata naita
Tanepoa aranao be ipura nge Nanaranga iboadu ngamaroui!' "

Iesus Moremore Teke Iadoraki

14 1 Bong ono manauanga 'Sabat' tekenao nge Iesus ilako Parasi teke ara otioti pera kanana-lo ngamoanako kana. Makara isoaki nge dimatananganangaia-tina uia. 2 Tamoata teke ae be luma kauridi nge makara isoaki. 3 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki be Parasi bokai itegidi, "Mata neda Moses igere disumoala ki tago, iboadu bong ono manauanga-o moremore tadoraki?" 4 Ata di dimoadubulae-ba. Bokaibe Iesus itaguraki be tamoata ngae luma-nao idoki be iaka-uiaki be inepi be ialale.

5 Kodeka bokai itegidi, "Tekem natum moaneka ki 'bulumakau' nem teke bong ono manauanga 'Sabat'-o be dang-kesua-lo isapasilako masa oaikiki-tina gopasika-rake ki tago?"

6 Ata tago sesu pilenga dikatu.

Nem-la Gobalakiko

7 Iesus kaba bokai ita tamoata aluluadi dipura be moanako-lo dipura nge alu kaba irakingadi didokidoki. Bokaibe itaguraki be pile ono tonanga ngae iradi, 8 "Bong tamoata teke ialuluiko be moanako ono rotinga nena-lo kulako nge moaki kaba irakingadi kudoki. Baraoa tamoata takaia ara otioti moanako ngarana-lo kilaia ipura! 9 Bokai masa tamoata maka moanako ngaena-lo ikeliaki-kamingru ngamai be bokai ngaraiko, 'Tamoata ara otioti ngae kaba irakingadi ngaedi goani.' Bokai ngaraiko masa gomaia, be golako be muritina-lo kaba godoki.

10 "Ata bong aluluiam ipura be moanako-lo kulako nge kaba muritina-lo godoki. Bokai masa bong tamoata ikilaiko ipura masa bokai ngaraiko, 'Ruanga, gomai be kaba irakingadi arotina-lo godoki.' Bokai masa tamoata aluluadi dipura maradi nge muaka bibia godoki. 11 Tamoata naita nena-la iraketukai masa balaka ngapura. Be tamoata naita nena-la ibalaki masa rakeaka ngapura."

12 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata moanako ngaena-lo ikeliaki bokai irai, "Bong amari-soasoa moanako, ki rairai moanako kata kuemaki nge

moaki ruangam, ki taritokam, ki dara nem, ki tamoata saringam disukoaki kana nedi kokoko kualuludi. Moaki! Bokai kumuzi masa di kaba daluluiko be kamamoanako-budu be ono oti nem dakatuniko. 13 Bong moanako biabia teke kuemaki nge tamoata kana nedi tagotago, tamoata luma-di matedi, tamoata aedi matedi, be tamoata matadi leuadi goaluludi. 14 Tamoata bokainaina kualuludi masa Nanaranga-lo marou bibia-tina godoki. Moimoi di tago diboadu oti nem dakatu, ata bong tamoata adoadodi mate-lo be damarang kananao masa oti nem ngaedi Nanaranga ngakatuniko."

Moanako Biabia Ono Tonanga Ipura
(Mat 22:1-10)

15 Tamoata teke makara bagi ono moanakonga-lo isoaki pile ngaedi ilongo nge Iesus bokai irai, "Tamoata naita bong ono Nanaranga ngatanepoa kananalo moanako biabia-lo ngamoanako kana nge iboadu marou bibia ngadoki!"

16 Be Iesus pilenga ikatu be bokai ipile, "Tamoata teke moanako biabia teke iememaki bokana lou kokoko-tina ialuludi be dapura kana. 17 Moanako biabia ngae bong ne dipura nge malipilipi kana bokai irai, 'Goalale be tamoata moanako ngaena-lo aluluiadi dipura bokai goradi, "Kamapura, kana moarunga ambe adorakadi dipura be dieno." '

18 "Ata di moarunga nge zala dilelei be ono moanako ngaena-lo tago dapura kana. Teke bokai ipile, 'Uma teke uzazai be mialale be mte kana. Bokaibe tago masa mpura.'

19 "Takaia bokai ipile, 'Ngau 'bulumakau' kulemoa uzazadi be mialale be mtoidi kana. Bokaibe tago masa mpura.'

20 "Be kaba takaia bokai ipile, 'Ngau kodeka ka uroti. Bokaibe tago masa mpura.'

21 "Kodeka malipilipi ngae imule be kana moarunga ngaedi nge biabiadi ne irangakini. Biabiadi ne ilongo nge nama ira-tina be malipilipi kana bokai irai, 'Oaikiki-tina goalale anua-lo be zala bibia moarunga-lo, be zala mukudi moarunga-lo be tamoata kana nedi tagotago, tamoata luma-di matedi, tamoata matadi leuadi, be tamoata aedi matedi goaluludi be dapura.'

22 "Be malipilipi ngae oaikiki-tina ialale be imule nge bokai ipile, 'Biabiadi, pilengam ambe tagadi dipura, ata isi kaba bibia-tina dieno.'

23 "Bokaibe biabiadi ne bokai ipile, 'Goalale zala bibia be sisiki anua takadia-lo dilako-lo be tamoata kutedi nge goaluludi be dapura. Bokai masa pera kanagu ngakauri.' 24 Ngau ka ura-kaming. Tamoata aluluiadi dipura nge tagona-tina iboadu teke moanako negu monanga datoi!"

Baituka Be Iesus Tagataga Ne Gopura
(Mat 10:37-38)

25 Tamoata be aine nge dum kokoko-tina Iesus zaiza zala-lo dialalalebudu. Kodeka Iesus ibuiri be bokai iradi, 26 "Tamoata naita ngau-lo imai

nge tago iboadu tagataga negu ngapura. Tago-la! Tama be tina, roa be natu, be taritoka be marau isegeakidi, be nena-tina ma ka isegeaki ka masa iboadu tagataga negu ngapura. Tago be tago! 27 Be tamoata naita kai ne kapalapala uauau tago ibazi be itagaia nge tago iboadu tagataga negu ngapura.

28 "Bokai mtonanga be kamakaua: Tekem pera rakebuli teke ngakeli kana nge masa baituka ngamuzi? Matamata ngasoakiria be kai be kana ono pera kelinga ngakauataki be masa 'mone'-di ngalelei. 'Mone' iboadu masa pera ngae ngakeli. Tago iboadu nge tago ngakeli. 29 Tago bokai imuzi mua masa pera ngae aririna-ba ngatuiraki, ata tago iboadu ngamambuaki. Be tamoata moarunga pera aririna-ba daita masa dasakorangaki be 30 bokai dapile, 'Tamoata ngae pera imarangaki, ata tago iboadu ngamambuaki.'

31 "Kababe bokai mtonanga: Anuatanepoa kata '10,000' koai-tamoata ne idokidi be ilako anuatanepoa takaia koai-tamoata ne '20,000' zaiza daeung kana masa rakana ngaemaki? Matamata ngasoakiria be ilo ngalelenaki ngai kaiboang ne dieno be iboadu anuatanepoa takaia '20,000' koai-tamoata ne zaiza ngauasadi ki tago? 32 Tago iboadu nge masa ngataguraki be tamoata alu nganepidi be dalale be anuatanepoa takaia isi kasau isoaki be date be pile dapali be kaba anua-uia dadoki. 33 Bokainatuka-la, tamoata naita mara-ming kana ne moarunga tago isegeaki nge tagona-tina iboadu tagataga negu ngapura!

Makasi Kapisanga
(Mat 5:13; Mar 9:50)

34 "Makasi nge kana iauia, ata bong kapisanga daleua masa baituka tabasaki be kaba kapisanga tamuleaki? 35 Makasi bokainaina nge tago iboadu kana teke ono emaka ngapura ki uma-lo nangaia ngapura be ono kateka monanga ngapuraki. Tago-la! Makasi bokainaina nge rokaka ipurapura.

Be Iesus pile ne ngaedi ono ngamambuaki kana nge bokai ipile, "Tamoata kungi otioti nge pile ngaedi ngalongo!"

'Sipisipi' Leua Ono Tonanga Ipura
(Mat 18:12-14)

15 1 Bong teke tamoata 'tagisi' dokidoki be tamoata muzigoala ememaki dipura be dikabuni be Iesus dalongori kana. 2 Makara nge Parasi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki ditaguraki be ambe Iesus bokai digulugulungaetaki, "Tamoata ngae nge muzigoala ememaki imolamolatakidi be dimoanakonako-budu."

3 Kodeka Iesus itaguraki be pile ono tonanga ngae iradi, 4 "Tamoata teke mara-ming 'sipisipi' ne '100' moarunga, be teke ileua masa rakana

ngaemaki? Tamoata ngae masa ngataguraki be '99' takadi kaba ono ramomonga-lo ngaperekidi daramomomo be ngalale be teke ileua nge ngalelei nibe ngate. 5 Bong ngate masa suri dauia-tina be bage-nao ngasalangaki be ngabazi 6 be kaba kana ngalako. Kodeka ruanga be tamoata saringa disukoaki ngakiladi be bokai ngaradi, 'Ngau zaiza suri-uia taemaki. 'Sipisipi' negu ileua ambe ute.' 7 Ngau ka ura-kaming. Bokainatuka-la, 'sipisipi'-la leua ngae bokana, lang anua-lo masa suri-uia bibia-tina emakadi dapura bong tamoata muzigoala ememaki teke ilo ibuiri be muzigoala ne isegeaki. Tamoata '99' uia nge diado ka disoaki, ata tamoata muzigoala ememaki kata ilo ibuiri be muzigoala ne isegeaki nge suri-uiataka dalaba-tina kana!

'Mone' Leua Ono Tonanga Ipura

8 "Aine teke 'mone' ne kulemoa, be teke ileua masa rakana ngaemaki? Masa baratui ne ngabulai be pera kana ngaroroi be 'mone' leua nge ngalelea-tina uia nibe ngate. 9 Be bong ite masa ruanga be tamoata saringa disukoaki ngakiladi be bokai ngaradi, 'Ngau zaiza suri-uia taemaki. 'Mone' negu ileua ambe ute.' 10 Ngau ka ura-kaming. Bokainatuka-la, 'mone'-la ngae leua bokana, bong tamoata muzigoala ememaki ilo ibuiri be muzigoala ne isegeaki masa Nanaranga 'enzel' ne suridi dauia-tina."

Natu Moane Leua Ono Tonanga Ipura

11 Be Iesus kaba bokai ipile, "Tamoata teke isoaki natu moanekadi rua. 12 Natu sikisiki itaguraki be tama bokai irai, 'Mamo, kana nem moarunga gonege-kamairu be egedi takadi negu goana.' Bokaibe tamoata ngae itaguraki be kana ne moarunga nge natu ruoti ngae-diaru inege-diaru.

13 "Uanana tago disalaga be natu sikisiki nge kana ne moarunga idoki be masoasoa kaba tekedia-lo ilako. Makara isoaki be kana ne moarunga nge ramoramo-ba rerengana-lo irokaki be ono ne kusi suri-uia iani. 14 Kana ne moarunga irokaki-doi, kodeka alauri nge tole biabia teke kaba ngaradia-lo ipura. Be natu ngae nge kana ne tago-tina. 15 Bokaibe ilako be anua-marau tekena-lo be ngamalipini kana. Be anua-marau ngae itaguraki be inepi be ilako boro ne iakolakola. 16 Makara imalipilipi nge tole-toleba imalipilipi. Be tamoata tago teke kangkang ianiani be ikangkang. Ilo nge boro kangkang kandi alu ngakangkang kana irere.

17 "Makara isukoaki nibe ilo ipitilaki nge bokai ipile, 'Tamagu malipilipi ne moarunga nge kangkang-lo diboaduboadu-tina be alu dieneno-ba, be ngau makare nge ambe saringatuka tole matea mate kana! 18 Masa mtui be mialale be tamagu-lo be bokai mrai: Mamo, ngau Nanaranga-lo be kaiko-lo muzigoala uemaki. 19 Ngau tago uboadu natum kana gokilakilaia. Godoka be malipilipi nem bokana be malipilipiniko.' 20 Bokaibe itui be tamana-lo ilako.

"Ata tama nge natu isi kasau-lanalo be itealako nge ilo itagaia-tina. Bokaibe ipapanana-la be ilako be natu iboabuni be iaroki.
21 "Kodeka natu ngae tama bokai irai, 'Mamo, ngau Nanaranga-lo be kaiko-lo muzigoala uemaki. Tago iboadu natum kana gokilakilaia.'
22 "Ata tama itaguraki be malipilipi ne ikiladi be bokai iradi, 'Kusi-sili uarikana-tina kamabagai be kamasiliakani. Be bokiboki kabona-lo kamanangalako be ae-sukuma aena-lo kamananga. 23 Kamangazingia-doi kodeka kamalako be 'bulumakau' natu moaneka dabudabu uarikana-tina nge kamadoki be kamaumoatei, be ono moanako biabia teke taemaki be surida dauia. 24 Labu ono surida dauia kana nge bokai: Natugu ngae nge imate, ata ambe imoauri. Ileua, ata ambe tea ipura.' Bokaibe ditaguraki be moanako biabia be suri-uia ngae dimarangaki.
25 "Bong kana ngaedi bokai emakadi dipurapura nge natu labalaba uma-lo imalipilipi. Be bong pera-lo imulemule nge oagu be moasi ilongo. 26 Bokaibe malipilipi teke ikilai be bokai itegi, 'Rakana diememaki?' 27 Be malipilipi ngae ikatu be bokai ipile, 'Tarim imule ka tamam 'bulumakau' natu moaneka dabudabu uarika nge iumoatei be ono moanako biabia teke emaka ipurapura. Bakara, tarim ne iauia-la be imule. Tago sesu ba iuai.'
28 "Labalaba pile ngaedi ilongo nge nama ira-tina, be pera-lo sili isege. Bokaibe tama ipusika be ilako iakoroi be ngasili kana. 29 Ata natu labalaba itaguraki be tama pilenga bokai ikatu, 'Kaba goita! Ngau barasi kokoko-tina dududu-ba bokana umalipiniko. Pilengam moarunga nge ulongolongo-la. Tago sesu ukai-niko. Ata kana tago teke kuemakana! 'Meme' natu-ba teke goana be ono ruangagu zaiza moanako biabia teke gaemaki nge tago-soasoa! 30 Ata natum ngae maka kana nem moarunga igamangramo-ba aine pogizagizadi zaiza be bong imule nge 'bulumakau' natu dabudabu uarika kumoateani!'
31 "Be tama ikatu be bokai ipile, 'Natugu, kaiko izamaizama sakeguo kusukoaki. Be kana negu moarunga nge nem. 32 Ata nge iuia-tina suri-uia taemaki be surida dauia, bakara tarim ngae nge imate, ata kaba imoauri. Ileua, ata kaba tea ipura.' "

Malipilipi Pangana Dadaka

16 1 Kodeka Iesus itaguraki be tagataga ne bokai iradi, "Tamoata teke 'mone' ne kokoko nge tamoata kauakaua teke 'mone' pananuakadi iamang idoki be 'mone' ne be kana ne moarunga ipapananuakini. Bong teke tamoata 'mone' ne kokoko bokai dirai, 'Malipilipi nem 'mone' nem ibibizagam-ba!' 2 Bokaibe tamoata ngae malipilipi ne ikilai be bokai irai, 'Baituka ka bokai dirangarangakiko be ulongo? Golako be kana negu moarunga rangakadi moarunga gogere be mita. Ambe umambuakiko! Tago ambe gomalipilipina kana!'

3 "Makara nge malipilipi ngae bokai ilo ilelenaki, 'Masa rakana
memaki? Biabiadi negu ambe ngataona kana. Kateka mokiri kana
nge kaiboang-ma negu tago! Be 'mone' be kangkang msinaunau kana
nge umaia-ma! 4 Kodeka ukaua masa rakana memaki! Alauri malipi
negu ngaedia-lo ditaona masa ruangagu otioti be pera kandia-lo
dabagaiaulako.'
5 "Bokaibe tamoata moarunga oti nedi biabiadi nena-lo dieno nge
ikiladi be dipura. Tamoata ipuratuka-mua nge bokai itegi, 'Biabiadi negu-
lo oti nem bakarairai kaoa dieno?'
6 "Be tamoata ngae ikatu be bokai ipile, "800 galen olib' damaka.'
"Kodeka malipilipi ngae bokai ipile, 'Pepa' ono oti katunga maka!
Godoki be gosoakiria be '400'-la kana gogere!'
7 "Kodeka itaguraki be tamoata takaia ipura bokai itegi, 'Be kaiko? Oti
nem bakarairai kaoa dieno?'
"Be tamoata ngae ikatu be bokai ipile, '1,000 'uit' mazapi!' Kodeka
malipilipi ngae itaguraki be tamoata ngae bokai irai, 'Pepa' ono oti
katunga maka! Godoki be gosoakiria be '800'-la kana gogere!'
8 "Malipilipi ngae bibiadi kana bokai ilongo nge itaguraki be malipilipi
pangana dadaka ngae nge irakeaki, bakara malipilipi ngae nge aro-lo
ilo ilelenakalako be kana bokainaina iemaki. Bokainatuka-la, tamoata
kateka ngaena-onaona nge aro-lo kana ilodi dianiandialako be boli
muzi-lo be tamoata ruangadi diruaruangamdi. Ata tamoata malama-lo
disukoaki nge kana bokainaina emakadi tago dikaua uia.
9 "Bokai ka ngau bokai ura-kaming: Kateka kana ane be tamoata takadi
kamaruangamdi. Be bong kateka kana ngaedi dimanubu-kaming masa
nem-kusoaki soaki ipurapura-lo kamalako.
10 "Tamoata naita malipi mukumukudi luma-nao nangadi dipura
be emakadi iamang masa malipi bibia emakadi ngamang. Tamoata
naita malipi mukumukudi emakadi tago iamang uia masa malipi bibia
emakadi tago ngamang uia. 11 Bokaibe, kateka kana lumam-o nangadi
dipura be adorakadi tago kuiamang-uia masa baituka be kana nem-kueno
dieneno nge emakadi goamang-uia? 12 Be tamoata takaia kana ne tago
kuadoadoraki-uia masa naita kana nem-tina ngangko?
13 "Tago teke iboadu bong-doi teke tamoata bibia rua ngamalipilipidi.
Takaia masa ngasegesegeaki be takaia masa ngarereretaki. Takaia masa
ngatalatalari be takaia masa ngamurinarinai. Tago iboadu Nanaranga be
'mone' malipi nedi bong-doi teke kamaememaki."

Iesus Sulenga Alu

(Mat 11:12-13; 5:31-32; Mar 10:11-12)

14 'Mone' kokoko dokiadi kana nge Parasi moaledi dipusikasika-
tina. Bokaibe bong Iesus pile ngaedi ipile nge dingengeri. 15 Ata Iesus

bokai iradi, “Kam-tina ma ka tamoata takadi matadi-o neming-la kararangaki-kaming kam tamoata adoado-ming, ata Nanaranga ilo-ming moapurungadi ikauataki. Maka ma kana moarunga tamoata dirarangaki aradi bibia nge Nanaranga mata-nao kanaba-tina.

16 “Moses Mata ne be ‘Propet’ gerengadi nge disingarangara-kaming nibe imai-ba Zon Baptais bong nena-lo daga. Be Zon Baptais bong nena-lo be imai nge Pile Uia bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge mangata rangaka ipurapura. Bokaibe tamoata moarunga ambe nedia-la be panganadi dizezeleki be disilisili. 17 Ata bokai kamakaua: lang be kateka nge iboadu-tina daleua, ata siriki mukumukunatuka Moses Mata nena-lo dieno nge tago teke iboadu ngaleua.

18 “Tamoata naita roa isegeaki be aine takaia iuati nge roti igamani. Be tamoata naita aine sesegeaki iuati nge roti igamani be.

Tamoata Kana Ne Kokoko Be Lasarus

19 “Tamoata teke ‘mone’ be kana ne kokoko isoaki. Tamoata ngae nge kusi ne uarikadia-ba oti ingazingzing. Izamaizama nge kangkang uia ikangkang be kana ne moarunga nge zazadi atabalabala-tina. Bokaibe soakingana-lo nge iboadu-tina. 20 Bong ngaradia-lo nge tamoata teke kana ne tagotago isoaki ara Lasarus. Tamoata ngae kusi moarunga-o nge poake dieno. Izamaizama nge Lasarus dieleluaka be tamoata kana ne kokoko pera kana babaduaduana-lo isukoaki be isinaunau. 21 Ilo ipilepile makara ngasukoaki masa kangkang burururingadi tamoata kana ne kokoko bagi ne ono moanakonga-lo dasapasipasi be ngadokidoki be ngakangkang. Makara bokai isukoaki nge keu dipurapura be poake didadamili.

22 “Bong Lasarus imate nge Nanaranga ‘enzel’ ne dibagai be Abaram malolona-lo dilakuaki. Be tamoata kana ne kokoko nge imate be kumraka ipura, be eoa tago matemate-lo ilako. 23 Makara nge sururu bibia-tina idokidoki. Eoa tago matemate-lo be itadarake nge Abaram kasautina-lo itealako. Be Lasarus nge Abaram malolona-lo isoaki be ite. 24 Bokaibe ipi-tina be bokai imere, ‘Tamagu Abaram! Ilom ngatagaia. Lasarus gonepi be kabo dang-lo nganangalako be ono memegu ngaka-tumurai. Maka ma sururu bibia-tina eoa ngaedia-lo udokidoki!’

25 “Ata Abaram ikatu be bokai ipile, ‘Natugu, ilom bokai ngakaua! Bong kateka-o kusoaki nge kana irakingadi kudoki, be Lasarus kana goalakingadi idoki. Ata kaituka ambe ngai suri diuiauia be kaiko sururu bibia kudokidoki. 26 Ak, kana takaia nge bokai: Dugua ilo totobali teke marada ieno. Bokaibe tamoata teke makare be makara kam-lo ngamai kana nge tago iboadu. Be teke makara kam-lo be makare kekai-lo ngamai kana nge tago iboadu!’

27 “Be tamoata kana ne kokoko itaguraki be bokai ipile, ‘Tamagu Abaram, bokai nge ngau bokai uakoroiko! Lasarus gonepi be tamagu pera

kanana-lo ngalako. 28 Maka ma taritokagu lima makara disoaki. Ngalako
be ngailo-kauadi kaba ono sururunga ngaedia-lo dalako takana!'
29 "Be Abaram bokai ikatu, 'Taritokam Moses be 'Propet' gerengadi
dienodi. Datagatagadi!'
30 "Kodeka tamoata kana ne kokoko itaguraki be bokai ipile, 'Tamagu
Abaram, nge tago iboadu! Tamoata teke imate be kababe dia-lo imule
masa ilodi dabuiri be muzigoala nedi dasegeaki.'
31 "Ata Abaram ikatu be bokai ipile, 'Moses be 'Propet' pilengadi tago
dilongo nge tagona-tina iboadu tamoata teke mate-lo be ngamule nge
pilenga dalongo! Tago-la!' "

Muzigoala
(Mat 18:6-7, 21-22; Mar 9:42)

17 1 Iesus tagataga ne bokai iradi, "Kana maka tamoata direrepekidi
be muzigoala diememaki nge dapurapura kana! Ata muzigoala
labuna-tina nge imakadoma-tina! 2 Nge iuia tamoata bokainaina patu
kanabiabia teke duduna-lo tukuia be makasi-lo rokakalako ngapura.
Ngasoaki be natu-muku teke ngarepeki be muzigoala teke ngaemaki
takana! 3 Bokaibe kaba kamaitaita uia!
"Taritokam kata muzigoala iemaki nge goebuloi. Ilo ibuiri be
muzigoala ne isegeaki nge muzigoala ne gorokakile. 4 Bong lima-rua
amari tekena-lo muzigoala iemakiniko, be bong lima-rua ipuraniko
be bokai iraiko, 'Muzigoala negu gorokakilea,' nge muzigoala ne
gororokaki-la."

Lama Uninga

5 Kodeka 'apostel' ditaguraki be Tanepoa bokai dirai, "Lama uniangama
goaka-labati!"
6 Be Tanepoa ikatu be bokai ipile, "Lama unianga-ming labatikadi
dedau patu bokana nge iboadu kai biabia teke bokai kamarai, 'Nem-la be
ere-zirim gotetekiko be makasi-lo gotanomiko,' nge ngalongori-kaming-la
be kana!
7 "Tekem malipilipi kanam uma-lo kateka iokiokiri ki 'sipisipi' nem
iakolakola be bong imule nge masa gorai be oaikiki-tina ngamaraka be
ngamoanako ki? 8 Tago iboadu! Masa bokai gorai, 'Kangkang kanagu
goemakana! Goemaki-doi, kodeka kangkang kanagu goeluakina
be sakeguo gosoaki be moanako be dang msing. Alauri ka kaiko
gomoanako!' 9 Malipilipi kanam bokai imuzi masa gotaguraki be goperui
ki tago? Tago-soasoa! Ngena malipi ne ka iemaki! 10 Bokaibe kam nge
bokainatuka-la malipilipi ngae imuzi bokana. Bong malipi moarunga
rangakadi dipura kaemaki-doi nge bokai kamapile, 'Keka malipilipi-ramo
kaoa. Ngena malipi nema ka kiemaki!' "

Tamoata Kulemoa Kikiri Dokiadi Adorakadi Dipura

11 Bong Iesus Ierusalem ilakolako nge Samaria kaba be Galili kaba
dagadaga nedia-lo ialale. 12 Anua tekena-lo isilisili nge tamoata kulemoa
kikiri odio dieno nge ipurakadi. Tamoata ngaedi nge lauaba-nao ditui
13 be dimere be bokai dipile, “Iesus! Biabiadi! Ilom ngataga-kama!”
14 Iesus itedi nge bokai ipile, “Kamalale be tamoata Nanaranga
ditabatabai teke ngaliliti-kaming!” Dialalale zala-lo nge nedia-la ditedi
ambe digoaza.[o]
15 Bong tamoata teke maradi kaba bokai ita ambe iuia nge kababe
imule. Imulemule nge ipi-tina be Nanaranga irakerakeaki be imule.
16 Kodeka ilako be Iesus ae babadia-lo itapuloria be iperui. Tamoata ngae
nge Samaria tamoata kata. 17 Makara nge Iesus bokai ipile, “Tamoata
kulemoa ka aka-goazadi dipura! Lima-oati takadi inanga disoaki?
18 Bakara ka ungguma akerengana-tina ngae nge ngaia-la ipura be
Nanaranga iperui?” 19 Kodeka Iesus itaguraki be tamoata ngae bokai irai,
“Gotui-rake be goalale! Lama uniangam ka iemakiko be kuia!”

Bong Ono Nanaranga Ngatanepoa Puranga
(Mat 24:23-28, 37-41)

20 Bong teke Parasi alu ditaguraki be Iesus bokai ditegi, “Aira be masa
bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge ngapura?”
Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Bong ono Nanaranga ngatanepoa kana
masa tago tea ngapurapura be ngapura. 21 Be tago teke iboadu bokai
ngarangaki, ‘Kamate, maka ieno,’ ki bokai ngapile, ‘Ene ieno!’ Maka ma
bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge ambe mara-ming isoaki.”
22 Kodeka tagataga ne bokai iradi, “Bong masa dapura, be bong
ngaradio nge masa bokai kamapile, ‘Tamoata Natu bong ne teke gatea-
tina kana kirere.’ Ata tago iboadu masa kamate. 23 Tamoata masa bokai
dara-kaming, ‘Kamate, enera isoaki,’ ki bokai dara-kaming, ‘Kamate,
makare isoaki!’ Ata moaki kalako be kalelei.
24 “Bakara, Tamoata Natu bong nenao masa lamalama-la bokana
ngamuzi. Masa lamalama ipitikaoakaoai be lang ege takaianao be
ilakolako ege takaianao be lang iaka-malamalamai bokana ngamuzi.
25 Ata sururu bibia-tina ngadoki be tamoata bong ngaedia-lonalona
damurinai noko.
26 “Noa-la bong nena-lo bokana, Tamoata Natu bong nena-lo masa
bokainatuka-la. 27 Tamoata be aine moarunga nge dimoanakonako be
dang disingsing, moane be aine dirotiroti-la nibe ilako bong Noa kati-o
ibulilako, be ura be dang bibia dipura be moarunga diara-leuadi.

---

[o] **17:14** Kikiri odio ieno nge dibolo-ma. Bokaibe nge ambe digoaza.

28 "Bokainatuka-la, Lot bong nena-lo nge bokai dimuzi be. Tamoata
moarunga nge dimoanakonako be dang disingsing, kana dizaza be
ditabulibuli, kangkang ditanotano be pera dikelikeli. 29 Amari ngarana-
lo bong Lot Sodom anua ipereki nge eoa be sosodabu ura bokana lang-lo
dibala be moarunga diara-leuadi.
30 "Tamoata Natu bong ne ono mangata ngapura kananao masa kana
bokainatuka-la ka dapura kana. 31 Bong ngaranao nge tamoata pera kana
aro isoaki moaki ikautaki pera kanana-lo be kana ne idoki. Bokainatuka-
la, tamoata uma kanana-lo isoaki nge moaki pera kanana-lo imulelako
be kana ne teke ibagai. 32 Lot roa ilo-ming dani! 33 Tamoata naita nena-la
ngauketi be moauriuri ngasoaki kana masa ngaleua. Ata tamoata naita
nena-la ileua masa nena-la ngauketi be moauriuri ngasoaki.
34 "Ngau ka ura-kaming! Oabubu ngarana-lo masa tamoata rua zirapu
tekedia-lo daenoru. Takaia masa bagaia ngapura, be takaia masa pereka
ngapura. 35 Aine rua masa kangkang darasirasiru. Takaia masa bagaia
ngapura, be takaia masa pereka ngapura. [36 Tamoata rua masa uma-
lo damalipilipiru. Takaia masa bagaia ngapura, be takaia masa pereka
ngapura."]
37 Tagataga ne pile ngaedi dilongo nge bokai ditegi, "Tanepoa, kana
ngaedi masa inangaituka be dapura?"
Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Ngado imate be ieno kana masa mang
moapuru kangkang dapura be dakabuni."

Narenare Akangaonga Ratadi

18 1 Kodeka Iesus itaguraki be pile ono tonanga tekedi tagataga ne
iradi be ono itikingdi izamaizama daraborabo be moaki sesu
sakuli nedi dibala. 2 Iesus bokai ipile, "Anua tekena-lo nge tamoata giriki
adoadoraki teke isoaki. Ngai Nanaranga tago imatakutakuri, be tamoata
tago imuamuakidi. 3 Be anua-la ngarana-lo nge aine narenare teke isoaki.
Izamaizama nge narenare ngae tamoata biabia ngaena-lo ipurapura be
bokai iakorokoroi, 'Erekei negu teke igoalangakau-tina. Godumaia!'
4 Narenare nge bokai ilakolako imulemule, ata tamoata ngae dumaia
isege-tina. Narenare ilakolako imulemule nibe alaurituka nge tamoata
ngae nena-la bokai ipile, 'Moimoi ngau Nanaranga tago umatakutakuri ki
tamoata takadi tago umuamuakidi. 5 Ata narenare ngae nge ambe ilako
be imule-na, be ambe ilogu iaka-tina. Mduma-lako be giriki ne adorakadi
dapura! Tago udumai masa ngalakolako ngamulemule nibe ngakangaoia
be mpoaki kana!' "
6 Be Tanepoa itaguraki be bokai ipile, "Tamoata giriki adoadoraki
goalaka ngae pilenga kamalongo uia! 7 Bokaibe ilo-ming bakara dipile?
Nanaranga masa tamoata be aine ne izamaizama ariata be oabubu-lo
ditangtangni ngadumadi be moatubu nedi ngadorakidi ki tago? Be masa

oaikiki-la be ngadumadi ki tago? 8 Ngau ka ura-kaming! Masa ngadumadi be muridi ngatui kana! Be kana ngae masa oaikiki-la be ngaemaki. Ata bong Tamoata Natu kateka ngaenao ngapura masa lama uninga ngate ki tago?"

Parasi Be 'Tagisi' Dokidoki Odio Tonanga Ipura

9 Tamoata alu nge nedia-la diraketukatukadi be dipilepile di tamoata adoadodi be tamoata be aine takadi dibabalakidi. Bokai ka Iesus itaguraki be pile ono tonanga ngaedi ipile, 10 "Tamoata rua dilakoru Nanaranga pera nena-lo be daraboru kana. Takaia nge Parasi kata, be takaia nge 'tagisi' dokidoki kata. 11 Parasi itui be nena-la bokai irabotaki, 'Nanaranga, uperuiko-tina. Ngau tago tamoata takadi bokana. Tago uanakonako, tago uboliboli, be roti mata tago ugamagamani be aine takadi zaiza kienenobudu. Uperuiko ngau tago tamoata 'tagisi' dokidoki ngara bokana. 12 Bong rua-rua 'uiki' teke ilona-lo nge kangkang uziraurau, be kana negu moarunga nge kulemoa-kulemoa-lo unegenege be egedi tekedi uianangko.'

13 "Ata tamoata 'tagisi' dokidoki nge lauaba-nao itui. Lili nge tagonatina idokitate. Tutudu-la be nena-la barabara izabonunununuki be bokai ipilepile, 'Nanaranga, ilom ngatagaia. Ngau muzigoala ememaki!' "

14 Makara nge Iesus itaguraki be bokai ipile, "Ngau ka ura-kaming! Tamoata ngae, tago takaia, ka Nanaranga mata-nao iado be pera kananalo ilako. Bakara, tamoata naita nena-la irakerakeaki masa balaka ngapura. Be tamoata naita nena-la ibalabalaki masa rakeaka ngapura."

Natu-muku Be Iesus
(Mat 19:13-15; Mar 10:13-16)

15 Tamoata alu natudi dieluakidi be Iesus luma odio nganangaria be ngamaroudi kana. Ata tagataga ne kaba bokai dita nge ditaguraki be diebulodi.

16 Ata Iesus itaguraki be natu-muku ikiladiamai be bokai ipile, "Natumuku kamalikitakidi be ngau-lo damai. Moaki zalakadi kaono. Bakara, bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge bokainaina nedi. 17 Moimoi ka ura-kaming! Tamoata naita bong ono Nanaranga ngatanepoa kana tago natu-muku bokana be idoki nge tago iboadu ilona-lo ngasili."

Tamoata Biabia Teke Kana Ne Kokoko
(Mat 19:16-30; Mar 10:17-31)

18 Iuda tamoata nedi biabia teke itaguraki be Iesus bokai itegi, " 'Tisa' iauia, rakana memaki masa moauriuri-la nem-kusoaki soaki ipurapura nge mdoki be mnemi?"

19 Be Iesus ikatu be bokai itegi, "Bakara ka iauia kana kukilaia? Tamoata tago teke iauia. Nanaranga-la rube ka iauia! 20 Kaiko Nanaranga

mata ne kukauataki. Mata ma ngaedia-re: ‘Roti moaki kugamani be aine takaia kamru kaeno-buduru; tamoata takaia moaki kumoatei; moaki kuianako; tamoata takaia moaki kuboliaki; be tinam be tamam gomuamuakidi.’ ”

21 Be tamoata ngae ikatu be bokai ipile, “Ngau isi natu-tina be mata ngaedi utagatagadi.”

22 Iesus pilenga ngaedi ilongo nge bokai irai, “Isi kana-la tekena-lo ka kutukura. Goalale be kana nem moarunga ‘mone’ odio godoki be ‘mone’ ngaedi godoki be tamoata kana nedi tagotago goandi. Bokai masa Nanaranga kana uia-tina lang anua-lo ngangko be kana nem dakoko-tina. Kana ngaedi goemaki-doi, kodeka gomai be gotagaia.”

23 Tamoata ngae nge kana ne kokoko-tina. Bokaibe pile ngaedi ilongo nge ilo inodo-tina. 24 Iesus kaba bokai ita tamoata ngae ilo inodo-tina nge bokai ipile, “Tamoata kana nedi kokoko masa anua ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo lako daradia-tina! 25 Bokainatuka mtonanga. ‘Kamel’ lili kusi-kalaura boazingana-lo ngasili kana masa sili tagona-tina darai. Ata tamoata kana ne kokoko anua ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo ngasili kana masa sili daraia-tina!”

26 Be tamoata pile ngaedi dilongo nge bokai ditegi, “Bokai nge alauri masa Nanaranga naita ngauketi be ngamuleaki?”

27 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Kana maka tamoata tagona-tina diboadu daemaki nge Nanaranga iboadu ngaemaki.”

28 Kodeka Pita itaguraki be bokai ipile, “Gote! Keka kana nema moarunga kipereki be kitagaiko.”

29 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Moimoina-tina ka ura-kaming! Tamoata naita bong ono Nanaranga ngatanepoa lili-nao be pera kana, ki roa, ki taritoka, ki tama be tina, ki natu iperekidi 30 masa kaituka-tina bong ngaedia-lo zazanga bibia-tina Nanaranga-lo ngadoki. Be bong alalauri-lo masa moauriuri-la nem-kusoaki ngasukoaki.”

Iesus Ne Matenga Bong Tolia Irangaki
(Mat 20:17-19; Mar 10:32-34)

31 Kodeka Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua lauaba-nao ilakuakidi be bokai iradi, “Kamalongo! Ambe Ierusalem talakolako. Makara masa kana moarunga ‘propet’ digere nge Tamoata Natu dapurani be dakalingo. 32 Masa dadoki be Ungguma Takadi luma-dio danangai be dataguraki be ono damanai, daebuloi, damoangori, darautotoki be daumoatei be ngamate. 33 Ata amaridi tolianao masa kaba ngamarang.”

34 Ata tagataga ne kana ngaedi tagona-tina teke dikauataki. Pilenga ngaedi labudi nge zumkakadia-ledi dipura, be tago dikaua Iesus rakana ka irangarangaki.

Iesus Tamoata Sinaunau Teke Mata Iadoraki
(Mat 20:29-34; Mar 10:46-52)

35 Iesus ilako be ambe Zeriko anua isaringaringai nge tamoata teke
mata leuadi zala zagena-o isoaki be 'mone' isinaunau be isoaki. 36 Bong
tamoata be aine kokoko-tina dibagapalipaliti be ilongoridi nge bokai
itegi, "Nge rakana ipurapura?"
37 Be di dikatu be bokai dirai, "Nasaret tamoata ara Iesus ka maka
ilakolako."
38 Makara nge tamoata ngae kaikai-la imere be bokai ipile, "Iesus,
Debiti Natu! Ilom ngatagaia!"
39 Tamoata be aine dimuamua nge ditaguraki be diebuloni be bokai
dirai, "Aoam gonoti." Ata ngai kodeka ipi-tina be imere be bokai ipile,
"Debiti Natu! Ilom ngatagaia!"
40 Kodeka Iesus itui be ipile be tamoata mata leuadi nge dadokamai
kana. Tamoata ngae isaringa-mai nge Iesus bokai itegi, 41 "Rakana
memakamko kana kurere?"
Be tamoata ngae ikatu be bokai ipile, "Tanepoa, ngau kaba mitaita
kana urere."
42 Kodeka Iesus bokai irai, "Matam dauia be kaba goitaita. Lama
uniangam ka iemakiko be kuia!"
43 Makara nge oaikiki-tina mata diuia be kaba itaita. Be itaguraki be
Nanaranga iperuperui be Iesus itagai. Tamoata be aine moarunga kaba
bokai dita nge Nanaranga dirakeaki.

Iesus Be Zakias

19 1 Iesus ilako-soasoa Zeriko anua-lo be ambe anua ialalaleaki.
2 Tamoata teke ara Zakias makara isoaki. Ngai nge tamoata
'tagisi' dokidoki muamua nedi kata, be 'mone' be kana ne nge kokoko.
3 Zakias irere Iesus ngate ngai bakarairai kata, ata tamoata be aine
dikoko-tina be ngai nge tamoata tukuranga kata. 4 Bokaibe ipanana be
imua be kai aradi 'saikamo' teke ieneki be Iesus ngate kana. Iesus nge
makara bokai ngalako kana. 5 Bokaibe bong Iesus kai ituitui kanana-lo
ipura nge itadarake be Zakias bokai irai, "Zakias, oaikiki-tina gobala.
Kaituka masa pera kanam-lo msoaki."
6 Makara nge Zakias oaikiki-tina ibala, be Iesus ibagai be pera kanana-
lo dilakoru. Zakias nge suri diuia-tina.
7 Tamoata be aine moarunga kaba bokai dita nge ditaguraki be Iesus
bokai digulungaetaki, "Tamoata ngae nge tamoata muzigoala ememaki
pera kanana-lo lou ne bokana ilako!"
8 Ata Zakias ituirake be Tanepoa bokai irai, "Tanepoa, golongo! Kaituka
be ngalakao masa kana negu moarunga egedi rua-lo mnege be egedi

takadi tamoata kana nedi tagotago miandi. Be tamoata teke ubolesi be kana ne teke udokale-naba masa oati oti mkatuni."

9 Makara nge Iesus itaguraki be bokai irai, "Nanaranga ambe kaituka tamoata pera-marau ngae iuketi be imuleaki. Tamoata ngae nge Abaram tubu kata. 10 Maka ma Tamoata Natu nge leuadi ka ngaleledi be ngauketidi kana ka ipura."

'Mone' Kulemoa Ono Tonanga Ipura
(Mat 25:14-30)

11 Iesus nge ambe Ierusalem anua isaringai, be tamoata be aine moarunga nge ilodi dipile bong ono Nanaranga ngatanepoa kana ambe saringatuka ngapura kana. Makara nge tamoata be aine isi Iesus dilongolongoria-la bokana pile ono tonanga tekedi iradi. 12 Bokai ipile, "Tamoata teke tanepoa-dara kata nge ngalale masoasoa kaba tekedia-lo be datanepoai be alauri nge ngamule be makara ngatanepoa kana. 13 Ngalale kana nge malipilipi kana kulemoa ikiladi be 'gol-mone' teke-teke iandi be bokai iradi, 'Mone' ngaedi kamadoki be odio kamamalipilipi nibe mumule-ba.'

14 "Ata gadagada ne tago direretaki. Bokaibe tamoata aludi dinepidi be muri ditagai be bokai dirai, 'Gadagada bokai dipile, "Keka tago kirere tamoata ngae anuatanepoa kanama ngapura." '

15 "Ata tamoata ngae nge ditanepoai be kaba anua nena-lo imule. Kodeka pile inanga be malipilipi kana 'mone' iandi nge dapura be ngakauatakidi 'mone' iandi nge ulikadi dipuraki ki tago.

16 "Malipilipi muamuatuka ipura be bokai ipile, 'Biabiadi, 'mone' teke kuiana nge ono umalipi be kulemoa takadi upurakiniko.' 17 Be tamoata biabia ngae ikatu be bokai irai, 'Malipi uia-tina ka kuemaki! Kaiko malipilipi negu iauia! Malipi mukumukudia-tina emakadi kuiamang. Bokaibe anua bibia kulemoa gopapananuaki.'

18 "Malipilipi kana takaia imai be bokai ipile, 'Biabiadi, 'mone' teke kuiana nge ono umalipi be lima takadi upurakiniko.' 19 Be biabiadi ne ikatu be bokai irai, 'Kaiko anua bibia lima gopapananuaki.'

20 "Kodeka malipilipi kana teke imai be bokai ipile, 'Biabiadi, 'mone' nem maka! Kusi mapala tekena-lo usukumi be uzumkaki. 21 Umatakuriko-ma! Bakara, kaiko panganam patu bokana. Kana tago nem, ata kudokiraperape. Kangkang tago kutanotano nge ramoramo-ba kuaroeroe.'

22 "Kodeka biabiadi ne itaguraki be bokai irai, 'Kaiko malipilipi goalakam! Masa nem pilengam-la mtagadi be ono sururu miangko. Kaiko kukaua ngau panganagu patu bokana. Kana tago negu nge udokiraperape, be kangkang tago utanotano nge uaroeroe. 23 Bokai nge bakara ka 'mone' negu tago tamoata takadi kuiandi be ono dimalipi be mulengagu-o ulika udoki?'

24 "Kodeka biabiadi nge itaguraki be tamoata makara saringa dituitui
bokai iradi, 'Tamoata ngae 'mone' kamadoka-le be tamoata 'mone'
kulemoa takadi iemaki nge kamani.'
25 "Ata tamoata ngaedi bokai dirai, 'Biabiadi, ngai ambe 'mone'
kulemoa dienoni!'
26 "Be biabiadi ngae ikatu be bokai ipile, 'Moimoi ka ura-kaming!
Tamoata kana nedi mukudi dieno masa kokoko-la be aniadi dapura. Ata
tamoata kana ne tago masa dokiadia-le dapura. Moimoi kana nena-ra
mukudia-tina ka dienoni, ata masa dokiadia-le dapura.
27 "Be erekei negu tago direre anuatanepoa bokana be mtanepoadi
kana nge kamabagadia-mai be matagu-o be kamaumoatedi!' "

Iesus Anuatanepoa Bokana Be Ierusalem-lo Isili
(Mat 21:1-11; Mar 11:1-11; Zon 12:12-19)

28 Iesus pile ngaedi imambuaki kodeka tamoata be aine arodi imua be
Ierusalem ilako. 29 Ilako be Betpeiz anua be Betani anua isaringadi nge
tagataga ne rua inepi-diaru be damuaru kana. Anua ruoti ngaedi nge
buku ara 'Olib' saringa ka dienoru. 30 Tagataga ne ruoti dalaleru kana
nge bokai ira-diaru, "Anua ene aro-mingru ieno kanana-lo kamalakoru.
Kasilisiliru masa 'dongki' natu teke makara ditukui kamatearu. Tamoata
tago teke isi ono ibuli be ialaleaki. Kamarubetakiaru be makare
kamadokamairu. 31 Teke itegi-kamingru, 'Bakara ka karuberubetakiaru?'
nge kamaraiaru, 'Tanepoa ireretaki.' "
32 Tagataga ruoti ngae-diaru dialaleru nge kana moarunga Iesus-la ira-
diaru bokana dieno be ditaru. 33 Makara be 'dongki' natu dirubetakiaru.
Diruberubetakiaru nge kana-marau bokai ditegi-diaru, "Bakara ka
karuberube-takiaru?"
34 Be diaru dikaturu be bokai diradi, "Tanepoa ireretaki."
35 Kodeka 'dongki' natu ngae dibagaiaru be Iesus-lo dilakuakiaru.
Makara be kusi-sili nedi dipasi be 'dongki' natu-o dinanga be Iesus
dibara-lako be odio isoaki. 36 'Dongki' natu-o isoaki be ialalale nge
tamoata be aine kusi-sili nedi dipasi be zala-lo diulalaki be odio ialale.
37 Ilako be zala earuma buku ara 'Olib'-lo itaolako isaringai nge
tagataga ne moarunga dum biabia ditaguraki be dipipi-tina be
dimeremere be Nanaranga diperuperui. Di nge Iesus malipi kaiboangdi
iemaki ilodi diandi ka dimeremere be bokai dipilepile,

> 38 "Anuatanepoa nangata Tanepoa ara-nao be ipura nge Nanaranga
> iboadu ngamaroui! (Sam 118:26) Lang anua-lo anua-uia ngaeno
> be Nanaranga atabalabala-tina iboadu rakeaka bibia-tina ania
> ngapura!"

39 Kodeka Parasi alu makara tamoata be aine moarunga maradi ka
Iesus bokai dirai, " 'Tisa,' tagataga nem goebulodi be aoa-di daono!"

40 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Ngau ka ura-kaming! Aoa-di daono
masa patu dataguraki be dameremere!”
41 Iesus ilako be Ierusalem isaringai, be bong anua kailo ite nge
itangiri. 42 Be bokai ipile, “Iboadu-tina kaituka nem-la be gokaua rakana
ka iboadu anua-uia ngangko. Ata kaituka tago iboadu gote! Ambe matam-
lo zumkaka ipura! 43 Bong teke masa ngapuraniko. Be bong ngaenao
masa erekei nem ari matolidi bokana daboalingiko be daringiko uia be
egem moarunga-lo be dapura be dasukumiko! 44 Be masa dagamaniko
be bababa goeno. Be tamoata be aine makara disukoaki nge dara-leuadi.
Bakara, kaiko bong ono Nanaranga ipura be ngauketiko kana nge tago
kukilalangi. Bokaibe patu ono emakam ipura nge masa tago teke kabana-
lo ngaeno! Dagalalai-doi kana!”

Iesus Nanaranga Pera Nena-lo Isili
(Mat 21:12-17; Mar 11:15-19; Zon 2:13-22)

45 Kodeka Iesus Nanaranga pera nena-lo isili be tamoata kana nedi
dinangananga be zazadi dipurapura nge itaodi be dipusika. 46 Be bokai
iradi, “Nanaranga ‘Buku’ nena-lo bokai digere, ‘Pera negu nge ono rabonga,’[p]
ata ‘kam ambe kaemaki be anako ono komanga nedi bokana ipura.’ ”[q]
47 Alauri nge ariata moarunga-lo Nanaranga pera nena-lo be tamoata
be aine isulesuledi, ata tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be
tamoata Moses Mata ne disulesuletaki be Iuda tamoata nedi bibia nge
daumoatei kana. 48 Ata labu teke date be ono daumoatei kana nge tago
teke dite. Maka ma tamoata be aine moarunga pilenga dilongolongo nge
didokimatematedia-tina uia.

Iesus Kaiboang Ne Tegiakadi Dipura
(Mat 21:23-27; Mar 11:27-33)

20 1 Bong teke Iesus Nanaranga pera ne bazina-lo be tamoata
be aine isulesuledi be Pile Uia mangata irangarangaki nge
tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi, be tamoata Moses Mata
ne disulesuletaki, be Iuda tamoata nedi bibia dipura. 2 Be bokai ditegi,
“Gora-kama! Kaiboang nangatadi-o ka kana ngaedi kuememaki? Naita ka
kaiboang ngaedi iangko?”
3 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Tegi negu teke mtegi-kaming kana.
Kamaraia! 4 Ruku ono tamalinga ono Zon tamoata be aine irukudi nge
kaiboang nedi inanga ka dipura? Lang anua-lo ka dipura ki tamoata ka
diani?”
5 Bokai itegi nge nedia-la maradi bokai diegore, “Lang anua-lo kana
tapile masa bokai ngategi-kita, ‘Nge bakara ka tago lama kaunani?’

---

[p] **19:46** Ais 56:7 [q] **19:46** Zer 7:11

6 Ata bokai tapile, ‘Tamoata-lo ka dipura,’ masa tamoata be aine patu oti
daung-kita. Maka ma tamoata be aine ambe ilodi ditekenanadi Zon nge
‘propet’ kata.”
7 Bokaibe ditaguraki be bokai dipile, “Keka tago kikaua kaiboang ne
inanga ka dipura.”
8 Be Iesus itaguraki be bokai iradi, “Bokai nge ngau tago uboadu mra-
kaming kaiboang nangatadio ka kana ngaedi uememaki.”

‘Uain’ Malipilipitaki Odio Tonanga Ipura
(Mat 21:33-46; Mar 12:1-12)

9 Be Iesus kababe sule ne ibatadi be pile ono tonanga takadi tamoata
be aine iradi, “Tamoata teke ‘uian’ uma kana teke iemaki. Iemakia-doi,
kodeka idoki be tamoata uma adoadoraki alu iandi be damalipilipitakani
kana. Be ngai itui be ialale, be alalenga nge uananakadi disasalaga-
tina. 10 Bong ‘uain’ dimalai be dokiadi dapura kana nge tamoata ngae
malipilipi kana teke inepi be ‘uain’ kana alu uma malipilipitaki-lo
ngabagani kana. Ata tamoata uma dimalipilipitaki ditaguraki be
malipilipi ngae dipaliti be kalingona-ba dinepi be ialale. 11 Bokaibe uma-
marau ngae kaba malipilipi kana takaia inepi be ilako. Ilako nge uma
malipilipitaki dipaliti be maia muzi-lo diemaki be dinepi be kalingona-
ba ialale. 12 Makara nge uma-marau kaba malipilipi kana tolia inepi be
ilako. Ata bong ilako nge uma malipilipitaki ditaguraki be dipaliti nibe
kusi itakoro-ramo, be didoki be eluku dirokakalako.
13 “Kodeka uma-marau itaguraki be bokai ipile, ‘Masa rakana memaki?
Natugu urereretakia-tina masa mnepi be ngalale. Damuaki baraoa!’
14 “Ata bong natu ngae ilako be tamoata uma dimalipilipitaki dite nge
nedia-la bokai diepilei, ‘Natu ngae ka tama kana ne ngadoki be nganemdi
kana. Taumoatei be kana ne moarunga masa neda tadoki be tanemdi.’
15 Bokaibe ditaguraki be eluku dirokakalako be diumoatei.
“Ilo-ming bakara dipile? Uma-marau masa rakana ngaemaki? 16 Masa
ngapura be uma malipilipitaki ngaedi ngaumoatedi be ‘uain’ uma
ngadoki be tamoata takadi ngandi.”
Bong tamoata be aine pile ngaedi dilongo nge bokai dipile, “Moakina-
tina bokai!”
17 Kodeka Iesus adoado-tina idededi be bokai ipile, “Pile bokainatuka
digere nge labudi bakara?

‘Ariri maka pera kelikeli disegeaki ka pera kaiboang ne.’ (Sam 118:22)

18 “Bokaibe tamoata naita ariri ngaenao itapuloria masa mukumuku
ngapura, ata ariri ngae tamoata nangatanao isapasiria masa
ngatake-babai.”
19 Makara nge tamoata Moses Mata ne disulesuletaki be tamoata
Nanaranga ditabatabai dimuamuadi dikaua pile ono tonanga ngae nge di

ka iduadi bokana. Bokaibe zala dilelei be kaituka-tina-la dauauri kana. Ata tamoata be aine dimatakuridi.

'Tagisi' Tegiaka Ipura
(Mat 22:15-22; Mar 12:13-17)

20 Bokaibe dimatananganangaia-tina uia. Makara be tamoata alu oazike-pali nedi bokana dinepidi be Iesus-lo dilako. Tamoata ngaedi nge diboli-ba be muzi uia-lo be dipura be ono Iesus dabolesi be ne pilenga tekedia-lo be dadoki be Rom biabiadi[r] nedi luma-nao danangai kana.
21 Kodeka oazike-pali ngaedi ditaguraki be Iesus bokai ditegi, " 'Tisa,' keka kikaua kaiko pile be sule adoadodi ka kurarangaki. Be tamoata aradi otioti ki aradi tagotago nge suridia-doi tekedi bokana kubabasakidi. Kaiko Nanaranga muzinga nge pile kalingodi ane be kurarangaki.
22 Gora-kama! Mata neda bibia Moses igere disumoala ki tago, iboadu Rom 'Sisa' nedi 'tagisi' taniani?"

23 Ata Iesus bolingadi ilodia-lo italako be bokai ipile, **24** " 'Mone siliua' teke kamaitikina! Naita anunuka be ara ka ono dieno?"

Be di dikatu be bokai dipile, " 'Sisa' anunuka be ara!"

25 Kodeka Iesus itaguraki be bokai iradi, "Bokai nge 'Sisa' kana ne nge 'Sisa' kamaniani, be Nanaranga kana ne nge Nanaranga kamaniani."

26 Nge tamoata be aine moarunga lilidi-be-matadio be dabolesi kana nge ka tago diboadu. Bokaibe bong tegi nedi ngae ikataungia-uia ngena dimoadubulae-ba.

Mate-lo Be Marang Tegiaka Ipura
(Mat 22:23-33; Mar 12:18-27)

27 Sadiusi dipile matemate tago iboadu kaba damarang. Bokaibe alu dipura be Iesus bokai ditegi, **28** " 'Tisa,' Moses bokainatuka igere-kama, 'Tamoata teke toka iroti, ata isi natu tago-la be imate be roa ipereki nge tamoata ngae iboadu toka nare ngauati be toka imate nge natu ngapurakidiani.' **29** Taritokatoka lima-rua disoaki. Labalabatuka iroti be natu tagona-la teke ipura be imate. **30** Kodeka tari muri tagaia itaguraki be aine iuati, ata natu tago-la be imate. **31** Kaba alauri nge tari tolia bokai imuzi. Bokai ilakolako nibe taritokatoka lima-rua ngaedi nge bokaina-doi dimate-ba. Natu tago teke dipuraki be dimate-ba. **32** Alaurituka nge aine imate. **33** Bokai nge bong matemate damarang kananao masa naita roa? Maka ma diato moarunga nge diuatia-doito!"

34 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Tamoata be aine bong ngaedia-lonalona nge dirotiroti be roti kana be neneadi dipurapura. **35** Ata tamoata be aine maka Nanaranga irangakidi di diboadu-tina bong

---

[r] **20:20** kiapi

alalauritukao mate-lo be damarang masa tago darotiroti be tago masa roti kana be neneadi dapurapura. 36 Bakara, di nge ambe Nanaranga ‘enzel’ ne bokana be tago iboadu damatemate. Bokaibe ambe Nanaranga natu dipura. Maka ma di nge mate-lo be marang natu kaoa! 37 Toira singaba ipurupururui ata tago ialololo be Moses ite nge ilo-ming dani. Mangata-tina ka ilo-kauakita matemate moimoi be dimarangrang. Maka ma Moses itaguraki be Tanepoa bokai irangaki, ‘Abaram Nanaranga ne, Aisak Nanaranga ne, be Zekop Nanaranga ne.’ 38 Kodeka bokai kamakaua: Ngai tago matemate Nanaranga nedi. Tago. Ngai moauriuri-la disukoaki Nanaranga nedi.”

39 Kodeka tamoata Moses Mata ne disulesuletaki alu ditaguraki be bokai dipile, “ ‘Tisa,’ pile ngaradi kukatu-tina uia!” 40 Makara nge tago teke kaba itegi.

Kristus Tegiaka Ipura
(Mat 22:41-46; Mar 12:35-37)

41 Kodeka Iesus itaguraki be bokai itegidi, “Baituka ka dipile Kristus[s] nge Debiti natu? 42 Maka ma Debiti nena-la be ‘Buku’ ara ‘Sam’-lo bokai mangata ipile,

‘Nanaranga Tanepoa itaguraki be Tanepoa negu bokai irai: Makare
kaba aradi bibiatuka oanagu-o gosoaki,
43 nibe erekei nem mduaposakidi be ae salangaka nem bokana aem
babadi erumadi mnangadi.’ (Sam 110:1)

44 “Debiti nena-la be Kristus ‘Tanepoa’ kana ikilai. Nge masa Kristus bakara be Debiti natu?”

45 Tamoata be aine isi dilongolongo-la be Iesus itaguraki be tagataga ne bokai iradi, 46 “Eke! Tamoata Moses Mata ne disulesuletaki kamamatakuakidia-tina uia! Kusi-sili salagabulidi dinangananga be malala-lo alale direrere-tina. Malala-lo dialalale nge direrere tamoata takadi damuamuakidi be biabiadi kana dakilakiladi. Pera ono serereinga-lo nge arotina-lo soaki direrere. Be moanako bibia-lo nge bagi ono moanakonga irakingadi didokidoki. 47 Aine narenare pera kandi ditototo, be ono giriki nedi dazumkaki kana nge rabo salagabulidi diememaki. Tamoata bokainaina masa sururu bibia-tina dadoki.”

Narenare Teke Tabataba Ne
(Mar 12:41-44)

21 1 Iesus Nanaranga pera nena-lo isoaki be igea nge tamoata ‘mone’ nedi kokoko ambe lumaluma nedi Nanaranga dianiani. Lumaluma nedi ngaedi nge dinangananga be ono Nanaranga pera ne

---

[s] **20:41** Mesaia

adoraka ipurapura. 2 Makara kaba itaita nge aine narenare teke kana
ne tagotago ‘mone’ daradaradi rua inanganangalako be ite. 3 Be bokai
ipile, “Moimoi ka ura-kaming! Narenare kana ne tagotago ngae nge
‘mone’ biabia-tina ka inangai be tamoata takadi ‘mone’ nangadi iuasadi.
4 Tamoata be aine moarunga ngaedi nge ‘mone’ nedi kokoko ka alu
didoki be lumaluma bokana dinanga. Ata aine ngae nge ‘mone’ tagotago.
Moimoi kana ne nge surikakadi kaoa be odio ngasukoaki kana, ata
lumaluma ne bokana inanga-doilako.”

Moatubu Bibia Be Sururu Bibia
(Mat 24:1-2; Mar 13:1-2)

5 Iesus tagataga ne alu nge Nanaranga pera ne bokai dirangarangaki:
Leuakana-tina ipura be patu uarikadia-tina ane ka emaka ipura, be
lumaluma kukulang-tina Nanaranga-la ania ipura ane ka ngazinga ipura.

Ata Iesus itaguraki be bokai iradi, 6 “Kana moarunga ngaedi kaita?
Bong teke masa ngapura, be bong ngaranao masa patu ngaedi nge tago
teke takaia atabala ngaeno. Masa gamanadi dapura be dagalalai-doi.”

7 Be tagataga ne ditaguraki be bokai ditegi, “ ‘Tisa,’ masa aira-tina be
kana ngaedi dapura? Be kilala nangata masa ngapura mua noko kana
ngaedi dapura?”

8 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Kaba kamaitaita uia! Tamoata teke
ngabolesi-kaming takana! Maka ma tamoata kokoko-tina masa araguo
be dapura be bokai dapile, ‘Ngau ngai,’ be alu bokai dapile, ‘Bong ambe
disaringa.’ Ata moakina-tina katagadi. 9 Koai be eung bibia rukudi
kalongo nge moaki taburi-ming dira. Kana ngaedi masa dapura mua
noko, ata kana moarunga manubungadi masa tago ngapura-mado!”

10 Kodeka Iesus kababe bokai iradi, “Ungguma tekedi masa dataguraki
be ungguma takadi daungdi. Anuatanepoa alu masa dataguraki be
anuatanepoa takadi daundi. 11 Rike bibia, tole bibia, be more be kana-
goala kokoko masa kaba kokoko-lo dapurapura. Kolo-kolo matakuradi
otioti masa dapurapura. Be lang-lo masa kilala moagili-moagili
dapurapura.

12 “Ata kana ngaedi masa tagona-la dapura be dauauri-kaming be
sururu bibia dang-kaming. Masa dadoki-kaming be pera ono serereinga-
lo be giriki neming daliliti be uaura pera-lo dananga-kaming. Ngau
aragu-o be masa anuatanepoa be tamoata bibia arodi datuiraki-kaming.
13 Bokai dibasaki-kaming nge ono ka zalaka-ming dipuraki be iboadu
Pile Uia mangata kamarangakadi. 14 Ata matamata be ilo-ming bokai
kamatekenanadi: Rakana kamarangaki be ono neming-la kamaoiaki-
kaming kana nge moaki ilo-ming dibukutaki. 15 Maka ma ngau masa pile
be kaua malaidi miang-kaming. Bokai masa erekei neming tago diboadu
pile-lo dabalaki-kaming ki dapile-ra pilenga-ming nge tago kalingodi.

16 Tina-ming be tama-ming, taritoka-ming, dara neming be ruanga-ming
masa dadoki-kaming be erekei neming luma-dio dananga-kaming. Be
alu masa umoatea-ming dapura. 17 Ngau kanabe tamoata moarunga masa
dasegeaki-kaming. 18 Ata donga-ming pangana-mingo masa tagona-tina
teke iboadu ngaleua. 19 Kamakaiboang-tina uia! Bokai masa neming-la
kamauketi-kaming be moauriuri kamasoaki.

Ierusalem Gamana Rangaka Ipura
(Mat 24:15-21; Mar 13:14-19)

20 "Alauri koai-bagi bibia dipura be Ierusalem anua diboalingi nge
ambe kamakaua kana Ierusalem ambe saringatuka gamana ngapura
kana. 21 Bong ngaradi-o masa tamoata Zudea kaba-lo disoaki dairatu
be buku kaba-lo dalako, be tamoata be aine Ierusalem-lo disoaki nge
dairatu be dapusika. Be tamoata eluku disoaki nge moaki anua ilona-lo
disili. 22 Bakara, bong ngaedia-lo ka sururu bibia maka Nanaranga 'Buku'
nena-lo digere nge emakadi dapura be dakalingo kana. 23 Aine tinetine
be aine natu-muku diarururungdi nge bong ngaedia-lo dimakadoma-
tina! Sururu be moatubu bibia-tina masa kateka ngaenao dapura, be
Nanaranga nama ratinga masa tamoata be aine ngaedi-o ngabala. 24 Alu
masa umoateadi dapura. Alu masa dauauridi be Ungguma Takadia-lo
dabagadialako. Be Ierusalem anua masa Ungguma Takadi dagamagamani
be daduaposaposaki nibe bong nedi ono gamanga nge damambuaki.

Tamoata Natu Mulenga
(Mat 24:29-31; Mar 13:24-27)

25 "Makatabala lang-lo masa kilala kokoko amari-lo, kalea-lo be goai-
lo dapurapura. Be kateka-o masa ungguma moarunga ilodi dasusururu,
be makasi garuruinga be dupunga masa damatakuri. 26 Tamoata be
aine masa rakana kateka-o ngapura kana nge aburodi datungtungra be
darapurapungi be taburi-rabanao be damate-mule. Maka ma kaiboang
moarunga makatabala lang-lo dieno masa damoakusu-ramo be tago
zalakadi datagatagadi. 27 Kodeka bong ngaradia-lo masa Tamoata
Natu ngapurapura be date. Masa kaiboang ne bibia-tina be malama ne
kaiboangdia-tina zaiza be oaru-o ngasoaki be ngapura. 28 Bong kana
ngaedi dipurapura nge kamatuirake be pangana-ming kamadokitate,
bakara bong ono Nanaranga ngazaza-kaming be ngamuleaki-kaming
kana nge ambe isaringa."

Kai Ara 'Pig' Ono Tonanga Ipura
(Mat 24:32-35; Mar 13:28-31)

29 Kodeka Iesus itaguraki be pile ono tonanga ngaedi iradi, "Kai ara
'pig' be kai takadi ilo-ming dandi. 30 Bong dimoga nge ambe kamakaua

kana amari bong ambe disaringa. 31 Kai-la ngae bokana, bong kana
ngaedi dipurapura be kaita nge ambe kamakaua kana bong ono
Nanaranga ngatanepoa kana nge ambe isaringa.
32 "Moimoi ka ura-kaming! Tamoata be aine zugu kaituka disoaki
ngaedi masa tagona-la damate be kana ngaedi dapura. 33 Lang be kateka
masa damanubu, ata pilengagu masa tagona-tina iboadu damanubu.

Iesus Mangmang Iung

34 "Eke! Kaba kamaitaita uia! Moaki moanako bibia kaememaki be dang kakai
kasingsing be kaboangboang be kateka kana dikung-leualeua-kaming. Bokai
kamamuzimuzi masa Bong biabia ngae saringatuka-ba ngapuraka-kaming,
suri sausau omingo rokakalako ngapura bokana! 35 Maka ma Bong biabia ngae
masa tamoata be aine moarunga ege-ege kateka-o disoaki odio ngapusikalako.
36 Bokaibe izamaizama nge kaba kamaitaita uia be kamasukoaki! Nanaranga
kamaraboraboi be masa kaiboang kamadoki be kamaboadu kana-goala ngaedi
dapura kana nge kamairatudi, be masa iboadu-tina Tamoata Natu aro kamatui."
37 Izamaizama nge Iesus ilakolako Nanaranga pera nena-lo be tamoata
be aine isulesuledi, be ngarairai nge buku ara Olib-lo ngalako be oabubu-
lo makara ngaeno. 38 Be tamoata be aine nge oabunabe dimarangrang be
Nanaranga pera nena-lo dilakolako be sulenga dilongolongo.

Iesus Rabataka Ipura

(Mat 26:1-5, 14-16; Mar 14:1-2, 10-11; Zon 11:45-53)

22 1 Bong ono 'Bereti' Bababadi dirakerakeaki 'Pasoba' moanako
biabia-lo nge ambe isaringa. 2 Tamoata Nanaranga ditabatabai
dimuamuadi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge Iesus
daumoatei kana be zala dilelelei. Ata tamoata be aine dimatakuridi.
Bokaibe komangaba-lo be zala dilelelei be Iesus daumoatei kana.
3 Kodeka Satang itaguraki be Iudas maka Iskariot kana kilaia ipurapura
nge ilona-lo isili. Iudas nge Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua kata.
4 Bokaibe Iudas ialale be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be
koai-bagi Nanaranga pera ne dinarinaringi dimuamuadi zaiza diepilei
masa baituka be Iesus ngadoki be lumadi-o nganangai kana. 5 Tamoata
ngaedi Iudas pilenga dilongo nge suridi diuia-tina, be disumoala be
Iudas 'mone' dani kana. 6 Iudas ilongo 'mone' dani kana nge isumoala.
Kodeka makara be zala ilelelei be bong iauia nangatanao tamoata be aine
moarunga tago dasoaki be Iesus ngadoki be lumadi-o nganangai kana.

Tanepoa Moanako Ne

(Mat 26:17-30; Mar 14:12-26; Zon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

7 Bong ono 'Bereti' Bababadi rakeaka ipurapura nge ambe ipura.
Bong ngaenao ka 'sipisipi' natu moanekadi diumoatemoatedi be ono

‘Pasoba’ moanako dikangkani. 8 Bokaibe Iesus itaguraki be Pita be
Zon inepi-diaru be bokai ira-diaru, “Kamalaleru be ‘Pasoba’ moanako
kamamoataungakiaru be masa tamoanako.”
9 Be diaru bokai ditegiaru, “Inanga kana gamoataungakiru kana
kurere?”
10 Be Iesus ikatu be bokai ira-diaru, “Ierusalem-lo kasilisiliru
masa tamoata teke dang agora teke ibazibazi ngapuraka-kamingru.
Kamatagaiaru be pera nangatana-lo isili nge kamasiliru 11 be pera-marau
bokai kamaraiaru: ‘Tisa’ bokai ipile, ‘Pera ege ono tagataga negu zaiza
‘Pasoba’ moanako gakani kana inanga ieno?’ 12 Be ngai masa pera ilo
biabia atabala diadoraki be ieno nge ngaitiking-kamingru. Kamalakoru
be makara kana kamamoataungakiru.”
13 Dialaleru nge kana moarunga Iesus-la irangaki bokana dieno be
ditaru. Kodeka ditagurakiru be ‘Pasoba’ moanako dimoataungakiaru.
14 Bong ambe damoanako kana nge Iesus ‘apostel’ ne zaiza dilako pera
ngaena-lo be bagi ono moanakonga-lo disoakiria. 15 Kodeka Iesus bokai
iradi, “Ngau ilogu irere-tina ‘Pasoba’ ngae takania-budu noko sururu
bibia mdoki. 16 Bakara, ngau ka ura-kaming: Tago iboadu kaba mkani
nibe ngalako bong ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo be moanako
biabia ngae labu moarunga kauataka ngapura be ono ngakalingo.”
17 Kodeka Iesus ‘uian’ sema teke idoki be Nanaranga iperui be bokai
ipile, “Kamadoki be kamanegei be kamasing. 18 Bakara, ngau ka
urakaming: Kaituka be ngalako nge tago iboadu ‘uain’ damaka kaba
msing nibe ngalako bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge ngapura.”
19 Kodeka ‘bereti’ idoki be Nanaranga iperui be ikotoi be iandi be
bokai ipile, “Ngae nge tamoata-gu. Kam kana ka negea ipura. Bokai
kamamuzimuzi be ono ilo-ming danana.”
20 Matamatana-la imuzi bokana, dimoanako-doi nge ‘uian’ sema teke
ilona-lo ieno nge idokiteteki be bokai ipile, “ ‘Uain’ sema ngae nge taoa
oauoau ngau darakagu ane ka Nanaranga iemaki. Darakagu ngaedi nge
kam kana ka suburakadi dipura.
21 “Ata kaba kamaita! Tamoata erekei luma-dio nganangaia kana nge
makare bagi ono moanakonga-lo kisoaki-buduru. 22 Tamoata Natu masa
Nanaranga-la toira be pile inanga bokana ngalako. Ata tamoata naita
erekei luma-dio inangai nge imakadoma-tina!”
23 Bokai ipile nge tagataga ne nedia-la maradi dietegi masa naita bokai
ngamuzi.

Naita Ka Biabiatuka

24 Egore teke Iesus tagataga ne maradi imarang naita ka
biabiatuka nedi. 25 Kodeka Iesus itaguraki be bokai iradi, “Ungguma
Takadi anuatanepoa kandi bokai dimuzimuzi: gadagada nedi nge

diduamatematedia-tina uia be dipapananuakidi. Be tamoata aradi otioti nge nedia-la be dipilepile di ka gadagada diadoadorakidi. 26 Ata kam moaki bokai kamuzimuzi. Moaki-tina. Tamoata biabiatuka neming ngapura kana nge sikisiki-tuka neming bokana ngapura. Be tamoata ngatanepoa kana irere nge dududu bokana ngasoaki. 27 Maka ma tamoata nangata ka ara biabia? Tamoata isoakiria be ngamoanako kana, ki tamoata maka kangkang iboadi be ieluaki? Tamoata isoakiria be ngamoanako kana nge ka ara biabia! Ata ngau tago bokai. Ngau malipilipi bokana mara-ming usoaki be umalipilipi-kaming.

28 "Kam ka bong moatubu bibia udokidoki nge sakeguo kasukoaki. 29 Bokaibe Tamagu-la kaiboang iana be ono utanepoa bokana, kam masa kaiboang suri teke miang-kaming be ono kamatanepoa. 30 Be anua ngau ono mtanepoa kanana-lo masa bagi negu ono moanakonga-lo kamasoaki be kamamoanako be dang kamasing, be masa bagi ono tanepoanga-o kamasoaki be Israel bagi nedi kulemoa-be-rua kamapapananuaki."

Iesus Pita Aolinga Irangaki-ba Mua

(Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Zon 13:36-38)

31 Kodeka Iesus Pita bokai irai, "Saimon! Saimon! Golongo! Satang ambe itegi be toia-ming ngapura kana, suri niu kozomadi dipurapura bokana. Kozomadi dapura be kalingodi dokiadi dapura be zipidi rokakadi dapura. 32 Ata ngau ambe kaiko kanabe Nanaranga uraboi. Bokai masa lama uniangam tago daleua. Be alauri kaba ngau-lo kumule masa taritokam goaka-kaidi."

33 Ata Saimon ikatu be bokai ipile, "Tanepoa, ngau ambe ukatiuana ka usoaki, be uboadu-tina kaiko kitaru be uaura-lo talakoru be tamate-buduru."

34 Be Iesus ikatu be bokai irai, "Pita! Ngau ka uraiko. Kaituka masa mang tagona-la ngakatararaua be masa bong toli goaoli be gopile tago kukauataka."

'Mone' Goate, Raba Be Asi Ono Eunga

35 Kodeka Iesus itaguraki be tagataga ne itegidi, "Bong kalingo-mingba unepi-kaming be kalale nge kana tekena-lo katukura ki tago? Bong maka ura-kaming be goate ono 'mone' nangalakonga, raba be ae-sukuma tago teke kadokidoki be kalale-ma!"

Be di dikatu be bokai dipile, "Tago-tina! Kana tago tekena-lo kitukura!"

36 Be Iesus bokai iradi, "Ata kaituka nge tago bokai. Tamoata nangata goate ono 'mone' nangalakonga nem ieno nge godoki. Raba kanam ieno nge godoki. Asi ono eunga nem tago nge kusi-sili nem ono 'mone' godoki be teke gozazai. 37 Bakara, Nanaranga 'Buku' nena-lo bokai digere,

'Tamoata panganadi patu bokana zaiza diuaredia-budu.' (Ais 53:12)

Be nge ngau ka ura-kaming. Pile ngaedi nge ngau oguo ka emakadi dapura be dakalingo kana. E, moimoina-tina. Pile ono ngau rangakagu ipura be digere nge ambe saringatuka emekadi dapura be dakalingo kana."

38 Be tagataga ne bokai dipile, "Tanepoa, kaba goita! Asi ono eunga rua maka dieno!"

Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Ngara diboadu-tina!"

Iesus Olib Buku-nao Be Irabo
(Mat 26:36-46; Mar 14:32-42)

39 Iesus itaguraki be ne imuzimuzi bokana be ilako buku ara Olib-lo, be tagataga ne ditagai. 40 Kaba ngaradia-lo dipura nge Iesus tagataga ne bokai iradi, "Kamaraborabo be masa tago iboadu toitoi teke ngadoki-kaming."

41 Bokai ipile kodeka muku kasauba ilako, masauakadi tamoata patu teke ngadoki be ngarokaki be ngabala bokana, be tuku-nao irokazokuria be bokai irabo, 42 "Tamagu, kurere nge sema ono sururu dokinga ngae godokalea. Ata moaki rerengagu kutagadi, kaiko-la ka rerengam tagadi dapura." 43 Makara nge Nanaranga 'enzel' ne teke lang anua-lo ipura be Iesus iaka-kai. 44 Iesus nge ambe kilalanga inanga ilo isururu-tina. Bokaibe ilo-buku ane be rabo ne iaka-kaidi. Be suburauanga nge dara bokana kateka-o ditikiria.

45 Irabo-doi be ituirake be tagataga nena-lo imule nge dienosoa-tina be itedi. Ilodi nge dinodo-tina ka aburodi dipoaki be dieno. 46 Bokaibe Iesus itaguraki be bokai itegidi, "Bakara ka kaenosoa? Kama-marang be kamaraborabo masa toitoi tago teke ngadoki-kaming!"

Iesus Uaura Ipura
(Mat 26:47-56; Mar 14:43-50; Zon 18:3-11)

47 Iesus isi ipilepile-la be tamoata dum teke ipura, be tamoata ara Iudas nge imuadi be dipura. Iudas nge Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua kata. Bokaibe imai be Iesus taona itao be ngaroki kana, 48 ata Iesus itaguraki be bokai itegi, "Iudas, ambe aroki ane be Tamoata Natu erekei luma-dio gonangai kana ki?"

49 Bong Iesus tagataga ne kaba bokai dita rakana ngapura kana nge bokai ditegi, "Tanepoa, asi ono eunga nema ane gaeung ki moaki?" 50 Makara nge tagataga ne teke itaguraki be asi ono eunga ne ipasiki be tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi malipilipi kana kungi oana izantotoki be itakoro.

51 Ata Iesus itaguraki be bokai ipile, "Iboadu! Moaki kaba bokai kamuzi!"

Kodeka Iesus ilako be tamoata ngae kungi idoki be kabana-lo inangalako be iadoraki.

52 Makara be Iesus itaguraki be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi,
be tamoata Nanaranga pera ne dinarinaringi, be Iuda tamoata nedi bibia dipura
be dauauri kana nge bokai iradi, "Ngau koai kata uememaki ka meng be asi ono
eunga kadoki be kapura ki? 53 Izamaizama nge sakemingo Nanaranga pera ne
aridia-lo tasukoaki-budu, ata luma-ming tago sesu oguo kanangaria! Ata nge
bong neming. Bong ngaedi-o ka malama tagonga kaba idoki be itanepoa."
54 Kodeka ditaguraki be Iesus didokimatei be diuauri be tamoata
Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi pera kanana-lo dilakuaki.

Pita Iaoli Be Ipile Iesus Tago Ikauataki

(Mat 26:57-58, 69-75; Mar 14:53-54, 66-72; Zon 18:12-18, 25-27)

Pita nge lauaba-nao be itagatagadi. 55 Eoa bibia tekedi nge pera ngae aro
ditau be tamoata alu nge diboaling be disoaki. Be Pita ilako be disoaki-budu.
56 Makara nge malipilipi aine teke Pita eoa malamakadia-lo isoaki be ite nge
ililitia-uia be bokai ipile, "Tamoata ngae nge dialalale-buduru."
57 Ata Pita iaoli be bokai ipile, "Aine kaiko, ngau tamoata ngara tago
ukauataki."
58 Mukuna-la disoaki nge tamoata teke Pita ite be bokai ipile, "Kaiko di kata."
Be Pita ikatu be bokai ipile, "Tamoata, ngau tago di kata."
59 Amari siriki ne teke bokana ilako muri nge tamoata teke ikai-tina
be bokai ipile, "Kaiko-ma! Moimoina-tina tamoata ngae nge Iesus diaru
disukoaki-buduru. Ngai Galili tamoata kata."
60 Be Pita itaguraki be bokai ipile, "Tamoata, ngau tago ukaua rakana
kata ka kurangarangaki!" Makara nge oaikiki-tina Pita isi ipilepile-la be
mang ikatararaua.
61 Mang ikatararaua nge Tanepoa ibuiri be Pita adoado-tina idedei.
Adoado-tina idedei nge Pita Tanepoa pilenga ngaedi ilo iandi, "Mang
tagona-la ngakatararaua be masa bong toli goaoli be gopile tago
kukauataka." 62 Bokaibe Pita eluku ilako be tang biabia-tina iemaki.

Iesus Ono Dimanai Be Dirautotoki

(Mat 26:67-68; Mar 14:65)

63 Kodeka tamoata maka Iesus dinarinaringi nge ditaguraki be Iesus
ono disamanaganaga be dirautototoki. 64 Ono disamanaganaga nge
ditaguraki be kusi mapala teke didoki be mata ono disuku be bokai
dirarai, "Pile mumuakadi gopile! Naita ka iungko?" 65 Be ditaguraki be
ebulo pile kokoko takadi ane diebuloi.

Iesus Iuda 'Kansolo' Nedi Arodi Itui

(Mat 26:59-66; Mar 14:55-64; Zon 18:19-24)

66 Anua izama nge Iuda tamoata nedi bibia moarunga 'Kansolo' nedi-o
disoaki nge dikabuni be disoaki. Tamoata bibia ngaedi nge Iuda tamoata

nedi bibia, tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki. Kodeka Iesus dieluaki be arodi dituiraki.
67 Be tamoata bibia ngaedi bokai dipile, “Gora-kama! Kaiko ka Kristus ki?”

Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Mra-kaming masa lama tago kamaunana. 68 Be mtegi-kaming kana nge masa ma tago kaboadu kamakatuna! 69 Ata kaituka be ngalako masa Tamoata Natu Nanaranga Kaiboangina-tina luma oana-nao ngasoaki.”

70 Be kaba bokai ditegi, “Bokai nge kaiko Nanaranga Natu ki?”

Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Bokai kapile nge moimoi ka kapile.”

71 Kodeka bokai dipile, “Tago iboadu kababe tamoata takadi tatedi be pile ono daunglako. Ne aoa-nalo be pilenga ambe talongo-doi.”

Iesus Pailot Aro Itui

(Mat 27:1-2, 11-14; Mar 15:1-5; Zon 18:28-38)

23 1 Kodeka tamoata bibia moarunga ngaedi nge dituirake be Iesus diaromuani be Pailot-lo dilakuaki. 2 Pailot-lo dilakuaki kodeka pile moagili-moagili ono diununglako, be bokai dipile, “Tamoata ngae kite Iuda tamoata be aine nema irerepekidi be zala takadia-lo ilakulakuakidi. Be iraradi Rom ‘Sisa’ nedi moaki ‘tagisi’ dianiani. Ngai nena-la irangaki ngai ka Kristus, be ngai nge anuatanepoa kata.”

3 Bokaibe Pailot itaguraki be Iesus bokai itegi, “Kaiko Iuda anuatanepoa kandi ki?”

Be Iesus ikatu be bokai ipile, “E, kupile-la bokana.”

4 Kodeka Pailot itaguraki be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be tamoata be aine moarunga bokai iradi, “Ngau giriki labu tago teke tamoata ngaenao utealako.”

5 Ata di dikai-tina be dikatu be bokai dipile, “Sulenga ane be tamoata be aine ilodi iunung ege-ege Zudea kaba-lo. Matamata Galili kaba-lo imarangaki. Be nge ambe makare ipuraki.”

6 Pailot bokai ilongo nge itegidi, “Tamoata ngae Galili tamoata kata ki?”

7 Be bong Pailot bokai ilongo Iesus Galili tamoata kata nge Erot-lo inepalako. Bong ngaradia-lo nge Erot ka Galili kaba ipapananuaki. Be Erot kailo nge ambe ipura be Ierusalem-lo isoaki. 8 Erot nge Iesus ruku ilongolongo be irere-tina ngate. Bokaibe bong Iesus dieluaki nge suri diuia-tina. Irere Iesus kilala kaiboangdi teke ngaememaki be ngate. 9 Be itaguraki be tegi kokoko-tina ane be Iesus itegitegi, ata Iesus tago sesu tegi ne ikatu.

10 Makara be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki makara disoaki nge saringa dimai be pile kaiboangdi Iesus ono dinangalako. 11 Kodeka Erot koai-bagi tamoata

ne zaiza ditaguraki be Iesus dingengeri be ono disamanaga. Ono disamanaga-doi, kodeka kusi-sili kanabiabia uarika teke disiliakani be kaba Pailot-lo dinepalako. 12 Bokaibe amarina-la ngarana-lo be Pailot be Erot dieruangamiru. Matamata nge diaru erekai kaoa.

Iesus Ngamate Kana Dipile
(Mat 27:15-26; Mar 15:6-15; Zon 18:38–19:16)

13 Kodeka Pailot itaguraki be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi, be Iuda tamoata nedi bibia be tamoata be aine moarunga ikiladi 14 be bokai iradi, "Tamoata ngae kaeluakana be kapile-ra tamoata be aine tinedi iunung be eung biabia teke damarangaki kana. Bokaibe ubagai be makare mata-mingo be giriki ne ululiti-uia. Ata pile ono kaunglako nge labu tago teke ute. 15 Be ngau-la bokana Erot giriki tago teke ono itealako. Bokai ka kaba kita-lo inepiamai. Kaba kamaita! Giriki tago teke iemaki be iboadu ono umoatea ngapura. 16 Nge bokai ka rautotoka ngapura be mlikitaki be ngalale kana." [17 'Pasoba' bong moarunga-lo nge Pailot bokai imuzimuzi: tamoata uaura-lo disoaki nge maradi teke ngapasiki be ngarubetaki be tamoata be aine ngandi.]

18 Ata tamoata be aine moarunga makara disoaki nge kaikai-la dimere be bokai dipile, "Umoatea ngapura! Barabas gorubetaki be goang-kama!" 19 (Barabas nge eung biabia teke ungguma Rom imarangakadi Ierusalem-lo, be giriki ne takadi nge tamoata takadi iumoatedi. Nge bokai ka uaura-lo isoaki.)

20 Pailot irere Iesus ngalikitaki be ngalale. Bokaibe tamoata be aine makara disoaki nge kababe iakorodi. 21 Ata di dimere be bokai dipile, "Kai kapalapala uauau-o rokatagaka ngapura! Kai kapalapala uauau-o rokatagaka ngapura!"

22 Kodeka Pailot bong tolia bokai iradi, "Bakara ka? Tamoata ngae giriki nangata iemaki? Ngau giriki tago teke uteani be iboadu ono umoatea ngapura! Bokaibe ngau masa mpile be rautotoka ngapura be mlikitaki be ngalale."

23 Ata di dipipi-tina be dimeremere be dipilepile Iesus kai kapalapala uauau-o rokatagaka ngapura. Dimeremere nibe merengadiaba-lo be diuasa. 24 Bokaibe Pailot itaguraki be rerengadi itagadi be kana direretaki nge isumoalataki. 25 Be tamoata maka eung biabia teke ungguma Rom imarangakadi be tamoata iumoatedi nge uaura pera-lo ka irubetaki be ialale. Tamoata be aine direre ka tamoata ngae rubetaka ipura. Kodeka Pailot itaguraki be Iesus idoki be luma-dio isalangaki be rerengadia-lo ba dabasaki kana nge dabasaki.

Iesus Kai Kapalapala Uauau-o Rokatagaka Ipura
(Mat 27:32-44; Mar 15:21-32; Zon 19:17-27)

26 Makara be dibagai be dialale. Diaromuani be Ierusalem dipereki be dipusikasika nge Sairini tamoata teke ara Saimon dipurakani be

didokirepeki be kai kapalapala uauau ono dinangaria be ibazi be Iesus muri itagai. Saimon nge anua sisiki-lo ka Ierusalem ilakolako.

27 Tamoata be aine dum kana-tina-biabia teke nge Iesus itagai. Be aine alu nge dialale-budu. Aine ngaedi nge ditangtang be ilodi nge ditakorotina. 28 Makara nge Iesus ibagabuiri be bokai iradi, “Ierusalem aine, moaki ngau katangira. Kam neming be natu-ming kanabe kamatang! 29 Bakara, bong teke masa ngapura, be bong ngaranao masa bokai kamapile, ‘Aine kupidi, be aine tago dinekineki, be aine natu-muku tago sesu diarurungdi nge suridi dauia!’ 30 Bong ngaradi-o ka tamoata masa buku bibia sasalaga bokai daradi, ‘Omaio kamatapuloria!’ be buku mukumukudi bokai daradi, ‘Kamakubati-kama!’[t] 31 Bakara, bong kai isi karairai be tamoata bokai dimuzimuzi, ak ngamarango masa rakana ngapura?”

32 Tamoata anakonako rua nge Iesus zaiza be diaromuandi be daumoatedi kana. 33 Kaba aradi Tamoata Pangana Paki-nalo dipura nge kai kapalapala uauau-o dirokatagaki tamoata anakonako ruoti zaiza. Takaia ege oana-nao dirokatagaki be takaia ege ngasi-nao dirokatagaki. 34 Kodeka Iesus itaguraki be bokai ipile, “Mamo, kana ngae diemaki nge gorokakaledi! Tago dikaua rakana ka diememaki!”

Alauri nge guzui teke diemaki be ono kusi ne inangananga nge diuasadi be didoki.

35 Tamoata be aine Iesus ditagai nge ditui be diteate, be Iuda tamoata nedi bibia nge dingengeri be bokai dipile, “Tamoata be aine takadi nge iuketidi. Bokaibe kamalikitakini ngai moimoi be Kristus, Nanaranga ka inangai nge nena-la be ngauketi!”

36 Be koai-bagi tamoata nge dimai be ono disamanaga be. Kodeka ditaguraki be ‘uain’ mangini diani 37 be bokai dipile, “Kaiko moimoi be Iuda anuatanepoa kandi nge nem-la gouketiko!”

38 Iesus atabala nge kai mapala tekenao bokai digere: Ngae Ka Iuda Anuatanepoa Kandi.

39 Anakonako rua Iesus zaiza dirokatagaki-diaru nge takaia bokai ipile, “Kaiko ka Kristus ki? Nem-la gouketiko be keru gouketi-kamairu!”

40 Ata anakonako takaia itaguraki be ruanga bokai iebuloni, “Nanaranga kumatakuri ki tago? Kitato nge mate-doi aoa-nalo ka tasoakito. 41 Ata sururu kitaru tadokiru nge diado. Kitaru giriki taemakiru ka sururu tadokiru. Bokaibe sururu nedaru ngaedi nge muzingadaru ka itagadi be tadokiru. Ata tamoata ngae giriki tago teke iemaki.”

42 Kodeka anakonako ngae bokai ipile, “Iesus, bong anua nem gotanepoa kanana-lo kulako nge ilom ngana.”

---

[t] **23:30** Osea 10:8

43 Be Iesus ikatu be bokai irai, “Moimoi ka uraiko! Kaituka masa lang
anua-lo gosoaki ngau kitaru!”

Iesus Imate
(Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Zon 19:28-30)

44 Amari-soasoatina nge oabubu kateka isukumi nibe ilako rairai amari
siriki tolianao bokana. 45 Amari nge ileua be tago imalamalama. Makara
nge kusi biabia Nanaranga pera ne ilona-lo itobitobi nge imasare be ege
rua ipura. 46 Kodeka Iesus kaikai-la bokai imere, “Mamo! Mariabakagu
lumam-o usalangaki!” Bokai ipile be imate.
47 Rom tamoata koai-bagi nedi imuamuadi makara ituitui be kaba
bokai ita nge Nanaranga irakeaki be bokai ipile, “Moimoina-tina tamoata
ngae nge adoadona-tina!”
48 Tamoata be aine moarunga makara dipura be kana ngaedi daita
kana kaba bokai dita nge ilodi dinodo-tina be panganadi ditaongaki be
dialale. 49 Ata tamoata be aine Iesus dikauataki nge kasauba ditui be kaba
ditaita. Be aine maka Galili kaba-lo be ditagatagai nge makara maradi
dituitui-budu.

Iesus Kumraka Ipura
(Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Zon 19:38-42)

50 Tamoata teke isoaki ara Iosep. Ngai nge tamoata iauia be adoadona-
tina. 51 Anua ne ara Arimatea, ege Zudea kaba-lo. Tamoata ngae nge bong
ono Nanaranga ngatanepoa kana puraia nge irarapung. Moimoi ngai Iuda
‘Kansolo’ nedi-o isoaki, ata kana maka ‘Kansolo’ dirangaki be diemaki
nge tago isumoalataki. 52 Bokaibe ilako Pailot-lo be Iesus mate nge
ikeliaki. 53 Kodeka iori be kusi manipidi zazadi atabalabala-tina tekena-lo
isukumi be poda tekena-lo inangalako. Poda ngae nge patu kanabiabia
teke ilona-lo ka diemaki, be tamoata matedi isi tago teke makara
dinangalako. 54 Amari ngarana-lo ka kangkang dimoatautaungaki, be nge
ambe irairai be bong ono manauanga ‘Sabat’ nge ambe ngamarang kana.
55 Aine maka Galili kaba-lo be Iesus ditagai nge Iosep ditagai be
poda dite, be baituka Iesus mate dinangai nge ditea-uia. 56 Kodeka pera
kandia-lo dimule be ngesi be bureng boaudi kaiboangdi ono matedi
diburengrengdi nge dimoataungaki be dieno. Ata bong ono manauanga
‘Sabat’ imai bokana Moses Mata ne ditagadi be dimanaua.

Iesus Mate-lo Be Imarang
(Mat 28:1-10; Mar 16:1-8; Zon 20:1-10)

24 1 Bong ono manauanga ‘Sabat’ imanubu be izama nge oabuna-
tina be aine Iesus ditagatagai nge ngesi boaudi kaiboangdi ono
tamoata matedi diburengrengdi dimoataungaki be dieno nge didoki be

Iesus podana-lo dilako. 2 Poda-lo dilakopura nge patu kanabiabia ono
poda aoa onota ipura nge ambe gegeaka ipura be poda sasanganga ieno.
3 Ata bong aine ngaedi poda ilona-lo disili nge Tanepoa Iesus mate tago
ieno be dite. 4 Aine ngaedi isi ilodi dilelelenaki-la be oaikiki-tina tamoata
rua dipuraru be maradi dituitui. Kusi dinanganangaru nge malamakadi
lamalama pitikaoanga bokana. 5 Makara nge aine ngaedi taburidi dira-
tina ngena diboadukuria be lilidi kateka-lo dilakuaki, ata tamoata
ruoti nge bokai dipileru, "Bakara ka moauriuri sukoaki matedi maradi
kalelelei? 6 Tago makare isoaki! Ambe imarang! Ilo-ming kauakaua ki
tago bong isi Galili-lo kasukoaki-budu nge ba ira-kaming? Bokai ipile,
7 'Tamoata Natu masa dokia ngapura be muzigoala ememaki luma-dio
danangai be kai kapalapala uauau-o darokatagaki, be amaridi toli muridi
masa mate-lo be ngamarang!' " 8 Kodeka makara be aine ngaedi Iesus
pilenga ilodi diandi.

9 Bong aine ngaedi poda-lo be dimule nge kana moarunga ngaedi Iesus
tagataga ne kulemoa-be-teke dirangakidi tamoata be aine takadi zaiza.

10 Aine ngaedi ka 'apostel' diradi: Maria Magdala aine, Zuana, Maria
Zems tina, be aine takadi dialale-budu. 11 Ata Iesus tagataga ne nge aine
ngaedi lama tago diunadi, bakara aine ngaedi pilengadi dilongo nge suri
ngao pile bokana. 12 Ata Pita itaguraki be ipapanana-la be Iesus poda-
nalo ilako. Makara ipura be poda-lo itudulako nge kusi manipidi ono
Iesus sukuma ipura nge nedia-ba dieno be ita. Makara nge nena-ba ilo
ilelenaki be ipile nge masa rakana ipura. Ilo nge ilelelenakia-la be pera-lo
imule.

Emeas Zalaka-nao
(Mar 16:12-13)

13 Amarina-la ngaranao nge tagataga rua anua ara Emeas-lo
dilakolakoru. Ierusalem anua-lo be Emeas golako kana nge masauakadi
sasalaga-tina, kaleti dipile '11 kilomita.' 14 Tamoata ruoti ngae-diaru
zala-lo dialalaleru nge kana moarunga dipura nge dirarangakiru be
dialalaleru. 15 Kana ngaedi diegoregoretakiru be pile dilakulakuakiru be
dimulemuleakiru nge Iesus nena-la be isaringa-diaru be dialalale-buduto.
16 Tamoata ngae-diaru nge Iesus ditearu, ata tago iboadu dakilalangiaru.

17 Kodeka Iesus itaguraki be bokai itegi-diaru, "Kalalaleru nge rakana
kata ka kaegoregoretakiaru be kalalaleru?"

Bokai itegi-diaru nge dituiru be lili-diaru nge dinodo-tina. 18 Kodeka
takaia ara Keleopas itaguraki be bokai itegi, "Ierusalem anua-lo masa
kaiko-la rubem ka kana bong ngaedia-lo dipura tago kukauataki?"

19 Be Iesus itegi, "Rakana kaoa?"

Be diaru dikaturu be bokai dipile-ru, "Kana-ma maka Nasaret tamoata
ara Iesus dipurania-re! Moimoi ngai 'propet' kata. Maka ma Nanaranga

be tamoata be aine moarunga matadi-o nge ngai malipi kaiboangdia-
tina iememaki be pile malamakadi otioti ipilepile. 20 Tamoata Nanaranga
ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata bibia nema didoki be Rom
luma-dio dinangai be disumoalataki be didoki be kai kapalapala uauau-o
dirokatagaki. 21 Keka moimoi be kilalangama kinanga ngai ka Israel
ngazazai be ngarubetaki kana. E, moimoina-tina kana ngaedi dipura, ata
kana kanabiabia nge amaridi ambe toli dilako be kana ngaedi dipura!
22 Kaba kana takaia nge bokai: Aine nema alu kisukoaki-budu nge diaka-
pitilakikamai-tina. Kaituka oabuana-tina be Iesus poda-nalo dilako, 23 ata
tamoata mate tago dite. Be dimule be dira-kama raio bokana 'enzel'
diradia-ra Iesus ambe moauriuri isoaki. 24 Ruangama alu dilako poda-lo
nge aine-la dipile bokana kana dieno be dita, ata Iesus tago sesu dite."

25 Kodeka Iesus bokai ira-diaru, "Kangao-tinaru ki bakara? Baituka ka
tago oaikiki-la be 'propet' pilengadi moarunga lama kaungdi? 26 Tago
kakauaru Kristus masa sururu ngaedi ngadoki be ono kaiboang be
malama ne ania ngapura?" 27 Kodeka Iesus itaguraki be ne rangaka
moarunga Nanaranga 'Buku' nena-lo dieno nge labudi inagupasi-diaru.
Moses Mata ne be 'Propet' gerengadia-lo be pile labudi inanga nibe
Nanaranga 'Buku' ne imambuaki.

28 Dilakoto be anua ono dilakolakoru disaringaiato nge Iesus suri isi
ngalako-la be ngaeno bokana imuzi. 29 Ata tamoata ngae-diaru dikairu
be dimuleakiaru be bokai diraiaru, "Amari ambe saringatuka ngalako
be ambe ngarodo kana. Makare tasoakito." Bokaibe itaga-diaru be
disoaki-buduto.

30 Anua-lo dilakoto be ambe disoakiriato be damoanakoto kana nge
Iesus 'bereti' idoki be iperutaki be ikotoi be ambe ianian-diaru. 31 Makara
nge mata-diaru dipoara be dikilalangiaru, ata ngai matadiarua-lo ka
ileuaba. 32 Kodeka tamoata ruoti ngae-diaru nge nedia-lanaru bokai
dietegiru, "Bong zala-lo taepipileito be Nanaranga 'Buku' ne labudi
inagupasipasi-kitaru nge ilo-daru dimarang-tina be eoa bokana
dikarakara ki tago?"

33 Makara nge oaikiki-tina dituiru be kaba Ierusalem-lo dimuleru.
Kodeka dilakoru be Iesus tagataga ne kulemoa-be-teke tamoata be aine
takadi Iesus ditagatagai zaiza disoaki be ditedi. 34 Be bokai dipileru,
"Moimoina-tina! Tanepoa ambe imarang be Saimon ipurakani!" 35 Kodeka
ditagurakiru be kana moarunga zala-lo dipura-diaru nge dirangakiru. Be
bakara be bong 'bereti' ikotoi be dikilalangiaru nge dirangakiru.

Iesus Tagataga Ne Ipurakadi

(Mat 28:16-20; Mar 16:14-18; Zon 20:19-23; Apo 1:6-8)

36 Kana ngaedi isi dirarangaki-laru be Iesus nena-la be ipura be maradi
itui be bokai iradi, "Ilo-uia kam-lo ngaeno!" 37 Makara nge pitilaki

tagona-tina diuia be taburidi nge dira-tina. Ilodi dipile tamoata mate
mariabaka kata ka dite. 38 Kodeka Iesus bokai iradi, “Bakara ka ilo-ming
dibuku! Bakara ka ilo-ming-lo ilo-rua dimarang? 39 Lumagu babadi be
aegu babadi kamaita! Ngena ngau! Oguo kamadauraki be kamatea!
Mariaba kusidi be tapoudi tagotago! Kamatea! Ngau kusigu be tapougu
otioti!”
40 Bokai ipile, kodeka luma be ae itikingdi. 41 Ata di isi pitilaki tagona-
tina diuia be suridi nge diuia-tina be isi ilodi lelenakadi dira nge Iesus
ka ipurakadi. Bokaibe itegidi, “Kangkang teke ieno-kaming ki tago?”
42 Kodeka ika moamoamoa teke diani, 43 be idoki be matadi-o be ikani.
44 Makara be bokai iradi, “Bong isi sake-mingo usoaki be bokai ura-
kaming: Rangakagu moarunga Moses Mata nena-lo dieno, ‘Propet’
gerengadia-lo dieno be ‘Sam’ moarunga-lo dieno nge emakadi dapura be
dakalingo kana.”
45 Kodeka ilodi iuasari be iboadu gere moarunga Nanaranga ‘Buku’
nena-lo dieno nge labudi dakauataki. 46 Be bokai iradi, “Nanaranga
‘Buku’ nena-lo bokai digere: Kristus[u] masa sururu bibia ngadoki be amari
tolianao be kaba mate-lo be ngamarang. 47 Be aranao be masa ungguma
moarunga-lo pile ono ilodi dabuiri be muzigoala nedi dasegeaki be
ono Nanaranga muzigoala nedi ngarokakile-di nge mangata rangakadi
dapura. Malipi ngaedi masa Ierusalem anua-lo be marangakadi dapura.
48 Kam ka kana ngaedi mata-ita nedi be mangata kamarangaki kana.
49 Ngau masa kana maka Tamagu moimoi be irangaka-kaming nge mnepi
be ngapura. Ata makarena-la Ierusalem anua-lo kamasoaki nibe kaiboang
etatabalabala omingo ngabala be ngasukum-kaming.”

Iesus Lang Anua-lo Ikautaki
(Mar 16:19-20; Apo 1:9-12)

50 Kodeka ibagadi be dilako Betani anua saringa be luma etatabala-lo
idokitatelako be imaroudi. 51 Isi imarouroudia-la be iperekidi, be lang
anua-lo ikautaki. 52 Kodeka tagataga ne ditaguraki be Iesus ara dirakeaki
be Ierusalem-lo dimule. Suridi nge diuia-tina be dimule. 53 Be bong
nedi moarunga nge Nanaranga pera nena-lo disukoaki be Nanaranga
dirakerakeaki.

---

[u] **24:46** Mesaia

ZON

Pile Tamoata Ipura

1 1 Matamatana-tina kateka be lang isi tago emakadi dipura be Pile
isoaki. Pile ngae ka Nanaranga, be Nanaranga diaru disoaki-buduru.
2 Matamatana-la be Pile ngae Nanaranga diaru disoakiru, ata diaru
teke-diaru.

3 Ngaia-lo ka kana moarunga emakadi dipura. Be ngai isoaki be kana
moarunga emakadi dipura. Kana moarunga taitaita nge tago teke ngai
tago isoaki be emaka ipura. Isoaki-doi. 4 Ono moauringa labu nge Pile
ngaena-lo ka ieno. Be tamoata be aine moarunga kateka-o nge muzigoala
be moatubu erumadi disoaki be ngai ka gapu irokaki be malama iandi.
5 Malama ngae ka oabubukadia-lo imalamalama. Ata oabubu tago
malama ngae iumoatei be ibalaki.

6 Makara be tamoata teke ipura. Nanaranga ka inepi be ipura.
Tamoata ngae ara Zon. 7 Zon nge mata-ita bokana be malama ngae
mangata ngarangaki kana ka ipura. Bokaibe Zon malipingana-lo be masa
tamoata be aine moarunga malama ngae dalongoraki be lama daunani.
8 Zon nena-la nge tago malama ngae. Ngai nge malama ngae mata-ita
ne bokana be mangata ngarangaki kana ka ipura. 9 Malama ngae ka
moimoi be kalingo be ambe kateka-o ipurapura. Ngai ka tamoata be aine
moarunga kateka-o malama ianiandi.

10 Pile ngae makare kateka-o isoaki. Moimoi ngai luma inanga be
kateka ngae emaka ipura, ata tamoata be aine moarunga kateka ngaenao
tago dikilalangi. 11 Ungguma-tina be dara-tina nena-lo ilako, ata tago
dimolataki be didoki. 12 Ata tamoata be aine ranguma Pile ngae didoki
be lama diunani nge sumoala iandi be iboadu dapi be Nanaranga natu
dapura. 13 Tago tina-di be tama-di darakadia-lo, ki moane be aine
rerengadia-lo, ki tama-di rerengadia-lo ka Nanaranga natu dipura. Tago.
Nanaranga-lo ka nekiakadi dipura be inatumdi.

14 Pile ngae ka tamoata-ramo bokana ipura be marada anua idoki
be isoaki. Kita ambe kaiboang ne malamakadi otioti taita-doi. Ngai ka
tekenalana-tina, be Tama Natu. Be Tama kaiboang ne malamakadi otioti

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nge Natu iani. Be Nanaranga marou ne tadokidoki-ba be pile kalingodi nge ngaia-lo dikauri-tina.

15 Bong Zon mata-ita bokana be mangata ipilepile nge ngai ka irangarangaki. Zon bokainatuka kaikai ipile, “Ngai ka urangarangaki bong bokai upile, ‘Murigu ngatagaia kana nge ara ilaba-tina be ngau iuasaiau-tina. Bakara, ngau isi tinagu tago inekiaka be ngai isoaki mua.’ ”

16 Ne rerengana-lo be marou ne tadokidoki-ba nge ianiang-kita-la. Tekedi tadoki be kaba takadi tadoki be bokaina-la tadokidoki kana.
17 Maka ma bokai takaua: Nanaranga Mata ne moarunga nge Moses ania ipura be kita tadoki. Ata Nanaranga marou ne tadokidoki-ba be pile kalingodi ono Nanaranga kauataka ipurapura nge Iesus Kristus-lo ka tadoki. 18 Tamoata tagona-tina teke Nanaranga ite. Tago-la. Nanaranga Natu tekenalana-tina ka ite. Be Nanaranga ilo moarunga nge Natu-lo dieno, be Tama sakenao isukoaki. Be nge Natu ka Tama Nanaranga mangata inangai be tate.

Zon Baptais Pile Ne
(Mat 3:1-12; Mar 1:7-8; Luk 3:15-17)

19 Iuda tamoata nedi bibia Ierusalem-lonalona ditaguraki be tamoata Nanaranga ditabatabai be Libai alu dinepidi be Zon dategi ngai naita kata.

20 Bokai ditegi nge Zon pile tago izumkaki. Adoado-la mangata bokai ipile, “Ngau tago Kristus.”[a]

21 Be kaba ditegi, “Bokai nge kaiko naita? Kaiko Ilaiza ki?”

Be Zon ikatu be ipile, “Tago, ngau tago ngai.”

Be kaba ditegi, “Kaiko ka ‘Propet’ ngae ki?”

Be Zon ipile, “Tago.”

22 Alaurituka nge bokai ditegi, “Gora-kama, kaiko naita kata? Pile ono katunga tekedi gora-kama be galale be tamoata dinepi-kama garadi. Nem-la baituka kurangakiko?”

23 Kodeka Zon itaguraki be ‘propet’ ara Aisaia nge pilenga itoaki be bokai ipile,

> “Ngau nge tamoata maka masaua kaba-lo ikilaulau nge malonga. Malonga ngae bokai ikilaulau, ‘Zala adoado-tina teke Tanepoa kamaemakani be ono ngalale.’ ” (Ais 40:3)

24 Makara nge Parasi alu dinepidia-budu be dipura nge 25 Zon bokai ditegi, “Kaiko kupile kaiko tago Kristus ki Ilaiza ki ‘Propet’ ngae! Bokai nge bakara ka tamoata be aine ruku ono tamalinga ane kurukurukudi?”

26 Be Zon ikatu be bokai ipile, “Ngau dang-ba ane ka ruku ono tamalinga ane uruku-kaming. Ata tamoata teke mara-ming ituitui tago

---

[a] **1:20** Ibru pile-lo nge Mesaia.

kakauataki. 27 Ngai ka murigu ngatagaia kana. Ngau gadagada-tina be
tagona-tina uboadu ae sukuma ne oarigedi mrube."
28 Kana ngaedi nge Betani anua-lo ka dipura. Betani anua nge Zodan
zagura ege takaianao ka ieno. Makara ka Zon ruku ono tamalinga ane be
tamoata be aine irukurukudi.

Iesus Ka Nanaranga 'Sipisipi' Natu Ne

29 Izama nge Iesus ipurapura be Zon ite. Zon Iesus ite nge bokai ipile,
"Kamate! Ngai ka Nanaranga 'Sipisipi' Natu ne. Ngai ka tamoata be aine
moarunga kateka-o muzigoala nedi irorokaki-ledi. 30 Ngai ka urangaki
bong bokai upile, 'Tamoata murigu ngatagaia kana nge ara ilaba-tina be
iuasaiau-tina. Bakara, ngau isi tinagu tago inekiaka be ngai isoaki mua.'
31 Ngau negu-la nge tago ukaua ngai ka Kristus. Ata labu ono ngau upura
be dang ane ruku ono tamalinga ane urukuruku-kaming nge ono ngai
mangata nangaia ngapura be Israel tamoata be aine moarunga date."
32 Kodeka Zon itaguraki be kaikai-la mangata bokai ipile, "Oli Spirit nge bune
bokana lang-lo ibalabala be ute. Ibala be tamoata ngaena-lo isoaki. 33 Ngau ambe
tago mkauataki! Ngena Nanaranga, maka ngau inepia be dang ane be ruku ono
tamalinga ane uruku-kaming nge ka bokai iraia, 'Tamoata naita Oli Spirit ibala be
ono isoaki nge ngai ka Oli Spirit kulubobi ane be ngaruku-kaming kana.' 34 Ngau
ambe ute be mangata upile ngai ka Nanaranga Natu."

Iesus Tagataga Ne Matamata Ikiladi

35 Izama nge Zon kaba tagataga ne rua zaiza be makara nora disoaki
kana disoakito. 36 Be bong Zon Iesus ite be ambe ngabagapalitidiato kana
nge bokai ipile, "Kamate! Nanaranga 'Sipisipi' Natu ne!"
37 Bong Zon bokai ipile be tagataga ne ruoti dilongoru nge Iesus ditagaiaru. 38 Be
Iesus ibuiri be ite-diaru ditagatagaiaru nge bokai itegi-diaru, "Rakana karereru?"
Be diaru dikaturu be bokai dipileru, " 'Rabai,' inanga kusukoaki?" Ara
'Rabai' nge labu bokai: 'Tisa.'
39 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Kamamairu be kaba kamaitaru."
Kodeka ditagaiaru be kaba ono isukoaki nge ditaru. Be amari ngarana-
lo nge makara disoakiru. (Nge rairai amari siriki oatia-nao bokana ka
makara kaba ngaradia-lo dilako.)
40 Tamoata ruoti Zon pilenga dilongoru be Iesus ditagaiaru nge takaia
ara Endru. Endru nge Saimon Pita tari. 41 Bokaibe kana matamatanatuka
bong ngaranao Endru iemaki nge oaikiki-tina ialale be toka Saimon
ite be bokai irai, "Keka ambe 'Mesaia' kite." Ara 'Mesaia' nge Kristus.
42 Kodeka ibagai be Iesus-lo ilakuaki.
Iesus Saimon ite nge bokai irai, "Kaiko Saimon, Zon natu. Alauri masa
aram Sipas." (Ara Sipas nge Pita. Be ara Pita tabuiri nge "Patu-baba bibia"
kana tapile.)

Iesus Nataniel Be Pilip Ikila-diaru

43 Izama nge Iesus ilo ilelenaki be Galili ilako. Zala-o Pilip ite nge bokai
irai, “Gotagaia.”
44 Pilip nge Betsaida tamoata kata. Endru be Pita nge ngai anua-
budu-ruanga kaoa. 45 Alauri Pilip ialalale be Nataniel ite nge bokai irai,
“Tamoata maka Moses Mata nena-lo rangaka ipura nge ambe kite. Ngai
ka rangaka ‘propet’ digere. Ara Iesus. Iosep natu. Nasaret tamoata kata.”
46 Be Nataniel bokai itegi, “Nasaret? Rakana iauia teke masa Nasaret
anua-lo ngapura?”
Be Pilip ikatu be bokai ipile, “Gomai be gote.”
47 Bong Iesus Nataniel ite taona itaotao nge bokai ipile, “Kamate! Nge
moangi be Israel tamoata kata. Boli mata tago teke ilona-lo ieno.”
48 Makara nge Nataniel itaguraki be bokai itegi, “Bakara be
kukauataka?” Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Pilip isi tago iteko be ngau
uteko mua. Kai ara ‘pig’ eruma kutuitui be Pilip ipurakangko be ikilaiko
kanana-lo be uteko.”
49 Kodeka Nataniel bokai ipile, “ ‘Tisa.’ Kaiko Nanaranga Natu. Kaiko
ka Israel Anuatanepoa kandi.”
50 Makara nge Iesus bokai ipile, “Kai eruma kutuitui be uteko kana
upile ka lama kuni. Ata alauri masa kana kaiboangdia-tina kana ngae
iuasai nge goita.” 51 Kodeka Iesus ne pilenga bokai ibatadi, “Moimoi ka
ura-kaming! Lang anua masa ngatakaka be Nanaranga ‘enzel’ ne Tamoata
Natu-o dakautakitaki be dataotao be kamate.”

Iesus Dang Ibuiri Be ‘Uain’ Ipura

2 1 Amaridi rua dimanubu be muridi nge tamoata teke Kena anua, ege
Galili kaba-lo iroti. Be Iesus tina Maria nge roti ngarana-lo isoaki.
2 Bokaibe Iesus tagataga ne zaiza nge aluluiadi dipura be roti ngarana-lo
dilako. 3 Dimoanakonako be ‘uain’ imanubu nge Iesus tina itaguraki be
Iesus bokai irai, “ ‘Uain’ kandi ambe imanubu.”
4 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Tinagu negu, bakara ka ilo-buku
ngaena-lo kunangaiaulako? Bong negu ono malipi negu marangaki kana
isi tago dipura.”
5 Kodeka Iesus tina itaguraki be malipilipi pera ngarana-lonalona bokai
iradi, “Rakana kamaemaki kana be ipile nge kamaemakia-ba.”
6 Saringa makara nge agora kanabibia lima-teke dieno. Agora ngaedia-
lo nge dang diauiau be Iuda mata nedi ditagatagadi be ono dirukuruku.
Agora tekena-lo iboadu dang biabia-tina auna ngapura, kaleti pile-lo ‘20’
ki ‘30 galen’ bokana.
7 Kodeka Iesus malipilipi bokai iradi, “Agora ngaedia-lo dang kamaiau.”
Be dang diau nibe agora lima-rua nge dikauriboadega. 8 Diau-doi,

kodeka Iesus bokai ipile, “Agora tekena-lo dang alu kamakesi be tamoata moanako ngaena-lo imuamua kamaeluakani.” Be malipilipi ditaguraki be agora tekena-lo dang alu dikesi be tamoata imuamua nge dieluakani.
9 Kodeka tamoata ngae zerea itoi. Kana-ra dang ka dieluakani, ata ambe itabuli be ‘uain’ ipura. Tamoata ngae tago ikaua inanga ka ‘uain’ ngae ipura. Ata malipilipi dang dikesi nge dikaua. Bokaibe tamoata ngae ilako be tamoata iroti nge rubenaba laua-o ilakuaki 10 be bokai irai, “ ‘Uain’ uia ka negedia-mua dipurapura. Muzi teke bokai ieno: Lou moarunga ‘uain’ iauia biabia-tina dasing be daboadu noko ‘uain’ tago iauia nge negea ngapura. Ata kaiko ‘uain’ iauia kudokimatei nibe alaurituka kunegei.”
11 Kilala kaiboangi ngae ka Iesus matamatanatuka iemaki. Kena anua, ege Galili kaba-lo be kilala ngae iemaki. Be nge ono Iesus ne malamaka kaiboangdi nge mangata inanga. Makara be tagataga ne nge lama diunania-uia.
12 Kana ngae muri nge Iesus tina be taritoka be tagataga ne zaiza be Kaperneam anua-lo dilako be amaridi alu makara disoaki.

Iesus Nanaranga Pera Nena-lo Ilako
(Mat 21:12-13; Mar 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 Iuda moanako nedi biabia ara ‘Pasoba’ nge ambe saringatuka ngapura kana. Bokaibe Iesus itui be Ierusalem ilako. 14 Ierusalem-lo ipura nge Nanaranga pera nena-lo ilako. Makara ilako nge tamoata kokoko itedi ‘bulumakau,’ ‘sipisipi’ be bune tamoata takadi dianiandi be dizazaza. Be tamoata maka ungguma takadi ‘mone’ nedi didokidoki be Iuda ‘mone’ nedia-lo dibubuiri-lako nge makara bagi nedi ono ‘mone’ nanganga-lo disoaki.
15 Bokaibe Iesus itaguraki be oarige idoki be raia kili teke bokana ipoiraki be ono ngado nedi itaodi be eluku ilakuakidi. ‘Bulumakau’ be ‘sipisipi’ nedi nge itaodia-doi. Tamoata ‘mone’ didokidoki be dibubuiri nge bagi nedi isuburaki be ‘mone’ nedi idua-ramoaki. 16 Be tamoata bune ono ‘mone’ didokidoki nge bokai iradi, “Kana ngaedi kamadoki be kamairatu! Nge bakara ka Tamagu pera ne ono tabulinga be kana ono zazanga bokana kabasaki?”
17 Makara nge Iesus tagataga ne pile tekedi Nanaranga ‘Buku’ nena-lo dieno nge ilodi diandi. Pile ngaedi bokai dieno,

> “Pera nem reretaka nge ilogu-lo eoa bokana idududui.” (Sam 69:9)

18 Iuda tamoata nedi bibia kaba bokai dita nge dipura be Iesus bokai ditegi, “Kilala kaiboangi nangata goemaki be masa keka gate be gakaua kaiko kaiboang dienoniko be iboadu bokai gomuzi?”
19 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Nanaranga pera ne ngae kamagamani masa amaridi toli ilodia-lo be kaba marangaki!”
20 Makara nge Iuda bibia nedi bokai dipile, “Pera ngae nge barasi kulemoadi-oati-be-lima-teke ilodia-lo be kelia ipura! Nge masa baituka be amaridi toli ilodia-lo be kaba gomarangaki?”

21 Ata Nanaranga pera ne Iesus irangarangaki nge ne tamoata ka
irangarangaki. Tago pera-tina kata ka irangarangaki. 22 Alauri imate be
kaba marangaka ipura nge tagataga ne pile ngaedi ipile nge ilodi diandi.
Makara nge pile Nanaranga 'Buku' nena-lo digere be Iesus pilenga ngaedi
nge lama diungdi.

Iesus Tamoata Moarunga Ikauatakidi

23 Iesus makara moanako biabia ara 'Pasoba'-lo isoaki Ierusalem-lo nge
kilala kaiboangdi kokoko iemaki be teadi dipura. Bokaibe tamoata be
aine kokoko-tina lama diuni. 24 Ata Iesus tagona-tina lama iunadi. Tago-
la! Maka ma ngai tamoata moarunga ikauatakidia-tina uia! 25 Tago teke
iboadu tamoata ilodi ngarangakidiani. Rakana ka tamoata ilodia-lo dieno
nge Iesus ikauataki-doi.

Iesus Be Nikodimas

3 1 Iuda tamoata nedi biabia teke isoaki ara Nikodimas. Ngai nge
Parasi kata. 2 Bong teke oabubu-lo ipura be Iesus bokai irai, " 'Tisa,'
keka kikaua kaiko gosule-kama kana ka Nanaranga inepiko be kupura.
Tamoata tago teke iboadu kilala kaiboangdi kaiko kuememaki bokana
ngaemaki. Tago-tina. Nanaranga nena-la be tamoata bokainaina sakenao
isukoaki-la ka iboadu kilala kaiboangdi ngaememaki. Tago be tago!"

3 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Moimoi ka uraiko! Tamoata tago kaba
nekiaka ipura nge tagona-tina iboadu bong ono Nanaranga ngatanepoa
kana nge ngate!"

4 Makara nge Nikodimas itegi, "Nge masa baituka? Tamoata ambe
ikamoangbia masa bakara be kaba nekiaka ngapura? Tago iboadu tina
ilona-lo ngasili be kaba bong ruaia nekiaka ngapura!"

5 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Moimoi ka uraiko! Tamoata naita
tago dang be Oli Spirit ane nekiaka ipura nge tagona-tina iboadu anua
ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo ngasili. 6 Tamoata nge tamoata
dipupurakidi. Ata Oli Spirit nge mariabakada ipupuraki. 7 Bokai uraiko,
'Kaba nekiakam ngapura' ngena moaki kupitilaki be ilom lelenaka ira.

8 "Oasa nge rerengana-lo ka ialalale. Inanga ngalako kana nge ngalako-
ba. Malonga kulongolongo, ata inanga ka ipura be ambe inanga ilakolako
nge tago kukaua. Be bokainatuka-la, tamoata Oli Spirit-lo nekiaka ipura
nge bokainatuka oasa bokana ialalale."

9 Kodeka Nikodimas bokai itegi, "Nge masa baituka?"

10 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Kaiko Israel anua-singara nedi kata,
ata bakara be kana ngaedi tago kukauataki? 11 Moimoi ka uraiko! Keka
kana kikauataki ka kirarangaki, be kana kita ka mangata kirarangaki.
Ata kam tago teke isumoala be pile mangata kirangaki nge idoki. 12 Ngau
kateka kana ane be pile ura-kaming, ata lama tago kauni. Bokaibe

lang anua kana ane be mra-kaming masa bakara be lama kamauni?
13 Tamoata tago teke lang anua-lo ilako. Tamoata Natu-la ka ilako. Maka
ma ngai ka lang anua-lo be ibala.
14 "Moses-la lulu kaba-lo be moata 'bronz' oti ememaki kai burunao
be idokiteteki be ono tamoata dite be diuia bokana, Tamoata Natu masa
bokainatuka-la dokiteteka ngapura. 15 Bokai masa tamoata naita Tamoata
Natu lama iunani nge moauriuri-la nem-kusoaki ngasukoaki.
16 "Maka ma Nanaranga tamoata be aine moarunga kateka ngaenao
irereta kidia-tina. Bokaibe Natu tekenalana-tina nge idoki be tamoata be
aine moarunga kateka ngaenao iandi. Bokai masa tamoata naita Natu
ngae lama iunani nge tago iboadu ngaleua. Masa moauriuri-la nem-
kusoaki ngasukoaki. 17 Nanaranga nena-la be Natu makare kateka-o
inepiaria nge tago tamoata be aine maka kateka-o ngalilitidi be ngara-
leuadi kana. Tago-la. Ngauketidi be ngamuleakidi kana ka ipura.
18 "Tamoata naita Natu ngae lama iunani masa tago lilita be ara-leuaia
ngapura. Ata tamoata naita tago lama iunani nge ambe lilita be ara-
leuaia ipura-doi, bakara tamoata ngae Nanaranga Natu tekenalana-tina
nge lama tago iunani. 19 Nanaranga bokainatuka be tamoata be aine lama
tago diuni saranga aoa-dialo ngarokakalako be giriki odio nganangalako
kana: Malama teke kateka-o ipura, ata tamoata be aine kateka-o oabubu
direretaki. Muzi goalakadia-tina diememaki. Bokai ka oabubu direretaki
be malama disegesegeaki. 20 Tamoata muzingadi goalakadi masa oabubu
dareretaki be taburidi dara be malama-lo lako dasege. Tago direre
muzingadi goalakingadi nge mangata-bulaelae daeno. 21 Ata tamoata
muzi uia kalingodi diememaki masa malama-lo lako darere. Bokai masa
malama ngaitikingdi malipi diemaki nge Nanaranga rerengana-lo ka
diemaki."

Zon Baptais Iesus Mangata Irangaki

22 Kana ngae muri nge Iesus tagataga ne zaiza Zudea kaba-lo dilako.
Be makara muku disoaki-budu, be ruku ono tamalinga ane be tamoata
be aine irukurukudi. 23 Zon nge Aenon anua-lo tamoata be aine ruku ono
tamalinga ane irukurukudi. Aenon anua nge Salim anua saringa ka ieno.
Makara nge dang kokoko dieno, be tamoata be aine isi dipurapura-la be
ruku ono tamalinga ane irukurukudi. 24 Bong ngaradia-lo nge Zon isi tago
uaura-lo nangaia ipura.
25 Zon tagataga ne alu ditaguraki be Iuda tamoata teke zaiza Iuda
mata nedi ono dirukuruku be bolo dirorokaki nge diegoretaki. 26 Bokaibe
dilako be Zon bokai dirai, " 'Tisa!' Ilom kauakaua ki tago? Tamoata
ma maka Zodan zagura ege takaianao kasoaki-buduru be mangata
kurangakia-re! Ngai ambe tamoata be aine ruku ono tamalinga ane
irukurukudi be moarunga be ngaia-doi-lo dilakolako!"

27 Zon bokai ilongo nge ikatu be bokai ipile, “Tamoata tago teke iboadu
kana teke rerenganaba-lo be Nanaranga-lo ngadoki. Tago-la. Nanaranga
iani ka iboadu kana teke ngaenoni. Tago be tago. 28 Kam nge ngau
mata-ita negu bokana be iboadu mangata bokai kamarangaka, ‘Zon tago
Kristus. Ngai ka nepia ipura be Kristus aro imua.’ 29 Bokai kamakaua:
Aine kodeka-ka iroti nge moane kodeka-ka iroti roa. Ata tamoata kodeka-
ka iroti ruanga masa bokai ngatuitui be kaba ngaitaita. Be bong ruanga
kodeka-ka iroti malonga ngalongo masa suri dauia-tina! Suri uia ngaedi
nge ngau negu, be ambe dikalingo. 30 Ngai ara ngakautaki be ngau aragu
ngataoio.

31 “Tamoata naita etatabala be ibala nge ara biabia be moarunga
iuasadi. Tamoata naita kateka ngaena-onaona nge kateka-tamoata be
kateka kana irarangaki. Ata tamoata naita lang anua-lo be ibala nge
moarunga iuasadi be atabaladi isoaki. 32 Moimoi ngai Nanaranga-lo
kana ita be ilongo ka mangata irarangaki, ata tago teke pilenga ilongo
be idoki. 33 Tamoata naita pilenga ilongo be idoki nge ambe mangata
ipile bokana Nanaranga moimoi be pilenga kalingodi. 34 Tamoata maka
Nanaranga inepi be ipura nge Nanaranga pilenga ka ipilepile. Tamoata
bokainaina nge Nanaranga ambe Oli Spirit ne ere-moarunga be ono
inangai.

35 “Tama nge Natu ireretakia-tina, be Tama kana ne moarunga nge
ambe Natu luma-nao isalangaki. 36 Tamoata naita Natu lama iunani
masa moauriuri-la nem-kusoaki ngasukoaki. Tamoata naita Natu pilenga
imurinadi masa moauriuri-la soaki tago ngate. Maka ma Nanaranga
nama ratinga masa nem-kueno ono daeneno.”

Iesus Be Samaria Aine

4 1 Parasi nge bokai dilongo Iesus ambe Zon iuasauasai be tagataga ne
kokoko idokidokidi be ruku ono tamalinga ane irukurukudi. 2 (Ata
Iesus nena-tina nge tamoata tago teke ruku ono tamalinga ane irukui.
Tagataga ne ka tamoata be aine dirukurukudi.) 3 Iesus bokai ilongo nge
Zudea kaba ipereki be kababe Galili kaba-lo ilako. 4 Zudea kaba-lo be Galili
ngalako kana nge Samaria kaba ngalaleaki noko Galili kaba-lo ngapura.

5 Ialale be Samaria kaba-lo nge anua ara Saika-lo ipura. Anua ngae nge
kateka teke toira Zekop natu Iosep iani nge saringa ka ieno. 6 Be makara
ka Zekop dang-kesua ne ieno. Iesus nge kasau ialale be imamalo-tina.
Bokaibe makara dang-kesua ngae sakenao isoakiria. Ambe amari-soasoa-
tina bokana.

7 Iesus makara isoaki nge Samaria aine teke ipura be dang ngakesi
kana. Be aine ngae ambe dang kana ikesikesi nge Iesus bokai ipile, “Dang
muku goana be msing.” 8 (Tagataga ne nge anua-lo dilako be kangkang
dazaza kana.)

9 Kodeka Samaria aine nge bokai ipile, “Kaiko Iuda kata be ngau Samaria
ainegu. Nge baituka ka dang gosing kana be kusinauia?” (Iuda tago
diboadu Samaria tabira be sema kandia-lo damoanako ki dang dasing.)
10 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Nanaranga lumaluma ne gokauataki
bokana, be gokaua naita kata ka dang sing kana be isinauiko nge ambe
iboadu gotegi be dang papanana ngangko.”
11 Be aine ngae ipile, “Biabiadi, dang-kesua ngae nge itaoio-tina be kana
ono dang kesia be repekarake ngapura kana nge tago. Dang papanana
masa inanga gokesi? 12 Kaiko masa tubuma Zekop kuasai be iboadu dang
papanana teke makare gopuraki ki? Ngai ka toira be dang-kesua ngae
iang-kama. Ngai ne, natu, be ‘sipisipi’ be ‘bulumakau’ ne nge makarena-
doi dang-kesua ngaena-lo dang dising.”
13 Kodeka Iesus bokai ikatuni, “Tamoata naita dang-kesua ngaena-
lo dang ising masa kaba madole ngamate, 14 ata tamoata naita ngau
dang uiani be ising nge tagona-tina iboadu kaba madole ngamate. Dang
ngau uiani masa dang kateka-lo ipanapanatakarake bokana ilona-lo
ngapapanana be ono moauriuri-la nem-kusoaki ngasukoaki.”
15 Be aine nge bokai ipile, “Biabiadi, dang ngae goana! Bokai masa tago
iboadu madole matemate be tago iboadu kaba makare mpurapura be
dang mkesikesi!”
16 Makara nge Iesus bokai ipile, “Goalale be roam gobagai.”
17 Be aine ngae ikatu be bokai ipile, “Roagu tago.”
Kodeka Iesus bokai irai, “Roam tago kana kupile nge moimoi ka kupile.
18 Kaiko toira moane lima kuatidi, be tamoata kaituka-tina kasukoaki-
buduru nge tago roam. Pile kaituka-tina kupile nge moimoi ka kupile!”
19 Makara nge aine ngae bokai ipile, “Biabiadi, kodeka kaba uita kaiko
moimoi be ‘propet’ kata. 20 Keka Samaria tubuma makare buku ngaenao
Nanaranga dirakerakeaki, ata kam Iuda kapile Ierusalem-lanalo ka
iboadu Nanaranga tarakerakeaki.”
21 Kodeka Iesus aine ngae bokai irai, “Aine kaiko, pilengagu golongo
uia, bong masa dapura, be bong ngaradio masa Tama-gu tago makare
buku ngaenao ki Ierusalem-lo kamarakerakeaki. Tago-la. 22 Kam Samaria
nge Nanaranga karakerakeaki, ata tago kakauatakia-uia! Tago-la. Kekai-
la Iuda ka kikaua naita ka kirakerakeaki, bakara Nanaranga tamoata
be aine moarunga ngauketidi be ngamuleakidi kana labuna-tina nge
ungguma Iuda-lo ka ipura. 23 Ata bong masa dapura, be ambe dipura.
Bong ngaedia-lo masa tamoata be aine moimoi be Tama-gu dirakerakeaki
nge ere-mariabakadi be muzi kalingodia-lo be Tama-gu nena-tina bokana
darakerakeaki. Tamoata bokainatuka mata kalingodia-lo be Tama-gu
dirakerakeaki ka darakerakeaki kana irerere. 24 Nanaranga nge Mariaba.
Bokaibe tamoata dirakerakeaki nge ere-mariabakadi be pile kalingodia-lo
be darakerakeaki.”

25 Be aine ngae bokai ipile, “Ngau ukaua Mesaia maka Kristus kana
rangaka ipurapura nge ngapura kana. Bong ipura masa kana moarunga
labudi ngara-kama.”
26 Kodeka Iesus bokai ipile, “Ngau makare tapilepile-buduru ka tamoata
ngae!”
27 Makara dipilepile-ru nge Iesus tagataga ne dimule. Kaba dita bokana
nge aine kata diaru ka dipilepile-ru. Makara nge dipitilaki-tina. Ata
tago teke bokai itegi, “Aine ngae rakana irere?” ki “Bakara ka aine ngae
kamru kapilepile-ru?”
28 Kodeka aine ngae boadi kana ono dang kesinga makara ipereki be
kababe anua-lo imule be tamoata be aine bokai iradi, 29 “Kamamai be
tamoata kata kana moarunga norane be uemaki irangakina nge kamate.
Masa ngai ka Kristus?” 30 Bokaibe tamoata be aine anua nedi dipereki be
Iesus-lo dilako.
31 Iesus tagataga ne nge ambe Iesus bokai diakorokoroi, “ ‘Tisa’ kana
teke gokang!”
32 Ata Iesus bokai ipile, “Kangkang kanagu ukangkang nge kam tago
kakauataki!”
33 Bokai ipile nge tagataga ne nedia-la bokai dietegi, “Masa tamoata
teke kangkang ieluakini ki?”
34 Kodeka Iesus bokai iradi, “Kangkang kanagu nge nepinepi negu rerenga
mtagatagadi be malipi ne mememaki be mambuaki kana. 35 Pilenga-ming
tekedi bokai dieno, ‘Kangkang tanomadi dapura be daeno nibe kalea oati
damanubu be kodeka bong ono uaroenga dapura.’ Ata ngau bokai ura-
kaming. Mata-ming kamapoarakaki, be kamagea-ramo be uma kamaita!
Kangkang ambe dimaure, be nge ambe uaroe bong ka dipura! 36 Kaituka-
tina ambe tamoata kangkang iuaroeroe nge zazanga ne imalipilipitaki. Be
kaituka-tina ambe kaba odio nem-kusoaki soaki ipurapura-lo kangkang
ngalakuaki kana nge iuaroeroe. Bokai masa tamoata kangkang itano be
tamoata kangkang iuaroe nge bong-doi teke suri-diaru dauia. 37 Bokaibe pile
ngaedi ‘Tamoata taka kangkang itano be tamoata takaia iuaroe’ nge moimoi
be kalingodi. 38 Ngau unepi-kaming be kalako be uma tago kamalipitakia-lo
kangkang kauaroe. Tamoata takadi makara malipi bibia diemaki, be kam
nge dia-ba mamalongadia-lo ka kana uia kauaroe.”
39 Samaria aine nge ialale be bokai ipile, “Kana moarunga uemaki nge
irangakina.” Bokaibe tamoata be aine kokoko-tina anua ngarana-lo nge
Iesus lama diunani. 40 Be bong Samaria tamoata be aine Iesus dipurakani
nge diakoroi be makara anua nedia-lo sakedi-o muku ngasoaki kana
dirai. Bokaibe amaridi rua makara isoaki. 41 Tamoata be aine makara
anua ngarana-lo Iesus pilenga dilongo nge kaba kokoko-tina lama diuni.
42 Kodeka aine ngae bokai dirai, “Kodeka lama kiuni. Tago kaiko
pilengam kilongo ka lama kiuni. Tago. Kodeka nemai-la be kilongo ka

lama kiuni. Be kodeka kikaua ngai moimoi be tamoata be aine moarunga kateka ngaenao Uketiketi nedi."

Iesus Erot Tamoata Ne Teke Natu Iadoraki

43 Iesus makara Samaria kaba-lo amaridi rua isoaki be muridi nge Galili kaba-lo ilako. 44-45 Bokaibe bong Galili kaba-lo ipura nge anua-marau suridi diuia be didoki. Maka ma Iesus nena-la be bokai ipile, " 'Propet' kaba-tina nena-lo nge muaka tagotago." Bokaibe matamata nge disegeaki, ata alauri 'Pasoba' bong-o be kana moarunga Ierusalem-lo iemaki dita nge kaba disuri-uiataki, bakara bong ngaranao nge di moarunga makara dilako.

46 Kodeka Iesus kaba imule anua ara Kena-lo, ege Galili kaba-lo. Makara ka norane be dang ibuiri be 'uain' ipura. Be Iesus makara Kena-lo isoaki nge Erot tamoata ne biabia teke Kaperneam anua-lo ka itui be makara ipurakani. Tamoata ngae natu moaneka imore be Kaperneam-lo ieno ka ipura. 47 Tamoata ngae bokai ilongo Iesus ambe Zudea kaba ipereki be Galili kaba-lo ipura bokana ialale be Iesus bokai iakoroi, "Gomai Kaperneam-lo be natu-gu goaka-uiaki. Ambe saringatuka ngamate kana." 48 Makara nge Iesus itaguraki be tamoata ngae bokai irai, "Tago teke masa iboadu lama-ba gouni ki? Kilala be malipi kaiboangdi kamaita masa lama kamauni. Tago nge tago!"

49 Ata tamoata ngae bokai ipile, "Biabiadi, gomai marakai! Natugu ngamate takana!"

50 Be Iesus tamoata ngae bokai irai, "Goalale! Natum masa ne iauia ngasoaki!"

Makara nge tamoata ngae Iesus pilenga lama iungdi be kaba Kaperneam-lo imule. Ialale be zala-o ieno. Izama be kaba itui be ialalale nge 51 isi zala-lanalo ialalale be malipilipi kana dipura be bokai dirai natu ambe ne iauia isoaki.

52 Itegidi amari baituka ieno be natu iuia nge bokai dipile, "Nora amari ambe mukuna-la malala ipereki[b] be more kusi-ragogo ileuani."

53 Makara nge tamoata ngae ilo ikauani amari bokainatuka ieno be Iesus bokai ipile, "Natum masa ne iauia ngasoaki." Bokaibe ngai be roa be natu moarunga nge lama diuni.

54 Bong Iesus Zudea kaba ipereki be kaba Galili-lo imule nge kilala kaiboangdi ruaia ka iemaki.

Iesus Tamoata Moremore Teke Iadoraki

5 1 Bong alu dilako be muridi nge Iuda bong nedi biabia teke be Iesus Ierusalem ilako. 2 Makara Ierusalem-lo nge ilako-soasoa

---

[b] **4:52** Nge 1 kiloki rairai bokana.

‘Sipisipi’ Babaduadua-lo. Babaduadua ngae sakenao nge dang teke boakuboaku Ibru pile-lo Betzata nge ieno. Be bagi sumadi otioti nge lima dang boakuboaku ngae diboalingi. 3 Makara bagi dang diboalingi-o nge tamoata moremore kokoko-tina dieno: matadi leuadi, aedi matedi be tapoudi matedi. [Dang moakusunga dirarapung. 4 Bong teke-teke nge Tanepoa ‘enzel’ ne ipurapura be dang ilona-lo ilakolako be imoakusukusungaki. Ngamoakusungakia-doi be tamoata nangata ilako-tuka mua nge more bakarairai ienoni nge ngaleua.] 5 Tamoata teke makara ieno nge more ono ieno be ambe barasi kulemoadi-toli-be-lima-toli[c] iuasadi. 6 Iesus tamoata ngae bokai ieno be ite nge ikaua more ngae toira-tina be ono ieno. Bokaibe itegi, “Kurere goiua ki?”

7 Be tamoata ngae ikatu be bokai ipile, “Biabiadi, bong dang moakusungaka ipurapura nge tamoata tago teke idumadumaia be dang-lo inanganangaiaulako. Negu-la be mlako kana nge mbebebe-la be tamoata takaia ngalako mua.”

8 Be Iesus itaguraki be tamoata ngae bokai irai, “Gotui be zirapu nem godokitate be goalalale!” 9 Makara nge oaikiki-tina tamoata ngae iuia, be zirapu ne idoki be makara maradi ialalale.

Bong ono kana ngae emaka ipura nge bong ono manauanga ‘Sabat’-o ka emaka ipura. 10 Bokaibe Iuda tamoata nedi bibia nge ditaguraki be tamoata adoraka ipura nge bokai dirai, “Kaituka nge bong ono manauanga. Moses Mata ne ibabari-kita tago iboadu bong ono manauanga-o zirapu nem gobazi.”

11 Ata tamoata ngae ikatu be bokai ipile, “Tamoata iadoraka be uia nge bokai iraia, ‘Zirapu nem godokitate be goalalale.’ ”

12 Makara nge bokai ditegi, “Tamoata nangata ka iraiko zirapu nem godokitate be goalalale?”

13 Tamoata be aine makara nge dikoko-tina. Bokaibe tamoata maka adoraka ipura nge tago ikaua naita ka iadoraki, bakara Iesus ambe tamoata be aine maradi isili be ialale.

14 Alauri Iesus tamoata iadoraki ngae Nanaranga pera nena-lo ite nge bokai irai, “Goteko! Ambe kuia. Moaki kaba teke muzigoala kuemaki. Muzigoala teke kaba kuemaki masa kana goalakana-tina teke ngapuraniko.” 15 Kodeka tamoata ngae ialale be Iuda tamoata nedi bibia iradi Iesus ka iadoraki.

Natu Kaiboang Ne

16 Iesus kana ngaedi bong ono manauanga ‘Sabat’-o ka iememaki bokana Iuda ditaguraki be moatubu ono dinangalako. 17 Bokaibe Iesus bokai iradi, “Tama-gu malipi ne izamaizama iememaki-la nibe imai-ba

---

[c] **5:5** Kaleti uare-lo nge 38 barasi.

kaituka-tina. Bokaibe ngau masa malipilipi-la kana." 18 Bokai ipile nge kodeka Iuda bibia nedi iemakidi be ono tinedi ikaubaluri be daumoateia-tina kana direre. Nge tago bong ono manauanga-la ka igamani, ata ipile Nanaranga nge Tamana-tina be nge iriringa-diaru tekedi bokana.

19 Bokaibe Iesus ikatu be bokai iradi, "Moimoi ka ura-kaming! Natu tago iboadu kana teke rerenganaba-lo ngaemaki. Tago-la. Natu nge Tama kana iememaki itaita ka iememaki. Rakana Tama iemaki nge Natu ngaemaki be. 20 Maka ma Tama nge Natu irereretakia-tina, be kana moarunga iememaki nge Natu itikitikini. Tama masa kana kaiboangdia-tina kana ngaedi iememaki diuasadi nge Natu ngaitikini be ngaemaki. Be kam masa kamaita be kamapitilaki-tina be kamakabaki. 21 Tama-nala matedi imarangrangakidi be ono moauringa ianiandi bokana, Natu masa rerengana-lo tamoata nangata ireretaki nge ono moauringa ngani. 22 Bokaibe bokai kamakaua: Tama tago sesu-tina tamoata teke giriki ne ililiti. Tago-la! Malipi ngaedi nge ambe ere-moarungadi be Natu luma-nao isalangaki. 23 Bokai masa Tama-la moarunga-biabia dimuamuaki bokana nge Natu damuamuaki. Tamoata naita Natu tago imuamuaki nge Tama tago imuamuaki. Maka ma Tama ka Natu inepi be makare ipura.

24 "Moimoi ka ura-kaming! Tamoata naita pilengagu ilongo be nepinepi negu lama iunani nge ambe moauriuri-la nem-kusoaki ngasukoaki kana. Tago masa lilita be ara-leuaia ngapura. Tago-la. Maka ma nge ambe mate-lo ka imule be moauriuri soaki-lo ilako.

25 "Moimoi ka ura-kaming! Bong teke masa ngapura, be ambe ipura. Bong ngaenao masa matemate Nanaranga Natu malonga dalongo. Be tamoata malonga ngae dilongori masa moauriuri-la dasoaki. 26 Maka ma Tama ka nena-la be ono moauringa labu ienoni. Bokaibe Natu nge bokainatuka-la iemaki be Natu nge ono moauringa labu ienoni. 27 Tama ka isumoala be Natu iboadu tamoata be aine giriki nedi ngaliliti be ngadoraki, bakara ngai ka Tamoata Natu.

28 "Moaki pile ngaedi kalongo be kapitilaki! Bong teke masa ngapura, be bong ngaenao masa matedi moarunga poda-dialo dieno nge Natu malonga dalongo 29 be podadi dapereki be eluku dapusikalako. Tamoata muzi uia diemaki masa damarang be moauriuri-la dasoaki. Be tamoata muzi goalakadi diemaki masa damarang be eoa tago matemate-lo dalako.

Iesus Mangata Rangaka

30 "Negu-ba tago iboadu kana teke memaki. Ngau Nanaranga iraraia be ulongolongo-la bokana ka giriki ulililiti be uadoadoraki. Bokaibe giriki adorakingagu nge diadoado-tina. Maka ma ngau tago rerengagu ka utagatagadi. Tago-la. Nge nepinepi negu ka rerenga utagatagadi.

31 "Ngau negu-la be mangata urangaka nge negu-ba ka urangaka bokana, be pilengagu ono urangaka nge kalingodi tagotago. 32 Ata takaia isoaki be pile-lo

murigu ituitui be mangata irangarangaka. Be ngau ukaua mangata bakara irangarangaka nge pilenga moimoi be kalingodi otioti.

33 "Kam tamoata neming Zon-lo kanepidialako be pile dalongo kana. Be ambe pile bokai dilongo Zon nge pile moimoi be kalingodi ka mangata irarangaki. 34 Ngau tago kateka-tamoata murigu datui be mangata darangaka kana urere ka bokai upile! Tago. Ngena ono Nanaranga ngauketi-kaming be ngamuleaki-kaming kana ka bokai upile. 35 Zon nge baratui bokana be ikarakara be imalamalama, be kam nge uanana tago sasalaga malama ngae kadoki be ono suri-ming diuia.

36 "Ata ngau kana negu teke ieno be ono mangata ngarangaka kana. Kana ngae nge Zon pilenga iuasadia-tina. Kana negu ngae nge bokai: Malipi-ma maka Tama-gu iana be memaki kana, be ambe uememaki ngaedi ka mangata darangaka kana. Nge ono mangata kaba kamaita be kamakaua Tama-gu ka inepia be makare upura. 37 Tago Zon-la ka mangata irangarangaka. Tama-gu murigu itui be mangata irangarangaka be! Maka ma ngai ka inepia be makare upura! Kam tago sesu malonga kalongo, be lili tago kaita. 38 Be pilenga nge tago ilo-minglo dieno, maka ma tamoata maka Tama kateka ngaenao ineparia nge lama tago kaunani! 39 Be kana takaia bokai: Nanaranga 'Buku' nena-ra kalezeleze-tina uia be pile labudi kalelelei-tina uia. Be ilo-ming bokai dipilepile 'Buku' ngaedi ilodia-lo ka ono moauriuri-la nem-kusoaki soaki ipurapura nge ieno. Ata bokai kamakaua: 'Buku'-tina ma ngaedi ka ngau murigu ditui be mangata dirangaka, 40 ata ngau-lo kamamai be moauriuri-la kamasoaki kana nge kasege.

41 "Ngau tago kateka-tamoata rakeaka dana kana ka bokai upilepile. Tago-tina. 42 Ata ngau ilo-ming ukauataki. Ngau ukaua Nanaranga reretaka tago ilo-minglo ieno. 43 Ngau Tama-gu ara-nao be makare upura, ata tago karereteka be kadoka. Tago-la. Ata tamoata teke ne ara-nao be ipura nge masa kamarereteki be kamadoki. 44 Kam karerere tamoata ruanga-ming darakerakeaki-kaming. Ata rakeaka uia Nanaranga tekenalana-tina-lo dipurapura nge uasadi be dokiadi kasegesege. Bokai nge, masa baituka be lama kamauni?

45 "Moaki ilo-ming dipile Tama-gu lili-be-matanao masa mtuirake be mtunuri-kaming be giriki omingo mnangalako. Tago-la. Moses Mata nena-ma maka ilo-ming dianiandi be ono kakaiboang nge ka aoa-minglo saranga darokakilako be giriki omingo nganangalako kana. 46 Moses nge ngau ka rangakagu igere. Bokaibe Moses Mata ne lama kamaungdi bokana nge ambe ngau lama kamaunana. 47 Ata kam Moses kana igere nge lama tagona-tina kaungdi. Bokai nge masa baituka be kana ngau urangaki nge lama kamaungdi?"

Iesus '5,000' Moane Iakolangdi

(Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Luk 9:10-17)

6 1 Bong alu dilako muridi nge Iesus dang biabia ara Galili (ara takaia Taibirias) nge itotoki be ege takaianao ilako. 2 Be tamoata be aine

dum kanabiabia teke nge itagai. Iesus kilala kaiboangdi moremore-o iemaki nge dita ka ditagai. 3 Kodeka Iesus buku tekenao ilako be isoakiria tagataga ne zaiza. 4 Iuda moanako nedi biabia ara 'Pasoba' nge ambe isaringa.

5 Iesus igea be tamoata be aine dum kanabiabia teke taona ditaotao be ite nge Pilip bokai irai, "Kangkang inanga tazazai be tamoata be aine ngaedi tandi be dakang?" 6 (Iesus nena-la nge ikaua masa rakana ngaemaki. Ata ngena ono Pilip ngatoi kana ka bokai ipile.)

7 Be Pilip ikatu be bokai ipile, "Kalea lima-toli zazanga nedi tadoki be kangkang tazazai nge tago iboadu tamoata be aine ngaedi ono takolangdi. Dikoko-tina-ma! Muku-tina-muku tanege, ata tago masa daboadu."

8 Makara nge tagataga ne teke ara Endru, Saimon Pita tari bokai ipile, 9 "Natu moane teke maka isoaki 'bereti' kana kangkang 'bali' oti ememaki lima be ika kana rua idokidoki. Ata nge masa tamoata ira dakang? Dikoko-tina ma!"

10 Be Iesus itaguraki be bokai iradi, "Kamaradi be dasoakiria." Makara nge siresire iauia ono soakinga ieno. Bokaibe tamoata be aine moarunga disoakiria. Moane-la makara disoaki nge '5,000' moarunga. 11 Kodeka Iesus 'bereti' idoki be Nanaranga iperui be tamoata be aine makara disoaki nge inegedi. Alauri nge ika bokai ibasaki. 'Bereti' be ika inege be moarunga nge rerengadia-lo iandi nibe diboadu-tina.

12 Moarunga dimoanako be didoli-tina nge Iesus tagataga ne bokai iradi, "Kangkang enobangadi kamabudinaki. Moaki tabizagam-ba." 13 Kodeka tagataga ne ditaguraki be kangkang tamoata be aine dimoanako be dimuleaki nge dibudinaki be raba kanabibia kulemoa-be-rua diau. 'Bereti' lima ane ka kangkang ngae emaka ipura be tamoata be aine dimoanako, ata zongzong-la ieno-ba.

14 Tamoata be aine makara disoaki Iesus kilala kaiboangi ngae iemaki be dite nge bokai dipile, "Moimoina-tina ngai ka 'Propet' makare kateka-o ngapura kana!" 15 Makara nge Iesus ikaua tamoata be aine ngaedi ambe damai be dadoki-repeki be tago rerengana-lo be anuatanepoa kandi bokana danangai kana. Bokaibe rubena-ba be buku kaba-lo ilako.

Iesus Dang Kusi-nao Ialale
(Mat 14:22-33; Mar 6:45-52)

16 Ambe rairaituka nge Iesus tagataga ne ditaolako dang biabia ara Galili-lo. 17 Kodeka kati rebareba-o dibuli be Kaperneam dalako kana. Ambe irodo, ata Iesus tago isi ipurakadi. 18 Oasa ambe ikai be dang ambe ikauborua-ramo. 19 Iesus tagataga ne nge diore be ambe dang lukangana-o direbareba[d] noko Iesus dang kusi-nao ialale be taonadi itaotao be

[d] **6:19** Kaleti pile-lo nge '3 mail' bokana.

dite. Dite nge taburidi dira-tina. 20 Kodeka Iesus bokai ipile, “Taburi-
ming moaki dira! Ngena ngau.” 21 Makara nge direre-tina Iesus kati-o
dasalangaki kana, ata ambe oaikiki-tina kaba odio dilakolako-lo ditoka.

Tamoata Be Aine Iesus Dilelelei

22 Izama nge tamoata be aine dum biabia dang biabia Galili ege
takaianao disoaki be perekadi dipura nge kaba bokai dita kati rebareba
tekena-la ka makara ieno. Di dikaua Iesus tago kati ono tagataga ne
dialale-o ibuli. Tagataga ne nge rubediaba ka dialale. 23 Kodeka kati
takadi Taibirias-lonalona nge makara dipura be kaba odio tamoata be
aine Tanepoa ‘bereti’ iperutaki be dikang kana nge saringadi ditoka.
24 Tamoata be aine kaba bokai dita Iesus ki tagataga ne tago makara
disoaki nge kati-o dibuli be Kaperneam-lo Iesus dalelei kana be dilako.

Iesus Ka Kangkang Ono Moauringa

25 Bong tamoata be aine dang biabia ditotoki be ege takaianao dilako
be Iesus dite nge bokai ditegi, “ ‘Tisa,’ aira be makare kupura?”
26 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Moimoi ka ura-kaming! Nge tago
kilala kaiboangdi uemaki kaita be labudi kakauataki ka kaleleleia. Tago!
Ngena uakolang-kaming be kadoli-tina ka kaleleleia! 27 Moaki kangkang
maka digoalagoala kanabe kamalipilipi. Moaki. Kangkang ono moauriuri-
la nem-kusoaki soaki ipurapura kanabe kamamalipilipi. Kangkang
bokainaina masa Tamoata Natu ngang-kaming. Tamoata Natu-o ka
Nanaranga kilala ne ono kauataka nge inangai, be labu ngaenao ka inepi
be makare kateka-o ipura.”
28 Kodeka bokai ditegi, “Rakana gaemaki be masa Nanaranga malipi ne
gaememaki?”
29 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Nanaranga malipi ne nge bokai:
Tamoata maka inepi be makare ipura nge lama kamaunani.”
30 Be di kaba ditegi, “Kilala kaiboangi nangata masa goemaki be gate
be lama gauni? Masa rakana goemaki? 31 Tubuma toira kangkang ara
‘mana’ nge lulu kaba-lo dikang, Nanaranga-la ‘Buku’ ne ipile bokana.
Nanaranga ‘Buku’ ne bokai ipile, ‘Kangkang lang anua-lonalona iandi be
dikang.’ ”[e]
32 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Moimoi ka ura-kaming. Kangkang
Moses toira tubu-ming iandi nge tago kangkang lang anua-lo ka ibala.
Tago! Ata kangkang maka Tamagu iang-kaming nge ka kangkang
kalingo be lang anua-lo be ibala. 33 Maka ma Nanaranga kangkang ne
nge tamoata lang anua-lo be ibala. Be ngai ka tamoata be aine kateka
ngaenao ono moauringa ianiandi.”

---

[e] **6:31** Eks 16:4; Sam 78:24-25

34 Be di bokai dipile, “Biabiadi, kangkang ngae izamaizama
goaniang-kama.”
35 Makara nge Iesus bokai iradi, “Ngau ka kangkang ngae gokangkang
be moauriuri-la gosukoaki! Tamoata naita ngau-lo imai nge tagona-tina
iboadu tole ngamate. Be tamoata naita ngau lama iunana nge tagona-
tina iboadu madole ngamate. 36 Ata ambe urakaming-doi. Katea, ata
lama tago kaunana! 37 Tama-gu ka itaguraki be tamoata nangata idoki
be ngau iana masa tamoata ngae ngau-lo ngamai. Bokaibe tamoata naita
ngau-lo imai nge tagona-tina iboadu mtaoni be ngalale. 38 Maka ma ngau
lang anua-lo be makare ubala nge tago rerengagu ka mtagadi kana ka
ubala. Tago-tina. Nepinepi negu rerengana mtagadi kana ka makare
ubala. 39 Nepinepi negu rerenga bokai dieno: Tamoata be aine ngau iana
nge moakina-tina teke ileua. Moaki-tina. Tamoata be aine ngau iana
nge moarunga marangakidi be bong alalaurituka-o nge moauriuri-la
dasukoaki. 40 Bakara, Tamagu rerenga nge bokai: Tamoata moarunga
Natu dite be lama diunani nge moauriuri-la nem-kusoaki dasukoaki.
Bokai masa bong alalauritukao marangakidi be moauriuri-la dasukoaki.”
41 Iesus bokai ipile, “Ngau ka kangkang ngae lang anua-lo be ubala,”
nge Iuda tamoata ditaguraki be digulungaetaki. 42 Be bokai dipile,
“Tamoata ngae ka Iesus, Iosep natu ki taila? Tama be tina takauatakidi!
Nge bakara be bokai ipile lang anua-lo be ibala?”
43 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Moaki makara neming-la mara-
ming kagulungaengae! 44 Tamoata tago teke iboadu rerenganaba-lo
be ngau-lo ngamai. Tago-tina! Tamagu inepia be makare upura ka
ngarepeki be masa ngau-lo ngamai. Tago irepeki nge tago ngamai. Be
bong alalaurituka-o masa ngau marangaki be moauriuri-la ngasukoaki.
45 ‘Propet’ bokai digere, ‘Tamoata moarunga masa Nanaranga ngasuledi.’[f]
Bokaibe tamoata naita Tama-gu ilongori be sule ne idoki be ikaua masa
ngau-lo ngamai. 46 Ata nge tago bokai upile tamoata teke ambe Tamagu
ite. Tago. Tamoata-la Nanaranga-lo be ipura ka Tama-gu ite.
47 “Moimoi ka ura-kaming! Tamoata naita lama iuni nge moauriuri-
la nem-kusoaki ngasukoaki kana. 48 Ngau ka kangkang gokang be
moauriuri-la gosukoaki kana! 49 Toira tubu-ming kangkang ara ‘mana’
lulu kaba-lo dikani, ata ambe dimate. 50 Ata kangkang lang anua-lo
be ibala nge bokainaina: Tamoata naita ikani nge tagona-tina iboadu
ngamate. 51 Ngau ka kangkang moauriuri-la isukoaki ngae lang anua-lo
be ibala. Tamoata naita kangkang ngae ikani nge tagona-tina iboadu
ngamate. Masa bokaina-la moauriuri ngasukoaki. Kangkang maka ngau
miani kana nge negu tamoata-gu. Tamoata-gu ngae ka tamoata be aine
moarunga kateka-o uiandi be ono moauriuri-la dasukoaki kana.”

---

[f] **6:45** Ais 54:13

52 Iesus bokai ipile nge Iuda namadi dira-tina be nedia-la maradi
bokai diegore, “Masa bakara be tamoata ngae ne tamoata ngang-kita be
takani?”
53 Bokaibe Iesus bokai iradi, “Moimoi ka ura-kaming! Tamoata Natu
ne tamoata tago kakani ki daraka tago kasing nge tagona-tina iboadu
ono moauringa ngaeno-kaming. 54 Tamoata naita tamoata-gu ikani be
daraka-gu ising masa nem-kusoaki ngasukoaki, be bong alalaurituka-o
masa ngau marangaki be moauriuri ngasoaki. 55 Maka ma tamoata-gu
nge kangkang-tina, be daraka-gu nge dang-tina singsing. 56 Tamoata
naita tamoata-gu ikani be daraka-gu ising nge ngau-lo isoaki be ngau
ngaia-lo usoaki. 57 Tama-gu moauriuri-la sukoaki ka inepia be ngai kana
ka ngau moauriuri usoaki. Bokainatuka-la, tamoata naita ngau ikana
masa ngau kanabe moauriuri-la ngasukoaki. 58 Kangkang ngae ka lang
anua-lo be ibala. Kangkang ngae nge tago kangkang toira tubu-ming
dikani be dimate bokana. Tago. Tamoata naita kangkang ngae ikani masa
moauriuri-la ngasukoaki. Tago iboadu ngamate.”
59 Iesus pile ngaedi Kaperneam anua-lo be ipile. Pera nedi ono
serereinga-lo isulesuledi be ipile.

Tagataga Kokoko Iesus Dipereki

60 Pile bokainaina dilongo nge tagataga ne kokoko-tina bokai dipile,
“Sule ngaedi nge dikaiboang-tina! Masa naita sule bokainaina ngadoki?”
61 Ata Iesus ikaua rakana kata ka tagataga ne digulungaengaetaki.
Bokaibe bokai iradi, “Pile ngaedi dilo-sururu-kaming ki? 62 Ak, Tamoata
Natu matamata isoaki kanana-lo ngakaukautaki be kamate masa bakara?
63 Bokai kamakaua: Oli Spirit ka ono moauriuri soakinga tamoata
ianiandi. Tamoata-ming nge kanaba. Bokaibe pile ngaedi ura-kaming nge
Oli Spirit ne, be ono moauringa odio dieno. 64 Ata kam alu nge lama tago
diuni.” Iesus bokai ipile, bakara, matamatana-la be Iesus ikaua tagataga
ne nangatadi masa lama tago dauni, be naita masa ngadoki be erekei ne
luma-dio nganangai. 65 Bokaibe kaba bokai iradi, “Labu ngaenao ka bokai
ura-kaming: Tamoata tago teke iboadu ngau-lo ngamai. Tago-la. Tama-gu
isumoalani ka iboadu ngau-lo ngamai. Tago be tago!”
66 Bokaibe tagataga ne kokoko-tina dipereki be dialale, be kaba alauri
nge tago ditagatagai. 67 Kodeka Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua itegidi,
“Be kam? Kamapereka kana karere ki?”
68 Be Saimon Pita ikatu be bokai irai, “Tanepoa, masa naitai-lo galako?
Moauriuri-la nem-kusoaki soaki ipurapura nge pilengam-lo ka ieno.
69 Keka lama kiuni be kikaua kaiko Kusim Rata, be kaiko nge Nanaranga
tamoata ne.”
70 Kodeka Iesus bokai iradi, “Ngau ka kam kulemoa-be-rua udoki-
kaming be unanga-kaming. Ata teke mara-ming nge Satang!” 71 Nge

bokai ipile nge Iudas, Saimon Iskariot natu ka irangaki. Iudas nge Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua kata, ata alauri masa Iesus ngadoki be erekei luma-dio nganangai.

Iesus Taritoka Zaiza

7 1 Kana ngaedi muridi nge Iesus ege-ege Galili kaba-lo ialale. Iuda tamoata nedi bibia nge daumoatei kana. Bokaibe Zudea kaba nge imoangi be isibongaki-tina. 2 Ata bong Iuda moanako nedi biabia teke ono bazarua ngado kusi-lo ememaki dirakerakeaki isaringa nge 3 Iesus taritoka bokai dirai, “Kaba ngaedi gopereki be Zudea kaba-lo golako be tagataga nem moarunga masa kana kuememaki daita. 4 Tamoata naita irere moarunga dakauataki kana nge kana iememaki tago iboadu ngazumkaki. Kaiko ambe kana ngaedi kuememaki. Bokaibe nem-la be mangata gonangaiko be tamoata be aine moarunga kateka-o dakauatakiko!” 5 Iesus taritokana-tina nge lama tago diuni. Nge bokai ka pile ngaedi dipile.

6 Bokaibe Iesus itaguraki be bokai iradi, “Bong-tina negu isi tago dipura. Bong moarunga nge kam bong uia neming. 7 Tamoata be aine moarunga kateka-o tago iboadu dasegeaki-kaming. Ata ngau masa dasegeaka. Maka ma ngau mangata bokai upilepile kana moarunga diememaki nge muzi goalakadi odio dieno. 8 Kam Moanako biabia ngaena-lo kamalako. Ngau bong-tina negu isi tago dipura. Bokaibe tago iboadu Moanako biabia ngaena-lo mlako.” 9 Bokai ipile be makarana-la Galili kaba-lo isoaki.

Iesus Moanako Ono Bazarua Rakeaka-lo Ilako

10 Iesus taritoka Moanako biabia ngaena-lo dilako muridi nge Iesus nena-la be itui be Moanako biabia ngaena-lo ilako. Ata tago mangata ilako. Komangaba-lo be ilako. 11 Moanako biabia ngaena-lo nge Iuda tamoata be aine Iesus dilelelei be bokai ditegitegiaki, “Tamoata ngae inanga isoaki?”

12 Tamoata be aine moarunga nge nedia-la Iesus dimalonga-sikisikitaki. Alu bokai dipile, “Ngai tamoata iauia.” Takadi dikatu be bokai dipile, “Tago! Ngai tamoata ibobolesidi.” 13 Ata tago teke mangata lili-be-matao irangaki, bakara, moarunga nge Iuda tamoata nedi bibia dimatakuridi.

14 Bong Moanako bibia ngae lukangana-tinao kodeka Iesus ilako Nanaranga pera nena-lo be tamoata be aine isuledi. 15 Iuda dilongori nge dipitilaki-tina be bokai dipile, “Tamoata ngae tago sule bibia-lo ilako, ata bakara be kauanga dilaba-tina!”

16 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Sule ngau usulesule-kaming nge tago negu. Sule ngaedi nge Nanaranga ne. Ngai ka inepia be makare upura. 17 Tamoata naita irere Nanaranga rerenga ngatagadi kana nge masa

ngakaua sule usulesule-kaming ngaedi nge Nanaranga-lo ka dipura ki negu kaiboang negu-lo ka usulesuletaki. 18 Tamoata nena-la kaiboang nena-lo isulesule nge nena-la ara biabia ngadoki kana ka isulesule. Ata tamoata naita nepinepi ara atabala nganangai kana be imalipilipi nge pilenga moimoi be kalingodi, be boli mata tago teke ono ieno. 19 Moses ka toira Mata ne iang-kaming. Ata kam tagona-tina Mata bibia ngaedi katagatagadi. Tago-la. Nge bakara ka kamaumoatea kana?"

20 Be di dikatu be bokai dipile, "Nge mariaba goalaka kata ibagabagaiko! Naita ngaumoateiko kana?"

21 Be Iesus bokai iradi, "Kilala kaiboangdi teke memaki nge kamapitilaki be kamakabaka. 22 Moses ira-kaming be natu-ming moane kusidi kakorotototo ngena (tago Moses-tina ka ira-kaming, tubu-ming bibia ka dira-kaming) kataguraki be bong ono manauanga 'Sabat'-o natu-ming moane kusidi kakorotototo. 23 Ak, ono-ba Moses Mata ne gamanadi kamasibongaki kana nge 'Sabat'-o natu-ming moane kusidi kakorotototo. Ata ngau 'Sabat'-o tamoata teke ere-moarunga be uadoraki nge bakara ka nama-ming dirataka? 24 Moaki kana atabalangadia-ba kaitaita be kadoadoraki. Muzi adoado kamatagatagadi be kana kamaitaita be kamadoadoraki!"

Iesus Ka Kristus Ki?

25 Makara nge Ierusalem tamoata alu bokai ditegitegi, "Tamoata ngae ki nangata ka daumoatei kana? 26 Kamate! Ambe lili-be-matao ipilepile, ata tago teke bakara irai! Iuda tamoata bibia masa ambe dipile ngai ka Kristus! 27 Ata kita ambe takaua ngai inanga tamoata kata! Maka ma bong Kristus ngapura nge tamoata tago teke ngakaua ngai inanga kata."

28 Iesus nge isi Nanaranga pera nena-lo isoaki be isulesule nge kaikai-la bokai ipile, "Kam moimoi be kakauataka ki? Be inanga ka upura nge kakaua-ma? Ata tago negu rerengagu-lo ka makare upura. Tago-tina. Nepinepi negu ka inepia be makare upura. Be ngai moimoi be kalingo. Kam tago kakauataki, 29 ata ngau ukauataki. Bakara, ngau ngaia-lo ka upura be ngai ka inepia be makare upura."

30 Makara nge ditaguraki be dadokimatei be dauauri kana. Ata bong-tina ne isi tago dipura. Bokaibe tamoata tago teke itaguraki be luma Iesus-o inanga be idokimatei.

Iesus Uaura Ngapura Kana

31 Ata tamoata be aine kokoko-tina Iesus lama diunani. Be bokai dipile, "Tamoata ngae kilala kaiboangdi kokoko-tina iemaki. Bong Kristus ngapura masa kilala kaiboangdi nangatadi tamoata ngae tago iboadu ngaemaki nge ngaememaki?"

32 Tamoata be aine moarunga nge pile bokainaina ane be Iesus dimalonga-sikisikitaki be Parasi dilongo. Bokaibe tamoata Nanaranga

ditabatabai dimuamuadi zaiza be ditaguraki be tamoata Nanaranga pera ne dinarinaringi nge dinepidi be Iesus dauauri kana. 33 Makara nge Iesus bokai ipile, “Uanana tago sasalaga masa mara-ming msoaki be kaba nepinepi negu inepia be makare upura-lo mlako. 34 Kaba ngau odio msoaki kanana-lo nge kam tago kaboadu kamalako. Bokaibe, masa kamalelelea, ata tago kamatea.”

35 Makara nge Iuda tamoata nedi bibia nedia-la bokai dipile, “Masa kaba nangatadia-lo ngalako be kita tago taboadu tate? Masa Gris kaba-lo ngalako be Iuda makara disoaki-lo ngalako, be Gris tamoata be aine ngasuledi kana? 36 Nge masa baituka ipile masa kamalelea, ata tago kamatea, be pile takadi ipile kaba odio ngalako kana nge kita tago taboadu talako?”

Dang Ono Moauringa

37 Bong alalaurituka Moanako biabia ngaena-lo nge ara biabiatuka. Bokaibe bong alalaurituka ngaenao nge Iesus ituirake be bokainatuka ipi be ipile, “Tamoata naita madole imate nge ngau-lo ngamai be dang ngasing! 38 Nanaranga-la ‘Buku’ ne ipile bokana, ‘Tamoata naita lama iunana masa dang papanana ono moauringa ilona-lo be ngapapanana be ngapusikasika.’ ” 39 Iesus bokai ipile nge Oli Spirit ka irangaki. Tamoata naita Iesus lama iunani masa alauri Oli Spirit ngabalani. Imai be bong ngaradia-lo nge Oli Spirit isi tago ibala, bakara, Iesus isi tago mate-lo be marangaka ipura be ara bibia idoki.

Tamoata Be Aine Dienegei

40 Tamoata be aine moarunga pilenga dilongo nge aludi bokai dipile, “Moimoina-tina ngai ka ‘Propet’ ngae!”

41 Takadi bokai dipile, “Ngai ka Kristus!”[g]

Ata takadi bokai dipile, “Kristus tago masa Galili kaba-lo be ngapura! Tago. 42 Nanaranga ‘Buku’ nena-lo bokai dieno: Kristus nge Debiti tubu ne kata, be masa Betlem anua-lo be nekiaka ngapura. Anua Betlem nge toira Debiti ono isukoaki.” 43 Makara nge Iesus kanabe tamoata be aine nge dienegei-ramo. 44 Moimoi aludi dauauri kana, ata tago teke itaguraki be luma ono inanga.

Iuda Tamoata Nedi Bibia Lama Tago Diuni

45 Bong tamoata Nanaranga pera ne dinarinaringi dimule nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Parasi ditaguraki be bokai ditegidi, “Bakara ka tago kabagai be kapura?”

46 Be tamoata Nanaranga pera ne dinarinaringi dikatu be bokai dipile, “Toira be imai tamoata tago teke tamoata ngae ipilepile bokana ipile!”

---

[g] **7:41** Mesaia

47 Kodeka Parasi bokai dipile, “Masa ambe irepeki-kaming be iaka-
boang-kaming ki? 48 Kaba kamaita! Parasi ki Iuda tamoata nedi
bibia tago teke irepeki be iaka-boangi! Tago-tina! 49 Tamoata be aine
moarunga ngaedi nge Moses Mata ne tago dikauataki. Bokaibe, nge ambe
Nanaranga ngesuaki ne eruma ka disoaki!”
50 Nikodimas nge di kata. Ngai ka norane be ilako be Iesus ite. Kodeka
Nikodimas itaguraki be bokai iradi, 51 “Mata neda dipile tamoata talongori
be takaua rakana ka iememaki noko giriki ne taliliti be tarokaki!”
52 Be di dikatu be bokai dipile, “Kaiko masa Galili tamoata kata?
Nanaranga ‘Buku’ ne goleze uia masa gokaua ‘propet’ tago teke Galili
kaba-lo ipura!” [53 Kodeka makara be kaba kanam-kanam dilako.

Aine Teke Roti Igamani

8 1 Ata Iesus buku ara Olib-o ilako be makara isoaki. 2 Izama nge
oabuna-tina be Nanaranga pera nena-lo ilako. Tamoata be aine
kokoko-tina dipura be diboalingi, be isoakiria be isuledi. 3 Tamoata
Moses Mata ne disulesuletaki be Parasi ditaguraki be aine teke dieluaki
be tamoata be aine moarunga maradi dituiraki. Aine nge roti igamani be
moane takaia diaru dieno-buduru be dite ka dieluaki. 4 Kodeka ditaguraki
be Iesus bokai dirai, “ ‘Tisa,’ aine ngae moane takaia diaru dieno-buduru
be kite. 5 Mata neda Moses iang-kita bokai ipile aine bokainaina nge patu
ane unia ngapura be ngamate. Ak, kaiko bakara ilom ipile?” 6 Nge ono
datoi be pile ngapakadi be labu nedi teke ngapuradi be ono giriki ono
danangalako kana ka bokai ditegi.
Ata Iesus iboadukuria be kabo tudu ane be kateka-o igeregere.
7 Ditegitegia-la bokana ipoagarake be bokai iradi, “Tamoata naita
muzigoala tago teke kuemaki nge matamatanatuka patu godoki be aine
ngae ono gouni!” 8 Be kaba iboadukuria be kateka-o igeregere.
9 Pile bokai dilongo nge teke-teke nem be alale dipuraki. Matamata
kamoangbibia dialale, alauri nge takadi dialale. Dialale-doi be Iesus-la
rube isoaki, be aine ngae isi bokaina-la ituitui. 10 Kodeka Iesus ipoagarake
be aine ngae bokai irai, “Aine, tamoata ngaedi inanga disoaki? Tago teke
isoaki be giriki omo nganangalako kana ki?”
11 Be aine ngae ikatu be bokai ipile, “Biabiadi, tago teke isoaki.”
Be Iesus bokai ipile, “E, ngau bokai. Tago iboadu giriki omo
mnangalako! Goalale, ata moaki kaba muzigoala kuememaki!”]

Iesus Kateka Ngae Malama Ne

12 Kodeka Iesus kababe tamoata be aine bokai iradi, “Ngau ka kateka
ngae malama ne! Tamoata naita malama ngae itagai nge tagona-tina
iboadu malama tagotago ngalale. Tago-la! Ngau masa malama ono
moauringa miani.”

13 Makara nge Parasi ditaguraki be bokai dirai, “Nge ambe nem-la be
nem murim kutui be mangata kurangarangakiko. Bokaibe kana nem-la
ono mangata kurangarangakiko nge kalingodi tagotago.”
14 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Tago iboadu! Ngau negu-la murigu
utui be negu-la mangata urangaka nge pilengagu ono mangata urangaka
nge kalingodi. Bakara, ngau negu-la ukaua inanga ka upura, be ukaua
inanga mlako kana. Ata kam tago kakaua inanga ka upura be inanga
mlako kana. 15 Kam tamoata mata nedi katagatagadi be tamoata takadi
giriki nedi kalililiti. Ata ngau tamoata tago teke giriki ne ululiti. Tago-
tina. 16 Ngau tamoata giriki nedi mlililiti bokana nge ambe giriki
lilitangagu dado-tina. Bakara, ngau tago rubegu-ba ka utui be kana
moarunga uememaki. Tago. Tama-gu inepia be makare upura keru be
kana moarunga uememaki. 17 Kam mata neming Moses iangkaming-lo
nge bokainatuka dieno: Tamoata rua pile tekedi mangata dirangakiru
nge pilenga-diaru ngaedi nge kalingodi. 18 Bokaibe nge tago ngau-la ka
negu mangata urangarangaka. Tago. Takaia murigu itui be mangata
irangarangaka nge Tama-gu. Ngai ka inepia be makare upura!”
19 Kodeka bokai ditegi, “Tamam goitiking-kama, inanga isoaki?”
Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Kam tago kakauataka, bokaibe
Tamagu tago kakauataki! Kamakauataka bokana nge ambe Tama-gu
kamakauataki.” 20 Iesus pile ngaedi nge Nanaranga pera nena-lo, ege ono
‘mone’ budinakadi dipurapura kanana-lo be ipile. Ata tamoata tago teke
itaguraki be iuauri. Maka ma bong-tina ne ono matenga isi tago dipura.

Kaba Odio Ngau Mlako Kana Nge Tago Iboadu Kamalako

21 Be Iesus kaba bokai iradi, “Ngau masa mialale be mpereki-kaming.
Be kam masa kamalelea. Ata masa muzigoala neming-lo be kamamate.
Kam tago kaboadu kaba ngau odio mlako kanana-lo kamalako.”
22 Bokai ipile nge Iuda tamoata bokai dipile, “Bakara be bokai ipile,
‘Kam tago kaboadu kaba ngau odio mlako kanana-lo kamalako’? Masa
nena-la ngaumoatei kana ki?”
23 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Kam nge makare erumaruma kaoa.
Ata ngau nge etatabalabala kata. Kam nge makare kateka ngaena-onaona
kaoa. Ata ngau tago kateka ngaena-onaona kata. 24 Nge bokai ka ura-
kaming masa muzigoala neming-lo be kamamate. Lama tago kauni ‘Ngau
nge Ngai’[h] nge moimoina-tina muzigoala neming-lo be kamamate kana!”
25 Be di ditegi, “Kaiko naita kata?”
Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Ngau naita kata nge matamatana-
la be urara-kaming nibe imai-ba be kaituka. 26 Kana kokoko-tina
dieno mrangaki-kaming be ono giriki omingo mnangalako kana. Ata

---

[h] **8:24** Ara ngae nge Nanaranga arana-tina Israel iandi. Pile nedia-lo nge “YAWE.”

Nanaranga inepia be makare upura nge pilenga kalingodi. Bokaibe pile moarunga ngaia-lo ulongo nge tamoata be aine moarunga kateka-o uradi."

27 Ata di tago dikaua nge Tama ka irangarangaki. 28 Bokaibe Iesus bokai ipile, "Alauri masa Tamoata Natu etatabala kamadokitetekalako. Bong ngaranao masa kamakaua 'Ngau nge Ngai.' Be masa kamakaua kana tago teke ngau negu rerengagu-lo be uememaki. Tago-tina. Pile moarunga upilepile nge Tama-gu ka isikengna. 29 Bokaibe nepinepi negu nge sakegulanao isukoaki. Be kana moarunga uememaki nge rerenganalo ka uememaki. Bokai ka tago ipereka be rubegu-ba usoaki." 30 Tamoata be aine pile ngaedi dilongo nge kokoko-tina Iesus lama diunani.

Abaram Natu

31 Iuda tamoata be aine Iesus lama diunani nge bokai iradi, "Sulengagu kadoki be katagatagadi nge kam moimoi be tagataga negu. 32 Bokai masa pile kalingo ngae nge kamakauataki. Be pile kalingo ngae ka ngarubetaki-kaming be adoado kamasoaki kana."

33 Be di dikatu be bokai dipile, "Keka Abaram tubu. Bong tago tekedio keka tamoata takaia dududu ne bokana kisoaki. Tago-la. Nge bakara ka bokai kupile, 'Masa mrubetaki-kaming be adoado kamasoaki?' "

34 Kodeka Iesus bokai iradi, "Moimoi ka ura-kaming! Tamoata moarunga muzigoala diemaki nge muzigoala iuauridi, be ambe muzigoala dududu kana bokana ka disoaki. 35 Bokai mtonanga be kamakaua: Tamoata dududu kata ka ilako be tamoata teke roa be natu zaiza disukoaki-budu nge tago kaba-tina kanana-lo ka isukoaki. Nge idaudau-ba. Ata tamoata pera-marau natu moaneka nge kaba-marau. Bokaibe masa makarana-la ngasukoaki. 36 Bokainatuka-la, muzigoala ka diuauriko be Nanaranga Natu irubetakiko nge ambe moimoibe rubetakam-tina uia ipura. Tago ambe muzigoala uaura nena-lo ka kusoaki. 37 Ngau ukaua kam Abaram tubu. Ata ilo-minglo nge pilengagu kabadi tago! Bokai ka kamaumoatea kana! 38 Ngau kana ururangaki nge Tama-gu ne matanao be itikina ka ururangaki. Be bokainatuka-la, kam tama-ming kana dirangaki-kaming ka kaememaki."

39 Makara nge bokai dipile, "Abaram nge keka tubuma!"

Be Iesus bokai ipile, "Kam moimoi Abaram tubu nge ambe malipi ngai iemaki nge kamaememaki. Ata nge tago! 40 Ngau giriki tago teke uemaki. Kana moarunga moimoi be kalingodi Nanaranga irangakina ka urangakikaming. Ata kam ambe kamaumoatea kana. Bokai kamakaua: Abaram kana bokainaina ngau uememaki bokana nge tago teke iemaki. 41 Kam kana kaememaki nge tama-ming iemaki ka kaememaki."

Makara nge ditaguraki be bokai dirai, "Keka tago numnum ka kidula! Tago. Nanaranga-la ka Tama-ma, be keka nge natuna-tina."

42 Kodeka Iesus bokai iradi, “Nanaranga moimoi be tama-ming nge
ambe kamareretaka. Bakara, ngau Nanaranga-lo ka upura be ambe
makare usoaki. Ngau tago negu rerengagu-lo ka upura. Tago. Nanaranga
ka inepia be makare upura. 43 Bakara ka pile ngau upilepile nge labudi
tago kakauataki? Labu neming ono pilengagu labudi tago kakauataki
nge bokai: Pilengagu tagona-tina kalongo! 44 Kam nge tama-ming Satang
natu! Bokai ka tama-ming rerenga kamatagadi kana, be rerenga ngaedi
nge kamaemaki be dakalingo kana. Matamatana-la be imai nge ngai
tamoata kangkang kata. Be mata kalingodi nge tago sesu itagadi, bakara,
mata kalingodi nge tago teke ngaia-lo ieno. Be bong boli-pile ipilepile
nge pile-tina ne ka ipilepile. Maka ma ngai bolinga ratadi be ngai ka
boli moarunga tamadi. 45 Ngau pile kalingodi ka upilepile. Nge bokai
ka lama tago kaunana. 46 Kam kapile ngau muzigoala uemaki! Moimoi
be muzigoala teke uemaki nge tekem mangata gonangai be tate! Pile
kalingodi ka upilepile nge bakara ka tago lama kaunana? 47 Tamoata
naita Nanaranga-lo ka ipura nge Nanaranga pilenga ilongolongo. Labu
ono pilengagu tago kalongolongo nge bokai: Kam tago Nanaranga-lo ka
kapura.”

Iesus Be Abaram

48 Kodeka Iuda ditaguraki be Iesus bokai dirai, “Moimoi ka bokai
kirangakiko: Kaiko Samaria kata be mariaba goalaka kata ibagabagaiko!”
49 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Mariaba goalaka tago teke
ibagabagaia. Ngau Tama-gu umuamuakia-tina, ata kam ngau
kabalabalakau-tina! 50 Ngau tago negu aragu atabala mnangai kana ka
bokai umuzimuzi. Tago-la! Tama-gu ka ara atabala mnangai kana irere.
Be ngai ka tamoata be aine kateka-o giriki nedi ngaliliti be ngadoraki
kana. 51 Moimoi ka ura-kaming. Tamoata naita pilengagu itagatagadi nge
tagona-tina iboadu mate bubuna ngate!”
52 Makara nge Iuda ditaguraki be bokai dirai, “Kodeka kikaua kaiko
moimoi be mariaba goalaka ibagabagaiko! Maka ma Abaram be ‘propet’
dimate, ata kaiko kupile tamoata pilengam itagatagadi nge tagona-tina
mate bubuna ngate. 53 Kaiko nem-la kurangakiko kaiko tubuma Abaram
kuasai ki? Ngai imate, be bokainatuka-la, ‘propet’ moarunga nge dimate-
doi! Kaiko naita kata ka bokai kupile?”
54 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Ngau negu-la be aragu atabala
mnangai kana nge negu aragu nge kana-ba. Ata nge tago bokai. Tamagu-
ma kam kapile Nanaranga neming ka aragu atabala nganangai kana.
55 Kam tago kakauataki. Ngau ukauataki. Tago ukauataki kana upile
nge ngau boliboli-tina, kam-la bokana! Ata ngau ukauataki be pilenga
ulongolongo be utagatagadi. 56 Tubu-ming Abaram irere-tina ngau
purangagu ngaita kan. Be ambe ita be suri diuiani.”

57 Iesus bokai ipile nge Iuda bokai dipile, “Kaiko isi barasi nem tago
kulemoadi-lima diuasadi! Nge bakara be Abaram kute?”
58 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Moimoi ka ura-kaming! Abaram
isi tago ipura be ‘Ngau-ma’ nge usoaki!” 59 Bokaibe Iuda ditaguraki be
patu ane dauni kana, ata Iesus maradi ikoma-lako be aboabolana-ba be
Nanaranga pera ne ipereki be eluku ilako.

Iesus Tamoata Mata Leuadi Be Nekiaka Ipura Iadoraki

9 1 Iesus bokai ialalale nge tamoata teke mata leuadi ite. Tamoata
ngae nge mata leuadi be tina inekiaki. 2 Kodeka tagataga ne
ditaguraki be bokai ditegi, “ ‘Tisa,’ naita muzigoala ne lilidi-o ka tamoata
ngae mata leuadi be tina inekiaki? Ne muzigoala ne lilidi-o, ki tina be
tama muzigoala nedi lilidi-o?”
3 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Nge tago ne muzigoala ne lilidi-o ki tina
be tama muzigoala nedi lilidi-o. Tago. Nge ono Nanaranga kaiboang ne
mangata tamoata ngaenao damalipi be teadi dapura kana ka mata leuadi
be tina inekiaki. 4 Amari isi ieno nge nepinepi negu malipi ne taememaki.
Oabubu ambe imaimai, be bong ngaranao masa tago teke iboadu ngamalipi.
5 Bong ngau kateka ngaenao usoaki nge ngau kateka ngae malama ne.”
6 Bokai ipile, kodeka kateka-o imoangoria be kateka-poasa iemaki, be
kateka-poasa ngae idoki be tamoata mata leuadi mata-nao inanga. 7 Be bokai
irai, “Goalale be dang boakuboaku ara Siloam-lo lilim goasaki!” Kita ara
Siloam tabuiri nge bokai tapile, “Nepi.” Bokaibe tamoata mata leuadi ialale
be lili iasaki. Lili iasaki nge mata diuiani be kaba itaita be imule.
8 Tamoata ngae anua-budu-ruanga be tamoata takadi norane be ‘mone’
be kana takadi tamoata takadia-lo isinaunau be dite nge bokai dipile,
“Tamoata ngae ki taila ka norane be ‘mone’ be kana takadi tamoata
takadia-lo isinaunau?”
9 Alu bokai dipile, “Ngaia-ma!” Ata alu bokai dipile, “Tago. Tea ka ngai
bokana!”
Bokaibe tamoata ngae bokai ipile, “Ngau-ma!”
10 Kodeka ditaguraki be bokai ditegi, “Baituka be matam diuia be kaba
kuitaita?”
11 Be ngai ikatu be bokai ipile, “Tamoata ara Iesus kateka-poasa iemaki
be matagu-o inanga be bokai iraia, ‘Goalale be Siloam dang-lo lilim
goasaki.’ Be ngau ualale be liligu uasaki nge oaikiki-tina kaba uitaita.”
12 Kodeka tamoata ngaedi bokai ditegi, “Tamoata ngae inanga isoaki?”
Be ngai ikatu be bokai ipile, “Tago ukaua.”

Parasi Mata-leua Adoraka Ipura Labu Dilelei

13 Kodeka ditaguraki be tamoata mata leuadi adoraka ipura nge didoki
be Parasi-lo dilakuaki. 14 Bong ngara ono Iesus kateka-poasa iemaki be

tamoata ngae mata iuasari nge bong ono manauanga ‘Sabat.’ 15 Bokaibe
Parasi kaba tamoata adoraka ipura nge ditegi bakara be mata diuia be
kaba itaita. Be tamoata ngae bokai iradi, “Kateka-poasa alu matagu-o
inanga be uasaki nge matagu diuia be kaba uitaita.”
16 Makara nge Parasi alu bokai dipile, “Tamoata ngae bong ono
manauanga ‘Sabat’ mata ne tago itagatagadi. Bokaibe tamoata
bokainaina nge tago Nanaranga-lo ka ipura!”
Ata takadi bokai dipile, “Tamoata muzigoala ememaki masa bakara be
malipi kaiboangdi bokainaina ngaememaki?” Bokaibe Parasi nge Iesus-ba
rangakanao nedia-la dienegei be uko rua dipura.
17 Kodeka Parasi ditaguraki be tamoata ngae kaba bokai ditegi,
“Tamoata ngae bakara kurangaki? Kaiko ka matam iusari!”
Be tamoata ngae ikatu be bokai iradi, “Ngai ‘propet’ kata.”
18 Ata Iuda tagona-tina tamoata ngae lama diunani ngai mata leuadi be
ambe mata diuia be kaba itaita. Bokaibe tamoata mata adorakadi dipura
nge tina be tama dikiladi 19 be bokai ditegi-diaru, “Nge natu-mingru ki?
Ngai ka karangakiaru mata leuadi be nekiaka ipura ki? Nge bakara be
ambe kaba itaita?”
20 Be diaru dikaturu be bokai dipileru, “Keru kikauaru nge natu-mairu,
be kikauaru mata leuadi be nekiaka ipura. 21 Ata bakara be ambe kaba
itaita, ki naita ka iadoraki nge keru tago kikauaru. Kamategi. Ngai ambe
tamoata biabia kata. Iboadu nena-la be ngapile.” 22 Tamoata adoraka ipura
tina be tama nge Iuda dimatakuridi ka bokai dipile. Maka ma Iuda bokai
dipile tamoata naita ipile Iesus ka Kristus[i] masa pera nedi ono serereinga-
lo taona ngapura be tago iboadu makara ngasilisili. 23 Labu ngaenao ka
tina be tama bokai dipile, “Ngai ambe tamoata biabia. Kamategi!”
24 Makara nge tamoata mata leuadi be nekiaka ipura nge kaba bong
ruaia dikilai be bokai dirai, “Nanaranga ara atabala-tina gonangai, be ne
mata-nao be pile tago tototo ane be moimoi be gopile tago iboadu goboli.
Keka kikaua tamoata ngae nge muzigoala ememaki kata!”
25 Ata tamoata ngae bokai ipile, “Ngau tago ukaua tamoata ngae
muzigoala ememaki ki tago. Kana teke nge ukaua. Ngau mata-gu leuadi,
ata ambe kaba uitaita!”
26 Kodeka kaba bokai ditegi, “Bakara ibasakiko? Bakara be matam
iuasari?”
27 Be tamoata ngae ikatu be bokai iradi, “Ambe urakaming-doi, ata kam
longo kasege! Bakara ka kaba kamalongo kana? Tagataga ne kamapura
kana ka kategitegi ki?”
28 Makara nge ditaguraki be diebuloni be bokai dirai, “Kaiko ka
tamoata ngae tagataga ne! Keka Moses tagataga ne. 29 Keka kikaua

---

[i] **9:22** Mesaia

Nanaranga nge Moses-la ka diepilei-buduru. Ata tamoata ngara nge tago kikauataki. Tago be tago-soasoa. Inanga ka ipura nge tagona-tina kikaua!"

30 Be tamoata ngae bokai iradi, "A? Nge baituka ka kana ngae labu tago kakauataki? Kaba kamaita! Tagona-ra kakaua inanga ka ipura, ata ngai ka matagu iuasari! 31 Kita takaua tamoata muzigoala ememaki nge Nanaranga tago ilolongoridi. Nanaranga nge tamoata rangguma dimuamuaki be rerengana-lo kana diememaki ka ilolongoridi.
32 Matamatana-tina kateka emaka ipura-lo be imai nge tamoata tago teke mata leuadi be nekiaka ipura nge adoraka ipura be ruku kilongo. Tago-la!
33 Tamoata ngae tago Nanaranga-lo ka ipura nge tagona-tina iboadu kana teke ngaemaki. Tago-la!"

34 Makara nge Iuda ditaguraki be bokai dirai, "Kaiko muzigoala-lo be tinam inekiakiko be iaka-labatiko! Nge kaiko bokainaina kata ka gosulekama kana ki?"

Kodeka ditaguraki be pera ono serereinga-lo ka ditaoni be ipusika.

Mata-leua Nanaranga Mata-nao

35 Iesus bokai ilongo tamoata mata iadoraki nge ambe ditaoni be pera nedi ono serereinga ipereki. Be bong ite nge bokai irai, "Tamoata Natu lama kunani ki tago?"

36 Be tamoata ngae ikatu be ipile, "Biabiadi, goraia naita kata be lama munani!"

37 Kodeka Iesus bokai ipile, "Ambe kutea-doi! Nge ngai ka kaituka-tina kapilepile-buduru."

38 Be tamoata ngae bokai ipile, "Tanepoa! Lama uni!" Kodeka tamoata ngae itaguraki be Iesus aro tuku-nao irokazokuria be Iesus irakeaki.

39 Makara nge Iesus bokai ipile, "Nge ono tamoata moarunga giriki nedi lilitadi dapura kana ka kateka ngaenao upura. Bokai masa tamoata dikaua matadi leuadi nge kaba daita. Be tamoata ilodi dipile matadi uia nge kaba daita di moangi be matadi leuadi!"

40 Parasi alu makara saringa disoaki dilongo nge bokai ditegi, "Nge baituka? Ilom ipile keka matama leuadi ki?"

41 Be Iesus ikatu be bokai iradi, "Mata-ming daleua bokana nge ambe giriki neming tago. Ata nge bokai kapile, 'Keka mata-ma uia.' Bokaibe giriki omingo dieno."

'Sipisipi' Aridi Ono Tonanga Ipura

10 1 "Moimoi ka ura-kaming! Tamoata nangata tago babaduadua-lo isili, zala-ba takaia itagai be 'sipisipi' ari nedia-lo isili nge anako be sumoara kata. 2 Tamoata babaduadua-lo isili nge 'sipisipi' akolakola.
3 Bokaibe tamoata babaduadua inarinaringi masa ngataguraki be tamoata

‘sipisipi’ akolakola babaduadua ngauasarani, be ‘sipisipi’ ne masa malonga dalongo. Kodeka ‘sipisipi’ ne masa aradia-lo be ngakiladi be ngaromuandi be ngapasikidi. 4 Ngapasikidia-doi nge arodi ngamua be datagai, bakara, malonga dikauataki. 5 Ata tamoata akerenga nge tagona-tina iboadu datagai, bakara, tamoata akerenga nge malonga tago dikilalangi. Bokaibe ‘sipisipi’ nge dairatu-la be kana.” 6 Iesus pile ono tonanga ngae ane be iradi, ata di labu tago dikauataki.

Iesus ‘Sipisipi’ Akolakola Iauia

7 Bokai ka Iesus kaba bokai ipile, “Moimoi ka ura-kaming. Ngau ka ‘sipisipi’ babaduadua nedi. 8 Tamoata takadi moarunga arogu dilako be ‘sipisipi’ dinanaringdi nge anako be sumoara kaoa. Nge bokai ka ‘sipisipi’ tago dilongoridi. 9 Ngau ka babaduadua. Tamoata naita ngau-lo imai be isili masa uketa ngapura. Be masa ngasilisili be ngapusikasika be kaba ono ramomonga uia ngaita. 10 Anako nge ‘sipisipi’ nganakuaki be ngaumoatedi be ngagamangdi kana ka isili. Ata ngau upura be ono moauriuri-la soaki ipurapura nge didoki. Be moauriuri-la soaki ngae nge masa kania ere-moarunga zaiza be dadoki.

11 “Ngau nge ‘sipisipi’ akolakola iauia. ‘Sipisipi’ akolakola iauia iboadu ‘sipisipi’ ne kanabe ngamate. 12 Tamoata zazanga ngadoki kana ka ‘sipisipi’ iakokolangdi nge tago ‘sipisipi’ akolakola-tina kata, be ngai nge tago ‘sipisipi’ marau. Bong keu kabukabu teke ngapura masa ‘sipisipi’ ngaperekidi be ngairatu. Be keu kabukabu masa ‘sipisipi’ ngagamangdi be ngaramoakidia-ramo. 13 Tamoata zazaia kana ka ‘sipisipi’ iakolakola nge ngairatu kana, bakara, ngai nge zazaia ngapura kana. Bokaibe tagona-tina iboadu ‘sipisipi’ ngailo-bukutakidi.

14 “Ngau nge ‘sipisipi’ akolakola iauia. ‘Sipisipi’ negu ukauatakidi be ‘sipisipi’ negu dikauataka, 15 Tamagu-la ngau ikauataka be ngau Tama-gu ukauataki bokana. Be masa ‘sipisipi’ negu kana be mate. 16 ‘Sipisipi’ negu takadi tago ari ngaedia-lo disukoaki nge kaba takadia-lo disoaki. Bokaibe mpi be mbagadi kana. Di masa malonga-gu dalongo be. Bokai masa ‘sipisipi’ ulunga tekena-la, be ‘sipisipi’ akolakola tekena-la.

17 “Tama-gu ireretakau-tina, bakara ngau rerengagu-lo be moarunga kanabe mate kana. Be rerengagu-lo be iboadu negu-la muleaka be moauriuri msoaki. 18 Tago teke iboadu ngaumoatea. Tago-la. Negu rerengagu-lo ka mate kana. Ngau uboadu-tina rerengagu-lo be mate ki negu iauaia msoaki. Malipi ngaedi nge Tamagu-lo ka udoki.”

19 Iesus bokai ipile nge Iuda kaba pilenga ngaedi kanabe nedia-la dienegei-ramo. Labu ono dienegei-ramo nge bokai: 20 Kokoko-tina bokai dipile, “Mariaba goalaka ka ibagabagai! Be ambe ingao! Bakara ka kalongolongri?”

21 Ata alu bokai dipile, “Tamoata mariaba goalaka ibagabagai tago iboadu bokai ngapilepile! Mariaba goalaka masa bakara be mata-leua matadi ngadoraki?”

Iuda Lama Tago Diuni

22 Iuda bong nedi biabia teke ara Anuka Ierusalem anua-lo ipura.
Bong biabia ngaenao barasi moarunga ilodia-lo nge Iuda mata nedi teke
ditagatagai be Nanaranga pera ne diasasaki be ono ditamatamali. Nge
madidi bong-lo be kana ngae diememaki. 23 Iesus nge Nanaranga pera
nena-lo ialalale. Ege ono ialalale kana nge "Solomon Sumasuma" ne
kana ditugani. 24 Kodeka Iuda dipura be Iesus diboalingi be bokai dipile,
"Masa uanana salagatikadi bakaraituka kaiko-ba gailo-bukubukutakiko
be garapurapu? Kaiko moimoi be Kristus[j] nge adoado ma mangata
gora-kama!"

25 Be Iesus ikatu be bokai iradi, "Ngau ambe urakaming-doi, ata kam
lama tago kaunana. Tama-gu ara-nao be malipi kaiboangdi uememaki
nge mangata dirangarangaka! 26 Ata lama tago kaunana. Maka ma kam
tago ngau 'sipisipi' negu! 27 'Sipisipi' negu ukauatakidi, be malonga-gu
dilongolongo, be ditagatagaia. 28 Be moauriuri-la nem-kusoaki soaki
ipurapura nge miandi kana. Tagona-tina iboadu daleua. Masa lumagu-
lanao dasukoaki be tago teke iboadu lumagu-lo be ngadoki-repekidialea.
29 Tama-gu ka idokidi be iana. Ngai ka biabiatuka be kana moarunga
iuasadi. Bokaibe 'sipisipi' ngau iana nge tago teke iboadu ngadoki-
repekidiale. 30 Maka ma keru Tama-gu keru nge teke-mairu."

31 Makara nge Iuda kaba patu didoki be Iesus dauni kana, 32 ata Iesus
bokai iradi, "Ngau kana kokoko-tina Tama-gu iana be mata-mingo
uemaki be kaita. Nge nangata lili-nao ka patu oti kamauna kana?"

33 Be di dikatu be bokai dipile, "Tago malipi kaiboangdi kuememaki
teke lili-nao ka gaumoateiko kana! Tago. Nanaranga ono kumanai ka
patu oti gaumoateiko kana. Kaiko tamoata-ramo, ata nem-la kupile kaiko
nge Nanaranga."

34 Kodeka Iesus bokai iradi, "Moses Mata nena-lo nge Nanaranga bokai
ipile, 'Ngau upile kam nanaranga.'[k] 35 Kita takaua rakana Nanaranga
'Buku' ne irangaki nge moimoi be kalingo. Tago iboli. Be tamoata be aine
maka pile ne iandi nge nanaranga kana irangakidi. 36 Ngau nge Tama-gu
ka inangaia be inepia be makare kateka-o upura. Bokaibe ngau bokai
upile, 'Ngau Nanaranga Natu' ngena bakara ka kapile Nanaranga ono
umanai? 37 Malipi uememaki tago Tama-gu ne kana kapile nge moaki
lama kaunana. 38 Ata moimoi be Tama-gu malipi ne ka uememaki be
kam lama tago kauni nge kilala-ba kaiboangdi uememaki nge ka lama
kamaungdi. Bokai masa kamakauatakau-uia Tama-gu ngau-lo isoaki be
ngau Tamagu-lo usoaki!"

39 Makara nge dauauri kana, ata lumadia-lo ka ipusika.

---

[j] **10:24** Mesaia [k] **10:34** Sam 82:6

40 Kodeka Iesus ialale be Zodan zagura itotoki be kaba odio Zon
norane be ruku ono tamalinga ane be tamoata be aine irukurukudia-lo
makara isoaki. 41 Tamoata be aine kokoko-tina dipura be bokai dipile,
“Zon moimoi kilala kaiboangdi tago teke iemaki, ata pile moarunga ono
tamoata ngae irangaki nge moimoi.” 42 Bokaibe tamoata be aine kokoko-
tina makara kaba ngaradia-lo nge lama diuni.

Lasarus Imate

11 1 Betani tamoata teke ara Lasarus nge imore. Betani nge Maria
taritoka Marta diaru anua nediaru. 2 Maria ngae ka bureng boau
otioti idoki be Tanepoa ae babadi-o isuburakaria be donga ane iutu. Be
nge ngai marau Lasarus ka imore be ieno. 3 Bokaibe Maria be Marta
ditagurakiru be Iesus pile bokai dinanganiaru, “Tanepoa, ruangam
uarika kurereretaki imore.”

4 Iesus ilongo nge bokai ipile, “More ngae nge tago ono Lasarus
ngamate kana ka ipurani. Tago. Nge ono Nanaranga kaiboang be malama
ne mangata teadi dapura kana ka Lasarus imore. Be bokai masa kana
ngaena-lo be Tamoata Natu ara atabala-tina nangaia ngapura.”

5 Moimoi Iesus Maria taritoka Marta diaru be Lasarus irereretakidiato.
6 Ata bong Iesus bokai ilongo Lasarus imore nge kababe amaridi rua
makara kaba odio isoaki-lo isoaki.

7 Kodeka Iesus tagataga ne bokai iradi, “Zudea kaba-lo talako!”

8 Ata tagataga ne bokai dipile, “ ‘Tisa,’ norane ka Iuda patu oti
daumoateiko kana! Nge ambe ene golako kana ki?”

9 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Ariata tekena-lo nge amari siriki ne
kulemoa-be-rua dieno. Tamoata ariata ialalale nge kateka ngae malama nena-
lo kaba itaita be ialalale. Bokaibe tago iboadu ngatamong. 10 Ata tamoata
oabubu-lo ialalale nge malama ne tago. Bokaibe masa ngatamong-la be kana!”

11 Iesus pile ngaedi ipile-doi, kodeka kaba bokai ipile, “Ruangada
Lasarus ambe ieno-soa. Ata masa mialale be mianguni!”

12 Be tagataga ne bokai dipile, “Tanepoa! Ngaeno-ma ka masa ngauia!”

13 Ata Lasarus ambe moimoi be imate ka Iesus bokai irangaki. Iesus
bokai ipile nge tagataga ne ilodi dipile Lasarus ne ieneno bokana ka ieno.

14 Makara nge Iesus itaguraki be mangata bokai iradi, “Lasarus moimoi
ambe imate. 15 Nge iuia tago saringa usoaki be imate. Aria, talale be kana
kalingo kamate, be lama kamauni!”

16 Makara nge Tomas, ara takaia Didimas nge itaguraki be tagataga
takadi bokai iradi, “Talale-budu be Iesus zaiza be tamate-budu.”

Iesus Ka Marang Be Moauriuri Soaki Labu

17 Iesus Betani-lo ilakopura nge kaba bokai ita Lasarus ambe kumraka
ipura be amaridi oati dilako. 18 Betani anua nge Ierusalem saringa ka

ieno, kaleti pile-lo nge masauakadi ‘kilomita’ toli bokana. 19 Bokaibe Iuda tamoata be aine kokoko-tina Ierusalem-lo nge dipura. Maria be Marta marau-diaru imate ka lili dandiaru kana be dipura.

20 Marta bokai ilongo Iesus ambe ipurapura nge ialale be ngazala-doki kana. Ata Maria nge pera-lanalo isoaki. 21 Marta ilako be Iesus ipurakani nge bokai irai, “Tanepoa, makare gosoaki bokana nge marau-gu ambe tago ngamate. 22 Ata ngau ukaua rakana kaituka-tina kureretaki be Nanaranga kusinaui nge ngangko-la be kana.”

23 Be Iesus bokai ipile, “Maraum masa ngamarang be moauriuri ngasoaki.”

24 Be Marta itaguraki be Iesus bokai irai, “Ngau ukaua masa bong alalaurituka-o ka kaba ngamarang be moauriuri-la ngasoaki kana.”

25 Makara nge Iesus bokai ipile, “Ngau ka mate-lo be marang, be moauriuri-la soaki labudi. Tamoata naita lama iunana masa moauriuri ngasoaki. Kana-ra imate-ma, ata masa moauriuri ngasoaki. 26 Be tamoata moauriuri isoaki be lama iunana nge tagona-tina iboadu ngamate. Pile ngaedi lama kungdi ki tago?”

27 Be Marta ikatu be bokai ipile, “E, Tanepoa! Ngau lama uni kaiko ka Kristus, Nanaranga Natu toira rangakam ipura masa kateka ngaena-lo gobala.”

28 Marta bokai ipile, kodeka ialale pera-lo be taritoka Maria laua-o ilakuaki be bokai irai, “ ‘Tisa’ ambe maka. Itegitegiakiko.”

29 Maria bokai ilongo nge oaikiki-tina itui be ilako Iesus ngate kana. 30 Ata Iesus isi tago anua-lo ipusikalako. Isi kaba odio Marta ipurakania-lo isoaki. 31 Iuda maka Maria zaiza pera-lo disoaki be lili dianiani kaba bokai dita Maria itui be imaraka be ipusika nge ditui be ditagai. Ilodi dipile poda-lo ngatang kana ka ilakolako.

32 Maria ilako Iesus isoaki kanana-lo be Iesus ite nge ilako be ae-nalo itapuloria be bokai irai, “Tanepoa, makare gosoaki bokana nge ambe maraugu tago ngamate!”

33 Iesus kaba bokai ita Maria be Iuda ditagai be dipura ditangtang nge ilo inodo-tina be ilo tangtang isili. 34 Kodeka Iesus bokai itegidi, “Inanga kakumraki?”

Be di dikatu be dipile, “Tanepoa, gomai be kaba goita.”

35 Makara nge Iesus itang.

36 Iuda kaba bokai dita nge bokai dipile, “Kamate, ngai moimoi Lasarus irereretakia-tina!”

37 Ata alu bokai dipile, “Tamoata ngae tamoata mata-leuadi iadoraki. Bakara be Lasarus tago idumai be ambe imate?”

Iesus Lasarus Imarangaki

38 Makara nge Iesus kaba ilo tangtang isili. Kodeka itui be Lasarus poda-nalo ilako. Poda ngae nge patu boazinga-lo ka diemaki. Be aoa nge

patu kanabiabia teke oti dionoti. 39 Kodeka Iesus bokai ipile, “Patu ono
poda onota ipura kamarokaki!”
Ata tamoata mate marau Marta nge bokai ipile, “Tanepoa! Ambe
amaridi oati gimoa-lo ieno! Masa ambe imoapuru!”
40 Ata Iesus bokai irai, “Uraiko ki tago lama kuni masa Nanaranga
kaiboang be malama ne goita?”
41 Makara be patu ono poda onota ipura nge digegeaki be poda
aoa itakaka. Kodeka Iesus atabala-lo itadarake be bokai ipile,
“Mamo! Uperuiko-tina ambe kulongora! 42 Ngau ukaua izamaizama
kulongolongora, ata nge ono tamoata be aine makare disoaki kana
ka bokai upile. Bokai masa lama dauni kaiko ka kunepia be makare
kateka-o upura.”
43 Iesus bokai ipile, kodeka ipi-tina be bokai ikilau, “Lasarus!
Gopusika!” 44 Makara nge tamoata mate nge ipusika. Ae be luma nge kusi
manipidi ono matedi kumrakadi dipurapura ane dipipisi. Be lili nge kusi
takaia oti disukum.
Kodeka Iesus bokai ipile, “Kusi ono kumraka kamarubeni be ngapusika.”

Iesus Rabataka Ipura
(Mat 26:1-5; Mar 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Iuda kokoko-tina Maria lili dani kana be dipura Iesus kana ngae
iemaki dite nge lama diuni. 46 Ata alu dialale be Iesus kana iemaki nge
Parasi dirangakadi.
47 Makara nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Parasi
ditaguraki be tamoata bibia takadi Iuda ‘Kansolo’ nedi-o disoaki nge
dikeliakidi be bokai diradi, “Masa rakana taemaki? Tamoata ngae kilala
kaiboangdi kokoko-tina iememaki! 48 Talikitaki be bokai ngamuzimuzi-
la masa moarunga-tina ngai lama daunani. Be ungguma Rom masa
dataguraki be Nanaranga pera ne dagamani, be kita ungguma Iuda nge
dara-leua-kita.”
49 Ata teke maradi ara Kaiapas ituirake be ngapile kana. Barasi
ngaranao nge ngai ka tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi.
Kaiapas bokai ipile, “Kana tagona-tina teke kakauataki! 50 Ilo-ming
kalelenaki ki tago? Tamoata tekena-la kita Iuda moarunga lilida-o be
imate nge iuia. Ata Iuda moarunga ara-leuaiada dipura nge tago iuia.”
51 Pile ngaedi nge tago ne ilona-lo ka dipusika. Maka ma barasi
ngaranao nge ngai ka tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi.
Bokai ka nge ambe Iesus matenga ono ungguma Iuda ngadumadi kana
ka irangaki-ba mua. Alauri ka pilenga dikalingo. 52 Nge tago ungguma-la
Iuda ka ngadumadi kana ka ngamate kana. Tago. Iesus ngamate be ono
Nanaranga natu ege-ege disoaki nge ngatekenanadi be ungguma teke
bokana dasoaki kana ka ngamate kana.

53 Bokaibe bong ngaranao be ilako nge Iuda tamoata nedi bibia nge
diraba be Iesus daumoatei kana. 54 Nge bokai ka Iesus tago sesu Iuda
lilidi-be-matadio ialalale. Kaba ngaradi ipereki be ilako kaba tekedi lulu
kaba zagedi-o dieno-lo ilako, be makara anua ara Epraim-lo tagataga ne
zaiza disukoaki.
55 Iuda moanako nedi biabia ara 'Pasoba' nge ambe isaringa. Bokaibe
Iuda moarunga anua sisiki-lonalona nge Ierusalem dilako be mata nedia-
lo daruku be ono datamalidi kana, be alauri masa 'Pasoba' darakeaki.
56 Makara nge Iesus dilelelei. Be Nanaranga pera nena-lo dikabuni be
disoaki nge nedia-la bokai dietegi, "Bakara ilo-ming dipile? Moanako
biabia ngaena-lo ngapura ki tago?" 57 Tamoata Nanaranga ditabatabai
dimuamuadi be Parasi nge ambe pile bokai diemaki tamoata naita Iesus
soakinga ikauataki nge ngaradi be masa dauauri.

Iesus Betani Anua-lo Burenga Ipura
(Mat 26:6-13; Mar 14:3-9)

12 1 Amaridi lima-teke isi dieno be 'Pasoba' moanako bong ne dapura
kana nge Iesus itui be Betani anua-lo ilako. Betani nge Lasarus
anua ne. Be nge Lasarus ngae ka imate be Iesus kaba imarangaki. 2 Makara
nge rairai moanako teke Iesus aranao be diemaki. Lasarus marau Marta
nge kangkang ipasipasi be ianiandi. Be Lasarus nge Iesus diaru bagi ono
moanakonga-lo disoakiru be tamoata takadi zaiza dimoanakonako.
3 Kodeka Maria itaguraki be bureng boau rongorongo zazaia
atabalabala-tina kai ara 'nad' oti emaka ipura bulo tekena-lo ieno nge
idoki be Iesus ae babadi-o isuburakaria be donga ane iutu. Bureng ngae
boau nge pera ilo ilolomi. 4 Ata tagataga ne teke alauri Iesus erekei luma-
dio inangai ara Iudas Iskariot nge bokai ipile, 5 "Bakara ka bureng ngae
tago ono 'mone' biabia[1] tadoki be tamoata kana nedi tagotago tandi?"
6 Nge tago tamoata kana nedi tagotago ilo ibukutakidi ka bokai ipile.
Tago. Ngai nge anako kata, be raba ono 'mone' dokinga nge ngai ka
idokidoki. Bokaibe nge ono 'mone' ngaedi alu ne rerengana-lo ngadoki
kana ka bokai ipile.
7 Ata Iesus bokai ipile, "Kamalikitaki be kana rerengana-lo iememaki nge
ngaemaki. Bureng ngae nge idokimatei be bong ono kumrakagu ngapura
kana nge irapurapungi. 8 Tamoata kana nedi tagotago masa sakeming-lanao
dasukoaki, ata ngau masa tago sakeming-lanao msukoaki."

Lasarus Rabataka Ipura

9 Iuda kokoko-tina dilongo Iesus Betani anua-lo isoaki nge makara
dipura. Tago Iesus-la makara isoaki ka dipura. Tago. Lasarus be date

---

[1] **12:5** Nge barasi teke malipi zazanga nedi bokana.

kana ka dipura! Maka ma ngai ka imate be Iesus imarangaki. 10 Bokaibe
tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi nge diraba be Lasarus
daumoatei kana. 11 Lasarus lili-nao ka Iuda kokoko-tina ditaguraki be
tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi nge diperekidi be Iesus
lama diunani.

Iesus Anuatanepoa Bokana Be Ierusalem-lo Isili
(Mat 21:1-11; Mar 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Izama nge tamoata be aine dum kanabiabia teke 'Pasoba' moanako-lo
dipura nge bokai dilongo Iesus ambe Ierusalem-lo ipurapura. 13 Makara
nge poatore saparadi dikoto be dibazidi be dialale be Iesus dazala-doki
kana. Zala-lo dialalale nge bokai dimeremere be dipilepile,

> "Nanaranga tarakeaki! Tamoata naita Tanepoa ara-nao be ipura
> masa Nanaranga marou ne ngadoki. Nanaranga iboadu Israel
> Anuatanepoa nedi ngamaroui!" (Sam 118:25-26)

14 Iesus nge ambe 'dongki' teke ite be ono isoaki, Nanaranga-la 'Buku'
ne dipile bokana. Nanaranga 'Buku' ne bokai dipile,

> 15 "O Zaion anua, taburim moaki ira. Kamate, anuatanepoa ne maka
> imaimai. 'Dongki' natu-o isoaki be ipura." (Zek 9:9)

16 Bong ngaranao nge Iesus tagataga ne isi ilodi tago dizama uia. Ata
alauri Iesus mate-lo be marangaka ipura be ara atabala-tina nangaia
ipura ngeka ilodi dikaua Nanaranga 'Buku' ne nge Iesus bokai dirangaki.
Be kana ngaedi Nanaranga 'Buku' ne dipile daemakini kana nge
diemakini.

17 Bong Lasarus imate be gimoa-lo ieno nge tamoata be aine kokoko-
tina Iesus zaiza disoaki be Iesus Lasarus ikilai be mate-lo be imarang
be dite. Bokaibe tamoata be aine ngaedi dialale be Iesus kana ngae
iemaki nge ege-ege tamoata be aine takadi diraradi. 18 Tamoata be
aine kokoko-tina bokai dilongo Iesus kilala kaiboangi ngae iemaki nge
dialale be dazala-doki kana. 19 Makara nge Parasi nedia-la bokai dipile,
"Kaba kamaita! Ambe tago taboadu tabalaki! Kamate! Tamoata be aine
moarunga kateka-o ambe ngai ditagatagai!"

Gris Alu Iesus Date Kana

20 Tamoata be aine kokoko-tina Ierusalem dilako be moanako biabia
'Pasoba' nge darakeaki kana. Be ungguma aradi Gris nge alu maradi
dilako be dialale-budu. 21 Gris tamoata ngaedi nge dilako be Betsaida
tamoata ara Pilip bokai dirai, "Biabiadi, keka Iesus gate kana kirere."
Pilip nge Betsaida anua, ege Galili kaba-lo tamoata kata.

22 Kodeka Pilip ilako be Endru irai be dilakoru be Iesus diraiaru. 23 Be
Iesus ikatu be bokai ira-diaru, "Bong ono Tamoata Natu ara bibia-tina
ania ngapura kana ambe dipura. 24 Moimoi ka ura-kaming! Kangkang

patu tekena-la kata be tago kateka-o isapasiria nge masa ngarana-la bokai ngaeneno. Tago kaba taka ngadula. Ata kateka-o isapasiria be imate masa ngadula be kangkang kokoko-tina ngapuraki. 25 Ata tamoata naita moauriuri soakinga kateka ngaenao ireretaki masa ngaleua. Tamoata naita moauriuri soakinga kateka ngaenao isegeaki masa nem-kusoaki ngasukoaki. 26 Tamoata naita ngamalipi-na kana nge ngatagaia. Be inanga usoaki kana masa malipilipi kanagu bokana ngasoaki. Be tamoata naita malipi negu iememaki masa Tama-gu ngataguraki be tamoata bokainaina muaka bibia ngani.

Iesus Matenga Irangaki-ba Mua

27 "Moatubu ilogu-lo dilaba be masa bakara mpile? Bokai mpile ki? 'Mamo, kana ngae ambe ngapurana kana nge godokalea!' Moaki bokai upile. Moatubu ngaedi mdoki kana ka kateka ngaenao upura. 28 Mamo, kaiboang nem malamakadi otioti ane be aram atabala-tina gonangai."

Makara nge malonga teke lang-lo bokai ipile, "Ngau ambe kaiboang be malama negu mangata unanga be dita, be kaba mangata mnanganangala kana."

29 Tamoata be aine makara disoaki malonga ngae dilongori nge bokai dipile, "Lamalama ipakira!" Alu bokai dipile, " 'Enzel' ka Iesus irai."

30 Ata Iesus bokai iradi, "Kam kana ka malonga ngae ipura, tago ngau. 31 Bong ono Nanaranga tamoata be aine kateka-o giriki nedi ngaliliti be moatubu ngandi kana ambe dipura. Kaituka masa kateka ngae anuatanepoa ne nge rokaka ngapura. 32 Ata bong ngau dokatetekagu ngapura masa tamoata be aine moarunga ngau-lo mrepekidiamai." 33 Bokai ipile nge ono itikingdi alauri masa mate bakarairai ngamate.

34 Kodeka tamoata be aine bokai dipile, "Moses Mata nena-lo bokai dieno Kristus masa bokaina-la ngasukoaki. Nge bakara be bokai kupile Tamoata Natu masa dokiteteka ngapura? Be naita ka Tamoata Natu?"

35 Be Iesus ikatu be bokai iradi, "Uanana mukudia-tina isi dieno be masa malama mara-ming ngaeno. Malama isi mara-ming ieno be kamalalale. Oabubu ngadoki-kaming takana! Tamoata oabubu-balo ialalale masa tago ngakaua inanga ilakolako. 36 Malama isi ieno-kaming be lama kamaunani. Bokai masa malama ngae natu kamapura!" Bokai ipile-doi kodeka iperekidi be ikomadi.

Iuda Lama Tago Diuni

37 Moimoi matadia-tinalo be Iesus kilala kaiboangdi iememaki, ata Iuda moarunga-tina lama tago diuni. 38 Bokaibe 'propet' ara Aisaia nge pilenga dikalingo. Aisaia bokai ipile,

> "Tanepoa! Pilenga-ma kipile nge naita lama iundi? Rangguma-lo ka Tanepoa kaiboang ne itikingdi be dita?" (Ais 53:1)

39 Labu ngaenao ka lama tago diuni, bakara Aisaia pilenga takadi bokai
dieno,
40 "Nanaranga ambe matadi iono be matadi dileua, be ilodi ambe
iemeki be dikaiboang. Bokaibe matadi ane tago iboadu kaba daita,
be ilodi ambe tago iboadu dazama. Be tago iboadu ilodi dabuiri
be ngau-lo damai be miaka-uiakidi." (Ais 6:10)
41 Aisaia nge toira be Iesus kaiboang ne malamakadi otioti nge ita. Nge
bokai ka bokai irangaki.
42 Moimoi Iuda tamoata bibia kokoko-tina lama diuni, ata Parasi
dimatakuridi be tago mangata dipilepile. Mangata dapile masa pera
ono serereinga nedia-lo dataodi be kaba tago dasilisili takana. 43 Maka
ma Iuda tamoata bibia direrere rakeaka bibia nge kateka tamoata-lo
dadokidoki, tago Nanaranga-lo.
44 Kodeka Iesus ipi-tina be bokai ipile, "Tamoata naita ngau lama
iunana nge tago ngau-la ka lama iunana. Nge nepinepi negu ka lama
iunani be. 45 Be ngau itea nge nepinepi negu ka ite be. 46 Ngau malama
bokana ka kateka ngaenao upura. Bokaibe tamoata naita lama iunana
nge tago iboadu kababe oabubu-balo ngasukoaki.
47 "Tamoata naita pilengagu ilongo, ata tago itagatagadi nge tago
iboadu giriki ne mliliti. Tago-la. Maka ma ngau tago tamoata be aine
kateka ngaena-o giriki nedi mliliti kana ka upura. Tago. Muketidi be
muleakidi kana ka upura. 48 Tamoata isegeaka be pilengagu tago idoki
be itagatagadi nge giriki adoadoraki ne isoaki-doi. Pile ngau upile-ma
ka dataguraki be bong alalaurituka-o saranga aoa-nalo darokakalako be
moatubu ono danangalako kana. 49 Pile maka upilepile nge tago negu
aoa-gulo ka dipurapura. Tago-tina. Nge Tama-gu inepia be makare upura
ka rakana mrangaki be baituka mpile kana nge ianana be upilepile.
50 Be ngau ukaua pilenga moarunga nge iboadu tamoata moarunga
daromuandi be moauriuri-la nem-kusoaki soaki ipurapura-lo dalakuakidi.
Bokai ka pile moarunga upilepile nge Tamagu-la iana bokana ka
upilepile."

Iesus Tagataga Ne Aedi Iasaki

13 1 Ngazama nge 'Pasoba' moanako bong ne kana. Iesus ikaua bong
ne ambe dipura be kateka ngae ngapereki be Tamana-lo ngalako
kana. Tamoata be aine ne kateka-o disoaki nge irereretakidia-la nibe
ilako imate-ba. Be matenga ngaedi nge ono tamoata be aine ne itikingdi
ngai moimoi be irereretakidia-tina.
2 Rairai nge Iesus tagataga ne zaiza disoakiria be dimoanakonako.
Satang nge ambe Saimon natu Iudas Iskariot ilona-lo isili be Iesus
ngadoki be erekei luma-dio nganangai kana. 3 Iesus nena-la ikaua ngai
Nanaranga-lo ka ipura be ambe Nanaranga-lo ngamulelako kana. Be ngai

ikaua Tama ambe kaiboang moarunga luma-nao isalangaki. 4 Bokaibe
dimoanakonako nge Iesus ituirake be kusi-sili ne atabala inangananga
nge ipasi be kusi ono utua teke soa-nao iuauri. 5 Kodeka tabira ono
rukunga-lo dang isuburakalako be tagataga ne aedi iasasaki be kusi ono
utua ane iututu. 6 Ae-di iasasaki be ilako Saimon Pita-lo nge Saimon Pita
bokai ipile, "Tanepoa, ae-gu goasaki kana ki?"

7 Be Iesus ikatu be bokai irai, "Kaituka-tina tago kukaua rakana ka
uememaki, ata alauri masa gokaua!"

8 Be Pita bokai ipile, "Tago iboadu! Tagona-tina iboadu kaiko ngau ae-
gu goasaki!"

Kodeka Iesus itaguraki be Pita bokai irai, "Aem tago uasaki nge kaiko
tago ruangagu!"

9 Ata Saimon Pita bokai ipile, "Tanepoa, bokai nge moaki aegu-la
kuasaki. Luma-gu be pangana-gu goasaki be!"

10 Makara nge Iesus bokai ipile, "Tamoata ambe iruku nge aena-la
ka asakadi dapura kana. Kania moarunga ambe digoaza-doi ka isoaki.
Bokaibe kam nge kagoaza-doi ka kasoaki. Ata tago moarunga-doi.
Tekena-la neming ka tago igoaza uia!" 11 Iesus ikaua naita ka erekei luma-
dio nganangai kana. Bokai ka ipile tago moarunga-doi be digoaza.

12 Iesus tagataga ne aedi iasaki-doi nge kusi ne ipasi be dieno nge
kaba inanga be ilako be kabana-lo isoakiria. Kodeka bokai itegidi, "Kana
uemaka-kaming nge labu kakauataki ki tago? 13 Kam 'Tisa' be 'Tanepoa'
kana kakilakilaia. Nge iuia. Negu aragu oti ka kakilakilaia. 14 Ata ngau
Tanepoa be 'Tisa' neming ambe ae-ming uasaki. Be kam bokainatuka-la
kamamuzimuzi be neming mara-ming tarito-kaming aedi kamasasaki.
15 Ngau ambe negu-la be muzi ngae utongaki be kate. Bokaibe kaituka-
la ubasaki-kaming bokana, bokai kamuzimuzi. 16 Malipilipi tago teke
biabiadi kana iuasai. Tago-la! Be nge bokaina-la, tamoata nepia ipura
nge nepinepi ne tago iuasai. 17 Kana ngaedi ambe kakauataki, be alauri
kaememaki masa marou bibia kamadokidoki."

Iesus Ipile Masa Erekei Luma-dio Danangai
(Mat 26:20-25; Mar 14:17-21; Luk 22:21-23)

18 "Tago kam moarunga ka urara-kaming. Tamoata ngau ambe
unangadi be negu bokana udokidi nge ukauatakidi. Ata nge ono pile
ngaedi Nanaranga 'Buku' nena-lo dieno nge dakalingo, 'Tamoata maka
kangkang kanagu kikania-budurua-ma ka kaba imulenaki be ierekeia.'[m]

19 "Kana ngaedi isi tagona-la dipura be urakamingba-mua. Bokaibe
bong kana ngaedi dapura masa kamakauataka 'Ngau Nge Ngai.' 20 Moimoi
ka ura-kaming! Tamoata naita itaguraki be ngau tamoata unepi idoki be

---

[m] **13:18** Sam 41:9

iadoraki nge ngau ka idoka be iadoraka. Be tamoata naita ngau idoka be iadoraka nge ngau nepinepi negu ka idoki be iadoraki."

21 Iesus bokai ipile-doi nge ilona-lo be ilo-buku tagona-tina iuia, be mangata bokai ipile, "Moimoi ka ura-kaming! Tekem masa erekei luma-dio gonangaia!"

22 Bokai ipile nge tagataga ne nedia-la diededei. Tago dikaua naita ka irangarangaki. Diboangramo-ba.

23 Tagataga ne teke Iesus irereretakia-tina nge Iesus sakena-tinao isoaki. 24 Bokaibe Saimon Pita itaguraki be tagataga ngae aboabo-la mata irape be bokai irai, "Gotegi naita ka irangarangaki?"

25 Bokaibe tagataga ngae Iesus saringa isadi-lako be bokai itegi, "Tanepoa, naita ka kurangarangaki?"

26 Be Iesus ikatu be bokai ipile, " 'Bereti' mapala ngae udoki be suru-lo unangalako be tamoata nangata uiani nge ngai." Kodeka 'bereti' mapala nge idoki be suru-lo inangalako be Saimon natu, Iudas Iskariot nge iani. 27 Iudas 'bereti' mapala ngae idoki nge oaikiki-tina Satang ilona-lo isili.

Be Iesus itaguraki be bokai irai, "Kana goemaki kana nge goalale be oaikiki-tina goemaki!" 28 Ata tamoata makara moanako-lo disoaki-budu nge tagona-tina teke ikaua Iesus bakara ka Iudas bokai irai. 29 Iudas ka raba ono 'mone' dieneno idokidoki. Bokaibe ilodi dipile kangkang ono 'Pasoba' dakani kana nge ngazaza kana ka bokai irai. Be ilodi takadi nge bokai dinanga, "Masa 'mone' ngadoki be tamoata kana nedi tagotago ngandi kanana-ua?" 30 Iudas 'bereti' mapala ngae idoki nge oaikiki-tina ipusika be ialale. Makara nge ambe irodo.

Iesus Mata Ne Oauoau Iandi

31 Iudas ambe ialale nge Iesus bokai ipile, "Kodeka masa Tamoata Natu kaiboang be malama ngadoki. Be nge ngai ka Nanaranga kaiboang be malama ne mangata ngananga kana. 32 Be Nanaranga ka kaiboang be malama ne Natu-nalo mangata inanga masa nena-la be Natu-nalo mangata nganangai. Be kana ngae masa oaikiki-tina ngaemaki.

33 Be Iesus pilenga ibatadi be bokai iradi, "Natu-gu! Tago masa uanana sasalaga sake-mingo msoaki. Be masa kamaleleleia, ata ambe Iuda tamoata-la uradi bokana bokai mra-kaming kana, 'Kaba odio ngau mlako kanana-lo nge tago kaboadu kamalako.' 34 Mata oauoau ngau uiang-kaming nge bokai: Neming-la kamaererereretaki. Ngau-la urereretaki-kaming bokana neming kamaererereretaki. 35 Neming-la kaererereretaki masa tamoata moarunga dakaua kam ngau tagataga negu."

Iesus Ipileba-mua Pita Masa Ngapile Tago Ikauataki
(Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Kodeka Saimon Pita bokai itegi, "Tanepoa, inanga kulakolako?"

Be Iesus ikatu be bokai irai, “Kaba odio ngau mlako kana nge kaituka-
tina tago kuboadu golako. Ata alauri masa gotagaia.”
37 Be Pita itaguraki be bokai irai, “Tanepoa, bakara ka tago iboadu
kaituka-tina mtagaiko? Ngau uboadu kaiko kanabe mate!”
38 Kodeka Iesus ikatu be bokai irai, “Kaiko kuboadu ngau kanabe
gomate ki? Moimoina-tina ka uraiko! Mang tagona-la ngakatararaua be
masa bong toli gopile tago kukauataka!”

Iesus Tagataga Ne Ilodi Iaka-uiadi

14 1 Be Iesus kaba bokai ipile, “Ilo-ming moaki dibuku! Nanaranga
lama kamauniunia-lani, be ngau lama kamauniunia-lana! 2 Tama-gu
pera kana nge ilo bibia kokoko-tina dieno. Tago nge ambe tago mra-kaming.
Bokaibe mialale be kaba-ming tekedi miadoraki kana. 3 Ualale be kaba-ming
uiadoraki-doi masa kaba mule be mbaga-kaming be sakeguo kamasukoaki.
Bokai masa kaba odio ngau usoaki kanana-lo nge kam kamasoaki. 4 Kaba
odio ngau mlako kanana-lo nge zalaka ambe kakauatakia-doi.”

Iesus Ka Zala Tama-nalo Ilako

5 Iesus bokai ipile nge Tomas itaguraki be bokai irai, “Tanepoa, keka
tago kikaua inanga kulakolako. Masa bakara be zala gakauataki?”
6 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Ngau ka zala, ngau ka pile kalingodi
labudi, be ngau ka moauriuri-la soaki labu. Tamoata tago teke iboadu
zala takaia ngatagai be Tamagu-lo ngalako. Tago-la. Ngau-la ka zala.
7 Kam ambe ngau kakauataka. Bokaibe Tama-gu masa kamakauataki.
Bokaibe kaituka be ilako nge ambe Tama-gu kakauataki be ambe kate!”
8 Kodeka Pilip bokai ipile, “Tanepoa! Tamam goitiking-kama! Kuitiking-
kama nge iboadu-doi!”
9 Be Iesus ikatu be bokai irai, “Pilip, tago isi kukauataka ki? Uanana
sasalaga-tina mara-ming usoaki, ata isi tago kukauataka ki? Tamoata
naita ngau itea nge Tama-gu ka ite. Bakara ka bokai kupile, ‘Tamam
goitiking-kama?’ 10 Lama tago kuni ngau Tamagu-lo usoaki be Tama-gu
ngau-lo isoaki ki? Pile urara-kaming nge tago negu ilogu-lo ka dipurapura
be urara-kaming. Tago-tina. Nge Tama-gu ngau-lo isoaki ka nena-la
be malipi ne iememaki. 11 Pile ngaedi lama kamaungdi: Ngau Tamagu-
lo usoaki be Tama-gu ngau-lo isoaki. Pile ngaedi lama tago kaungdi
nge malipi ma kaiboangdi uememaki nge lama kamaungdi. 12 Moimoi
ka ura-kaming. Tamoata naita lama iunana masa malipi kaiboangdi
ngau uememaki bokana nge ngaememaki. Be kaba malipi ngau uemaki
ngaedi nge ngauasadia-tina, bakara ngau ambe Tamagu-lo mlako kana.
13 Bokaibe rakana aragu-o be kasinau masa memaki. Bokai masa Natu
malipinga-nao be Tama ara bibia-tina ngadoki. 14 Nge bokai ka rakana
teke kareretaki be ara-guo be kasinau nge memakia-la be kana!

Oli Spirit Rangakana-ba Mua Ipura

15 "Karerereretakau-tina nge mata negu moarunga uiang-kaming
nge kamatagatagadi be kamaememaki. 16 Masa Tama-gu mtegi be
Dumaduma teke ngang-kaming be ono kamakaiboang, be masa bokaina-
la sakeming-o ngasukoaki. 17 Oli Spirit ka kamadoki kana, be ngai ka pile
kalingodi moarunga labudi. Tamoata be aine moarunga kateka-o tago
diboadu Dumaduma ngae dadoki. Maka ma di tago dikauataki be tago
dite. Ata kam kakauataki, bakara ngai masa sakeming-lanao ngasukoaki
kana. Be masa iloming-lo anua ngadoki.
18 "Ata tago masa natu gadagadadi bokana mpereki-kaming be
kamasoaki. Masa kaba mule. 19 Uanana tago sasalaga isi dieno be masa
tamoata be aine moarunga kateka-o nge tago datea, ata kam masa
kamatea. Maka ma ngau moauriuri-la usukoaki. Bokaibe kam masa
moauriuri-la kamasukoaki. 20 Bong ngaranao masa kamakaua ngau
Tamagu-lo usoaki, be kam ngau-lo kasoaki ngau-la kam-lo usoaki bokana.
21 "Tamoata naita pilengagu idoki be itagatagadi nge ngau irerereretaka.
Be Tama-gu masa tamoata ngau irerereretaka nge ngarerereretaki. Be ngau
masa tamoata ngae mreretaki be negu-la mangata mnangaia be ngatea."
22 Kodeka Iudas (tago Iudas Iskariot) bokai ipile, "Tanepoa, bakara ka
keka matamaio nem-la mangata gonangaiko kana, be tamoata be aine
moarunga kateka-o nge tago?"
23 Be Iesus ikatu be bokai ipile, "Tamoata naita irerereretaka masa
sulengagu ngadoki be ngatagatagadi. Be Tama-gu masa tamoata
bokainaina ngarerereretaki, be gapuraru be sakenao anua gadokiaru.
24 Tamoata tago irerereretaka masa sulengagu tago ngadoki be
ngatagatagadi. Pile ngaedi upilepile nge tago ngau negu. Nge Tama-gu
ne. Ngai ka inepia be makare upura.
25 "Pile ngaedi nge isi sake-mingo usoaki ka urara-kaming. 26 Ata
Dumaduma, Oli Spirit ngau araguo be Tama-gu nganepi kana masa kana
ngaedi ngasule-kaming be kana moarunga urangaki nge ngailo-kauataki
be pilengagu ilo-ming dandi.
27 "Ngau ambe mpereki-kaming kana. Bokaibe ilo-uia upereka-kaming.
Nge ilo-uia negu ka upereka-kaming. Ilo-uia ngau uiang-kaming nge
tago ilo-uia kateka tamoata dianiang-kaming bokana. Tago. Bokaibe
ilo-ming moaki dibuku, be taburi-ming moaki dira. 28 Ambe bokai ura-
kaming be kalongo, 'Ambe mialale kana, ata masa kaba kam-lo mule.'
Kam moangi be karerereretaka nge iboadu suri-ming dauia ngau ambe
Tamagu-lo ulakolako. Maka ma Tama-gu ka ara biabia be ngau iuasaia.
29 Kana ngaedi isi tagona-la dipura be ngau urakamingba-mua. Bokaibe
alauri dipura masa lama kamauni. 30 Tago iboadu kaba masa pile takadi
mra-kaming, bakara kateka ngae anuatanepoa ne ambe ipurapura. Tago

iboadu bakara ngabasaka, 31 ata ngau urere tamoata be aine moarunga
kateka-o nge dakaua ngau Tama-gu urerereretakia-tina, be Tama-gu
pilenga moarunga nge ulolongori be ipilepile-la bokana kana moarunga
uememaki.
"Aria, kamatui be kaba ngaedi tapereki be talale!"

Iesus Ka 'Uain' Kaima

15 1 "Ngau ka 'uain' kaimana-tina, be Tama-gu nge uma-marau.
2 'Uain' saparadi kalingodi tago dipupuraki nge Tama-gu
itototo be irorokaki. Saparadi nangatadi kalingodi dipupuraki nge
imoadamoadadi be kaba didaladala be kalingodi kokoko dipupuraki.
3 Kam ambe moada-ming dipura be kagoaza. Pile ngau uiang-kaming
ane be moada-ming dipura be ilo-ming digoaza. 4 Bokaibe ngau-lanalo
kasoaki. Bokai masa ngau kam-lo msoaki. Kai-sapara tago teke iboadu
nena-ba kalingo ngapuraki. Tago-la. Kaima-nao ieno masa kalingo
ngapuraki. Bokaibe kam nge bokainatuka-la: Ngau-lo tago kasoaki nge
tagona-tina kaboadu kalingo-ming kamapuraki.
5 "Ngau nge 'uain' kaima, be kam nge 'uain' sapara. Tamoata naita
ngau-lanalo isoaki be ngau ngaia-lo usoaki masa kalingo kokoko
ngapuraki. Ngau tagotago nge tago iboadu kana teke kamaemaki.
6 Tamoata naita tago ngau-lo isoaki nge suri kai-sapara rokakadi
dipurapura be dimarangorango bokana. Kai-sapara bokainaina nge
dokiadi be eoa-lo rokakadialako dipurapura be dikarakara be dileualeua.
7 Ngau-lo kasoaki be pilengagu kam-lo dieno nge masa rerenga-minglo
kana teke kamasinautaki be masa ania-ming ngapura. 8 Kalingo-ming
kokoko kapupuraki nge ono Tama-gu ara bibia ngadokidoki kana ka
kalingo-ming kokoko kapupuraki. Bokai masa neming-la mangata
kamananga-kaming kam nge ngau tagataga negu.
9 "Tamagu-la irerereteka bokana, ngau ambe kam urerereteki-kaming.
Bokaibe ngau-la reretaka negu-lo kamasukoaki. 10 Pilengagu kalongo
be katagatagadi masa mrerereteki-kaming-la, ngau-la Tamagu pilenga
ulongolongo be utagatagadi be irerereteka bokana. 11 Ngau urere suri-uia
negu kam-lo daeno be suri-uia ngaedi nge iloming-lo dakauri. Bokai masa
suri-uia neming ngaedi nge ere-moarunga be iloming-lo daeneno. Nge
bokai ka pile ngaedi ura-kaming.
12 "Mata negu biabiatuka uiang-kaming nge bokai: Neming-la
kamaererereteki, ngau-la urerereteki-kaming bokana. 13 Bokai kamakaua:
Tamoata naita ruanga irerereteki dia-tina, be ono reretaka ne ngaedi
mangata ngananga kana nge masa ruanga ngaedi kanabe ngamate.
14 Pilengagu kadoki be katagatagadi nge kam ngau ruangagu. 15 Ambe
tago malipilipi negu kana mkilakila-kaming kana. Rakana teke malipilipi
kata bibiadi ne iememaki nge malipilipi tago ikauataki. Nge bokai ka

ruangagu kana mkilakila-kaming kana, bakara, pile moarunga Tamagu-lo udoki nge urakaming-doi be ono rakana ngaemaki kana be ilo ilelenaki nge kakauataki.

16 "Ngau nge tago kam ka kadoka be kanangaia. Tago. Ngau ka udoki-kaming be unanga-kaming be kamalale be kalingo-ming kamapuraki kana. Be kalingo-ming kapupuraki ngaedi masa nem-kueno daeneno. Bokai masa ara-guo be kana teke kareretaki be Tama-gu kasinaui nge ngang-kaming kana. 17 Mata negu uiang-kaming nge bokai: Neming-la kamaerereretaki.

Tamoata Moarunga Kateka-o Masa Dasegeaki-kaming

18 "Tamoata be aine moarunga kateka-o disegeaki-kaming nge ilo-ming bokai dakaua: ngau disegeakau-mua. 19 Kam kateka-tamoata bokana nge ambe tamoata be aine kateka-o nge nedi bokana darereretaki-kaming. Ata kam tago kateka ngae tamoata ne. Tago-la. Kam nge kateka ngaena-lo ka ngau udoki-kaming be unaguraki-kaming be ngau bokana kapura. Nge bokai ka tamoata be aine moarunga kateka-o disegeaki-kaming. 20 Pile ngaedi ambe ura-kaming nge ilo-ming dandi, 'Malipilipi tago biabiadi ne iuasai.'[n] Ngau sururu bibia dana masa kam bokainatuka-la sururu bibia dang-kaming. Sulengagu dalongo be datagadi masa kam sulenga-ming dalongo be datagadi. Tago be tago! 21 Masa ngau ara-guo be bokai dabasaki-kaming, bakara, naita ka nepinepi negu nge tago dikauataki. 22 Tago mpura be mradi ngau Tamagu-lo ka upura nge ambe muzigoala nedi tago. Ata nge ambe upura be uradi. Bokaibe tago iboadu zala dalelei be ono muzigoala nedi ngaedi dasibongaki. Tago-la. 23 Bokaibe, tamoata naita isegeaka nge Tama-gu ka isegeaki. 24 Malipi kaiboangdi ngau uememaki ngaedi nge tamoata tago teke iemaki. Bokaibe malipi kaiboangdi ngaedi tamoata be aine kateka-o maradi tago memaki bokana nge ambe tago iboadu muzigoala daemaki. Ata nge ambe kilala kaiboangdi uememaki nge dita. Moimoi kana ngaedi dita, ata Tama-gu keru disegeaki-kamairu! Bokaibe zalakadi ono dasibo kana nge tago. 25 Ata bokai dimuzi be ono pile tekedi Moses Mata nena-lo dieno nge dikalingo. Pile ngaedi nge bokai, 'Labu tagonganaba-lo disegeaka.'[o]

26 "Dumaduma neming masa mnepi be ngapura. Be nge ngai ka ngau mangata ngarangaka kana. Dumaduma ngae nge Tamagu-lo isoaki ka mnepi be ngapura kana. Ngai ka pile kalingodi labudi, be Tamagu-lo ka ipusika. 27 Be kam nge bokaina-doi kamabasaka: mangata kamarangaka. Maka ma kam ka matamatanatina-la be sakeguo kasukoaki."

16 1 "Pile moarunga ngaedi nge ambe urakaming-doi. Bokai masa tago iboadu kamatamong be lama unianga-ming kamarokaki.

---

[n] **15:20** Zon 13:16 [o] **15:25** Sam 35:19–69:4

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Masa pera ono serereinga nedia-lo datao-kaming be tago kamalakolako.
Moimoina-tina masa bong teke ngapura, be bong ngaranao masa ilodi
dapile Nanaranga malipi ne ka diememaki be daumoate-kaming. 3 Kana
ngaedi nge daemaki-la be kana! Maka ma Tama-gu tago dikauataki, be
ngau tago dikauataka. 4 Ata ngau ambe urakamingba-mua. Alauri kana
ngaedi dipura masa kamakaua ngau ambe ilo-kaua uiangkaming-doi.
Ata nge isi makare sakemingo usoaki. Nge bokai ka tago norane be
ura-kaming.

Oli Spirit Malipi Ne

5 "Ngau ambe nepinepi negu inepia be makare upura-lo ulakolako. Ata
tago teke bokai kutegia, 'Inanga kulakolako?' 6 Upile mpereki-kaming
kana ngena ilo-ming dibuku! 7 Ata moimoi ka ura-kaming. Kam kana ka
mialale kana. Tago ualale nge Dumaduma neming tago iboadu ngapura.
Mialale masa mnepi be ngapura. 8 Bong Dumaduma ngapura masa
muzigoala labu, Nanaranga matanao ado labu, be giriki lilita be adoraka
labu tamoata be aine moarunga kateka ngaena-o ngaitikingdi be dakaua.
Tamoata be aine kateka-o ilodi dipile kana ngaedi labudi dikauataki, ata
tago dikauataki. 9 Ilodi dipile muzigoala labu dikauatakia-uia, ata tago.
Maka ma lama tago diunana. 10 Be ilodi dipile Nanaranga mata-nao ado
dikauataki, ata tago. Maka ma ngau Tamagu-lo mlako kana, be makara
nge tago iboadu kamatea. 11 Ilodi dipile giriki lilitadi be adorakadi labu
dikauataki, ata tago. Maka ma kateka ngae anuatanepoa kana ambe
giriki ne lilitadi dipura be ileua ka isoaki.

12 "Kana kokoko-tina mrangaki-kaming kana, ata kaituka-tina masa
tago kaboadu pile mra-kaming kana nge labudi moarunga kamadoki
be kamakauataki. 13 Ata bong Oli Spirit ngapura masa ngasingara-
kaming be pile kalingodi nge labudi kamakauataki. Oli Spirit ka pile
kalingodi moarunga labudi. Tago masa ne pile ne ka ngapile kana.
Tago. Pile ilongo-ma nge ka ngapile kana! Be kana alauri dapura kana
nge masa ngarangaki-kaming. 14 Pile negu ka ngadoki be ngarangaki
be kamakauataki kana. Bokai masa ara-gu atabala-tina nganangai.
15 Maka ma Tama-gu kana ne moarunga nge ngau-doi negu. Nge bokai
ka ngau bokai upile Oli Spirit masa pile negu ngadoki be ngarangaki be
kamakauataki.

Ilo-Nodo Be Suri-Uia

16 "Uanana tago sasalaga isi dieno be masa tago kamatea. Ata alauri
masa uanana tago sasalaga be kaba kamatea."

17 Iesus bokai ipile nge tagataga ne alu nedia-la bokai diepilei, "Pile
ira-kita nge labudi baituka? Pile-ma ngaediare, 'Uanana tago sasalaga
be masa tago kamatea be alauri masa uanana tago sasalaga be kababe

kamatea.' Be pile ne takadi bokai ipile, 'Tamagu-lo mlako kana.' 18 Pile 'bong tago sasalaga' nge labudi baituka? Pile ipilepile ngaedi nge kita labudi tago takaua!"

19 Ata Iesus ikaua ambe dategi kana nge bokai iradi, "Masa bokai upile, 'Uanana tago sasalaga isi dieno be masa tago kamatea, be uanana tago sasalaga be kaba kamatea,' ka neming-la kaetegitegi ki? 20 Moimoi ka ura-kaming! Kam masa kamanodo be kamatang, ata tamoata be aine kateka-o masa suridi dauia. Ilo-ming masa danodo-tina, ata ilo-nodo neming masa ngatabuli be suri-uia ngapura. 21 Bokai mtonanga: Aine tinetine bong ono nekinga ne dapura masa sururu ngadoki. Ata ambe ineki-doi nge suri dauiani, bakara, natu teke ambe kateka ngaenao inekiaki. Be sururu ne idoki nge ilo daleuataki. 22 Be kam nge masa bokainatuka-la kana. Bong ngaedia-lo masa kamanodo-tina, ata alauri mte-kaming masa suri-ming dauia-tina kana. Be suri-uia neming ngaedi nge tagona-tina iboadu tamoata teke ngadokile-kaming.

23 "Be ramani bong ngae ipura masa tago kana teke kanabe ngau kamasinauia. Moimoi ka ura-kaming! Rakana teke ara-guo be Tama-gu kasinaui nge ngangkaming-la be kana! 24 Toira be imai nge tago sesu katoi be ara-guo be kasinau. Ata nge kodeka aragu-o be kamasinau masa kana kasinautaki nge kamadoki. Bokai masa suri-ming dauia-tina, be bokaina-la dauiauia.

Kateka Ngae Uasaia Ngapura Kana

25 "Ngau pile karamuamuakadi ane be urara-kaming. Ata alauri masa bong tekedi dapura, be bong ngaradia-lo masa tago pile bokainaina ane be mra-kaming. Tago. Masa pile mangatangata ane be Tama-gu mrangaka-kaming. 26 Be bong ngae ipura masa ara-guo be Tama-gu kamasinaui. Nge tago upile masa ara-mingo be Tama-gu msinaui. 27 Tago-la! Maka ma Tama-gu nena-la be irerereretaki-kaming. Ngau karerereretaka ka Tama-gu irerereretaki-kaming, be lama kauni ngau Tamagu-lo ka upura. 28 Ngau Tamagu-lo be makare kateka-o upura, be ambe kateka ngae mpereki be Tamagu-lo mlako kana."

29 Kodeka tagataga ne bokai dipile, "Gote, kodeka pile adoado kupilepile. Tago pile karamumuaki ane be kupilepile. 30 Kodeka kikaua kaiko kana moarunga kukauataki. Bokaibe, nge bakara ka gategiko be ono kana moarunga gakauataki? Maka ma keka ambe kikaua kaiko kana moarunga kukauataki! Be nge kodeka lama kiuni kaiko Nanaranga-lo ka kupura."

31 Be Iesus ikatu be bokai iradi, "Kodeka lama kauni ki? 32 Ata bong teke masa ngapura, be ambe ipura. Bong ngaranao masa kamairatu-ramo be anua nem-nem kamalako be rubegu-ba kamapereka be msoaki. Ata masa tago rubegu-ba msoaki. Tago! Tama-gu masa sakeguo ngasoaki.

33 "Kana ngaedi nge urakaming-ba mua. Bokai masa ngau-lo be masa
ilo-uia kamate be tamoata teke bokana kamasukoaki. Moimoi kateka
ngaenao masa moatubu bibia kamaitaita, ata kam kamakaiboang-tina!
Maka ma ngau ambe kateka ngae kaiboang ne moarunga uduaposa be
ubalaki!"

Iesus Nena-la Iraboni

17 1 Iesus pile ngaedi ipile-doi kodeka lang-lo itadalako be bokai
irabo, "Mamo! Bong negu ambe dipura! Natum kaiboang be
malama ne mangata gonanga. Bokai masa Natum ngataguraki be
kaiboang be malama nem mangata ngananga. 2 Maka ma kaiboang
moarunga ambe Natum luma-nao kusalangaki, be tamoata be aine
moarunga kateka-o nge Natum eruma disoaki. Bokai masa tamoata be
aine moarunga ne bokana kuiani nge ngaia-lo be moauriuri-la nem-
kusoaki dasukoaki. 3 Kaiko kukaua moauriuri-la nem-kusoaki soaki
ipurapura nge labu bokai: Masa dakaua kaiko nge moimoi be Nanaranga
be rubem-la ka Nanaranga. Be masa bokai dakaua Iesus Kristus nge
kaiko ka kunepi be makare ipura. 4 Malipi nem kuiana be kateka ngaenao
memaki be ono kaiboang be malama nem mangata mnanga kana nge
ambe umambuaki-doi. 5 Mamo! Matamata isi kateka ngae tago emaka
ipura be kaiboang malamakadi otioti dieno-kitaru ane be matam-o be
kaiboang be malama negu mangata gonanga.

Iesus Tagataga Ne Irabodi

6 "Tamoata be aine kudokidi kateka ngaenao be ngau kuiana ambe
mangata unangaiko be diteko. Tamoata be aine ngaedi nge kaiko-
ma nem-re! Be ambe kudokidi be ngau kuiana be pilengam didoki be
ditagatagadi. 7 Kodeka dikaua kana moarunga kuiana nge kaiko-lo ka
dipura. 8 Maka ma pile kuiana nge ambe uiandi be didoki. Di moimoi
be dikaua ngau kaiko-lo ka upura, be lama diuni kaiko ka kunepia be
makare upura.

9 "Be nge di kana ka uraborabo. Di ka tamoata nem be kudokidi be
lumagu-o kusalangakidi. Nge tago tamoata be aine moarunga kateka
ngaenao kana ka uraborabo! Tago! 10 Maka ma kana negu moarunga nge
kaiko nem, be kana nem moarunga nge ngau negu. Be dia-lo ka kaiboang
be malama negu mangata dipusika. 11 Ambe tago makare kateka-o
msoaki kana, ata di isi makare kateka-o dasoaki be ngau kaiko-lo mpura
kana. Mamo! Kaiko Kusim Rata! Aram kaiboang ne ane be goioiakidi
be aurukam-lo dasukoaki. Aram ngae ka ngau kuiana. Bokai masa di
tamoata teke bokana dasukoaki, kitarua-la tekedaru tasukoakiru bokana.
12 Sakedi-o usoaki nge aram kaiboang ne kuiana ane be uoioiakidi be
tago sesu ba diuai. Be aurukagu-lo disoaki be tago teke ileua. Tamoata-

la matamata be rangaka ipura ngaleua kana nge ka ileua. Takadi tago. Tamoata ngae ngaleua be masa pilengam 'Buku' nem-lo geretadi dipura nge ngaemaki be dakalingo.

13 "Mamo! Ambe kaiko-lo mpura kana. Kana ngaedi nge isi makare kateka-o usoaki be urangaki. Bokai masa suri-uia negu ere-moarunga be dia-lo ngaeno.

14 "Pilengam ambe uiandi, ata tamoata be aine kateka ngaenao nge disegeakidi. Di nge ngau bokana, tago kateka ngaena-onaona kaoa. 15 Tago godokidi be kateka ngae dapereki kana ka usinauiko. Tago. Nge goioiakidi be aurukam-lo dasukoaki kana ka usinauiko! Satang ngarepekidi takana! 16 Di nge tago kateka ngae tamoata kaoa. Be ngau bokai, tago kateka ngae tamoata kata. 17 Pilengam moarunga nge moimoi be kalingodi. Bokaibe pilengam kalingodi ngaedi ane be kusidi goaka-rati be gozageakidi be malipi nem daememaki. 18 Ngau-la kateka ngaenao kunepiauria bokana, ngau ambe kateka ngaena-lo unepidialako. 19 Be nge di kana ka negu-la uzageaka be ono malipi nem ratadi uemaki. Bokai masa di moimoi be nedia-la dazageakidi, be ono malipi nem ratadi daemaki.

Iesus Tamoata Lama Diuni Kanabe Irabo

20 "Nge tago dia-la kana ka urabo. Tago. Tamoata alauri pilengagu dandi be dadoki be lama dauni kana nge urabodi be. 21 Ngau urere tamoata teke bokana dasoaki. Mamo, kaiko-la ngau-lo kusoaki be ngau kaiko-lo usoaki bokana, bokainatuka-la, ngau urere di kitarua-lo dasoaki. Bokai masa tamoata be aine moarunga kateka-o lama dauni kaiko ka kunepia be kateka-o upura. 22 Ngau ambe kaiboang be malama kuiana nge uiandi, be ono tekedi bokana dasukoaki, kitarua-la tekedaru tasoakiru bokana. 23 Di zaiza bokainatuka taetekenanai: Ngau dia-lo usoaki, be kaiko ngau-lo kusoaki. Ngau urere tekedia-tina dapura. Bokai masa tamoata be aine moarunga kateka-o dakaua kaiko ka kunepia be makare upura, be kaiko di kurereretakidi, ngau-la kurereretaka bokana.

24 "Mamo! Ngau urere tamoata be aine ngau kuiana nge sakegu-o kaba odi-o usukoaki-lo dasukoaki. Bokai masa kaiboang be malama negu mangata daeno be daita. Kaiboang be malama ngaedi nge kaiko ka kuiana, bakara, kateka ngae isi tago emaka ipura be kaiko kurereretakau-tina.

25 "Mamo! Kaiko adoadom-tina! Moimoi tamoata be aine moarunga kateka-o nge tago dikauatakiko, ata ngau ukauatakiko. Be tamoata ngaedi ngau kuiana nge dikaua kaiko ka kunepia be makare upura. 26 Ngau ambe dia-lo mangata unangaiko, be masa bokai muzimuzi-la. Bokai masa reretaka nem ngau-lo dieno nge dia-lo daeno, be ngau negu-la masa dia-lo msoaki."

Iesus Uaura Ipura
(Mat 26:47-56; Mar 14:43-50; Luk 22:47-53)

18 1 Iesus irabo-doi kodeka tagataga ne zaiza Kidron dugua ditotoki
be ege takaianao dilako. Ege ngaranao nge 'olib' uma teke
ieno be makara dilako. 2 Iesus tagataga ne zaiza bong kokoko makara
diepurapurari. Bokaibe Iudas maka Iesus ngadoki be erekei luma-dio
nganangai kana nge kaba ngaradi ikauataki. 3 Bokai ka Iudas nena-la be
makara ipura. Rom koai-bagi tamoata kokoko be tamoata Nanaranga
pera ne dinarinaringi nge alu Iudas ibagadi be dipura-budu. Parasi be
tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi dinepidi ka Iudas zaiza be
dipura. Baratui be koalea be kana ono eunga didokidoki be dipura. 4 Ata
Iesus ikaua rakana ngapurani kana. Bokaibe arodi itui-lako be bokai
itegidi, "Naita kalelelei?"

5 Be di dikatu be bokai dipile, "Nasaret tamoata ara Iesus!"

Be Iesus bokai iradi, "Ngau maka!"

Iudas, maka Iesus idoki be erekei luma-dio inangai nge makara
tamoata ngaedi zaiza dituitui-budu. 6 Bong Iesus bokai ipile, "Ngau
maka," nge moarunga disoro be kateka-o ditapuloria. 7 Makara nge Iesus
kaba itegidi, "Naita ka kalelelei?"

Be di bokai dipile, "Nasaret tamoata ara Iesus!"

8 Kodeka Iesus bokai iradi, "Ambe urakaming-doi ngau ka ngai. Ngau ka
kalelelea nge tamoata ngaedi kamalikitakidi be dalale." 9 Nge ono pilenga
tekedi matamata be ipile nge dakalingo kana ka bokai ipile. Matamata be
Iesus bokai ipile, "Tamoata kuiana nge tago teke urokaki be ileua."[p]

10 Saimon Pita nge asi ono eunga teke ibagabagai. Makara nge ipasiki
be tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi nge malipilipi kana
itarapoaki. Itarapoaki nge kungi uana itaratotoki be itakoro. Malipilipi
ngae ara Malkus.

11 Makara nge Iesus itaguraki be Pita bokai iebuloi, "Asi nem kabana-
lo gomuleaki. Ilom ipile ngau tago uboadu sururu bibia Tama-gu ngana
kana nge mdoki ki?"

Iesus Ananias Aro Itui

12 Kodeka Rom koai-bagi tamoata nge pangana nedi zaiza be Iuda
tamoata nedi bibia ditaguraki be Iesus didokimatei be diuauri. 13 Be
dibagai be Ananias-lo dilakuaki. Ananias natu aineka nge Kaiapas iuati.
Be barasi ngaranao nge Kaiapas ka tamoata Nanaranga ditabatabai
biabiatuka nedi. 14 Kaiapas ka norane be Iuda bokai isingaradi, "Tamoata
teke moarunga lilidi-o be imate nge iuia."

---

[p] **18:9** Zon 6:39

Pita Ipile Iesus Tago Ikauataki
(Mat 26:69-70; Mar 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Saimon Pita be tagataga takaia nge Iesus muri ditagaiaru. Tamoata
Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi nge tagataga takaia ikauatakia-
uia. Bokaibe Iesus diaru be tamoata biabia ngae pera kana ari-dialo
disili-buduru. 16 Ata Pita eluku babaduadua-lo isoaki. Kodeka tagataga
takaia ipusika be aine pera babaduadua inarinaringi nge irai be Pita
ibagai be isiliaki. 17 Makara nge aine babaduadua inarinaringi Pita bokai
itegi, “Moimoi kaiko tamoata ngae tagataga ne kata?”

Be Pita ikatu be bokai ipile, “Ngau tago!”

18 Madidi nge ilaba-tina. Bokaibe tamoata Nanaranga ditabatabai
biabiatuka nedi malipilipi kana be tamoata Nanaranga pera ne
dinarinaringi nge eoa tekedi ditau be diboaling be diboatoboato. Be Pita
ilako be ditui-budu be eoa iboatoboato.

Iesus Tamoata Nanaranga Ditabatabai Biabiatuka Nedi Aro Itui
(Mat 26:59-66; Mar 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Kodeka tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi nge
itaguraki be Iesus tagataga ne be sulenga itegiaki. 20 Be Iesus ikatu be
bokai ipile, “Ngau mangata ka tamoata be aine moarunga usulesuledi.
Sulengagu moarunga nge pera ono serereinga-lo be Nanaranga pera
nena-lo be uememaki. Makara ka Iuda moarunga dipurapura be
dikabukabuni. Tago sesu zuguma-lo be pile negu usuletaki. Tago-la!
21 Nge bakara ka ngau kutegia? Tamoata dilongolongora ka gotegidi. Pile
bakarairai upilepile nge di dikaua.”

22 Iesus bokai ipile nge tamoata Nanaranga pera ne dinarinaringi
teke itaguraki be izamposani be bokai irai, “Kaiko naita kata ka pile
bokainaina ane be tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi bokai
kurai?”

23 Be Iesus ikatu be bokai irai, “Pile tago uia kaoa ka upile nge mangata
gopile be tamoata makare disoaki dalongo. Ata nge pile kalingodi ka
upile, bakara ka kuzamposana?”

24 Iesus isi uauauri-la isoaki be Ananias itaguraki be tamoata
Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi ara Kaiapas-lo inepalako.

Pita Kaba Ipile Iesus Tago Ikauataki
(Mat 26:71-75; Mar 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Pita nge isi makarana-la eoa iboatoboato be isoaki. Kodeka tamoata
takadi disoaki-budu nge bokai ditegi, “Kaiko tamoata ngae tagataga ne
kata ki?”

Be Pita iaoli be bokai ipile, “Ngau tago!”

26 Kodeka tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi malipilipi kana teke Pita bokai irai, “Kaiko-tina bokana ‘olib’ uma-lo tamoata ngae zaiza be uteko?” Tamoata ipile nge Malkus dara ne kata. Malkus kungi takaia ka Pita itaratotoki.

27 Makara nge Pita kababe iaoli be bokai ipile, “Ngau tago!” Bokai ipile nge oaikiki-tina mang ikatararaua.

Iesus Pailot Aro Itui

(Mat 27:1-2, 11-14; Mar 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Anua nge ambe ngazama kana. Kodeka Iesus nge Kaiapas pera kanana-lo ka dibagai be Rom tamoata nedi biabia[q] ara Pailot pera kanana-lo dilakuaki. Iuda tamoata nge ‘Pasoba’ moanako dakani kana, be direre mata nedia-lo goagoaza-la dasoaki. Bokaibe Pailot pera kanana-lo tago disili. Maka ma tago direre dabolo. **29** Kodeka Pailot ipusika be bokai itegidi, “Giriki nangatadi ka tamoata ngaenao kanangalako?”

30 Be di dikatu be bokai dirai, “Giriki tago ngaemaki nge tago iboadu kaiko-lo gaeluaki! Nge giriki iemaki!”

31 Ata Pailot bokai ipile, “Kam neming-la be kamabagai be mata neming kamatagadi be giriki ne kamaliliti!”

Makara nge Iuda dikatu be bokai dirai, “Iei! Mata nema dibabari-kama keka tago kiboadu tamoata teke gaumoatei!” **32** Kana ngaedi bokai dipura be ono Iesus pilenga tekedi norane be ipile nge dikalingo. Norane be Iesus mate bakarairai ngamate kana nge irangaki-doi.

33 Makara nge Pailot kaba pera kanana-lo isili be Iesus ikilai be bokai itegi, “Kaiko Iuda anuatanepoa kandi ki?”

34 Ata Iesus bokai itegi, “Tegi ngae nge nem ilom-lo ka ipura ki tamoata takaia ka iraiko?”

35 Be Pailot ikatu be bokai irai, “Ngau Iuda kata ka masa tegi ngae ilogu-lo ngapura? Iuda ruangam be tamoata Nanaranga neming ditabatabai dimuamuadi ka didokiko be ngau-lo dieluakiko. Rakana giriki kuemaki?”

36 Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Anua ono mtanepoa kana nge tago kateka ngaenao ieno. Anua negu ono mtanepoa kana makare kateka ngaenao ngaeno bokana nge ambe malipilipi kanagu daoiaka be Iuda tago iboadu dauaura. Ata nge anua negu ono mtanepoa kana nge kaba takadia-lo ieno.”

37 Kodeka Pailot bokai itegi, “Kaiko anuatanepoa kata ki?”

Be Iesus ikatu be bokai ipile, “Moimoi ka kupile ngau anuatanepoa kata! Nge labu ngaenao ka kateka ngaenao nekiakagu ipura. Malipi negu kateka ngaenao nge pile moimoi be kalingo mangata mrangaki kana.

---

[q] **18:28** ‘kiapi’

Tamoata moarunga pile moimoi be kalingo ilona-lo disoaki nge ngau dilongolongora."

38 Be Pailot itaguraki be Iesus bokai itegi, "Pile moimoi be kalingo nge rakana?"

Pailot bokai itegi, kodeka ipusika be Iuda bokai iradi, "Giriki labu tago teke uteani! 39 Ata mata neming tekedi bokai dieno: 'Pasoba' bong-lo nge tamoata uaura-lo disoaki maradi teke mrubetaki be miang-kaming. Karere Iuda anuatanepoa kana-ming mlikitaki be ngalale ki?"

40 Be di dimere be bokai dipile, "Ngai moaki! Barabas gorubetaki be goang-kama!" Barabas nge koai biabia teke ungguma Rom iemakadi ka uaura-lo isoaki.

Iesus Kai Kapalapala Uauau-o Rokatagaka Kana

19 1 Makara be Pailot ipile be Iesus rautotoka ipura. 2 Kodeka koai-bagi tamoata ditaguraki be anuatanepoa kusi-sili nedi sasalaga dadara nge teke Iesus disiliakani be kauta teke oarige ragaragadi oti diraulemoang nge didoki be pangana-nao dinangai. 3 Kodeka ono disamanaganaga be bokai dirarai, "Iuda anuatanepoa kandi, iboadu soakingam dasalaga-tina!" Be dilakolako be lili-nao dizamposaposani.

4 Kodeka Pailot kaba ipusika be Iuda bokai iradi, "Kamate, ambe mdokamai be ono kamakaua ngau giriki ne labu tago teke ute." 5 Bong Iesus ipusika nge kauta oarige ragaragadi oti ememaki be kusi-sili daradara inangananga be ipusika. Ipusika-mai nge Pailot bokai ipile, "Kamate! Tamoata ngae maka!"

6 Bong tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata nedi bibia Iesus dite nge dimere be bokai dipile, "Kai kapalapala uauau-o rokatagaka ngapura! Kai kapalapala uauau-o rokatagaka ngapura!"

Makara nge Pailot bokai iradi, "Kam kamabagai be neming-la be kai kapalapala uauau-o kamarokatagaki. Ngau giriki labu tago teke ono utealako!"

7 Ata Iuda dikai be bokai dipile, "Keka mata nema teke ieno. Be mata nema ngae ipile tamoata ngae ngamate, bakara, ngai ipile ngai Nanaranga Natu, be Nanaranga diaru iriringa-diaru tekedi!"

8 Pailot pile ngaedi ilongo nge kodeka taburi ira-tina. 9 Be pera kanana-lo isili be Iesus bokai itegi, "Kaiko inanga kata?"

Ata Iesus tago sesu pile ikatu.

10 Makara nge Pailot bokai ipile, "Ngau raia-gu kusege ki? Tago kukaua ngau kaiboang dienona be uboadu mpile be rubetakam ngapura ki mpile be kai-o rokatagakam ngapura?"

11 Kodeka Iesus bokai ipile, "Nanaranga kaiboang iangko ka atabalagu kulako. Tago ngangko bokana nge tago kuboadu gobalaka. Bokaibe tamoata maka idoka be lumam-o inangaia nge muzigoala ne kaiko muzigoala nem diuasadi be dilako-tina."

12 Pailot bokai ilongo nge zala ilelei be ono Iesus ngarubetaki kana,
ata Iuda isi bokai dimeremere be dipilepile-la, “Tamoata ngae kulikitaki
be ialale nge kaiko tago ‘Sisa’ ruanga. Tamoata naita nena-la ipile ngai
anuatanepoa kata nge ‘Sisa’ ka iduai.”
13 Pailot bokai ilongo nge Iesus eluku ilakuaki be ilako be bagi ne ono
giriki adorakao isoakiria. Bagi ono giriki adoraka nge pera ege ara “Patu
Zala”-lo ka ieno. Ibru pile-lo nge “Gabata” kana dipile.
14 Ambe saringatuka amari malala ngaeno kana. Ngazama nge ‘Pasoba’
bong kana. Be nge amari ngaena-lo ka Iuda ngado nedi ono ‘Pasoba’
rakeaka dimoataautaungaki. Bokaibe Pailot itaguraki be Iuda bokai iradi,
“Naka! Anuatanepoa neming maka!”
15 Ata di dikatu be bokai dipile, “Rokaka ngapura! Rokaka ngapura! Kai
kapalapala uauau-o rokatagaka ngapura!”
Ata Pailot kababe itegidi, “Kam karere anuatanepoa neming kai-o
rokatagaka ngapura ki?”
Ata tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi nge bokai dipile,
“Keka anuatanepoa nema tagotago! ‘Sisa’ nema nge otioti!”
16 Kodeka Pailot itaguraki be Iesus idoki be iandi be kai-o rokatagaka
ngapura kana.

Iesus Kai Kapalapala Uauau-o Rokatagaka Ipura
(Mat 27:32-44; Mar 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kodeka Rom koai-bagi tamoata nge Iesus didoki be dibagai. 17 Be nena-
la be kai kapalapala uauau ne ibazi be kaba aradi “Tamoata Pangana
Pakina-ba Kaba Ne”-nalo ilako. Ibru pile-lo nge Golgota kana ditugani.
18 Makara nge kai kapalapala uauau-o dirokatagaki. Be tamoata rua
nge Iesus zagenao kai kapalapala uauau-o dirokatagaki-diaru. Takaia
oanana-o be takaia ngasina-o. 19 Pailot ipile be pile tekedi digere be kai
ono Iesus dirokatagaki-o diuauri. Bokainatuka digere, “Iesus Nasaret
Tamoata, Iuda Anuatanepoa Nedi.” 20 Ierusalem-lo be golako kaba ono
Iesus rokatagaka ipura kanana-lo nge tago kasau. Bokaibe Iuda kokoko-
tina dipura be gere ngaedi dileze. Pile ngaedi nge pile bibia toli-lo
digere: Ibru pile, Rom pile be Grik pile. 21 Iuda tamoata nedi Nanaranga
ditabatabai dimuamuadi pile ngaedi dita nge diebulo be Pailot bokai
dirai, “Moaki Iuda Anuatanepoa nedi kana kugere. Bokai gogere, ‘Nena-la
ipile ngai Iuda Anuatanepoa nedi.’ ”
22 Ata Pailot ikatu be bokai iradi, “Pile ngau ugere nge ambe ugere ka
dieno. Bokaina-la daeno.”

Iesus Kusi Ne Dinege

23 Rom koai-bagi tamoata Iesus dirokatagakia-doi, kodeka kusi ne
inangananga nge didoki be subuka oati dinanga be teke-teke nedi didoki.

Kusi-sili ne salagalaga eruma inanganangaia-la ka ieno. Kusi-sili ngae nge kusi-doi teke mapala ane ka emaka ipura, be atabala be ibala eruma nge kalaura tago. 24 Bokai ka Rom koai-bagi tamoata nge bokai dipile, “Kusi-sili ngae moaki tasereki. Guzui teke taemaki, be ono takaua masa naita ngadoki.” Tamoata ngaedi bokai dimuzi be pile tekedi Nanaranga ‘Buku’ nena-lo dieno nge dikalingo. Pile ngaedi nge bokai dieno:

> “Kusi negu unangananga dinege be nedi didoki. Be kusi-sili negu nge guzui teke diemaki be diuasai be didoki.” (Sam 22:18)

Bokaibe koai-bagi tamoata ngaedi nge pile-la ngaedi ka ditagadi be bokai dimuzi.

25 Makara kai kapalapala uauau Iesus ono dirokatagaki saringa nge tina Maria, tina taritoka, Maria Klopas roa, be Magdala aine ara Maria nge dituituito. 26 Iesus tina be tagataga ne irerereteki dituitui-buduru be ite-diaru nge tina bokai irai, “Nge natum!” 27 Kodeka tagataga ne bokai irai, “Nge tinam.” Bokaibe bong ngaranao be ilako nge tagataga ngae Maria ibagai be pera kanana-lo isukoaki.

Iesus Imate

(Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 Iesus ikaua kana moarunga ambe emakadi dipura be dimanubu, be ono Nanaranga ‘Buku’ ne pilengadi iemaki be dikalingo. Kodeka bokai ipile, “Madole umate.”

29 ‘Uain’ kapisa nge makara tabira tekena-lo ieno. Bokaibe kusi mapala matoli teke didoki be ‘uain’ kapisa ngaena-lo dinangalako be kai ara ‘isop’ sapara tekenao dinangai be didokiteteki be Iesus uasi-nao dinangai. 30 Iesus ‘uain’ kapisa ngae ising nge bokai ipile, “Ambe imanubu!” Kodeka pangana itobilaki be imate.

Iesus Io Ane Nagutobaia Ipura

31 Amari ono Iesus imate nge Iuda moarunga ngado nedi dimoatautaungaki be ono ‘Pasoba’ moanako dirakerakeaki. Ngazama nge ‘Sabat’ bong biabia teke kana. Bokaibe Iuda tago direre ‘Sabat’-o tamoata matedi bokai kai-o datobitobi. Makara nge dilako be Pailot ditegi be ae-di dakingkoto be daoridi kana. 32 Kodeka Rom koai-bagi tamoata nge dilako be tamoata rua Iesus zagenao dirokatagakidi nge ae-diaru dikingkoto. Takaia dikingkotoni be alauri nge dilako be takaia dikingkotoni. 33 Dilako be Iesus ae dakingkoto kana nge dite ambe imate ngena ae tago dikingkoto. 34 Ata Rom koai-tamoata teke itaguraki be io ne idoki be Iesus garangana-lo inagutobai be dara be dang dimumuraki.

35 (Tamoata kana ngaedi ita nge ambe mangata irangaki. Kana ngaedi mangata irangaki nge moimoi be kalingodi. Ngai nena-la ikaua pile ngaedi nge kalingodi. Bokai masa kam lama kamauni be.) 36 Kana

ngaedi Iesus bokai dipurani be ono pile ngaedi Nanaranga ‘Buku’ nena-lo dieno nge dikalingo, “Tapou masa tago teke ngamakoto.”[r] 37Pile takadi Nanaranga ‘Buku’ nena-lo dieno nge bokai,

“Tamoata io ane nagutobaia ipura masa tadala ngapura.” (Zek 12:10)

Iesus Kumraka Ipura

(Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56)

38Alauri nge Arimatea tamoata ara Iosep ilako be Pailot itegi be Iesus mate nge ngabagai kana. (Iosep nge Iesus tagataga ne kata, ata komangaba-lo. Ngai Iuda imatatakuridi.) Pailot isumoala be Iosep ialale be Iesus mate nge ibagai. 39Tamoata teke norane be oabubu-lo Iesus ipurakani ara Nikodimas nge Iosep diaru dialale-buduru. Nikodimas nge ngesi boaudi otioti ono matedi dikirikiridi be ono tago oaikiki-la be dimoapurupuru nge idokidoki be dialaleru. Ngesi ngaedi nge kai ‘mir’ be ‘alo’ patudi oti ka diemaki be moatubungadi nge kaleti pile-lo ‘30 kilogrem’ bokana. 40Dialaleru be Iesus mate dioriaru be ngesi ono matedi dikirikiridi ane dikiriaru, kodeka kusi ono matedi disukusukumdi ane disukumiaru. Ungguma Iuda nge tamoata matedi bokai dibabasakidi noko dikumkumrakidi. 41Kaba ono Iesus rokatagaka ipura saringadi nge uma teke ieno. Uma ngae ilona-lo nge patu-boazinga ono tamoata kumraka teke ieno. Boazinga ngae isi oauoau-tina be tamoata tago teke isi ono kumraka ipura. 42Bong ngaranao ka Iuda ngado nedi dimoataungaki be ngazama be ‘Pasoba’ darakeaki kana. Be patu boazinga ono tamoata matedi kumrakadi dipurapura nge ngarana-la ka makara saringa ieno. Bokaibe Iesus didoki be makara dilakuaki be dikumraki.

Poda Ubanaba

(Mat 28:1-8; Mar 16:1-8; Luk 24:1-12)

20 1Iesus kumraka ipura be izama be kaba irodo be izama[s] nge Magdala aine Maria oabuna-tina isi tago izama-uia be boazinga ono Iesus kumraka ipura-lo ilako. Makara ipura nge patu ono poda aoa onota ipura nge ambe gegeaka ipura. 2Makara nge ipapanana-la be ialale be Saimon Pita be tagataga takaia Iesus irereretaki nge bokai ira-diaru, “Tanepoa ambe poda-nalo dipasiki be tago kikaua inanga dinangai!”

3Kodeka Pita be tagataga takaia nge dialaleru be poda datearu kana. 4Dipapanana-lanaru be dialaleru, ata tagataga takaia Pita aro imua be poda-lo ilako mua. 5Ilako-pura nge iboadukulako poda ilona-lo nge kusi ita, ata tago isililako. 6Saimon Pita alauri imai nge ilako-soasoa poda ilona-lo. Be kusi ono Iesus sukuma ipura 7be kusi ono pangana disukumi nge bokai dieno be ita. Kusi ono pangana disukumi nge nena-la ilokumia-

---

[r] **19:36** Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 [s] **20:1** Kita tapile “Sande”-o.

uia be muku laua-o ieno, tago kusi takadi zaiza dieno-budu. 8 Kodeka tagataga takaia ipura-mua nge isili. Isili be kana bokai ita nge lama iuni Iesus mate-lo be imarang. 9 (Maka ma imai be bong ngaradia-lo nge Nanaranga 'Buku' ne labudi isi tago dikauataki Iesus masa mate-lo be ngamarang.) 10 Makara be tagataga ne ruoti nge anua-lo dimuleru.

Iesus Magdala Aine Maria Ipurakani
(Mat 28:9-10; Mar 16:9-11)

11 Ata Maria isi makarana-la poda sakenao itui be itangtang. Itangtang-la be iboaduku be poda ilona-lo iela-lako 12 nge 'enzel' rua kusi oaoaoa dinanganangaru makara sakeka ono Iesus dinangai kanana-lo disoakiru be ite-diaru. Takaia pangana ieno kana isoaki, be takaia ae dieno kana isoaki.

13 Makara nge tamoata ngae-diaru Maria bokai ditegiaru, "Aine, bakara ka kutangtang?"

Be Maria ikatu be bokai ira-diaru, "Tanepoa negu dibagai be tago ukaua inanga dinangai!"

14 Maria bokai ipile be ibuiri nge Iesus makara ituitui be ite, ata tago ikaua nge Iesus ka ituitui. 15 Kodeka Iesus bokai itegi, "Aine, bakara ka kutangtang? Naita kulelelei?"

Maria ilo ipileni tamoata uma makara iadoadoraki ka itegi. Be bokai irai, "Biabiadi, kaiko ka kubagai nge goraia inanga kunangai!"

16 Kodeka Iesus itaguraki be bokai ikilai, "Maria!"

Makara nge Maria ibuiri be Iesus italari be Ibru pile-lo bokai ipile, "Raboni!" (Raboni nge " 'Tisa.' ")

17 Kodeka Iesus Maria bokai irai, "Moaki oguo kudauraki! Isi tago Tamagu-lo ulako. Goalale be taritokagu bokai goradi, 'Ngau ambe Tamagu be kam Tama-ming, be ngau Nanaranga negu be kam Nanaranga neming-lo mulelako kana.' "

18 Kodeka Magdala aine Maria nge ialale be tagataga ne iradi ngai ambe Tanepoa ite. Be pile Iesus irai nge tagataga ne iradi.

Iesus Tagataga Ne Ipurakadi
(Mat 28:16-20; Mar 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Nge ambe rairaituka bong ono Iesus imarango. Iesus tagataga ne nge Iuda dimatakuridi be pera ono disoaki nge babaduadua dionoti-matei be disoaki. Kodeka Iesus ipura be maradi itui be bokai iradi, "Ilo-uia kam-lo ngaeno!" 20 Bokai ipile, kodeka luma be ae itikingdi. Bong Tanepoa dite nge suridi diuia-tina.

21 Kodeka Iesus kaba bokai iradi, "Ilo-uia kam-lo ngaeno! Tama-gu inepia bokana, ngau mnepi-kaming kana!" 22 Bokai ipile kodeka auka odio ieuri-lako be bokai iradi, "Oli Spirit kamadoki! 23 Tamoata naita

kateka-o muzigoala ne karokakile masa Nanaranga muzigoala ne ngaedi ngarokakile. Muzigoala ne tago karokakile masa Nanaranga tago iboadu ngarokakile!”

Iesus Be Tomas

24 Bong Iesus tagataga ne ipurakadi nge teke ara Tomas (ara takaia Didimas) nge tago disoaki-budu. Tomas nge Iesus tagataga ne kulemoa-be-rua kata. 25 Tagataga takadi Tomas dite be dirai di Tanepoa dite nge Tomas bokai ipile, “Luma ditobadi kana tago uita be kabogu tago unangalako, be garanga-nalo io oti dinagutobai kana luma-gu tago unangalako nge tagona-tina iboadu lama muni!”

26 Amaridi lima-rua muridi nge Iesus tagataga ne kaba pera ilona-lo dikabuni be disoaki. Bong ngaranao nge Tomas zaiza disoaki-budu. Babaduadua nge dionoti-matei, ata Iesus ipura be maradi itui be bokai ipile, “Ilo-uia kam-lo ngaeno!” 27 Kodeka itaguraki be Tomas bokai irai, “Kabom makare gonangai. Luma-gu goita! Lumam gonanaraki be garangagu-lo gonangalako. Ilo-rua ilom-lo ieno nge gorokakia-tina, be lama-ba gouni!”

28 Be Tomas ikatu be bokai ipile, “Tanepoa negu be Nanaranga negu!”

29 Kodeka Iesus bokai irai, “Kaiko kutea ka lama kuni! Ata tamoata tago itea, be lama-ba iuni nge suri dauiani!”

Buku Ngae Labu

30 Iesus kilala kaiboangdi kokoko-tina takadi tagataga ne matadio iemaki, ata ‘Buku’ ngaedia-lo tago geretadi dipura. 31 Makare geretadi dipura nge kamaita be ono lama kamauni Iesus ka Kristus, Nanaranga Natu. Be lama kaunani masa ara-nao be moauriuri-la kamasukoaki.

Iesus Tagataga Ne Lima-rua Ipurakadi

21 1 Alauri nge Iesus kaba tagataga ne dang biabia ara Taibirias[t] zagenao ipurakadi. Iesus bokainatuka be ipurakadi: 2 Saimon Pita, Tomas (ara taka Didimas), Kena anua ege Galili kaba-lo tamoata Nataniel, Zebidi natu ruoti be tagataga rua takadi nge makara Taibirias zagenao disoaki. 3 Makara disoaki nge Saimon Pita bokai ipile, “Mlako be raka mrokaki be ika mdoki kana.”

Makara nge tagataga takadi bokai dipile, “Talale-budu.” Be kati-o dibuli be dialale, ata oabubu ngarana-lo nge ika tago teke didoki.

4 Ambe anua izama-sereki nge tamoata teke kabu-lo ituitui, ata tagataga ne tago dikilalangi nge Iesus. 5 Kodeka Iesus bokai itegidi, “Ruanga, ika teke kadoki ki tago?”

---

[t] **21:1** Nge dang biabia makasi bokana ara Galili-re.

Be di dikatu be dipile, “Tago-tina!”

6 Makara nge Iesus bokai iradi, “Raka kana-ming kati ege oanana-o kamarokakalako masa ika alu kamadoki!” Kodeka raka kandi kaba dang-lo dirokakalako. Dirokakalako nge ika kokoko-tina dilako be tago diboadu darepeka-rake.

7 Makara nge tagataga Iesus irerereteki nge Pita bokai irai, “Nge Tanepoa!” Saimon Pita bokai ilongo nge kusi-sili ne atabala inanganangai ipasiki be ieno nge kaba iokoria-ba be dang-lo inoku-lako be ingara be itoka. 8 Be tagataga takadi nge kati-o be ika raka-lo dikauri nge dirape be Pita ditagai. Tago kasau-tina ka dipoatipoati. Masa kaleti ngaua-lo nge ‘90 mita’ bokana ka dipoatipoati. 9 Ditoka nge manggeta tekedi dikarakara be dita. Manggeta ngaedia-lo nge ika be ‘bereti’ dieno.

10 Kodeka Iesus bokai iradi, “Ika kaituka-tina kadoki alu kamadokimai.”

11 Iesus bokai ipile nge Saimon Pita dang-lo itaolako be raka kabu-lo irepekaoro. Ika nge biabia-biabia rube ka didoki, moarunga. Moimoi ika kokoko-tina didoki, ata raka tago imasare. 12 Kodeka Iesus bokai iradi, “Kamamai be kamamoanako!” Ata tagataga tago teke itegi, “Kaiko naita?” Di dikaua nge Tanepoa ka makara isoaki. 13 Kodeka Iesus ilako be ‘bereti’ be ika idoki be iandi. 14 Mate-lo be imarang muri nge, nge bong tolia ka tagataga ne ipurakadi.

Iesus Be Pita

15 Dimoanako-doi nge Iesus itaguraki be Saimon Pita bokai itegi, “Saimon, Zon natu, kaiko moimoi be kurerereteka be reretaka nem ngaedi nge tamoata ngaedi reretaka nedi diuasadi ki tago?”

Be Pita ikatu be bokai pile, “E, Tanepoa! Kaiko kukaua ngau urerereteki ko!”

Kodeka Iesus bokai ipile, “ ‘Sipisipi’ natu negu goakokolangdi!”

16 Be Iesus kaba bong ruaia itegi, “Saimon, Zon natu, kaiko moimoi be kurerereteka?”

Be Pita ikatu be bokai ipile, “E, Tanepoa! Kaiko kukaua ngau urerereteki ko!”

Be Iesus bokai irai, “ ‘Sipisipi’ negu goarogurogudi!”

17 Kodeka Iesus kaba bong tolia itegi, “Saimon, Zon natu, kurerereteka ki tago?”

Makara nge Pita ilo ibuku-tina, bakara, nge ambe bong tolia ka itegi, “Kurerereteka ki tago?” Bokaibe Pita bokai irai, “Tanepoa, kaiko kana moarunga kukauataki. Kaiko kukaua ngau urerereteki ko!”

Be Iesus bokai irai, “ ‘Sipisipi’ negu goakokolangdi! 18 Moimoi ka uraiko. Isi amunangam-lo nge nem-la be kusi nem kuokoko be rerengam-lo inanga golako kana nge golako-ba. Ata ambe kukamoangbia masa lumam gonanaraki be tamoata takaia lumam ngauau be tago rerengam-lo

ngabagaikolako.” 19 Iesus bokai ipile nge Pita mate bakarairai ngamate be
ono Nanaranga ara atabala-tina nganangai kana ka bokai ipile. Kodeka
Iesus Pita bokai irai, “Gotagaia!”

Iesus Be Tagataga Takaia

20 Pita ibuiri nge tagataga Iesus irereretaki nge muri itagatagai be ite.
(Tagataga ngae ka Iesus moanako nena-lo Iesus saringanatuka isoaki be
bokai itegi, “Tanepoa, naita ka erekei luma-dio nganangaiko kana?”)
21 Pita tagataga ngae bokai ite nge Iesus itegi, “Tanepoa! Be tamoata
ngae?”
22 Be Iesus ikatu be bokai irai, “Ngau urere be moauriuri-la ngasoaki
be kaba mule kana nge iboadu-tina! Bakara ka ilom ibuku? Ata kaiko
gotagaia!” 23 Iesus pile ngaedi ipile nge pile tekedi bokainatuka ege-
ege dilako tagataga ngae masa tago ngamate. Ata Iesus tago ipile
tagataga ngae masa tago ngamate. Tago. Ngai bokai ipile, “Ngau urere
be moauriuri-la ngasoaki be kaba mule kana nge iboadu-tina! Bakara ka
ilom ibuku?”
24 Tagataga ngae ka kana ngaedi mangata irangaki be ambe ‘buku’-lo
igere. Be kita takaua kana ngaedi nge moimoi be kalingodi.

Pile Ono Manubunga

25 Iesus kana kokoko-tina takadi iemaki, ata tago geretadia-doi dipura.
Ngau ilogu ipile geretadia-doi dapura nge ambe kateka ngaenao kaba
tago daboadu ono ‘buku’ ngaedi daeno. Maka ma dikoko-tina!

‘Apostel’ Malipingadi

1 1 Biabiadi Teopilus, ‘Buku’ negu matamata ugere-lo nge kana
moarunga Iesus iemaki be isuletaki nge ugere. Kana iemaki be
isuletaki nge matamatanatuka imarangaki-lo 2 nibe ilako bong etatabala
lang anua-lo lakuaka ipura-lo daga. Ambe etatabala lang anua-lo lakuaka
ngapura kana nge Oli Spirit kaiboang nena-lo be ‘apostel’ ne sikeng
iandi. ‘Apostel’ ne ngaedi nge nena-la be idoki be inangadi. 3 Imate be
imarang nge bong kokoko-tina nena-la be muzi kolo-kolona-lo be nena-la
mangata itikingdi be ono kaua ipura ngai moimoi be moauriuri isoaki.
Kana ngaedi nge amaridi kulemoadi-oati ilodia-lo be iemaki. ‘Apostel’
ne moarunga nge dite be bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge
irangakadi. 4 Be bong teke diepurari be disoaki-budu be dimoanakonako
nge bokai iradi, “Ierusalem anua moaki kapereki noko. Lumaluma maka
Tamagu moimoi be irangaki be ngau ambe urangaki nge kamarapungi.
5 Maka ma Zon dang-ba ane ka ruku ono tamalinga ane be tamoata be
aine irukudi, ata kam masa saringatuka Oli Spirit kulubobi ane rukua-
ming dapura.”

Iesus Lang Anua-lo Lakuaka Ipura

6 Bong ‘apostel’ Iesus zaiza diepurari be disoaki nge ‘apostel’ ditaguraki
be Iesus bokai ditegi, “Tanepoa, masa bong ngaedia-lo be Israel
anuatanepoa kandi kababe gomuleakadi be nedia-la dapapananuakidi ki?”
7 Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Bong nangata ki amari nangata kana
ngaedi dapura kana nge Tamagu-la ka kana ne, be ngaia-la ka kaiboang
nena-lo be iememaki. Be nge bokai ka kam tago kaboadu kamakaua bong
nangatanao masa dapura. 8 Ata bong Oli Spirit oming-o ngabala masa
kaiboang iloming-lo dakauri, be masa mata-ita negu bokana be Ierusalem
anua-lo, ege moarunga Zudea kaba-lo be Samaria kaba-lo, be ngalako
ege-ege kateka-o nge kamarangaka.”
9 Pile ngaedi ipile-doi nge matadia-lo ka diteate be lang-lo ikautaki,
be oaru teke isukumi be tago dite. 10 Isi makara ditui be etatabala
lang-lo ditadatadalako nge oaikiki-tina tamoata rua kusi oaoaoadi
dinanganangaru nge dipuraru be bokai sakedi-o dituitui.

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Be bokai dipileru, “Galili tamoata, bakara ka bokai katui be
etatabala lang-lo katadatadalako? Tamoata ngae Iesus maka mata-ming-lo
be lang-lo bagalako ipura masa bokainatuka-la kateate be lang anua-lo
bagalako ipura bokana be kababe ngamule.”

Iudas Dumaia

12 Kana ngaedi muridi nge ‘apostel’ Olib buku dipereki be Ierusalem
dilako. Kaba ngaradia-lo be ilako Ierusalem anua-lo nge kaleti ngaua-lo
‘kilomita’ teke. 13 Ierusalem-lo dilako nge pera ono disukoaki-lo disili.
Pera ngae nge ilo atabalabala-lo ka disukoaki. ‘Apostel’ makara dipura
nge: Pita, Zon, Zems, Endru, Pilip, Tomas, Batolomiu, Matiu, Alpeas natu
Zems, Zilot kata ara Saimon, be Zems natu Iudas.
14 Be bong kokoko nge diepurapurari be aine disukoaki-budu zaiza
diraborabo. Iesus tina Maria be taritoka nge rabo ngaradia-lo dipurapura
be. 15 Be nge bong teke tamoata be aine maka Iesus lama diunani diepurari
be disoaki ka Pita itui-rake be ngaradi kana. Tamoata be aine dipura
nge kokotangadi ‘120’ bokana. Kodeka Pita bokai ipile, 16 “Taritokagu,
Nanaranga ‘Buku’ ne bokainatuka be dikalingo: Toira be Debiti ipileba-
mua Iudas masa tamoata maka Iesus dauauri kana nge ngamuadi be
datagai be Iesus-lo ngalakuakidi. Pile ngaedi nge Oli Spirit ka ipilepile be
Debiti aoa-nalo dipusika. 17 Iudas nge kita kata, bakara nangaia ipura be
malipi neda muku ngaemaki kana. 18 ‘Mone’ maka Iudas idoki be ono mata
ne goalakadi iemaki nge idoki be kateka teke ono izazai. Be nge makara
ka nena-la itapai, be dabuliki idodoraki, be isapasi be izampoaki, be boura
be tinae dimumuraki. 19 Tamoata be aine moarunga Ierusalem anua-lo
nge kana ngae dilongoraki. Bokaibe kateka ngara nge pile nedia-lo bokai
ditugani: Akeledama. Pile ngae labu nge bokai, ‘Dara Kateka.’
20 “Maka ma ‘Buku’ ara ‘Sam’-lo nge Iudas rangaka bokai digere,
‘Pera kana iboadu pereka ngapura be ubana-ba ngaeno. Tamoata
tago teke iboadu ono ngasoaki.’ (Sam 69:25)
Be takadia-lo nge bokai dieno,
‘Tamoata takaia iboadu kaba ngadoki be malipi ne ngaemaki.’
(Sam 109:8)
21 “Bokaibe tamoata teke tanangai be Iudas kaba ngadoki. Tamoata
ngae nge bong moarunga Tanepoa Iesus marada isoaki nge ngai zaiza
talalale-budu. 22 Bong matamatanatuka Zon tamoata be aine irukurukudi
be isulesuledi nibe imai Iesus bagaia ipura be ikautaki nge tamoata
bokainaina nge marada-la isukoaki. Tamoata bokainaina ka tanangai
kana. Bokai masa ngai mata-ita bokana be masa kita zaiza be Iesus mate-
lo be maranga tarangaki.”
23 Bokaibe tamoata rua dirangakidi be takaia danangai kana. Tamoata
ngae-diaru nge Iosep be Matias. Iosep ara takaia Barsabas. Bong alu nge

Zastius kana kilaia ipurapura. 24 Kodeka bokai dirabo, “Tanepoa, kaiko ka
tamoata be aine moarunga ilodi kukauataki. Tanepoa, bokaibe goitiking-
kama tamoata ngae-diaru nge nangata ka kunangai 25 be malipi maka
‘apostel’ bokana Iudas ipereki be kabanatina-lo ilako nge ngadoki.”
26 Dirabo-doi, kodeka ara ngae-diaru nge digere be dizumkaki be
takaia direpeki. Ara maka direpeki nge Matias. Bokaibe Matias dokia
ipura be ‘apostel’ kulemoa-be-teke zaiza dinangaia-budu.

Oli Spirit Ibala

2 1 Bong biabia ara ‘Pentekos’ ipura nge tamoata be aine moarunga
Iesus lama diunani nge kaba tekedia-lo diepurari be disoaki. 2 Makara
nge oaikiki-tina garurui kanabibia tekedi lang-lo dipurapura be dilongori.
Garurui ngaedi nge suri oasa kanabiabia garuruinga bokana. Garurui ngaedi
dipura nge pera ono disoaki nge disukumia-doi. 3 Kodeka kana teadi eoa
pururuingadi bokana dita. Kana ngaedi nge ege-ege pera-lo dilako. Kodeka
kana ngaedi nedia-la dienegei be dilako tamoata be aine moarunga makara
disoaki nge teke-teke odio dibala. 4 Be bong odio dibala nge teke-teke Oli
Spirit kaiboang ne ilodia-lo ikauri. Makara nge ambe pile takadia-lo dipilepile.
Oli Spirit ka kaiboang iandi be pile takadia-lo dipilepile.
5 Makara Ierusalem-lo nge Iuda alu ege-ege kateka-o ka dipura nge disoaki.
Tamoata ngaedi nge Moses Mata ne be Iuda mata nedi ditagatagadia-tina uia.
6 Be bong garurui ngaedi dilongo nge dipura be makara tamoata be aine Iesus
lama diunani disoaki kana dikabuni. Tamoata ngaedi nge dipitilaki-tina be
ieboangi-ramo, bakara di teke-teke nge tamoata maka Iesus lama diunani pile-
tina nedia-lo dipilepile be dilongoridi. 7 Iuda tamoata ngaedi nge dipitilaki-tina
be panganadi ditatai be bokai dikabakidi, “Nge rakana ipura? Tamoata ngaedi
maka dipilepile nge Galili tamoata kaoa! 8 Ata nge baituka be pile-tina neda-
lo dipilepile be talongolongo? 9 Kita nge ungguma ngaedi kaoa: Patia, Midia,
Ilam, Mesopotemia kaba-lonalona, Zudea kaba-lonalona, Kapadosia, Pontus,
Esia, 10 Prigia be Pampilia, Izip be kaba maka Sairini saringa dieno ege Libia
kaba-lo. Be kita alu nge Rom kaoa! 11 Kita Rom alu nge Iuda kaoa be alu nge
Ungguma Takadi ka Iuda mata nedi tatagatagadi kaoa. Be kita alu nge Krit
be Arebia kaoa! Ata kita moarunga nge pilengadi pile-tina neda-lo dipilepile
be talongolongo! Pile dipilepile nge kana kanabibia Nanaranga iemaki ka
dirarangaki!” 12 Makara nge dipitilaki-tina be aoa-diaba disanganga. Bokaibe
nedia-la bokai dietegitegi, “Kana ngaedi nge labudi baituka?”
13 Ata alu ditaguraki be tamoata be aine lama diuni nge dingengeridi
be bokai dipile, “Tamoata ngaedi nge ‘uain’ dising be diboang.”

Pita Pilenga

14 Kodeka Pita ‘apostel’ kulemoa-be-teke zaiza ituirake be ipi-tina be
tamoata be aine moarunga bokai iradi, “Iuda ruangagu be tamoata be

aine makare Ierusalem anua-lo kasukoaki. Kamalongora! Kana ngaedi
labudi mpasi be kamalongo. Be pile mpile kana nge kamalongo-tina uia.
15 Keka tago 'uian' kising be kiboang, kam ilo-ming dipile bokana. Tago.
Maka ma nge isi '9 kiloki' oabunabiabia! 16 Bokainatuka kamakaua. Kana
kaituka dipurapura nge toira-la 'Propet' Zoel igere bokana,

17 "Nanaranga bokai ipile, 'Bong alalaurituka-lo masa Oli Spirit negu
tamoata moarunga odio msuburakaria. Natu-ming moanekadi
be ainekadi masa 'propet' bokana pile mumuakadi dapilepile.
Tamoata amuna neming masa rai-kaba kalingodi daitaita, be
kamoangbibia neming masa negu-la be raio kaba ita mianiandi.
18 E! Moimoi. Be bong ngaradia-lo masa Oli Spirit negu dududu kanagu
moane be aine odio msuburakaria be. Be masa pile mumuakadi
dapilepile.
19 Be makatabala lang-lo masa kilala kaiboangdi memaki, be
makeruma kateka-o masa kilala negu memaki. Be dara, eoa be
kasu matolidi masa dapura.
20 Tanepoa Bong ne biabia malamaka otioti ngapura kana masa amari
ngaoabubu be kalea masa dara bokana ngadaradara.
21 Be bong ngaranao masa tamoata rangguma Tanepoa ara-nao be
disinaunau uketadi be muleakadi dapura.' " (Zoel 2:28-32)

22 "Kam Israel tamoata kungi-ming kamananga be pilengagu ngaedi
kamalongo! Nasaret tamoata Iesus ka mrangaki kana. Ngai moimoi
Nanaranga ka idoki be iang-kaming. Be malipi ne nge mangata-tina
iememaki be kaita. Ngai luma-nao ka Nanaranga itaguraki be kilala
kaiboangdi, kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki be kilala takadiaba
nge iememaki. Kam neming-la nge kana ngaedi kakauataki. 23 Nanaranga
ne rerenga be kauangana-lo be toira be ilo itekenanai be ipile Iesus
masa kam luma-mingo nangaia ngapura. Be ambe kadoki be tamoata
muzigoala ememaki luma-dio kanangai be kai kapalapala uauau-o
dirokatagaki. Nge kam ma ka kaumoatei! 24 Ata Nanaranga itaguraki be
mate-lo be imarangaki. Nge ono mate sururu ne ngairatudi kana ka bokai
ibasaki, bakara mate tagona-tina iboadu Iesus ngadokimatei. 25 Maka ma
Debiti bokainatuka Iesus irangaki,

'Bong moarunga nge Tanepoa arogu isukoaki be uteate. Ngai
oanagu-lanao ka isukoaki. Bokaibe tago iboadu ilogu ngabukuna.
26 Labu ngaenao ka ilogu iuia-tina be pile moarunga upilepile nge suri-
uia pile ka upilepile. Be kaniagu moarunga nge Nanaranga ono
unangalako be urapurapu.
27 Bokai ka tago iboadu mariabakagu mate kaba-lo gopereki be ngasoaki.
Be malipilipi kanam kusi-rata tago iboadu golikitaki be ngamoapuru.
28 Kaiko ambe zala ono moauringa-lo ilako nge kuitikina, be sakeguo
kusukoaki nge kuememaka be surigu diuiauia.' (Sam 16:8-11)

29 "Taritokagu, nge bokai nge bokai kamakaua. Bong Debiti pile ambe upile ngaedi ipile nge tago nena-la ka irangaki! Tago. Maka ma ngai ambe imate be kumraka ipura be poda isi kaituka makare sakedao ieno. 30 Moimoi ngai 'propet' kata. Be pile moimoi be Nanaranga irai nge ikauataki. Nanaranga pile tago tototo ane be Debiti irai masa tubu teke alauri ngaia-la bokana anuatanepoa biabia ngapura. 31 Nanaranga rakana ngaemaki kana nge Debiti ita-doi. Bokaibe Kristus mate-lo be maranga nge bokainatuka irangaki, 'Tago mate kaba-lo pereka ipura. Be kusi tago imoapuru.' 32 Nanaranga ambe Iesus-tina ngae ka mate-lo be imarangaki. Be keka nge mata-ita ne bokana. 33 Nanaranga ambe Iesus idokiteteki eta-tina be kaba aradi bibiatuka oana-nao inangai, be itaguraki be Oli Spirit idoki be iani. Oli Spirit ngae nge Tama toira be moimoi be irangakani. Bokaibe kana kaituka-tina kaita be kalongo nge Iesus lumaluma ne omaio isuburakiria ka kate be kalongoraki. 34 Moimoi Debiti nena-la lang anua-lo tago ilako, ata bokai ipile,

'Nanaranga Tanepoa itaguraki be Tanepoa negu bokai irai: Makare
kaba aradi bibiatuka oana-guo gosoaki,
35 nibe erekei nem mduaposakidi be ae salangaka nem bokana aem
babadi erumadi mnangadi.' (Sam 110:1)

36 "Bokaibe Israel tamoata be aine moarunga bokai kamakaua: Iesus ma maka kam kai kapalapala uauau-o karokatagaki nge ka Nanaranga iemaki be Tanepoa be Kristus ipura!"

37 Bokaibe bong tamoata be aine pile ngaedi dilongo nge ilodi dibuku-tina be Pita be 'apostel' takadi bokai diradi, "Tarito, masa rakana gaemaki?"

38 Be Pita itaguraki be bokai iradi, "Kam teke-teke moarunga nge muzigoala neming kamarokaki be Iesus Kristus ara-nao be ruku ono tamalinga ane rukua-ming dapura. Bokai masa Nanaranga muzigoala neming ngarokaki, be Nanaranga lumaluma ne Oli Spirit nge kamadoki. 39 Maka ma Nanaranga pile moimoi be iemaki nge kam be natu-ming be tamoata kasau kaba-lo disoaki ka iemaka-kaming. Nge kam-ma maka Nanaranga neda Tanepoa ikilakaming-re!"

40 Pita mangmang bokai iungdi kodeka pile kokoko takadi ane be bokai iakorodi, "Neming-la kamauketi-kaming be masa sururu bibia tamoata muzingadi goalakadi ngaedi kaituka disoaki dadoki kana nge kamairatudi." 41 Bokaibe tamoata kokoko-tina pile ngaedi lama diungdi be Iesus ara-nao be rukuadi dipura. Be amari ngarana-lo nge '3,000' tamoata be aine ditaguraki be Kristus ungguma ne disilidi. 42 Be tamoata be aine ngaedi nge bong kokoko 'apostel' zaiza disukoaki-budu be sulengadi dilongolongo, be soaki-uia muzi be moanako ono Iesus ilodi dianiani kana[a] be rabo ono soaki-uia dokinga nge diememaki.

---

[a] **2:42** Inggilisi pile-lo nge "Communion" kana dipile.

Tamoata Lama Diuni Soakingadi

43 Kilala kaiboangdi be kilala takadia-ba nge kokoko-tina ‘apostel’
diemaki. Bokaibe tamoata be aine moarunga nge dipitilaki-tina be
dikabakidi. 44 Tamoata be aine lama diuni moarunga nge disukoaki-budu
be kana nedi moarunga nge dinegenege-budu. 45 Kateka nedi be kana
nedi takadi kaoa ka ‘mone’ odio didoki nge ‘mone’ ngaedi nge danege. Be
‘mone’ ngaedi nge tamoata naita rakana tekena-lo itukura nge dani, ira
ireretaki datagadi be dani. 46 Izamaizama nge Nanaranga pera nena-lo
uko teke bokana diepurapurari. Be pera kandia-lo nge dimoanakonako-
budu. Moanako nedi nge suri-uia be ilo-uia-lo be diememaki.
47 Nanaranga dirakerakeaki, be tamoata be aine takadi ditetedi nge
dimakarakaradia-tina. Be bong moarunga nge Tanepoa idumadumadi be
tamoata be aine ambe uketadi dipurapura nge isilisiliakidi.

Tamoata Tapou Matedi Adoraka Ipura

3 1 Bong teke rairai, amari ambe siriki tolia-nao bokana nge Pita
be Zon dilakoru Nanaranga pera nena-lo be daraboru kana. Nge
rabo bong ka makara dilakoru. 2 Makara Nanaranga pera nena-lo nge
babaduadua biabia teke ieno ara “Kulanglang,” be tamoata teke tapou
matedi nge makara isoaki. Tamoata ngae nge natumuku-tina be tapou
matedi. Bokaibe izamaizama makara dieleluaki be tamoata Nanaranga
pera nena-lo dilakolako nge ‘mone’ isinaunaudi. 3 Bong Pita be Zon ite-
diaru ambe dasiliru kana nge ‘mone’ isinau-diaru. 4 Isinau-diaru nge
diaru adoado-la didedeiaru be Pita bokai ipile, “Godede-kamairu!” 5 Pita
bokai ipile bokana tamoata ngae nge idede-diaru. Ilo ipileni masa kana
teke daniaru. 6 Ata Pita bokai irai, “Ngau ‘mone’ negu tago, ata kana
ienona masa miangko. Nasaret tamoata Iesus Kristus ara-nao be uraiko
gotui be goalalale!”

7 Kodeka luma oana-nao idauraki be idumai be ituirakarake. Tamoata
ngae ituirake nge oaikiki-tina ae be kuzubu dikai. 8 Be inaulaki be ae-
nao itui, kodeka makara be ialalale. Kodeka Pita be Zon itaga-diaru
be Nanaranga pera nena-lo disilito. Bong disilisilito nge tamoata ngae
itaguraki be ialalale, inokunoku be Nanaranga irakerakeaki be disilito.
9 Be tamoata be aine kokoko-tina makara disoaki nge dite ialalale be
Nanaranga irakerakeaki. 10 Be bong dikilalangi ngai ka “Babaduadua
Kulanglang”-lo isukoaki be isinaunau nge dipitilaki-tina kana ngae bokai
ipurani.

11 Kodeka tamoata sinaunau adoraka ipura nge itaguraki be Pita be Zon
idokimate-diaru be makara Nanaranga pera ne ege “Solomon Sumasuma”
ne kana ditugani kana-lo dituituito. Makara nge tamoata be aine makara
disoaki nge dipitilaki-tina be dipanana be dipura makara “Solomon

Sumasuma" nena-lo. 12 Bong Pita tamoata be aine itedi nge bokai ipile,
"Israel tamoata, bakara ka kana ngae kate be kapitilaki? Bakara ka
bokai kadededekamairu? Ilo-ming dipile nge kaiboang nemairua-lo, ki
Nanaranga mata-nao kiadoru ka tamoata ngae kiemakiaru be ialalale?
Tago-la! 13 Ngena Abaram, Aisak be Zekop Nanaranga nediato be tamada
be tubuda Nanaranga nedi ka malipilipi ne Iesus ara biabiatuka iani,
be ono tamoata ngae iuia. Iesus ma maka kadoki be erekei luma-dio
kanangai be umoatea ngapura kanana-re! Be bong Pailot aro tuiraka
ipura nge Pailot ilo itekenanai be ngarubetaki kana, ata kam kataguraki
be lili-be-matanao kaolitaki be kasegeaki. 14 Tamoata maka Kusi Rata be
Adoadona-tina nge ka kasegeaki be kasumoala be tamoata maka tamoata
takadi iumoatemoatedi nge Pailot irubetaki be iang-kaming. 15 Bokaibe
tamoata maka tamoata moarunga moauriuri soaki-lo ilakulakuakidi nge
kaumoatei. Ata Nanaranga itaguraki be mate-lo be imarangaki. Be keka
nge kana ngae mata-ita ne. 16 Be nge lama uninga-lo be Iesus ara-nao ka
tamoata ngae kam kakauataki be makare kateate nge Nanaranga kania
iaka-kaidi. Nge Iesus ara kaiboang nena-lo be lama uninga maka Iesus-
lo ieno ane ka Nanaranga tamoata tapou matedi nge iaka-uiaki be ambe
iuia-doi, neming-la mata-ming-lo kate bokana.

17 "Taritokagu, kodeka bokai kamakaua. Ngau ukaua kana maka
tamoata neming bibia zaiza be Iesus kabasakini nge ilo-ming tago
kalelenaki noko kaemaki. Ramoramo-ba ka kamuzi. 18 Maka ma toira-tina
be Nanaranga itaguraki be 'propet' ne aoa-dialo be ipile Kristus ne masa
sururu bibia ngadoki be ngamate. Be Nanaranga ambe bokainatuka-la
ka imuzi be ono pilenga ngaedi dikalingo. 19 Bokaibe muzigoala neming
kamarokaki be Nanaranga kamatalari. Bokai masa Nanaranga muzigoala
neming ngarokakile-ming be ilo-ming ngaka-goazadi. 20 Bokai kamuzi
masa Tanepoa-lo kaiboang oauoau kamadoki be ono kamasiombe be
ilo-ming dakarai. Bokai masa Nanaranga ngataguraki be Iesus nganepi
be iloming-lo ngasukoaki. Maka ma Iesus ka toira be kam kanabe
nangaia ipura ngai ka Kristus. 21 Ata kaituka-tina masa lang anua-lo
ngasukoaki nibe Nanaranga kaba kana moarunga ngaemaki be oauoau
dapura, toira-la 'propet' ne kusidi-ratadi aoa-dialo ipile bokana. 22 Maka
ma Moses bokai ipile, 'Nanaranga neming Tanepoa masa mara-ming ka
tamoata-tina neming teke nganaguraki be 'propet' ngau bokana ngapura.
Pile moarunga ira-kaming nge kamalongori. 23 Tamoata naita pilenga
tago ilongo masa rokaka ngapura be Nanaranga tamoata ne ngaperekidi
be tago maradi ngasukoaki.' 24 Be moimoina-tina 'propet' moarunga
Samuel-lo be imai pile nedi dieno nge bong kaitukatuka nge dirangaki-
doi. 25 Nanaranga pile moimoibe 'propet' ne irangakidi nge kam Iuda ka
iemaki-kaming, be taoa ne toira tubu-ming zaiza iemaki nge kam zaiza
be neming-budu. Abaram-la irai bokana, 'Natum be tubum-lo ka tamoata

be aine moarunga kateka-o maroudi kana.' 26 Bokaibe bong Nanaranga itaguraki be Malipilipi ne inangai be inepi nge kam Iuda-lo ipura mua. Ono ngamarou-kaming be muzi neming goalakadi kamarokaki kana ka inepi be kam-lo ipura mua."

Pita Be Zon Iuda 'Kansolo' Nedi Arodi Dituiru

4 1 Pita be Zon nge isi dipilepile-lanaru be tamoata Nanaranga ditabatabai, tamoata Nanaranga pera ne dinarinaringi pangana nedi be Sadiusi dipura. 2 Di nge namadi dira-tina, bakara 'apostel' nge tamoata be aine moarunga disulesuledi Iesus ambe mate-lo be imarang. Bokai disulesuledi nge ono dipilepile matemate moimoi iboadu mate-lo be damarang. 3 Bokaibe ditaguraki be Pita be Zon diuauri-diaru be uaura pera-lo dinanga-diaru. Ambe rairaituka ka diuauri-diaru bokana makara uaura pera-lo disoakiru be izama. 4 Ata tamoata be aine maka pile ngaedi dilongo nge kokoko-tina Iesus lama diunani. Bokaibe kokotangadi iraketina '5,000' moarunga.

5 Izama nge Iuda tamoata nedi dimuamua, tamoata nedi bibia be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge Ierusalem-lo diepurari be dikabuni be disoaki. 6 Tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi ara Ananias be Kaiapas, Zon, Aleksanda, be Ananias dara ne takadi Nanaranga ditabatabai nge makara maradi disoaki. 7 Kodeka Pita be Zon nge dikeliaki-diaru be tamoata bibia ngaedi arodi dituiraki-diaru be bokai ditegi-diaru, "Kaiboang nangatadi ki naita ara-nao ka kana ngae kaemakiaru?"

8 Makara nge Oli Spirit kaiboang ne Pita ilona-lo dikauri be Pita itaguraki be bokai iradi, "Iuda tamoata nedi kamuamua be tamoata bibia! 9 Tamoata tapou matedi muzi iauia emakani ipura be baituka be aka-uiaka ipura kana ka kaituka kakila-kamairu nge 10 bokai kamakaua Israel tamoata be aine moarunga zaiza: Tamoata ngae makare aroming ituitui nge Nasaret tamoata ara Iesus Kristus ara-nao ka aka-uiaka ipura be ambe iuia-doidoi. Iesus-ma maka kam kai kapalapala uauau-o karokatagaki, be ngai ka Nanaranga mate-lo be imarangakia-re! 11 Iesus ka Nanaranga 'Buku' ne bokai dirangaki,

> 'Ariri maka kam pera kelikeli kasegeaki ka pera kaiboang ne.'
> (Sam 118:22)

12 "Nanaranga tago masa tamoata takaia ara-nao be tamoata moarunga ngauketidi. Tago-la. Iesus-la ara-nao ka masa ngauketidi. Bokai kamakaua: Lang eruma nge ara maka tamoata buleakidi dipurapura nge tago takaia ieno be ono masa Nanaranga ngauketi-kita. Tago-la!"

13 Bong tamoata bibia ngaedi kaba bokai dita Pita be Zon nge tamoata-ramoba kaoa be sule bibia-lo tago dilakoru, ata tago taburi-diaru dira be pile dikaturu nge dipitilaki-tina. Makara nge ilodia-lo dikaua tamoata

ngae-diaru nge Iesus zaiza dialalale-budu. 14 Bokaibe masa ba sesu dapile!
Maka ma tamoata tapou matedi adoraka ipura nge makara maradi
ituitui! 15 Kodeka dinepi-diaru be eluku dilakoru be rubedia-ba disoaki
be bokai dietegi, 16 "Tamoata ngaedi masa bakara tabasakidi? Tamoata
moarunga makare Ierusalem anua-lo nge dikaua tamoata ngae-diaru
kilala kaiboangi biabia-tina kata ka diemakiaru. Be kita neda-la tago
taboadu tapile-ra kana ngae tago diemakiaru! 17 Ata ono pile ngaedi
tababaridi be tago iboadu tamoata be aine maradi kaba dalaba kana
nge tapile-kaidi be moaki sesu kaba Iesus ara-nao be tamoata teke pile
diraiaru."

18 Kodeka Pita be Zon dikeliaki-diaru be disiliru be pile kakai ane
be bokai dira-diaru, "Moakina-tina sesu Iesus ara-nao be kapileru ki
kasuleru."

19 Ata Pita be Zon dikaturu be bokai dipileru, "Neming-la be kamaliliti
be kamakaua mata nangata ka Nanaranga mata-nao iado. Pilenga-ming
gatagatagadi ki Nanaranga pilenga gatagatagadi? 20 Maka ma keka
nemai-la be kana kita be kilongoraki! Bokaibe gararangaki-la kana. Tago
iboadu gamanaua."

21 Makara be tamoata bibia ngaedi ditaguraki be pile kaiboangdia-
tina ane dibabari-diaru be dirubetaki-diaru be dialaleru. Tamoata
bibia ngaedi tago dikaua masa baituka be sururu dandiaru, bakara
tamoata be aine moarunga nge kana ipura ngae dite be ambe Nanaranga
dirakerakeaki. 22 Tamoata maka kilala kaiboangi ono emaka ipura nge
barasi ne ambe kulemoadi-oati iuasadi.

Tamoata Be Aine Lama Diuni Dirabo

23 Pita be Zon rubetaka-diaru dipura nge oaikiki-tina dialaleru be
tamoata be aine nediarua-lo dilakoru be tamoata Nanaranga ditabatabai
dimuamuadi be Iuda bibia nedi baituka dira-diaru nge diradi. 24 Be bong
tamoata be aine ngaedi pile ngaedi dilongo nge ilodi dietekenanai be
malonga teke bokana be Nanaranga bokai dirabo, "Tanepoa, kaiko ka
lang be kateka be makasi kuemaki. Be kaiko ka kana moarunga lang-lo,
kateka-lo be makasi-lo dieno nge kuemaki. 25 Oli Spirit nem kaiboang
nena-lo be malipilipi kanam, tubuma Debiti kurai be bokai ipile,

> 'Bakara ka Ungguma Takadi ilodi dididudui-tina? Bakara ka
> tamoata takadi dirabaraba, ata rabangadi tago dikalingolingo?
> 26 Anuatanepoa moarunga kateka-o koai kana be dikatiuanauana,
> be tamoata bibia moarunga nge diekapokapotaki be Tanepoa
> diduaduai, be Kristus ne diduaduai.' (Sam 2:1-2)

27 "Moimoina-tina Erot be Ponsius Pailot ditagurakiru be Ungguma
Takadi be Israel tamoata zaiza anua ngaena-lo diepurari be pile dipali
be malipilipi nem kusi rata Iesus nge diumoatei. Malipilipi nem ngae

ka kuburengi be Kristus kunangani. 28 Diepurari be nem rerengam be
kaiboang nem-lo kana moarunga matamata be kurangaki dapura kana
nge diemaki. 29 Tanepoa, kodeka pile nedi ono diakataburi-ra-kama nge
ilom ngandi be malipilipi kanam goakakai-kama be pilengam ramoramo
mangata gapilepile. Moaki taburima dirara be kipilepile. 30 Kodeka
lumam gonanaraki be moremore odio gonangaria be dauia. Be kilala
kaiboangdi be kilala kaiko-la kuboadu goemaki nge malipilipi nem kusi-
rata Iesus ara-nao be goememaki."
31 Dirabo-doi nge kaba odio diepurari be disoaki nge kaikai-la
dimoakusu. Be Oli Spirit ilodia-lo ikauri be kaiboang didoki be ono
Nanaranga pilenga tago taburi-ra-lo be mangata dirarangaki.

Tamoata Be Aine Lama Diuni Kana Nedi Dienegei

32 Tamoata be aine Kristus lama diunani nge ilodi tekedia-doi be kana
tekedia-doi ilodi dianiandi. Kana nedi moarunga nge dinegenege-budu.
Tago teke ipile kana ne nge nena-la rube. Tamoata teke kana ne nge di
moarunga nedia-budu. 33 Be kaiboang bibia-tina ane be mata-ita bokana
be 'apostel' ditagutaguraki be Tanepoa Iesus matenga be mate-lo be
maranga nge mangata dirarangaki. Bokaibe Nanaranga itaguraki be
marou bibia-tina iandi be kana moarunga-lo nge diboadu-tina. 34 Tamoata
moarunga lama diuni nge kana moarunga-lo diboaduboadu-tina. Tago
teke kana tekena-lo itukurakura. Tamoata be aine maka pera ki uma
nedi otioti nge dataguraki be kana nedi ngaedi ane 'mone' dadoki, be
'mone' ngaedi dadoki be dalako 35 be 'apostel' dandi. Be 'apostel' 'mone'
ngaedi dadoki be tamoata maka kana tekena-lo itukura nge dani. Tago
ramoramo-ba dinegenege. Ira-lo itukura-la ka datagadi be dani.
36 Bong teke nge Libai kata Saiprus-lo nekiaka ipura ara Iosep, ata
'apostel' nge Barnabas kana dikilakilai (ara Barnabas nge labu Grik pile-
lo bokai "Tamoata maka tamoata takadi iaka-kaikaidi.") 37 itaguraki be
uma ne teke ane 'mone' idoki, be 'apostel' luma-dio isalangaki.

Ananias Be Sapira

5 1 Tamoata teke isoaki ara Ananias. Roa ara Sapira. Bong teke
Ananias itaguraki be uma ne teke ono 'mone' idoki. 2 Be 'mone' idoki
ngaedi nge alu idokimatedi be aluna-ba 'apostel' iandi. Ata iaoli be ipile-
ra nge 'mone' surikadi. Bokai imuzi nge roa Sapira ikaua! 3 Bokaibe Pita
itaguraki be Ananias bokai irai, "Ananias, bakara ka Satang kulikitaki
be ilom-lo isili be Oli Spirit kubolesi be 'mone' uma nem-lo kudoki nge
alu kudokimatedi? 4 Matamata uma ngara tago isi ono 'mone' kudoki
nge nem! Be alauri ono 'mone' kudoki nge 'mone' nem! Tago tamoata
takaia ne. Nge bakara ka ilom-lo be boli mata ngaedi kuemaki be kana
bokainaina kuemaki? Nge tago tamoata ka kubolesidi. Nge Nanaranga

ka kubolesi!” 5 Ananias pile ngaedi ilongo nge oaikiki-tina itapuloria be
imate. Tamoata be aine moarunga kana ngae ruku dilongo nge taburidi
dira-tina. 6 Kodeka tamoata amuna alu disili be Ananias mate disukumi
be eluku dibagalako be dikumraki.
7 Uanana muku disalaga[b] nge roa Sapira isili, ata tago ikaua rakana
ipura. 8 Makara nge Pita itaguraki be bokai irai, “Goraia, ‘mone’ ngaedi
nge moarunga-doi roam kamru uma nemingru katunga bokana ki alu isi
dieno?”
Be Sapira ikatu be bokai ipile, “E! Nge surikadia-re!”
9 Kodeka Pita itaguraki be bokai irai, “Bakara ka kasumoalaru be Tanepoa
Oli Spirit ne katoiaru? Tamoata roam dikumraki kaituka-tina makara
babaduadua-lo dituitui. Kaiko masa dabaziko be eluku dalakuakiko!”
10 Pita bokai ipile nge aine ngae oaikiki-tina Pita ae-nalo itapuloria be
imate. Tamoata amuna disili be dite imate nge eluku dibazialako be roa
Ananias zagenao dikumraki. 11 Moarunga ‘sios’-lo be tamoata be aine
takadi kana ngae dilongoraki nge taburidi dira-tina.

‘Apostel’ Tamoata Kokoko-tina Diadorakidi

12 Makara be ilako nge ‘apostel’ kilala kaiboangdi be kilala Nanaranga-
la iboadu ngaemaki nge kokoko-tina tamoata be aine maradi diememaki.
Ata tamoata be aine Kristus lama diunani nge bong kokoko makara
Nanaranga pera ne ege ara Solomon Sumasuma nena-lo diepurapurari.
13 Moimoi tamoata be aine takadi nge tamoata be aine maka lama diuni
nge atabala-tina dinanganangadi, ata ‘apostel’ kaiboang nedi dimatakuri
be tago teke idainakidi. 14 Bokaibe moimoi tamoata be aine ngaedi
‘apostel’ dimatatakuridi, ata kokoko-la be Tanepoa lama diununani, be
dilakolako be tamoata be aine maka lama diuni nge disilisilidi be kodeka
ono uareadia-lo dikokoko-tina. 15 Makara nge moarunga-tina ‘apostel’
kana diememaki nge dilongoraki. Bokaibe moremore dieleluakidi be
zala bibia-lo bagi ono enonga-o be zirapu-o dinanganangadi be ono Pita
luma odio nganangananangaria be ngaka-uiauiakidi kana. Aludi luma tago
odio inangaria nge ilodi bokai dinangananga: zala-lo ialalale be anunuka
mukuna-ba odio idum-ra dauia. 16 Bokaibe tamoata be aine dum bibia-
tina anua Ierusalem saringa dieno-lo nge dipurapura. Be moremore
nedi be tamoata mariaba goalakadi dibagabagadi nge dieleluakidi, be
moarunga dipurapura nge aka-uiakadia-doi dipura.

‘Apostel’ Sururu Bibia Didoki

17 ‘Apostel’ nge ambe aradi dilabalaba-tina. Bokaibe tamoata
Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi ruanga moarunga zaiza nge

---

[b] **5:7** Inggilisi pile-lo nge ‘hour’ toli.

‘apostel’ diuanamdi. Tamoata biabia ngae ruanga ngaedi nge Sadiusi kaoa. 18 Kodeka ditaguraki be dipile be ‘apostel’ uauradi dipura be uaura pera tamoata giriki ememaki moarunga nedia-lo dinangadialako. 19 Ata oabubu ngarana-lo nge Tanepoa ‘enzel’ ne teke ipura be uaura pera babaduadua ne iuasari be ipasikidi. 20 Be bokai iradi, “Kamalako Nanaranga pera ne aro kamatui be soaki oauoau ngae nge ere-moarunga be kamarangaki.” 21 Bokaibe anua izama nge pile ngaedi ditagadi be dilako be Nanaranga pera ne aro be tamoata be aine disulesuledi.

Ata tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi ruanga zaiza nge tago dikaua. Ditaguraki be Iuda tamoata nedi bibia moarunga Iuda ‘Kansolo’ nedia-o disoaki nge dikeliakidi be dipura. Dipura-doi, kodeka dipile be ‘apostel’ uaura pera-lo disoaki nge dabagadi kana. 22 Ata bong katonga-oaoa dilako uaura pera-lo nge ‘apostel’ tago makara disoaki be ditedi. Bokaibe dimule be Iuda ‘Kansolo’ nedia-lo bokai dipile, 23 “Kai, kilako uaura pera-lo nge onotana-tina uia ipura be ieno, be tamoata narinari nge babaduadua moarunga-lo dinari-tina uia be disoaki be kitedi. Ata bong babaduadua kiuasari be kisili nge tamoata tago teke kite.” 24 Tamoata Nanaranga pera ne dinarinaringi pangana nedi be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi pile bokai dilongo nge diboang-tina be bokai dipile, “Nge masa baituka?”

25 Kodeka tamoata teke isili be bokai iradi, “Kamalongo! Tamoata-ma maka uaura-lo kanangadi ka eluku Nanaranga pera ne aro ditui be tamoata be aine disulesuledi!” 26 Pile bokai dilongo nge tamoata Nanaranga pera ne dinarinaringi pangana nedi nge tamoata ne bibia zaiza be dilako be ‘apostel’ dibagadi be disiliakidi. Ata malielie-ba be dibagadi, bakara taburidi dira tamoata be aine masa patu oti daungdi takana.

27 ‘Apostel’ dibagadi kodeka didokidi be Iuda ‘Kansolo’ nedi arodi dituirakidi be tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi nge bokai itegidi, 28 “Keka kaikai-tina kira-kaming moakina-tina kababe ara ngaenao be kasulesule! Ata kaba kamaita! Sulenga-ming ambe ege-ege Ierusalem anua-lo dilako, be ambe kapipi be matenga ngaedi nge moatubu nedi keka gabazidi kana!”

29 Makara nge Pita be ‘apostel’ takadi dikatu be bokai dipile, “Keka Nanaranga-la ka pilenga gatagatagadi kana. Tago tamoata-ramo pilengadi! 30 Tamada be tubuda Nanaranga nedi ka Iesus mate-lo be imarangaki. Kam ka Iesus kai-o karokatagaki be imate. 31 Be Nanaranga itaguraki be tanepoa-natu be Uketiketi bokana atabala-tina oana-nao inangai, be Israel ngadumadi be ilodi dabuiri be masa Nanaranga muzigoala nedi ngarokakiledi. 32 Keka nge mata-ita ne bokana. Tago kekai-la ka mata-ita ne. Oli Spirit be! Oli Spirit ngae ka Nanaranga lumaluma ne, be tamoata maka Nanaranga pilenga dilongolongo be ditagatagadi nge ianiandi.”

33 Tamoata bibia Iuda ‘Kansolo’ nedia-lo disoaki pile ngaedi dilongo
nge namadi dira-tina. Bokaibe direre ‘apostel’ umoateadi dapura. 34 Ata
teke nedi ara Gamaliel nge ituirake be ipile be ‘apostel’ didokidi be eluku
dilakuakidi. Gamaliel nge Parasi kata, be ngai nge tamoata Moses Mata
ne disulesuletaki kata. Bokaibe tamoata moarunga nge dimuamuakia-
tina. 35 ‘Apostel’ eluku dilako nge Gamaliel itaguraki be bokai ipile,
“Israel tamoata! Eke! Tamoata ngaedi bakara kamabasakidi kana nge
ilo-ming kamalelenaki-tina uia noko! 36 Noranetuka-ba nge tamoata
teke ara Teudas ipusika be nena-la irangaki ngai ara otioti kata. Be
tamoata be aine ‘400’ moarunga ditaguraki be ditagai. Ata umoatea
ipura nge tagataga ne digalalai-ramo. Bokaibe kana imarangaki ngae
nge ileua-ramoba. 37 Alauri nge Galili tamoata ara Iudas itaguraki be
bong tamoata be aine moarunga uareadi dipurapura nge tamoata alu
imuadi be eung biabia teke dimarangaki. Ngai bokai, umoatea ipura
nge tagataga ne moarunga diratu-ramo. 38 Bokaibe kana ngae kaituka-
tina ipurapura nge ngau bokai mangmang mung-kaming kana: tamoata
ngaedi kamalikitakidia-ba. Moaki sesu ba kabasakidi. Labu nedi ono
kana ngae diememaki be dimalipilipi tamoata-ramolo ka ipura nge masa
ngaleua-ramoba. 39 Ata kana ngae Nanaranga-lo ka ipura nge tagona-tina
iboadu kamamambuaki. Masa neming-la kamate-kaming nge Nanaranga
ka kaduaduai.”
40 Gamaliel bokai ipile nge Iuda ‘Kansolo’ nedi ilodi ibagabuiri be
pilenga dilongo. Kodeka ‘apostel’ dikeliakidi disili be dirautotokidi be
bokai diradi, “Moakina-tina kaba Iesus ara-nao be kapilepile.” Makara be
dilikitakidi be dialale.
41 Bong ‘apostel’ Iuda ‘Kansolo’ nedi diperekidi be dialalale nge
suridi diuia-tina, bakara Nanaranga ambe irangakidi di diboadu-tina
Iesus ara-nao be maia dadoki. 42 Be izamaizama Nanaranga pera ne
aro be pera-pera-lo nge Pile Uia ngae bokai disulesuletaki be mangata
dirangarangaki Iesus ka Kristus.

Tamoata Lima-rua Dinangadi

6 1 Bong ngaradia-lo nge tamoata be aine kokoko-tina dipurapura be
‘apostel’ tagataga nedi dipura. Bokaibe Iuda maka Grik pile dipilepile nge
ditaguraki be Iuda anua-marau zaiza diebulo. Iuda maka Grik pile dipilepile
nge dipile-ra narenare nedi tago adorakadia-uia dipurapura be kangkang
izamaizama dinegenege nge tago sesu dianiandi. 2 Bokaibe ‘apostel’ kulemoa-
be-rua ditaguraki be tagataga moarunga dikeliakidi be bokai dipile, “Nge
tago iuia kangkang nege muzi nge Nanaranga pilenga mangata rangakadi
dazalonadi. 3 Tarito, bokaibe tamoata lima-rua maraming kamanangadi be
kangkang danegenege. Tamoata bokainaina nge kauatakadi dapura Oli Spirit
ilodia-lo ikauri be kaua bibia dienodi. Be keka masa malipi ngaedi gadoki be

lumadi-o gananga. 4 Bokai masa keka malipi-la ngaedi iloma daniandi: rabo be
Nanaranga pilenga mangata rangakadi."
5 'Apostel' pile bokai ditongaki nge moarunga pile ngaedi ilodi diuiataki.
Bokaibe tamoata teke lama iunia-tina be Oli Spirit ilona-lo ikauri ara Stepan nge
dinangai. Be takadi Stepan zaiza dinangadia-budu nge Pilip, Prokorus, Nikanor,
Timon, Parmenas be Nikolaus. Nikolaus nge Antiok tamoata kata, be ngai nge
Ungguma Takadi kata ka ilo buira ipura be Iuda mata nedi itagatagadi. 6 Kodeka
tamoata lima-rua ngaedi nge didokidi be 'apostel'-lo dilakuakidi. Be 'apostel'
ditaguraki be Nanaranga diraboi be lumadi odio dinangaria be ono Kristus
malipi ne daememaki kana.
7 Bokaibe Nanaranga pilenga nge ege-ege dilako be dilako-la be dieno.
Be 'apostel' tagataga nedi Ierusalem-lo nge ikoko-la be ieno, be oaikiki-la
be dikoko-tina. Makara nge tamoata Nanaranga ditabatabai nge kokoko-
tina lama diuni be lama uninga ngae nge ditagatagai.

Stepan Dokimatea Ipura

8 Nanaranga marou ne tadokidoki-ba be kaiboang ne nge Stepan-
lo dikauri. Bokaibe kilala kaiboangdi be kilala Nanaranga-la iboadu
ngaemaki nge tamoata be aine moarunga maradi iememaki. 9 Ata
tamoata alu ditaguraki be diduai. Tamoata ngaedi nge alu pera ono
serereinga ara "Tamoata Ruberubetaki"-lo ka dipura, alu nge Iuda kaoa
Sairini be Aleksandria anua-lo disukoaki, be alu nge Silisia anua be Esia
kaba-lonalona kaoa. Makara nge Stepan zaiza diegore, 10 ata Oli Spirit
itaguraki be Stepan kaua bibia-tina iani be bong ipilepile nge tago iboadu
dare-balaki. 11 Makara nge tamoata ngaedi ditaguraki be komangaba-lo
be tamoata alu 'mone' ane dizazadi be pile kaiboangdi Stepan ono bokai
diunglako, "Keka Stepan kilongori Moses be Nanaranga odioruo imanai!"
12 Bokai dimuzi be ono tamoata be aine moarunga, be Iuda tamoata
nedi bibia, be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge diemakidi be ilodi
dikauborua-ramo. Bokaibe dipura be Stepan didokimatei be Iuda 'Kansolo' nedia-
lo dilakuaki. 13 Be ditaguraki be tamoata alu dinangadi be mata-ita bokana be
boli-pile bokainatuka Stepan ono diunglako, "Tamoata ngae nge izamaizama
edua pile Nanaranga pera ne rata ngae be Moses Mata ne odio iununglako.
14 Keka kilongori bokai ipile Nasaret tamoata ara Iesus masa pera ngae
ngagamani, be kita Iuda mata neda Moses iang-kita be dimai nge ngabuiri."
15 Ata tamoata bibia moarunga Iuda 'Kansolo' nedi-o disoaki Stepan
didedematei nge lili 'enzel'-ba bokana dita.

Stepan Iuda 'Kansolo' Nedi Iradi

7 1 Kodeka tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi itaguraki
be Stepan bokai itegi, "Pile ngaedi omo diunglako nge moimoi ki
tago?"

2 Be Stepan ikatu be bokai ipile, “Taritokagu be tamagu, kamalongora!
Tubuda toiraira Abaram isi Mesopotemia kaba-lo isoaki be Nanaranga
kaiboang ne malamakadi otioti nge ipurakani. Bong ngaradia-lo nge tago
isi Aran kaba-lo ilako. 3 Makara nge Nanaranga bokai irai, ‘Kaba nem be
dara nem goperekidi be kateka ngau mitikiniko kanana-lo golako.’
4 “Bokaibe Abaram Kaldea kaba ipereki be Aran-lo anua idoki. Alauri
Abaram tama imate nge Nanaranga itaguraki be Abaram inepi be kateka
kaituka ono kasoaki-lo ipura. 5 Be bong makare ipura nge kana tago teke
iani be ne bokana inemi. Tago-la. Kateka muku labatinga ae-baba bokana
ngani be nganemi nge tago-soasoa! Ata Nanaranga moimoibe irai ngai
be tubu ne alalauri masa kateka ngae danemi. Moimoi bong ngaradia-
lo nge Abaram isi natu tago be. 6 Nanaranga Abaram bokainatuka irai,
‘Tubu nem alauri masa dalako kateka takana-lo be akerengadi bokana
kateka tago nedi-o dasoaki. Be masa dududu bokana dasukoaki be mata
goalakadi oti dababasakidi nibe ‘400’ barasi damanubu. 7 Ata ngau masa
ungguma nangata dududu kana bokana disoaki nge sururu miani. Be
alauri masa kaba ngaradi dapereki be makare be darakeaka.’ 8 Makara
be sumoala ono taoa emaka nge teke diemakiaru. Sumoala ngae kilala
ne nge kusi korototoka mata. Be alauri nge Nanaranga itaguraki be
natu moane teke Abaram iani ara Aisak. Bong natu ngae nekiaka
ipura be amaridi lima-toli dilako nge Abaram itaguraki be natu kusi
ikorototokani. Alauri nge Aisak natu teke ipura ara Zekop, be Zekop
ineki be natu kulemoa-be-rua dipura. Natu ngaedi ka kita ungguma Israel
tamada aradi bibia.
9 “Alauri nge tama-da aradi bibia kulemoa-be-teke nge taridi
alalaurituka Iosep dimangazi, be didoki be dududu bokana Izip tamoata
diandi be dizazai. Ata Nanaranga Iosep sakenao isoaki. 10 Bokaibe bong
giriki itaita nge Nanaranga ka idumadumai. Nanaranga ka kaua bibia
iani be ono Izip ‘Pero’[c] kandi nge Iosep ilo iuiauiatakia-tina. Be ‘Pero’
itaguraki be Iosep inangai be Izip kaba moarunga be ‘Pero’ pera kana
biabia nge ipapananuaki.
11 “Kodeka alauri nge tole biabia teke Izip kaba be Kenan kaba-lo ipura
be tamoata be aine moarunga moatubu bibia-tina dita. Be tubuda ngaedi
nge kangkang kandi inanga date. 12 Bong Zekop bokai ilongo Izip kaba-
lo kangkang ara ‘uit’ ieno nge tubuda inepidi be dilako. Alale nedi ngae
nge matamatanatuka diemaki. 13 Be alauri alale nedi ruaia-nao nge Iosep
itaguraki be nena-la tokana-lo irangaki be dikauataki. Makara be ‘Pero’
nge Iosep toka be tama ikauatakidi. 14 Kodeka alauri nge Iosep itaguraki
be tama Zekop ikeliaki be dara ne moarunga zaiza be Izip kaba-lo dilako.
Iosep dara ne bong ngaradia-lo nge kulemoadi kulemoadi-lima-rua-be-

---

[c] **7:10** Pile ngae ‘Pero’ tabuiri nge anuatanepoa kana tapile.

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

lima moarunga. 15 Kodeka Zekop ilako Izip kaba-lo, be makara disukoaki
nibe tubuda moarunga zaiza be dimate. 16 Be alauri nge tapoudi bagadi
dipura be Sekem anua-lo poda tekena-lo kumrakadi dipura. Poda ngae
nge Abaram ka izazai. Amo natu moanekadi kaoana-lo ka 'mone' alu ane
izazai.
17 "Bong ono Nanaranga pilenga moimoi be Abaram iemakini ngaemaki
be dakalingo kana disaringa nge tamoata be aine neda Izip kaba-lo nge
dikoko-tina. 18 Kodeka 'Pero' teke Iosep tago ikauataki nge kaba idoki
be Izip kaba itanepoadi. 19 'Pero' ngae itaguraki be tamoata neda boli
mata-lo ramoramo-ba ibabasakidi, be tubuda nge bokai igoalangakidi:
iakangaodi be natudi mukumukudi dirokakidi, be ono damate kana.
20 "Be nge bong ngaedia-lo ka Moses nekiaka ipura. Moses nge natu
kulanglang-tina. Nekiaka ipura nge kalea toli bokana tama pera kanana-
lo komangaba-lo akolanga ipura. 21 Be ono tago kaua ngapura natu-muku
Moses komangaba-lo akolanga ipurapura nge eluku nangaia ipura. Be
nge ramani ngaenao ka Pero natu aineka ite be idoki be ne natu bokana
iaka-labati. 22 Alauri ilaba nge Izip kaua nedi moarunga nge Moses suleni
ipura be idoki, be pile-lo be muzi moarunga-lo nge ara ilaba-tina.
23 "Bong Moses barasi ne kulemoadi-oati nge ilo itekenanai be Israel
ruanga ngatedi kana. 24 Ilako nge Izip tamoata teke ite Israel teke mata
pakapaka ane ibasabasaki. Makara nge Moses itaguraki be Israel-ruanga
nge ioiaki be Izip tamoata iumoatei. 25 Moses bokai imuzi nge ilo ipileni
Israel-ruanga masa kaba bokai daita Nanaranga ka ngai idumadumai be
ono Israel-ruanga ngadumadi be rubetakadi dapura kana. Ata di tago
dikaua. 26 Izama nge Israel tamoata rua dieunungru be ipuraka-diaru.
Be ono ilodiaru ngaka-uiadi kana nge bokai ira-diaru, 'Tamoata kamru,
kamru nge taritokatoka-ma! Bakara ka neming-lanaru kaeunungru?'
27 Ata tamoata maka giriki labu be tamoata takaia iununi nge itaguraki
be Moses irokateteki be bokai irai, 'Naita inangaiko be kaiko biabiadi
nema be giriki nema golililiti kana? 28 Ambe goumoateia kana nora-la
Izip tamoata kumoatei bokana ki?' 29 Moses bokai ilongo nge taburi irani
be iratu be Izip kaba ipereki be ilako Midian kaba-lo isukoaki. Makara be
aine teke iuati be natu moane rua inekiakidiani.
30 "Barasi kulemoadi-oati dimanubu nge 'enzel' teke singaba muku teke
ipurupururui-lo be Moses ipurakani lulu kaba-lo, buku ara Sainai saringa.
31 Moses singaba ipurupururui ite nge ipitilaki-tina be ilako saringa be
ngatea-uia kana. Ata Tanepoa malonga bokai ilongori, 32 'Ngau tubum
Nanaranga nedi. Ngau ka Abaram, Aisak be Zekop Nanaranga nedi.'
Makara nge Moses taburi ira-tina be reresabu tagona-tina iuia, be tago
iboadu ngatada be kaba ngaita.
33 "Kodeka Tanepoa kaba bokai ipile, 'Ae-sukuma nem gopasi, bakara
kaba odio kutuitui nge kaba-rata kaoa. Maka ma ngau kaba ngaedia-lo

usoaki. 34 Ngau moimoina-tina ambe tamoata be aine negu sururu bibia
Izip-lo didokidoki nge uita-doi. Naboakingadi ambe ulongo be ambe
ubala be muketidi kana. Aria, gokatiuana be mnepiko be kaba Izip-lo
gomule kana.'
35 "Bokai kamakaua: Moses-ma ngae ka Israel tamoata disegeaki. Be
bokainatuka ditegi, 'Naita inangaiko be kaiko biabiadi nema be giriki
nema golililiti kana?' Be nge Moses-ma ngae ka 'enzel' maka singaba
muku ipurupururui-lo ipurakani duma nena-lo be biabiadi be uketiketi
bokana be Nanaranga inepi be ialale. 36 Ngai ka bong Israel Izip kaba-lo
disoaki be imuadi be Izip kaba dipereki. Be kilala kaiboangdi be kilala
Nanaranga-la iboadu ngaemaki nge Izip-lo be makasi ara Daradara-
lo iemaki, be barasi kulemoadi-oati lulu kaba-lo dilepolepo nge kilala
kaiboangdi iememaki be dialalale. 37 Be nge Moses ngae ka Israel tamoata
be aine bokai iradi, 'Nanaranga masa kam neming maraming ka 'propet'
teke ngau bokana nganepi be ngapura-kaming.' 38 Be bong Israel tamoata
be aine lulu kaba-lo dikabuni be disoaki nge Moses ngae ka maradi
isoaki. Ngai ka tubuda be 'enzel' maka buku ara Sainai-lo ipurakani zaiza
disoaki-budu. Be nge ngai ka pile ono moauriuri-la soaki idoki be tubuda
iandi, be di dibatadi be kita tadoki.
39 "Ata tubuda Moses pilenga tagadi disege. Ditaguraki be disegeaki
be ilodia-lo nge direre-tina kababe Izip kaba-lo damule. 40 Bokaibe
ditaguraki be Aron bokai dirai, 'Aem-kai alu goemaki-kama be damua
be zala daitiking-kama. Moses-ma maka Izip-lo be ibaga-kama nge tago
kikauataki ambe bakara iuai.' 41 Be nge bong ngaradia-lo ka aem-kai
teke 'bulumakau' natu ditoaki be diemaki. Be ditaguraki be kana ngae
nedi luma-di ane diemaki ono darakeaki kana nge tabataba dieluakini
be moanako be oagu bibia diemakini. 42 Bokai ka Nanaranga itaguraki
be imurinadi be iemakidi be kana makatabala lang-lo dieno nge
dirakerakeaki. Bokaibe kana ngae nge pile tekedi 'propet' 'buku' nedia-lo
geretadi dipura zaiza dilako-budu,

> 'Israel tamoata be aine! Nge tago ngau ka barasi kulemoadi-oati lulu
> kaba-lo ngado kaumoatediana be katabangakina. Tago-la.
> 43 Nge nanaranga ara Molok ka bazarua ne ono rakeaka ipurapura
> nge kabazi, be nanaranga neming ara Ripan ka goai ne anunuka
> kabazi. Aem-kai ngaedi ka kaemaki be karakeaki. Bokai ka ngau
> masa mnepi-kaming be kasau-tina Babilon kaba-lo kamalako be
> akerenga-ming bokana makara kamasukoaki.' (Aim 5:25-27)

44 "Bong tubuda lulu kaba-lo dialalale nge bazarua ono Nanaranga
isoaki nge sakedio ieno. Bazarua ngae nge Nanaranga-la Moses irai
bokana ka emaka ipura be baituka emaka ngapura kana nge Nanaranga
ka nena-la be Moses itikini. 45 Be tubuda ka bazarua ngae aniadi ipura.
Be alauri nge Zosua zaiza be dibazi be Nanaranga imua be ungguma

makara disoaki nge itaodi be tubuda dimai be kateka nedi didokiledi. Be bazarua ngae nge makara ieno nibe imai-ba Debiti-lo daga. 46 Debiti nge Nanaranga rerengana-lo ilako. Bokaibe Debiti itaguraki be Nanaranga itegi be pera ono soakinga teke Zekop Nanaranga ne ngaemakani kana. 47 Ata tago ngai ka pera ngae ikeli. Nge Solomon ka pera ngae Nanaranga ikeliani.

48 "Ata Nanaranga Atabalabala-tina nge tago pera tamoata dikelikeli-lo isukoaki 'propet'-la teke ipile bokana,

'Tanepoa bokai ipile,

49 "Lang anua nge bagi ono tanepoanga negu, be kateka ngae nge ngau
ae salangaka negu. Masa pera bakarairai gokeliana? Tago iboadu!
Kaba ono manauanga negu inanga dieno? Tago-la!

50 Maka ma kana moarunga ngaedi nge ngau ka uemaki!" ' (Ais 66:1-2)

51 "Pangana-ming patu bokana! Nanaranga pilenga tagona-tina iloming-lo kananga be kungi-ming tagona-tina pilenga dilongo! Kam nge tubuming-la bokana! Oli Spirit pilenga dokiadi kasegesege-tina! 52 Ak, 'propet' moarunga makare kateka-o dipura nge tubu-ming tago teke diteaba be ilako. Moarunga-biabia nge sururu bibia-tina diandi! Be tamoata maka matamata be Tamoata Adoado puranga dirangaki nge diumoatedi be! Be nge kodeka nge kam ka tamoata ngae erekei luma-dio kanangai be umoatea ipura. 53 Kam-tina ma ka Nanaranga pilenga 'enzel' dinege be diemaki be dikalingo nge kadoki, ata pile ngaedi tago katagadi!"

Stepan Patu Oti Unia Ipura Be Imate

54 Bong tamoata bibia Iuda 'Kansolo' nedia-lo disoaki Stepan pilenga ngaedi dilongo nge ilodi disururutakia-tina be iledi dikaraposa. 55 Ata Stepan nge Oli Spirit ilona-lo ikauri be lang anua-lo itadalako nge Nanaranga kaiboang be malama ne ita, be Iesus nge Nanaranga oana-nao ituitui be ite. 56 Kodeka bokai ipile, "Kamate! Ngau lang anua ute itakaka, be Tamoata Natu nge Nanaranga oana-nao ituitui!"

57 Tamoata bibia Iuda 'Kansolo' nedia-lo disoaki bokai dilongo nge luma-di ane kungidi diono. Kodeka dituirake be bong-doi teke Stepan ono dipananalako, 58 be didoki be eluku direpeka-lako. Kodeka ditaguraki be patu ane diuni. Be bong diuniuni nge tamoata ngaedi ditaguraki be kusisili nedi bibia dinangananga nge dipasi be tamoata amuna teke ara Sol sakenao dinanga.

59 Makara patu oti diuniuni nge Stepan bokai irabo, "Tanepoa Iesus, mariabakagu godoki!" 60 Kodeka tuku-nao irokazokuria be bokai ipile, "Tanepoa, muzigoala ngae nge moaki odio kunangalako!"

Bokai ipile-doi kodeka imate.

8 1 Be tamoata ara Sol nge makara isoaki be Stepan matenga nge isumoalataki.

‘Sios’ Sururu Bibia Idoki

Be amari-nala ngarana-lo nge tamoata be aine moarunga Ierusalem ‘sios’-lo nge sururu goalakadia-tina didoki. Bokaibe tamoata be aine moarunga Kristus lama diunani nge dimarama be ege-ege Zudea kaba be Samaria kaba-lo dilako be disoaki, ata ‘apostel’ nge tago dimarama. Ierusalem-lanalo disoaki.

2 Makara be tamoata alu Nanaranga ditagatagai nge Stepan dikumraki be nodo be tang biabia-tina diemakani.

3 Ata Sol nge ambe ‘sios’ iara-leualeuai. Bokaibe pera pera-lo ilakolako be tamoata Kristus lama diunani nge moane be aine idokireperepekidi be uaura pera-lo irorokakidialako.

Pilip Samaria Kaba-lo Isoaki

4 Tamoata be aine lama diuni dimarama be ege-ege dilako nge Nanaranga pilenga mangata dirarangaki be dialalale. **5** Pilip ilako anua bibia teke Samaria kaba-lo be makara Kristus mangata irangaki. **6** Bong tamoata be aine dum bibia Pilip pilenga dilongo nge kungidi dibabaki be dilongoria-tina uia, bakara kilala kaiboangdi Pilip iemaki nge dita. **7** Be mariaba goalakadi tamoata kokoko-tina ilodia-lo disoaki nge itaotaodi be kaikai-la dimeremere be diraturatu. Be tamoata tapoudi matedi, be aedi be luma-di daidi nge kokoko-tina adorakadi dipura. **8** Bokaibe anua biabia ngarana-lo nge suridi diuia-tina.

Tamoata Simagomago Ara Saimon

9 Anua ngarana-lo nge tamoata teke isoaki ara Saimon. Ngai ambe uanana sasalaga muku makara simago ne ane be kolo-kolo iememaki be ono Samaria tamoata be aine iaua-sasangangadi. Nena-la irangarangaki ngai nge ara bibia-tina. **10** Be moarunga-doi anua ngarana-lo aradi otioti be aradi tagotago nge ngaia-la ka pilenga ditagatagadi. Be bokai dirangaki, “Tamoata ngaeni nge Nanaranga kaiboang ne aradi ‘Kaiboang Bibia’ nge dienoni.” **11** Tamoata be aine Saimon ditagatagai, bakara ambe uanana sasalaga-tina simago ne ane be iaua-sangangadi. **12** Ata bong Pilip Pile Uia ono Nanaranga anua ne itanepoa kana be Iesus Kristus irangakidi nge lama diuni be moane be aine nge Iesus ara-nao be rukuadi dipura. **13** Be Saimon nge lama iuni be. Alauri Iesus ara-nao be rukuia ipura nge Saimon itaguraki be Pilip-la ka itagatagai be ege-ege dialalaleru. Be bong kilala kaiboangdi be kilala kaiboangdi Nanaranga-la iboadu ngaemaki emakadi dipurapura be itaita nge ikakabaki-tina.

14 Bong ‘apostel’ enera Ierusalem-lo pile bokai dilongo Samaria tamoata be aine Nanaranga pilenga didoki be ilodia-lo dinanga nge ditaguraki be Pita be Zon dinepidi be Samaria dilakoru. **15** Be bong dilakoru nge

diraboru be ono tamoata be aine lama diuni nge Oli Spirit dadoki kana.
16 Bakara, Oli Spirit isi tago odio ibala. Moimoi di moarunga nge Tanepoa
Iesus ara-nao ka rukudi dipura, ata Oli Spirit tago odio ibala. 17 Makara
be Pita be Zon ditagurakiru be luma-diaru odio dinangaria be Oli Spirit
didoki.

18 Saimon kaba bokai ita bong ‘apostel’ Samaria tamoata be aine
luma-diaru odio dinangariaru nge Oli Spirit didoki. Bokaibe itaguraki be
Pita be Zon ‘mone’ itoringaki-diaru be bokai ipile, 19 “Kaiboang ngaedi
kamanauru. Bokai masa tamoata naita luma-gu ono unangaria nge Oli
Spirit ngadoki.”

20 Ata Pita ikatu be bokai ipile, “Iboadu ‘mone’ nem zaiza be ara-be-
leuanga godoki, bakara kaiko ilom ipile Nanaranga lumaluma ne iboadu
‘mone’ ane gozazai! 21 Kaiko ilom eara nge Nanaranga mata-nao tago iado.
Bokaibe tago iboadu malipi nema ngaena-lo nge malipi ege teke goemaki
ki malipi teke gangko be goemaki. Tago-la! 22 Mata goala ngae ilom iani
nge gorokaki be ilom gobuiri be Tanepoa goraboi. Baraoa giriki goalaka
ngae ilom-lo be ilom iani nge ngarokakaleko. 23 Maka ma ngau ilom ute nge
mangazi kaiboangi ilom-lo ikauri be muzigoala diuaukotoiko be kusoaki.”

24 Kodeka Saimon bokai ipile, “Ngau kanabe Tanepoa kamaraboiaru.
Bokai masa kana karangakiru nge tago dapurana.”

25 Alauri Tanepoa pilenga mangata dirangakiru be rakana Nanaranga
iemaka-diaru dirangaki-doiru nge Pita be Zon kaba Ierusalem-lo
dimulelakoru. Dimulemule-ru nge Samaria anua moarunga zala-lo dieno-
lo nge Pile Uia mangata dirangarangakiaru be dialalaleru.

Pilip Be Itiopia Tamoata

26 Makara nge Tanepoa ‘enzel’ ne teke Pilip bokai irai, “Gotui be zala
Ierusalem-lo be ilako Gaza-lo nge ege atanga gotagai.” Zala ngae nge lulu
kaba-lo ka ieno. 27 Bokaibe Pilip itui be ialale. Zala-lo nge Itiopia tamoata
biabia[d] teke ipurakani. Tamoata ngae ka Itiopia ‘Kandensi’ nedi, ki kita
tapile moaede kandi nge ‘mone’ be kana moarunga ne ipapananuaki.
Tamoata ngae nge ilako Ierusalem-lo Nanaranga irakeaki 28 ka ambe
imulemule. Bagi ‘osi’ diraperape nenao isoaki be ‘buku’ ‘propet’ Aisaia
igere nge ilezeleze. 29 Kodeka Oli Spirit Pilip bokai irai, “Golako ene bagi
‘osi’ diraperape ngara saringa be sakenao goalalale.”

30 Pilip ipananalako be ilongori ‘buku’ ‘propet’ Aisaia igeretia-lo ka
ilezeleze bokana itegi, “Kana kulezeleze ngaradi nge kukauataki ki tago?”

31 Be tamoata biabia ngae bokai ikatu, “Masa bakara be mkaua?
Tamoata-ma teke labudi nganagupasina ka masa mkaua!” Bokaibe

---

[d] **8:27** Tamoata bibia bokainaina nge moaede dimalipilipitakidi. Bokaibe labedi serekadi dipurapura.

tamoata ngae itaguraki be Pilip ikilarake be sakenao isoaki. 32 Itiopia
tamoata ngae nge Nanaranga 'Buku' ne egedi ngaedi ka ilezeleze,
"Suri nge 'sipisipi' umoatea ngapura kana be bagaia ipura bokana,
be tea nge 'sipisipi' natu moaneka donga korota ipurapura be
imoadubulae-ba bokana. Bokaibe aoa tago sesu ikakati.
33 Dibalaki be digoalangakia-tina, be 'koto' ne nge tago diadoraki
uia, be didoki be diumoatei. Tamoata zugu ngarana-lo nge
muzingadi digoala-tina. Bokaibe tago ambe kateka ngaeno isoaki."
(Ais 53:7-8)
34 Kodeka Itiopia tamoata biabia ngae nge Pilip bokai itegi, "Goraia!
Naita ka makare 'propet' ngae irangarangaki? Nena-la ka irangarangaki
ki tamoata takaia?" 35 Kodeka Pilip itaguraki be pile labudi inagupasini.
Nanaranga 'Buku' ne egedi ilezeleze kanana-lo be Iesus rangaka Pile Uia-
lo dieno nge irangakini.
36 Zala ngara disauaniaru be dilakoru be dang mukudi aluna-lo
dipuraru nge Itiopia tamoata bokai ipile, "Gote! Dang alu makare dieno!
Bakara ka tago iboadu Iesus ara-nao be rukuiagu ngapura?" [37 Be Pilip
bokai ipile, "Iboadu rukuiam ngapura. Ilom ere-moarunga be lama
kuni masa rukuiam ngapura. Tago be tago!" Be tamoata biabia ngae
ikatu be bokai ipile, "Moimoi lama uni. Ngau lama uni Iesus Kristus nge
Nanaranga Natu."] 38 Kodeka tamoata biabia ngae ipile be 'osi' ne makara
itui. Be diposiru be dang-lo dilakoru be Pilip itaguraki be tamoata biabia
ngae Iesus ara-nao be irukui. 39 Dang-lo be dipusikarake-ru nge Tanepoa
Oli Spirit ne ipura be oaikiki-tina Pilip ibagai. Moimoi Itiopia tamoata
biabia ngae nge Pilip tago sesu kaba ite, ata suri uia-lo be ialale. 40 Ata
Pilip nena-la ite nge ambe Asdod anua-lo ka isoaki. Bokaibe itaguraki
be anua moarunga-lo ilakolako be Pile Uia mangata irangarangaki be
ialalale nibe Sisaria anua-lo ipura.

Sol Ilo Buira Ipura
(Apo 22:4-16; 26:9-18)

9 1 Bong ngaradia-lo nge Sol isi Tanepoa tagataga ne ngaumoatedi
kana be ikara-ngitingitiakidi. Bokaibe ilako tamoata Nanaranga
ditabatabai bibiatuka nedia-lo 2 be irai be pera ono serereinga moarunga
Damaskus anua-lo dieno nge 'pasi' teke ngageretadi be dakaua Sol nge
ngai ka inepi. Bokai masa tamoata naita Tanepoa Zala ne itagatagai
makara Damaskus-lo ite, aine ki moane, masa ngauauri be ngabagai be
Ierusalem-lo ngalakuaki. 3 Makara be Sol itui be Damaskus ilako. Anua
isaringaringai noko oaikiki-tina malama teke lang-lo ka ipitikaoai be
ibala be iboalingi. 4 Makara nge Sol kateka-o itapuloria be malonga teke
bokai irarai be ilongori, "Sol! Sol! Bakara ka sururu bibia kuianana?"
5 Be Sol ikatu be bokai itegi, "Tanepoa, kaiko naita kata?"

Be malonga ngae bokai ipile, “Ngau Iesus! Ngau ka sururu bibia
kuianana! 6 Gomarang be Damaskus anua-lo golako. Makara masa rakana
goemaki kana nge daraiko.”
7 Tamoata maka Sol zaiza dialalale-budu nge bokaina-ba pile tagotago
dituitui. Malonga ra dilongori, ata rakana ka irangarangaki nge tago
dikaua. 8 Makara be Sol ea kateka-lo ieno ka imarangrake. Be bong
imarangrake be mata ipoarakaki nge kana tago teke ite. Mata dileuani.
Bokaibe tamoata dialalale-budu nge luma-nao didoki be diaromuani be
Damaskus anua-lo dilakuaki. 9 Be makara amaridi toli mata dileuani be
isoaki. Be ramani ngaranao nge kangkang tago teke ikani be dang tago
sesu ising.
10 Makara Damaskus anua-lo nge tagataga teke isoaki ara Ananias.
Bong teke isoaki nge raio bokana ilako, be Tanepoa bokai ikilai,
“Ananias.”
Be Ananias ikatu be bokai ipile, “O! Tanepoa. Maka usoaki.”
11 Be Tanepoa bokai ipile, “Gotui be golako zala biabia ara Adoado-lo
be tamoata ara Iudas pera kanana-lo golako. Makara kupura nge Tarsus
tamoata ara Sol gotegiaki. Makara isoaki be iraborabo. 12 Raio bokana
ilako be kaba bokai ita: tamoata teke ara Ananias ipura be luma ono
inangaria be mata diuia be kababe kaba ita.”
13 Ata Ananias ikatu be bokai ipile, “Tanepoa, tamoata ngae ruku
kokoko-tina ulongo. Kana goalakadia-tina ka tamoata be aine nem
Ierusalem-lo iememikidi. 14 Be nge tamoata Nanaranga ditabatabai
dimuamuadi kaiboang nedi-o ka makare Damaskus-lo ipura be tamoata
be aine aram dikilakilai nge ngauauridi kana.”
15 Be Tanepoa bokai ipile, “Gotui be golako! Tamoata ngae nge ambe
kati negu bokana uauri be lung-o unangai. Ngai ka aragu ngabazi be
Ungguma Takadia-lo, anuatanepoa moarunga-lo be Israel tamoata be
aine moarunga-lo ngalakuaki kana. 16 Be ngau negu-la masa mitikini
aragu-o masa sururu bibia-tina ngadoki!”
17 Bokaibe Ananias itui be Iudas pera kanana-lo ilako. Ilako nge pera-lo
isili be luma Sol-o inangaria be Nanaranga iraboi. Be bokai ipile, “Tarito
Sol, Tanepoa ka inepia be upura. Iesus-ma maka makare kupurapura be
zala-lo ipurakaniko-re nge ka inepia be makare upura be ono kaiko masa
kababe kaba goitaita, be Oli Spirit aniam ngapura.” 18 Ananias bokai ipile
nge oaikiki-tina kana tekedi teadi ika inakadi bokana nge Sol matana-lo ka
digalalai, be makara be kaba kaba itaita. Kodeka ituirake be Iesus ara-nao
be rukuia ipura. 19 Rukuia ipura, kodeka imoanako be kaiboang ne dimule.

Sol Damaskus Be Ierusalem-lo Isoaki

Alauri nge Sol makara Damaskus anua-lo Kristus tagataga ne zaiza
amaridi alu isoaki nge 20 oaikiki-tina ilako pera ono serereinga-lo

be Iesus mangata bokai irangarangaki, “Iesus ka Nanaranga Natu!”
21 Moarunga dilongori nge dipitilaki-tina be bokai dipile, “Tamoata ngae
ki naita ka tamoata be aine maka ara ngaenao be dikilaulau Ierusalem
anua-lo iumoatemoatedi? Be nge makare ipura nge suri ngauauridi be
tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi luma-dio nganangadi kana
ka ipura ki tago?”
22 Ata Sol pilenga nge kodeka dikaiboang-tina. Be pile moarunga labudi
inagupasipasi be itikitikingdi Iesus ka moimoi be Kristus. Bokaibe Iuda
Damaskus anua-lo disukoaki nge ilodi iung-tina be tago sesu pilenga
dikatu.
23 Ambe amaridi kokoko-tina dilako nge Iuda moarunga diepurari be
diraba be Sol daumoatei kana, 24 ata Sol rabangadi nge ilongoraki. Ariata
be oabubu-lo nge anua babaduadua ne bibia dinarinaring uia be Sol
daumoatei kana. 25 Ata oabubu tekena-lo nge Sol tagataga ne ditaguraki
be Sol didoki be raba kanabiabia tekena-lo dinangalako, be dilakuaki
ari bibia anua diboalingia-lo be kalalang-boazinga tekena-lo be eluku
diurumalako be iratu.
26 Bong Sol Ierusalem-lo ipura nge ilako be Kristus tagataga ne
ngasilidi kana, ata di moarunga nge dimatakuri. Maka ma ilodi bokai
dinanga, “Sol moimoibe Iesus tagataga ne kata ki ibobolesikita-ba?” 27 Ata
Barnabas ilako be ibagai be ‘apostel’-lo ilakuaki. Kodeka iradi baituka be
zala-lo be Tanepoa ite, be Tanepoa nena-la be baituka Sol irai. Be bong
Damaskus anua-lo isoaki nge taburi tago irani be ramoramo-la Iesus
ara-nao be mangata isulesule. 28 Bokaibe Sol makara sakedi-o isoaki be
ramoramo-la Ierusalem anua-lo ialalale be Tanepoa ara-nao be ramoramo
kaikai-la mangata isulesule be ialalale. 29 Be ilako Iuda maka Grik pile-
la diamang zaiza pile diserereitaki be diegoretaki, ata tamoata ngaedi
ditaguraki be daumoatei kana. 30 Bokaibe bong taritoka-da Iesus lama
diunnani dilongo nge dibagalako Sisaria anua-lo be Tarsus dinepialako.
31 Kodeka makara nge ‘sios’ ege-ege Zudea kaba-lo, Galili kaba-lo be
Samaria kaba-lo nge soaki uia-lo eno. Oli Spirit kaiboang nena-lo be ‘sios’
kaiboang idoki be tamoata be aine kokoko-tina disilisilini be dikoko-tina.
Be izamaizama nge Tanepoa dimatakutakuri be disukoaki.

Ainias Be Dorkas

32 Pita nge ege-ege ialalale be kaba itaita. Be bokai ialalale nge ilako
Lida anua-lo be Nanaranga tamoata be aine ne itedi. 33 Makara nge
tamoata tapou matedi teke ara Ainias ite. Tamoata ngae nge ambe barasi
lima-toli bokaina-la zirapu-lo ieneno. 34 Kodeka Pita bokai ipile, “Ainias,
Iesus Kristus ka iadorakiko. Gomarang be zirapu nem goloku.” Makara
nge Ainias oaikiki-tina ituirake. 35 Tamoata be aine moarunga makara
Lida be Saron anua-lo disukoaki dite nge ilodi dibuiri be Tanepoa ditalari.

36 Zopa anua-lo nge aine teke Kristus tagataga ne isoaki ara Tabita.
(Ara Tabita tabuiri nge Grik pile-lo Dorkas kana tapile.) Ngai muzi
uia-la ka iememaki be tamoata kana nedi tagotago nge izamaizama
idumadumadi. 37 Bong ngaradia-lo nge imore be imate. Be dirukui be
pera ilo atabalabala tekena-lo dinangai. 38 Lida anua nge Zopa anua
saringa ka ieno. Bokaibe bong tagataga Zopa-lonalona dilongo Pita Lida
anua-lo isoaki nge oaikiki-tina tamoata rua Pita-lo dinepidialako be bokai
diakoroiaru, "Oaikiki-tina gomai kana kirere."
39 Bokaibe Pita itui be dialale-buduto. Be bong makara dipura nge
pera ilo atabalabala-lo dilakuaki. Makara nge narenare moarunga Pita
diboalingi be kusi-sili bibia be kusi nangananga takadi Dorkas isi ne iauia
be iemaki nge ditikitikini be ditangtang.
40 Makara be Pita itaguraki be inepidi be dipusika-doi, kodeka tuku-
nao irokazokuria be Nanaranga iraboi. Irabo-doi, nge ibuiri be aine mate
italari be bokai ipile, "Tabita, gomarang!" Bokai ipile nge aine ngae mata
ipoarakaki. Mata ipoarakaki be Pita ite ngena imarang-rake. 41 Kodeka
Pita itaguraki be luma-nao idauraki be idumai be itui-rake. Makara be
narenare moarunga be tamoata be aine takadi Kristus lama diunani nge
ikiladi be moauriuri ka lumadi-o isalangaki.
42 Kana ngae bokai ipura nge rangaka ege-ege Zopa anua-lo ilako.
Bokaibe kokoko-tina Tanepoa lama diunani. 43 Be Pita nge makara Zopa-
lo amaridi alu tamoata ngado kusidi isisisi ara Saimon sakenao isoaki.

Kornilius Pita Ikeliaki

10 1 Sisaria anua-lo nge tamoata teke Rom koai-bagi nedi teke
imuamuadi ara Kornilius isoaki. Tamoata ngae nge koai-bagi
tamoata '100' moarunga imuamuadi, be koai-bagi ngae nge Itali koai-bagi
kana ditugani. 2 Kornilius roa be natu zaiza nge Nanaranga dirakerakeaki be
ditagatagaia-tina uia. Iuda tamoata kana nedi tagotago nge kana kokoko-la
be ianiandi, be bong kokoko Nanaranga iraboraboi. 3 Bong teke rairai, amari
ambe ibala siriki tolianao nge rai kaba-lo bokana ilako. Isoaki nge mangata-
tina matana-lo Nanaranga 'enzel' ne teke ipura be ikilai, "Kornilius."
4 Kornilius nge taburi ira-tina be 'enzel' idedepoatoki be bokai itegi,
"Tanepoa. Rakana?"
Be 'enzel' ngae ikatu be bokai irai, "Nanaranga ambe rabo nem ilongo
be tamoata kana nedi tagotago kudumadumadi nge ita be idoki, be ambe
ilo iangko. 5 Gotui be tamoata alu gonepidi be dalale Zopa anua-lo be
tamoata kata ara Saimon, Pita kana dikilakilai nge dabagai be makare
dapuraki. 6 Tamoata ngado kusidi isisisi ara Saimon pera kanana-lo
isoaki. Tamoata ngae pera kana nge makasi zagenao ka ieno."
7 Bong 'enzel' ialale nge Kornilius itaguraki be malipilipi kana rua be
tamoata koai-lo dumaduma ne teke Nanaranga mata ne itagatagadia-tina

uia nge ikiladiato. 8 Kodeka kana moarunga dipurani nge irangakidiato
be inepidiato be Zopa dilakoto.

Pita Rai Kaba Kalingodi Ita

9 Izama be ambe saringatuka amari malala ngaeno kana nge
tamoata toli Kornilius inepidiato nge ambe Zopa anua disaringaiato,
be Pita ikautaki pera nokunao be ngarabo kana. 10 Tole nge imate be
ngamoanako-tina kana irere. Be bong kangkang diememaki nge ngai
rai-o bokana ilako. 11 Bokai isoaki nge lang itakaka be kana teke kusi
mapala kanabiabia bokana zage oati-lo dokia ipura be kateka-o urumaria
ipurapura be ite. 12 Kusi mapala ngae ilona-lo nge ngado putudi oati-
oati moarunga, moata be oakei moarunga be mang moarunga nge
dieno. 13 Kodeka malonga teke Pita bokai irai, “Pita, gotuirake. Ngado
goumoatedi be gomoanako.”

14 Ata Pita ikatu be bokai ipile, “Tanepoa, tagona-tina iboadu! Maka ma
kana bolobolo ki sangalangala nge tagona-tina teke aoagu-o idum.”

15 Pita bokai ipile nge malonga ngae kababe bokai irai, “Kana
moarunga Nanaranga ambe iaka-goazadi nge tagona-tina iboadu dibolo
kana gorangaki.”

16 Pile ngaedi nge bong toli emakadiani ipura, kodeka kusi mapala ngae
nge kababe lang-lo repekalako ipura.

17 Pita nge isi rai kaba ngaedi labudi ilelelenaki-la be tamoata toli
Kornilius inepidi be dipura nge Saimon pera kana disikengtakadiato be
dipura be babaduaduana-lo dituituito. 18 Kodeka dikilau be bokai ditegi,
“Saimon ara takaia Pita makara isoaki ki tago?”

19 Pita nge isi rai kaba ngaedi labudi ngakauataki kana be imuzimuzi
be Oli Spirit bokai ipile, “Kaba goita! Tamoata toli dileleleikoto. 20 Gotui
be gotaoio. Gotagadi be kamalale-budu kana nge moaki ilom irua. Ngau
ka unepidi be dipura.”

21 Makara nge Pita itaoio be tamoata toli ngaedi bokai iradi, “Nge ngau
ka kaleleleiauto. Bakara ka kapurato?”

22 Be tamoata ngaediato dikatuto be bokai dipileto, “Koai-bagi pangana
nedi Kornilius inepi-kama ka kipura. Ngai tamoata iauia be Nanaranga
imatakutakuri, be Iuda moarunga nge dimuamuaki. Nanaranga
‘enzel’ ne teke irai be pera kanana-lo golako be pilengam ngalongo
kana.” 23 Kodeka Pita itaguraki be tamoata toli ngaediato nge pera-lo
ibagadilakoto be oabubu ngarana-lo nge makara disoakito.

Pita Kornilius Pera Kanana-lo

Izama nge Pita itui be tamoata toli ngaedi itagadi. Be tamoata alu
Kristus lama diunani Zopa anua-lonalona nge ditagadi be dialale-
budu. 24 Kaba izama kodeka Sisaria anua-lo dipusikalako. Kornilius nge

irarapungdi be isoaki. Dara ne moarunga be ruanga uia moarunga nge ikeliakidi be dirapurapu-budu be disoaki. 25 Pita ambe Kornilius pera kanana-lo isilisili nge Kornilius imai be Pita ae babadia-lo iboadukuria be irakeaki bokana. 26 Ata Pita itaguraki be Kornilius ituirakarake be bokai irai, “Gotuirake. Ngau negu-la nge tamoata-ramo kata.”

27 Makara be dipilepileru be pera-lo disiliru. Disiliru nge Pita tamoata be aine kokoko-tina pera ilona-lo itedi. 28 Be bokai iradi, “Kam nemingla be kakaua Iuda mata nema dipile Iuda tamoata tagona-tina iboadu Ungguma Takadi ngasilidi ki ngalako be ngatedi. Ata Nanaranga ambe nena-la be itikina tamoata tago teke iboadu bolobolo ki sangalangala kana mrangaki. Tago-tina. 29 Bokaibe bong kakeliaka nge tago usege. Utui-ba be makare upura. Iboadu bokai mtegi: Bakara ka kakeliaka?”

30 Be Kornilius ikatu be bokai ipile, “Norane, ambe amaridi oati dilako nge pera kanagu-lo uraborabo. Ambe irairai kaituka-tina bokana, amari ambe siriki tolianao ieno ka uraborabo. Uraborabo nge oaikikitina tamoata teke kusi ne oaoa-sepukadi arogu ituitui. 31 Be bokai iraia, ‘Kornilius, Nanaranga ambe rabo nem ilongori, be lumaluma nem tamoata kana nedi tagotago kuianiandi nge ilo iandi. 32 Tamoata alu Zopa gonepidialako be Saimon ara takaia Pita nge dabagai. Makara tamoata ngado kusidi isisisi ara Saimon pera kanana-lo lou ne bokana isukoaki. Pera kana nge makasi zagenao ka ieno.’ 33 Bokai ka oaikiki-tina unepi be dibagaiko. Makare kupura nge muzi iauia-tina ka kuemaki. Keka moarunga kaituka makare kisoaki nge Nanaranga mata-nao ka kiepurari, be Tanepoa baituka iraiko be gora-kama kana nge pilenga moarunga galongo kana ka kipura.”

34 Kodeka Pita itaguraki be bokai ipile, “Kodeka ukaua moimoinatina Nanaranga tamoata moarunga suridi tekedi bokana ibabasakidi. 35 Ungguma moarunga-lo nge bokai imuzimuzi: Tamoata rangguma dimatakutakuri be mata adoadodi ditagatagadi nge ne bokana idokidokidi. 36 Be nge pile ngaedi ka Nanaranga idoki be Israel tamoata be aine inangadi. Pile Uia ono anua-uia dokinga ngae ka Iesus Kristus iani, be Iesus itaguraki be mangata irangaki. Iesus ka tamoata moarunga Tanepoa nedi. 37 Be kana ege-ege Zudea kaba-lo dipura nge kam kakauataki, bong matamata Galili kaba-lo be Zon ruku ono tamalinga mangata irangaki muridi be imai-ma! 38 Be Nasaret tamoata ara Iesus nge rangaka kam kakauataki. Be baituka be Nanaranga itaguraki be Oli Spirit ane be Iesus kaiboang iani nge kam kaua. Be ege-ege ilakolako be muzi uia iememaki be tamoata Satang kaiboang ne eruma disoaki nge iakauiauiakidi. Maka ma Nanaranga Iesus sakenao isoaki.

39 “Be keka nge mata-ita ne bokana. Kana moarunga ungguma Iuda kaba nedia-lo be Ierusalem anua-lo be Iesus iemaki nge keka kita-doi. Kai-o dirokatagaki be imate, 40 ata amari tolianao be Nanaranga mate-

lo be imarangaki be mangata inangai be tea ipura. 41 Tago tamoata
moarunga ka dite. Tago. Kekai-la mata-ita Nanaranga ambe inanga-kama
ka kite. Mate-lo be imarang nge kimoanako-budu be dang kising-budu.
42 Be irakama be Pile Uia tamoata be aine mangata garangakadi kana,
be mangata bokai gapile, 'Tamoata ngae ka Nanaranga inangai be
tamoata moauriuri disoaki be tamoata matedi giriki nedi ngaliliti kana.'
43 'Propet' moarunga nge ngai ka dirangaki. Bokai dirangaki, 'Tamoata
moarunga lama diunani masa ara kaiboang nena-lo be muzigoala nedi
rokakadialedi dapura.' "

44 Pita isi ipilepile-la be tamoata be aine pile dilongolongo nge Oli
Spirit odio ibala. 45 Iuda tamoata kusidi korotototo Kristus lama diunani
Pita zaiza be Zopa-lo be dipura kaba bokai dita Nanaranga ambe
Ungguma Takadi Oli Spirit odio isuburakaria nge dipitilaki-tina. 46 Maka
ma Iuda tamoata ngaedi nge kaba bokai dita Ungguma Takadi ngaedi nge
pile takadia-lo dipilepile. Bokaibe Nanaranga kaiboang ne dirakerakeaki.
Kodeka Pita bokai ipile, 47 "Tamoata ngaedi ambe kita-la Oli Spirit tadoki
bokana be ambe didoki. Bokaibe dang oti be ruku ono tamalinga ane
rukuadi dapura. Tamoata tago teke iboadu ngababaridi!" 48 Bokaibe iradi
be Iesus Kristus ara-nao be rukudi dipura. Kodeka ditaguraki be Pita
diakoroi be amaridi alu makara sakedio ngasoaki kana.

Pita Ne Muzinga Irangaki

11 1 'Apostel' moarunga be taritoka-da moarunga Kristus lama
diunani ege-ege Zudea kaba-lo disoaki nge ambe dilongo
Ungguma Takadi ambe Nanaranga pilenga didoki. 2 Bokaibe bong Pita
Ierusalem ilako nge Iuda tamoata kusi korototo mata ditagatagadia-uia
nge bokai dingongoi, 3 "Kaiko kulako tamoata kusidi tago korotototo-lo
be pera kandia-lo kumoanako!"

4 Kodeka Pita itaguraki be kana moarunga dipuralani bokana bokai
irangakidi, 5 "Bong teke Zopa anua-lo usoaki be uraborabo nge rai-o
bokana ulako be kaba bokai uita: Kusi mapala kanabiabia teke zage
oati-o dokia ipura be lang-lo be urumaria ipura be sakegu-o ibala. 6 Kana
ngae ilona-lo utudulako nge ngado putudi oati-oati moarunga, ngado
kabukabu moarunga, moata be oakei moarunga be mang moarunga
makatabala lang-lo diroro nge uita. 7 Makara be malonga teke ulongori
bokai ipile, 'Pita, gotui! Ngado goumoatedi be gokang.'

8 "Ata ngau bokai ukatu be upile, 'Tagona-tina iboadu. Kana bolobolo
ki sangalangala nge tagona-tina teke aoagu-o idum.' 9 Makara nge
malonga ngae kaba bong ruaia lang-lo bokai ibala, 'Kana moarunga
Nanaranga ambe iaka-goazadi nge tagona-tina iboadu dibolo kana
gorangaki.' 10 Kana ngae nge bong toli ipurana, be alauri nge kaba lang-lo
kautakingakadi dipura.

11 "Makara nge oaikiki-tina tamoata toli Sisaria anua-lo be nepiadi
dipura be dabagaia kana nge makara pera ono usoaki-lo dipura. 12 Be Oli
Spirit bokai iraia, 'Gotagadi. Moaki ilom irua.' Be taritokada lima-teke
Zopa anua-lo nge ditagaia be Kornilius pera kanana-lo kilako. 13 Makara
nge Kornilius bokai ipile 'enzel' teke pera kanana-lo ipura be bokai
irai, 'Tamoata teke gonepi be Zopa ngalako be Saimon ara takaia Pita
ngabagai. 14 Pile ono baituka be kaiko dara nem moarunga zaiza uketa-
ming dapura kana nge Pita ka ngaeluaki kana.'
15 "Makara Kornilius pera kanana-lo ambe upilepile nge Oli Spirit
odio ibala, kita-la matamata odao ibala bokana. 16 Makara nge Tanepoa
pilenga ngaedi ilogu iandi, 'Zon dang oti ka ruku ono tamalinga ane
iruku-kaming, ata kam masa Oli Spirit kulubobi ane mruku-kaming.'
17 Bokaibe moimoi di Ungguma Takadi kaoa, ata Nanaranga ambe
lumaluma suri tekena-doi di be kita iang-kita bong Tanepoa Iesus Kristus
lama taunani nge. Bokai nge ngau naita kata be masa Nanaranga malipi
ne zalakadi mono? Tagona-tina iboadu zalakadi mono!"
18 Pile ngaedi dilongo nge tago sesu kaba Pita diare-sabari, be
ditaguraki be Nanaranga ara dirakeaki be bokai dipile, "E! Moimoi!
Nanaranga ambe Ungguma Takadi idumadi be iboadu ilodi dabuiri be
muzigoala nedi dasegeaki be moauriuri-la dasukoaki."

'Sios' Antiok Anua-lo

19 Bong Stepan umoatea ipura nge tamoata be aine Kristus lama
diunani nge dieramoaki-ramo be ege-ege dilako. Alu dialale be dilako
Pinisia kaba-lo daga, alu Saiprus motu-nao daga be alu Antiok anua-
lo daga. Be bokai dialalale nge Iesus rangaka Iuda-la tamoata be aine
ka diraradi. 20 Ata aludi Saiprus motu-onaona be Sairini kaba-lonalona
lama diuni nge dilako Antiok anua-lo be Ungguma Takadi Pile Uia maka
Tanepoa Iesus rangaka nge mangata dirangakadi. 21 Tanepoa kaiboang ne
nge tamoata ngaedi-o dieno. Bokaibe tamoata be aine kokoko-tina lama
diuni, be ilodi dibuiri be Tanepoa ditalari.
22 Be kana ngaedi rangakadi nge 'sios' Ierusalem-lo dilongoraki.
Bokaibe Barnabas dinepi be Antiok ilako. 23 Be bong Barnabas Antiok
anua-lo ipura nge kaba bokai ita Nanaranga moimoi be marou bibia-tina
tamoata be aine Antiok anua-lo iandi. Bokaibe suri diuia-tina, be bokai
iaka-kaidi, "Ilo-ming ere-moarungadi ane be Tanepoa-la ka moimoi be
kamatagatagai." 24 Barnabas nena-la nge tamoata iauia, be Oli Spirit nge
ilona-lo isoaki be lama unianga nge dikai-tina. Bokaibe tamoata be aine
kokoko-tina ilodi dibuiri be Tanepoa-la ditalari.
25 Kodeka makara be Barnabas itui Sol ngalelei kana be Tarsus ilako.
26 Be bong ite nge ibagai be Antiok dilakoru. Be barasi teke makara
tamoata be aine Antiok 'sios'-lo zaiza diepurapurari. Bokai dimuzimuziru

be ono tamoata kokoko-tina disuledi. Be nge makara ka Kristus tagataga ne moarunga matamatanatuka Kristen kana rangakadi dipura.

27 Bong ngaradia-lo nge 'propet' alu Ierusalem-lo ka ditui be makara Antiok-lo dipura. 28 Be teke nedi ara Agabus ituirake be Oli Spirit kaiboang nena-lo be bokai ipile, "Alauri masa tole kanabiabia teke ege-ege kateka-o ngapura." (Kana ngae nge bong Klodius ungguma Rom 'Sisa' nedi bokana isoaki be ipura.) 29 Bokaibe Kristus tagataga ne moarunga nge diepilei be Kristen taritokadi Zudea kaba-lo dadumadi kana. Tamoata teke-teke nge rakana ki 'mone' ira-lo diboadu nge dipasi kodeka dikabung. 30 Bokai dimuzi be kana dikabung nge Sol be Barnabas diandiaru, be diaru dadokiru be dalaleru be tamoata nedi bibia Zudea 'sios'-lo dimuamua nge dandi kana.

Pita Uaura Pera-lo Be Pasika Ipura

12 1 Be nge bong ngaedia-lo ka anuatanepoa ara Erot itaguraki be ambe 'sios' tamoata ne alu sururu be moatubu bibia ianiandi. 2 Be ipile be Zems, Zon taritoka nge asi ono eunga ane umoatea ipura. 3 Erot kaba bokai ita bong Zems iumoatei be Iuda suridi diuia nge ipile be Pita diuauri. Kana ngae nge bong ono moanako biabia ara 'Bereti' Bababa kania ipurapura-lo be iemaki. 4 Erot Pita iuauri be uaura pera-lo inangai, kodeka ipile be tamoata kulemoa-be-lima-teke nge dinarinaringi. Bokainatuka dinarinaringi: oati oati dinarinaringi. Oati danaringi damanubu be kaba oati damai. Erot irere moanako biabia ara 'Pasoba' muri noko Pita ngadoki be lili-be-matao be giriki ne ngaliliti.

5 Bokaibe Pita nge uaura pera-lo isoaki, ata tamoata be aine 'sios'-lo nge ngai kanabe kaikai-tina Nanaranga diraboraboi.

6 Ngazama nge Erot Pita ngadoki be lili-be-matao ngatuiraki be giriki ne lilitadi dapura kana. Be oabubu ngarana-lo nge Pita tamoata narinari rua mara-diaru ieno. Be narinari alu nge babaduadua-lo eluku dinari be disoaki. Pita nge kaleti oarige 'seng' ane diuauri be tamoata dinaringiaru nge mara-diaru ieno. 7 Makara nge oaikiki-tina Tanepoa 'enzel' ne teke ipura be makara ituitui, be uaura pera ilo ono Pita isoaki nge imalamatina. Kodeka 'enzel' ngae itaguraki be Pita bage-nao be irurukaki be imarang. Be bokai irai, "Oaikiki gotuirake!" Bokai ipile nge oaikiki-tina kaleti oarige 'seng' ono luma diuauri nge ditarube be disapasi.

8 Kodeka 'enzel' kababe Pita bokai irai, "Kusi nem gonanga uia be ae-sukuma nem gonanga." Be Pita itaguraki be bokai imuzi. Pita nena-la iadorakia-doi nge 'enzel' kaba bokai ipile, "Kusi-sili nem biabia ono gosukumiko be gotagaia." 9 Be Pita itaguraki be 'enzel' itagai be uaura pera diperekiaru. Tago ikaua kana ngae 'enzel' iememakani nge moimoi be kalingo. Pita ilo ipile rai-o ka kaba itaita. 10 Dilakoru be narinari tekedi dipereki-diaru, be dilakoru takadi dipereki-diaru be dilakoru

babaduadua biabia ene anua zalaka bibia-lo ipusikalako-lo dilakoru. Babaduadua ngaena-lo dilakoru nge nena-la be itakaka be dipusikaru. Babaduadua ngae nge ‘aen’ oti ka diemaki be anua biabia Ierusalem zalakana-lo ka ipusikalako. Zala ngara disauaniaru be dilakoru nge ‘enzel’ Pita ipereki.

11 Makara nge kodeka Pita ilo ikaua kana ngaedi nge moimoi be dipurani. Kodeka bokai ipile, “Kodeka ukaua kana ngae nge moimoi be kalingo! Tanepoa ka ‘enzel’ ne inepi be Erot kaiboang ne erumadi usoaki be iuketa. Iuketa be Iuda tamoata be aine bakara dabasaka kana be ilodi dipile nge tago iboadu ba dabasaka.”

12 Bong Pita ilo izamani nge Zon Markus tina ara Maria kaba kana ilako. Tamoata be aine nge kokoko makara dikabuni be diraborabo. **13** Makara ipura nge ilako be babaduadua elukuluku nge ipaliti. Be bong ipaliti nge aine malipilipi teke ara Roda imai be babaduadua ngauasari kana. **14** Ilako nge Pita malonga ikilalangi. Be bong Pita malonga ikilalangi nge suri nge diuia-tina ngena babaduadua tago iuasarani. Ipananalako pera ilona-lo be bokai ipile, “Pita eluku ituitui.”

15 Roda bokai ipile nge tamoata be aine pera ilona-lo disoaki bokai dirai, “Masa kungao!” Ata Roda ikai-la be ieno moimoi Pita ka eluku ituitui bokana bokai dipile, “Masa ‘enzel’ ne.”

16 Pita nge isi babaduadua ipalipalitia-la. Be bong babaduadua diuasari be Pita dite nge dipitilaki-tina. **17** Ata Pita luma ane be isosodi. Kodeka itaguraki be baituka be Tanepoa idumai be uaura pera-lo be ipusika nge irangakidi. Irangaki-doi, kodeka bokai ipile, “Kana ngae nge Zems be taritokada moarunga kamarangakadi.” Kodeka kaba ngaradi ipereki be kaba takadia-lo ilako.

18 Izama nge tamoata narinari nge diboang-ramo Pita masa ba iuai. **19** Bokaibe Erot ipile be Pita dileleia-tina uia, ata tago dite. Makara nge pile inanga be tamoata narinari nge dinaguridia-uia, be kodeka ipile be umoateadi dipura.

Erot Imate

Alauri nge Erot itui be Zudea kaba ipereki be ilako Sisaria-lo muku makara isoaki. **20** Erot nge norane be Taia be Saidon tamoata zaiza diegoregore. Bokaibe Taia be Saidon tamoata nge diekapotaki be dilako be Erot date kana. Dalako be date kana nge matamata bokai dimuzi: Tamoata maka Erot pera kanana-lo malipi moarunga-lo imuamua ara Blastus nge ilona-lo disili be ilo dibuiri be di muridi itui be ngadumadi kana. Kodeka ditui be dilako Erot-lo be dirai be anua-uia dadoki kana, bakara ungguma ngaedi nge kangkang kandi moarunga Erot kaba nena-lo ka didokidoki.

21 Bong ono Erot date kana ipura nge Erot itaguraki be anuatanepoa ngazing ne inanga be bagi ne ono tanepoanga-o isoaki be tamoata

be aine moarunga iraradi. 22 Iradia-doi nge tamoata be aine kaikai-
tina dimere be bokai dipile, “Nge tago tamoata kata ka malonga! Nge
nanaranga kata malonga!” 23 Makara nge oaikiki-tina Tanepoa ‘enzel’ ne
teke itaguraki be Erot iuni be itapuloria, be moatamoata mukumukudi
dikani be imate. Maka ma bong Erot tamoata be aine pilengadi bokai
ilongo nge nena-la irakeaki, tago Nanaranga ara irakeaki! 24 Ata
Nanaranga pilenga nge ege-ege dilakolako be rangakadi nge dilaba-la be
dieno.

25 Alauri Barnabas be Sol malipi nediaru Antiok ‘sios’ diandiaru
dimambuakiru nge kaba Antiok-lo dimuleru. Malipi nediaru ngae nge
bokai: Antiok ‘sios’-lo ‘mone’ dikabung be ono Zudea ‘sios’ didumai nge
Ierusalem-lo dilakuakiru. Be bong dimulemuleru nge Zon ara takaia
Markus nge dibagaiaru be dimule-buduto.

Barnabas Be Sol Nepia-diaru Ipura

13 1 Makara Antiok ‘sios’-lo nge ‘propet’ be tamoata maka tamoata
be aine lama diuni disulesuledi nge alu disoaki. Aradi nge:
Barnabas, Simion (Zimzim kana kilaia ipurapura), Sairini tamoata ara
Lusius, Manian (tamoata ngae nge anuatanepoa ara Erot diaru dilaba-
buduru), be Sol. 2 Bong teke tamoata ngaedi Tanepoa dirakerakeaki be
kangkang dizirau be disoaki nge Oli Spirit bokai iradi, “Barnabas be
Sol kamazageakidiana, be malipi daemakiru kana be ukila-diaru nge
daemakiru.” 3 Bokaibe bong kangkang zirau be rabo nedi dimambuaki
nge luma-di Barnabas be Sol odiaruo dinangaria be dirabo-diaru be ono
kaiboang diandiaru be dinepi-diaru be dialaleru.

Saiprus Motu-nao

4 Makara be Oli Spirit Barnabas be Sol inepi-diaru be dituiru be
dialaleru. Dialaleru be dilakoru Selusia anua-lo be kati rebareba tekenao
dibuliru be Saiprus motu-nao dilakoru. 5 Saiprus motu-nao ditokaru
nge dilakoru Salamis anua-lo be Iuda pera nedi ono serereinga-lo be
Nanaranga pilenga mangata dirangakiru. Be Zon Markus nge dumaduma
nediaru bokana be dialale-buduto.

6 Makara be motu diboalingiato be dilakoto anua ara Papos-lo dipurato.
Makara nge Iuda kata zerenga ratadi ara Ba-Iesus dipurakani. Tamoata
ngae nge ‘propet’ bolingadi ratadi kata. 7 Ba-Iesus nge ungguma Rom
biabiadi nedi[e] ara Sergius Paulus malipilipi kana. Rom bibiadi nedi ngae
nge kauanga bibia be Nanaranga pilenga ngalongo kana irere. Bokaibe
Barnabas be Sol pile inanga-diaru be dapuraru kana. 8 Ata tamoata
zerezere ara Elimas (ara Elimas Grik pile-lo nge zerezere) nge Barnabas

---

[e] **13:7** Tamoata biabia ngae nge Rom ‘kiapi’ nedi kata.

be Sol idua-diaru be itaguraki be Rom biabiadi nedi ngae nge ilona-lo isili be lama uninga ngae ngamurinai kana. 9 Ata Oli Spirit nge Sol (ara takaia Pol) ilona-lo ikauri. Bokaibe Sol itaguraki be tamoata zerezere ngae adoado matana-lo idedealako 10 be bokai irai, "Kaiko nge Satang natu kata, be kana moarunga adoadodi erekei nedi! Boli mata be pile ono bolesa moarunga nge ilom-lo dikauri! Tanepoa pilenga moarunga moimoi be kalingodi nge kubagabubuiri be kalingodi tagotago kana kupilepile! 11 Bokaibe Tanepoa luma masa omo dabala. Matam masa daleua, be uanana muku sasalaga masa amari malamaka tago sesu goita."

Sol bokai ipile nge oaikiki-tina oaru zimzim bokana Elimas mata diononi, be izabu be tamoata ileledi be zala daitikini kana. 12 Rom bibiadi nedi kana ngae bokai ite nge lama iuni. Maka ma Tanepoa suletaka ilongolongo nge ikakabaki-tina.

Pisidian Antiok-lo

13 Makara Papos-lo be Pol ruanga zaiza kati rebareba tekenao dibuli be Perga anua ege Pampilia-lo dilako. Makara be Zon iperekidi be Ierusalem ilako. 14 Perga anua-lo be kodeka Antiok anua ege Pisidia-lo dipura. Be bong ono manauanga 'Sabat'-o nge pera nedi ono serereinga-lo dilako. 15 Makara pera ono serereinga-lo nge Nanaranga 'Buku' ne Moses be 'Propet' digere nge dileze. Dileze-doi nge tamoata bibia pera ono serereinga-lo dimuamua nge ditaguraki be bokai diradi, "Tarito, pile neming ono tamoata be aine kamaka-kaidi kana tekedi dieno nge kamapile."

16 Kodeka Pol ituirake be luma idokiteteki be bokai ipile, "Kamalongo-ra! Kam Israel tamoata be kam Ungguma Takadi Nanaranga karakerakeaki! 17 Israel Nanaranga nedi ka itaguraki be tubuda ne bokana idokidi be inangadi, be bong Izip kaba-lo disoaki nge iemakidi be dikoko-tina be ungguma biabia teke dipura. Be alauri nge kaiboang ne bibia-tina ane be ibagadi be kaba ngaradi dipereki. 18 Be barasi kulemoadi-oati nge lulu kaba-lo tukungkura dilakulakuaki, ata ngongongadi be muzingadi goalakingadi nge tago ilo iakataki. 19 Kodeka alauri nge ungguma lima-rua Kenan kaba-lo irokakidi be kateka nedi idoki be Israel nedi iandi. 20 Kana ngaedi nge '450' barasi ilodia-lo iemaki.

"Alauri nge Nanaranga itaguraki be tamoata bibia iandi be bagi nedi dipapananuakidi nibe ilako 'propet' ara Samuel-lo daga. 21 Ata alauri nge Israel ditaguraki be Nanaranga dirai be anuatanepoa teke ngandi kana. Bokaibe Nanaranga itaguraki be Sol anuatanepoa kandi bokana inangai. Sol nge Kis natu, be bagi ne ara Benzamin. Ngai barasi kulemoadi-oati Israel anuatanepoa kandi bokana isoaki. 22 Alauri nge Nanaranga itaguraki be Sol irokaki be Debiti anuatanepoa kandi bokana inangai. Nanaranga Debiti bokainatuka mangata irangaki, 'Zesi natu Debiti ute

nge ngai aburogutina-lo ka isukoaki. Ngai ka masa kana moarunga
rerengagu-lo ngaemaki.' 23 Be nge tamoata ngae labunao ka Uketiketi
Iesus ipura, nena-la be moimoi be ipile bokana. 24 Iesus isi tago ipura
nge Zon Baptais itaguraki be Israel moarunga-lo bokainatuka mangata
ipile, 'Ilo-ming kamabuiri be muzigoala neming kamasegeaki be ruku
ono tamalinga ane rukua-ming dapura.' 25 Be alauri Zon malipi ne ambe
imamambuaki nge bokai ipile, 'Ngau naita kana ilo-ming dipile? Ngau
tago tamoata maka ngapura kana be karapurapungi! Tago. Ngai murigu
ngatagaia kana. Ngau aragu tagotago-tina. Bokaibe tago uboadu ae-
sukuma ne oarigedi mrube.'

26 "Tarito, kam Abaram tubu, be kam Ungguma Takadi Nanaranga
kamatakutakuri! Nge kita kana ka pile ono uketinga ngaedi nangadi
dipura. 27 Ierusalem tamoata be aine be tamoata nedi bibia nge kaba tago
bokai dikauataki Iesus ka kateka ngae Uketiketi ne. Ata bong dipile be
umoatea ipura nge ono pile moarunga 'propet' digere nge diemaki be
dikalingo. Be pile-tina ma ngaedi ka 'Sabat' moarunga-o leze ipurapura.
28 Moimoi labu iauia teke ono ngamate kana nge tago teke dite, ata
Pailot dirai be umoatea ipura. 29 Bakara basaka ngapura kana be gere
ipura nge diemakini be dikalingo, kodeka kai-o ka dibalaki be gimoa-lo
dinangalako. 30 Ata Nanaranga itaguraki be mate-lo be imarangaki. 31 Be
alauri nge bong kokoko-tina tamoata maka dialalale-budu Galili kaba-
lo be dilakolako Ierusalem-lo nge dite. Be nge di ka kaituka mata-ita ne
bokana be tamoata be aine neda diraradi.

32 "Be keka nge makare kipura be Pile Uia ngae kieluaka-kaming. Pile
Uia ngae nge bokai: Pile moimoibe Nanaranga tubuda iandi 33 nge tubudi
kaitukatuka, kita, nge matada-o iemaki be dikalingo. Bokainatuka iemaki
be dikalingo: Iesus mate-lo be imarangaki. 'Buku' ara 'Sam'-lo nge 'Sam'
ruaia bokai ipile,

'Kaiko nge ngau natugu. Kaituka ambe Tamam upura.' (Sam 2:7)

34 "Pile moimoibe kalingodi tekedi bokai dieno: Nanaranga masa mate-
lo be ngamarangaki be tago iboadu ngamoapuru. Bokaibe pile ngaedi
labudi nge pile ngaedia-lo dieno,

'Ngau masa marou ratadi be kalingodi Debiti moimoi be
rangakadiani ipura nge miangko.' (Ais 55:3)

35 "Be Nanaranga 'Buku' ne egedi takadia-lo nge bokai dieno,

'Tamoata nem Kusi Rata nge tago masa golikitaki be ngamoapuru.'
(Sam 16:10)

36 "Nanaranga nge Debiti tago ramoramo-ba ka inangai be anuatanepoa
biabia ipura. Nge ono ne labu ne ngaemaki be ngakalingo kana ka inangai.
Bokaibe bong Debiti Nanaranga labu ne ngae imambuaki nge imate. Imate
be tubu be tama zaiza kumraka ipura be imoapuru. 37 Ata tamoata maka
Nanaranga mate-lo be imarangaki nge tago iboadu ngamoapuru.

38 “Bokaibe taritokagu, ngau urere bokai kamakaua: nge Iesus-lo ka
mata ono Nanaranga muzigoala neda irokaki nge mangata kirangaka-
kaming be kalongo. 39 Iesus ara-nao ka tamoata moarunga maka lama
diuni nge giriki nedi moarunga rokakadi dipura be Nanaranga mata-nao
diado. Bakara, Moses Mata ne tago iboadu daemakiko be Nanaranga
mata-nao goado! Tago-la. 40 Kaba kamaitaita uia. ‘Propet’ ambe dipile
kana alu masa dapura. Be pilengadi ngaedi nge kam-lo dapura takana,

41 ‘Eke! Kam maka pilengagu kakanababadi, kaba kamaita uia! Ilo-
ming kamalelelenaki-la be kamaleua-ramo kana! Bakara, bong
neming-lo masa kana teke ilo-ming tago dipile tago iboadu
memaki nge memaki. Moimoi tamoata teke masa ngara-kaming,
ata tago iboadu lama kamauni.’ ” (Aba 1:5)

42 Pol pile ngaedi ipile-doi be Barnabas diaru ambe pera ono serereinga
diperepereki aru nge tamoata be aine ditaguraki be bokai dira-diaru,
“ ‘Sabat’ takaianao kaba makare kamapuraru be kana ngaedi kaba
kamarangaki-kama.” 43 Tamoata be aine moarunga pera ono serereinga
ngarana-lo diepurapurari dialale nge Iuda kokoko be tamoata takadi
Iuda mata nedi ditagatagadi nge Pol be Barnabas ditaga-diaru. Be diaru
ditagurakiru be bokai diradi, “Nanaranga-la marou ne tadokidoki-ba
ilodia-lo kamasukoaki.”

44 Bong ono manauanga ‘Sabat’ takaianao nge tamoata be aine anua
biabia ngarana-lo disukoaki nge moarungana-tina dikabuni be Tanepoa
pilenga dalongo kana. 45 Iuda kaba bokai dita nge dinama-ratakidi. Be
pile goalakadi ane be dipile Pol pile ipilepile nge iboliboli.

46 Kodeka Pol be Barnabas ditagurakiru be kaikai-la bokai diradi,
“Kam Iuda ka Nanaranga pilenga garangaki-kaming mua kana. Ata
ambe Nanaranga pilenga kasegeaki. Bokaibe neminga-la mangata
kananga-kaming kam kana iauia tago teke kaemaki be ono kamaboadu
moauriurila nem-kusoaki soaki ipurapura nge kamadoki. Tago-la! Nge
bokai ka Ungguma Takadi ambe kitalaridi. 47 Maka ma Tanepoa bokai
ira-kama,

‘Ngau ambe uemakiko be kaiko ambe Ungguma Takadi malama
nedi. Bokai masa zala ono tamoata be aine moarunga uketadi
be muleakadi dapura kana nge ege-ege kateka-o golakuaki.’ ”
(Ais 49:6)

48 Ungguma Takadi bokai dilongo nge suridi diuia-tina, be Tanepoa
pilenga dirakeaki. Be tamoata be aine kokoko-tina maka moauriuri-la
nem-kusoaki soaki ipurapura dadoki kana be Nanaranga inangadi nge
lama diuni.

49 Makara be Tanepoa pilenga nge ege-ege kaba ngaradia-lo dilako.
50 Ata Iuda ditaguraki be aine aradi otioti anua ngarana-lo Nanaranga
dimatakutakuri be tamoata bibia aradi otioti nge ilodia-lo disili be

ono Pol be Barnabas moatubu diandiaru. Be ditao-diaru be anua ngara diperekiaru. 51 Bokaibe ono anua-marau diduadi bokana nge Pol be Barnabas ditagurakiru be ae-diaru babadi anua ngaenao ditatairiaru. Kodeka anua ara Aikoniam-lo dilako-ru. 52 Be tagataga moarunga nge Oli Spirit ilodia-lo ikauri, be suridi nge diuia-tina.

Aikoniam Anua-lo

14 1 Aikoniam anua-lo nge Pol be Barnabas bong moarunga dimuzimuziru bokana dimuziru be dilakoru Iuda pera nedi ono serereinga-lo. Makara nge pile kakai-tina ane be tamoata be aine ilodi diung. Bokaibe Iuda kokoko-tina be Ungguma Takadi kokoko-tina nge lama diuni. 2 Ata Iuda alu tago Kristus lama diunani. Bokaibe ditaguraki be Ungguma Takadi ilodia-lo disili be ono diemakidi be tamoata be aine lama diuni nge ilodi diratakidi. 3 Ata Tanepoa kaiboang ne nge Pol be Barnabas-lo dieno. Be nge bokai ka makara uanana sasalaga disoakiru be tago taburi-ralo be kaikai-la be Tanepoa pilenga mangata dirarangakiru. Makara nge Tanepoa itaguraki be ne marou ne tadokidoki-ba muridi itui be ono ne pilenga mangata itikingdi pilenga nge moimoi. Be ono itikingdi pilenga moimoi nge Pol be Barnabas kaiboang iandiaru be kilala kaiboangdi be kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki nge diememakiru. 4 Makara nge tamoata be aine anua ngarana-lo nge dienegei. Alu Iuda lama tago diuni-o didai be alu ‘apostel’-o didai. 5 Bokaibe Ungguma Takadi be Iuda nge mumua nedi zaiza ditaguraki be Pol be Barnabas dirabataki-diaru be patu ane daumoate-diaru kana. 6 Ata diaru dilongoru be diratu be Listra be Derbi anua, ege Laikonian kaba-lo dilakoru. 7 Makara nge Pile Uia mangata dirangakiaru.

Listra Be Derbi Anua-lo

8 Makara Listra anua-lo nge tamoata teke ae-babadi matedi isoaki. Ae-babadi nge matedi be tina inekiaki be tago ialalale. 9 Tamoata ngae bokai isoaki be Pol ipilepile nge ilongolongori. Makara nge Pol adoado-la tamoata ngae idedei be kilalanga inanga tamoata ae-babadi matedi nge lama iunia-tina be iboadu aka-uiaka ngapura. 10 Kodeka Pol itaguraki be bokai ikilau, “Gotuirake!” Pol bokai ipile nge tamoata ngae ituirake be ialalale.

11 Tamoata be aine makara disoaki Pol kana iemaki dite nge pile nedi Laikonian pile-lo bokai dimere, “Ambe nanaranga tamoata bokana be marada dibala.” 12 Makara nge nanaranga nedi nge aradi Pol be Barnabas dibuleakidi. Barnabas Zius dibuleakini, be Pol Emis dibuleakini, bakara Pol ka pilepile nedi. 13 Makara nge tamoata Zius tabataba ianiani nge ‘bulumakau’ moane be moare ieluaki be anua aoa ono silinga-lo inanga. Maka ma Zius keda ne nge eluku ka ieno. Bokai ka tabataba ieluaki be

tamoata be aine makara disoaki zaiza be databangaki be ono Pol be Barnabas darakeaki-diaru kana.

14 Ata bong ‘apostel’ ruoti Pol be Barnabas bokai dilongoru nge kusi
dinanganangaru didokisareru be dipananaru dilakoru tamoata be aine
maradi be bokai dimereru, 15 “Bakara ka bokai kamuzimuzi? Keka nge
kakaming-la ka bokana, tamoata-ramo kaoa! Keka Pile Uia ka kieluaka-
kaming be bokai kirara-kaming, ‘Kana kalingodi tagotago bokainaina
kamamurinadi be Nanaranga kalingo moauriuri isukoaki nge kamatalari.’
Ngai ka lang be kateka be makasi be kana moarunga ilodia-lo dieno
nge iemaki. 16 Toira nge ungguma moarunga ilikitakidi be rerengadia-
lo disukoaki. 17 Ata nge ambe nena-la be bokainatuka mangata inangai:
Kana uia-la ka iememaki-kaming. Ura ianiang-kaming be lang-lo be
ibalabala, be ono kangkang kana-ming uma-lo nge bong-tina nedi-o be
ipupuraki. Kangkang kokoko-tina ianiang-kaming, be iloming-lo nge
suri-uia bibia-tina inanganganga.” 18 Pol be Barnabas pile-ra bokaina-ma
diradia-re, ata tago ma! Tamoata be aine ngaedi nge ambe saringatuka
‘bulumakau’ databangaki be ono darakeaki-diaru kana.

19 Ata Iuda alu Antiok be Aikoniam anua-lo ka dipura be tamoata be
aine makara nge ilodi diung be ono kaba ditaguraki be Pol be Barnabas
didua-diaru. Kodeka Pol patu oti diuni be direpeki be eluku dilakuaki.
Ilodi dipile imate. 20 Ata tagataga dipura be Pol diboalingi be kaba
imarang be anua-lo isili. Izama nge Barnabas diaru Derbi anua-lo
dilakoru.

Antiok Anua, Ege Siria Kaba-lo Mulelako Ipura

21 Kodeka makara Derbi anua-lo Pile Uia mangata dirangakiaru, be
tamoata be aine kokoko-tina ilodi dibuiri be tagataga dipura. Alauri nge
dituiru be Listra anua-lo dilakoru, kodeka dilakoru Aikoniam anua-lo,
be alauri nge dialaleru be Antiok anua, ege Pisidia kaba-lo dipuraru.
22 Makara anua ngaradia-lo nge tagataga diaka-kaidi be didumadi be ono
lama uniangadi nge kakai-la daeno kana. Be bokai diradi, “Nanaranga
anua ne ono itanepoa kanana-lo talako kana nge moatubu bibia-tina
tadoki noko talako!” 23 Alauri nge tamoata malaidi alu ‘sios’ teke-teke-lo
damuamua kana nge dinangadi. Kodeka kangkang dizirau be dirabo be
ono tamoata bibia dinangadi nge Tanepoa luma-nao dinangadi. Bakara,
Tanepoa-lo ka ilodi moarunga dinangalako be bokai dibasakidi.

24 Kodeka Antiok-lo be dituiru be Pisidia kaba dialaleakiru be Pampilia
kaba-lo dipuraru. 25 Pampilia kaba-lo dipuraru nge dilakoru Perga
anua-lo Pile Uia mangata dirangakiaru, kodeka dilakoru Atalia anua-
lo. 26 Atalia anua-lo be kati rebareba tekenao dibuliru be Antiok anua,
ege Siria kaba-lo dimulelakoru. Nge Antiok anua ngaena-lo ka norane
be makara dipuraru be tamoata be aine lama diuni nge ditaguraki be

Nanaranga luma-nao dinanga-diaru be ono malipi ambe kaituka-tina
dimambuaki-ru ngaedi nge daemakiru kana. 27 Anua ngarana-lo dipuraru
nge ditagurakiru be tamoata be aine moarunga 'sios' ngarana-lo nge
dikeliakidi be kabu teke dipura, kodeka kana moarunga Nanaranga
diarua-lo iemaki nge dirangakiru. Be baituka be Nanaranga ambe zala
iuasari be ono Ungguma Takadi lama diuni nge dirangakiru. 28 Kodeka
makara uanana sasalaga-tina tagataga zaiza disoaki-budu.

Ierusalem-lo Egore Biabia Emaka Ipura

15 1 Kodeka tamoata alu Zudea kaba-lo ka dimai Antiok anua-lo
be taritoka-da bokai disulesuledi, "Tago iboadu Nanaranga
ngauketi-kaming be ngamuleaki-kamingba. Moses Mata ne kamatagadi
be kusi-ming korototokadi dapura masa Nanaranga ngauketi-kaming be
ngamuleaki-kaming. Tago be tago!" 2 Ata Pol be Barnabas nge sule ngaedi
tago direretakiru. Bokaibe tamoata ngaedi zaiza egore kanabiabia teke
diemaki. Makara be tamoata be aine Enitok 'sios'-lo ditaguraki be Pol be
Barnabas dinanga-diaru be Ierusalem dinepidialakoru be Iesus 'apostel'
ne be tamoata 'sios'-lo dimuamua zaiza sule ngae daegoretaki kana.
Kodeka tamoata alu 'sios'-lo nge dinangadi be Pol be Barnabas zaiza
dalale-budu kana.

3 Kodeka dinepidi be dialale. Dialale nge Pinisia kaba be Samaria
kaba dialaleaki, be bakara be Ungguma Takadi Nanaranga moimoi be
kalingona-lo dilako nge dirangaki. Bokaibe taritokada moarunga makara
nge suridi diuia-tina. 4 Bong Pol be Barnabas be tamoata dialale-budu
Ierusalem-lo dipura nge 'sios' Ierusalem-lo be 'apostel' be tamoata 'sios'-
lo dimuamua nge disuri-uiatakidi be dimolatakidi. Be kodeka kana
moarunga maka bong dimalipilipi be Nanaranga iemaki nge dirangaki.

5 Kodeka tamoata alu Kristus lama diunani Parasi kaoa nge dituirake
be bokai dipile, "Ungguma Takadi kusidi korototokadi dapura be radi
dapura be Moses Mata ne datagatagadi."

6 Makara nge 'apostel' be tamoata 'sios'-lo dimuamua nge dikabuni
be moatubu ngae daegoretaki kana. 7 Diegoresalaga-tina, kodeka Pita
ituirake be bokai ipile, "Taritokagu, kam kakaua norane be rakana
ipura. Mara-ming ka Nanaranga inangaia be ualale be Pile Uia mangata
mrangaki be ono Ungguma Takadi iboadu dalongo be lama dauni.
8 Nanaranga maka tamoata moarunga ilodi ikauataki nge itaguraki be
Ungguma Takadi nge idokidi. Bokainatuka be itiking-kita moimoi be
idokidi: Oli Spirit idoki be iandi, kita-la iang-kita bokana. 9 Nanaranga
mata-nao nge di tago takadia-ba be kita takada-ba. Tago. Bokaibe bong
lama diuni nge Nanaranga ilodi iaka-goazadi be ilodia-lo giriki tago teke
ieno. 10 Ak, nge bakara ka Nanaranga katoi be ambe taritokada Ungguma
Takadi dududia-lo moatubu bibia kananganangalako? Moatubu bibia

ngaedi nge kita be tamada be tubuda tagona-tina tabazidi ka di dududia-lo kananganangalako! 11 Tagona-tina iboadu bokai kamamuzi! Maka ma kita lama bokai tauni: Tanepoa neda Iesus marou ne tadokidoki-ba itagai ka Nanaranga iuketi-kita be imuleaki-kita, dia-la ibasakidi bokana."

12 Kodeka Pol be Barnabas dituiru be kilala kaiboangdi be kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki diarua-lo be Ungguma Takadi iemakidi nge dirangakiru. Dipilepileru nge moarunga makara disoaki nge dimoadubulae-ba be dilongolongo. 13 Pol be Barnabas dipile-doiru, kodeka Zems bokai ipile, "Taritokagu, kamalongora! 14 Saimon ambe mangata ira-kita be talongo Nanaranga ambe mangata itiking-kita ngai moimoi be Ungguma Takadi ilo ibukubukutakidi. Nanaranga bokainatuka be mangata itiking-kita ngai moimoi be Ungguma Takadi ilo ibukubukutakidi: maradi ka tamoata be aine ne idokidi. 15 Bokai imuzi be ono 'propet' pilengadi ngaedi iemaki be dikalingo,

16 'Kana ngaedi muridi masa kaba mumule be Debiti pera ne itamong
be ieno nge mnaguraki. Pera igalalai be ieno masa mnaguraki be
masa kaba ne bokana ngapura.
17 Bokai masa tamoata moarunga Tanepoa dalelei, be Ungguma Takadi
araguo be negu bokana ukiladi masa daleleia.
18 Tanepoa ka bokai ipile, bakara ngai ka toira be kana ngae mangata
inangai, be toira be imai nge kauataka ipura.' (Amos 9:11-12)

19 "Bokaibe ngau ilogu bokai unangai: Ungguma Takadi ambe Nanaranga-lo dilakolako nge moaki sesu ba tabasakidi be ono zalakadi taono. 20 Moaki-tina. Tageredi be bokai taradi: Kangkang moarupu ara-dio be emakadi dipura be ambe disangala nge moaki dikangkang, pogiza-ramo mata moaki ditagatagadi, ngado tapadi dipura nge moaki dikangkang, be ngado moarunga darakadi nge moaki dikangkang. 21 Bakara, Moses Mata ne nge toira-tina be ege-ege anua moarunga-lo mangata rangaka ipurapura, be bong ono manauanga 'Sabat' moarunga-lo nge leze ipurapura."

'Pasi' Teke Gereta Ipura

22 Kodeka 'apostel' be tamoata bibia 'sios'-lo dimuamua nge ditaguraki be tamoata nedi alu dinangadi be Pol be Barnabas dataga-diaru be Antiok anua-lo dalako-budu kana. Makara be Iudas (ara takaia Basabas) be Sailas dinanga-diaru. Diaru nge 'sios'-lo muaka bibia-tina odiaruo ieno. 23 Dalale kana nge 'pasi' bokai digereti be diandi,

"Keka tarito-kaming 'apostel' be tamoata bibia 'sios'-lo kimuamua ka kigere.

"Be nge kam Ungguma Takadi Kristus lama kaunani Antiok anua-lo, Siria kaba-lo be Silisia kaba-lo kasoaki ka kigere-kaming. Suri-uia kinanga-kaming.

24 “Keka ambe bokai kilongo tamoata nema alu kam-lo dimai be pile
alu dira-kaming be ono ilo-buku diang-kaming be ilo-ming disururu.
Keka tago kisumoaladi be makara kam-lo dimai. 25 Bokai ka iloma
kitekenanadi be tamoata nema alu kinangadi be ruangama uarikadi
Barnabas be Pol zaiza kam-lo ganepidiamai kana. 26 Tamoata ngae-diaru
nge Tanepoa neda Iesus Kristus ara-nao be malipi ne diememakiru,
be malipi-ba ngaedi lilidi-o be saringatuka damateru kana. 27 Be nge
bokai ka Iudas be Sailas dinepi-diaru be nediaru aoa-diarualo be pile
ngaedi kigere nge daka-kaidi kana. 28 Iloma bokai kinanga: Nge tago
iuia Oli Spirit mata-nao be keka matamaio ilo-buku bibia tago kaboadu
kamabazidi nge gang-kaming. Ata nge iuia mata ngaedi kamatagatagadi:
29 Kangkang ambe moarupu tabangakadiadi dipura moaki kangkang,
dara moaki kangkang, ngado ambe tapadi dipura moaki kangkang,
be pogiza-ramo mata nge moaki katagatagadi. Mata ngaedi nge
kamasibongaki-tina.

Pile nema suridi. Rabuaki nema kiang-kaming.”

30 Makara be tamoata ngaedi dinepidi be dilako Antiok anua-lo. Antiok
anua-lo dipura nge tamoata be aine moarunga ‘sios’ ngarana-lo nge
dikeliakidi be dipura-doi kabu teke, kodeka ‘pasi’ ngae diandi. 31 Tamoata
be aine makara pile ono aka-kainga ngaedi dileze nge suridi diuia-tina.
32 Be Iudas be Sailas ditagurakiru be pile ono aka-kainga diradi, be ono
dikaiboang uia. Maka ma diaru nge ‘propet’ kaoa. 33 Be kodeka makara
muku disoaki. Be alauri nge taritokada Antiok-lo nge kababe dinepidi
Ierusalem dilako, be tamoata dinepidia-lo dimule. Damule kana nge
marou ono ilo-uianga ane dimaroudi be dinepidi be dialale. [34 Ata Sailas
ilo itekenanai be makarana-la Antiok-lo isoaki.]

35 Pol be Barnabas nge Antiok anua-lanalo disoakiru. Bokaibe tamoata
alu zaiza be Tanepoa pilenga disulesuletaki be mangata dirarangaki.

Pol Be Barnabas Dieperekiru

36 Muku alauri nge Pol itaguraki be Barnabas bokai irai, “Tamuleru
be talakoru anua moarunga Tanepoa pilenga mangata tarangakiru
kanana-lo be taritokada tatedi be takauatakidi ambe baituka disukoaki.”
37 Bokaibe Barnabas irere Zon, ara takaia Markus nge dalale-budu, 38 ata
Pol ipile nge tago iuia dabagaiaru, maka ma Markus nge Pampilia anua-
lo dimalipilipi-budu be iratu. 39 Makara be lili-nao be ebulo biabia-tina
diemakiaru bokana Barnabas Markus ibagai be direba-ru be Saiprus motu-
nao dilakoru. 40 Ata Pol ipile, “Iauia, ngau Sailas mbagai be galalaleru.”
Dalaleru kana nge taritokada Antiok ‘sios’-lo ditaguraki be Sailas didoki be
Nanaranga marou ne tadokidoki-ba ane be Tanepoa luma-nao disalangaki
be dialaleru. 41 Kodeka dialaleru be dilakoru Siria kaba be Silisia kaba-lo
be tamoata be aine moarunga ‘sios’-lo nge diaka-kaikaidi be dialalaleru.

Timoti, Pol Be Sailas Idainaki-diaru

16 1 Makara be Pol itui be Derbi anua-lo ilako, be alauri nge ilako
Listra anua-lo. Makara Listra-lo nge Tanepoa tagataga ne teke
isoaki ara Timoti. Timoti tina nge Iuda kata, be Kristus lama iunani. Ata
tama nge Grik kata. 2 Taritokada Listra be Aikonium anua-lo nge Timoti
dirangaki ngai tamoata iauia. 3 Bokaibe Pol irere Timoti ngabagai be
dalalale-buduru kana, ata Iuda makara anua ngarana-lo nge imatakuridi.
Bokaibe Pol ipile be Timoti kusi korototoka ipura, bakara di dikaua
Timoti tama nge Grik kata. 4 Kodeka ditui be anua anua-lo dialalale
be pile maka 'apostel' be tamoata bibia Ierusalem-lo diegoretaki nge
dirarangaki be dialalale. Be diraradi be pile ngaedi nge datagatagadi
kana. 5 Bokaibe 'sios' anua moarunga-lo nge lama uniangadia-lo
dikaiboang-uia, be izamaizama nge tamoata kokoko-la be disilisilidi.

Pol Rai-o Bokana Ilako

6 Makara be Pol ruanga zaiza dilako Prigia kaba be Galesia kaba
dialaleaki be Kristus pilenga mangata dirangaki. Ata Esia kaba-lo tago
dilako, bakara Oli Spirit tago isumoaladi kaba ngaradia-lo Kristus pilenga
mangata darangaki. 7 Alauri be dilako Misia kaba dagadaga nedia-lo
be dalako Bitinia kaba-lo kana, ata Iesus Oli Spirit ne tago isumoaladi.
8 Bokaibe Misia kaba ditoto be dilako Troas anua-lo dipura. 9 Oabubu-
lo nge rai-o bokana Pol kaba tekedi bokai ita: Masedonia tamoata teke
nge itui be bokai iakorokoroi, "Makare Masedonia kaba-lo gomai be
goduma-kama." 10 Pol rai-o bokana kaba bokai ita nge oaikiki-tina kitui
be Masedonia kaba-lo galako kana, bakara keka iloma kitekenanadi
Nanaranga ka ikila-kama be Pile Uia makara mangata garangaki kana.

Lidia Ilo Ibuiri

11 Makara Troas anua-lo be kati tekenao be adoado-la kireba be
Samotres anua-lo kitoka. Izama nge Niapolis anua-lo kilako. 12 Makara be
kilako Pilipai anua-lo kipura, be amaridi alu makara kisoaki. Pilipai nge
anua biabia teke Masedonia kaba-lo, be ungguma Rom nge tamoata be
aine nedi kokoko-tina makara anua didoki be disukoaki.

13 Bong ono manauanga 'Sabat'-o nge anua kipereki be kilako
zagura teke zagenao kisoaki. Iloma dipile makara masa kaba ono Iuda
diraborabo tekedi gaita. Makara kipura nge aine alu makara dipura be
disoaki nge kipurakadi. Kodeka kisoakiria be Iesus pilenga kirangakidi.
14 Aine teke makara disoaki-budu be ilongori-kama nge Taiataira aine
ara Lidia. Ngai nge kusi zazadi atabalabala-tina botiboti iememaki be
ono 'mone' idokidoki. Aine ngae nge Nanaranga irakerakeaki. Bokaibe
Tanepoa itaguraki be ilo iunani be Pol pilenga nge ilongo-tina uia. 15 Be

moarunga pera kanana-lo disukoaki nge Iesus ara-nao be rukuadi dipura. Alauri nge bokai ira-kama, “Ilo-ming dipile ngau moimoi be Tanepoa lama unani nge kamamai pera kanagu-lo kamasoaki.”

Bokai iakorokamai-tina bokana kitagai.

Pol Be Sailas Uaura-lo Dilakoru

16 Bong teke kaba ono rabonga-lo kilakolako nge natu aine teke ipuraka-kama. Natu aine ngae nge dududu kata be mariaba goalaka teke ilona-lo isoaki be iboadu rakana alauri ngapura kana nge ngarangaki. Bokai imuzimuzi nge ‘mone’ bibia-tina oti zazaia ipurapura. 17 Natu aine ngae nge Pol zaiza itaga-kama be bokai imeremere, “Tamoata ngaedi nge Nanaranga Atabalabala-tina malipilipi kana! Be nge baituka be uketa-ming dapura kana ka dipura be dara-kaming kana.” 18 Izamaizama nge bokaina-la imuzimuzi nibe Pol ambe ilo iaka bokana ibuiri be mariaba goalaka natu aine ngaena-lo bokai irai, “Iesus Kristus ara-nao be ngau uraiko natu aine ngarana-lo gopusika!” Bokai ipile nge mariaba goalaka ngae natu aine ngaena-lo ipusika be ipereki.

19 Bong tamoata maka natu aine ngae dinemi be ono ‘mone’ didokidoki kaba bokai dita tago ambe iboadu natu aine ngaena-lo kaba ‘mone’ dadokidoki kana nge ditaguraki be Pol be Sailas didokirepeki-diaru be malala-lo dilakuakidiaru, be tamoata bibia nedi arodi datuiraki-diaru kana. 20 Kodeka tamoata giriki adoadoraki arodi dituiraki-diaru be bokai dipile, “Tamoata ngae-diaru nge Iuda kaoa, be anua neda ngaena-lo giriki dipupurakiru be ambe anua neda ngae nge tutudu dinangaiaru. 21 Sule maka disulesuletaki nge kita ungguma Rom mata neda dierekeidi. Bokaibe kita tago iboadu sule ngaedi tadoki be tatagadi.” 22 Makara nge tamoata be aine moarunga ditaguraki be tamoata ngaedi didumadi be pile Pol be Sailas odiaruo diunglako. Bokaibe tamoata giriki adoadoraki dipile be Pol be Sailas kusi nediaru dinanganangaru nge odiaruo ka didokisare be dipaliti-diaru. 23 Dipalitidia-doiru kodeka uaura pera-lo dirokakidialakoru. Be tamoata uaura-pera inanaring nge dirai be ngananaringdiatina-uiaru kana. 24 Bokai dirai bokana ibaga-diaru be uaura-pera kabinatina-lo inanga-diaru be ae-diaru kai soadi ilodia-lo iuautagaki-lako.

25 Oabubu lukangana-tinao bokana nge Pol be Sailas Nanaranga diraboraboiaru be dimoasimoasiniaru. Be tamoata takadi uaura-lo disoaki nge dilolongori-diaru be disoaki. 26 Makara nge oaikiki-tina rike kanabiabia ipura be uaura-pera nge ere-labu be rurukaka ipura. Be oaikikitina-la babaduadua moarunga nge ditakaka be ‘seng’ ono tamoata uauradi dipura nge ditarube. 27 Tamoata uaura-pera inarinaringi imarang be kaba bokai ita babaduadua moarunga ditakaka nge asi ne ono eunga ipasiki be nena-la ngaumoatei kana. Ilo ipileni tamoata uaura-lo disoaki

nge diratu. 28 Ata Pol bokai imere, “Moaki nem-la kupakaiko! Keka
makarena-doi kisoaki!”
29 Kodeka tamoata narinari ngae nge ikilau, “Baratui teke
kamaeluakana.” Be ipanana isili be reresabu ane be Pol be Sailas ae-diaru
babadia-lo itapuloria. 30 Kodeka eluku ilakuaki-diaru be bokai itegi-diaru,
“Biabiadi rua, masa rakana memaki be uketagu ngapura?”
31 Be diaru dikaturu be bokai dipileru, “Tanepoa Iesus lama gounani
masa uketam ngapura. Kaiko be moarunga pera kanam-lo.” 32 Be alauri
nge Pol be Sailas ditagurakiru be tamoata ngae be moarunga pera
kanana-lo nge Tanepoa pilenga dirangakidi. 33 Isi oabubu-lanalo be
tamoata narinari ngae itaguraki be Pol be Sailas poake-diaru dirautotoki-
diaru kana nge iasaki. 34 Kodeka ibaga-diaru pera kanana-lo be kangkang
iemaka-diaru. Be roa be natu zaiza nge suridi diuia-tina, bakara diato
moarunga nge Nanaranga lama diunani. Makara be diato moarunga nge
Iesus ara-nao be rukudiato dipura.
35 Anua izama nge tamoata giriki adoadoraki ditaguraki be tamoata
nedi bibia dinepidi tamoata uaura pera inarinaringia-lo be bokai dirai,
“Tamoata ngara-diaru gorubetaki-diaru be dalaleru.” 36 Kodeka tamoata
uaura pera inarinaringi nge Pol bokai irai, “Tamoata giriki adoadoraki
ambe dipile be Sailas kamru rubetaka-mingru dapura kana. Iboadu
kamalaleru! Ilo uia-lo be kamalaleru.”
37 Ata Pol itaguraki be katonga-oaoa bibia nedi bokai iradi, “Keru nge
Rom tamoata nedi kaoa. Ata tago ‘koto’-lo be giriki nemairu diadoraki.
Lili-be-matao dirautotoki-kamairu be uaura-lo dinanga-kamairu. Be nge
ambe komangaba-lo be dinepi-kamairu be galaleru kana ki? Tago iboadu!
Nedia-la be makare dapura be dapasiki-kamairu.”
38 Be tamoata ngaedi dilako be giriki adoadoraki diradi. Giriki
adoadoraki bokai dilongo Pol be Sailas Rom tamoata nedi kaoa nge
dipitilaki-tina be ilodi dibuku. 39 Bokaibe dilako be Pol be Sailas bokai
dira-diaru, “Iloma ditagakaming-tinaru. Kana kiemaki nge tago kikaua
ka bokai kimuzi.”
Kodeka uaura pera-lo ka dipasiki-diaru be eluku dilakuaki-diaru be
bokai dira-diaru, “Anua ngae kamaperekiaru.” 40 Alauri Pol be Sailas
uaura-pera diperekiaru nge Lidia pera kanana-lo dilakoru. Be tamoata
be aine Kristus lama diunani nge makara dikabuni be disoaki. Kodeka
ditagurakiru be diaka-kaidi. Diaka-kaidiadoi, kodeka anua ngara
diperekiaru.

Tesalonika Anua-lo

17 1 Makara be dialale be Ampipolis be Apolonia anua-lo be kodeka
dilako Tesalonika anua-lo dipura. Makara nge Iuda pera nedi ono
serereinga teke ieno. 2 Kodeka Pol itaguraki be izamaizama imuzimuzi

bokana imuzi: pera ono serereinga ngaena-lo ilako. Be makara bong
ono manauanga ‘Sabat’ toli ilodia-lo nge Iuda zaiza pile Nanaranga
‘Buku’ nena-lo dieno nge diegoretaki. 3 Be disikengdi be ditikingdia-tina
uia Kristus masa sururu bibia ngadoki be ngamate be kaba mate-lo be
ngamarang. Kodeka bokai ipile, “Iesus ngae ngau mangata urarangaka-
kaming ka Kristus.” 4 Iuda alu pile ngaedi dilongo nge pile ngaedi ilodi
dibuiri-tina. Bokaibe Pol be Sailas didainaki-diaru. Be Grik kokoko-tina
Nanaranga dimatakutakuri be aine aradi bibia anua ngarana-lo nge
didainakidi be.

5 Ata Iuda lama tago diuni nge Pol be Sailas diuanam-diaru, bakara
tamoata be aine kokoko-tina ambe Pol pilenga ditagatagadi. Bokaibe Iuda
ngaedi dilako malala-lo be tamoata panganadi patu bokana sukoakidia-
ba alu dibagadi be uko biabia teke diemaki. Be nge Iuda ngaedi ka Pol
be Sailas pile dibabaluri-diaru be ono tamoata uko ngae ditaguraki
be sagagai biabia teke makara anua ngarana-lo diemaki. Tamoata
ngaedi direre Pol be Sailas dabaga-diaru be tamoata moarunga arodi
datuiraki-diaru be giriki odiaruo danangalako. Kodeka dilako Zeson
pera kanana-lo dilele-diaru, 6 ata tago dite-diaru. Tago dite-diaru bokana
Zeson be tamoata alu lama diuni nge direpekidi be tamoata bibia anua
ngarana-lonalona arodi dituirakidi be bokai dimere, “Tamoata ngaedi
nge ege-ege giriki diemaki. Be nge ambe anua neda-lo dipura! 7 Be Zeson
itaguraki be pera kanana-lo idokimatedi. Rom ‘Sisa’ nedi mata ne inanga
be tatagatagadi kana nge dirorokaki. Bokai dipile anuatanepoa takaia
isoaki ara Iesus!” 8 Tamoata be aine moarunga be tamoata bibia anua
ngarana-lonalona pile ngaedi dilongo nge ilodi dibuku-tina. 9 Makara be
tamoata bibia anua ngarana-lo nge Zeson ruanga zaiza diradi be ‘mone’
dipasi be mere be kauborua ngae labu dionoti be ono pile diumoatedi.
Kodeka dirubetakidi be dialale.

Beria Anua-lo

10 Oabubu-la ngarana-lo be tamoata be aine Kristus lama diunani
nge ditaguraki be Pol be Sailas dinepi-diaru be Beria anua-lo dilakoru.
Makara Beria-lo nge dilako-soasoaru Iuda pera nedi ono serereinga-lo.
11 Beria tamoata be aine nge tago Tesalonika tamoata be aine bokana.
Di nge ungguma uia. Bokaibe sakuli-o be Kristus pilenga didoki. Be
izamaizama nge Nanaranga ‘Buku’ ne dilezeleze uia be ono dakaua uia
Pol pilenga nge moimoi ki tago. 12 Bokaibe Iuda kokoko-tina nge lama
diuni. Be Grik aine aludi aradi otioti be Grik moane alu nge lama diuni
be.

13 Bong Iuda Tesalonika anua-lonalona bokai dilongo Pol ambe
Nanaranga pilenga Beria anua-lo mangata irarangaki nge dialale be
tamoata be aine ilodia-lo disili be giriki dimarangaki. 14 Makara nge

taritoka-da Beria-lo ditaguraki be Pol dinepi be makasi[f] taona itao, ata Sailas be Timoti nge Beria-lanalo disoakiru. 15 Tamoata maka Pol dibagai be dialale nge dilakuaki Atens anua-lo be kaba Beria-lo dimule. Tamoata ngaedi damule kana nge Pol bokainatuka Sailas be Timoti pile inanga-diaru, "Oaikiki-tina makare ngau-lo kamapuraru."

Atens Anua-lo

16 Pol makara Atens-lo isoaki be Sailas be Timoti irarapung-diaru nge ilo isururu-tina, bakara moarupu be aem-kai kokoko-tina Atens anua-lo ita. 17 Bokaibe Iuda pera nedi ono serereinga-lo ilakolako be Iuda be Grik maka Nanaranga dirakerakeaki zaiza kana ngae diegoregoretaki. Be eluku malala nedia-lo nge izamaizama tamoata be aine nangatadi makara dipurapura nge iraradi. 18 Be Epikuri be Stoik 'tisa' nge alu dipura be Pol zaiza diegore-budu. Be alu bokai dipile, "Boalalai ngae rakana kata irangarangaki?" Be takadi bokai dipile, "Masa nanaranga kata ka irangarangakia-ua!" Bokai dipile, bakara Pol nge Iesus Kristus mate-lo be imarang ka irangarangaki. 19 Makara be Pol dibagai be 'Kansolo' moarunga Areopagus buku-nao dikabuni be disoaki kanana-lo dilakuaki be bokai dipile, "Keka sule oauoau kaiko kurangarangaki nge gakauataki kana kirere. 20 Kana alu kurarangaki nge tailadia-ba kilongolongo. Be kirere labudi gakauataki kana." 21 Maka ma Atens tamoata be tamoata akerengadi makara disukoaki nge direrere bokaina-ba dasukoaki be bong moarunga nge sule oauoau kaoa nge di dararangaki be tamoata takadi dalongolongo, be tamoata takadi dararangaki be di dalongolongo.

22 Kodeka Pol Areopagus arodi ituirake be bokai ipile, "Atens tamoata, ngau kaba bokai uita kam kapipi-tina be zala moarunga katagatagadi be ono nanaranga neming karakerakeakidi. 23 Maka ma anua neming ualaleaki nge kaba odio nanaranga neming karakerakeakidi nge ulilitina uia, be bagi ono tabataba aninga neming tekenao nge gere bokai dieno: nanaranga tago kauakauataki ne. Kodeka, Nanaranga moimoi be kalingo mrangaka-kaming kana, bakara, kam kana tago kauakauataki ka karakerakeaki. 24 Nanaranga maka kateka ngae be kana moarunga ono dieno iemaki nge lang be kateka Tanepoa nedi. Be ngai tago keda tamoata diememaki-lo isukoaki. 25 Ngai kana maka tamoata lumadia-lo dipupuraki nge tagona-tina teke ireretaki. Maka ma ngai boaduboadu, be ngai ka ono moauringa, be oasa ono moauringa, be kana moarunga tamoata ianiandi! 26 Tamoata tekena-lo ka ungguma moarunga ipurakidi, be inangadi be ege-ege kateka-o dilako. Toira-la be ilo itekenanai be ipile tamoata teke-teke masa barasi kokotangadi ira kateka ngaenao dasoaki, be kaba nangatadia-lo dasoaki kana nge inanga. 27 Nanaranga bokai imuzi be ono

---

[f] **17:14** Beria anua nge etetebala buku-lo ka ieno.

tamoata ngai dalelei, be luma-di dananaraki be ono dadauraki kana be dikalaualaua. Ata ngai tago kasau ka isoaki. Kita teke-teke nge saringada ka isoaki. 28 Tamoata teke bokai ipile, 'Maka ma ngaia-lo ka moauriuri tasoaki be tamoakusukusu be ngai isoaki ka kita tasoaki!' Be tamoata neming rang kotokoto alu dipile bokana, 'Kita nge ngai natu.'

29 "Bokaibe kita Nanaranga natu kana tarangaki-kita nge iloda moaki bokai tananga: Nanaranga kusi rata nge aem-kai kata 'gol,' ki 'siliua,' ki patu oti ka tamoata muzi amangmang kauangadi ki amang nedia-lo ka diemaki. 30 Moimoi toira isi Nanaranga kalingo tago kakauataki be aem-kai karakerakeaki nge Nanaranga masa tago ngaora-kaming. Maka ma tago kakaua rakana kata ka karakerakeaki. Ata kaituka bong ngaedia-lo nge Nanaranga ambe tamoata ege-ege iradi be muzi nedi goalakadi dasegeaki be ngai datalari kana. 31 Bakara, ngai ambe bong ono tamoata be aine moarunga kateka-o giriki nedi ngaliliti kana nge inangai be ieno. Be tamoata teke nena-la be inangai ka giriki ngaliliti kana. Ono tamoata be aine moarunga dakaua-uia kana nge tamoata ngae ambe mate-lo be imarangaki."

32 Bong Areopagus Pol dilongori mate-lo be marang irangaki nge alu Pol dingengeri, ata alu bokai dipile, "Keka kirere kana ngae kaba gorangaki." 33 Makara be Pol itaguraki be iperekidi. 34 Ata tamoata alu lama diuni be Pol didainakini. Tamoata maka Pol didainakini maradi nge tamoata teke ara Daeonisius. Ngai nge Areopagus kata. Be aine teke ara Damaris be alu takadi nge bokaina-doi dimuzi be Pol didainakini.

Korin Anua-lo

18 1 Kana ngaedi muridi nge Pol itui be Atens anua ipereki be Korin anua-lo ilako. 2 Makara nge tamoata teke ara Akuila ipurakani. Ngai nge Pontus tamoata kata, be roa Prisila diaru kodeka ka Itali kaba-lo ka dipuraru, bakara Rom 'Sisa' nedi Klodius pile kakai-tina bokai inanga, "Iuda moaki teke Rom anua-lo isoaki. Dalale-doi." Bokaibe Pol ilako be ite-diaru. 3 Diaru malipi nediaru nge ngado kusi oti be bazarua diememakiru, Pol-la bokana. Bokaibe bong Pol ipuraka-diaru nge makara sakediaru-o isoaki be dimalipilipi-buduto. 4 Be bong ono manauanga 'Sabat' moarunga-o nge pera nedi ono serereinga-lo ilakolako be ungguma Iuda be Grik ilodi iunung be lama dauni kana.

5 Bong Sailas be Timoti Masedonia kaba-lo be dipuraru nge Pol itaguraki be malipi takadi muri inanga be Kristus-la rangaka mangata irarangaki, be mangata Iuda bokai iraradi, "Iesus ka Kristus." 6 Ata bong Pol ipilepile be Iuda diare-sabari be diebuloi nge kusi ne inangananga gapukadi itatai be bokai iradi, "Kaleua nge neming-la ka kamangongo-kaming! Moatubu ngaedi tago iboadu oguo dalako! Kaituka be ngalako masa ngau Ungguma Takadia-lo mlakolako."

7 Bokaibe pera ono serereinga nedi ipereki be tamoata teke Ungguma
Takadi kata ara Taitus Zastus pera kanana-lo ilako. Taitus pera kana nge
pera ono serereinga saringa ka ieno. Be ngai nge Nanaranga irakerakeaki.
8 Ata tamoata maka pera ono serereinga ngaena-lo imuamua ara Krispus
nge moarunga pera kanana-lo disukoaki-budu zaiza be Tanepoa lama
diunani. Be tamoata be aine kokoko-tina Korin anua-lo Pol pilenga
dilongo nge lama diuni, be Iesus ara-nao be rukuadi dipura.
9 Oabubu tekena-lo nge Pol rai kaba-lo bokana ilako be Tanepoa
itaguraki be bokai irai, "Taburim moaki ira. Gopilepile-la. Moaki sesu
aoam kuonoti. 10 Bakara, ngau sakemo usukoaki. Tago teke iboadu
ba ngabasakiko. Maka ma tamoata negu kokoko-tina anua ngaena-lo
disoaki." 11 Bokaibe Pol makara Korin anua-lo barasi teke be kapapa
isoaki, be Nanaranga pilenga isulesuletakidi.

Pol Galio Aro Itui

12 Bong tamoata ara Galio, Rom bibiadi nedi[g] bokana Gris kaba-lo
isoaki nge Iuda diekapotaki be ditaguraki be Pol didokimatei be Galio
aro dituiraki be da'koto'taki kana. 13 Kodeka bokai di'koto'taki, "Tamoata
ngae ambe tamoata be aine ilodi iunung be muzi takadiaba-lo Nanaranga
darakerakeaki kana. Tago keka Iuda mata nema itagatagadi."
14 Makara be Pol itaguraki be ngapile kana nge Galio itaguraki be
Iuda bokai iradi, "Giriki kata ki muzi goalaka kata emaka ipura nge
ngau iboadu kam Iuda malielie-ba be mlongori-kaming. 15 Ata nge kam
Iuda pilenga-ming be ara neming be mata ne-ming rangakadi. Bokaibe
nge neming-la be kamadoraki. Ngau tago uboadu kana ngaedi mliliti!"
16 Be itaguraki be ipile be ditaodi be dipusika. 17 Makara nge Iuda
ditaguraki be tamoata pera nedi ono serereinga-lo imuamua ara Sostinis
nge didokimatei be makarana-la pera ono giriki adorakanga aro ka
dirautotoki. Ata Galio tago sesu-tina ilo ibukuni.

Pol Kaba Antiok Anua-lo Imulelako

18 Kodeka Pol muku makara Korin anua-lo tamoata be aine Kristus
lama diunani maradi amaridi alu isoaki. Alauri nge iperekidi be Akuila
be Prisila diato direbato be Siria kaba-lo dilakoto. Darebato kana nge
Pol pile tago tototo tekedi iemaki nge itagadi be Senkria anua-lo be
geleboaruia ipura. 19 Be direba be dialale be Epises anua-lo dipura.
Makara be Pol ilako pera nedi ono serereinga-lo isili be Iuda makara
disoaki zaiza diegore-budu. 20 Be Iuda ditaguraki be dirai be makara
muku uanana sasalaga sakedio ngasoaki kana, ata ngai tago isumoala.
21 Ambe ngaperekidi kana nge bokai iradi, "Nanaranga isumoala masa

---

[g] **18:12** Rom 'Sisa' nedi aoa bokana.

kaba kam-lo mumule." Be makara be Akuila be Prisila ipereki-diaru be kati rebereba tekenao ibuli be Epises anua ipereki.

22 Ilako be Sisaria kaba-lo itoka nge ialale Ierusalem-lo be 'sios' makara ite. Be alauri nge Antiok anua-lo ilako. 23 Be muku makara isoaki noko ialale. Ialale be ilako Galesia be Prigia kaba ialaleaki be tamoata be aine Kristus lama diunani nge iaka-kaikaidi be ialalale.

Apolos Epises Be Korin Anua-lo Isoaki

24 Pol kaba ngaradia-lo ialalale nge Iuda tamoata kata ara Apolos nge makara Epises anua-lo ipura. Apolos nge Aleksandria anua-lo ka nekiaka ipura, be ngai nge kauakauana-tina be Nanaranga 'Buku' ne nge iamangtaki uia. 25 Be Tanepoa rangaka moarunga nge sule-tina uiani ipura. Bokaibe ilona-lo be sakuli ane be moimoibe pile kalingodi oti be Iesus irangarangaki be isulesuletaki. Ata ruku ono tamalinga nge tekena-la ikauataki. Rukua ono tamalinga maka Zon ono tamoata be aine irukudi ka ikauataki. 26 Makara be Apolos itaguraki be tago taburi-ralo be pera nedi ono serereinga-lo be ipilepile. Be bong Akuila be Prisila dilongoriaru nge dibagalako pera kandiarua-lo be didumaiaru be Nanaranga Zalaka nge disikengtina-uianiaru be iamang uia.

27 Be bong Apolos itui be Gris kaba-lo ngalako kana nge taritokada anua ngarana-lo nge diaka-kai be 'pasi' teke tagataga ene Gris kaba-lo nge digeretadi be ono Apolos dadoki be dadoraki kana. Bokaibe Apolos Gris kaba-lo ipura nge tamoata be aine maka Nanaranga marou ne tadokidoki-ba ane be lama diuni nge duma uia-tina ngaia-lo didoki. 28 Bakara, ngai pile kaiboangdi ane be Iuda egore bibia-lo iare-balakidi. Bakara, ngai Nanaranga 'Buku' nena-lo pile moarunga idoki be Iuda itikingdi Iesus ka moimoi be Kristus.

Pol Epises Anua-lo

19 1 Apolos isi Korin anua-lo isoaki nge Pol itui be zala kaba ngaradi lukangadi-o ipanana nge itagai be ilako Epises anua-lo ipura. Makara nge tamoata lama diuni alu ipurakadi, 2 be bokai itegidi, "Bong lama kauni nge Oli Spirit kadoki ki tago?"

Be di dikatu be bokai dipile, "Tago. Keka tago kikaua Oli Spirit teke isoaki!"

3 Bokai dipile bokana Pol bokai itegidi, "Bokai nge, ruku ono tamalinga nangata kata ka kadoki?"

Be dikatu be bokai dipile, "Ruku ono tamalinga maka Zon tamoata be aine ono irukudi ka kidoki!"

4 Be Pol bokai ipile, "Ruku ono tamalinga Zon ne nge tamoata be aine maka muzigoala nedi disegeaki nge nedi. Be Israel iradi tamoata muri ngatagai kana nge lama daunani. Tamoata ngae nge Iesus." 5 Pile bokai

dilongo nge Tanepoa Iesus ara-nao be rukuadi dipura. 6 Be bong Pol luma odio inangaria be irabodi nge Oli Spirit odio ibala be pile takadia-lo dipilepile be Nanaranga pilenga mangata dirarangaki. 7 Tamoata makara disoaki nge kulemoa-be-rua moarunga.

8 Be alauri nge Pol makara kalea toli sakedio isoaki. Be kalea toli ngaedi ilodia-lo nge bong kokoko pera ono serereinga nedia-lo ilakolako be tago taburi-ralo be tamoata be aine ilodi bokai ibubuiri: anua ono Nanaranga ngatanepoa kana nge moimoi be kalingo. 9 Ata aludi nge panganadi ipatungaki be lama tago diuni, be lili-be-matao Tanepoa Zalaka nge pile goalakadi oti dirangaki. Bokaibe Pol itaguraki be tamoata be aine lama diuni nge ibagadi be pera ono serereinga ngara dipereki. Be izamaizama nge pera ilo bibia Tairinas isulesule kanana-lo be Kristus rangaka mangata irarangaki. 10 Makara bokai imuzimuzi nibe barasi rua dimanubu. Bokaibe tamoata be aine moarunga Esia kaba-lo disoaki, Iuda be Ungguma Takadi nge Tanepoa pilenga dilongoraki.

Skiba Natu Moanekadi

11 Makara be Nanaranga itaguraki be kilala kaiboangdi takadia-ba Pol luma-nao iememaki. 12 Bokaibe tamoata alu nge kusi mapaladi ono suburaua utua be ono ragogo rokaka Pol inangananga nge dadoki be dalako be moremore dandi. Be moremore dandi nge more daleuadi be mariaba goalakadi ilodia-lo nge dairatu.

13 Iuda alu ege-ege dialalale be mariaba goalakadi ditaotaodi nge ditaguraki be Iesus ara-nao be mariaba goalakadi ditaotaodi. Mariaba goalakadi dataodi kana nge bokai daradi, “Iesus maka Pol mangata irangarangaki ara-nao be pile kai ane uraiko, ‘Gopusika.’ ” 14 Nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi teke ara Skiba natu moanekadi lima-rua ka bokai dimuzimuzi. 15 Ata bong teke mariaba goalaka dataoni kana nge bokai ipile, “Ngau Iesus ukauataki be Pol ukauataki, ata kaiko naita kata?” 16 Makara be tamoata maka mariaba goalaka ilona-lo isoaki nge itaguraki be Skiba natu iundi. Iundi be kusi nedi isare, be ere-daradaradi be nemoala-ba diratu be pera ono disoaki dipereki.

17 Iuda be Ungguma Takadi moarunga Epises anua-lo kana ngae dilongoraki nge taburidi dira-tina. Makara nge Tanepoa Iesus ara atabala-tina dinangai. 18 Kodeka tamoata be aine ambe lama diuni nge kokoko-tina dipura be muzingadi goalakingadi mangata dirangaki. 19 Tamoata maka naboa be zere diememaki nge kokoko dipura be ‘buku’ nedi ono kana ngaedi diememaki nge lili-be-matao be dibulai. ‘Buku’ dibulai ngaedi zazanga nedi kokotangadi diuare nge ‘50,000 mone siliua’ bokana. 20 Be nge bokainatuka be kaiboang bibia-tina ane be Tanepoa pilenga ege-ege dilakolako be dilabalaba.

Ebulo Biabia Teke Epises Anua-lo Imarang

21 Kana ngaedi muridi nge Pol ilo ilelenaki be Masedonia kaba be Akaia kaba ngalaleaki be Ierusalem ngalako kana. Be bokai ilo inangai,

"Ierusalem mlako noko Rom mlako." 22 Bokaibe Pol itaguraki be
dumaduma ne rua Timoti be Erastus inepi-diaru be Masedonia kaba-lo
dilakoru. Ata Pol kaba muku makara Esia kaba-lo isoaki.
23 Be nge bong ngaradia-lo ka Tanepoa Zalaka lili-nao be ebulo biabia
teke imarang. 24 Tamoata teke ara Demitrius nge patu 'siliua' oti be Epises
nanaranga nedi aineka ara Artemis keda ne itoatoaki be iememaki.
Be malipilipi ne nge 'mone' biabia-tina malipi ngaena-lo dipurapuraki.
25 Kodeka malipilipi ne be tamoata takadi malipi bokainaina-lo
dimalipilipi nge ikiladi be bokai iradi, "Ruanga, kam kakaua kita 'mone'
neda dikoko nge malipi ngaedia-lo ka dikoko. 26 Iboadu neming-la be
kaba kamaita be kamalongo rakana tamoata ngae Pol iememaki! Bokai
ipile nanaranga maka tamoata diemaki nge tago nanaranga kaoa.
Bokaibe tamoata kokoko-tina makare Epises anua-lo ambe ilodi iung be
dilongori be pilenga ditagadi. Be tago makarena-la anua ngaena-lo ka
ilodi iung, ege-ege Akaia kaba-lo be. 27 Pol pilenga ngaedi nge iboadu
malipi neda ono 'mone' dokinga ngae ara ngagoalangaki. Be tago kana-
la ngae. Nge masa nanaranga aineka ara biabia-tina Artemis keda ne
kalingo tagotago kana rangaka ngapura, be Artemis ara masa ruku-
goalaia ngapura. Kam kakaua Artemis nge moarunga Esia kaba-lo be
ege-ege kateka-o dirakerakeaki!"
28 Tamoata be aine makara dipura pile ngaedi dilongo nge namadi
dira-tina be bokai dimere be dipile, "Epises nanaranga nedi Artemis
nge ara biabia-tina!" 29 Makara nge mere be naboaki biabia makara
anua ngarana-lo ienuaki. Bokaibe tamoata be aine ditaguraki be Pol
alalale-budu ruanga Masedonia tamoata rua Gaius be Aristakus nge
didokimatedi be direpekidi be malala nedia-lo dilakuakidi. 30 Pol nge
nena-la be ngalako tamoata be aine ngaedi arodi ngatui kana, ata
tamoata be aine Kristus lama diunani dimuleaki. 31 Be ruanga alu Rom
tamoata nedi bibia kaba ngaradia-lo nge pile bokai dinangani, "Lilim
moakina-tina malala nedia-lo kupusikangaki!"
32 Anua ilona-lo nge kodeka kauborua ilaba-tina. Tamoata be
aine alu kana teke dirangarangaki be dimeremere, alu kana takaia
dirangarangaki be dimeremere. Maka ma di kokoko-tina nge tago dikaua
bakara ka makara dikabuni. Bokaibe ieboangi-ramo. 33 Makara be Iuda
alu ditaguraki be Aleksanda didoki be ene aro-lo dielengaka-lako. Ilodi
dipile Aleksanda ka giriki labu. Kodeka Aleksanda luma ane be isikeng
ngai pile ne ono nena-la ngaoiaki kana nge ngapile kana. Ata tago-ma.
34 Tamoata be aine kaba bokai dita Aleksanda Iuda kata nge kodeka dipi-
tina be bokai dimere, "Epises Artemis nedi nge ara biabia-tina!" Be bokai
dimeremere nibe amari siriki ne rua dimambuaki.
35 Alauri kodeka 'kusukusu' anua ngara-nalonalona iaka-moarudi
be bokai ipile, "Epises tamoata be aine, moarunga dikaua Epises anua

ka aine ara biabia Artemis keda ne inarinaringi, be patu rata lang-lo isapasiria nge makare ka ieno. 36 Bokaibe tamoata tago teke iboadu ngapile kana ngaedi nge boli kana kaoa. Maka ma kana kalingodi ka makare dieno. Bokaibe kamamoadubulae. Moaki oaikiki-la be kana teke kaemaki. 37 Kam tamoata ngaedi makare kaeluakidi. Di tago sesu keda neda-lo dianako ki nanaranga neda ono dimanai. 38 Demitrius malipilipi ne zaiza giriki nedi tekedi dieno nge bong ono 'koto'nga dieno. Be Rom bibia nedi disoaki. Giriki nedi makara dalakuaki be 'koto'-lo dananga. 39 Ki pile nedi takadi kaba dieno nge bong-tina nedi ono tamoata giriki adoadoraki dakabuni noko dapura be adorakadi dapura. 40 Ata kaituka giriki ngaedi dipura nge kakaua-doi nge neda girikida ka kapuraki. Bokaibe giriki ngaedi nge moatubukadi odao dalako kana. Giriki ngae nge labu tago-tina, be dategi-kita bakara ka kakabuni be kamere be kaba karati masa bakara takatu? Kita pile neda ono takatu kana nge tago-tina." 41 Pile ngaedi ipile-doi, kodeka tamoata be aine inepidi be dialale.

Masedonia Be Gris Kaba-lo Dilako

20 1 Mere be kauborua ngaedi muridi nge Pol itaguraki be tamoata be aine lama diuni ikeliakidi, be pile ono aka-kainga iandi be irabuakidi be Masedonia kaba-lo ilako. 2 Be makara kaba ngaradi ialalaleaki, be pile ono aka-kainga kokoko ane be tamoata be aine lama diuni iaka-kaikaidi be ialalale. Be ialalale nibe Gris kaba-lo ipura. 3 Be makara kalea toli isoaki. Makara be ikaluka be ngareba be Siria kaba-lo ngalako kana nge kaba bokai ita Iuda dirabataki be daumoatei kana. Bokaibe ilo takaia inangai be kaba Masedonia kaba-lo ngamule kana. 4 Be tamoata ngaedi nge dialale-budu: Beria tamoata Pairas natu ara Sopater, Tesalonika tamoata rua Aristakus be Sekundius, Derbi tamoata ara Gaius, Timoti be Esia kaba tamoata rua Tikikus be Tropimus. 5 Tamoata ngaedi nge dimua-soasoa be Troas anua-lo dirarapung-kama. 6 Moanako biabia ono 'Bereti' bababa kania ipurapura muri nge Pilipai anua-lo be kireba be amaridi lima muridi nge tamoata ngaedi Troas anua-lo kipurakadi. Be makara Troas anua-lo amaridi lima-rua kisoaki.

Pol Troas Anua-lo Isoaki

7 'Sarere' oabubu-lo nge kiepurari be moanako ono tekenana nge kiemaki. Be ngazama nge galale kana. Bokaibe Pol itaguraki be Kristus rangaka tamoata be aine irangarangakadi nibe buangaluka-tina. 8 Pera ilo atabalabalatuka kisoaki kanana-lo nge baratui kokoko-tina dikarakara. 9 Makara nge tamoata amuna teke ara Iutikus nge kalalang-boazinga zagedi-o isoaki. Pol ipilepile nge ngai itungtung. Itungtung nibe ieno-soa noko isapasi be earuma kateka-o ibutiri. Etatabala pera ilo toliana-lo ka isapasi. Dilako be didokiteteki nge imate. 10 Ata Pol itaoio

be iboabuni be bokai ipile, “Ilo-ming moaki dibuku! Ne iauia!” 11 Kodeka
kaba pera-lo ikautaki, be ‘bereti’ ikingkotoi be ikani. Be oabubu ngarana-
lo nge iraradia-la nibe izama-ba. Izama nge ialale. 12 Be tamoata amuna
ngae nge ne iauia be dibagai be pera kanana-lo dilakuaki. Makara nge
ilodi diuia-tina.

Troas Anua-lo Be Miletus Anua Lako Ipura

13 Makara be Pol kipereki be kati-o kibuli be kilako Asos anua-lo
kitoka. Pol ka nena-la be alale nema ngae nge bokai ibasaki: Ngai nena-la
nge irere zala-lo ngalale be ene Asos anua-lo ka kati-o gasalangaki kana.
Bokaibe Pol ae-nalo ialale. 14 Pol Asos anua-lo ipura nge kisalangaki
be kireba be kilako Mitilini anua-lo kitoka. 15 Izama nge makara be
kireba be Kios anua-lo kipura. Makara be kireba be izama nge Samos
anua-lo kitoka, be izama nge Miletus anua-lo kipura. 16 Pol nge ambe
ilo itekenanai be gareba-soasoa be Epises anua ngapereki kana. Moaki
makara kitoka. Maka ma Ierusalem ngalako kana be imarakaraka.
Bokaibe tago irere kaba uanana muku sasalaga makara Esia kaba-lo
ngagamang. Rerenga nge bong biabia ara ‘Pentekos’-o nge Ierusalem-lo
ngapusika.

Pol Epises ‘Sios’ Bibia Nedi Irabuakidi

17 Bokai ka Miletus anua-lo be Pol tamoata bibia Epises ‘sios’-lo pile
inangadi be dapura be date kana. 18 Be bong dipura nge bokai iradi,
“Bong matamatanatuka upura Esia kaba-lo nge soakingagu moarunga
baituka usukoaki nge kakauataki. 19 Negu-la ubalaka be mata-dang zaiza
be Tanepoa malipi ne uemaki. Moimoi bong kokoko giriki bibia ono Iuda
dirabataka be daumoatea kana nge utalari. 20 Kam kakaua kana ono
mduma-kaming kana nge tago teke udokimatei. Mangata-la lili-be-matao
ka urara-kaming, be pera pera kanaming-lo ualalale be urara-kaming.
21 Ngau mangata-la ka Iuda be Ungguma Takadi uraradi muzigoala nedi
dasegeaki be Nanaranga datalari, be Tanepoa neda Iesus lama daunani.
22 “Be kaituka-tina nge Oli Spirit ka isingaraia be Ierusalem ulakolako.
Tago ukaua rakana masa makara ngapurana. 23 Kauangagu nge bokai:
Oli Spirit ambe ilo-kauaia anua moarunga-lo nge uaura pera be moatubu
bibia dirapurapunga. 24 Ata ngau ilogu bokai ipile soakingagu makare
kateka-o nge kana-ba. Rere negu biabia nge malipi negu mambuaki be
ono kuari Tanepoa Iesus iana nge mrausapasingaki. Kuari negu ngaedi
nge Pile Uia maka Nanaranga marou ne tadokidoki-ba irangaki nge
mangata mrangarangaki.
25 “Ngau mara-ming usili be bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge
mangata urangaki. Be ambe mialale kana. Be ngau ukaua alauri masa
tago tekem kaba liligu goita. 26 Nge bokai ka kaituka mangata-la ka bokai

mra-kaming kana: Tamoata teke mara-ming ileua nge tago ngau giriki
negu. 27 Maka ma ngau ukai-tina be mangata-la ka Nanaranga rerenga
moarunga urangaki. Tago sesu nuri-nuri usoro.
28 "Eke! Kaba kamaitaita-tina uia! Neming-la kamananaring-kaming
uia. Oli Spirit inanga-kaming be Nanaranga 'sipisipi' ne kamananaringdi
kana nge kamananaringdiatina-uia. Teke ngaleua takana! Nanaranga
'sios' ne nge 'sipisipi' akolakola 'sipisipi' iarogurogudi bokana
kamarogurogui. Maka ma Nanaranga 'sios' ne ngae nge ne Natu daraka
ane ka izazai be imuleaki. 29 Ngau ukaua, mpereki-kaming masa keu
kabukabu alu mara-ming dasili be Nanaranga 'sipisipi' ne tagona-tina
dabaraunakidi kana. 30 Be alu masa kam-tina mara-ming ka datui
be boli-pile ane be alu neming darepekidi be datagadi. 31 Bokaibe
kamanarinari-tina uia! Ilo-ming kauakaua, amari moarunga be oabubu
moarunga nge mata-dang ane be barasi toli ilodia-lo kam teke-teke
mangmang ung-kaming.
32 "Be nge ambe Nanaranga luma-nao ka msalangaki-kaming kana, be
marou ne tadokidoki-ba ilodia-lo ka mnangakaming-lako kana. Marou
ngaedi ka daduma-kaming be kamalaba be Tanepoa kamakauataki
be iboadu kana moarunga maka Nanaranga tamoata ne irangakidi be
dadoki kana nge kamadoki. 33 Ngau tago sesu tamoata takaia 'siliua,'
ki 'gol' ki kusi ne teke ute be dokia kana be umoatang. Tago-la. 34 Kam
neming-la be kakaua ngau negu luma-gu ngaedi ane be kana moarunga
ono usukoaki nge upupuraki. Be malipilipi-budu ruanga nge ono
udumadumadi be. 35 Kana moarunga uememaki ane be bokai uitiking-
kaming: tamoata tago dikaiboang uia nge tadumadumadi. Tanepoa Iesus
pilenga ngaedi iloda daniandi be tadumadumadi, 'Tamoata maka tamoata
takadi kana ianianidi nge suri-uia ne dilaba-tina be tamoata maka kana
idokidoki-ba nge iuasai.' "
36 Pol ipile-doi nge tukudi-o dirokazokuria be dirabo. 37 Alauri nge
ditangtang be Pol diboabuni be diaroki. 38 Pilenga ipile tago kaba lili
daita nge ilodi diandi be ditang-tina. Makara be kati-o dieluakalako.

Pol Ierusalem Ilako

21 1 Makara kati-o nge tamoata bibia Epises 'sios'-lo nge kirabuakidi
be kireba. Adoado-la kireba be kilako motu ara Kos-lo kitoka.
Izama nge kireba be motu ara Rodes-lo kipura, be makara Patara anua-lo
kilako. 2 Makara Patara-lo nge kati teke Pinisia ngalako kana nge kite be
ono kibuli be kireba be kialale. 3 Kireba kilako be motu ara Saiprus nge
kuku kita be kodeka egena-la atata kirebalako be Siria kaba-lo kitoka,
be mamasa-o kireba be Taia anua-lo kipura. Makara nge kurari alu
nokungakadi dapura kana bokana kinoku be kabu-lo kisoaki. 4 Makara
nge tamoata lama diuni alu kipurakadi be amaridi lima-rua sakedi-o

kisoaki. Oli Spirit nge ambe taritokada ngaedi bokai itikingdi Pol Ierusalem ngalako masa ngamate. Bokaibe bokai diakoroi, “Ierusalem moaki kulako.” 5 Ata bong ono kaba gareba kana dipura nge kiperekidi be kilako kati-o be galale kana. Be tamoata lama diuni nge roadi be natudi zaiza be dieluaki-kama. Kilako raua-lo nge lulu-o tukumai-o kirokazokuria be kirabo. 6 Kodeka kierabuaki, be keka kati-o kibuli be di dimule.

7 Makara be kireba be kialale be Tolemes anua-lo kitoka. Makara nge suri-uia nema taritokada kiandi be amari teke sakedio kisoaki. 8 Izama nge Tolemes anua kipereki be kilako Sisaria anua-lo kitoka. Makara kitoka nge kilako-soasoa tamoata Pile Uia mangata irangarangaki ara Pilip pera kanana-lo kilako be makara sakenao kisoaki. Ngai nge tamoata lima-teke takadi zaiza be Ierusalem-lo be nangadi dipura be ‘apostel’ dadumadumadi kana. 9 Natu aine kadi barasi oati kosikosi-ba disoaki nge ‘propet’ kaoa be Nanaranga pilenga mangata dirarangaki.

10 Makara amaridi alu kisoaki be ‘propet’ teke ara Agabus nge Zudea kaba-lo be ipuraka-kama. 11 Agabus taonama itao be imai nge ilako be Pol angapi ne idoki be ono ne luma be ae iuau be bokai ipile, “Oli Spirit bokai ipile: Iuda masa angapi marau ngae bokainatuka dauauri Ierusalem-lo be Ungguma Takadi luma-dio dasalangaki.”

12 Pile bokai kilongo nge keka tamoata lama diuni anua ngarana-lonalona zaiza be Pol kiakoroi moakina-tina Ierusalem ilako. 13 Ata Pol ikatu be bokai ipile, “Nge bakara ka bokai katangtang be ono ilogu kabagai? Ngau ukaluka-tina uia ka usoaki! Tago masa bokaina-la oarige ane dauaura. Ngau ukatiuana uia be uboadu-tina Tanepoa Iesus ara-nao be Ierusalem-lo mate.” 14 Kiakoroi kiakoroi be tago kiboadu ilo gabuiri bokana bokai kirai, “Tanepoa rerengana-lo be rakana ngaemaki kana nge iboadu ngaemaki.”

15 Be makara amaridi alu kisoaki kodeka kimoatau be kitui be Ierusalem kilako. 16 Tagataga alu Sisaria anua-lonalona nge ditaga-kama be tamoata ara Mnason pera kanana-lo dilakuaki-kama. Mnason nge Saiprus tamoata kata, be toira-la be Kristus lama iunani. Be makara pera kanana-lo kisoaki.

Pol Ierusalem-lo Ipura

17 Ierusalem-lo kipura nge taritokada suri-uia ane be didoki-kama. 18 Izama nge Pol itaga-kama be Zems gate kana. Tamoata bibia moarunga ‘sios’-lo nge makara dipura be disoaki. 19 Makara be Pol itaguraki be suri-uia ne iandi, kodeka kana moarunga Nanaranga iemaki bong ngai Ungguma Takadi maradi malipilipi nge ere-moarunga be irangakidi.
20 Pol pilenga bokai dilongo-doi nge Nanaranga dirakeaki. Kodeka Pol bokai dirai, “Tarito, kaba bokai goita. Moimoi Iuda kokoko-tina

'tausen tausen' ka lama diuni, ata moarunga-doi nge Moses Mata ne didokimatedia-tina uia. 21 Ambe bokai dilongorakiko, kaiko Iuda kaba takadia-lo disoaki Ungguma Takadi maradi nge kuraradi be Moses Mata ne dasegeaki kana. Kuraradi natudi kusidi moaki dikorotototo be Iuda mata nedi moaki ditagatagadi. 22 Bokai nge masa rakana taemaki be ono pile ngaedi tadoraki? Purangam ngaedi nge dalongo-la be kana ambe kupura! 23 Bokaibe pilengama ngaedi golongo be gotagadi. Tamoata oati makare nge pile tago tototo kaoa diemaki ka disoaki. 24 Bokaibe gobagadi be kamalako be tabataba ono bolo rokaka goemakidi be ono Nanaranga mata-nao dagoaza. Kana moarunga ono tabataba ngae kamaemaki kana nge kaiko gozaza. Be tamoata oati ngaedi masa panganadi dageleboarudi. Bokai masa moarunga dakaua rangakam moarunga dilongoraki nge boli pile kaoa. Be kaiko nem-la nge Moses Mata ne kutagatagadi. 25 Ungguma Takadi lama diuni ilom ngabukutakidi kana nge keka ambe kigeredi be bokai kiradi: Keka iloma kitekenanadi be kam Ungguma Takadi nge kangkang ambe moarupu tabangakadiadi dipura moaki kangkang, dara moaki kakangkang, ngado tapadi dipura moaki kakangkang, be pogiza-ramo mata moakina-tina katagatagadi."

26 Bokaibe izama nge Pol tamoata oati ngaedi ibagadi be tabataba ono bolo rokaka nge diemakia-budu. Kodeka ilako Nanaranga pera nena-lo be tamoata tabataba diememaki nge ilo-kauadi amaridi ira muridi masa bolo rokaka ngae damambuaki, be aira masa diato teke-teke nge tabataba nediato ono bolo rokaka daemakito.

Pol Uaura Ipura

27 Amaridi lima-rua ono bolo rokaka ambe damanubu kana nge Iuda alu Esia kaba-lonalona Pol Nanaranga pera nena-lo dite. Makara be ditaguraki be tamoata be aine ilodia-lo disili be ono Pol didokimatei. 28 Be dimere be bokai dipile, "Israel tamoata, kamaduma-kama! Tamoata ngae ka ege-ege ialalale be moarunga isulesuledi be ono kita Isarel, Moses Mata ne be Nanaranga pera ne dierekeikeidi. Be nge ambe Ungguma Takadi alu ibagadi be Nanaranga pera nena-lo isiliakidi be pera rata nge iaka-boloi!" 29 (Norane be Epises tamoata ara Tropimus diaru dite, be ilodi bokai dipile Pol ibagalako Nanaranga pera nena-lo. Nge bokai ka pile ngaedi dipile.)

30 Makara nge mere be kauborua biabia teke Ierusalem anua-lo imarang, be tamoata be aine moarunga nge ieboangi-ramo. Kodeka dipanana dilako Nanaranga pera nena-lo ka Pol didokirepeki be dipusikangaki, be oaikiki-tina babaduadua bibia diono. 31 Pol ambe umoatea kana be mere be kauborua biabia ipura. Bokaibe Rom koai-bagi pangana nedi bokai ilongo Ierusalem-lo ambe eung be ebulo biabia teke imarang. 32 Makara nge oaikiki-tina koai tamoata ne alu idokidi be

dipanana be dilako eung ngae ieno kana. Tamoata be aine Rom koai-bagi pangana nedi tamoata ne zaiza ditedi nge Pol palita dilikitaki.

33 Kodeka koai-bagi pangana ngae ilako Pol-lo, be idokimatei be ipile be kaleti oarige 'seng' rua ane diuauri. Kodeka bokai itegidi, "Nge naita kata? Rakana iemaki?" 34 Makara nge tamoata alu pile tekedi ane be dimere, takadi pile takai ane be dimere. Mere be kauborua nge dilaba-tina bokana Rom koai-bagi pangana nedi nge giriki labu tago ikauataki. Bokaibe koai tamoata ne iradi be Pol dibagai be pera nedia-lo disiliaki. 35 Pol ambe katou-o ituilako be ngasili kana nge ambe mere be kauborua ilaba-tina bokana Rom koai-bagi tamoata ditaguraki be dibazi be disiliaki. 36 Ata tamoata be aine dum biabia ditagatagadi nge bokai dimeremere, "Umoatea ngapura!"

Pol Nena-la Ioiaki

37 Pol ambe koai-bagi pera nedia-lo disilisiliaki nge itaguraki be Rom koai-bagi pangana nedi Grik pile-lo bokai itegi, "Iboadu tapileru ki tago?"

Be tamoata biabia ngae ikatu be bokai itegi, "Kaiko Grik pile kuiamang ki? 38 Nge bokai nge kaiko tago Izip tamoata noranetuka-ba koai biabia teke imarangaki be '4,000' tamoata eunung ibagadi be lulu kaba-lo diratulako!"

39 Be Pol ikatu be bokai ipile, "Tago! Ngau Iuda kata. Tarsus anua, ege Silisia kaba-lo be tinagu inekiaka. Bokaibe kukaua-doi, ngau tago tamoata-ramo kata. Ngau anua ara biabia kata tamoata ne. Bokaibe bokai uakoroiko: tamoata be aine ngaedi mradi kana urere!"

40 Makara be koai-bagi pangana nedi nge isumoalani. Sumoala idoki kodeka Pol katou-o ituilako be luma ane isikeng be damoadubulae kana. Dimoadubulae nge Pol Ibru pile-lo be bokai iradi,

22 1 "Taritokagu be tamagu, pile negu ono moiaka kana nge kamalongo."

2 Bong bokai dilongori Ibru pile-lo ka ipilepile nge kodeka dimoadubulae-tina.

Kodeka Pol bokai ipile, 3 "Ngau Iuda kata, Tarsus anua ege Silisia kaba-lo be tinagu inekiaka. Ata makare Ierusalem-lo ulaba. Tamoata amangi Gamaliel nge isulena. Bokaibe tamada be tubuda mata nedia-lo nge isuletina-uiana. Be ilogu moarunga be rere negu moarunga nge Nanaranga-la malipi ne ka mememaki, kam-la makare kaituka kasoaki bokana. 4 Nge bokai ka tamoata maka Zala ngae ditagatagai nge sururu uianiandi be dimatemate, moane be aine be uauauridi be uaura pera-lo unanganangadi. 5 Tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi be Iuda tamoata bibia Iuda 'Kansolo' nedi-o disoaki iboadu pilengagu ngaedi muridi datui be dapile nge moimoi ka upilepile. Di ka 'pasi' digerena be diana be ulako Damaskus anua-lo be ono tamoata be aine Zala ngae

ditagatagai nge muauridi be makare Ierusalem-lo mbagadiamai be sururu aniadi dapura kana.

6 "Amari ambe malala-tina itui nge Damaskus anua usaringaringai noko malama kaiboangi teke lang-lo ipitikaoai be iboalinga. 7 Makara nge kateka-o utapuloria be malonga teke bokai ulongori, 'Sol, Sol! Bakara ka sururu kuianana?' 8 Be ngau bokai ukatu, 'Tanepoa, kaiko naita?' Be ikatu be bokai ipile, 'Ngau Nasaret tamoata Iesus ka sururu kuianana.' 9 Tamoata kialalale-budu nge malama dite, ata malonga rakana irangarangaki nge tago dikaua. 10 Be utegi, 'Tanepoa, masa rakana memaki?' Be Tanepoa ikatu be bokai iraia, 'Gotui be Damaskus golako. Makara masa kana moarunga Nanaranga irangaki be goemaki kana nge darangakiniko.' 11 Kodeka tamoata kialalale-budu nge lumagu-o didauraki be Damaskus dilakuaka. Maka ma malama ngae nge iuna be matagu dileua.

12 "Makara nge tamoata teke ara Ananias ipura be itea. Tamoata ngae nge Moses Mata ne itagatagadia-tina uia. Iuda moarunga makara Damaskus-lo nge dimuamuakia-tina. 13 Ananias imai saringagu be bokai ipile, 'Tarito Pol, matam datakaka be kaba kaba goitaita!' Bokai ipile nge matagu oaikiki-tina diuia be ute.

14 "Kodeka bokai iraia, 'Tamada be tubuda Nanaranga nedi ambe inangaiko be rerenga gokauataki kana, be Tamoata ne Adoado gote, be ne malonga ane ngapilepile be golongo. 15 Bakara, kaiko masa mata-ita ne bokana be kana moarunga kuita be kulongo nge mangata gorangaki. 16 Nge rakana ka kurapurapungi? Gotui-rake be Iesus ara-nao be rukuiam ngapura, be ara gokilai be ono muzigoala nem asakadi dapura.'

17 "Makara be kaba Ierusalem-lo umule, be ulako Nanaranga pera nena-lo uraborabo nge suri rai-kaba-lo bokana kaba tekedi uita. 18 Rai-kaba bokana ngaedia-lo nge Tanepoa bokai irai, 'Gomaraka, oaikiki-tina gotui be Ierusalem gopereki. Pilengagu anua ngaena-lo mangata kurangaki masa tamoata be aine makare tago dalongoriko.'

19 "Be ngau ukatu be bokai upile, 'Tanepoa, ata di dikaua ngau pera ono serereinga-lo usilisili be tamoata lama diunangko nge uauauridi be upapalitidi. 20 Be bong areare nem Stepan umoatea ipurapura nge ngau negu-la be makara utuitui. Matenga ngaedi nge usumoalataki, be tamoata diumoatei nge kusi nedi sakedio usoaki be diumoatei.'

21 "Kodeka Tanepoa bokai iraia, 'Goalale. Ngau masa mnepiko be kasau-tina Ungguma Takadia-lo golako.' " 22 Tamoata moarunga makara disoaki be Pol dilongolongori nibe pile ngaedi ipile nge malongadi dienekaki be bokai dimere, "Rokaka ngapura! Umoatea ngapura! Tamoata bokainaina tago iboadu ne iauia ngasoaki!"

23 Namadi nge dira-tina. Bokaibe dimeremere be kusi nedi dipoalepoalekaki be gapugapu didokitatate be dirorokaki. 24 Makara

nge Rom koai-bagi pangana nedi tamoata ne iradi be Pol dibagai be pera nedia-lo disiliaki. Disiliaki, kodeka iradi be darautotoki kana. Darautotokia-doi kodeka dategi be ono dakaua kana bakara ka Iuda bokainatuka dimeremerei. 25 Ata ambe didokinanaraki be darautotoki kana nge Pol itaguraki be koai-bagi muamua nedi teke makara ituitui nge bokai itegi, “Muzi bokai dieno iboadu Rom tamoata ne teke tago isi giriki ne adorakadi dapura-la be rautotokana-ba ngapura ki?”

26 Koai-bagi muamua ngae bokai ilongo nge ilako be koai-bagi pangana nedi bokai irai, “Nge rakana kata ka kuememaki? Tamoata ngae nge Rom tamoata ne kata!”

27 Bokaibe koai-bagi pangana nedi nge ilako be Pol bokai itegi, “Goraia! Kaiko Rom tamoata ne kata ki?”

Be Pol ikatu be bokai ipile, “E! Ngau Rom tamoata ne kata!”

28 Be koai-bagi pangana nedi bokai ipile, “Ngau ‘mone’ kana-tina biabia urokaki be Rom tamoata ne teke upura.”

Ata Pol ikatu be bokai ipile, “Ngau tinagu inekiaka be Rom tamoata ne kata.”

29 Pol bokai ipile nge tamoata maka dategi be darautotoki kana nge oaikiki-tina dimulenaki. Makara nge koai-bagi pangana nedi nge ilo ipitilaki-tina. Maka ma kaba bokai ita Pol nge Rom tamoata ne kata ka ambe iuauri.

Pol Iuda ‘Kansolo’ Nedi Aro Itui

30 Rom koai-bagi pangana nedi nge irere-tina ngakaua kana rakana giriki kaoa ka Iuda Pol ono dinangananga-lako. Bokaibe izama nge ipile be ‘seng’ Pol ono diuauri nge dirubetaki be tamoata bibia moarunga Nanaranga ditabatabai be tamoata bibia Iuda ‘Kansolo’ nedi-o disoaki nge ikeliakidi be dipura. Kodeka Pol idoki be arodi ituiraki.

23 1 Kodeka Pol adoado-la Iuda ‘Kansolo’ nedi idedematedi be bokai ipile, “Taritokagu, ngau kilalangagu unanga ngau adoado-la Nanaranga mata-nao ualalale, be ilogu sikita nge adoado-la ieno nibe imai-ba kaituka.” 2 Bokai ipile nge tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi Ananias itaguraki be tamoata Pol saringa dituitui nge iradi be aoa dizamposakani. 3 Be Pol itaguraki be Ananias bokai irai, “Kaiko team boubou oaoa-sepukadi bokana! Nanaranga ngazamposakiko-la be kana! Kaiko makara kusoaki nge Moses Mata ne gotagadi be giriki negu goliliti kana! Ata kaiko nem-la nge Moses Mata ne kugagamang be tago kutagatagadi! Maka ma kuradi be dizamposana!”

4 Makara nge tamoata Pol saringa dituitui bokai dipile, “Nge bakara ka tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi bokai kurai?”

5 Be Pol ikatu be bokai ipile, “Tarito, ngau tago ukaua ngai ka tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi! Maka ma Nanaranga ‘Buku’ ne bokai ipile, ‘Tamoata neming bibia moaki teke pile goalakadi ane karai.’ ”

6 Pol kaba bokai ita aludi Parasi kaoa be aludi Sadiusi kaoa ka Iuda
'Kansolo' nedi-o disoaki nge maradi ka ipi-tina be bokai imere, "Ngau
nge Parasi kata, tamagu be tubugu nge Parasi kaoa. Ngau kaituka aro-
ming utui be giriki negu kamaliliti kana nge ngau lama uni matemate
masa damarang!" 7 Pol bokai ipile nge sererei be edua teke Parasi be
Sadiusi maradi imarang, be ono nedia-la dienegei. 8 (Sadiusi bokai dipile
matemate tago iboadu damarang, be 'enzel,' be mariaba nge tago. Ata
Parasi nge kana ngaedi moarunga nge dirangaki moimoi be kalingodi.)
9 Makara nge mere be naboaki be kauborua dilaba. Be tamoata Moses
Mata ne disulesuletaki alu Parasi kaoa nge ditui-rake be bokai kaikai-
tina diegore, "Giriki tago teke tamoata ngaenao kitealako! Ak, moimoi be
mariaba kata ki 'enzel' kata diaru dipileru masa bakara kana?" 10 Mere be
ebulo ngae nge ilaba-tina be Rom koai-bagi pangana nedi nge taburi irani
masa Pol muku-muku dabatotoki. Bokaibe ipile be tamoata ne dilako be
maradi ka Pol dibagai, be pera nedia-lo dilakuaki.

11 Izama be irodo nge Tanepoa ipura be Pol sakenao itui be bokai ipile,
"Gokaiboang! Nge ambe makare Ierusalem-lo mangata kurangaka. Rom
anua-lo nge bokainatuka-la ka mangata gorangaka kana."

Pol Rabataka Ipura

12 Izama nge Iuda alu diepurari be diraba be pile tago tototo tekedi
bokai diemaki: tago sesu damoanako ki dang dasing nibe Pol ngamate.
13 Tamoata ngaedi kokotangadi nge kulemoadi-oati moarunga. 14 Makara
be dilako tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata
bibia nedia-lo be bokai dipile, "Keka ambe pile tago tototo tekedi kiemaki
tago iboadu kana teke gakani nibe Pol-ba gaumoatei. 15 Keka kirere bokai
kamamuzi. Rom koai-bagi pangana nedi pile kamanangani be Pol kam-
lo daeluaki. Suri Pol 'koto' nena-lo pilenga alu kamakauataki uia bokana
kamamuzi kana be kamakeliaki. Bokai masa keka zala-o be gaumoatei."

16 Ata Pol eluka, marau natu, raba pile ngaedi ilongo nge ilako koai-
bagi pera nedia-lo be Pol irai.

17 Kodeka Pol itaguraki be koai-bagi biabia nedi teke ikilai be bokai
irai, "Tamoata amuna ngae gobagai be koai-bagi pangana neming-lo
golakuaki. Pile ne tekedi ngarai kana." 18 Bokaibe ibagai be koai-bagi
pangana nedia-lo ilakuaki be bokai ipile, "Tamoata uaura-lo isoaki Pol
pile inangana be tamoata amuna ngae kaiko-lo meluaki kana ka ueluaki.
Pile ne tekedi ngaraiko kana."

19 Kodeka koai-bagi pangana nedi nge Pol eluka luma-nao idoki be
kasauba rubena-ba ilakuaki be bokai itegi, "Rakana pile kaoa goraia
kana?"

20 Kodeka Pol eluka bokai ipile, "Iuda ambe disumoala be dipile zama
masa dategiko be Pol kaba Iuda 'Kansolo' nedia-lo ngalako. Nge ono suri

Pol pilenga alu dakauataki uia bokana damuzi kana ka dakeliaki kana.
21 Ata moaki kulongoridi, bakara tamoata kokotangadi kulemoadi-oati
masa zala-o dakoma be darapurapungi. Pile tago tototo tekedi bokai
diemaki tago iboadu damoanako ki dang dasing nibe Pol ngamate.
Ambe daumoatei kana be dikaluka be disoaki. Bakara gopile kana ka
dirapurapu!"

22 Makara nge koai-bagi pangana nedi nge bokai ipile, "Kana
kurangakina nge moakina-tina teke kurai!" Bokai irai kodeka inepi be
ialale.

Pol Sisaria Anua-lo Lakuaka Ipura

23 Kodeka koai-bagi pangana nedi itaguraki be tamoata ne bibia rua
ikila-diaru be bokai ira-diaru, "Koai-bagi tamoata '200' kamadoki-diaru,
'osi'-o papanana '70,' be '200' io-lo panapana kamakatiuanadi be kaituka
'9 kiloki' oabubu-lo be Sisaria kamalako. 24 'Osi' alu Pol kamaitani be
masa odio ngalale. Bokai masa zala-lo giriki tago teke ngate be adoado-la
'kiapi' neda biabia Peliks-lo ngapusika."

25 Kodeka 'pasi' teke bokainatuka igereti,

26 "Ngau Klodius Lisias, ka kaiko Biabiadia-tina 'Kiapi' Peliks ugereniko.
Suri-uia bibia uiangko.

27 Iuda ambe ditaguraki be tamoata ngae daumoatei kana, ata ngau bokai
ulongo ngai nge Rom tamoata ne kata. Bokaibe koai tamoata negu alu
udokidi be kilako be kiuketi. 28 Ngau mkaua kana rakana giriki kaoa ka
ono dinangananga-lako. Bokaibe ulakuaki Iuda 'Kansolo' nedia-lo. 29 Ata
kaba bokai uita ngai giriki ne tago-tina be iboadu ono ngamate ki uaura-lo
nangaia ngapura. Giriki ono dinangalako nge mata nedi ditagadi be ono
dinangalako. 30 Be bokai ulongo Iuda alu dirabataki be daumoatei kana
ngeka kaiko-lo unepiamai. Be tamoata maka giriki ono dinanganangalako
nge uradi be kaiko arom be giriki ono danangalako kana."

31 Makara be oabubu ngarana-lo nge koai-bagi tamoata ditaguraki
be Pol dibagai be dilakuaki anua ara Antipatris-lanalo daga. 32 Izama
nge koai tamoata ae-dialo alalale dimule be 'osi'-onaona Pol dieluaki.
33 Dieluaki be dilako Sisaria-lo, kodeka 'pasi' 'kiapi' diani be Pol didoki
be luma-nao disalangaki. 34 Kodeka 'kiapi' 'pasi' ngae ileze be Pol itegi
kaba ne nangatadi. Be bong ikaua Pol kaba ne Silisia nge 35 bokai ipile,
"Tamoata giriki omo dinanganangalako dipura masa pilengam mlongo."
Kodeka pile kaiboangdi inanga Pol Erot pera kanana-lo danangai, be
naringana-tina uia ngapura.

Pol Peliks Aro Itui

24 1 Amaridi lima muridi nge tamoata Nanaranga ditabatabai
biabiatuka nedi Ananias nge Iuda tamoata nedi bibia alu be

tamoata ‘koto’-lo amangdi[h] teke ara Tertulus zaiza be Sisaria anua-lo dipura. Kodeka dilako ‘kiapi’ Peliks aro be Pol giriki ono dinanga-lako.
2 Pol kilaia ipura, kodeka Tertulus itui be pile bokainatuka Pol ono iunglako, “Biabiadi Peliks, keka Iuda erumang kisoaki nge anua-uia bong sasalaga-tina kita, be kaiko anua dokingam nge diuia-tina be kolo-kolo iauia kupuraki be ono kaba nema kubuiri-tina uia. 3 Be ege-ege kaba nemai-lo be bong moarunga-lo nge kana ngaedi kitaita be surima diuiauiataki-tina. Bokaibe kiperuiko-tina! 4 Ata tago urere pile negu miaka-salagati be ono milo-akaiko. Bokaibe uakoroiko ilom ngauiataki-kama be golongori-kama. Pile nema tukurangadi.

5 “Kaba bokai kita tamoata ngae nge giriki pupuraki kata. Ege-ege kateka-o nge Iuda maradi ebulo be eung imarangrangaki. Ngai ungguma Nasaret nge muamua nedi kata. 6 Be Nanaranga pera ne nge ambe ngaka-boloi kana, be kiuauri. [Be keka Iuda Mata nema gatagadi be giriki ne galiliti kana. 7 Ata koai-bagi pangana nedi Lisias ipura be ibara-uauakama be idokitotokale-kama. 8 Kodeka Lisias ipile be tamoata maka giriki ono dinangalako nge arom datui.] Bokaibe nem-la be gotegi. Gotegi masa nem-la be giriki moarunga ono kinangalako nge gokauataki.”

9 Kodeka Iuda takadi nge Tertulus didumai be bokai dipile kana moarunga irangaki nge moimoi.

10 Makara nge Peliks luma ane isikeng be Pol ngapile kana. Be Pol ituirake be bokai ipile, “Ngau ukaua kaiko ungguma ngaena-lo barasi kokoko-tina giriki adoadoraki bokana kusoaki. Be nge surigu diuia-tina ngau negu-la be arom be moiaka kana. 11 Iboadu oaikiki-la be gokaua ngau tago toira be makare usukoaki. Noranetuka-ba, ambe amaridi kulemoa-be-rua dilako bokana ka Ierusalem-lo ulako be Nanaranga pera nena-lo tabataba negu be rabo negu memaki kana. 12 Be iboadu nem-la be gokaua ngau tago sesu tamoata teke keru Nanaranga pera nena-lo kiegoreru, ki tamoata ilodia-lo usili be giriki tekedi pera nedi ono serereinga-lo ki anua ngaena-lo umarangaki. Tago-la. 13 Bokaibe pile kaituka oguo dinangalako nge tago kalingodi. Be inaituka be sabagu diposili nge tago iboadu daraiko. Maka ma labu nedi tago! 14 Ata ngau moimoi ka bokai mraiko kana. Ngau bokainatuka tubuma Nanaranga nedi urakerakeaki: ngau Zala kana kirangarangaki utagatagai, ata di Zala ngae nge Iuda mata nedi sapara kata kana dirangaki. Ata ngau pile moarunga Moses Mata nena-lo dieno be ‘Propet’ moarunga gerengadi nge lama ungdi be. 15 Be kana-la teke Nanaranga ilogu ono unangalako be urapurapu di bokana nge bokai: tamoata moarunga, uia be goalakadi masa mate-lo be damarang. 16 Be nge bokai ka ukaikai-tina be ilogu sikita nge adoado-la ngaeno Nanaranga be tamoata matadi-o.

---

[h] **24:1** Tamoata bokainaina nge Inggilisi Pile-lo “lawyer” kana ditugamdi.

17 "Ngau toira be Ierusalem upereki be barasi kokoko-tina tago ene
usukoaki. Be bong makene umule nge ungguma negu lumaluma alu
udokidokidi be umule. Lumaluma ngaedi nge ono tamoata kana nedi
tagotago dumadi dipura. Be makene umule nge tabataba alu mtabangaki
kana ka umule. 18 Be nge kana ngaedi ka uememaki be Nanaranga pera
nena-lo ditea. Bolo rokaka muzi uememaki be ditea. Tamoata dum biabia
tago teke sakegu-o isoaki, be ebulo be eung tago teke umarangaki. 19 Ata
Iuda alu Esia kaba-lonalona nge makene disoaki. Di ka dapura be arom
datui be giriki oguo danangalako kana. Nge maka ma giriki tekedi oguo
danangalako kanana-re! 20 Ki tago-ra tamoata ngaedi dapile rakana
giriki uemaki bong Iuda 'Kansolo' nedi arodi utuitui be! 21 Giriki negu
takadi tago ukauataki! Pile-la teke ka bokai upile, 'Ngau kaituka makare
aroming utui be giriki negu kaliliti nge ngau lama uni matemate masa
damarang.' "

22 Peliks nge Zala rangaka nge iamangtakia-uia. Bokaibe 'koto' ngaedi
iono be bokai iradi, "Bong koai-bagi pangana nedi Lisias ipura masa
'koto' ngaedi miadoraki be ba mrangaki." 23 Kodeka Peliks itaguraki
be koai-bagi biabia nedi Pol inarinaringi nge bokai irai, "Pol uaura-lo
gonangai, ata rerenga muku ngatagatagadi, be ruanga kamalikitakidi be
rakana ireretaki nge iboadu daeleluakini."

24 Amaridi alu dilako be muridi nge Peliks roa Durusila diaru dipuraru.
Durusila nge Iuda aine kata. Kodeka Peliks inepidi be Pol dibagai be Iesus
Kristus-lo lama unianga nge irarangaki be ilongolongo. 25 Ambe ilako
be muzi adoadodi, baituka tamoata nedia-la ilodi dasingarangaradi, be
Nanaranga tamoata moarunga giriki nedi ngaliliti kana irarangaki nge
Peliks taburi ira-tina. Be bokai ipile, "Iboadu goalale. Alauri bong iauia
teke ipurana masa kaba mkeliakiko." 26 Kana takaia Peliks ilo ianiani
nge ilo ipileni Pol masa 'mone' alu baraoa ngani be ono ngarubetaki be
ngapusika. Bokaibe bong kokoko-tina ikelikeliaki be dipilepile-buduru.

27 Barasi rua dimanubu nge 'kiapi' takaia ara Posius Pestus ipura be
Peliks kaba idoki. Ata ono Iuda ngailo-uiadi kana nge Peliks ipile be Pol
bokaina-la uaura-lo isoaki.

Pol Pestus Aro Itui

25 1 Pestus kaba ngaradia-lo ipura be amaridi toli muridi nge
Sisaria anua-lo be itui be ilako Ierusalem-lo. 2 Ierusalem-lo
nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata nedi
bibia dipura Pestus aro be Pol giriki ono dinangalako. 3 Be bokainatuka
dipi be diakoroi, "Goduma-kama bokana be Pol makare Ierusalem-lo
gonepamai." Nge zala-o be daumoatei kana ka bokai dipile. 4 Be Pestus
bokai ipile, "Pol Sisaria-lo ka uaura-lo isoaki, be ngau negu-la masa
saringatuka makara mlako. 5 Tamoata neming alu galale-budu be ene

be tamoata ngae giriki ono danangalako. Nge maka ma giriki ne tekedi dieno-re!”

6 Pestus makara sakedi-o isoaki amaridi lima-toli ki kulemoa bokana be kababe Sisaria anua-lo ilako. Be izama nge bagi ne ono ‘koto’ adorakao isoaki be pile inanga be Pol daeluaki be aro ngatui kana. 7 Be bong Pol ipura nge tamoata Ierusalem-lo be dimai nge diboalingi be giriki kaiboangdi ono diunglako. Giriki ono diunglako, ata tago diboadu labu teke date be ono Pestus darai Pol moimoi giriki iemaki. 8 Ata Pol nena-la ioiaki be bokai ipile, “Ngau giriki tago teke Iuda Mata nedi, ki Nanaranga pera ne, ki Rom ‘Sisa’ nedi uemakani. Tago-la.”

9 Ata Pestus irere Iuda ilodi ngaka-uiadi. Bokaibe Pol bokai itegi, “Kurere ki tago Ierusalem talako be ene be giriki ngaedi omo diunglako nge miadoraki?”

10 Be Pol ikatu be bokai ipile, “Nge maka-tuka utuitui kana nge ‘Sisa’ ‘koto’ ne ono giriki adorakanga-lo ka utuitui. Nge makare ka giriki negu lilitadi dapura kana. Ngau giriki tago teke Iuda uemakadi, kaiko nem-la be kukaua-doi! 11 Ak, moimoi be giriki tekedi upuraki be iboadu odio mate nge ngau tagona-tina uboadu miratudi. Tago-la. Ata kaba bokai uita giriki kaituka Iuda oguo diunung-lako kalingodi tagotago nge tago teke iboadu ngadoka be Iuda luma-dio nganangaia. Ngau urere ‘Sisa’ nena-la be giriki negu ngaedi ngaliliti.”

12 Pol bokai ipile nge Pestus anua singara ne zaiza diepilei, kodeka bokai ipile, “Iauia, ambe ‘Sisa’ giriki nem ngaliliti kana kurere. ‘Sisa’-lo golako!”

Pestus Agripa Ilo-kaua Iani

13 Amaridi alu dilako be muridi nge Iuda anuatanepoa kandi Agripa marau Bernis diaru dipuraru Sisaria-lo be Pestus lili daniaru kana. 14 Makara amaridi alu disoakiru be Pestus itaguraki be Pol giriki ne ngaedi nge Agripa irangakini. Bokai ipile, “Tamoata teke makare uaura-lo isoaki. Peliks ka uaura-lo inangai be iperekana. 15 Be bong eta Ierusalem-lo usoaki nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata bibia dipura be giriki ono dinangalako be umoatea kana.

16 “Ata ngau bokai uradi, ‘Keka Rom mata nema bokai ieno: tago iboadu tamoata teke girikiba-lo ganangai. Tamoata giriki ono inangalako diaru daetalariru be ono nena-la ngaoiaki noko giriki ono ganangalako.’ 17 Bokaibe bong makare kipura-budu nge tago uanana, izama-la be ‘koto’ ngaedi umarangaki be upile be tamoata ngae dieluaki. 18 Be bong tamoata giriki ono dinangalako ditui be giriki ono diunglako nge giriki ilogu ipile ono daunglako kana nge tago teke ono diunalako. 19 Mata-ba nedi be tamoata teke ambe imate ara Iesus nge diegunataki. Pol ipile tamoata ara Iesus nge moauriuri isoaki. 20 Bokaibe ngau masa ba mpile.

Ilogu lelenaka ira. Masa baituka be kana bokainaina labudi mkauataki. Bokaibe Pol utegi iboadu Ierusalem ngalako be giriki ngaedi adorakadi dapura. 21 Ata Pol isege. Ngai irere 'Sisa' aro be giriki ne lilitadi dapura. Bokaibe udokimatei be upile danarinaringia-uia nibe 'Sisa'-lo mnepialako."

22 Kodeka Agripa Pestus bokai irai, "Ngau urere negu-la be tamoata ngae mlongori."

Be Pestus ikatu be bokai ipile, "Iauia, zama-la noko golongori."

Pol Agripa Aro Itui

23 Izama nge Agripa be Bernis dingazimtina-uiaru be azera be moaguru-be-dupunga be dipuraru. Koai-bagi panganadi bibia be tamoata bibia zaiza be pera ono 'koto'nga-lo disili. Kodeka Pestus ipile be Pol dieluaki. 24 Makara be Pestus bokai ipile, "Anuatanepoa Agripa, be tamoata bibia makare kasoaki, tamoata ngae kamate! Iuda moarunga eta Ierusalem-lo be makare Sisaria-lo nge dipile-kaina be bokai dimere be dipile tamoata ngae nge moaki moauriuri isoaki. 25 Ata ngau giriki tago teke uteani iboadu ono ngamate. Tago-la. Ata nge ambe nena-la be ipile 'Sisa' aro be giriki ne ngaedi adorakadi kana. Bokaibe upile be Rom lakuaka ngapura kana. 26 Ata ngau masa rakana pile 'Sisa' mgereni! Maka ma giriki labudi tago! Nge bokai ka kam moarunga aroming utuiraki, kaiko Anuatanepoa Agripa ka arom utuiraki! Bokai masa giriki ngaedi labudi leleadia-uia dapura be ono ngau pile tekedi mita be mgere. 27 Maka ma ngau ilogu bokai ipile nge tago iuia tamoata uaura-lo isoaki nge tanepia-ba. Giriki ne mangata tatugang be tanepi nge iuia. Tago nge tago iuia."

26 1 Kodeka Agripa itaguraki be Pol bokai irai, "Ngau usumoalaniko iboadu gopile be ono nem-la goiakiko."

Bokaibe Pol luma ane isikeng be nena-la bokai ioiaki, 2 "Anuatanepoa Agripa! Iuda giriki ngaedi oguo diunglako bokana ngau ilogu unangai nge iuia-tina kaituka ngau negu-la be arom utui be moiaka kana. 3 Nge moimoi, maka ma kaiko Iuda mata nedi be egore nedi kuamangtaki-uia. Nge bokai ka ngau uakoroiko, malielie-ba gosoaki be golongora.

4 "Soakingagu bakarairai nge natu-tina be Iuda moarunga dikauataki. Soakingagu anua-tina negu-lo be alauri Ierusalem-lo usoaki nge dikauataki-doi. 5 Di ambe unana sasalaga-tina dikauataka, be iboadu nedia-la be darangaka ngau tamoata bakarairai kata. Nge maka ma direre-re! Di dikaua ngau Parasi kata. Be kita Iuda marada nge Parasi ka mata kaiboangdi be tagadi ratadi ka ditagatagadi. 6 Be nge labu negu ono kaituka giriki negu adorakadi dipurapura nge bokai: Nanaranga moimoi be kana tamada be tubuda irangakadi ka ilogu moarunga ono unangalako be urapurapu. 7 Nanaranga kana moimoi be irangaki ngae

ka bagi neda kulemoa-be-rua dadoki kana be dirapurapu. Bokai ka
ariata be oabubu-lo nge Nanaranga dirakerakeakia-la. O anuatanepoa
biabia, nge kana tarapurapungi ngae lili-nao ka Iuda giriki oguo
diunglako. 8 Nge giriki kata uemaki ngau lama uni Nanaranga masa
matedi ngamarangakidi ki? Ki masa ilo-ming bokai lelenakadi dira ki,
'Nanaranga tago iboadu matemate ngamarangakidi?'

9 "Moimoi, toira nge ilogu bokainatuka unanganangai, 'Zala moarunga-
lo mpurapura be ono Nasaret tamoata ara Iesus nge ara mierekeikei.'
10 Be Ierusalem-lo nge bokainatuka-la ka umuzimuzi. Tamoata Nanaranga
ditabatabai dimuamuadi aradi-o be Nanaranga tamoata be aine ne
kokoko-tina uaura-lo unangadi. Be bong rabatakadi dipurapura be
umoateadi dapura kana nge ngau usumoalatakidi. 11 Bong kokoko pera
ono serereinga moarunga-lo ulakolako be sururu uianiandi be ono lama
uninga nedi dasegeaki kana. Namagu iraratakidia-tina! Bokaibe anua
akerengadia-lo nge ulakolako be moatubu bibia-tina uianiandi.

12 "Be nge alale negu ngaedi tekenao ka tamoata Nanaranga
ditabatabai dimuamuadi aradi-o be dinepia be Damaskus ulako.
13 Biabiadi, be nge zala-lo ualalale ka malama kaiboangina-tina amari
malamaka iuasadi nge malamaka ruangagu zaiza iboaling-kama. Nge
amarisoasoa-tina bokana. 14 Makara nge keka moarunga nge kateka-o
kitapuloria. Be malonga teke Ibru pile-lo bokai iraia, 'Sol, Sol, bakara
ka moatubu bibia kuianana? Bokai kumuzimuzi nge nem ka sururu
kuianiangko.'

15 "Be ngau ukatu be bokai utegi, 'Tanepoa, kaiko naita kata?'

"Be Tanepoa ikatu be bokai iraia, 'Ngau Iesus. Be nge ngau ka
moatubu bibia kuianana. 16 Ata gotuirake be aem babadi-o gotui. Makare
upurakamko nge mnangaiko be malipilipi negu gopura kana. Be masa
mata-ita bokana be kana kaituka kuita nge tamoata takadi gorangakidi.
Be kana mitikingko kana nge gorangakidi be. 17 Ngau masa ungguma
nem Israel, be Ungguma Takadi lumadia-lo ka muketiko. Be mnepiko be
Ungguma Takadia-lo golako 18 be masa goalale be matadi gouasari be
oabubu dapereki be malama-lo dalako, be Satang kaiboang ne dasegeaki
be Nanaranga kaiboang nena-lo dalako. Bokai masa ngau-lo be lama
dauni be Nanaranga muzigoala nedi ngarokakiledi, be masa Nanaranga
ungguma ne nena-la be idokidi be inangadi nge maradi kabadi dadoki.'

19 "Bokaibe, Anuatanepoa Agripa rai-kaba bokana lang anua-lo udoki
ngaedi nge tago umurinadi. 20 Matamata Damaskus tamoata be aine
pile ngaedi ueluakidi, kodeka Ierusalem tamoata be aine ueluakidi be
alauri nge ege-ege Zudea kaba-lo ueluaki, be alauri nge pile ngaedi
Ungguma Takadi ueluakidi. Ngau mangata bokai uradi, 'Muzigoala
neming kamarokaki be Nanaranga kamatalari, be muzinga-ming nge
mangata kamananga kam ambe ilo-ming kabuiri.' 21 Ngau pile bokainaina

ka mangata urarangaki. Be nge labu ngaenao ka Iuda ditaguraki be Nanaranga pera nena-lo ka didokimatea be daumoatea kana. 22 Ata Nanaranga ka idumaiau-tina nibe imai-ba amari ngaena-lo. Nge bokai ka kaituka makare utui be pile ngaedi tamoata aradi tagotago be tamoata aradi otioti matadi-o be mangata urarangaki. Ngau tago pile takadia-ba kaoa ka urarangaki. Tago-la. Ngau pile maka toira 'propet' be Moses mangata dirangaki ka urarangaki. 23 Moses Mata ne be 'Propet' bokai dipile, 'Kristus masa sururu bibia-tina ngadoki be ngamate, be alauri masa ngai ka matamatanatuka mate-lo be ngamarang. Be nge ngai ka Nanaranga malama ne ungguma ne Israel be Ungguma Takadi mangata ngarangakadi kana.' "

24 Makara nge Pestus itaguraki be Pol pilenga lukangadi-o itoto be bokai ipile, "Pol, kaiko ambe kungao! Sule bibia-lo kulako ka kauangam diemakiko be kungao!"

25 Be Pol ikatu be bokai ipile, "Biabiadi Pestus, ngau tago ungao! Nge pile kalingodi ka upilepile, be pile upilepile ngaedi nge tago ngaongao pile kaoa. 26 Anuatanepoa Agripa nge kana moarunga urarangaki nge ikauataki-doi. Nge bokai ka adoado-la uraraiko be tago taburigu ira be upilepile. Ngau ukaua kana moarunga ngaedi nge nem matam-lo kuita be nem kungim-lo kulongo. Bakara, kana ngaedi nge tago komanga-lo ka emakadi dipura. 27 Anuatanepoa Agripa, kaiko 'propet' pilengadi lama kungdi ki tago? Ngau ukaua lama kungdi!"

28 Makara nge Agripa bokai ipile, "Ilom ipile kaituka-tina-la uanana mukudi ngaedi ilodia-lo kaiko kuboadu ilogu gobuiri be Kristen mpura ki?"

29 Be Pol ikatu be bokai ipile, "Uanana tutukura ki sasalaga nge ngau tago ilogu ibuku. Ata rabo negu Nanaranga-lo nge urere kaiko be tamoata kaituka kalongolongo-ra nge ngau bokana kamapura. Ata tago urere ngau bokana uaura-ming dapura."

30 Pol bokai ipile nge Agripa itui. Itui nge Pestus, Bernis be moarunga makara disoaki nge ditui, 31 be pera ilo ono disoaki nge dipereki. Dialalale nge nedia-la maradi bokai dipile, "Tamoata ngae nge giriki tago teke iemaki be iboadu ono ngamate ki uaura-lo ngasoaki."

32 Kodeka Agripa itaguraki be Pestus bokai irai, "Iboadu-tina tamoata ngae rubetaka ngapura, ata nge ambe irere 'Sisa' aro ngatui be 'koto' ne ngalongo kana."

Pol Ireba Be Rom ilako

27 1 Makara be pile dipali be gareba be Itali kaba-lo galako kana nge Pol didoki be tamoata uaura-lo disoaki alu zaiza be Rom koai-bagi tamoata biabia teke luma-nao dinangadi. Koai-bagi ngae nge 'Sisa'-la ka ne. Koai-bagi tamoata biabia ngae ara Zulius. 2 Makara be

kati rebareba teke anua ara Adramitium-lo ka ipura-o kibuli. Kati ngae nge raua moarunga Esia kaba-lo dieno-lo ngalako kana. Kodeka moali ono kati dokimatenga nge kirube be kireba be kialale. Be Aristakus nge kireba-budu. Ngai nge Tesalonika, ege Masedonia kaba-lo tamoata kata.

3 Izama nge Saidon anua-lo kitoka. Makara nge Zulius muzi iauia Pol iemakani be ilikitaki be ilako ruangana-lo be rakana irere nge diani. **4** Kodeka Saidon kipereki be kireba. Oasa nge ikai-tina bokana motu ara Saiprus lolakana-lo kireba. **5** Kodeka makasi biabia teke kitotoki be Maira anua ege Lisia kaba-lo kitoka. Makasi biabia kitotoki nge anua ara-diaru Silisia be Pampilia-lo ka ieno. **6** Makara nge Rom koai-bagi biabiadi nedi kati teke Itali ngalako kana nge ite be isalangaki-kama. Kati ngaeni nge Aleksandria nedi.

7 Be makara be kireba nge reba dira-tina be aboaboa be kirebareba nibe amaridi kokoko dimanubu noko suma tekena-lo anua ara Nidas saringa kitoka. Nidas-lo be kaba gareba kana nge oasa ikai-tina. Bokaibe Krit motu babarikana-lo kireba be kilako anua ara Salmone kibagapaliti. **8** Makara motu babarikana-lo kirebareba nge reba dirakama be nibe kaba aradi Raua Iauia-lo kitoka. Kaba ngaedi nge anua ara Lasea saringa ka dieno.

9 Oasa tago diuia be reba disalaga-kama. Bokaibe makara kipura nge ambe aoara-bong disaringa, be Iuda bong nedi biabia ono kangkang ziraunga nge ambe ilako. Nge ambe anua-goala bong be tago iboadu garebareba-la. Bokaibe Pol itaguraki be mangmang bokai iungdi, **10** "Ruanga, ngau ilogu ipile tareba be talale masa giriki bibia taita kana, be baraoa kati tarokaki. Tago masa kati-la ka tarokaki kana. Kurari be kita neda-la nge taleua kana." **11** Ata Rom koai-bagi biabia nedi nge tago Pol pilenga itagadi. Itaguraki kati singarangara be kati-marau pilengadi itagadi. **12** Raua ono kidai nge aoara bong-lo tago iauia ieneno. Bokaibe keka moarunga kirebareba marama nge tamoata kokoko-tina direre gareba be galale. Maka ma iloma bokai kinanga gapi be anua ara Piniks gadoki. Piniks anua-lo nge raua iauia ieno be iboadu aoara bong-lo makara gasoaki. Motu Krit-o nge makarana-la ka raua iauia ieno. Raua ngae nge motu buruna-o ka ieno be enaua-lo be enata-lo kaba italari, be aoara bong-lo nge motu ngara lolakana-lo ka ieno.

Anua-goala Makasi-lo Ipura

13 Makara nge uau muku dipura. Uau ngaedi dipura nge kati-onaona ditaguraki be nedi pile dipali nge ditagadi. 'Angga' kati dokimatenga direpeki be Krit motu lolaka kisauang be kireba be kialale. **14** Ata oaikiki-tina oasa kaiboangi motu ege auanga-nao ka imarang be motu atabala imai be idoki-kama. Oasa ngae nge aoara-lo ka imarang be ara bokai auara-kai. **15** Makara nge kati anua-goala ngaena-lo ilako, be

kati tago iboadu oasa ngatalari bokana kibuiri be oasa kitagai. Maka ma oasa ikaiboang-tina! 16 Oasa kibagai nibe kilako motu mukumuku teke ara Koda lolaka-nalo kilako, kodeka kati mukumuku ono tokanga kireperepeki nge kati biabia-o kisalangaki. Ata makasi nge kati mukumukuna-lo ikauri, be salangaka nge ira-tina. 17 Kisalangakia-doi nge oarige bibia didoki be kati ono kirebareba dipipisi be ono kati didoki-kai. Tamoata kati-onaona nge taburidi dira masa kati Siria kaba-lo be tuku-lo ngalako. Bokaibe reba dibalaki be 'angga' makasi-lo dirokakalako be ono kati nena-la iadoraki be oasa dibagabagai. 18 Makara nge kodeka anua igoala-tina, be izama nge kati-o malipilipi ditaguraki be kurari makasi-lo dirokaki-lako. 19 Be izama nge kati kana ne moarunga kati-o nge nedi luma-di ane be makasi-lo dirokaki-lako. 20 Amaridi kokoko-tina dilako nge amari tago sesu kite, be oabubu-lo nge goai tago teke kite. Maka ma ura be zim dilaba be anua nge kodeka igoala-tina! Makara nge keka ambe iloma bokai kinanga, "Tagona-tina iboadu uketa-ma dapura!"

21 Ambe uanana sasalaga-tina tamoata kati-o disoaki kangkang tagotago disoaki bokana Pol ituirake be bokai ipile, "Ruanga, ngau pilengagu tago talongo be Krit motu kapereki. Pilengagu kamalongo bokana nge ambe tago iboadu kaituka kurari be kana moarunga kati-o tarokaki, be tago iboadu ambe goala ngaedi tadoki. 22 Ata ngau bokai uakoro-kaming: kamakaiboang! Tago tekem masa goleua. Kati-la ka masa ngaleua. 23 Bakara, rodo nge Nanaranga negu maka umalipilipini nge 'enzel' ne teke ipura be sakeguo itui 24 be bokai ipile, 'Pol, taburim moaki ira. Kaiko masa 'Sisa' aro gotui. Bokai gokaua Nanaranga nge ilo uarika. Bokaibe ilo irakinga ane be tamoata makare karebareba-budu nge lumam-o isalangakidi be tago teke masa ngaleua.' 25 Bokaibe nge ngau ka ura-kaming, 'Kamakaiboang! Bakara, ngau Nanaranga lama unani kana moarunga masa iraiau-la bokana dapura. 26 Moimoi kana masa bokai dapura, ata masa motu tekenao ngaroroakikita.' "

Kati Itataposaki

27 Oabubu kulemoa-be-oatianao nge isi makasi ara Adriatik-lo oasa ibaga-kama be kilako-la be ieno. Ilako be ambe oabubu lukangana-tinao nge kati-o malipilipi kilalangadi bokai dinanga ambe kabu kisaringadi. 28 Bokaibe oarige salagabuli teke didoki be moatubu teke burunao ditukui be makasi-lo diurumalako be kaba bokai dita makasi ambe taonga '120 fit' bokana. Kaba mukuna-la unana disalaga be ngaua didoki nge ambe '90 fit' bokana. 29 Taburidi bokai dira kati ambe patu-o gatataposaki kana nge 'angga' oati kati kabi-nao be makasi-lo dirokaki-lako be bokai dirabo, "Iei, anua ngazama marakai." 30 Makara nge kati-o malipilipi ditaguraki be dairatu kana. Kati muku ono tokanga nge dirubetaki be makasi-lo diurumalako be suri 'angga' kati aro makasi-lo dananga

bokana dimuzimuzi. 31 Kodeka Pol itaguraki be Rom koai-bagi biabia nedi
tamoata ne zaiza be bokai iradi, “Tamoata ngaedi kati-o disoaki masa
uketada dapura. Tago nge tago-ma!” 32 Bokaibe koai-bagi tamoata ngaedi
ditaguraki be kati muku ono tokanga nge oarige ditaratoto be makasi-lo
isapasi-lako.
33 Anua ambe ngazama-sereki kana nge Pol itaguraki be moarunga
kati-o bokai iakorodi, “Ambe amaridi kulemoa-be-oati moarunga aburo
tungtung kasoaki, be kangkang tago sesu kakang. 34 Bokaibe kaituka-
tina nge ngau bokai uakoro-kaming, ‘Kangkang muku kamakani.’
Kamamoanako be masa ono neming uia kamasoaki. Tagona-tina iboadu
donga-ming teke pangana-mingo nge ngaleua.” 35 Pol bokai ipile kodeka
‘bereti’ teke idoki be moarunga arodi ka Nanaranga iperui be ikingkotoi
be ambe ikangkani. 36 Makara nge moarunga kaiboang didoki be
dimoanako. 37 Keka tamoata moarunga makara kati-o kisoaki nge ‘276’
moarunga. 38 Moarunga dimoanako be didoli nge kangkang enongadi
moarunga makasi-lo dirokaki-lako be ono kati diaka-marakai.
39 Anua izama be tamoata kati-o dimalipilipi kaba dililiti nge tago
dikilala. Ata raua-ka muku teke lulu ono ieno dite be bokai dipile,
“Iboadu nge ramoramo kati makara tarokaki.” 40 Makara be ‘angga’
oarigedi kitaratoto be ‘angga’ ditaoio. ‘Angga’ taratotokadi dipura nge
bong-doi teke singara oarigedi rubetakadi dipura. Kodeka reba kati
aroaro nge dirape be ono kati ipanana be kabu itagai. 41 Ata ilako be
alangao isalangaki. Be sumuru dilako be alangao ditui be dikaiboang uia,
ak kabi nge mangalu kanabibia dizamposaposaki nibe mukumuku ipura.
42 Makara nge Rom koai-bagi tamoata ditaguraki be diepilei be
tamoata diuauridi be dibagabagadi nge daumoatedi kana. Tago direre
dangara be datoka be dairatu. 43 Ata koai-bagi bibia nedi tago irere Pol
ngamate. Bokaibe pilengadi itoto be tago diumoatedi. Ata tamoata ngara
diamang nge iradi be dinokulako-mua be dingara be ditoka. 44 Be takadi
nge iradi be baba buru-o ki kati mapala didoki be odio ditoka. Be nge
bokainatuka be adoado-la be kitoka.

Molta Motu-nao

28 1 Kitoka nge kaba bokai kita nge Molta motu-nao ka kitoka.
2 Anua-marau ilodi ditagakamai-tina be adoraka iauia-tina
diemaka-kama. Ura nge ipurapura be madidi ilaba-tina bokana anua-
marau ditaguraki be eoa ditau be kiboatoboato. 3 Makara nge Pol ilako
be rega ibudinaki be eoa-lo inanganangalako. Inanganangalako nge
moata zazai teke eoa ragogokadi be rega-lo ipusika nge luma-nao ikarati
be luma iuaurani. 4 Be bong tamoata motu ngarana-onaona moata Pol
luma-nao itobitobi be dite nge bokai dipile, “Tamoata nge masa tamoata-
kangkang kata! Moimoi makasi-lo nge iratu, ata giriki ne moatubukadi

tago iboadu ngairatudi!" 5 Kodeka Pol itaguraki be luma irurukaki be
moata ngae eoa-lo isapasilako, ata tago sesu ba iuai. 6 Tamoata be aine
makara nge ilodi dipile Pol masa luma ngakauri ki ngasapasiria be
ngamate, ata uanana sasalaga-tina dirapu nge kana tago teke ipurani.
Makara nge ilodi takadiaba dinanga be dipile Pol nge nanaranga kata.
7 Makara kitoka kana saringa nge tamoata biabia motu ngarana-
onaona kateka ne bibia alu dieno. Tamoata ngae ara Pabilius. Makara be
Pabilius ibaga-kama be pera kanana-lo ilakuaki-kama. Be amaridi toli
ilodia-lo nge pera kanana-lo iadorakikamai-tina uia be moanako bibia
iemaki-kama. 8 Pabilius tama nge more kusi-ragogo be tine-galalai didoki
be bokai zirapu-lo ieno. Makara be Pol ilako be ite. Kodeka iraboni be
luma ono inangaria be iaka-uiaki. 9 Be bong kana ngae bokai ipura nge
moremore moarunga motu ngaenao nge dieluakidi be aka-uiakadi dipura.
10 Bokaibe kana kokoko-tina ane diduma-kama. Be bong gareba kana nge
kana moarunga reba nemai-lo kireretaki nge kati nema diauni.

Molta Motu-nao Be Rom Kilako

11 Makara kisoaki be kalea toli dimanubu nge kati rebareba teke
makara aoara ikomai be ieno ngaenao kibuli be kialale. Kati ngae nge
Aleksandria nedi, be ara "nanaranga uada-ruarua." 12 Kireba be kilako
Sirakius anua-lo kitoka be makara amaridi toli kisoaki. 13 Makara be
kireba be kialale be anua ara Regium-lo kitoka. Izama nge gamaia oasa
ipura be iduma-kama be amaridi rua-la ilodia-lo be anua ara Peteoli
kidoki. 14 Anua ngarana-lo nge tamoata Kristus lama diunani alu makara
kipurakadi be dira-kama be amaridi lima-rua sakedio kisoaki. Kodeka
makara be ae-mailo kialale be Rom kilako. 15 Taritokada Rom anua-lo nge
dilongo ambe kipurapura. Bokaibe dizaladoki-kama be dipura kaba aradi
Apius Malala ne be Pera ono Enonga Toli-lo dipuraka-kama. Tamoata
ngaedi kitedi nge Pol itaguraki be Nanaranga iperui be kaiboang idoki-
tina. 16 Bong Rom anua-lo kipura nge Pol sumoalani ipura be iboadu
rubena-ba ngasukoaki. Be tamoata narinari nge tekena-la ka Pol
inarinaringi.

Rom Anua-lo

17 Amaridi toli muridi nge Pol itaguraki be Iuda bibia nedi moarunga
Rom anua-lo ikeliakidi. Dipura be dikabuni kodeka Pol itui be bokai
iradi, "Taritokagu, moimoi ngau tago sesu tamoata be aine neda be
mata neda tubuda diang-kita uerekeidi, ata diuaurau-ba Ierusalem-lo be
ungguma Rom luma-dio dinangaia. 18 Dililita be ngau giriki negu tago
be darubetaka kana. Maka ma ngau giriki tago teke uemaki be iboadu
ono mate. 19 Ata Iuda pile oguo diungla-lako be ieno bokana zala tekena-
la ienona be bokai upile, 'Ak, nge iuia. 'Sisa' aro mtui be giriki negu

ngaliliti.' Nge tago ungguma negu Iuda ka pile odio unglako. Tago! 20 Nge labu ngaenao ka ukeliaki-kaming be mte-kaming be taepilei-budu kana. Ngau kaituka uaura-lo usoaki nge tamoata maka Israel moarunga ilodi ono dinangalako be dirapurapu lili-nao ka uaura-lo usoaki."

21 Be di dikatu be bokai dipile, "Keka 'pasi' tago teke Zudea-lo kidoki kaiko irangakiko. Tago. Be taritokada ene be dimai nge tago sesu rukum goalakingadi dirangaki ki pile goalakadi teke ane dirangakiko. Tago-la. 22 Ata keka kirere kaiko ilom bakara kunanganangai nge gorakama be galongo. Maka ma keka kikaua ege-ege nge Kristen sapara ngae nge diduaduai."

23 Bokaibe pile dipali be ramani teke dinangai be kaba Pol zaiza daepurari kana. Be ramani ngaenao nge kokoko-tina Pol isukoaki kanana-lo dipura. Be oabube isulesuledi nibe ilako rairaituka-tina. Anua ono Nanaranga ngatanepoa kana nge isikengtakadi be mangata irangaki, be Iesus rangaka nge Moses Mata nena-lo be 'Propet' gerengadia-lo pile idoki be ono ilodi iung. 24 Moimoi alu ilodi iung, ata alu tago iboadu lama dauni. 25 Bokaibe Pol ambe pile ne alalaurituka iememaki nge nedia-la maradi pile diebulongakidi, be ditui be nem-be-alale dipuraki, bakara Pol nge ambe bokai ipilepile, "Oli Spirit pile moimoi be kalingodi 'propet' ara Aisaia aoa-nalo bokai iemaki,

> 26 'Tamoata ngaedia-lo golako be bokai gopile, "Masa pile kamalongolongo, ata ilo-ming masa tago dazama. Masa kana kamaitaita, ata labudi masa tago kamakauataki."
>
> 27 Maka ma ungguma ngaedi panganadi ambe ubadia-ba ka dieno. Kungidi ambe diono, be matadi ambe dikalauri. Tago bokana nge ambe kungidi pile dalongo, be matadi kaba daita, be panganadi ambe dazama, be dabuiridi be ngau datalara be ngau miaka-uiakidi,' Nanaranga bokai ipile." (Ais 6:9-10)

28 Be Pol pile ne ngamambuaki kana nge bokai ipile, "Bokai kamakaua! Baituka be Nanaranga tamoata moarunga ngauketidi be ngamuleakidi kana nge ambe Ungguma Takadi aniadi ipura. Be dalongo-la be kana!" [29 Pol pilenga muridi nge Iuda ngaedi ditaguraki be nedia-la maradi diegoregore be dialale.]

30 Alauri nge Pol makara barasi rua pera teke izazazai be ono isukoaki. Be tamoata be aine dipurapura nge imolamolatakidi be pera kanana-lo ibagabagadialako. 31 Be anua ono Nanaranga ngatanepoa kana nge mangata irangarangaki, be Tanepoa Iesus Kristus nge isulesuletaki. Tago sesu taburi-ra-lo be mangata ipilepile be isulesule. Tago-la. Rerenganalanalo ka bokai imuzimuzi. Be kana tago teke zalaka sesu iono.

ROM

1 1 Ngau Pol, Iesus Kristus malipilipi kana ka ugere. Nanaranga ka
ikilaia be ‘apostel’ upura, be izageaka be Nanaranga Pile Uia ne
mangata mrangaki kana. 2 Pile Uia ngae kanabe toira be Nanaranga
moimoi be ipile masa tamoata be aine ne Pile Uia ngae mangata
ngarangakadi. Be itaguraki be ‘propet’ ne aoa-dialo be irangakadi, be
‘Buku’ ne Ratadia-lo geretadi dipura. 3 Pile Uia ngae nge Nanaranga ne
Natu rangaka. Makare kateka-o tamoata bokana ipura nge anuatanepoa
ara biabia Debiti labunao ipura. 4 Be mate-lo be imarang nge ono kaua
uia ipura ngai moimoi be Nanaranga Natu, be Nanaranga kaiboang ne
ono dieno. Maka ma bong makare kateka ngaenao isoaki nge ilona-lo
giriki tago-tina. Natu ngae nge Tanepoa neda Iesus Kristus. 5 Ngaia-lo ka
Nanaranga ilo iuiataki-kama be malipi bibia ngaedi iang-kama be Pile
Uia mangata kirangarangaki. Be nge labu ngaenao ka inepi-kama be
tamoata be aine moarunga ungguma moarunga-lo gakiladi be Kristus
lama daunani be Nanaranga pilenga datagatagadi kana. 6 Bokaibe kam
Rom anua-lo kasoaki nge tamoata be aine ngaedi zaiza be Nanaranga
ikila-kaming be Iesus Kristus tamoata be aine ne kapura.

7 Be nge kam Kristus tamoata be aine ne Rom anua-lo kasoaki ka ugere-
kaming. Nanaranga irereretaki-kaming-tina, be ipile kam ambe tamoata
be aine ne kapura.

Tamada Nanaranga be Tanepoa neda Iesus Kristus iboadu marou ne
tadokidoki-ba be ilo-uia ne ngang-kaming.

Pol Rom Tamoata Be Aine Kanabe Iperu

8 Matamata bokai mra-kaming kana: Iesus Kristus ara-nao be kam
kanabe Nanaranga negu uperui. Bakara, ege-ege kateka-o ambe lama
unianga-ming rangaka ipurapura kam Iesus Kristus moimoi be lama
kaunania-uia. 9 Nanaranga ikaua ngau moimoi ka upilepile. Nanaranga
ngae ka ilogu ere-moarunga ane be urakerakeaki be umalipilipini.
Malipi ne ilogu ere-moarunga ane be uememaki nge Pile Uia ne Natu
rangaka nge mangata tamoata be aine moarunga-lo urangarangaki be
ono ngaia-lo ulakulakuakidi. Be nge ngai ka mata-ita negu bokana ngau

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

izamaizama ilogu ianang-kaming 10 rabo negu moarunga-lo. Izamaizama uraborabo nge kam kanabe bokai uraborabo: Nanaranga rerengana-lo kodeka masa ngasumoala be zala teke ngapurana be mpura be mte-kaming.

11 Ilogu mtekaming-tina kana irere be Oli Spirit marou ne alu miang-kaming be ono Kristus tagaiana-lo kamakaiboang. 12 Bokai masa taedumai be ngau lama uniangagu ngakakai-kaming be kam lama unianga-ming ngau daka-kaia. 13 Taritokagu, ata kana takaia nge bokainatuka ilo-ming dakauakaua: Bong kokoko-tina urerere makara mpura be mduma-kaming be ono lama unianga-ming Kristus-lo nge miaka-kaidi kana, Ungguma-la Takadia-lo umuzimuzi bokana, ata kababe kana alu dipurapura be zalakagu dionono be tago upurapura.

14 Labu ono mara-ming malipi kana nge bokai: Malipi negu bibia ngaedi nge oti bokana be ono ungguma Grik be ungguma tago Grik, be tamoata kauakauadi be tamoata tago kauakauadi mdumadi kana. 15 Nge bokai ka ilogu imarang-tina be kam Rom anua-lo kasoaki nge Pile Uia mangata mrangaka-kaming kana.

16 Ngau Pile Uia ngae mangata rangaka tago umaia. Maka ma Nanaranga kaiboang ne ono tamoata be aine moarunga lama diuni be uketadi dapura kana nge Pile Uia ngaena-lo ka dieno. Matamata ungguma Iuda rangakadi ipura, be alauri nge Ungguma Takadi rangakadi ipura. 17 Maka ma Pile Uia ngaena-lo ka kaua ipura masa baituka be tamoata be aine moarunga Nanaranga mata-nao dado. Bakara, matamata be imai nge lama uninga-lanao ka iboadu Nanaranga mata-nao goado. Bokaibe kaituka nge Nanaranga bokainatuka-la ka imuzimuzi. Toira be Nanaranga-la 'Buku' ne ipile bokana, "Tamoata naita lama unianga-nao be Nanaranga mata-nao iado masa moauriuri ngasoaki."[a]

Nanaranga Nama Ratinga

18 Kodeka mra-kaming kana bakara ka Nanaranga mata-nao ado ngapura be ono kamakaua. Nanaranga nama ratinga nge ambe lang anua-lo be mangata inangai, be tamoata maka Nanaranga tago dimuamuaki be mata ne tago ditagatagadi be tamoata muzingadi goalakadi nge ambe odio ibala. Tamoata muzingadi goalakadi ngaedi ka mata goalakadi ane be pile moimoibe kalingo ono Nanaranga kauataka nge zalaka dionono. 19 Bokaibe nge iuia-tina Nanaranga ambe nama ratinga odio ngabalaki kana. Maka ma Nanaranga ambe nena-la be mangata itikingdi ngai Nanaranga bakarairai kata. Be baituka be kauataka ngapura kana nge nena-la be mangata arodi inangaiaria. 20 Bakara, bong Nanaranga kateka be kana moarunga iemaki be imai nge

---

[a] **1:17** Aba 2:4

muzinga irakingadi tago itaita nge mangata-tina teadi dipurapura, be kana moarunga iemaki-lo nge iboadu kaua ngapura Nanaranga moimoi be isoaki. Be nge ono kaua ipura ngai kaiboang ne nem-kueno dieneno, be ngai moimoi be Nanaranga kalingona-tina. Bokaibe tago teke iboadu bokai ngapile, “Ngau Nanaranga tago ukauataki!”

21 Moimoi tamoata dikauataki ngai Nanaranga, ata tago muaka nena-tina dianiani ki diperuperui. Tago-la. Ilodi sikitadi moarunga nge ambe dingao-ramo, be panganadi ubadia-ba dipura be oabubu-ba didokitobatobai. **22** Nedia-la dirangakidi di kauakauadi, ata ambe dingao! **23** Bokaibe Nanaranga tago matemate nge tago dirakerakeaki. Tago be tago-soasoa! Kai-mapala teadi tamoata maka dimatemate bokana, mang bokana, ngado bokana, be oakei be moata bokana nge didokidoki be dirakerakeaki. **24** Bokaibe Nanaranga ilikitakidia-ba be muzi goalakadi ono rerengadi dimamambuaki nge ditagatagadi. Bokai dimuzimuzi be ono muzi goalakadi maia odio dieno nge nedia-la odio diememaki. **25** Be tago Nanaranga muzinga kalingodi nge lama diuniuniani. Tago. Boli pile lama diunungdi. Be kana maka tamoata-ramo diemaki nge dirakerakeaki be dimalipilipidi. Tago Nanaranga maka kana moarunga ngaedi iemaki nge dirakerakeaki. Tago-la! Maka ma ngai ka rakeaka nem-kueno ieneno nge ania ipurapura! Moimoi.

26 Tamoata be aine bokai dimuzimuzi bokana Nanaranga ilikitakidia-ba be rerengadi ono maia dieno nge dimamambuaki. Bokaibe aine nedi ambe tago Nanaranga rerengana-lo bokana moane nedi zaiza dieneno-budu. Tago. Aine ambe nedia-la diapiapi. **27** Bokainatuka-la, moane ambe aine zaiza eno-budu mata dirokaki be ambe direrere-tina moane-ruangadi zaiza dapiapi. Bokaibe moane ambe mata goalakadi moane-ruangadi zaiza diememaki-budu. Mata goalakadi ngaedi diememaki bokana Nanaranga masa ngatagadiadi be sururu nedi ngandi.

28 Be kana takaia nge bokai: ambe Nanaranga kauataka disege. Moimoi Nanaranga nena-la be mangata matadi-o inangai ngai bakarairai kata be ono dikaua, ata kauataka disege. Bokaibe ilikitakidi be panganadi goalakingadi nge ditagatagadi. Be kana maka tago iboadu daememaki kana nge ka diememaki. **29** Ilodia-lo nge muzi goalakadi be mata goalakadia-tina dikauri. Direrere kana moarunga nge nedia-doi, be direrere tamoata takadi sururu daniandi. Nedia-la dienama-rarataki be diemangazingazi, tamoata takadi diumoatemoatedi, nedia-la maradi dieunung, tamoata takadi dibobolesidi be muzi goalakadi nge dimoangmoang be diememaki. Nedia-la diesumoagurugurutaki, **30** tamoata takadi pile goalakadi oti diboliboliakidi, Nanaranga disegesegeaki, tamoata takadi diememakidi be namadi dirara, nedia-la diraketukatukadi, be nedia-la aradi dirakerakeaki. Mata goalakadi kokoko-tina ilodi dianiandi be dipupuraki. Tamadi be tinadi pilengadi

tago dilongolongo, 31 dingao-ramo be kana uia tago dikauakauataki,
pile nedi moimoibe diememaki nge tago diememaki be dikalingolingo,
be dara nedi tago ilodi dibukubukutakidi, be tamoata takadi tago ilodi
ditagatagadi. 32 Moimoi di dikaua tamoata muzi goalakadi bokainaina
diememaki nge bubuna nedi mate. Ata di ditagutaguraki be kana
ngaedi diememaki-la. Tago dia-la ka diememaki. Tamoata takadi muzi
bokainaina diememaki nge muridi dituitui be.

Nanaranga Giriki Lilitinga Nge Diado-tina

2 1 Nge bokai ka bokai mra-kaming kana: Kam maka tamoata be
aine takadi muzingadi goalakadi kana kararangakidi nge neming
zalaka-ming ono kamaoiaki-kaming kana nge tago teke ieno. Bakara,
bong tamoata takadi karangakidi di muzingadi goalakadi be Nanaranga
iboadu sururu ngandi nge ambe neming-la ka kasumoalataki-kaming
Nanaranga iboadu kam sururu bibia ngang-kaming. Maka ma kam
neming-la be muzi goalakadi bokainaina kaememaki! 2 Nge kodeka
takaua pile upile ngaedi ono Nanaranga tamoata muzingadi goalakadi
sururu ianiandi nge moimoi be kalingodi. Maka ma Nanaranga
tamoata muzingadi itagatagadi noko sururu ianiandi. Tago ramoramo-
ba ka sururu ianiandi. 3 Bokaibe kam tamoata-ramo kaoa ka tamoata
takadi moatubu odio kananganganga-lako, ata muzi goalakadi ngaedi
kaememaki-la, ilo-ming dipile Nanaranga masa tago moatubu omingo
nganangalako ki? 4 Ki ngena masa Nanaranga iuiauiatina-kaming, be tago
oaikiki-la be nama iraratаki-kaming be tago oaikiki-la be muzinga-ming
goalakingadi ikatukatule-kaming ka kababe ngaia-soa kasorisorianani be
kazagezageaki ki? Ambe masa ilo-ming dikokoko ua? Kam kakaua-tina
ngai iuiauiatina-kaming be irarapung-kaming be ilo-ming kamabuiri be
kamatalari kana.

5 Ata nge ambe pangana-ming dipatungaki be ilo-ming dikaiboang be
buiradi kasege. Bokaibe ambe neming-la be Nanaranga nama ratinga
omingo kakakabunalako, be suri Nanaranga nama ratinga tago omingo
ngalako bokana kamuzimuzi. Moimoi ka ura-kaming! Nanaranga nama
ratinga omingo ngalako-la be kana! Be bong ngaranao masa Nanaranga
giriki adorakinga adoadodia-tina nge mangata dapura be kamaita.
6 Be bong ngaranao ka Nanaranga ngataguraki be tamoata be aine
muzingadia-la ngatagadi be zazanga nedi ngandi kana. 7 Ata tamoata
alu panganadi dizezeleki-tina be muzi uia diememaki be ono Nanaranga
aradi atabala ngananga kana, muaka bibia dadoki kana be dipipi, be
tago matemate-lo dalako kana be dipipi. Bokaibe Nanaranga masa
ngataguraki be nem-kusoaki soaki ipurapura nge ngandi. 8 Ata tamoata
nedia-la ilodi dianiandi, pile moimoi be kalingodi disegesegeaki, be mata
goalakadia-la tagadi direrere masa Nanaranga nama ratinga be ebulonga

dadoki. 9 Tamoata be aine moarunga mata goalakadi ditagatagadi masa moatubu be sururu bibia-tina dadoki. Ungguma Iuda masa moatubu be sururu bibia ngaedi dadoki-mua, be alauri masa Ungguma Takadi dadoki. 10 Ata tamoata mata uia ditagatagadi masa Nanaranga ngataguraki be aradi atabala-tina ngananga, be muaka be ilo-uia ngandi. Matamata masa ungguma Iuda ngandi, alauri masa Ungguma Takadi ngandi. 11 Maka ma Nanaranga nge tamoata moarunga suridi tekedia-doi bokana ibabasakidi.

12 Bokainatuka mtonanga be ono kamakaua: Moimoi Ungguma Takadi Moses Mata ne tago dienodi, ata bong muzigoala diemaki nge ara-leuadi dapura-la be kana. Tagona-la be baraunakadi dapura kana! Ata tamoata maka Moses Mata ne ilodia-lo disoaki be muzigoala diemaki masa Moses Mata ne ka dataguraki be moatubu odio danangalako, be dara-leuadi kana. 13 Maka ma bokai kamakaua: tamoata tago teke iboadu Moses Mata ne ngalongolongo-ba ngena Nanaranga mata-nao ngado. Tago-la. Tamoata Moses Mata ne ilongolongo be itagatagadi ka iboadu Nanaranga mata-nao ngado. 14 Moimoi Ungguma Takadi Moses Mata ne tago dienodi, ata bong nangatadi-o Moses Mata ne dipile bokana dimuzi nge ambe nedia-la ka mangata dinangadi di mata uia dikauataki. Bokaibe nge ono takaua di nge mata goalakadi be mata uia dikauataki, kana-ra Moses Mata ne tago dienodi. 15 Tamoata bokainaina-lo nge muzingadiaba-lo iboadu gokaua Moses Mata ne dia-lo dieno. Be nedi ilodi sikitadi nge mata-ita nedi bokana muridi dituidi be diraradi nge mata uia ki mata goalakadi. Be nedia-la ilodia-lo nge nedia-la bokai diraradi, “Kana ngae uemaki nge tago iuia,” ki “Kana ngae uemaki nge iuia.” 16 Kana ngaedi masa mangata dapura bong Nanaranga tamoata moarunga labudi zumzumkaki Kristus ara-nao be mangata nganana kana be, ngau-la Pile Uia urangarangaki ipile bokana.

Iuda Be Moses Mata ne

17 Nge bokai ka kam teke-teke bokai mtegi-kaming kana. Kaiko masa baituka? Kaiko nem-la bokai kurangakiko kaiko Iuda kata; Moses Mata nenao kuduasare be tamoata takadi matadio kurangarangakiko kaiko-la ka Nanaranga tamoata ne; 18 Nanaranga rerenga kukauataki, be kana uia goememaki kana nge kukauataki, bakara Moses Mata ne bokai diraiko; 19 nem-la kukauatakiko kaiko mata-leua singara nedi, be kukaua tamoata malama tagongana-lo disoaki nge kaiko malama nedi; 20 tamoata ngaongaodi zala-lo kulakulakuakidi, be natu-muku kusikengkengdi, bakara nem-la kukaua Moses Mata ne kutagadi masa Nanaranga gokauatakia-tina be iboadu Nanaranga rangaka moimoi be kalingodi nge tamoata takadi goradi! 21 Nge moimoina-ma! Ata mtegiko kana! Kaiko tamoata takadi kusulesuledi, ak nem-la kusuleniko ki tago? Mangata bokai kusingarangara, “Moaki kuianako,” ak kaiko kuianakonako ki

tago? 22 Bokai mangmang kunung, “Roti moaki kugamani be aine ki
moane takaia kamru kaeno-buduru,” ak kaiko roti kugagamang ki tago?
Moarupu rakeakadi nge kusegesege-tina, ak moarupu keda nedia-lo
kuianakonako ki tago? 23 Nem-la ka kurangakiko Moses Mata ne kaiko-lo
dieno, ak Moses Mata ne kukotokoto be ono Nanaranga kuaka-maiai ki
tago? 24 Nanaranga-la ‘Buku’ nena-lo dieno bokana, “Kaiko-ba muzingam
ngaedia-lo be Ungguma Takadi ambe Nanaranga ara ono disamanaga.”[b]
25 Kodeka kana enumua urangarangaki kaba mrangaki kana. Moses
Mata ne katagatagadia-uia masa kamakaua-tina uia kusi korototo mata
nge kalingo otioti. Ata Moses Mata ne ege teke kagamani nge ambe
neming-la ka kaemaki-kaming kam ambe tago kusi-ming korotototo
kaoa. 26 Bokai kamakaua: tamoata kusi tago korotototo kata Moses Mata
ne itagatagadi nge ambe kauataka ipura ngai moimoi tamoata kusi
korotototo kata. Kana-ra kusi tago korototoka ipura, ata Moses Mata ne
itagatagadia-tina uia! 27 Bokaibe tamoata maka kusi tago korotototo masa
ngataguraki be tamoata kusi korotototo giriki ono nganangalako. Maka
ma moimoi tamoata kusi korotototo nge Moses Mata ne dienoni ka kusi
korototoka ipura, ata Moses Mata ne tago itagatagadia-uia. 28 Nge bokai
ka tamoata maka kusina-ba korototoka ipura nge tago Iuda-tina kata.
Bokainatuka-la, kusi-korototo mata nge tago kilala eluku-onaona kata,
ki kusi-onaona-ba kata. 29 Tago-tina. Bokaibe tamoata naita ne ilona-lo
be ikautaki ngai Iuda kata, nge ngai moimoi be Iuda-tina tamoata. Be
bokainatuka-la, kusi-korototo mata kalingo nge tamoata maka ilona-lo
be Nanaranga Oli Spirit ne kusi ikorototokani, tago Moses Mata ne maka
tamoata ka digere nge itagadi ka kusi korototoka ipura. Bokaibe tamoata
bokainaina rakeaka nedi nge Nanaranga-lo ka dipura. Tago tamoata-lo ka
dipura.

Nanaranga Kana Irarangaki Nge Moimoi Be Iememaki

3 1 Bokai nge kaiko Iuda kata nge baituka be Ungguma Takadi
kuasadi? Ki kusim korototoka ipura ngena masa zazanga gegere
bakarairai godoki? 2 Moimoina-tina, kaiko Iuda kata nge kana moarunga
Nanaranga-lo godoki-la be kana! Maka ma kana kanabiabia nge bokai:
Nanaranga pile ne moarunga nge Iuda ka iandi be tamoata be aine
moarunga dandi kana. 3 Ak, nge masa baituka? Maka ma Iuda alu
Nanaranga pilenga tago ditagatagadi! Nge bokai masa Nanaranga
ngataguraki be ngasegeakidi ki tago? 4 Tago be tago-soasoa! Nanaranga
kana moarunga irarangaki nge iememaki be dikalingolingo. Tamoata
ka bolingadi ratadi, ngai tago iboliboli. Debiti-la Nanaranga irangaki
Nanaranga ‘Buku’ nena-lo bokana,

---

[b] **2:24** Ais 52:5; Ise 36:22

"Bong moarunga kupilepile nge pilengam moarunga moimoi
be kalingodi. Be bong pile omo nangadialako dipurapura nge
kuasauasa-la kaiko muzingam adoadodi." (Sam 51:4)

5 Ata bokai kamakaua: bong muzi goalakadi taememaki nge Nanaranga
muzigoala neda ngaedi irorokakile-kita. Bokai imuzimuzi be ono
Nanaranga muzinga adongadi mangata inanga be taita ngai muzinga uia.
Ak, bong nama ratinga odao ngabala masa tapile nge tago muzi iauia
ka iemaki ki? (Pile ngaedi nge kita tamoata ono taegoregore bokana ka
upilepile.) 6 Tago be tago-soasoa! Maka ma Nanaranga giriki lilitinga tago
diado nge masa baituka be kateka ngae giriki ne ngaliliti?

7 Ki Iuda teke gotaguraki be bokai goegore, "Ngau bolingagu ka
ditaguraki be Nanaranga mata ne adoadodi iemaki be kababe diuia-
tina, be ono Nanaranga ara atabala nangaia nge iaka-labati, ak nge
bakara ka ngau ambe muzigoala ememaki-la bokana be ara-leuaiagu
ipurapura?" 8 Bokai nge bakara ka tago bokai tapile, "Mata goalakadi
taememaki-la masa mata uia dapura?" Be moimoina-tina tamoata be aine
alu ambe pile-tina ngaedi ka didoki be oguo dinangalako be dipile ngau
pile bokainaina upilepile. Ata nge diboli-ba! Bokaibe Nanaranga masa
pilengadia-la ngatagadiadi be sururu bibia ngandi kana.

Tamoata Tago Teke Nanaranga Mata-nao Iado

9 Bokai nge masa baituka tapile? Kita Iuda masa uia, be Ungguma
Takadi tauasadi? Tago be tago-soasoa! Ambe tapile-doi: Kita moarunga
Iuda be Ungguma Takadi nge surida tekedia-doi, muzigoala-doi eruma ka
tasoaki. 10 Nanaranga-la 'Buku' nena-lo dieno bokana,

"Tamoata tagona-tina teke iado. Tago be tago-tina!
11 Tamoata tagona-tina teke ilo izamani, ki tagona-tina teke Nanaranga
ilelelei.
12 Tamoata moarunga ambe Nanaranga dimurinai. Moarunga ambe
digoala. Tago teke kana uia iememaki. Tago be tago-soasoa!
(Sam 14:1-3; 53:1-3)
13 Aoa-di nge poda sasanganga dieneno be tamoata ditonotonomdi
bokana. Meme-dialo nge boli goalakadia-tina dipusikasika.
(Sam 5:9) Be uasi-dialo nge pile ono tamoata matenga, moata-la
zerengadi bokana dipusikasika. (Sam 140:3)
14 Aoa-dialo nge ngesuaki goalakadia-tina dipusikasika, be direrere
kana goalakadia-tina tamoata takadi dapurapuradi. (Sam 10:7)
15 Oaikikilana-tina ditagutaguraki be tamoata takadi
diumoatemoatedi.
16 Ege-ege dilakolako nge tamoata takadi kana nedi digagamang be
soakingadi digoalagoalangaki.
17 Soaki-uia mata tago dikauataki. (Sam 59:7-8)

18 Be Nanaranga matakura nge dibebe-tina." (Sam 36:1)
19 Kodeka ono takaua pile moarunga Moses Mata nena-lo dieno nge
tamoata be aine moarunga Moses Mata ne eruma disoaki nedi. Bokai
masa bong tamoata be aine moarunga Nanaranga giriki nedi ngaliliti
kana nge zala nedi tago teke ieno be ono masa nedia-la muridi datui.
20 Bokaibe nge kodeka kakaua tamoata tago teke iboadu Moses Mata ne
ngatagatagadi be Nanaranga mata-nao ngado. Tago-tina. Maka ma Moses
Mata nena-lo ka tamoata moarunga muzigoala dikilalangi be dikauataki.

Lama Uninga-lo Ka Nanaranga Mata-nao Tado

21 Ata kaituka ambe Nanaranga baituka be tamoata iememakidi be
mata-nao diadoado nge mangata inangai. Be kana ngae nge tago mata
uia-lo ka dieno. Tago-la. Moimoi Moses Mata ne be 'Propet' gerengadi
nge Nanaranga mata-nao ado muzi mangata dinangai be tate. 22 Ata
Nanaranga bokainatuka be tamoata moarunga iememakidi be mata-
nao diadoado: Tamoata naita Iesus Kristus lama iunani nge Nanaranga
mata-nao iado. Maka ma bong Nanaranga ipile tamoata ngae mata-nao
iado nge tago tamoata izarakidi be ipile ngai Iuda kata ki ngai Ungguma
Takaia kata. Tago. Moarunga suridi tekedia-doi. 23 Bakara, tamoata
moarunga nge muzigoala diemaki be tago iboadu Nanaranga kaiboang be
malama ne daita. 24 Ata Nanaranga ambe Kristus Iesus ara-nao, be marou
ne tadokidoki-ba ane be tamoata be aine moarunga iememakidi mata-nao
diado. Maka ma Kristus Iesus ka tamoata be aine moarunga muzigoala
uaura nena-lo disoaki be irubetakidi. 25 Nanaranga bokai imuzi: itaguraki
be Kristus tabataba bokana itabangaki, be Kristus daraka ane ka tamoata
moarunga izazadi be imuleakidi. Bokaibe tamoata naita Kristus lama
iunani ka iboadu Kristus daraka oti be muzigoala ne rokakadia-le dapura.
Nanaranga bokai imuzi nge ono mata ne adongadi teadi dapura kana
ka bokai imuzi. Toira nge Nanaranga tamoata be aine malielie-ba ka
ibabasakidi, be muzigoala diememaki nge ilo tago ibukubukutaki-tina.
26 Ata kaituka bong ngaedia-lo nge tamoata be aine muzigoala nedi
itaita-tina uia. Nge ono mata ne adoadodi tamoata be aine moarunga
ngaitikingdi kana ka bokai imuzimuzi. Bokai imuzi be Nanaranga nena-la
itiking-kita ngai adoadona-tina, be tamoata naita Iesus lama iunani masa
tamoata adoado kana ngarangaki.
27 Bokai nge masa rakana tarangaki be ono neda-la taraketuka-kita?
Tago-tina! Labu nangatanao ka masa neda-la taraketuka-kita? Moses
Mata ne tatagatagadi ka masa neda-la taraketuka-kita ki? Tago-tina!
Ata nge ambe Kristus lama taunani bokana iboadu neda-la taraketuka-
kita! 28 Maka ma kita ambe tapile-doi: Tamoata naita Nanaranga
mata-nao ngado kana nge Kristus lama ngaunani. Tago Moses Mata
ne ngatagatagadi ka Nanaranga mata-nao ngado. 29 Ki masa bokai

tategi: Nanaranga ngae nge Iuda-la ka Nanaranga nedi ki? Ngai tago
Ungguma Takadi Nanaranga nedi kata ki? E! Ngai Ungguma Takadi
Nanaranga nedi be! 30 Maka ma Nanaranga nge tekena-la. Bokaibe ngai
ka Iuda tamoata kusi korotototo be Ungguma Takadi tamoata kusi tago
korotototo nge lama uninga tekena-doi ane ka ngaemaki-diaru be mata-
nao dadoru kana. 31 Ak, bokai nge kita ambe Kristus lama taunani masa
tapile Moses Mata ne nge kana-ba ki? Tago-la! Iesus lama taunani nge
kodeka Moses Mata ne tatagadia-tina uia be taemaki be dikalingo!

Abaram Ono Tonanga Ipura

4 1 Kana ngae tarangarangaki ane be masa tubuda toiraira Abaram
baituka tarangaki? 2 Abaram ne malipinga-nao ka iado nge labu
ne ieno be ono iboadu-tina nena-la ngaraketukai. Ata nge tago iboadu
Nanaranga mata-nao nena-la ngaraketukai. 3 Maka ma Nanaranga 'Buku'
ne bokai ipile,

> "Abaram Nanaranga lama iunani. Bokaibe lama unianga ngaedio ka
> Nanaranga itaguraki be oti ne irokaki-le be idoki be ipile mata-
> nao iado." (Zen 15:6)

4 Kita takaua, tamoata imalipilipi nge zazanga ne idokidoki. Ata
zazanga ne ngaedi nge tago lumaluma kaoa be idokidoki-ba. Tago-la.
Zazanga ne ngaedi nge malipinga katungadi, be ne. 5 Ata ege takaianao
nge bokai: tamoata teke tago malipinga-nao iduasare, ata itaguraki be
Nanaranga maka tamoata muzingadi goalakadi iadoadoraki lama iunani
nge ambe Nanaranga oti ne irokaki-le be ipile tamoata ngae mata-nao
iado. 6 Tamoata bokainaina, malipinga-nao tago iduasare, ata lama iuni
nge suri-uia ne Debiti bokai irangaki,

> 7 "Tamoata maka Nanaranga giriki nedi irokaki-ledi, be muzigoala
> nedi ikubati nge suridi dauia!
> 8 Tamoata maka muzigoala ne Nanaranga tago damoa-nao inanga nge
> suri dauia!" (Sam 32:1-2)

9 Bokai nge suri-uia ngaedi Debiti irangaki nge tamoata kusidi
korotototo-la nedi ki? Tago. Tamoata kusidi tago korotototo nedi be.
Abaram kababe iloda dani. Ambe tapile-doi Nanaranga 'Buku' ne bokai
irangaki, "Abaram nge Nanaranga lama iunani. Bokaibe lama unianga
ngaedio ka Nanaranga itaguraki be oti ne irokaki-le be idoki be ipile
mata-nao iado." 10 Ilo-ming bokai kamalelenaki: Abaram baituka
isoaki ka Nanaranga ipile ngai tamoata adoado? Kusi ambe korototoka
ipura-doi, ki matamata isi kusi tago korototoka ipura be? Isi kusi tago
korototoka ipura be! 11 Maka ma kusi-korototo kilala ne nge alauri ka
ipura. Kilala ngae ka kilala kusi-onaona bokai iaka-kai: Abaram nge isi
kusi tago korototoka ipura be lama iuni. Bokaibe Nanaranga itaguraki
be oti ne irokaki-le be ipile ngai mata-nao iado. Nge bokai ka Abaram

nge tamoata moarunga Nanaranga lama diunani nge tamadi. Moimoi tamoata ngaedi nge kusidi tago korotototo, ata lama diuni bokana Nanaranga ambe idokidi be irangakidi di mata-nao diado. 12 Be Abaram nge tamoata kusidi korotototo tamadi be. Nge tago kusidi korototokadi dipura ka Abaram natu dipura. Tago. Soakingadi nge Abaram-la isi tago kusi korototoka ipura be lama iuni be isukoaki bokana disukoaki ka natu dipura.

Nanaranga Baituka Tamoata Iememakidi Be Mata-nao Diadoado

13 Bokaibe Abaram tubu ne zaiza nge tago Moses Mata ne ditagatagadi ka Nanaranga itaguraki be moimoi be iradi masa kateka ere-moarunga ngandi be danemi. Tago. Ngena lama uniangadia-lo be Nanaranga mata-nao diado ka kateka ere-moarunga iandi be dinemi. 14 Moses Mata ne tatagatagadi ka kana moarunga Nanaranga nganiang-kita be tanem-nemdi bokana nge ambe lama uninga nge kalingo tagotago, be pile moimoibe Nanaranga Abaram irai nge kana-ba. 15 Maka ma Moses Mata ne ka Nanaranga nama ratinga ipurapuraki. Ata mata odio babari dieno tago daeno bokana nge ambe tago iboadu giriki emakadi dapurapura.

16 Bokaibe tamoata naita kana ngaedi Nanaranga moimoibe irangaki ngadoki kana nge Kristus lama ngaunani noko kana ngaedi ngadoki. Kana ngaedi Nanaranga moimoibe irangaki-mua nge lumaluma tago zazaza kaoa, be Abaram tubu ne alalauri moarunga masa moimoi dadoki. Abaram tubu ne ngaedi nge tago tamoata-la Moses Mata ne ditagatagadia-la. Tago. Tamoata moarunga Abaram-la bokana lama diuni masa kana ngaedi Nanaranga moimoibe irangaki nge dadoki be. Maka ma Abaram ka tamoata be aine moarunga Nanaranga mata-nao diado nge tamadi. 17 Nanaranga-la ‘Buku’ ne ipile bokana, “Ngau ambe uemakiko be kaiko ambe ungguma kokoko-tina tamadi.”[c] Pile moimoibe rangakadia-ba mua dipura ngaedi nge kalingodi otioti. Maka ma pile ngaedi nge Nanaranga-lo ka dipura.

18 Abaram tago isi ikaua Nanaranga masa baituka be kana moimoibe irangaki nge ngaemaki be dakalingo, ata lama iunia-ba mua. Kana tago teke ite be ono iduasare be irapurapu, ata lama-ba iuni. Bokaibe “ungguma kokoko-tina tamadi ipura.” Raiana-la ipura bokana, “Tubu nem masa kokotangadi bokainaina.”[d]

19 Barasi ne nge ambe saringatuka ‘100,’ be ne tamoata nge ambe imate bokana. Be roa Sera nge ambe iaine-bia be tago iboadu natu ngadoki. Moimoi Abaram kana ngaedi ilo iandi, ata lama unianga tago ibalaki. Tago. Lama iunia-la be ieno. 20 Tago sesu oasa-bagaia bokana imuzi be lama unianga ngaedi nge muku irokaki. Be Nanaranga pilenga moimoibe

---

[c] **4:17** Zen 17:4 [d] **4:18** Zen 15:5

iraiaba-mua nge tago ilo iruataki. Lama unianga ngaedi nge diemaki
be ikaiboang-tina be ono itaguraki be Nanaranga ara atabala-tina
inangai. 21 Ngai ikaua-tina Nanaranga masa kana moimoibe irangakiaba-
mua nge ngaemaki be dakalingo. 22 Nge bokai ka lama unianga-nao
ka "Nanaranga itaguraki be oti ne irokaki-le be ipile mata-nao iado"
kana rangaka ipura. 23 Pile ngaedi "Nanaranga mata-nao iado" nge tago
ngaia-la kana ka geretadi dipura. Tago. 24 Pile ngaedi nge kita kana ka
geretadi dipura be. Maka ma nge ono Nanaranga ngataguraki be oti
neda ngarokakileda be ngapile mata-nao tado kana ka geretadi dipura.
Bakara, kita lama tauni Nanaranga ngae ka Tanepoa neda Iesus mate-lo
be imarangaki. 25 Muzigoala neda lilidi-o ka Kristus Iesus neneia ipura be
imate, be ono Nanaranga mata-nao tado kana ka mate-lo be marangaka
ipura.

Ilo-uia Be Suri-uia

5 1 Kita ambe lama uniangada-lo ka Nanaranga mata-nao tado.
Bokaibe Tanepoa Iesus Kristus ara-nao be ambe Nanaranga zaiza
ilo-uia ieno-kita. 2 Iesus Kristus-lo ka kita taboadu Nanaranga marou ne
tadokidoki-ba ilodia-lo tasili, be kaituka nge marou ngaedi ilodia-lo ka
tasoaki. Bokaibe surida dauia, maka ma kita ambe Nanaranga kaiboang
ne malamakadi otioti tadoki kana be tarapurapu! 3 Tago kana-la ngae ka
surida diuiataki. Sururu kaituka tadokidoki nge tasuri-uiataki be. Sururu
kaituka tadokidoki nge ono diememaki-kita be moatubu tabazibazi be
ono takaikai be talakolako-la. 4 Moatubu tabazibazi be ono takaikai be
talakolako-la nge ono diememaki-kita be Nanaranga irarangaki-kita
kita ambe tamalai. Be malaingada ngaedi ka diememaki-kita be ono
iloda moarunga Nanaranga-lo tanangalako be tarapurapu. 5 Bokaibe
iloda Nanaranga-lo tanangalako be tarapurapu ngaedi nge tago iboadu
daemaki-kita be iloda dagoala. Tago-tina. Bakara, Nanaranga ambe
Oli Spirit ne ane be reretaka mata ne iloda-lo isuburakalako. Be nge
Nanaranga Oli Spirit ne ngae ka kita iang-kita.

6 Kaba bokai kamaita be kamakaua: Kita isi kaiboang neda tago be
Kristus ipura be tamoata muzingadi goalakadi kanabe imate. Kana
ngaedi nge bong-tina nedi Nanaranga inanga-o be dipura. 7 Bokai
kamakaua: Bong teke-tina-teke ka tamoata adoado teke masa tamoata
takaia kanabe ngamate. Ata tago takaua, tamoata teke baraoa tamoata
iauia teke kanabe ngamate! 8 Ata ono Nanaranga mangata itiking-kita
ngai irerereteki-kita-tina nge bokai imuzi: kita isi muzingada goalakadia-
lo tasoaki be Kristus kita kanabe daraka isuburaki be imate. 9 Kristus
ambe daraka oti be iemaki-kita be tado. Bokaibe alauri masa moangina-la
be ngauketi-kita be Nanaranga nama ratinga tago iboadu odao ngalako.
10 Kita nge Nanaranga erekei ne, ata Natu matenga-nao be iemaki-kita

be Nanaranga zaiza taeruangami. Bokaibe kita ambe Nanaranga ruanga bokana alauri masa Kristus moangina-la be ngauketi-kita kana! Nge Kristus mate-lo be imarang be moauriuri isoaki ka moauriuri soakinga ngaedi dauketi-kita kana! 11 Ata nge tago kana-la ngae. Kita Tanepoa neda Iesus Kristus ara-nao be Nanaranga surida dauiataki. Maka ma Iesus Kristus ka iemaki-kita be Nanaranga zaiza uia takani.

Adam Be Kristus

12 Bokaibe bokai kamakaua: Tamoata tekena-lo ka muzigoala kateka ngaenao ipura, be muzigoala ne ngae ka mate ipuraki. Be nge bokainatuka be ono muzigoala tamoata be aine moarunga-lo ilako, bakara tamoata be aine moarunga muzigoala diemaki. 13 Moses Mata ne isi tago aniada dipura be muzigoala kateka-o ieno. Ata mata babari odio dieno kana nge muzigoala tago uarea ipura be tamoata muzigoala ememaki-o lakuaka ipura. 14 Ata Adam bong nena-lo be imai Moses bong nena-lo nge mate ieno-la be tamoata moarunga ibalakidi. Adam imate, bakara Nanaranga pilenga tago itagadi be muzigoala iemaki. Tago Adam-la ka imate. Tamoata maka tago Adam bokana muzigoala diemaki nge dimate be.

Adam nge Tamoata alauri ngapura kana nge anunuka. 15 Ata tamoata ruoti ngae-diaru nge tago suri-diaru tekedi. Tago-la. Bokai mpile be kamakaua: Adam muzigoala ne be Nanaranga lumaluma ne inegenege-ba nge tago suridi tekedi. Maka ma tamoata kokoko-tina Adam muzigoala ne lilidi-o be dimate. Ata Nanaranga marou ne tadokidoki-ba nge kaba dilaba-tina. Maka ma tamoata tekena-la Iesus Kristus ara-nao be Nanaranga lumaluma ne inegenege-ba nge ere-moarunga be tamoata kokoko-tina odio isuburakalako. 16 Nge bokai ka Adam muzigoala ne be Nanaranga lumaluma ne inegenegea-ba nge tago suri-diaru tekedi. Adam muzigoala ne moatubukadi ka tamoata be aine kokoko-tina dibazidi be ono Nanaranga bokai ipile, “Daleua!” Ata Nanaranga lumaluma ne inegenege-ba nge kaba diado-tina. Maka ma alauri nge tamoata be aine muzigoala diemaki-la be ieno bokana Nanaranga bokai ipile, “Giriki nedi tago!” 17 Bokaibe, moimoi tamoata teke muzigoala nena-lo ka mate itaguraki be tamoata moarunga ibalakidi be itanepoadi. Ata tamoata teke ka malipi kana-tina-bibia iemaki nge malipinga kaba dilaba-tina! Tamoata ngae nge Iesus Kristus! Kristus malipinga bibia ngaedia-lo ka Nanaranga itaguraki be tamoata be aine moarunga marou ne tadokidoki-ba nge bibia-tina iandi. Be tamoata maka Nanaranga lumaluma ne inegenege-ba ono tamoata Nanaranga mata-nao diado didoki masa alauri Kristus zaiza datanepoa be moauriuri-la dasukoaki.

18 Bokaibe pile negu ono mtekenanadi kana nge bokai: Muzigoala teke ka tamoata moarunga iara-leuadi, be bokainatuka-la, muzi iauia teke

ka tamoata moarunga iemakidi be Nanaranga mata-nao diado be ono moauriuri disukoaki. 19 Bakara, tamoata teke ka pile tago ilongo be ono tamoata kokoko-tina muzigoala ememaki dipura, be bokainatuka-la, tamoata teke ka pile ilongo be ono kokoko-tina Nanaranga mata-nao diado.

20 Bokai kamakaua: Moses Mata ne nangadi dipura be ono muzigoala ilaba-la be ieno. Ata bong muzigoala ilaba-la be ieno kana nge Nanaranga marou ne tadokidoki-ba kodeka ilabalaba-tina. 21 Bokaibe, toira muzigoala tamoata moarunga itanepoadi be dimatemate. Ata kaituka ambe Nanaranga marou ne tadokidoki-ba nge tamoata moarunga itanepoadi be iememakidi be iboadu Nanaranga mata-nao dado. Nanaranga marou ne tadokidoki-ba ngaedi ka Iesus Kristus ara-nao be dibagabaga-kita be nem-kusoaki soaki ipurapura-lo talakolako.

Kristus Zaiza Tamate-budu

6 1 Bokai nge masa baituka tapile? Muzigoala taememaki-la be ono Nanaranga marou ne tadokidoki-ba nge dalaba-la be daeno ki? 2 Tago be tago-soasoa! Kita muzigoala taemaki be ambe tamate. Tamate be ono muzingada goalakadi toirairadi nge tarokaki. Bokaibe, nge masa baituka be kaba muzigoala-lanalo tasukoaki? 3 Kakaua ki tago? Kita moarunga Kristus Iesus-lo rukuiadalako dipura nge matengana-lo rukuiadalako dipura be! 4 Rukuiada ngaedia-lo be ambe kumrakada dipura be ono matenga ngaedia-lo tasoaki. Bokai tamuzi be Tamada-la kaiboang ne malamakadi otioti ane be Kristus mate-lo be imarangaki bokana kita masa tamoauri be soaki oauoau Nanaranga-lo tadoki.

Kristus Zaiza Moauriuri Tasoaki

5 Bakara, kita ambe Kristus zaiza zirida tananga-budu be ngaia-la imate bokana tamate-budu. Bokainatuka-la, masa ngai zaiza zirida tananga-budu be marangaka ipura bokana Nanaranga ngamarangaki-kita. 6 Kita ambe bokai takaua: Tamoatada muamuadi ambe Kristus zaiza be kai ne kapalapala uauau-o rokatagakadi dipura. Bokaibe tamoatada kaiboang nedi ono muzigoala diememaki nge ambe gamanadi dipura. Bokai masa tago iboadu muzigoala uaura nena-lo tasoaki be rerenga tatagatagadi. 7 Maka ma bong tamoata imate nge ambe muzigoala kaiboang ne eruma isoaki ka rubetaka ipura.

8 Moimoi kita Kristus zaiza tamate-budu nge bokai takaua lama tauni masa ngai zaiza moauriuri tasoaki-budu. 9 Bakara, kita takaua, bong Kristus mate-lo be marangaka ipura nge tago iboadu kaba ngamate. Maka ma Kristus ambe tago mate kaiboang ne erumadi ka isoaki. 10 Mate ono imate ngae nge ono muzigoala ibalaki be iara-leuai, be ono mate bubuna imambuaki. Be ambe moauriuri isoaki. Moauriuri soakinga ngaedi nge Nanaranga kana ka moauriuri isoaki.

11 Bokaibe, ngau urere kam ilo-ming bokainatuka-la dalakolako: Kam
ambe muzigoala kaduateteki be ambe kamate be ono muzinga-ming
goalakadi toirairadi nge karokaki. Ata nge ambe ziri-ming Kristus Iesus
zaiza kananga-budu be Nanaranga katalari be moauriuri kasoaki. 12 Nge
bokai nge muzigoala moaki ikai be tamoata-ming maka dimatemate
nge ibalaki be eruma kasoaki. Muzigoala ikai masa tamoata-ming ono
rerengadi kamamambuaki nge masa kamatagatagadia-la. 13 Be kania-
ming moakina-tina teke kadoki be muzigoala kani be ono muzi goalakadi
iememaki. Moaki-tina. Tamoata-ming ere-moarungadi be Nanaranga
kamani, tamoata-la dimate be Nanaranga kaba iemakadi be dimoauri
bokana. Be kania-ming moarunga nge Nanaranga kamani be ono mata
adoadodi emakadi dapurapura. 14 Muzigoala moakina-tina eruma kasoaki
be itanepoa-kaming. Moaki be moaki-tina! Bakara, nge ambe tago mata
moarunga erumadi ka kasoaki. Tago! Nge ambe Nanaranga marou ne
tadokidoki-ba erumadi ka kasoaki.

Nanaranga Mata-nao Ado Dududu Kana

15 Bokai nge masa bakara? Kita ambe tago mata moarunga erumadi ka
tasoaki, kita ambe Nanaranga marou ne tadokidoki-ba eruma ka tasoaki.
Bokai masa iboadu muzigoala taememaki-la ki? Tagona-tina iboadu!
16 Moimoina-tina kam bokai kakaua: Bong tamoata takaia tamoata-ming
kani be eruma kasoaki nge ambe dududu kana bokana ka kamasoaki be
ngai ngatanepoa-kaming kana. Bokaibe muzigoala dududu kana bokana
kasukoaki masa mate bubuna kamate. Nanaranga pilenga katagatagadi
masa mata-nao kamado. 17 Moimoi toira kam muzigoala dududu kana,
ata ambe sule moimoibe kalingo luma-mingo salangaka ipura nge ilo-
ming ere-moarungadia-lo be katagatagai. Bokaibe Nanaranga taperui!
18 Bakara, kam muzigoala eruma kasoaki ka Kristus irubetaki-kaming be
ambe Nanaranga mata-nao ado nge dududu kana kapura.
19 Nge ambe kita tamoata-ramo pilengada utagadi ka bokai upilepile.
Maka ma tamoata-ming mata goalakadi ditagatagadi be kaiboang
nedi tago! Toira nge neminga-la be kadoki-kaming be muzi tago uia
be mata goalakadi erumadi kananga-kaming, be ono mata goalakadi
kaememaki. Toira-la kamuzi bokana, kaituka nge kamadoki-kaming
be ere-moarunga-ming be mata adoadodi erumadi kamasukoaki be
dududu kandi kamapura, be Nanaranga mata ne ratadi kamatagatagadi.
20 Bong muzigoala dududu kana bokana kasoaki nge mata adoadodi
tago katagatagadi. Bokaibe mata adoadodi nge tago diuauri-kaming.
21 Toira kana ngaedi kaememaki, ata kaituka ambe kamakaki. Bong kana
ngaedi kaememaki nge ulikadi bakarairai kaita? Bokai kamakaua: Mata
goalakadi dikalingolingo nge mate dipurapuraki! 22 Ata ambe muzigoala
eruma kasoaki ka rubetaka-ming dipura be kaituka nge Nanaranga

dududu kana kapura. Be ulika nge kam ambe Nanaranga mata ne ratadi kaita. Nanaranga mata ne ratadi dikalingolingo be nem-kusoaki soaki ipurapura nge dipurapuraki. 23 Maka ma muzigoala zazanga ne nge mate, ata Nanaranga lumaluma ne nge nem-kusoaki soaki ipurapura. Be nem-kusoaki soaki ipurapura nge Tanepoa neda Kristus Iesus-lo ka dokia ipurapura.

Roti Ono Tonanga Ipura

7 1 Taritokagu moarunga, kam kakaua ki tago bong tamoata ne iauia makare kateka-o isoaki nge mata moarunga erumadi ka isoaki? (Nge kam tamoata mata moarunga kauakauataki bokana ka urara-kaming.) 2 Bokainatuka mtonanga kana: Aine rotiroti bong ne iauia makare kateka-o isoaki nge mata uia roa moaneka-nao iuaura-lako. Ata bong moane imate nge aine ambe tago roti mata uaura nena-lo isoaki. 3 Bokaibe bong roa moaneka isi ne iauia isoaki be aine ngae ilako be moane takaia diaru disukoakiru nge aine ngae roti gagamang kana kilaia ngapurapura. Ata roa ngamate nge tago ambe roti mata uaura nena-lo ka isoaki. Be kaba iroti nge tago iboadu roti gagamang kana kilaia ngapurapura.

4 Taritokagu, bokaibe kam nge bokainatuka-la ka kasoaki: Kam nge Kristus-lo uaura-ming-lako dipura. Bokaibe Kristus mate nena-lo kamatelako. Be nge mate neming ngae ka irubetaki-kaming be tago ambe Moses Mata ne erumadi ka kasoaki. Be nge ambe tamoata takaia ka inem-kaming. Tamoata ma maka mate-lo be marangaka ipura ka inem-kaming! Nge bokai masa Nanaranga malipi nena-lo takalingo. 5 Bong isi muzingada goalakingadia-lo tasoaki nge muzi goalakadi ditaguraki be Moses Mata ne didoki be ono iloda dimarangrangaki be ono kusida rerengadi tamamambuaki. Bokai tamuzimuzi nge mate ka tamalipilipini. 6 Ata kaituka ambe rubetakada dipura be tago ambe Moses Mata ne erumadi tasoaki. Bakara, kita ambe kana toira iuauri-kita ngaena-lo tamatelako. Be nge ambe tago mata toirairadi geretadi dipura nge zalakadi tatagatagai. Kita ambe Oli Spirit mata ne oauoau ka zalaka tatagatagai.

Muzigoala Be Mata Bibia Moarunga

7 Bokai nge, masa baituka tapile? Masa bokai tapile Moses Mata ne nge muzigoala odio dieno ki? Tago-tina! Bokai nge ngau ambe muzigoala tago iboadu mkauataki! Nge Moses Mata ne iemaka be muzigoala ukauataki. Moses Mata ne ka bokai ipile, “Tamoata takaia kana ne kute nge moaki dokia kana be kumoatang.”[e] Bokaibe Moses Mata ne tago bokai ngapile,

---

[e] **7:7** Eks 20:17

nge ambe tago bokai mkaua tamoata takaia kana ne moaki ute be
ureretaki. 8 Ata muzigoala ambe Nanaranga mata ne ngaena-lo zala ite
be ono itaguraki be tamoata takaia kana ne reretakadi mata kokoko-tina
ilogu-lo imarangaki. Mata babari odio dieno moarunga tago dieno kana
nge muzigoala kaiboang ne tago be imate bokana. 9 Bong mata moarunga
isi tago dieno nge ngau moauriuri usukoaki. Ata bong Nanaranga mata
ne ngae ipura nge muzigoala imarangaki 10 be ngau umate. Be nge
kodeka ono ukaua Nanaranga mata-tina ngae ka ngadumaia be moauriuri
msoaki kana, ata itabulitada be mate ieluakana. 11 Nge bokainatuka
be muzigoala zala ne ite be itaguraki be Nanaranga mata ne ngae ono
iduasare be ibolesa. Muzigoala Nanaranga mata ne itagadi ka itaguraki
be iumoatea.

12 Bokaibe kita takaua Moses Mata ne nge ratadi, be Nanaranga mata
ne nge ratadi, adoadodi be uiaba. 13 Bokai nge kodeka masa bakara kana?
Masa muzi-uia ka iemaka be umate ki? Tago-tina! Muzigoala ka iemaka
be umate, be nge muzi-uia ane ka iumoatea. Muzigoala bokai imuzi be
ono labu sikita bakarairai kata nge ono nena-la mangata inagupasiki.
Be nge kodeka takaua Nanaranga mata nena-lo ka kaua ipura muzigoala
moimoi be kana goalakana-tina.

14 Kita takaua Moses Mata ne nge Nanaranga kaiboang ne ono dieno.
Ata ngau tamoata-ramo be tamoata-gu rerenga utagatagadi. Bokaibe
dokiagu ipura be muzigoala ania ipura be dududu kana bokana izazaia.
15 Ngau tago ukaua rakana ka uememaki. Be kana mememaki kana nge
ka tago uememaki. Ata kana usegesegeaki-tina nge ka uememaki. 16 Bong
kana maka emakadi tago urerere uememaki nge ono negu-la ka mangata
unangaia ngau usumoala Moses Mata ne nge diado. 17 Bokaibe nge ambe
tago ngau ka kana ngaedi uememaki. Tago. Nge muzigoala ngau ilogu-
lo dieneno ka kana ngaedi diememaki. 18 Ngau ukaua, kana iauia tago
teke ilogu-lo ieno. Nge muzingagu goalakingadi ka urangaki. Moimoi
ngau urerere-tina muzi uia mememaki kana, ata tago uboadu. 19 Muzi
uia urere mememaki kana nge ka tago uememaki. Be utagutaguraki be
muzi goalakadi tago urerere mememaki kana nge uememaki. 20 Bokaibe
kana ngau tago urere mememaki kana uememaki nge tago ngau ka
uememaki. Tago. Nge ambe muzigoala ngau ilogu-lo dieneno ka kana
ngaedi diememaki.

21 Bokaibe ambe negu-la ilogu-lo mata bokainaina ukauataki: Bong
muzi uia ka memaki kana nge tago memaki. Kaba mtaguraki raki
muzi goalakadi memaki. 22 Ilogu sikitana-lo nge Nanaranga mata ne
usuri-uiauiataki. 23 Ata tamoata-guo nge mata takadia-ba dimalipilipi
be uitaita. Mata bokainaina ka ditagutaguraki be mata uia urerere
mememaki kana nge diduaduadi. Bokai dimuzimuzi be ngau ambe
muzigoala mata ne eruma usoaki be tago iboadu rerengagu mtagatagadi.

Maka ma nge muzigoala mata ne ka ilogu-lo dimalipilipi. 24 Bokaibe
suri uia tago sesu ngau-lo ieno! Ugoalaramo-tina! Negu tamoata-gu ka
ambe negu-la mate-lo ilakulakuaka. Masa naita mate-lo be ngauketa be
ngamuleaka? 25 Nanaranga ka Tanepoa neda Iesus Kristus ara-nao be
ngauketa be ngamuleaka kana. Bokaibe Nanaranga uperui!

Nge bokai ka negu-la ilogu bokai unangai: Iloguba-lo ka upilepile ngau
Nanaranga mata ne umalipilipidi, ata tamoata-gu muzinga nge muzigoala
mata ne umalipilipidi.

Soakingada Oli Spirit-lo

8 1 Bokaibe tamoata Kristus Iesus-lo ziri itano nge ambe giriki ne tago,
be tago iboadu sururu ania ngapura. 2 Bakara ka ngau tago giriki
oguo lakuakadi dipura? Labu negu nge bokai: Kristus Iesus ara-nao be
Oli Spirit mata ne ono moauringa nge ditaguraki be muzigoala be mate
mata nediarua-lo usoaki be dirubetaka. 3 Bokai mpile be ono kamakaua:
Moses Mata ne nge tago iboadu muzigoala neda ngaurougudi, bakara
kita tamoata muzigoala taememaki-la be ambe takoalai. Muzigoala
taemaki-la be ieno bokana Nanaranga itaguraki be ne Natu inepi be
makare kateka-o tamoata-ramo muzigoala ememaki bokana ipura, be
ono muzigoala iduaposale. Nanaranga bokai imuzi be muzigoala tamoata
ilodia-lo dieno nge ibalaki be iara-leuadi. 4 Bokai imuzi be masa mata
adongadi Moses Mata ne dirangaki nge ere-moarungadi be kita maka Oli
Spirit rerengana-lo tasukoaki, tago tamoatada rerengadia-lo tasukoaki
nge mata adongadi ngaedi ere-moarunga be tatagadi be takalingongaki.

5 Tamoata maka tamoata-di rerengadi ditagatagadi nge ilodi moarunga
direrere nge tamoatadia-la rerengadi datagatagadi. Ata tamoata maka
Oli Spirit rerenga ditagatagadi nge ilodi moarunga direrere Oli Spirit-la
rerenga datagatagadi. 6 Tamoata naita ilo ere-moarunga be ne tamoata
rerenga itagatagadi masa ngamate. Ata tamoata naita ilo ere-moarunga
be Oli Spirit rerenga itagatagadi masa moauriuri ngasukoaki, be ilo-
uialo ngasukoaki. 7 Tamoata naita ne tamoata rerenga itagatagadi nge
ambe Nanaranga erekei ne ipura. Bakara ka bokai upile nge bokai:
tamoata bokainaina tago iboadu nena-la ngabalaki be nena-la ngadoki
be Nanaranga mata ne erumadi ngalakuaki! Be moimoi masa ngapi be
Nanaranga mata ne ngatagadi kana, ata tago iboadu. 8 Tamoata maka
tamoata-di rerengadi ditagatagadi nge tago iboadu Nanaranga daemaki
be ilo ngauia.

9 Ata kam tago tamoata-ming rerengadi ka katagatagadi. Tago-la.
Kam Oli Spirit rerengana-lo ka kasukoaki. Be moimoi be Nanaranga Oli
Spirit ne kam-lo isukoaki nge Oli Spirit-la rerengana-lo kamasukoaki.
Bokainatuka-la, tamoata naita Kristus Oli Spirit ne tago ilona-lo isoaki
nge tago Kristus tamoata ne kata. 10 Ata kam ambe Kristus iloming-

lo isoaki. Moimoi muzigoala iloming-lo isoaki be kamamate kana, ata Oli Spirit kaiboang nena-lo be moauriuri kasoaki, bakara, kam ambe Nanaranga mata-nao kado. 11 Bokainatuka dieno: Nanaranga ka Oli Spirit ne ane be Iesus mate-lo be imarangaki. Bokaibe Nanaranga masa Oli Spirit ne kam-lo moauriuri isukoaki nge ara-nao be tamoata-ming dimatemate nge ngaemakidi be moauriuri dasoaki.

12 Taritokagu negu, kita oti neda bibia tekedi dieno. Bokaibe moaki tamoatada rerengadia-lo tasukoaki. 13 Tamoata-ming rerengadia-lo kasukoaki masa kamamate. Bokaibe oti neda ngae nge bokai ieno: Oli Spirit kamalikitaki be ngaduma-kaming be tamoata-ming rerengadi goalakadi kamara-leuadi be ono moauriuri kamasukoaki. 14 Bakara, tamoata naita Nanaranga Oli Spirit ne ibagabagai nge Nanaranga natu. 15 Maka ma Nanaranga Oli Spirit ne kadoki nge tago ono ngauauri-kaming be taburi-ra mata dududu kana bokana kamasukoaki kana. Tago-la. Nge Oli Spirit ka iemaki-kaming be Nanaranga natu kapura. Be Oli Spirit-la ngae kaiboang nena-lo ka Nanaranga bokai takilakilai, “Mamo! Mamo!” 16 Be nge Nanaranga Oli Spirit ne ka kita iloda-lo be irara-kita kita Nanaranga natu. Be neda mariabakada nge dipile moimoi! 17 Kita moimoi Nanaranga natu. Bokaibe alauri masa Tamada kana ne moarunga tadoki be tanemdi. Nge bokainatuka: Nanaranga kana ne uia moarunga masa tanemdi. Tago kana-la ngaedi. Nanaranga ara biabia Kristus iani nge masa tanemia-budu be. Bokaibe kaituka mata uia taememaki be Kristus-la moatubu ita bokana moatubu taitaita masa alauri ara atabalabala-tina nge tanegea-budu.

Malama Be Kaiboang Alalauri

18 Ngau ilogu bokai unangai sururu kaituka tadokidoki nge kana-ba. Maka ma ara atabalabala-tina be kana uia malamakadi otioti alauri kita ulikadi tadoki kana nge dilaba-tina! 19 Bakara, kana moarunga Nanaranga iemaki be dieno nge lilidi didokitate be ilodi ditungtungra be bong ono Nanaranga natu mangata nganangadi kana nge dirapurapungi. 20 Isi dirapurapu, bakara kana moarunga Nanaranga iemaki be dieno nge digoalagoala. Tago nedia-ba ka digoalagoala. Tago. Nanaranga ka isumoalamoala be digoalagoala. Nge bokai ka kana moarunga ilodi ditungtungra be bokainatuka be dirapurapu: 21 Nanaranga bokai pilenga iaka-kaidi alauri masa kana moarunga iemaki nge databuli be tago damatemate ki damoapurupuru. Be masa ngarubetakidi be natu disoaki kanana-lo ngalakuaki. Natu disoaki kana nge ara atabalabala-tina be kana moarunga uia malamakadi otioti dieno kana. 22 Toira be imai be kaituka bong ngaedia-lo nge kana moarunga Nanaranga iemaki nge aine nganeki kana be nganaboakiboaki bokana dinaboakiboaki. Maka ma kana moarunga nge mate be moapuru erumadi ka disoaki. Bokaibe direre-tina rubetakadi dapura.

23 Ata tago kana moarunga Nanaranga iemaki-la ka dinaboakiboaki.
Kita maka lumaluma muamuatuka Oli Spirit ieno-kita nge neda-la
iloda-lo tanaboakiboaki be aburoda ditungtungra be tarapurapu bong
nangatanao masa Nanaranga ngakoroti-kita be natu tapura. Kana ngae
masa bong tamoatada ngabagabuiri be oauoau dapura be ngang-kita.
24 Bakara, rapu neda ngaena-lo ka uketada ipura. Ata bokai kamakaua:
kana kurapurapungi ambe kutea-doi nge ambe kalingo tagotago.
Tamoata teke kana irapurapungi ambe itea-doi nge bakara ka aburo
ngatungtungra be ngarapurapu? 25 Ata kana isi tago tate nge masa tate
kana be tarapurapu, be masa iloda malielie-ba daeno be tarapurapu.
26 Kana-la ngae bokana, bong kaiboang neda tago nge Oli Spirit
idumaduma-kita. Bokainatuka idumadumakita: Kita tago takaua masa
baituka tarabo, ata Oli Spirit kabada idokidoki be Nanaranga itangtangni.
Tanga ngaedi nge tagona-tina iboadu pile-balo rangakadi dapura.
Maka ma tang ne dikai-tina. 27 Bokaibe Nanaranga maka tamoata ilodi
sikitadia-tina ikauataki nge Oli Spirit rakana ilo ianiani nge ikauatakia-
doi. Bakara, bong Oli Spirit tamoata be aine ne ara-dio be Nanaranga
itangtangni nge Nanaranga-la ka rerenga itagatagadi be itangtang.
28 Kita takaua, tamoata rangguma Nanaranga direreretaki nge kana
moarunga-lo muzi uia iememakidi. Tamoata bokainaina nge Nanaranga
nena-la be ikiladi be ono ne labu ne ngamambuaki kana. 29 Tamoata
ngaedi Nanaranga matamata be ikauatakidi nge matamata be izageakidi
be Natu Iesus bokana dapura kana. Bokai masa taritokatoka kokoko-tina
maradi nge Natu ngae labalabatuka. 30 Bokaibe tamoata maka Nanaranga
izageakidiaba-mua nge ikiladiatuka mua. Be ikiladiatuka mua bokana
irangakidi di tamoata adoadodi. Be tamoata maka irangakidi adoadodi
nge masa alauri ara atabalabala-tina ngandi.

Nanaranga Reretaka Ne Kristus-lo

31 Bokai nge kana moarunga urarangaki ngaedi masa bakara
tarangaki? Ak, Nanaranga kita murida ituitui nge masa naita ngadua-kita
be ngabalaki-kita? 32 Maka ma nena-tina Natu ka tago ilo ibukutaki be
imuleaki! Tago-la. Kita kanabe idoki be izuzunaki! Nge bokai kamakaua:
Ne Natu ka idoki be bang moamoamoa bokana izuzunaki nge ngai
iboadu-tina Natu ngae zaiza be kana moarunga luma zokuzokuba-tina
ngang-kita!
33 Be kana takaia nge bokai: Masa naita ngataguraki be Nanaranga
tamoata be aine ne idokidi be inangadi nge giriki odio nganangalako?
Maka ma Nanaranga ambe nena-la be ipile di girikidi tago!
34 Kaba kana takaia nge bokai: Masa naita iboadu moatubu odao
nganangalako be sururu tadoki? Maka ma Kristus Iesus ambe kita
kanabe imate be ono giriki neda moarunga izazadi! Moimoi imate, ata

kana kanabiabia nge mate-lo be marangaka ipura. Be Nanaranga oananao isoaki, be kita arada-o be Nanaranga itangtangni! 35 Bokai nge, naita iboadu Kristus reretaka nena-lo tasoaki be ngaduaramoaki-kita? Giriki bibia, ki moatubu bibia, ki sururu bibia, ki tole bibia, ki bong kusi neda tago, ki bong giriki-lo talako kana, ki daumoate-kita kana nge diboadu Kristus reretaka nena-lo tasoaki be daduaramoaki-kita ki tago? Tagonatina iboadu! 36 Nanaranga-la 'Buku' nena-lo dieno bokana,

"Kaiko kanabe oabube ngalako rairai nge mate kitalatalaria-la.
'Sipisipi' ambe umoatea ngapura bokana basakama dipurapura."
(Sam 44:22)

Moimoi iboadu masa moatubu tadoki pile-la ngaedi dieno bokana. Ata tago iboadu. 37 Bakara, Kristus ara-nao nge kana moarunga-lo tauasauasala kana! Maka ma Kristus irereretakikita-tina. 38 Ngau ukaua-tina kana tagona-tina teke iboadu ngaduaramoaki-kita be Kristus reretaka ne tapereki. Tago be tago-soasoa! Mate ki moauriuri soaki; 'enzel' ki mariaba goalakadi; bong kaitukatuka ki bong alalauri; 39 etatabala-lo lako ki eruma-tinalo bala; ki kana moarunga Nanaranga iemaki maradi nge tago teke iboadu. Tago teke iboadu ngaduaramoaki-kita be Nanaranga reretaka ne Tanepoa neda Kristus Iesus-lo dieno nge tapereki.

Nanaranga Tamoata Be Aine Ne Inangadi Zaiza

9 1 Kana urarangaki nge kalingodi. Tago uboliboli! Ngau Kristus tamoata ne be tago uboliboli. Oli Spirit ka ilogu sikitana-tina isingarangarai. Bokaibe kilalangagu unanga ngau tago uboliboli. 2 Bokaibe ilogu inodo-tina be aburogu isururu-la be ieno, bakara daratina negu Israel ambe Kristus dimurinai! 3 Ilogu-lo nge urere-tina be taritokagu lilidi-o be Nanaranga ngesuaki ne ngau mdoki be ono Kristus mpereki, be di ngesuaki ngaedi tago dadoki. Maka ma di ka unggumatina negu Israel. 4 Di ka Nanaranga idokidi be natu kana irangakidi. Be Nanaranga nge di ka kaiboang be malama ne ane be maradi isukoaki. Di zaiza ka taoa ne diemakia-budu. Di ka Moses Mata ne iandi. Dia-lo ka mata moimoibe kalingodi ono Nanaranga rakeaka ipurapura nge ieno. Nanaranga pilenga moimoibe iemaki nge di ka didoki. 5 Di ka Abaram, Aisak be Zekop tubudi. Be di labudi-o ka Kristus makare kateka-o tamoata bokana ipura. Kristus ka ere-moarunga be Nanaranga, be ngai ka kana moarunga atabaladi isoaki. Bokaibe rakeaka nem-kueno ieneno ane rakeaka ngapura! Moimoi.

6 Ata nge tago bokai upile Nanaranga pile moimoibe Abaram iemakini nge kalingodi tagotago. Tago. Pile negu bokai: Bong Israel urangakidi nge tago tamoata moarunga Zekop labunao dipura ka urangakidi. Nge tamoata be aine maka Nanaranga irangakidi di Israel-tina ka urangakidi. 7 Bokainatuka-la, bong Abaram tubu urangakidi nge tago

tamoata be aine Abaram labunao dipura ka urangakidi. Nge tamoata be aine maka Nanaranga irangakidi di Abaram tubuna-tina ka urangakidi. Toira be Nanaranga Abaram bokai irai, “Aisak tubu ne alalauri masa kaiko Abaram tubum kana rangakadi dapura.”[f] **8** Bokainatuka mpile be kamakaua: Tago Abaram moana-lo dipura ka Abaram tubu kana rangakadi dipura. Tamoata maka Nanaranga ambe toira be rerengana-lo irangakidia-mua di masa Abaram tubu dapura ka Abaram tubuna-tina. **9** Bakara, pile moimoibe Nanaranga iemakiba-mua nge bokainatuka be labudi inanga, “Bong-tina unangao masa kaba mule be Sera natu moane teke nganekiaki.”[g]

10 Be tago kana-la ngae ka emaka ipura. Tago. Rebeka natu moane rua nge tama-diaru teke. Tama-diaru nge tubuda Aisak. **11** Ata natu ngae-diaru isi tagona-la nekiakadi dipura ki kana goalaka ki kana iauia tago teke isi diemakiaru be Rebeka raia ipura labalaba masa sikisiki ngamalipilipini. Nanaranga bokai imuzi nge ne labu ono nangata ireretaki nge bokaina-la ngaeno kana ka bokai imuzi. **12** Tago malipingadiarua-lo ka takaia idoki be inangai. Tago. Nge ne rerengana-lo ka alauri-pura idoki be inangai. Be ambe alauri-pura idoki be inangai bokana Nanaranga itaguraki be Rebeka bokai irai, “Labalaba masa sikisiki ngamalipilipini.”[h] **13** Kana ngaedi nge Nanaranga-la ‘Buku’ ne ipile bokana ka dipura, “Ngau Zekop ureretaki, ata Iso usegeaki.”[i]

14 Bokai nge masa bakara tapile? Masa tapile Nanaranga muzinga ngaedi tago diado ki? Tagona-tina iboadu bokai tapile! **15** Maka ma Nanaranga Moses bokai irai, “Tamoata nangata ilogu ngatagai kana urere nge ilogu ngatagai kana. Tamoata nangata ilogu ngauiataki kana urere nge ilogu ngauiataki kana.”[j]

16 Bokaibe Nanaranga tamoata nangata ilo ngatagai kana nge tago tamoata ngae kana ireretaki ki malipingana-lo ka ilo ngatagai kana. Tago! Nanaranga-la ilo-taga ne itagadi ka tamoata bokainaina ilo ngatagai kana. **17** Maka ma Nanaranga ‘Buku’ nena-lo bokai dieno: Nanaranga Moses inepi be Izip ‘Pero’ nedi bokai irai, “Labuna-tina ngaenao ka unangaiko be tamoata biabia kupura. Bokai masa kaiboang negu kaiko-lo be mangata memaki be aragu ege-ege kateka-o mangata rangaka ngapura.”[k] **18** Bokaibe Nanaranga rerengana-lo naita ilo ngatagai kana nge ilo ngatagai, be naita ngaemaki be ilo ngapatungaki kana nge ngaemaki be ilo ngapatungaki.

19 Nge bokai nge, masa tekem bokai goraia, “Bokai nge bakara ka Nanaranga isi giriki odao itaita-la-lako? Naita iboadu Nanaranga rerenga muku ngaduadi?” **20** Tago teke iboadu! Maka ma kaiko naita kata ka

---

[f] **9:7** Zen 21:12 [g] **9:9** Zen 18:10, 14 [h] **9:12** Zen 25:23 [i] **9:13** Mal 1:2-3
[j] **9:15** Eks 33:19 [k] **9:17** Eks 9:16

kuboadu Nanaranga pilenga gokatu? Kaiko tamoata-ramoba kata!
Boadi tagona-tina iboadu boadi ememaki bokai ngategi, “Bakara ka
bokainatuka kuemaka?” 21 Boadi ememaki nge rerengana-lo ka kateka-
poasa idokidoki be boadi iememaki. Be rerengana-lo iboadu boadi rua
kateka-poasa-doi tekena-lo ngaemaki. Boadi takaia nge bong bibia-o ono
boadi ipurapura, be takaia nge izamaizama ono boadi ipurapura nge
ngaemaki.
22 Be Nanaranga nge bokainatuka-la ka imuzi, rakana rerengana-
lo ngaemaki kana nge iboadu ngaemaki. Maka ma ngai irere nama
ratinga mangata ngapasiki be kaiboang ne kauatakadi dapura. Nge
bokai ka malielie-ba isoaki be tamoata maka nama ratinga ngandi kana
nge irarapungdi. Tamoata ngaedi nge ambe gamanadi dapura kana be
kalukanakadi dipura be disoaki. 23 Ak, kana takaia nge bokai! Nanaranga
irere kaiboang be malama ne kana-tina-bibia nge mangata ngananga
be tamoata maka ilo itagadi nge odio ngasuburaka-lako kana. Tamoata
ngaedi nge matamata be ikalukanakidi be malama be kaiboang ne bibia
ngaedi ngandi kana. 24 Naita ka ikilai be ikalukanaki nge kita ma! Be
kilau ne nge tago Iuda-la ka ikiladi. Tago. Ungguma Takadi ikiladi be.
25 ‘Propet’ Osea ‘Buku’ igere kanana-lo nge Nanaranga bokai ipile,

> “Tamoata be aine maka toira be tago negu kana urangakidi masa
> ‘tamoata be aine negu’ kana mrangakidi. Be ungguma toira
> tago urerereretakidi masa ‘ungguma negu urerereretakidi’ kana
> mrangakidi.” (Osea 2:23)

26 Be pile takadi Osea bokai igere,

> “Kaba odio uradi, ‘Kam tago tamoata be aine negu,’ ka masa kaba-la
> ngaradia-lo be bokai mradi, ‘Kam Nanaranga moauriuri isukoaki
> natu.’ ” (Osea 1:10)

27 Be Aisaia nge Israel kanabe bokainatuka ipi-tina be itang,

> “Israel tamoata be aine kokotangadi nge lulu makasi zagenao ieno
> bokana, ata tago kokoko masa uketadi dapura.
> 28 Bakara, bong Nanaranga kateka ngae giriki ne ngakatuni kana masa
> ngamarakataki-tina.” (Ais 10:22,23)

29 ‘Propet’ Aisaia-la toira ipile bokana,

> “Tanepoa Kaiboangina-tina tago tubuma alalauri alu ngaperekidia-
> kama bokana, nge ambe Sodom be Gomora nanau galako. Tago
> teke moauriuri ngasoaki.” (Ais 1:9)

Israel Lama Tago Diuni

30 Bokai nge masa baituka tapile? Iboadu bokai tapile: Moimoi
Ungguma Takadi tago dipipi be Nanaranga mata-nao dado kana, ata zala
dite be ono Nanaranga mata-nao diado. Zala ngae nge lama uninga-lo
ka ipurapura. 31 Ata Nanaranga ungguma-tina ne Israel nge Moses Mata

ne ditagatagadi be Nanaranga mata-nao ado dilelelei, ata tago didoki.
32 Bakara ka tago didoki? Maka ma tago lama uniangao diduasare be
dilelelei. Tago. Malipingadi odio diduasaresare be Nanaranga mata-
nao ado dilelelei. Bokainatuka odio mto. Zala dilelelei ngena 'Patu ono
tamonga-o' aedi ditoto be ditapulo. 33 Nanaranga 'Buku' nena-lo nge 'Patu
ono tapulonga' ngae bokai rangaka ipura,

"Kamate! Zaion kaba-lo patu teke unangai. Patu nge masa tamoata
kokoko-tina ngaemakidi be dapopokaki-ramo kana. Patu biabia
ngae masa ngaemakidi be datapulo. Ata tamoata naita lama
iunani masa tago iboadu ilo ngamaia." (Ais 8:14; 28:16)

10 1 Taritokagu, ilogu moarungana-lo be ikautaki nge urere-tina
ungguma-tina negu Israel uketadi dapura! Be izamaizama nge
di kanabe Nanaranga uraboraboi! 2 Ata kana tago bokai dilako. Ngau
uboadu muridi mtui be mpile di moimoina-tina Nanaranga kanabe
diuanauana be dimalipilipi. Ata malipingadi ngaedi nge tago kaua
kalingodi ane be diememaki. 3 Be baituka be Nanaranga tamoata
iememakidi be mata-nao diadoado nge tago dikaua. Di ditaguraki be
nedia-la mata nedi ono adonga dinagunaguraki-lako. Bokai dimuzi be
ambe Nanaranga mata ne ono mata-nao ado ipurapura nge dimurinadi.
4 Ata Kristus ambe ipura be Moses Mata ne imambuaki be dimanubu.
Bokai imuzi be ono tamoata moarunga maka Kristus lama diunani nge
iboadu Nanaranga mata-nao dado.

5 Bakara, tamoata naita Moses Mata ne gotagadi be Nanaranga mata-
nao goado kana nge Moses bokainatuka igere, "Tamoata naita Moses
Mata ne ngatagatagadi be moauriuri soaki ngate kana nge kana moarunga
Moses Mata ne irangaki nge ngatagatagadi."[l] 6 Ata, Nanaranga mata-nao
ado maka lama uninga-lo ipurapura nge bokai ieno, "Tago iboadu lang-lo
gokautaki be Kristus golelei be gobagai be ngadumaiko."[m] 7 Ki tago iboadu
bokai gopile, "Tago iboadu elauruma matemate kaba nedia-lo golako be
Kristus golelei be gobagarake be ngadumaiko."[n] Tago-la. 8 Maka ma pile
ngaedi nge bokainatuka dieno, "Nanaranga mata-nao ado maka lama
uninga-lo ipurapura keka mangata kirangarangaki nge saringaming-tina
ka ieno. Saringaming-tina, ilo-ming be uasi-ming burudia-lo ka ieno."
9 Bakara, uasim ane be mangata bokai kupile, "Iesus ka Tanepoa," be
ilom-lo be lama kuni Nanaranga ka mate-lo be imarangaki nge uketam
ngapura-la be kana. 10 Bakara, iloda-lo be lama tauni ka Nanaranga
mata-nao tado. Be aoa-da ane be lama unianga neda mangata tarangaki
ka Nanaranga iuketi-kita. 11 Nanaranga 'Buku' ne bokai ipile, "Tamoata
naita Nanaranga lama iunani masa tago iboadu ngamaia."[o] 12 Bokai ipile
nge kita moarunga ka irangaki-kita. Bakara, tago iboadu tapile Iuda nge

---

[l] **10:5** Leb 18:5 [m] **10:6** Diut 30:12 [n] **10:7** Diut 30:13 [o] **10:11** Ais 28:16

ungguma takadia-ba, be Ungguma Takadi nge ungguma takadia-ba. Tago. Maka ma Nanaranga nge tekena-la be moarunga matadio nge ngaia-la ka Tanepoa, be tamoata moarunga ara-nao be dikilakilai nge marou kaniadi kokoko-tina ane be imarouroudi. **13** Nanaranga-la 'Buku' ne ipile bokana, "Tamoata naita Tanepoa ara-nao iduasare be ikilau masa uketa ngapura."[p]

14 Lama tago diunani, nge masa bakara be ara-nao be dakilai? Be rangaka tago sesu dilongo, nge masa baituka be lama dauni? Tamoata tago teke Nanaranga pilenga mangata irangaki, nge masa baituka be rangaka dalongo? **15** Tago teke nepia ipura be pile mangata ngarangaki kana, nge masa baituka be Nanaranga pilenga mangata rangaka ngapura? Nanaranga-la 'Buku' nena-lo dieno bokana, "Bong tamoata Pile Uia dieleluaki dipura nge reretakadi dilabalaba-tina!"[q] **16** Ata Iuda tago moarunga-tina Pile Uia direretaki be didoki. Maka ma 'Propet' Aisaia nena-la be bokai igere, "Tanepoa, naita pilenga mangata kirangaki nge lama iundi?"[r] **17** Bokaibe tamoata naita Nanaranga pilenga ngaedi ilongo masa Kristus lama ngaunani. Be Kristus rangaka ngapurapura ka masa Nanaranga pilenga nge kauatakadi dapura.

18 Ata ngau bokai utegi: Moimoi Israel Nanaranga pilenga tago dilongo ki? Pilenga ambe dilongo-doi! Maka ma Nanaranga 'Buku' nena-lo bokai dieno,

> "Malongadi ege-ege kateka-o dilako, be pilengadi kaba moarunga-lo dilako!" (Sam 19:4)

19 Kaba utegi: Israel pile ngaedi labudi dikauataki ki tago? Dikauataki! Maka ma Moses nena-la be matamatanatuka tegi negu ngae ikatungi. Moses bokai ipile,

> "Ngau masa tamoata be aine alu tago ungguma teke kata nge mdokidi be ono kamauanamdi be kamarere-tina kabadi kamadoki. Ngau masa ungguma pilengagu tago dikauataki teke mdoki be ono nama-ming dara." (Diut 32:21)

20 Be ono Moses pilenga ngabatadi kana nge Aisaia kaba kaikai-la bokai ipile,

> "Tamoata tago dilelelea nge ditea. Tamoata tago ditegitegiaka nge negu-la mangata unangaia be ditea." (Ais 65:1)

21 Ata Israel tamoata be aine nge bokai iradi,

> "Oabube luma-gu mzuzunaki nibe ngalako rairai-ba. Tamoata be aine kaoa pile tago longolongo be eungadi be ebulongadi ratadi kaoa ka luma-gu unananarakadi." (Ais 65:2)

Nanaranga Israel Ilo Itagadi

11 **1** Bokai ka ngau bokai mtegi kana: Nanaranga ambe tamoata be aine ne Israel imurinadi ki? Tago! Ngau kamatea! Ngau negu-la

---

[p] **10:13** Zoel 2:32 [q] **10:15** Ais 52:7 [r] **10:16** Ais 53:1

nge Israel kata. Ngau Abaram tubu kata, be bagi negu nge Benzamin.
2 Bokaibe Nanaranga tago tamoata be aine ne imurinadi. Maka ma di ka
matamatana-tina be ikauatakidi di ngai ne be tago isi ilo takaia inangai.
Bokai mto be kamakaua: Ilaiza rangaka Nanaranga 'Buku' nena-lo dieno
nge kam kakauataki. Ilaiza Israel inama-ratakidi be Nanaranga-lo bokai
itotoi, 3 "Tanepoa, ambe 'propet' nem diumoatedi be bagi ono tabataba
aninga nem digamang. Ngau-la rubegu ka usoaki, be ambe daumoatea
kana be diuaiuai."[s] 4 Be Nanaranga baituka ikatuni? Nanaranga bokai
ikatuni, "Ngau ambe '7,000' tamoata negu bokana uzageakidi be
udokimatedi be disoakina. Tamoata ngaedi nge nanaranga bolinga-ratadi
Bal tago sesu diboadukuni."[t] 5 Be nge bong ngaedia-lo nge bokainatuka-la
ka kana dieno. Iuda tago kokoko ka Nanaranga marou ne tadokidoki-ba
oti be idokidi be disoaki. 6 Iuda tamoata be aine idokidi be disoaki nge
tago malipingadi itagadi ka idokidi. Tago. Nge marou ne tadokidoki-
ba itagadi be idokidi. Maka ma tamoata malipingadi ngatagatagadi be
ngadokidokidi bokana, nge ambe marou ne tadokidoki-ba nge kana-ba.
7 Bokai nge masa bakara? Moimoi Israel dipipi-tina be Nanaranga mata-
nao ado muzi dilelelei be tago dite. Ata tamoata maka Nanaranga nena-la
be inangadi ka kana ngae dite. Moarunga takadi nge Nanaranga ilodi
iono be tago dikaua. 8 Nanaranga-la 'Buku' nena-lo dieno bokana,

> "Nanaranga iemakidi be ilodi nge dienosoa bokana be kana tago
> dikauataki. (Ais 29:10) Matadi iemaki be tago iboadu kaba
> daitaita, be kungidi iono be tago sesu dilongolongo nibe kaituka-
> ba." (Diut 29:4)

9 Debiti bokai ipile,

> "Israel kana uia kuiandi ngena ilodi dipile soaki iauia kaiko zaiza
> mara-ming ieno. Ata ngau urere kana ngaedi daemakidi be iboadu
> dabolesidi be ono datapulo, be iboadu gokatudi be sururu dadoki!
> 10 Ngau urere iboadu matadi onotadi dapura be kaba tago daitaita.
> Ngau urere iboadu bong moarunga-lo nge moatubu dabazibazidia-
> la." (Sam 69:22-23)

Ungguma Takadi Uketadi Dipura

11 Kaba bokai utegi: Bong Israel muzigoala diemaki be ditapulo
ngena tago diboadu kaba damarang ki? Iboadu-tina damarang! Ngena
muzigoala diemaki bokana Nanaranga ambe Ungguma Takadi iuketidi be
imuleakidi. Nanaranga bokai imuzi be ono Israel kaba daita be Ungguma
Takadi dauanamdi. 12 Ata bokai kamakaua: Iuda muzigoala diemaki
bokana Nanaranga itaguraki be tamoata be aine moarunga kateka-o
lama diuni nge kana uia kokoko-tina iandi. Iuda Nanaranga dipereki

---

[s] **11:3** 1 King 19:10, 14 [t] **11:4** 1 King 19:18

bokana Nanaranga itaguraki be kana kokoko-tina uia Ungguma Takadi iandi. Bokaibe Iuda moarunga kaba Nanaranga-lo damule masa kana uia ere-moarunga be ngandi!

Kai Sapara Takaia Batalako Ipura

13 Nge ambe Ungguma Takadi ka mra-kaming kana. Ngau ‘apostel’ malipi negu nge Ungguma Takadia-lo nepiagulako ipura. Bokaibe malipi negu ngaedi mraketukangaki 14 masa baraoa ungguma-tina negu Israel alu ilodi marangaki be Ungguma Takadi dauanamdi be ono muketidi be damule. Nge maka ma Kristus-lo lama dauni noko muketidi be muleakidi. 15 Bakara, bong Israel Nanaranga imurinadi nge tamoata be aine moarunga kateka-o ditaguraki be Nanaranga diruangami. Ata kaba dimule be Nanaranga idokidi nge masa baituka? Nge masa ma suri-uia dalaba-tina! Maka ma nge suri mate-lo be dimule be moauriuri disoaki bokana!

16 Bokainatuka mtonanga be takaua: Tekem ‘bereti’ kanam kumoamoa be kutaguraki be matamatanatuka dinoka Nanaranga kuiani nge moarunga Nanaranga-doi goani. Kai kata kutanomi be ilaba be Nanaranga kuiani nge sapara moarunga Nanaranga-doi goani.

17 Kaba tonanga takaia memaki kana: Kai ara ‘olib’ tanoma ipura nge sapara taratotokadi dipura. Kodeka ‘olib’ teke numnum idula nge sapara dokiadi dipura be ono ‘olib’ tanotano nge sapara batadi dipura. Kam Ungguma Takadi nge ‘olib’ numnum idula bokana. Dokia-ming dipura be ‘olib’ tanotano sapara-nao bataming-lako dipura be ‘olib’ tanotano zirina-lo kangkang uia kadokidoki. 18 Bokaibe tamoata maka kai tanotano sapara bokana taratotokadi dipura nge moaki kababalakidia-tina. Bokai kamuzi nge ilo-ming bokai kamananga: Masa baituka be nem-la goraketukaiko? Maka ma kaiko sapara-ramo kata! Kaiko tago kai ziri kudokitagatagaki! Tago! Kai ziri ka kaiko didokitagatagakiko. 19 Ata kaiko masa bokai gopile, “Moimoi, ata kai saparadi ambe taratotokadi dipura be ono ngau zala dipurana be kai-lo bataiagu-lako ipura.” 20 Nge moimoi! Di Iuda lama tago diuni ka taratotokadi dipura! Kaiko Ungguma Takadi lama kuni ka kabamlana-lo kusoaki. Ata moaki kana ngae ilom ianiani be nem-la kuraketukaiko. Moaki-tina. Taburim ngara! 21 Maka ma kai saparana-tina ka Nanaranga tago ilo itagadi be ilikitakidi be kai-la soa-nao dieno. Tago-la. Bokaibe lama tago kuni nge tago ngabaraunakiko kana!

22 Nge ono kodeka Nanaranga ilo iauianga be ilo goalakinga kauatakadi dipura. Tamoata ditapulopulo nge ilo digoalagoalangakia-tina, ata kaiko kuiani nge ilo ngauiatakiko-tina. Ilo kuiauiatakia-la masa ngai ilo ngauiauiatakiko-la. Ilo tago kuiauiataki masa taratotokam ngapura be gotapulo. 23 Ata sapara maka taratotokadi dipura ditaguraki be lama

tago uningadi dimurinadi masa kabadia-lo batadialako dapura. Maka ma Nanaranga iboadu-tina kabadia-lo ngabatadialako. 24 Moimoi toira nge kam ‘olib’ numnum idula sapara kaoa, ata taratoto-kaming dipura be ‘olib’ tamoata tanotano sapara totokadi dipura-lo bataming-lako dipura. Moimoi bong Nanaranga bokai imuzi nge muzi diraia-tina. Ata ‘olib’ saparana-tina taratotokadi dipura kaba kabadia-lo batadialako dapura kana nge masa muzi tago dara!

Israel Masa Uketadi Dapura

25 Taritokagu negu, ngau urere Israel rangakadia-tina zumzumkaki nge kamakauataki. Bokai masa tago neming-la kamabolesi-kaming be kamapile kekai-la ka Nanaranga ilo iuiataki-kama. Kana ngae nge bokai: Israel panganadi ipatungaki nge panganadi patungadi tago daeno-salaga kana. Panganadi patungadi ngaedi nge daeno nibe kam Ungguma Takadi Nanaranga ilo-taga nena-lo kamasilisili nibe uareaming kamarokaboadui. 26 Bokainatuka be masa Israel moarunga uketadi dapura kana, Nanaranga-la ‘Buku’ nena-lo dieno bokana,

> “Tamoata ngauketi-kaming kana masa Zaion kaba-lo be ngapura. Be masa ngataguraki be Nanaranga murinaia mata Zekop tubu nena-lo dieno nge ngarokaki.
> 27 Bong muzigoala nedi urokakiledi masa pile moimoibe uradi nge memaki be dakalingo.” (Ais 59:20-21; 27:9; Zer 31:33-34)

28 Israel ditaguraki be Pile Uia disegeaki. Bokaibe Pile Uia datagai kana masa bokai tapile Nanaranga kam Ungguma Takadi kanabe Israel ierekeidi. Ata rangguma ka Nanaranga itaguraki be ungguma ne bokana idokidi nge masa tapile Israel ka Nanaranga irereretakidi. Maka ma tubudi Abaram, Aisak be Zekop kanabe irereretakidi. 29 Bakara, Nanaranga ilo tago ibuibuiria-ramo. Tamoata naita ireretaki be ikilai ki imaroui nge tago iboadu kaba ilo ngabuiri be kana ne ngaedi ngamuleaki. Tago-la. 30 Kam Ungguma Takadi nge toira Nanaranga pilenga kamurinadi, ata kaituka Israel Nanaranga pilenga dimurinadi. Israel Nanaranga pilenga dimurinadi bokana kam Ungguma Takadi Nanaranga ilo-taga ne kadoki. 31 Bokainatuka-la, nge ono Nanaranga ilo-taga ne dadoki kana ka Israel kaituka Nanaranga pilenga dimurinadi. Labu ono ilo-taga ne dadoki kana nge maka ma kam Ungguma Takadi ambe Nanaranga ilo-taga ne kadoki. 32 Bakara, Nanaranga ambe tamoata moarunga iemakidi be pangana-patu mata uaura nena-lo inangadialako. Nge ono ilo-taga ne moarunga ngandi kana ka bokai imuzi.

Nanaranga Rakeaka Ngapura!

33 Nanaranga muzi ne uia nge dilaba-tina! Kauanga malaidi be kauanga bibia nge dilaba-tina! Tago teke iboadu ilo ngakauataki! Tago teke iboadu

muzinga labudi ngakauataki. 34 Nanaranga-la ‘Buku’ nena-lo dieno bokana,

“Naita Tanepoa ilo lelenaka ne ikauataki? Naita muku Tanepoa isingarai? (Ais 40:13)

35 Naita teke itaguraki be kana teke Nanaranga iani, be Nanaranga itaguraki be ikatungi?” (Zop 41:11)

36 Tagona-tina teke bokai imuzi! Maka ma Nanaranga ka kana moarunga iemaki, be ngaia-lo ka kana moarunga dipura. Be kana moarunga nge nena-doi.

Bokaibe ara atabala-tina nangaia ngapura be nem-kueno bokai ngaeneno! Moimoi.

Soakingada Nanaranga Malipi Nena-lo

12 1 Taritokagu negu, Nanaranga ilo-taga ne nge dilaba-tina. Nge bokai ka bokai miakoro-kaming kana: Neming-la kamadoki-kaming be tabataba moauriuri bokana Nanaranga kamani, be ngaia-la malipi ne kamaememaki uia be ono ilo ngauiauia. Maka ma rakeaka mata kalingodia-tina ono Nanaranga rakeaka ipurapura nge bokainatuka-la ka dieno. Rakeaka mata bokainaina ka Nanaranga kamatabatabangakini. 2 Muzi moarunga kaememaki be teadi dipurapura nge moakina-tina kateka ngae mata ne katagatagadi be kaememaki. Moaki-tina. Nanaranga kamalikitaki be pangana-ming ngabuiri be ilo-ming sikitadi databuli be uia-tina dapura. Bokai masa mata bakarairai Nanaranga irereretaki nge kamakauataki. Maka ma kam neming-la be ambe reretaka bokainaina katagadi be kamangtaki. Nanaranga rerenga nge mata uia, mata ono ilo aka-uiaia ipurapura be mata adoadodi.

3 Nanaranga ireretakau-tina be imarouia. Bokai ka ngau bokai mra-kaming kana: Kam neming-la kakauataki-kaming kam tamoata be aine bakarairai kaoa, ata moaki neming-la kapile kam atabalabala-tina kaoa be karaketuka-kaming. Moaki-tina. Bong neda-la tasulesule-kita nge lama uninga labu Nanaranga iang-kita nge tatagatagai be neda-la tasulesule-kita. 4 Maka ma kita moarunga nge tamoatada teke, ata kaniada kokoko. Be kaniada ngaedi nge tago malipi tekena-doi ka diememaki. Tago. Malipi nem-nem be diememaki. 5 Kana-la ngae bokana, kita nge tamoata kokoko kaoa ka Kristus zaiza be tamoatada teke taemaki. Be kita neda-la nge tamoata teke-teke kaoa ka taetekenana-kita be tamoatada tekena-la tapuraki. 6 Bokaibe kita teke-teke nge lumaluma nem-nem be aniada dipura be ono Nanaranga malipi ne taememaki kana. Nanaranga marou ne tadokidoki-ba iang-kita nge itagadia-uia be lumaluma ne kita teke-teke iang-kita. Tamoata naita lumaluma ono Nanaranga pilenga mangata gorangaki kana ka iangko nge lama uniangam gotagadi be Nanaranga pilenga mangata gorarangaki. 7 Tekem lumaluma ono lama unia-

budu ruangam godumadi kana iangko nge ono godumadi. Tekem ono tamoata takadi gosuledi kana iangko nge ono tamoata takadi gosuledi.
8 Tekem ono tamoata takadi mangmang goundi kana nge ono tamoata takadi mangmang goundi. Tekem ono tamoata takadi kana direretaki godumadi kana nge kana kokoko-la be goandi. Tekem ono tamoata takadi gotanepoadi kana nge moakina-tina ilom iakaka, panganam gozelezeleki be mata uia-lo be ruangam gotanepoadi. Be tekem lumaluma ono tamoata takadi ilom ngatagatagadi kana ienoniko nge suri-uia ane be tamoata takadi ilom ngatagatagadi.

Reretaka Mata

9 Tamoata takadi iloming-lo be kamarerereretakidi. Moaki uasimingbalo ka karereretakidi. Mata goalakadi nge kamasegeaki-tina. Be kana uia nge kamadokimatedia-tina. **10** Suri-uia ane be taritokatoka bokana kamaererereretaki. Tamoata takadi kamamuamuakidi be di nge atabalaming disukoaki bokana kamababasakidi. **11** Moaki kaemaki-kaming be ono malipi kabebe. Ilo-ming ere-moarungadia-lo be Tanepoa kamamalipilipini.
12 Suri-uia ane be Tanepoa alauri rakana ngaemaka-kaming kana nge kamarapurapungi. Moatubu kaita nge kamabazidi, moaki oaikiki-la be kamurinadi. Be karaborabo nge moaki ilo-ming bokai kananganganga Nanaranga masa tago ngalongori-kaming. Kamakangaongaoia-la. **13** Taritokaming kaoa Nanaranga tamoata ne kana aluna-lo ditukura nge kana neming di zaiza kamanege-budu. Tarito-kaming takadi dipura nge pera kanaming-lo kamabagadialako be kamadorakidi.
14 Tamoata kaoa sururu dianang-kaming nge Nanaranga kamasinaui be ngamaroudi. Kamasinaui be ngamaroudi, moaki ingesuakidi.
15 Tamoata kaoa suridi diuiuia nge di zaiza be suriming dauia. Tamoata kaoa ditangtang nge di zaiza be kamatang-budu. **16** Tamoata takadi zaiza suriming tekedi bokana kamasukoaki. Moaki neming-la “ngau mama natu” kana karangaki-kaming. Moaki-tina. Kamabalaki-kaming be tamoata takadi malipi erumaruma kam tago kaboadu kamaemaki diememaki nge kamaemaki-budu. Moaki neming-la karangaki-kaming kam amangi-ming. **17** Tamoata teke mata goalaka iemaka-kaming nge moaki mata goalakadi ane be kakatungani. Mata uia tamoata moarunga matadi-o kamaememaki. **18** Moaki nama-ra-lo be tamoata takadi zaiza ebulo kamarangrangaki. Kamapipi-tina be tamoata takadi zaiza ilo-uia-lo kamasukoaki-budu. **19** Ruangagu negu, moakina-tina lasa kadokidoki. Nanaranga nama ratinga kamalikitakini be lasa ngadokidoki. Maka ma Nanaranga ‘Buku’ nena-lo bokai dieno, “Tanepoa bokai ipile, ‘Ngau masa lasa mdoki, ngau masa oti mkatu.’ ”[u] **20** Ata kam bokainatuka Nanaranga

---

[u] **12:19** Diut 32:35

'Buku' ne ipile bokana kamamuzimuzi, "Erekei nem kata tole imate nge goakolangi. Madole imate nge dang goani be ngasing. Bokai kuememaki masa manggeta purupuruidi pangana-nao gokabungria."[v] 21 Muzi goalakadi moaki diuasa-kaming be dibalaki-kaming. Moaki-tina. Muzi uia kamadoki be ono muzi goalakadi kamauasadi be kamabalaki.

Tamoata Bibia Erumadi Kamasukoaki

13 1 Kita moarunga nge tamoata bibia[w] erumadi tasukoaki. Bakara, tamoata bibia moarunga nge Nanaranga isumoaladi ka erumadi tasukoaki. Bokaibe tamoata bibia kaituka disoaki nge Nanaranga ka inagurakidi. 2 Tamoata naita tamoata bibia dimuamua ierekeikeidi nge Nanaranga kana inangai ka ierekeikei. Bokai ka tamoata naita bokai imuzimuzi nge nena-la ka iara-leualeuai. 3 Tamoata muzi uia diememaki nge tago iboadu tamoata bibia damamatakuridi. Tamoata muzi goalakadi diememaki ka masa damamatakuridi. Karere ki tago tamoata bibia kama-matatakuridi? Tago karere nge muzi uia kamaememaki be ono di ara-ming darakerakeaki. 4 Maka ma di nge Nanaranga malipilipi kana, be kam dadumaduma-kaming kana ka Nanaranga dimalipilipini. Ata muzi goalakadi ka kaememaki nge kama-matatakuridi, bakara kaiboang ono sururu dang-kaming kana nge dia-lo dieno. Di Nanaranga malipilipi kana, be di ka Nanaranga nama ratinga didokidoki be tamoata muzi goalakadi diememaki dianiandi. 5 Labu ngaenao ka tamoata bibia erumadi kamasukoaki. Moaki sururu dang-kaming kana ka kamatakuridi ngena erumadi kasukoaki. Moaki. Erumadi kamasukoaki, maka ma nge kana iauia ka kaememaki.

6 Nge bokai ka 'tagisi' ipurapura. Maka ma tamoata bibia nge Nanaranga ka dimalipilipini be bong moarunga nge malipi ngaedi ka diememaki. 7 Bokaibe rakana kata dikeliaki nge kamandia-ba: 'tagisi' dikeliaki nge kamandia-ba, 'bisinisi' neming-lo 'tagisi' dikeliaki nge kamandia-ba, muaka direre nge kamandia-ba, be aradi atabala kamananga kana direre nge aradi atabala kamananga.

Tamoata Moarunga Ba Kamababasakidi

8 Oti moakina-tina teke kam-lo ieno. Oti ngaena-la ka mara-ming bokaina-la ngaeneno: Kamaerereretaki. Tamoata naita tamoata ruanga irereretaki nge Nanaranga mata ne Moses Mata nena-lo dieno ka itagatagadia-uia. 9 Kita takaua Nanaranga mata ne bokai dipile, "Roti moaki kugamani." "Moaki kuianako." "Tamoata takaia kana ne kute nge moaki dokia kana be kumoatang."[x] Mata ngaedi be kaba mata takadi nge mata-doi teke ngaena-lo

---

[v] **12:20** Pro 25:22. Muzingam uiangadi ngaedi nge masa moatubu bokana ngadoki be ono daemaki be ilo ngabuiri. [w] **13:1** Tamoata bibia anua-lo, gauamang-lo be 'sios'lo.
[x] **13:9** Eks 20:13-15, 17; Diut 5:17-19, 21

tekenanadi dipura, “Tamoata ruangam gorerereteki nem-la kurerereteki-
ko bokana.”[y] **10** Tamoata naita tamoata ruanga irerereteki nge tago
iboadu giriki teke ngaemakani. Bokaibe tamoata takadi reretakadi
mata katagatagaia-uia nge Moses Mata ne ka kaemaki be dikalingo.

11 Tamoata takadi reretakadi mata nge kamaememaki, bakara bong
ngaedi kaituka dipurapura nge ilo-ming daniandi be bokai kamamuzi:
Eno kamarokaki be kamamarang! Maka ma bong ono uketada dapura
kana ambe isaringa-tina! Matamata be iloda dipile masa muku uananaka
dasalaga kana, ata ambe isaringa-tina. **12** Oabubu ambe saringatuka
ngamanubu kana, be ariata isaringa. Bokaibe oabubu kana ne tarokaki,
be kana ono ariata eunga nge tadokitate be tananga. **13** Muzinga-ming
kamadoraki be adoado kamamuzimuzi, tamoata ariata malamakana-lo
disukoaki bokana. Moaki kaepurapurari be kamuzi-ramoramo, be dang
kakai kasingsing be kaboangboang. Pogiza-ramo mata be muzi ono
maianga moaki katagatagadi. Moaki kaebulobulo be kaenama-rarataki ki
kaemangazingazi. Moaki-tina. **14** Bokainatuka kamamuzimuzi: Kam ambe
Tanepoa Iesus Kristus zaiza teke-ming. Bokaibe Kristus kamadoki be
kusi-sili bokana kamanangai. Be muzi bokainaina: ilomingba-lo be muzi
ono kusi-ming rerengadi katagatagadi be ono suri-ming diuiauia nge
kusi-sili toirairadi bokana kamarokaki-tina.

Tamoata Takadi Moaki Kalilitidi

14 **1** Tamoata naita Kristus-lo lama unianga tago dikai nge kamadoki
be kam bokana mara-ming ngasukoaki. Ata kana aluna-lo ilo
bakara inanganangai nge moaki kasumbei. **2** Bokainatuka mto: Tamoata
teke lama unianga isumoalani be iboadu kana moarunga ngakangkang.
Ata tamoata takaia lama unianga tago dikai uia bokana ngado tago
ikangkang be dagurai-la ikangkang. **3** Bokai nge tamoata kangkang
moarunga ikangkang nge moakina-tina itaguraki be tamoata kangkang
moarunga tago ikangkang iduaposale. Be tamoata dagurai-la ikangkang
nge tamoata kangkang moarunga ikangkang moaki bokai irai, “Ngara
tago muzi iauia ka kuememaki.” Moakina-tina bokai ipile. Maka ma
Nanaranga ambe tamoata ngae ne bokana idoki! **4** Bokai mtegi: Kaiko
naita kata ka tamoata takaia malipilipi kana malipinga gorangaki
dikaiboang ki tago? Biabiadia-la kana ka masa ngapile ngai malipinga
kaiboangdi ki tago. Be malipilipi ngae nge ngakai-la be kana, bakara,
Tanepoa ka ngadumai be ngakaiboang kana.

5 Kaba tonanga takaia memaki: Tamoata teke masa ngapile bong biabia
ngae ka ara biabia be takadi iuasadi. Ata tamoata takaia masa ngapile
bong bibia moarunga nge suridi tekedia-doi. Ngau urere kam teke-teke

---

[y] **13:9** Leb 19:18

nge neming-la be ilo-ming kamatekenanadi bong biabia nangatana-la ka kamatagatagai ki moarunga kamatagatagadi. 6 Bokainatuka-la, tamoata naita kata ilo itekenanai bong ngaenao Nanaranga ngarakerakeaki kana nge Tanepoa ara ka ngarakeaki kana ka bong ngae inangai. Be kangkang nge bokaina-la, tamoata naita kangkang moarunga ikangkang nge Tanepoa ara-nao be ikangkang. Maka ma bong kangkang ngaedi ngakang kana nge Tanepoa ngaperui noko ngakang! Tamoata naita kangkang alu tago ikangkang nge Tanepoa ara-nao be tago ikangkang. Maka ma Tanepoa iperui kangkang bokainaina tago ikangkang! 7 Bakara, tago teke iboadu bokai ngapile, "Makare kateka-o nge ngau negu-la kana ka moauriuri usukoaki." Be bokainatuka-la, tago teke iboadu ne matenga baituka ngabasaki. 8 Bokaibe moauriuri makare kateka-o tasoaki nge Tanepoa kana ka tasoaki. Bokainatuka-la, bong tamate nge Tanepoa kana ka tamate. Bakara, moauriuri tasoaki ki tamate nge Tanepoa-doi tamoata be aine ne kaoa. 9 Labu ngaenao ka Kristus imate be kaba imoauri. Bokai masa ngai moauriuri sukoaki be matedi Tanepoa nedi. 10 Bokai nge kaiko naita kata, bakara ka taritokam muzinga kuliliti be kupile soakinga digoala? Be kaiko, bakara ka taritokam kubibiraki? Maka ma kita moarunga nge Nanaranga ngado kana kaoa! Aro tatui be giriki neda ngaliliti kana! 11 Maka ma Nanaranga 'Buku' nena-lo bokai dieno,

> "Tanepoa ipile, 'Moimoina-tina ka upile kana ngae masa memaki be ngapura: Moarunga-biabia masa arogu tukudi-o darokazokuria. Be moarunga masa mangata dapile ngau ka Nanaranga.' " (Ais 45:23)

12 Bokai ka tamoata be aine moarunga masa kana moarunga diemaki nge Nanaranga darangakini.

Taritokam Moaki Kuemaki Be Itamong

13 Bokai nge giriki neming moakina-tina neming-la maraming kaliliti be kabibiraki. Moaki-tina. Ilo-ming bokai kamananganganga: Taritokagu moaki teke zalaka uono be ono ngatapulo, ki uemaki be Nanaranga rerenga tagadi ngasege. 14 Ngau Tanepoa Iesus-lo usukoaki be bokainatuka ukaua: Kana tago teke iboadu nena-ba ngabolo. Kana moarunga nge goagoaza-ba. Ata tamoata teke kana teke bolobolo kana irangaki nge ngaiala-lo ka ipile kana ngae bolobolo. 15 Kana teke kaiko kukangkang, ata taritokam tago ikangkang. Ata taritokam moanakongam tago ireretaki be kuaka-sururui nge ambe tago reretaka mata-lo ka kumuzimuzi. Bakara, Kristus taritokam ngae kana ka imate. Bokaibe moaki moanakongam-ba ane be taritokam kugamani! 16 Bokaibe kana teke ilo-ming dipile kam-lo iuia be iboadu kamaememaki nge moakina-tina kaemakia-ramo be ono tamoata takadi bokai darangaki, "Ngara muzi goalaka!" 17 Maka ma Nanaranga anua ne ono itanepoa labu nge tago moanako be dang sing kata. Tago-la! Nanaranga anua ne ono

itanepoa labu nge mata adoadodi, ilo-uia be suri-uia. Mata adoadodi, ilo-uia be suri-uia nge Oli Spirit-lo ka dipurapura. 18 Bokaibe tamoata naita muzi ngaedi itagatagadi be Kristus imalipilipini masa Nanaranga ngataguraki be ngasuri-uiataki, be tamoata moarunga masa tamoata iauia kana darangaki.

19 Bokai nge tapipi-tina be ilo-uia mata marada ngaeneno, be neda-la marada taka-kaikai-kita be ono Nanaranga mata ne tagadi takauataki uia. 20 Moaki kangkang-ba kanabe Nanaranga malipi ne gamanadi dipura. Kangkang moarunga iboadu kaniadi dapurapura. Ata kangkang kata kukani be ono tamoata takaia kuemaki be itapulo be giriki iemaki nge ambe kaiko giriki kuemaki. 21 Ngado kukangkang, ki dang kakai kusingsing, ki kana takadi kaoa kuememaki be ono taritokam itatamong be giriki iememaki nge moakina-tina kaba kuemaki. Kana ngaedi kaba tago kuemaki nge muzi adoado ka kuemaki. 22 Rakana kata ilom ipile be lama kunia uia nge Nanaranga-la kamru mara-mingru gonangai be ngaeno! Tamoata naita ilo ipile-tina kana iememaki ne mata-nao iuia be tago ono ne ilo sikita ikotoi nge suri dauiani! 23 Ata kangkang ikangkani ilo irua-taki nge ambe nena-la ka giriki ono inangalako. Bakara, muzinga ngaedi nge tago lama unianga itagadi be imuzi. Bokaibe kana moarunga tago lama uninga-lo ka dipura nge muzigoala.

15 1 Kita lama uniangada dikai nge tamoata isi lama uniangadi tago dikai tadumadumadi be moatubu nedi tabazibazi-budu. Be moaki neda-la iloda taememaki be diuiuia. 2 Kita teke-teke nge tamoata-ruanga ilodi taka-uiauiadi. Be kana taememakidi nge ono duma aniadi dapurapura. Bokai masa lama uniangadi dalaba be Nanaranga mata ne takauataki uia. 3 Bakara, Kristus nge tago ne kana ka ilo iaka-uiauiai. Tago-tina. Maka ma Nanaranga ‘Buku’ nena-lo bokai rangaka ipura, “Tamoata diebuloniko nge ebulongadi oguo dibala.”[z] 4 Pile moarunga toira be Nanaranga ‘Buku’ nena-lo geretadi dipura nge dasule-kita kana ka geretadi dipura. Tago ramoramo-ba ka geretadi dipura. Pile ngaedi ka dira-kita malielie-ba be moatubu tadokidoki, be didumaduma-kita be Nanaranga mata ne tagadia-lo takaikai. Bokai masa sakuli-o be kana moarunga tadoki kana be Nanaranga irangaki-kita nge tararapung be tasoaki. 5 Nanaranga ka iememaki-kita be malielie-ba be moatubu tabazibazidi be ono iaka-kaikai-kita. Bokaibe ngai iboadu ngaduma-kaming be ilo-ming tekedia-doi be ono Kristus Iesus kamatagatagai. 6 Bokai masa ilo-ming tekedi, be aoa-ming tekedi ane be Tanepoa neda Iesus Kristus Nanaranga ne be Tama kamarakerakeaki.

7 Bokaibe kam moarunga nge tarito-kaming kamarerereretakidi be kamadokidokidi, Kristus-la idoki-kaming be ono Nanaranga ara rakeaka

---

[z] **15:3** Sam 69:9

ipura bokana. 8 Bokainatuka mpile be kamakaua: Nanaranga Kristus
inepi be ungguma Iuda malipilipi kandi ipura, be nge ono kaua-tina
uia ipura pile toira Nanaranga iemaki nge moimoi. Bokai imuzi be
Nanaranga pile moimoibe kalingodi Iuda tubudi Abaram, Aisak be Zekop
iemakadi nge iemaki be dikalingo. 9 Labu takaia bokai ono imuzi nge
bokai: Ungguma Takadi iboadu Nanaranga ara atabala-tina danangai,
bakara di Nanaranga ilo-taga ne didoki be. Nanaranga-la 'Buku' nena-lo
dieno bokana,

> "Labu ngaenao ka masa Ungguma Takadi maradi mrakeakiko. Ngau
> masa aram-o be rang ono aram rakeaka ipurapura mdokiniko." (2
> Sam 22:50; Sam 18:49)

10 Be Nanaranga 'Buku' ne kaba bokai ipile,

> "Kam Ungguma Takadi, Nanaranga ungguma ne idokidi be inangadi
> zaiza suriming dauia!" (Diut 32:43)

11 Kaba pilenga takadi bokai dieno,

> "Kam Ungguma Takadi moarunga, Tanepoa kamarakeaki! Tamoata
> be aine moarunga, kamarakeaki!" (Sam 117:1)

12 Aisaia kaba pile ngaedi bokai ibatadi,

> "Zesi tubu alalauri teke masa ngapura. Ngai masa naguraka ngapura
> be Ungguma Takadi ngatanepoadi. Be masa ilodi moarunga ono
> danangalako be darapurapu." (Ais 11:10)

13 Nanaranga maka rapu ngae labu iboadu lama uninga neming
ngadoki be ono suri-uia be ilo-uia ngang-kaming be iloming-lo dakauri.
Bokai masa Oli Spirit kaiboang ne ane be kamasakuli be kana maka
Nanaranga ngang-kita kana nge kamararapung.

14 Taritokagu negu, ngau negu-la kilalangagu unanga-tina muzi uia
kam-lo dikauri-tina. Bokaibe kaua kam-lo dikauri be iboadu neming-
la mara-ming tamoata takadi kamasulesuledi. 15 Ata pile alu makare
ugere-kaming nge pile kaiboangdi ane be ugere-kaming. Nge ono milo-
kauakaming kana ka bokai ugere. Labu ono bokainatuka ugere nge
Nanaranga ilo iuiataka be malipi bibia ngaedi iana, 16 be Kristus Iesus
malipilipi kana upura be Ungguma Takadi malipidi kana. Ngau tamoata
Nanaranga ditabatabai bokana umalipilipi be Pile Uia Nanaranga-lo
be ipura nge mangata urarangaki. Bokai masa Ungguma Takadi nge
Nanaranga tabataba ne bokana dapura be ngareretakidi be ngadokidi. Oli
Spirit ka Ungguma Takadi ngadokidi be Nanaranga ngatabangakidiani
kana.

17 Ngau Kristus Iesus ara-nao be malipi Nanaranga uememakini nge
usuri-uiataki. 18 Ngau mkai-tina be kana tekena-la ka mrangaki kana.
Kana ngae nge bokai: Kristus inepia be umalipini be ono Ungguma
Takadi udumadi be Nanaranga dilongori be pilenga ditagatagadi. Malipi
ngaedi nge pile uradi be kilala kaiboangdi Kristus iana ane be uememaki.

19 Be kilala kaiboangdi be kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki ane, be
Oli Spirit kaiboang ne ane be malipi uememaki. Ierusalem anua-lo be
utui be ulako Ilirikum kaba-lo nge Pile Uia ono Kristus rangaka ipura
nge ere-moarunga be mangata urangaki. 20 Rerengagu biabia-tina nge
bokai: Urere-tina mialale be ege Kristus isi tago dilongorakia-lo Pile Uia
mangata mrangaki. Ngau tago urere mialale be tamoata takaia ariri
ambe itanomia-lo pera mkeli. 21 Ngau urere Nanaranga-la 'Buku' ne ipile
bokana muzi, "Tamoata rangguma rangaka tago dilongo masa kaba daita.
Be tamoata rangguma tago dilongo masa dakaua."[a]

Pol Ilo Ilelenaki Be Rom Ngalako Kana

22 Labu ngaenao ka bong kokoko-tina mpura-kaming kana urere, ata
kana alu zala dionono be tago upurapura. 23 Ata kaituka ambe kaba egedi
ngaedia-lo malipi negu dimanubu. Barasi kokoko-tina urere-tina mpura-
kaming kana 24 be nge kodeka Spen mlakolako masa makara mpura. Be
masa makara muku sakeming-o msoaki be ono muku surigu dauia. Be
Spen mlako kana masa kamadumaia. 25 Ata kaituka-tina nge Nanaranga
tamoata ne Ierusalem-lo malipi nedi tekedi memaki kana be makara
mlako kana. 26 Malipi negu nge bokai: Masedonia be Gris tamoata be aine
nge ilodi diuia-tina be tabataba dinanga be ono Nanaranga tamoata be
aine ne kana nedi tagotago Ierusalem anua-lo dinangadi. 27 Di nedia-la be
disumoala ka didumadi. Ata nge iuia didumadi, bakara Iuda duma nedia-
lo ka Kristus ruku dilongo. Bokaibe dikatungadi bokana nge kateka kana
Nanaranga iandi ane duma diandi. 28 Bokaibe malipi ngaedi mambuaki
be 'mone' moarunga diana Ierusalem-lo miandi masa Spen mlakolako
be makara mpura. 29 Bong makara upura nge ngau ukaua, masa Kristus
marou ne ere-moarungadi zaiza be makara mpura.

30 Taritokagu, Tanepoa neda Iesus Kristus ara-nao be Oli Spirit reretaka
nena-lo ngau urere-tina bokainatuka kamamuzi: Eung negu ngaena-lo
nge kamadaitina-na be Nanaranga kamasinaunaui be ngadumadumaia.
31 Kamaraborabo be tamoata lama tago diuni Zudea kaba-lo masa tago
dasaringaia, be Nanaranga tamoata be aine ne masa malipi negu 'mone'
ubudinaki be miandi kana nge Ierusalem anua-lo darereteki be dadoki.
32 Bokai masa surigu dauia-tina, be Nanaranga irere masa mpura be mte-
kaming be surigu dauia be ono kaniagu daboana. 33 Nanaranga maka
ilo-uia labu nge iboadu sakeming-o ngasukoaki. Moimoi.

Pol Suri-uia Ne Tamoata Teke-teke Inangadi

16 1 Marauda iauia ara Pibi ambe luma-mingo mnangai kana. Ngai
'sios' Senkria anua-lo imalipilipini. 2 Ngai tamoata kokoko-tina

---

[a] **15:21** Ais 52:15

duma biabia iandi, ngau zaiza be. Bokaibe Tanepoa ara-nao be kamadoki,
Nanaranga tamoata ne dimuzimuzi bokana. Be duma bakarairai irere nge
kamadumaia-ba.

3 Suri-uia negu Prisila be Akuila unanga-diaru. Diaru nge Kristus
Iesus malipi nena-lo kimalipilipi-buduto. 4 Diaru ngau kanabe damateru
kana direreru. Bokaibe tago ngau-la ka uperu-diaru. Ungguma Takadi
'sios' nedi moarunga diperu-diaru be. 5 'Sios' maka pera kandiarua-lo
diepurapurari nge suri-uia negu unangadi. Ruangagu iauia-tina Epenetas
suri-uia negu unangani. Esia kaba-lo nge ngai ka matamatanatuka Kristus
lama iunani. 6 Suri-uia negu Maria unangani. Ngai kam kanabe malipi
bibia-tina iemaki. 7 Suri-uia negu Andronikus be Zunias unanga-diaru.
Diaru nge Iuda-ruangagu be uaura pera-lo kisoaki-buduto. 'Apostel'
malipi-lo nge ara-diaru otioti be moarunga-tina dikauataki-diaru.
Diaru ka Kristus didokia-muaru, ngau alauri ka udoki. 8 Suri-uia negu
Ampiliatus unangani. Tanepoa ara-nao be ngai nge ruangagu iauia-tina.
9 Suri-uia negu Ebenas be Stakis unanga-diaru. Ebenas nge malipilipi-
budu ruangada Kristus malipi nena-lo, be Stakis nge ruangagu iauia.
10 Suri-uia negu Apeles unangani. Ngai Kristus malipi nena-lo sururu
idoki be ikaiboang-la be isoaki. Aristobulus dara ne be moarunga pera
kanana-lo disukoaki nge suri-uia negu kamandi. 11 Suri-uia negu Erodien
unangani. Ngai Iuda-ruangagu kata. Narsisus dara ne be moarunga pera
kanana-lo Tanepoa ara-nao disukoaki suri-uia negu unangadi. 12 Suri-uia
negu Tripina be Triposa unangadi. Aine ngae-diaru nge Tanepoa malipi
ne bibia-tina diemakiru. Ruangagu iauia Persis suri-uia negu unangani.
Ngai aine teke Tanepoa malipi ne bibia-tina iemaki. 13 Suri-uia negu
Rupus unangani. Ngai nangaia ipura be Kristus malipi ne bibia-tina
iemaki. Tina nge ngau tinagu be. 14 Asinkritus, Pelegon, Emes, Patrobas,
Ermes be taritokada disukoaki-budu nge suri-uia negu unangadi. 15 Suri-
uia negu Pilologus, Zulia, Nereas marau diaru, Olimpas be Nanaranga
tamoata be aine ne disukoaki-budu nge unangadi. 16 Neming-la suri-uia
kamaeani be taritokatoka-tina bokana kamaeadoraki. Kristus 'sios' ne
moarunga suri-uia nedi dinanga-kaming.

17 Taritokagu negu, ngau bokai uakoro-kaming: tamoata maka kuara
mara-ming dinanganangalako be ono didua-raramoaki-kaming, be zala
dionono be ono sule aniaming ipura tago katagatagai nge kamatetedia-
tina uia. Moakina-tina kasaringadi. 18 Tamoata kana bokainaina
diememaki nge tago Tanepoa neda Kristus ka dimalipilipini. Tago-la.
Nedia-la dabulikidi ilodi dianiandi ka bokai dimuzimuzi. Pilengadi
momona ane be diniu-korikori be ono tamoata girikidi tagotago
dibobolesidi. 19 Moarunga ambe dilongo kam Kristus pilenga kalongo be
katagadi. Bokaibe kam kanabe surigu diuia-tina. Ngau urere kana uia nge
kamakauataki, be giriki moaki teke omingo ilako.

20 Nanaranga maka ilo-uia labu masa saringatuka ae-ming babadi
erumadi ka Satang ngaduaposaki.
Tanepoa Iesus marou ne tadokidoki-ba iboadu kam-lo daeno.
21 Malipilipi-budu-ruangagu Timoti suri-uia ne inanga-kaming. Be
Iuda-ruangagu Lusius, Zeson be Sosipater suri-uia nedi dinanga-kaming
be. 22 Ngau Tertius, Pol pilenga ngaedi ugeregere nge suri-uia negu
Tanepoa ara-nao be unanga-kaming. 23 Gaius suri-uia ne inanga-kaming
be. Tamoata ngae nge pera kanana-lo ibagabagaiaulako be iadoadorakau-
tina. Tago ngau-la. Tamoata be aine 'sios' ngaena-lo disoaki nge
iadoadorakidi be. Erastus be taritokada Kuatus suri-uia nediaru dinanga-
kaming be. Erastus nge Rom anua 'mone' ne moarunga idokidoki be
iadoadoraki.
[24 Tanepoa neda Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba iboadu kam-lo
daeno. Moimoi.]
25 Nge kodeka Nanaranga ara atabala-tina tanangai! Pile Uia
ngau mangata urangarangaki ane be iemaki-kaming be iloming-lo
kakaiboang, be iboadu ono Kristus kamatagai. Pile Uia ngae nge Iesus
Kristus rangaka. Toira be imai Nanaranga pile ne tago mangata inanga.
Zumzumkaki dieno, ata ambe mangata inanga be longo ipura. 26 Ata
kaituka ambe 'propet' gerengadia-lo be kana moimoi be kalingodi nge
ambe mangata dipura. Nanaranga nem-kusoaki isukoaki ka ipile be
ungguma moarunga dikauataki. Bokai masa ungguma moarunga lama
dauni be Nanaranga pilenga datagatagadi. 27 Iesus Kristus ara-nao be
Nanaranga tekena-la be ngaia-la ka kauakaua nge bokaina-la ara atabala-
tina nangaia ngapurapura! Moimoi.

1 KORIN

1 1 Ngau Pol, Nanaranga rerenga-nao be ikilaia be Kristus Iesus
'apostel' ne upura ka taritokada Sostinis keru be ugere. 2 Kam
Nanaranga 'sios' ne Korin anua-lo ka kigere-kaming. Kam Kristus Iesus
ara-nao be kila-ming dipura be ambe Nanaranga tamoata ne kusi-ming
ratadi bokana kasoaki. Be kam tamoata be aine ege-ege kasoaki Tanepoa
neda Iesus Kristus ara katugatugani be kakilakilai zaiza ka kigere-
kaming. Kristus nge di be kita Tanepoa neda.
3 Tamada Nanaranga be Tanepoa Iesus Kristus iboadu marou ne
tadokidoki-ba be ilo-uia ngang-kaming.

Pol Nanaranga Iperui

4 Kam ambe Kristus Iesus ara-nao be Nanaranga marou ne tadokidoki-
ba nge iang-kaming. Bokaibe izamaizama nge kam kanabe Nanaranga
uperuperui. 5 Maka ma Kristus-lo ka kana moarunga-lo kaboadu-tina. Be pile
uia kapilepile be kaua moarunga kadokidoki. 6 Kristus rangaka moarunga
kirangaki be kalongo nge ambe kam iloming-lo dikaiboang. 7 Bokaibe
bong Tanepoa neda Iesus Kristus mangata ngapura kana be sakuli-o be
karapurapungi nge Nanaranga marou ne moarunga nge kadokidoki-doi.
Tago teke kadoki-pakai. 8 Be masa ngaduma-kaming be kamakaikai-la nibe
ngalako manubunganaba-nao. Bokai masa Tanepoa neda Iesus Kristus Bong
ne biabia-o nge adoado-la kamasoaki be giriki tago teke omingo tealako
ngapura. 9 Maka ma Nanaranga maka ikila-kaming be Natu Tanepoa neda
Iesus Kristus-lo kasoaki nge pilenga moarunga iememaki be dikalingolingo!

'Sios' Imasare-ramo

10 Taritokagu, Tanepoa neda Iesus Kristus ara-nao be bokai
uakoro-kaming: pile neming moarunga-lo nge kam moarunga
kamasumoalamoala-doi. Bokai masa tago iboadu kamamasare-ramo be
nem-nem kamasukoaki. Tekeming-tina bokana kamasukoaki be ilo-ming
tekedia-doi be labu neming nge tekena-la.
11 Tarito, tamoata alu Koloe dara nena-lo nge mangata-tina diraia mara-
ming nge edua pile alu dieno. 12 Bokainatuka mpile be kamakaua: Kam

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pile nem-nem be kaememaki. Tekem bokai kupile, “Ngau Pol tamoata ne.” Takaiam bokai kupile, “Ngau Apolos tamoata ne.” Be kaba takaia bokai kupile, “Ngau Pita tamoata ne.” Be kaba takaia bokai kupile, “Ngau Kristus tamoata ne.” 13 Nge baituka? Kristus ambe muku-muku kazirengi be uko-uko be kanangai ki? Pol ka kam kanabe kai kapalapala uauau-o imate ki? Bong Iesus ara-nao be rukua-ming dipura nge Pol tagataga ne kamapura kana ka rukua-ming dipura ki? Tago be tago-soasoa! 14 Nanaranga uperui ngau kam tago teke Iesus ara-nao be urukui! Krispus-la be Gaius ka uruku-diaru. 15 Bokaibe tago teke iboadu ngapile Iesus ara-nao be rukua-ming dipura be tagataga negu kamapura kana! 16 Moimoi tamoata takadi Iesus ara-nao be urukudi nge Stepanas-la dara ne zaiza. Ata alauri kaba be tamoata takadi urukudi nge tago ukaua. 17 Kristus tago inepia be ara-nao be mruku-kaming kana. Tago. Pile Uia ka mangata mrangaki kana ka inepia. Be tago pile tamoata kauangadi malaidi odio dieno ane be mangata mrangaki kana. Tago. Bokai umuzi masa Kristus matenga kai kapalapala uauau-o nge memaki be kaiboang nedi tago. Be matenga ngaedi nge ambe kalingodi tagotago bokana.

Kristus Ka Nanaranga Kaiboang Ne Be Kauanga

18 Bokaibe bokai kamakaua: tamoata maka ara-leuadi dapura kana kungidia-lo nge Kristus matenga kai kapalapala uauau-o nge ngaongao pile kaoa. Ata kita maka uketada dapura kana nge takaua nge Nanaranga kaiboang ne. 19 Maka ma Nanaranga ‘Buku’ ne bokai ipile,

> “Ngau masa tamoata kauangadi malaidi nge kauangadi malaingadi mgamang. Be tamoata amangdi nge kauangadi mzageaki.” (Ais 29:14)

20 Bokai nge tamoata kauangadi malaidi masa inanga dalako? Be tamoata amangdi masa inanga dalako? Be tamoata pile lakuakadi be muleakadi diamang masa inanga dalako? Nanaranga ambe bokai itiking-kita: Kateka ngae kauanga malaidi nge ngaongao pile kaoa. 21 Maka ma Nanaranga ambe kauanga malaidi ane be itaguraki be tamoata nedia-la kauangadi malaidi ane be iaka-boangdi be tagona-tina iboadu Nanaranga dakauataki. Ata Nanaranga ambe ilo itekenanai be “pile ngaongaodi” keka mangata kirangarangaki ane be tamoata maka lama diuni nge iuketidi. 22 Ungguma Iuda kilala kaiboangdi direretaki be ono dakaua kilala kaiboangdi ngaedi nge Nanaranga-lo ka dipura ki tago. Be ungguma Grik nge kaua malaidi dilelelei. 23 Ata keka Kristus kai kapalapala uauau-o imate ka kirangarangaki. Bong ungguma Iuda pile ngaedi dalongo nge dapile nge pile ngaedi nge zala dionono. Be bong ungguma Grik dalongo nge dapile pile ngaedi nge boangboangdi. 24 Ata kita maka Nanaranga ikila-kita Iuda be Grik nge takaua pile ngaedi ka Kristus. Be Kristus ka Nanaranga kaiboang ne be kaua ne malaidi.

25 Maka ma kana maka suri Nanaranga ngaonga bokana nge ka tamoata
kauangadi malaidi nge iuasadia-tina. Be kana maka suri Nanaranga
poasanga bokana nge tamoata kaingadi iuasadia-tina.
26 Tarito, kam tamoata bakarairai kaoa be Nanaranga ikila-kaming
nge neming-la ilo-ming dang-kaming. Kateka mata tatagadi nge kam
teke-tina-teke ka kauakaua-ming, be teke-tina-teke ka ara-ming otioti be
teke-tina-teke ka anua neming-lo tama-ming natudi. 27 Ata Nanaranga
itaguraki be kana ngaongaodi kana kateka-o rangakadi dipura nge
idoki be ono tamoata kauakauadi iaka-maiadi. Be kana maka kateka-o
kaingadi tagotago ka idoki be ono tamoata kaiboang nedi otioti iaka-
maiadi. 28 Kana maka kateka tamoata dipilepile aradi tagotago be
disegesegeaki be dirarangaki tagotagodi ka Nanaranga ne bokana
inangadi. Nge ono kana maka kateka tamoata dirangaki aradi bibia-tina
nge ngagamang kana ka bokai imuzi. 29 Bokai masa tago teke iboadu
Nanaranga mata-nao nena-la ngaraketukai. 30 Ata Nanaranga ambe
Kristus Iesus zaiza itekenana-kaming, be itaguraki be Kristus nge ambe
kaua neda bibia bokana inangai. Maka ma Kristus-lo ka Nanaranga mata-
nao tado, be ngaia-lo ka Nanaranga tamoata be aine ne kusida ratadi
tapura, be ngaia-lo ka Nanaranga izaza-kita be irubetaki-kita. 31 Bokaibe
Nanaranga-la 'Buku' ne ipile bokana tamuzimuzi, "Tamoata naita
ngaraketukai kana nge Tanepoa kana iemaki ka ngaraketukangaki."
2 1 Tarito, bong matamata makara upura be Nanaranga labu
sikita moimoi be kalingo mangata mrangaki kana nge tago pile
salagabulidi ane ki kaua bibia ane be usule-kaming. Tago! 2 Bong makara
sakeming-o usoaki nge ilogu utekenanai be kana moarunga ilogu
dileuataki be Iesus Kristus-la be kai kapalapala uauau-o rokatagaka ipura
nge ilogu ianiandi. 3 Makara upura nge upoasagena-ramo be taburigu ira
be reresabu tagona-tina uia. 4 Be sulengagu be pilengagu nge kaua tago
teke ono ieno, be bong upilepile nge tago sesu tamoata teke ilo unia-tina.
Ata kam ambe kaba kaita-doi ngau Oli Spirit kaiboang ne ka uitiking-
kaming. 5 Bokai masa lama unianga-ming nge tago iboadu tamoata
kauangadi malaidi-o ngakai be ngaeno. Tago-la. Lama unianga-ming
masa Nanaranga kaiboang nenao ngakai be ngaeno.

Nanaranga Kauanga

6 Bokai kamakaua: Moimoi ngau tamoata ambe lama uniangadia-lo
dimalai ka kaua malaidi urangakadi. Ata kaua malaidi bokainaina nge
tago kateka kaituka ieno ngae nge kaua ne. Ki tamoata kaiboang nedi
otioti kaituka kateka ngae dipapananuaki kaua nedi. Tago-la. Maka ma
kaiboang bokainaina nge ambe kaiboang nedi dileualeua! 7 Kaua malai
ngau urangarangaki nge Nanaranga kauanga malaidi labu zumzumkaki.
Kaua malai ngae nge zumkaka ipura be tamoata tago dikauataki.

Nge ono kita ara bibia tadoki kana ka kateka isi tago emaka ipura be
Nanaranga inangai be ieno. 8 Tamoata bibia aradi otioti kateka ngaenao
nge tago teke kaua malai ngae ikauataki. Dakauataki bokana nge ambe
Tanepoa kaiboang ne malamaka otioti nge tago kai kapalapala uauau-o
darokatagaki. 9 Ata Nanaranga-la 'Buku' ne ipile bokana,

"Kana maka tamoata tago teke ite ki ilongoraki ki ilo ipileni masa
emaka ngapura, nge kana-tina ma ngae ka Nanaranga itaguraki
be tamoata be aine direrereteki nge imoataungakadi." (Ais 64:4)

10 Ata Nanaranga ambe Oli Spirit ne ane be labu ne sikita zumzumkaki
nge kita itiking-kita. Oli Spirit ka kana moarunga labudi ilelelei. Tago
kana-la moarunga labudi. Nanaranga-tina ma ka bokai ibasabasaki be.
Nanaranga rakana ngaemaki kana be labu sikita ngazumkaki nge Oli
Spirit ngalako be ngaleleia-le. 11 Bokainatuka mtonanga: Tamoata teke ilo
masa bakara be kauataka ngapura? Tamoata takaia tago iboadu! Nena-la
mariabaka ilona-lo isoaki ka ikaua. Be nge bokainatuka-la, Nanaranga
Oli Spirit-la ne ka Nanaranga ikauataki. 12 Kita nge tago kateka ngae
mariaba ne ka tadoki. Tago. Kita nge Nanaranga Oli Spirit ne inepi ka
tadoki. Bokai masa kana moarunga Nanaranga iang-kita nge takauataki-
doi. 13 Bokaibe pile kita tapilepile nge tago tamoata kauangadi malaidi
disule-kita ka tapilepile. Tago. Nge pile Oli Spirit isule-kita ka tapilepile.
Be bong tamoata Oli Spirit ienodi tasulesuledi nge tago pile-ramo ka
tararadi. Tago. Nge pile Oli Spirit kaiboang ne odio dieno ka tararangaki.
14 Ata tamoata Oli Spirit tago ienoni nge tago iboadu lumaluma uia
Nanaranga Oli Spirit ne inegenege nge ngadoki. Maka ma lumaluma
bokainaina ngaita nge bokai ngapile, "Kui, kana nge ngaongaodi kaoa!"
Ata tamoata Oli Spirit ienonia-la ka iboadu kana bokainaina baituka
be dadumai nge ngakauataki. 15 Tamoata naita Oli Spirit ienonia-la ka
iboadu kana moarunga irakingadi be goalakingadi ngakauataki. Ata
tamoata takadi tago diboadu tamoata ngae irakinga be goalakinga
dakauataki. 16 Nanaranga-la 'Buku' ne ipile bokana,

"Naita teke Tanepoa ilo ikauataki? Naita teke iboadu Tanepoa
ngasikengni?" (Ais 40:13)

Ata Kristus ilo-lelenaka ne nge kita-lo ieno.

Nanaranga Malipilipi Kana

3 1 Tarito, nge tago Oli Spirit ieno-kaming bokana ura-kaming. Tago.
Nge kateka tamoata bokana ka ura-kaming, suri natu ruru kangkang
bokana. 2 Ruru ka uiang-kaming be kakang. Tago kangkang kakai, bakara
kam tago isi kaboadu kangkang kakai kamakang. Be kaituka-tina isi
kangkang kakai tago iboadu kamadoki. 3 Kam isi kateka ngae mata ne
katagatagadi. Maka ma isi neming-la kaenama-rarataki be isi neming-la
kaepile-kaikai nge ono mangata kananga-kaming kam isi kateka mata

ne katagatagadi! Be nge isi tamoata-ramo bokana ka kasukoaki. 4 Maka
ma tekem bokai kupile, “Ngau Pol keru,” ki takaiam bokai kupile, “Ngau
Apolos keru,” nge neming-la ka mangata kananga-kaming kam kateka
tamoata be kateka mata ne katagatagadi.
5 Ilo-ming bokai dakaua! Apolos nge rakana kata? Be ngau Pol nge
rakana kata? Keru tago rakana kaoa be kagunagunataki-kamairu be
ono kuara mara-ming ieno! Keru nge Nanaranga malipilipi kana kaoa!
Kerua-lo ka kam lama kauni. Maka ma kita teke-teke nge Tanepoa
malipi nem-nem be iang-kita be taememaki. 6 Keru nemairu bokai: Ngau
kangkang utano. Apolos dang iandi, ata nge Nanaranga ka iemaki be
dilaba. 7 Bokaibe tamoata itano be tamoata dang iandi nge kana-ba. Kana
kanabiabia nge Nanaranga, bakara ngai ka kangkang iemaki be dilaba.
8 Tamoata itano be tamoata dang iandi nge malipi nediaru tekena-la kata.
Maka ma nge Nanaranga malipi ne ka diemakiru! Bokaibe Nanaranga
masa ngataguraki be malipinga-diaru ngatagadi be zazanga nediaru
suridi tekedia-doi ngandiaru. 9 Bokai kamakaua: Keru nge Nanaranga
malipi nena-lo kimalipilipi-buduru, be kam nge Nanaranga uma ne
bokana.
Kana takaia nge bokai: Kam nge Nanaranga pera ikelikeli bokana.
10 Nanaranga marou ne tadokidoki-ba ane be ngau suri pera keli
amangigu bokana be ariri gimoadi udoki. Be tamoata takadi ditaguraki
be ariri-o pera dikelikeli. Ata bong pera ngae kelia ipurapura nge
tamoata teke-teke kaba daitaita uia noko pera ngae dakelikeli. 11 Bakara,
Nanaranga ambe ariri moane tekena-la ka itanomi, be tago iboadu kaba
ariri moane takaia tanoma ngapura. Ariri moane ngae nge Iesus Kristus.
12 Tamoata alu masa ‘gol,’ ‘siliua,’ ki patu bokainaina zazadi atabalabala-
tina ane be ariri moane ngaenao pera dakeli. Alu masa kai be deua
ki niu-dau oti pera dakeli. 13 Be alauri Kristus Bong ne ngapura masa
tamoata teke-teke malipingadi mangata ngapusikangaki. Bong ngaranao
masa eoa dapura be teke-teke malipingadi nge mangata dananga. Be
eoa ngaedi ka masa teke-teke malipingadi ngatoidi be ono kaua ngapura
malipi diemaki uia ki tago. 14 Bokaibe tamoata naita pera ne ariri-moane
Nanaranga itanomi-o ikeli be eoa tago igamani masa zazanga ngadoki.
15 Ata tamoata naita pera ne ikara nge malipi ne ambe dileua-ramo
bokana. Kana ne moarunga-ra daleua, ata ngai masa uketa ngapura, suri
eoa pururuingadia-lo be ngairatu bokana.
16 Kakaua ki tago? Kam neming-la nge Nanaranga pera ne be Oli
Spirit ne iloming-lo isukoaki! 17 Bokaibe tamoata naita Nanaranga pera
ne igamani masa Nanaranga ngataguraki be tamoata ngae ngagamani.
Bakara, Nanaranga pera ne nge rata, be kam nge pera ngae.
18 Moaki neming-la kakangaongao-kaming! Tamoata teke mara-ming
kateka mata itagadi be ilo ipileni ngai kauakaua kata nge “ngaongao”

ngapura. Bokai masa ngatabuli be tamoata kauakauana-tina ngapura.
19 Maka ma kaua maka kateka ngae kaua malaidi kana irangaki nge
Nanaranga mata-nao ngaongao muzi kaoa. Nanaranga-la 'Buku' ne ipile
bokana, "Tamoata kauangadi malaidi nge nedia-la kauangadia-lo be
Nanaranga sausau-lo ilakulakuakidi." 20 Be pile takadi Nanaranga 'Buku'
nena-lo dieno nge bokai, "Tanepoa ikaua tamoata kauakauadi ilodia-lo
pile dilelelenaki nge kalingodi tagotago." 21 Bokaibe tago teke iboadu
kana tamoata iboadu daemaki nge ngaraketukangaki. Maka ma kana
moarunga ambe Nanaranga iangkaming-doi, be ambe neming! 22 Pol,
Apolos, ki Pita nge neming-doi. Be kateka ngae, ki moauriuri soaki, ki
mate, ki kaituka be alauri soaki nge neming-doi. Kana urangaki ngaedi
nge neming-doi. 23 Be kam nge Kristus ne, be Kristus nge Nanaranga ne.

Kristus 'Apostel' Ne

4 1 Bokaibe ilo-ming bokainatuka kamananganganga-kama, "Di
nge Kristus malipilipi kana. Nanaranga kana ne labudi sikitadi
zumzumkaki nge di ka aniadi dipura be daememaki kana." 2 Ata kana
kanabiabia tamoata maka malipi aniadi dipura be daememaki kana nge
bokai: Biabiadi ne malipi ne ngaememaki-tina uia. 3 Ngau tagona-tina
ilogu ibuku kam ki kateka tamoata teke giriki negu ngaliliti. Maka ma
ngau negu-la giriki negu tago ulililti! 4 Ngau kilalangagu unanga ilogu
moarunga nge adoado-tina ka ieno. Ata nge tago upile ngau girikigu
tagotago. Tago! Tanepoa-la rube ka giriki negu ililiti be ipile diado
ki tago. 5 Bokaibe tamoata moaki teke giriki ne kaliliti nibe ngalako
bong-tina ne ngapura. Bong ono giriki lilitanga nge ngarapu-ba nibe
Tanepoa-ba ngapura. Bong ngaranao masa Tanepoa ngataguraki be
kana moarunga labudi zumzumkaki oabubukadia-lo dieno nge mangata
malama-lo ngananga, be tamoata labudi nedi ilodiatina-lo dieno nge
nganagupasi. Be bong ngaranao ka Nanaranga masa ngataguraki be
tamoata moarunga muzingadi ngatagadi be rakeaka ngandi.

6 Tarito, nge kam kana ka kana ngaedi keru Apolos omairuo ulakuaki
be ono omairuo tonanga kamadoki. Bokai masa pile ngaedi labudi
kamakauataki, "Mata moarunga adoado-la kamatagatagadi." Be tago
iboadu tamoata takaia atabala kamanangai be takaia kamabibiraki.
7 Bokai kamakaua: Naita ka iemaki-kaming be tamoata takadi atabaladi
kasoaki? Rakana teke kam-lo ieno nge tago Nanaranga-lo ka kadoki?
Be moimoi kana teke Nanaranga-lo kadoki, nge bakara ka neming-la
karaketuka-kaming, suri kana tago teke Nanaranga-lo kadoki bokana?

8 Ambe kana moarunga kareretaki nge kadoki-doi! Be ambe kolo-
kolona-lo be kaboadu-tina! Ambe kauasa-kama be anuatanepoa bokana
kapura! Iei! Urere-tina moimoi be anuatanepoa kamapura! Bokai
kamamuzi bokana nge ambe keka kam bokana be anuatanepoa bokana

tasukoaki-budu. 9 Ata kana tago bokai dieno. Suri nge keka ‘apostel’
ngena Nanaranga itaguraki be idoki-kama be dum salagalaga-lo
alaurituka inanga-kama be ono umoatea-ma dapura bokana. Lili-be-
matao ituiraki-kama be ‘enzel’ be tamoata moarunga arodi kitui be
dadedede-kama bokana. 10 Keka nge Kristus kanabe surima ngaongao
bokana, ata kam ambe Kristus-lo be kaua kadoki! Keka kaiboang nema
tago, ata kam kakaiboang! Keka dibibibiraki-kama, ata kam dimuamuaki-
kaming! 11 Kaituka-tina amari siriki ne ngaena-lo nge tole be madole
kimatemate. Kusi okoko nge masaredi ka dinangananga. Ramoramo-
ba ka dipapaliti-kama, be kimalabongbong-ba. 12 Kimamalomalo-tina
be ono nemai-la kidumaduma-kama. Bong dingesungesuaki-kama nge
Nanaranga kisinaunaui be imarouroudi. Bong sururu dianiang-kama nge
kikaikai be sururu ngaedi kidokidoki. 13 Bong arama digoalagoalangaki
nge pile ono ilo uianga ane kikatukatudi. Keka nge kateka ngae robuka-
ramo ne kaoa! Be imai be kaituka-tina bong ngaena-lo nge surima kateka
ngae moapuruka bokana.

14 Kana ngaedi bokai ugere-kaming nge tago ono miaka-maiakaming
kana ka bokai ugere! Tago! Nge suri natugu-tina bokana ka mangmang
ung-kaming. 15 Moimoi Kristus-lo kasoaki nge ‘10,000’ tamoata
diaurogurogu-kaming, ata tama-ming tago kokoko disoaki. Ngau-la ka
tama-ming. Kristus ara-nao ka Pile Uia ueluaka-kaming be tama-ming
upura. 16 Bokai ka ngau bokai uakoro-kaming: muzingagu kamaitaita be
kamatagatagadi. 17 Nge bokai ka Timoti unepi be makara ngapura-kaming
kana. Ngai nge natugu-tina be urerereretakia-tina, be Tanepoa malipi ne
nge iadoadoraki-tina uia. Ngai ngapura-kaming masa soakingagu Kristus
Iesus-lo nge ngailo-kauataki be kamakaua. Soakingagu Kristus-lo ngaedi
nge ege-ege ‘sios’ moarunga-lo usulesuletaki be datagatagadi kana.

18 Kam alu ilo-ming dipile ngau tago makara mpura kana be ambe
pangana-ming dipatungaki. 19 Ata Tanepoa irere nge masa saringatuka
makara mpura. Be bong makara upura nge tamoata panganadi patu
bokana ngaedi nge tago pilengadia-la ka mkauataki kana. Kaiboang nedi
nangatadi nge mkauataki kana be. 20 Maka ma anua ono Nanaranga
ngatanepoa kana nge tago pile-la ka dieno. Tago. Kaiboang bibia ka
makara dieno. 21 Rakana karere? Kalaua ono mpaliti-kaming kana nge
teke mdokidoki be mpura, ki reretaka mata be ilogu malielie-ba nge
mdokidoki be mpura?

Mata Goalakana-tina Teke Korin-lo Emaka Ipura

5 1 Ambe pile bokai ulongo muzi goalakana-tina teke mara-ming
ipura. Muzi bokainaina nge igoala-tina. Be tamoata Nanaranga
pilenga tago ditagatagadi nge tago diememaki. Bokainatuka ulongo:
Tamoata teke ambe tama roa alauri iuati nge ibagai. 2 Muzi bokai mara-

ming dieno nge masa baituka be neming-la kamaraketuka-kaming? Tagonatina-la ka iado! Bokai nge ilo-ming dagoala-ramo be tamoata kana bokainaina iemaki nge kamataoni be moaki mara-ming isukoaki! 3 Ngau moimoi tamoatagu tago makara isoaki, ata mariabakagu nge makara sakeming-o isoaki. Bokaibe nge suri makara sakeming-o usoaki bokana be ambe tamoata giriki ngaedi iemaki nge giriki ne ululiti be ambe moatubu ono unangalako. 4 Bong Tanepoa neda Iesus Kristus ara-nao be kaepurari nge ngau mariabaka-gu mara-ming isoaki, be Tanepoa Iesus kaiboang ne nge marada dieno. 5 Bokaibe tamoata ngae kamadoki be Satang kamani be kusi be kania moarunga muzigoala odio dieno ngaedi nge gamanadi dapura. Bokai masa alauri Tanepoa Bong ne biabia-o nge mariabaka uketa ngapura.

6 Bokaibe mata goalaka bokai mara-ming ieno nge tagona-tina iuia neming-la kamaraketuka-kaming! Pile tekedi bokai dieno nge kakauataki, " 'Is' mukumuku godoki be 'palaua' zaiza gobairi-budu nge 'palaua' ngadodoraki." 7 Bokaibe 'is' goalaka muzigoala mata ono ieno ngae nge kamapasiki be kamarokaki. Bokai masa kam 'bereti' oauoau uarikadi 'is'-di tagotago kamapura be giriki tago teke omingo ngaeno, ngau ukauataki-kaming bokana. Bakara, Kristus ambe Nanaranga tabangakani ipura. Kristus ka 'Pasoba' moanako neda be ngai ka tabangaka ipura. 8 Bokaibe 'Pasoba' moanako neda ngae nge 'bereti' 'is' tagotago ane tarakeaki. 'Bereti' bokainaina-lo nge giriki tago teke ieno, be pile moimoi be kalingo ka ieno. Moaki 'bereti' 'is' toiraira ieno ane be 'Pasoba' moanako neda ngae taemaki. 'Bereti' toiraira bokainaina-lo nge muzi goalakadi moangi be emakadi dipurapura be mata goalakadi moarunga dieno.

9 Norane be ugere-kaming nge bokai ura-kaming, "Tamoata pogiza mata goalakadi ditagatagadi nge moakina-tina kasaringadi." 10 Nge tago tamoata maka Nanaranga mata ne tago ditagatagadi ka urangakidi moaki kasaringadi. Moimoi tamoata bokainaina nge pogiza mata goalakadi diememaki, dianakonako, kana kokoko nemiadi direrere be moarupu be aem-kai dirakerakeaki. Bokaibe tamoata bokainaina kamasibongakidi kana nge kateka ngae mata ne moarunga kamarokaki-tina be daleua. 11 Ata ngau tamoata ururangakidi moaki kasaringaringadi nge tamoata bokainaina: Masa taritoka-ming kana dakilakila-kaming, ata mata goalakadi ngaedi diememaki: pogiza mata goalakadi, kana kokoko nemiadi direrere, moarupu be aem-kai dirakerakeaki, tamoata takadi aradi digoalagoalangaki, dang kakai disingsing be diboangboang, be dianakonako. Tamoata bokainaina zaiza nge moakina-tina kasoakiria be kamoanako-budu.

12 Maka ma bokai kamakaua: Ngau tagona-tina uboadu tamoata tago 'sios'-lo disoaki nge giriki nedi mliliti. Ata kam kaboadu tamoata 'sios'-lo disoaki

giriki nedi kamaliliti. 13 Nanaranga ka tamoata tago ‘sios’-lo disoaki nge giriki nedi ngaliliti kana, Nanaranga-la ‘Buku’ ne ipile bokana, “Tamoata mata goalakadi iememaki nge kamataoni be moaki mara-ming isukoaki.”

Tarito-kaming ‘Koto’takadi

6 1 Tamoata teke mara-ming taritoka teke diaru giriki nediaru teke ieno nge tagona-tina iboadu Nanaranga tamoata ne nganokulidi be ngalako be tamoata Nanaranga tago ditagatagai giriki ne dadoraki! Tago iboadu bokai ngamuzi! 2 Tago kakaua ki? Nanaranga tamoata ne ka tamoata moarunga kateka ngaenao giriki nedi daliliti kana! Bokaibe, nge kam maka kateka ngae giriki ne kamaliliti kana ka tago kaboadu giriki mukumukudi kamadoraki ki? 3 Kam tago kakaua kita ka ‘enzel’ giriki nedi taliliti be tadoraki kana? Kita ‘enzel’ giriki nedi taliliti kana nge kita taboadu-tina giriki izamaizama kateka-o dipurapura nge tadoraki! 4 Ak, giriki mukumukudi bokai dapura masa tamoata ‘sios’-lo aradi tagotago-lo lakuakadi dapura be dadoraki ki? Tago iboadu! 5 Nge bokai upile nge kama-maia! Tamoata tago teke mara-ming kaua dienoni be iboadu giriki tarito-kaming rua maradi dieno nge ngadoraki ki? Teke baraoa isoaki! 6 Maka ma tarito-kaming teke ngataguraki be takaia ‘koto’-lo nganaguraki ngena giriki ngaedi kamadoki be tamoata Nanaranga lama tago diunani-lo kamalakuaki be dadoraki! Nge rakana muzi kata?

7 Bokaibe neming-la mara-ming kae‘kotokoto’taki nge neming ka mangata kananga-kaming kam ambe katamong. Bokai nge tamoata kata giriki teke iemakaniko nge moaki ‘koto’-lo kulakuaki. Giriki ne gobalaki-ba. Ibolesiko nge moaki ‘koto’-lo kulakuaki. Giriki ne gobalaki-ba. 8 Katagutaguraki be neming-la mara-ming kaebolebolesi be giriki kaememaki! Nge taritokaming-tina ma ka bokai kababasakidi!

9 Kam moimoi kakaua tamoata muzingadi goalakadi tago iboadu Nanaranga anua nena-lo dalako. Moakina-tina neming-la kakaboang-kaming. Tamoata pogiza mata goalakadi diememaki, moarupu dirakerakeaki, roti mata digamagamani be aine ki moane takadi zaiza dieneno-budu, moane nedia-la diapiapi be aine nedia-la diapiapi, 10 dianakonako, kana kokoko nemiadi direrere, dang kakai disingsing be diboangboang, tamoata takadi aradi digoalagoalangaki, be tamoata takadi kana nedi didokidokiledi nge tagona-tina iboadu Nanaranga anua ono ngatanepoa kanana-lo dalako. 11 Kam alu nge bokainaina-ming kaoa. Ata ambe asaka-ming dipura be kagoaza be tago muzigoala eruma ka kasoaki. Be dokia-ming dipura be Nanaranga tabangakadiani dipura be ambe ngaia-lo kasoaki. Be Tanepoa Iesus Kristus aranao be Nanaranga neda Oli Spirit nena-lo be ambe Nanaranga mata-nao kado.

Pogiza Mata Goalakadi

12 Tamoata teke masa bokai ngapile, “Ngau uboadu kana moarunga rerengagu-lo mememaki.” Nge moimoi, ata kana moarunga tago iboadu

dadumaiko. Ngau uboadu bokai mpile, “Ngau uboadu kana moarunga rerengagu-lo mememaki.” Nge moimoi, ata ngau tago iboadu kana teke mlikitakini be dududu kana mpura. 13 Be tamoata teke masa bokai ngapile, “Kangkang nge dabulikida kandi, be dabulikida nge kangkang kandi.” Nge moimoi, ata Nanaranga masa ruoti-doi be ngagamang-diaru.

Tamoata teke-teke tamoatada nge tago ono pogiza mata goalakadi taememaki kana. Tago-tina. Tamoatada nge ono Tanepoa tamalipilipini kana. Be Tanepoa masa tamoatada ngamalipilipidi. 14 Nanaranga kaiboang ne ane be Tanepoa mate-lo be imarangaki, be kita masa kaiboang ne ane be ngamarangaki-kita. 15 Tago kakaua tamoata-ming nge Kristus kania kaoa? Bokaibe, nge masa baituka be Kristus kania teke godoki be aine pogizagiza teke kania zaiza gonanga-budu? Tagonatina-la ka iboadu! 16 Bokai kakaua ki tago? Tamoata teke ne tamoata idoki be aine pogizagiza teke diaru itekenana-diaru nge ambe teke dipuraru. Tago rua. Nanaranga ‘Buku’ ne mangata-la ka bokai ipile, “Diaru masa tamoata teke ngapura.” 17 Ata tamoata naita Tanepoa diaru dietekenanairu masa mariabaka Tanepoa diaru daetekenanairu.

18 Bokaibe pogiza mata goalakadi kamasegeaki-tina. Muzigoala takadi tamoata diememaki nge eluku tamoatadi-o ka dieno. Ata tamoata pogiza mata goalakadi iemaki nge ne tamoata ka igoalangaki. 19 Kakaua ki tago kam tamoata-ming nge Oli Spirit pera ono rakeaka ne? Ngai ka iloming-lo isukoaki, be Nanaranga ka Oli Spirit iang-kaming. Kam nge tago neming-la ka kanem-kaming. Nanaranga ka inem-kaming. 20 Be tago ramoramo-ba ka inem-kaming. Tago. Zazanga bibia-tina ane izaza-kaming be inem-kaming. Bokaibe tamoata-ming ane be Nanaranga ara kamarakerakeaki!

Roti Mata

7 1 Kodeka pile kagerena nge mkatu-kaming kana. Roti mata kategiaki nge bokai mkatu kana: Tamoata tago iroti nge iuia-tina. 2 Nge moimoi, ata pogiza mata goalakadi dilaba-tina. Bokaibe moane moarunga nge roa-ming otioti-doi, be aine moarunga nge roa-ming otioti-doi. 3 Moane nge roti mata kamatagatagadi be roa-ming ainekadi kusi-ming kamaniandi be ono rerengadi damamambuaki. Be aine nge bokaina-la roa-ming moanekadi kusi-ming kamaniandi be ono rerengadi damamambuaki. Moane be aine moaki kusi-ming kadokimatematedi be tago roa-ming kaniandi. 4 Bokai kamakaua: aine rotiroti kusi-ming nge tago neming-la rube-ming kusi-ming. Tago. Kusi-ming nge roa-ming moanekadi kandi. Bokainatuka-la, moane kusi-ming nge tago neming-la rube-ming kusi-ming. Tago. Moane kusi-ming nge roa-ming ainekadi kandi. 5 Bokaibe kamaeno-buduru kana nge takaia moaki isege ki kasegedoiru. Moaki. Bong kasumoala-doiru be ono muku kamaraboru kana

nge iboadu kamasegeru. Ata alauri nge kaba kamaeneno-buduru. Bokai masa Satang tago iboadu ngatoi-kamingru, bakara kam ramoramo-ba ka kusi-ming rerengadi katagatagadi. 6 Pile ngaedi bokai upile nge tago uakangao-kaming be kamaroti kana. Tago. Ngena ono ka mangmang ung-kaming. 7 Ngau urere kam moarunga nge ngau bokana tago rotiroti kamasoaki. Ata kita teke-teke nge Nanaranga lumaluma nem-nem be iang-kita. Teke lumaluma bokainaina iani, takaia lumaluma takaia iani.

8 Kodeka kosikosi be narenare mradi kana. Bokaina-ba tago rotiroti kasoaki nge iuia, ngau-la tago rotiroti usoaki bokana. 9 Ata kusi-ming rerengadi tago kaboadu kamadokimatedi kana nge iuia-tina kamalako be kamaroti. Kamasoaki-ba be kamakapoarapoara takana! Karoti nge iuia.

10 Kam rotiroti nge ngau bokai ura-kaming. Ki tago ngau ka ura-kaming, Tanepoa ka ira-kaming. Aine rotiroti moaki roa ipereki. 11 Roa ipereki nge kosikosi-ba ngasoaki. Tago nge kaba ngamule roana-lo be pile dadorakiru be dasoaki-uiaru. Be moane moakina-tina teke roa isegeaki.

12 Be kam taka-ming moarunga nge bokai mra-kaming kana. (Nge ngau pile negu. Tago Tanepoa ne.) Taritokada kata roa aineka Kristus lama tago iunani be isumoala taritokada-la ngae diaru dasukoakiru kana nge moane moaki aine isegeaki. 13 Be bokainatuka-la, marauda kata roa moaneka Kristus lama tago iunani be isumoala marauda-la ngae diaru dasukoakiru kana nge aine moaki moane isegeaki. 14 Labu ne nge bokai: Moane Kristus lama tago iunani, ata roa aineka diaru ditaga-buduru bokana moane ambe Nanaranga idokamai be ambe Nanaranga-lo ka isoaki. Bokainatuka-la, aine Kristus lama tago iunani, ata roa moaneka diaru ditaga-buduru bokana Nanaranga ambe idokamai be ambe Nanaranga-lo ka isoaki. Tago bokana nge ambe natu-ming Nanaranga mata-nao tago dagoaza. Ata nge ambe kana bokai dieno bokana natu-ming ambe Nanaranga mata-nao digoaza.

15 Ata moane ki aine kata Kristus lama tago iunani be roa ngapereki kana nge iboadu ngapereki. Kana bokai dipura nge moane ki aine Kristus lama iunani nge tago iboadu aine ki moane ipereki nge ngadokimatei. Nanaranga irere ilo uia-lo tasukoaki kana ka ikila-kita. 16 Bokai kamakaua: Kaiko aine kata moane bokainaina kuati be kurere sakem-lanao ngasoaki kana nge baituka be kukaua roam masa gouketi? Ki kaiko moane kata aine bokainaina kuati nge baituka be kukaua roam masa gouketi?

Nanaranga-la Rerengana-lo Kamasukoaki

17 Kita moarunga nge Nanaranga-la ikila-kita be tasukoaki bokana tasukoaki. Be soaki bakarairai kaoana-lo tasukoaki kana be Tanepoa iang-kita nge soaki-la ngarana-lo tasukoaki. Mata ngae ka ‘sios’ moarunga-lo usulesuledi. 18 Tamoata kusi korotototo kata ka kilaia

ipura nge moaki itaguraki be kusi-korototo mata kilala ne kusi-nao ieno nge igamani. Be bokainatuka-la, tamoata kusi tago korotototo kata ka kilaia ipura nge moaki itaguraki be kusi korototoka ipura. 19 Maka ma kusim korototoka ipura ki kusim tago korototoka ipura nge kana-ba! Kana kanabiabia nge Nanaranga mata ne tagadi dapurapura. 20 Baituka kusukoaki be Nanaranga ikilaiko nge soaki-la bokainaina-lo gosukoaki. 21 Kaiko dududu kata ka Nanaranga ikilaiko ki? Nge kana ngae moakinatina ilom ibukutaki! Ata kaba bokai kuita zala nem ka ipura be ono iboadu gorubetakiko be rerengam-lo gosukoaki kana nge iuia-tina. Gopisoasoa! 22 Maka ma dududu kata ka Tanepoa ikilai nge ambe Tanepoa irubetaki be rerengana-lo ialalale. Be tamoata bokainaina nge Tanepoa ne. Be bokainatuka-la, tamoata naita rerengana-lo ialalale be Tanepoa ikilai nge ambe Kristus dududu kana ipura. 23 Bokai kamakaua: Kam zazanga bibia-tina ane ka zaza-ming dipura. Bokaibe moaki kaba kamule be tamoata dududu kandi kapura. 24 Taritokagu, kam teke-teke nge Nanaranga-la zaiza kamasukoaki. Baituka kasukoaki be ikila-kaming nge bokaina-la kamasukoaki.

Kosikosi Be Narenare

25 Kodeka tegi neming takaia mkatungi kana. Aine barasi be moane amuna masa baituka? Tanepoa mata ne tago teke kam kanabe irangakana. Ata nge Tanepoa ilo-taga ne ane be pile mpile kana nge iboadu odio taduasare.

26 Kaituka-tina nge moatubu bibia-tina dieno. Bokaibe ngau ilogu ipile bokaina-ba kasoaki nge iuia. 27 Naita tekem roam otioti? Moaki zala kulelei be ono roam kusegeaki. Naita tekem kosikosi kusoaki? Moaki zala kulelei be kuroti. 28 Ata kaiko ambe kuroti nge tago muzigoala kata ka kuemaki. Be aine kosikosi kata iroti nge tago muzigoala kata ka iemaki. Ata tamoata naita iroti masa giriki kokoko-tina soakingana-lo ngaitaita. Bokai ka pile upile ngaedi nge ono giriki ngaedi tago kamaita kana ka uraka-ming.

29 Taritokagu, pile ambe upile labudi nge bokai: Bong tago sasalagatina ka dieno. Kaituka be ngalako nge bokai kamamuzimuzi: Kam moarunga nge Tanepoa rerenga aro-ming kamananga be kamatagatagadi, neming rerenga-ming dalauri. Moane rotiroti nge moaki rotiroti bokana disukoaki, 30 tamoata ilodi dinodonodo nge moaki ilodi nodonodo bokana disukoaki, suridi diuiauia nge moaki suridi diuiauia bokana disukoaki, kana dizaza nge moaki nedi bokana dizaza, 31 be tamoata maka katekakana malipi nedi diememaki nge moaki izama-tina-izama kateka-kana malipi nedi diememaki. Maka ma kateka kaituka-tina tea ipurapura bokana nge ambe ileualeua.

32 Ngau urere ilo-buku moaki teke iloming-lo ieno. Bokainatuka mtonanga: Tamoata kosikosi nge Tanepoa-la malipi ne ka ilo ibuku-

bukutaki, bakara ngai Tanepoa ngailo-uiai kana ka ipipi. 33 Ata tamoata rotiroti nge kateka-la ngae malipi ne ka ilo ibukubukutaki, bakara ngai roa ngailo-uiai kana ka ipipi. 34 Bokaibe rerenga nge dimasare-ramo. Aine kosikosi ki aine barasi nge Tanepoa-la malipi ne ka ilo ibukubukutaki. Ngai rere ne biabia-tina nge ere-tamoata be ere-mariabaka be Tanepoa-la malipi ne ngaememaki. Ata aine rotiroti nge kateka kana-la ka ilo ibukubukutaki, bakara ngai roa ngailo-uiai kana ka ipipi.

35 Pile ngaedi upilepile nge ono mduma-kaming kana ka upilepile. Tago babari kaoa bokana ka unanga-kaming. Ngau urere mata adoadodi kamatagatagadi be kamaememaki. Be ere-moarungaming be Tanepoa malipi ne kamaememaki. Kana teke ngarepeki-kaming be ilo-ming ngarape-ramo takana!

36 Tamoata teke natu aineka barasi teke kosikosi-ba isoaki be ilo bokai inangai, “Nge tago iuia natu-gu isoaki-ba be ambe iaine-bia. Kana teke memaki.” Be rakana ngaemaki kana nge rerengana-la. Be itaguraki be natu aineka iaka-rotingaki nge tago muzigoala ka iemaki. 37 Ata tamoata ilo ere-moarunga be itekenanai, be tago akangaoia ipura be rerenga moarunga-lo be natu ngadokimatei be tago ngaroti kana nge kana iauia ka iemaki. 38 Pile ngaedi bokai miaka-tukuradi: Tamoata naita natu aine-ka iaka-rotingaki nge iuia, ata tamoata natu tago iaka-rotingaki nge kaba iuia-tina!

39 Nge aine rotiroti ka mra-kaming kana: Bong roam moane moauriuri isoaki nge moane-la ngae ka roam. Alauri roam moane ngae imate nge iboadu rerengam-lo kaba goroti. Ata tamoata gouati kana nge Tanepoa lama iunania-la ka iboadu gouati. 40 Ata aine bokainaina kosikosi-ba isoaki nge iuia. Bokai masa suri dauiauia-ba. Nge ngau ka ilogu bokai ipile. Be ngau ilogu bokai unangai Nanaranga Oli Spirit ne ngau-lo isoaki ka pile ngaedi iana.

Kangkang Moarupu Tabangakadiadi Dipura

8 1 Kodeka kangkang ambe moarupu tabangakadiadi dipura mrangaki kana. Kita takaua kita moarunga nge kaua dieno-kita. Nge moimoi, ata kaua bokainaina nge tamoata diememakidi be ono nedia-la diraketukatukadi. Ata reretaka mata ka kana moarunga iaka-lalabati. 2 Tamoata naita ilo ipileni ngai kana teke ikauataki nge isi kana maka ngakauataki kana nge tago ikauataki. 3 Ata tamoata naita Nanaranga irereretaki nge Nanaranga tamoata ngae ikauataki.

4 Bokaibe kangkang ambe moarupu tabangakadiadi dipura rangakadi nge ngau bokai mpile kana: Kita takaua moarupu nge kana kalingo tagotago kata anunuka. Nge maleng-ramo kaoa. Be kita takaua Nanaranga tekena-la ka isoaki. 5 Kana-ramo kokoko “nanaranga” kana rangakadi dipurapura lang-lo be kateka-o disoaki. Moimoi “nanaranga”

be “tanepoa” bokainaina kokoko-tina disoaki. 6 Ata kita takaua
Nanaranga kalingo nge tekena-la. Ngai ka Tamada, be ngai ka kana
moarunga iemaki. Be ngaia-la kana ka kita tasoaki. Be Tanepoa nge
tekena-la, Iesus Kristus. Ngai ara-nao ka kana moarunga emakadi dipura,
be ngai ara-nao ka kita tasoaki.
7 Ata tago tamoata moarunga ka pile ngaedi dikauataki. Tamoata alu
nge moarupu-la tagadi ka diamang ngena kaituka-tina kangkang ambe
moarupu ditabangakidi dakang kana nge ilodi bokai dananga, “Nge
moarupu kangkang kandi.” Ilodi sikitadi nge isi tago dizama uia. Bokaibe
ilodi bokai dinangananga, “Kangkang ngaedi diaka-bolo-kama.” 8 Ata
kita takaua kangkang tago iboadu daduma-kita be Nanaranga zaiza
soakingada dadoraki. Bokaibe kangkang bokainaina tago takang masa
rakana teke Nanaranga-lo ieno tago iboadu tadoki? Tago-la. Be kangkang
bokainaina takang masa rakana teke Nanaranga-lo tadoki? Nge tago.
9 Ata kaba kamaitaita uia! Rerenga-ming bokainaina kamatagatagadi
be tamoata isi lama uniangadi tago dikai-uia kamaemakidi be
muzigoala daemaki takana! 10 Kam kakaua kangkang ambe moarupu
tabangakadiadi dipura kakangkang ki tago kakangkang nge kana-ba.
Ata tamoata isi kana ngaedia-lo ilo tago izama uia moarupu keda nedia-
lo kamamoanakonako be ngate-kaming takana! Bokai ite-kaming nge
kodeka kaiboang ngadoki be ono kangkang moarupu tabangakadiadi
dipurapura nge ngakangkang kana. 11 Bokaibe taritoka-ming ngae ilo
isi tago izama uia nge kaua neming ngaedi ka dara-leuai kana! Maka
ma ngaia-tina kana ka Kristus imate, (ata kauanga-ming ngaedi ane ka
ngai kapakai.) 12 Bokai kamuzi nge ambe taritoka-ming ka muzigoala
kaemakani. Bokai nge ambe lama unianga isi tago dikai uia nge
kaduaposa be kodeka kaingadi dileua. Be nge tago ngaia-la ka muzigoala
kaemakani. Nge Kristus ka muzigoala kaemakani be. 13 Bokaibe ngau
urere ilo-ming bokai kamalelenaki: kangkang bokainaina ka ukang be
taritoka-gu uemaki be muzigoala zalakana-lo ilako nge moakina-tina
ngado ukangkang. Bokai masa taritokagu tago memaki be muzigoala
zalakana-lo ngalako.

‘Apostel’ Iboadu Rakana Dadoki

9 1 Kodeka ‘apostel’ngagu mrangaki kana. Ilo-ming dipile ngau tago
uboadu ilogu sikita rerenga mtagai be rakana teke rerengagu-lo
memaki ki? Ngau uboadu! Ilo-ming dipile ngau tago ‘apostel’ kata ki?
Ngau ‘apostel’ kata! Maka ma negu matagu-lo Tanepoa neda Iesus ute!
Be kana takaia ono negu mrangaka ngau moimoi ‘apostel’ kata nge
neming-la kaituka soakinga-ming Kristus-lo kamaita! Ngau ka mara-ming
Tanepoa malipi ne uemaki, be malipi negu dikalingo nge kam kaituka
Kristus lama kaunani! 2 Tamoata takadi masa dapile ngau tago ‘apostel’

kata, ata kam kakaua ngau moimoi be ‘apostel’ kata! Maka ma kam mara-ming ka malipi negu ‘apostel’ bokana uememaki be Kristus lama kaunani! Bokaibe ono moarunga dakaua ngau moimoi be ‘apostel’ nge kam-la ka date-kaming!

3 Bokaibe bong tamoata alu malipingagu ‘apostel’ bokana disurusurukaki nge negu-la bokai uoioiaka: 4 Ngau umalipi-kaming bokana, iboadu-tina kam-lo kangkang be dang kanagu malipingagu bubunadi bokana mdoki! 5 Ngau uboadu-tina roagu teke Kristus lama iunani nge mbagabagai, be kam kangkang be dang kamaniani! ‘Apostel’ takadi, Tanepoa tarina-tina, be Pita nge roadi dibagabagadi. 6 Ki masa kerua-la Barnabas ka kangkang be dang kanamairu kanabe kimalipilipiru ua?

7 Bokainatuka mtonanga be kamakaua: Tamoata koai-lo eunung nangata iboadu nena-la ngazazazai? Tamoata nangata uma kana ngadoki, ata kangkang ipuraki nge tago iboadu teke ngakani? Tamoata nangata mang ilikiliki, ata tago iboadu mang kana teke ngakani?

8 Nge tago kana izamaizama emakadi dipurapura-la ane ka tonanga uemaki! Tago. Moses Mata nena-lo nge kana ngaedi dieno be. 9 Moses Mata nena-lo bokai dieno, “ ‘Bulumakau’ ‘uit’ iduaposaposa be patudi ipasipasi nge aoa moaki kuauri.” Bokai nge ilo-ming ba dipile? Nge ‘bulumakau’ ka ilo iandi ka bokai ipile ki? Tago-la! 10 Nge kita ka ilo iang-kita ka bokai ipile ki? E! Moimoina-tina kita kana ka pile ngaedi geretadi dipura. Bokaibe muzi teke bokai ieno: Tamoata uma-lo igimoa be tamoata kangkang iuaroe nge ilo-diaru bokai dinangaru, “Malipinga-mairu bubunadi bokana masa kangkang alu kanamairu gadokiru.” Nge bokai ka uma ngaena-lo dimalipiru. 11 Bokai kamakaua: Keka ambe Oli Spirit kangkang kana mara-ming kilikiri. Bokai nge kateka kana oti be malipingama bubunadi bokana kikeliaki nge masa dilaba-tina be tago kaboadu kamang-kama ki? 12 Tamoata takadi nge kasumoala be duma kandi, ak keka bakarairai kaoa ka tago duma kang-kama? Keka malipi bibia mara-ming kiemaki be malipingama bubunadi bokana iboadu-tina be duma bibia-tina kamang-kama!

Ata keka tago kitaguraki be kana keka kiboadu kam-lo gadoki nge kikeliaki. Tago-tina. Bokaibe moimoi moatubu kokoko-tina kita, ata kikai be kimalipilipi-la. Tago kirere kana bokainaina teke Kristus Pile Uia ne zalaka ngaono. 13 Moimoi kam kakaua tamoata Nanaranga pera nena-lo dimalipilipi nge kangkang kandi Nanaranga pera nena-lo ka didokidoki. Be tamoata bagi ono tabataba aningao tabataba diememaki nge tabataba alu ka didokidoki be dikangkang. 14 Be bokainatuka-la, Tanepoa ambe pile kaiboangdi bokainatuka inanga, “Tamoata Pile Uia mangata dirangarangaki nge malipingadi bubunadi bokana kana moarunga ono soakinga nedi nge Pile Uia-lo dadokidoki.”

15 Ata kana ngaedi ngau uboadu-tina kam-lo mdoki kana nge tago teke
udoki. Be bokai ugere nge tago kana kam-lo tago udoki ka ukelikeliaki!
Tago-tina. Ngau tago urere tamoata teke malipingagu ngazazadi. Bokaibe
umate nge iuia! Maka ma tago urere tamoata teke pilengagu ngaedi
“ngau malipingagu bubunadi tago ukelikeliaki” nge ngadoki be ngara-
leuadi! 16 Ngau tago uboadu Pile Uia mangata urangarangaki ngena
negu-la mraketukaia. Malipi ngae nge tagona-tina iboadu emaka msege.
Maka ma Pile Uia tago mangata urangarangaki nge umakadoma-tina!
Mleua-la be kana! 17 Rerengagu-lo be malipi ngaedi uememaki nge
iboadu zazanga negu mkeliaki. Ata nge tago rerengagu-lo ka umalipilipi.
Nanaranga ka malipi bibia ngaedi iana. 18 Bokai nge zazanga nangatadi
masa mdoki? Zazanga negu nge bokai: Pile Uia mangata urangarangaki
nge tago iboadu tamoata urangarangakadia-lo zazanga mdokidoki.
Bokai masa kana ngau uboadu-tina dia-lo mdoki kana nge tago iboadu
mkeliaki.

19 Ngau moimoi rerengagu-lo usukoaki. Tago tamoata teke dududu
kana. Ata ngau negu-la be unangaia be moarunga dududu kandi upura.
Bokai masa tamoata kokoko-la be muasadi be Kristus-lo damai. 20 Bong
Iuda maradi usukoaki nge Iuda-la soakingadi bokana usukoaki. Nge ono
Iuda kokoko mrepekidi be Kristus-lo damai kana ka bokai umuzimuzi.
Ngau moimoi Moses Mata ne tago erumadi usoaki. Ata bong tamoata
Moses Mata ne ditagatagadi maradi usukoaki nge dia-la soakingadi
bokana usukoaki. Nge ono mrepekidi be Kristus-lo damai kana ka
bokai umuzimuzi. 21 Bokainatuka-la, bong Ungguma Takadi zaiza
usukoaki nge dia-la soakingadi bokana ka usukoaki. Nge ono Ungguma
Takadi mrepekidi be Kristus-lo damai kana ka bokai umuzimuzi. Ata
bong Ungguma Takadi maradi usukoaki nge Nanaranga mata ne tago
uduaposaposa be muzigoala uememaki. Maka ma ngau Kristus mata
ne erumadi ka usoaki. 22 Tamoata lama uniangadi isi tago dikai uia
maradi usukoaki nge dia-la bokana ka usukoaki. Nge ono mrepekidi
be Kristus-lo damai kana ka bokai umuzimuzi. Muzi moarunga-lo nge
tamoata sakedi-o usukoaki nge muzingadi utagatagadi. Be ono alu
Kristus ngauketidi kana nge zala moarunga bakarairai nge utagatagadia-
doi. 23 Pile Uia kana ka kana moarunga ngaedi uememaki. Bokai masa
tamoata Pile Uia lama diunani be lili-nao be marou dadoki kana nge
ngau masa di zaiza be marou ngaedi alu mdoki.

24 Kam kakaua tamoata dapanana kana nge kokoko dipapanana,
ata tekena-la ka kana dauasai kana be dipapanana nge ngadoki kana.
Bokaibe kam panana kaikai kamaemaki be masa kana kamauasai kana
nge kamadoki. 25 Tamoata moarunga dapanana kana nge ditoto-tina
uia. Ditoto-tina uia be kauta moare oti emaka ipura nge dadoki kana.
Kana ngae tago iboadu ngaeno-salaga. Ata kita nge kana nem-kueno

ieneno tadoki kana ka panana ngaena-lo tasili. 26 Nge bokai ka ngau tago
tamoata ramoramo-ba ipapanana bokana upapanana. Ngau adoado-la
upapanana be daga ono manubu kana nge utagatagai. Ngau tago tamoata
eunung ramoramo-ba luma irorokaki bokana lumagu urorokaki. 27 Tago-
tina. Ngau negu tamoatagu sururu uianiani be ambe uemaki be dududu
kanagu bokana rerengagu itagatagadi. Bokaibe bubuna negu ono tamoata
be aine takadi Pile Uia ngae mangata urangakadi bokana nge tago urere
mdokipakai! Mpi be mdokia-soasoa!

Moarupu Rangakadi

10 1 Taritokagu, ngau urere tubuda toira Moses ditagai nge ilo-ming
dandi. Di moarunga nge oaru-doi eruma disoaki be ibagabagadi,
be di moarunga nge makasi biabia Daradara nge ditotoki. 2 Oaru be
makasi ngaedia-lo disili be ono rukuadi dipura bokana be Moses ditagai.
3 Di moarunga nge Nanaranga kangkang ne dikani, 4 be di moarunga nge
Nanaranga dang ne dising. Dang dising ngae nge Nanaranga patu nena-lo
ka ipusika be ege-ege ibagabagadi be dialalale. Patu ngae nge Kristus. 5 Ata
tamoata be aine ngaedi muzingadi nge Nanaranga tago ilo iuiataki. Nge bokai
ka dimate-ramo be tamoatadi matedi nge ege-ege lulu kaba ngaradia-lo dieno.

6 Kana ngaedi nge kita ono tonanga tadoki kana ka bokai dipura. Bokai
masa tago iboadu di muzingadi tatagadi be kana muzi goalakadi odio
dieno nge taememaki. 7 Moarupu moaki karakerakeaki, di alu dimuzi
bokana. Nanaranga 'Buku' ne bokai ipile, "Tamoata be aine disoakiria be
dimoanako be dang dising be dituirake be dioagu." 8 Kita moaki pogiza-
ramo mata taememaki, di alu dimuzi bokana. Bokai dimuzi be amari
teke ilona-lo nge '23 tausen' moarunga dimate. 9 Nanaranga moaki tatoi,
di alu dimuzi bokana. Bokai dimuzi be moata dipura be tamoata be
aine Nanaranga ditoi nge diumoatedi. 10 Be moaki katotoi, di alu dimuzi
bokana. Bokai dimuzi be Mate 'Enzel' itaguraki be iara-leuadi.

11 Kana ngaedi bokai dipuradi be ono kita tonanga tadoki be tago masa
di nanau talako be taleua. Be nge bokai ka kana ngaedi geretadi dipura.
Be kana takaia nge bokai: ono adoado tasukoaki kana ka mangmang
diung-kita. Maka ma kita nge bong ono manubunga saringa ka tasoaki.

12 Bokaibe tamoata naita ilo ipileni ngai ikai-uia be ituitui nge kaba
ngaitaita uia! Toitoi teke ngatoi be ngatapulo takana! 13 Toitoi moarunga
kadokidoki nge izamaizama tamoata moarunga dipurapuradi bokana
ka kadokidoki. Ata Nanaranga pile moimoibe ipile nge iememaki be
dikalingolingo. Bokaibe ngai tago iboadu ngalikitaki-kaming be toitoi
kaiboang neming ane tago kaboadu kamauasadi nge teke ngatoi-kaming.
Ata bong toitoi bokainaina teke ipura-kaming masa kaiboang ngam-
kaming be ono toitoi ngae kamasibongaki, be zala ngang-kaming be
toitoi ngae kamairatui.

Moarupu Kangkang Kandi Be Tanepoa Moanako Ne

14 Bokaibe, ruangagu negu, moarupu nanaranga neming bokana
rakeakadi nge kamairatudia-tina. 15 Kam tamoata ilo-ming otioti bokana
ka ura-kaming. Neming-la be pilengagu kamaliliti. 16 Sema ono Tanepoa
moanako ne biabia taememaki nge ilo-ming dani. Bong sema ngae tadoki
be ono 'uain' tasing kana nge iloda bokai tananga: Kristus muzigoala neda
kanabe daraka isuburaki. Be Nanaranga taperui be kodeka ono tasing.
Bokai tamuzi be ono tarangaki-kita kita tekeda be Kristus daraka isuburaki
nge tanegea-budu. Muri nge 'bereti' taking-kotokotoi be ono tarangaki-
kita kita tekeda be Kristus tamoata ka moarunga zaiza be takani. 17 Bokai
kamakaua: moimoi 'bereti' tekena-la ka kita kokoko tanegei, kita nge
tamoatada teke. Bakara, kita moarunga nge 'bereti' teke ka tanegei.
18 Israel ilo-ming dandi. Tamoata Nanaranga tabataba ne dikangkang
nge bagi ono tabataba emakadi dipurapura-lo dituitui be didumaduma.
Nge ono takaua di nge Nanaranga zaiza tekedi bokana. 19 Bokai nge
baituka upilepile? Kangkang moarupu tabangakadiadi dipura nge
takadia-ba ki? Ki upile moarupu nge moimoi be kalingodi? 20 Tago-tina!
Ngau pilengagu nge bokai: Tamoata maka moarupu tabataba dieleluakidi
nge tago Nanaranga ka dianiani. Tago-la. Nge mariaba goalakadi ka
tabataba dianiandi. Bokaibe ngau tago urere mariaba goalakadi mata
nedia-lo kamasili. 21 Tagona-tina iboadu Tanepoa sema kanana-lo 'uian'
kamasing be kaba kamalako be mariaba goalakadi sema kandia-lo 'uain'
kamasing! Be tagona-tina iboadu Tanepoa kangkang ne kamakani be
kaba kamalako be mariaba goalakadi kangkang nedi kamakang. Tagona-
tina iboadu bokai tamuzimuzi! 22 Bokai tamuzimuzi nge ono Tanepoa
uananga ka tarurumeng. Kamaraia? Masa kita kaiboang neda ngai
kaiboang ne diuasadi ki? Tago-la!
23 Pile tekedi bokai dieno, "Kita taboadu rakana teke taemaki." Nge
moimoi, ata kana moarunga tago uia-doi. Alu goalakadi. "Kita taboadu
rakana teke taemaki," ata kana moarunga tago iboadu dadumakita-doi.
Alu tago uia. 24 Bokaibe tamoata lama diuni nge teke-teke moaki ilodi
bokai dinangananga, "Kana uia ono negu-la mdumaia nge mememaki."
Ngau urere ilodi bokai dananganga, "Kana uia ono tamoata takadi
mdumadi kana nge mememaki."
25 Pile negu ono kangkang moarupu tabangakadiadi dipura rangakadi
nge bokainatuka mambuaki kana: Bokainatuka kamamuzimuzi: Ngado
teke kate be kamazazai kana nge kamazazai. Moaki kategi moarupu
tabangakadiadi ipura ki tago. Kamategitegi be pile takadiaba-lo dakatu-
kaming be ono ilo-ming sikitadi dasururu takana! 26 Maka ma Nanaranga
'Buku' ne bokai ipile, "Kateka ngae be kana moarunga ono dieno nge
Tanepoa ne."

27 Bokaibe tamoata Nanaranga pilenga tago itagatagadi kata ialulukaming be moanako nena-lo kalako nge rakana aro-ming dinangai nge kamakania-ba. Ilo-ming sikitadi bokai kamananga takana, “Nge tago iuia kangkang bokainaina gakang!” 28 Ata tamoata teke itaguraki be bokai ira-kaming, “Kangkang ngaedi moarupu tabangakadiadi dipura,” nge moaki kakang. Tamoata ira-kaming kanabe be moaki kakang. Maka ma ngai ilo sikita bokai inangai, “Nge tago iuia kangkang bokainaina gakang.” 29 Bokaibe, nge ngai ilo sikita kana ka bokai upile. Tago kam kana ka bokai upile.

Ata kam teke-teke masa neming-la bokai kamapile, “Nge bakara ka tamoata takaia ilo sikita ngau rerengagu ngarangaki tago diuia? 30 Maka ma ngau Nanaranga uperui ka umoanako. Nge bakara ka tamoata takaia kana ambe uperutaki lilidi-o be ngaebuloia?”

31 Bokaibe rakana kakani, ki kasing, ki kaemaki nge ono Nanaranga ara atabala nangaia ngapura kana ka kaemaki. 32 Be moaki tamoata teke kaemaki be itamong. Iuda kata, ki Ungguma Takaia kata, ki Nanaranga ‘sios’ ne kata! Moaki be moaki-tina! 33 Ngau-la umuzimuzi bokana kamamuzimuzi. Ngau upipi-tina be zala moarunga utagatagadi be ono tamoata moarunga ilodi uiaka-uiauiadi. Ngau tago negu-la ilogu ianana be kana ono negu-la mdumadumaia kana nge uememaki. Tago. Ngau kana ono tamoata takadi mdumadumadi kana nge ka uememaki. Bokai masa uketadi dapura.

11 1 Kristus-la ono tonanga udokidoki bokana oguo tonanga kamadokidoki.

Nanaranga Rakeaka Mata

2 Ngau urakeakikaming-tina, bakara kana moarunga-lo nge ilo-ming dianana, be sule moarunga nge uiangkaming-la bokana katagatagadi.

3 Ata ngau urere ilo-ming bokai dakaua: Tamoata teke-teke pangana kandi nge Kristus. Aine pangana kana nge moane. Be Kristus pangana kana nge Nanaranga. 4 Bokaibe moane nangata pangana kukubati be lilibe-matao irabo ki Nanaranga pile ne mangata ipile nge ne pangana kana Kristus ka iruku-goalai. 5 Be aine nangata pangana tago kukubati be lilibe-matao irabo ki Nanaranga pile ne mangata ipile nge ne pangana kana ka iruku-goalai. Aine bokainaina nge ambe geleboaruia ipura bokana. 6 Aine pangana tago ikubatia-ra donga korota ngapura. Ata geleboaru be donga-koro nge kilala ono maianga kaoa nge pangana ngakubati! 7 Kodeka labu takaia bakara ka aine pangana ngakubati nge mrangaki kana: Moane tago iboadu pangana ngakubati, bakara nge Nanaranga zoka be kaiboang be malama ne ka moane-lo dipitikaoakaoa. Ata aine nge pangana ngakubati, bakara nge moane kaiboang be malama ne ka aine-lo dipitikaoakaoa. 8 Labu ne nge bokai: Moane nge tago aine kania

teke oti ka emaka ipura. Tago. Aine ka moane kania oti emaka ipura.
9 Bokainatuka-la, tago aine kana ka moane emaka ipura. Tago. Moane
kana ka aine emaka ipura. 10 Labu ngaenao ka aine pangana ngakubati
be ono kilala ne bokana ngai moane eruma ka isoaki. Be nge tago kana-
la ngae, 'enzel' masa kaba bokai daita aine ngae nge moane eruma ka
isoaki.
11 Ata Tanepoa tamoata be aine ne maradi nge bokainatuka ilo-ming
kauakaua: Aine tago iboadu nena-la rube ngasukoaki. Be bokainatuka-
la, moane tago iboadu nena-la rube ngasukoaki. 12 Maka ma aine nge
moane kania kata ane ka emaka ipura, be moane nge aine ka inekiaki.
Ata kana moarunga nge Nanaranga-lo ka dipura. 13 Bokaibe neming-la be
kana ngae kamaliliti. Ilo-ming bakara dipile? Nge iuia ki tago Nanaranga
rakeaka ngapurapura be aine teke pangana tago kukubati ngatui be
ngarabo? 14 Kita-la tamoata izamaizama muzingada nge kamaita be ono
kamakaua. Moane donga biabia nge tea tago dauia. 15 Ata aine donga
biabia nge nena-la ngaraketukai. Donga biabia nge kukubata ne bokana.
16 Ata tamoata naita kana ngae ngaegoretaki kana nge ngau bokai mpile
kana: Keka Nanaranga 'sios' ne zaiza nge mata ono Nanaranga rakeaka
ipurapura takaia tago ieno-kama.

Tanepoa Moanako Ne Biabia

17 Singara pile kodeka mrangaki-kaming kana nge ambe tago ono
mrakeaki-kaming kana. Bakara, bong Nanaranga 'sios' ne bokana be
kaepurapurari nge tago muzi uia kapupuraki. 18 Pile matamatanatuka
ulongo nge bokai: 'sios' teke bokana be kaepurapurari nge pile
kaebulobulongaki be neming-la kaduararamoaki-kaming. Be bong ngau
pile ngaedi ulongo nge upile pile ngaedi masa muku kalingodi! 19 Nge iuia
neming-la bokai kaenegenegei be ono mangata kaba taita naita-guma ka
Nanaranga rerenga ditagatagadi. 20 Bong kaepurapurari nge tago Tanepoa
Moanako ne biabia ka kakangkani. Tago-la. 21 Bong kamasoakiria be
kamamoanako kana nge kangkang kanam be kania ka kapurapuraki.
Tago kaerapurapungi! Bokaibe alu toletole dasoaki, be alu 'uain' biabia-
la dasing be daboang. 22 Nge bakara ka bokai? Suri pera kana-ming ono
kamamoanako be dang kamasing kana nge tago bokana kamuzimuzi!
Ki suri Nanaranga 'sios' ne kamasegeaki be kamaruku-goalai be ono
tamoata kangkang kandi tagotago kamaka-maiadi bokana! Ilo-ming
dipile ngau masa bakara mra-kaming? Masa ara-ming mrakeaki ki? Tago
be tago-soasoa! Tagona-la ka ara-ming mrakeaki kana!
23 Bakara, ngau Tanepoa-lo pile udoki ka kam uiang-kaming. Pile
ngaedi nge bokai: Oabubu ono erekei luma-dio nangaia ipura-o nge
Tanepoa Iesus 'bereti' idoki 24 be Nanaranga iperui be ikingkotoi be
bokai ipile, "Nge ngau tamoatagu, be kam kanaming. Be ono ilo-ming

danana kana nge moanako ngae kamaememaki." 25 'Bereti' dikania-doi nge sema bokainatuka-la idoki be bokai ipile, "Sema ngae taoa oauoau Nanaranga kam zaiza iemaki, be darakagu ane be uauri be udokimatei. Bong kasingsing nge ilo-ming danana." 26 Bokaibe bong nangatanao 'bereti' ngae kakangkani be sema ngae ono 'uain' kasingsing nge Tanepoa matenga ka mangata karangarangaki nibe ngalako nena-la be kaba ngamule.

27 Bokaibe tamoata naita mata goalakadi itagadi be ramoramo-ba be Tanepoa 'bereti' ne ikani be sema kana ane 'uain' ising nge Tanepoa ne tamoata be daraka ka muzigoala iemakidi. 28 Bokai ka tamoata naita 'bereti' ngae ngakani be sema ngae ane 'uain' ngasing kana nge nena-la ilo moarunga ngaliliti noko. 29 Maka ma tamoata naita Tanepoa moanako ne ngae tago ikilalangi be imoanako be 'uain' ising nge ne ka moatubu ono ilakuaki. 30 Nge bokai ka kam kokoko-tina ambe kamore be kakoalai-ramo, be alu ambe kamate. 31 Bokaibe matamata be neda-la taliliti-kita mua noko Tanepoa moanako ne taememaki nge ambe Nanaranga tago ngaliliti-kita be moatubu odao nganangalako. 32 Ata nge iuia Tanepoa ambe ililiti-kita be moatubu iang-kita. Tago bokana, nge ambe kateka ngae zaiza be taleua.

33 Bokaibe, taritokagu, bong kaepurari be Tanepoa moanako ne kamakani kana nge kamaerapungi noko. 34 Be tamoata naita tole imate nge pera kanana-lo be ngamoanako noko ngapura. Bokai masa bong kaepurari nge giriki tago teke kamaemaki Tanepoa moanako nena-lo. Be bokai masa Nanaranga giriki neming tago ngaliliti.

Kana takadi masa makara mpura noko miadoraki.

Oli Spirit Lumaluma Ne

12 1 Taritokagu negu, kodeka Oli Spirit lumaluma ne ka mrangaki kana. Ngau urere bokai kamakaua pile ngaedi nge kalingodi otioti. 2 Kam kakaua bong tamoata Nanaranga tago lama diunani bokana kasukoaki nge moarupu matedi ka dibagabaga-kaming. Be nge kana ngaedi ka zala tagongana-lo dilakuaki-kaming. 3 Be nge labu ngaenao ka ngau urere bokai kamakaua: Tamoata maka Nanaranga Oli Spirit ne ibagabagai nge tago iboadu bokai ngapile, "Iesus ngesuaka ipura." Bokainatuka-la, tamoata tago teke iboadu nena-ba bokai ngapile, "Iesus ka Tanepoa." Oli Spirit tamoata ngae ibagabagai ka iboadu bokai ngapile.

4 Oli Spirit lumaluma ne nge nem-nem be dieno, ata Oli Spirit tekena-la ka lumaluma bokainaina inegenege. 5 Malipi nge kokoko be nem-nem be taememaki, ata Tanepoa tekena-la ka malipini ipurapura. 6 Be baituka malipi ngapura kana nge kokoko be nem-nem be dieno, ata Nanaranga tekena-la ka kaua ianiang-kita be tamalipilipi.

7 Bokai kamakaua. Tamoata teke-teke-lo nge Oli Spirit nena-la be mangata inanganangai. Nge ono tamoata moarunga dumadi dapura

kana ka tamoata teke-teke-lo nena-la mangata inanganangai. 8 Tamoata
tekena-lo nge kaua malaidi iani, be takaiana-lo nge kaua bibia iani.
Ata Oli Spirit tekena-doi ka lumaluma ngaedi iandiaru. 9 Be Oli Spirit
tekena-doi ka tamoata teke lama unianga iani, be Oli Spirit-la ngae ka
tamoata takaia kaiboang ono moremore aka-uiakadi iani. 10 Tamoata
teke-teke nge lumaluma bokai ianiandi: teke kaiboang ono Nanaranga
kilala ne iememaki, takaia ono Nanaranga pile ne mangata inangananga,
takaia kaiboang ono pile ngakauakauataki mariaba goalakadia-lo ka
dipurapura ki Oli Spirit-lo ka dipurapura, takaia ono iboadu pile takadia-
lo ngapilepile, be takaia ono pile takadi labudi nganagupasipasi. 11 Ata
nge Oli Spirit tekena-la be ngaia-la ka kana moarunga ngaedi iememaki.
Rerengana-lo be tamoata teke-teke nge lumaluma bokainaina ianiandi.

Tamoatada Teke, Ata Kaniada Kokoko

12 Kita tamoatada nge kana tekena-la kata, ata kania kokoko. Moimoi
kania kokoko, ata diekapotaki be tamoata tekena-la dipuraki. Be Kristus
nge bokainatuka-la. 13 Kita moarunga nge Oli Spirit tekena-doi ane ka
tamoata tekena-lo rukuiadalako dipura. Kita Iuda, Ungguma Takadi,
dududu be tago dududu nge Oli Spirit teke ka aniada ipura be dang
bokana tasing.

14 Ilo-ming dakaua. Tamoatada nge kaniadi tago teke-teke. Tago.
Kaniadi kokoko. 15 Bokaibe tamoata teke ae ngataguraki be bokai ngapile,
“Ngau tago luma be masa tamoata kania teke.” Bokaina-ra ngapile, ata
tago iboadu ae malipi nedi iememaki nge ngairatudi. 16 Be tamoata kungi
ngataguraki be bokai ngapile, “Ngau tago mata be masa tamoata kania
teke bokana msoaki.” Bokaina-ra ngapile, ata tago iboadu kungi malipi
ne iememaki nge ngairatudi. 17 Tamoatada ere-moarungadi matada-
doi masa rakaniada-lo talongolongo? Be tamoatada ere-moarungadi be
kungida-doi masa rakaniada-lo kana boaudi daunung-kita? 18 Ata nge
tago bokai. Maka ma Nanaranga ka ne rerengana-lo be kaniada teke-
teke nge kabadia-lo inanga! 19 Ak, kaniada-la teke ka kaniada moarunga
malipi nedi idokidoki nge ambe tamoatada tagotago. Maka ma kaniada
nge ambe teke-la-teke! 20 Ata nge ambe kaniada nem-nem be dieno.
Bokaibe kaniada-ra kokoko, tamoatada tekena-la.

21 Matada tago iboadu luma-da bokai daradi, “Keka iboadu nemai-la
malipi moarunga gaemaki. Duma neming tago kirere.” Be pangana-da
tago iboadu ae-da bokai daradi, “Keka iboadu nemai-la malipi moarunga
gaemaki. Duma neming tago kirere.” 22 Tago iboadu bokai dapile. Maka
ma kaniada alu nge mareuadi. Moimoi kania-da ngaedi mareuadi, ata
kaniada ngaedi tago daeno nge tago iboadu tamoatada ere-moarungadi
nge malipi nedi daemaki. 23 Be kaniada kana-ba kana tarangaki-ma ka
muaka gegere ane be tadoraki kana. Be kaniada tago tangazimzimdia-

uia nge ka tangazimzimdia-uia kana. 24 Ata kaniada tangazimzimdia-uia
nge moaki tangazimzimdia-tina uia. Maka ma Nanaranga ka nena-la
be kaniada moarunga kabadia-lo inanga be ono kaniada muaka tago
odio dieno nge tamuamuaki kana. 25 Bokai masa kania-da moarunga
tago diboadu daenegei be nem-nem dalako. Tago. Kaniada teke-teke
masa kaniada takadi dailo-bukubukutakidi be dadoadorakidi. 26 Bokaibe
kaniada teke sururu idoki nge kaniada moarunga sururu dadoki-doi.
Be kaniada teke rakeaka ipura nge kaniada moarunga rakeaka ngae
dasuri-uiataki.

27 Bokaibe, kam moarunga nge Kristus tamoata, be kam teke-teke nge
Kristus kania teke-teke. 28 Bokainatuka-la, 'sios'-lo nge kita teke-teke
kabada-lo inanga-kita be tasoaki. Mumuatuka nge 'apostel,' muridi nge
'propet,' be di muridi nge tamoata Pile Uia disulesuletaki. Kodeka di
muridi nge bokainatuka dietagai be dilako: tamoata kilala kaiboangdi
diememaki, tamoata kaiboang dienodi be moremore diaka-uiauiakidi,
tamoata rangguma tamoata takadi didumadumadi, tamoata maka
tamoata takadi disingarangaradi, be tamoata maka pile takadia-lo iboadu
dapile. 29 Tamoata bokainaina nge teke-teke nem-nem be malipi nedi
aniadi dipura. Bokaibe tago moarunga-doi be 'apostel', ki 'propet' ki Pile
Uia disulesuletaki. Be tago moarunga be kaiboang ono kilala emaka
dienodi, 30 ki kaiboang ono moremore aka-uiakadi, ki kaiboang ono
pile takadia-lo pile, ki kaiboang ono pile labudi nagupasikadi dienodi.
Tago. 31 Ata lumaluma bokainaina nge aradi tago dilaba-tina. Ngau urere
lumaluma aradi bibia-tina kanabe kamamoatangtang.

Reretaka Mata

Nge kodeka zala iuia-tina ono lumaluma aradi bibia ngaedi kamadoki
kana nge mitiking-kaming.

13 1 Ngau uboadu tamoata be 'enzel' pile nedi mpilepile, ata reretaka
mata tago ienona nge pilengagu nge suri koamiru[a] ngakabakaba
bokana, ki dabi ngapakipakira bokana. 2 Ngau uboadu pile mumuakadi
mpilepile, be uboadu kana moarunga labudi miamang be kaua moarunga
mkauataki, be uboadu lama uniangagu dakai-tina be buku bibia
msadisadiaki, ata reretaka mata tago ienona nge ngau kanaba-tina.
3 Ngau uboadu kana negu moarunga tamoata kana nedi tagotago miandi,
be di kanabe negu-la mdoka be eoa-lo mbulaia, ata reretaka mata tago
ieneona nge tagona-tina iboadu kana ngaedi muku dadumaia.

4 Reretaka mata ienoniko nge tago iboadu oaikiki-la be namam
ngarara, ilom uarika, tago iboadu gomangazingazi, panganam tago
iboadu ngapatupatungaki, tago iboadu nem-la goraketukatukaiko,

---

[a] **13:1** koangkoang

5 tamoata takadi tago iboadu ramoramo gobabasakidi, kapisa mata tago
ngaenoniko, tago iboadu ilom ngarara, be tago iboadu tamoata takadi
giriki diemakiniko nge ilom-lo godokimatedi ki tago sesu muku ilom
ngandi. 6 Reretaka mata ienoniko nge mata goalakadi tago iboadu gosuri-
uiauiataki. Tago-tina. Mata uia moimoi be kalingodi ka gosuri-uiauiataki
kana. 7 Reretaka mata ienoniko nge tago iboadu tamoata takadi mata
goalakadi diemakiniko nge gorangaki, lama gouni tamoata takadi muzi
uia-la daememakiniko, ilom rerenga nge Nanaranga tamoata takadi
ngadumadi be Kristus-lo dasukoaki, be tamoata takadi gorerereretakidia-la,
soaki uia-lo ki soaki tago uia-lo nge gorerereretakidia-la.

8 Reretaka mata nge nem-kueno ieneno. Ata kana takadi masa
damanubu. Kana bokainaina: 'Propet' bokana be Nanaranga pilenga
mangata rangakadi, kaiboang ono iboadu pile takadia-lo pile
ngapurapura, be kaua moarunga. 9 Maka ma kita lumaluma neda ono
kaua tadokidoki be ono 'propet' bokana Nanaranga pilenga mangata
tararangaki nge kapapadia-ba kaoa. 10 Ata alauri masa kana adoado
kalingo otioti ngapura. Be bong ngaranao masa kana kapapadi daleua.

11 Ngau isi natu-muku nge natu-muku bokana upilepile, natu-muku
bokana ilogu ulelelenaki, be natu-muku bokana ilogu unanganangai. Ata
kaituka ambe utamoata, be natu-muku muzingadi urokaki. 12 Kaituka
bong ngaedia-lo nge Nanaranga kana ne moarunga suri anunukadia-ba
bokana ka taitaita. Ata alauri masa Nanaranga tatalari be lili taita. Be
kana kaituka kapapadia-ba bokana takauataki masa moarungana-doi be
takauataki, Nanaranga-la ere-moarungada be ikauataki-kita bokana.

13 Ata kaituka-tina nge kana toli-la ngaedi ilogu ianiandi: Kristus lama
unani ipurapura, Nanaranga-lo kana uia dokiadi kana be tarapurapu, be
reretaka mata. Mata ngaediato maradi nge reretaka mata-la ka ilabatuka.

Oli Spirit Lumaluma Ne Kaba Alu

14 1 Reretaka mata zala ne kamatagatagaia-la, be ilo-ming moarunga
nge Oli Spirit lumaluma ne daniandi be kamadoki kana be
kamapipi. Ata Oli Spirit lumaluma ne ilo-ming daniania-tina kana nge
Nanaranga-lo pilenga dokiadi be mangata rangakadi. 2 Maka ma tamoata
naita kaiboang ono iboadu pile takadia-lo ngapilepile dienoni nge tago
tamoata zaiza ka dipilepile. Tago. Nge Nanaranga diaru ka dipilepileru.
Nge moimoi, bakara tamoata tago teke iboadu ngakaua rakana kata
ka irangarangaki. Nge pile kalingodi labudi zumzumkaki ka Oli Spirit
kaiboang nena-lo be ipilepile. 3 Ata tamoata naita Nanaranga-lo pile
idokidoki be mangata irarangaki nge tamoata ka idumadumadi be ono
iaka-kaikaidi, ono iaka-sakulikulidi, be ono ilo iaka-uiauiadi. 4 Tamoata
naita pile takadia-lo ipilepile nge nena-la ka idumai, ata tamoata naita
Nanaranga-lo pile idoki be mangata irarangaki nge 'sios' ka idumai. 5 Nge

iuia kam moarunga nge pile takadia-lo kamapilepile. Ata rere negu bibiatina nge Nanaranga-lo pile kamadokidoki be mangata kamararangaki. Tamoata naita Nanaranga-lo pile idokidoki be mangata irarangaki nge tamoata naita pile takadia-lo ipilepile iuasai. Ata tamoata teke isoaki be iboadu pile ngabuiri be moarunga dakaua nge iuia. Bokai masa 'sios' ngadumai.

6 Bokaibe, taritokagu, makara mpura be pile takadia-lo upilepile, nge masa baituka be mduma-kaming? Tago sesu-la be ka mduma-kaming kana! Nanaranga pile ne kaoa mangata unanga, ki kaua kaoa, ki pile mumuakadi kaoa, ki sule kaoa masa iboadu odio mduma-kaming. Ak, pile takadia-lo upilepile nge tagona-la ka mduma-kaming kana! **7** Kana aburodi tagotago odio mtonanga be takaua. Gopu teke eura ngapura ki oagu teke palita ngapura masa baituka be moasi labudi takaua? Malonga ma ngatagadia-uia masa takaua! **8** Ki koai kana be tamoata teke giramo nganangai, ata koai ara tago itugania-uia, nge masa baituka be takaua taeung kana? **9** Nge kam nge bokainatuka-la, pile takadia-lo kapilepile masa baituka be kana karangarangaki nge tamoata takadi dakauataki? Tagona-la be dakaua kana! Pilenga-ming masa darake be daleua-ba! **10** Kateka ngaenao nge pile kokoko-tina nem-nem be dieno, ata tago teke labu tagotago. **11** Bokaibe tamoata teke pile takadia-lo iraraia be tago ukaua nge ngau akerengagu kata. Maka ma tago ukaua rakana kata ka irangarangaki. Be tamoata iraraia nge akerenga kana mrangaki. **12** Be kam nge bokainatuka-la ka kasoaki. Kam karerere Oli Spirit lumaluma ne kamadoki kana nge lumaluma ono 'sios' dumaia be ngalaba kana nge dokiadi kana be kamapipi.

13 Labu ngaenao ka bokai mra-kaming kana: tamoata naita pile takadia-lo ipilepile nge ngaraborabo be masa lumaluma ono pile labudi pasikadi ania ngapura. **14** Bakara, pile takadia-lo uraborabo nge moimoi mariabakagu ka iraborabo, ata ilogu moarunga nge kalingo tagotago. **15** Bokai nge masa rakana memaki? Mariabakagu-lo ka uraborabo nge ilogu moarunga ane be mraborabo kana, be ono tamoata takadi dakaua. Mariabakagu-lo ka umoasimoasi nge ilogu moarunga ane be moasimoasi kana, be ono tamoata takadi mdumadi kana. **16** Maka ma mariabakaminglo be pile takadia-lo Nanaranga karakerakeaki be kaperuperui, nge masa baituka be tamoata takadi mara-ming disoaki daduma-kaming be Nanaranga kamarakeaki? Pile kapilepile tago dikaua masa baituka be peru neming-lo daduma-kaming? **17** Moimoi rabo neming ono perunga ngae nge iauia-tina, ata tamoata takaia tagonatina-la ka kudumai.

18 Ngau Nanaranga uperui, bakara ngau uasa-kaming be pile takadia-lo pile kokoko uiamang. **19** Ata bong 'sios'-lo be Nanaranga rakeaka ipurapura be pile kilidi lima-la ane be tamoata be aine uraradi iboadu dalongo be dakaua nge iuia. Ak, utaguraki be pile kilidi 'tausen' teke

upile, ata tamoata be aine uraradi tago dikaua nge tagona-tina iuia!
Maka ma tago dikaua rakana kata ka urangarangaki! 20 Taritokagu, ilo-
ming moaki natu-muku bokana. Moimoi, muzi goalakadi emakadia-lo
nge ilo-ming natu-muku bokana. Ata kana uia moarunga-lo nge ilo-ming
damalai-tina. 21 Nanaranga 'Buku' nena-lo bokai dieno,

"Tanepoa bokai ipile, 'Tamoata pile takadi dipilepile be tamoata pile
akerengadia-lo dipilepile ane be masa tamoata ngaedi mradi. Pile-
ra mradi, ata tago masa dalongo.' " (Ais 28:11-12)

22 Bokaibe, Oli Spirit lumaluma ne ono pile takadia-lo pile ipurapura
nge ono tamoata lama tago isi diuni Nanaranga kaiboang ne daita kana
ka pile takadia-lo pile ipurapura. Tago tamoata lama diuni kana ka pile
takadia-lo pile ipurapura. Ata lumaluma ono Nanaranga-lo pile dokiadi
be mangata rangakadi nge tamoata lama diuni kana ka Nanaranga
pilenga mangata rangakadi dipurapura. Tago tamoata isi lama tago diuni
kana ka bokai muzi ipurapura. 23 Be bong kam moarunga 'sios' bokana
kamaepurai be moarunga pile takadia-lo kamapilepile, be tamoata alu
pile kapilepile tago dikaua ki tamoata lama isi tago diuni dapura masa
dapile kam kangao! 24 Ata bong kaepurari be tamoata lama tago isi iuni
ki tamoata Nanaranga pilenga tago isi ikauataki teke Nanaranga pilenga
kapilepile be ilongori-kaming masa ilo bokai ngalelenaki, "Moimoi ngau
muzigoala ememaki." Pilenga-ming ilongo ma ka masa giriki ne daliliti,
25 be lubu ne zumzumkaki moarunga masa mangata-lo nangadi dapura.
Bokai masa ngaboadukuria be Nanaranga ngarakeaki be mangata bokai
ngapile, "Moimoina-tina Nanaranga makare mara-ming isoaki."

Nanaranga Adoado-la Rakeaka Ngapurapura

26 Taritokagu, masa bakara tapile? Bong kaepurari be Nanaranga
kamarakeaki kana nge teke masa moasi ono Nanaranga rakeaka
ngaenoni, takaia masa sule-pile daenoni, takaia masa kana maka
Nanaranga mangata inangani nge daenoni, takaia masa pile takadia-lo
ngapile, be takaia masa Nanaranga pilenga labudi nganagupasi. Kana
ngaedi moarunga nge emakadi dapura be ono 'sios' dumaia ngapura. 27 Be
tamoata alu pile takadia-lo dapile kana nge moaki kokoko dipile. Rua
ki toli nge iboadu. Be moaki bong-doi teke ditui be dipile. Teke ngapile
ngamanubu be kodeka takaia ngatui be ngapile. Be tamoata takaia
masa ngatui be pile ngabuiri be moarunga dalongo. 28 Ata tamoata pile
ngabuiri kana tago teke mara-ming isoaki nge tamoata pile takadia-lo
ipilepile nge moarunga mata-mingo ngamoadubulae be nena-la ilona-lo
be Nanaranga diaru daepileiru.

29 Kana takaia nge bokai: Tamoata rua ki toli Nanaranga-lo pile
didoki nge iboadu datui be mangata darangaki. Be kam moarunga nge
kamasoaki be pilengadi kamaliliti. 30 Ata bong kaepurari be kasoaki

be teke mara-ming pile tekedi kaitukatina-la ka Nanaranga mangata inangani nge tamoata itui be ipilepile nge ngamoadubulae. 31 Maka ma kam moarunga nge kaboadu pile Nanaranga-lo kadoki nge mangata kamarangaki, ata teke-teke kamatuitui be kamapilepile. Bokai masa moarunga sikeng uia dalongo be kaiboang dadoki. 32 Tamoata Oli Spirit lumaluma ne ono Nanaranga pilenga mangata rangakadi dipurapura dienodi nge tago ramoramo ka dituitui be dipilepile. Bong nangatadi ono datui be pile damarangaki ki dadokitoto nge diamang. 33 Maka ma Nanaranga tago ramoramo-ba ka imuzimuzi. Tago-la. Ngai ilo-uialo ka isukoaki.

Bong Nanaranga ‘sios’ ne kaepurapurari 34 nge aine damoadubulaelae-ba. Moaki sesu dipilepile. Be Iuda-la Mata nedi ipile bokana moaki sesu kana tekena-lo dimua. 35 Kana teke dakauataki kana nge pera-lo be roadi moanekadi dategidi. Bakara, aine teke itaguraki be ‘sios’-lo lili-be-matao ipile nge maia kana-tina biabia.

36 Pilengagu ngaedi kaengaki ki tago? Bokai nge bakara ilo-ming dipile? Ilo-ming dipile kam-lo ka Nanaranga pilenga labu inangai ki? Ki kam-lanalo ka pilenga dipura, be tamoata takadia-lo tago dipura? 37 Bokaibe, tamoata naita ilo ipileni ngai Nanaranga pile ne mangata irarangaki ki Oli Spirit lumaluma ne idoki nge iboadu ngapile pile ngau ugeregere-kaming nge Tanepoa sikeng ne. 38 Ata tamoata bokainaina pile tago idoki nge kamamurinai be moaki sesu kalongolongori.

39 Bokaibe, taritokagu, Nanaranga pile ne mangata rangakadi kana be kamamoatangtang. Ata tamoata pile takadia-lo dipilepile nge moaki kababababaridi. 40 Kana moarunga nge adoado-la be nedi kabadia-lo be kamaememaki.

Kristus Mate-lo Maranga

15 1 Taritokagu, nge kodeka Pile Uia milo-kauataki kana. Pile Uia ngae ka mangata urangaka-kaming, be nge Pile Uia ngae ka kadoki be ono kaduasare be lama unianga-ming dikai. 2 Karere Nanaranga muzigoala-lo ngauketiketi-kaming kana nge Pile Uia ngae ka kamadokimatei kana. Ata urangakakaming-la bokana kamadokimatei. Moaki pile takadia-ba katagadi. Pile Uia ngae tago kadokimatei nge lama unianga-ming kalingo tagotago. Ambe kamamalo-ba.

3 Maka ma pile ngau Tanepoa-lo udoki-ma ka kam ura-kaming. Pile ura-kaming maradi kana kana-tina biabia nge Kristus kita muzigoala neda lilidi-o ka imate, Nanaranga-la ‘Buku’ ne dipile bokana. 4 Imate, be kumraka ipura be amaridi toli muridi be kaba mate-lo be marangaka ipura, Nanaranga-la ‘Buku’ ne dipile bokana. 5 Mate-lo be imarang nge Pita ipurakani, be alauri nge tagataga ne kulemoa-be-rua ipurakadi. 6 Alauri nge kababe tagataga ne ‘500’ moarunga bong-doi teke ipurakadi.

Tagataga ne ngaedi nge kokoko-tina isi nedi uia disoaki, ata alu ambe dimate. 7Kodeka alauri nge Zems ipurakani, be kaba alauri nge ‘apostel’ ne moarunga ipurakadi. 8Alaurituka nge ngau ipurakana. Ata tago ‘apostel’ takadi bokana ipurakana. Maka ma tago ukatiuana-uiani, oaikiki-la be ipurakana be ‘apostel’ upura, suri natu-muku kalea ne tago isi irokaboaduaki be nekiaka ipura bokana.

9‘Apostel’ moarunga maradi nge ngau aragu ialaurituka. Ki moakina-tina ‘apostel’ kana rangakagu ipura! Maka ma ngau ka Nanaranga ‘sios’ ne sururu uaniani! 10Ata Nanaranga marou ne tadokidoki-ba ane be idumaia be kaituka ngau surigu bokainaina. Be marou ne tadokidoki-ba iana ngaedi nge tago dileuaba. Dikalingo-la be! Moimoi malipi bibia-tina uemaki be ‘apostel’ moarunga uasadi. Ata nge tago ngau kaiboang negu-lo be uemaki. Tago-tina. Nge Nanaranga marou ne tadokidoki-ba ka ngau iana be odio umalipi. 11Bokaibe, nge kanaba naita ka Pile Uia mangata irangaki, ngau ki di nge kana-ba. Kana kanabiabia nge Pile Uia ngae ka mangata rangaka ipura, be ono kam Kristus lama kaunani.

Matemate Mate-lo Be Marangadi

12Bokai kamakaua: Keka pile mangata kipilepile be kalongo nge Kristus mate-lo be maranga. Nge baituka ka kam alu kapile matemate tago iboadu damarang? 13Matemate tago dimarangrang moimoi kana kapile nge Kristus tago mate-lo be imarang! 14Ak, Kristus tago moimoi be mate-lo be imarang nge keka pile mangata kirarangaki nge tago iboadu tamoata teke dadumai. Nge kana-ba kata! Be kam lama unianga-ming nge kalingo tagotago. 15Ata kaba kana kanabiabia ono matemate tago dimarangrang tarangaki kana nge bokai: Nemai-la mangata kinanga-kama keka Nanaranga kiboliboliaki. Maka ma keka ka Nanaranga bokai kirangaki Kristus mate-lo be imarangaki! Matemate moimoi be tago dimarangrang nge Nanaranga Kristus tago mate-lo be imarangaki. 16Moimoi matemate tago dimarangrang nge iboadu bokai tapile, “Kristus imate be tago marangaka ipura.” 17Bokaibe Kristus moimoi be tago marangaka ipura nge lama uniangaming-lo nge kamamalo-ba. Lama unianga-ming kalingo tagotago! Be isi muzigoala neming-lo ka kasoaki! 18Ak, Kristus tago mate-lo marangaka ipura nge tamoata lama diunani be ambe dimate nge ambe dileua. 19Bokaibe soakingada kateka-onaona-la kana ka iloda moarunga Kristus-lo tanangalako be tarapurapu nge bokai kamakaua: tamoata moarunga kateka-o maradi nge kita ambe taduasisiki.

20Ata pile moimoi be kalingodi nge bokai: Kristus moimoina-tina mate-lo be marangaka ipura. Kristus mate-lo be marangaka ipura be ono takaua uia matemate masa marangakadi dapura. 21Bakara, mate nge tamoata teke ka ipuraki. Be bokainatuka-la, mate-lo be marang

nge tamoata teke ka ipuraki. 22 Bokainatuka mtonanga be kamakaua:
Adam Nanaranga pilenga tago ilongo bokana moarunga labunao dipura
masa damatemate. Be bokainatuka-la, Kristus Nanaranga pilenga
ilongo be itagadi bokana tamoata moarunga Kristus-lo dipura masa
marangakadi dapura. 23 Ata bong mate-lo be marangakadi dapura
kana masa nem-nem be bong nem-nem-lo be marangakadi dapura.
Matamatanatuka Kristus marangaka ipura. Alauri Kristus mulenga-
nao masa tamoata be aine ne marangakadi dapura. 24 Kodeka, alauri
masa lang be kateka manubungadi dapura. Bong ngaranao masa Kristus
ngataguraki be tamoata bibia ditanepoa, tamoata biabia dimuamua, be
tamoata kaiboang dienodi nge kaiboang nedi ngadokiledi be ngaia-la ka
ngatanepoa. 25 Maka ma Kristus masa ngatanepoa be kana moarunga
ngapapananuaki nibe Nanaranga ngataguraki be erekei ne moarunga
ngauasadi be ae babadia-lo nganangadi. 26 Erekei ne alalaurituka
ngauasai kana nge mate. 27 Maka ma Nanaranga 'Buku' ne bokai ipile,
"Nanaranga ambe kana moarunga idoki be ae babadia-lo inangaria." Pile
ngaedi "kana moarunga" nge ono takaua Nanaranga ara tago uarea-lako
ipura. Maka ma Nanaranga ka "kana moarunga" Kristus ae babadia-lo
nganangaria kana! 28 Ata bong Nanaranga kana moarunga Kristus ae
babadia-lo inangaria masa Kristus ngataguraki be nena-la ngadoki be
Nanaranga eruma nganangai. Bakara, Kristus nge Nanaranga Natu. Be
Nanaranga masa kana moarunga ngatanepoadi.

29 Ak, matemate tago kaba dimarangrang kana tapile nge bakara ka
tamoata matedi aradi-o be tamoata nedi uia rukuadi dipurapura? Alauri
kaba tago damarang kana nge bakara ka rukuadi dipura? 30 Ak, keka
'apostel' be Kristus malipilipi kana kamate-kama! Kapile matemate tago
kaba dimarangrang nge bakara ka izamaizama keka nemai-la mate-
lo kizezeleki-kamailako be mate kitalatalaria-la? Maka ma Nanaranga
pilenga mangata kirarangaki nge tamoata takadi dierekeikei-kama be
umoatekamai-la ka kaba ieneno.

31 Taritokagu, izamaizama giriki uitaita nge mate saringa ka usukoaki!
Nge moimoi ka upile! Ata kam ambe Tanepoa neda Iesus Kristus ara-nao
kasoaki. Be kana-la ngae ka iememaka be ono negu-la uraketukatukaia.
32 Makare Epises anua-lo nge "gapaing kabukabu" zaiza kienuanuaki-
budu. Nge kateka-ba ngae soaki ne lili-nao ka "gapaing kabukabu" ngaedi
zaiza kieunung nge rakana iauia mdoki kana ka kieunung-budu? Ak,
tapile matemate tago kaba dimarangrang nge pile-ma ngaedi mtagadi,
"Tamoanakonako be dang tasingsing be surida dauiauia be tasoaki. Maka
ma zama tamate kana!"

33 Moakina-tina bolesa-ming dipura! Maka ma pile tekedi bokai
dieno, "Tamoata muzingadi goalakadi masa tamoata muzingadi uia
dagoalangakidi." Bokaibe tamoata bokainaina dabolesi-kaming takana!

34 Kamamarang-rake, be mata neming uia kamatagadi! Mata neming goalakingadi kamarokaki! Bakara, kam alu isi tago kakaua Nanaranga ilo baituka ilakolako! Nge ono miaka-maia-kaming kana ka bokai upile.

Tamoatada Mate-lo Be Damarang

35 Ata tamoata teke masa bokai ngategi, "Baituka be matedi marangakadi dipurapura? Masa teadi bakarairai?" 36 Ngaongao-ming! Bong kai-patu teke kateka-lo katanomi nge ngamoapuru noko ngarauposaki be ngadula. 37 Nge kai-patu ramo-ba kata ka katanomi. Masa mong patu kata ki, ki kai takaia kata patuna-ua? Ata alauri ngalaba nge tea tago kai-patu katanomi bokana. Tago. Tea takadia-ba. 38 Be bong ngalaba nge Nanaranga ka rerengana-lo be kusi bakarairai ngani kana nge ngani. Be Nanaranga ka kai-patu iememaki be kai bakarairai dapura kana nge dipurapura.

39 Kaba tonanga takaia memaki: Nanaranga kana moarunga kusidi nem-nem be inanga. Tamoata kusidi nedi be inangadi. Ngado kusidi nem-nem be inangadi. Mang kusidi nem-nem be inangadi. Be ika kusidi nem-nem be inangadi.

40 Ak, kana makatabala lang-lo dieno nge kusidi nedi be dieno, be kana makare kateka-o dieno nge kusidi nedi be dieno. Kana lang-lonalona kusidi malamangadi nge nem-nem be dieno, be kana kateka-o kusidi malamangadi nge nem-nem be dieno. 41 Amari kusi malamanga nge ne be ieno. Kalea kusi malamanga nge ne be ieno. Be goai kusidi malamangadi nge nedi be dieno. Ata goai teke-teke nge kulang nedi nem-nem be dieno.

42 Bokaibe mate-lo be marang nge bokainatuka-la ieno. Tamoata imate be kumraka ipura nge kusi masa ngamoapuru. Ata bong mate-lo be imarang masa kusi nem-kueno ngaeneno. 43 Bong kumraka ipura nge tea moangarurudi be koalaidi, ata bong marangaka ngapura masa tea kulanglang-tina be kaiboang bibia ngadoki. 44 Bong kumraka ipura nge tapou be mizaka otioti, ata bong marangaka ngapura masa Nanaranga kaiboang ne ono daeno be tapou be mizaka tagotago.

Moimoi tamoata nge kusida teadi rua. Kateka-onaona nge kateka onaona, be lang anua-lonalona nge lang anua-lonalona. 45 Maka ma Nanaranga 'Buku' ne bokai ipile, "Tamoata matamatanatuka emaka ipura Adam nge emaka ipura be moauriuri isoaki!" Ata Adam alalaurituka Kristus nge Nanaranga kaiboang ne ono moauringa tamoata be aine ianiandi. 46 Ata kusida ono lang anua-lo tasoaki kana nge Nanaranga tago iang-kita mua. Tago. Kusida ono kateka-o tasukoaki kana nge ka iang-kita mua. Alauri ka kusida ono lang anua-lo tasukoaki kana nge ngang-kita kana. 47 Bokai kamakaua: Nanaranga tamoata rua be iemakidi. Muamua gapugapu kateka-onaona ane ka iemaki be imate. Alalauri nge matemate maradi ka imarangaki be ambe kusi lang anua-lonalona idoki. 48 Bokaibe

kateka-tamoata moarunga nge suridi tamoata kateka oti emaka ipura bokana. Bokainatuka-la, tamoata moarunga maka tamoata lang anua-lonalona ditagai masa ngaia-la kusi lang anua-lonalona idoki bokana dadoki. 49 Bokaibe, kaituka nge surida kateka-tamoata emaka ipura bokana, ata alauri masa surida tamoata lang anua-lo be ipura bokana.

50 Taritokagu, pile urangaki ngaedi nge labudi bokai: Kana tapou be mizaka be dara oti emakadi dipura nge tago iboadu anua ono Nanaranga ngatanepoa kana nge ngadoki be nganemi. Tago-la. Bokainatuka-la, kana iboadu ngamoapuru be ngaleua nge tago iboadu kana nem-kueno ieneno nge ngadoki be nganemi.

51 Kamalongo! Pile labudi zumzumkaki tekedi mra-kaming kana. Kita moarunga masa tago tamate. Ata masa oaikiki-tina tatabuli be kusida takadia-ba tadoki. 52 Kana ngae puranga nge ngamaraka-tina kana, be marakanga nge suri matam-la gokingpisaki bokana. Tauru alalaurituka ngakaba masa kana ngae ngapura. Bong tauru ngakaba masa matedi damarang be nem-kusoaki dasukoaki. Be kita moarunga isi moauriuri tasoaki masa tatabuli be kusida takadia-ba tadoki. 53 Masa bokainatuka tatabuli kana. Kusida galagalaidi masa databuli be tago iboadu dagalagalalai. Be kusida matematedi masa databuli be tago damatemate. 54 Bokaibe bong kusida galagalalidi databuli be uia-la daeneno, be bong kusida dimatemate databuli be tago damatemate masa pile ngaedi Nanaranga ‘Buku’ nena-lo dieno nge dakalingo,

> “Nanaranga ambe mate iuasai.” (Ais 25:8)

55 Be pile takadi bokai dieno,

> “Mate, kaiboang nem ono uasanga inanga dieno? Mate, kaiboang nem ono sururu aninga inanga dieno?” (Osea 13:14)

56 Mate kaiboang ne ono sururu aninga nge muzigoala-lo ka idoki. Be muzigoala kaiboang ne nge Moses Mata nena-lo ka idoki. 57 Ata kita Nanaranga taperui! Ngai ka Tanepoa neda Iesus Kristus ara-nao be kaiboang ono uasanga ianiang-kita.

58 Bokaibe, taritokagu, kamakaiboang-tina. Kana moaki teke imoakusungaki-kaming! Izamaizama nge kamapipi be Tanepoa-la malipi ne kamaememaki, bakara kam kakaua kana moarunga Tanepoa malipi nena-lo be kaememaki nge kalingodi otioti. Tago iboadu kamamamalo-ba.

Nanaranga Tamoata Be Aine Ne Duma Nedi

16 1 Kodeka ‘mone’ ono Nanaranga tamoata be aine ne Zudea kaba-lo kamandi kana nge mrangaki kana. ‘Sios’ Galesia kaba-lo uradi bokana kamamuzi. 2 Bokai uradi: ‘Sande’ moarunga nge kam teke-teke ‘mone’ neming alu kamazagezageaki be daeneno. Bong nangata ‘mone’ kaita nge kokotangadi kamatagadi be alu kamazageaki be daeno. Bokai

kamakakabung be daeneno, be ramani upuraka-kaming masa aira kaba
'mone' kamakakabung. Ambe-ma kakabung-doi be dieno! 3 Be tamoata
alu kamanangadi be masa 'mone' kakabung be dieno nge Ierusalem
dalakuaki. Bokaibe bong upura masa 'pasi' teke mgereti be ono tamoata
ngaedi milo-kauatakidi be lumaluma neming ngaedi zaiza dadokidoki
be dalale. 4 Be makara usoaki be ilogu ipilena ngau labu negu iauia teke
ienona be Ierusalem mlako kana nge masa tamoata ngaedi dadainakina
be galale-budu.

Pol Sinau Ne

5 Ngau masa Masedonia kaba-lo mlako noko makara mpura, maka ma
zala Masedonia kaba-lo ilako nge mtagai kana. 6 Masa uanana muku
sasalaga baraoa makara sakeming-o msoaki. Ilogu ipile masa aoara bong
teke masa ere-moarunga be makara sakeming-o msoaki be mambuaki.
Bokai masa kaba inanga mlako kana nge kamadumaia be ono mialale.
Tago isi ukaua masa makara be inanga mlako! 7 Ngau tago urere naua-ba
bokana mkoale-kaming be mialale. Ngau urere uanana muku sasalaga
sakeming-o msoaki. Nge maka ma Tanepoa isumoalana ka masa uanana
muku sasalaga sakeming-o msoaki. Tago be tago!

8 Ata kaituka-tina masa makarena-la Epises anua-lo msoaki nibe bong
biabia ono Oli Spirit ibala ara Pentekos ngapura. 9 Bakara, Nanaranga
ambe zala iauia-tina iemakana be ono Epises anua-lo pilenga mangata
mrangaki kana. Moimoi erekei kokoko-tina disoaki be zalakagu dionono,
ata malipi ngaedi memaki-la be kana!

10 Timoti makara ipuraka-kaming nge kamadokia-tina uia be bong
mara-ming isoaki nge kusi moaki sesu imoatubu. Maka ma ngai nge
Tanepoa malipi ne isi iaka-lalabati-la, ngau-la bokana. 11 Bokaibe
moakina-tina teke dokia isege. Bong ngapereki-kaming kana nge ilo
uia-lo be kamanepi be ngalale. Bokai masa kaba ngau-lo ngamule uia.
Taritokada takadi zaiza ngamule kana be urapurapungi.

12 Kodeka taritoka-da Apolos mtegiaki kana. Upipi-tina be urarai be
taritokada takadi zaiza makara dapura be date-kaming kana. Ata ilo
ipileni kaituka-tina nge bong tago uia ono ngapura be ngate-kaming
kana ngae. Alauri ilo ipileni ambe bong uia dipurani masa ngapura be
ngate-kaming.

13 Eke! Ilo-ming kauakaua be kamasukoaki! Lama unianga-ming
oti kamakaiboang be kamasukoaki. Moakina-tina taburi-ming dirara.
Kamakai-tina! 14 Reretaka mata-lo be malipi neming moarunga
kamaememaki.

15 Kam ambe tamoata ara Stepanas dara ne zaiza rukudi kalongo.
Gris kaba-lo nge di ka matamatanatuka ilodi dibuiri be Kristus lama
diunani. Be soakingadi moarunga-lo nge Nanaranga tamoata be aine ne

malipi nedi diememaki. Bokaibe, taritokagu, ngau bokai uakoro-kaming:
16 Tamoata bokainaina ngai bokana erumadi kamasukoaki, be tamoata
takadi bokainaina ngai zaiza dimalipilipi-budu nge kamalolongoridi be.
17 Stepanas, Portunatus be Akaikus makare dipurato nge surigu diuia-
tina, maka ma kam tago sakeguo kasoaki. Bokaibe bong dipurato nge
kam ka kapurakana bokana. 18 Be diemaka be ilogu iuia-tina, kam-la ilo-
ming diaka-uiadi bokana. Tamoata bokainaina nge teadi dapurapura.

Suri-uia Alalaurituka

19 'Sios' moarunga Esia kaba-lo nge suri-uia nedi dinanga-kaming.
Akuila be Prisila 'sios' pera kandiarua-lo diepurapurari zaiza nge
Tanepoa ara-nao be suri-uia nedi dinanga-kaming. 20 Taritokada
moarunga makare suri-uia nedi dinanga-kaming be. Taritokatoka bokana
kamaearoki be neming-la kamaemolataki.

21 Nge negu luma-gu ane be bokai ugere: Ngau Pol, suri-uia negu
unanga-kaming.

22 Tamoata naita Tanepoa tago irerereteki nge ngesuaki ono daeno!
Tanepoa nema, gopura!

23 Tanepoa Iesus marou ne tadokidoki-ba iboadu kam-lo daeno.

24 Kristus Iesus ara-nao be reretaka negu iboadu kam-lo daeno.
Moimoi!

2 KORIN

1 1 Ngau Pol, Nanaranga rerenganao be Kristus Iesus ‘apostel’ ne upura
ka taritokada Timoti keru be ugere.
Be nge kam Nanaranga ‘sios’ ne Korin anua-lo kasoaki be Nanaranga
tamoata be aine ne ege-ege Gris kaba-lo kasoaki ka kigere-kaming.
2 Tamada Nanaranga be Tanepoa Iesus Kristus iboadu marou ne
tadokidoki-ba be ilo-uia ne ngang-kaming.

Pol Nanaranga Iperui

3 Nanaranga ma Tanepoa neda Iesus Kristus Tama nge taperui!
Nanaranga ngae ka ilo-taga moarunga Tamadi, be Nanaranga ngae ka
ilo aka-uia moarunga labudi. 4 Ngai ka moatubu neda moarunga-lo iloda
iaka-uiauiadi. Bokaibe ilo aka-uia Nanaranga iang-kita ane be tamoata
takadi moatubu bakarairai didokidoki nge ono ilodi taka-uiauiadi.
5 Bakara, Kristus sururu kokoko-tina idoki be kita ambe sururu ngai
idoki nge tadokidoki bokana Kristus ilo aka-uia ne tadokidoki be tamoata
takadi taniandi. 6 Bokai kamakaua: Keka sururu kidokidoki nge ono kam
ilo-ming aka-uiadi dapurapura be ono Nanaranga ngauketi-kaming be
ngamuleaki-kaming kana ka sururu ngaedi kidokidoki. Bokainatuka-
la, keka ilo aka-uia kidoki masa kam ilo aka-uia kamadoki be. Bokai
masa sururu kidokidoki ata kikai be kisoaki-la nge kam kamadoki be
kamakai be kamasoaki-la. 7 Keka kikaua sururu kidokidoki bokana
kam kadokidoki, bokainatuka-la ilo aka-uia kidokidoki masa kam
kamadokidoki be. Bokaibe iloma moarunga kam-lo kinangalako nge
dikaiboang-tina. Kikaua tago iboadu kamatapulo.
8 Tarito, keka tago kirere moatubu kanabibia Esia kaba-lo kidoki nge
tago kamakauataki takana. Moatubu omaio dinangalako nge dilaba-
tina be dimoatubu-tina be nema kaiboang nemai-lo nge tagona-tina
kiboadu gabazidi. Bokaibe keka nemai-la nge ambe kipile ramoisa
gamatelako. 9 Moimoina-tina iloma moarunga-lo nge bokai kipile, “Ambe
ma disumoalataki-kita be tamate kanana-re!” Ata kana ngaedi bokai
dipura be ono kikaua tago iboadu kaiboang nemai-lo gasukoaki. Tago.
Nanaranga maka matemate imarangrangakidi ka kaiboang nena-lo

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gasukoaki kana. 10 Moimoina-tina moatubu bibia-tina ono matenga-lo ka
Nanaranga iuketi-kama, be kikaua masa ngauketikamai-la be kana! Be
keka ambe iloma moarunga ono kinangalako be kikaua masa alauri kaba
ngauketi-kama, 11 kam-la rabo neming-lo kaduma-kama bokana. Bokai
masa keka kanabe tamoata kokoko rabo nedi nge Nanaranga ngakatudi,
be ono marou ne gadoki. Be tamoata kokoko-tina masa keka kanabe
malongadi daenekaki be Nanaranga daperui.

Pol Ilo Takaiana-ba Inangai

12 Kana ono nemai-la kiraketukatuka-kama nge bokai: Iloma sikitadia-
lo be kikaua soakinga-ma kateka ngaenao nge adoado-la ka dieno.
Moimoi soaking-ma tamoata takadi maradi nge kiadoadoraki, ata kam
mara-ming nge kaba kiadoadoraki-tina. Be soakinga-ma ngaedi nge
mangata-la ka kiememaki be muzi adoadodi Nanaranga iangkamai-la ane
be kitagatagadi. Bokaibe soakinga-ma ngaedi nge tago kateka kauanga
malaidi ane be kitagatagadi. Tago. Nge Nanaranga marou ne tadokidoki-
ba kaiboang nena-lo be kitagatagadi. 13 Bokaibe kana kigeregere-kaming
nge tago ramoramo-ba ka kigeregere-kaming. Tago. Kana kam kaboadu
kamaleze be iboadu kamakauataki ka kigeregere-kaming. Bokaibe ngau
ilogu bokai unangai: 14 Kana kaituka-tina egedia-ba kakauataki masa
ere-moarungadi be kamakauataki. Bokai masa Tanepoa Iesus Bong ne
biabiao nge kam keka kanabe kamaraketuka-kaming, be keka masa kam
kanabe garaketuka-kama.

15 Kana ngaedi nge lama ung-tinadi. Bokaibe ilogu ulelenaki be masa
kam-lo mpura mua. Bokai masa marou bibia-la[a] be kamadoki. 16 Ngau
ambe ilogu ulelenaki be bong Masedonia kaba-lo ulakolako masa
makara mpura be mte-kaming. Be kaba Masedonia-lo be umulemule
masa makara mpura be mte-kaming, be kamadumaia be masa kana
moarunga-lo mboadu be Zudea kaba-lo mlako. 17 Bakara ilo-ming dipile?
Bong kana ngaedi bokai ulelenaki nge suri makasi-sing dang-sing bokana
ulelenaki ki? Ki ilo-ming dipile ngau bokai ilogu ulelenaki nge kateka
tamoata bokana be mboli-ba be bong-doi teke “E! E!” be “Tago! Tago!”
kana mpile? Tagona-tina iboadu bokai muzi. 18 Nanaranga moimoina-tina
pilenga moarunga itagatagadia-tina uia be pilenga ngaedi nge iememaki
be dikalingolingo. Be ngaia-la bokana, ngau “E” kana upile nge “E!,”
be “Tago,” kana upile nge “Tago!” 19 Bakara, Iesus Kristus, Nanaranga
Natu maka ngau, Sailas be Timoti mara-ming mangata kirangaki nge
tago “E” be “Tago” kata. Tago-tina. Ngai nge Nanaranga “E”-la ne kata!
20 Moimoi Nanaranga pile moimoibe kalingodi kokoko-tina iememaki.
Be bong Nanaranga pile moimoibe kalingodi iememaki nge Kristus

---

[a] **1:15** bong rua

"E"-la kana ka ipilepile be itagatagadi. Be nge labu ngaenao ka bong "Moimoi"[b] kana tapilepile nge Iesus Kristus ara-nao be Nanaranga ara atabala-tina tananganangai. 21 Bokai kamakaua: Nanaranga ka keka be kam iememaki-kita be soakingada Kristus-lo nge dikaiboang-tina. Be nge Nanaranga ka ibureng-kita be ne bokana tasoaki. 22 Ngai ambe Oli Spirit ne kita-lo inepiaria, be nge ono mangata itiking-kita kita ambe ngai tamoata be aine ne. Oli Spirit ne iloda-lo inangai be ono takaua uia kita masa alauri kana uia moimoi be ngang-kita kana nge tadoki-la be kana.

23 Nanaranga ka ilogu moarunga ikauataki. Bokaibe ara utugani be bokai mraka-ming kana: Labu negu ono makara Korin anua-lo kaba tago upura nge tago urere moatubu kamadoki. 24 Nge tago baituka lama kamauni kana ka bokai upile. Tago. Kam lama uniangaming-lona-ra kakaiboang-tina! Ngena malipi nema kam zaiza taememaki-budu be ono kam suri-uia kamadokidoki kana ka bokai upile.

2 1 Bokai ka ngau ilogu bokai unangai: Ngau tago urere kaba makara mpura be iloming miaka-sururudi. 2 Iloming miaka-sururudi masa naita ilogu ngaka-uiai? Maka ma kam ka ilogu kamaka-uiai kana nge ka ambe ilo-sururu uiang-kaming! 3 Nge bokai ka norane be ugere-kaming. Be bong makara mpura masa kam-tina ma maka kamailo-uiaia kana nge ka tago masa ilo-ming miaka-sururudi. Ngau bokaina-tina kilalangagu unanga: Bong ngau surigu diuiauia nge kam suri-ming diuiauia. 4 Bong norane be ugeregere nge kam kanabe ilogu ibuku-tina be ilogu nge isururu-tina. Maka ma ngau tago urere ilo-ming dasururu. Rere negu bibia-tina nge ngau urere bokai kamakaua ngau moimoi be urerereta kikaming-tina. Nge bokai ka mata-dang zaiza be ugere.

Muzigoala Rokakadi

5 Kodeka bokai mra-kaming kana. Tamoata teke itaguraki be tamoata takaia ilo-sururui nge tago ngau ka ilo-sururuia. Tago. Nge kam ka ilo-sururu-kaming. Ki baraoa tago kam moarunga ka ilo-sururu-kaming ua! Baraoa aluna-ba! Maka ma ngau tago urere moatubu bibia-tina tamoata bokainaina miani. 6 Bokaibe bong kam kokoko-tina kasumoagurutaki nge ambe kakatungani be sururu kani bokana. Be sururu bokainaina kani nge iboadutina-ni. 7 Ata giriki ngae iemaki bokana nge giriki ne ngae kamarokaka-le be ilo kamaka-uiai. Moatubu ngaedi dabalaki be ilo ngasururu-tina takana! 8 Nge bokai ka ngau bokai uakoro-kaming: Kamailo-kauai kam moimoi be karerereta ki. 9 Labu ono norane be ugere-kaming nge bokai: Ono mkaua toitoi bokainaina nge kam kaboadu kamauasadi ki tago, be ono mkaua kam moimoibe sikeng negu katagatagadi ki tago. 10 Bokaibe tamoata naita giriki iemaki be giriki

---

[b] **1:20** Amen

ne karokaki-le nge masa ngau giriki ne mrokaki-le be. Be giriki ngau urokaki nge Kristus mata-nao be kam kanabe urokaki. Maka ma giriki teke ieno be mrokaki kanana-re! Tago be tago! 11 Bokaibe taritokada muzigoala ne tago tarokaki-le masa Satang ngataguraki be ngarepeki-kita be Nanaranga reretaka ne tapereki. Maka ma Satang rakana ngaemaki kana nge kita muzinga takauataki-doi.

Pol Troas Anua-lo Be Ilo Ibuku

12 Bong Troas anua-lo upura be Kristus Pile Uia ne mangata mrangaki kana nge kaba bokai uita Tanepoa ambe zalakagu ono malipi memaki kana nge iuasari be dieno. 13 Ata ilogu ibuku-tina, bakara taritokada Taitus tago sesu ute. Ngau unepi be ngate-kaming kana, ata tago imule. Bokai ka Troas urabuakidi be Masedonia-soasoa ulako.

Kristus Ara-nao Be Tauasa

14 Ata Nanaranga taperui! Bakara, ngai ka Kristus malienga-nao be iuasa, be kita nge suri ngauauri-kita be ngaromuang-kita be ngabagabaga-kita bokana. Be nge kita-lo ka Nanaranga boau monamona nge ege-ege kaba itatamali be ilakolako be ono ege-ege tamoata be aine takadi Kristus dikauakauataki. 15 Kita nge au-kusi boau monamona Kristus idoki be Nanaranga itabangakani bokana. Be au-kusi boau monamona nge ege-ege tamoata ambe uketadi dipurapura be tamoata ambe dileualeua nge itatamalidi. 16 Tamoata ambe dileualeua nge boau moapuru bokana be itatamalidi be ngaumoatedi kana, be tamoata ambe uketadi dipurapura nge boau ono moauriuri dasoaki bokana be itatamalidi. Bokai nge, naita iboadu moatubu ngae ngabazidi? Kita taboadu, Nanaranga kaiboang nena-lo be! 17 Kita nge tago tamoata takadi bokana be Nanaranga pilenga taeleluaki be ono ‘mone’ tadokidoki. Tago. Kita nge Kristus ara-nao be Nanaranga inepi-kita. Bokaibe iloda adoadodia-la be Nanaranga pilenga tararangaki, Kristus malipilipi kana bokana.

Taoa Oauoau Malipilipi Kana

3 1 Pile ambe upile-doi nge baituka ilo-ming kananga? Nge ambe nemai-la ka kiraketukatuka-kama ki? Ki tamoata alu bokana be ‘pasi’ teke tamoata takadi dagereti be gaeluaka-kaming be ono dara-kaming keka moimoi be rakerakemai-la be kaoa? Ki kam kamagereti be tamoata takadia-lo galakuaki be ono kamarangaki-kama keka rakerakemai-la be kaoa? Tago iboadu bokai gamuzi. 2 Maka ma keka ‘pasi’ nema nge kakaming. ‘Pasi’ nema ngae nge aburo-maio kigereti be tamoata be aine moarunga dikauataki be dilezeleze. 3 Kam neming-la be mangata kananga-kaming kam moimoi be ‘pasi’ Kristus igereti be keka iang-kama be kinegei. ‘Pasi’ ngae nge tago zim oti ka gereta ipura, ki

patu-babao ka gereta ipura. Tago. Nge Nanaranga moauriuri-la isukoaki
Oli Spirit ne oti ka gereta ipura, be tamoata aburodi-o gereta ipura.
4 Keka bokai kipile, bakara keka nemai-la lama kiuna-kama Nanaranga
malipi ne moarunga nge Kristus-lo be kiememaki. 5 Keka kana tago teke
ieno-kama be gapile keka kiboadu-tina malipi ngaedi gaemaki. Tago.
Nanaranga ka iduma-kama be keka kiboadu malipi ngaedi gaemaki. 6 Be
nge ngai ka iduma-kama be taoa oauoau ngai iemaki nge kimalipilipini.
Taoa oauoau ngae nge tago mata bibia 'Buku'-lo geretadi dipurapura
bokana. Tago. Nge Oli Spirit-la ka nena-la be imalipilipi. Maka ma mata
bibia 'Buku'-lo geretedi dipura nge mate muzi dieleluaki, ata Oli Spirit
nge moauriuri-la soaki ieleluaki.
7 Bokai kamakaua: Moses Mata ne nge patu-baba mapaladi-o ka
geretadi dipura. Be bong Mata ngaedi Moses ania ipurapura nge moimoi
malama kaiboangdi zaiza be ania ipura. Malama ngaedi Moses lili-nao
dieno nge dikaiboang-tina, be Israel tamoata be aine nge tago diboadu
Moses lili dadededi. Ata alauri nge muku-be-leua nibe dileua. Be nge
Moses Mata ne ngae ka mate muzi ieluaki. 8 Bokaibe moimoi Moses
Mata ne malamaka dikaiboang-tina, ata Oli Spirit malama ne ono
malipinga nge kaba dikaiboang-tina be Moses Mata ne malamakadi
diuasadi. 9 Moimoi malipi maka tamoata iara-leualeuadi nge malamaka
dikaiboang-tina. Ata malipi ono tamoata emakadi dipurapura be
Nanaranga mata-nao diadoado nge kaba malamaka dikaiboang-tina
be malipi ono tamoata ara-leuanga nge malamaka iuasai. 10 Bokaibe
kaiboang malamaka otioti kaituka ieno nge malama toiraira iuasai.
Moimoi malama toiraira nge malamaka dikai-tina, ata malama
kaitukatuka nge malamaka kaba dikai-tina be toiraira diuasai. 11 Moimoi
malama ambe ileua ngae nge malama bibiatina-lo be ipura, ata malama
nem-kueno ieneno kaba imalama-tina be malama ambe ileua nge iuasai.
12 Bokaibe kita nge kana ngaenao iloda moarunga tanangalako be
takaiboang be tarapurapu, be iboadu tago taburi-ralo be Kristus malipi
ne taememaki. 13 Kita nge tago Moses bokana. Ngai kusi mapala idoki be
ono lili ikubati, be ono malama lili-nao dieno be ambe dileua-leua nge
Israel tamoata be aine tago sesu dita. 14 Bong ngaranao moimoina-tina
Israel tamoata be aine nge ilodi tagona-tina dizama. Be imai nibe kaituka
isi kusi mapala ono Moses lili ikubati nge ono ilodi dikukubati-la. Moimoi
'Buku' ono taoa toiraira emaka ipura nge dilezeleze, ata kusi mapala
ngae isi ilodi ikukubati-la. Ata tamoata ilo ibuiri be Kristus itagai masa
kusi mapala ngae rokaka-le ngapura. 15 Be imai kaituka bong Moses Mata
ne dilezeleze nge kusi mapala isi ilodi ikukubati-la. 16 Ata Nanaranga
'Buku' ne bokai ipile, "Bong Moses ibuiri be Tanepoa italari nge kusi
mapala ngae rokaka ipura." Bokaibe tamoata ibuiri be Tanepoa italari
masa kusi mapala ngae rokaka-le ngapura. 17 Bokai kamakaua: "Tanepoa"

makare rangaka ipura nge Oli Spirit. Bokaibe Tanepoa Oli Spirit ne
inanga isoaki kana masa tamoata rerengadia-lo dasukoaki be dalalale.
18 Kita moarunga nge lilida tago kukubati ane ka Tanepoa kaiboang be
malama ne odao ipitikaoakaoa. Be malama-la ngae ka iememaki-kita be
tatabulibuli be ngaia-la bokana tapurapura be kaba malama bibia-la be
tadokidoki. Malama ngae nge Tanepoa Oli Spirit ne ka ianiang-kita.

Kita Nge Kana Zazadi Atabalabala-tina Agora-lonalona

4 1 Nge bokai ka Nanaranga ilo-taga nena-lo be malipi ngaedi iang-
kama. Bokaibe keka tago iloma dibuku. Tago-la! 2 Muzi goalakadi
komanga-lo emakadi dipurapura be muzi goalakadi maia odio dieno nge
kirokaki-tina. Boli mata tago kimuzimuzi. Be Nanaranga pilenga tago
kiboliboliaki. Tago-tina. Keka mangata ka pile kalingodi kirangarangaki
be ono tamoata moarunga muzingama daita be dapile keka tamoata uia,
be ilodia-lo darangaki-kama keka malipi adoadodi Nanaranga mata-nao
kiememaki. 3 Bokai ka Pile Uia keka mangata kirangarangaki zumkaka
ipura nge tago tamoata-ramo matadia-lo ka zumkaka ipura. Tago. Nge
tamoata ambe ara-leuadi dapura kana nge ka matadi-o zumkaka ipura.
4 Tamoata bokainaina nge kateka ngae nanaranga ne muzinga goalakadi
ka ilodi iaka-oabududi be lama tago diuni. Ilodi iaka-oabududi be
malama odio imalamalama nge tago diteate. Malama ngae nge Pile Uia-
lo ka rangaka ieno. Be Pile Uia ngae nge Kristus kaiboang ne malamaka
otioti ka irangarangaki. Kristus ka tea be kania moarunga Nanaranga-la
ka bokana.

5 Bokai kamakaua. Keka tago nema ka mangata kirangarangaki-kama
be ono kam kamarakeaki-kama kana. Tago. Keka bokainatuka mangata
Iesus Kristus kirangarangaki, “Ngai ka Tanepoa.” Be keka Iesus kanabe
kam malipilipi kana-ming. 6 Bakara, Nanaranga-ma maka ipile, “Malama
teke oabubu kababa-lo ngamalamalama,” nge ka malama iloda-lo iemaki
be imalamalama. Be malama ngae ka imalamalama be Nanaranga
kaiboang ne malamakadi otioti nge takauataki. Nanaranga kaiboang ne
malamakadi otioti nge Kristus lili-nao dieno be dimalamalama.

7 Ata keka maka Oli Spirit kana ne zazadi atabalabala-tina dieno-
kama nge kana galagalalai ilona-lo ka dieno. Kana galagalalai ngae
nge nema tamoata-ma. Bokaibe nge ono nema mangata kinanga-kama
kaiboang atabalabala-tina nge Nanaranga-la ka ne rube. Tago keka
nema. 8 Moimoi izamaizama moatubu kidokidoki, ata kaiboang nema
tago dimanubu. Bong alu iloma diruarua, ata iloma tago sesu digoala.
9 Moimoi keka erekei nema kokoko-tina disoaki, ata bong moarunga-lo
nge ruangama otioti. Be moimoi dipapaliti-kama, ata tago digamang-
kama be kileua. 10 Bokai mtonanga be kamakaua: Iesus sururu bibia-tina
idoki be imate. Be ngaia-la bokana, keka izamaizama sururu kidokidoki

be mate-la kaba ka ieno. Ata keka tago sesu sururu ngaedi kimurinadi.
Tago-la. Sururu ngaedi kidokidoki be ono tamoata takadi date-kama
be dakaua Iesus iboadu-tina ngaduma-kama be moauriuri-la gasoaki.
11 Soakingama moarunga-lo nge Iesus kanabe mate kitalatalaria-la.
Ata nge ono Kristus Iesus kaiboang ne tamoata-ma iboadu damate-o
daeno be teadi dapurapura kana ka mate kitalatalaria-la. 12 Pile Uia
mangata kirangarangaki bokana ka mate zalakana-lo dinanga-kama
be saringatuka gamate kana. Ata malipi nema ngaena-lo nge ono kam
kidoki-kaming be moauriuri-la soaki zalakana-lo kinanga-kaming.
13 Nanaranga 'Buku' ne bokai ipile, "Ngau upile-rake, bakara ngau lama
uni." Bokaibe pile-la ngaedi kitagadi be lama uniangama oti be kipilepile-
rake. 14 Bakara, Nanaranga ka Tanepoa Iesus mate-lo be imarangaki.
Bokaibe keka kikaua Nanaranga masa Iesus zaiza be ngamarangaki-
kama be kam zaiza be ngabaga-kita be Nanaranga aro tasoaki. 15 Kana
moarunga ngaedi nge kam kana ka emakadi dipurapura. Bokai
masa Nanaranga marou ne tadokidoki-ba ambe tamoata kokokotina-
lo ilakolako nge tamoata ngaedi ngaemakidi be rabo ono perunga
Nanaranga databatabangakini, be ono Nanaranga ara atabala-tina
nangaia ngapurapura.
16 Labu ngaenao ka iloma tago sesu dibukubuku. Moimoi kusima
kateka ngaena-onaona nge ambe digalagalalai, ata iloma moarunga nge
izamaizama bong moarunga kaiboang didokidoki-la. 17 Be giriki mukudi
kaituka-tina kitaita nge masa alauri databuli be ulikadi bokainatuka
gadoki: kaiboang malamakadi otioti bibia-tina gadoki, be moauriuri-
la nem-kusoaki gasukoaki. Be kaiboang gadoki kana masa moatubu
moarunga dauasadi. 18 Maka ma keka iloma moarunga nge kana tago
itaita lang anua-lo dieno-lo ka kinanganangalako. Tago kana itaita
makare kateka-o dieno-lo ka iloma moarunga kinanganangalako. Kana
itaita nge enongadi tago sasalaga kaoa. Ata kana tago itaita nge nem-
kueno dieneno.

Soakingada Lang Anua-lo

5 1 Kita ambe bokai takaua: Bazarua (bazarua ngaedi nge neda
tamoatada) kaituka kateka-o odio tasukoaki gamanadi dipura
masa Nanaranga ngataguraki be pera kanda lang anua-lo nganaguraki.
Pera kanda lang anua-lo nagurakadi dipura nge Nanaranga ka nena-
la be inaguraki, be nem-kueno daeneno kana. 2 Ata kaituka-tina nge
iloda takotokoto be tasoaki. Bakara, iloda direre-tina pera kanda lang
anua-lonalona nge kusi nangananga bokana ngakubati-kita be ono
tasoaki. 3 Kusi bokana ikubati-kita masa kilalangada tananga kita tago
nemoala ka tasoaki. 4 Bong bazarua kateka-onaona-lo tasoaki nge
iloda takotokoto be tamoatubutubu. Nge tago kusida kateka-onaona ka

tarokaki kana tarerere. Tago. Kita tarere-tina kusida lang anua-lonalona nge odao tanangaria. Bokai masa kusida iboadu ngamate nge ngaleua be moauriuri-la tasukoaki. 5 Nanaranga ka nena-la be kana-tina ngae kanabe iemaki-kita, be itaguraki be Oli Spirit ne iang-kita. Oli Spirit nge iang-kita mua be ono moimoi be takaua alauri masa kana takadi ngang-kita.

6 Bokai ka iloda-lo sakuli dilaba-tina tamoatada lang anua-lonalona tadoki kana. Be kilala bokai tananga bong kateka pera kanda-lo kasukoaki nge tago Tanepoa saringa ka tasoaki. Kasauba-tina ka tasoaki. 7 Bakara, moimoi kita tago Tanepoa tateate, ata kita lama tauni bokana ambe takaua ngai zaiza tasoaki-budu. 8 Enumua-la upile bokana, kita nge iloda tago dibukubuku. Rere neda bibia nge tamoatada kateka-onaona nge tapereki be pera kanda-lo tasoaki Tanepoa zaiza. 9 Bokaibe bong tamoatada kateka-onaona-lo tasoaki ki tapereki nge bong moarunga Tanepoa taememaki be ilo ngauiauia-la. 10 Maka ma kita moarunga masa Kristus aro tatui be giriki neda ngaliliti kana. Kristus masa kita teke-teke muzingada bong tamoatada kateka-onaona-lo tasoaki be taemaki nge ngatagadi be bakara ngabasaki-kita. Muzingam uia ki goalakadi, Kristus masa muzingam-la ka ngatagadi be ba ngabasakiko.

Kristus-lo Be Nanaranga Ruangama

11 Nge bokai ka bokai mraka-ming kana: Tanepoa baituka be matakura ngapurapura be ngaia-la eruma soaki ngapurapura nge kita takaua-doi. Nge bokai ka tapipi be tamoata takadi ilodi tamarangrangaki be lama daunani kana. Nanaranga moimoi be ere-moarungada be ikauatakikita-doi, be ngau ilogu irere-tina kam ngau kamakauatakau-uia. 12 Pile bokai upile nge tago kaba keka ka urangaki-kama keka tamoata uia. Tago. Nge ono labu nema iauia kiang-kaming be ono kam kamataguraki be keka kamaraketuka-kama kana ka bokai upile. Bokai masa zalaka-ming dapura be ono tamoata maka tamoata takadi muzingadi elukuluku ditaita be aradi atabala dinanganangadi nge pilengadi kamakatudi. Di tago tamoata ilodi ditaita noko tamoata takadi atabala dinanganangadi. Tago. 13 Bokaibe pile ngaedi ono nemai-la kiraketuka-kama pile ngaongaodi kana karangaki nge Nanaranga kana ka bokai kimuzi. Ak, pile kauakauadi kana karangaki nge kam kana ka bokai kimuzi! 14 Maka ma kana moarunga-lo nge Kristus reretaka ne kita-lo ieno ka ibagabaga-kita. Be kita ambe takaua tamoata teke ka tamoata moarunga kanabe imate. Bokaibe kita tamoata moarunga nge mate ngaena-lo tamate-budu. 15 Kristus ka tamoata moarunga kanabe imate. Bokai masa tamoata moauriuri disoaki nge tago nedi kana ka moauriuri dasoaki. Tago-tina. Masa Kristus maka lilidi-o be imate be marangaka ipura kanabe moauriuri dasoaki.

16 Bokaibe kaituka be ngalako nge moaki kateka mata ne tatagatagadi be tamoata takadi muzingadi tararangaki digoala ki diuia. Moaki-

tina. Moimoi toira nge kateka mata tatagatagadi be Kristus muzinga tararangaki. Ata nge ambe tago bokai tamuzimuzi. 17Bokaibe tamoata naita Kristus-lo isoaki nge tamoata ngae ambe tamoata oauoau kodeka-ka emaka ipura bokana. Ne tamoata toiraira ambe ileua, be ambe tamoata oauoau ka ipura! 18Kana moarunga ngaedi nge Nanaranga ka bokai ibasaki. Kristus malipinga-nao ka iemaki-kita be ruanga tapura. Toira nge erekei ne bokana, ata ambe ibagabuiri-kita be ruanga tapura. Bokaibe malipi iang-kita nge ono tamoata takadi taemakidi be Nanaranga daruangami kana ka iang-kita. 19Bokaibe pile neda ono malipi iang-kita ngaedi taemaki kana nge bokai: Nanaranga tago tamoata muzigoala nedi ilona-lo inangananga be dieneno. Tago. Maka ma ngai itaguraki be Kristus ane be tamoata moarunga iemakidi be ruanga dipura. Be pile ono tamoata moarunga iruangamdi nge kita iang-kita.

20Bokaibe keka nge Kristus ara-nao ka kipilepile. Be kaituka-tina nge suri Nanaranga nena-la be keka aoa-mailo be iakorokoro-kaming bokana. Bokaibe Kristus ara-nao be bokai kiakorokaming-tina: Kamatabuli be Nanaranga ruanga kamapura! 21Maka ma bokai kamakaua: Kristus nena-la nge muzigoala ne tago. Ata kita kana ka Nanaranga itaguraki be Kristus iemaki be muzigoala neda moarunga ngai zaiza tabazi-budu. Bokai masa Kristus zaiza be Nanaranga mata ne adoadodi tadoki-budu.

6 1Keka nge Nanaranga malipilipi-budu-ruanga. Bokaibe bokai kiakoro-kaming: Kam ambe Nanaranga marou ne tadokidoki-ba kadoki. Bokaibe moaki kabizagamia-ba. Kamaemaki be ngakalingo.
2Maka ma Nanaranga bokai ipile:

> “Bong ono ilogu irakinga miang-kaming kananao nge ka ulongori-kaming. Be amari ngaena-lo ono mduma-kaming kananao nge ka uketi-kaming be umuleaki-kaming.” (Ais 49:8)

Ngau ka urakaming! Kaituka bong ngaedia-lo ka Nanaranga ilo irakinga ngang-kita kana. Be kaituka amari ngaena-lo ka Nanaranga ngauketi-kita be ngamuleaki-kita kana.

Pol Moatubu Italari

3Keka tago kirere tamoata teke malipi nema giriki odio ngaita-lako. Nge bokai ka tamoata tago teke zalaka kionono be ono ngatamong. Tago-la! 4Kana moarunga-lo nge nemai-la mangata kinangananga-kama keka Nanaranga malipilipi kana. Bokainatuka be mangata kinangananga-kama: Giriki bibia kidokidoki, moatubu bibia kibazibazidi, sururu kidokidoki nge kikaikai be kisukoaki-la. 5Dipapaliti-kama, uaura-lo dinangananga-kama, erekei nema nge diekapokapotaki be diaoaoa-kama. Malipi bibia-tina kiememaki be kimamalomalo-tina. Bong alu tago sesu kieneno uia. Bong alu kangkang iauia tago kidokidoki. 6Ilomai-lo giriki nema tagongadi, kauangama, tago oaikiki-la be kiebulobulo, be iloma

uiangadi ane be nemai-la mangata kinangananga-kama keka Nanaranga malipilipi kana. Be Oli Spirit ane, reretaka mata iauia-tina ane, 7pile moimoi be kalingodi ane, Nanaranga kaiboang ne ane be nemai-la mangata kinangananga-kama keka Nanaranga malipilipi kana. Mata adoadodi nge ono eunga nema bokana. Ono kieunung be ono kioioiaki-kama. 8Muaka be bibiraka, arama atabala-tina nangadi be pile omaio ung-lako nge suri-uia ane be kidokidoki. Boli pile omaio diunung-lako be dipilepile keka boliboli, ata keka pile kalingodia-la ka kirarangaki. 9Kikilala-tina, ata tago kikilala bokana dibabasaki-kama. Matemate-tina, ata kate-kama isi moauriuri kisoaki. Sururu bibia-tina kidokidoki, ata tago diumoate-kama. 10Nemai-la nge ilo-nodo bibia-tina kidokidoki, ata suri uia-lalo ka kisukoaki. Moimoi nemai-la nge kana nema tagotago, ata tamoata kokoko-tina kiemakidi be kana nedi dikoko-tina. Be surima nge kana nema tagotago bokana, ata kana nema kokoko-tina.

11Ruangama Korin anua-lo kasoaki, nge mangata adoadotina-la ka kira-kaming. Pile tago kizumkakile-kaming. Iloma moarunga nge kiuasari be aro-ming kinangaria. 12Iloma tago sesu kiono-kaming. Tago-tina. Kam ka ilo-ming kaonono-kama. 13Kodeka natugu bokana mra-kaming kana: Kekai-la kibabasaki-kaming bokana kamababasaki-kama. Nge bokai ka bokai ura-kaming: Ilo-ming kamauasari!

Tamoata Nanaranga Lama Tago Diunani Matakuakadi

14Moakina-tina tamoata Nanaranga lama tago diunani zaiza kalalale be kamalipilipi-budu. Moaki be moaki-tina! Nge masa baituka be mata adoadodi be mata goalakadi damalipilipi-buduru? Masa baituka be malama be malama tagonga dasoaki-buduru? 15Masa baituka be Kristus be Satang pile teke dasumoalatakiaru? Rakana teke tamoata Kristus lama iunani be tamoata lama tago iuni ieno-bududiaru? 16Masa baituka be Nanaranga pera ne be moarupu keda nedi pile daedokingakiru? Tago be tago-soasoa! Maka ma kita nge Nanaranga moauriuri-la isukoaki pera ne. Nanaranga-la ne ipile bokana:

> "Ngau masa tamoata negu-lo anua mdoki be maradi msukoaki. Ngau masa Nanaranga nedi be di ngau tamoata negu." (Leb 26:11-12)

17Tanepoa bokai ipile:

> "Bokaibe maradi ka kamapusika be neming-la be laua-o kamalako. Kana bolobolo matagu-o tago goagoaza nge kamasegeaki-tina. Bokai masa ngau mreretaki-kaming be mdoki-kaming. (Ais 52:11)

18 Ngau masa tama-ming, be kam masa natugu moanekadi be ainekadi, Tanepoa Kaiboangina-tina ka bokai ipile." (2 Sam 7:14; 7:8)

7 1Ruangagu uia-tina, pile moimoibe rangakadi dipura ngaedi nge kita ka aniada dipura. Bokaibe neda-la takagoaza-kita be kana moarunga tamoatada be mariabaka-da diaka-bolobolodi nge tarokaki-

tina. Be matakura ane be Nanaranga tamatakutakuri be kusida ratadia-la daeneno.

Pol Suri-uia Ne

2 Iloming-lo nge kaba mukudi kamananga-kama. Keka tamoata
tago teke giriki teke kipurakani, ki mata goalakadi kiemakini be ono
kiruku-goalai, ki luka-rakeba kipura be kana ne teke kikaoi. Tago-la.
3 Bokai upile nge tago ono pile omingo mung-lako kana ka bokai upile.
Tago. Arumua be upile-la bokana, kam nge aburomaitina-lo kasoaki be
tasukoaki-budu. Be nge bokai nge iboadu-tina moauriuri tasukoaki-budu
ki tamate-budu! 4 Ngau ilo-ming ukauataki-tina, be iboadu lili-ming be
mata-mingo bakara mra-kaming nge mra-kaming-la be kana. Bokaibe
urakerakeakikaming-tina. Moimoi moatubu tadokidoki-budu, ata ngau
moimoina-tina sakuli negu kam-lo dilaba-tina. Moimoina-tina surigu
diuia-tina, be suri-uia negu ngaedi nge dilaba be dilaba-tina!
5 Bong Masedonia kaba-lo kipura nge tago sesu kimanaua. Giriki nge
ege-ege be dipura-kama. Tamoata alu zaiza nge pile-lo kieduadua-budu,
be ilo-mailo nge kam kanabe taburima dira, bakara kimatakuaki-kaming
Nanaranga kamamurinai takana! 6 Ata Nanaranga itaguraki be iduma-
kama. Maka ma ngai ka tamoata moatubu-lo disukoaki iaka-kaikaidi!
Bokaibe bong Taitus makara kam-lo be makare ipura nge kodeka iakakai-
kama uia. 7 Tago makare purangana-la ka diakakai-kama. Makare ipura
nge baituka be kam kaka-kaingaki nge irangaki. Be ira-kama kam
moimoina-tina kamatea kana karere, be ilo-ming nge ditagaiau-tina, be
ilo-ming dibukutakau-tina. Bokai ulongo nge kodeka surigu diuia-tina.
8 Norane be ugere-kaming masa pilengagu kaita be ilo-ming dibuku-
tina ua! Bokai ubasaki-kaming nge ngau ilogu tago ibuku. Moimoi
matamata nge ilogu muku bokai ibuku, “Bakara ka ugeredi be ilo-buku
uiandi?” Ata ukaua ilo-buku ngaedi masa tago iloming-lo daeno-salaga.
9 Ata kaituka-tina nge surigu diuiatakikaming-tina. Nge tago ilo-buku
kadoki ka surigu diuia. Tago. Ngena ilo-ming kabuiri be muzigoala
neming karokaki ka surigu diuiataki-kaming. Nge Nanaranga ka ilo-buku
neming ngaedi itaga-soadi be ono kana uia dipura. Bokaibe nge tago
keka ka kiaka-sururu-kaming. Tago. 10 Ngena Nanaranga ka ilo-buku
neda itaga-soasoadi be ono ilo-buku neda ngaedi nge diememaki-kita be
iloda tabubuiri be muzigoala neda tarorokaki. Be bong iloda tabuiri masa
Nanaranga ngauketi-kita be ngamuleaki-kita. Kana bokainaina-lo nge
tago iboadu iloda takoto be bokai tapile, “Iei! Bakara ka iloma kibuiri be
Nanaranga iuketi-kama?” Tago-la! Ata ilo-buku kateka-onaona nge mate
ipurapuraki. 11 Kaba kamaita! Nanaranga ilo-buku ngaedi itaga-soadi be
ono ilo-ming imarangaki be muzi uia bokai kaememaki: kamoangmoangi
be mata goalakadi karorokaki, be pangana-ming kazezeleki be giriki

kam-lo dieneno nge kaduatatate. Mata goalakadi mara-ming dieneno nge kanama-rarataki. Norane be nge mata goalakadi mara-ming kaitaita, ata kana tago teke kaememaki. Ata nge kodeka ilo-ming dipitipitilaki be kadodogoragora be mata goalakadi nge kadoadoraki. Nge bokai ka ilo-ming ere-moarungadi be kamatea kana karere. Bokaibe ilo-ming nge dibukubukutaka be kanodonodo-ma. Be karerere-tina tamoata giriki diememaki nge sururu dadokidoki, moaki baraunakadi dipurapura. Bokai kamuzimuzi nge ono neming-la moimoi be mangata kananga-kaming moatubu ngaedia-lo nge kam giriki neming tago-tina.

12 Moimoi ugere-kaming, ata nge tago tamoata giriki ipuraki ki tamoata giriki emakadiani dipura ka lili-nao be ugere. Tago. Nge ono Nanaranga mata-nao be mangata mra-kaming kam moimoi be pilengama be muzingama moarunga katagatagadi kana mra-kaming kana ka ugere. 13 Nge bokai ka keka kisakuli-tina be kaiboang kidoki.

Tago kana-la ngaedia-lo ka kisakuli. Taitus ipura be kite suri diuia-tina nge kodeka sakuli nema dilaba-tina, bakara kam moarunga nge Taitus kadumaia-tina be ilo iuia-tina. 14 Matamata be lili-be-matanao urakeaki-kaming. Bokaibe bong ipura be irangaki-kaming nge ilogu iuiatakikaming-tina. Keka pile moimoi be kalingodia-la ka kirara-kaming. Be bokainatuka-la, Taitus lili-be-matanao kirakeaki-kaming nge pilengama ambe kaemaki be moimoi be dikalingo. 15 Bokaibe Taitus ireretakikaming-tina, be reretaka ne kam-lo nge isi dilabalaba-la. Be ilo bokainatuka ianiang-kaming: pilenga kalongolongo-tina, be taburi-ra be reresabu ane be kadoki be kadoraki. 16 Bokaibe ngau kodeka surigu diuia-tina be lama omingo uni ngau uboadu oming-o mduasare.

Kristen Duma Nedi

8 1 Taritokagu, kodeka keka kirere Nanaranga marou ne tadokidoki-ba ‘sios’ moarunga Masedonia kaba-lo iandi nge garangaki be kamakauataki. 2 Moatubu bibia-tina ane be toitoi bibia-tina didoki. Ata suri-uia nedi dilaba be dilaba-tina. Moimoi di kana nedi tago kokoko, ata kokoko-la be diang-kama. Tago dikapangadi. 3 Moimoina-tina ka ura-kaming kana nedi nge kokoko-tina diang-kama, be kaba kokoko-la be atabala dinangaria. Kana nedi tago kokoko, ata kana dienodi nge kokoko-la be diang-kama. Be nedi rere nedia-lo be 4 diakoro-kama, “Nanaranga tamoata be aine ne Zudea kaba-lo dumadi dapura kana nge keka kirere-tina luma muku gananga.” 5 Bokai dimuzi nge kodeka duma bibia-tina ka diemaki. Keka iloma dipile tago iboadu bokai damuzi. Matamata nedia-la didokidi be Tanepoa luma-nao dinangadi. Kodeka alauri nge Nanaranga rerengana-lo be nedia-la didokidi be keka luma-maio dinangadi. 6 Taitus ka matamata be malipi bokainaina mara-ming imarangaki. Bokaibe kiele-saguli be malipi ngaedi ono reretaka mata neming aka-labatadi

nge ngamambuaki kana. 7Kam kana uia-lo kaboadu-tina. Kam moimoi be lama kaunia-tina, pile kamang, kaua neming bibia, duma kana kasakulikuli-tina, be moimoi be karerereretaki-kama. Bokaibe keka kirere semana-ming kamazezeleki be tamoata takadi kamadumadumadi.

8Pile ngaedi nge tago mata bibia bokana kamatagataga-matedi kana ka ugere. Tago. Nge ono tamoata takadi disakulikuli-tina be didumaduma ka mangata mrangakidi be kamakaua kana ka bokai ugere. Bokai masa mkaua kam di bokana moimoi be reretaka mata neming kalingodi ki tago. 9Kam moimoi be Tanepoa neda Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba kakauataki. Ngai moimoi kana ne kokoko-tina lang anua-lo dieno. Ata kam kanabe nena-la ibalaki be tamoata kana ne tagotago ipura. Bokai masa ngai kana ne tagongadia-lo be kam kana neming lang anua-lo dakoko-tina.

10Kana ngae rangakana-lo nge ngau ilogu bokai ipile: Muzi iauia nge kana maka barasi noraneaneo kaemaki nge kamaemaki be kamamambuaki. Barasi noraneaneo nge kam ka matamatanatuka tamoata takadi kana kandi. Tago kana-la ka kandi. Kam ka ilo-ming bokai kananga tamoata takadi kamadumadi kana karere, be kataguraki be sakauli ane be kana kandia-soasoa! Tago karapu! 11Aria! Malipi ngae kamaemaki be kamamambuakia-soasoa! Kana ngae nge neming-la karangaki be kamaemaki kana kapile bokana be kana dieno-kaming ane be sakuli-o be kamamambuaki. 12Bokaibe, kam moimoi be kasakuli-tina be kana dieno-kaming nge tamoata takadi kamandi kana. Bokai masa lumaluma neming ngaedi nge Nanaranga ngadoki. Be Nanaranga masa rakana dieno-kaming be kamanege kana nge ngatagadi be lumaluma neming ngaedi nge ngadoki. Tago rakana tago dieno-kaming ngatagadi be lumaluma neming ngaedi ngadoki kana. Tago!

13Bokai kira-kaming nge tago tamoata be aine takadi gaka-boadi be kam moatubu kamadoki kana ka bokai kipile! Tago. Ngena ono kam be di kolo-kolonalo be kamaboadu-doi kana ka bokai kipile. 14Kaituka-tina nge kam kana neming dikoko. Bokai ka kira-kaming be kamadumadi kana. Alauri masa kam kana kokoko-lo kamatukura, be di masa daduma-kaming. Bokai masa kana boadu-lo nge iriringa-ming tekedia-doi.
15Nanaranga-la ‘Buku’ ne ipile bokana:

> “Tamoata kana kokoko-tina ibudinaki nge toli-lanaba ka dienoni. Be tamoata kana toli-lanaba ibudinaki nge tago ileua-tina. Mukudi dienoni.” (Eks 16:18)

Taitus Korin-lo Nepalako Ipura

16Nanaranga ka sakuli Taitus ilona-lo inanga be kekai-la bokana ngadumakaming-tina kana irere. Bokaibe Nanaranga kiperuia-tina! 17Rerenga bokai utegiaki, “Kurere nge goalale be Korin gotedi.” Ata

ngai moangina-la be ngate-kaming kana irere. Be bokai urai nge isakulitina, be nge ne rerenganao ka itui be ialale. 18 Be taritokada teke diaru be masa ganepi-diaru be makara dapuraru. Taritokada ngae nge Pile Uia malipi ne iememaki-tina uia. Bokaibe 'sios' moarunga-lo nge muaka bibia ono dieno. 19 Be malipi takadi ngaememaki kana nge bokai: 'Sios' moarunga dinangai be ngaduma-kama be lumaluma dinanga nge gaeleluaki-budu kana. Lumaluma ngaedi 'sios' dinangananga nge ono Tanepoa ara atabala-tina nangaia ngapurapura kana ka dinangananga, be ono kaua ngapura keka gaduma-tina kana kirere.

20 Keka tago kirere tamoata takadi dagulungataki-kama be dapile-ra lumaluma ilo uia-lo be diang-kama ngaedi nge tago adoado kibasaki. 21 Labu nema nge keka kirere muzi adoado gaemaki. Tago Tanepoa-la mata-nao ka muzi adoado gaemaki kana. Tamoata matadi-o be.

22 Nge bokai ka taritokada ngae kinepi be makara dapura-budu kana. Ambe bong-tina kokoko kitoi be kaba bokai kita ngai duma kana isakulikuli-tina. Be kaituka-tina nge ngai ambe kam kanabe isakuli-tina. Nge bokai ka nena-la be ngaduma kana be isakuli-tina. 23 Be Taitus nge kakauataki ngai nge malipilipi-budu ruangagu. Ngai keru ka mara-ming malipi kiememakiru. Be taritokada rua makara dapura-budu kana nge 'sios' ara-dio be dapura-budu kana. Bokai masa Kristus ara atabala-tina nangaia ngapura! 24 Bokaibe keka kirere tamoata ngaedi kamadokidi be kamadorakidi be ono kaba daita kam moimoi be reretaka mata ienokaming, be ono dakaua keka tago ara-ming kirakerakeaki-ba. Keka labu nema ieno ka kirakerakeaki-kaming! Bokai masa 'sios' moarunga kaba daita keka tago ara-ming kirakerakeaki-ba!

Tamoata Takadi Duma Aniadi

9 1 Duma ono Nanaranga tamoata be aine ne Zudea kaba-lo dumadi dapura kana nge kakauataki-doi. Bokaibe nge tago iuia kaba mrangaki-kaming. 2 Ngau ukaua kam kamaduma kana karere-tina, be ambe Masedonia tamoata be aine-lo nge atabala-tina unanga-kaming. Bokai uraradi, "Taritokada Gris kaba-lo nge barasi noraneaneo be daduma kana direre be disoaki." Be sakuli neming ngaedi dilongoraki be ilodi dimarang be ambe ditaguraki be didumaduma. 3 Ata kaituka-tina nge taritokada toli ambe urangakidi nge mnepidi be makara dapura kana. Ngau tago urere pilengagu ono ara-ming urakeaki nge dalako-ba takana! Ngau urere pilengagu ono ara-ming urakeaki nge kamaemaki be dakalingo be daita. Ata ambe upile-doi-la bokana, bong makara dipurato nge kam duma neming ambe dakaluka be daeno be dapurato. 4 Tago dikaluka be dieno be Masedonia tamoata alu zaiza be makara kipura be kaba bokai daita kana tago teke kakalukanaki be ieno masa maia bibiatina gadoki. Kam maianga-ming ra tarangaki! Kekai-ma ka gamaia-tina

kana! Maka ma lama omingo kiunia-tina! 5 Nge bokai ka ilogu ulelenaki be taritokada toli ngaedi uakangaodi be arogu damua be makara dapura mua kana, be lumaluma moimoi be kapile kamananga kana nge dakalukanaki be daeno. Bokai masa lumaluma neming ngaedi dakaluka be daeno be ngau mpura. Dakaluka be daeno masa bokai dakaua nge tago akangaoia-ming dipura ka lumaluma ngaedi kananga. Tago. Nge neming rerengaming-lo ka kananga.

6 Pile ngaedi ilo-ming kauakaua: Tamoata kangkang toli-ba itano masa kangkang kana tago biabia ngapuraki. Tamoata kangkang kokoko itano masa kangkang biabia ngapuraki. 7 Tamoata teke-teke nge ilodia-lo be dapile be kana ira-lo daduma kana nge daduma. Moaki ilodi dikotokoto be duma dinanga, ki bokai ilodi dinanga, "Malipi-ma negu-re! Mduma. Tago iboadu msege." Bakara, tamoata suri-uialo be didumaduma nge Nanaranga irereretakidi. 8 Be Nanaranga iboadu-tina kana kokoko-tina ngang-kaming be kaba kokoko-la be atabala nganangaria. Bokai masa bong moarunga-lo nge kamaboaduboadu-tina, be masa muzi uia emakadia-lo nge izamaizama kamaboadu-boadu-la. 9 Nanaranga-la 'Buku' ne ipile bokana:

> "Lumaluma ne nge kokoko-la suri tamoata kangkang ilikiliki bokana be tamoata kana nedi tagotago ianiandi. Kana tago ikapangapangadi. Muzinga adoadodi nge nem-kueno dieneno." (Sam 112:9)

10 Nanaranga ka kangkang ianiang-kita be tatanotano, be ngai ka kangkang ianiang-kita be takangkang. Be nge ngai ka kangkang rerengaming-lo kokoko-la be ngang-kaming be kamatano be dalaba kana. Kam muzinga-ming diuia be tamoata takadi kadumadi, alauri masa muzinga-ming irakingadia-lo be kangkang bibia-la be kamauaroe. Bokai masa kangkang kokoko-la ane be ono tamoata kangkang-lo ditukura nge duma biabia kamandi. 11 Be bong moarunga-lo masa kana kokoko-la be Nanaranga nganiang-kaming be kana moarunga-lo nge kamaboadu-tina. Be bong moarunga-lo nge suri uia-lo be kana kokoko-la be tamoata takadi kamaniandi. Bokai masa tamoata kokoko-tina lumaluma neming kananganganga be keka kianiandi nge Nanaranga daperuperui. 12 Duma ngaedi kaememaki nge tago Nanaranga-la tamoata ne kana direretaki be duma direre ka duma kaniandi! Tago. Nge ono suri-uia ane be tamoata kokoko-tina Nanaranga daperuperui kana ka duma kaniandi! 13 Bokai kadumaduma masa neming-la mangata kamananga-kaming kam moimoi be kadumaduma. Be tamoata kokoko-tina masa Nanaranga ara atabala-tina danangai, bakara kam Kristus Pile Uia ne kamalipilipitina-uiani. Be kana takaia ono Nanaranga ara atabala-tina danangai kana nge bokai: Kam suri uia-lo be kana ono dumanga kokoko-la be kananganganga, be ono tamoata be aine takadi zaiza kana neming kanegenege-budu. 14 Be

bokai masa ilodi darerereretakikaming-tina be kam kanabe daraborabo,
bakara Nanaranga marou ne tadokidoki-ba nge takadiaba-tina kaoa ka
iang-kaming. 15 Bokaibe, Nanaranga taperui! Bakara, ngai lumaluma
zazadi atabalabala-tina ka ianiang-kita.

Pol Malipi Ne Muridi Itui

10 1 Ngau, Pol ka negu-la be akoro negu miang-kaming kana.
Ngau moimoi liliming-be-matamingo nge negu-la ubalabalaka
be taburi-ra ane be utatalari-kaming, ata bong kasauba usukoaki nge
taburigu tago irara be utatalari-kaming. Bokaibe Kristus ilo malienga be
ilo uianga ane be bokai uakoro-kaming: 2 Bong makara upura nge moaki
kaemaka be upilekai-kaming. Ngau ukaua tamoata alu bokai dipilepile
keka kateka mata ne kitagatagadi be malipi kiememaki. Bokaibe tamoata
bokainaina masa mpile-kaidi. 3 Moimoi keka kateka ngaenao kisukoaki,
ata tago kateka mata ne kitagatagadi be Kristus eung ne kiememaki.
4 Kana ono eunga nema nge tago kateka kana kaoa ka odio kieunung.
Tago. Keka Nanaranga kana ne ono eunga kaiboangdi oti ka kieunung.
Be Nanaranga kana ne ono eunga ngaedi nge diboadu-tina kaiboang
moarunga dagamang. 5 Be nge kana ono eunga ngaedi ane ka keka egore
kalingodi tagotago nge kigagamang. Kana nedia-la diraketukatukadi be
ditagutaguraki be Nanaranga kauataka zalaka dionono nge kigagamang.
Be ilo lelenaka moarunga nge kiuauauri be kiememakidi be Kristus
pilenga ditagatagadi. 6 Bokaibe keka nge kam-ba ka kirarapung-kaming.
Nanaranga pilenga moarunga kamalongo be kamatagatagadi masa
keka gataguraki be tamoata Nanaranga pilenga tago dilongolongo be
ditagatagadi nge sururu gandi.

7 Kam kana moarunga nge nokudiaba-nao ka kaitaita. Tamoata naita
ilo ipileni ngai Kristus tamoata ne kata nge ngau bokai urai: keka bokai,
ngaia-la bokana Kristus tamoata ne kaoa. 8 Nge moimoi keka bokainatuka
kiraketukatuka-kama: Keka ka Tanepoa kaiboang ono malipi pananuaka
iang-kama. Ata kaiboang ngaedi nge ono gakakai-kaming kana, tago ono
sururu gang-kaming kana. 9 'Pasi' negu ugeregere-kaming nge tago ono
memaki-kaming be taburi-ming dara kana. Tago. 10 Maka ma kam alu
masa bokai kamapile, "Pol igeregere-kita nge pilenga dikaikai-tina, ata
bong nena-la marada isukoaki nge mareuana-ba bokana, be pilenga nge
tago dikaiboang!" 11 Tamoata bokainaina nge bokai ngakaua: Rakana
gere-lo be unanga-kaming ki rakana makara sakeming-o be urangaki-
kaming nge suridi tekedia-doi kaoa. Tago takaia ne be, be takaia ne be.

12 Keka tago tamoata maka nedia-la dipile di atabalabala-tina kaoa
nge maradi kinangananga-kamailako. Tago! Ki di zaiza muzingama
kieriringaki-budu. Tago. Tamoata bokainaina nge nedia-la mata
nedi diememaki be ono nedia-la muzingadi dierirriringaki. Be nedia-

la muzingadi ditaita be ruangadi muzingadi zaiza dilililiti. Bokai dimuzimuzi nge ngaongao muzi ka dimuzimuzi! 13 Ata keka tago kiboadu pile ono nemai-la kirangarangaki-kama nge garakeaki be dalale-tina. Tago. Pile ono nemai-la kirangarangaki-kama nge rakengadi dagatadi otioti. Dagatadi nge dilako be Nanaranga-la rerengana-lo dimanubu. Be daga inangai nge kam-lo idauraki-lako be. 14 Bokaibe kam daga nemai-lo kasoaki bokana, kipura be Kristus Pile Uia ne kieluaka-kaming. Be bong kipuraka-kaming nge daga nema ngae nge tago kinokuli. 15 Bokaibe Nanaranga-la daga inangakamai-lo be malipi nema kiemaki. Tago kilako be daga kigereangaki be malipi nema kiemaki. Bokaibe tamoata takadi daga nema dipereki be malipi diemaki nge tago iboadu odio gaduasare be ono nemai-la garaketuka-kama. Tago-la! Keka iloma bibia-tina bokai kinanga: lama unianga-ming dalaba-la be daeno. Bokai masa daga nema ono malipi kiemaki nge ngalaba-la be ngaeno. 16 Be alauri masa keka gaboadu be daga kam-lo ieno nge gagereangaki be galale be kaba takadia-lo Kristus Pile Uia ne mangata garangaki. Bokai kimuzi masa tamoata takadi malipingadi tago odio gaduasare be ono nemai-la garaketuka-kama. Masa nemai-la malipingama odio gaduasare be malipinga-ma garangaki.

17 Ata Nanaranga-la ‘Buku’ ne ipile bokana:

> “Tamoata naita nena-la ngaraketukai kana nge kana maka Tanepoa iemaki nge ka ngaraketukaki kana.”

18 Bokaibe, bokai kamakaua: Tamoata nena-la iraketukai nge ara tagotago. Ata Tanepoa ka itaguraki be tamoata ngae iraketukai nge tamoata ngae ara otioti.

Pol Be ‘Apostel’ Bolingadi Ratadi

11 1 Ngau urere kamalikitaka be pile ngaongadi muku mpile. Moaki kaebulona. Ata ngau ukaua kam ambe ngaongagu mukudi ngaedi nge kadoki. 2 Ngau kam kanabe uana-uana, Nanaranga-la kam kanabe iuana-uana bokana. Kam nge aine barasi isi moane zaiza tago sesu dieno-budu be ambe moane tekena-la ka rauamani ipura bokana. Moane ngae nge Kristus. 3 Ata umatakoaki-kaming tina! Alu masa Eba-la moata ibolesi bokana bolesa-ming dapura takana! Masa muzinga-ming kalingodi, be muzinga-ming giriki tago teke ono ieno ane be Kristus-la rerenga katagatagadi nge kamarokaki be zala takaiana-lo kamalako kana! 4 Labu negu ono umatakoaki-kaming nge bokai: Tamoata alu dapura be Iesus takaiana-ba, tago Iesus keka kirangaki, ki Oli Spirit takaiana-ba, tago Oli Spirit keka kirangaki, ki Pile Uia takana-ba, tago Pile Uia keka kirangaki darangaka-kaming nge masa oaikiki-la be pilengadi kamatagadi-la be kana. 5 Ata ngau ilogu bokai unangai: tamoata maka ‘apostel’ aradi otioti kana karangakidi nge tagona-tina ngau diuasaia. Iriringa-ma tekedi!

6 Moimoi ngau masa pile tago uamang uia, ata kaua-lo nge uboadu-tina.
Maka ma bong moarunga-lo be kaba bakarairai moarunga-lo nge kana
ngae mangata-tina ka kiememaki be kateate.
7 Bong Nanaranga Pile Uia ne mangata urangaka-kaming nge zazanga
tago ukeliaki. Bang moamoamoa bokana luma-mingo usalangaki. Be
negu-la ubalaka be kam ara-ming atabala unanga. Bokai umuzi nge giriki
kata ka uemaki ki? 8 Bokai kamakaua: bong mara-ming umalipilipi nge
'sios' takadi ka dizazazaia. Bokai umuzimuzi nge uianakonakodi bokana
be ono kam udumaduma-kaming. 9 Be bong sake-mingo usoaki nge tago
sesu 'mone' kana uakangao-kaming. Tago-tina. Taritokada Masedonia-
lonalona ka kana moarunga urereteki nge dieluakina. Bokaibe toira-la
bokana be alauri masa bokai: Tago iboadu moatubu negu miang-kaming!
10 Kristus-la pilenga moimoibe ngau-lo dieno ane be ngau moimoina-tina
bokai mpile kana: tamoata tagona-tina teke iboadu inangaio kaba neming
Gris-lo pile negu ngaedi ono negu-la uraketukaia nge aoa-di ngaono. Tago
be tago-tina! 11 Nge bakara ka bokai upile? Tago urerereteki-kaming ki?
Tago-la! Nanaranga ikaua ngau moimoi be urerereteki kaming-tina!
12 Kana kaituka-tina zazanga tago ukelikeliaki be uememaki nge
mememaki-la kana. Tago iboadu mrokaki. Bokai masa 'apostel' "takadi"
zalakadi mono be tago iboadu nedia-la daraketukadi be dapile keka zaiza
be malipi tekedi ka kiememaki. 13 Tamoata ngaradi nge tago 'apostel'-tina
kaoa. Bolingadi ratadi kaoa. Diboliboli be dipilepile di malipi kalingodi
ka diememaki be nedia-la dipupurisidi be teadi Kristus 'apostel' ne
bokana dimuzimuzi. 14 E! Bakarai-la! Satang bokai ipuripurisi be tea
'enzel' malama-lonalona bokana! 15 Bokaibe nge tago oauoau ka dipuraki
be teadi mata adoadodi malipilipi kana bokana dipura. Tago-la! Bokaibe
alauri manubunga-nao masa malipingadia-la ka tagadi dapura be zazanga
dadoki kana!

Pol Sururu Idokidoki Nge Iraketukangaki

16 Kaba pile ambe upile-ma nge ka mpile kana. Tamoata moaki teke
ipile ngau ngaongaogu-tina! Ata ilo-ming dipile ngau ngaongaogu nge
moaki kasegeakau-tina. Ngaongaogu bokana, ata kamadoka. Bokai
masa kana mukuna-tina teke ngaeno-na be ono mraketukaia. 17 Ata
bokainatuka uraketukatukaia nge tago Tanepoa rerengana-lo ka
upilepile. Nge suri ngaongao-ba bokana ka upilepile! 18 Ata tamoata
kokoko-tina kateka-tamoata muzingadi ditagatagadi be ono nedia-la
diraketukatukadi. Bokaibe di mtagadi be muku negu-la mraketukaia
kana. 19 Kam moimoi be kauakaua-tina. Ata ngaongaodia-ma ka
pilengadia-ba kalongolongo be tago oaikiki-la be kasegesegeakidi! 20 Be
tamoata maka ramoramo-ba dibabasaki-kaming, ki poasangaming-lo
dituituilako, ki dibobolesi-kaming be sausau nedia-lo kalakolako, ki

dibabalaki-kaming, ki lili-ming dirautototo nge tago kakusikusidi be kataotaodi. Tago-la. Kalikilikitakidia-ba be rerengadi dimamambuaki.
21 Ata nge maiangaguba-lo ka bokai mpile kana: keka taburima ratadi be kana bokainaina tago kiememaki. Maka ma keka tago di bokana be ramoramo kibabasaki-kaming!

Ata tamoata naita kana teke ngaraketukangaki kana nge ngau uboadutina kana teke mraketukangaki. Ata nge kaba ngaongao-ba bokana ka upilepile! 22 Tamoata neming ngaradi nge nedia-la diraketukatukadi be nedia-la dirarangakidi di ungguma Ibru kaoa! E, ngau bokai, Ibru kata! Di Israel kaoa ki? Ngau bokai, Israel kata! Di Abaram tubu kaoa ki? E, ngau bokai, Abaram tubu kata! 23 Di Kristus malipilipi kana kaoa ki? (Nge ambe tamoata ngaongao bokana ka upilepile!) Ngau moimoina-tina Kristus malipilipi kana be malipi-lo nge di uasadia-tina be ngau kaba malipilipi iauia-tina! Ngau malipi kaikai-tina uemaki; bong kokoko-tina uaura-lo dinangaia, bong kokoko-tina dirautotoka, be bong kokoko-tina saringatuka mate kana. 24 Iuda kalaua nedi kulemoadi-toli-be-lima-oati ane be bong lima dirautotoka. 25 Ungguma Rom bong toli dirautotoka. Bong teke patu ane dipatuia. Bong toli kati odio urebareba nge dileua be ungara. Be bong teke kati ileua nge oabubu teke be amari teke makasi-lo ungarangara noka utoka. 26 Bong ege-ege ualalale nge giriki bibia-tina ngaedia-lo ulakolako: nori be urua bibia-lo ulakolako, anako dianakonakoia, ungguma negu Iuda be Ungguma Takadi nge sururu dianana, giriki alu anua bibia-lo uitaita be alu singaba-lo uitaita, alu makasi lukanganao uitaita, be giriki alu nge tamoata suri ruangagu bokana ka dianana. 27 Malipi bibia-tina uememaki be umamalomalo-tina. Bong kokoko tago sesu ueneno uia. Tole be madole umatemate. Bong kokoko nge kangkang kanagu tago, kaba ono daunga tago, be kusi mnangananga kana nge tago. 28 Moatubu takadi kokoko-tina dipurana, ata tago mrangaki, maka ma moatubu negu bibia-tina nge 'sios' moarunga ilogu ibukubukutakidi. 29 Bong tamoata teke 'sios'-lo kania dikoalai nge ngau kaniagu dakoalai. Be bong tamoata teke muzigoala-lo lakuaka ipura nge ngau ilogu ngasururu-tina.

30 Bokaibe rakana teke mraketukangaki kana nge, kana ma maka mangata dinanganangaia ngau koalaigu nge ka mraketukangaki kana.
31 Tanepoa Iesus Tama Nanaranga ikaua ngau tagona-tina uboliboli! Bokaibe ara nem-kueno atabala-la ngaeneno! 32 Bong Damaskus anua-lo usoaki nge anuatanepoa biabia ara Aretas nge tamoata ne alu inangadi be dinaringa be dauaura kana. 33 Ata raba kanabibia tekena-lo be kalalang boazinga teke anua ari matolidia-lo dieno-lo be diuruma be uiratu.

Pol Rai Kaba Bokanana-lo Ilako

12 1 Ngau negu-la mraketukatukaiau-la kana, be mpilepile-la kana ngau 'apostel'-tina kata! Moimoi mpilepile, ata tago iboadu kana

teke mpuraki. Kodeka rai-kaba be kana zumzumkaki Tanepoa mangata
inangana nge mrangaki kana. 2 Kristus tamoata ne teke ukauataki nge-ka
mrangaki kana. Toira nge bagaia ipura be lang anua atabalabalatuka-lo
lakuaka ipura. Kana ngae bokai ipura nge ambe barasi kulemoa-be-oati
dimanubu. (Ata kana ngae moimoi be ipurani ki rai kaba-ba bokana
kaoa ka ita nge ngau tago ukaua. Nanaranga-la ka ikaua.) 3 Ngau ukaua
tamoata ngae moimoi be 'Paradais'-lo bagalako ipura. (Kana ngae
moimoibe ipurani ki rai kaba-ba bokana kaoa ita nge ngau tago ukaua.
Nanaranga-la ka ikaua.) 4 Bong 'Paradais'-lo ilako nge pile zumzumkaki
tago iboadu kita tamoata pile neda-lo rangakadi dapura, be kana kita
tamoata tago iboadu aoada-lo tarangaki nge ilongo. 5 Bokaibe tamoata
ngae ka mraketukai kana. Ngau tago uboadu negu-la mraketukaia
be mrangaka. Ata kana ono negu-la mraketukaia kana nge negu
mareuangagu ka mrangaki kana. 6 Be ilogu ipile be negu-la mraketukaia
kana nge tago iboadu ngaongaogu kana mrangaka. Bakara, pile mpile
kana nge moimoi be kalingodi. Ata kaituka-tina nge ngau tago iboadu
negu-la mraketukaia, bakara ngau tago urere tamoata teke ngapile ngau
atabalabala-la kata. Atabala nganangaia kana nge rakana uememaki
be itea ki rakana urangarangaki be ilongo-la ka ngarangaki. Moaki pile
takadia-ba inangalako be ono atabala inangaia.

7 Ngau kana kokoko-tina uarika-uarika uita. Ata ono negu-la
mraketukaia be mialale-tina kana nge zalakagu bokainatuka onotadi
dipura: Kana sururuna-tina teke kusiguo ipura. Kana ngae nge Satang
pile eleluaki ne bokana ipura be irautotoka be ono zalakagu iono be
tago iboadu negu-la mraketukaia. 8 Bong toli kana ngae kanabe Tanepoa
uakoroi be ngarokakalea kana. 9 Ata bokainatuka ikatuna, "Marou negu
kadokidoki-ba nge iboadutina-niko, bakara bong kaiboang nem tago
nge kodeka ngau kaiboang negu dalaba-tina kana." Bokaibe, kodeka
nge bong kaiboang negu tago nge suri-uia ane be mraketukaia. Bokai
masa Kristus kaiboang ne daoiaka. 10 Bokaibe kaiboang negu tago, ki
dimoangarurutaka, ki moatubu udoki, ki sururu udoki ki muzi diraraia
nge Kristus ara-nao be ilogu tago ibukubuku. Bakara, bong kaiboang
negu tago nge kaiboang udokidoki.

Pol Korin Kanabe Ilo Ibuku

11 Pile ambe upile ngaedi nge uemaka be suri ambe ngaongao-ba
bokana. Ata nge tago rerengagu-lo ka bokai umuzi. Tago-tina. Kam ka
kaemaka be suri ngaongao-gu bokana upura. Kam ka ara-gu atabala
kamanangai kana. Surigu-ra aragu tagotago bokana, ata 'apostel' neming
dipura be pile takadi dira-kaming nge tago erumadi ka usoaki. 12 Bong
mara-ming usoaki nge kilala kaiboangdi, kilala bibia uememaki be
kaitaita, be kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki nge oguo dipurapura

be kaitaita. Nge ono negu-la mangata unangaia ngau moimoi be ‘apostel’ kata. Be moimoi kana ngaedi nge ono moatubu udokidoki, ata tago urokaki. 13 Muzi moarunga uememaki-kaming nge ‘sios’-la takadi ubabasakidi bokana ka ubabasaki-kaming. Moimoi kana-la tekena-lo nge duma kana tago uakangao-kaming! Kana ngae bokai uemaki nge ngau bokai uakoro-kaming: muzi negu ngae nge kamarokakalea!

14 Nge ambe bong tolia ka mpura be mte-kaming kana be ambe ukaluka be usoaki. Be bong makara upura nge masa moatubu tago miang-kaming, bakara ngau tago kana neming ka ureretaki. Tago. Ngau kam ka ureretaki-kaming. Bokai kamakaua: Kamoang ka natu kanabe kana dikoazakoazalaki. Tago natu ka kamoang kanabe kana dikoazakoazalaki. 15 Ngau uboadu-tina kam kanabe kana negu moarunga be negu tamoata-gu nge suri-uia ane be miang-kaming be ono mduma-kaming. Ngau bokai urereretakikaming-tina ngena masa kam mukuna-ba kamarereretaka ki?

16 Moimoi masa kamapile bong sakeming-o usoaki nge tago sesu ngau kanabe moatubu kadoki. Ata tamoata teke masa bokai ngapile, “Ibobolesi-kita be kana neda boli mata ane be idokidoki-leda.” 17 Nge baituka be bokai umuzi? Tamoata pile eleluaki negu oti be poasangaming-lo itui-lako be kana neming rerengagu-lo udoki ki? 18 Moimoi Taitus uakoroi be kam-lo ngapura kana be taritokada takaia diaru be unepi-diaru. Bokai masa kamapile-ra Taitus poasangaming-lo itui-lako ki? Tago-soasoa! Keru Taitus ilo-mairu tekedi be kana kiememakiru, be zala tekena-la ka kitagatagaiaru.

19 Masa ilo-ming dipile norane be imai nge mata-mingo nemai-la kioioiaki-kama ki? Tago-tina! Ruangama uia, keka nge Kristus-la rerenga bokana ka Nanaranga mata-nao kipilepile. Be kana moarunga kiememaki nge ono gaduma-kaming kana ka kiememaki. 20 Ngau bokainatuka taburigu irana: Bong makara mpura masa tago rerengagu-lo bokana kamasoaki be mte-kaming. Be kam masa tago rerengaming-lo bokana msoaki be kamatea. Taburigu irana bong makara mpura masa are-saba muzi, mangazi, nama-ra be emerei muzi, kuara mara-ming nanga muzi, tamoata takadi aradi goalangakadi muzi, negu raketuka mata, be anua gamanadi mata nge mita. 21 Taburigu irana makara mpura masa Nanaranga negu ngataguraki be liliming-be-matamingo ngaka-maiaia takana. Be ngau masa tamoata maka norane be muzigoala diemaki be tago ilodi dibuiri nge ilogu ngatagadi. Tamoata ngaedi nge pogiza mata be muzi ono ilodi dimarangrang be muzi goalakadi diememaki nge diemaki.

Pol Gang Alalaurituka Iung

13 1 Nge ambe bong tolia negu ka mpura be mte-kaming kana. Bokaibe Nanaranga-la ‘Buku’ ne ipile bokana tamuzi kana,

"Tamoata rua ki toli tamoata teke giriki iememaki be dite nge giriki ngaedi iboadu taliliti." 2 Ramani bong ruaia makara upura be sakeming-o usoaki nge tamoata muzigoala diemaki nge upile-kaidi. Ata nge ambe kasauba be kaba be mra-kaming kana. Kaba makara mpura kana nge tamoata muzigoala norane diemaki be aludi kaituka-tina muzigoala diemaki nge sururu miandi kana. Tamoata tago teke iboadu sururu miang-kaming kana nge ngairatudi. 3 Kam kamakaua-tina kana karere Kristus pilenga ka moimoi aoa-gulo dipusikasika ki tago. Ono moimoi be kamakaua kana nge bokai: Bong Kristus sururu ngang-kaming kana nge tago sesu kania dipoasa. Tago-la. Ngai moimoina-tina kaiboang ne mangata mara-ming iememaki be kaitaita. 4 Moimoi bong kai kapalapala uauau-o umoatea ipurapura nge kaiboang ne izumkaki. Ata Nanaranga kaiboang nena-lo be moauriuri isoaki. Bokaibe keka ngai ara-nao be kisoaki nge moimoi kaiboang nema tago. Ata soakingama kam zaiza nge diuia-tina. Nge bokai masa Nanaranga kaiboang nena-lo be moauriuri gasoaki.

5 Neming-la soakinga-ming be ilo-ming kamaliliti uia be kamatoi-kaming kam moimoi be lama unianga kaiboang nena-lo kasoaki ki tago. Kam moimoi be kakaua Kristus Iesus iloming-lo isoaki! Bokaibe lama unianga-ming karokaki nge ambe moimoi kamamalo-ba! 6 Ngau ukaua-tina kam tago iboadu bokai kamarangaki-kama keka ambe kimamalo-ba. 7 Bokaibe Nanaranga bokai kisinaui: kam giriki moaki teke kaemaki. Nge tago ono nemai-la kirangaki-kama keka ambe kikai be kiuasa ka bokai kipile. Tago. Ngena ono kana irakingadi kamakauataki kana ka bokai kipile. Baraoa malipi nema tago kiemaki uia be ambe kileua bokana! Bokai ka kana irakingadi kamakauataki kana kirere. 8 Maka ma keka tago kiboadu kana teke gaemaki be ono pile moimoi be kalingo nge gaerekei. Tago-tina. Kana moarunga kiememaki nge pile moimoibe kalingo kana ka kiememaki. 9 Bokaibe bong tago kikaikai be malipingama kirarangaki nge iloma diuiauia-tina, ata kam lama unianga-ming dikaiboang. Bokaibe rabo nema nge kirere kam kamado be kamado-tina. 10 Nge bokai ka bong isi laua-o usoaki be pile ngaedi ugere. Bokai masa bong makara upura nge tago iboadu kaiboang Tanepoa iana ane be pile-kai oti miaua-kaming. Kaiboang Tanepoa iana nge tago ono kana gamana. Tago. Kaiboang ngaedi nge ono miaka-kai-kaming be kamakaiboang kana ka iana.

Pol Korin Irabuakidi

11 Pile ono mambuaki kana nge urabuaki-kaming. Kamapi be kamado-tina. Akoro negu kamalongolongo-uia. Ilo-ming tekedia-doi, be ilo uia-lo kamasukoaki. Reretaka mata be ilo-uia mata Nanaranga nedi iboadu sakeming-o ngasukoaki.

12 Taritoka-toka muzi-lo be kamaearoki.
13 Nanaranga tamoata be aine ne moarunga makare aroki nedi dinanga-kaming. **14** Tanepoa Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba, Nanaranga reretaka ne, be Oli Spirit soaki ne ono suri-uianga nge kam-lo daeno.

GALESIA

1 1 Ngau Pol ka ugere. Ngau tago tamoata-ramo kaoana-lo ki tamoata-
ramo kata kaiboang nena-lo ka Iesus 'apostel' ne upura. Iesus Kristus
be Tama Nanaranga maka Iesus Kristus mate-lo be imarangaki kaiboang
nena-lo ka 'apostel' upura.
2 Be nge taritokada moarunga makare kisoaki zaiza ka kam 'sios'
moarunga Galesia kaba-lo ka igere-kaming.
3 Tama-da Nanaranga be Tanepoa Iesus Kristus iboadu marou ne bibia
tadokidoki-ba be ilo-uia ne ngang-kaming.
4 Kristus ka nena-la be isumoalataki be kita muzigoala neda lilidi-o
be imate. Bokai imuzi be ono muzi goalakadi kaituka kateka ngaenao
dieno nge erumadi tasoaki ka irubetaki-kita. Be nge tago ne rerengana-lo
ka bokai imuzi. Tago. Nge Nanaranga neda be Tamada rerengana-lo ka
bokai imuzi. 5 Bokaibe Nanaranga neda Tama nge ara bokaina-la nem-
kueno atabala-la ngaeneno! Moimoi.

Pile Uia Tekena-la

6 Ngau upitilaki-tina kam ambe oaikiki-la be Nanaranga maka Kristus
marou ne tadokidoki-ba ane be ikila-kaming nge kamurinarinai be pile
uia takaia katalatalari. 7 Moimoi pile uia takaia tago. Ata nge ono ka
uilo-kaua-kaming. Tamoata alu ka diakaboang-kaming be ambe dipipi
be Kristus Pile Uia ne dabuiria-ramo kana. 8 Ata bokai kamakaua:
keka ki Nanaranga 'enzel' ne teke lang anua-lo ngapura be pile uia
keka kisuletaki ngaeno be takana-ba isuletaki nge iboadu eoa tago
matemate-lo ngalako! 9 Norane be kirakaming-doi, ata kaba mra-kaming
kana: Keka ambe Pile Uia mangata kirangaka-kaming be kareretaki be
kadoki. Bokaibe tamoata naita pile uia keka kisuletaki ieno be takana-ba
isuletaki nge iboadu eoa tago matemate-lo ngalako!
10 Bokai upile nge ilo-ming ba kananga? Kaituka-tina nge tamoata-ramo
ki Nanaranga ka milo-uiai kana ka bokai upile? Ki tamoata ka memakidi
be dasuri-uiataka kana ka bokai upile? Moimoi tamoata ka memakidi be
dasuri-uiataka kana nge ambe norane be Parasi malipi tago mrokaki be
Kristus malipilipi kana mpura!

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pol Ba Be Iesus Malipilipi Kana Ipura

11 Taritokagu moarunga, ngau urere bokai kamakaua: Pile Uia ngau
usulesuletaki nge tago tamoata ka ilodia-lo be ipusika be dipuraki. 12 Ki
tago tamoata-ramo ka diana ki tamoata-ramo ka disulena. Tago-tina.
Iesus Kristus ka nena-la be mangata itiki-na.
13 Kam ambe muzingagu toirairadi kalongoraki-doi. Bong Iuda mata
nedi utagatagamatedi nge Nanaranga 'sios' ne ilogu tago sesu itagai
be sururu bibia-tina uianiani be upipi be miara-leuai kana. 14 Bong
ngaradia-lo nge Iuda mata nedi tagadia-lo nge Iuda ruanga-gu ngau
zugu negu nge moarunga uasadia-tina. Ngau tagona-tina urere mata
takadi dapura be tamagu be tubugu mata nedi kabadi dadoki. Bokaibe
tamagu be tubugu mata nedi kanabe uanauana be muridia-tina utuitui!
15 Ata ngau isi tinagu ilona-lo ueno be Nanaranga marou ne tadokidoki-
ba ane be inangaia be malipini kana. Bokaibe bong Nanaranga ilo
ilelenaki be 16 ne Natu mangata itikina be mialale be rangaka Pile Uia
nena-lo dieno Ungguma Takadia-lo mangata mrangaki kana nge tago
tamoata-ramo-lo ulako be disingaraia. 17 Tago ualale Ierusalem-lo be
tamoata 'apostel' malipi didoki mua nge utedi. Tago-tina. Ngau oaikiki-
tina Arebia kaba-lo ulako be alauri nge kaba Damaskus anua-lo umule.
18 Barasi toli dimanubu kodeka Ierusalem ulako be Pita mte kana. Ata
amaridi kulemoa-lima-la sakenao usoaki. 19 'Apostel' takadi nge tago
teke ute. Zems-la Tanepoa tari ka ute. 20 Nanaranga mata-nao be ura-
kaming kana ugeregere ngaedi nge tago uboliboli. Moimoi ka ugeregere.
21 Alauri nge Siria be Silisia kaba-lo ulako. 22 Bong ngaradia-lo nge Kristus
'sios' ne moarunga Zudea kaba-lo liligu tago dikauataki, maka ma tago
sesu maradi umalipi. 23 Tamoata takadi ka bokai diradi be dilongoraka,
"Tamoata-ma maka matamata sururu bibia ianiang-kita nge ka ambe
lama unianga tongira ipipi be ngagamani kana nge isulesuletaki!"
24 Bokaibe tamoata be aine Zudea kaba-lo nge ngau kanabe Nanaranga
dirakeaki.

Pol Be Kristus Malipilipi Ne Takadi

2 1 Barasi kulemoa-oati muridi nge kaba Ierusalem ulako Barnabas keru.
Be Taitus ubagai be kialalale-budu. 2 Nanaranga ka kana mangata
itikina be kana ngaedi ka utagadi be ualale. Ulako be Pile Uia ngau
Ungguma Takadi mangata urangarangakadi nge tamoata nedi bibia bokana
arodi unangaria. Ata zugumaba-lo be uradi, bakara Iuda alu dipile tamoata
kusi tago korotototo nge tago iboadu Nanaranga mata-nao ngado. Ngau tago
urere malipi negu ambe uemaki ki alauri memaki kana nge daleuaramo-ba.
3 Moimoi alalale-budu ruangagu Taitus nge Grik kata, ata tago diakangaoi
be kusi dikorototoki, Iuda bokana. 4 Moatubu ngae ipura, bakara tamoata

alu diboli be dipile di nge Kristen taritokada kaoa be marada disili be dokiadi dipura. Di direre Taitus kusi korototoka ngapura, be Moses Mata ne nge kaba tagadi dapurapura. Nge bokai ka marada disili be ono soakingada Kristus Iesus-lo nge daita uia kana. Soakingada Kristus-lo nge rerengada-lo tasukoaki be babari tago teke ono ieno. **5** Ata keka tago sesu Iuda ngaedi kilikitakidi be pile moimoi be kalingo nge dibuiria-ramo. Bokaibe Pile Uia ngae nge kidokimateia-uia-kaming be giriki tago teke idoki.

6 Ata tamoata nedi, nedia-la dipile di ka bibia nedi nge pile tago teke diemaki be ono sulengagu dibatadi. Tago-la. Tamoata bakarairai kaoa nge ngau tago ilogu ibukutakidi. Maka ma Nanaranga tago tamoata kusidi itaita be ipilepile aradi otioti ki aradi tagotago! Tago. **7** Ata ambe kaba bokai dita ngau ka Nanaranga malipi iana be ungguma kusidi tago korotototo-lo Pile Uia mangata urangarangaki, Pita-la malipi ania ipura be ungguma kusidi korotototo-lo Pile Uia mangata irangarangaki bokana. **8** Nge Nanaranga kaiboang nena-lo ka ngau Ungguma Takadi ‘apostel’ nedi upura, be kaiboang-la ngaedia-lo ka Pita ungguma Iuda ‘apostel’ nedi ipura. **9** Bokai ka Zems, Pita be Zon kilala dinangato Nanaranga ka malipi bibia ngaedi iana. Diato ka teadiato malipi ngae ariri-moane ne bokana. Bokaibe Barnabas keru diaroki-kamairu. Aroki ngae nge kilala ono sumoala teke uaura ipura bokana. Makara be sumoala teke bokai kiemaki: Barnabas keru masa ungguma kusidi tago korotototo maradi gamalipilipiru be di masa kusidi korotototo maradi damalipilipi. Bokaibe ‘apostel’-la takadi bokana didoka be dipile ngau ‘apostel’ kata. **10** Be malipi teke atabala dinangaria-kama nge bokai dira-kama, “Ilo-ming moaki dikoko. Tamoata kana nedi tagotago kamadumadumadi.” Kana-tina ma ngae ka norane be upipi be mememaki kana, ata tago!

Pol Itaguraki Be Pita Iebuloi

11 Pita Antiok anua-lo ipura nge lili-be-matanao uebuloni. Ngai moimoi giriki iemaki. **12** Tamoata kaoa tago isi Zems-lo be dipura nge Pita ungguma kusidi tago korotototo zaiza dimoanakonako. Alauri tamoata ngaedi dipura nge kaba imulenaki be nena-ba rube isoaki be tago iboadu ungguma kusidi tago korotototo zaiza damoanako-budu. Bakara, tamoata maka kusi-korototo mata ditagatagadi imatakuridi ka bokai imuzi. **13** Be Iuda takadi lama diuni nge Pita muzinga ngaedi ditagadi be tago iboadu ungguma kusidi tago korotototo zaiza damoanako-budu. Be Barnabas nge dia-ba idainakidi be bokai imuzi.

14 Kaba bokai uita Pile Uia kalingo tago adoado ditagatagai be disukoaki nge arodi ka Pita bokai urai, “Kaiko Iuda kata, ata ambe tago Iuda mata nedi kutagatagadi. Nge bakara ka kaba Iuda mata kutagatagadi be ungguma kusidi tago korotototo kuakangaodi be mata ngaedi ditagatagadi? Nge kupakaia-tina!”

Iuda Be Ungguma Takadi Ba Be Lama Unianga Iuketidi

15 "Kita moimoibe tinada dinekiaki-kita be Iuda kaoa be Moses Mata ne
tatagatagadi. Kita tago ungguma kusidi tago korotototo kaoa be Moses
Mata ne tago tatagatagadi! 16 Ata kita takaua tamoata naita Nanaranga
matanao adoado ngasoaki kana nge Iesus Kristus lama ngaunani,
tago Moses Mata ne ngatagatagadi ka Nanaranga mata-nao adoado
ngasoaki. Bokaibe kita tago Moses Mata ne tatagatagadi ka Nanaranga
mata-nao adoado tasoaki. Tago. Kita Kristus Iesus lama taunani ka
Nanaranga mata-nao adoado tasoaki. Tago teke iboadu Moses-ba Mata ne
ngatagatagadi be Nanaranga mata-nao adoado ngasoaki. Tago-la.
17 Tapipi be Kristus ara-nao be Nanaranga mata-nao adoado tasoaki
kana, ata kaba bokai taita kita muzigoala ememaki kaoa, nge iboadu
tapile Kristus muzigoala muridi ituitui ki? Tagona-tina iboadu bokai
tapile! 18 Bokainatuka mto: Moses Mata ne utagatagadi be ambe
umurinadi. Ata kaba suri kaiboang nedi otioti bokana be udokimai
be utagatagadi nge negu-la ka mangata unangaia ngau Moses Mata
ne ugamang be giriki bibiatina-lo ka ulako! Ilogu ipile Moses Mata ne
mtagatagadi masa Nanaranga mata-nao miado. 19 Ata ngau ambe ukaua
tago iboadu Moses Mata ne mtagadi be Nanaranga mata-nao miado.
Tago be tago-soasoa! Bokaibe nge ambe umate bokana! Bokai masa
Nanaranga kanabe moauriuri msoaki! 20 Bokaibe ngau ambe Kristus keru
be kai kapalapala uauau-o rokatagakagu ipura. Be nge ambe tago ngau
ka moauriuri usoaki. Tago-tina. Nge Kristus ka ngau-lo moauriuri isoaki.
Kaituka tamoatagu-lo moauriuri usoaki nge tago negu-ba ka usoaki.
Lama unianga-gu ane ka Nanaranga Natu-nalo moauriuri usoaki. Ngai
ka ireretaka be lili-guo be imate. 21 Tamoata alu dipile Kristus matenga
nge kana-ba. Ata ngau tago iboadu bokai mpile. Maka ma Moses Mata ne
tatagatagadi be ono Nanaranga iboadu ngauketi-kita nge Kristus ambe
tago ngamate. Matengana-ma masa kalingodi tagotago!"

Moses Mata Ne Ki Lama Unia Tagaia Ngapura

3 1 Kam Galesia! Ngaongao-ming! Naita kata ka iaka-boang-kaming
be kangao? Maka ma mataming-tina-lo ka kitui be Iesus Kristus kai
kapalapala uauau-o imate nge mangata kirangaki be kalongo! Ak, nge
ambe baituka-ba kaoai be kangao! 2 Kana-la teke ka kam-lo mkauataki
kana urere. Kamaraia! Baituka be Oli Spirit kadoki? Moses Mata ne
katagatagadi ki Pile Uia kira-kaming be kalongo be lama kauni ka
Nanaranga Oli Spirit ne kadoki? 3 Kangao-tina ki ba kauai? Maka ma
Oli Spirit ane ka labu kanangai be katui uia be Nanaranga mata-nao
kado! Ata nge bakara ka Oli Spirit kamurinai be neming tapou-ming
kaiboang nedia-lo be kamarokaki kana? 4 Ambe kasururuba-tina be kana

kalingo tago katea-re! Moimoina-tina kana ngae nge kalingo otioti! 5 Labu nangatana-o ka Nanaranga Oli Spirit ne iang-kaming be kilala kaiboangdi mara-ming kaememaki? Moses Mata ne katagatagadi ki Pile Uia kiang-kaming kalongo be lama kauni ka Nanaranga Oli Spirit ne iang-kaming be kilala kaiboangdi mara-ming kaememaki?

6 Abaram ilo-ming dani. Nanaranga 'Buku' ne bokai dirangaki, "Ngai Nanaranga pilenga lama iungdi. Bokaibe Nanaranga itaguraki be oti ne irokakile be ipile mata-nao iado." 7 Nge bokai nge bokai kamakaua: Tamoata Nanaranga lama diunani ka Abaram tubuna-tina. 8 Toira be Nanaranga 'Buku' ne aro-lo kaba ditalako be bokai ipile: Ungguma Takadi masa lama dauni be Nanaranga mata-nao dado. Bokaibe Nanaranga 'Buku' ne ka toira be ditaguraki be Pile Uia mangata dirangaki be Abaram bokainatuka ilongo, "Kaiko-lo ka ungguma moarunga masa marou negu dadoki." 9 Bokaibe Abaram lama iuni ka Nanaranga marou ne idoki. Be tamoata moarunga lama diuni masa Abaram-la bokana Nanaranga marou ne dadoki.

10 Tamoata naita iduasare be Moses Mata ne itagatagadi nge ngesuaki eruma ka isoaki. Maka ma Nanaranga 'Buku' ne bokai ipile, "Tamoata naita pile moarunga Nanaranga 'Buku' nena-lo tago itagatagadia-la nge Nanaranga ngesuaki ne erumadi ka isoaki." 11 Kodeka mangata-tina dipura be takaua. Tamoata tago teke Moses Mata ne itagatagadi be Nanaranga mata-nao iado. Tago-tina. Maka ma Nanaranga 'Buku' nena-lo bokai dieno, "Tamoata naita Kristus lama iunani be Nanaranga mata-nao iado masa lama unianga ngaedi ka ngatagadi be moauriuri ngasoaki." 12 Ata Moses Mate ne be lama unianga nge tago labu-diaru tekedi. Tago. Tamoata Moses Mata ne ngatagadi kana nge ne kaiboang nena-lo be ngamamalo-tina be ngatagadi. Maka ma Nanaranga 'Buku' ne bokai ipile, "Tamoata naita Moses Mata ne moarunga itagatagadia-uia masa moauriuri ngasoaki!" Ata tago teke iboadu bokai ngamuzi! Tago be tago-soasoa! 13 Kita Moses Mata ne ngesuaki ne erumadi ka tasoaki. Maka ma Nanaranga 'Buku' nena-lo bokai dieno, "Tamoata naita kai-o tobilaka ipura nge Nanaranga ngesuaki ne ono dieno." Nge bokai ka kita lilida-o be Kristus nena-la be ngesuaki ngaedi idoki, be ono izaza-kita be imuleaki-kita. 14 Kristus bokai imuzi be ono Nanaranga marou ne Abaram iani nge Kristus Iesus ara-nao be Ungguma Takadi ulika didoki. Bokaibe lama tauni masa Nanaranga Oli Spirit moimoi be irangaki nge tadoki.

Moses Mata ne Be Nanaranga Pile Moimoibe Iemaki

15 Taritokagu negu, kana izamaizama taememaki teke ono mtonanga kana. Tamoata rua pile tekedi disumoalatakiru be pile diuauru nge tago teke iboadu pile nediaru diuauru ngaedi nge ngagamang ki pile takadi kaba nganaguraki-lako. Tago-la. Be kana urarangaki nge bokainatuka-la ka dieno. 16 Be nge bokai

nge bokai kamakaua: Nanaranga pile ne moarunga moimoibe iemaki nge Abaram tubu teke alauri ngapura kana nge ka iemakini. Nanaranga ‘Buku’ ne tago ipile Abaram tubu kokoko. Tago. ‘Buku’ ipile tekena-la. Be tamoata ngae nge Kristus. **17**Pile ngaedi labudi nge bokai: Nanaranga ka toira be Abaram moimoibe irai tago iboadu ne pilenga ngagamang be tago dakalingo. Moimoi alauri ‘430’ barasi dimanubu noko Moses Mata ne nge Moses Iuda iandi. Ata Moses Mata ne alauri ka dipura nge tago iboadu pile moimoibe emakadi dipura mua nge ngagamang be Nanaranga pilenga moimoibe iemaki ngaedi nge daleua. Tago-la. **18** Maka ma Moses Mata ne ka tatagatagadi be kana moarunga Nanaranga irangaki tanemdi kana nge ambe pile moimoibe Nanaranga Abaram iemakini, “Tubum teke masa tamoata moarunga ngadumadi,” nge ambe tago diboadu ulikadi tadoki. Ata Nanaranga ambe marou ne tadokidoki-ba oti be pile ne moimoibe Abaram iani nge itagadi be kana irangaka-kita nge iang-kita.

Moses Mata ne Labudi

19Bokai nge labu nangatanao ka Moses Mata ne nangadi dipura? Nge ono mata goalakadi kauatakadi dapura kana ka Moses Mata ne nangadi dipura. Be Moses Mata ne nge dieno nibe Abaram tubu Nanaranga moimoibe irangaki nge ipura. Moses Mata ne nge ‘enzel’ dinegei be tamoata lukaluka teke idoki be Iuda iandi. **20** Moses Mata ne nge tamoata lukaluka ka inegei be bokai ka tago diuia. Pile moimoi be Abaram iani nge moimoi be kalingo, bakara Nanaranga ka nena-la be Abaram iani.

21Bokai nge Moses Mata ne nge Nanaranga pile ne moimoibe iemaki dierekeidi ki? Tago-la! Mata tekena-la kata ka tamoata moarunga aniadi ipura be ono moauriuri-la dasukoaki kana nge ambe mata ngae tamoata moarunga ngadorakidi be Nanaranga mata-nao dado. **22** Ata nge tago bokai. Tamoata be aine moarunga kateka-o muzigoala eruma disoaki nge ono Nanaranga pilenga moimoibe iemaki dakalingo kana ka muzigoala eruma disoaki. Nanaranga pile moimoibe iemaki nge bokai: Tamoata Kristus lama diunani be dikaua ngai naita kata masa Kristus ne ara-nao be Nanaranga marou ngandi. **23** Kristus tago isi ipura nge Moses Mata ne diuauri-kita. Bokaibe bong Uketiketi Iesus Kristus lama taunani nge ambe irubetaki-kita. **24** Moses Mata ne moimoi Nanaranga muzinga disikengtaki-kita, ata ono moauriuri soaki tago diang-kita. Bokaibe bong Kristus ipura nge lama tauni ngai ka Kristus, be nge lama taunani ka Nanaranga mata-nao tado. **25** Ata nge ambe Kristus ipura be iuketi-kita be imuleaki-kita. Bokaibe Moses Mata ne nge tago diboadu daduma-kita. Moses Mata ne ditikingkita-ba Kristus masa baituka ngaduma-kita be moauriuri tasukoaki.

Kita Nanaranga Natu

26Kam ambe Kristus Iesus lama kaunani be Nanaranga natu kapura. **27**Bokaibe kam moarunga maka Kristus-lo rukuaming-lako dipura nge

ambe Kristus bokana kapura be muzinga moarunga kadoki. 28 Bokaibe
kam moarunga nge suri-ming tekedi. Tago ambe Iuda be Ungguma
Takadi kaoa, ki dududu be tamoata rerengadia-lo dimalipilipi kaoa,
ki aine be moane kaoa kana kamararangaki-kaming kana. Tago. Kam
moarunga ambe Kristus Iesus ara-nao be teke-ming. 29 Bokaibe kam
Kristus tamoata ne kaoa nge ambe Abaram tubu kaoa, be Nanaranga
kana moimoibe irangaki masa kamadoki.

4 1 Pile upilepile ngaedi nge labudi bokai: Tamoata teke natu isoaki, be
natu ngae ka tamoata ngae kana ne moarunga ngadoki be nganemdi
kana. Moimoi natu ngae ka kana-marau, ata isi mukumuku nge suri
dududu-ba bokana ngasukoaki. 2 Bong ngaradia-lo nge tamoata takadi kana
ne dadoki be dapapananuakini be natu ngae daurogurogui nibe bong-tina
ne ono tama inanga dapura, be kodeka nena-la be masa kana ne moarunga
ngapapananuaki. 3 Kita nge bokainatuka-la ka tasoaki. Kristus isi tago ipura
nge Iuda mata nedi be muzi nedi dieno be dinanaring-kita be erumadi
tasukoaki. Maka ma iloda dipile Iuda mata nedi masa daduma-kita. 4 Ata
bong bong-tina kalingo ipura nge Nanaranga itaguraki be ne Natu inepi be
ipura. Natu ngae nge kateka aine kata inekiaki, be Iuda mata nedi be muzi
nedi erumadi isoaki, 5 be ono tamoata be aine Moses Mata ne erumadi
disoaki nge izazadi be irubetakidi. Nanaranga Natu bokai imuzi be ono
Nanaranga ikoroti-kita be natu tapura. Be natu tapura bokana alauri masa
kana ne moarunga moimoi be irangaki-kita nge ngang-kita be tanemdi.
6 Ono takaua kita moimoi be Nanaranga natu nge Nanaranga bokai imuzi:
Itaguraki be Natu Oli Spirit ne inepi be iloda-lo isoaki. Be nge Oli Spirit ka
iloda-lo be Nanaranga bokai ikilakilai, “Mamo, ngau Tama-gu.” 7 Oli Spirit
bokai ibasaki-kita be kam ambe tago dududu kaoa. Kam ambe Nanaranga
natu, be alauri masa Nanaranga kana ne ngang-kaming be kamanemdi.

Pol Galesia Ilo Ibukutakidi

8 Tongira Nanaranga isi tago kakauataki nge kana-ramo ilo-ming
dipile nanaranga nge diuauri-kaming be katagatagadi be dududu kandi
bokana kasukoaki. Kana ngaedi nge tago Nanaranga. 9 Ata kaituka
ambe Nanaranga kakauataki, ki ngai ka ikauataki-kaming! Bokai nge
bakara ka kana ngaedi kaiboang nedi tagotago be teadi moangarurudia-
lo kamamulelako kana? Karere kaba matamata uaura nedia-lo kasoaki
bokana kamasukoaki kana ki? 10 Ambe tongira kamuzimuzi bokana be
bong neming bibia, kalea be barasi neming bibia nge karakerakeaki be
kapilepile bong ngaedi nge bibia! 11 Ngau ilogu ibukutakikaming-tina!
Malipi bibia uemaki-kaming nge ambe kana-ramoba bokana ubizagam be
dileua. Kilalangagu unanga ambe umamaloba-tina!

12 Taritokagu negu, ngau bokana kamapusika be Moses be Moses Mata
ne kamamurinadi. Tongira nge Moses Mata ne utagatagadi be kaiboang

nedi erumadi usoaki, ata kaituka ambe urokaki be Kristus eruma usoaki. Uakoro-kaming pilengagu kamalongo! Norane be sakeming-o usoaki nge giriki tago teke kaemaka-na! 13 Ilo-ming kauakaua ki tago? Matamata makara upura be Pile Uia ueluaki nge umore-tina. Ata nge iuia makara be umore be ono sakeming-o usoaki be Pile Uia mangata urangaki be kalongo. 14 Moimoi more negu iemaki-kaming be moatubu kadoki, ata tago kasegeaka ki kamurinaia. Suri Nanaranga ‘enzel’ ne kata ki Kristus Iesus nena-la be ipura bokana be kadoka be kadoraka. 15 Be suri-ming nge diuiatakau-tina! Ata ambe suri-uia neming ngae ba kabasaki? Bong makara usoaki nge kana moarunga-lo kadumadumaiau-la! Tago sesu kadokipakaia! Be maka mra-kaming be mata-ming kamapasina bokana nge ambe kamapasi-la be! 16 Makara usoaki nge pile kalingodia-la ka urara-kaming. Be nge bokai umuzi ngena ambe erekei neming upura ki?

17 Ata giriki kalingodia-tina nge tamoata maka diakorokoro-kaming be kamatagatagadi kanana-lo dieno. Moimoi di ilodi dibukubukutakikaming-tina, ata ilodia-lo nge kana goalakadi ka dieno. Di direre-tina daduaramoakikita-tina be dia-la kamatagatagadi. 18 Nge iuia tamoata takadi ilodi dibukubukutaki-kaming, ata muzi uia-lo be ilodi dabukubukutaki-kaming. Makara usoaki ki tago usoaki nge ilodi dabukubukutaki-kaming-doi! 19 Natugu negu, kam kanabe ilogu isusururu-tina! Suri aine nganeki kana be isusururu bokana ngau isi kam kanabe ususururu-la. Bokai msusururu nibe neming-la be kamaitikina kam soakinga-ming ambe Kristus bokana dipurapura. 20 Urere-tina kaituka-tina nge sakeming-o msoaki! Sakeming-o msoaki be baraoa memegu mbuiri! Nge uiauaua-kaming, ata baraoa meme-gu mbuiri be kaba miakoro-kaming ua! Ata nge tago sakeming-o usoaki, masa ba mbasaki-kaming?

Ega Be Sera Odio Tonanga Ipura

21 Aria, kamaraia! Tamoata direre Moses Mata ne erumadi dasoaki kana nge mtegidi kana. Moimoi be Moses Mata ne kakauataki ki? 22 Moses Mata nena-lo bokainatuka digere be dieno: Abaram natu rua. Taka aine dududu ara Ega ka inekiaki. Be takaia nge roana-tina rerengana-lo ialalale ara Sera ka inekiaki. 23 Dududu natu inekiaki nge natu-muku izamaizama nekiakadi dipurapura bokana nekiaka ipura. Ata natu roana-tina inekiaki nge Nanaranga matamata be moimoibe Abaram irangakani noko alauri ka nekiaka ipura. 24 Kana ngaedi nge iboadu bokainatuka teadi dapura be kauatakadi dapura: Aine rua nge taoa rua emakadi dipura nge anunukadi. Taoa takaia nge Sainai buku-nao be emaka ipura. Makara ka taoa ngae Iuda zaiza emaka ipura be Mata ne aniadi dipura. Bokaibe natu dipura nge dududu kaoa, bakara Moses Mata ne eruma disoaki. Bokaibe taoa ngae nge Ega bokana. 25 Ega nge

Sainai buku Arebia kaba-lo anunuka. Be Ega ngae nge Ierusalem anua kaituka makare kateka ieno nge anunuka be. Ierusalem kaituka ieno nge natu zaiza be dududu bokana ka disukoaki. 26 Ata Ierusalem etatabala lang anua-lo ieno nge takana-ba. Iboadu rerengamba-lo gosukoaki be goalalale. Ierusalem etatabala ieno ka kita tinada, be tago Moses Mata ne erumadi tasoaki. 27 Maka ma Nanaranga 'Buku' nena-lo nge bokai dieno:

> "Aine kupim nge surim dauia. Gomere be surim dauia be gomoaguru. Kaiko neki-lo tago sesu sururu kudoki. Maka ma aine naita roa ipereki masa natu dakoko-tina, be aine roa otioti nge ngauasai." (Ais 54:1)

28 Taritokagu negu, kam nge Nanaranga natu. Maka ma kam nge pile moimoibe Nanaranga iemaki tagadi dipura ka Nanaranga natu kapura, Abaram-la natu Aisak ibasaki bokana. 29 Bong ngaradia-lo nge natu maka izamaizama nekiakadi dipurapura bokana nekiaka ipura nge itaguraki be natu Nanaranga Oli Spirit nena-lo nekiaka ipura nge sururu bibia ianiani. Bokaibe kaituka-tina nge ambe kana bokainatuka ka dieno, tamoata Moses Mata ne ditagatagadi nge sururu dianiang-kita. 30 Ata Nanaranga 'Buku' ne ba dipile? Bokainatuka dipile, "Dududu aine ngara natu diaru be gorokaki-diaru. Bakara, dududu aine natu tago iboadu aine rerenganalo isukoaki natu diaru tama-diaru kana ne moarunga danegeru." 31 Taritokagu negu, kita nge tago dududu kaoa be Moses Mata ne erumadi tasoaki. Kita nge Nanaranga natu, bakara kita Kristus tatagatagai.

Kristus Ka Irubetaki-kita

5 1 Kita ambe neda rerengada-lo ka tasukoaki, tago Moses Mata ne eruma ka tasukoaki. Kristus ka irubetaki-kita be rerengada-lo tasukoaki. Bokaibe bokaina-la kamakaiboang be kamasoaki. Moaki kaba neming-la uaura-lo kananga-kaming be dududu bokana be Moses Mata ne erumadi kasukoaki.

2 Kamalongo! Ngau Pol ka bokai ura-kaming! Kusi-ming korototokadi dipura Moses Mata ne ipile bokana nge Kristus tago sesu masa ngadumakaming. 3 Kaba mangata mra-kaming kana: Tamoata naita isumoala be kusi korototoka ipura nge Moses Mata ne moarunga ngatagatagadiadoi. Moaki teke idokipakai. 4 Kam tamoata alu isi Moses Mata ne katagatagadi be ono neminga-la be Nanaranga mata-nao kamado kana nge ambe neming-la ka kakerengaki-kaming be tago ambe Kristus-lo kasoaki. Bokaibe kam ambe tago Nanaranga ilo-taga ne ilodia-lo kasoaki. 5 Ata kekama iloma bokainatuka kinanga be kisoaki: sakuli nema nge Nanaranga mata-nao gado kana, bakara keka Kristus lama kiunani. Bokaibe lama kiuni be Nanaranga Oli Spirit ne kaiboang ne ilo-mailo dimalipilipi be kana ngae kirapurapungi. 6 Bokaibe bokai kamakaua: Kristus Iesus-lo kusoaki nge kusim korotototo ki tago korotototo nge

kana-ba. Kana kanabiabia nge bokai: lama uniangam nge reretaka mata-lo be damalipilipi.

7 Kana moarunga-lo nge kauiauia-tina! Naita kata ka itaratotoki-kaming be pile moimoi be kalingo Pile Uia nge karokaki? Baituka-tina be iniu-kori-kaming be karokaki? **8** Niu-kori bokainaina nge tago Nanaranga maka ikila-kaming-lo ka dipura. **9** Maka ma pile tekedi bokai dieno, "Kangkang alu kunanga be muku teke imoapuru nge moapuru ege-ege dalako kana." Bokaibe Pile Uia ege muku teke kapakai nge ere-moarunga be kamapakai kana. **10** Ata ngau omingo lama uni kam tago masa ilo-ming takadia-ba kamananga. Soakingada Tanepoa-lo ka diaka-kaia be ukaua tago iboadu ilo-ming takadia-ba kamananga. Tamoata-ma maka iakaboangboang-kaming nge ka masa giriki ngaedi ngadoki. Naita kata, ata Nanaranga masa sururu ngani.

11 Taritokagu negu, ngau bokai mrangaka kana. Dipile ngau isi kusi-korototo mata usulesuletaki. Kusi-korototo mata isi usulesuletaki nge bakara ka Iuda isi giriki diananau-la? Ak, pile ngaedi moimoi kana kapile nge Kristus kai kapalapala uauau-o matenga mangata urarangaki nge ambe giriki tago mitaita! **12** Nge bokai ka ngau bokai urere: tamoata diakaboangboang-kaming be kusi-korototo mata katagatagadi nge nedia-la kusi-korototo mata dalakuakia-soasoa be nedi labedi dasare!

13 Taritokagu, kam ambe kila-ming dipura be ambe tago muzigoala uaura nena-lo ka kasoaki. Tago. Ambe rubetaka-ming dipura be rerengaming-lo kasukoaki. Ata kana ngae moaki iemaki-kaming be kusi-ming rerengadi katagatagadi. Reretaka mata-lo be neming maraming tamoata-ruangaming kama-malipilipibadi. **14** Maka ma Moses Mata ne moarunga nge mata tekena-la ka disauki, "Tamoata-ruangam gorerereretaki nem-la kurerereretakiko bokana." **15** Ak, boro kabukabu bokana kamuzimuzi be neming-la kaebulobuloi be kaeunung nge kamakonakona uia! Neming-la kamamambuaki-kaming takana!

Oli Spirit Be Tamoata-ramo Mata Nedi

16 Nge bokai ka bokai mra-kaming kana: Nanaranga Oli Spirit ne iloming-lo ngasoaki be ngabagabaga-kaming. Bokai masa tamoata-ming rerengadi tago kamatagatagadi. **17** Bakara, Oli Spirit erekei ne nge tamoata-ming rerengadi tagaiadi, be tamoata-ming rerengadi tagaiadi erekei nedi nge Oli Spirit. Kana ngae-diaru nge erekei kaoa. Bokai masa kana ngae-diaru dababari-kaming be kana tago teke rerengamingba-lo kamaememaki. **18** Oli Spirit ka ibagabaga-kaming nge tago iboadu Moses Mata ne erumadi kamasukoaki.

19 Bokaibe muzigoala ono tamoata kusida rerengadi tatagatagadi nge mangata ka dieno. Kusida rerengadi tagadi nge bokainatuka mangata nedia-la dinanganangadi: pogiza-ramo mata, bolo mata, be mangata

pogiza-ramo, 20 moarupu rakeakadi, be naboa be zere. Tamoata nedia-la
dierekeikei be dieunung, dieuana-uanangi be diemangazingazi, namadi
dirara-ba be nedia-la diraketukatukadi, be nedia-la kuara maradi
dinangananga be nem-nem be disukoaki, dua-ramoaki muzi, 21 tamoata
takadi dinama-raratakidi be kana nedi didokidokiledi, dang kakai
disingsing be diboangboang, moanako bibia diememaki be ono nedi
kusidi disuri-uiauiadi, be kana takadi bokainaina diememaki. Toira-
la ura-kaming bokana ka kaba milo-kauakaming kana: Tamoata muzi
bokainaina diememaki nge tago iboadu Nanaranga natu dapura be anua
ono ngatanepoa kanana-lo dalako.

22 Ata Oli Spirit nge muzi ngaedi iememaki: reretaka mata, suri-
uia muzi, ilo-uia, tamoata taka giriki iemakiniko nge tago oaikiki-la
be gokatuni, tamoata takadi goadoadorakidi, gouiauia-ba, malipi
goememaki uia, 23 nem-la gobalabalakiko, be moaki oaikiki-la be
kuebulobulo. Kana ngaedia-lo nge babari tago teke odio ieno. 24 Tamoata
naita Kristus Iesus-lo isukoaki nge ambe ne tamoata rerenga tagadi nge
muzinga ono ilo imarangrangaki, be muzi ono rerenga imamambuaki
zaiza be iumoatedi. Bokaibe muzigoala ambe tago diuauri. 25 Kita ambe
Oli Spirit kaiboang nena-lo ka tasukoaki. Bokaibe Oli Spirit-la singara
nena-lo talalale. 26 Moaki neda-la taraketukatuka-kita ki taebulobuloi ki
taemangazingazi.

Moatubu Neming-lo Kamaedududmai

6 1 Taritokagu negu, tamoata teke muzigoala sausau nena-lo
ilako be itamong nge kam tamoata uia Kristus-lo kakaiboang
nge kamadoraki be ngado. Ata malielie-ba be kamadoraki. Be kam
neming-la nge kamasibosibo uia. Kam-soa toitoi teke ngadoki-kaming
be kamatamong takana! 2 Kamaedudumai be moatubu neming
kamabazibazi-budu. Bokai kamuzimuzi nge Kristus mata ne ka
katagatagadi be kaememaki be dikalingolingo. 3 Tamoata teke ilo ipileni
ngai ara otioti kata, ata tago nena-la ibalaki be taritoka teke idumai
nge nena-la ka ibolesi. 4 Soakinga-ming Kristus-lo nge moaki tamoata
takaia soakinga zaiza kaliliti. Moaki. Kam teke-teke ka neming soakinga-
ming kamalililiti. Soakingam diuia nge iboadu Tanepoa gosuri-uiataki.
5 Bakara, mata uia nge bokai dieno: kita teke-teke nge soakingada
tadoadodraki be muzi uia-la tatagatagadi.

6 Tamoata naita Kristus pile ne disuleni nge tamoata isuleni diaru kana
irakingadi nganege-diaru.

7 Moaki neming-la kabobolesi-kaming. Nanaranga tago iboadu ono
manai ngapura. Muzigoala kutagatagai masa muzigoala zazanga ne
godoki. 8 Bokainatuka mto: Tamoata uma ono tamoatadi rerengadi
ditagatagadia-lo kangkang ditano masa tamoatadi rerengadi tagadia-

lo be kangkang ono ara-be-leuanga nge dateteki. Oli Spirit uma-lo kangkang ditano masa Oli Spirit-lo be kangkang ono nem-kusoaki soaki ipurapura nge dateteki. 9 Bokaibe muzi uia taememaki-la. Moaki iloda diakaka. Muzi uia taememaki-la be iloda tago diakaka masa alauri bong iauia-tinao be Nanaranga muzingada uiangadi ngatagadi be zazanga ngang-kita. 10 Bokaibe bong moarunga-lo zala dipurapura-kita be ono tamoata moarunga tadumadumadi kana nge tadumadumadi. Ata tamoata maka Kristus lama diunani nge tadumadumadia-tina uia. Maka ma di ka taritokada-tina.

Sikeng Alalaurituka

11 Nge negu lumagu ane ka ugere. Bokaibe iboadu kamaita uia gere bibia-lo ka ugere!

12 Tamoata maka aoa-di dipalapala be kilala eluku-onaona dirarangaki-kaming nge ono diakangaongao-kaming be kusi korototo mata erumadi kalakolako. Labu ono bokai dimuzimuzi nge tago direre Kristus kai ne kapalapala uauau lili-nao be sururu dadoki. 13 Tamoata maka kusi korototo mata diememaki nge tago Moses Mata ne ditagatagadia-uia. Di direre kusi-ming kamakorototo be masa ono nedia-la daraketukadi be dapile-ra kam ambe di kalongoridi be katagadi be kusi-ming kakorototo. 14 Ngau-la ka tago iboadu kana teke mraketukai. Tanepoa-la Iesus Kristus malipi ne kai kapalapala uauau-o iemaki nge ka mpipi be mraketukatukangaki kana. Kai ngae ka iemaka be kateka-o kana moarunga uita nge ambe dimate bokana. Nge bokai ka kateka kana ditea nge ambe umate bokana. 15 Tamoata kusi korototoka ipura ki tago korototoka ipura nge kana-ba. Kana kanabiabia nge kaba gonunu bokana be soakingam toirairadi gorokaki be soaki oauoau gote. 16 Tamoata naita mata ngae kutagatagai nge Israel Nanaranga nedi iboadu ilo-uia be marou ne ono ilo-taganga ngangko.

17 Pile ono mambuaki kana nge bokai: Moaki teke kaba giriki kuiana. Malipi ngaedia-lo ka dipalipalita be kusigu-o kilala dieno. Kilala ngaedi nge ono kaua ngapura ngau Iesus dududu kana.

18 Taritokagu negu, Tanepoa Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba iboadu kam-lo daeno. Moimoi.

EPISES

1 1 Ngau Pol ka ugere. Nanaranga rerenganao ka Kristus Iesus ‘apostel’
ne upura.
Be nge kam Nanaranga tamoata be aine ne Epises anua-lo kasoaki
ka ugere-kaming. Kam Kristus Iesus ilo-ming eremoarungadi ane be
katagatagai.
2 Tamada Nanaranga be Tanepoa Iesus Kristus iboadu marou ne
tadokidoki-ba be ilo-uia ne ngang-kaming.

Marou Kristus Ara-nao Be Dokiadi Dipurapura

3 Nanaranga, Tanepoa neda Iesus Kristus Tama tarakeaki! Ngai ka
Kristus-lo be marou moarunga Oli Spirit inegenege ane be marou
moarunga lang anua-lo dieno ane be imarou-kita. 4 Maka ma kateka isi
tago iemaki be Kristus ara-nao be inanga-kita kita ngai tamoata be aine
ne, be kusida ratadi, be adoadoa-da be girikida tagotago. Nanaranga
ireretaki-kita bokana 5 toira be Iesus Kristus ara-nao be inanga-kita kita
masa ngakoroti-kita be natu tapura. Kana ngaedi nge rerengana-tina
be suri-uia nena-lo be iemaki. 6 Marou ne tadokidoki-ba kaiboang be
malamakadi otioti iang-kita bokana, ara tarakeaki! Marou bokainaina
nge Natu irerereretakia-tina ara-nao be bang moamoamoa bokana iang-
kita. Tago tazazadi.
7 Kristus imate be daraka ane be izaza-kita be imuleki-kita, be ono
muzigoala neda irokakile-kita. Nanaranga marou ne tadokidoki-ba
moimoi be dilaba-tina 8 be kana-labibia be iang-kita. Marou ne ngaedi
nge tago ianang-kita-ba! Kaua ne malaidi be kaua ono zamanga ne
zaiza be iang-kita. 9 Be suri-uia ne uarikadi itagadi be labu ne sikita
zumzumkaki nge mangata itiking-kita. Kana ngae nge Kristus ara-nao
be toira-tina be ilo itekenanai be labu ne inangai. 10 Be bong-tina ne
dapura masa labu ne ngae nge ngaemaki be ngakalingo. Nanaranga ilo
itekenanai be bokai ngamuzi kana: Kana moarunga lang-lo be kateka-o
dieno nge ngatekenanadi Kristus zaiza be ngaia-doi eruma daeno kana.
11 Kana moarunga nge Nanaranga rerengana-lo ilo ilelelenaki be
rakana ngaemaki kana nge ngaemaki. Ngai labu ne ieno ka bokai

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

imuzimuzi. Tago ramoramo-ba ka iememaki. Bokaibe labu ne itagatagai be matamata be ilo itekenanai kita masa Kristus zaiza be tamoata be aine ne tapura. 12 Bokaibe Nanaranga kaiboang ne malamakadi otioti nge tarakeaki! Maka ma kita ka matamatanatuka be iloda Kristus-o tanangalako be tarapurapu!

13 Be kam nge bokainatuka-la. Bong pile moimoibe kalingo kalongo nge Kristus lama kaunani. Pile moimoibe kalingo ngae nge Pile Uia, be Pile Uia ngae ka iduma-kaming be ono Nanaranga iuketi-kaming. Be bong Kristus lama kaunani nge Nanaranga itaguraki be kilala omingo inangai be inem-kaming. Kilala ngae nge Oli Spirit. Oli Spirit ka matamata be Nanaranga moimoi be irangaki ngang-kita kana. 14 Oli Spirit iang-kita be ono bokainatuka takaua-uia: kana maka tamoata be aine ne moimoibe irangakidi nge tadoki-la be kana. Be tamoata be aine ne inemdi nge ngazazadi be ngarubetakidi be tago iboadu kana teke uaura nena-lo dasukoaki. Nge bokai ka Nanaranga kaiboang ne malamakadi otioti nge tarakeaki!

Pol Rabo Ne

15 Labu ngaenao ka bong matamata be bokai ulongo kam Tanepoa Iesus lama kaunani be Nanaranga tamoata be aine ne karereretakidi nge 16 kam kanabe izamaizama Nanaranga uperuperui. Tago sesu kam kanabe Nanaranga raboia udokitotoki. Rabo negu moarunga-lo nge ilogu ianangkaming-la. 17 Izamaizama nge Tanepoa neda Iesus Kristus Nanaranga ne be Tama kaiboang ne malamaka otioti nge usunaunaui be Oli Spirit ne ngang-kaming kana. Oli Spirit ka ngataguraki be Nanaranga mangata ngananga-kaming be kaua malaidi kamadoki be ono Nanaranga kamakauatakia-uia. 18 Be sinau negu takadi Nanaranga-lo nge bokai: Ilo-ming dazama be malama ne kamaita. Bokai masa kana maka irangaki be ono ikila-kaming be kararapung nge kamakauataki. Moimoina-tina marou ne malamakadi otioti tamoata be aine ne moimoi be irangakidi nge dilaba-tina be kolokolo ilodia-lo dieno. 19 Be kaiboang ne bibia kita maka lama taunani iloda-lo dimalipilipi nge moimoi be dilaba-tina. Kaiboang ngaedi kita-lo dieno nge kaiboang ne kanabibia 20 ono Kristus mate-lo be imarangaki be idoki be lang anua-lo ege oana-nao[a] inangai. 21 Be Kristus makara isoaki be tamoata bibia lang anua-lo, kaiboang moarunga, tamoata kaiboang nedi otioti be tanepoa moarunga nge itanepoadi. Kaiboang moarunga ono ara dokinga kateka kaituka ieno ngaena-lo be kateka alalauri-lo nge ngai atabaladi isoaki. 22 Nanaranga ka kana moarunga idoki be Kristus ae babadia-lo inangaria. Be itaguraki be Kristus idoki be 'sios' iani, be kana moarunga 'sios'-lo nge Kristus

[a] **1:20** Kaba aradi bibiatuka.

pangana kandi. 23 Be ‘sios’ nge Kristus kania moarunga bokana. Be
Kristus nge kana moarunga-lo isoaki-doi. Bokaibe Kristus nge ‘sios’ ne
eremoarunga-nalo isoaki-doi.

Kristus-lo Ka Moauriuri Soaki Ipurapura

2 1 Toira nge Nanaranga pilenga tago katagatagadi be muzigoala
neming-lo kasukoaki be nge ka-mate bokana. 2 Bong ngaradia-lo nge
kateka ngae mata ne goalakadi katagatagadi. Be mariaba makatabala
lang-lo disukoaki nge biabiadi nedi muzinga katagatagadi. Tamoata
be aine maka Nanaranga pilenga tago dilongolongo nge mariaba ngae
eruma disoaki be ibagabagadi. 3 Moimoi rama teke nge kita moarunga
nge mariaba ngae eruma tasoaki be kusida rerengadi tatagatagadi.
Be rakana tamoatada direretaki ki iloda diani nge taemakia-ba. Tago
iloda talelenaki noko! Bokai tamuzimuzi be tamoata-la takadi bokana,
Nanaranga nama ratinga ka eruma tasoaki.

4 Ata Nanaranga ilo-taga ne kababe ilaba-tina, be reretaka ne kita-lo
nge ilako-la be ieno. 5 Moimoi kita pilenga tago tatagatagadi be matanao
nge ambe tamate bokana, ata ambe Kristus zaiza be idokiteteki-kita be
moauriuri tasoaki. Bokaibe nge Nanaranga marou ne tadokidoki-ba ane
ka kam iuketi-kaming be imuleaki-kaming. 6 Muzigoala neda-lo be tamate
ka Nanaranga itaguraki be Kristus Iesus zaiza be imarangaki-kita be
lang anua-lo isoakingaki-kita. 7 Bokai imuzi be ono itiking-kita marou
ne tadokidoki-ba nge dilaba be dilaba-tina, be moimoi be irereretaki-
kita. Nge Kristus Iesus malipinga-nao ka muzi iauia ngae iemaka-kita. Be
alauri masa bokaina-la ngamuzimuzi. 8 Maka ma nge Nanaranga marou
ne tadokidoki-ba ane ka lama kauni be iuketi-kaming. Tago malipi teke
kaemaki. Tago-tina. Nge Nanaranga lumaluma ne kata ka iang-kaming-
ba. 9 Nge tago malipinga-ming ulikadi kaoa! Bokaibe tago teke iboadu
ono ngaduasare be nena-la ngaraketukai. 10 Maka ma kita nge Nanaranga
ka iemaki-kita. Kristus Iesus aranao ka iemaki-kita be malipi uia ka
taememaki kana. Be malipi uia ngaedi nge Nanaranga matamata be
imoataungaki-kita be dieno ka taememaki kana.

Kita Tekeda

11 Ilo-ming kauakaua. Toira nge kam Ungguma Takadi kaoa, be
ungguma Iuda nge “kusiming tago korotototo” kana dirarangaki-kaming.
Be nedia-la nge “kusidi korotototo” kana dirarangakidi. (Kilala ngae
nge kateka-tamoata kana kusidio diememaki kata.) 12 Bokaibe ilo-ming
kauakaua, bong ngaradia-lo nge lauaba-tinao ka kasoaki. Tago sesu-tina
Kristus kasaringai. Kam nge akerenga-mingtina. Kam tago Nanaranga
tamoata be aine ne, nena-la be inangadi be disoaki aradi Israel bokana.
Tago-tina. Taua maka Nanaranga tamoata be aine ne zaiza iemakadi

ilona-lo nge kam ara-ming tago dieno. Taua ngae labu nge pile moimoi be Nanaranga iemakio ka dieno. Be labu neming ono kateka ngaenao kamasoaki be kamarapurapu kana nge tago-tina. Bokaibe Nanaranga nge tagona-tina sake-mingo isoaki. 13 Ata kaituka-tina Kristus Iesus ara-nao nge bokainatuka kasoaki: Kam toira kasauba kasoaki nge Kristus daraka ane be izaza-kaming be ambe kasaringamai.

14 Maka ma Kristus ka nena-la be anua-uia idoka-kita. Anua-uia ngae bokainatuka idoka-kita: Iuda be kita Ungguma Takadi itekenana-kita be tekeda tapura. Be ne tamoata ane be boauboau bibia marada dieno be disereki-kita nge igamang. Boauboau bibia ngaedi ka diememaki-kita be neda-la taeduadua. 15 Ne tamoata ane be Iuda Mata nedi bibia igamang be dileua. Iuda Mata nedi bibia ngaedi nge ere-sikitadi be biatangadi be igamang be dileua-doi. Bokai imuzi be ono ne ara-nao be tamoata rua idoki-diaru be tamoata teke oauoau ipuraki. 16 Be kita ungguma rua nge ambe tamoatada teke. Kristus ka kai kapalapala uauau ne ane be Nanaranga-lo itekenana-kita. Kai kapalapalao imate be ono ungguma ruoti ngae-diaru nge edua nediaru iumatedi. 17 Kristus ipura be Pile Uia ne mangata irangaki be ono kam Ungguma Takadi lauaba-nao kasoaki be kam ungguma Iuda Nanaranga saringa kasoaki nge anua-uia idoka-kaming. 18 Maka ma Kristus-lo ka kita moarunga Ungguma Takadi be ungguma Iuda nge taboadu Oli Spirit tekena-la kaiboang nena-lo be Tama mata-nao talako.

19 Bokaibe kam Ungguma Takadi nge ambe tago akerenga-ming ki muguma takadi kaoa. Tago-tina. Kam ambe Nanaranga tamoata be aine ne zaiza be ungguma teke-ming, be Nanaranga dara ne bokana kasoaki. 20 Kam nge pera Nanaranga ikeli bokana. Pera ngae ariri ne nge ‘apostel’ be ‘propet’ ka ditano. Be ariri-moane maka pera idokimatei nge Kristus Iesus. 21 Ngai ka pera ngae kania moarunga idokimatedi be dirake nibe Tanepoa pera ne rata ipura. 22 Be Kristus-lo ka tamoata be aine takadi zaiza be pera teke bokana kelia-ming dipura, be Nanaranga nge Oli Spirit ne oti be iloming-lo isukoaki.

Pol Ungguma Takadi Imalipidi

3 1 Labu ngaenao ka ngau Pol, kam Ungguma Takadi lili-mingo be Kristus ara-nao be uaura-lo usoaki. 2 Moimoi kam ambe bokai kalongo Nanaranga marou ne tadokidoki-ba oti be kam kanabe Nanaranga malipi ngaedi iana. 3 Nanaranga ka kana ngaemaki kana nge labudi sikitadi zumzumkaki mangata inanga be ngau itikina. (Kana ngaedi nge muku ambe ugere-kaming. 4 Be kana ugere ngaedi kaleze masa Kristus labu sikita zumzumkaki ngau ukauataki bokana nge kam kamakauataki.) 5 Toira nge Kristus labu sikita tago tamoata rangakadiadi ipura. Ata kaituka bong ngaedia-lo nge Nanaranga itaguraki be Oli Spirit

ne ane be Kristus labu sikita zumzumkaki ngae nge ‘apostel’ ne ratadi be ‘propet’ ne ratadi aoa-dialo be mangata irangakadi. 6 Kristus labu sikita ne nge bokai: Pile Uia ane be Ungguma Takadi iboadu ungguma Iuda zaiza be Nanaranga kana ne moarunga natu bokana be danem-diabudu. Bokaibe ungguma ruoti ngaedi nge tamoata-doi teke. Be kana moarunga Nanaranga moimoi be tamoata be aine ne irangakidi masa Kristus Iesus ara-nao be danem-diabudu.

7 Nanaranga ka nena-la be inangaia be pile uia ne mangata mrangarangaki kana. Marou ne tadokidoki-ba ane be lumaluma ne iana be ono kaiboang udoki be malipilipi kana upura. Be nge kaiboang ne ka dimalipilipi be ngau ono malipi ne ngaedi uememaki. 8 Ngau moimoi Nanaranga tamoata be aine ne maradi nge alalauri-tina. Ata Nanaranga itaguraki be malipi ne bibia ngaedi iana: Pile Uia ne Ungguma Takadi miandi kana. Pile Uia ngae nge Kristus kana ne uia zazadi atabalabala-tina be tago iboadu uareadi dapura ka rangakadi. 9 Kana takaia Pile Uia ngae irangaki be memaki kana nge bokai: Nanaranga labu ne sikita tago kauakauataki baituka ngaemaki be ngakalingo kana nge mangata mnangai be tamoata be aine moarunga date. Nanaranga ka kana moarunga iemaki. Bokaibe labu ne sikita ngae nge toira be imai tago sesu mangata inangai. 10 Ata kaituka ambe ‘sios’ ne ane be kauanga malaidi be ilo lelenaka ne mangata inanga. Bokai masa ‘enzel’ kaiboangdi be kaiboang bibia lang anua-lo dieno nge Nanaranga ilo baituka inanganangai nge dakauataki. 11 Nanaranga tago ramoramo-ba ka bokai imuzi. Labu ne nem-kueno ieneno nge itagai ka bokai imuzi. Labu ne nem-kueno ieneno ngae nge Tanepoa neda Iesus Kristus-lo ka iemaki be ikalingo. 12 Bokaibe Kristus ara-nao tasoaki bokana be lama taunani bokana kita taboadu takai be ramoramo Nanaranga mata-nao talako. 13 Nge bokai ka ngau bokai uakoro-kaming: Ngau uaura-lo usoaki ngena moaki sakuli neming dibala. Moaki-tina. Nge ono kam duma kamadoki kana ka uaura-lo usoaki.

Pol Epises Kanabe Irabo

14 Nge labu ngaenao ka kam kanabe Tamada aro tukuguo urokazokuria be uperuperui. 15 Ngai ka tamoata be aine moarunga lang anua-lo be kateka-o tamadi, be ngaia-lo ka aradi didoki. 16 Be Nanaranga bokainatuka usinaui: Kana ne uarikadi zazadi atabalabala-tina malamakadi otioti ilodia-lo nge Oli Spirit ara-nao be kaiboang kamadoki be ilo-ming sikitadi dakaiboang uia. 17 Be lama unianga-ming kaiboang nedia-lo be Kristus ngataguraki be iloming-lo anua ngadoki. Rabo negu takaia nge bokai: Reretaka mata-o kamaduasare be labu-ming be ziri-ming kamananga. 18 Bokai masa Nanaranga tamoata be aine ne zaiza be kaiboang kamadoki be Kristus reretaka mata ne palanga,

salagatika, rakenga be taonga kamakauataki. 19 Be reretaka mata maka
kaua moarunga iuasadi nge kamakauataki. Bokai masa kana moarunga
Nanaranga-lo dikauri be dieno nge kam-lo eremoarungadi be iloming-lo
dakauri.
20 Bokaibe rakeaka bibia tani! Ngai kana moarunga bibia-la be
ianang-kita. Kita tago taboadu tauare ki tago taboadu iloda dakauataki.
Dilaba-tina ma! Be kana ngaedi nge tago ramoramo-ba ka iang-kita.
Kaiboang ne ilo-dalo dimalipilipi itagatagadi be ianang-kita. 21 Bokaibe
bong moarunga-lo nge izamaizama 'sios'-lo be Kristus Iesus ara-nao
be Nanaranga rakeaka bibia-tina ania ngapurapura! Rakeaka zugu
moarunga-lo ania ngapurapura be nem-kueno ngaeneno! Moimoi.

Kita Tekeda Kristus-lo

4 1 Ngau Pol, Tanepoa malipi ne uememaki ka uaura-lo usoaki.
Bokai ka ngau bokainatuka uakoro-kaming: Nanaranga ikila-
kaming bokana kilau ne ngae nge ulika kamapuraki be rerengana-lo
kamasukoaki. Be kilau ne ngae nge Nanaranga-lo soakinga-ming
zaiza iriringadi tekedi. 2 Bokainatuka kamasukoaki: neming-la
kamababalaki-kaming, tamoata takadi malielie-ba kamababasakidi,
be moaki oaikiki-la be nama-ming diraratakidi. Reretaka mata-lo be
kamaedudumai. 3 Kamapipi be teke-ming bokana kamasukoaki, Oli
Spirit-la inanga-kaming bokana. Be ilo-uia ne ane be teke-ming bokana
kamauaukapotaki-kaming. 4 Kita nge tamoata teke be Oli Spirit nge
tekena-la, be kana-la tekena-lo ka kilaming-lako dipura be ilo-ming ono
kanangalako be kamarapurapu. 5 Tanepoa nge tekena-la, lama uniang-
da nge tekena-la, Kristus-lo rukuiada-lako ipura nge tekena-la 6 be
Nanaranga nge tekena-la. Be ngaia-la ka tamoata moarunga Tamadi.
Be ngai ka moarunga atabaladi isoaki, be ngai ka moarunga ilodia-lo
imalipilipi, be ngai ka moarunga ilodia-lo isoaki.
7 Kita teke-teke nge Nanaranga marou ne tadokidoki-ba tadoki. Ata tago
ramoramo-ba ka tadoki. Tago. Kristus-la lumaluma ne iang-kita itagadi
be marou ngaedi nge iang-kita. 8 Nanaranga-la 'Buku' ne ipile bokana,

> "Bong iuasa be etetebalatuka ikautakilako nge tamoata kokoko-
> tina iuauridi be ibagadi. Be makara be itaguraki be lumaluma ne
> tamoata iandi." (Sam 68:18)

9 Bokai nge pile "etetebalatuka ikautakilako" nge labudi bakara? Labudi
nge bokai: Matamata itaoio. Elaua-tina-ruma kateka ilona-lo ilako. 10 Nge
tamoata maka itaoio nge ngaialana-ma ka ikautaki. Be kautakinga ngaedi
nge tago lukangadiabanao dimanubu. Tago. Ikautaki nibe lang iuasai be
ilako-tina, be kana moarunga makatabala lang-lo dieno nge ngai ilodia-lo
isoaki-doi, be ilodia-lo ikauri. 11 Be nge ngai ka "lumaluma ne tamoata
iandi." Alu 'apostel' bokana inangadi, aludi 'propet' bokana inangadi,

aludi Pile Uia mangata darangarangaki kana, aludi ‘sios’-lo damuamua kana, be aludi ‘tisa’ bokana dasoaki. 12 Bokai imuzi be ono Nanaranga tamoata ne moarunga imoataungakidi be Kristus malipi ne daememaki kana. Malipi ngaedi nge Kristus ‘sios’ ne dakeli be ngalaba. 13 Be malipi ngaedi masa dalako nibe kita moarunga nge lama taunia-uia be tekeda-tina tapura. Be masa Nanaranga Natu takauataki be tamalai-uia. Bokai masa tado-matei be muzingada moarunga-lo nge Kristus zaiza surida tekedi. 14 Bokai tamuzi masa kita tago natu-muku bokana tasoaki. Natu-muku bokana tasoaki masa tamoata bolingadi ratadi boli mata goalakadi ane be dabobolesi-kita. Be kita masa suri nugunugu darorokaki-kita bokana ki oasa dabagabaga-kita bokana be tatagatagadi. 15 Kita tago iboadu bokai tamuzimuzi. Tago. Kita nge bokai ka tamuzimuzi kana: Reretaka mata-lo be pile moimoi be kalingodi nge tararangaki. Bokai masa kana moarunga taememaki nge Kristus ara-nao be taememaki be dalaba-tina. Kristus ka pangana neda. 16 Be Kristus eruma masa kania moarunga tamoata-nao nge masa nedia-la be daedoki-matei. Be kania moarunga nge daebatai be teke-nala bokana dakaiboang. Bokaibe bong Kristus kania teke-teke ngaedi malipi nedi aniadi dipura daememaki masa Kristus tamoata nge ngalaba be ngalako-la. Labanga ngaedi nge reretaka mata-o be ngalaba be ngalako-la kana.

Soaki Oauoau Kristus-lo

17 Tanepoa ara-nao be bokai mpile kana be ukai-tina be bokai ura-kaming: Moaki tamoata Nanaranga pilenga tago ditagatagadi disukoaki bokana kasukoaki. Maka ma tamoata Nanaranga pilenga tago ditagatagadi nge kana kalingodi tagotago ilodi dianiandi. 18 Be ilodi moarunga nge dioabubu-tina, be ilodi tagona-tina muku dizama. Bokaibe tago iboadu Nanaranga soaki nena-lo dalako, maka ma nedia-la panganadi ipatungaki be ilodi nge diakakaidi be tago iboadu Nanaranga pilenga ilodia-lo dananga! 19 Maia muzi ambe dirokaki-tina be maia dibebe. Be mata goalakadi moarunga nge ambe dikanabadi. Ilodia-lo nge mata goalakadiala daememaki kana direrere.

20 Ata kam tago bokainatuka be Kristus kakauataki! Tago. 21 Kam moimoi be kalongoraki. Be pile moimoi be kalingo Iesus-lonalona tagadi dipura be sule-kaming ipura. 22 Bokainatuka sule-kaming ipura: Muzinga-ming toirairadi katagatagadi ka bokai raia-ming ipura, “Tamoata-ming toirairadi kamarokaki.” Tamoata-ming toirairadi ngaedi nge muzi goalakadi ono rerenga-ming kamamambuaki ka diara-leualeuadi. 23 Be ilo-ming be ilo-lelenaki neming nge eremoarungadi be databuli be oauoau dapura. 24 Tamoata-ming oauoau nge kolosi bokana omingo kamananga. Tamoata-ming oauoau ngaedi nge teadi Nanaranga-la bokana ka emakadi dipura. Be tamoata-ming ngaedi ka masa nedia-la be

mangata dananga-kaming kam moimoi be Nanaranga mata-nao adoado kasukoaki, be kam nge kusiming ratadi.

25 Boli mata kamarokaki-tina. Kam moarunga nge tarito-kaming pile kalingodia-la ane be kamararadi. Bakara, kita nge Kristus-doi tamoata be aine ne. 26 Nama-ming dira nge nama-ming ratingadi ngaedi moaki kalikitaki be muzigoala-lo dilakuaki-kaming. Nama-ming ratingadi oaikiki-la be kamarokaki. Moaki oabube dieno nibe ilako rairai. 27 Satang moakina-tina kalikitaki be isaringa-kaming. 28 Kaiko tamoata naita anakola-nao kusukoaki nge anako gorokaki, be gomalipi. Kana iauia ono tamoata dumanga teke goemaki be ono tamoata kana nedi tagotago godumadi. 29 Bong kapilepile nge moaki pile ono tamoata takadi goalangakadi kararangaki. Pile ono dumanga-la ka kamararangaki. Pile ono dumanga masa tamoata takadi dadumadi be dakaiboang be dalako-la be ngaeno, be rakana direretaki nge daemaki. Bokai masa tamoata naita ilongoriko nge pile ono dumanga bokainaina dadumaia-tina. 30 Nanaranga Oli Spirit ne nge moaki kaemaki be ilo inodo. Maka ma Oli Spirit ka kilala omingo inanga kam Nanaranga tamoata be aine ne. Be bong Nanaranga ngazaza-kaming be ngarubetaki-kaming kananao masa Oli Spirit kilala ne ngae ngaduma-kaming. 31 Bokaibe tamoata takadi ilodi aka-sururuiadi mata, nama-ra be ilo-ra mata, eung-ramo be tamoata takadi aradi goalangakadi mata nge kamarokaki-tina. Be tamoata takadi segeakadi mata moarunga nge kamasegeaki-tina. 32 Mata uia ngaedi kamatagatagadi: Tamoata takadi ilodi kamauari-uaridi be ilo-ming dauia-uiatakidi. Be giriki kaoa diemaki nge giriki nedi kamarokakiledi, Nanaranga-la Kristus ara-nao be giriki neming irorokakile-kaming bokana.

Malama-lo Soaki

5 1 Kam moimoibe Nanaranga natu irerereteki-kamingtina. Bokaibe kamapipi be Nanaranga-la bokana kamasukoaki. 2 Be soaki neming moarunga-lo nge reretaka mata ngaeneno, Kristus-la irerereteki-kita be kita kanabe imate bokana. Matenga ngaedi nge tabataba boaudi momona be tabataba maka Nanaranga irerereteki bokana.

3 Kam nge Nanaranga tamoata be aine ne kusi-ming ratadi. Bokaibe pogiza-ramo mata, mata giriki odio dieno be kana kokoko nemadi mata nge moakina-tina muku teke mara-ming ieno. 4 Pile goalakadi ono pogiza-ramo moaki kapilepile, pile goalakadi ono maianga, be pile kalingodi tagotago nge moakina-tina kapilepile. Pile goalakadi bokainaina nge moakina-tina teke mara-ming ieno. Nanaranga-la ka kamaperuperui. 5 Maka ma pile ngaedi nge moimoi be kalingodi: Tamoata naita pogiza-ramo mata iememaki, maia muzi iememaki, be kana kokoko nemadi irerere nge tagona-tina iboadu anua ono Kristus be

Nanaranga datanepoa kanana-lo kana teke ngadoki be nganemi. (Kana kokoko rereretakadi nge moarupu rakekadi mata kata.)

6 Pile kalingodi tagotago ane be tamoata teke ngabolesi-kaming takana! Kana-tina ngaedia-lo ka tamoata maka pile tago dilongolongo nge Nanaranga nama ratinga odio ibalabala. 7 Bokaibe tamoata bokainaina nge moakina-tina kasaringadi. 8 Maka ma kam neming-la nge toira oabubu-lo ka kasukoaki, ata kaituka ambe Tanepoa ungguma ne kapura, be ambe malama-lo kasoaki. Bokaibe tamoata malama-lo disukoaki bokana kamasukoaki. 9 Maka ma malama-lo kasukoaki masa mata bokainaina daeno-kaming: muzi uia, muzi adoadodi be muzi kalingodi otioti. 10 Kamapipi be muzi maka Tanepoa di-ilo-uiauiai nge kamaememaki. 11 Muzi goalakadi kalingodi tagotago maka oabubu mata nena-lo emakadi dipurapura nge kamasegeaki-tina. Ata kamapipi be mata goalakadi bokainaina nge malama-lo kamalakulakuaki. 12 Kana maka komanga-lo be emakadi dipurapura nge mrangaki kana. Ata rangakadia-ma umaia-tina! 13 Ata kana moarunga malama-lo lakuakadi dipurapura nge labudi zumzumkaki nge mangata-tina teadi dipurapura. 14 Maka ma kana teke mangata-lo tea ipura masa ngatabuli be malama ngapura. Nge bokai ka pile tekedi bokai dieno, “Kaiko enoenom, gomarang-rake. Mate-lo be gomarang. Be Kristus omo ngapitikaoa.”

15 Bokaibe soakinga-ming moarunga nge kamaitaita-tina uia. Moaki tamoata ngaongaodi bokana kasukoaki. Tamoata kauakaua bokana kamasukoaki. 16 Kaituka bong ngaedi nge goalakadia-tina. Bokaibe rakana iauia teke ipura-kaming nge kamaemakia-soasoa. Moaki kateatea-ba be ilako. 17 Moaki tamoata ngaongaodi bokana kasukoaki. Kamapipi be Tanepoa rerenga kamakauataki. 18 Moaki dang kakai kasingsing be kaboangboang. Dang kakai kasingsing masa neming-la kamagamang-kaming. Kamapipi be Oli Spirit iloming-lo ngakauri. 19 Be taritoka-ming kamararadi be moasi ono Nanaranga rakeaka ipurapura, moasi ono rabonga be moasi ratadi Oli Spirit itiking-kaming nge kamamoasimoasi. Iloming-lo be rakeaka muzi ane be Tanepoa kamamoasimoasini. 20 Bong moarunga-lo nge kana moarunga kadokidoki kana be Tanepoa neda Iesus Kristus ara-nao be Tama Nanaranga kamaperuperui.

Rotiroti Mangmang Nedi

21 Kam Kristus kamatakutakuri bokana neming-la tamoata be aine takadi erumadi kamananganganga-kaming.

22 Kam aine rotiroti, roaming erumadi kamasukoaki, Tanepoa-la ermuma kasukoaki bokana. 23 Maka ma moane ka aine pangana kana, Kristus-la ‘sios’ pangana kana bokana. ‘Sios’ nge Kristus kania moarunga, be nge Kristus ka ‘sios’ Uketiketi ne. 24 Bokaibe aine rotiroti nge eremoarunga be roa moaneka eruma ngasukoaki, ‘sios’-la eremoarunga be Kristus eruma isukoaki bokana.

25 Moane rotiroti nge bokainatuka kamamuzimuzi: Roa-ming
kamarereretakidi, Kristus-la 'sios' ne irereretaki, be 'sios' ne kanabe
nena-la imate bokana. 26 Kristus bokai imuzi be ono 'sios' ne idoki be
Nanaranga itabangakani. Tago ramoramo-ba be Nanaranga itabangakani.
Tago. Ne pile ne ane be dang oti iaka-goazai be Nanaranga itabangakani.
27 Bokai masa 'sios' kulanglang, ilo goaza-moke be adoadona-ba giriki
tagotago be ngadoki be nena-la ngani. 'Sios' bokainaina nge Nanaranga-
la kusi rata bokana be giriki ne tagotago. 28 Bokainatuka-la, kam moane
rotiroti nge roa-ming kamarereretakidi neming-la karereretaki-kaming
bokana. Tamoata naita roa irereretaki nge nena-la ka irereretaki. 29 Bokai
kamakaua: Tamoata tago teke nena-la ibibibiraki. Tago-tina. Izamaizama
nge nena-la iakolakolangi be iadoadoraki, Kristus-la 'sios' ne ibasabasaki
bokana. 30 Maka ma kita nge Kristus tamoata. 31 Nanaranga-la 'Buku'
ne ipile bokana, "Labu ngaenao ka moane tama be tina ngaperekidi be
roa diaru teke dapuraru. Diarua-ra rua, ata ambe teke." 32 Nge moimoi
pile tekedi labudi zuzumkaki nge makare pile ngaedia-lo dieno, ata
ngau Kristus be 'sios' ka urarangaki-diaru. 33 Be pile ngaedi nge kam
omingo dilako be. Moane moarunga nge roadi darereretakidi, nedia-la
direreretakidi bokana. Be aine moarunga nge roadi damuamuakidi.

Kipi Be Kamoang Be Natu

6 1 Kam natu, malipi ne-ming nge Tanepoa ara-nao be tama-ming be
tina-ming pilengadi kamalongolongo. Maka ma nge muzi iauia ka
kaememaki. 2 Nanaranga 'Buku' nena-lo pile bokai dieno, "Tama-ming
be tina-ming kamamuamuakidi." Nanaranga mata ne moarunga-lo nge
mata-la ngae ka matamatanatuka rangaka ipura masa alauri kalingo
otioti. Be ono kaua uia ngapura kana nge mata ngae bokainatuka bataia
ipura, 3 "Bokai masa kana moarunga kaememaki nge dauiauia-kaming,
be masa uanana sasalaga-tina kateka ngaenao kamasoaki."
4 Be kam kamoang be kipi nge natu-ming moaki sesu baituka-
ba kabasakidi be namadi dira. Moaki-tina. Tanepoa mata nena-lo
kamasikengkengdi be kamasingarangaradi.

Dududu Be Bibiadi Kandi

5 Kam dududu nge bibiadi neming kateka-onoaona taburi-ra be
reresabu-lo be pilengadi kamalongolongo. Izamaizama nge muzi uia-
la kamaememakidi, suri Kristus ka kamalipilipini bokana. 6 Moaki
bong ditete-kaming-la ka muzi uia kaememaki be ono dapilepile
kam malipilipi uia. Moaki-tina. Bong moarunga nge Kristus dududu
kana bokana be ilo-ming eremoarungadia-lo be Nanaranga rerenga
kamatagatagadi. 7 Sakuli-lo be malipi neming kamaememaki. Ilo-ming
bokai kamananganganga, "Nge tago kateka tamoata ka kimalipilipini.

Tago. Nge Tanepoa ka kimalipilipini." 8 Bakara, kam kakaua-doi: Tanepoa masa ngataguraki be tamoata moarunga malipi uia nangatadi diemaki nge zazanga uia ngandi. Dududu kata ki tamoata rerengana-lo isukoaki kata nge masa zazanga nedi ngandia-doi kana.

9 Be kam dududu bibia kandi nge dududu neming nge muzi uia-lo kamababasakidi. Moaki kakataburi-raradi. Ilo-ming kauakaua: dududu kana-ming zaiza Biabiadi kanaming-tina nge lang anua-lo isoaki. Be ngai mata ne nge bokai: tamoata moarunga nge suridi tekedi bokana ibabasakidi.

Nanaranga Kana Ono Eunga Ne

10 Pile negu ono mambuaki kana nge bokai: Tanepoa ono kamakaiboang be kaiboang ne kaiboangdi ane be neming-la kamakaingaki-kaming. 11 Kana ne-ming ono eunga moarunga Nanaranga iang-kaming nge omingo kamananga. Bokai masa kamakai be Satang ngabolesi-kaming kana nge iboadu ngai zaiza kamaeriringaki. 12 Maka ma nge tago kateka tamoata zaiza ka taeunung! Tago-tina. Nge mariaba goalakadi kaiboangdi lang-lo disukoaki zaiza ka taeunung. Kaiboang ma ngaedia-re: tamoata goalakadi dimuamua, tamoata goalakadi kaiboang nedi otioti be kaiboang goalakadi kaituka kateka oabubu-kania ngaenao dieno-re! 13 Bokaibe Nanaranga kana ono eunga ne kamadoki be omingo kamananga! Be alauri bong goalaka ipura masa kamaboadu erekei neming eung ieluaki nge kamatalari be kamaeung-budu. Be alauri eung-ra ngamanubu, ata kam masa kamakai be kamaduasare.

14 Bokaibe kamakatiuana be kaikai kamatui. Pile moimoibe kalingo kamadoki be angapi bokana soamingo kamauauri be ono kamaduasare be kamatui. Nanaranga mata-nao ado mata nge kamadoki be bara bokana barabara-mingo kamanangai. 15 Be kamakaluka uia be Pile Uia ono anua-uia dokinga nge ae-sukuma bokana kamanangai be ono kamaduasare. 16 Bong moarunga-lo nge lama uniangaming numbala neming bokana kamabazibazi. Bokai masa bong Satang io ne purupururuidi oti ipana-kaming masa numbala ngae ngaumoatedi. 17 Bong ono Nanaranga tamoata moarunga ngauketidi kana nge boai ono eunga bokana pangana-mingo kamanangai. Be Nanaranga pile ne nge asi ono eunga bokana kamadokidoki. Asi ono eunga ngae nge Oli Spirit ka iang-kaming. 18 Kana moarunga ngaedi nge rabo ane be Nanaranga duma ne kamakelikeliaki. Bong moarunga-lo nge Oli Spirit-lo be rabo be sinau moarunga oti be kamaraborabo. Kana ngaedi ilo-ming daniandi be mata-ming poapoara-la be moaki ilo-ming diaka. Be Nanaranga tamoata be aine ne kanabe izamaizama kamaraborabo.

19 Ngau kamaraborabo-na be. Bokai masa bong aoa-gu mkakati be mpile kana masa pile aniagu ngapura be mkaiboang be ramoramo Pile

Uia labu zumzumkaki mnagupasiki. 20 Maka ma ngau nge Pile Uia ngae
aoa bokana, be ege-ege ara-nao be upilepile. Nge bokai ka lili-nao be
uaura-lo usoaki. Bokaibe kamaraborabo-na be mkaiboang be masa
ramoramo mangata Pile Uia ngae mrangarangaki.

Suri-Uia Alalaurituka

21 Tikikus masa ngapura be rangakagu moarunga ngarangaki be
kamalongo. Ngai taritokada iauia, be Tanepoa malipi nena-lo nge ngai
malipilipi iauia-tina. Bokaibe ngapuraka-kaming masa soakingagu
be rakana uememaki nge ngarangaki-kaming. 22 Nge bokai ka unepi
be makara ngapura kana. Makara ngapura masa makare soakingama
ngarangaki-kaming. Bokai masa ilo-ming ngaka-kaidi.

23 Tama Nanaranga be Tanepoa Iesus Kristus iboadu ilo-uia ne be
reretaka ne lama uninga zazaiza nge taritokada moarunga ngandi.

24 Be tamoata moarunga maka reretaka mata tago manubunubu oti be
Tanepoa neda Iesus Kristus direreretaki nge Nanaranga iboadu marou ne
tadokidoki-ba ngandi.

PILIPAI

1 1 Pol be Timoti, Kristus Iesus malipilipi kana ruoti ka kigereru.
Be nge kam Nanaranga tamoata be aine ne moarunga Kristus
Iesus ara-nao Pilipai anua-lo kasoaki ka kigere-kaming. Be kam tamoata
'sios'-lo kamuamua be kam tamoata 'sios'-lo kadumaduma ka kigere-
kaming be.
2 Tamada Nanaranga be Tanepoa Iesus Kristus iboadu marou ne
tadokidoki-ba be ilo-uia ngang-kaming.

Pol Pilipai Kanabe Iraborabo

3 Izamaizama ilogu ianiang-kaming nge Nanaranga negu uperuperui.
4 Be bong moarunga kam kanabe Nanaranga uraboraboi nge suri-uia-
lo be uraborabo, 5 maka ma bong matamatana-tina upura be Pile Uia
ueluaki nge kadumaiau-tina uia nibe kaituka-ba. 6 Ngau ukaua-tina
Nanaranga maka malipi uia ono lama uninga iloming-lo imarangaki
masa ngadumadumakaming-la nibe ngalako Kristus-ba Bong ne ono
mulengao be ngamambuaki. 7 Ilogu ianiangkaming-la! Nge iuia-tina ngau
bokainatuka ilogu ianiang-kaming. Bakara, kam nge ngau zaiza be malipi
maka ngau-la Nanaranga iana nge taememaki-budu. Malipi ngaedi nge isi
uememaki-la bong kaituka-tina uaura-lo usoaki be bong isi eluku usoaki
be rerengagu-lo be Pile Uia uaka-kaikai be ono ngakaiboang-tina uia
kana. 8 Nanaranga ikaua moimoi ka upilepile. Ilo-gu ianiangkaming-tina
be mtekaming-tina kana urere! Rerengagu ngaedi nge Kristus ilona-lo be
dikaukautaki!
9 Izamaizama bokai uraborabo: Reretaka mata kam-lo ieno nge ngalaba
be ngalako-la be ngaeno. Reretaka mata ne-ming ilaba-la be ieno masa
pile kalingodi Kristus iang-kaming nge kamakauataki. Be rakana giriki
teke ipura masa kamakaua be zala iauia kamatagai. 10 Bokai masa
kamakaua be mata nangatadi ka uia nge kamadokimatedi, be Kristus
Iesus Bong ne ono mulengao masa ilo-ming goagoaza-la daeno be giriki-
ming tagotago-ba kamasoaki. 11 Be masa kolo-kolo iauia-tina Kristus-la
iboadu ngapuraki nge soakingaming-lo dakoko-tina. Bokai masa
Nanaranga rakeaka ngapura be ara atabala-tina nangaia ngapura.

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kristus-lo Soaki

12 Taritokagu negu, ngau urere bokai kamakaua: Kana kaituka-
tina dipurana nge ono Pile Uia didumai be ilako-la be ieno! 13 Labu
ngaenao be tamoata ‘Sisa’ pera kana dinarinaringi be tamoata be aine
moarunga makare disoaki nge dikaua ngau Kristus Pile Uia ne mangata
urangarangaki ka uaura-lo usoaki. 14 Taritokagu moarunga Tanepoa ara-
nao makare disoaki ilodi diana ngau uaura-lo usoaki nge ambe kaiboang
didoki. Bokaibe taburidi tago dirara be Nanaranga pilenga ramoramo
kaikai-la be mangata dirarangaki.
15 Moimoi alu tago ilo uia-lo be Kristus dirangarangaki. Dinama-
rarataka be dipilepile di sulengadi nge ngau sulengagu diuasadi, ata alu
moimoi be sakuli mata-lo be dirangarangaki. 16 Tamoata sakuli mata-
lo be Kristus dirangarangaki nge dikaua Nanaranga ka malipi ngaedi
ngau iana be Pile Uia muri mtuitui kana. Bokaibe reretaka mata-lo be
Nanaranga pilenga mangata dirarangaki. 17 Ata tamoata dinama-rarataka
be diduaduaia be Kristus dirangarangaki nge nedi aradi kana ka Kristus
dirangarangaki. Ilodi dipile uaura-lo usoaki ngena masa giriki kaba be
dabatadiana. 18 Ata nge kana-ba! Surigu diuia-doi! Ilodi adoado ki tago
adoado Kristus mangata dirangarangaki nge iuia-doi. Kana kanabiabia
nge Kristus ka mangata dirangarangaki.
Bokaibe ngau surigu dauiauia-la kana. 19 Maka ma ngau ukaua rabo
neming-lo be Iesus Kristus Oli Spirit nena-lo masa kana databuli be ngau
duma mdoki be bong ‘koto’-lo utui masa muasa be mpusika. 20 Bokaibe
sakuli idoka be urapurapu. Rere negu be sakuli negu bibia nge bokainatuka:
Malipi negu-lo nge moaki utamong. Utamong masa maia mdoki takana! Ata
kaituka-tina nge ngau urere izamaizama kaiboang uia ono Kristus mangata
urangarangaki be udokidoki bokana nge mdoki. Be diumoatea ki moauriuri
usoaki masa ere-moarungagu be Kristus ara atabala-tina mnangai. 21 Ngau
negu ilogu bokai ipile: Tago diumoatea nge Kristus kaiboang be rerengana-
lo ka usoaki. Diumoatea nge iuia-tina! Maka ma masa duma kaba bibia-la be
mdoki. 22 Tago umate be negu iauia-la usoaki nge masa malipi uia kalingodi
otioti memaki. Ata masa rakana mreretaki be mrangaki? Tago ukaua!
23 Kana rua ngae-diaru nge mara-diaru usoaki. Urere kaba ngaedi mpereki
be mlako be Kristus keru gasoakiru. Bokai masa ngauia-tina. 24 Ata nge
iuia kam kanabe negu iauia-la msoaki! Moaki umate! 25 Ngau lama unia-
tina be ukaua masa tago mate, be makara mpura be muku tasoaki-budu.
Bokai masa mduma-kaming be kamakai be kamalako-la be ngaeno, be ono
lama uniangaming-lo suri-ming dauia-tina. 26 Bokaibe bong kaba makara
mpura be sakeming-o msoaki masa kodeka labu neming teke ngapura be
ono Kristus Iesus suri-ming dauiataki. Bakara, ngau kamatetea masa kana
iemakina nge kamararangaki.

27 Ata kana kanabiabia nge bokai: Kristus-la Pile Uia ne ipile bokana
kamasukoaki be kamalalale. Bokai masa makara upura ki tago upura be
sake-mingo usoaki nge masa bokai mlongo kam kaiboang tekedia-lo ka
katui, be ilo-ming katekenanadi be kaedudumai. Be rere neming tekena-la
nge tamoata be aine takadi kamadumadumadi be Pile Uia lama daununani.
28 Erekei neming moaki kamatakuridi. Kamakaikai-la! Kakaiboang
masa erekei neming kilala dananga di daleua-la be kana. Nanaranga ka
ngaduma-kaming be kamauasa kana. 29 Maka ma Nanaranga ka sumoala
iang-kaming be Kristus kamamalipini kana. Nge tago lama-la ka kauni
ka kamalipilipini. Tago. Alauri masa Kristus ara-nao be sururu bibia
kamadoki. 30 Bokaibe kaituka-tina nge kam kaboadu ngau zaiza be Pile Uia
mangata tarangarangaki. Bong Pile Uia mangata tarangarangaki nge suri
eung biabia kata tatalari bokana. Eung ngaena-lo nge toira be ueunung be
katea, be ambe kalongo isi eung-la ngaena-lo ueunung.

Kristus Nena-la Ibalabalaki Be Toaka Ngapura

2 1 Nge bokai ka mtegi-kaming kana. Soakinga-ming Kristus-lo nge
diduma-kaming be kakaiboang ki tago? Be reretaka ne sesu ilo-
ming diaka-uiadi ki tago? Kam Oli Spirit keka kidoki be ilomai-lo isoaki
bokana kadoki ki tago? Tamoata be aine takadi ilo-ming ditagatagadi
be ilo uia-lo be kadumadumadi ki tago? 2 Kaituka-tina nge surigu
diuiauiatakikaming-tina, ata ono suri-uia negu ngaedi kamakalabati-
tina kana nge bokai kamamuzimuzi: ilo-ming tekedia-doi, reretaka mata
tekena-la kamatagatagai, ilo-ming be mariabaka-ming tekedia-doi, be
kana-la teke kamamoangi be kamatagatagai. 3 Moaki neming-la iloming
dianang-kaming be ono neming-la karaketukatuka-kaming. Ki moaki
neming-la karaketuka-kaming be ono tamoata be aine takadi dapile kam
tamoata uia. Moaki-la. Neming-la kamababalaki-kaming be tamoata be
aine takadi kamararangakidi di kam diuasa-kaming. 4 Kam teke-teke nge
moaki ilo-buku-la neming kaitaiata be kadoadoraki. Moaki! Tamoata
takadi ilo-buku nedi kamaitaita be kamadoadoraki be.

5 Be ilo-ming moarunga nge Kristus-la ilo bokana. Ngai bokai imuzi:
6 Moimoi suri be kania be ilo moarunga nge ngai Nanaranga. Ata tago
pangana izeleki be nena-la irakeaki be Nanaranga diaru iriringa-
diaru tekedi. 7 Tago-tina! Itaguraki be ne rerengana-lo be nena-la ara
iaka-leuaki, be malipilipi-ramoba bokana ipura. Be tea nge kita-la
tamoata bokana. 8 Tamoata-ramo ipura bokana nena-la ibalaki be
Nanaranga rerenga itagatagadi nibe imate-ba. E, imate! Be mate ne
ngae nge tago mate-ramoba bokana be imate! Tago! Matenga ngaedi
nge ilakuaki-soasoa be kai kapalapala uauau-o imate![a] 9 Be nge bokai ka

[a] **2:8** Tamoata kai-o imate nge maia bibia-tina ono dieno.

Nanaranga itaguraki be idoki be kaba atabalabalatina-lo inangai, be ara atabalabalatuka ara moarunga iuasadi nge inangani. 10 Bokaibe Iesus aranao masa tamoata be aine be kana moarunga lang anua-lo, kateka-o be kateka eruma masa tukudio darokazokuria 11 be moarunga masa mangata bokai dapile, “Iesus Kristus ka Tanepoa.” Bokai masa Tama Nanaranga ara atabala-tina nangaia ngapura.

Kateka Ngaeno Kamamalamalama

12 Ruangagu urereretakikaming-tina, bong sakeming-o usukoaki nge pilengagu kalongolongo. Ata nge kodeka tago makara sakeming-o usoaki. Kasauba ka usoaki. Be kasauba usoaki bokana nge kodeka pilengagu kamalongolongo-tina! Taburi-ra be reresabu-lo be panganaming kamazeleki be bong ono Nanaranga ngauketi-kaming kana nge ere-moarunga be kamadoki. 13 Nanaranga ka iloming-lo izamaizama imalipilipi. Bokaibe ngai ka ngaemaki-kaming be kamasumoala be ono rerenga kamatagatagadi kana.

14 Kana moarunga kaememaki nge moaki kagulugulungae ki kaegoregore be kaememaki. 15 Bokai masa adoado-ba kamasoaki be iloming-lo giriki tago, be masa Nanaranga natu bokana kateka ngaenao kamasoaki. Kaituka-tina bong ngaedia-lo nge kateka ngaenao mata goalakadi dieno be tamoata muzingadi goalakadia-tina nge disoaki. Bokaibe goai lang malama dianiani bokana kam di malama kamaniandi. 16 Be bong malama kaniandi nge pile ono moauriuri-la soaki ipurapura nge kamanianidi. Bokai kamuzimuzi masa Kristus Bong ne biabiao ngau labu negu teke ngapurana be ono mraketukaia be mangata mnangaia malipi negu uemaki be panana negu nge tago ubizagam-ba. Dikalingona. 17 Maka ma bong kam lama kauni nge suri tabataba bokana be neming-la kadoki-kaming be Nanaranga kani. Be nge darakagu ka dokiadi dipura be tabataba neming ngaedi odio disuburakiria bokana. Bokaibe surigu diuia-tina. Be suri uia negu ngae nge kam zaiza tanege-budu. 18 Be kam masa bokainatuka-la suri-ming dauia, be suri-uia neming nge ngau zaiza tanegea-budu.

Timoti Be Epaprodaitus

19 Ngau ukaua Tanepoa Iesus isumoalana masa saringatuka Timoti mnepi be makara ngapura. Bokai masa bong ngau-lo ngamule nge soakinga-ming ngarangakina be ono surigu dauia. 20 Tamoata tago teke Timoti bokana ngau keru kisoakiru. Ngai moimoina-tina soakinga-ming ilo ibukubukutaki-tina. 21 Tamoata takadi nge nedia-la ilodi dibukubukutakidi, tago Iesus Kristus malipi ne dilo-bukubukutaki. 22 Kam neming-la be kakaua Timoti nge tamoata iauia, be neming mata-ming ane be malipinga kaita-doi. Nge ngai ka idumaia be Pile Uia

malipi ne kiemakiru, natu-la tama ngadumadumai bokana. 23 Bokaibe,
masa mnepi be makara ngapuraka-kaming. Ata isi tago ukaua. Makare
masa bakara dabasakau-ua? Mkaua masa oaikiki-tina mnepi be makara
ngapura. 24 Ata ngau lama unia-tina Tanepoa masa ngasumoalana be
negu-la be makara mpura be mte-kaming.
25 Ata ngau ambe ilogu ulelenaki be taritokada Epaprodaitus mnepi
be makara ngapuraka-kaming kana. Ngai keru ka Kristus mangata
kirangarangakiaru be kipipiru be kimalipilipiru. Ngai ka pile eleluaki
neming. Norane be ngai ka kanepi be ipura be kam araming-o be
idumadumaia. 26 Makare soaki diraia-tina. Ngatekaming-tina kana irere.
Imore kana kalongo nge ilo ibuku-tina. 27 Moimoi imore be saringatuka
ngamate kana. Ata Nanaranga ilo itagai. Tago ngaia-la ka ilo itagai.
Ngau ilo itagaia be. Nanaranga tago irere ilo-buku kokoko mdoki be
kaba mdokidoki-la! 28 Bokaibe urere-tina be mnepi be ngapuraka-kaming
be kamate be suri-ming dauia. Bokai masa ilo-buku negu alu daleua.
29 Tanepoa ara-nao be suri-ming dauia be kamadoki be kamadoraki.
Tamoata bokainaina nge kamamuamuakidi, 30 bakara, Kristus malipi
ne kanabe more idoki be saringatuka ngamate kana. Ata ngai tago ilo
ibukuni ngamate kana. Bokaibe ono duma kam tago kaboadu kamana
nge ngai iana.

Nanaranga Mata-nao Adoado Soaki

3 1 Pile negu ono mambuaki kana nge bokai: Taritokagu moarunga,
Tanepoa suri-ming dauiataki! Pile ngaedi norane be ugere-kaming
nge kaba mgere-kaming kana. Ata bokai muzi kana nge ilogu tago ibuku.
Nge ono daoiaki-kaming kana ka mgere kana. 2 Eke! Tamoata muzingadi
goalakadi keu kabukabu bokana nge kamatetedia-tina uia! Mata
goalakadi emakadi direrere-tina. Be dipilepile Nanaranga ngauketiko
kana nge kusim korototoka ngapura. 3 Ata bokai kamakaua: Kita ka
kusi-korototo mata kalingo ieno-kita. Tago di. Bakara, kita ka Nanaranga
Oli Spirit ne ara-nao be Nanaranga iloda-lo be tarakerakeaki, be Kristus
Iesus-lo tasukoaki nge surida diuiauia-tina. Bokaibe Kristus-lo soaki nge
kusi-korototo mata kusida-o dieneno nge kabadi didoki, be kusi-korototo
mata nge ambe kaiboang ne tago. 4 Ngau mrere bokana nge ambe mata
ngaedi mtagatagadi. Ata nge tago bokai! Tamoata naita ilo ipileni ngai
iboadu kilala kusi-onaona ngatagatagadi kana nge ngau uboadu-tina
mkatuni. Ngau mata moarunga ngaedi nge utagadia-doi be uasa-tina, ata
ambe Kristus lama unani be urokaki-doi. 5 Tinagu inekiaka be amaridi
lima-toli dimanubu be kusigu korototoka ipura. Ngau Israel kata. Bagi
negu Benzamin. Ngau moimoi be Ibru-la kata. Iuda mata nedi bibia
tagadia-lo nge ngau Parasi kata. 6 Parasi mata nedi tagadia-lo nge Kristus
‘sios’ ne sururu uianiani, be nge malipi-tina ma negu ka uememaki! Ak,

Moses Mata ne tagadia-lo be Nanaranga mata-nao ado ngapura kana nge ngau giriki negu tago!

7 Ata kana moarunga ngau ilogu ipile ambe ulikadi udoki nge ukaua ambe urokaki-doi, bakara Kristus-lanalo ka iboadu moauriuri-la soaki mdoki. 8 Tago kana-la ngaedi ka dileua. Tago. Ngau ilogu ipile kana negu moarunga ambe kana-la teke ara biabia-tina kanabe urokaki-doi. Kana ngae nge bokai: Tanepoa negu Kristus Iesus ambe ukauataki. Ngai kanabe kana moarunga nge urokaki-doi. Kana ngaedi nge robuka-ramo kana upile be urokaki. Bokai masa Kristus muasai be mdoki be mnemi 9 be ngaia-la mdokimatei be tekemairu bokana gasukoakiru. Tago Moses Mata ne utagadi be negu-la urangaka ngau tamoata adoado. Tago-la. Adongagu ngaedi nge ambe Kristus lama unani ka udoki be ilogu-lo dieno. Ono adonga ngaedi nge Nanaranga-lo ka dipurapura, be labudi nge Kristus lama gounani. 10 Ngau urere-tina be Kristus mkauataki be kaiboang ne ono imate be imarang nge kilalangadi mnanga. Be sururu idoki nge mdoki, be matengana-lo imuzi bokana muzi. 11 Be ilogu moarunga nge ngau negu-la masa mate-lo be marangakagu ngapura be moauriuri msoaki.

Kana Kalingo Uasaia Ngapura Kana

12 Ngau tago uboadu negu-la mpile-ra ngau ambe uasa, ki mpile-ra Kristus Iesus mata ne ambe udoki be uado-tina ngai bokana. Tago-tina. Ngau upipi be kana iauia ngae muasai kana nge Kristus Iesus-la iuasaia be inema be idokimatea bokana. 13 Taritokagu, ngau ilogu ipile kana ngae isi tago uasai. Kana tekena-la moimoi uasai nge bokai: kana murigu-lo dilako nge ilogu dileuataki be kana arogu ieno-la ka ilogu ianiani be upipi be mdoki kana. 14 Bokaibe kaikai-la be adoado-la upapanana be kana ngae muasai kana. Kana iauia ngae nge Nanaranga kilau ne Kristus Iesus ara-nao, be etatabala lang anua-lo ieno. 15 Bokaibe kita maka lama uniangada ambe dimalai nge bokainatuka-la ngau ilogu ilakolako bokana ilo-ming dalakolako. Be kalako be kana aluna-lo ilo-ming takadia-ba kananga masa Nanaranga ilo-ming ngaka-zamadi. 16 Ata nge kana-ba. Kita ambe Kristus lama taunani. Bokaibe lama uniangada ngaedi nge bokaina-la daeneno.

17 Taritokagu, tamoata takadi zaiza be tonanga ogu-o kamadoki be kamatoatoaka. Keka ambe baituka kamasukoaki kana nge kiemaki-doi be kaita. Bokaibe tamoata maka ditoatoaki-kama nge kamatetedi.

18 Bong kokoko ambe urakaming-doi. Kodeka mata-dang zaiza be kaba be mra-kaming kana. Tamoata kokoko-tina soakingadia-lo nge Kristus Iesus kai ne kapalapala uauau dierekeikeia-tina. 19 Tamoata bokainaina nge ara-be-leuanga dadoki kana. Dabulikidi rerengadi nge nanaranga nedi. Maiangadi nge ono nedia-la diraketukatukadi. Be kateka kana-la ka

ilodi dianiandi. 20 Ata kita anua neda-tina nge lang anua-lo ka ieno. Be sakuli-o be iloda moarunga Uketiketi neda-o tanangalako be tarapurapu. Uketiketi neda nge Tanepoa Iesus Kristus. 21 Ngai ka kaiboang ne ono kana moarunga iboadu eruma ngananga ane be kusida goalakingadi ngaedi nge ngabagabuiri be ne kusi malamaka otioti bokana tapura.

Pile Ono Ilo-kauanga

4 1 Taritokagu moarunga, ngau urereretakikaming-tina! Urere-tina makara mpura be mte-kaming. Surigu diuiauiatakikaming-tina. Be atabala-la ka unangananga-kaming! Bokaibe ruangagu uia-tina, ngau urere pilengagu ambe ugere-kaming nge ilo-ming daniandi be Tanepoa-o kamakaiboang.

2 Kamru Iuodia be Sintike. Kamalongotina-uiaru. Ngau bokai uakoro-kamingru: Tanepoa-lo be ilo-mingru kamatekenana-diaru. 3 Be kaiko malipilipi-budu-ruangagu Sisikus,[b] ngau bokai uakoroiko: Aine ngae-diaru goduma-diaru. Aine ngae-diaru ka bong matamata makara upura nge Pile Uia kanabe didumadumaiauru. Tago diarua-la ka didumaru. Klemens be malipilipi-budu-ruangagu moarunga makara nge diduma be. Di ka aradi ‘buku’ ono moauringa-lo dieno.

4 Izamaizama Tanepoa suri-ming dauiauiataki! Kaba mpile: Suri-ming dauiauiataki!

5 Tanepoa ambe isaringa! Bokaibe tamoata be aine moarunga malielie-ba kamababasakidi. 6 Kana moaki teke ilo-ming dibukubukutaki. Ata bong karaborabo nge kana kareretaki Nanaranga kamasinaui. Peru mata-lo be kamaraborabo be kamasinaunaui. Be kana kareretaki nge suri uia-lo be Nanaranga kamarangakini. 7 Be Nanaranga ilo-uia ne maka tamoata kaua nedi moarunga iuasadi nge ilo-ming be ilo lelenaki neming dabagabagadi be Kristus Iesus-lo kamasukoaki.

8 Taritokagu moarunga, pile ono manubunga tekedi memaki-kaming kana. Kana uia-la be kana ono Nanaranga rakeaka ipurapura-la ka ilominglo be damoa-mingo daeneno. Kana ngaedi ka urangaki: mata moimoi be kalingodi, mata adoadodi, mata ono makaranga, mata maka bolo tago teke ono ieno, mata kulanglang, be mata ono muaka. 9 Kana moarunga usule-kaming be kana moarunga ngau-lo kadoki nge izamaizama kamaememaki. Pilengagu ki muzingagu nge kamaememaki-doi. Be Nanaranga maka ilo-uia ianiang-kita nge iboadu sakeming-o ngasoaki.

Pol Inaba Iperutaki

10 Uanana ambe sasalaga-tina dilako be kaba ilo-ming diana. Bokaibe Tanepoa-lo be surigu diuia-tina. Moimoi, norane be ilo-ming dianana,

---

[b] **4:3** Sisikus Grik pile-lo nge bokai: malipi-lo moatubu bibia tabazibazi-budu.

ata zala-kaming tago ono ‘mone’ neming ngau kamananga-na kana ngae.
11 Tago kana teke ureretaki ka bokai upile. Tago. Maka ma ngau ambe
negu-la utongaka be kana dienona ki tago nge uiamang-doi. 12 Bong
kana negu tago ki bong kana negu kokoko nge ambe uiamang-doi. Kana
bokainaina ambe labudi sikitadi ukauataki. Bokaibe bong nangataio ki
inangaio usoaki be tole umate ki udoli nge iadoado-doina. Tago sesu ba
uaiuai. Kana kokoko dokimateadi, ki kana negu tago be ureretaki nge
ambe uiamang-doi. 13 Kristus kaiboang iana ane be uboadu-tina soaki
bakarairai mtalari.

14 Ata kam muzi iauia kaemakana be kadumaia be moatubu negu
ngaedi tabazi-budu. 15 Kam Pilipai tamoata be aine kakaua-doi.
Matamatana-tina Pile Uia ueleluaki be Masedonia kaba upereki nge
‘sios’ tago teke idumaia. Kam-la ka kadumaia be kana neming kana be
negu kadoki. 16 Be bong Tesalonika anua-lo usoaki nge kadumaiau-la
be ieno. Duma urere nge kanangananga-lana! 17 Tago inaba ka urere
be ukelikeliaki. Tago. Ngau urere muzinga-ming uia dakaiboang be
masa alauri ara-ming dalaba. 18 Kana moarunga kainabangaki-na nge
ambe udoki be kaba kokokotina-la be udoki. Ambe uboadu-tina. Inaba
neming Epaprodaitus kani be idokidoki-na nge ambe udoki. Inaba
ngaedi nge tabataba boaudi rongorongo bokana. Tabataba bokainaina
nge Nanaranga irereretaki-tina be idokidoki. 19 Be ngau Nanaranga negu
iboadu kana uia kokoko-tina dienoni nge ngang-kaming, bakara ngai
kana moarunga iboadu-tina.

20 Nanaranga neda Tamada nge ara atabala-la tananganangai be
bokaina-la atabala nem-kueno ngaeneno. Moimoi.

Suri Uia Alalaurituka

21 Bokaibe kam Nanaranga tamoata be aine ne moarunga makara
Kristus Iesus-lo kasoaki nge suri-uia negu uiang-kaming. Taritoka-
da makare sakeguo disoaki nge suri-uia nedi dinanga-kaming be.
22 Nanaranga tamoata ne moarunga makare disoaki suri-uia nedi
dinanga-kaming, tamoata ‘Sisa’ pera kanana-lo dimalipilipi nge suri-uia
nedi bibia-tina dinanga-kaming.

23 Tanepoa Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba iboadu kam
moarunga-lo daeno.

KOLOSI

1 1 Ngau Pol, Nanaranga rerenga-nao ka Kristus Iesus ‘apostel’ ne
upura ka taritokada Timoti keru kigereru.
2 Be nge kam Nanaranga tamoata be aine ne be taritokama Kristus
lama kauniunia-lani Kolosi anua-lo ka kigere-kaming.
Nanaranga Tamada be Tanepoa Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba
be ilo-uia ne iboadu kam-lo daeno.

Pol Rabo Ne Be Peru Ne

3 Bong kam kanabe kiraborabo nge izamaizama Nanaranga, Tanepoa
Iesus Kristus Tama nge kiperuperui. 4 Bakara, keka ambe lama uniangaming Kristus Iesus-lo be reretaka neming Nanaranga tamoata be aine ne
takadia-lo dieno nge kilongoraki-doi. 5 Lama unianga be reretaka mata
bokainaina ngaedi-o ka kasakuli be karapurapu. Sakuli ono rapunga
bokainaina nge lang anua-lo koazalaka ipura be ieno-kaming. Kana
ngaedi nge ambe pile moimoi be kalingona-lo ieno be kalongo. Pile
moimoi be kalingo nge Pile Uia, 6 be ambe kam-lo ipura-doi. Ege-ege
kateka-o nge Pile Uia ngae ikalingolingo be ilabalaba be ilakolako-
la, toira-la kam-lo matamatanatuka ipura-kaming be Nanaranga
marou ne kalongoraki bokana. Nanaranga marou ne ngaedi nge kam
kakauataki-tina uia. 7 Pile Uia ngae nge Epapras-lo ka kalongo. Ngai
nge malipilipi-budu ruangama iauia. Be aramaio be adoado-tina Kristus
malipi ne iememaki. 8 Be nge ngai ka reretaka neming Oli Spirit-lo nge
irangaka-kama.
9 Nge labu ngaenao ka bong matamata kilongoraki-kaming nge kam
kanabe kiraborabo-la. Keka Nanaranga kisinaunaui be rerenga baituka
kamatagatagadi kana nge kamakauataki-tina uia. Kaua malaidi ngaedi
nge Oli Spirit-lo ka kamadoki be kamazama uia kana. 10 Keka bokainatuka
kiraborabo, maka ma keka kirere kana Tanepoa irere kamaememaki nge
kamaememaki be rerenga moarunga kamamabuaki. Bokai masa malipi uia
moarunga-lo nge kamakalingolingo-la, be ono Nanaranga kamakauatakia-
uia be kamalako-la be ngaeno. 11 Be iboadu kaiboang ne malamakadi
otioti ane be ngaemaki-kaming be kamakaiboang. Bokai masa moatubu

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

moarunga kamadokidoki, ata tago masa oaikiki-la be moatubu ngaedi baziadi kamasege. 12 Be suri uia-lo be sakuli-lo be Tama kamaperuperui. Maka ma ngai ka iemaki-kaming be kam kaboadu-tina kana maka Nanaranga ambe tamoata be aine ne imoataungkidi be dieno nge kamadoki be kamanemdi. Kana ngaedi nge anua ono ngatanepoa kanana-lo dieno. Anua ne ngae nge malama ne otioti. 13 Maka ma kita nge oabubu kaiboang ne eruma tasoaki ka iuketi-kita be Natu irereretakia-tina anua ne ono ngatanepoa kanana-lo ilakuaki-kita. 14 Natu ngae ka izaza-kita be imuleaki-kita be Nanaranga muzigoala neda irokaki be ono oti neda ikatu.

Kristus Nge Atabalabala-tina

15 Kristus nge Nanaranga tago itaita anunuka. Kana moarunga Nanaranga iemaki maradi nge ngai ka labalabatuka. Ngai isoaki-mua noko kana moarunga emakadi dipura. 16 Be nge ngai ka Nanaranga idoki be ono kana moarunga iemaki. Kana moarunga lang-lo be kateka-o, itaita be tago itaita, mariaba kaba-lo tanepoa bibia be anuatanepoa nedi zaiza, tamoata aradi otioti, be tamoata muamua moarunga nge ngaia-doi ka iemaki. Kristus kana ka Nanaranga kana moarunga iemaki. Be nge ngai kana ngaedi odio ngamalipi kana ka emakadi dipura. 17 Kristus isoaki-mua noko alauri ka kana moarunga emakadi dipura. Be nge ngai kaiboang ne ka kana moarunga Nanaranga iemaki nge didoki-matematedi. 18 Kristus ka ‘sios’ pangana, be ‘sios’ nge Kristus tamoata. ‘Sios’ kaiboang ne ono soakinga nge Kristus-lo ka dipurapura. Be ngai ka Natu labalabatuka be matamatanatuka mate kaiboang ne ibalaki. Bokai imuzi be ono kana moarunga-lo nge ngai rubena-la imuatuka be kana moarunga atabaladi isoaki. 19 Maka ma nge Nanaranga ne rere nena-lo be kania moarunga nge Natu ngaena-lo daeno. 20 Bokaibe Natu ngae malipinga-nao be Nanaranga ilo itekenanai be kana moarunga lang-lo be kateka-o nge kaba nena-lo imuleaki. Natu kai kapalapala uauau-o imate be ono tamoata be aine ilodi dibuiri be Nanaranga idokidi. Be tamoata moarunga zaiza anua-uia iemaki be ilo-uia ne iandi.

21 Toira nge muzi goalakadi ilo-ming dianiandi be kaememaki. Bong ngaradia-lo nge Nanaranga erekei ne bokana kasukoaki be tagona-tina saringa kasoaki. 22 Ata kaituka ambe Natu tamoata bokana imate be ono iruangam-kaming. Natu bokai imuzi be ono kusi-ming ratadia-la dieno, ilo-ming gogoaza-la dieno, be adoado-ba giriki-ming tagotago be Nanaranga-lo ngalakuaki-kaming kana. 23 Ata tago masa ngalakuaki-kaming-ba. Lama unianga-ming daeno-la. Lama unianga-ming nge labudi dakaiboang be ziridi dataoio uia. Moakina-tina kamoakusu-ramo. Kamakai uia be Pile Uia kadoki be rakana irangaki be karapurapungi nge kamadoki. Pile Uia ngae ka ngau Pol malipilipi ne upura. Be Pile Uia ma ngae ka ege-ege kateka-o mangata rangaka ipurapura.

Pol Kolosi ‘Sios’ Malipi Iemakani

24 Ngau surigu diuia kaituka-tina kam kanabe sururu bibia udokidoki.
Sururu bibia bokai udokidoki be ono Kristus sururu bibia idoki be egedi
mukudi dieno nge ne tamoata kanabe umambuakilako. Ne tamoata nge
‘sios’ ne. 25 Be ngau nge Nanaranga ka inangaia be ‘sios’ ngae malipilipi
kana upura. Nanaranga malipi ngaedi iana nge kam duma-ming ngapura
kana ka iana. Malipi ngaedi nge Kristus pilenga moarunga mangata
mrangaki kana. 26 Kristus pilenga nge labudi sikitadi zumzumkaki,
ata bong ngaedia-lo nge ambe mangata nangadi dipura be Nanaranga
tamoata be aine ne dilongo. 27 Nanaranga ilo bokainatuka inangai:
Labu ne sikita zazaia atabalabala-tina be malamaka otioti nge mangata
nganangai be tamoata be aine ne date. Labu sikita ne ngae nge tamoata
be aine moarunga nedi. Be labu sikita ngae nge bokai: Kristus iloming-lo
isoaki nge ngaiala-lo ka ilo-ming kamanangalako be kamarapurapu, be
alauri masa malama ne kaiboangdia-lo kamalako.

28 Nge bokai ka Kristus mangata tamoata be aine moarunga-lo
kirangarangaki. Kaua malaidi ane be kisingarangaradi be kisikengkengdi.
Bokai masa Kristus ara-nao be adoado-ba ilodia-lo girikidi tagotago
be Nanaranga-lo galakuakidi. 29 Nge bokai ka upipi be umalipilipi nibe
imai-ba kaituka-tina. Kristus kaiboang ne bibia-tina ngau-lo dieno ane be
umalipilipi.

2 1 Ngau urere bokai kamakaua: Ngau kam kanabe malipi-lo
panganagu uzelezelekia-tina. Tago kam-la. Tamoata be aine
Laodisia kaba-lo disoaki, be tamoata be aine isi tago ngau liligu dita
nge di kanabe upipi be! 2 Labu negu nge bokai: ilodia-lo be dakaiboang
be reretaka mata-lo be tekedi bokana dasukoaki. Bokai masa kaua ere-
moarunga be dadoki be ono Nanaranga labu sikita zumzumkaki nge
dakauataki. Nanaranga labu sikita zumzumkaki nge Kristus. 3 Maka
ma kaua malaidi be kaua bibia moarunga nge Kristus-lo ka dieno. 4 Nge
bokai ura-kaming nge ono tago teke iboadu pile momona ane be ilo-ming
ngaung be ngare-balaki-kaming kana ka bokai ura-kaming. 5 Moimoi
ngau makara tago sakeming-o usoaki, ata mariabaka-gu makara kam-
lo isoaki. Be surigu diuia kam adoado kasukoaki be lama unianga-ming
Kristus-lo nge dikai-tina.

Kristus-lo Moauriuri Soaki

6 Bokaibe, kam Kristus ambe Tanepoa neming bokana kadoki.
Ngaialana-lo kamasukoaki. 7 Ziri-ming ngaia-lo kamataongaki
be kamalaba be kamakautaki. Lama unianga sule-kaming ipura
nge ono kamakaiboang, be peru mata nge iloming-lo ngakauri be
ngarokasuburaki.

8 Kaba kamaitaita uia! Tamoata teke sule bibia kalingodi tagotago be
kana moarunga labudi tagotago ane ngabolesi-kaming be uaura nena-lo
ngalakuaki-kaming takana! Kana bokainaina labudi nge tago Kristus-lo
ka dipura. Nge tamoata nanari nedi be kateka muzi ne kaoa.
9 Kristus-lo ka Nanaranga ere-moarunga be isoaki. 10 Bokaibe Kristus
ambe ere-moarunga be kam-lo isoaki. Maka ma Kristus ka kaiboang
moarunga be kaiboang ono tanepoanga moarunga dienoni. 11 Ngaia-lo
ka kusi-ming korototokadi dipura. Kusi-ming korototokadi dipura be ono
tamoata-ming muzigoala odio dieno nge karokaki. Kusi korototo mata
ngae nge tago tamoata lumadia-lo ka diememaki. Tago. Kusi korototo
mata ngae nge Kristus ka iememaki. 12 Bokaibe bokai kamakaua: Bong
Kristus-lo rukuaming-lako dipura nge ngai zaiza be kumraka-ming
dipura. Be Nanaranga maka Kristus mate-lo be imarangaki kaiboang ne
lama kaungdi bokana Kristus zaiza be mate-lo be imarangaki-kaming.
13 Toira isi muzigoala neming-lo kasoaki be mata neming goalakadi ono
kusi-ming rerengadi katagatagadi nge kamate bokana. Ata kaituka ambe
Nanaranga iemaki-kaming be Kristus zaiza moauriuri kasoaki. Maka ma
Nanaranga ka muzigoala neda moarunga irokakile-kita. 14 Nanaranga
bokainatuka be muzigoala neda irokakile-kita: Mata moarunga geretadi
dipura be ono erumadi tasoaki be tatagatagadi nge oti neda bokana be
igamang be dileua. Mata ngaedi nge erekei neda bokana be pile odao
diununglako be diduadua-kita. Baituka be igamang be dileua nge idoki be
Kristus kai kapalapala uauau nenao irokatagaki-lako be iara-leuadia-tina.
15 Kai kapalapala uauau ngaenao ka Kristus nena-la irubetaki be Satang
kaiboang ne be mariaba kaiboang nedi otioti igamangdi, be tamoata
koai-lo ngauasa be erekei ne ngauauridi be lili-be-matao ngarepekidi be
maladi dipura bokana irepekidi.
16 Nge bokai ka moaki teke kalikitaki be ira-kaming kangkang nangatadi
tago iboadu kamakangkang ki dang nangatadi tago iboadu kamasingsing.
Ki ira-kaming bong bibia ngaedi barasi teke-teke ilodia-lo nge
kamarakerakeaki, ki ira-kaming kalea isereki nge kamarakaeaki, ki ira-
kaming bong ono manauanga ‘Sabat’ nge amari ngaenao kamarakerakeaki.
Moaki-tina. 17 Kana ngaedi nge kana alauri damai kana nge anunukadi
bokana. Kana kalingona-tina nge Kristus-lo ka tea ipurapura. 18 Tamoata
teke bokainatuka ngabolesi-kaming takana: masa nena-la ngabalaki be
rai kaba itanga odio ngaduasare be ngapile ‘enzel’ rakeakadi dapurapura.
Tamoata bokainaina masa rai-kaba itanga nge kili-kili be ngarangakia-doi
be kamabaga-uiadi. Be masa muzinga kateka-onaona nge odio ngaduasare
be nena-la ngaraketukai. 19 Tamoata bokainaina nge ambe pangana neda
Kristus imurinai. Maka ma Kristus ka tamoata moarunga pangana nedi, be
ngai ka tamoata moarunga idumadumadi be idoki-kaikaidi be dilabalaba,
Nanaranga-la rerengana-lo dilabalaba bokana.

Kristus Zaiza Mate Be Moauriuri Soaki

20 Kam ambe Kristus zaiza be kamate be tago ambe lang be kateka
ngaedi kaiboang nedi erumadi ka kasoaki. Tago. Bokaibe, nge bakara ka
isi suri kateka ngae kaiboang ne eruma kasukoaki bokana kasukoaki?
Nge bakara ka mata bokainaina isi katagatagadi: 21 "Kana ngae moaki
ono kudauraki," "Kana ngae moaki kukani," "Kana ngae moaki omo
igadudu?" 22 Maka ma bong mata ngaedi malipi nedi dimanubu nge
ambe kana-ramoba kaoa. Bakara, mata ngaedi nge tamoata ka diemaki
be disulesuletaki. 23 Moimoi mata bokainaina nge suridi kaua malaidi
odio dieno bokana. Be masa daemaki-kita be rakeaka muzi tatagatagadi,
dabolesi-kita be ono neda-la tababalaki-kita, be daemaki-kita be neda
kusida nge sururu bibia taniandi. Ata tago iboadu daduma-kita be
tamoatada rerengadi tatagatagadi nge dabalaki. Tago-la

Soaki Toiraira Be Soaki Oauoau

3 1 Kam ambe Kristus zaiza be mate-lo be kamarang be moauriuri
kasoaki. Bokaibe ilo-ming ere-moarungadi be kana etatabala lang
anua-lo dieno-lo kamanangalako. Makara nge Kristus ambe Nanaranga
oana-nao ka isoaki. 2 Ilo-ming moarunga nge kana eta dieno-lo
kamanangalako. Moaki kateka kana-o ilo-ming kanangalako. 3 Maka ma
kam ambe kamate be moauriuri soakinga-ming ambe Kristus aranao be
Nanaranga-lo zumkakadi dipura be dieno. 4 Moauriuri soakinga-ming
moimoi be kalingo nge Kristus-lo ka ieno. Bokaibe bong Kristus kaiboang
be malama nena-lo be ngapura masa kam zaiza be kamapura-budu.

5 Bokaibe, kateka muzi ono rerenga-ming kamamambuaki nge kamara-
leuadi be daleua. Kateka muzi ono rerenga-ming kamamambuaki
ngaedia-ma: pogiza-ramo muzi, muzi goalakadi ono maianga, ilo-ming
dimarangrang be pogiza muzi kaememaki, ilo-ming dimarangrang be
muzi goalakadi kaememaki, be kateka kana kokoko nemiadi karerere.
Kateka kana kokoko nemiadi nge moarupu rakeakadi muzi kata. 6 Muzi
goalakadi ngaedi lilidio ka Nanaranga nama ratinga ngapura be tamoata
maka pilenga tago dilongolongo nge odio ngabalaki kana. 7 Toira nge
kam muzi bokainaina-lo kasukoaki, be muzi ngaedi nge kaememaki.
8 Ata kaituka ambe muzi goalakadi ngaedi nge kamarokaki-tina. Muzi
goalakadi bokainaina: ebulo, nama-ra, tamoata takadi mereadi, be
pile-goala pile. 9 Moaki neming-la kaebolebolesi, bakara kam ambe
muzinga-ming toirairadi ere-tamoata-ming zaiza be karokaki. 10 Be ambe
tamoata-ming oauoau kusi oauoau bokana kananga. Bokaibe kam ambe
tamoata oauoau kaoa, be ememaki neming Nanaranga ambe izamaizama
ne anunuka bokana iememaki-kaming be oauoau kapurapura-la. Bokai
masa Nanaranga rerenga kamakauataki-doi. 11 Bokaibe kita tamoata be

aine ambe oauoau tapura nge surida tekedi. Tago ambe Ungguma Takadi ki Iuda, kusi korotototo ki kusi tago korotototo, sulesule ki tago sulesule, dududu ki tago dududu. Tago. Ambe Kristus-la ka kita-lo isoaki. E! Kristus ka kita moarunga-lo isoaki.

12 Kam Nanaranga ne. Ngai ka idoki-kaming be ne bokana inanga-kaming. Bokaibe mata ngaedi nge 'kolosi' bokana kamasili: tamoata takadi ilo-ming datagatagadi, kamadoadorakidi, neming-la kamababalaki-kaming, moaki oaikiki-la be nama-ming dirara, be moaki oaikiki-la be giriki kakatukatu. **13** Tamoata teke taritoka-ming tekenao moatubu inangalako nge kam moarunga kamabazidi be taritoka-ming nge giriki ne kamarokaka-le. Taritoka-ming giriki nedi kamarorokakiledi, Tanepoa-la giriki neming irorokakile-kaming bokana. **14** Mata ngaedi atabaladi nge reretaka mata kamabatalako. Maka ma reretaka mata ka mata moarunga iuaukapotaki be tekedi dipura. **15** Be Kristus ilo-uia ne nge kamalikitaki be iloming-lo be ngabagabaga-kaming. Maka ma kam nge tamoata teke-ming, be ilo-uia tekena-lo ka kilaming-lako ipura. Be bong moarunga nge Nanaranga kamaperuperui. **16** Kristus pilenga nge kania irakingadi moarunga zaiza be iloming-lo daeneno. Be taritoka-ming nge kaua malaidi ane be kamasulesuledi be mangmang kamaunungdi. Moasi ono Nanaranga raboia, moasi ono Nanaranga rakeaka, be Nanaranga moasi ne ratadi nge izamaizama kamamoasimoasi. Nanaranga kamamoasimoasini, peru mata-lo be. **17** Kana moarunga kaememaki nge Tanepoa Iesus ara-nao be kamaememaki. Be ngai ara-nao be Tamada Nanaranga kamaperuperui.

Pol Kamoang, Kipi Be Natu Mangmang Iungdi

18 Kam aine rotiroti nge roa-ming moane erumadi kamasukoaki, Tanepoa-la rerenga bokana. **19** Kam moane nge roa-ming aine kamarereretakidi. Be moaki kakaikai-badi. **20** Kam natu nge bong moarunga tama-ming be tina-ming pilengadi kamalongolongo, bakara muzi bokainaina nge Tanepoa ilo iuiauiataki. **21** Kam kamoang be kipi moaki natu-ming kaememakidi be ilodi disusururu. Nge masa natu-ming sakuli nedi kamakoto. **22** Kam dududu nge bibiadi kana-ming kateka-onaona nge kana moarunga-lo pilengadi kamalongolongo-la. Moaki ono-ba dapile kam dududu uia kana darangaki-kaming kana ngena pilengadi kalongolongo. Moaki. Ilo-ming uia ane be kamamalipilipi, bakara nge Tanepoa kamatakutakuri ka kamalipilipi. **23** Rakana malipi kaoa ka kaememaki nge ilo-ming moarunga dalako-doi, suri Tanepoa ka kamalipilipi-ni bokana, tago tamoata-la ka kamalipilipidi bokana. **24** Ilo-ming kauakaua Tanepoa masa zazanga neming ngang-kaming. Masa zazanga maka tamoata be aine ne idokimatediadi nge ngang-kaming. Bakara, Kristus ka Biabiadi kanaming kalingo, be ngai ka kamalipilipini.

25 Be tamoata naita giriki iemaki masa giriki ne tagadiani dapura be
katungadiani dapura. Maka ma Nanaranga nge tamoata moarunga suridi
tekedia-doi bokana ibabasakidi.

4 1 Kam tamoata bibia dududu kana-ming otioti nge muzi adoado
be uia-la ane be dududu kana-ming kamababasakidi. Ilo-ming
kauakaua: kam Biabiadi neming lang anua-lo isoaki.

Pol Mangmang Iung

2 Izamaizama Nanaranga kamaraboraboia-la. Be bong karaborabo nge
kaba kamaitaita uia, be Nanaranga kamaperuperui be kamaraborabo.
3 Keka kanabe kamaraborabo, be Nanaranga masa zala ngaitara-kama be
ono bong iauia teke ngapura be ono pilenga mangata garangaki. Bokai
masa Kristus labu zumzumkaki nge mangata garangaki. Nge Kristus
kana ka ngau uaura-lo usoaki. 4 Ngau kanabe kamarabo be ono masa
mkaiboang be Kristus mangata mrangaki. Bokai muzi be ono tamoata
be aine moarunga pile ngae dakauataki. 5 Bong tamoata be aine tago
Kristus lama diunani zaiza kasoaki nge ilo-ming kamalelelenaki uia be
muzi uia kamatagatagadi. Be zala uia dipura be Kristus pilenga mangata
kamarangaki kana nge kamarangaki-soasoa. Moaki karapu. 6 Bong
Kristus pilenga mangata kararangaki nge pilenga-ming moarunga nge
adoadodi be longoradi damonamona-la. Be baituka tegi kamakatu kana
nge kamamang-tina uia.

Suri-Uia Alalaurituka

7 Taritokada Tikikus masa rangakagu moarunga ngara-kaming.
Ngai taritokada iauia, malipilipi iauia, be Tanepoa malipi nena-lo
nge malipilipi-budu ruangagu iauia. 8 Nge bokai ka makara kam-
lo unepiamai. Be ono ngaemaki-kaming be ilo-ming dauia, be ono
makare soakingama ngarangaki be kamalongo. 9 Onesimus unepi be
dapura-buduru kana. Ngai taritokada iauia be malipi ne iememaki-tina
uia. Be ngai nge kam kata. Diaru masa rakana makare ipurapura nge
darangaki-kaming.

10 Aristakus, makare uaura pera-lo disoaki-buduru suri-uia ne inanga-
kaming. Barnabas taritoka Markus suri-uia ne inanga-kaming. (Kam
ambe pile kadoki-doi bong makara ngapura-kaming nge kamadoki be
kamadoraki.) 11 Zosua, ara takaia Zastus suri-uia ne inanga-kaming. Iuda
moarunga ilodi dibuiri be Kristus lama diunani maradi nge tamoata-la
toli ngaediato ka ngau zaiza be bong ono Nanaranga ngatanepoa kana
nge kimalipilipi-ni. Be moimoi diato duma bibia-tina dianauto. 12 Epapras
suri-uia ne inanga-kaming be. Ngai kam kata, be Kristus malipilipi kana.
Ngai izamaizama kam kanabe ikaikai be iraborabo-la. Ngai bokainatuka
Nanaranga isinaunaui: rabo nena-lo be kaiboang kamadoki, lama

uniangaming-lo kamamalai, be moimoi be kamakaua uia be Nanaranga rerenga kamakauataki. 13 Ngau uboadu muri mtui be bokai mpile: ngai moimoi be kam be ‘sios’ Leodisia-lo be Ierapolis-lo kanabe ipipi-tina be imalipilipi-kaming. 14 Ruangada iauia karai tatate Lukas be Demas suri-uia nediaru dinanga-kaming.

15 ‘Sios’ Leodisia-lo suri-uia negu kamandi. Be aine ara Nimpa be tamoata be aine ‘sios’ bokana pera kanana-lo diepurapurari nge suri-uia negu kamandi.

16 ‘Pasi’ ngae kaleze be kalongo nge Leodisia ‘sios’-lo kamalakuaki be daleze. Be ‘pasi’ Leodisia ‘sios’-lo nge kamabagai be kamaleze be kam moarunga kamalongo. 17 Be Arkipus bokai kamarai, “Tanepoa malipi iangko nge goemaki be gomambuaki.”

18 Nge ambe negu luma-gu ane be bokai ugere, “Ngau Pol suri-uia negu unanga-kaming.” Uaura-lo usoaki nge ilo-ming danana.

Nanaranga marou ne tadokidoki-ba iboadu kam-lo daeno.

1 TESALONIKA

1 1 Pol, Sailas be Timoti ka kigereto. Kam tamoata be aine Tesalonika
'sios'-lo kasoaki ka kigere-kaming. Kam nge Tama Nanaranga be
Tanepoa Iesus Kristus-lo ka kasoaki.

Nanaranga marou ne tadokidoki-ba be ilo-uia ne iboadu kam-lo daeno.

Tesalonika Lama Uniangadi

2 Izamaizama nge kam kanabe Nanaranga kiperuperui, be rabo nemai-
lo nge kirangarangaki-kaming. 3 Nanaranga neda be Tama-da aro be
bokainatuka iloma dianiang-kaming: lama unianga-ming nge malipi uia
ipupuraki, malipi neming nge reretaka mata-lo be kapipi be kaememaki,
be kakaiboangboang be sururu kadokidoki be sakuli-o be ilo-ming
ditungtungra be Tanepoa neda Iesus Kristus karapurapungi be kasukoaki.
4 Kam taritoka-ma Nanaranga irereretaki-kaming, keka kikaua
Nanaranga ka inanga-kaming be ne bokana kasoaki. 5 Bakara, bong
Pile Uia kieluaki nge tago pile-ramoba ane be kieluaki. Tago. Pile Uia
kaiboang ne oti, Oli Spirit ne ane, be iloma sikitadia-lo be kikaua kana
ngae moimoi be kalingo ane be kieluaki. Baituka mara-ming kisukoaki
nge kam kakaua-doi. Nge kam kana ka mara-ming kisoaki. 6 Bokaibe
kataguraki be katoatoaki-kama. Keka katoatoaki-kama nge Tanepoa
ka katoatoaki be. Moimoi sururu bibia kadokidoki, ata Oli Spirit suri-
uia ne ane be pile kieluaki nge kadoki. 7 Bokaibe tamoata be aine lama
diuni Masedonia kaba-lo be Gris kaba-lo nge kam-o tonanga didoki.
8 Tanepoa pilenga kam-lo be dipusika nge tago Masedonia be Gris kaba-
lanalo ka dilako. Tago. Lama unianga-ming Nanaranga-lo nge ambe
ege-ege kateka-o dikauataki. Bokaibe tago iboadu masa baituka sesu
garangaki. 9 Maka ma nedia-la be baituka kadoki-kama be kadoraki-
kama nge dirangaki. Be baituka be moarupu kamurinadi be Nanaranga
moimoi be kalingo moauriuri-la isukoaki kamamalipini kana be katalari
nge dirangaki. 10 Be Nanaranga Natu lang anua-lo be balanga nge
kararapung kana dipile. Nge Natu Iesus ngae ka mate-lo be imarangaki.
Iesus ka Nanaranga nama ratinga ngapura kana nge eruma tasoaki be
iuketi-kita.

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pol Malipinga Tesalonika-lo

2 1 Taritokagu, kam neming-la be kakaua makara kipura be kite-
kaming nge alale nema nge tago kibizagamia-ba. Kalingo otioti.
2 Kam kakaua matamata Pilipai anua-lo kisoaki nge sururu bibia kidoki
be ebulo goalakadi ane diebulo-kama. Moimoi tamoata kokoko didua-
kama, ata Nanaranga nema duma nena-lo ka kikaiboang be Pile Uia ne
kirangaka-kaming. 3 Maka ma akoro nema kiang-kaming nge labudi tago
mata pakapaka kaoai-lo ka dipusika, ki mata tago goagoaza-lo ka dipura,
ki kibolesi-kaming. Tago-tina. 4 Pilenga-ma moarunga nge Nanaranga-
la rerengana-lo ka kipilepile, bakara ngai ka Pile Uia ngae omaio
isalangaki be inanga-kama be kimalipilipitaki. Keka tago tamoata-ramo
ka gasuri-uiadi kana ka bokai kimuzimuzi. Tago-tina. Nge Nanaranga ka
gaemaki be suri dauiani kana! Maka ma ngai ka iloda sikitadi ilililiti!
5 Kam kakaua bong makara kipura nge tago sesu kiniu-kori-kaming,
ki kiboli-ba be suri malipilipi uia bokana be kana neming kirapele-
kaming. Tago be tago-tina. Nanaranga-la ka mata-ita nema, bokaibe
tago iboadu gaboli. 6 Keka tago kirere tamoata-ramo arama darakeaki.
Ki kam ki tamoata nangata teke bokai arama ngarakeaki. Tago-la.
Moimoi keka Kristus ‘apostel’ ne be iboadu-tina muaka muku kamang-
kama. 7 Ata nge tago bokai. Keka nge malielieba-tina kibabasaki-kaming,
suri kipi-la malielie-ba be natu ngaurogurogudi bokana. 8 Keka moimoi
be kirereretakikaming-tina. Bokaibe surima diuiataki-kaming be tago
Nanaranga Pile Uia-la ne ka kiang-kaming. Tago. Soakingama moarunga
nge kam kiang-kaming be. Maka ma kam ambe aburoma ege takadi
bokana kapura.

9 Tarito, moimoina-tina kam kakaua malipi bibia-tina mara-ming
kiemaki be kimamalo-tina! Bong makara kisoaki be oabubu-lo be ariata
Nanaranga Pile Uia ne kirangarangaki nge nemai-la be malipi kiememaki
be ono kangkang be soakingama kitaita. Nemai-la soakingama kitaita
be ono tago teke moatubu kiani. 10 Kam neming-la nge mata-ita nema
bokana, be Nanaranga nge bokai, mata-ita nema. Bong kam maka
lama kauni mara-ming kisoaki nge giriki tago teke ilomai-lo ieno,
adoado-la kisukoaki, be malo-ma lalaka-la be giriki tago teke kiemaki.
11 Kam kakaua baituka kibabasaki-kaming, suri kamoang-la kata natu
ngababasakidi bokana kibabasaki-kaming. 12 Kidokikaikai-kaming,
kilo-uiauia-kaming, be kielele-kaming be Nanaranga-la rerenga bokana
kasukoaki. Nanaranga ka anua ono ngatanepoa kana-lo be malama be
kaiboang nena-lo ikila-kaminglako. 13 Labu ngaenao ka izamaizama
Nanaranga kiperuperui, bakara bong Nanaranga pilenga kekai-lo kalongo
be kadoki nge tago tamoata-ramo pile nedi bokana kadoki. Tago. Bong
kadoki nge moimoi be Nanaranga-tina pile ne nedia-la bokana be kadoki.

Be pile ngaedi nge kam tamoata be aine maka lama kauni nge iloming-lo dimalipilipi.

14 Tarito, kam nge Nanaranga ‘sios’ ne Kristus Iesus ara-nao Zudea kaba-lo ieno bokana moatubu kadoki. Ungguma ruangaming-tina ma ka sururu bibia dianiang-kaming, dia-la Iuda ruangadi sururu dianiandi bokana. 15 Ungguma Iuda ka ‘propet’ diumoatedi be alauri nge Tanepoa Iesus diumoatei. Be keka ditao-kama be kiratu. Bokaibe Nanaranga ilo tagona-tina iuiatakidi! Tamoata moarunga nge dierekeidia-tina uia! 16 Be dipi be zalaka-ma diono be tago iboadu Ungguma Takadi gasuledi be ono uketadi dapura. Bokainatuka dimuzi be ono muzigoala nedi dikabung be ambe sosopakadi dirake. Bokaibe Nanaranga nama ratinga ambe ere-moarunga be odio ilako!

Pol Tesalonika Ngatedia-tina Kana Irere

17 Ata tarito, moimoi bong kipereki-kaming nge uanana tago sasalaga bokana dilako, ata iloma dianiangkaming-tina! Bokaibe zala kilelelei be gatekaming-tina kana kirere! (Tamoatamailona-ra kipereki-kaming, ata ilomai-lo tago kipereki-kaming. Iloma dianiang-kaming-la.) 18 Kirere-tina kaba gamule be gate-kaming, ata Satang zalaka-ma iono-la be ieno. Ngau Pol nge moimoina-tina bong-tina kokoko upipi be makara mai be mte-kaming kana, ata tago-ma! 19 Maka ma kam ka suri-uia nema. Tago naita-guma! Kam kana ka iloma moarunga Kristus-o kinangalako be kirapurapu. Be bong alauri Tanepoa Iesus ngamule masa kam-o ka gaduasare be nemai-la garaketuka-kama kana! 20 Moimoina-tina kam-lanalo ka ono nema arama garakeaki be surima dauia kana!

3 1 Makara gapura kana be kipi kipi be tago kiboadu ngena iloma kitekenanadi be Atens anua-lanalo kisoaki. 2 Be Timoti kinepi be makara imai be lama uniangaming-lo ngaduma-kaming be ono lama unianga-ming dakaiboang. Timoti nge tarito-kama be keka zaiza be Nanaranga kimalipilipini be Kristus Pile Uia ne ege-ege mangata kirangarangaki. 3 Bokai masa toitoi ngaedia-lo tago teke iboadu soakinga dagoala. Kam kakaua sururu ngaedi nge kita moangida be Nanaranga inanga be tabazidi kana. 4 Moimoina-tina bong sakeming-o kisoaki nge izamazama kirara-kaming sururu bibia-tina masa gadoki. Be kam kakaua sururu kirangaki ngaedi nge moimoi be dipura. 5 Nge labu ngaenao ka zala leleadi dira nge oaikiki-tina Timoti unepi be makara ipura be lama unianga-ming ngakauataki kana. Umatakuakikaming-tina! Taburigu irana Satang toitoi ngang-kaming be malipi nema nge daleua-ramoba takana.

Timoti Pile Idoki Be Imule

6 Ata Timoti ambe kam-lo be kodeka ka makare kekai-lo ipura be pile uia-tina ane be lama unianga-ming be reretaka mata neming

irangaki-kama. Bokai ira-kama izamaizama nge suri uia-lo be ilo-ming dianiang-kama. Be kamatekamai-tina kana karere, kekai-la gate-kaming kana be kiuaiuai bokana. 7Tarito, bokaibe moimoi sururu be moatubu kidokidoki, ata bong lama unianga-ming kilongoraki nge ono nemai-la kiaka-kaikama. 8Kam ambe Tanepoa-lo soakinga-ming dikaiboang. Bokaibe keka masa kodeka soaki-tina kalingo gasukoaki. 9Bokai kilongo nge surima diuia-tina! Masa baituka be kam kanabe peru bibia ira bokana Nanaranga gani? Maka ma kam kanabe Nanaranga neda suri-uia bibia-tina iang-kama! 10Gatekaming-tina kana kirere. Bokaibe oabubu moarunga-lo be ariata moarunga-lo nge kaikai kiraborabo. Be makara kipura masa lama unianga-ming egedi tekedia-lo katukura nge gaduma-kaming.

11Rere nema bibia nge bokai: Nanaranga neda Tama nena-la, be Tanepoa neda Iesus iboadu zala ngaitari be makara gamai be gate-kaming. 12Be kirere Tanepoa iboadu reretaka mata neming ngaka-labati be iloming-lo ngarokasuburaki, be ono neming-la kamaerereretaki be tamoata takadi kamarereretakidi. 13Kirere Nanaranga iboadu kaiboang ilo-lonalona ngang-kaming. Bokai masa bong Tanepoa neda Iesus tamoata be aine ne ratadi zaiza dapura nge kam Nanaranga neda Tama aro nge giriki-ming tagotago kamasukoaki be kusi-ming ratadia-la daeneno.

Nanaranga Rerengana-lo Soaki

4 1Tarito, pile nema alalaurituka nge bokai: baituka Nanaranga mata-nao kamasukoaki be ono suri dauiauia kana nge kisikeng-doi-kaming be kakaua. Be kaituka-tina nge bokainatuka-la ka kasukoaki! Bokaibe Tanepoa Iesus ara-nao be kiakoro-kaming be kisinau-kaming kaba bokaina-la kamamuzimuzi. Be muzinga-ming nge dalaba-la be daeno. 2Maka ma Tanepoa Iesus kaiboang nena-lo be sikeng-pile bakarairai kiang-kaming nge kam kakaua-doi.

3Nanaranga rerenga nge bokainatuka: ngaia-la bokana kusi-ming ratadi kamasukoaki, be pogiza-ramo mata kamasegeaki-tina. 4Kam moane teke-teke nge roti mata-la kamatagatagadi be Nanaranga mata ne be muaka mata ane be roa-ming zaiza kamaeneno-budu. Moaki ramoramo-ba kusi-ming rerengadi katagatagadi. 5Moaki tamoata Nanaranga mata ne tago ditagatagadi bokana be tamoata-ming rerengadi pogiza mata-lo kamamambuaki. Moaki be moaki-tina. Tamoata Nanaranga mata ne tago ditagatagadi nge Nanaranga tago dikauataki.

6Be Nanaranga rerenga tekedi nge bokai: moaki teke taritoka mata goalakadi iemakini, ki poasangana-lo ituilako. Eke! Norane be mangmang kiung-kaming be kirakaming-doi. Tanepoa masa ngataguraki be tamoata naita muzigoala bokainaina iemaki nge sururu ngani. 7Maka ma tago mata goalakadi tatagatagadi kana ka Nanaranga ikila-kita.

Tago-la. Ngaia-la kusi rata isukoaki bokana tasukoaki kana ka ikila-kita.
8 Bokaibe tamoata naita mangmang ngaedi isegeaki nge tago tamoata-
ramo ka isegeaki. Tago. Nge Nanaranga ka isegeaki. Maka ma Nanaranga
ngae ka Oli Spirit ne iang-kaming.
9 Kana takaia nge bokai: Masa bakara ka kaba taritoka-ming reretakadi
mata gagere be kamalongo! Maka ma Nanaranga ambe isuledoi-kaming
taritoka-ming kamarerereretakidi! Bokaibe tago iboadu reretaka mata
ngae kaba garangaki. 10 Be mata ngae nge moimoi katagatagai. Maka ma
taritokada moarunga Masedonia kaba-lo nge karerereretakidi. Ata tarito,
keka kirere kaba mata ngae kamaememaki be ngalaba-la be ngaeno.
11 Kana kanabiabia damoa-mingo kamananganangai kana nge bokai:
Kamapipi be malielie-ba kamasukoaki. Moaki tamoata takadi giriki nedia-lo
neming-la be kaelelekaming-lako. Kamatetedia-ba. Be moaki kasukoaki-ba be
tamoata takadi kararapungdi be malipingadi ulikadi kadokidoki. Neming-la be
luma-ming kamananga be kamamalipi, norane be kira-kaming bokana. 12 Bokai
kamuzimuzi masa tamoata Kristus lama tago diunani nge kamaemakidi be
damuamuaki-kaming. Be rakana teke karereteki nge moaki tamoata takadi
kararapungdi be dianiang-kaming. Neming-la pi neming-lo be kamadokidoki.

Tanepoa Puranga

13 Tarito, kodeka taritoka-da ambe dimate nge garangakidi kana. Keka
kirere mate labu nge kamakauataki. Be bong tamoata imate nge masa tago
iboadu ilo-ming datagai, tamoata maka daleua kana[a] dimuzimuzi bokana.
14 Kita lama tauni Iesus imate be kaba imarang. Bokaibe kita lama bokai tauni
tamoata Kristus lama diunani be dimate masa Iesus mulenganao be ngai
zaiza be Nanaranga ngabagadi. 15 Tanepoa sulenga keka gara-kaming kana
nge bokai: Kita maka moauriuri-la tasoaki be Tanepoa Bong ne ipura nge
tagona-tina iboadu tamoata ambe dimate nge arodi tamua. Tago-la. 16 Masa
malonga teke kaikai pilepile ngapura. Kodeka ‘enzel’ muamuatuka malonga
ngapura, be Nanaranga tauru ne ngakaba. Kodeka Tanepoa masa nena-la
be lang anua-lo be ngabala, be tamoata maka Kristus ara-nao be dimate nge
damarang mua. 17 Kana ngae muri masa kita isi neda uia kateka-o tasoaki nge
di zaiza taetekenanai be etatabala oaru-lo dadokitetekikita-lako be lang-ba
soanao Tanepoa tapurakani. Bokai masa Tanepoa zaiza nem-kusoaki tasukoaki.
18 Bokaibe pile ngaedi ane be taritoka-ming kamaka-kaikaidi.

Kamakaluka Be Kamasoaki

5 1 Taritokagu negu, bong nangatadi-o ki ramani nangatanao
kana ngaedi dapura kana nge tago iboadu mgere be ono milo-

---

[a] **4:13** Tamoata bokainaina nge kana tago teke arodia-lo ditealako be ono dirapurapu. Maka ma lama tago diuni matemate masa damarang.

kauataki. 2 Maka ma kam ambe kakaua Tanepoa Bong ne ono puranga
nge suri anako oabubu-lo ngapura bokana. 3 Tamoata be aine masa
bokai dapilepile, “Kana moarunga dimoadubulae-tina be giriki tago.”
Bokai dapilepile be dasukoaki noko ara-be-leuanga masa tago pilepile-
ba ngapuradi! Ara-be-leuanga ngae nge suri aine nganeki kana be
ngasusururu bokana kaoa. Bokaibe tago teke iboadu ngairatudi.
4 Ata kam taritokama nge tago oabubungana-lo ka kasoaki! Bokaibe bong
Tanepoa Bong ne ngapura masa tago anako bokana ngaka-pitilaki-kaming.
5 Kam nge malama natu be ariata natu kaoa. Bokaibe kita nge tago oabubu
ki malama tagonga natu kaoa. 6 Kita moaki tamoata be aine takadi bokana
be taenosoa. Kungi-ming kamababababaki be ilo-ming adoado daeneno.
7 Maka ma tamoata enenodi nge oabubu-lo ka dieneno. Be tamoata dang
kakai disingsing be diboangboang nge oabubu-lo ka dang kakai disingsing
be diboangboang. 8 Ata kita nge ariata-lonalona kaoa be iloda adoado-la ka
tasukoaki. Bokaibe lama uniangada be reretaka mata neda nge numbala
bokana tananganganga. Be Nanaranga ngauketi-kita kana be tarapurapu
nge buai ono eunga bokana panganada-o tananganganga. 9 Maka ma kita
tago Nanaranga nama ratinga sururuka tadoki kana ka Nanaranga ne
bokana inanga-kita. Tago-tina. Kita nge Tanepoa neda Iesus Kristus ara-
nao be Nanaranga ngauketi-kita be ngamuleaki-kita kana nge tadoki kana
ka ne bokana inanga-kita. 10 Bokai kamakaua: Kristus Iesus ka kita kanabe
imate. Bokaibe bong imule nge neda uia tasoaki ki tamate nge masa ngai
zaiza tasoaki-budu. 11 Labu ngaenao ka neming-la be ruanga-ming kamaka-
kaikaidi be kamadumadumadi, kaitukatina-la kamuzimuzi bokana.

Sikeng Alalaurituka

12 Tarito, keka bokai kiakoro-kaming: Tamoata makara mara-ming
dimalipilipi nge muaka uia kamaniandi. Tamoata ngaradi ka Tanepoa
inangadi be dasingarangara-kaming be dasikengkeng-kaming kana. 13 Di
malipi uia-tina ka diememaki. Bokaibe malipi ngaedi diememaki bokana
nge muaka bibia-tina be reretaka bibia-tina kamaniandi. Ilo-uia mata-lo
be tarito-kaming zaiza kamasukoaki-budu.
14 Tarito, keka kirere muzi ngaedi kamaememaki: Tamoata sukoakidia-
ba bokai kamararadi, “Eke! Moaki kasukoaki-ba. Kamamalipilipi.”
Tamoata maiamaiadi nge kamadoki-kaikaidi. Tamoata mareuakadi nge
kamadumadumadi. Be moaki oaikiki-la be tamoata takadi nama-ming
diraratakidi. 15 Keka kirere kaba bokai kamaitaita uia: Tamoata teke
tamoata takaia giriki ipurakini nge moaki giriki oti ikatungani. Moaki-
tina. Be bong moarunga nge neming-la kamaeuariuari, be tamoata
moarunga nge bokaina-doi kamababasakidi.
16 Izamaizama suri-ming dauiauia-la. 17 Izamaizama kamaraborabo-la.
18 Soaki bakarairai kaoana-lo kasoaki nge Nanaranga kamaperuperuia-la.

Maka ma nge Nanaranga rerenganatina-lo, bakara kam nge Kristus Iesus tamoata ne.

19 Oli Spirit eoa ne kam-lo ikarakara nge moaki kaumoatei. **20** Pile mumuakadi moaki kasegesegeaki. **21** Kana moarunga kaememaki nge kamatoitoidi noko. Be irakingadi kamadokimatedi. **22** Be kana goalakadi moarunga nge kamasibongaki-tina.

Marou Alalaurituka

23 Nanaranga maka ilo-uia ianiang-kita nge iboadu kana moarunga-lo ngaemaki-kaming be kusi-ming ratadi kamapura be ngaia-la bokana kamasukoaki. Be bong Tanepoa neda Iesus Kristus puranganao nge iboadu-tina tamoata-ming, mariabaka-ming, ilo-ming sikitadia-tina, be kania-ming moarunga nge ere-moarungadi be malo-ming lalaka-la giriki-ming tagotago kamasoaki. **24** Ngai ka ikila-kaming be masa kana moarunga ngaemaki-kaming be dakalingo, bakara ngai pilenga tago igagamang-ba. Iememaki be dikalingolingo-la.

25 Tarito, keka kanabe kamaraborabo. **26** Taritokada moarunga makara nge taritokatoka mata-lo be aroki rata ane kamarokidia-kama.

27 Ngau urere-tina Tanepoa ara-nao be gerengagu ngaedi taritoka-da moarunga kamalezedi.

28 Tanepoa neda Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba nge iboadu kam-lo daeno.

2 TESALONIKA

1 1 Pol, Sailas be Timoti ka kigereto. Be nge kam tamoata be aine
Tesalonika 'sios'-lo kasoaki ka kigere-kaming. Kam nge Tamada
Nanaranga be Tanepoa Iesus Kristus-lo ka kasoaki.
2 Tama Nanaranga be Tanepoa Iesus Kristus iboadu marou ne
tadokidoki-ba be ilo-uia ne ngang-kaming.

Sururu Dokiadi

3 Tarito, nge iuia-tina bong moarunga-lo nge kam kanabe Nanaranga
gaperuperui. Bakara, lama unianga-ming nge ambe dilaba be isi
dilabalaba-la. Be tarito-kaming reretakadi mata nge ambe mara-ming
ikaiboang be ilako-la be ieno. 4 Nge bokai ka Nanaranga 'sios' ne takadia-
lo nge kirakerakeakikaming-tina. Be bokai kipilepile, "Moimoi 'sios'
Tesalonika-lo nge sururu be moatubu idokidoki, ata ikaiboang be sururu
be moatubu ngaedi idokidoki, be lama unianga nge ilako-la be ieno."
5 Kana ngaedi dipurapura-kaming nge ono kamakaua Nanaranga
giriki lilitanga be adorakanga nge diado-tina. Be labu ngaenao ka kam
kaboadu-tina uarea-ming dapura be anua ono Nanaranga ngatanepoa
kanana-lo kamalako. Nge bokai ka kaituka-tina sururu kadokidoki.
6 Nanaranga giriki lilitanga nge diado-tina. Bokaibe tamoata naita
sururu ianiang-kaming masa Nanaranga ngakatuni be sururu ngani. 7 Be
sururu kadokidoki bokana masa duma ono moatubu rokakanga ngang-
kaming. Be keka masa bokai ngabasaki-kama be. Kana ngaedi masa
dapura bong Tanepoa lang anua-lo be 'enzel' ne kaiboangdi zaiza be eoa
kanabibia purupururuidia-lo be mangata dapusika. 8 Be Tanepoa masa
ngataguraki be tamoata maka Nanaranga tago dikauataki, be tamoata
maka Tanepoa neda Iesus Pile Uia ne tago ditagatagai nge sururu bibia
ngandi. 9 Be sururu kana-tina bibia ono ara-leuanga nge dadoki. Sururu
ono ara-leuanga bokainaina nge nem-kueno dieneno. Tamoata sururu
dianiang-kaming masa taonadi dapura be tago iboadu Tanepoa mata-nao
dasukoaki, be kaiboang ne malamakadi otioti ono tanepoanga nge tago
iboadu daita. 10 Tanepoa masa Bong nenao be ngapura be tamoata be
aine ne kusidi ratadi nge dataguraki be rakeaka mata malamakadi otioti

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ane be darakeaki. Be tamoata be aine lama diunani masa dataguraki be muaka bibia dani. Kam masa tamoata be aine bokainaina maradi kamasoaki, bakara pile kieluaki-kaming nge lama kaungdi.

11 Nge bokai ka izamaizama kam kanabe kiraborabo. Bokai masa Nanaranga neda ikila-kaming nge kilau ne tago ngabizagam-ba. Maka ma kam masa kilau ne ngae kamaemaki be ngakalingo. Be rabo nema nge bokai: Nanaranga kaiboang nena-lo be ngaduma-kaming be mata uia-la kamarereretaki be kamatagatagadi, be lama unianga-ming kamatagatagadi be malipi uia-la kamaememaki. 12 Bokai masa Tanepoa neda Iesus ara nge kam-lo atabala-tina nangaia ngapura. Be bokainatuka-la, ngai masa ara-ming atabala-tina ngananga. Nanaranga neda be Tanepoa Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba kaiboang nedia-lo ka rakeaka bokainaina taememaki kana.

Tamoata Mata Ne Goalakadi

2 1 Tarito, Tanepoa neda Iesus Kristus puranga be baituka ngatekenana-kita kana nge kam kakauataki-doi. Nge bokai ka bokainatuka gakoro-kaming kana: 2 Ilo-ming moaki oaikiki-la be dibuku-ramo ki ilo-ming dipitilaki be kapile Tanepoa Bong ne ambe ipura. Pile mumuakadi kaoana-lo be puranga kalongo, ki sule-pile kaoana-lo, ki keka ka kigere-kaming be puranga kalongo nge moakina-tina ilo-ming dibuku be ilo-ming dipitilaki. 3 Tamoata teke muzi bakarairai ngatagadi be ngabolesi-kaming takana! Tanepoa Bong ne tago iboadu ngapura nibe ngalako kana bibia rua dapura noko. Matamata koai ono Nanaranga duaia ngapura nge ngapura, kodeka muri nge tamoata muzinga goalakadi nge mangata ngapusika. Tamoata muzinga goalakadi nge toira be nangaia ipura eoa tago matemate-lo ngalako kana. 4 Tamoata goalaka ngae masa ngataguraki be kana moarunga maka tamoata be aine kateka-o nanaranga nedi bokana dirakerakeaki, be moarupu be aem-kai tamoata be aine kateka-o diraborabodi nge ngaerekeidi. Be masa ngataguraki be nena-la atabala-tina nganangai be ngalako Nanaranga pera nena-lo ngasoakiria be nena-la ngarangaki ngai ka Nanaranga.

5 Ilo-ming kauakaua ki tago? Bong makara sakeming-o usoaki nge kana ngaedi urarangaki-la. 6 Kaituka-tina isi kana teke ka Tamoata Goalaka ngae zalaka ionono. Be kam nge kakaua rakana kata. Ata bong-tina ne dapura masa mangata ngapura. 7 Bakara, kaituka-tina nge mata goalaka labu sikita zumzumkaki nge ambe imalipilipi. Ata kana ngae masa tago ngapura nibe ngalako kana kata ka zalaka ionono nge rokaka ngapura be zala nganangai. 8 Be kodeka Tamoata Goalaka nge masa mangata ngapura. Mangata ipura masa Tanepoa Iesus ngataguraki be auka ane be ngarokaki, be puranga malamakadi otioti ane be ngara-leuai. 9 Tamoata Goalaka ngae masa Satang kaiboang nena-lo be ngapura be kilala

kaiboangdi tago kalingodi, kilala tailadia-ba be kilala kita tamoata-ramo tago iboadu taemaki nge ngaememaki. 10 Be mata goalakadi ono bolesa ngadoki be tamoata be aine ara-leuadi dapura kanana-o ngaememaki. Tamoata be aine bokainaina nge ara-leuadi dapura kana, bakara di pile moimoi be kalingo nge tago direretaki. Dareretaki bokana nge ambe uketadi dapura. 11 Labu ngaenao ka Nanaranga itaguraki be mata ono bolesa kaiboangi inepi be maradi imalipilipi. Bokai masa kana kalingodi tagotago nge lama daungdi. 12 Bokai ka tamoata moarunga maka pile moimoi be kalingo lama tago diunani, be muzigoala didoki be ono nedia-la suri-uia dianiandi nge masa ara-leuadi dapura.

Tesalonika Dakaiboang

13 Tarito, kam Tanepoa irereretaki-kaming. Bokaibe bong moarunga-lo nge kam kanabe Nanaranga kiperuperui. Bakara, matamatana-tina be imai nge kam ka Nanaranga ngauketi-kaming kana be nena-la be inanga-kaming. Oli Spirit kaiboang nena-lo be pile moimoi be kalingo lama kaunani ka uketa-ming dipura be Nanaranga tamoata be aine ne kapura, be kusi-ming ratadi. 14 Pile Uia maka keka kisuletaka-kaming aranao ka Nanaranga itaguraki be iuketi-kaming, be ono Tanepoa neda Iesus Kristus kaiboang ne malamakadi otioti nge kamanegea-budu kana. 15 Tarito, bokaibe kamakaiboang-tina uia be pile moimoi be kalingo keka kisule-kaming nge kamadokimatei. Nema aoa-mailo ka kira-kaming, ki ‘pasi’-lo kigere-kaming nge kamadokimatedi.

16-17 Tanepoa neda Iesus Kristus nena-la be Tamada Nanaranga iboadu ilo-ming ngaka-kaidi be kaiboang ngang-kaming, be pile uia-la kamapilepile be muzi uia-la kamaememaki. Tamada Nanaranga ka irereretaki-kita be marou ne tadokidoki-ba ane be kaiboang ono ilo kainga nem-kueno ieneno nge iang-kita, be ono iloda moarunga nem-kusoaki soaki ipurapura-lo tanangalako be tarapurapu.

Rabo Kana Sinau Ipura

3 1 Tarito, pile nema ono gamambuaki kana nge bokai: Keka kanabe kamaraborabo be masa Tanepoa pile ne oaikiki-tina ege-ege ngalakolako be rakeaka bibia ngadokidoki, kam-la mara-ming imuzi bokana. 2 Keka kanabe kamaraborabo be masa Nanaranga ngaduma-kama be tamoata muzingadi goalakadi be tamoata ilodi goalakadi nge tago iboadu dabalaki-kama. Maka ma tago moarunga-tina ka Tanepoa pile ne lama diungdi. 3 Ata Tanepoa pilenga tago dilakolako-ba. Rakana ngaemaki kana be ipile nge ngaemakia-la be kana. Bokaibe ngadumakaming-la be kana. Bokai masa ngakaingaki-kaming be ngaoiaki-kaming be Satang tago iboadu ba ngabasaki-kaming. 4 Tanepoa ka iemaki-kama be lama omingo kiuni malipi kaituka-tina kaememaki

nge kaememaki-la kana, be alauri masa kamaememaki-la, kirakaming-la bokana. 5 Rere nema bokai: Tanepoa iboadu ilo-ming ngabaga be Nanaranga reretaka nena-lo ngalakuaki-kaming. Be Kristus iboadu kaiboang ne ono sururu dokinga ngang-kaming.

Tesalonika Damalipilipi

6 Tarito, Tanepoa Iesus Kristus aranao be pile kakai bokai mra-kaming kana: Taritokada tago malipilipidi sukoakidia-ba nge kamasibongakidia-tina. Moaki sesu kasaringadi. Di sule-pile kiandi nge tago ditagatagadi. 7 Kam neming-la be kakaua baituka be omaio tonanga kaita. Makara mara-ming kisukoaki nge tago sesu kisukoaki-ba. Kimalipilipi-la. 8 Be kangkang kanama nge kizazadi be dikangkang. Tago didokidoki-ba. Maka ma ariata be oabubu-lo nge kimalipilipi-la. Tago kirere moatubu gang-kaming be ono kangkang ki ‘mone’ neming omaio kamagamang. 9 Ata bokai kamakaua. Keka kiboadu-tina gara-kaming be zazanga kamang-kama, ata tago bokai kimuzi. Zazanga tago kikeliaki nge ono kamate-kama be tonanga omaio kamadoki kana ka bokai kimuzi. 10 Maka ma ramani makara kisoaki nge mata teke bokai kiang-kaming, “Tamoata naita malipi isege nge tago iboadu ngamoanako.”

11 Labu nema ono pile ngaedi kipile nge bokai: Tamoata alu mara-ming disoaki nge disukoakiba-tina. Tago sesu dimalipilipi. Disukoaki-ba be tamoata takadi kana nedia-lo panganadi dizezelekilako be ono giriki diraperape. 12 Tanepoa Iesus Kristus ara-nao be tamoata ngaedi bokai kipile-kaidi be gailo-kauadi kana: Dasukoaki uia be damalipilipi be nedia-la be kangkang kandi dapupuraki.

13 Ata, kam tarito-kama nge mata uia kamaememaki-la. Moaki ilo-ming diakaka.

14 Tamoata teke makara mara-ming isoaki pile makare kigere ngaedi tago itagatagadi nge kamasibongakia-tina. Moaki sesu kagea be kate. Bokai masa ngamaia. 15 Ata moaki erekei neming bokana kabasaki. Tarito-kaming bokana kamasikengni.

Pol Tesalonika Irabuakidi

16 Kodeka bokai gapile: Tanepoa ka ilo-uia moarunga labudi. Bokaibe ngai iboadu bong moarunga-lo be zala moarunga-lo be ilo-uia nganiang-kaming. Tanepoa kam-lo ngasoaki!

17 Gere ngaedi kamaita be kilala negu gerengagu moarunga-o unangananga nge kamakilala. Nge negu-tina luma-gu ane be bokai ugere: Ngau Pol ka ilo-uia negu unanga-kaming. Ngau bokainatuka-la ka ugeregere.

18 Tanepoa neda Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba iboadu kam moarunga-lo ngaeno.

1 Timoti

1 1 Ngau Pol, Kristus Iesus ‘apostel’ ne ka ugere. Uketiketi neda
Nanaranga ipile ka Kristus Iesus ‘apostel’ ne bokana inangaia be
inepia. Kristus Iesus ngae ka kana moimoi be irangaki-kita tadoki kana
be iloda moarunga ono tanangalako be tarapurapu.
2 Be nge kaiko Timoti ka ugereniko. Kristus lama taunaniaru bokana
kaiko nge natugu-tina.
Tamada Nanaranga be Tanepoa neda Kristus Iesus iboadu marou ne
tadokidoki-ba, ilo-taga ne be ilo-uia ne ngangko.

Tamoata Bolingadi Ratadi Ilo-kauatakadi Dipura

3 Norane be Masedonia kaba-lo ulakolako nge Epises anua-lo gosoaki
kana uraiko. Bokaibe makarana-la gosoaki. Maka ma tamoata alu
makara disoaki nge sule takadia-ba tamoata be aine disulesuledi.
Bokaibe gopile-kaidi be sulengadi ngaedi nge darokaki. 4 Be goradi be
nanari labudi tagotago be tubudi be tamadi nanaritakadi salagabulidi
nge darokaki-tina. Maka ma nanari bokainaina nge kalingodi tagotago,
be nge bokainatuka dimuzimuzi be ono kana kalingodi tagotago
diegoregoretaki. Nanari bokainaina nge tago Nanaranga malipi ne
labuna-tina didumadumai. Tago-la. Maka ma Nanaranga malipi ne nge
lama unianga oti ka emaka ipurapura. 5 Ata mata ngae labu nge reretaka
mata. Reretaka mata nge bokainatuka be ipurapura: iloda-lo giriki moaki
teke ieno, iloda sikitadi nge dauia-tina, be lama uniangada nge moimoi
be kalingo tapurapuraki. 6 Tamoata alu ambe kana ngaedi dimurinadi
be ambe zala dipakai be pile kalingodi tagotago dipilepile. 7 Di direre
Iuda ‘tisa’ nedi bokana dapura be Moses Mata ne dasulesuletaki, ata tago
dikaua Moses Mata ne nge rakana kata ka irangarangaki. Ata panganadi
dizeleki-la be ieno.
8 Kita takaua Moses Mata ne nge kana uia. Ata nedi zalakadialana-
lo be tagadi dapurapura. 9 Be kita takaua Moses Mata ne nge tago kita
Nanaranga izaza-kita be imuleaki-kita neda. Tago. Nge tamoata bokainaina
ka emakadiadi dipura: Tamoata mata uia digagamang be tamoata mata
goalakadi diememaki, tamoata Nanaranga pilenga tago ditagatagadi be

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tamoata muzigoala diememaki, tamoata Nanaranga tago dimuamuaki be
tamoata soaki uia disegesege, tamoata tamadi be tinadi diumoatemoatedi,
tamoata rangguma tamoata takadi diumoatemoatedi, 10 tamoata ramoramo-
ba dipogizagiza, moane nedia-la diapiapi be aine nedia-la diapiapi,
tamoata maka tamoata takadi dianakuakuakidi, tamoata bolingadi ratadi,
tamoata rangguma tamoata takadi diboliboliakidi be pile goalakadi odio
diununglako, be tamoata sule kalingodi dieno be takadia-ba disulesuletaki.
(Tago mata-la goalakadi ngaedi ka diememaki. Mata goalakadi takadi
diememaki be. Mata goalakadi bokainaina nge sule uia tago teke odio ieno.)
11 Sule uia nge Pile Uia malama be kaiboang ne otioti-lo ka dieno. Be Pile Uia
ngae nge Nanaranga ne. Be nge Nanaranga ngae ka ilo itagaia be isumoala-
na be ngau tamoata goalakagu nge Pile Uia ne ngae mangata urangarangaki.

Pol Nanaranga Iperui

12 Ngau Tanepoa neda Kristus Iesus uperuia-tina. Ngai ka iaka-
kaingaka be malipi ngaedi uememaki. Ngai ka ililita be irangaka ngau
uboadu malipi ne ngaedi memaki be inangaia be umalipilipini. 13 Moimoi
toira ngau Kristus tamoata be aine ne udadamoalidi be sururu bibia-
tina uaniandi be ramoramo-ba ubabasakidi be unundi. Ata Nanaranga
ilo itagaia, bakara bong ngaradia-lo nge panganagu ipatungaki be isi
Kristus lama tago unani be tago ukaua rakana ka uememaki. 14 Bokaibe
Tanepoa neda itaguraki be marou ne tadokidoki-ba nge bibia-la be ilogu-
lo isuburakilako be ukauri-tina be daga ipereki. Marou tadokidoki-ba
ngaedi zaiza be lama unianga be reretaka mata udoki. Lama unianga be
reretaka mata nge Kristus Iesus-lo tasoaki ka tadokidoki.

15 Pile ngaedi mpile kana nge moimoi be kalingodi be iboadu-tina kita
moarunga tadoki be iloda-lo tananga: Kristus Iesus kateka-o ipura nge
muzigoala ememaki ngauketidi kana ka ipura. Be muzigoala ememaki
maradi nge ngau muzigoala emakangagu kaba digoala-tina. 16 Ata labuna-
tina ngaenao ka Nanaranga ilo itagaia. Bokai masa ngau muzigoala
emakingagu goalakadi nge Kristus Iesus ilo irakinga adoadona-tina ane be
oguo tonanga nganangatuka-mua be teadi dapura. Kristus ilo irakinga ngae
nge tago oaikiki-la be idokadokale-kita. Tago. Irapurapu noko idokadokale-
kita. Be tamoata moarunga alauri lama dauni kana nge masa oguo tonanga
dadoki be moauriuri nem-kusoaki dasukoaki. 17 Nanaranga ka Anuatanepoa
biabia, be toira be isoaki be isi isukoaki-la, tago imatemate, tago tea
ipurapura, be ngaia-la rube ka Nanaranga! Bokaibe muaka bibia be ara
atabalabala-tina nge ania ngapura be bokaina-la ania ngapurapura! Moimoi.

Timoti Malipi Ne

18 Timoti, kaiko natugu-tina. Sikeng-pile uiangko ngaedi nge tago
uiangko-ba. Toira be pile ngaedi ono ranga-kam ipura nge emakadi

dipura. Alauri ka dikalingo. Bokai masa pile mumuakadi ngaedi dakakaiko be eung ngaena-lo goeung-tina uia. 19 Be eung ngaena-lo nge lama uniangam godokimateia-uia be ilom sikita iauia-la ngaeneno. Tamoata alu ambe ilodi sikitadi irakingadi dirokaki be lama uniangadi digamang, suri kati alanga-o nganagupoatoki bokana. 20 Tamoata muzi bokainaina diemaki maradi nge Aimeneas be Aleksanda. Diaru nge ambe Satang luma-nao usalangaki-diaru. Bokai masa kaua dadokiru Nanaranga tago iboadu ono manai ngapura.

Nanaranga Rakeaka

2 1 Kana matamatanatuka goemaki kana urere nge bokai: Tamoata be aine moarunga goradi be sinau nedi, rabo nedi, akoro nedi, be peru nedi nge Nanaranga daniani. 2 Be goradi be anuatanepoa be tamoata bibia aradi otioti kanabe Nanaranga daraboraboi. Bokai masa anuauia dadokidoki be malielie-ba tasukoaki be mata moarunga Nanaranga irerereteki nge tatagatagadi. 3 Bokai tamuzimuzi nge iuia-tina! Bokai tamuzimuzi masa Uketiketi neda Nanaranga nge ilo ngauiauia-tina. 4 Ngai irere tamoata be aine moarunga uketadi dapura be pile moimoi be kalingo nge labu ere-moarunga be dakauataki. 5 Maka ma Nanaranga nge tekena-la kata, be tamoata tekena-la ka Nanaranga be tamoata moarunga maradi itui be itekenanadi. Tamoata ngae nge Kristus Iesus. 6 Be ngai ka imate be ono tamoata be aine moarunga izazadi be imuleakidi. Nanaranga rerenga nge tamoata be aine moarunga uketadi dapura. Bokaibe bong nena-la be inangai ipura nge Kristus inepi be ne kaiboang nena-lo be imate. 7 Nge labu ngaenao ka nepiagu ipura ‘apostel’ be are-are be ‘tisa’ bokana be Ungguma Takadi lama unianga be pile moimoi be kalingo nge mangata mrangakidi kana. Nge tago uboliboli! Moimoi ka upilepile!

8 Bokai ka ngau urere ege-ege nge moane moarunga daraborabo. Moane bokainaina nge ilodi moarunga Nanaranga-lo daeneno. Be bong diraborabo nge ilodia-lo moaki nama-ra be ebulo dieno be diraborabo. Be bong luma-di didokitate be darabo kana nge lumadi goagoaza-la Nanaranga mata-nao daeno be darabo.

Aine Ngazing Nedi

9 Kana takaia ureretaki nge bong aine rabo-lo dalako kana nge adoadoba dangazing. Kusi nedi dinangananga nge kaniadi moarunga dakukubati. Kaniadi moaki teke ramoramo-ba mangata ieno. Dongadi moaki dipupurisi-ramo be ono moane matadi diraperape ki ngazing donga-lonalona ‘gol’ oti ememaki dinangananga. Basibasi be za zazadi atabalabala-tina moaki dinangananga. Be moaki kusi zazadi atabalabala-tina ane dingazingzing. 10 Muzi uia-ba diememaki be ono tamoata be aine

takadi didumadumadi nge iuia. Muzi uia bokainaina nge tamoata be aine Nanaranga ditagatagai muzi nedi.

11 Aine moarunga nge malielie-ba be sule dalongolongo be nedia-la
dababalakidi be pile-ba datagatagadi. 12 Ngau aine tago usumoaladi
be tamoata be aine dasulesuledi ki moane atabaladi dalako. Moaki-
tina. Damoadubulaelae-ba be dasukoaki. Bakara ka bokai upile nge
13 bokai mto be kaua ngapura: Adam ka emaka ipura mua. Alauri ka
Eba. 14 Be tago Adam ka bolesa ipura. Tago. Aine ka bolesa ipura be
ngai ka muzigoala ememaki ipura. 15 Bokai ka bong aine danekineki
masa sururu bibia dadokidoki, ata tago masa damatemate. Kristus lama
diuniunia-lani, reretaka mata ditagatagadia-la, be Nanaranga rerenga
ditagatagadia-la masa tago iboadu neki-lo be damatemate!

Tamoata 'Sios'-lo Damuamua Kana

3 1 Pile ngaedi nge moimoi be kalingodi: Tamoata naita 'sios'-lo
ngamuamua kana nge malipi uia-la emakadi ngarerere. 2 Tamoata 'sios'-
lo ngamuamua kana nge giriki tagotago. Roa tekena-la. Ilo iauia-la ngaeneno.
Moaki oaikiki-la be nama irarani. Muaka ono daeneno. Muzinga moarunga
nge adoadodi. Tamoata akerengadi pera kanana-lo ngabagabagadialako.
Iboadu tamoata be aine takadi ngasulesuledi. 3 Moaki dang kakai isingsing
be iboangboang. Tamoata takadi moaki ramoramo-ba ibabasakidi. Moaki-
tina. Malielie-ba ngababasakidi be ngauariuaridia-ba. Moaki oaikiki-la be
ebulo be eung imarangrangaki. 'Mone' moaki irerere-tina. 4 Ne roa be natu
nge ngaurogurogudia-uia, be natu nge muaka oti be dalongolongori. 5 Bokai
kamakaua: Tamoata roa be natu tago iaurogurogudia-uia masa baituka be
Nanaranga 'sios' ne ngaurogui? 6 Tamoata 'sios'-lo ngamuamua kana nge
moaki kaitukatina-ba lama iuni ngena malipi ngaedi ngadoki. Moaki. Bokai
imuzi masa nena-la ngaraketukai be Nanaranga-la Satang iara-leuaia bokana
ara-leuaia ngapura. 7 Tamoata 'sios'-lo ngamuamua kana nge moaki 'sios'-
lanalo ka muaka ipurapura. Tamoata tago 'sios'-lo disoaki nge damuamuaki
be. Bokai masa tago iboadu aka-maiaia ngapura be ara balaka ngapura.

Tamoata 'Sios'-lo Dadumaduma Kana

8 Be bokainatuka-la, tamoata 'sios'-lo dadumaduma kana nge muzingadi
uia, be malipi nedi daememaki-tina uia. Dang kakai moaki bibia-tina
disingsing. Moaki tamoata takadi kana nedi didoki-raperapeledi. 9 Lama
unianga kalingo mangata nangaia ipura nge ilodi sikitadi uia ane be
dadokimateia-tina uia. 10 'Sios'-lo damalipi kana nge malipi-lo toiadi
dapura noko. Malipingadi dikaiboang nge iboadu 'sios'-lo damalipi.

11 Bokainatuka-la, roadi nge bokaina-doi damuzimuzi: Muzingadi
uia-ba, be moaki ramoramo-ba disumoaguruguru. Moaki oaikiki-la be
namadi dirara, be kana moarunga diememaki nge daememaki-tina uia.

12 Tamoata ‘sios’-lo ngadumaduma kana nge roa tekena-la, be iboadu
natu be dara ne moarunga ngaurogurogudia-uia. 13 Bokaibe tamoata
maka malipi diemaki uia masa tamoata be aine moarunga maradi nge
rukudi uia-ba. Bokai masa taburidi tago dara be lama uniangadi Kristus
Iesus-lo nge ramoramo-la mangata darangaki.

Pile Zumzumkaki

14 Ambe saringatuka mpura be mteko kana. Ata pile ngaedi ambe
ugeregereniko. Bokai masa 15 tago upura-marakai nge ono gokaua
Nanaranga tamoata be aine ne nedia-la maradi nge baituka dasukoaki.
Nanaranga moauriuri sukoaki tamoata be aine ne nge ‘sios.’ Be di ka pile
moimoi be kalingo nge ariri be buti ne. 16 Kristen muzi neda ngae nge
labu sikita tamoata tago iboadu dakauataki. Maka ma tamoata moarunga
ilo-lelenaka nedi iuasadia-tina, be tago teke iboadu labu ngakauataki,
bakara kana ngae labuna-tina nge Kristus. Ngai moimoi Nanaranga, ata
tamoata ipura. Oli Spirit ka mate-lo be imarangaki be mangata inangai
ngai moimoi be Nanaranga Natu. Be ‘enzel’ dite. Be nge ngai ka ungguma
moarunga-lo mangata rangaka ipurapura. Be ege-ege kateka-o nge lama
diunani. Be ngaia-la ka lang anua-lo dokateteka-lako ipura.

Tamoata Bolingadi Ratadi

4 1 Oli Spirit mangata ipile bong alalauri-lo masa tamoata alu lama
uniangadi darokaki. Be mariaba bolingadi ratadi masa ilodi darape
be dabolesidi be datagatagadi, be sulengadi nge dandi be datagatagadi.
2 Sule bokainaina nge tamoata bolingadi ratadia-tina ka boli mata-lo be
disulesuletaki. Tamoata bolingadi ratadi bokainaina nge ilodi sikitadi
ambe dimate, suri eoa ragogodiatina-lo moamoaradi dipura bokana.
3 Nedi sulengadi nge bokai: tamoata be aine roti-lo dibababaridi, be
kangkang alu nge kaniadi dibababari. Ata kangkang bokainaina nge
Nanaranga ka iemaki be kaniadi dapurapura kana. Bokaibe tamoata lama
diuni be ambe pile moimoi be kalingo dikauataki nge bong kangkang
bokainaina dikangkang nge suridi diuiauia. 4 Bakara, kana moarunga
Nanaranga iemaki nge uia-ba. Be bong dakang kana nge suri uia-lo be
dakang. Bokaibe kana moakina-tina teke segeaka ipura. Ata bong kaniadi
dapura kana nge rabo ono perunga Nanaranga ania ngapura noko
kaniadi dapura. 5 Maka ma Nanaranga ka kangkang ngaedi iemaki be
ipile iboadu dakang.

Kristus Iesus Malipilipi Ne Iauia

6 Sule ngaedi taritokam moarunga kuiandi nge kaiko masa Kristus Iesus
sulesule ne iauia. Bokai kumuzimuzi masa nem-la mangata gonangaiko
kaiko nge tamoata ‘sios’-lo imuamua iauia. 7 Nanari-ramo tago Nanaranga

rerengana-lo, be nanari toirairadi ngaongaodi moaki kutagatagadi.
Moaki-tina. Nem-la gototongakiko be Nanaranga soakinga bokana
gosukoaki. 8 Maka ma tamoatada tongakadi nge suri tamoata panana
biabia-lo ngapanana kana be ngatotongaki bokana. Bokaibe enongadi
tago disalaga, ata Nanaranga tagaia nge kana moarunga-lo kalingodi
otioti-doi. Be iboadu moauriuri soaki kaitukatuka-lo be moauriuri
soaki alalauri-lo ngadumaiko-doi. 9 Pile ngaedi nge kalingodia-tina be
iboadu-tina dokiadi be lama uniadi dapura. 10 Nge bokai ka tapipi be
malipi kakai-la be taememaki, bakara iloda moarunga ambe Nanaranga
moauriuri-la sukoaki-lo tanangalako. Nanaranga ka tamoata moarunga
Uketiketi neda, ata tamoata Kristus lama diuniani nge ka kaba uketadia-
uia dipura.

11 Kana ngaedi ka tamoata be aine takadi gorarangakidi be
gosulesuledi.

12 Kaiko tamoata amuna ngena moaki kulikitakidi be dikanabaiko.
Moaki-tina. Tamoata be aine lama diuni nge tonanga omo dadokidoki.
Tonanga ngaedi nge pilengam-lo, muzingam-lo, reretaka mata nem-
lo, lama uniangam-lo be ilom goazangana-lo daitaita be datagatagadi.
13 Kaituka-tina makara kusoaki be purangagu kurarapung nge gopipi-
tina be Nanaranga pilenga ‘Buku’ nena-lo mangata golezeleze, tamoata
be aine lama uniangadia-lo goaka-kaikaidi be gosulesuledi. 14 Be Oli
Spirit lumaluma ne kaiko-lo dieno nge izamaizama odio gomalipilipi.
Lumaluma ngaedi nge ‘propet’ ka diraiko be bong tamoata bibia ‘sios’-
lo luma-di omo dinangaria nge diangko. 15 Malipi nem ngaedi nge
panganam gozelezelekia-tina be goememaki. Bong moarunga nge malipi
ngaedi goememaki-la. Bokai masa tamoata be aine moarunga kaba daita
kaiko ambe kauangam-lo kumalai. 16 Nem-la goteateko uia! Be sulengam
golelelenaki uia! Kana ngaedi goememaki-la. Kuememaki-la masa nem-la
gouketiko be tamoata be aine dilongolongoriko nge gouketidi be.

Kamoangbibia Be Narenare Adorakadi

5 1 Kamoangbibia moaki pile kakai ane kuebulobulodi. Moaki-tina.
Tamang bokana pile ono singaranga goraradi. Be tamoata amuna
nge taritokam bokana gobabasakidi. 2 Aine bibia nge tinam bokana
gobabasakidi. Be aine barasi nge muzi girikidi tagotago oti be maraum
bokana gobabasakidi.

3 Aine narenare tamoata tago teke iadoadorakidi nge adorakadi
dapurapura. 4 Ata aine narenare kata natu be tubu otioti nge natu be
tubu bokai dakaua: Malipi nedi muamuatuka nge Nanaranga mata ne
datagatagadi be ono dara nedi dadumadumadi. Bokai masa tamadi be
tinadi be tubudi oti nedi dakatu, bakara, kana bokainaina ka Nanaranga
diememaki be suri diuiauia. 5 Narenare kata rubenaba-tina isukoaki nge

lama unianga moarunga Nanaranga-lo inangalako be ngadumai kana be irapurapungi. Be izamaizama ariata be oabubu-lo nge iraborabo be ono Nanaranga ngadumai kana be isinaunaui. 6 Ata narenare kata ne kusi rerenga itagatagadi be ono suri diuiuia nge ambe imate bokana, bakara 'sios' malipi ne tago iememaki. Bokaibe kana-ra ne iauia isoaki, ata nge ambe imate bokana. 7 Singara pile ngaedi goradi. Bokai masa tago teke iboadu giriki teke dia-lo ngatea-lako. 8 Tamoata naita dara ne tago iadoadorakidi nge ambe lama unianga ka imurinadi. Maka ma roa be natuna-tina be tama be tinana-tina ka tago iadoadorakidi! Be nge kodeka masa muzinga dagoala-tina be tamoata lama tago iuni nge muzinga goalakingadi ngauasadi!

9 Narenare teke isoaki nge moaki kudoki be narenare takadi zaiza kuaredia-budu. Moaki. Barasi ne tamoatadi-toli iuasadi be roa tekena-la nibe imate nge iboadu narenare takadi zaiza gouaredia-budu. 10 Kana takaia nge moarunga dikaua narenare ngae nge muzinga uia-ba. Muzinga uia bokainaina: Natu moarunga nge adoado-la iaurogudi be dilaba, tamoata akerengadi pera kanana-lo ibagabagadialako be iadoadorakidi, bong Nanaranga tamoata be aine ne moarunga pera kanana-lo dilakolako nge aedi iasasaki, tamoata moatubu nedi dieno nge idumadumadi, be ipipi-tina be muzi uia moarunga iememaki. Narenare bokainaina nge iboadu narenare takadi zaiza gouaredia-budu.

11 Ata aine isi barasi disoaki be dinare nge moaki narenare takadi zaiza kuaredia-budu. Moaki. Maka ma narenare bokainaina tamoatadi rerengadi datagadi be daroti kana nge daroti-la be kana, be Kristus damurinai. 12 Bokaibe nedia-la ka giriki odio dinangalako, bakara, pile nedi moimoi be Kristus matamata be diemakini tago iboadu kaba daroti nge ambe digamang. 13 Tago kana-la ngae ka diememaki. Disukoaki-ba be pera pera-lo disukoaki be dialalale. Ata kana goalakana-tina diememaki nge disumoaguruguru be tamoata takadi kana nedia-lo panganadi dizezelekilako, be kana tago iboadu dararangaki kana nge ka dirarangaki. 14 Ngau urere aine isi barasi be dinare nge daroti be natu dadoki be roadi be natudi daurogurogudi. Bokai masa erekei neda dataguraki be arada dagoalangaki nge zalakadi tago. 15 Maka ma Satang ambe aine bokainaina irepekidi be pile nedi moimoi be Kristus diemakini tago kaba daroti kana nge digamang be kababe diroti.

16 Ata aine lama ambe iuni kata dara nena-lo narenare teke isoaki nge ngadoadoraki. Bokai masa 'sios' moatubu tago ngadoki. Be 'sios' masa aine narenare-tina rubedia-ba disukoaki nge ngatetedi be ngadoadorakidi.

Tamoata Bibia Rangakadi

17 Tamoata bibia neming malipi nedi diememaki uia nge zazanga nedi bibia-la be dadokidoki. Dia-ma maka Nanaranga pilenga mangata

dirarangaki be Pile Uia disulesuletaki nge ka zazanga bibia-la be dadokidoki! Maka ma malipi bibia ka diememaki! 18 Nanaranga ‘Buku’ ne bokai ipile, “ ‘Bulumakau’ ‘uit’ robudi iduaposaposa be kalingodi ipasipasi nge moaki aoa uaura ipura.” Pile takadi bokai, “Malipilipi zazanga ne ania ngapura.” 19 Tamoata biabia kata ka giriki ono dinangalako nge giriki ne moaki kulongo. Mata-ita rua ki kokoko dipuraki be giriki ono dinangalako nge iboadu golongo. 20 Tamoata muzigoala diememaki nge lili-be-matao goebulobulodi. Bokai masa tamoata be aine takadi tonanga bokana dadoki be taburidi dara.

Pol Timoti Isikengni

21 Nanaranga mata-nao, Kristus Iesus mata-nao, be ‘enzel’ nangadi dipura matadi-o be ngau bokai uraiko: Sikeng ngaedi nge gotagatagadia-uia. Ruangam kata ka giriki iemaki nge tamoata-la takadi giriki diememaki be kuebulobulodi bokana goebuloi. Moaki ruangam ngena kubaraunaki. Moarunga suridi tekedi bokana gobabasakidi. 22 Moaki oaikiki-la be tamoata Tanepoa ngamalipini kana nge lumam ono kunangaria be Tanepoa kuiani be imalipini. Moaki noko. Oaikiki-la be kunangai masa alauri giriki ngaemaki be giriki ne ngaedi kaiko omo dalako.

Be kaiko nem-la nge goteteko uia. Kaiko-soa muzigoala-lo golako takana!

23 Moaki dang-la kusingsing. ‘Uain’ alu gosingsing be ono tinem goadoadoraki, bakara more om-lanao ieneno.

Muzigoala Mangatangata Be Komangamanga

24 Ilom kauakaua! Tamoata alu muzigoala-lo ka disukoaki be moarunga dikauataki. Tago dia-la, tamoata ‘sios’-lo dimuamua alu be. Be muzigoala nedi ngaedi masa arodi damua be dalako kaba ono Nanaranga giriki ngadoraki kanana-lo. Ata tamoata alu moimoi kaituka-tina nge muzigoala nedi dikoma-tina be dieno, ata alauri masa mangata dapusika. 25 Bokainatuka-la, bong alu tamoata ‘sios’-lo dimuamua nge muzi uia diememaki be tamoata moarunga tago dikauakauataki. Ata bong alu nge muzingadi uia nge alauriba-tina ka kauatakadi dipurapura.

Dududu Sikeng Nedi

6 1 Dududu Kristus lama diunani nge bibiadi nedi damalipilipi-uiadi, be muaka bibia-tina daniandi. Bokai masa tago teke iboadu Nanaranga ara be sulengama nge ruku-goala ngandi. 2 Dududu kaoa bibiadi nedi ambe Kristus lama diunani nge bokai goradi: moaki bibiadi nedi disegesegeakidi, bakara bibiadi nedi nge taritokadi. Kodeka nge damalipitina-uiadi. Maka ma nge lama unianga-ruangadi ka malipingadi ulikadi dadoki kana, be nge di ka aburodia-tina.

Timoti, kana ngaedi ka gosulesuledi be goaka-kaikaidi be daememaki kana.

Mata Uia Ono ‘Mone’ Be Kana Kokoko Dokiadi

3 Tamoata naita sule takadia-ba isulesuletaki, be Tanepoa neda Iesus
Kristus sikeng ne uia be Nanaranga sulenga tago ireretaki 4 nge boli
mata ilona-lo dikauri be kana tago teke ikauataki. Rere ne goalakadi nge
suri more kaiboangi bokana ilona-lo ieno be ono pile iebulobulongaki
be iegoregoretaki. Pile ebulongaki be egore ngaedi nge kana goalakadi
ngaedi dipupuraki: ilo-ra, are-saba, ebulo goala, be ilo-lo be tamoata
takaia kekeitaka. 5 Ak, kana takadi dipupuraki nge tamoata panganadi
tago diado nge izamazama nedia-la diemeremerei be dieare-sabasabari.
Tamoata bokainaina nge ambe diboang be pile kalingodi tago dikauataki
be ilodi dipile Nanaranga kutagai masa ‘mone’ nem dakoko.
6 Nanaranga lama kunani be soakingam diado be rakana kata
ienoniko kusuri-uiataki masa kana nem dakoko be dakoko-tina! 7 Bokai
kamakaua: bong kateka ngaenao nekiakada dipura nge kana tago teke
tadokidoki be tapura! Bokaibe tago iboadu kana teke tadokidoki be
kateka ngae tapereki! 8 Bokaibe kangkang be kusi nangananga-la dieno-
kita nge diboadu-doi. Surida-ba ka dauiataki! 9 Ata tamoata ‘mone’
kokoko direrere masa oaikiki-la be muzi goalakadi ono ‘mone’ dokinga
datagadi be ono ‘mone’ kokoko dadoki. Muzi goalakadi ono ‘mone’
dokinga bokainaina ka ono nedia-la sururu dianiandi be goala ilodia-lo
dikauriuri be nedia-la ara-be-leuanga-lo dilakulakuakidi. 10 Maka ma
‘mone’ reretaka ka muzi goalakadi moarunga labudi. Tamoata alu ambe
‘mone’-ba reretakanao be lama unianga nedi dipereki, be ambe nedia-la
ka moatubu kokoko diandi.

Pol Timoti Isikengni

11 Ata kaiko nge Nanaranga tamoata ne. Bokaibe kana goalakadi ambe
urangaki-doi nge goiratudia-tina! Gopipi be mata adoadodi gotagatagadi,
ilom Nanaranga-lanalo ngalakolako, Kristus lama gouniunia-lani,
reretaka mata gotagatagadia-la, toitoi baziadi mata goememaki, be
tamoata takadi nge malielie-ba gobabasakidi. 12 Gokaikai-tina be Kristus
lama gounani be lili-nao be goeunung-tina uia. Moauriuri-la nem-kusoaki
soaki ipurapura nge godokimateia-tina uia. Maka ma nge moauriuri-la
soaki ngae ka godoki kana be Nanaranga ikilaiko, be tamoata kokoko
matadi-o be lama uniangam mangata adoado kurangakadi. 13 Nanaranga-
ma, maka ono moauringa kana moarunga iandi, be Kristus Iesus, maka
Ponsius Pailot aro be lama unianga mangata adoado irangaki nge
matanao be bokai uraiko: 14 Kristus Pile Uia ne iangko nge gotagatagai
be moaki sesu ba kubasaki be zika ono ieno nibe ngalako Bong biabia

ono Tanepoa neda Iesus Kristus mangata ngapura. 15 Kristus puranga
ngaedi masa bong-tina nedi-o be Nanaranga ngataguraki be mangata
ngapuraki. Nanaranga ka marou moarunga labudi, be ngai rube ka
Tanepoa, be ngai ka anuatanepoa moarunga Anuatanepoa kandi, be ngai
ka tanepoa moarunga Tanepoa nedi. 16 Ngaia-la rube ka tago matemate.
Malama kaiboangdiatina-lo isukoaki. Malama bokainaina nge tago teke
iboadu ngatalari. Nanaranga ngae ka tamoata tago teke ite. Be tago teke
iboadu ngate. Muaka bibia be kaiboang nem-kueno dieneno nge nena-doi.
Moimoi!

Tamoata Kana Ne Kokoko Sikeng Ne

17 Tamoata kana nedi kokoko kateka ngaenao nge goradi be moaki
nedia-la diraketukatukadi. Moakina-tina kateka kana maka digoalagoala
nge ilodi odio dinangalako. Kateka kana nge ilo-ruatakadi otioti be
iboadu daleua. Goradi be ilodi moarunga nge Nanaranga-lo danangalako
be ngadumadi kana be darapurapu. Ngai ka kana moarunga ono surida
diuiauia nge ramoramo-la kokoko-la be ianiang-kita. 18 Goradi be muzi
uia-la daememaki, be malipi uia nge dakakabung nibe dakokodi. Be
kana nedi nge ramoramo kokoko-la be tamoata takadi daniandi, moaki
dikapangapangadi. Be bong tamoata takadi zaiza kana nedi daenegei-
budu kana nge ilodi uia-la be danege. 19 Bokai dimuzimuzi masa kana
uia kokoko lang anua-lo dakoazalakilako be daeno. Lang anua-lo kana
dikoazalakilako nge labudi be ziridi tago matatate ka dinanga bokana, be
alauri masa kana ngaedi moimoina-tina odio daduasare. Be bokai masa
moauriuri soaki nge dauasai be dadoki. Moauriuri soaki ngae ka soaki
kalingo.

Timoti Malipi Ne Ngaememaki-tina Uia

20 Timoti, kana aniam dipura be goadododraki kana nge goitaita-tina
uia! Pile kalingodi tagotago tago Nanaranga mata ne ditagatagadi be
boli-pile tamoata dirangaki “kaua zumzumkaki” nge gosegeaki-tina.
21 Tamoata alu dipile di “kaua” ngae dienodi be ambe zala ono lama
unianga ditarapakai be dileua.

Nanaranga marou ne tadokidoki-ba iboadu kaiko-lo daeno.

2 TIMOTI

1 1 Ngau Pol, ka ugere. Nanaranga rerenganao ka Kristus Iesus
'apostel' ne upura be nepiagu ipura be mialale be moauriuri
soaki toira be moimoi be rangaka ipura nge mangata mrangaki kana.
Moauriuri soaki ngae nge Kristus Iesus-lo tasoaki ka kita-lo ieno.
2 Be nge kaiko negu natugu Timoti ka ugereniko.
Tama Nanaranga be Tanepoa neda Kristus Iesus iboadu marou ne
tadokidoki-ba, ilo-taga ne be ilo-uia ne ngangko.

Pol Timoti Isikengni Be Ono Iaka-kai

3 Izamazama rabo negu-lo ariata be oabubu-lo nge ilogu ianiangko be
Nanaranga uperuperui. Ilogu sikita nge adoado-la be Nanaranga ngae
umalipilipini toira-la tamagu be tubugu dimalipilipini bokana. 4 Bong
taeperekiru nge mata-dangim ilogu ianiandi be urere-tina mpura be
mteko. Bokai masa ilogu-lo suri-uia dakauri. 5 Lama uniangam adoado
Kristus-lo nge ilogu ianiania-tina. Lama unianga bokainaina nge
tubum aineka Lois be tinam Iunis-lo dieno. Be ngau ukaua-tina lama
unianga ngae nge kaiko-lo ieno. 6 Labu ngaenao ka ngau bokainatuka
milo-kauaiko kana: Bong luma-gu omo unangaria be umarouiko nge
Nanaranga ka ne lumaluma ne iangko be ono Kristus malipi ne goemaki
kana. Bokaibe ngau urere Nanaranga lumaluma ne ngae nge ilom-lo
kaba gokarataki be ngapurupururui-la. 7 Maka ma Oli Spirit Nanaranga
iang-kita nge tago ono ngaemaki-kita be taburida darara kana. Tago.
Nanaranga Oli Spirit ne ngae nge ono takaiboang, ono reretaka mata
neda dalaba, be ono neda muzinga adoado taememaki kana ka iang-kita.
8 Kaituka-tina nge Tanepoa neda mangata rangaka nge moakina-tina
kumaiamaia. Ki lili-nao be ngau uaura pera-lo usoaki ngena kumaia.
Ata ngau urere Nanaranga kaiboang nena-lo be keka zaiza be Pile Uia
sururu be moatubu ne tadokidoki-budu. 9 Nanaranga ka iuketi-kita be
kilau ne rata ane be ikila-kita be tamoata be aine ne tapura. Tago malipi
teke taemakani be ono ibubung-kita bokana ka ikila-kita. Tago-la. Nge ne
rerengana-lo be ono ne labu ne ngaonoti kana ka marou ne tadokidoki-
ba ane be ikila-kita. Marou ne tadokidoki-ba nge Nanaranga isi tago

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kateka iemaki be Kristus Iesus ara-nao be iang-kita. 10 Ata kaituka bong
ngaedia-lo Uketiketi neda Kristus Iesus kateka-o ipura nge Nanaranga
marou ne tadokidoki-ba ngaedi mangata dipusika. Kristus Iesus ka Pile
Uia kaiboang nena-lo be mate kaiboang ne igamang be moauriuri-la
nem-kusoaki soaki ipurapura nge mangata kita-lo inangai. 11 Pile Uia
ngae kana ka ngau 'apostel' nangaiagu ipura be mialale be mangata
mrangaki kana. 12 Nge labu ngaenao ka sururu be moatubu kaituka-
tina udokidoki nge udokidoki-la. Ata ngau tagona-tina umaia. Maka
ma ngau ukaua naita ka lama unani, be ukaua kana maka irangaki be
uememakini masa ngananaring-tina uia nibe Bong-ba biabia ngapura.
13 Lama unianga be reretaka mata Kristus Iesus-lo dieno ane be pile
uarikadi ngau uraiko nge zala iauia-lo golakulakuaki-la. 14 Be pile moimoi
be kalingo Oli Spirit maka iloda-lo isukoaki iangko be goadoadoraki kana
nge goadoadorakia-uia.

15 Kaiko kukaua moarunga Esia kaba-lo nge ambe disegeaka. Ngau
uaura-lo usoaki ngena ilodi bokai dipile, "Rom masa dapile kita Pol
ruanga, be uaura-lo dananga-kita takana!" Be Pigelus be Ermogenes nge
disegeaka be. 16 Ata Tanepoa iboadu Onesiporus dara ne zaiza ilo-taga ne
ngandi, bakara ngai izamaizama ilogu iadoadorakia-tina. Ngau uaura-
lo usoaki nge ngai tago imaia. 17 Bokaibe bong Rom anua-lo ipura nge
oaikiki-tina ilelea nibe itea. 18 Bokaibe Tanepoa iboadu-tina Bong biabiao
ilo-taga ne ngani. Be malipi bakarairai bong Epises anua-lo usoaki be
iemakina nge kaiko kukaua-doi.

Kristus Iesus Malipi Ne Emakadia-uia Dapurapura

2 1 Natugu, ngau urere kaiko Nanaranga marou ne tadokidoki-ba
Kristus kaiboang nena-lo be neda nge odio gokaiboang. 2 Be sule
ngau usulesuletaki mata-ita kokoko matadi-o be kulongo nge godoki be
tamoata uia iboadu malipi kita taememaki daemaki-uia nge luma-dio
gosalangaki. Tamoata uia bokainaina ka masa alauri daboadu tamoata be
aine takadi dasuledi.

3 Be ngau urere kaiko Kristus Iesus eunung ne iauia bokana be sururu
keka didokidoki bokana nge godokidoki. Bakara, Nanaranga masa
zazanga uia ngangko. 4 Bokai mtonanga be gokaua: Tamoata koai-bagi
tekena-lo isoaki nge tagona-tina iboadu malipi-ramo takadi ngaememaki.
Maka ma malipi ne ngaedi nge ono tamoata idoki be koai-bagio inangai
ka ngaemaki be suri dauia kana. 5 Bokainatuka-la, tamoata teke tago
iboadu panana-lo ngauasa-ba be lumaluma ono uasanga teke ngadokia-
ba. Tago-la. Panana mata nedi ngatagadi masa ngauasa. Tago be tago.
6 Be bokaina-la, tamoata uma-lo malipi imamalo ka kangkang matamata
uaroeadi dipura nge ania ngapura-mua kana. 7 Pile upilepile ngaedi nge
ilom-lo golelenaki, bakara Tanepoa masa ngadumaiko be gokauataki-doi.

8 Izamaizama malipi nem-lo nge Iesus Kristus ilom nganiani. Ngai
ka mate-lo be marangaka ipura. Ngai Debiti tubu, Pile Uia-la ngau
usulesuletaki ipile bokana. 9 Pile Uia usulesuletaki ngae lili-nao ka
anakonako bokana oarige kaiboangdi ane diuaura be sururu udokidoki.
Ata Nanaranga pile ne nge tago oarige kaiboangdi oti uauradi
dipurapura. Tago-la. 10 Nge bokai ka Nanaranga tamoata be aine ne alauri
ngauketidi kana lilidi-o be ukaikaingaka be sururu ngaedi udokidoki.
Bokai masa Nanaranga malama nena-lo nem kusoaki dasukoaki.
11 Pile toira be digere ngaedi nge moimoi be kalingodi,
"Ngai zaiza tamate-budu masa ngai zaiza moauriuri tasoaki.
12 Takaiboang be sururu tadokidoki-la masa ngai zaiza be anuatanepoa
bokana tasukoaki. Murida tanangai masa ngai muri nganana-kita
be taleua.
13 Moimoi kita pilenga tago tatagatagadi, ata ngai tago muri
inangananga-kita. Maka ma ngai tago iboadu nena-la ngabolesi."

Kristus Malipilipi Ne Iauia

14 Kana ngaedi nge izamaizama tamoata be aine nem goilo-
kauakauatakidi. Gopile-kaidi be moaki Nanaranga mata-nao be
pile-ramo diebulobulongaki. Pile bokainaina nge kalingodi tagotago, be
nge ono-ba ka tamoata maka pile ngaedi dilongolongo nge gamanadi
dipura. 15 Gopipi-tina be gomalipilipi be ono Nanaranga iboadu bokai
ngarangakiko, "Kaiko kumalipi uia." Gomalipilipi uia, tamoata-la
malipi ne tago imamakaki bokana. Be malipi ngaedi nge tamoata-la
Nanaranga pilenga moimoi be kalingodi adoado isulesuletaki bokana
goememaki. 16 Pile kalingodi tagotago tago Nanaranga rerengana-lo nge
gosibosibongaki-tina. Pile bokainaina ka tamoata direrepekidi be mata
goalakadi diememaki be Nanaranga diperepereki. 17 Pile bokainaina nge
poake kanabiabia tamoata kusi-nao ngaeno be kusi ngakangkani bokana.
Tamoata rua ara-diaru Aimeneas be Piletus nge bokainaina-diaru.
18 Diaru ambe pile moimoi be kalingo nge diperekiaru be lauaba-nao
ka disoakiru. Bokainatuka disulesuleru, "Kita mate-lo be marang neda
ambe ipura-doi." Bokai disulesuleru be ambe tamoata alu lama uniangadi
digoalangaki. 19 Ata Nanaranga ambe ariri-moane be ariri-daidai
inaguraki. Be ariri ngaedi nge pile ngaedi ane diuau, "Tanepoa ikaua
naita-guma ka ngai ne." Be takadi bokai, "Tamoata naita nena-la mangata
irangaki ngai Tanepoa tamoata ne nge mata goalakadi muri nganana."
20 Bokainatuka mto: Pera kanabiabia tekena-lo nge tabira be tabira-
baba kokoko dieno. Aludi 'siliua' be 'gol' oti ka diemaki, be alu kai
be kateka-poasa oti diemaki. Tabira ngaedi nge alu ono bong bibia-
lo moanakonga, be alu nge ono izamaizama moanakonga. 21 Bokaibe
tamoata naita muzi goalakadi imurinadi nge nena-la iaka-goazai be dokia

ipura be tabira ono bong bibia-lo moanakonga bokana ipura. Maka ma ngai ambe dokia be burenga ipura, be kalukanaka ipura be ono Biabiadi ne malipi ne uia ngaemakini kana.

22 Bokaibe kaiko Timoti Biabiadi nem malipi ne goememaki kana nge bokai gomuzimuzi: Amuna mata nedi ono rerengadi dimamambuaki nge gosibosibongaki-tina. Be gokaikai-tina be mata adoadodi gotagatagadi, lama gounia-tina, be reretaka mata be ilo-uia mata kaiko-lo daeno. Tamoata ilodia-lo girikidi tagotago zaiza be Tanepoa ngaduma-kaming kana be kamakilakilai. 23 Ata kaiko egore ngaongaodi be egore kaua tago teke ono ieno nge gosegeaki-tina.[a] Bakara, kaiko kukaua egore bokainaina nge ebulo be eung dieleluaki. 24 Maka ma bokai gokaua: Tanepoa malipilipi kana nge moakina-tina iebulobulo be ieunung. Moaki be moaki-tina. Tanepoa malipilipi kana nge tamoata moarunga ngailo-uiauiatakidi, tamoata takadi ngasulesuledi-uia, be moaki oaikiki-la be isegesegeakidi. 25 Be tamoata maka dierekeikei nge malielie-ba be giriki nedi ngadoadoraki. Baraoa tamoata maka dierekeikei nge Nanaranga ngasumoaladi be ilodi dabuiri be pile moimoi be kalingo dakauataki, 26 be kaba bokai daita Satang sausau nena-lo ka disoaki, be dairatu. Satang ka idokidi be sausau nena-lo inangadialako be rerenga ditagatagadi.

Bong Alalaurituka Masa Mata Goalakadi Dapura

3 1 Ata bokainatuka gokaua: Bong alalaurituka dapura masa tamoata kokoko-tina Kristus sulenga datagadi kana masa tagadi daradia-tina. 2 Bokaibe, masa nedia-la ilodi daniandi, ‘mone’ be kateka kana kanabe be damoatangtang, nedia-la daraketukatukadi, tamoata takadi tago ilodi dabukubukutakidi, ramoramo-ba daebulobulo, tinadi be tamadi dasegesegeakidi, tamoata takadi tago daperuperudi, mata goalakadi tago Nanaranga mata nena-lo nge daememaki, 3 tamoata takadi tago darerereretakidi, tamoata takadi ilodi tago datagatagadi, tamoata takadi aradi dagoalagoalangaki, ramoramo-ba rerengadia-lo damuzimuzi-ramo, boro kabukabu bokana be tamoata takadi dakarasuasuarakidi be matakuradi dapurapura, kana uia masa dasegesegeaki, 4 tamoata takadi muridi be mata goalakadi daememakidi, ilodi tago dalelelenaki noko kana daememaki, negu-rakeagu mata ilodia-lo dakauri, Nanaranga ka darerereretaki kana ngeka tago, dataguraki raki muzi ono nedi suridi dauiauia nge darerereretaki, 5 be kusidia-banao nge Kristus datagatagai, ata kaiboang ne bibia nge dasegesegeaki. Tamoata bokainaina nge moakina-tina kusaringadi! 6 Tamoata bokainaina alu nge aboaboatuka-

---

[a] **2:23** Egore bokainaina nge gosegeaki-tina: Nanaranga tamoata ne dimate iboadu lama gounadi, be mata ono muzigoala emakadi dipurapura nge iboadu goememaki-la.

ba be dilakolako tamoata takadi pera kandia-lo be aine ilodi tago
dilelelenaki-uia nge ilodi diunung be ono oaikiki-la be aine ngaedi ilodi
dibagabubuiri be pilengadi ditagatagadi. Aine bokainaina oaikiki-la
be pilengadi ditagatagadi, bakara aine bokainaina nge muzigoala nedi
kokoko ilodia-lo dieno be dimoatubutubudi, be rerengadi goalakadi
kokoko ditagatagadi. 7 Aine bokainaina nge moimoi kaua didokidoki-
la, ata pile moimoi be kalingo tago dikauataki. 8 Zanes-la be Zambres[b]
Moses dierekeiaru bokana, tamoata ngaedi masa pile moimoi be kalingo
daerekei. Tamoata bokainaina nge panganadi ambe digoala be lama
uniangadi ambe digamang-ramoba. 9 Ata tago iboadu dalako-la be
ngaeno, bakara moarunga-tina masa datedi di nge dingao-tina, Zanes be
Zambres dimuziru bokana.

Pol Sikeng Ne Alalaurituka

10 Ata kaiko ambe sulengagu, baituka umuzimuzi, be labu negu bakara
ka moauriuri kateka ngaenao usoaki nge kutagadi. Kaiko lama uniangagu
kukauataki. Ukaikai-tina be malipi uememaki be tago oaikiki-la be
usegesege nge kutea. Be reretaka mata negu, be ukaikai be moatubu
udokidoki nge kuita. 11 Be tamoata takadi dipalita be sururu bibia diana
nge kuita. Kaiko kukaua rakana ipurana Antiok anua-lo, Aikoniam
anua-lo be Listra anua-lo! Sururu bibia goalakadia-tina makara anua
ngaradia-lo udoki! Moimoi sururu bibia ngaedi udoki, ata Tanepoa
iuketa be tago umate. 12 Moimoina-tina tamoata moarunga Kristus Iesus
kaiboang nena-lo be Nanaranga rerengana-lo dasukoaki kana masa
sururu bibia bokai dadokidoki. 13 Ata tamoata mata nedi goalakadi be
tamoata boliboli masa kodeka goala odio dalaba-la be ngaeno. Be masa
tamoata takadi dabobolesidi, be nedia-la masa daebobolesi. 14 Ata kaiko
moaki bokai kumuzimuzi. Kana kalingodi sikengtakadianiko dipura
be lama kung-tinadi nge goememaki-la. Maka ma naita ka isikengniko
nge kaiko kukaua-doi, 15 be kukaua-doi naita ka isi mukumukum be
isikengniko be ono pile ratadi Nanaranga ‘Buku’ nena-lo dieno nge
kukauataki. Pile ratadi ngaedi ka bokai disuleniko, “Tamoata naita
Kristus Iesus lama iunani masa Nanaranga ngauketi be ngamuleaki.”
16 Bokaibe, bokai gokaua: Gere moarunga Nanaranga ‘Buku’ nena-
lo dieno nge Nanaranga nena-la be tamoata maka ‘Buku’ ngaena-lo
digere nge ilodi imarangaki be digere. Bokaibe kaiboang odio dieno be
iboadu-tina daduma be ono pile moimoi be kalingo suletaka ngapura,
rangaka teke tago iuia nge ono adoraka ngapura, giriki tekedi dieno nge
ono adorakadi dapura, be ono sikeng dokiadi dapura be soaki uia tea
ngapura. 17 Bokai masa tamoata naita Nanaranga imalipilipini nge kaua

---

[b] **3:8** Eks 7:22; 9:11

uia ngadoki be ngamang uia, be kana moarunga-lo tongaka ngapura be muzi uia moarunga ngaememaki.

Timoti Ngakai-tina Be Pile Kalingo Ngarangaki

4 1 Kristus Iesus masa anuatanepoa bokana ngapura be ngatanepoa-
kita kana, be moauriuri disoaki be matedi giriki nedi ngaliliti.
Bokai ka Nanaranga be Kristus Iesus mata-nao be bokai uakoroiko:
2 pile aniam ipura be kudoki nge tamoata takadi gosulesuledi. Bong
moarunga dipurapuraniko, bong uia ki tago uia nge gopipi-tina be pile
aniam ipura nge gosulesuletaki-la. Ilom adoado be bong kusulesuledi
nge gosikengkeng, mangmang gounung, be ilodi gomarangrangaki.
Moaki oaikiki-la be ilom iakaka. 3 Maka ma bong tekedi masa dapura, be
bong ngaradia-lo masa oaikiki-tina tamoata moarunga sule uia muridi
dananga. Masa kungidi dakapoara-ramo be tamoata takadi sulengadi
takadia-ba dadokidi be sule ono rerengadi damamambuaki kana nge
dasulesuledi be dalongolongo. 4 Be pile moimoi be kalingo nge longora
dasege be tubudi nanari nedi dalolongori be datagatagadi. 5 Ata ngau
urere kaiko bokai gomuzimuzi: adoado-la goalalale be gosukoaki,
gokaikai be sururu godokidoki, malipi ono Pile Uia mangata rangaka
nge goememaki, be malipi nem Nanaranga malipilipi kana bokana nge
moarunga-doi be goememaki.

6 Ngau bokai uraraiko nge ono gokaua ambe kabagu godoki kana. Bong
ono kateka ngae mpereki kana ambe ipura be makare ieno. Bokaibe
ambe tabataba bokana dokiagu ngapura be Nanaranga tabangakani
ngapura kana. 7 Ngau ambe eung ngaena-lo ueung-tina uia. Be panana
ngaena-lo nge upapanana-la nibe umambuakia-ba. Zala-lo tago sesu
umanaua ki zalaba-lo be usege. Tago-tina. Ngau lama uniangagu
udokimateia-tina. 8 Bokaibe nge ambe uasa bokana, be lumaluma negu
uasai nge mdoki kana be kalukanaka ipura be ieno. Lumaluma negu
ngae nge Nanaranga mata-nao adoado soaki ipurapura, be masa kauta
bokana mnangai. Lumaluma ngae nge masa bong biabiao be tamoata
giriki adoadoraki adoado, Tanepoa nge ngana. Tago ngau-la ka lumaluma
bokainaina ngana kana. Tamoata be aine maka reretaka mata-lo be
puranga dirarapung masa ngandi be.

Pol Pile Ne Sisiki Timoti Irai

9 Gokai-tina be oaikiki-tina makare ngau-lo gopura. 10 Bakara, Demas
ambe iratuia be Tesalonika anua-lo ilako. Ngai kateka kaitukatuka
mata ireretaki. Bokai ka iratuia. Keresens ambe Galesia kaba-lo ilako.
Be Taitus Dalmesia kaba-lo unepalako. 11 Lukas-la ka makare sakeguo
isoaki. Markus gobagai be kamapura-buduru. Ngai iboadu-tina malipi
ngaedia-lo ngadumaia. 12 Tikikus ambe Epises anua-lo unepalako.

13 Makare kupurapura nge kusi-sili negu biabia Troas anua-lo upereki nge
godokana. Makara Kapus pera kanana-lo upereki. Be ‘buku’ moarunga
makara dieno nge godoki be. ‘Buku’ ngado kusidi oti emakadi dipura nge
moaki ilom dileuataki.
14 Tamoata maka kaleti ‘aen’ nedi oti kana moarunga iememaki ara
Aleksanda nge iaka-sururuiautina. Ata kana ngae iemakana bokana
Tanepoa masa ngatagadiani be bakara ngabasaki. 15 Gomatakuria-tina.
Ngai pilengada ierekeidia-tina.
16 Bong matamata giriki adoadoraki arodi utui be negu-la moiaka
kana nge tago teke murigu itui. Tago-la. Moarunga diratuiau-doi. Ngau
urere-tina Nanaranga moaki giriki nedi ngaedi nge odio inangalako.
17 Ata bokai muzi ipura be ono zalakagu ipura be ‘koto’ aro be Kristus
rangaka nge Ungguma Takadi urangakadi. Be Tanepoa idumaia be ‘koto’
bibia ngaedi saringatuka dara-leuaia kanana-lo ka ipasika, suri oakei
kanabiabia aoa-nalo be upusika bokana. Bokai ka uketiagu ipura be tago
umate. 18 Be ngau ukaua-tina Tanepoa negu masa ngauketia be kana
goalakadi tamoata makare daemakina kana nge miratudi. E! Be masa
adoadogu malogu lakalakana-la be ngabagaia be anua ne ono ngatanepoa
kanana-lo lang anua-lo ngalakuaka. Makara ka tamoata moarunga
ngatanepoadi kana. Be nge bokai ka ara atabalabala-tina nem-kueno
ieneno nge ania ngapura. Moimoi.

Suri-uia Alalaurituka

19 Suri-uia negu Prisila, Akuila be Onesiporus dara ne zaiza unangadi.
20 Erastus nge Korin anua-lanalo isoaki. Be Tropimus nge imore-tina ka
Miletus anua-lo upereki.
21 Auara ambe saringatuka ngapura kana. Bokaibe gopi-tina be anua-
goala isi tagona-la dimai be makare gopura.
Iubulus, Pudens, Lainus, Klodia be taritokada Kristus ara-nao makare
disoaki nge suri-uia nedi dinanganiko.
22 Tanepoa iboadu mariabakam-lo ngasoaki. Be Nanaranga marou ne
tadokidoki-ba nge kaiko-lo daeno.

TAITUS

1 1 Ngau Pol, Nanaranga malipilipi kana be Iesus Kristus ‘apostel’
ne ka ugere. Ngau ka Nanaranga inangaia be inepia be mialale be
tamoata be aine ne idokidi be disoaki nge lama uniangadi miaka-kaidi
kana. Be mdumadi be pile moimoi be kalingo nge dakauataki be rerenga
datagatagadi. 2 Lama ungianga ngae be kaua ngae labudi ono duasarenga
nge nem-kusoaki sukoaki ipurapura rapunga. Be nem-kusoaki ngae nge
Nanaranga maka tago iboliboli nge lang be kateka isi tago iemaki be
moimoibe irangaki. 3 Be bong-tina nedi dipura nge Nanaranga itaguraki
be ne pilenga mangata inanga. Be ono pilenga ngaedi mangata nangadi
dapura kana nge malipi ngaedi ngau iana. Malipi ngaedi nge Uketiketi
neda Nanaranga ipile ka uememaki.

4 Be nge kaiko Taitus ka ugereniko. Kaiko nge lama tekena-doi ka
tauniaru, be ambe natugu-tina bokana.

Tamada Nanaranga be Uketiketi neda Kristus Iesus marou ne
tadokidoki-ba be ilo-uia ne iboadu ngangko.

Taitus Malipi Ne Krit-lo

5 Labu ono Krit motu-nao uperekiko nge bokai: Malipi alu tago
adorakadia-uia dipura nge gomambuaki, be anua moarunga-lo nge
tamoata ‘sios’-lo damuamua kana gonangadi, uraiko-la bokana. 6 Bokai
uraiko: Tamoata ‘sios’-lo ngamuamua kana nge adoadona-ba giriki
tagotago, iroti nge roa tekena-la, be natu moarunga nge Kristus lama
daunani. Natu ngaedi nge pangana-patu muzi-lo be kung-tago muzi-lo nge
moaki sesu rukudi dipura. 7 Tamoata ‘sios’-lo imuamua nge Nanaranga
malipi nena-lo ka imuamua. Bokaibe adoadona-ba, giriki tagotago.
Moaki nena-la irangarangaki, moaki oaikiki-la be nama irarani, moaki
dang kakai isingsing be iboangboang, moaki ieunung, be moaki tamoata
takadi kana nedi itototo-ledi. Moakina-tina bokai imuzimuzi. 8 Tamoata
‘sios’-lo ngamuamua kana nge tamoata takadi dokiadi ngamang, be muzi
uia ngarerereteraki. Tamoata bokainaina nge giriki ilona-lo ngababalaki,
muzinga adoadodi, kusi rata, be mata uia ngatagatagadi. 9 Be pile moimoi
be kalingo iboadu ono lama unia ngapura sulelani ipura bokana nge

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngadokimateia-tina uia. Bokai masa tamoata takadi Kristus lama diunani nge ngaka-kaidi be sule uia nge datagatagadia-uia. Be tamoata naita pile moimoi be kalingo ngae iduai masa tamoata bokainaina iboadu-tina pilenga ngakatu be ngarai ngai pile ipakadi.

10 Maka ma tamoata kokoko-tina nge are-di kaiboangdi. Tamoata maka Iuda mata nedi ono kusi korototoka ditagatagadia-ma ka kana ngae labuna-tina. Pile dipilepile nge kalingodi tagotago, be bokai dimuzimuzi be tamoata kokoko-tina ambe dibolesidi. 11 Tamoata bokainaina nge aoa-di onotadi dapura. Bakara, sule maka tago iboadu dasulesuletaki ane be tamoata kokoko roadi be natudi zaiza soakingadi digoalangaki. Nge ono-ba zazanga dadokidoki kana ka bokai dimuzimuzi. 12 Tamoata-tina ma nedi Nanaranga pilenga mangata irarangaki kata ka bokai ipile, “Ungguma Krit nge bolingadi ratadi. Muzingadi nge ngado kabukabu bokana. Sukoakidia-ba kandi tagotago, ata moanakongadi nge tailadi.” 13 Moimoi pile ngaedi nge kalingodi. Bokaibe pile kakai ane goebulodi. Bokai masa lama uniangadi nge uia-la daeno. 14 Goebulodi be Iuda nanari nedi kalingodi tagotago be tamoata maka pile kalingodi disegeaki nge muzi ngaedi darokaki-tina. 15 Bokai gokaua: Tamoata maka ilodia-lo girikidi tagotago nge matadi-o kana moarunga nge girikidi tagotago bokana ditaita. Ata tamoata maka ilodia-lo giriki dikauri be lama tago diuni nge matadi-o kana moarunga girikidi otioti bokana ditaita. Maka ma tamoata bokainaina nge panganadia-lo be ilodi sikitadia-lo nge goala moarunga dikauri. 16 Nedia-la dipile Nanaranga dikauataki, ata muzingadia-lo nge iboadu kaua ngapura Nanaranga muridia-tina dinangai. Tamoata bokainaina nge tamoata takadi segeakadi muzi dimarangrangaki be panganadi ipatupatungaki. Bokaibe tagona-tina iboadu kana iauia teke daemaki.

Sule Uia

2 1 Ata kaiko bokainatuka gomuzimuzi: Sule uia ono soakinga gotagatagadi be tamoata be aine gosulesuledi. 2 Kamoang goradi be ilodi uia-la daeneno, muaka odio daeneno, giriki ilodia-lo dababalaki, be lama uniangadi be reretaka mata nedi nge adoado-la daeneno, be moatubu dadokidoki, ata dakaikai be dasukoaki-la. 3 Bokainatuka-la, aine-bibia goraradi be soakingadi moarunga nge adoadodi be muaka odio daeneno. Moaki ege-ege dilakolako be tamoata be aine takadi boli-pile ane disumoagurugurutakidi, dang kakai moaki bibia-tina disingsing be diboangboang. Moaki-tina. Kana-la uia ka dasulesuletaki. 4 Bokai masa aine-barasi sikeng uia dandi be ono roadi be natudi darerereretakidi. 5 Aine-bibia nge aine-barasi bokainatuka dasulesuledi: giriki ilodia-lo dababalaki be giriki moaki teke ilodia-lo ieno, ilodi uarikadi, malipi nedi pera kandia-lo daememaki-uia, be roadi pilengadi dalongolongo. Bokai masa tago teke iboadu ngapile Nanaranga pilenga nge goalakadi.

6 Bokainatuka-la, tamoata amuna goaka-kaidi be giriki ilodia-lo
dababalaki. 7 Kana moarunga-lo nge nem-la be mata uia-lo gomuamua be
dateateko. Kusulesuledi nge gosulesuledi uia, be gopilepile sule ngaedi
nge kumoimoinangaki, 8 be pile nge adoadodia-la goememaki be ono
erekei neda tago diboadu dagulungaetaki-kita. Bokai masa erekei nem
damaia. Maka ma labu nedi ono dagulungaetaki-kita kana nge tago!
9 Dududu goradi be kana moarunga-lo nge bibia nedi erumadi
dasukoaki be bibia nedi dasuri-uiauiadi. Bibiadi nedi moaki pilengadi
dikatukatu. 10 Moaki dianakonakodi. Moaki-tina. Nedia-la be bibiadi nedi
daitikingdi bibia nedi iboadu lama odio daung be iboadu malipi bibia
luma-dio dasalangaki. Bokai masa kana moarunga-lo nge Uketiketi neda
Nanaranga sulenga moarunga daemaki be kulang odio daeno.
11 Bokai kamakaua: Nanaranga marou ne tadokidoki-ba ono uketinga
nge ambe mangata tamoata be aine moarunga-lo inangai. 12 Marou
tadokidoki-ba ngaedi ka dira-kita be kaituka kateka ngaenao tasoaki
nge mata goalakadi Nanaranga tago irerereteki be kateka-mata ono
rerengada tamamambuaki nge tarokaki, be mata uia bokainaina
tatagatagadi: giriki iloda-lo tababalaki, muzi adoadodia-la tatagatagadi,
be Nanaranga-la ka tatagatagai. 13 Muzi uia ngaedi taememaki be ono
Bong biabia marou ne otioti nge iloda ono tanangalako be tarapurapungi.
Bong biabia ngaenao ka Nanaranga neda be Uketiketi neda ara biabia
Iesus Kristus nge malama be kaiboang ne ane be mangata ngapura kana.
14 Maka ma Kristus kita kanabe imate be ono izaza-kita be imuleaki-kita.
Mata goalakadia-lo tasoaki be izaza-kita be imuleaki-kita be iaka-goaza-
kita be ne rube tamoata ne bokana tasukoaki. Be kita nge sakuli-o be
muzi uia-la ka taememaki kana.
15 Bokaibe pile ambe ugere ngaedi goraradi. Kaiboang aniam ipura oti
be goaka-kaikaidi be gosikengkengdi. Moakina-tina teke atabalam ilako
be ibalakiko.

Muzi Uia Emakadi

3 1 Tamoata be aine goilo-kauakauadi be tamoata bibia be tamoata
aradi otioti erumdi dasukoaki. Be pilengadi dalongolongo, be
bong moarunga nge sakuli-lo be mata uia moarunga daememaki.
2 Goradi be tamoata takadi moaki aradi digoalagoalangaki. Ilo-uia-la
ngaenenodi be ruanga muzi datagatagadi. Tamoata moarunga matadi-o
nge nedia-la dababalakidi. 3 Bakara, kita neda-la nge toira ngaongao
bokana tasukoaki, pile tago talongolongo, be tago zala-lo talakolako.
Mata goalakadi ono kusida rerengadi tamamambuaki be ono kusida
suridi diuiauia nge dududu kandi bokana tasukoaki be rerengadi
tatagatagadi. Bong moarunga nge tamoata takadi tagoalagoalangakidi
be tamangazingazidi. Be tamoata takadi disegesegeaki-kita be kita

tasegesegeakidi. 4 Ata bong Uketiketi neda Nanaranga ilo iauianga be
reretaka ne mangata dipura 5 nge iuketi-kita. Tago kana iauia kata kita
neda-la be taemaki ka iuketi-kita. Tago be tago-soasoa. Ne ilo-taga ne
ane be Oli Spirit kaiboang nena-lo ka iuketi-kita. Bokaibe Oli Spirit
kulubobi ka iruku-kita be kaba nekiakada dipura bokana, be moauriuri-
la soaki oauoau nge tadoki. 6 Uketiketi neda Iesus Kristus malipinga-nao
ka Nanaranga itaguraki be Oli Spirit ngae idoki be biabia-la be odao
isuburakaria, tago muku ikapangai. 7 Bokai masa marou ne tadokidoki-
ba ane be ngaemaki-kita be Nanaranga mata-nao tado, be moauriuri-la
nem-kusoaki soaki ipurapura nge tadoki be tanemi. Moauriuri-la soaki
ipurapura ngae ka tanemi kana be iloda ono tanangalako be tarapurapu.
8 Pile ngaedi nge moimoi be kalingodi.

Ngau urere kana ngaedi nge gorarangaki-la. Bokai masa tamoata
maka Nanaranga lama diunani nge bong nedi moarunga-lo panganadi
dazezeleki be malipi-la uia daememaki. Kana ngaedi nge diuia-tina be
iboadu moarunga dadumadi.

9 Ata pile kalingodi tagotago ono egore ipurapura, tubu be tama labudi
nanaritakadi salagabulidi, egore be ebulo ono Moses Mata ne egoretaka
ipurpura nge gosibongaki-tina. Kana ngaedi nge kalingodi tagotago be
tago iboadu dadumaiko. 10 Tamoata naita tamoata nem iraramoakidi
nge bong rua goilo-kauai moaki bokai imuzimuzi. Tago ilongoriko nge
gomurinaia-tina. 11 Kaiko kukaua tamoata bokainaina nge goala be
muzigoala ilona-lo dikauri. Bokaibe nge nena-la ka sururu bibia iani.

Sikeng Alalaurituka

12 Ngau ambe ilogu ulelenaki be tumura bong-lo nge Nikopolis anua-
lo msoaki kana. Bokaibe bong Artemis ki Tikikus unepi be makara
ipurakamko nge gokai-tina be gopura Nikopolis-lo gotea. 13 Tamoata
giriki adorakadi amangi ara Zenas be tamoata takaia Apolos makara
dipuraru nge kana moarunga-lo goduma-diaru. Be dalaleru kana nge
kana moarunga direretakiru nge goan-diaru.

14 Tamoata be aine neda bokai gotongakidi be goemakidi be dakaua:
bong moarunga nge malipi uia daememaki. Bokai masa kangkang
be kana moarunga ono dasukoaki kana nge damalipilipitaki be ono
soakingadi kalingodi otioti. Moaki disukoaki-ba be kana tago teke
dipurapuraki.

15 Moarunga makare kisoaki-budu suri-uia nedi dinanganiko. Ruangada
makara lama taunia-budu nge suri-uia nema goandi.

Nanaranga marou ne tadokidoki-ba iboadu kam moarunga-lo daeno.

PILIMON

Pol Pasi Pilimon Igeretani

1 Ngau Pol, Kristus Iesus lili-nao be uaura-lo usoaki ka ugere taritokada
Timoti keru.

Be nge ruangama uarika be malipilipi-budu-ruangama Pilimon,
2 marauda Apia, eunung-budu ruangada Arikipus, be tamoata be aine
'sios' bokana pera kanam-lo kaepurpurari-budu ka kigere-kaming.

3 Tamada Nanaranga be Tanepoa Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba
be ilo-uia ne kam-lo daeno.

Pol Rabo Be Peru Ne

4 Taritokagu Pilimon, bong moarunga uraborabo nge ilogu ianiangko
be Nanaranga negu uperuperui. 5 Maka ma ngau ambe ulongorakiko
kaiko Nanaranga tamoata be aine ne kurereretakidi be Tanepoa Iesus
lama kunaunania-tina. 6 Rabo negu nge bokai: Lama uniangam Kristus-lo
nge taritokada takadi gorangarangakadi. Bokai masa kana uia moarunga
Kristus-lo dieno-kita nge gokauataki-tina uia. 7 Aburogu taritokagu,
reretaka mata nem nge diemaka be surigu diuia-tina be ono kaiboang
udoki, bakara Nanaranga tamoata be aine ne kuemakidi be ilodi diaboa!

Pilimon Nge Onesimus Taritoka Bokana Ngadoki

8 Kaiko Kristus ara-nao be taritokagu. Bokaibe ngau uboadu lilim-
be-matamo ba mraiko. Bokai ka ngau urere muzi adoado goemaki.
9 Ata ngau urereretakiko-tina. Be nge reretaka negu ngaedi mtagadi be
miakoroiko kana. Ngau-ma Pol, ambe ukamoangbia be Iesus Kristus
kanabe uaura-lo usoaki-re! 10 Natugu Onesimus[a] kana ka miakoroiko
kana. Uaura-lo usoaki be Kristus ara-nao be unatumi. 11 Moimoi norane
be nge muzi tago uia iememakiniko. Bokaibe muzinga tago uia ngaedi
nge tago sesu didumaiko. Ata kodeka nge malipi uia ngaememaki be ono
ngadumaduma-kitaru kana. 12 Bokaibe ambe kaiko-lo mnepiamai kana,

[a] **1:10** Ara Onesimus nge labu bokai, "Malipi uia emakadi."

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ata aburogu ibagaia-tina! 13 Ngau urere-tina muku makare sakegu-o
mdokimatei. Bokai masa bong makare Pile Uia lili-nao be uaura-lo usoaki
nge kaiko kabam ngadoki be ngadumadumaia. 14 Ata, ngau tago urere
ngau-ba rerengagu-lo mdokimatei. Kaiko gosumoalana noko makare
sakeguo ngasoaki. Tago urere miakangaoiko. Kaiko-la rerengam ka
mtagadi kana. 15 Onesimus uanana tago sasalaga iperekiko nge baraoa
ngamuleniko be sakem-lanao ngasukoaki kana ka iperekiko ua! 16 Ata
kaituka ngai ambe tago dududu bokana be kaiko-lo ngapura kana. Ngai
ambe dududu atabaladi ilako: ngai ambe Kristus ara-nao be taritokada!
Tamoata ngae nge aburogu-tina! Ata kaiko kodeka aburom-tina bokana
godoki, dududu bokana be taritokam Tanepoa-lo bokana be godoki!

17 Bokaibe ilom ipile ngau malipilipi-budu ruangam Kristus ara-nao,
nge iboadu Onesimus godoki be gomolataki, suri ngau ka godoka be
gomolataka bokana! 18 Muzi tekedi igoalangakiniko ki oti ne tekedi
dienoniko nge moatubu ne ngaedi ngau araguo be gogere be daeno, be
masa ngau negu-la be mkatu. 19 Pile ngaedi nge ngau Pol negu luma-gu
ane ka ugere. Ngau Pol, oti nem moarunga masa mkatuniko. (Ngau tago
iboadu milo-kauaiko kaiko oti nem bakarairai kaoa ngau-lo dieno. Maka
ma dilaba-tina! Oti nem nge nem-la be tamoatam kudoki be lumagu-o
kusalangaki. Be udokiko be Kristus-lo ulakuakiko.) 20 Kaiko moimoina-
tina taritokagu nge Tanepoa ara-nao be kana ngae ureretaki goemaki:
Taritokagu Kristus ara-nao bokana be ilogu goaka-sakuli!

21 Ngau moimoina-tina lama omo uni be ukaua kana ngaedi nge masa
goemaki kana. Bokai ka pile ngaedi ugereniko. Be ngau ukaua, tago
masa kana-la urangakiniko nge goemaki. Tago. Masa kaba kana kokoko
goemaki. 22 Pile negu mukudi tekedi isi dieno. Pera kanam ilo teke
gomoataungakana be ngaeno. Ngau lama unia-tina Nanaranga masa rabo
neming ngalongo, be masa ngau ngadoka be kam-lo ngamuleaka.

Pile Alalaurituka Ono Manubunga

23 Epapras, Kristus lili-nao be makare uaura-lo kisoakiru nge suri-uia
ne inanga-kaming. 24 Malipilipi ruangagu Markus, Aristakus be Demas be
Lukas suri-uia nedi dinanga-kaming be.

25 Tanepoa Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba iboadu kam
ngang-kaming.

IBRU

1 1 Toira nge Nanaranga bong kokoko zala kokoko itagatagadi
be tubuda toirairadi iraradi. Be pilenga nge ‘propet’ aoa-dialo
dipusikasika. 2 Ata kaituka bong alalaurituka ngaedia-lo nge ambe pilenga
ne Natu aoa-nalo dipusika be ira-kita. Natu ngaena-lo ka kateka be kana
moarunga makatabala lang-lo dieno nge iemaki. Be Natu ngae ka kana
moarunga ngadoki be nganemdi kana. 3 Nanaranga malamaka kaiboangdi
nge Natu ngaena-lo ka dipitikaoakaoa be dipusikasika. Nanaranga tea be
kania moarunga nge Natu ngaena-lo dieno. Kana moarunga Nanaranga
iemaki be ipile baituka dalakolako be ngalako manubunga-nao kana nge
Natu ngae pilenga kaiboangdi ane be ipapananuaki. Tamoata be aine
moarunga muzigoala nedia-lo iaka-goazadi, kodeka ilako lang anua-lo be
Nanaranga Ara Biabia-tina oana-nao isoaki.

Natu Nge ‘Enzel’ Iuasadi

4 Makara Nanaranga oana-nao isoaki nge Nanaranga itaguraki be
idokiteteki be ‘enzel’ moarunga atabaladi inangai. Be bokainatuka-la, ara
iani nge ‘enzel’ aradi iuasadi. 5 Maka ma Nanaranga tago sesu ‘enzel’ ne
teke bokai irai,

“Kaiko nge ngau Natugu. Kaituka ambe Tamam upura.” (Sam 2:7)

Be pile takadi bokainaina nge Nanaranga tago sesu ‘enzel’ ne teke irai,
“Ngau masa ngai Tama, be ngai masa ngau Natu-gu.” (2 Sam 7:14)

6 Bong Nanaranga ambe Natu ipuratuka-mua kateka-o nganepiaria
kana nge bokai ipile,

“Nanaranga ‘enzel’ ne moarunga nge Natu ngae ara darakerakeaki.”
(Diut 32:43)

7 Be ‘enzel’ rangakadia-lo nge Nanaranga bokai ipile,

“ ‘Enzel’ ne nge oasa bokana iemakidi, be malipilipi kana nge eoa
pururuingadi bokana iemakidi.” (Sam 104:4)

8 Ata ne Natu ngarangaki kana nge bokai ipile,

“Nanaranga, tanepoangam nge nem-kueno daeneno! Be bong
kutanepoa nge mata adoadodia-la ane be tamoata be aine nem
gopapananuakidi.

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 Kaiko mata adoadodi kurere be mata goalakadi kusegeaki. Nge
bokai ka Nanaranga, kaiko ma Nanaranga nem-re nge bureng ono
suri uianga-tina ane iburengiko be ruangam moarunga atabaladi
inangaikoria." (Sam 45:6-7)
10 Be pile takadi ono Natu irangaki nge bokai,
"Kaiko Tanepoa, matamatana-tina nge kaiko ka kateka ngae labu kunangai,
be lumam ane ka lang be kana moarunga makatabala dieno nge kuemaki.
11 Kana kuemaki ngaedi masa daleua, ata kaiko masa bokaina-
la gosukoaki. Kana ngaedi masa kusi nangananga bokana
damuamua be rokakadi dapura.
12 Masa reba bokana golulu be gonanga be daeno. Be kusi nangananga
bokana damuamua be rokakadi dapura be oauoau nangadi
dapura. Ata kaiko masa suri tekena-la gosukoaki, be tago iboadu
gokamoangbia." (Sam 102:25-27)
13 Pile takadi Nanaranga tago sesu 'enzel' ne teke irai nge bokai,
"Makare kaba aradi bibiatuka oana-guo gosoaki, nibe erekei nem
mduaposakidi be ae salangaka nem bokana be aem babadi
erumadi mnangadi." (Sam 110:1)
14 Moimoina-tina Nanaranga tago sesu 'enzel' ne teke Natu irai bokana
irai. Bokaibe 'enzel' nge rakana kaoa? 'Enzel' nge mariaba kaoa, be di
ka Nanaranga dimalipilipini, be inepinepidi be tamoata be aine maka
ngauketidi be lang anua-lo ngalakuakidi kana nge didumadumadi.

Sikeng Pile

2 1 Nge bokai nge Nanaranga pilenga moarunga ambe talongo nge
tadokimatedia-tina uia! Pilenga tago tadokimatedi masa muku-be-muku
lama uniangada tamurinadi be Nanaranga pilenga tapereki. 2 Bokaibe Nanaranga
pilenga toira 'enzel' tubuda diandi nge ono kaua ipura pile ngaradi nge moimoi be
kalingodi. Be tamoata naita pile ngaedi igamang ki tago itagadi masa muzingana-
la tagadi dapura be sururu ania ngapura. 3 Bokai kamakaua: Nanaranga
ngauketi-kita be ngamuleaki-kita kana nge kana kanabiabia! Bokaibe tago sesu
tagea be kana kanabiabia ngae iloda diani nge masa baituka be Nanaranga
tairatui? Maka ma Tanepoa ka nena-la be Nanaranga ngauketi-kita be ngamuleaki-
kita kana nge mangata ipi be irangaki. Be tamoata maka dilongori nge moimoi
be ditiking-kama kana ngae nge moimoi be kalingo. 4 Be Nanaranga nge nena-la
be kana ngae muri itui be kilala bibia, kilala takadia-ba, be kilala kaiboangdi
ngaia-la iboadu ngaemaki nge iemaki. Be itaguraki be Oli Spirit lumaluma ne nge
rerenganalana-lo ka tamoata teke-teke iandi.

Iesus Taritoka Bokana Emaka Ipura

5 Nanaranga ambe kateka ngaemaki kana nge tago 'enzel' inangadi
be kateka ngaemaki kana nge dapapananuaki kana! Kateka ma maka

tarangarangakia-re! 6 Ata Nanaranga ‘Buku’ ne egedi tekedia-lo nge
tamoata teke mata-ita bokana bokai ipile,
“Nanaranga, tamoata nge rakana-tina kata ka kaiko ilom iani be
muaka bibia kuiani? Nge tamoata-ramo kata! Bakara ka ilom iani?
7 Moimoi mukuna-la ‘enzel’ erumadi kunangai, ata ara bibia be
muaka bibia nge ono kunangaria,
8 be kuemaki be kana moarunga itanepoadi be ipapananuaki.”
(Sam 8:4-6)
Nanaranga tamoata iemaki be “kana moarunga ngatanepoadi” kana,
be nge ono takaua kana moarunga nge tamoata eruma ka dieno. Ata
kaituka-tina nge tamoata isi tago tate kana moarunga itanepoadi. Tago-
la. 9 Kaituka-tina nge tamoata teke tate kana nge ka kana moarunga
itanepoadi. Tamoata ngae nge Iesus! Moimoi balaka ipura be ‘enzel’
erumadi isoaki, ata uanana tago sasalaga bokai isoaki. Balaka ipura,
ata Nanaranga marou ne tadokidoki-ba ane be tamoata be aine
moarunga lilidi-o be imate. Be kaituka nge ara bibia be muaka bibia oti
ngazinga ipura be tea ipura. Maka ma ngai ka mate kaiboang ne iduadi.
10 Nanaranga ka kana moarunga iemaki, be nge ono malipi ne ngaemaki
be dakalingo kana ka kana moarunga iemaki. Be nge iado-tina Iesus
inepi be sururu idoki be ono zala imoataungaki be imua be ono natu
kokoko masa kaiboang be malama nena-lo ngalakuakidi. Maka ma Iesus
ka imua be ditagai be ono Nanaranga iuketidi be imuleakidi.
11 Iesus ka tamoata moarunga iemakidi be muzigoala nedi dirokaki
be ngai bokana ilodia-lo giriki tago. Bokaibe ngai be tamoata moarunga
iaka-goazadi nge Tamadi teke. Nge bokai ka tago imaia be taritoka kana
ikiladi. 12 Maka ma ne bokai ipile,
“Nanaranga, ngau masa taritokagu-lo aram mrangaki. Be lili-kokoko
disoaki kana masa rang ane be aram mrakeaki.” (Sam 22:22)
13 Be kaba pile takadi bokai ipile,
“Ngau masa Nanaranga-lo lama uniangagu mnangalako taritokagu
zaiza.” (Ais 8:17)
Be kaba takadi bokai ipile, “Gotea! Makare Nanaranga natu iana zaiza
usoaki!” (Ais 8:18)
14 Moimoi natu ngaedi nge kusidi be darakadi otioti, ata Nanaranga
Natu isilidi be tamoata ipura, dia-la bokana. Be imate be ono Satang
kaiboang ne igamang. Satang ka mate kaiboang ne idoki-matematei.
15 Satang kaiboang ne igamang be tamoata moarunga maka mate
dududu kana bokana izamizama disukoaki nge irubetakidi be tago mate
eruma disoaki. Tamoata bokainaina nge mate dimatakutakuri, bakara,
di dikaua di nge muzigoala diememaki. 16 Bokaibe nge ono takaua uia
nge tago ‘enzel’ ka idumadi. Tago-la. Nge Abaram tubu ne ka idumadi.
17 Nge bokai ka muzi moarunga-lo nge Iesus kita-la taritoka bokana ipura

be ono tamoata be Nanaranga marada isoaki be taritoka moarunga ilo ngatagatagadi be malipi ne moarunga nge ngaememaki-tina uia kana. Bokai imuzi be ono tamoata moarunga muzigoala nedi erumadi disoaki be iuketidi. 18 Be bokaibe kaituka nge ngai iboadu-tina tamoata maka toiadi dipurapura be ono sururu didokidoki nge ngadumadi, bakara ngai nena-la ambe toia ipura be sururu idoki.

Iesus Moses Iuasai

3 1 Taritokagu kusi-ming ratadi, kam ambe Nanaranga kilau ne lang anua-lonalona ane be ikila-kaming. Bokaibe ngau urere Iesus-la ka ilo-ming daniani! Iesus ka 'apostel' be ngai ka tamoata Nanaranga tabataba dianiani biabiatuka nedi, be nge ngai ka mangata Kristus be Tanepoa neda kana tarangarangaki. 2 Ngai ka Nanaranga inepi be Nanaranga malipi ne nge iemaki-tina uia nibe imambuaki, Moses-la malipi ne iemaki-tina uia Nanaranga ungguma nena-lo bokana. 3 Ata Iesus ambe kauataka ipura ngai muaka bibia-tina ono dieno be Moses iuasai, pera kelikeli-la muaka bibia ono dieno be pera ikeli iuasai bokana. 4 Moimoi pera moarunga nge tamoata teke-teke ka dikelikeli, ata Nanaranga ka kana moarunga inagunaguraki. 5 Bokainatuka mpile: Nanaranga ungguma ne maradi nge Moses malipilipi bokana be malipi ne iemaki-tina uia nibe imambuaki, be kana alauri dapura kana nge mangata irangaki-tina uia. 6 Ata Kristus nge Nanaranga natu, be malipi ne iemaki-tina uia be Nanaranga ungguma ne atabaladi isoaki be ipapananuakidi. Nge kita ka ngai ungguma ne. Ata tago iboadu ungguma ne bokana tapura-ba. Tago-la. Kristus-o takaiboang be iloda moarunga Nanaranga-o tanangalako be kana alauri ngang-kita kana nge tararapung masa iboadu-tina ungguma ne tapura. Tago be tago.

Nanaranga Ungguma Ne Manaua Nedi

7 Bokaibe Oli Spirit-la ipile bokana kamamuzi. Oli Spirit bokai ipile,
"Kaituka bong ngaedia-lo Nanaranga malonga kalongo
8 nge moaki pangana-ming dipatungaki toira-la lulu kaba-lo be
pangana-ming dipatungaki be kare-sabara be kaduaia bokana.
Bong ngaradia-lo nge toitoi bibiatina-lo kanangaia.
9 Moimoi lulu kaba-lo barasi kulemoadi oati moarunga toitoi kana be
katoia, be kana moarunga uemaki nge kaita-tina.
10 Nge bokai ka bong ngaradia-lo nge namagu irataki-kaming be bokai
upile, 'Ilodi moarunga nge zala negu dipakapakadi be zala takadi
ditagatagadi. Be mata negu tago dikauataki.'
11 Bokaibe namagu ratingana-lo nge pile tago tototo ane be moimoi be
bokai upile, 'Tago iboadu mbagadi be manaua negu-lo dalako.' "
(Sam 95:7-11)

12 Bokaibe, taritokagu negu, kaba kamaitaita uia! Tekem mara-ming ilo
ngakauborua-ramo be muzigoala darepeki be lama unianga ngarokaki
be Nanaranga moauriuri-la isukoaki ngamurinai takana! Moaki-tina.
13 Uanana muku sasalaga isi dieno be izamaizama kamaedumadumai
be kamakaiboang-tina. Bokai masa tago tekem muzigoala ngabolesiko
be panganam ngapatungaki. 14 Labu ono pile ngae uiang-kaming be ono
miaka-kai-kaming kana nge bokai: Kita ka matamatanatuka be Kristus
lama taunani, be lama uniangada ngae nge tadokimateia-tina uia.
Bokaibe lama tauniunia-la masa Kristus tamoata be aine ne tapura. Be
alauri masa Nanaranga ngataguraki be kana moarunga moimoibe ngang-
kita kana be ipile nge ngang-kita. 15 Enumua-la upile bokana, Nanaranga
'Buku' nena-lo bokainatuka dieno,

> "Kaituka bong ngaedia-lo Nanaranga malonga kalongo nge moaki
> pangana-ming dipatungaki, toira-la lulu kaba-lo pangana-ming
> dipatungaki be kare-sabara be kaduaia bokana." (Sam 95:7-8)

16 Bokainatuka kamakaua: Bong tubuda Izip kaba dipereki nge Moses
ka imuadi be dialale. Be Nanaranga ne malonga ane be iradi, ata alauri
nge diare-sabari be diduai. 17 Bokai ka lulu kaba-balo dimate be tapoudi
makara digalalai. Labu ono makara be dimate nge Nanaranga pilenga
tago ditagadi. Nge ambe-ma muzigoala diemakia-re! 18 Nanaranga
pilenga tago ditagadi bokana itaguraki be moimoi be ipile manaua ne
tago date. 19 Nge kodeka moimoi be kaba taita lama tago diuni bokana
Nanaranga manaua ne tago dite.

4 1 Kodeka bokai kamakaua: Nanaranga manaua ne ono ilo uianga
tea ngapura kana be pilenga isi dieno. Bokaibe kaba kamaitaita uia!
Kamapipi be manaua ngae kamate. Zalaba-lo be kamatamong takana!
2 Maka ma kita nge dia-la bokana, ambe Pile Uia talongori. Ata di bong
pile ngaedi dilongo nge tago lama unianga ane be didoki. Tago. Bokaibe
pile ngaedi nge kana-ba bokana. Tago iboadu ngadumadi. 3 Bokaibe
kita maka lama tauni ka manaua ne tate kana, nena-la ipile bokana.
Nanaranga bokai ipile,

> "Namagu ratinga ane be aragu utugani be pile moimoibe bokai
> uemaki, 'Manaua negu tago iboadu date.' " (Sam 95:11)

Pile ngaedia-ra ipile, ata Nanaranga lang be kateka be kana moarunga isi
tago iemaki be ilo ambe itekenanai manaua ne masa ngang-kita. 4 Maka
ma 'Buku' ne egedi tekedia-lo nge bokai dieno, "Amari lima-ruaianao
malipinga moarunga ita be bokai ipile, 'Malipi negu ilogu iuiataki-tina.' "
5 Be kaba enumua-la makatabala pilenga teke utoaki bokana, "Tagona-
tina iboadu manaua negu date."

6 Bokaibe uanana isi muku sasalaga dieno ono iboadu-tina Nanaranga
manaua ne tamoata alu date. Ata tamoata maka matamata be Pile Uia
rangakadiadi ipura nge tago iboadu date, bakara Nanaranga pilenga tago

ditagadi. 7Bokaibe Nanaranga itaguraki be bong takaiana-ba teke inangai be “Kaituka” kana irangaki. Be moimoi barasi kokoko-tina dilako noko alauri Debiti bokai ipile,

> “Kaituka Nanaranga malonga kalongo nge moaki pangana-ming dipatungaki.” (Sam 95:7-8)

Pile ngaedi nge Nanaranga ‘Buku’ nena-lo ka dokiadi dipura be enumua makatabala ugere.

8 Bokainatuka mto: Bong Zosua tubuda ibagadi nge Nanaranga manaua ne tago didoki. Dadoki bokana nge Nanaranga tago iboadu alauri bong takaia ngarangakadi. 9 Ata nge tago bokai bokana kaituka nge bong ono manauanga isi takaia Nanaranga tamoata ne ienodi. 10 Labu ono bong ono manauanga ‘Sabat’ ono utonanga nge bokai: Tamoata naita Nanaranga manaua nena-lo ilako nge ne malipi ne ka imambuaki be manaua idoki, Nanaranga-la malipi ne moarunga imambuaki be imanaua bokana. 11 Bokaibe kita moarunga nge dudu elele tasili be masa Nanaranga manaua nena-lo talako. Bokai masa tago teke neda Nanaranga pilenga ngamurinadi be ngatamong, tubuda-la lulu kaba-lo dimuzi bokana.

12 Nanaranga pilenga nge moauriuri-la ka dieneno be malamakadi otioti. Be pilenga nge moita mata-ruarua mata sadimoke bokana. Pilenga nge moita sadimoke bokana be iboadu tamoata ilo nganagu-tobai be ilo sikita be mariabaka diedoki kana ngalako be ngaroka-tobadi. Be iboadu tamoata nganagu-tobai be tapou be tapou batadi diedoki kana ngalako be ngatara-toto. Nanaranga pilenga ngaedi ka tamoata ilodia-lo dilakolako be ono tamoata ilodi dilelenaki be rakana daemaki kana nge ilodi dililiiliti. 13 Bokai kamakaua: Kana moarunga Nanaranga iemaki nge tago iboadu dakomai. Kana moarunga nge kakatadi dipura be sasanganga ka mata-nao dieno be ikauataki-doi. Be nge ngai ka kana moarunga taemaki ki iloda diandi be taemaki nge tarangakini kana.

Iesus Ka Kita Aradao Be Nanaranga Aro Ituitui

14 Bokai ka bokai mra-kaming kana: Lama unianga maka neda-la be mangata tarangarangaki nge tadokimateia-tina uia. Bakara, tamoata biabia teke ambe kita moarunga aradao be itui be rabo neda idokidoki be Nanaranga ianiani. Tamoata kita moarunga aradao be itui ngae nge Iesus, Nanaranga Natu. Ngai ka lang anua-lo ilako be Nanaranga arona-tina isoaki. 15 Maka ma kita isi tago takaiboang-uia be Nanaranga rerenga tago tatagatagadia-uia. Bokaibe tamoata biabia kita moarunga arada-o be itui nge ikaua be ilo itagatagakita-tina. Tamoata biabia ngae nge kita-la bokana toitoi idoki be ono muzigoala ngaemaki kana. Ata ngai muzigoala tago teke iemaki, be bokaibe giriki ne tago-tina. 16 Bokaibe kita moarunga nge takaiboang, be Nanaranga bagi ne ono

tanepoanga taona tatao. Makara ka marou ne tadokidoki-ba dieno. Bokai masa Nanaranga ilo-taga ne ngang-kita, be bong duma kana tarere masa marou ne ono dumanga ngang-kita.

5 1 Tamoata biabia maka moarunga ara-dio be itui nge tamoata-
ramo maradi ka Nanaranga idoki be inangai be moarunga ara-dio
be Nanaranga malipi ne ngaememaki kana. Be tamoata moarunga
lumaluma nedi be ngado nedi idokidoki be Nanaranga itabatabangakini
be ono Nanaranga muzigoala nedi irorokakiledi. 2 Ngai nena-la nge tago
ikaiboang-tina, be iboadu Nanaranga muri nganangai be pilenga tago
ngatagatagadi. Bokaibe tamoata be aine ambe panganadi ipatungaki
be Nanaranga zala ne dipakai be zala tagongana-lo dilako nge malielie-
ba ibabasakidi. Tago ramoramo-ba ka ibabasakidi. 3 Nge bokai ka bong
tabataba ono muzigoala rokaka Nanaranga ianiani nge ne muzigoala
ne lilidi-o be tamoata moarunga muzigoala nedi lilidio be Nanaranga
tabataba ianiani.

4 Tamoata tago teke iboadu nena-la ara ngarakeaki be moarunga ara-
dio ngatui. Tago iboadu. Nanaranga ngakilai be nganangai ka iboadu
moarunga ara-dio ngatui, Aron-la ibasaki bokana. 5 Bokainatuka-la,
Kristus tago nena-la ara irakeaki be moarunga ara-dio itui. Tago-tina.
Nge Nanaranga ka Kristus ara irakeaki be bokai irai,

> "Kaiko ngau Natu-gu. Kaituka ambe Tamam upura be aragu gobazi
> kana." (Sam 2:7)

6 Be kaba 'Buku' ne egedi tekedia-lo nge bokai ipile,

> "Kaiko nge tamoata moarunga ara-dio kutui be bokaina-la
> gosukoaki kana, Melkisadek-la bokana." (Sam 110:4)

7 Kana takaia nge bokai: Bong Iesus kateka-o isoaki nge naboaki be
mata-dang bibia ane be rabo ne be tang ne Nanaranga itabangakini.
Maka ma Nanaranga-la ka iboadu ngauketi be tago iboadu ngamate.
Bokaibe Nanaranga tang ne ilongo, bakara nena-la ibalaki be Nanaranga-
la ka rerenga moarunga itagadi. 8 Moimoi Iesus nge Nanaranga Natu,
ata sururu bibia-tina idoki be ono ikaua Nanaranga pilenga moarunga
gotagatagadi kana nge sururu bibia-tina godoki noko. 9 Be alauri nge
Nanaranga itgauraki be Iesus iemaki be ne mata-nao iado-tina. Bokai
ibasaki be ono labu inangai tamoata naita Nanaranga rerenga itagatagadi
masa alauri Nanaranga ngauketi be Iesus itanepoa kanana-lo datanepoa-
buduru. 10 Be Nanaranga itaguraki be Iesus mangata bokai irangaki,
"Kaiko Melkisadek-la bokana moarunga ara-dio be kutui."

Tatamong Takana

11 Pile kokoko-tina dieno ono kana ngae garangaki be kamakaua uia
kana, ata baituka gananga be ono kamakaua uia, maka ma pile labudi
tago oaikiki-la be kakauakauataki. 12 Kam ambe toira-tina be Kristus

lama kaunani, be iboadu-tina bong ngaedia-lo nge ambe Kristus sulenga tamoata be aine takadi kamasulesuledi. Ata kaituka-tina nge suri kodeka-ka toto bokana be karere tamoata takaia kaba Nanaranga pilenga moimoi be kalingodi nge labu ngananga-kaming be kamalonglongori bokana! Nge bokainatuka nge suri natu-muku ruru kangkang bokana. Kam isi ruru-la kaniadi kana karerere! Tago isi kangkang kakai kaniadi kana karere! 13 Tamoata naita natu-muku bokana be isi ruru-la ikangkang nge isi Nanaranga mata ne adoadodi tago ikauataki. 14 Ata kangkang kakai nge tamoata malaidi kandi! Tamoata bokainaina nge ambe izamaizama kangkang kakai dikangkang be ambe nedia-la ditongakidi be mata uia be mata goalakadi nge izarakadi diamang.

6 1 Bokaibe lama uniangada isi kodeka-ka odio tatoto nge tarokaki-tina, be lama uniangada taka-malaidi be dakaiboang. Moaki kaba lama uniangada ono isi tatoto-lo talakolako be tamulemule, suri tamoata pera ngakeli kana be ariri ngatano be ngatate be kaba ngatano bokana. Moaki-tina. Mata ono Nanaranga murinaia be kaba iloda tabuiri be lama tauni nge tarokaki-tina. Mata bokainaina nge mate zala-lo dilakulakuaki-kita. Bokaibe Nanaranga-la ka lama taunani. 2 Be kana takadi lama taungdi kana nge bokai: Kristus ara-nao be ruku ipurapura; tamoata Kristus malipi ne daemaki kana be luma odio nangaria; Nanaranga masa matemate ngamarangakidi be nem-kusoaki moauriuri dasukoaki; be tamoata be aine maka Kristus pilenga tago ditagatagadi masa Nanaranga giriki nedi ngaliliti be sururu nem-kueno dieneno-lo ngalakuakidi. 3 Kana ngaedi ka matamata be odio tasule. Bokaibe talako-la be ngaeno! Bokai masa Nanaranga rerengana-lo soaki nge tamangtaki.

4 Bokainatuka kamakaua: Tamoata ambe Kristus lama iunani be kaba lama unianga muri inangai nge tagona-tina iboadu kaba ilo ngabuiri be lama ngauni. Tagona-tina iboadu. Tamoata bokainaina nge ambe Kristus malama ne bong-la teke-teke dokiadi dipurapura, Nanaranga lumaluma ne lang anua-lonalona, be Oli Spirit kaiboang ne nge ita-doi. 5 Tamoata bokainaina nge dikaua-tina uia Nanaranga pilenga nge uia-tina, be Nanaranga kaiboang ne ono alauri kana moarunga ba ngabasaki kana nge dita-doi. 6 Bokaibe tamoata bokainaina lama unianga imurinai be kaba ngamule kana nge tagona-tina iboadu! Ambe-ma itamong-re! Tago iboadu muleaka ngapura be kaba ilo ngabuiri be Nanaranga muzigoala ne ngarokakile. Tago-la. Maka ma bokai imuzi nge Nanaranga Natu ka kaba kai kapalapala uauau-o irokatagatagaki be lili-be-matao maia ono inanganangalako. 7 Tamoata bokainaina odio bokainatuka mtonanga: Uma tekena-lo nge ura bong teke-teke ibalabala be itititiri, be uma ngae itagutaguraki be ura itonotonomi. Be alauri nge uma ngae ka itabulitada be tamoata uma iemaki nge kangkang ipurakini. Be nge bokainatuka be tamoata maka uma ngae iemaki nge Nanaranga marou ne didoki. 8 Ata

uma maka lulua be moamoaesa-ba ipuraki nge kalingo tagotago. Uma bokainaina nge giriki-lo ka ieno be iboadu-tina ngesuaka ngapura. Uma bokainaina masa alauri bulaia ngapura.

9 Ruangagu uia, moimoi kana ngaedi bokai kirangaki, ata keka kikaua-
tina uia masa kana uia-tina kamadoki. Kana uia ngaedi zaiza be masa
Nanaranga ngauketi-kaming be ngamuleaki-kaming. 10 Nanaranga
muzinga moarunga nge diado-tina. Bokaibe malipi ne baituka kaememaki
nge tagona-tina ngailo-leuataki kana. Be ambe neming-la mangata
kananga-kaming kam moimoi be Nanaranga karerereretaki, be tamoata be
aine ne nge kadumadia-tina uia be isi kadumadumadia-la. 11 Bokaibe keka
kirere bong moarunga makare kateka-o kasukoaki nge kamapipi-tina
be kana ngaedi kamaememaki-la. Bokai masa kamasakuli-tina be kana
moimoibe Nanaranga irangaki-kaming be kararapung nge moimoi be
kamadoki. 12 Keka kirere Kristus tagaia moaki kasege. Kamatagatagaia-la!
Keka kirere tamoata maka lama diuni be aburodi ditungtungra be dirapu
nibe kana moimoibe Nanaranga irangakidi didoki nge kamatoatoakidi.

Nanaranga Pilenga Moimoibe Ipile

13 Bong Nanaranga itaguraki be pile moimoibe Abaram irai nge ne ara
itugani be pile tago tototo nge iemaki. Maka ma tago teke atabala isoaki
be masa ono pile tago tototo nge ngaemaki! Nge bokai ka ne ara-nao be
pile tago tototo ngaedi iemaki, 14 "Moimoina-tina masa tubu kokoko tina
miangko." 15 Be bokaibe Abaram aburo itungtungra be irapurapu nibe
kana maka Nanaranga moimoibe irangakani nge iani.

16 Bokainatuka kamakaua: Kita tamoata-ramo pile tago tototo tekedi
taemaki kana masa tamoata teke biabia ara tatugani be taemaki. Bokai
masa tamoata maka pile tago tototo ngaedi dilongoraki nge tago iboadu
daegoretaki, be dakaua pile ngaedi nge kalingodi. 17 Bokainatuka-la,
Nanaranga irere tamoata maka kana moimoibe irangaki dadoki kana nge
dakaua-tina uia ngai tago iboadu kana irangaki be ngaemaki kana nge
ngagunaia-ba. Tago. Nge bokai ka pile moimoibe iemaki nge pile tago
tototo ane be iaka-kaidi. 18 Nanaranga tago iboadu kana ruoti ngaedi
moimoibe pile be pile tago tototo ngamurinadi be ilo ngabuiri be ngaboli.
Tago-tina. Bokai masa kita maka muzigoala tairatui be kana Nanaranga
moimoi be ngang-kita kana be tararapung nge masa tasakuli-tina. 19 Rapu
neda ngae nge moali neda Nanaranga-lo ilako bokana. Be moali ngae
nge ikai-tina be tago iboadu ngamoakusu-ramo. Moimoi kita nge ilodа-
ba ka lang anua-lo dilako be disili Nanaranga isukoaki kanana-lo be
kana Nanaranga irangaki-kita be ngang-kita kana nge tararapung. 20 Ata
Iesus nge ambe nena-la be makara ilako. Ngai ara-dao be aroda imua
be makara ilako. Bokaibe ngai ambe kita moarunga ara-dao be itui be
bokaina-la ngasukoaki kana, Melkisadek-la bokana.

Tamoata Tabataba Iememaki Ara Melkisadek

7 1 Melkisadek nge Salem anuatanepoa kandi. Ngai ka Iuda moarunga
ara-dio be itui be Nanaranga Atabalabalatuka tabataba ianiani.
Bong teke tubuda biabia Abaram anuatanepoa oati koai-lo iuasadi be
imulemule nge Melkisadek zala-lo ipurakani. Be Melkisadek itaguraki
be Nanaranga ara-nao be Abaram imaroui. (Nanaranga-la tamoata ne
biabia kata ka iboadu tamoata takaia ngamaroui.) 2 Be Abaram itaguraki
be kana moarunga anuatanepoa oati ngaedi idoki-ledi nge kulemoa-
kulemoa-lo inege be egedi teke-teke Melkisadek iani. Melkisadek ara
nge labudi rua. Ara muamua labu nge bokai, “Anuatanepoa adoado.”
Melkisadek nge Salem anuatanepoa kandi bokana ara takaia labu nge
bokai, “Anuatanepoa maka anua-uia idokidoki.” 3 Nanaranga ‘Buku’ nena-
lo nge Melkisadek tama be tina rangakadi, bagi be tubu ne rangakadi,
be aira be nekiaka ipura nge tago sesu digere. Ngai nge Nanaranga Natu
bokana, malipi ne maka moarunga ara-dio be itui be Nanaranga tabataba
ianiani nge bokaina-la ngaememaki kana. Tago sesu ngadokitoto.

4 Nge kodeka ono kaba bokai kaita Melkisadek nge moimoi be tamoata ara
biabia-tina kata. Maka ma tubuda ara biabia Abaram ka itaguraki be kana
moarunga koai-lo be idoki nge kulemoa-kulemoa-lo inege be egedi teke-
teke Melkisadek iani! 5 Bokai kamakaua: Moses Mata ne dipile Libai dara ne
maka Nanaranga ditabatabai ka diboadu Israel-ruangadialo kulemoa-lemoa
dadoki. Moimoi di Abaram-doi labunao ka dipura, ata Libai natu be tubu
nge kulemoa-lemoa egedi tekedi Israel didokidokiledi. 6 Melkisadek nge tago
Libai labunao ipura, ata Abaram-lo kulemoa-lemoa egedi tekedi idoki. Be
Melkisadek itaguraki be tamoata maka pile moimoibe ania ipura Abaram
nge imaroui. 7 Be nge kodeka ono takaua-tina uia tamoata maka tamoata
takaia imaroui ka ara biabia. 8 Kana takaia biabia ono Melkisadek garangaki
kana nge bokai: Tamoata Nanaranga ditabatabai Libai labunao dipura ka
kana moarunga kulemoa-lemoa nge egedi tekedi aniadi dipurapura. Ata di
nge dimatemate be natudi dirakerake be kabadi didokidoki. Ata Melkisadek
tarangaki kana nge Nanaranga ‘Buku’ ne tago sesu ipile ngai imate. Maka
ma moauriuri-la isoaki. 9 Pile takadi ono Melkisadek kauatakana-tina uia
ngapura kana nge bokai: Libai dara ne ka kulemoa-lemoa egedi tekedi
aniadi dipurapura. Ata Libai-ma ka itaguraki be Abaram tamoatana-lo isili
be Melkisadek kulemoa-lemoa iani. 10 Maka ma bong Melkisadek Abaram
ipurakani nge Libai isi tago nekiaka ipura. Ata bokainatuka tapile Libai isi
bezeri Abaram tamoatana-lo isoaki be kana ngaedi imuzi.

Iesus Nge Melkisadek Bokana

11 Libai tubu zaiza ka tamoata moarunga ara-dio dituitui be Nanaranga
ditabatabai. Bokai ka malipi nedi ngaedi kana ka Nanaranga mata

ne bibia Moses iani nge Israel aniadi dipura. Bokaibe mata ngaedi tatagatagadi be Nanaranga tarakerakeakia-uia nge bakara ka kaba tamoata takaia Melkisadek bokana, tago Aron bokana ngapura be moarunga ara-dio be Nanaranga ngatabatabai? 12 Maka ma bokai kamakaua: tamoata biabia bokainaina rokaka ngapura be takaia kaba ngadoki kana nge Nanaranga mata ne bibia nge rokakadi dapura be oauoau nangadi dapura kana! 13 Tamoata maka tarangarangaki nge tago Libai bagi nena-lo ka ipura, ngai bagi takaianao ka ipura. Be bagi ne ngaena-lo nge tago teke bagi ono tabataba aninga-lo itui be Nanaranga itabai. Tago-la. 14 Kita moimoi takaua Tanepoa neda nge Zuda labunao ka ipura, tago Libai. Bokaibe bong Moses Zuda irarangakidi nge tago sesu ipile tamoata bibia maka moarunga ara-dio be ditui be Nanaranga ditabatabai masa Zuda labunao ka dapura. Tago-la. 15 Bokaibe kana maka ambe tarangaki-doi ono takauataki-tina uia kana nge bokai kamakaua: tamoata Nanaranga ditabatabai takaia Melkisadek bokana ambe ipura. 16 Tamoata ngae nge tago tama be tubu mata nedi itagadi be Nanaranga itabatabai. Tago-tina. Ngai kaiboang nem-kueno dieneno kaiboang nedia-lo ka malipi ngaedi idoki. 17 Maka ma Nanaranga ‘Buku’ ne bokainatuka tamoata ngae mangata irangaki, “Kaiko masa bokaina-la moarunga ara-dio be gotui be tabataba goanana, Melkisadek-la bokana.” 18 Nge labu ngaenao ka mata toirairadi ono Nanaranga tabaia ipurapura nge rokakadi dipura, bakara kaiboang nedi tago be kalingodi tagotago. 19 Labu ono bokai kipile nge bokai: Tamoata tago teke iboadu mata ngaedi ngatagatagadi be Nanaranga-lo ngalako. Tago-tina. Nge bokai ka mata oauoau mata toirairadi diuasadi nge Nanaranga iang-kita. Be mata oauoau ngaedi tatagatagadi be Nanaranga tarakerakeaki masa ngadoki-kita be ne kana ngarangaki-kita. Bokai masa kita taboadu tapile nge ambe Nanaranga-lo ka talako.

20 Kana kanabiabia ono takaua uia kana nge bokai: Bong Iesus malipi ngaedi ania ipura nge pile tago tototo ane be ania ipura. Libai tubu zaiza nge ramoramo-ba ka malipi ono Nanaranga ditabatabai nge didoki, tago pile tago tototo ane be didoki. Tago-la. 21 Bakara, bong Iesus malipi ngaedi idoki be moarunga ara-dio itui nge pile tago tototo ane be Nanaranga bokai ipile,

> “Tanepoa ambe pile tago tototo ane be tago iboadu kaba ilo ngabuiri. Tanepoa bokai ipile, ‘Kaiko masa bokaina-la moarunga ara-dio be gotui be bokaina-la malipi ngaena-lo gosukoaki.’ ” (Sam 110:4)

22 Nanaranga itaguraki be Iesus bokainatuka pile tago tototo ane be malipi ngaedi iani be ono takaua taoa ne toiraira nge tago iauia kata, be taoa ne oauoau nge iauia. Nge bokai ka taoa ne oauoau ngae itagai be Iesus inangai be ono takaua uia alauri masa kana uia moimoibe irangaki

nge ngang-kita. 23 Bokainatuka kamakaua: Taoa toirairana-lo nge tamoata
bibia maka moarunga ara-dio ditui be Nanaranga tabataba dianiani nge
dimatemate be takadi dirakerake be kabadi didokidoki. 24 Ata Iesus nge
nem-kusoaki-la isukoaki malipi ngaena-lo. Bokaibe tago teke iboadu
kaba ngadoki. Masa bokaina-la moarunga aradao be ngatui be tang neda
be sinau neda Nanaranga ngatabatabangakini. 25 Bokaibe ngai iboadu-
tina tamoata maka ngai ara-nao be Nanaranga-lo dilako nge ngadumadi
be Nanaranga mata-nao dado be ne bokana ngadokidi. Maka ma ngai
nem-kusoaki isukoaki be tamoata bokainaina ara-dio be Nanaranga
iraboraboi.

26 Bokaibe Iesus ka tamoata maka moarunga aradao be itui iauia-tina.
Be ngai moimoi rerengada imamambuaki, be rerengada itagatagadi.
Nanaranga mata-nao nge ngai adoadona-la isukoaki, be ilona-lo giriki
tago teke ieno, muzi goalakadi nge ilo tago ianiandi, be muzigoala
ememaki tago direpeki be muzigoala teke iemaki. Tago-la. Bokaibe
Nanaranga idokiteteki be etatabalatuka lang anua-lo inangai. 27 Ngai tago
tamoata maka moarunga be ara-dio be ditui takadi bokana be masa bong
moarunga Nanaranga tabataba nganiani, matamata ne muzigoala ne
lilidio be alauri nge tamoata moarunga muzigoala nedi lilidio be. Tago-
la. Ngai nena-la idoki be tabataba bokana be tamoata moarunga ara-dio
be nena-la Nanaranga itabangakani. 28 Bokainatuka kamakaua: Moses
Mata ne ka tamoata maka moarunga ara-dio be ditui be Nanaranga
ditabatabai inangadi be malipi ngaedi didokidoki, ata tamoata ngaedi nge
kaiboang nedi tago. Ata tamoata maka Nanaranga nena-la be pile tago
tototo ane be inangai nge nem-kusoaki isukoaki. Moimoi Moses Mata
ne nangadia-mua dipura be alauri ka Nanaranga itaguraki be ne Natu
inangai be malipi ngaedi iememaki. Ata Nanaranga ambe ne Natu iemaki
be iado be iado-tina, be tago iboadu kaba alauri goala teke ono ngalako.
Be malipi ania ipura masa bokaina-la ngaememaki.

Iesus Nge Kita Moarunga Aradao Be Itui

8 1 Kana kana-tina-biabia makare kirangarangaki nge bokai:
Kita moimoi be tamoata neda teke moarunga aradao be itui be
Nanaranga itabatabai nge isoaki. Ngai ka kaba muaka bibiatuka odio
dieno etatabalatuka Nanaranga ege oana-nao idoki be Nanaranga diaru
itanepoa. 2 Be nge ngai ka kaba ono Nanaranga tabaia ipurapura kanana-
lo imalipilipi etatabala Nanaranga pera nena-lo. Nanaranga pera ne ngae
nge Tanepoa nena-la be iemaki, tago tamoata diemaki.

3 Tamoata bibia moarunga maka moarunga ara-dio be ditui nge
nangadi dipura be tabataba be lumaluma Nanaranga daniani kana.
Bokaibe tamoata maka kita aradao be itui neda ngae nge tabataba
bokainaina teke ngaemaki. Tago iboadu tabataba tago teke ngaemaki.

4 Ata makare kateka-o ngasoaki bokana nge ambe tago Nanaranga
tabataba nganiani. Maka ma makare kateka-o nge tamoata Nanaranga
tabataba dianiani nge Iuda Mata nedi ditagatagadi be Nanaranga
tabataba dianiani. 5 Malipi makare kateka-o diememaki nge malipi
kalingodi etatabala lang anua-lo dieno nge maleng be anunukadi kaoa.
Nge bokai ka bong Nanaranga Moses irai be bazarua ono Nanaranga
isukoaki makare kateka-o ngaemaki kana nge bokai isingarai, "Baituka
goemaki kana nge Sainai buku-nao uraiko-la bokana goemaki. Ngaua
moarunga nge gotagadia-tina uia." 6 Ata bokainatuka kamakaua:
Malipi maka Iesus ania ipura nge Libai dara ne malipi nedi iuasadi.
Bokainatuka-la, taoa alalauri maka Iesus tamoata moarunga be
Nanaranga maradi iemaki nge taoa toiraira iuasai. Maka ma taoa alalauri
nge kalingo otioti. Kana moarunga Nanaranga moimoibe ngang-kita kana
be ipile nge taoa alalauri ngaena-lo ka dieno.

7 Bakara, taoa toiraira giriki ne tago bokana nge ambe tago iboadu
alauri kaba taoa takaia Nanaranga ngaemaki. 8 Ata Nanaranga ambe
giriki ungguma Israel-lo italako be bokai ipile,

"Tanepoa bokainatuka mangata ipile, 'Bong negu ambe dapura
kana. Bong negu ngaedia-lo masa Israel zaiza taoa negu oauoau
memaki. Masa Zuda bagi ne zaiza taoa negu oauoau ngae
memaki.'

9 Tanepoa bokai ipile, 'Taoa ngae nge masa tago taoa toiraira tubudi
zaiza uemaki bokana memaki bong Izip kaba-lo be luma-dio
udauraki be uaromuandi be ubagadi bokana. Maka ma taoa negu
toiraira nge tago ditagatagaia-uia, be ngau utaguraki be murigu
unangadi.'

10 Tanepoa bokai ipile, 'Taoa ngae nge ungguma negu Israel
bokainatuka memakadi kana: Masa mata negu damoadi-o
mnanga, be ilodia-lo mgere. Ngau masa Nanaranga nedi be di
masa ngau ungguma negu.'

11 Kodeka masa tamoata tago teke anua-budu-ruanga ki taritoka bokai
ngarai, 'Tanepoa gokauataki.' Bakara, tamoata aradi tagotago-lo
be ngalako aradi otioti-lo masa dakauataka.

12 Be ngau masa muzingadi goalakingadi mrokaki be muzigoala nedi
masa tago ilogu ngandi." (Zer31:31-34)

13 Taoa ne ngae nge ambe oauoau kana irangaki. Bokaibe taoa ne
toiraira ambe igunai. Be kana gunadi dipurapura nge uanana tago
sasalaga dieneno be dileualeua.

Nanaranga Rakeaka

9 1 Bokainatuka kamakaua: Taoa toiraira nge mata ne ono Nanaranga
rakeaka ipurapura nge dieno, be kaba ne ratadi ono makare

kateka-o rakeaka ipurapura nge otioti. 2 Bokaibe bazarua ono rugu-raba
ne ieneno nge teke kelia ipura be ilo egedi rua-lo sereka ipura. Bazarua
ege elukuluku-lo nge baratui saparapara, bagi ono Nanaranga tabaia
ipurapura, be 'bereti' ambe Nanaranga tabangakadiani dipura nge
makara dieneno. Ege ngae nge ratana-lo kana tugana ipura. 3 Bazarua
ngae ilo ruoti nge kusi kanabiabia matoli ane ka totokadi dipura. Be
kusi matoli aro nge bagi ono au-kusi moamoara ieno, be muri nge
Nanaranga soakinga kana dirangaki be nge ilo ngara ka Kaba Ratadia-
tina kana ditugang. 4 Ilo ngaena-lo nge au-kusi boaudi rongorongo boaudi
dilakolako be ono Nanaranga diraboraboi. Be makara nge Rugu-raba
ono Nanaranga taoa ne toiraira tubuda zaiza iemaki nge ieno. Raba ngae
nge 'gol' ane emaka ipura. Raba ngae ilona-lo nge sema teke 'gol' oti
emaka ipura be kangkang ara 'mana' toira tubuda lulu kaba-lo dikani
nge alu makara ieno. Be Aron sika ne maka nena-la be sapara inanga,
be patu-baba mapaladi Nanaranga Mata ne kulemoa ono tubuda zaiza
taoa ne iemaki nge makara raba ilona-lo ka dieneno. 5 Rugu-raba kubata
nge bokainatuka emaka ipura: Nanaranga mariaba ne rua bazi-diaru
nananaraki 'gol' oti ememaki nge atabala nangadi dipura, be ono kaba
ono Nanaranga muzigoala irorokaki nge dialoriaru. Ata kana ngaedi nge
kakauataki-doi be tago iboadu tarangaki-tina.

6 Matamatana-tina bazarua be kana ngaedi bokainatuka emakadi
dipura kodeka tamoata Nanaranga ditabatabai nge bong teke-teke ilo
elukuluku-lo disilisili be malipi nedi diememaki. 7 Ata tamoata maka
moarunga aradi-o be Nanaranga itabatabaia-la ka iboadu ilo takaiana-lo
ngasili. Bong-la teke-teke barasi teke-teke ilodia-lo ka makara isilisili. Ata
tago isilisili-ba. Ngado darakadi ngadokidoki masa makara ngasili. Ngado
darakadi ngaedi ka tabataba bokana Nanaranga itabatabangakini. Dara
ngaedi nge ono muzigoala tago moangi be emakadi dipurapura nge ono
rokakadi dipurapura. 8 Nge bokainatuka be ono bokai takaua Oli Spirit
bokainatuka ka isikengkeng-kita: bong bazarua ngae isi ituitui-la nge
tago iboadu Kaba Ratadia-tina Nanaranga soakingana-lo talako. Maka
ma isi onono-la ka ieno! 9 Nge-nge pile ono tonanga bokana. Toira bong
ngaradia-lo nge moimoi tamoata be aine lumaluma nedi be tabataba nedi
Nanaranga-lo dieleluaki, ata tamoata be aine ilodi sikitadi ea nge tago
diadoado-tina. 10 Nge suri kangkang-ba be dang-ba daeleluaki be ono
kusidi diasasaki be bolo mata nedi dirorokaki bokana. Tago ea ilodia-lo
be kana ngaedi dieleluaki. Bokaibe Nanaranga ilikitakidi be bokaina-ba
dirakerakeaki nibe ilako bong ono rakeaka mata oauoau nge ipuraki.

Kristus Daraka

11 Kodeka Kristus garangaki be ono kamakaua uia. Ngai nena-
la be moarunga aradao itui be Nanaranga itabatabai. Be nge ngai

ka Nanaranga tamoata be aine ne iemakidi be kana uia moarunga Nanaranga moimoibe irangakidi nge dadoki kana. Ata bong moarunga aradao be Nanaranga ngatabai kana nge kaba ono Nanaranga rakeaka be tabaia ipurapura aradi bibiatina-lo ilako. Kaba ngaedi nge tago tamoata ka diemaki. Ki bokai mpile kaba ngaedi nge tago kateka be kana moarunga zaiza be Nanaranga iemaki. Tago. **12** Bokaibe bong Kristus kaba ono Nanaranga isoaki kana ngaedia-lo ilako nge tago ngado aradi ‘meme’ be ‘bulumakau’ natu-mangadi darakadi idokidoki be isili. Tago. Ne daraka idokidoki be ilako, be ono muzigoala neda moarunga izazadi be Nanaranga idoki-kita be nem-kusoaki tasukoaki kana. Be kana ngae nge bong-la teke ka iemaki, tago barasi moarunga-lo be Nanaranga soakingana-lo isilisili! **13** Taoa toiraira mata ne ono muzigoala rokaka ono mto be kamakaua. Ngado ‘meme’ be ‘bulumakau’ natu moanekadi darakadi be ‘bulumakau’ natu ainekadi zepukadi nge dadoki be ono tamoata maka dibolobolo nge mamiradi dapura be ono bolo nedi nge rokakadi dapura. Bokai dimuzimuzi nge ono-ba ka eluku kusidi-o bolo dirorokaki, tago ilodia-lo be. **14** Ata kaba kamaita! Kristus daraka nge kaiboang nedi dilaba-tina! Maka ma Oli Spirit kaiboang nena-lo ka umoatea ipura, be ne daraka Nanaranga itabangaki be ono muzigoala neda izazadi be kita tago iboadu iloda-lo tapile, “Nanaranga-malo msinaui kana nge giriki negu oti bokana ngaia-lo dieno!” Be bong Iesus nena-la tabataba bokana itabangaki nge giriki tago teke kusi-nao ieno. Bokai imuzi be kita moarunga masa izamaizama Nanaranga moauriuri-la isukoaki nge tarakerakeaki.

15 Kristus ambe ne daraka ane be izaza-kita. Nge bokai nge kamakaua Nanaranga ka Kristus inepi be taoa ne oauoau tamoata moarunga zaiza iemaki, bakara taoa emakadia-lo nge tamoata lukaluka sukoaki teke-teke nangadi dipurapura. Bokai masa tamoata be aine maka Nanaranga ambe ikeliakidi nge kana Nanaranga moimoibe irangaki be danemdi kana nge dadoki be danemdi, be nem-kusoaki dasukoaki. Nge tago tamoata be aine taoa oauoau-la eruma disoaki ka masa kana ngaedi dadoki be danemdi. Tago. Tamoata maka taoa toiraira eruma disoaki be Nanaranga ikeliakidi nge kana ngaedi masa dadoki be danemdi be. Moimoi taoa toiraira eruma disoaki be muzigoala diemaki, ata Kristus ambe imate be ono izazadi be Nanaranga-lo imuleakidi, bakara Kristus-la daraka ka iboadu tamoata moarunga dadumadi be Nanaranga-lo dado.

16 Kana izamaizama tamada be tubuda diememaki teke ono mto: Tamoata teke kana ne moarunga tamoata takaia ngadoki be nganemdi kana nge kana-marau ngamate noko. **17** Kana-marau imate ka tamoata takaia iboadu kana ne ngadoki be nganemdi. Kana-marau ne iuia nge tamoata takaia tago iboadu kana ne ngadoki be nganemdi. **18** Nge bokai ka taoa toiraira nge bokainatuka-la ka basaka ipura. Ngado tago teke

umoatea ipura be daraka tabangakadi dipura nge taoa ngae nge kalingo tagotago. 19 Moses toira bokainatuka imuzi: Matamata itaguraki be Nanaranga mata ne moarunga taoa ne toirairana-lo dieno nge Israel tamoata be aine irangakidi. Kodeka ngado iumoatedi be darakadi idoki be tabira tekena-lo dang zaiza ibairi. Ibairi-doi, kodeka kai-sapara be 'sipisipi' puleke taroadi dipura nge idoki-kapo be dara be dang-lo inangalako be ono tamoata be aine imamiridi. 20 Be bong imamamiridi nge bokai iraradi, "Dara ngaedi ane ka taoa negu ngae kam-lo uemaki be ikalingo. Taoa ngae ka Nanaranga ipile be kamadokimatei be kamatagatagai kana." 21 Be bazarua Nanaranga tabangakani ipura be kana moarunga bazarua ngae ilona-lo dieno ono Nanaranga tabaia ipurapura nge bokaina-doi ibasaki. 22 Ki bokai tapile-ra kana kanabiabia taoa toirairana-lo ieno nge bokai: Kana moarunga ngado darakadi ane aka-goazadi dipura nge bolo tago teke ono ieno. Ata ngado darakadi ngaedi nge muzigoala tago ere-moarunga be irokaki. Tago-la. Kana tekena-la ka muzigoala ere-moarunga be irokakaki. Kana ngae nge bokai: Kristus-la daraka isuburaki bokana dara suburakadi dapura masa Nanaranga iboadu muzigoala moarunga ngarokaki be daleua-uia.

Kristus Tabataba Ne Muzigoala Neda Irokaki

23 Be bokainatuka-la, kaba ono Nanaranga rakeaka be tabaia ipurapura-lo nge ngado darakadi ane be bolo muzi rokakadi dipurapura. Moimoi kaba ngaedi kateka-o dieno nge kaba kalingodi lang anua-lo dieno nge anunukadi kaoa. Ata kaba kalingodi lang anua-lo dieno nge Kristus daraka maka ngado darakadi diuasadi ane be Nanaranga tabaia ipura. 24 Bokainatuka kamakaua: Kristus ambe kita moarunga aradao be Nanaranga aro ituitui be isinaunau. Ngai tago kaba ono Nanaranga rakeaka be tabaia ipurapura tamoata diemakia-lo ka isili be ne daraka itabangaki. Tago. Nge lang anua-lo ka isili be ne daraka Nanaranga itabangakini. 25 Be bong lang anua-lo isili nge tago ilakolako be imulemule be Nanaranga itabatabai, tamoata kateka-o Nanaranga ditabatabai bokana. Be bong tamoata kateka-o disilisili nge tago nedi darakadi ka didokidoki be disilisili. Tago. Ata Kristus nge bong-la teke ka isili be ne daraka ane be Nanaranga itabai, be ono muzigoala moarunga irokaki-doi. 26 Bong kokoko ngasilisili bokana nge ambe bong kateka ngae emaka ipura-lo be imai kaituka nge bong kokoko-tina sururu ngadoki. Ata nge tago bokai imuzi. Maka ma kaituka bong alalaurituka ngaedia-lo nge bong-la teke ka Iesus nena-la idoki be Nanaranga itabangakani be ono muzigoala moarunga izazadi, be Nanaranga itaguraki be muzigoala moarunga irokaki. 27 Be bokainatuka-la, tamoata moarunga nge bong-la teke-teke ka damatemate kana, be alauri nge Nanaranga aro datui be giriki nedi ngaliliti kana. 28 Nge bokai ka Kristus nge bong-la teke

tabangaka ipura, be ono tamoata kokoko-tina muzigoala nedi rokakadi dipura. Be alauri masa bong ruaia kaba ngapura. Nge tago nena-la ngatabangaki be ono muzigoala rokakadi dapura kana ka ngapura kana. Tago. Nge tamoata maka dimate be dirapurapungi nge ngauketidi kana ka kaba ngamule kana.

Kristus Tabataba Ne Tekena-la Be Surikaka

10 1 Iuda Mata nedi ono Nanaranga rakeaka be tabaia ipurapura
toira emakadi dipurapura nge kana kalingodi uia alauri
dapura kana nge anunukadi kaoa. Nge bokai ka mata ngaedi tago
iboadu tamoata maka saringa dilakolako be Nanaranga tabataba
dieleluakini nge dadumadi be muzigoala nedi daleua be ono Nanaranga
ngadoki be adoadodi kana ngarangakidi. Tago-la. Moimoi izamaizama
barasi moarunga-lo tabataba ngaedi emakadi dipurapura, ata tago
iboadu dadumadi be muzigoala nedi rokakadi dapura be dado. Tago-
la. 2 Tabataba dieleluaki dadumadi be muzigoala nedi darokaki be
Nanaranga-lo giriki nedi tago bokana nge iboadu-tina tabataba eluakadi
mata nge ambe rokaka ngapura. Bakara, tamoata dipurapura be
Nanaranga dirakerakeaki be tabataba nedi dieleluaki nge bong-la teke ka
tabataba nedi daeluaki be bong-la tekenao be muzigoala nedi rokakadi
dapura be Nanaranga-lo dasoaki uia. Tago iboadu kaba tabataba-la
be daeleluaki. 3 Ata nge tago bokai. Barasi moarunga-lo nge tabataba
ono muzigoala rokaka nge dieleluaki-la. Maka ma Nanaranga pilenga
tago ditagadi bokana muzigoala nedi girikitakadi isi ilodia-lana-lo
dieno! Bokaibe Nanaranga tago ilikitakidi be muzigoala nedi nge ilodi
dileuataki. 4 Bakara, ngado darakadi tagona-tina iboadu muzigoala
darokaki.

5 Bokaibe bong Kristus kateka ngaenao ipurapura nge Nanaranga bokai
irai,

> "Ngado be kangkang tabataba bokana aniam nge tago kurere, ata
> tamoata teke nge ne tamoata kumoataungakana be ieno.
> 6 Tabataba moamoapoatopoato be tabataba ono muzigoala rokaka nge
> tago ilom iuiataki.
> 7 Kodeka bokai uraiko, "O, Nanaranga, kaba goita! Makare usoaki!
> 'Buku' nem-lo bokai dieno, 'Ngau ambe rerengam mtagadi be
> negu-la mtabangakaniko kana ka upura.' " (Sam 40:6-8)

8 Moimoi Iuda mata nedi dipile tabataba emakadi dapurapura, ata
Kristus itaguraki be matamata bokai ipile, "Ngado be kangkang tabataba
bokana, tabataba moamoapoatopoato be tabataba ono muzigoala rokaka
nge tago kurere." 9 Kaba alauri bokai ipile, "Ngau makare. Ambe upura
be rerengam mtagadi be negu-la mtabangakaniko kana." Bokai ipile
nge mata toirairadi ono Nanaranga rakeaka be tabaia ipurapura nge

irokaki be mata oauoau inaguraki. 10 Bokaibe bong Kristus itaguraki
be Nanaranga rerenga itagadi, be ne tamoata idoki be Nanaranga
itabangakani nge ono iemaki-kita be Nanaranga mata-nao iloda-lo giriki
tago. Be tabataba ngae nge tekena-la, be tago iboadu kaba tabataba-la be
emaka ngapurapura.
11 Tamoata Nanaranga ditabatabai nge izamizama dituitui be malipi
nedi diememaki. Be bong moarunga nge tabataba suridi tekedia-la
ka ditabatabangaki. Be tabataba ngaedi nge tago diboadu muzigoala
darokaki be daleua. 12 Ata bong tamoata Nanaranga itabatabai
urangarangaki ngae itui nge bong-la teke ka tabataba teke iemaki.
Tabataba ngae iemaki be ilako be Nanaranga oana-nao isoaki. 13 Be
makara ngasoaki nibe erekei ne moarunga nge ae babadia-lo nangadiani
dapura. 14 Bokaibe tabataba tekena-la ane be ambe tamoata maka
muzigoala nedi rokakadi dipura nge emakadi dipura be Nanaranga mata-
nao diuia be diado-tina. 15 Pile ngaedi upile nge Oli Spirit nena-la be
moimoi be ira-kita pile ngaedi nge kalingodi. Matamata pile ngaedi bokai
irangaki,

16 "Tanepoa bokai ipile, 'Bong alauri damai kanana-lo masa taoa
negu oauoau ngae ka ungguma negu zaiza memaki kana. Masa
memakidi be mata negu datagatagadi be rerengagu-lo dasukoaki.
Be masa memakidi be baituka rerengagu-lo dasukoaki kana nge
dakauataki.' " (Zer 31:33)

17 Be alauri nge bokai ipile,

"Muzigoala nedi masa tago kaba ilogu ngandi. Be pilengagu tago
dilongo be ditagadi nge giriki nedi ngaedi ilogu daleuataki kana."
(Zer 31:34)

18 Bokaibe bong muzigoala nedi ngaedi Nanaranga ilo ileuataki nge
tago iboadu kaba tabataba ono muzigoala rokaka nge teke emaka
ngapura.

Nanaranga Saringa Talako

19 Taritokagu, bokainatuka kamakaua: Iesus ambe ne daraka ane be
Nanaranga itabai be ono muzigoala moarunga irokaki. Bokaibe kam
kaboadu sakuli ane be Kaba Ratadia-tina Nanaranga isukoaki kanana-lo
kamalako. Be kana tago teke iboadu zala-kaming ngaono. 20 Bong Iesus
imate nge kusi biabia matoli kita be Nanaranga soakingana-lo marada
ieneno nge imasare be zala ipura. Matamata kusi matoli ngae isi ieno nge
tago iboadu kamalako, ata ambe imasare. Bokaibe Nanaranga itiking-kita
zala oauoau kalingo otioti nge Iesus ne tamoata ane be ipuraki be iboadu
Nanaranga soakingana-lo kamalako. 21 Kana moarunga ambe ugere be
kaita nge labudi bokai: Tamoata biabia teke kam moarunga ara-mingo
itui be Nanaranga itabatabai neming nge tekena-la be ara biabia-tina.

22 Bokaibe sakuli ane be saringa kamalako! Ilo-ming moarunga ane
be Nanaranga ilo kamaka-uiauia be lama kamauni Nanaranga ambe
idoki-kaming be ne bokana kasoaki. Bokai masa tago iboadu ilo-ming
sikitadia-lo bokai kamapile, “Nanaranga-malo galako kana nge giriki
nema dieno.” Kam ambe kakaua nge suri dang-karaiba oti rukua-ming
dipura be kagoaza bokana. 23 Be kana takaia nge bokai: Nanaranga
kana uia moimoibe irangaki kamadoki kana be karapurapu. Bokaibe
kamakai-tina be kamasoaki be kana uia ngaedi kamararapung. Moaki
sesu kamalie, bakara Nanaranga maka kana ngaedi irangaki nge tago
iboliboli. Ipile be rakana ngaemaki kana nge ngaemakia-la be kana.
24 Ilo-ming bokainatuka dakauakaua: neming-la kamadokikaikai-kaming
be reretaka mata-lo be neming-la kamaedudumai. 25 Ngau bokai ulongo
bong kaepurapurari nge alu tago dipurapura. Ngau urere kamapurapura-
doi be lili-ming kamaeleluaki-doi. Neming-la lama uniangaming-lo
kamaedudumai. Ata bong ngaedia-lo nge kodeka kamapipi-tina be
kamaedudumai-tina uia, bakara bong ono Nanaranga tamoata moarunga
giriki nedi ngaliliti kana nge ambe isaringaringa.

26 Kam ambe Iesus Kristus rangaka kalongo-doi. Bokaibe kataguraki
be moangi be muzigoala kaememaki-la nge tabataba takaia tago ieno be
masa ono muzigoala neming rokakadi dapura. Tago-tina. 27 Kana tekena-
la ka ieno. Masa taburi-lo be Nanaranga giriki neming ngaliliti kana
be kamarapurapu. Be Nanaranga erekei ne masa alauri eoa kanabibia
kana moarunga ibubulai be dileualeua-lo be ara-leuadi dapura. 28 Taoa
toirairana-lo nge muzi bokai ieno: Tamoata maka Nanaranga pilenga tago
itagadi be tamoata rua ki toli takadi dirangaki moimoi be giriki ipuraki
nge umoateana-la be ngapura kana! Tago sesu ilo tagaia ngapura kana!
29 Bokaibe taoa oauoau ngae eruma nge sururu bibia-tina ka dokiadi
dapura kana. Tamoata naita itaguraki be Nanaranga Natu iduaposale,
ki daraka ono muzigoala ne irorokaki be Nanaranga-lo iuia kana-ramo
bokana ibasaki, ki Oli Spirit maka Nanaranga duma ne bibia ipupurakini
iebuloi nge sururu bibia-tina ngadoki kana. 30 Kam kakaua-doi Nanaranga
bokai ipile, “Ngau negu-la be masa tamoata giriki ipurakina nge giriki
ne mkatuni be sururu bibia miani kana.” Be pile takadi nge bokai ipile,
“Tanepoa masa nena-la be ungguma ne giriki nedi ngaliliti.” 31 Bokaibe
kamakaua-tina uia, tamoata naita Nanaranga kaiboangi moauriuri-la
isukoaki nama irataki be sururu ngani kana nge sururu ngaedi dagoala-
tina kana.

32 Norane be matamatana-tina Nanaranga malama ne omingo ibala
nge ilo-ming dani. Bong ngaradia-lo nge sururu bibia-tina kadokidoki,
ata kakaiboang-tina be lama kauniunia-la. 33 Bong alu nge lili-be-matao
dipapaliti-kaming be ebulo goalakadi ane diebulobulo-kaming. Be
bong takadio nge tamoata lama kaunia-budu moatubu didokidoki nge

moatubu nedi kadokidoki-budu. 34 Ruanga-ming uaura-lo disoaki nge
ilo-ming ditagatagadi be kadumadumadi. Be bong tamoata takadi kana
neming didokidokile-kaming nge tago ilo-ming dibukubuku. Suri-ming
diuiauia-ba, bakara kam neming-la be kakaua kana neming uia nem-
kueno dieneno nge dieno-kaming, be alauri masa kamadoki. 35 Bokaibe
kaiboang neming Nanaranga-lo kanangalako nge moaki karokaki. Alauri
masa zazanga bibia-tina ono kamadoki. 36 Kamakai-tina be lama uniang-
a-ming nge kamadoki-matedi. Bokai masa alauri Nanaranga rerenga
kamamambuaki masa kana moimoibe irangaki-kaming nge kamadoki be
kamanemdi. 37 Bakara, Iesus puranga ambe disaringa, be puranga nge
bokainatuka geretakadi dipura,

> "Saringatuka ngapura kana. Uanana tago sasalaga dieno be ngapura
> kana. Be moimoibe oaikiki-tina ngapura kana. Bong ipura masa
> bokainatuka muzi ngapura:
> 38 Tamoata negu Nanaranga mata-nao diado masa lama uniangadi ane
> be moauriuri dasoaki. Ata tamoata ditaguraki be nuri bokana
> disoro nge tagona-tina ilogu daka-uiai kana." (Aba 2:3-4)

39 Bokaibe kita nge tago tamoata disorosoro ruangadi kaoa. Tago. Kita
nge tamoata maka lama diuni be ambe uketadi dipura nge ruangadi
kaoa!

Lama Unianga

11 1 Lama unianga nge rakana? Lama unianga nge bokai: kana
Nanaranga moimoibe irangaki tadoki kana be tarapurapu nge
ambe moimoi be tadoki bokana. Tago-nara taita, ata kita takaua kana
ngaedi ambe moimoi be tadoki. Be lama unianga labu takaia nge bokai:
bong Nanaranga ipile kana teke ngapura kana nge ngapura-la be kana.
Moimoi kana ngae isi tago tea ipura, ata kita iloda-lo takaua kana ngae
ngaemakia-la be kana. 2 Tubuda toirairadi nge lama uniangadi itagadi ka
Nanaranga ilo iuiatakidi, be kana uia iemakidi be iandi.

3 Lama uniangada ane ka takaua Nanaranga ipile be lang be kateka
be kana moarunga nedia-ba dipura. Tago kana teke ieno ka idoki be ono
imuzi. Tago. Ipile-ba be kana moarunga dipura. Kana tago itaita ane ka
kana kaituka taitaita nge iemaki.

4 Tubuda toirairadi alu lama uniangadi mrangaki be kamakaua. Abel
lama iuni ka tabataba iauia Nanaranga iani, be tabataba ne ngae nge toka
Kein tabataba ne iuasadi. Lama unianga itagadi ka Nanaranga ipile Abel
tabataba ne diuia, be tamoata adoado kana irangaki. Bokaibe moimoi
imate, ata lama uniangana-lo ka kaituka isi ipilepile, "Nanaranga lama
kamaunani."

5 Inok lama unianga itagadi ka Nanaranga ibagai be mate bubuna tago
ikauataki. Tamoata tago teke Inok ite inanga ilako, bakara Nanaranga

ibagai be ikautaki. Nanaranga ‘Buku’ ne bokai ipile tago isi bagaia
ipura be Nanaranga ireretaki be bokai irangaki, “Ilogu iuiatakia-tina.”
6 Tago teke iboadu Nanaranga ilo ngaka-uiai. Tago-la. Lama unianga-la
ane ka iboadu Nanaranga ilo aka-uiaia ngapura, bakara tamoata naita
Nanaranga-lo ngalako kana nge lama bokainatuka ngauni: Nanaranga
moimoi isoaki. Be tamoata naita ipipi be ilelei masa zazanga uia ane be
lelenga ne ngaedi ngakatuni.

7 Bokainatuka-la, Noa lama unianga itagadi be bong Nanaranga ilo-
kauaiaba-mua nge itaguraki be muaka bibia-tina ane be kati kanabiabia
teke iemaki. Moimoi kana ngaedi tago isi dipura, ata kati kanabiabia
iemaki be ono roa be natu zaiza uketadi dipura. Bong Noa kati ngae
iemaki nge lama unianga ka mangata inanga be ono tamoata be aine
moarunga kateka-o itikingdi di muzi goalakadi diememaki be Nanaranga
pilenga tago ditagatagadi. Bokaibe Nanaranga mata-nao nge Noa tamoata
adoado. Maka ma lama unianga-lanalo ka iboadu Nanaranga mata-nao
goado.

8 Be Abaram nge bokainatuka-la, bong Nanaranga ikilai be inepi be
ngalako kaba alauri ngani be nganemdi kanana-lo nge itui-ba be ialale.
Tago ikaua inanga ka ilakolako, ata lama unianga itagadi be itui be kaba
ne ipereki be ialale. 9 Abaram lama unianga itagadi ka itui be ialale
be kaba maka Nanaranga moimoibe ne bokana irangakinia-lo idaudau
be akerenga bokana isukoaki. Be bazarua ngado kusidi oti ememaki-
lo isukoaki be ilepolepo. Be natu Aisak be tubu Zekop nge bokaina-doi
dimuzi. Diato ka Nanaranga moimoibe iradiato masa kateka ngae
akerengadi bokana ono disoakito nge ngandi be danemi. 10 Labu ono
Abaram makara bazarua-balo isukoaki nge ilo bokai ilelenaki, “Alauri
masa anua biabia tekena-lo pera bibia-lo msukoaki. Anua ngae masa
Nanaranga nena-la be ngangauai be ngakeli.”

11 Moimoi Abaram ambe ikamoang-bia, ata lama unianga ka itagadi
be kamoangbiangana-lo kaiboang ne dipura be ono natu moane ipura.
Roa Sera nge ikupi be ambe iaine-bia be natu ngae Abaram inekiakani.
Abaram nge lama iuni Nanaranga moimoi be pilenga itagatagadi be
kana irarangaki nge iememaki be dikalingolingo. 12 Bokaibe moimoi
Abaram-ra matena-tina ma, ata tamoata teke ngaena-lo ka tubu ne alauri
kokoko-tina dipura. Tubu ne kokotangadi nge goai makataba-la lang-
lo dieno bokana, be lulu-la makasi zagenao dieno bokana, tago iboadu
uareadi dapura.

13 Tamoata toli ngaediato: Abaram, Aisak be Zekop nge lama
diuniunia-lanato nibe dimateto. Moimoi kana moimoibe Nanaranga
irangakidiato nge tago ditato, ata dikauato kana Nanaranga moimoibe
irangakidiato masa alauri dadokito. Be bong ilodiato bokai dinangato
nge ilodiato diuia-tina. Be bokai ka mangata bokai dipileto makare

kateka-o nge tago anua-tina nediato, nge didaudau-bato. 14 Tamoata
pile bokainaina diememaki nge anua-tina nedi isi ieno be dilelelei. Be
alauri anua ngae dite masa anua nedia-tina kana darangaki. 15 Moimoi
dipile nge didaudau-ba, ata kaba dipereki nge tago sesu ilodi diandi.
Tago-tina. Darere bokana nge iboadu-tina kababe kaba dipereki ngaedia-
lo damulelako. Ata nge tago. 16 Bakara, ilodi nge kaba uiatina-la ka
dianiandi. Kaba ngaedi nge lang anua-lo ka dieno. Bokaibe bong tamoata
ngaedi ditaguraki be dipile Nanaranga nge di Nanaranga nedi nge
Nanaranga tago pilengadi imakaki. Maka ma Nanaranga ambe anua nedi
teke biabia iemaki be ieno.

17 Be nge lama unianga itagadi ka Abaram itaguraki be natu Aisak
tabataba bokana Nanaranga ngani kana, bong Nanaranga itaguraki be
Abaram itoi nge. Moimoi Abaram ka Nanaranga pile moimoibe irai,
ata nge ambe natu tekenalana-tina ono natu be tubu dapura kana nge
ngatabangaki kana. 18 Moimoi Nanaranga bokai ipile, "Aisak-lo ka tubu
nem moimoibe urangakiniko nge dapura kana." Ata Abaram ambe
natu ngae ngadoki be ngatabangaki kana. 19 Bakara, Abaram ilo bokai
ilelenaki, "Nanaranga iboadu Aisak ngamate be ngamarangaki." Be
moimoi Aisak nge matematetina-ma, ata kaba marangaka ipura.

20 Bokainatuka-la, Aisak nge lama unianga ka itagadi be natu ruoti
Zekop be Iso rakana alauri ngapura-diaru kana ane be imarou-diaru.

21 Be Zekop nge lama unianga ka itagadi be bong ngamate kana nge
Iosep natu ruoti imarou-diaru. Moimoi ambe ikamoang-bia be kaiboang
ne tago, Zekop ituirake sika nenao iduasare be Nanaranga irakeaki.

22 Bokainatuka-la, Iosep lama unianga itagadi be bong ambe ngamate
kana nge Israel iradi tamoata be aine moarunga masa Izip kaba dapereki.
Be alauri Izip kaba dipepereki nge tapou baituka dabasaki kana nge
isikengdi.

23 Moses tama be tina nge lama unianga-diaru ka itagadi be natu-muku
Moses nge kalea toli dizumkakiaru be Izip anuatanepoa kandi tago ite.
Bakara, diaru kaba bokai ditaru Moses nge tago natu-ramo kata, be Izip
anuatanepoa kandi tago dimatakuriaru.

24 Bokainatuka-la, bong Moses ilaba nge lama unianga itagadi be tago
irere bokai darangaki: Moses nge Izip Pero kandi natu aineka nge natu.
25 Moses irere Nanaranga ungguma ne zaiza be sururu bibia dadokidoki-
budu. Tago irere suri-uia Nanaranga tago rerengana-lo uananakadi tago
sasalaga nge ngaememaki. 26 Moses ilo bokai inangai: Kristus ara-nao be
mata goalakadi maia odio dieno ngadoki nge iuia-tina. Maka ma mata
maia odio dieno ngaedi nge kana moarunga zazadi atabalabala-tina Izip
kaba-lo dieno nge iuasadi. Be ilo moarunga nge zazanga uia-tina alauri
ngadoki kana-nao dieno. 27 Be bong teke Moses itaguraki be Izip tamoata
teke iumoatei be iratu nge tago Izip anuatanepoa kandi nama ratinga

ka iratudi. Tago. Nge lama unianga itagadi ka itui be Izip kaba ipereki. Lama unianga nge idokimatedia-tina uia, bakara ngai ambe Nanaranga tago itaita nge ite bokana. **28** Be nge lama unianga ka itagadi be 'Pasoba' moanako iemaki be Israel iradi be 'sipisipi' natudi moanekadi darakadi didoki be babaduadua kandi-o dinanga. Bokaibe bong Nanaranga 'enzel' ne natu moane dipuratuka-mua be ngado natudi moanekadi dipuratuka-mua ngaumoatedi kana be ipura nge Israel natudi be ngado nedi nge tago sesu odio idauraki.

29 Be alauri Israel tamoata be aine Izip kaba dipereki nge lama uniangadi itagadi ka makasi Daradara nge imasare be kaba-bara bokana ditotoki be ege takaia-nao dilako. Ata bong Izip ditagadi be Israel ditotoki bokana datotoki kana nge makasi imule-doi be iara-leuadi.

30 Be bokainatuka-la, bong Israel tamoata be aine dilako Zeriko anua-lo dipura nge kaba bokai dita anua ari ne nge dikaiboang-tina be tago iboadu dasili. Bokaibe lama uniangadi itagadi ka amaridi lima-rua anua diboaliboalingi nibe ari bibia ngaedi nge dimakoto be digalalai.

31 Be aine pogizagiza ara Reab nge lama unianga ka itagadi be tago Zeriko tamoata be aine moarunga zaiza dimate-budu. Maka ma Israel oazike-pali nedi rua dinepidi be anua daliliti kana nge idoki-diaru be iadoraki-diaru be izumakaki-diaru.

32 Iboadu tubuda takadi toirairadi takadi lama uniangadi mrangaki, ata tago uboadu. Masa mrarangakidia-la nibe uanana dasalaga-tina. Tubuda-ma Gidion, Barak, Samson, Zepatang, Debiti, Samuel be 'propet' neda moarunga-re! **33** Tamoata bokainaina nge lama uniangadi ka itagadi be Nanaranga idumadi be kana kokoko-tina tago diboadu nedia-la daemaki nge diemaki. Alu ditaguraki be anuatanepoa takadi ungguma nedi zaiza koai-lo diuasadi, alu ungguma-ruangadi diradi be mata-la uia ka ditagatagadi, alu Nanaranga diraboraboi be kana moimoibe irarangakidi nge didokidoki, alu lama uniangadi ane be gapaing bibia aradi 'laion' nge aoa-di dionono, **34** be aludi eoa kanabibia ragogodi ono moamoaradi dapura kanana-lo ka dipusika, aludi asi ono eunga oti totokadi dapura kana be diratu. Bong alu nge aludi nedi kaiboang nedi tago be Nanaranga kaiboang ianiandi, be aludi Nanaranga kaiboang ianiandi be koai-lo dikaikai be erekei nedi akerengadi koai-lo ditaotaodi.

35 Be 'propet' alu nge lama uniangadi itagadi ka aine aludi dara nedi ambe dimate nge kaba dimule be moauriuri disoaki.

Be 'propet' alu nge moimoi dikauaba-mua masa sururu bibia-tina dadoki kana, ata tago direre rubetakadi dapura, bakara di mate-lo be marang iauia date kana direre bokana umoateadi dipura. **36** Be 'propet' alu nge tamoata takadi ditaguraki be didamoalidi be dirautotokidi, alu 'seng' ane diuauridi be uaura-peralo dinangadi. **37** Aludi lama uniangadi itagadi ka patu oti diuniundi nibe dimate, alu 'so' ane be lusungadi-o

ditotokidi, alu taonadi dipura be ngado-ba kusidi dinangananga be dilepolepo, alu kana nedi tagotago bokana disukoaki. Aludi sururu bibia aniadi dipura, be alu tamoata takadi ditaguraki be mata goalakadi oti dibasakidi. 38 Tubuda ngaedi lama uniangadi dikai-tina. Bokaibe tamoata muzigoala ememaki maradi makare kateka-o disoaki nge soaki diradia-tina! Maka ma soakingadi nge Nanaranga-lanalo ka dieno! Bokaibe ngado-kusiba dinangananga be buku kaba-lo, buna-balo be boazinga-balo disukoaki be dilepolepo.

39 Tubuda moarunga ambe urangakidi nge lama uniangadi-o ka Nanaranga itaguraki be aradi atabala-tina inanga. Ata tago teke kana moimoibe Nanaranga irangaki tadoki kana nge idoki. Tago-la. 40 Maka ma kana moarunga Nanaranga matamata be irangaki tadoki kana nge taoa oauoau eruma be masa dokiadi dapura. Taoa toiraira eruma nge tago iboadu kana ngaedi dokiadi dapura. Bokaibe tubuda urangakidi ngaedi nge kita zaiza be masa taoa oauoau eruma be tauia be tado-tina be Nanaranga ne bokana ngadoki-kita.

Tamada Nanaranga Baituka Sikeng Ianiang-kita

12 1 Kita mata-ita neda nge kokoko-tina disoaki be dimalamala-kita, tubuda-ma toirairadi urangakidi ngaedia-re! Be nge panana biabia katana-lo ka tasoaki. Bokaibe panana biabia ngaena-lo nge kamapipi-tina be kamapapanana. Kana ono zala dionono nge kamarokaki-doi. Muri-lo be zagezage-lo kamageagealako be ono pananang-ming muku kamaka-bebedi takana! Lama uniangaming-la kamadokimatedi be kamapi-tina be aroming-lanalo kaba kamaitaitalako be kana kamadoki kana nge kamatagai. 2 Mata-ming nge Iesus-o kamanangalako be kamapanana be kamatagai. Ngai ka lama unianga labu, be imua be tatagatagai, be nge ngai ka lama uniangada iadoraki be ono Nanaranga itaguraki be ne bokana idoki-kita. Iesus ikaua alauri masa suri-uia ngadoki. Bokaibe lama iuniuni-la nibe kai kapalapala uauau-o imate. Bokai kamakaua: Kai kapalapala uauau-o mate nge maia biabia kata. Ata Iesus bokai imate nge ilo tago ibuku. Bokaibe kaituka nge ilako be kaba aradi bibiatuka idoki Nanaranga oana-nao. 3 Iesus ilo-ming dani. Bong makare kateka-o isoaki nge tamoata muzingadi goalakadi digoalangakia-tina. Bokaibe kam ngai kamate be ono kaiboang kamadoki, be lama unianga-ming sakuli ne nge moaki karokaki.

4 Kam tago teke isi lama unianga lilidi-o be imate. Moimoi muzigoala zaiza ka kaeduadua, ata tago tekem isi lama uniangam lilidi-o be umoateam ipura. 5 Pile ono kainga tekedi ono milo-kauakaming kana nge bokai dieno,

> “Natugu, bong Tanepoa sururu ono sikenga iangko nge ono isikengniko bokana. Be bong giriki kuemaki be giriki nem itikingko nge sakuli nem moaki dibala.

6 Bakara, Tanepoa tamoata irereretakidi nge sururu ono sikenga
ianiandi. Be tamoata maka ne natu kana irangakidi nge kalaua
ianiandi." (Pro 3:11-12)

7Bokaibe kamakaiboang be sururu kamadokidoki. Sururu bokainaina nge sikeng kaoa. Maka ma, nge ono kamakaua Nanaranga nge ne natu bokana ibabasaki-kaming ka sururu ono sikenga ianiang-kaming. Bokai kamakaua: natu nangata tago sesu tamana-lo sururu ono sikenga idoki? 8 Kita moarunga nge sikeng-o ka tasoaki. Bokaibe Nanaranga tago sesu sururu ono sikenga iang-kaming nge kam tago natuna-tina kaoa. Kam nge numnum-dula kaoa! 9 Ak, tamada kateka-onaona ilo-ming dandi: Zala-lo dalakuaki-kaming kana nge sururu ono sikeng dokinga dang-kaming be ono kamamuakidi. Be nge bokainatuka-la, neming-la kamabalaki-kaming be Tama-ming lang anua-lonalona eruma kamananga-kaming be muaka bibia-tina kamaniani. Bokai masa moauriuri-la kamasukoaki. 10 Tama-ming kateka-onaona nge uanana tago sasalaga ka sururu ono sikenga dianiang-kaming. Tama-ming ngaedi ilodi dipile sururu ono sikenga nedi daduma-kaming kana ka sururu bokainaina dianiang-kaming. Ata Nanaranga sururu ono sikenga ianiang-kaming nge kam kana ka ianiang-kaming. Ngai irere ngaia-la bokana adoado-ming giriki-ming tagotago kamasukoaki, be ne bokana kamasukoaki. 11 Moimoi bong sururu ono sikenga Nanaranga-lo kadokidoki nge matamata masa kamapile tago diuia. Ata alauri masa tamoata maka ito uia nge sikeng bokainaina kalingo iauia ono Nanaranga mata-nao adonga nge ilo-uia-lo be ngadoki.

Mangmang Uniadi Be Sikeng

12 Bokaibe kapapanana be luma-ming be ae-ming ambe dimate nge kamakaingaki-tina be kamapi be kamapapanana-la. 13 Zala ono kapapanana nge kamaka-babai be masa ono ae-ming dapanana. Bokai masa tamoata lama kaunia-budu ambe ae-di dimate nge tago iboadu datamong. Masa kamadumadi be kaniadi dakai be dapapanana-la.

14 Kamapi-tina be neming-la kamaedudumai be kam moarunga nge Nanaranga ilo-uia ne kamadoki, be ngaia-tina bokana kamasukoaki. Maka ma tamoata tago Nanaranga-tina bokana isukoaki nge tago iboadu masa alauri Tanepoa ngate. 15 Kam teke-teke nge neming-la kaba kaitaita uia! Tekem Nanaranga marou ne tadokidoki-ba godokipakadi takana! Kaba kamaitaita uia! Tamoata teke muzi goalakadi tekem ngaitikingko be lama uniangam gorokaki takana, suri kai-patu goalaka teke kai-patu kokoko maradi ngaeno be ngaka-moapurudi bokana. 16 Kamasibosibo-tina. Teke neming mara-ming pogiza-ramo mata ngatagadi takana, ki ngataguraki be Nanaranga muri nganangai takana, Iso imuzi bokana. Iso nge tama natu be ngai ka labalaba, ata tole-ba irokaki be moanako

muku teke ane be tari isumoalani be labalaba bokana ipura. 17Kam Iso nanaritaka kakaua-doi. Alauri be kaba labalaba bokana be marou ne ngamuleaki kana nge ambe tago iboadu! Maka ma tama Aisak ambe isegeni. Moimoi Iso ikai-tina be mata-dang ane be marou ne ngaedi ngamuleaki kana, ata tama tago iboadu marou ngaedi tari Zekop-lo ngadoki be kaba Iso ngani.

18Kodeka kaba taoa toiraira be taoa oauoau mdoki be kam omingo mtonangalako be kamakaua. Kam nge taoa oauoau ka eruma kasoaki. Bokaibe tago tubuda bokana be kalako buku kanabiabia iboadu ono kamadauraki-lo ka kalako be Nanaranga kalongori. Buku ngae nge eoa bokana ikarakara. Be tago oabububu-ba be malama tagongana-lo ka kalako. Ki tago ura be zim bibia-lo ka kalako. 19Ki tauru malonga kanabiabia, ki malonga kanabiabia ipilepile be kalongo. Tago-la. Bong tubuda malonga ngae dilongori nge taburidi dira-tina be diakoro malonga ngae moaki sesu kaba dilongori. 20Maka ma malonga ngae nge pile kaiboangdia-tina bokai inanga, “Ngado kata ka buku ngaenao igadudu nge patu oti unia ngapura be ngamate.” Nge ono takaua tamoata moakina-tina teke buku ngae isaringai. 21Bong ngaradia-lo nge kaba ngaradi matakura odio dieno be moarunga nge taburidi dira-tina. Bokai ka Moses bokai ipile, “Taburigu ira-tina be reresabu tagona-tina uia.”

22Ata kam ambe buku biabia ara Zaion-lo ka kalako. Kam nge Ierusalem lang anua-lo ieno-lo ka kalako. Ierusalem ngara nge Nanaranga moauriuri-la isukoaki anua biabia ne. Be nge makara ka ‘tausen-tausen enzel’ kapurakadi. 23Makara ka Nanaranga tamoata be aine ne moarunga diekapotaki be disoaki. Di ka natu-moane lalabatuka, be aradi lang anua-lo geretadi dipura. Kam ambe Nanaranga maka tamoata be aine moarunga giriki nedi ililiti-lo ka kapura. Be makara ka tamoata be aine maka Nanaranga ambe iemakidi be diado be diado-tina nge disoaki. 24Makara ka Iesus kapurakani. Iesus ka taoa oauoau iemaki be ngaia-la ka kita moatubu neda idokidoki, be tamoata be Nanaranga marada isoaki, be Nanaranga malipi ne kita-lo iememaki. Be makara ka Kristus daraka dikilaulau be ono Nanaranga ilo ngataga-kaming be ngaduma-kaming kana. Kristus daraka ngaedi nge tago Abel daraka bokana. Maka ma Abel daraka nge lasa dokiadi kana ka dikilaulau.

25Eke! Kaba kamaitaita-tina uia. Kamapipi-tina be kaituka taoa oauoau eruma kasoaki nge Kristus pilenga kamadoki-tina uia. Muri-ming kamananga takana! Bokainatuka mpile be kamakaua: Tubuda toirairadi nge Nanaranga kateka-o be iraradi, ata pilenga tago ditagatagadi. Bokai ka sururu ianiandi. Ata kaituka nge lang anua-lo be irara-kita. Bokaibe pilenga tago katagatagadi nge sururu bibia-tina ka ngang-kaming kana. Tagona-tina iboadu ngabaraunaki-kaming! 26Toira tubuda bong nedia-lo nge malongana-ba ane ka ipilepile be kateka imoarikerike. Ata kaituka

nge moimoi be bokai ipile, “Kodeka kaba kateka memaki be ngamoarike kana. Ata tago kateka-la ka ngamoarike kana. Nge kodeka nge lang makatabala ieno nge ngamoarike kana.” 27Pile “kaba” kana ipile nge labu bokai: Kana moarunga maka Nanaranga iemaki rikeadi dipura be digalalai nge rokakadi dapura kana. Bokai masa kana maka rikeadi dipura be tago digalalai nge daeno-la.

28Kita nge kaba ono Nanaranga ngatanepoa kana tago moarikerike-lo ka talako kana. Bokaibe marou ne tadokidoki-ba iang-kita nge tadokimatedi be tasuitaki. Be sakuli ane be taburi-ra be muaka bibia-lo be Nanaranga tarakerakeaki. 29Kam kakaua-doi, Nanaranga neda nge sosodabu ikarakara be ipapanana bokana. Rakana aro ieno nge ngabulai be ngaleua-la be kana!

Mangmang Alalaurituka

13 1Neming-la taritokatoka bokana kamaerereretaki. 2Be tamoata akerengadi kamadokidokidi be kamadoadorakidi. Tamoata alu ambe ‘enzel’ ka didokidi be diadorakidi, ata tago dikaua nge ‘enzel’ ka diadorakidi. 3Ruanga-ming uaura-lo disoaki nge moaki ilo-ming dileuatakidi. Moatubu nedi kamabazibazidi, suri neming-la be uaura-lo kasoaki bokana. Be ruanga-ming maka tamoata takadi moatubu dianiandi nge moatubu nedi kamabazibazi-budu, suri neming-la be moatubu ngaedia-lo kasoaki bokana.

4Mara-ming nge roti mata nge muaka bibia-tina ono daeneno. Rotiroti moakina-tina aine ki moane takaia diaru dieno-buduru. Moaki be moaki-tina. Roana-la diaru ka daeneno-buduru, bakara Nanaranga masa ngataguraki be rotiroti nangata aine ki moane takaia diaru dieno-buduru ki tamoata naita pogiza-ramo mata iememaki nge giriki ne ngaliliti be sururu bibia-tina ngani kana.

5Kana takaia kamasibosibongaki kana nge bokai: moaki ‘mone’ kokoko dokiadi kana be kamoatangtang. Bokaibe rakana ienoniko nge bokai gopile, “Kana ngae iboadu-na. Bakara ka kaba kokoko-la be mrere?” Maka ma Nanaranga bokai ipile,

> “Tagona-tina mperekiko. Tagona-tina iboadu mperekiko be tauba-nao bokana gosoaki.” (Diut 31:6)

6Bokai ka ngau urere kaiboang ane be bokai kamapile,

> “Tanepoa nge dumaduma negu. Tago iboadu taburigu ngara. Tamoata tago teke iboadu ba ngabasaka.” (Sam 118:6)

7Tamoata bibia matamata dipura be Nanaranga pilenga dieluaki be dimuamua-kaming nge ilo-ming dandi. Baituka disukoaki nibe dimate-ba nge soakingadi moaki ilo-ming dileuataki. Be lama uniangadi Kristus-lo nge kamatoatoaki. 8Maka ma Iesus tago itabulibuli. Suri tekena-la ka isukoaki. Toira tubuda bong nedia-lo be isoaki, be bong ngaedia-lo isi isukoaki be alauri masa suri tekena-la ngasukoaki.

9 Sule takadia-ba nge moaki iloming-lo kanangananga be dibagabaga-
kaming be ono zala iauia kalingo katara-pakapakai. Nge iuia Nanaranga
marou ne tadokidoki-ba ka ilo-ming ere-moarungadi be daka-kaidi,
moaki kangkang ono tabanga ka ilo-ming diaka-kaidi. Maka ma
kangkang bokainaina nge kalingodi tagotago. 10 Bokaibe kita bagi neda
ono tabataba emakadi dipurapura nge takaiana-ba. Maka ma tamoata
bagi ngaena-lo dimalipilipi nge tago iboadu kana teke bagi ngaenao ieno
nge dakang.

11 Tamoata biabia maka moarunga ara-dio be Nanaranga itabatabai
nge ngado darakadi idokidoki be ilakolako bazarua ege ono Nanaranga
isukoaki kanana-lo be dara itabatabangaki be ono muzigoala rokakadi
dipurapura. Ata ngado kusidi be tapoudi nge eluku anua zage-o be buladi
dipurapura. 12 Be bokainatuka-la, Iesus nge eluku anua zage-o ka sururu
idoki be ono daraka ane be ungguma ne iemakidi be Nanaranga-lo diado,
be ngai bokana dipura. 13 Aria, kamatui be eluku anua zage-o talako be
Iesus aka-maiaia ipura be maia ngaedi ibazidi bokana tabazidi. 14 Bakara,
kam anua neming nem-kueno ieneno tago teke makare kateka ngaenao
ieno. Tago. Kam nge anua nem-kueno ieneno alauri ngapura kana nge ka
kalelelei.

15 Bokaibe bong moarunga nge Iesus ara-nao be rakeaka bibia
tabataba bokana Nanaranga taniani. Tabataba bokainaina nge aoa uia-
lo ka dipusikasika be ono Nanaranga ara mangata nangaia ipurapura.
16 Izamaizama ruanga-ming muzi uia kamaememakidi, be kana neming
ane be kamaedudumai, bakara tabataba bokainaina ka Nanaranga
dilo-uiauiai.

17 Tamoata neming bibia pilengadi kamalongolongo be erumadi
kamasukoaki. Di ka bong moarunga diadoadoraki-kaming be aurukadia-
lo kasukoaki be ono Kristus pilenga katagatagadi. Maka ma, alauri nge di
ka baituka basaka-ming dipura nge Kristus darai kana. Kamalolongoridi
masa malipi nedi ngaedi nge suri-uia-lo be daememaki. Tago
kalolongoridi masa ilodi dakoto. Ilodi dikoto nge ilo-koto ngaedi tago
iboadu daduma-kaming.

18 Keka kirere keka kanabe Nanaranga kamaraboraboia-la. Keka
kikaua-tina iloma sikitadi moarunga nge diuia-tina. Maka ma keka
kirere-tina Nanaranga-la rerengana-lo gasukoaki.

19 Ngau uakoro-kaming ngau kanabe Nanaranga kamaraboraboi be
masa oaikiki-la be kaba kam-lo mumule.

20 Nanaranga ka ilo-uia labu. Be ngai ka dara ono taoa nem-kueno
ieneno emaka ipura ane be Tanepoa neda Iesus mate-lo be imarangaki.
Iesus ka ‘sipisipi’ akolakola biabia be ngai ka ‘sipisipi’ imuamuadi.
21 Bokaibe Nanaranga ngae masa kana moarunga ono rerenga
kamatagatagadi kana nge ngang-kaming. Be kana irerere taememakini

kana nge Iesus ara-nao be iloda-lo ngamalipitaki. Be Iesus Kristus masa rakeaka nem-kueno dieneno nge bokaina-la taniani. Moimoi.

Rabuaka Pile

22 Taritokagu, ngau bokainatuka miakoro-kaming kana: Pilengagu ono uakakai-kaming nge iloming-lo kamananga, bakara pile makare ugere ngaedi nge tago disalaga-tina.

23 Taritokada Timoti ambe uaura-lo be rubetaka ipura. Makare ipura-marakai masa mtagai be makara gapuraru be mte-kaming.

24 Suri-uia negu tamoata neming bibia be Nanaranga tamoata be aine ne makara disoaki nge kamandi.

Taritokada moarunga Itali kaba-lo nge suri-uia nedi dinanga-kaming.

25 Nanaranga iboadu marou ne tadokidoki-ba ngang-kaming.

ZEMS

1 1 Ngau Zems, Nanaranga malipilipi kana be Tanepoa Iesus Kristus
malipilipi kana ka ugere.
Be nge kam Iuda bagi kulemoa-be-rua Nanaranga tamoata be aine ne
ege-ege kateka-o Ungguma Takadi maradi kasoaki ka ugere-kaming. Suri-
uia negu uang-kaming.

Toitoi Dokiadi

2 Taritokagu negu, toitoi bakarairai kaoa ka kadokidoki nge suri-ming
dauiauia-ba. 3 Maka ma, kam kakaua bong Iesus Kristus lama kaunani
be toitoi kadokidoki nge ambe kaiboang kadoki-doi be iboadu toitoi
bokainaina kamauasadi be kamabalaki. 4 Kakaiboang be izamaizama
kakaikai-la be toitoi kauasa-uasadi be kababalaki be tago sesu dibalaki-
kaming masa kamamalai uia be adoado-tina kamasoaki, be Nanaranga
muzinga nge kam-lo ere-moarungadi be daeno, be kana moarunga-lo nge
kamaboadu-tina.

Kaua Uia Dokiadi

5 Tago kakaua baituka Nanaranga rerengana-lo kamasukoaki kana nge
Nanaranga kamasinaui. Maka ma Nanaranga kana tago ikapangapangadi
bong sinauia ipurapura ngae. Bakara, ngai tago iboadu tamoata giriki ne
ngaita be ngapile, “Uo, ngai giriki pupuraki,” ngena kana tago teke ngani.
Ngania-la be kana! 6 Ata bong kasinaunau nge moaki ilo-ming diruarua
be kasinaunau. Lama kamaunia-uia be kamasinau. Tamoata ilo iruarua
be isinaunau nge makasi-sing dang-sing kata. 7 Tamoata bokainaina nge
moaki ilo ipileni Tanepoa masa kana teke ngani. 8 Tago-la. Tamoata
bokainaina nge ilo ruarua kata. Bokaibe ilo tago itekenanai. Rerenga
dikoko-ramo.

Tamoata Kana Ne Kokoko Be Tamoata Kana Ne Tagotago

9 Tamoata Kristus lama iunani kana ne tagotago nge suri dauiani,
bakara Nanaranga ikaua tamoata ngae nge ngai natuna-tina. 10 Ata
tamoata kana ne kokoko bokai ikaua Tanepoa mata-nao kana ne

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kokotangadi kana-ba nge suri dauia. Maka ma, tamoata kana ne kokoko masa moare bokana ngamarango be ngaleua. 11 Amari ngarake masa ngaragogo-tina be moare ngamoamoapoatoki be ngamarango, be robu masa dasapasi be kulanga ne masa daleua-doi. Tamoata kana ne kokoko masa malipi ne ngaememaki-la be moare bokana ngamarango be ngaleua.

Toitoi Labudi

12 Tamoata naita ikaiboang be toitoi moarunga-lo moatubu ibazibazidi nge suri dauia. Nge bakara ka bokai upile? Maka ma toitoi moarunga iuasadi masa Nanaranga ngataguraki be lumaluma biabia-tina ngani. Lumaluma ngae nge bokai: Nanaranga ambe moimoibe ipile tamoata naita Nanaranga irereretaki masa ono moauringa nem-kueno ieneno nge ngani. 13 Ata bong tamoata teke toitoi bokainaina tekedi dipurani be muzigoala iemaki nge moaki bokai ipile, “Nanaranga ka itoia be muzigoala ngae uemaki.” Moaki-tina. Maka ma, muzigoala tago iboadu Nanaranga ngatoi. Be Nanaranga tago iboadu tamoata teke ngatoi be muzigoala ngaemaki. Tago-la. 14 Tamoata teke-teke ka ilodi rerengadi direrepekidi be sausau-lo dilakulakuakidi kusidi rerengadi dimamabuaki. 15 Be alauri kusidi rerengadi tagadi mata ngalaba be muzigoala nganekiaki. Be muzigoala ngalaba be mate nganekiaki.

16 Taritokagu uia, bolesa-ming dapura takana! 17 Lumaluma uia be kana adoadodi nge lang anua-lo ka dipurapura. Malama moarunga Tamadi ka lumaluma be kana uia ngaedi inegenege. Ngai tago anunukada amari ngaemaki be dasalaga be kaba ngaemaki be datukura bokana, isalagalaga be itukurakura. Tago-la. Nanaranga tago iboadu ngarepeki-kita be muzigoala taemaki. 18 Maka ma ne rerengana-lo ka pile moimoi be kalingo ane be ipuraki-kita be natu tapura. Bokaibe kana moarunga iemaki maradi nge kita ka natu labalabatuka.

Pile Uia Talongori Be Tatagai

19 Aburogu taritokagu, ilo-ming kauakaua! Pile moarunga nge oaikiki-la be kamalongolongo uia, ata moaki oaikiki-la be kakatukatu, be moaki oaikiki-la be nama-ming dirara. 20 Maka ma tamoata nama ratinga nge tago Nanaranga rerenga-lo, be tago iboadu soaki adoado ngadoki. 21 Bokaibe mata neming goalakadi be muzinga-ming moangarurudi nge kamarokaki-tina. Be Nanaranga-la rerenga kamatagatagadi be pile iloming-lo inanga nge kamadokimatedia-tina uia. Maka ma pilenga iloming-lo inanga ka diboadu dauketi-kaming be damuleaki-kaming.

22 Nanaranga pilenga moaki kalongolongo-ba. Kamadoki be kamatagatagadi! Kalongolongo-ba, be tago katagatagadi nge neming ka kabobolesi-kaming. 23 Tamoata naita pile ngaedi ilongolongo-ba be

tago itagatagadi nge suri ne anunuka dang-lo ngateate bokana. 24 Ne lili
ngaita be ngalale ngena oaikiki-la be tea bakarairai nge ngailo-leuataki.
25 Ata tamoata naita Kristus Pile Uia ne lama iunani, be tago irokaki be
itagatagaia-la, be pile ilongo itagatagadia-la masa kana moarunga-lo
Nanaranga ngamaroui.

26 Naita mara-ming ilo ipileni ngai Kristen kata, ata meme tago
isingarangarai be ramoramo ipilepile nge nena-la ka ibolebolesi. Bokaibe
Kristen ne ngae nge kana-ba. 27 Kristen mata Tamada Nanaranga ipile
moimoi be adoadodi be girikidi tagotago nge bokai: Natu gadagadadi
be aine narenare nge dumadi dapurapura be moatubu nedi tabazibazi-
budu. Be takaia bokai: Kateka ngae mata ne moaki iloda-lo dilako be
digoalangaki-kita. Adoado-la tasukoaki.

Tamoata Moarunga Suridi Tekedi Bokana Kamababasakidi

2 1 Taritokagu negu, kam Tanepoa neda Iesus Kristus lama kaunani.
Ngai ka Tanepoa be kaiboang be malama ne otioti. Bokaibe
tamoata takadi moaki kusidia-ba atabalangadi kaitaita be muzi
bakarairai kababasakidi. Tamoata moarunga suridi tekedia-doi bokana
kamababasakidi. 2 Bokainatuka mtonanga be kamakaua: Tamoata rua
kaba odio karaborabo kanana-lo dipuraru. Takaia ngazing ne uia inanga
be kabona-lo nge bokiboki ne 'gol' oti ememaki inanganangai be ipura.
Takaia nge kusi ne masaredi inangananga be ipura. 3 Kodeka tamoata
ngazing uia inangananga nge kamuaki be bokai karai, "Kaba ono
soakinga uia ngaedi godoki," ata tamoata takaia kana ne tagotago bokai
karai, "Makene gotuitui," ki "Maka kateka-o aegu-lo gosoakiria." 4 Bokai
kamuzi nge ambe muzi goalaka ka kaemaki be tamoata kanegedi. Muzi
bokainaina katagadi be tamoata kanegedi nge muzi goalakadi ilo-ming
diandi ka bokai kamuzi.

5 Taritokagu negu, kamalongo uia! Tamoata maka kateka-o tamoata
be aine takadi matadio kana nedi tagotago, ata lama diuni nge ambe
Nanaranga mata-nao kana nedi kokoko-tina. Nanaranga ka nena-la
be inangadi be di ambe lama uniangadia-lo ka kana nedi kokoko-tina.
Nanaranga toira be moimoi be bokai ipile, "Tamoata naita irerereretaka
masa anua negu ono mtanepoa kana ngadoki be nganemi." 6 Ata
kam ambe tamoata kana nedi tagotago karadi be ae-ming babadia-lo
disoakiria. Bokaibe ambe kabalakidi be kagoalangakidi. Rangguma ka
moatubu dianiang-kaming be dibagabaga-kaming be giriki adoadoraki
arodi dituituiraki-kaming? Tamoata kana nedi kokoko ka bokai
dibabasaki-kaming! 7 Di ka Iesus ara dibibiraki be dipile ngai tago
Kristus.

8 Nanaranga mata ne teke bokainatuka 'Buku' nena-lo ieno, "Tamoata
takadi gorerereretakidi nem-la kurerereretakiko bokana." Nanaranga mata

ne ngae anua nena-lonalona katagatagai nge muzi iauia ka kaememaki.
9 Tamoata moarunga nge suridi tekedia-doi bokana kamababasakidi.
Bokaibe tamoata kusidia-ba kaitaita be kadoadorakidi nge ambe
muzigoala ka kaemaki. Bokaibe Moses Mata ne ambe moatubu omingo
dinangalako be dipile kam mata uia gagamang. 10 Tamoata naita Moses
Mata ne kili teke igamani nge ere-moarungadi be igamang-doi! 11 Maka
ma kita takaua Nanaranga-ma maka bokai ipile, "Roti moaki kugamani
be aine ki moane takaia kamru kaeno-buduru," nge ka bokai ipile,
"Tamoata takaia moaki kumoatei!" Bokaibe roti tago kugamani, ata
tamoata takaia kumoatei nge kaiko ambe mata uia gagamang.
12 Bokainatuka kamapilepile be kamasukoaki: Muzigoala uaura nena-
lo tasoaki be Pile Uia irubetaki-kita. Bokaibe Pile Uia ono rubetaka ka
ngaliliti-kita be giriki neda ngadoraki kana. 13 Tamoata naita tamoata
takadi tago sesu ilo itagadi masa bong Nanaranga aro ngatui kananao
nge Nanaranga tago sesu tamoata bokainaina ilo ngatagai kana. Ata kam
tamoata takadi ilo-ming ditagatagadi masa bong Nanaranga aro kamatui
be giriki neming ngaliliti kana nge masa ilo ngataga-kaming.

Lama Unianga-ming Dado

14 Taritokagu negu, tamoata teke ipile ngai Kristus lama iunani,
ata muzinga tago diuia nge lama unianga ngaedi nge kana-ba. Lama
unianga bokainaina iboadu ono ne ngauketi be ngamuleaki ki tago?
Tago be tago-soasoa! 15 Bokainatuka mtonanga be kamakaua: Taritoka-
ming teke ki marau-ming teke mara-ming kusi okoko ne tago kokoko
be kangkang kana tago, 16 be teke mara-ming itaguraki be bokai irai,
"Ilo-uia ngaenoniko be goalale. Goalale be kusi nem gonanga be ono
madidi gorokaki. Be gomoanako be godoli." Pile ngaedi irai, ata kana ono
ngadumai be ne iauia ngasoaki kana nge tago iani. Bokai nge pile ngaedi
masa baituka be dadumai? 17 Lama unianga-ming nge bokainatuka-la ka
dieno. Lama kauni, ata muzi uia tago kaememaki nge lama unianga-ming
ngaedi nge ambe dimate bokana.
18 Ata tekem masa bokai gopile, "Kaiko lama kuni, ata ngau muzi uia
uememaki." Bokai kupile nge ngau bokai utegiko: Aria, lama uniangam
tago muzi uia ane be kuememaki goitikina! Be ngau masa muzi uia
uememaki ane be lama uniangagu mitikiniko. 19 Kam lama kauni
Nanaranga tekena-la isoaki ki tago? Lama bokainatuka kauni nge iuia-
tina! Satang ungguma ne zaiza bokai dikaua Nanaranga tekena-la. Be
bong bokai dilongolongo nge reresabu tagona-tina diuiauia. 20 Ngaongao-
ming! Lama unianga-ming nge tago bokai! Maka ma Satang nge
Nanaranga erekei ne! Karere nge mitiking-kaming lama kauni, ata muzi
uia tago kaememaki nge kana-ba? 21 Toira tubuda Abaram itaguraki be
natu Aisak idoki be bagi ono tabangao be itabangaki. Bokai imuzi nge

rangaka ipura ne muzinga itagadi ka Nanaranga mata-nao iado. 22 Kaba
kaita ki tago? Nge lama unianga be muzi uia emakingai nge dimalipi-
budu. Tago lama-la iuni ki muzi-la uia ka iemaki. Tago! Muzi uia iemaki
ka Nanaranga mata-nao lama unianga diado. 23 Bokaibe Nanaranga
'Buku' ne pilenga ngaedi iemaki be dikalingo, "Abaram Nanaranga lama
iunani. Bokai ka lama unianga ngaedio be Nanaranga idoki be irangaki
ngai mata-nao iado." Be nge bokai ka Nanaranga ruanga ipura. 24 Kodeka
kaba kaita? Nanaranga mata-nao goado kana nge muzi uia goememaki
be. Tago lama-la gouni ka masa Nanaranga mata-nao goado.
25 Kaba tonanga takaia memaki: Aine pogizagiza ara Reab nge
bokainatuka-la. Muzinganaba-lo ka Nanaranga mata-nao iado. Ngai
itaguraki be Israel oazike-pali nedi idokidialako pera kanana-lo be
idumadi be zala takaia ditagai be diratu. Moimoi ngai muzinga tago
uia, ata muzinga ngaedia-lo ka Nanaranga mata-nao iado. 26 Bokaibe
tamoatam mariabaka tagotago nge ambe imate. Bokainatuka-la, lama
kuni, ata muzi uia tago kuememaki nge ambe kumate.

Memeda Singaradi

3 1 Taritokagu negu, mara-ming nge moaki kokoko-tina ditaguraki
be tamoata be aine takadi disulesuledi. Kita takaua alauri masa
Nanaranga ngataguraki be tamoata maka tamoata be aine takadi
disulesuledi nge ngalilitidia-tina uia kana. Tamoata-ramo masa muku
ngabaraunakidi kana, ata tamoata rangguma tamoata be aine takadi
disulesuledi nge tagona-tina muku ngabaraunakidi kana. Ngalilitidia-tina
uia kana. 2 Kita moarunga muzi kokoko tarokapakapakadi. Ata tamoata
naita pile adoadodia-la ipilepile be pile ne tago teke irokapakapakai
nge iado-tina be nena-la iboadu ne tamoata ngasingarangarai.
3 Bokai mtonanga be kamakaua: Kai-buru mukudi ka 'osi' aoadia-lo
tananganangalako be ono taememakidi be dilolongori-kita be rerengada-
lo inanga talakuakidi kana nge dalako. 4 Kati rebareba ilo-ming dandi.
Dilabaguda-tina, be oasa kaiboangdi ka kati ngaedi dipapananuaki,
ata singara nedi nge mukumukudi. Be singara mukumukudi ngaedi
ka disingarangara be tamoata singarangara nge rerengadia-lo kati
dilakulakuaki. 5 Memeda nge bokainaina. Kana-ra mukumuku, ata iboadu
kana kanatina-bibia ngarangaki be ono nena-la ngaraketukai.

Ilo-ming kamalelenaki! Eoa karanga nge mukuna-tina teke, ata iboadu
singaba biabia ngabulai be ngaleua! 6 Memeda nge eoa bokana. Muzi
goalakadi kokoko-tina memeda-lo dieno. Tamoatada ere-moarungadi
maradia-tina ka ieno be muzi goalakadi ege-ege tamoatada-lo
ilakulakuaki. Memeda ka eoa ragogodi iloda-lo dimarangrangaki be
ono soakingada be alalengada diaka-goalagoaladi. Eoa bokainaina nge
kaba eoa tago matemate-lo ka dipurapura. 7 Tamoata diboadu ngado

kabukabu, moata be oakei be ika makasi-lo dadoki be dakotodi be daka-moarudi. Be isi didokidokidi be diaka-moarumoarudia-la. 8 Ata tago teke iboadu memeda ngakotodi be ngaka-moarudi. Tago teke iboadu. Maka ma memeda-lo nge muzi goalakadi dikauri be tago teke iboadu ngaka-moarudi. Memeda diboadu zere bokana tamoata takadi daumoatedi. 9 Memeda ane ka Tanepoa neda be Tamada taperuperui. Be memeda-la ngaedi ane ka tamoata takadi tangesungesuakidi. Tamoata ruangada-ma maka Nanaranga ne zoka-nalo iemakidi ka tangesungesuakidi! 10 Aoa-da tekedia-lo ka Nanaranga tarakerakeaki be aoa-da tekedia-lo ka tamoata takadi tangesungesuakidi. Taritokagu negu, moakina-tina bokai kamuzimuzi! 11 Dang-kesua tekena-lo tago iboadu dang monamona be dang kapisa dapusikasika. Tago-tina. 12 Taritokagu negu, bang tago iboadu kangari ngapuraki, be kangari tago iboadu bang ngapuraki. Bokaina-la, dang-tu tago iboadu dang-auta ngapuraki.

Kaua Uia Labudi

13 Tamoata teke mara-ming baituka Nanaranga rerengana-lo kamasukoaki kana labudi ikauataki isoaki ki tago? Isoaki nge ono ne mangata nganangai kana nge soakinga uia-la ngasukoaki. Muzinga irakingadi bokainatuka ngababasaki: Kaua uia-lo be nena-la ngabalabalaki. 14 Ata iloming-lo mangazi mata, kapisa mata be neminga-la ilo-ming dianiang-kaming mata dikauri nge moaki neming kauanga-ming karakeaki. Moaki-tina. Be moaki kaboli be kapile kam kauakaua. 15 Kaua malaidi bokainaina nge tago lang anua-lo ka dibala. Nge kateka kaua ne kaoa. Bokaibe kaua ngaedi nge Satang-lo ka dipura be Nanaranga dierekei. 16 Maka ma mangazi mata be mata ono neming-la ilo-ming dianiang-kaming dieneno kana masa ebulo be eung daeneno-la. Be muzi goalakadi moarunga masa makara daeneno.

17 Ata kaua malaidi Nanaranga-lo dipurapura nge bokainainadi: Matamatana-tina nge giriki tago teke odio dieno. Be alauri nge ilo-uia mata, moarugada mata be ruanga mata odio dieno. Kaua bokainaina nge ilo-taga mata odio dieno be muzi uia dipupuraki. Tago oaikiki-la be tamoata takadi dirarangakidi di tamoata goalakadi, be kaua ngaedi nge memedi tago sasapara! 18 Tamoata anua-uia didokidoki nge ilo-uialo ka anua-uia dokiadi kangkang bokana ditano. Be alauri kangkang kalingodi dipurapura nge muzi uia ka ditatate.

Tamoata Kateka Mata Ireretaki Nge Nanaranga Erekei Ne

4 1 Rakana-tina kata ka eung be emerei muzi mara-ming ipupuraki? Ngena neming ilo-ming ka diememaki-kaming be ilo-ming dimarangrang be ono tamoata-ming rerengadi katagatagadi. 2 Kana kareretaki, ata tago kaboadu kamadoki ngena tamoata takadi

kaumoatemoatedi be kana nedi kadokidoki-ledi. Be kana alu karere-tina be kamadoki kana, ata tago kaboadu ngena kaebulobulo be kaeunung. Kana karerereretaki, ata Nanaranga tago kasinaunaui. Bokai ka kana karerereretaki nge tago kadokidoki. 3 Nanaranga-ra kasinaunaui, ata ilo-ming tago mata adoadodi ditagatagadi be kasinaunau. Maka ma kana kasinaunautaki nge ono tamoata-ming rerengadi kamatagatagadi kana ka Nanaranga kasinaunaui. 4 Kam muzinga-ming nge aine roa ono ngamanainai bokana! Kakaua ki tago kateka ngae karuangami nge ambe Nanaranga kaerekei? Bokaibe, tamoata naita kateka ngae mata ne irerereretaki nge Nanaranga erekei ne. 5 Moaki ilo-ming dipile pile ngaedi Nanaranga 'Buku' nena-lo dieno nge tago kalingodi, "Oli Spirit iloda-lo isoaki nge Nanaranga irere-tina ngaia-la iloda-lo ngasukoaki. Mariaba takaia moaki iloda-lo isukoaki." 6 Ata marou tadokidoki-ba Nanaranga ianiang-kita nge kaba kaiboang nedi dilaba-tina, be iboadu tamoatada rerengadi ngabalaki. Bokai ka pile takadi Nanaranga 'Buku' nena-lo bokai dieno, "Tamoata nedia-la dirakerakedi nge Nanaranga ierekeikeidi. Ata tamoata nedia-la dibabalakidi nge Nanaranga marou ne tadokidoki-ba didokidoki."

7 Bokaibe neming-la kamabalaki-kaming be Nanaranga-la rerenga kamatagatagadi. Satang kamaduateteki masa ngairatu be ngapereki-kaming. 8 Nanaranga saringa kamasadilako masa ngai saringa-ming ngamai. Kam muzigoala ememaki, luma-ming kamasaki! Kam ilo-ming dirua-rua, iloming-lo muzi goalakadi moarunga kamarokaki be ilo-ming kamaka-goazadi! 9 Muzigoala neming lilidio be kamanodo, kamatang be ilo-ming datakoro-tina. Tamoata kaituka-tina kaiaoiao nge muzigoala neming lilidio be iao neming kamarokaki be kamatang. Be kam suri-ming diuiuia nge muzigoala neming lilidio be suri-uia neming kamarokaki be kamanodo. 10 Tanepoa mata-nao neming-la kamabalaki-kaming, be ngai masa ngataguraki be atabala-tina ngananga-kaming.

Taritokam Giriki Ne Moaki Kuliliti

11 Taritokagu negu, neming-la maraming tarito-kaming takadi bokai kamarangakidi takana, "Tamoata ngaradi muzingadi tago diuia." Tamoata naita taritoka isumoagurutaki ki giriki ne ililiti nge Nanaranga pilenga ka isumoagurutaki be ililiti be ipile digoala. Nanaranga pilenga kaliliti be kapile digoala nge kam ambe tago Nanaranga pilenga katagatagadi. Tago-tina. Ambe tamoata giriki adoadoraki kapura be Nanaranga pilenga kaliliti be kapile-ra digoala. 12 Nanaranga-la rube ka mata moarunga ipuraki, be ngaia-la rube ka tamoata giriki nedi ilililiti. Ngaia-la rube ka iboadu tamoata ngauketidi be ngamuleakidi, be ngaia-la rube ka iboadu tamoata ngara-leuadi. Bokaibe kaiko naita kata ka kuboadu tamoata ruangam giriki ne goliliti?

Moaki Nem-la Kuraketukaiko

13 Kodeka kamalongora kam maka bokai kapilepile, “Kaituka ki zama anua
biabia ngaena-lo talako be barasi teke bokana ‘bisinisi’ taemaki be ‘mone’
kokoko-tina taemaki.” 14 Bakara ka bokai kapile? Tago kakaua zama masa
rakana ngapura! Bokaibe soakinga-ming zamazama nge tago kakauataki!
Kam nge kasukasu bokana. Ngapura be mukuna-ba ngaeno be ngaleua-ba.
15 Bokaibe kana zamazama kamarangaki kana nge bokainatuka kamapile,
“Tanepoa irere nge neda uia tasoaki be kana ngaedi ki kana ngaradi taemaki.”
16 Ata kaituka-tina nge bokainatuka ka kasoaki: neming-la karaketukatuka-
kaming be aoa-ming dipalapala be kapilepile kam tamoata uia. Negu rakeagu
mata nge muzi goalakadi. 17 Bokaibe, bokai kamakaua: tamoata naita muzi
uia ikauataki, ata tago itagatagadi nge muzigoala ka iemaki.

Tamoata Kana Nedi Kokoko Sikeng Nedi

5 1 Kodeka, kam tamoata kana neming kokoko, kamalongora! Moatubu
bibia dapura-kaming kana nge kamatangiri be kamanaboakitaki!
2 Kana neming moarunga ambe digoala be dimoapuru, be kusi neming
ambe boaboaziri dikoro be dikang. 3 ‘Gol’ be ‘siliua’ neming ambe
digalalai. Galalai ngaedi ka masa giriki omingo danangalako be masa eoa
bokana damoamoapoatoki-kaming be kamaleua. Kam kana kokoko-tina
bong alalaurituka ngaedia-lo kakabung. 4 Kaba kamaita! Kam tamoata
uma neming-lo dimalipi zazanga nedi tago kandi. Bokaibe zazanga nedi
nge naboakingadi kamalongo! Naboaki nedi ngaedi nge kam ka omingo
dilako! Tamoata uma kanaming-lo kangkang diuaroe naboakingadi
ambe Nanaranga Tanepoa Kaiboangina-tina kungina-lo dilako. 5 Bong
kateka ngaenao kasoaki nge kana irakingadi kadoki be ono suri-ming
diuiauia-tina. Be neming-la kaemaki-kaming be kadabudabu-tina be ono
kakaluka be bong ono Nanaranga giriki omingo nganangalako kana
nge karapurapungi. 6 Kam ambe tamoata girikidi tagotago giriki odio
kanangalako be kaumoatedi. Ata di tago sesu luma-ming dikatu.

Kamaraborabo Be Kamarapurapu

7 Bokai ka, taritokagu negu, ngau bokai mra-kaming kana!
Kamakaingaki-kaming be kamarapurapu nibe Tanepoa-ba kaba ngamule,
tamoata-la uma kana otioti ngakaingaki be uma kana kangkang
ngapuraki kana be ngarapurapu bokana, kamakai be kamarapurapu.
Uma-marau nena-la ikaingaki be irapurapu nge ura bong ka irarapung be
isoaki. 8 Kam bokainatuka-la kamakai be kamarapurapu. Kamasakuli be
kamasoaki! Tanepoa puranga ambe disaringa-tina!

9 Taritokagu negu, moaki neming-la mara-ming ruanga-ming
katototoitakidi. Moaki sesu ba kabasakidi. Tamoata giriki adoadoraki

ambe isaringa! Ngai masa nena-la be giriki bokainaina ngaliliti be ngadoraki. 10 Taritokagu negu, ‘propet’ ilo-ming dandi! Di Tanepoa ara-nao be dipilepile. Tonanga odio kamadoki. Sururu bibia-tina didoki, ata dikai be disoaki-la be Tanepoa pilenga mangata dirangaki. 11 Kam kakaua-doi! Tamoata dikai be moatubu didokidoki-la nge suri-uia kana tarangakidi. Tamoata ara Zob nge ono tonanga kamadoki. Ngai nena-la ikaingaki be sururu bibia idokidoki, ata kita takaua alaurituka nge Tanepoa itaguraki be kana moarunga irere nge iani. Ilo-taga mata be tamoata takadi adorakadi mata nge Tanepoa-lo dikauri-tina.

12 Ata, taritokagu negu, kana biabia-tina ilo-ming daniani kana nge bokai: Moaki lang anua karangaki ki kateka karangaki be pile tago tototo kaemaki. Moaki-tina. “E” kana kapile nge “E”-la kana kamapile. “Tago” kana kapile nge “Tago”-la kana kamapile. Bokai masa Nanaranga tago ngaliliti-kaming be ngagoalangaki-kaming.

Tamoata Adoado Rabo Ne Nge Kaiboangdi

13 Tamoata teke mara-ming giriki tekedi dienoni ki tago? Dienoni nge Nanaranga ngaraboi. Tamoata teke suri diuia ki tago? Suri diuiani nge rang ono Nanaranga rakeaka ipurapura ngamoasi. 14 Taritoka-ming teke mara-ming imore ki tago? Imore nge tamoata bibia ‘sios’-lo dimuamua ngakiladi be Tanepoa ara-nao be daraboni be bureng ane daburengi. 15 Rabo bokainaina lama kauni be karabo masa moremore ngauia. Tanepoa masa moremore ngadoraki be ngamarang. Be muzigoala ne dieno nge ngarokaki-le. 16 Bokaibe, neming-la mara-ming moatubu neming mangata kamararangaki be neming-la mara-ming kamaraborabo-kaming. Bokai masa Nanaranga ngaka-uiaki-kaming. Tamoata adoado rabo ne nge malamakadi dikaiboang-tina be diboadu tamoata takadi dadumadi. 17 Ilaiza nge tamoata-ramo kata, kita bokana. Ata kaikai-tina bokai irabo, “Ura moaki ipura.” Bokaibe barasi toli be kapapa ilodia-lo nge ura tago sesu kateka-o ipura. 18 Kaba irabo nge ura lang-lo ibala be kateka kangkang ipuraki.

19 Taritokagu negu, taritoka-ming teke Nanaranga pilenga kalingodi muri inanga be takaia itaguraki be kaba imuleaki nge 20 ilo-ming bokai kauakaua-la daeno: Tamoata naita tamoata muzigoala ememaki idumai be mata ne goalakadi irokaki nge tamoata ngae mariabaka mate-lo ka imuleaki[a] bokana. Bokai masa Nanaranga ngataguraki be tamoata ngae muzigoala ne kokoko-tina nge ngarokaki-le.

---

[a] **5:20** Nanaranga ipereki be tago mulemule, ata muleaka ipura.

1 PITA

1 1 Ngau Pita, Iesus Kristus ‘apostel’ ne ka ugere. Be nge kam
Nanaranga tamoata be aine ne, nena-la be ne bokana inanga-
kaming, be ege-ege kalako be akerenga-ming bokana Pontus, Galesia,
Kapadosia, Esia be Bitinia kaba-lo kasoaki ka ugere-kaming. 2 Tamada
Nanaranga ka matamata isi kateka tago iemaki be nena-la be inanga-
kaming be inem-kaming be Iesus Kristus kamatagatagai kana. Be Oli
Spirit ka kusi-ming iaka-ratadi be Iesus Kristus daraka ane be iasaki-
kaming be kagoaza.

Nanaranga marou ne tadokidoki-ba be ilo-uia ne iboadu kam-lo
dakauri-tina.

Rapu Moauriuri Ieneno

3 Tanepoa neda Iesus Kristus Nanaranga ne be Tama ara tarakeaki!
Maka ma Nanaranga ilo itagakita-tina. Ilo-taga ne ngaedio ka Iesus
Kristus mate-lo be imarangaki, be ono moauriuri-la soaki oauoau nge
iang-kita. Bokaibe kita nge tasakuli be iloda moarunga ono tanangalako
be tarapurapungi. 4 Be kita ambe aburoda ditungtungra be Nanaranga
marou ne kaniadi kokoko nge tadoki kana be tarapurapu. Marou kaniadi
kokoko nge lang anua-lo inanga-kita be dieno, be tago iboadu dagoala ki
damoapuru ki daleua. 5 Lama kauni bokana ka Nanaranga kaiboang ne
aurukadia-lo kasukoaki, be daoioiaki-kaming nibe bong ono ngauketi-
kaming be ngamuleaki-kaming kana nge dapura. Be kana ngaedi masa
bong manubunga-nao be mangata ngananga.

6 Bokaibe kana ngaedi nge suri-ming dauiataki. Moimoi kaituka-tina
masa uanana tago sasalaga ilo-ming danodo, bakara toitoi kokoko-tina
moatubu nedi kadokidoki. 7 Moatubu kadokidoki nge ono toia-ming
dipurapura lama unianga-ming nge kalingodi ki tago. Lama unianga-
ming ngae nge ‘gol’ zazanga ne iuasadi. ‘Gol’ maka iboadu gamana
ngapura nge eoa-lo bolu bokana moamoara ipurapura be izaraka
ipurapura be ono kaua ngapura nge ‘gol’-tina ki tago. Bokaibe lama
unianga-ming nge ‘gol’-la bokana toia ngapura kana. Bokai masa iboadu
kamakai be toitoi kamadokidoki. Be bong biabia ono Iesus Kristus

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mangata ngapura kananao masa ara-ming rakeakadi dapura, be ara atabalabala-tina kamadoki, be muaka bibia ania-ming dapura. 8 Moimoi Kristus tago kate, ata karerereretaki. Be tagona-ra kate, ata lama kaunani. Bokaibe suri-uia neming dilaba-tina. Suri-uia ngaedi nge dilaba-tina, be tago iboadu aoa-dalo tarangaki. 9 Maka ma kam ambe lama unianga labu ne ka kadokidoki! Lama unianga labu ne nge Nanaranga ngauketi-kaming be ngamuleaki-kaming kana.

10 Toira be ‘propet’ dipile Nanaranga masa lumaluma ne ngang-kaming. Lumaluma ne nge bokai: Nanaranga masa Natu nganepi be ngamate be ono ngauketi-kaming. Bokaibe ‘propet’ toirairadi nge pile ngaedi labudi dilelei-tina uia be dakauatina-uia 11 bong ngatanao masa kana ngaedi dapura, be baituka be dapura. Be toira be Iesus Oli Spirit ne ilodia-lo isoaki ka bong ono Kristus alauri sururu bibia ngadoki be ara bibia ngadoki kana nge isikengkengtaki. 12 Be nge Nanaranga ka ‘propet’ toirairadi mangata bokai iradi malipi diememaki nge tago di kana ka diememaki. Tago! Nge kam tamoata be aine kaituka kasoaki kana ka malipi ngaedi diememaki. Maka ma kam ambe tamoata Pile Uia dieluaki nge aoa-dialo kana ngaedi dirarangaki be kalongo. Oli Spirit lang anua-lo be nepiaria ipura nge kaiboang nena-lo ka Pile Uia ngae ege-ege rangaka ipurapura. Kana-tina ngaedi ka Nanaranga ‘enzel’ ne dalongo be labudi dakauataki kana direre, ata tago.

Tamoata Lama Diuni Baituka Dasukoaki

13 Bokaibe ilo-ming kama-moataungaki be bokainatuka muku kamamuzi: ilo-ming kauakaua be kaba kamaitaita uia. Be ilo-ming ere-moarungadi nge marou kamadoki kanana-lo kamanangalako be kamarapurapu. Marou ngaedi masa bong Iesus Kristus mangata ngapura kananao be kamadoki. 14 Natu-muku pile longolongo bokana Nanaranga pilenga kamalongolongo be kamatagatagadi. Moaki kaba muzinga-ming toirairadia-lo kalako. Moimoi toira nge neming-la karakerakeaki-kaming be muzigoala kaememaki, bakara Nanaranga pilenga tago isi kalongo. 15 Ata nge ambe Nanaranga kusi rata ka ikila-kaming. Bokaibe ngaia-la bokana muzinga-ming moarunga adoado be kusi-ming ratadi kamasukoaki. 16 Nanaranga ‘Buku’ nena-lo bokai dieno, “Ngau kusigu rata. Bokaibe kam kusi-ming ratadi kamasukoaki.”

Baituka Be Nanaranga Izaza-kita

17 Ilo-ming kauakaua: Nanaranga maka Tama-ming kana kakilakilai nge tamoata teke-teke muzingadi itagatagadi be ilililitidi, be suridi tekedi bokana ibabasakidi be giriki nedi ilililiti. Bokaibe makare kateka-o akerenga-ming bokana kasukoaki nge izamaizama kama-matakutakuri be kama-muamuaki. 18 Kam kakaua baituka be zaza-ming dipura be

muleaka-ming dipura. Toira nge tubu-ming mata nedi kalingodi tagotago diang-kaming be katagatagadi, ata Nanaranga ambe izaza-kaming be imuleaki-kaming. Tago kana digoalagoala ‘gol’ ki ‘siliua’ oti ka izaza-kaming be imuleaki-kaming. Tago-tina. 19 Nge Iesus daraka zazadi atabalabala-tina oti ka izaza-kaming be imuleaki-kaming. Iesus daraka nge tabataba ‘sipisipi’ natu goazagoaza-tina bokana, be goala tago teke ono ieno. 20 Kateka isi tago emaka ipura be Nanaranga nena-la be Kristus inangai be ono ngauketi-kaming kana. Bokaibe bong alalaurituka ngaedia-lo nge kam kanabe Kristus mangata nangaia ipura. 21 Maka ma kam nge Kristus ara-nao ka Nanaranga lama kaunani. Be nge Nanaranga ka mate-lo be Kristus imarangaki be ara atabalabala-tina iani. Be bokai ka ilo-ming moarunga Nanaranga-lo kanangalako be karapurapu be ono Nanaranga marou ne moarunga ngang-kita kana.

Taritokada Tarerereretakidi

22 Kam pile moimoi be kalingo katagatagai be ambe ilo-ming kaka-goazadi be giriki tago teke iloming-lo ieno. Be ruanga-ming lama kaunia-budu nge iloming-lo be karerereretakidi. Bokaibe neming-la iloming-lo be kamaererereretaki. 23 Kam ambe kangkang kodeka uma-lo ngadula bokana katabuli be ambe kaba oauoau kadula bokana. Tago kangkang-patu dimoapurupuru-lo ka kadula. Tago. Kam ambe kangkang-patu nem-kueno ieneno-lo ka kadula. Kangkang-patu nem-kueno ieneno nge Nanaranga pilenga. Nanaranga pilenga ngaedia-lo nge ono moauringa ieno be nem-kueno ieneno. 24 Maka ma Nanaranga ‘Buku’ nena-lo bokai dieno,

> “Tamoata moarunga nge siresire bokana. Siresire kulang nedi nge moare nedia-lo ka dieno. Siresire-ma maka imarangorango, be moare dikoalailai be disapasipasi-re!
> 25 Ata Tanepoa pilenga nge nem-kueno dieneno.” (Ais 40:6-8)

Nanaranga pilenga ngaedi nge Pile Uia ngae, be ambe mangata rangaka ipura be kalongo-doi.

Tanepoa Nge Ariri Moauriuri Sukoaki

2 1 Bokaibe muzi neming goalakingadi nge kamarokaki-doi. Moaki kaboliboli, meme-ming moaki disaparapara, moaki kamangazingazi, be moaki pile goalakadi kapilepile. 2 Natu-muku kodeka-ka nekiakadi dipura be ruru direrere bokana, ruru goagoaza giriki tago teke odio dieno Nanaranga Oli Spirit ne inegenegei nge sinuma kamarerere. Ruru bokainaina karerere masa kamalaba be lama uinianga-ming dakaiboang. 3 Maka ma kam ambe Tanepoa ilo irakinga kakani be kakauataki.

4 Tanepoa-lo kamamai! Ngai ka Ariri-moane moauriuri sukoaki. Ngai ka tamoata dipile ariri ngae malipi ne tagotago be disegeaki. Ata

Nanaranga nena-la be ariri ngae inaguraki be ipile iuia-tina. 5 Kam nge
ariri moauriuri sukoaki bokana. Bokaibe kamasumoala be dokia-ming
dapura be ono Oli Spirit pera kana kelia ngapura. Be kam masa kusi-
ming ratadi be pera ngaena-lo Nanaranga tabataba kamaniani. Tabataba
ngaedi nge Oli Spirit odio isoaki be Nanaranga irereretaki. Iesus ara-nao
be tabataba ngaedi Nanaranga kamaniani. 6 Maka ma Nanaranga 'Buku'
nena-lo bokai dieno,

> "Ariri iauia-tina negu-la be unaguraki. Ariri ngae ka pera idoki-kai,
> be ambe Zaion anua-lo unangai. Be tamoata naita lama iunani nge
> tago iboadu ngamaia." (Ais 28:16)

7 Tamoata naita lama kuni nge ilom kauakaua ariri ngae nge zazaia
atabala-tina. Ata tamoata tago lama kuni nge bokai gokaua:

> "Ariri maka pera kelikeli disegeaki ka pera kaiboang ne."
> (Sam 118:22)

8 Kaba Nanaranga 'Buku' nena-lo pile takadi bokai dieno,

> "Ariri ngaenao ka tamoata aedi ditototo. Ariri biabia ngae ka
> tamoata iememakidi be ditapulopulo." (Ais 8:14)

Maka ma Nanaranga pilenga bokai dieno: Iesus-lo ka uketada dapura
kana. Ata tamoata bokainaina tago lama diuni. Bokai ka ditapulopulo.
Bakara, Nanaranga ka nena-la be toira be ipile masa bokai datapulopulo!

Kita Nanaranga Tamoata Be Aine Ne

9 Ata kam nge tamoata be aine maka Nanaranga nena-la be inanga-
kaming, be Anuatanepoa biabia ara-nao be Nanaranga tabataba kaniani.
Kam nge ungguma kusi-ming ratadi, be Nanaranga tamoata be aine ne
kaoa. Inanga-kaming be muzinga uarikadi mangata kamarangaki kana.
Ngai ka malama tagongana-lo kasukoaki be ipasiki-kaming be malama ne
iauia-lo ilakuaki-kaming. 10 Toira nge tamoata-ramoba bokana kasukoaki,
ata kaituka ambe kam Nanaranga tamoata be aine ne kapura. Toira nge
Nanaranga ilo-taga ne tago kakauataki, ata kaituka ambe ilo-taga ne
kadoki.

Nanaranga Malipilipi Kana Bokana Tasukoaki

11 Ruangagu negu, kam nge akerenga-ming be malabong bokana
kateka ngaenao kasoaki. Bokaibe miakoro-kaming kana! Tamoata-ming
rerengadi muzi goalakadi odio dieno nge moaki katagatagadi. Tamoata-
ming rerengadi goalakadi ngaedi ka mariabaka-ming dierekeikeidi
be izamaizama dieunung-budu. 12 Tamoata Nanaranga pilenga tago
ditagatagadi maradi nge muzinga-ming dado-tina, be bong dirangaki-
kaming kam muzi goalakadi kaememaki nge masa muzi uia kaememaki
nge daita. Bokai masa Bong ono Nanaranga ngapura kananao masa
Nanaranga ara darakeaki.

13 Tanepoa kanabe tamoata aradi otioti kateka-o erumadi kamasukoaki be
pilengadi kamatagatagadi. Anuatanepoa bibia pilengadi kamatagatagadi. Di
ka kaiboang ono tanepoanga dienodi. 14 Be tamoata bibia maka anuatanepoa
dinangadi nge pilengadi kamatagatagadi. Anuatanepoa dinangadi be ono
tamoata muzi goalakadi diememaki sururu dandi kana, be tamoata muzi
uia diememaki aradi darakeaki kana. 15 Bokainatuka kamamuzimuzi
kana Nanaranga irere: Muzi uia kamaememaki masa tamoata ngaongaodi
pilengadi pakapaka nge date-kaming be aoa-di kamaono be damoadubulae,
bakara, tago iboadu giriki teke omingo datealako. 16 Moimoi kam ambe
Moses Mata ne muri-ming kananga, be ambe Kristus malipilipi kana.
Bokaibe muzigoala moaki kaememaki be soaki neming ngaedi nge moaki
odio kaduasare be ono muzi neming goalakadi kazumkaki. 17 Tamoata
moarunga kamuamuakidi, be tamoata lama kaunia-budu kamarereretakidi.
Nanaranga kama-matakutakuri, be anuatanepoa kamamuamuaki.

Kristus Tatagai Be Sururu Tadoki

18 Kam tamoata takadi malipilipi kandi nge kamalongo! Bibiadi neming
nge erumadi kamasukoaki be muaka bibia kamaniandi. Moaki tamoata
diuiauia-la be diadoadorakikaming-la ka kamuamuakidi. Moaki. Tamoata
namadi ratadi kamamuamuakidi be. 19 Nanaranga rerengana-lo kasukoaki
be malonga-ba kaleleuai be kakaikai be sururu kadokidoki masa Nanaranga
marou ne bibia-tina kamadoki. 20 Giriki kaemaki be dipaliti-kaming, be
sururu kadoki nge tagona-tina iboadu zazanga uia kamadoki! Ata muzi uia
kaemaki ka sururu-ba kadoki be sururu ngaedi tago kairatudi nge masa
Nanaranga marou ne ngang-kaming! 21 Sururu bokainaina kamadokidoki
kana ka Nanaranga ikila-kaming. Kristus-lo tonanga kamaita. Kam kana ka
sururu bibia idoki. Bokai masa kam maleka kamatagadi.

22 “Kristus muzigoala tago teke iemaki, be boli pile tago teke aoa-nalo
ipusika.” (Ais 53:9)

23 Pile goala oti diebuloni, ata pile tago ikatu. Sururu bibia idoki, ata
tago iebulo be ngaeung kana. Tago-tina. Nena-la idoki be Nanaranga
luma-nao inangai. Maka ma Nanaranga giriki adorakinga nge diado-tina.
24 Kristus nena-la be muzigoala neda ibazidi be kai kapalapala uauau-lo
ilakuaki. Bokai masa muzigoala mata tarokaki be moauriuri tasoaki be
mata adoadodi tatagatagadi. Kristus dipaliti be diuni be poake kusi-nao
dipura. Bokaibe poake ngaedi ka diemaki-kita be kaba tauia. 25 Kam nge
‘sipisipi’ leuadi bokana. Ata ambe ‘sipisipi’ akolakola iauia mariabaka-
ming iakolakoladia-lo kamule.

Rotiroti Sikeng Nedi

3 1 Be bokainatuka-la, aine rotiroti nge roa-ming kamalolongoridi be
erumadi kamasukoaki. Bokai masa alu mara-ming isi Nanaranga

pilenga tago lama diungdi nge date-kaming muzi uia kaememaki be ilodi dabuiri be dataga-kaming. Muzingaming-ba irakingadia-lo masa kamauasadia-mai be Nanaranga pilenga lama daundi. 2 Maka ma masa kaba bokai daita kam muzinga-ming giriki tago teke odio ieno, be muaka mata omingo dieno. 3 Kulanga neming nge moaki kusiming-ba kangazingzingdi be ono mangata kapupuraki. Kulanga-ma bokainaina-re: donga-ming kaleleuaki, ki kusi-ming kangazingzingdi be ono takadi matadi karaperape, ki kusi uarikadi ane kangazingzing. Moaki-tina. 4 Kulanga neming nge ilo-ming sikitadia-lo be darakerake. Kulanga ngaedi nge ilo-ming uia-la daeneno be malielie-ba kana kamaememaki. Kulanga bokainaina nge enongadi salagabulidi. Be nge kulang bokainaina ka Nanaranga mata-nao kalingodi bibia-tina. 5 Aine toirairadi nge bokainatuka-la ka dimuzimuzi. Nedia-la didokidokidi be ilodi moarunga Nanaranga-o dinanganangalako be aine kulanglang dipurapura. Di roadi erumadi disukoaki be pilengadia-ba dilongolongo. 6 Sera nge bokainatuka-la ka imuzimuzi. Roa Abaram pilenga moarunga ilongolongo be biabiadi ne kana ikilakilai. Bokaibe aine rotiroti muzi uia kaememaki be kana tago teke kamatakutakuri nge kam Sera natu.

7 Kam moane rotiroti nge bokai kamakaua roa-ming ainekadi nge mareuadi, tago dikai. Bokaibe muaka ane kamababasakidi. Bokai kamakaua: di masa kam-la bokana Nanaranga lumaluma ne ono moauriuri soakinga nge kamadokia-budu. Bokai kamuzimuzi masa kana tago teke rabo neming zalakadi ngaono.

Iloda Tekedi Be Tasukoaki

8 Pile negu ono mambuaki kana nge bokai mpile kana: Kam moarunga neming-la mara-ming ilo uia-lo be kamasukoaki uia. Taritoka-ming kamarereretakidi be ilo-ming datagatagadi, be neming-la kamababalaki-kaming. 9 Tamoata takadi mata goalakadi diemaki-kaming nge moaki mata goalakadi ane be kakatudi. Dingesuaki-kaming nge moaki kangesuakidi. Moaki-tina. Lasa kamadoki kana nge Nanaranga kamasinaui be marou ne ngandi. Maka ma bong Nanaranga ikila-kaming nge marou ne kamadoki be kamanemdi kana ka ikila-kaming. 10 Bakara, Nanaranga ‘Buku’ ne bokai dipile,

> “Tamoata naita soakinga dauia be bong uia ngaita kana nge moaki
> pile-goala ipilepile be moaki boli-pile ipilepile.
> 11 Mata goalakadi muri ngananga be muzi uia ngaememaki. Ilo ere-
> moarunga zaiza be soaki-uia ngalelei.
> 12 Bakara, Tanepoa mata nge tamoata adoadodia-lanao ka
> inangananga-lako, be kungi nge rabo nedia-lo ibabaraki-lako.
> Ata tamoata mata goalakadi diememaki nge ierekeikeidi.”
> (Sam 34:12-16)

Mata Uia Taememaki Bokana Ka Sururu Tadokidoki

13 Kapipi be mata uia kaememaki nge tago teke iboadu sururu ngang-
kaming. 14 Mata uia kaememaki be sururu bibia kadoki nge suri-ming
dauia. Tamoata moaki teke kamatakuri, ki ilo-ming dibukutaki. 15 Ata
iloming-lo nge Kristus, Tanepoa neming nge kamamuamuaki. Be tamoata
takadi ditaguraki be kana iauia karapurapungi be kasoaki ditegiaki nge
bong moarunga kamakatiuana-uana uia be tegi nedi kamakatukatu.
16 Ata malielie-ba be muaka mata kamatagadi be pilengadi kamakatu.
Ilo-ming adoado-tina daeneno, be bong ara-ming digoalangaki masa
nama-ming tago dara. Bokai masa tamoata diebulo-kaming kaba bokai
daita kam Kristus tagataga ne kaoa be muzi uia kaememaki masa
pilengadi damakaki. 17 Mata uia ka kaememaki be sururu kadoki nge
iuia. Nge Nanaranga rerengana-lo ka kamuzimuzi. Ata mata goalakadi
kaememaki be sururu kadoki nge tagona-tina iuia.

18 Kristus ilo-ming dani. Ngai bong-la teke imate be ono muzigoala
moarunga irokaki-doi. Ngai tamoata iauia-tina, be kam muzigoala
ememaki kana ka imate be ono Nanaranga-lo ilakuaki-kaming. Tamoata
bokana isoaki be umoatea ipura be imate, ata Oli Spirit kaiboang nena-
lo be moauriuri isoaki. 19 Be bong gimoa-lo ieno nge Oli Spirit kaiboang
nena-lo be ialale be tamoata mariabakadi uaura-lo disoaki nge Pile Uia
mangata irangakadi. 20 Tamoata mariabakadi ngaedi nge tamoata maka
Nanaranga pilenga tago ditagadi. Kana ngaedi nge Noa bong nena-lo be
dipura. Bong Noa kati biabia iememaki nge tamoata ngaedi Nanaranga
pilenga muridi dinanga, ata Nanaranga irapungdi be isoaki, tago oaikiki-
la be ba ibasakidi. Tago-la. Ata tamoata tago kokoko ka uketadi dipura
be dang bibia tago iara-leuadi. Tamoata uketadi dipura nge lima-toli-la.
21 Be nge ono kita tonanga tadoki! Bokai kamakaua: dang maka tamoata
ngaedi iuketidi nge kilala neming ono rukua-ming dipura be uketa-ming
dipura bokana. Tago ono zikanga-ming rokakadi kana ka rukua-ming
dipura. Tago. Nge ono kamatamali-kaming be ilo-ming kamaka-goazadi
be iboadu Nanaranga kamakilai kana ka rukua-ming dipura. Iesus
Kristus mate-lo be imarang ka kam uketa-ming be mulea-kaming dipura.
22 Be Iesus Kristus ambe lang anua-lo imulelako be kaba aradi bibiatuka
Nanaranga luma oana-nao isoaki. Be ‘enzel’ moarunga be kaiboang bibia
be kaiboang ono tanepoanga moarunga lang anua-lonalona nge eruma
dieno be ngai atabaladi isoaki.

4 1 Bokaibe Kristus ambe tamoata bokana isoaki be sururu idoki bokana
ngaia-la bokana ilo-ming dalakolako. Ngaia-la ilo bokana kam teke-teke
bokai ilo-ming kamananga, “Muzi uia uememaki bokana ka sururu kusiguo
udokidoki nge ono negu-la mangata unangaia ngau ambe muzigoala usegeaki.”
2 Bokaibe bong makare kateka-o kasukoaki nge moaki tamoata-ming

rerengadi goalakingadi nge katagatagadi. Moaki-tina. Nanaranga-la rerenga kamatagatagadi. 3 Muzi toira kaememaki nge moaki kaba kaememaki. Moimoi toira nge tamoata Nanaranga pilenga tago ditagatagadi bokana kasoaki be uanana sasalaga-tina muzi goalakadi ngaedi kaememaki: Pogiza-ramo mata, muzi goalakadi ono rerenga-ming katagatagadi, dang kakai kasingsing be kaboangboang, mere be boang-ramo, moanako bibia-lo kasukoaki be dang kakai kasingsing, be nanaranga bolingadi ratadi tago kamarakerakeaki kana nge ka karakerakeaki. Ata kaituka ambe muzi goalakadi ngaedi kasegeaki. Ata tamoata Nanaranga pilenga tago ditagatagadi nge direrere-tina muzi goalakadi ngaedi daememaki. 4 Bokai ka bong kaba bokai dita tago kasilidi be muzi goalakadi goala odio dieno tago kaememaki-budu nge dipitilaki-tina. Nge bokai ka ebulo goalakadi omingo dinanganangalako. 5 Ata kana moarunga diemaki masa Nanaranga darangakini. Nanaranga ambe ikaluka be isoaki be tamoata matedi be moauriuri giriki nedi ngaliliti kana. 6 Be nge bokai ka Pile Uia ambe tamoata lama diuni be dimate-lo mangata rangaka ipura.[a] Bokai masa nedi tamoatadia-lo masa tamoata-la takadi bokana giriki nedi lilitadi dapura, ata mariabakadia-lo masa moauriuri dasoaki, Nanaranga-la moauriuri isukoaki bokana.

Nanaranga Lumaluma Ne Negeadi

7 Kana moarunga manubungadi ambe disaringa. Bokaibe ilo-ming kamasingarangaradia-uia be kaba kamaitaita uia, be masa ilo-ming kauakaua be kamaraborabo. 8 Kana moarunga atabaladi nge neming-la kamaerereretaki. Reretaka mata nge muzigoala kokoko-tina irokaki be mata moarunga iuasadi. 9 Reretaka mata-lo be taritoka-ming kamadoadorakidi. Moaki kagulugulungae be kadoadorakidi. 10 Maka ma bokai kamakaua: Kam teke-teke nge Nanaranga lumaluma ne nem-nem be kadoki. Bokaibe lumaluma ngaedi nge kamadoraki-tina uia, be ono tamoata moarunga kamadumadi kana ka Nanaranga iang-kaming. Bokai masa kam Nanaranga malipilipi kana uia be ilo-taga mata tamoata takadi kamaniandi. 11 Tamoata naita Nanaranga pilenga mangata irarangaki nge Nanaranga pilenga mangata ngararangaki. Tamoata naita imalipilipi nge kaiboang Nanaranga iani ane be ngamalipilipi. Bokai masa kana moarunga-lo Iesus Kristus ara-nao be Nanaranga ara rakeaka ngapurapura. Kaiboang be malama be kaiboang ono tanepoanga nge nena-doi, be nem-kueno daeneno. Moimoi.

Kristus Zaiza Be Sururu Tadoki

12 Ruangagu negu, sururu bibia kadokidoki nge moaki kapitilaki, suri kana takaiana-ba kata ka ipurapura-kaming bokana. 13 Suri-ming dauia,

---

[a] **4:6** Grik Pile-lo nge bokainatuka dieno: Nge labu ngaenao ka Pile Uia ambe tamoata be aine ambe dimate nge mangata rangakadiadi ipura.

nge Kristus sururu ne ka ngai zaiza be kadokidoki-budu. Bokai masa
bong kaiboang be malama ne mangata dapura masa suri-uia bibia-tina
kamadoki. 14 Bong Kristus tagataga ne bokana kasoaki be didadamoali-
kaming nge suri-ming dauia. Nge Nanaranga Oli Spirit ne kaiboang be
malama ne otioti kam-lo isoaki ka bokai kamuzimuzi. 15 Moaki tamoata
maka tamoata takadi iumoatemoatedi bokana, ki anako bokana, ki
mata goalakadi ememaki bokana, ki tamoata takadi giriki nedia-lo
nena-la izelezeleka-lako bokana kamuzimuzi. Moaki-tina. Tamoata
bokai imuzimuzi masa sururu ngadoki. Bokaibe kam nge moakina-tina
teke sururu bokai idoki. 16 Ata kaiko Kristen kata be sururu kudoki nge
moaki kumaia. Nanaranga goperui Kristus ara kaiko omo ieno. 17 Bong
ono Nanaranga tamoata moarunga giriki nedi ngaliliti kana ambe
dipura. Nanaranga tamoata be aine ne ka giriki nedi ngalilitituka-mua
kana. Nanaranga giriki lilititanga nge kita-lo ngamarangaki mua be
bokai-bokai be ngalako nibe ngalako tamoata maka Pile Uia ne tago
lama diunani-o ngarokasapa kana. Bokaibe tamoata Nanaranga Pile
Uia ne tago lama diunani nge giriki bibiatina-lo dalako kana. 18 Maka
ma Nanaranga 'Buku' nena-lo bokai dieno, "Tamoata uia uketadi be
muleakadi nge muzi dira-tina. Bokai nge tamoata maka Nanaranga
pilenga tago ditagatagadi be muzigoala diememaki masa baituka
dapura?" Dimakadoma-tina! Maka ma ara-leuadi dapura kana! 19 Bokaibe
tamoata maka Nanaranga rerenga ditagatagadi be sururu didokidoki nge
ilodi moarunga Nanaranga iemakidi kanana-lo danangalako. Maka ma
Nanaranga maka iemakidi nge pilenga tago dilakolako-ba. Iememaki be
dikalingolingo.

Tamoata Bibia 'Sios'-lo Pile Nedi

5 1 Kodeka, tamoata bibia 'sios'-lo miakorodi kana. Ngau negu-la
nge 'sios'-lo biabiadi kata. Negu matagu-lo be Kristus sururu idoki
nge uita. Alauri Nanaranga kaiboang be malama ne mangata dipura
masa kam zaiza kaiboang be malama ngaedi tadoki-budu. Ngau uakoro-
kaming bokainatuka kamamuzimuzi: 2 'Sipisipi' Nanaranga iang-kaming
nge kamakolakoladi be kamaurogurogudi. Moaki ilo-ming kakotokoto
be kaurogurogudi. Moaki-tina. Nanaranga-la rerengana-lo, ilo-ming
dasumoalamoala be 'sipisipi' ngaedi kamaurogurogudi. Moaki zazanga
kana ka malipi ngaedi kaememaki. Moaki. Ilo-ming rerengadiatina-
lo be malipi ngaedi kamaememaki. 3 Moaki bibiadi bokana kasukoaki
be Nanaranga tamoata be aine ne eruma-ming disukoaki. Moaki-tina.
Nanaranga 'sipisipi' ne tonanga omingo dadokidoki be zala uia-lo
kamalakulakuakidi. 4 Bokai masa bong 'sipisipi' Akolakola Biabiadi
nedi ngapura masa zazanga neming ngae kamadoki: nem-kusoaki
kamasukoaki, be Nanaranga malama nena-lo kamasukoaki.

Amuna Pile Nedi

5 Be bokainatuka-la, kam amuna nge kamoang pilengadi moarunga
kamalongolongo be kamatagatagadia-tina uia. Be kam moarunga nge
neming-la kamababalaki-kaming be taritoka-ming erumadi kamasukoaki.
Maka ma Nanaranga 'Buku' ne bokai ipile,

> "Tamoata panganadi patu bokana nge Nanaranga ierekeikeidi, ata
> tamoata nedia-la dibabalakidi nge Nanaranga irerereretakidi."
> (Pro 3:34)

6 Bokaibe neming rerenga-ming kamabalaki be Nanaranga luma
kaiboangdi erumadi kamasukoaki. Bokai masa ne bong ne dapura
kanana-lo be ngadokiteteki-kaming. 7 Ngai ka itete-kaming be
iadoadoraki-kaming. Bokaibe ilo-buku neming moarunga nge luma-nao
kamananga.

8 Ilo-ming kauakaua, be kaba kamaitaita uia! Erekei neming Satang nge
ngam bokana masi boaudi be ege-ege kaba itototo. Tamoata ngakangdi
kana ka ilelеledi. 9 Lama uniangaming-o kamakaiboang be Satang
kamaduateteki. Kam kakaua tarito-kaming moarunga ege-ege kateka-o
nge sururu bokainaina didokidoki be. 10 Ata uanana tago sasalaga
masa sururu ngaedi kamadokidoki, be alauri masa Nanaranga kaba
ngadokikai-kaming be kaiboang kamadoki be kamakai-tina be kaikai-la
kamatuitui. Nanaranga ka marou tadokidoki-ba labudi be ngai ka ikila-
kaming be Kristus zaiza be kaiboang be malama ne nem-kueno dieneno
nge kamadoki kana. 11 Kaiboang ono tanepoanga nge nena-doi be nem-
kueno dieneno! Moimoi.

Pile Alalaurituka

12 Pile tukurangadi ngaedi ugere-kaming nge Sailas idumaia be ugere.
Ngai nge taritokagu iauia-tina. Pile ngaedi nge kalingodi, be Nanaranga
marou ne tadokidoki-ba nge odio dieno. Ngau ambe ukauataki be
mangata ura-kaming. Kamadoki be odio kamakaiboang.

13 'Sios' Babilon anua-lo ieno nge ilo-uia ne inanga-kaming. 'Sios' ngae
ka kam zaiza be Nanaranga inanga-kaming be malipi ne kamaemakini
kana. Be natugu Markus ilo-uia ne inanga-kaming be. 14 Reretaka mata-lo
be tarito-kaming zaiza kamaearoki.

Kam Kristus tamoata be aine ne moarunga nge ilo-uia ngaeno-kaming.

2 PITA

1 1 Ngau Saimon Pita, Iesus Kristus malipilipi kana be ‘apostel’ ne ka
ugere.
Be nge kam tamoata be aine lama unianga nema bokana kadoki ka
kigere-kaming. Lama unianga ngae nge aburoda-tina, be Nanaranga neda
be Uketiketi neda Iesus Kristus muzinga adongadia-lo ka dokia ipurapura.
2 Nanaranga be Tanepoa neda Iesus ambe kakauatakia-tina uia.
Bokaibe marou ne tadokidoki-ba be ilo-uia ne nge iboadu ere-moarungadi
be kam-lo daeno.

Nanaranga Ka Nena-la Be Ikila-kita Be Inanga-kita

3 Nanaranga kaiboang ne ratadi ka kana moarunga diang-kita be
ono moauriuri tasukoaki be Nanaranga-la pilenga tatagatagadi. Be
ono bokai ngamuzi kana nge nena-la be kaua uia iang-kita be ono
takauataki, be nena-la be ikila-kita be kaiboang ne malamakadi otioti
be muzinga irakingadi tadoki kana. 4 Bokainatuka imuzi be lumaluma
bibia zazadi atabalabala-tina moimoi be irangaki-kita nge iang-kita.
Moimoi muzigoala ono iloda dimarangrang nge kateka ngaenao dieno
be digoalagoalangaki-kita. Ata lumaluma uia Nanaranga iang-kita ka
didumaduma-kaming be mata goalakadi maka kateka-o dieno nge
kaililiaki be kairaturatudi. Bokai masa Nanaranga ne tamoata ratinga
kamadoki.
5 Be nge labuna-tina ngaenao ka kamapipi-tina be muzinga-ming
irakingadi kamadoki be lama uniangaming-lo kamabataialako.
Be kauanga-ming bibia kamadoki be muzingaming irakingadia-lo
kamabataialako. 6 Be ilo-ming singaraiadi nge kamadoki be kauanga-
ming bibia-lo kamabataialako. Be sururu ono malainga neming
nge kamadoki be ilo-ming singaraiadia-lo kamabataialako. Kodeka
Nanaranga bokana soakinga-ming nge kamadoki be sururu ono malainga
neming-lo kamabataialako. 7 Be taritoka-ming reretakadi mata nge
kamadoki be Nanaranga bokana soakingaming-lo kamabataialako.
Be reretaka mata nge kamadoki be taritoka-ming reretakadi mata-lo
kamabataialako. 8 Nge muzi malaidi bokainaina ka daeneno-kaming

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kana. Be bibia-la be dieno-kaming masa daduma-kaming be Tanepoa
Iesus Kristus kauatakana-lo nge kauanga-ming malamakadi otioti, be
kauatakana-lo masa kamakalingolingo-la. 9 Ata tamoata naita muzi
malaidi ngaedi tago dienoni nge mata tago diuia be ambe mata-leua
bokana ka isoaki. Bokaibe ambe ilo dileuani Nanaranga ambe muzigoala
ne toirairadi irokakile be ambe igoaza.
10 Taritokagu negu, Nanaranga ambe ikila-kaming, be ambe ne bokana
inanga-kaming. Bokaibe kamakai-tina be kilau ne ngae kamadoki-matei.
Kilau ne ngae kadokimatei masa tago iboadu kamatamong. 11 Bokai masa
alauri Tanepoa be Uketiketi neda Iesus Kristus suri-uia ane be giramo-lo
ngararakilako be ngabagakaming-lako anua ono ngatanepoa kanana-lo.
Anua ono ngatanepoa kana nge nem-kueno ieneno.
12 Moimoi kam ambe kana ngaedi kakauataki, be pile moimoi
be kalingo kadoki be iloming-lo ikaiboang be ieno. Ata ngau masa
izamaizama milo-kauakauakaming-la. 13 Ngau ilogu ipile bokai
umuzimuzi nge iuia: Bong negu iauia kateka ngaenao usoaki nge
mrarakaming-la be ilo-ming marangrangaki-la be ono kana ngaedi ilo-
ming daniandia-la. 14 Ngau ukaua saringatuka masa tamoata-gu ngae
mpereki. Tanepoa neda Iesus Kristus ka nena-la be iraia. 15 Bokai ka
panganagu uzelezeleki be zala teke mtea-kaming be alauri umate masa
ono kana ngaedi urangaki nge ilo-ming daniandia-la.

Kaiboang Be Malama Kristus-lo Teadi Dipura

16 Bong Tanepoa neda Iesus Kristus kaiboang ne be kaba puranga mangata
kirangaki-kaming be kakauataki nge tago nanari-ramo leuakadia-uia dipura
kaoa ane be kira-kaming. Tago-la. Nemai-tina matamai-lo be kaiboang be
malama ne ono tanepoanga kita ka kirangaki-kaming. 17 Keka nemai-tina
sakenao kisoaki be Tama Nanaranga itaguraki be kaiboang malamakadi
otioti iani be ara atabala-tina inangai. Nanaranga kaiboang be malama ne
bibia-lo isoaki be bokainatuka Iesus irangaka-ria be kilongo, “Nge Natugu
urereretakia-tina. Surigu diuiatakia-tina.” 18 Keka nemai-tina malonga
kilongo. Bong ngae nge buku biabia ratanao kisoakibudu be kilongo.
19 Nge labu ngaenao ka keka moimoi be kikaua pile maka ‘propet’
toira be dirangaki nge moimoi be kalingodi. Pilengadi kadoki-matedi
nge iuia-tina, be masa daduma-kaming. Pilengadi nge baratui kaba
oabubudia-lo ngakarakara nibe ngalako anua ngazama be goaizama
iloming-lo ngakautaki bokana. 20 Kana moarunga atabaladi nge ilo-
ming bokainatuka dakauakaua: Tamoata tago teke iboadu nena-ba pile
mumuakadi Nanaranga ‘Buku’ nena-lo dieno nge labudi ngarokapasi.
21 Maka ma pile mumuakadi nge tago teke tamoata rerengadia-lo
ka dipile. Tago-la. Nge Oli Spirit ilodia-lo isoaki ka pile kalingodi
Nanaranga-lo dipurapura nge iraradi be di mangata dirarangaki.

‘Tisa’ Bolingadi Ratadi

2 1 Bokai kamakaua: ‘Propet’ bolingadi ratadi toira Israel tamoata
be aine maradi dipura. Be bokainatuka-la, ‘tisa’ bolingadi ratadi
masa kokoko maraming dapura. Be masa komanga-lo be sule maka
Kristus sulenga dierekeidi nge kokoko dasiliaki be darangaki nge moimoi
be Nanaranga pilenga. Ata kana kana-tina biabia dagoalangaki kana
nge bokai: Bong sule bokainaina dasulesuletaki masa Tanepoa nedia-
tina maka izazadi be imuleakidi nge muridia-tina dinangai. Bokai
damuzimuzi masa oaikiki-tina nedia-la dara-leuadi. 2 Moimoi ‘tisa’
bolingadi ratadi masa nedia-la dara-leuadi. Ata tamoata Kristus lama
diunani kokoko-tina mara-ming masa dataguraki be ‘tisa’ bolingadi
ratadi pilengadi datagadi be mata goalakadi maia odio dieno nge
datagatagadi. Bokai damuzimuzi masa tamoata takadi datedi be bokai
dapile, “Tamoata ngaradi kamatedi! Nge moimoi be Zala kalingo mata ne
adoadodi ka ditagatagadi ki? Bokai dimuzimuzi nge Zala kalingo mata
ne tago diuia!” 3 ‘Tisa’ bolingadi ratadi ngaedi nge kana kokoko nemiadi
direrere be dikapisapisataki-tina. Muzingadi ngaedia-lo masa boli nanari
dara-kaming. Boli nanari darakaming-doi kodeka dakangao-kaming be
dinanari-kaming bokana ‘mone’ be kana takadi oti kamazazadi. Toira-
tina be Nanaranga giriki nedi ngaliliti kana be irapurapu be isoaki.
Bokaibe tamoata ngaedi nge daleua-la be kana! Be kana maka ngara-
leuadi kana nge mata poapoara be isoaki. Tago ieno-soa!

4 Kana alu mrangaki be ono kamakaua Nanaranga ambe ilo itekenanai
be ‘tisa’ bolingadi ratadi ngara-leuadi kana nge bokai: ‘Enzel’ toira
muzigoala diemaki nge Nanaranga tago ilo itagatagadi. Tago-la. Idokidi
be boazinga oabubuka matolidia-lo irokakidialako. Be oarige kaiboangdi
ane iuauridi be makara disukoaki, be Bong ono tamoata moarunga
Nanaranga aro datui be giriki nedi ngaliliti kana nge dirapurapungi.
5 Kana takaia nge bokai: Nanaranga tamoata toirairadi kateka ngaenao
disoaki nge tago ilo itagadi be ibaraunakidi. Tago-la. Itaguraki be dang
be urua bibia iemaki be tamoata be aine moarunga kateka-o pilenga tago
ditagatagadi nge ono iara-leuadi. Noa-la be tamoata be aine lima-rua
takadi ka iuketidi be tago dileua. Be nge Noa ngae ka Nanaranga mata-
nao ado mata nge mangata irangaki. 6 Be kaba kana takaia nge bokai:
Alauri nge Nanaranga itaguraki be Sodom be Gomora igoalangakidi be
eoa ane iara-leuadi be zepu-ba dieno. Bokai imuzi be ono tamoata be
aine takadi tonanga bokai iandi: tamoata naita Nanaranga pilenga tago
itagatagadi masa bokainatuka ngara-leuai. 7 Ata Lot iuketi be tago ileua.
Ngai tamoata adoado. Bokaibe bong Lot tamoata maka mata goalakadi
ditagatagadi be maiangadi odio dimanainai muzingadi ita nge ilo
igoala-tina. 8 Maka ma ngai tamoata adoado ka di maradi isukoaki, be

izamaizama muzingadi goalakingadi ne matana-lo itaita be ne kungina-lo ilongolongo nge ilo isusururu-tina. 9 Bokaibe toitoi bokainaina kaoa ka tamoata Nanaranga pilenga ditagatagadia-lo dipura nge Tanepoa ikaua masa bakara be ngauketidi be tago daleua. Be Tanepoa ikaua masa baituka be tamoata tago adoadodi sururu ngandi, kaituka be ngalako bong biabia ono giriki lilitangao. 10 Sururu bokainaina nge tamoata-ma maka pogiza mata ono rerengadi dimamambuaki be dipilepile Nanaranga kaiboang ne nge kana-ba be muridi dinangananga nge moimoina-la be dadoki kana. Di nedi rerengadia-lo ka disukoaki. Tago direrere naita lang anua-lo ki kateka-o isukoaki nge eruma dasukoaki. Tamoata bokainaina nge sururu bibia-tina dadoki-la be kana.

'Tisa' bolingadi ratadi nge semanadi dipatungaki be rerengadia-ba ka ditagatagadi. Nanaranga dumaduma ne kaiboangdi lang anua-lo disukoaki nge tago dimuamuakidi. Dataguraki raki rukudi dagoalangaki. 11 Bokai kamakaua, 'enzel'-tina ma ka tago bokai dimuzimuzi! Moimoi 'enzel' kaiboangdia-tina, be kaiboang nedi nge 'tisa' bolingadi ratadi ngaedi diuasadi, ata 'enzel' tago sesu dilako be Tanepoa mata-nao be tamoata ngaedi ditunuridi be aradi digoalangaki. Tago-la. 12 'Tisa' bolingadi ratadi muzingadi nge ngado kabukabu bokana. Rakana ilodi diani be daemaki kana nge tago datori. Daemakia-soasoa! Ilodi tago dilelelenaki noko. Tago-la. Be kana tago dikauataki nge ka pile-goala ane diebulobulodi. Bokaibe ngado kabukabu-la bokana, tinadi dinekinekiakidi be dilabalaba nge uauradi dipurapura, kodeka umoateadi dipurapura. Bokaibe tamoata ngaedi masa ngado-la kabukabu bokana ara-leuadi dapura. 13 Be tamoata takadi sururu diandi bokana, sururu bokainaina masa dabagabuiridi be di odio dalako, be di masa sururu dadoki be. Rerengadia-tina nge bokai: Suri-uia nedi bibia ono kusidi rerengadi dimamambuaki nge ariata amari-soasoa daememaki be ono tamoata takadi datetedi. Muzingadi digoala-tina be tagona-tina dimamakaki. Bokaibe mara-ming disukoaki be moanako ono ilo tekenananga neming-lo kasukoaki-budu nge suridi zika muku teke kusi oaoaoa-nao ngaeno bokana. Be muzingadi goalakingadi nge suridi diuiauiataki-tina. 14 Aine moarunga ditetedi nge daeneno-budu-tina kana be dimoatangtang. Muzigoala emakadia-lo nge kilalangadi tago dinangananga. Direrere muzigoala daememaki-la, be tago direre muzi nedi goalakadi nge darokaki. Tago-la. Tamoata lama uniangadia-lo tago dikai-uia nge direrepekidi be sausau-lo dilakulakuakidi be ono muzigoala diememaki. Kana kokoko kaoiadi nge diamang-tina. Bokaibe, ambe Nanaranga ngesuaki ne eruma ka disoaki. 15 Zala adoado ambe dipakai be ambe dileua. Ambe Beo natu ara Balam zalaka ditagai. Balam irererе-tina mata goalakadi ngatagatagadi be ono 'mone' ngadokidoki. 16 Bokai ka muzigoala iememaki be ebuloia ipura. Maka ma 'dongki'-tina ma ne

ka itaguraki be tamoata bokana aoa isapaki be irai be ‘propet’ ngae muzi ne ngaongaodi ngaedi nge irokaki.

17 ‘Tisa’ bolingadi ratadi ngaedi nge dang-kesua baradegadi bokana. Teadi nge ura-zim oasa rokakadi bokana. Bokaibe Nanaranga ambe kaba maka oabubu matolina-tina ieno kana nge ikalukanakadi be ieno. 18 Maka ma nedia-la aradi dirakerakeaki be pile kalingodi tagotago nge dimonamonadia-tina. Be tamoata be aine kodeka-ka mata goalakadi dirokaki be Nanaranga pilenga ditagatagadi nge direrepekidi be sausau nedia-lo dilakulakuakidi. Pogiza mata ono kusidi rerengadi dimamambuaki nge samadi ono konanga bokana dirorokaki be ono tamoata takadi direrepekidi be sausau nedia-lo dilakulakuakidi. 19 ‘Tisa’ bolingadi ratadi ngaedi nge tamoata takadi bokai diraradi, “Iboadu rerengaming-lo kamasukoaki!” Ata di nedia-la nge mata goalakadi ono ara-leuanga nge dududu kana dipura, be tago iboadu dasegeaki. Pile tekedi bokai dieno: Kana kata ka itaguraki be tamoata teke irepeki be rerenga itagatagadi nge tamoata ngae masa kana-la ngae rerenga ngatagatagadi. 20 Tamoata naita Tanepoa neda be Uketiketi neda Iesus Kristus ara-nao be mata goalakadi kateka-onaona irokaki, ata kateka mata kaba diuasa be tamoata ngae dibalaki masa tamoata ngae kodeka ngagoala-tina. Matamata muzigoala iememaki nge mukuna-ba igoala. Ata kaba alauri muzigoala nena-lo ngamule nge kodeka ngagoalaramo-tina kana. 21 Nge bokai nge bai-tina ma ka zala adoado itagai be kaba igunai? Bokai kana nge toira-lana ma isoaki bokana ngasoaki! Zala adoado moaki ikauataki. Tago ikauataki nge iuia, ata nge ambe Nanaranga pilenga ratadi ilongo. Bokaibe tamoata ngae kaba itaguraki be Nanaranga muri igunalako nge tagona-tina iuia. 22 Bokainatuka imuzi nge pile ono tonanga ngaedi nge moimoi be kalingodi, “Keu kaba kulenangana-lo imulelako.” Be takadi bokai, “Boro rukuia ipura, ata kaba kateka-poasa-lo ilako be iasa.”

Tanepoa Masa Saringatuka Ngapura

3 1 Ruangagu negu, nge bong ruaia ka ugere-kaming. ‘Pasi’ negu ruoti ngaediarua-lo nge bokainatuka ilo-ming marangaki kana urere: Nanaranga pilenga adoado-tina ilo-ming daniandi be kamatagatagadia-tina uia. 2 Ngau urere pile maka toira Nanaranga ‘propet’ ne dirangaki nge ilo-ming daniandi. Be sule-pile Tanepoa be Uketiketi neda ipile be ‘apostel’ neming dieluaki nge ilo-ming kauakaua-la. Moaki ilo-ming dileuataki. 3 Pile ngaedi nge bokainatuka kamakaua: Bong alalaurituka ngaedia-lo masa tamoata bolingadi ratadi maraming dapura, be mata nedi goalakadi ono kusidi rerengadi dimamambuaki nge datagatagadi, be masa boli-pile ane be omingo dasamanaganaga. 4 Be masa are-saba pile ane be bokai dapile, “Ek, Tanepoa moimoibe ipile masa ngapura

kana ki? Ak, bokai nge inanga isoaki? Tagona-tina iboadu ngapura! Keka kikaua tama-ma dimate nge isi kateka ilona-lo dieno. Be toira Nanaranga kateka iemaki be imai kaituka nge kana oauoau tago teke ipura. Suridi tekedia-la ka dieneno!" 5 Ata tamoata bolingadi ratadi kana kanabiabia moimoi be ilodi dileuataki nge bokai: Matamatana-tina Nanaranga ipile be lang be kateka dipura. Nanaranga ipile be kateka nge dang-lo ka ipura be dang ane ka emaka ipura. 6 Bokaibe alauri nge dang-la ngae ane ka kateka toiraira nge igamanani. 7 Ata pile-doi tekedia-lo ka Nanaranga ipile be lang be kateka kaituka dieno nge dokimateadi dipura be eoa oti gamanadi dapura kana. Dokimateadi dipura be bong ono giriki lilitanga rapunga ipurapura. Bong ngaena-lo masa tamoata Nanaranga pilenga tago ditagatagadi nge giriki nedi lilitadi dapura be ara-leuadi dapura kana.

8 Ruangagu uia, kana teke biabia ngae nge moaki ilo-ming dileuataki. Tanepoa matana-lo '1,000' barasi salagatikadi nge amari teke salagatika bokana, be amari teke salagatika nge '1,000' barasi salagatikadi bokana. 9 Tanepoa moimoibe ipile masa kaba ngamule, ata mulenga tago dimaraka, tamoata alu ilodi dipile bokana. Moimoi suri kana bokainatuka dilakolako bokana, ata tago. Ngai labu ne iauia-tina bokai ieno: ngai tago irere tamoata teke ara-leuaia ngapura. Ngai irere tamoata muzigoala diememaki moarunga nge ilodi dabuiri be muzigoala nedi darokaki. Bokai ka mulenga uananakadi disalaga.

Lang Be Kateka Masa Damanubu

10 Ata Tanepoa Bong ne biabia masa anako bokana ngapura. Bong ngaranao masa lang makatabala ieno nge lamalama bokana ngagarurui be ngaleua-ba, be kana moarunga makatabala lang-lo dieno masa eoa oti gamanadi dapura. Be kateka be kana moarunga kateka-o nge dapururui be daleua kana. 11 Kana ngaedi moimoi bokainatuka daleua kana, ata kam masa baituka? Bokai nge kaituka be ngalako nge soakinga-ming kamadoraki be dauia-tina be Nanaranga-la rerengana-lo kamasukoaki. 12 Be Bong ne biabia kamarapurapungi be kamapi-tina be kamadumai be oaikiki-tina ngapura. Bong biabia ngaenao ka lang bulaia ngapura be goai lang-lo dieno moamoaradi dapura be dadang-gege kana. 13 Ata kita Nanaranga moimoi be bokainatuka ira-kita be tarapurapungi: Lang oauoau be kateka oauoau masa dapura. Makara ka tamoata adoadodi anua didoki be disoaki.

Kaba Taitaita Uia Be Tanepoa Tarapurapungi

14 Bokaibe, ruangagu negu, ramani Bong biabia ngae karapurapungi nge kamakai-tina be giriki moaki teke omingo ieno, be adoado-ba kamasoaki be Nanaranga mata-nao kamado-tina. Giriki neming

alu Nanaranga-lo dieno nge kamadoraki be ilo uia-lo be ngai zaiza
kamasukoaki-budu. **15** Ilo-ming kauakaua! Tanepoa moimoi be
ilikilikitaki-kaming be irarapung-kaming be ono ngaia-lo kamamule be
ngauketi-kaming kana. Be bokaina-la, Nanaranga ka taritokada-tina iauia
Pol kaua malaidi iani be pile bokainaina igere-kaming. **16** Bong moarunga
igeregere-kaming nge kana-tina ma ngae ka irangarangaki. Kana alu
igere nge labudi tago kauatakadi dipurapura. Tamoata kauangadi
tagotago be tamoata kaingadi tagotago nge pile ngaedi didokidoki be
labudi pasikadi dipakapakadi, Nanaranga 'Buku' ne takadi dibabasaki
bokana. Bokaibe nedia-la masa dara-leuadi.

17 Ata, kam ngau ruangagu nge ambe kana ngae kakauatakia-doi.
Bokaibe kaba kamaitaita uia be neming-la kamasibosibo uia! Tamoata
mata uia digagamang bolingadi darepeki-kaming be kaiboang neming
odio Kristus-lo kasoaki nge kamapereki takana! **18** Kamakai-tina be
Tanepoa neda be Uketiketi neda Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba
nge odio kamalaba be iloming-lo dakauri, be ono kamakauatakia-tina
uia. Bokaibe Kristus ara tarakeaki be atabala-tina tanangai kaituka be
ngalako, be bokaina-la tarakerakeaki! Moimoi.

1 ZON

Pile Ono Moauriuri-la Soaki Ipurapura

1 1 Pile ngaedi gagere-kaming kana nge Pile matamatana-tina be
isoaki rangaka. Pile ngae ka Kristus Iesus. Ngai ka nema kungimai-lo
kilongori be matamai-lo kite be lumama ane be ono kidauraki. Pile ngae ka
ono moauriuri-la soaki ipurapura. 2 Be bong moauriuri soaki ngae mangata
ipuraka-kama nge kite be mangata kirangaki, be kam ambe moauriuri-la
nem-kusoaki isukoaki ngae mangata kirangaka-kaming. Ngai ka Tama
diaru disukoakiru be mangata ipuraka-kama. 3 Kana kita be kilongoraki ka
mangata kirangaki-kaming. Bokai masa kam kamasili-kama be taetekenanai
be Tama be Natu Iesus Kristus zaiza iloda tekedi be tasukoaki-budu. 4 Keka
pile ngaedi kigere-kaming be ono suri-uia neda iloda-lo ngakauri.

Malama-lo Alale

5 Pile ngaedi ka Kristus Iesus-lo kilongo be mangata kira-kaming:
Nanaranga nge malama, be oabubu tago sesu ono ieno. 6 Kita tapile ngaia-
lo tasili be tekeda bokana tasukoaki, ata oabububa-lo takakatutu nge
taboliboli-ba be tago pile kalingodia-lo ka tasukoaki. 7 Ata kita malama-lo
talalale ngaia-la malama-lo isukoaki bokana masa kita neda-la iloda tekedi
be tasukoaki-budu. Bokai masa Natu Iesus Kristus daraka ane be muzigoala
neda-lo tasoaki be ngasaki-kita be tagoaza. 8 Muzigoala tago teke iloda-lo
ieno kana tapile nge neda ka tabolesi-kita be pile kalingodi tago teke iloda-
lo ieno. 9 Ata muzigoala neda Nanaranga tarokapasini masa pilenga moimoi
be ira-kita nge ngatagadi be muzi adoado bokai ngaemaki: Muzigoala neda
ngarokaki be giriki neda moarunga-lo ngasaki-kita be tagoaza. 10 Ata kita
bokai tapile muzigoala tago teke taemaki nge ambe Nanaranga boliboli
tanangani, bakara ngai ipile kita moarunga nge muzigoala taemaki. Bokaibe
pilenga tago teke ilodia-lo ieno.

Kristus Ka Dumaduma Neda

2 1 Natugu negu, bokai ugere-kaming nge ono muzigoala moaki
kamaememaki kana ka ugere. Ata tamoata teke muzigoala iemaki

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nge muri tuitui neda Iesus Kristus isoaki, be masa lilida-o be murida
ngatui be Tama ngakoroi. Iesus Kristus ka Adoadona-tina. 2 Maka
ma Kristus-lo ka muzigoala neda Nanaranga irorokaki. Tago kita-
la muzigoala neda. Tamoata be aine moarunga muzigoala nedi be.
3 Bokaibe Nanaranga pilenga talongolongo be tatagatagadi masa neda-la
lama taung-kita kita ngai takauatakia-uia. 4 Tamoata naita ipile, "Ngau
Nanaranga ukauataki," ata Nanaranga pilenga tago itagatgadi nge
bolinga ratadi be pile moimoi be kalingo tago ilona-lo ieno. 5 Ata tamoata
naita Nanaranga pilenga ilongolongo be itagatagadi nge Nanaranga
reretaka ne ngaia-lo ere-moarunga be ieno. Bokainatuka be masa takaua
kita Nanaranga-lo tasoaki: 6 Tamoata naita ipile ngai Nanaranga-lo isoaki
nge Iesus Kristus-la isukoaki bokana ngasukoaki.

Mata Oauoau

7 Ruangagu negu, nge tago mata oauoau kata ka ugereta-kaming.
Tago. Mata ngae nge toiraira be kam ambe matamatana-tina be kadoki.
Mata toiraira nge pile maka kam ambe kalongo-re! 8 Ata mata ngau
mgereta-kaming kana nge oauoau: Taritoka-ming kamarereretakidi.
Mata ngae nge moimoi be kalingo. Mata ngae nge Kristus-lo tea ipura,
be ambe kam-lo tea ipura. Oabubu ambe ileualeua be malama kalingo
ambe imalamalama. 9 Tamoata naita ipile ngai malama-lo isoaki, ata
taritoka isegesegeaki nge isi malama tagongana-lo ka isoaki. 10 Tamoata
naita taritoka irereretaki nge malama-lo ka isoaki. Bokaibe tago iboadu
ngapopokaki. 11 Ata tamoata naita taritoka isegesegeaki nge malama
tagongana-lo ka isoaki be oabubu-balo ikakatutu. Oabubu ambe tamoata
ngae iemaki be mata dileua. Bokaibe tago ikaua inanga ilakolako.

12 Natugu negu, ngau ugere-kaming, bakara, Kristus ara-nao be
Nanaranga ambe muzigoala neming irokakile-kaming.

13 Kam kamoang, ngau ugere-kaming, bakara, kam Nanaranga
kakauataki ngai matamatana-tina be isoaki be isi isukoaki-la.

Kam amuna, ngau ugere-kaming, bakara, kam ambe Satang kabalaki
be kauasai.

14 Kam natu, ngau ugere-kaming, bakara, kam Tama kakauataki.

Kam kamoang, ngau ugere-kaming, bakara, kam kakauataki ngai
matamatana-tina be isoaki be isi isukoaki-la.

Kam amuna, ngau ugere-kaming, bakara, kam kaiboangi-ming be
Nanaranga pilenga iloming-lo dieno be Satang ambe kabalaki.

Kateka Ngae Moaki Kareretaki

15 Kateka ngae moaki kareretaki be muzi makare kateka-o dieno
nge moaki teke kareretaki. Tamoata naita kateka ngae ireretaki
nge Tama reretaka ne tago ilona-lo ieno. 16 Mata ngaedi ka kateka-o

dieno: muzigoala tamoata direreretaki-tina, kana tamoata ditaita be direreretaki, be kana moarunga kateka-o tamoata dinemnemdi be ono nedia-la diraketukatukadi. Mata ngaedi nge tago teke Tama-lo ka ipura. Tago-la. Nge kateka-o ka dipurapura. **17**Kateka ngae mata ne be kana moarunga kateka ngaenao tamoata direreretaki-tina nge ambe dileualeua. Ata tamoata naita Nanaranga rerengana-lo kana iememaki masa nem-kusoaki ngasukoaki.

Kristus Erekei Ne

18Natugu negu, bong ono manubunga ambe isaringa! Kam ambe kalongo Kristus erekei ne masa ngapura. Be kaituka-tina ambe Kristus erekei ne kokoko-tina dipura. Be nge ono takaua bong ono manubunga ambe isaringa. **19**Kristus erekei ne ngaedi nge kita-lo ka dipusika be dipereki-kita. Di nge tago kita-tina kaoa. Kita-tina kaoa nge ambe kita-la zaiza dasoaki. Nge tago. Dipereki-kita. Nge bokainatuka be ono takaua di nge tago teke kita-tina kaoa.

20Tamoata maka dipereki-kita nge ilodi dipile di kita diuasa-kita be Kristus diamangtakia-uia. Ata tago. Maka ma kam ambe Oli Spirit omingo suburakaria ipura, be kam moarunga ambe pile moimoi be kalingo kakauataki. **21**Ak, kakauataki nge bakara ka ugere-kaming? Ki pile kalingo tago kakauataki ka ugere-kaming ki? Tago. Nge kakautaki ka ugere-kaming! Kam kakaua pile kalingona-lo nge boli pile tago teke ieno. **22**Bokai nge naita ka bolinga ratadi? Tamoata naita ipile Iesus tago Kristus ka bolinga ratadi. Tamoata bokainaina ka Kristus erekei ne, be ngai ka Tama be Natu isegesegeakidi. **23**Tamoata naita Natu isegesegeaki nge Tama ka isegesegeaki. Be tamoata naita Natu idoki nge Tama ka idoki.

24Pile matamatana-tina be kadoki nge iloming-lo kamadokimatedia-tina uia. Pile matamatana-tina be kadoki iloming-lo kadokimatedi masa Natu be Tama-lo kamasukoaki-la. **25**Be nge kana ngae ka Kristus moimoibe irangaka-kita: moauriuri-la nem-kusoaki tasukoaki kana.

26Tamoata alu ambe dibobolesi-kaming be zala kapakapakai. Nge bokai ka ugere-kaming be kana ngaedi urangaki. **27**Ata kam ambe Kristus Oli Spirit ne omingo isuburakaria. Oli Spirit iloming-lo isukoaki masa kaua kamadokidoki-la. Oli Spirit sulenga nge moimoi be kalingodi. Tago ubadia-ba kaoa. Oli Spirit sulenga katagatagadi masa Kristus kam-lo ngasukoaki.

28E! Moimoina-tina! Natugu negu, Kristus-lo kamasukoaki! Bokai masa bong mangata ngapura kana masa tago taburida dara. Be mulenganao nge tago iboadu tamaia be takoma. **29**Kam kakaua Kristus nge adoadona-tina. Bokaibe kam kakaua tamoata naita muzi adoado iememaki nge Nanaranga natu.

Nanaranga Natu Bokana Kamasukoaki

3 1 Ilo-ming kamalelenaki! Tama-da Nanaranga irerereretakikita-
tina. Ngai irerereretakikita-tina ka Nanaranga natu kana rangakada
dipura. E! Moimoina-tina kita Nanaranga natu! Labu ono tamoata be aine
kateka-o tago dikauataki-kita kita Nanaranga natu nge bokai: Tamoata be
aine kateka-o kilala tago diung Kristus Iesus ka Nanaranga. 2 Ruangagu
uia, kita ambe Nanaranga natu, ata rakana alauri ngapura-kita kana
nge tago isi takaua. Ata kita takaua bong Kristus mangata ngapura
masa ne bokana be ngapura. Be masa ngabagabuiri-kita be Nanaranga
bokana tapura. 3 Tamoata naita bokainatuka ilo moarunga inangalako be
irapurapu nge ambe nena-la itamali be muzigoala tago teke ilona-lo ieno,
Kristus-la muzigoala tago teke ilona-lo ieno bokana.
4 Tamoata naita muzigoala iememaki nge Nanaranga mata ne
igagamang. Maka ma Nanaranga mata ne gamanadi ka muzigoala.
5 Kristus muzigoala tago teke ilona-lo ieno. Bokaibe kam kakaua Kristus
ipura be ono tamoata be aine muzigoala nedi irokakiledi. 6 Tamoata naita
Kristus-lo isoaki nge tago iboadu muzigoala ngaememaki-la. Ata tamoata
naita muzigoala iememaki-la nge Kristus tago iamangtaki, be tamoata
ngae nge tago Kristus tamoata ne.
7 Natugu negu, kaba kamaitaita uia! Tamoata teke ngabolesi-kaming
takana! Tamoata naita muzi adoado iememaki nge tamoata adoado,
Kristus-la adoado bokana. 8 Tamoata naita muzigoala iememaki-la
nge Satang tamoata ne kata. Maka ma Satang ka matamatana-tina be
muzigoala iemaki. Labu ono Nanaranga Natu kateka-o ipura nge Satang
malipi ne ngagamang kana ka ipura. 9 Tamoata naita Nanaranga inatumi
nge tago iboadu muzigoala ngaememaki-la, bakara Nanaranga ualeka ka
tamoata ngaena-lo inanga. Bokaibe Nanaranga ualeka tamoata ngaena-lo
dieno bokana, tago iboadu muzigoala ngaememaki-la. Maka ma tamoata
ngae ambe Nanaranga natu ipura! 10 Nge bokainatuka be masa takaua
naita ka Nanaranga natu be naita ka Satang natu: Tamoata naita muzi
tago adoadodi iememaki nge tago Nanaranga natu. Be bokainatuka-la,
tamoata tago taritoka irerereretaki nge tago Nanaranga natu.

Neming-la Kamaerererereretaki

11 Pile matamatana-tina be kalongo nge bokai: Taritokada
tarerereretakidi. 12 Kita moaki Adam natu Kein muzinga tadoki. Ngai
nge Satang tamoata ne kata be tarina-tina iumoatei. Bakara ka Kein
tari iumoatei? Maka ma ne muzinga digoala be tari muzinga diado!
13 Taritokagu negu, tamoata be aine kateka ngaenao disegeaki-kaming
nge moaki kapitilaki be ilo-ming lelenakadi dira. Bakara, di muzingadi
nge goalakadi Satang bokana, be kam muzinga-ming adoadodi

Nanaranga-la bokana. 14 Maka ma kita taritokada tarerereretakidi. Bokaibe
kita ambe takaua nge mate-lo be tamule be moauriuri-la soaki-lo ka
talako. Tamoata taritoka tago irerereretakidi nge isi mate ilona-lo ka
isoaki. 15 Tamoata taritoka tago irerereretakidi nge tamoata-kangkang
kata. Be kam kakaua tamoata bokainaina nge moauriuri-la nem-kusoaki
soaki ipurapura nge tago ienoni. 16 Kita bokainatuka be reretaka mata
labu takauataki: Kristus kita kanabe imate. Bokaibe kita nge taritokada
kanabe tamate! 17 Tamoata teke kateka kana ne kokoko be taritoka ite
kana moarunga-lo itukura, ata aburo ipatungaki be tago ilo itagai be
kana teke iani, nge masa baituka ngapile Nanaranga reretaka ne ilona-
lo dieno? 18 Natugu negu! Taritokada moaki oasi-dabalo be aoa-dabalo
tarerereretakidi. Moaki-tina! Muzi be pile kalingodia-lo be taritokada
tarerereretakidi. 19 Bokai masa muzingada ngaedia-lo be neda kilalangada
tananga kita nge Nanaranga ege nenao ka tasoaki. Bokaibe bong Tanepoa
aro tatui kananao masa iloda sikitadi adoado-la daeno. 20 Ata iloda
sikitadi tago adoado dieno be kilalangada tananga kita giriki taemaki nge
Tanepoa ilo ngatagakita-la be kana! Maka ma kana moarunga taememaki
nge ngai ikauakauataki!

Nanaranga Aro Takaiboang

21 Ruangagu negu, Nanaranga lili-be-matanao aburoda tago dipaka-
kita nge kita moimoi be kaiboang dieno-kita iboadu Nanaranga aro tatui.
22 Kita Nanaranga pilenga talongolongo be tatagatagadi be rerengana-lo
kana taememaki. Bokaibe rakana tarere be tasinaui nge ngang-kita kana.
23 Nanaranga mata ne bokai inangai: Natu Iesus Kristus ara-nao be lama
tauni, be taritokada tarerereretakidi, Iesus-la ira-kita bokana. 24 Tamoata
naita Nanaranga pilenga itagatagadi nge Nanaranga ngaia-lo isoaki be
ngai Nanaranga-lo isoaki. Baituka be takaua Nanaranga kita-lo isoaki
nge bokai: Oli Spirit iangkita-lo ka takaua ngai kita-lo isoaki, bakara Oli
Spirit ka bokai ira-kita.

Mariaba Kamatoitoidi Noko

4 1 Ruangagu negu, mariaba goalakadi ka ‘propet’ bolingadi ratadi
sule diandi be ambe kokoko-tina ege-ege kateka-o dilako. Bokaibe
pilengadi moarunga nge moaki lama-ba kaungdi. Moaki-tina. Kamatoitoidi
noko, Nanaranga-lo ka dipura ki tago. 2 Bokainatuka kamamuzimuzi
be kamakauakaua mariaba ngaedi nge Nanaranga-lo ka dipura ki tago:
Mariaba nangata ipile Kristus Iesus ka tamoata ipura nge Nanaranga Oli
Spirit ne. 3 Tamoata naita ipile Iesus tago tamoata ipura nge Nanaranga Oli
Spirit ne tago ngaia-lo isoaki. Mariaba maka dipile Kristus tago tamoata
ipura nge Kristus erekei nena-lo ka dipura. Kam ambe kalongo-doi Kristus
erekei ne masa ngapura, be ambe makare kateka ngaenao isoaki.

4 Natugu negu, kam Nanaranga tamoata ne. Bokaibe mariaba kateka-
onaona kauasadi be kabalakidi. Maka ma Nanaranga Oli Spirit ne kam-lo
isoaki nge ikaiboang-tina, be Satang makare kateka-o isoaki nge iuasai.
5 Tamoata ngaedi nge kateka tamoata kaoa be kateka kana dirarangaki,
be kateka tamoata nge tamoata ngaedi pilengadi dilongolongo. 6 Ata
kita Nanaranga tamoata ne. Bokaibe tamoata naita ilolongori-kita nge
Nanaranga ikauataki. Ata tamoata naita tago ilolongori-kita nge tago
Nanaranga-lo ka ipura. Nge bokainatuka be ono Oli Spirit moimoi be
kalingo be mariaba bolingadi ratadi muzingadi takauakauataki.

Nanaranga Reretaka Ne

7 Ruangagu negu, neda-la taerereretaki. Reretaka mata nge Nanaranga-
lo ka ipura. Tamoata naita reretaka mata ienoni nge Nanaranga natu,
be Nanaranga ikauataki. 8 Tamoata naita reretaka mata tago ienoni nge
Nanaranga tago ikauataki. Maka ma Nanaranga ka reretaka mata labu.
9 Nanaranga bokainatuka be reretaka ne kita-lo itiking-kita: Natu tekena-
la kateka-o inepiaria. Bokai masa ngaia-lo be kita moauriuri-la tasoaki.
10 Reretaka mata labu nge bokai: Tago kita ka Nanaranga tarereretaki.
Tago. Nanaranga ka kita irereretaki-kita be Natu inepiaria makare
kateka-o be ono muzigoala neda ikatu. 11 Ruangagu negu, Nanaranga
irereretaki-kita bokana kita taritokada tarereretakidi. 12 Tamoata tago
teke Nanaranga ite. Bokaibe kita neda-la taerereretaki masa kilalangada
tananga Nanaranga kita-lo isukoaki, be reretaka mata masa adoado ere-
moarunga be kita-lo ngaeno.

13 Nanaranga ambe Oli Spirit iang-kita. Bokaibe kita takaua ngai kita-lo
isoaki be kita ngaia-lo tasoaki. 14 Be kita ambe kana taita nge mangata
tamoata be aine takadi taradi. Bokainatuka taradi: Tama ka Natu inepi
be tamoata be aine kateka-o Uketiketi nedi ipura. 15 Tamoata naita
mangata ipile Iesus ka Nanaranga Natu nge Nanaranga ngaia-lo isoaki be
ngai Nanaranga-lo isoaki. 16 Be kita takaua Nanaranga reretaka ne kita-lo
dieno, be kilalanga tananga.

Nanaranga ka reretaka mata labu. Tamoata naita reretaka mata-lo
isukoaki nge ngai Nanaranga-lo isoaki be Nanaranga ngaia-lo isoaki. 17 Nge
bokainatuka be reretaka mata nge kita-lo ikalingo. Maka ma bong kateka-o
tasoaki nge Kristus-la bokana ka tasukoaki. Bokai masa bong Nanaranga aro
tui ngapura kananao masa moimoi be kaiboang tadoki. 18 Be tago iboadu
taburida dara Nanaranga masa sururu ngang-kita, bakara Nanaranga ambe
muzigoala neda irokakileda! Bokaibe Nanaranga karerereretakia-tina nge
kam kakaua tago iboadu sururu ngang-kaming. Maka ma taburi-ra zazanga
ne nge sururu dokiadi. 19 Reretaka mata kita-lo ieno, bakara Nanaranga
ireretaki-kita mua. Alauri ka reretaka mata kita-lo ieno. 20 Tamoata teke
bokai ipile, “Nanaranga urereretaki,” ata taritoka isegeaki nge iboliba-tina.

Nge masa baituka be Nanaranga tago iteate nge ngarerereteki, be taritoka iteate nge tago ngarerereteki! 21 Nge bokai ka Kristus mata ngae iang-kita: Tamoata naita Nanaranga irerereteki nge taritoka ngarerereteki be.

Kateka Ngae Uasaia Ipura

5 1 Tamoata naita lama iuni Iesus ka Kristus nge Nanaranga natu. Kita takaua tamoata naita kamoang irerereteki nge natu irerereteki be. 2 Nge bokainatuka be masa takaua kita Nanaranga natu tarerereteki: Nanaranga tarerereteki be mata ne moarunga tatagatagadi. 3 Nanaranga reretaka nge labu bokai: Nanaranga mata ne moarunga tatagatagadi. Bokai kamakaua, Nanaranga mata ne nge tago dimoatubu, 4 bakara tamoata moarunga Nanaranga-lo be nekiakadi dipura nge Nanaranga kaiboang iandi be kateka ngae diuasai be dibalaki. Lama tauni ka tauasa be kateka ngae mata ne tabalaki. 5 Naita iboadu ngauasa be kateka ngae mata ne ngabalaki? Tamoata naita lama iuni Iesus ka Nanaranga Natu ka iboadu ngauasa be kateka ngae mata ne ngabalaki.

Iesus Kristus Mata-ita Ne

6 Iesus Kristus ka dang[a] be dara[b] zaiza be ipura. Tago dang-lanalo be ipura. Tago. Dang be dara zaiza be ipura. Be nge Oli Spirit ka pile ngaedi bokai mangata inanga, bakara Oli Spirit ka pile kalingodi labudi. 7 Maka ma kana toli ka pile mangata dinangananga: 8 Oli Spirit, dang be dara. Be kana toli ngaedi nge ilodi tekedia-doi be pile tekedia-doi ka dipilepile. 9 Moimoi kita nge pile maka kateka tamoata mangata dipilepile nge tadokidoki, ata bokai kamakaua, Nanaranga pile mangata ipilepile nge diuasa-tina be atabala-tina dieno. Be Nanaranga ambe pile ngaedi ane be Natu mangata irangaki. 10 Tamoata naita Nanaranga Natu lama iunani nge ambe pile mangata Nanaranga irangaki ngaedi nge idoki be ilona-lo dieno. Tamoata naita Nanaranga lama tago iunani nge ipile Nanaranga bolinga ratadi, bakara ngai pile mangata Nanaranga ono Natu irangaki nge lama tago iundi. 11 Pile Nanaranga mangata irangaki nge labudi bokai: Nanaranga ambe ono moauriuri-la nem-kusoaki soaki nge iang-kita. Moauriuri-la nem-kusoaki soaki ngae nge Natu-nalo ka ieno. 12 Bokaibe tamoata naita Nanaranga Natu lama iunani be idokimatei nge moauriuri-la nem-kusoaki soaki ipurapura ienoni. Be bokainatuka-la, tamoata naita Nanaranga Natu tago lama iunani be idokimatei nge moauriuri-la nem-kusoaki soaki ipurapura nge tago ienoni.

Moauriuri-la Nem-kusoaki Soaki Ipurapura

13 Pile ngaedi ugere-kaming nge daduma-kaming be ono kamakauatina-uia moauriuri nem-kusoaki soaki ipurapura nge kam-lo ieno. Bakara,

---

[a] **5:6** Dang nge rukuia ipura kilala ne. [b] **5:6** Dara nge matenga kilala ne.

kam nge Nanaranga Natu lama kaunani. **14** Kita takaua rakana teke Nanaranga rerengana-lo tasinaui masa moimoi be ngalongo be ngang-kita. Bokaibe kita kaiboang dieno-kita taboadu Nanaranga lili-be-matanao tatui. **15** Bong moarunga tasinaunaui nge ilongolongo-doi. Kita takaua nge moimoi, be takaua rakana tasinautaki nge ngangkita-la be kana.

16 Tamoata naita taritoka teke ite muzigoala teke tago ono iboadu ngamate iemaki nge Nanaranga ngasinaui. Bokai masa Nanaranga ono moauringa ngani. Nge tamoata maka muzigoala nedi tago iboadu mate-lo dalakuaki kana ka urangaki. Ata muzigoala teke ieno ono tamoata mate-lo ilakulakuakidi. Be nge tago upile muzigoala ngae emaka ipura nge Nanaranga kamasinaui. Tago. **17** Giriki moarunga nge muzigoala, ata muzigoala teke ieno tago iboadu ono mate ngapura.

18 Kita takaua Nanaranga natu moarunga tago iboadu muzigoala daememaki-la. Maka ma Nanaranga Natu ka aurukana-lo disukoaki be Satang tago iboadu ba ngabasakidi.

19 Kita takaua kita nge Nanaranga tamoata ne. Ata tamoata be aine moarunga kateka-o nge Satang eruma ka disoaki.

20 Be kita takaua Nanaranga Natu ipura be kaua iang-kita, be ono Nanaranga moimoi be kalingo takauataki. Be soakingada moarunga nge Nanaranga moimoi be kalingo ngaena-lo dieno, be Natu Iesus Kristus-lo dieno be. Ngai ka Nanaranga moimoi be kalingo, be ngai ka moauriuri-la nem-kusoaki soaki ipurapura.

21 Bokaibe, natugu negu, ‘propet’ bolingadi ratadi kamasibongakidia-tina. Moakina-tina kasaringadi!

2 ZON

1 Ngau ‘sios’-lo muamua neming ka ugere.
Kaiko ‘sios’ Nanaranga inangaiko ka natum zaiza ugere-kaming. Ngau urerereretakiko-tina. Tago ngau-la ka urerereretakiko. Tamoata moarunga pile kalingo dikauataki nge direreretakiko be. 2 Bakara, pile kalingo kita-lo isoaki, be masa bokaina-la nem-kusoaki iloda-lo ngasukoaki.
3 Tamada Nanaranga be Iesus Kristus, Tamada Natu iboadu marou ne tadokidoki-ba, ilo-taga ne be ilo-uia ne ngang-kita. Be marou ngaedi nge iboadu reretaka mata be mata kalingodia-lo be kita-lo daeno.

Mata Kalingodi Be Reretaka Mata

4 Surigu diuia-tina bokai ulongo natum alu pile kalingodi nge ditagatagadi, Tamada-la ipile bokana. 5 Nge kodeka, ‘sios’ negu, tago mata oauoau kata ka mgeretaniko kana. Mata ngae nge matamatana-tina be tadoki. Ngau bokai uakoro-kaming: Kita moarunga neda-la marada taererereretaki. 6 Reretaka mata nge bokai: Nanaranga pilenga tatagatagadi. Nanaranga pilenga ngaedi ka matamata be bokai kalongo: Reretaka mata-lo kamasukoaki.

Kristus Erekei Ne

7 ‘Propet’ bolingadi ratadi ambe kokoko-tina ege-ege kateka-o dilako. Di pilengadi nge Iesus tago tamoata ipura be kateka-o ibala. Tamoata bokainaina ka bolingadi ratadi be Kristus erekei ne. 8 Eke! Kaba kamaitaita uia! Zazanga neming ambe kamamalo be kadoki nge kamagunai takana! Zazanga neming ngae nge nem-kusoaki soaki ipurapura! Kamapi be zazanga neming ere-moarunga be kamadoki.
9 Kam tamoata teke-teke nge Kristus-la sulenga kamatagatagadi-la. Tamoata naita nena-ba rerengana-lo Kristus sulenga ibatadi be ilako-la nge Nanaranga tago ilona-lo isoaki. Ata tamoata naita Kristus sulenga itagatagadia-la nge Tama be Natu-lo ka isoaki. 10 Tamoata naita sule ngae tago ienoni be takadia-ba dienoni ipuraka-kaming nge moaki pera kanaming-lo kalakuaki ki kamolataki. 11 Bakara, tamoata naita tamoata bokainaina idoki be iadoraki nge idumai be malipi ne goalakadi diemaki-buduru.

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pile Ono Manubunga

12 Kana kokoko dienona be mgere kana, ata tago masa gere-lo mnanga.
Masa mpuraka-kaming be teke-teke taetalari be taepilei-budu. Bokai
masa surida dauia-tina.
13 Taritokam uarika ‘sios’ ngae nge natu suri-uia nedi dinanganiko.

3 ZON

1 Ngau ‘sios’-lo muamua nem ka ugere.
Be nge ruangagu iauia Gaius ka ugereniko. Kaiko moimoi be
urereretakiko-tina.
2 Ruangagu iauia, ngau Nanaranga uraboi masa more nem tago be nem
iauia-la gosoaki, be kana moarunga kuememaki nge dauiauia-doi. Be
mariabakam-lo nge iauia-la gosukoaki. 3 Taritokada alu dipura be diraia
kaiko isi pile kalingo kutagatagaia-la. Bokai diraia kaiko moimoi be pile
kalingo mata ne kutagatagadi be kusukoaki. Bokai ulongo nge surigu diuia-
tina. 4 Kana takadia-lo nge surigu tago diuiauia-tina! Ngau bokai ulongolongo
natugu pile kalingona-lo disukoaki nge kodeka surigu diuiauia-tina!

Gaius Ara Rakeaka Ipura

5 Ruangagu iauia, nge iuia-tina taritokada kuduma-dumadia-la! Kana-
ra akerengadi, ata kudumadumadia-la. 6 Reretaka mata nem ngaedi nge
makare ‘sios’ ngaena-lo dirangaki. Nge ambe kaba tamoata akerengadi
tekedi makara ‘pasi’ ngae zaiza unepidi be dimai. Alale nedi ngaena-lo
nge godumadi. Duma goandi kana nge Nanaranga-la rerengana-lo bokana
godumadi be gonepidi be ono alale nedia ngaena-lo dalale. 7 Kristus
malipi nena-lo ka ditui be dialalale. Nge bokai ka tamoata Nanaranga
pilenga tago ditagatagadi nge tago didumadi. 8 Ata kita Kristus tamoata
ne nge muzi uia ka tamoata bokainaina taememakidi kana. Bokai masa
pile kalingo malipi ne taememaki-budu.

Diotrepes Be Demetrius

9 Ngau ambe ‘pasi’ teke ‘sios’ makara ugeretani, ata Diotrepes tago
irereteki-kama be bokai irangaki-kama, ‘Rakana pupuraki kaoa!’ Maka
ma ngai irere muamua neming bokana ngasukoaki. 10 Mpuraka-kaming
masa kana moarunga iemaki be baituka pile goalakadi ane irangaki-kita
nge mrangaki-kaming. Tago pile goala-la ka odao inanga. Ambe tago
taritokada Kristus malipi ne diememaki nge idumadumadi. Tago. Be
tamoata takadi nge ibababaridi be taritokada tago didumadumadi, be
‘sios’-lo itaodi be ‘sios’ dipereki.

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Ruangagu iauia, muzi goalakadi moaki kutoatoaki! Moaki-tina.
Muzi uia-la goememaki. Maka ma tamoata naita muzi uia iememaki nge
Nanaranga tamoata ne kata. Tamoata naita muzi goalakadi iememaki nge
Nanaranga tago sesu isaringai. Kasauba-tina ka isoaki!
12 Moarunga-tina Demetrius atabala-tina dinangai. Be nge tago dia-la
ka dirangaki. Maka ma ngai nena-la be pile kalingo itagatagai, be nge
ono nena-la be ne lama unianga ka mangata inanga. Be keka bokaina-doi
atabala-tina kinangai. Be moimoi kaiko kukaua pilengama nge moimoi be
kalingodi. Tago kiboliboli.

Pile Ono Manubunga

13 Pile negu kokoko-tina dieno be mraiko kana, ata tago gere-lo
unanga. **14-15** Saringatuka masa mteko be taetalariru be taepileiru. Ilo-uia
kaiko-lo ngaeno. Ruangam makare ilo-uia nedi dinanganiko. Ruangada
aradi kikauataki makara nge teke-teke aradia-lo be ilo-uia negu goandi.

ZUT

1 Ngau Zut, Zems tari, be Iesus Kristus malipilipi kana ka ugere.
Be nge kam tamoata be aine moarunga Nanaranga ambe ne bokana ikila-kaming ka ugere-kaming. Kam ka Tamada Nanaranga irereretaki-kaming, be Iesus Kristus aurukana-lo kasukoaki.
2 Nanaranga ilo-taga ne, ilo-uia ne be reretaka mata ne iboadu kam-lo dakauri.

'Tisa' Bolingadi Ratadi Pile Uia Dierekeini.

3 Ruangagu negu, rere negu bibia nge kana maka tanegea-budu kana nge mgereta-kaming. Kana ngae nge bakara be Nanaranga iuketi-kita be imuleaki-kita. Ata kaba kana takaia ilogu ibagaia-tina bokana ilogu takaia unangai. Bokaibe kaituka-tina nge kana mrangaki kana nge bokai: miaka-kaikaming be lama unianga neda muri kamatui be kamakai be kamalako-la be ngaeno. Lama unianga ngae nge bong-la teke ka Nanaranga tamoata be aine ne iandi be bokaina-la ngaeneno kana.
4 Maka ma tamoata be aine alu Nanaranga pilenga tago ditagatagadi ambe komangaba-lo be disili-kaming. Tamoata ngaedi nge Nanaranga marou ne tadokidoki-ba dipuripurisaki be ono nedi zalakadi ditaitari be diboliboli be mata nedi goalakadi diememaki. Be Biabiadi neda tekena-la Tanepoa Iesus Kristus nge muridi dinangai. Toira be Nanaranga 'Buku' ne ambe tamoata bokainaina sururu nedi ono ara-leuanga dadoki kana nge irangaki-doi.
5 Kam ambe bokai kakaua: toira Tanepoa itaguraki be Israel tamoata be aine Izip kaba-lo disoaki be iuketidi be ibagadi, ata alauri nge tamoata be aine lama tago diuni nge iara-leuadi be lumsukumadi didula. Ata nge ono milo-kauakaming kana ka ugere. 6 Bokai mpile be kamakaua: 'Enzel' alu kabadia-tina Nanaranga iandi ata dipereki nge ilo-ming dandi. Di kaiboang ono malipi nedia-tina bibia daememaki kana be Nanaranga iandi nge dipereki, be ambe oarige nem-kueno dieneno ane uauradi dipura be kaba oabubukadi matolidia-lo disukoaki. Makara dasukoaki be Bong biabia dirapurapungi be ono Nanaranga giriki nedi ngaliliti be sururu nedi ngandi kana. 7 Sodom be Gomora be anua saringadi dieno

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nge ilo-ming dandi. Tamoata be aine anua ngaradia-lo nge ‘enzel’-la ngaedi bokana dimuzi be pogiza-ramo mata be mata maia odio dieno tamoata tago iboadu taemaki nge diememaki. Di nge ono tamoata be aine moarunga tonanga dadoki kana ka eoa nem-kueno dieneno ane sururu aniadi dipura.

8 Bokainatuka-la, tamoata maka diboli be mara-ming disili nge bokainatuka-la ka dimuzimuzi. Raio kaba itangadi ambe diemakidi be muzigoala nedi nge ono nedi tamoatadi diaka-goalagoalangaki. Be Nanaranga disegesegeaki be ‘enzel’ uia lang anua-lo nge diboliboliakidi. **9** ‘Enzel’ muamuatuka ara Maikel nge tago sesu bokai imuzi tamoata ngaedi dimuzi bokana. Bong ‘enzel’ goalaka Satang diaru Moses tamoata mate diebulongakiaru nge Maikel tago pile-goala ane Satang iebuloi. Tago-tina. Bokaina-la ka ipile, “Tanepoa iboadu ngaebuloiko.” **10** Ata tamoata ngaedi nge kana tago dikauataki ka pile-goala ane diebulobulodi. Kana alu dikauataki nge ilodi tago dilelelenaki noko diememaki, suri ngado kabukabu ilodi tago dilelelenaki noko kana diememaki bokana. Be nge bokai ka muzingadi goalakingadi ngaedi ka masa dataguraki be saranga aoa-dialo darokakilako be ono dara-leuadi.

11 Dimakadoma-tina! Ambe Kein maleka didoki. ‘Mone’-ba reretakadio ambe Balam bolinga didoki be dibatadi. Be ambe toira-la Kora Nanaranga pilenga iare-sabari bokana dimuzi. Be Kora-la bokana, ambe ara-leuadi dipura.

12 Bong moarunga kapurapura be kasukoaki-budu be moanako ono ilo-tekenana kaememaki nge tamoata ngaedi dipurapura be kamoanakonako-budu, be dikotogougou nge tago dimaiamaia. Nedia-la kusidi ilodi dianiandi. Bong mara-ming disukoaki be dimoanakonako nge teadi zika kusi oaoaoa-nao dieno bokana. Teadi nge zim oasa ikakabung bokana, ata zim ngaedi nge ura tago dipupuraki be oasa ieueuri-tototo bokana. Muzingadi nge kai nai nedia-lo be kai teke patu tago ngananga bokana, be tamoata dataguraki be ere-ziri dateteki bokana. Bokaibe teadi ambe kai ere-ziri be teteka ipura be imarango-doi bokana. **13** Muzingadi nge aoara mangalu nugukadi dipurapura bokana. Be muzingadi maia odio dieno nge buso bokana mangata dieneno. Teadi tekedi nge goai kabadi tagotago be kabadi dilelei bokana. Bokaibe Nanaranga ambe kaba kandi teke oabubu tobilaka imoataungakadi be ieno. Be alauri masa makara ngarokakidialako be makara nem-kusoaki dasukoaki kana.

14 Inok nge Adam labunao ipura. (Adam bezeri Kenan be Kenan bezeri Inok.)[a] Inok ka toira-tina pile mumuakadi oti be tamoata ngaedi bokai irangakidi: “Kamalongo! Tanepoa masa ‘enzel’ ne ratadi kokoko-tina ‘tausen-tausen’ zaiza be ngapura **15** be tamoata moarunga

---

[a] **1:14** Luk 3:37

muzingadi ngaliliti. Ata tamoata Nanaranga pilenga tago ditagatagadi muzi goalakadi diememaki be pile goalakadi ane be Nanaranga pile ono dinangalako bokana Nanaranga masa muzingadi ngatagadi be sururu ngandi." 16 Tamoata be aine ngaedi nge izamazama ditototoi be tamoata takadia-lo moatubu dinanganangalako, rerengadi goalakadia-la ditagatagadi be muzigoala diememaki, diaoa-palapala be nedia-la diraketukatukadi, be tamoata takadi diniu-korikoridi be poasangadia-lo dilakolako, be ono rerengadia-lo kana diememaki.

Zut Mangmang Iung

17 Ruangagu negu, kana maka Tanepoa neda Iesus Kristus 'apostel' ne toira be dirangaki-kaming nge ilo-ming daniandi! 18 Kristus 'apostel' ne bokai dira-kaming, "Bong alalaurituka dapura kana masa tamoata alu dapura be dadamoali-kaming be dailo-ruakaming. Tamoata ngaedi nge Nanaranga pilenga tago ditagatagadi. Tago-la! Nedi muzingadi goalakingadi ditagatagadi." 19 Tamoata ngaedi ka kuara mara-ming dinanganangalako, be nedi tamoatadi rerengadi ditagatagadi. Tamoata bokainaina nge Oli Spirit tago ilodia-lo isoaki.

20 Ata kam ruangagu negu nge kama-kaikai be lama unianga-ming rata nge kamadokimatei be kamaka-labati. Oli Spirit kaiboang ne ane be kamaraborabo. 21 Izamaizama Nanaranga reretaka nena-lo kamasukoaki, be Tanepoa neda Iesus Kristus ilo-taga ne kamarapurapungi, be ono moauriuri-la nem-kusoaki soaki ipurapura-lo ngalakuaki-kaming. 22 Tamoata be aine aludi ilodi diruarua nge ilo-ming datagatagadi. 23 Maka ma aludi ambe Eoa tago matemate lalaukadia-lo ka disoaki nge oaikiki-tina kama-uketidi be kama-urekidi. Eoa-lo dalako takana! Be aludi nge neming-la kama-matamatakuaki-kaming noko ilo-ming datagatagadi. Kam-soa muzigoala nedia-lo kamalako takana! Malodi tubutubudi kaoa! Kamasaringadi takana! Kusi-tina ma nedi dinangananga nge ka moakina-tina kasaringadi!

Rabo Alalaurituka

24 Nanaranga tarakeaki! Bakara, ngai ka aurukana-lo kamasukoaki be tago iboadu kamatapulo. Ngai masa suri-uia ane, be giriki-ming tagotago be ngadoki-kaming be kaba ne kaiboang be malama nedi otioti-lo ngalakuaki-kaming. 25 Nanaranga nge tekena-la be rubena-la, be ngai ka Uketiketi neda. Iesus Kristus malipingana-lo ka iuketi-kita be imuleaki-kita. Bokaibe tarakeaki! Maka ma ngai ka anuatanepoa biabia, be pilenga malamakadi otioti, be kaiboang ono tanepoanga nge nena-doi. Toira be isoaki, be isi isukoaki, be alauri masa nem-kusoaki ngasukoaki! Moimoi!

REBELESEN

Pile Dimua

1 1 Kana geretadi dapura kana ngaedi nge Iesus Kristus mangata
inanga be teadi dipura ka geretadi dapura kana. Nanaranga ka
kana ngaedi Iesus iani, be Iesus itaguraki be kana saringatuka dapura
kana nge malipilipi kana itikingdi. Ono kana ngaedi mangata ngananga
kana nge 'enzel' ne teke inepalako malipilipi kana Zon-lo be pile ngaedi
mangata matana-lo inanga. 2 Be Zon ambe kana ita ngaedi nge ere-
moarunga be mangata irangaki. Pile moarunga ngaedi nge Nanaranga
pilenga, be Iesus Kristus ka pile ngaedi idoki be mangata inanga.
3 Tamoata naita pile mumuakadi ngaedi tamoata be aine takadi ilezedi
nge suri dauia. Be tamoata naita pile geretadi dipura ngaedi ilongo be
ilona-lo inanga nge suri dauia. Maka ma bong ono kana ngaedi dapura
kana ambe disaringa!

Zon 'Sios' Lima-be-rua Pile Inangadi

4 Ngau Zon ka ugere. Be nge kam tamoata be aine 'sios' lima-be-rua
Esia kaba-lo ka ugere-kaming. Nanaranga isi isoaki, toira be isukoaki,
be alauri ngapura kana nge marou ne tadokidoki-ba be ilo-uia ne iboadu
ngang-kaming. Be Nanaranga Mariaba ne lima-be-rua Nanaranga bagi
ne ono tanepoanga aro dituitui nge marou nedi be ilo-uia nedi iboadu
dang-kaming be. 5 Be Iesus Kristus marou ne tadokidoki-ba iboadu
ngang-kaming. Iesus Kristus ka Nanaranga pilenga adoado-la be mangata
irarangaki. Ngai ka natu labalabatuka be matamatanatuka mate-lo be
imarang. Be anuatanepoa moarunga kateka-o nge ngai eruma disoaki be
ngai itanepoadi.

Ngai irereretakikita-tina, be matengana-lo ka daraka ane be muzigoala
neda erumadi tasoaki be irubetaki-kita. 6 Be anua ono ngatanepoa
kanana-lo tamoata Nanaranga ditabatabai bokana inanga-kita, be
Nanaranga ne be ne Tama tamalipilipini kana. Bokaibe malama be
kaiboang, be kaiboang ono tanepoanga nge Iesus Kristus-doi ne, be
bokaina-la daeneno! Moimoi.

The New Testament in Manam of Papua New Guinea; 1st ed. 1996; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

7 "Kamate! Oaru-o isoaki be ibalabala! Tamoata be aine moarunga masa date. Tamoata maka io ane dinagutobai masa date be. Ngai kanabe tamoata be aine moarunga kateka-o masa datang be danodo. Kana ngaedi nge bokainatuka-la dapura! Moimoi."

8 Nanaranga Tanepoa bokai ipile, "Ngau ka Muamuatuka be ngau ka Alalaurituka. Ngau isi usoaki, toira be usukoaki, be alauri masa mpura. Ngau Nanaranga Kaiboangigu-tina!"

Zon Kristus Ite

9 Ngau tarito-kaming Zon ka ugere. Ngau kam Iesus Kristus tamoata be aine ne zaiza tatui-budu be moatubu be sururu tabazibazi-budu. Moimoi Iesus Kristus ikila-kita be moatubu tadokidoki-budu, ata tago oaikiki-la be tasegesege. Bokaibe alauri masa anua ono Nanaranga ngatanepoa kanana-lo tasoaki-budu. Bokaibe, bokai kamakaua: Ngau Nanaranga pilenga be Iesus pilenga ono ne mangata inagupasiki lilidi-o ka motu ara Patmos-o uaura-lo dinangaia. 10 Tanepoa Bong nenao nge Oli Spirit ilogu-lo isili be malonga teke kanabiabia murigu ipilepile be ulongori. Malonga ngae kabanga nge tauru bokana. 11 Malonga ngae bokai ipile, "Kana kuita nge 'buku'-lo gogere be 'sios' lima-be-rua ngaedi gonabangakidi: Epises, Smerna, Pergamum, Taiataira, Sardis, Piladelpia be Leodisia."

12 Makara nge ubuira be malonga iraraia nge mte kana. Ubuira nge baratui lima-be-rua 'gol' oti ememaki bokai dituitui be uita. 13 Baratui ngaedi maradi nge tamoata teke ituitui be ute. Tea nge "tamoata natu" bokana. Kusi-sili teke salagabuli duduna-lo be ibala ae babadia-lo nge inanganangai. Barabara-nao nge kusi teke mapala angapi bokana 'gol' oti ememaki inanganangai. 14 Pangana be donga nge dioaoasepuka-tina, be oaoangadi nge oaru oaoangadi bokana. Mata nge eoa kanabibia bokana dipurupururui. 15 Ae babadi nge sosodabu ngakarakara bokana dikarakara. Malonga nge zagura ngarokasapa be ngapapanana bokana. 16 Luma oanana-o nge goai lima-be-rua idokidoki, be aoa-nalo nge asi ono eunga mata ruarua ipusika. Asi ngae nge mata sagode. Lili nge dimalama-tina. Malamangadi nge gopile-ra amari ka amari-soasoa ieno be imalamalama!

17 Bong tamoata ngae ute nge ae babadia-lo utapuloria be umate be ueno. Kodeka luma oana ogu-o inangaria be bokai ipile, "Taburim moaki ira! Ngau ka Muamuatuka be ngau ka Alalaurituka! 18 Kamate! Ngau ka Moauriuri-la sukoaki! Umate, ata ambe moauriuri usoaki, be bokaina-la moauriuri msukoaki kana. Ngau ka mate muzi be mate-anua babaduadua ono uasara ne udokidoki.

19 "Ngau urere kana kuita nge gogere. Kana-ma kaituka dipura be kuita-re! Be kana alauri dapura kana be kuita nge gogere-doi. 20 Goai lima-be-rua aoagu-lo kuita be baratui lima-be-rua 'gol' oti ememaki nge

labudi sikitadi bokai: Goai lima-be-rua nge ‘enzel’ lima-be-rua ‘sios’ lima-be-rua nedi, be baratui lima-be-rua nge ‘sios’ lima-be-rua kilala nedi.”

‘Sios’ Epises Anua-lo Pile Ne

2 1 “Pile ngaedi nge ‘enzel’ Epises ‘sios’-lo isoaki gogereni. Pile ne bokai: ‘Ngau-ma maka goai lima-rua luma-gu oanagu-lo udokidoki be baratui lima-rua ‘gol’ oti ememaki maradi ualalale ka pile ngaedi unanganiko.’

2 “Malipi kuemaki nge ukauataki. Ngau ukaua kaiko malipi bibia-tina kuemaki be kukai-tina be moatubu kubazibazidi be kusukoaki. Ngau ukaua kaiko tamoata goalakadi kusegesegeakidi. Be tamoata dipile di ‘apostel’ kaoa nge kutoidi be ambe kukaua di nge tago ‘apostel’-tina kaoa. Tamoata ngaradi nge bolingadi ratadi kaoa. 3 Kaiko aragu kudokimateia-uia. Be moimoi sururu bibia kudoki, ata tago oaikiki-la be kusege. Kukai be kusoaki-la.

4 “Ata ngau pile bokai omo unglako: Kaiko ambe tago matamata kurerereteka bokana kurerereteka. 5 Ambe kutamong-tina! Ilom bokai ngakaua: etatabala-tina ka kutamong be kubala! Muzi uia toira kuememaki nge ilom ngandi. Ilom gobuiri be muzigoala nem gosegeaki be muzi uia toira kuememaki nge kaba goememaki. Ilom tago kubuiri be muzigoala nem tago kusegeaki nge masa mpuraniko be baratui nem kabana-lo ituitui nge mdokaleko. 6 Ata kana iauia teke kaiko-lo ieno. Kaiko ungguma aradi Nikolai muzingadi kusegeaki-tina, ngau-la usegeaki bokana.

7 “Tamoata kungi otioti nge pile ngaedi Oli Spirit ‘sios’ iandi nge ngalongo! Tamoata ikai be isoaki-la be iuasa masa msumoalani be kai ono moauringa Nanaranga uma ne biabia-lo ituitui nge kalingo ngakani.”

‘Sios’ Smerna Anua-lo Pile Ne

8 “Pile ngaedi nge ‘enzel’ Smerna ‘sios’-lo isoaki gogereni. Pile ne bokai: ‘Ngau Muamuatuka be Alalaurituka ka pile ngaedi unanganiko. Ngau ka umate be kaba moauriuri usoaki.’

9 “Moatubu nem ukauataki. Ngau ukaua kaiko kana nem tagotago, ata nge kana-ba. Kaiko kana nem kokoko-tina lang anua-lo dieno! Ngau ukaua tamoata alu dipile di Iuda kaoa be pile goalakadi omo dinanganangalako. Tamoata ngaradi nge tago Iuda kaoa. Diboliboli-ba. Di nge Satang ungguma ne kaoa! 10 Moatubu be sururu bibia saringatuka godoki kana nge moaki kumatakuri. Ngau ka uraiko Satang masa bokainatuka be ngatoiko: Tamoata nem alu masa uaura-lo nganangadi be uanana tago sasalaga amaridi kulemoa bokana uaura-lo sururu dadokidoki be dasoaki. Ata kaiko gokaiboang-tina be lama gounana. Oguo kuduasare be lama kuniunia-la, be kulako be kumate nge iuia! Bokai masa ono moauringa ara biabiatuka nge miangko.

11 "Tamoata kungi otioti nge pile ngaedi Oli Spirit 'sios' iandi nge
ngalongo! Tamoata ikai be isoaki-la masa tago iboadu mate ruaia sururu
ne ngadoki.

'Sios' Pergamum Anua-lo Pile Ne

12 "Pile ngaedi nge 'enzel' Pergamum 'sios'-lo isoaki nge gogereni. Pile
ne bokai: 'Ngau asi ono eunga mata ruarua sagode ienona ka pile ngaedi
unanganiko.'
13 "Ngau ukaua kaiko inanga kusukoaki. Kusukoaki kana nge Satang
makara itanepoa be isukoaki. Ata kaiko aragu kudokimateia-tina uia.
Be lama uniangam ngau-lo nge tago murim kunanga. Be bong tamoata
ara Antipas isoaki nge tago murim kunangaia. Antipas nge malipilipi
negu iauia-tina, be malipi negu iememaki-tina uia. Be makara anua nem
biabia-lo umoatea ipura. Makara ka Satang isukoaki.
14 "Ata ngau pile alu omo munglako kana. Pile ngaedi nge bokai:
Tamoata alu makara disoaki nge Balam sulenga ditagatagadi. Balam ka
Belak isuleni, be Belak itaguraki be Israel tamoata be aine irepekidi be
muzi goalakadi ngaedi diemaki: kangkang ambe moarupu ditabangakidi
nge dikang, be pogiza-ramo mata diemaki. 15 Be tamoata be aine nem
alu nge ungguma aradi Nikolai sulengadi goalakadi isi ditagatagadia-
la. 16 Ilom gobuiri be muzigoala nem gosegeaki! Ilom tago kubuiri masa
mpura be tamoata be aine ngaradi asi ono eunga aoagu-lo ipusikasika
ane mundi.
17 "Tamoata kungi otioti nge pile ngaedi Oli Spirit 'sios' iandi nge
ngalongo! Tamoata ikai be isoaki-la masa kangkang ara 'mana'
zumzumkaki nge miani be ngakang. Be patu oaoaoa teke masa miani.
Patu ngaenao masa ara oauoau mgereti, be tamoata tago teke iboadu ara
ngae ngate. Tamoata-la patu oaoaoa ngae idoki ka masa ara oauoau ngae
ngate.

'Sios' Taiataira Anua-lo Pile Ne

18 "Pile ngaedi nge 'enzel' Taiataira 'sios'-lo isukoaki nge gogereni.
Pile ne bokai: 'Ngau Nanaranga Natu ka pile ngaedi unanganiko. Ngau
ka matagu eoa bokana dipurupururui be ae-gu babadi nge sosodabu
ngakarakara bokana dikarakara.'
19 "Kana kuememaki nge ukauataki. Ngau ukaua kaiko kurereretaka,
lama kunanau-tina, malipi negu kupipi be kuememaki be kukai be
moatubu moarunga kudokidoki be kusukoaki. Kaituka-tina nge semam
kuzeleki be malipi kuemaki be dilako-la be dieno. Matamata nge tago
bokai semam kuzeleki be malipi negu bokai kuemaki. 20 Ata ngau pile
tekedi bokai omo munglako kana: Aine ara Zezebel kusumoalani be
tamoata be aine negu isulesuledi. Aine ngae ka iboli-ba be ipile ngai

Nanaranga ‘propet’ ne kata. Sulenga ngaedi ane be tamoata be aine negu
irerepekidi be muzigoala ngaedi diememaki: Iaka-ngaongaodi be pogiza-
ramo mata diememaki, be kangkang ambe moarupu ditabangakidi nge
didokidoki be dikangkang. 21 Ngau ambe ulikitaki be uanana muku
sasalaga uiani be ono ilo ngabuiri be muzigoala ne ngarokaki kana. Ata
tago irere ilo ngabuiri be muzigoala ne ngaedi ngarokaki. 22 Bokaibe
ngau masa zirapu tekedia-lo mrokakalako be tamoata maka pogiza mata
diememaki-budu zaiza be sururu bibia-tina miandi. Sururu bibia ngaedi
ambe saringatuka miandi kana. Ata ilodi dibuiri be muzi goalakadi
aine ngae zaiza diemaki dirokaki masa sururu tago miandi. 23 Be natu
moarunga masa mumoatedi. Bokai masa ‘sios’ moarunga dakaua ngau
ka tamoata be aine moarunga ilodi be ilo-lelenaka nedi ukauataki. Ngau
masa tamoata teke-teke muzingadia-lo be mlilitidi be mtagadiadi be
sururu miandi.

24 “Ata kam Taiataira tamoata be aine takaming nge sule goalakadi
ngaedi tago kadoki be katagadi. Be Zezebel sulenga tekedi bokai
dirangaki, ‘Kana labudi sikitadi zumzumkaki Satang ambe mangata
inagupasi,’ nge tago kalongo be katongaki. Bokai ka bokai mra-
kaming kana: Masa moatubu tago teke omingo mnangalako. 25 Ata
sule uia kaituka dieno-kaming nge kamadokimatedia-tina uia.
Kamadokimatematedi nibe ngau-ba kaba mumule. 26 Tamoata ikai
be isoaki-la be mata negu itagatagadia-la be ilako manubunga-nao
masa kaiboang negu miani be ungguma kokoko ngatanepoadi. 27 Be
bong itanepoadi nge tagona-tina masa ilo ngatagatagadi kana. Masa
ngatataposakidi be agora bokana mukumuku dagalagalalai. Ngau-la
kaiboang Tamagu-lo udoki bokana, tamoata bokainaina masa kaiboang
negu miani. 28 Be goai-zama masa miani be ono tamoata ngae mitikini
ngai ikai be iuasa.”

29 “Tamoata kungi otioti nge pile ngaedi Oli Spirit ‘sios’ iandi
ngalongo!”

‘Sios’ Sardis Anua-lo Pile Ne

3 1 “Pile ngaedi nge ‘enzel’ Sardis ‘sios’-lo isoaki gogereni. Pile ne
bokai: ‘Ngau Nanaranga Mariaba ne lima-be-rua be goai lima-be-rua
dienona.’

“Ngau ukaua kaiko rakana kuememaki! Team nge moauriuri bokana,
ata kaiko ambe kumate! 2 Bokai ka ngau bokai uraiko, ‘Gomarang-rake,’
be kana isi dienoniko nge goaka-kaidi. Damanubu be daleua takana!
Ngau ambe kaba bokai uita kana kuemaki nge tago isi Nanaranga mata-
nao diado. 3 Pile disuleniko be kulongo nge ilom ngandi. Gotagatagadi be
ilom gobuiri be muzigoala nem gorokaki. Tago kulongora be kumarang
masa anako bokana mpuraniko be sururu miangko. Be bong nangatanao

mpura kana masa tago gokaua. 4 Ata tamoata alu makara nge malo nedi
tago dituburi. Tamoata ngaedi masa kusi oaoaoa dananga be ngau zaiza
galalale-budu, bakara di diboadu-tina bokai damuzi. 5 Tamoata naita ikai
be iuasa masa bokainatuka di bokana kusi oaoaoa ane mngazingi, be
ara 'Buku' ono moauringa-lo ieno nge tago iboadu mgamani. Be Tamagu
'enzel' ne zaiza matadi-o masa mangata mrangaki ngai nge ngau tamoata
negu.
6 "Tamoata kungi otioti nge pile ngaedi Oli Spirit 'sios' iandi nge
ngalongo!"

'Sios' Piladelpia Anua-lo Pile Ne

7 "Pile ngaedi nge 'enzel' Piladelpia 'sios'-lo isoaki nge gogereni. Pile ne
bokai: 'Ngau kusigu Ratana-tina be pile moimoi be kalingodi labudi ka
pile ngaedi unanganiko. Ngau ka Anuatanepoa biabia Debiti babaduadua
ne ono uasara ne ienona. Be bong babaduadua uasari nge tago teke
iboadu ngaonoti, be bong uonoti nge tago teke iboadu ngauasari.'
8 "Kana kuememaki nge ngau ukauataki. Ngau ukaua kaiko kaiboang
nem tago dilaba-tina! Ata sulengagu kutagatagadi be kukai-tina nge
kutagatagadia-la. Gote, ngau ambe babaduadua teke arom uasari, be tago
teke iboadu ngaonoti. 9 Golongo! Satang tamoata be aine ne alu makara
disoaki be dipile di nge Iuda kaoa. Moimoi di Iuda kaoa, ata bolingadi
ratadi. Ata ngau masa memakidi be dapura be arom be daboadukuniko.
Bokai masa dakaua ngau Kristus kalingo nge kaiko-la ka urereretakiko.
10 Kaiko pilengagu kulongolongo be kutagatagadi, be moatubu be sururu
dipuraniko nge kukai be kusoaki-la bokana alauri sururu bibia dapura kana
masa lumagu-o gosoaki be tago sesu masa bakara gouai. Sururu ngaedi ane
ka ono tamoata be aine moarunga kateka-o toiadi dapura kana.
11 "Ngau ambe saringatuka mpura kana. Kana dienoniko nge
godokimatedia-tina uia. Bokai masa kana kupipi be ngau-lo godoki kana
nge tago teke iboadu ngadokileko. 12 Tamoata naita ikai be iuasa masa
ariri-moane bokana Nanaranga negu pera nena-lo mnaguraki, be tago
iboadu kaba ngaradi ngapereki. Ngau masa Nanaranga negu ara be anua
negu aradi tamoata ngaenao mgere. Anua negu nge Ierusalem. Ierusalem
ngae nge anua oauoau. Ierusalem ngae masa Nanaranga negu-lo ka
ngapura be etatabala lang anua-lo be ngabala. Be aragu oauoau masa
tamoata ngaenao mgereti."
13 "Tamoata kungi otioti nge pile ngaedi Oli Spirit 'sios' iandi nge
ngalongo."

'Sios' Leodisia Anua-lo Pile Ne

14 "Pile ngaedi nge 'enzel' Leodisia 'sios'-lo isoaki nge gogereni. Pile
ne bokai: 'Ngau Moimoi ka pile ngaedi unanganiko. Ngau adoado pile

moimoi be kalingodi mangata urarangaki. Be ngau ka kana moarunga Nanaranga iemaki nge labudi.'

15 "Muzi moarunga kuememaki nge ngau ukauataki-doi. Kaiko nge tago kuragogo ki kutumura. Lukaluka-ba ka kusoaki. Ngau bokai urere: ilom tekena-la; goraragogo-la ki gotumuramura-la. Moaki kuragogogo be kutumuramura. Bokai masa mkaua be ba mbasakiko. 16 Ata lukaluka-ba ka kusoaki bokana masa aoagu-lo ka mongorakiko kana! 17 Kaiko bokai kupile, 'Ngau kana negu kokoko-tina be uboadu-tina, be kana moarunga urere nge dienona.' Ata kaiko tago kukaua, kumoangaruru be soakingam nge dimoangaruru-tina! Kaiko kana nem tagotago! Ilom ipile Nanaranga mata ne kusi bokana kuoko be kusoaki. Ata tago-la! Kaiko matam leuadi. 18 Ngau urere bokainatuka gomuzi: 'Gol' negu eoa-lo moamoara ipura be zika tago teke ono ieno nge gozazai. Bokai masa kana nem kokoko-tina. Kusi oaoaoadi gozaza be maiangam gozumkaki, bakara kaiko nemoala-ba ka kusoaki. Be bureng gozaza be matam-lo gonanga be matam dauia be kaba goitaita.

19 "Bokai gokaua: Tamoata urerereretakidi nge uebulobulodi be ono zala-lo ulakulakuakidi. Bokai ka ngau uraiko ilom gobuiri be muzigoala nem gorokaki! 20 Golongo! Ngau babaduadua-lo utuitui be babaduadua upalipaliti. Tamoata naita malongagu ilongo be babaduadua iuasari masa pera kanana-lo msili be ngai keru gamoanakoru, be ngai masa ngau keru gamoanakoru. 21 Tamoata ikai be iuasa masa msumoalani be sakegu-o bagi ono tanepoanga negu-o gasoaki-buduru be tamoata moarunga gatanepoa-diaru, ngau-la ukai be uasa be Tamagu sakena-o bagi ono tanepoanga nenao kisoakiru bokana."

22 "Tamoata kungi otioti nge pile ngaedi Oli Spirit 'sios' iandi nge ngalongo!"

Lang Anua-lo Nanaranga Rakeaka Ipura

4 1 Pile ngaedi muridi nge utadarake. Utadarake nge babaduadua teke kakaka lang anua-lo ieno be ute. Kodeka malonga matamata tauru bokana ulongori nge bokai ipile, "Makare gorake be alauri kana ngaedi muridi rakana ngapura kana nge mitikingko." 2 Makara nge oaikiki-tina Oli Spirit ilogu-lo isili. Be makara lang anua-lo nge bagi ono tanepoanga teke ute. Bagi ngaenao nge tamoata teke isoaki be ute. 3 Tea nge suri oabunabiabia amari lalauka dapusikasika be rairaituka amari ngatao be lalauka datuitui bokana. Bulele teke nge bagi ngae iboalingi. Bulele ngae malamaka nge amari mata ngasoapudi bokana. 4 Be bagi ono tanepoanga kulemoadi-rua-be-oati takadi nge bagi ono tanepoanga ngae diboalingi. Be bagi ngaedi-o nge tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati disoaki. Tamoata bibia ngaedi nge kusi oaoaoa dinanga be pangana-dio nge kauta 'gol' oti ememaki dinangananga. 5 Bagi ono tanepoanga lukauka ituitui-

lo nge lamalama pitikaoanga, pakinga, be garuruinga dipusikasika. Bagi aro nge baratui lima-be-rua dikarakara. Baratui lima-be-rua ngaedi nge Nanaranga Mariaba ne. 6 Bagi ngae arona-tina nge kana teke tea makasi-lo malino ngabala be moakusu tago bokana nge ieno. Kana ngae nge igoazabulae-tina.

Lukaluka nge ngado moauriuri oati bagi ngae diboalingi be disoaki. Teke ege auaua, teke ege atata, teke ege ilaulau be teke ege autauta. Arodi be nokudio nge matadi kokoko-tina dieno. 7 Ngado muamuatuka nge tea 'laion' bokana. Ruaia nge tea 'bulumakau' moane bokana. Tolia nge lili tamoata bokana. Be oatia nge tea taragau bazi ngananaraki be ngaroro bokana. 8 Ngado moauriuri oati ngaedi nge teke-teke bazidi lima-be-teke odio dieno. Kaniadi moarunga-o nge matadi dieno. Be bazidi erumadi nge matadi dieno be. Ariata be oabubu-lo nge moasi tago sesu didokitotoki. Bokainatuka dimoasimoasi, "Ratam, ratam, ratam! Kaiko Nanaranga Tanepoa Kaiboangim-tina! Matamata be kusoaki, be isi kusukoaki be alauri masa gopura!"

9 Ngado moauriuri oati ngaedi nge moasi ono Nanaranga atabala-tina nangaia ipurapura, ono rakeaka ipurapura be ono peruia ipurapura ka dimoasimoasi. Nanaranga ngae ka bagi ono tanepoangao isukoaki, be nem-kusoaki isukoaki. 10 Bong ngado moauriuri oati ngaedi damoasito nge tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati Nanaranga bagi ne ono tanepoanga aro disukoaki nge bagi aro datapuloria be Nanaranga maka bagi ono tanepoangao isoaki be nem-kusoaki isukoaki nge darakeaki. Kodeka kauta nedi bagi ono tanepoanga aro darokakiria be bokai dapile,

> 11 "Tanepoa nema be Nanaranga nema! Kaiko ka kana moarunga kuemaki, be rerengam-lo be kana moarunga kupuraki be ono moauringa kuiandi. Bokai kumuzi bokana ara atabalabala-tina, muaka bibia, be kaiboang ono tanepoanga nge iboadu-tina kaiko-lo daeno."

'Buku' Onono Be 'Sipisipi' Natu

5 1 Makara nge Nanaranga bagi ono tanepoangao isoaki nge luma oanana-lo 'Buku' tekedi idokidoki be ute. 'Buku' ngaedi ilodia-lo be nokudi-o nge gere dieno-doi, be zagedi ono uasaradi dipurapura nge natoradi dipura be katiri odio nangadi dipura. Atabala be dibala nge nato be kilala lima-be-rua oti didokimatedi. 2 Kodeka Nanaranga 'enzel' ne kaiboangi teke ute. 'Enzel' ngae ipi-tina be bokai ipile, "Naitai-tina iboadu nato be kilala 'Buku' ngaenao dieno ngagamang?" 3 Ata tamoata tago teke lang anua-lo, ki kateka-o ki matedi kateka eruma nge tea ipura be iboadu nato be kilala 'Buku' ngaenao dieno nge ngagamang be 'Buku' ngaedi ngauasari ki ngakaka be ilodi ngaita. 4 Kaba bokai uita tamoata tago teke iboadu 'Buku' ngaedi ngauasari ki ngakaka be ilodi ngaita

nge tang kanabiabia uemaki. 5 Kodeka tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati makara disukoaki nge teke bokai iraia, “Moaki kutang! Kaba goita! ‘Laion’ maka Zuda bagi labunao ipura ambe ikai be iuasa. Debiti tubu moarunga maradi nge ngai ara biabiatuka. Bokaibe ngai iboadu nato be kilala lima-be-rua ngaedi ngagamang be ‘Buku’ ngauasari.”

6 Makara nge ‘Sipisipi’ Natu bagi ono tanepoanga lukangana-tinao ituitui be ute. Be ngado moauriuri oati be tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati nge bagi diboalingi be disoaki. ‘Sipisipi’ Natu ngae tea nge imate bokana, ata moauriuri. Pangana-nao nge tongi lima-be-rua dieno, be mata nge lima-be-rua moarunga. Mata lima-be-rua ngaedi ka Nanaranga Mariaba ne. Be Nanaranga Mariaba ne ngaedi ka ege-ege kateka-o nepiadiaria dipura. 7 Kodeka ‘Sipisipi’ Natu ilako be Nanaranga bagi ono tanepoangao isukoaki-lo be luma oanana-lo ka ‘Buku’ ngaedi idoki. 8 ‘Sipisipi’ Natu ilako be ‘Buku’ ngaedi idoki nge ngado moauriuri oati be tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati nge aro ditapuloria. Tamoata bibia teke-teke lumadia-lo nge kaleti oagu nedi aradi ‘arp’ be tabira ‘gol’ oti ememaki didokidoki. Tabira ngaedi ilodia-lo nge au-kusi boaudi rongorongo dieno. Au-kusi ngaedi nge Nanaranga tamoata be aine ne rabo nedi. 9 Kodeka moasi oauoau teke bokainatuka dimoasi,

> “Kaiko kuboadu-tina ‘Buku’ ngaedi godoki be nato be katiri gogamang. Bakara, kaiko ka umoateam ipura, be matengam ngaedia-lo ka tamoata be aine ege-ege bagi moarunga-lo, pile moarunga-lo, ungguma moarunga-lo be unu oaoa be unu zim moarunga-lo darakam ane be Nanaranga kuzazadiani.
> 10 Be ambe kuemakidi be Nanaranga nema databatabai kana, be ngai masa ngatanepoadi. Be tamoata be aine kuzazadi masa kateka ngae anuatanepoa kana dapura.”

‘Sipisipi’ Natu Rakeaka Ipura

11 Kaba utadarake nge Nanaranga ‘enzel’ ne kokoko-tina malongadi ulongo. Dikoko-tina be uareadi nge ‘tausen’ be ‘milion’ bokana. ‘Enzel’ ngaedi nge bagi ono tanepoanga, be ngado moauriuri oati be tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati diboalingdi 12 be dipi-tina be bokainatuka dimoasi,

> “ ‘Sipisipi’ Natu umoatea ipura nge iboadu-tina kaiboang ono tanepoanga ngadoki, kana ne dakoko-tina, kaua malaidi ngadoki be ngakaiboang-tina. Muaka bibia, kaiboang be malama, be rakeaka nge nena-doi, be nem-kueno daenenoni!”

13 Kodeka kana moarunga aburodi otioti lang anua-lo, kateka-o, matedi kateka eruma be kana moarunga makasi-lo nge bokainatuka dimoasi be ulongoridi,

> “Nanaranga bagi ono tanepoangao sukoaki, be ‘Sipisipi’ Natu! Rakeaka bibia, muaka bibia, kaiboang bibia, be kaiboang

ono tanepoanga bibia nge aniadi dapura, be nem-kueno
daeneno-diaru!"
14 Makara nge ngado moauriuri oati bokai dipile, "Moimoi!" Kodeka
tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati nge diboadukuria be Nanaranga ara
dirakeaki.

Nato Be Kilala Lima-be-teke Gamanadi Dipura

6 1 Kaba uitaita nge 'Sipisipi' Natu ute itaguraki be nato be kilala lima-
be-rua 'Buku' zagedio dieno nge mumuatuka igamani. Igamani nge
ngado moauriuri oati nge muamuatuka bokai ipile be ulongo, "Gomai."
Malonga nge lamalama pakinga bokana. 2 Kaba uita nge 'osi' oaoaoa
teke ute. Tamoata 'osi' ngaenao isoaki nge pana ne idokidoki, be kauta
anuatanepoa nedi nge teke ania ipura. Tea nge tamoata koai-lo iuasa-uasa
bokana, be ambe 'osi'-o ngalale be ngaeung be ngauasa kana.
3 Kodeka 'Sipisipi' Natu itaguraki be nato be kilala ruaia igamani.
Igamani nge ngado moauriuri oati nge ruaia bokai ipile be ulongo,
"Gomai." 4 Bokai ipile nge 'osi' teke daradara ipusika. Tamoata 'osi'
ngaenao isoaki nge kaiboang ania ipura be ngai iboadu kateka-o koai
ngaeluaki be ono tamoata kateka-o nge nedia-la daeramoatei. Makara be
asi ono eunga kanabiabia teke ania ipura.
5 Kana ngaedi muridi nge 'Sipisipi' Natu itaguraki be nato be kilala
tolia igamani. Igamani nge ngado moauriuri oati nge tolia bokai ipile
be ulongo, "Gomai." Ugea nge 'osi' zimzimi[a] teke ute. Tamoata 'osi'
ngaenao isoaki nge lumana-lo kana ono kana moatubungadi kauatakadi
dipurapura[b] teke idokidoki. 6 Makara nge malonga-ba bokana ngado
moauriuri oati maradi ka ipusika be ulongori. Malonga ngae bokai ipile,
"Kangkang aradi 'uit' be 'bali' gogamang. Bokai masa 'uit' be 'bali' nge
tago ere-moarunga be daeno. Enongadi masa moatubungadi bokainatuka:
amari teke malipi ngapura be zazanga ne bokana. Ata 'olib' be 'uain'
kalingodi nge moaki kugamang."
7 Kodeka 'Sipisipi' Natu itaguraki be nato be kilala oatia igamani.
Igamani nge ngado moauriuri oati nge oatia bokai ipile be ulongo, "Gomai."
8 Ugea nge 'osi' teke ute. Tea nge kisiangodi. Tamoata 'osi' ngaenao isoaki
be ipura nge ara Mate. Eoa tago matemate nge murinatuka ditagatagai.
Kateka nge ege oati-lo negea ipura, be ege teke nge Mate be Eoa tago
matemate ania-diaru ipura be datanepoaniaru kana. Kodeka sumoala
didokiru be koai-lo, tole-lo be more-lo nge ngado kabukabu ane be tamoata
be aine moarunga ege ditanepoaru kanana-lo nge daumoatedi kana.
9 Kodeka 'Sipisipi' Natu itaguraki be nato be kilala limaia igamani.
Igamani nge tamoata Nanaranga pilenga mangata dirarangaki be

---

[a] **6:5** 'Osi' ngaeni nge tole ieluaki [b] **6:5** Kaleti pile-lo nge 'sigeli' kana dipile

umoateadi dipura nge mariabakadi bagi ono Nanaranga ditabatabai eruma disoaki be utedi. Tamoata ngaedi nge Nanaranga pilenga dirangaki-tina uia be dikai-tina be dirarangaki-la. 10 Tamoata ngaedi mariabakadi nge dipi-tina be bokai dipile, "Tanepoa Kaiboangim-tina. Kaiko ka ratam be moimoi be kalingom! Masa aira-tina be tamoata kateka-onaona arom datui be giriki nedi goliliti be diumoate-kama bokana lasama godoki? Toira-tina be rapu iloma diaka!" 11 Kodeka teke-teke nge kusi-sili sasalaga oaoaoa[c] aniadi dipura be bokai radi dipura, Kamamanaua muku be kamarapurapu. Kamarapurapu nibe malipilipi-budu-ruangaming be taritoka-ming daumoatedi, kam-la diumoate-kaming bokana. Daumoatemoatedi nibe kokotangadi Nanaranga toira be inanga nge ngarokaboadui, kodeka masa lasa-ming dokiadi dapura."

12 Kodeka 'Sipisipi' Natu ute nato be kilala lima-tekea igamani. Igamani nge rike kanabiabia ipura, be amari izimboro be kalea idaradara. 13 Be goai nge lang-lo ka kateka-o digalalairia, suri napa muazulidi oasa kanabiabia ngaeuritoto be dagalalai bokana. 14 Lang makatabala nge suri reba dalulumi bokana luluma ipura be ileua. Be motudi moarunga be bukudi moarunga nge dimoakusu-ramo be kabadi dipereki. 15 Makara nge anuatanepoa moarunga, tamoata moarunga aradi otioti, tamoata bibia moarunga eung-lo dimuamua, tamoata kana nedi kokoko, tamoata kaiboang nedi otioti, be tamoata be aine moarunga, dududu be tago dududu nge dilako be buna-lo be patu bukudi-o dieno erumadi dikoma. 16 Kodeka dipi be dikilau be bukudi be patu bibia bokai diradi, "Atabalama kamabala be kamazumkaki-kama. Nanaranga maka bagi ono tanepoangao isukoaki ngate-kama takana! Be 'Sipisipi' Natu nama ratinga moaki idoki-kama! 17 Maka ma bong nediaru biabia ono nama-diaru ratinga ngapura kana ambe ipura. Bokai masa naita iboadu ngatui be kana goalaka ngae ngazongari?"

'144,000' Israel Nanaranga Kilala Ne Didoki

7 1 Alauri nge Nanaranga 'enzel' ne oati kateka ege oati-lo dituitui be utedi. 'Enzel' ngaedi nge oasa kateka ege oati-lo ipurapura nge didokimatedi. Bokaibe oasa tago sesu kateka-o ki makasi-lo ipura be kai tago ieuritoto. 2 Makara nge 'enzel' teke ege amari rakeanao be ipurapura be ute. Nanaranga katiri ne ono kilala ne uninga nge idokidoki. Kodeka ipi-tina be 'enzel' oati maka Nanaranga kaiboang iandi be kateka dagamani kana nge bokai iradi, 3 "Kateka be makasi be kai moaki kagamang noko! Nanaranga neda malipilipi kana kilala damoadi-o tananga noko kamagamang!" 4 Kodeka tamoata be aine ira

---

[c] **6:11** Tamoata kusi ngaedi dinanga nge ono kaua ngapura di ambe ilodia-lo giriki tago be ambe diuasa ka disoaki.

kilala damoadi-o dinanga nge dirangakina. Kokotangadi nge ‘144,000’ moarunga. Israel bagi nedi kulemoa-be-rua-lo ka dokiadi dipura be kilala damoadi-o nangaia ipura. 5 Zuda bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura. Ruben bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura. Gat bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura. 6 Ase bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura. Naptali bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura. Manase bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura. 7 Simion bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura. Libai bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura. Aisaka bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura. 8 Zebulun bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura. Iosep bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura. Be Benzamin bagi nena-lo nge ‘12,000’ tamoata be aine kilala damoadi-o nangaia ipura.

Tamoata Be Aine Kokoko-tina Nanaranga Dirakeaki

9 Alauri be utada-rake nge tamoata be aine kokoko-tina utedi! Tamoata tago teke iboadu ngauaredi! Ege-ege bagi moarunga-lo, ungguma moarunga-lo, be pile moarunga-lo, be unu zim moarunga-lo be unu oaoa moarunga-lo nge dipura-doi. Nanaranga bagi ne ono tanepoanga be ‘Sipisipi’ Natu aro ditui be lumadia-lo nge poatore dau didokidoki. Moarunga-biabia nge kusi oaoaoadi dinanga-nanga. 10 Kodeka dipi-tina be bokai dipile, “Nanaranga neda bagi ono tanepoangao isukoaki be ‘Sipisipi’ Natu ka diuketi-kita be dimuleaki-kita!” 11 Nanaranga ‘enzel’ ne moarunga nge bagi ono tanepoanga be tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati be ngado moauriuri oati diboalingdi be dituitui. Kodeka ditaguraki be lilidi bagi ono tanepoanga aro dinangaria be Nanaranga dirakeaki. 12 Be bokai dipile, “Moimoi! Nanaranga ara tarakeaki be atabala-tina tanangai! Kaua malaidi, peru bibia, muaka bibia, kaiboang ono tanepoanga, be kaiboang bibia nge Nanaranga neda ne, be nem-kueno daeneno! Moimoi!”

Tamoata Be Aine Kusi Oaoaoa Nangananga

13 Kodeka tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati nge teke bokai itegia, “Tamoata be aine ngaedi kusi-sili oaoaoa dinangananga nge rangguma kaoa? Be inanga ka dipura?”

14 Be ngau ukatu be bokai upile, “Biabiadi, ngau tago ukaua! Kaiko kukaua!”

Be tamoata ngae bokai iraia, “Tamoata be aine ngaedi nge kana goalakana-tina[d] nge dizongari be dikai be diuasa. Kusi-sili nedi ambe ‘Sipisipi’ Natu daraka ane diasaki be dioaoa-sepuka! 15 Nge bokai ka ariata be oabubu-lo nge Nanaranga bagi ne ono tanepoanga aro dituitui be pera kanana-lo dimalipilipini. Nanaranga maka bagi ono tanepoangao isukoaki masa ngatetedi be ngaurogurogudi. 16 Tagona-tina iboadu kaba tole damate ki madole damate. Amari ki ragogo kaiboangdi tago tekedi diboadu kaba ngamoamoapoatokidi. 17 Bakara, ‘Sipisipi’ Natu maka bagi ono tanepoanga lukangana-tinao isukoaki masa ngamuamuadi be datagatagai. Be ngai masa ngabagadi be dang-kesua ipapanana-lo ngalakuakidi be dang ono moauringa ngandi. Be Nanaranga masa mata-dang moarunga matadia-lo ngautu.”

Nato Be Kilala Lima-ruaia

8 1 Bong ‘Sipisipi’ Natu nato be kilala lima-ruaia igamani nge lang anua-lo gum-gum ibala. Be uanana muku sasalaga[e] bokana nge moakusu be pile tago. 2 Makara nge ‘enzel’ lima-be-rua Nanaranga aro dituitui nge utedi. Be kaba uitaita nge ‘enzel’ ngaedi tauru aniadi dipura. 3 Kodeka ‘enzel’ kaba teke ipura be bagi ono Nanaranga tabaia ipurapura aro itui. Lumana-lo nge tabira ‘gol’ oti ememaki idokidoki. Tabira ngaena-lo nge au-kusi boaudi rongorongo karatakadi dipura nge dieno. ‘Enzel’ ngae nge au-kusi biabia-tina ania ipura be Nanaranga tamoata be aine ne rabo nedi zaiza inanga-budu. Kodeka idoki be bagi ono Nanaranga tabaia ipurapura-o be itabangaki. Bagi ono tabataba aninga ngae nge ‘gol’ oti ememaki, be Nanaranga bagi ne ono tanepoanga aro ka itutui. 4 Bokaibe au-kusi boaudi rongorongo be Nanaranga tamoata be aine ne rabo nedi nge ‘enzel’ Nanaranga aro ituitui lumana-lo ka kasu bokana be dikautaki. 5 Kodeka ‘enzel’ ngae eoa idoki be au-kusi pakina-lo iaulako, kodeka kateka-o irokakaria. Eoa ngaedi nge bagi ono Nanaranga tabaia ipurapurao ka idoki. Bokaibe bong eoa kateka-o irokakiria nge lamalama ipitikaoa, ipakira be igarurui, kodeka rike ipura.

Nanaranga ‘Enzel’ Ne Tauru Dieuri

6 Alauri nge ‘enzel’ lima-be-rua tauru dienodi nge dikatiuana be daeuri kana. 7 Kodeka ‘enzel’ muamuatuka tauru ne ieuri. Ieuri nge ura patu bokana be eoa dara zaiza bairadi dipura nge kateka-o rokakadiaria dipura. Kateka nge ege toli-lo negea ipura. Bokaibe kateka ege teke, kai egedi tekedi be siresire moarunga nge gamanadi dipura be dileua.

8 Kodeka ‘enzel’ ruaia tauru ne ieuri. Ieuri nge kana teke tea bukudi salagabuli ngakarakara bokana nge makasi-lo rokakalako ipura. Makasi

---

[d] **7:14** Mat 24:15 [e] **8:1** Inggilisi Pile-lo nge ‘hour’ teke kapapa bokana.

nge ege toli-lo negea ipura. Bokaibe ege teke nge ibagabuiri be dara ipura. 9 Ngado be kana moarunga makasi-lo nge ukodi toli-lo nangadi dipura, be uko teke nge dimate-doi. Be kati moarunga negeadi dipura be ukodi toli-lo dinanga nge uko teke gamana ipura be ileua.

10 Kodeka 'enzel' tolia tauru ne ieuri. Ieuri nge goai kanabiabia teke baratui bokana ikarakara nge lang-lo ka isapasiria be zagura be dang egedi toli-lo negeadi dipura be dieno nge egedi tekedi-o ibala. 11 Bokaibe dang ukodi tekedi nge dikapisa-doi, bakara goai ngae ara "Kapisana-tina." Bokai ka tamoata be aine dising nge dimate-doi, maka ma dang ngaedi nge dikapisa-tina!

12 Kodeka 'enzel' oatia tauru ne ieuri. Ieuri nge amari be kalea ege-diaru toliadi gamanadi dipura, be goai moarunga ukodi toli-lo nangadi dipura nge uko teke gamana ipura be ileua. Bokaibe malamakadi egedi toliadi nge dileua be malamakadi tago dikai-tina. Be ariata malamaka nge ege tolia ileua, be oabubu nge ege tolia ileua be.

13 Makara be utada-rake nge taragau teke etatabala lang-lo iroro be ute. Kodeka taragau ngae ipi-tina be bokai ipile, "Kaleua-ma! Kaleua-ma! Tamoata be aine kateka-o kasoaki nge kaleua-ma! Bong 'enzel' toli isi disoaki tauru nedi daeuri nge kamaleua-doi kana!

'Enzel' Limaia Tauru Ne Ieuri

9 1 Kodeka 'enzel' limaia tauru ne ieuri. Ieuri nge goai teke ambe lang-lo be kateka-o isapasiria nge ute. Makara be boazinga kanabiabia kabi tagotago nge aoa ono uasara ne goai ngae ania ipura. 2 Kodeka goai ngae itaguraki be boazinga kanabiabia kabi tagotago nge iuasari. Iuasari nge kasu matoliboanga ipusikarake. Kasu ngae nge eoa kanabibia kasukadi bokana. Kasu ngae irake nge amari be lang ikubati be dioabubu. 3 Makara nge oazikezike kokoko-tina kasu ngaena-lo ka dipusika be kateka-o dibala. Kodeka oazikezike ngaedi nge kaiboang moraba nedi bokana nge aniadi dipura. 4 Be bokainatuka radi dipura, "Siresire, be kai, be singaba-ramo moaki kagamang. Tamoata-la Nanaranga kilala ne tago damoadi-o ieno ka sururu kamandi. 5 Moaki kaumoatedi. Sururu-ba kamaniandi nibe kalea lima damanubu." Sururu maka tamoata be aine ngaedi aniadi dapura kana nge sururungadi suri moraba ngakaratiko be gosururu bokana. 6 Kalea lima ngaedi ilodia-lo masa tamoata be aine mate dalelei kana, ata mate masa tago date. Masa damate kana darere, ata tago iboadu damate. 7 Oazikezike ngaedi nge teadi 'osi' dakatiuana be eung-lo dalako kana bokana. Damoadi-o nge anuatanepoa kauta nedi 'gol' oti ememaki dinangananga. Be lilidi nge tamoata lili bokana. 8 Dongadi nge aine dongadi bokana. Be iledi nge 'laion' iledi bokana. 9 Barabara-dio nge numbala 'aen' oti ememaki dinangananga. Bong bazidi dapapari nge malongadi dilaba-tina, suri mangalu kanabibia kokoko dagarugarurui

bokana. 10 Oazikezike ngaedi nge ekudi otioti, be ekudia-lo ka kaiboang
dieno be ono tamoata be aine sururu daniandi nibe kalea lima damanubu
kana. Bong ekudi oti dakaratiko nge sururungadi moraba dakaratiko
be gosururu bokana. 11 Anuatanepoa kandi teke isoaki, be ngai ka
imuamuadi. Ngai nge 'enzel' kata be boazinga kanabiabia kabi tagotago
inarinaringi. Ara Ibru pile-lo nge Abadon, be Grik pile-lo nge Apolion.
(Kita tapile "Gamagama.") 12 Makara nge moatubu be sururu bibia tekedi
dimanubu, ata ngae muri nge rua isi dieno be damai kana.

'Enzel' Lima-tekea Tauru Ne Ieuri

13 Kodeka 'enzel' lima-tekea tauru ne ieuri. Ieuri nge bagi ono tabanga
'gol' oti ememaki Nanaranga aro ituitui-lo ka malonga teke ipilepile
be ulongori. 14 Malonga ngae itaguraki be 'enzel' lima-tekea bokai irai,
" 'Enzel' oati uauradi dipura be zagura biabia Iupretis-lo nangadi dipura nge
gorubetakidi." 15 Kodeka 'enzel' oati ngaedi nge rubetakadi dipura. 'Enzel'
oati ngaedi nge kalukanakadi dipura be siriki ngae amari ngaena-lo, kalea
ngae ilona-lo, be barasi ngae ilona-lo ka dirapurapungi, be ono tamoata be
aine moarunga kabuna toli-lo negeadi dipura be disoaki nge kabuna teke
daumoatedi kana. 16 Be koai tamoata 'osi'-o disoaki be daeung kana nge
kokotangadi dirangakina. Kokotangadi nge '200 milion' moarunga.

17 Raio bokana nge 'osi' be tamoata 'osi'-o disoaki bokainatuka utedi:
Numbala nedi nge dara-tuidi, botiboti, be ango-tangadi eoa karangadi
bokana. 'Osi' nedi panganadi nge 'laion' pangana bokana, be aoa-dialo nge
eoa, kasu be patu ragogodi sosodabu ikarakara bokana nge dipusikasika.
18 Makara be eoa, kasu be patu ragogodi sosodabu ikarakara bokana nge
ditaguraki be tamoata be aine moarunga kabuna toli-lo negeadi dipura
be disoaki nge kabuna teke digamani be diara-leuai. Kana goalakadi toli
ngaedi nge 'osi' aoadia-lo ka dipusika. 19 'Osi' kaiboang nedi nge aoa-dialo
be eku-dialo ka dieno. Ekudi nge moata bokana, be panganadi otioti. Ekudi
ngaedi ane ka ono tamoata dirautotokidi be sururu dianiandi.

20 Tamoata be aine takadi kana goalakadi toli ngaedi tago diumoatedi nge
ilodi tago dibuiri be kana nedi luma-di ane diemaki nge isi dirakerakeaki-
la. Tamoata be aine ngaedi nge isi mariaba goalakadi, be moarupu 'gol,'
'siliua,' 'bronz,' be kai be patu oti diemaki dirakerakeaki-la. Kana ngaedi nge
tago iboadu kaba daita, pile dalongo ki nedia-la dalale. 21 Be ditagutaguraki
be tamoata be aine takadi diumoatemoatedia-la, dinaboanaboa be
dizerezeredia-la, be pogiza-ramo mata be anako muzi nge diememaki-la.
Ilodi tagona-tina dibuiri be muzigoala nedi ngaedi nge dirokaki. Tago-la!

'Enzel' Be 'Buku' Sisiki

10 1 Kana ngaedi dimanubu nge kababe kaba takadi uita. 'Enzel'
kaiboangi teke nge lang anua-lo be ibalabala be ute. Oaru teke

nge kusi ne bokana inanganangai, be bulele teke nge pangana iboalingi. Lili nge amari-tina bokana dimalamalama, be ae nge ariri kanabibia eoa-lo dipurupururui bokana. 2 Lumana-lo nge ‘buku’ mukumukudi uasasari dieno. Kodeka ae oana makasi-lo ituirakalako be ngasi kateka-o ituiraki. 3 Kodeka malonga kanabiabiana-lo be imere. Malonga nge gapaing kabukabu aradi ‘laion’ kabangadi bokana. Imere nge lamalama lima-be-rua digarurui be merenga dikatuni. 4 Makara nge lamalama pilengadi mgere kana. Ata malonga teke lang anua-lo bokai ipile, “Pile maka lamalama lima-be-rua dipile nge moaki kugere. Bokai zumzumkaki daeno!”

5 Kodeka ‘enzel’ makasi-lo be kateka-o ituitui nge ute luma oana lang anua-lo idokitetekalako, 6 be Nanaranga nem-kusoaki isukoaki, lang be kateka be makasi, be kana moarunga lang-lo be kateka-o be makasi-lo dieno iemaki ara-nao be pile tago tototo tekedi bokai iemaki, “Rapu moaki disalaga! 7 Ata alauri bong ono ‘enzel’ lima-ruaia tauru ne ngaeuri saringatuka dapura kana masa Nanaranga ngataguraki be kana ne labudi tago kauakauataki nge mangata ngananga, malipilipi kana ‘propet’ iradi bokana.” 8 Makara nge malonga lang anua-lo be iraraia nge kaba ipile be ulongo. Bokai ipile, “Golako be ‘enzel’ makasi-lo be kateka-o ituitui lumana-lo ‘buku’ uasasari dieno nge godoki!” 9 Bokai iraia bokana ulako ‘enzel’ ngaena-lo be urai be ‘buku’ mukumukudi idokidoki nge ngana kana. Ngana kana nge bokai iraia, “Godoki be gokang. Aoam-lo masa kutum patudi damakadi bokana damonaiko, ata tinem-lo dalako masa damanging.” 10 Kodeka ‘buku’ mukumukudi ngaedi nge udoki be ukang, be aoagu-lo nge monangadi kutum patudi damakadi bokana. Ata utono be tinegu-lo dilako nge dimanging. 11 Makara nge bokai iraia, “Kaba Nanaranga pilenga ege-ege ungguma moarunga-lo, unu zim be unu oaoa moarunga-lo, pile moarunga-lo be anuatanepoa moarunga-lo gorangaki.”

Tamoata Rua Pile Mangata Dirangakiru

11 1 Alauri nge kai mukumuku salagalaga teke diana. Tea nge ono ngauanga bokana. Be bokai diraia, “Golako be Nanaranga pera ne be bagi ono Nanaranga tabaia ipurapura gongauadi. Be tamoata be aine makara Nanaranga dirakerakeaki gouaredi. 2 Ata kaba Nanaranga pera ne aro dieno nge moaki kungauadi. Golikitaki be daeno-ba. Kaba ngaradi nge tamoata be aine Nanaranga pilenga tago ditagatagadi nedi. Masa dataguraki be Anua biabia Rata nge daduaposaposaki nibe kalea kulemoadi-oati-be-rua damanubu. 3 Be ngau masa tamoata negu pilengagu mangata dirarangaki nge rua kaiboang miandi, be diaru masa ngado kusidi ono nodonga dananganangaru be pilengagu mumuakadi mangata dararangakiru nibe ‘1,260’ amaridi damanubu.”

4 Tamoata ngae-diaru nge kai aradi ‘olib’ rua be baratui rua kaoa, be kateka Tanepoa ne nge aro dituituiru. 5 Tamoata naita bakara ngabasaki-diaru kana

masa eoa aoa-diarualo dapusika be ono tamoata ngae daumoatei. Tamoata bakara dabasaki-diaru kana nge masa bokainatuka be damate. 6 Diaru kaiboang dieno-diaru be bong Nanaranga pilenga mangata dararangakiru nge iboadu lang daonotiaru be ura tago ngapurapura. Be diaru diboaduru dang moarunga dabuiriru be dara dapura, be bong nangatadio direreru nge more be kana goalakadi kateka-o dapurakiru.

7 Bong Nanaranga pilenga mangata darangaki-doiru masa gapaing maka boazinga kanabiabia kabi tagotago-lo ipusikasika nge ngapusika be daeungto. Be gapaing ngae masa ngauasa-diaru be ngaumoate-diaru, 8 be tamoata-diaru matedi masa zala bibia anua biabia ilona-lo dieno-lo ngarokaki be daeno. Anua ngaena-lo ka Tanepoa nediaru umoatea ipura. Anua ngae ara ono tonanga ipurpura nge Sodom be Izip. 9 Tamoata ege-ege ungguma moarunga-lo, bagi moarunga-lo, pile moarunga-lo be unu oaoa be unu zim moarunga-lo masa dapura be tamoata-diaru matedi nge dalililiti. Be masa bokai daenoru nibe amaridi toli be kapapa damanubu. Be kumraka-diaru masa dasege. 10 Tamoata ngae-diaru damateru masa tamoata be aine moarunga kateka-o suridi dauia-tina. Masa dataguraki be suri-uia muzi daemaki be lumaluma daenegei, bakara tamoata ruoti ngaedi nge sururu bibia-tina tamoata be aine moarunga kateka-o diandi.

11 Ata amaridi toli be kapapadi muridi masa oasa ono moauringa Nanaranga-lo dapura be ilodiarua-lo dasili be datuirakeru. Tamoata be aine moarunga date-diaru masa taburidi dara-tina! 12 Kodeka malonga teke lang anua-lo ka bokai irara-diaru be dilongoru, "Makare kamarakeru!" Makara be lang anua-lo dikautakiru, be erekei nediaru nge kaba ditaita be oaru-lo disiliru be dikautakiru.

13 Bong dikaukautakiru nge rike kanabiabia teke ipura be anua ngae ege kulemoaia igamani, be '7,000' tamoata be aine dimate. Tamoata be aine tago dimate nge taburidi dira be Nanaranga lang anua-lonalona kaiboang ne dirakeaki.

14 Nge ambe sururu bibia ruaia ka imanubu. Tolia ambe saringatuka ngapura kana!

Tauru Lima-ruaia Eura Ipura

15 Kodeka 'enzel' lima-ruaia tauru ne ieuri. Ieuri nge malonga kokoko-tina lang anua-lo dipi-tina be bokai dipile,

"Tanepoa nema ambe Kristus ne diaru be kateka ngaenao itanepoa. Be ngai masa ngatanepoa be nem-kusoaki ngasukoaki!"

16 Kodeka tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati bagi ono tanepoanga-o disukoaki Nanaranga aro nge lilidi tutudu dilakuaki be Nanaranga dirakeaki. 17 Tamoata bibia ngaedi nge bokai dipile,

> "Tanepoa Nanaranga Kaiboangim-tina! Kaiko matamata be kusoaki be isi kusukoaki! Kiperuiko-tina kaiko ambe kaiboang nem kudoki be ambe ono kutanepoa!

18 Bong ono namam ratinga ngapura kana ambe ipura. Bokai ka
tamoata pilengam tago ditagatagadi nge ambe namadi dira-tina.
Bong ono matedi giriki nedi goliliti kana ambe dipura. Bong ono
malipilipi kanam zazanga nedi goandi kana nge ambe disaringa.
Malipilipi-ma kanam ngaedia-re: 'propet' nem, tamoata be aine
nem, tamoata be aine maka dimatakutakuriko be dimuamuakiko,
be tamoata nem aradi otioti be tamoata aradi tagotago. Bong ono
tamoata maka kateka digamani ara-leuadi dapura kana nge ambe
dipura!"
19 Kodeka Nanaranga pera ne lang anua-lo nge kakata ipura be
Nanaranga Rugu-raba ne ono Taoa ne tubuda iemakadi nge tea ipura.
Makara nge lamalama ipitikaoa, ipakira be igarurui. Be rike be ura patu
bokana nge dipura.

Aine Teke Be Oakei Kanabiabia

12 1 Kodeka kana teke tea takadiaba-tina labu tago kauakauataki
nge lang-lo bokainatuka ipura: Aine teke amari kusi ne bokana
inanganangai nge ipusika. Kalea nge ae erumadi ieno be goai kulemoa-
be-rua nge kauta nenao dieno. 2 Aine ngae nge saringatuka nganeki kana,
be sururu bibia-tina idokidoki.
3 Makara nge kaba teadi takadiaba-tina labudi tago kauakauataki nge
kaba takadi lang-lo bokainatuka dipura: Gapaing kabukabu kanabiabia
teke daradara ipusika. Tea nge oakei bokana, be pangana nge lima-be-
rua moarunga be tongi nge kulemoa moarunga. Pangana teke-tekeo nge
kauta dieno. 4 Kodeka eku ane be goai ukodi toli-lo negeadi dipura nge
uko teke lang-lo ka idokitotoki be kateka-o irokakaria. Kodeka ilako
be aine ambe saringatuka nganeki kana nge aro inari be ituitui. Aine
ngae natu nganekiaki masa ngadoki be ngakani. 5 Makara nge aine ngae
natu moane teke ineniaki. Natu moane ngaeni ka ungguma moarunga
ngatanepoadi kana. Be bong ngatanepoadi masa tagona-tina sesu ilo
ngatagatagadi kana. Ata natu moane ngaeni nge dokatotoka ipura be
Nanaranga be bagi ne ono tanepoanga-lo lakuaka ipura. 6 Be aine ngae
iratu be masaua kaba tekedia-lo ilako. Makara kaba ngaradia-lo nge
Nanaranga ambe kaba tekedi iadorakini be odio ngasukoaki nibe amaridi
'1,260' moarunga damanubu. Bong makara ngasukoaki masa kangkang
be dang ania ngapurapura.
7 Kodeka koai teke lang anua-lo imarang. Maikel 'enzel' ne zaiza ka
oakei kanabiabia 'enzel' ne zaiza koai dieluakadi, be oakei kanabiabia
'enzel' ne zaiza nge koai dimuleaki. 8 Ata oakei kanabiabia nge uasaia
ipura, be tago iboadu 'enzel' ne zaiza lang anua-lo dasukoaki. 9 Kodeka
oakei kanabiabia nge taona be rokaka ipura. Oakei ngae nge toirairana-
tina be ara nge mariaba goalaka. Ara takaia nge Satang. Ngai ka tamoata

be aine moarunga kateka-o ibobolesidi. Bokaibe kateka-o rokakalako ipura ‘enzel’ ne moarunga zaiza.

10 Makara nge malonga kanabiabia teke lang anua-lo ulongori bokai ipile, “Nanaranga ambe tamoata be aine ne iuketidi be imuleakidi! Nanaranga ambe kaiboang ne ono itanepoa itiking-kita! Kristus ne ambe kaiboang ne ono tamoata be aine moarunga ngapapananuakidi kana nge itiking-kita! Satang maka Nanaranga neda aro ituitui be taritokada giriki odio inanganangalako ambe rokaka ipura be lang anua ipereki. Ariata be oabubu-lo nge Nanaranga aro ituitui be taritokada giriki odio inanganangalako. 11 Ata taritokada dikai be diuasai. ‘Sipisipi’ Natu daraka ane be mangata dipilepile di Nanaranga tamoata ne ane ka taritokada diuasa. Nedia-la tago ilodi dibukutakidi. Dikaikai nibe Nanaranga-ba kanabe dimate. 12 Bokaibe suri-ming dauia! Kam lang anua ere-moarunga be moarunga lang anua-lo kasukoaki nge suriming dauia! Bakara, Nanaranga ambe Satang irokaki! Ata kateka be makasi nge dimakadomatina! Satang ambe kam-lo ibala, be ngai nama ira-tina. Maka ma ngai ikaua bong ne ono Nanaranga giriki ne ngaliliti be ngara-leuai kana nge tago sasalaga dieno!”

13 Bong oakei kanabiabia kaba bokai ita kateka-o rokakaria ipura nge itaguraki be aine maka natu moane inekiaki nge itaoni. 14 Ata aine ngaeni nge mang-bazi labatikadi taragau bazidi bokana ania ipura be iboadu ono ngaro be kaba nena-lo ngalako. Kaba ne ngaedi nge masaua kaba-lo ka adorakadiani dipura be dieno. Makara masa kangkang be dang ania ngapurapura be oiaka ngapurapura nibe barasi toli be kapapadi damanubu. Be oakei tago iboadu makara ngalako be ba ngabasaki. 15 Bokaibe oakei kaba bokai ita aine ngae iratu nge dang kanabiabia aoa-nalo ikulenaraki be zagura ipura be ono aine ngae ngabagai kana. 16 Ata kateka itaguraki be aine ngae idumai. Kateka aoa isapaki be zagura oakei kanabiabia aoa-nalo ipusika nge itonomi. 17 Makara nge oakei ngae aine ngae nama iratakia-tina. Bokaibe ialale be aine ngae natu be tubu koai ieluakadi. Aine ngae natu be tubu nge tamoata be aine Nanaranga pilenga ditagatagadi be mangata dipilepile di nge Iesus tamoata be aine ne.

18 Kodeka oakei kanabiabia nge kabu-lo itui.

Gapaing Kabukabu Makasi-lo Imarang

13 1 Makara nge gapaing kabukabu kanabiabia teke makasi-lo ipusikasika be ute. Gapaing ngae nge tongi kulemoa, be pangana nge lima-be-rua. Tongi teke-tekeo nge anuatanepoa kauta nedi dieno. Be pangana teke-teke ngaedi-o nge ara goalakadi ono Nanaranga ebuloia ipura nge dieno. 2 Gapaing kabukabu ngae nge tea ‘pusi’ kanabibia aradi ‘leopad’ bokana, be ae nge ngado kabukabu ‘bea’ bokana. Aoa nge ‘laion’

aoa-di bokana. Makara nge oakei kanabiabia itaguraki be ne kaiboang ne, bagi ne ono tanepoanga, be kaiboang ne ono tanepoanga nge gapaing kabukabu ngae iani. 3 Gapaing kabukabu ngae pangana teke nge zamserekana-tina ipura, ata poake ambe ileua be kaua kanabiabia ono ieno. Tamoata be aine moarunga kateka-o gapaing kabukabu ngae dite nge dipitilaki-tina be ditagai. 4 Makara nge tamoata be aine moarunga kateka-o nge oakei kanabiabia dirakeaki, bakara nge ngai kaiboang ne ka gapaing kabukabu iani. Be gapaing kabukabu ngae nge dirakeaki be. Be bokai dipile, "Naita teke gapaing kabukabu bokana? Naita iboadu be daeungru?"

5 Kodeka gapaing kabukabu nge sumoalani ipura be iboadu nena-la ngarakei be pile goalakadi ane Nanaranga ngaebuloi. Be likitaka ipura be kaiboang ngaedi nge rerengana-lo ba ibabasaki nibe kalea kulemoadi-oati-be-rua dimanubu. 6 Makara nge gapaing kabukabu itaguraki be pile goalakadi ane be ono Nanaranga ingengeri, be itaguraki be kaba odio isukoaki be moarunga lang anua-lo disukoaki nge ingesuakidi. 7 Makara nge sumoala ania ipura be Nanaranga tamoata be aine ne koai ieluakadi be iuasadi. Be sumoala ania ipura be bagi moarunga, ungguma moarunga, pile moarunga, be unu oaoa be unu zim moarunga nge itanepoadi. 8 Bokaibe tamoata be aine moarunga kateka-o disoaki masa gapaing kabukabu ngae darakeaki. Tamoata be aine maka kateka isi tago emaka ipura be 'buku' ono moauringa-lo aradi tago geretadi dipura ka gapaing kabukabu ngae darakeaki kana. 'Buku' ono moauringa ngaedi nge 'Sipisipi' Natu umoatea ipura nge ne.

9 "Tamoata kungi otioti nge ngalongo! 10 Tamoata moangia ipura be uaura-lo ngalako kana masa uaura-lo ngalako. Tamoata moangia ipura be asi ono eunga ane umoatea ngapura kana masa asi ono eunga ane be ngamate. Nge ono Nanaranga tamoata be aine ne lama daunia-uia be dakai be dasoaki kana ka pile ngaedi raiadia-mua ipura."

Gapaing Kabukabu Kateka-o Imarang

11 Makara nge gapaing kabukabu takaia kateka-lo ipusikasika be ute. Tongi rua nge 'sipisipi' natu tongidi bokana, be pilenga nge oakei kanabibia dipilepile bokana. 12 Gapaing alalauri nge gapaing matamata ipura kaiboang ne moarunga idoki, be gapaing matamata ipura mata-nao be malipi ne iememaki. Gapaing alalauri nge itaguraki be kateka be tamoata be aine moarunga ono disukoaki nge iakangaodi be gapaing ipura-mua nge dirakerakeaki. Gapaing ipura-mua nge poake kanabiabia ono ieno be ambe ileua. 13 Gapaing alalauri nge kilala kaiboangdia-tina be takadiaba-tina nge iememaki. Be itaguraki be moarunga lilidi-be-matadio be eoa iemaki be lang-lo be kateka-o dibala. 14 Gapaing ipura-mua aranao ka kilala kaiboangdi iememaki ngaedi ane be tamoata

be aine moarunga kateka-o nge ono ibolesidi be irepekidi. Kodeka gapaing alalauri itaguraki be tamoata be aine iradi be aem-kai teke gapaing ipura-mua ditoaki be diemaki. Gapaing ipura-mua ka asi ono eunga ane zamsereka ipura, ata kaba imoauri. 15 Makara nge gapaing alalauri sumoala ania ipura be oasa ono moauringa nge aem-kai emaka ipura iani. Be aem-kai ngae iboadu ngapilepile, be iboadu tamoata be aine maka aem-kai ngae tago dirakerakeaki nge ngaumoatedi. 16 Kodeka gapaing alalauri nge itaguraki be tamoata be aine moarunga iakangaodi be kilala teke luma-di oanadi-o inangai. Tago lumadi oana-dio inangai nge damoa-dio inangai. Tamoata aradi tagotago be aradi otioti, kana nedi kokoko be kana nedi tagotago, dududu be tago dududu nge iakangaodi be kilala ngae inangadi. 17 Tamoata naita kilala ngae tago ono ieno nge tago iboadu tamoata takadi kana ne dazazaza ki ngai tamoata takadi kana nedi ngazazaza. Gapaing kilala ne ngae nge ne ara. Be ara ngae nge siriki ne ono uarenga[f] ane gereta ka ipurapura.

18 Nge ono iloda talelenaki be takaua kana ka pile ngaedi bokai dieno. Tamoata naita kaua malaidi dienoni masa gapaing ngae ara siriki ono uarenga ne labu ngakauataki. Siriki ono uarenga ngae nge tamoata kata ara. Be kilala ngae nge '666.'

'Sipisipi' Natu Tamoata Ne Zaiza

14 1 Makara be utada-rake nge 'Sipisipi' Natu Zaion buku-nao ituitui be ute, '144,000' tamoata be aine zaiza. Tamoata be aine ngaedi nge 'Sipisipi' Natu ara be Tama ara damoadi-o dieno. 2 Kodeka malonga teke lang-lo ulongori. Malonga ngae duduinga nge zagura ngarokasapa be ngapapanana be ngadududui bokana, be pakinga nge lamalama ngapakipakira bokana. Malonga ngae nge iuia-tina be kabanga nge tamoata gopu ngaeueuri be ngakabakaba bokana. 3 '144,000' tamoata be aine ngaedi nge bagi ono Nanaranga isukoaki-o, ngado moauriuri oati, be tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati arodi dituitui. Di ka Nanaranga izazadi be imuleakidi, be rang oauoau teke dimoasimoasi. Tamoata tago teke rang ngae ikauataki. Dia-la ka dikauataki be iboadu damoasi. 4 Tamoata ngaedi nge tago sesu aine zaiza dieno-budu be ono nedia-la diaka-sangalidi. Di nge aine barasi moane zaiza tago sesu dieno-budu bokana. Be 'Sipisipi' Natu alalenga moarunga-lo nge ditagatagaia-doi. Tamoata be aine moarunga maradi nge di ka Nanaranga izazadi be imuleakidi. Be di ka kangkang matamatanatuka uaroeadi dipurapura bokana dokiadi dipura be Nanaranga be 'Sipisipi' Natu tabangakadiadi dipura. 5 Tago sesu-tina boli pile tekedi dipile. Tago-tina. Adoadodia-ba be girikidi tago teke odio tealako ipura!

---

[f] **13:17** Kaleti uare nedia-lo nge 'Namba' kana dipile.

‘Enzel’ Toli

6 Makara nge ‘enzel’ teke etatabala-tina iroro be ute. ‘Enzel’ ngae nge
Pile Uia idokidoki, be tamoata be aine moarunga kateka-o ngarangakadi
kana. Unu oaoa be unu zim moarunga-lo, bagi moarunga-lo, pile
moarunga-lo be ungguma moarunga-lo be Pile Uia ngae ngarangaki kana.
7 Kodeka ipi-tina be bokai ipile, “Nanaranga kamarakeaki be ara atabala-
tina kamanangai! Bakara, bong ono tamoata be aine moarunga kateka-o
aro datui be giriki nedi ngaliliti kana ambe dipura! Nanaranga maka
lang, kateka, makasi be dang moarunga iemaki nge kamarakeaki!”
8 Kodeka ‘enzel’ ruaia muamua muri itagai be bokai ipile, “Ambe
itamong! Anua biabia Babilon ambe itamong! Anua ngae ka ungguma
moarunga iakangaodi be ‘uain’ kaiboangi iandi be dising! ‘Uian’ ngae nge
ono pogiza-ramo mata ne iememaki!”
9 Kodeka ‘enzel’ tolia nge rua dimuaru itaga-diaru be bokai ipile,
“Tamoata naita gapaing kabukabu be aem-kai ono toaka ipura
irakerakeaki, be kilala ne damoa-nao ki luma-nao ieno, 10 masa nena-
la be ‘uain’ maka Nanaranga nama ratinga nge ngasing! Bokai masa
Nanaranga nama ratinga nge ere-moarunga be tamoata bokainaina
gapaing irakerakeaki-o dalako. Be tamoata ngae masa ‘enzel’ ratadi be
‘Sipisipi’ Natu arodi be sosodabu ragogodia-lo sururu bibia-tina ngadoki.
11 Eoa maka sururu ngani kana nge kasukadi tagona-tina iboadu daleua,
bokaina-la darakerake kana. Tamoata nangatadi gapaing kabukabu ki
anununka dirakerakeaki, ki tamoata nangatadi gapaing kabukabu ara
kilala ne odio ieno masa sururu dadokidoki-la. Ariata ki oabubu-lo nge
manaua nedi tagotago.”
12 Nge ono Nanaranga tamoata be aine ne dakai be dasoaki-la
kana ka pile ngaedi emakadi dipura. Tamoata be aine ngaedi nge
Nanaranga pilenga ditagatagadia-tina uia be lama uniangadi Iesus-lo nge
didokimatedia-tina uia.
13 Kodeka malonga teke lang anua-lo ulongori bokai ipile, “Bokai
gogere: Kaituka be ilako tamoata naita Tanepoa malipi ne iememaki be
imate nge suri dauia!”
Be Oli Spirit ikatu be bokai ipile, “E, moimoi! Suri dauia! Malipi
kaiboangdi iemeki bokana manaua bibia ngadoki! Be tago masa
kalingona-ba be ngamanaua. Tago-la. Imalipi be kana ipuraki masa
ngabaga be manaua-lo ngalako.”

Kateka-o Kangkang Uaroeadi Kana

14 Makara be ugea nge oaru oaoaoadi uita. Oaru ngaedio nge kana teke
tea tamoata bokana isoaki. Pangana-nao nge kauta ‘gol’ oti ememaki
inanganangai be lumana-lo nge asi bokaudi teke mata sagode idokidoki.

15 Kodeka ‘enzel’ teke Nanaranga pera nena-lo ka ipusika be ‘enzel’ oaru-o
isoaki nge ipi-tina be bokai irai, “Bong ono uaroenga ambe dipura.
Kateka ambe imaure be uaroea ngapura kana! Bokaibe asi nem bokau
ane be kangkang gototo!” 16 Kodeka ‘enzel’ oaru-o isoaki nge asi ne bokau
iasikaki be kateka imaure be ieno nge kangkang bokana itotoki.
17 Makara nge ‘enzel’ kaba takaia Nanaranga pera ne lang anua-lo
ieno-lo ka ipusika be ute. ‘Enzel’ ngae nge bokai, asi bokau mata sagode
teke idokidoki. 18 Makara nge ‘enzel’ kaba takaia bagi ono Nanaranga
tabaia ipurapura kanana-lo ka ipusika. ‘Enzel’ ngae ka eoa ono au-kusi
moamoaradi dipurapura nge itautau be iadoadoraki. Kodeka itaguraki be
‘enzel’ asi bokau idokidoki bokai irai, “ ‘Uain’ kalingodi ambe dinoka. Asi
nem bokau godoki be ‘uain’ kalingodi uma moarunga kateka-o dieno-
lo gototo.” 19 Bokaibe ‘enzel’ ngae itaguraki be kateka-o asi ne bokau
iasikaki be ‘uain’ kalingodi moarunga kaimadi-o ka itaratoto. Be idoki
be ‘uain’ kalingodi dipisapisa kanana-lo irokakilako. ‘Uain’-pisaka ngae
nge Nanaranga nama ratinga. 20 Bokaibe ‘uain’ kalingodi nge eluku anua
biabia-lo dipisa. Makara nge ‘uain’-pisaka ngaena-lo dara dipusika. Dara
ngaedi dipapanana nibe salagatikadi nge ‘300 kilomita,’ be taongadi nge
ngaua teke bokana.

More Be Kana Goalakadi Alalaurituka

15 1 Makara nge kilala teke kaba lang-lo utealako. Kilala ngae tea
nge takadiaba be uarikadia-tina. Kilala ngae bokainatuka ute:
‘Enzel’ lima-be-rua utedi more be kana goalakadi lima-be-rua didokidoki.
Kana goalakadi ngaedi ka alaurituka dapura kana. Maka ma kana
goalakadi ngaedi ane ka Nanaranga nama ratinga ono ngamambuaki
kana.
2 Kodeka kana enumua ute makasi malino ngabala be ngabababa-
tina be moakusu tago bokana nge ute. Kana ngae nge eoa zaiza bairadi
dipura. Makara nge tamoata maka dikai be gapaing kabukabu be
anunuka toaka ipura diuasai nge utedi kana ngae malino bokana zagenao
dituitui. Tago gapaing kabukabu-la ka diuasai. Gapaing maka ara siriki
ne ‘666’ ono ieno nge diuasai be. Tamoata dikai be diuasa nge kaleti
oagu nedi aradi ‘gita’ Nanaranga iandi be didokidoki. 3 Kodeka rang
teke Nanaranga malipilipi kana Moses be ‘Sipisipi’ Natu didoka-diaru.
Bokainatuka didoki,

> “Tanepoa Nanaranga Kaiboangim-tina! Malipingam moarunga nge
> diuia-tina, be tago teke iboadu ngarangaki! (Sam 111:2) Kaiko
> ungguma moarunga anuatanepoa kandi. (Aim 3:13) Muzingam
> moarunga nge diado be moimoi be kalingodi! (Sam 145:17)
> 4 Kaiko-la rubem ka Nanaranga, Tanepoa! Bokaibe naita tago iboadu
> ngamatakuriko? (Zer 10:7) Naita masa aram tago ngarakeaki?

Ungguma moarunga masa arom datui be darakeakiko.
(Sam 86:9,10) Bakara muzingam adoadodi ambe moarungabiabia
dita-doi." (Diut 32:4)

5 Alauri utada nge Nanaranga pera ne lang anua-lo itakaka be ute. Be
pera ngado kusi oti ememaki Nanaranga isukoaki kana nge Nanaranga
pera ne ilona-lo ieno be ute. 6 Be Nanaranga 'enzel' ne lima-be-rua
more be kana goalakadi didokidoki nge Nanaranga pera nena-lo be
dipusikasika be utedi. 'Enzel' ngaedi nge kusi goagoaza-tina oaoaoadi
dinangananga, be barabara-dio nge angapi 'gol' oti ememaki dinanga.
7 Kodeka ngado moauriuri oati nge teke itaguraki be tabira boaboaku
'gol' oti ememaki lima-be-rua nge 'enzel' lima-be-rua ngaedi iandi. Tabira
ngaedi ilodia-lo nge Nanaranga maka nem-kusoaki isukoaki nge nama
ratinga dikauri be dieno. 8 Be Nanaranga pera nena-lo nge kasu ikauri
be ikautaki. Kasu ngaeni nge Nanaranga malama ne be kaiboang ne
ono tanepoanga. Bokaibe tago teke iboadu ngasili nibe more be kana
goalakadi lima-be-rua 'enzel' lima-be-rua ngaedi dieluaki nge damanubu.

Nanaranga Nama Ratinga Tabira Lima-rua-lo Dieno

16 1 Kodeka malonga teke Nanaranga pera nena-lo ka 'enzel' lima-
be-rua iraradi be ulongori. Malonga ngae nge ipi-tina be bokai
ipile, "Kamalako be Nanaranga nama ratinga tabira lima-be-rua ilodia-lo
dieno nge kateka-o kamasuburaki."

2 Kodeka 'enzel' muamuatuka ilako be tabira ne kateka-o isuburakaria.
Isuburakaria nge tamoata be aine gapaing kabukabu kilala ne odio
ieno be tamoata gapaing kabukabu dirakerakeaki nge poake goalakadi
sururungadi ratadi odio dipura.

3 Kodeka 'enzel' ruaia ilako be tabira ne makasi-lo isuburakalako.
Isuburakalako nge makasi itabuli be tamoata mate daraka bokana ipura.
Be ika be kana moarunga makasi-lo nge dimate.

4 Kodeka 'enzel' tolia tabira ne zagura be dang moarunga-lo
isuburakalako. Isuburakalako nge dang be zagura moarunga ditabuli be
dara dipura. 5 Makara nge 'enzel' zagura be dang moarunga inanaringdi
nge ulongori bokai ipile, "Nanaranga, kaiko Ratam-tina! Kana ngaedi
kateka-o kubasaki nge diado-tina, maka ma bokainatuka-la ka goemaki
kana kupile! Kaiko matamata be kusoaki be isi kusukoaki! 6 Bakara, di ka
tamoata be aine nem be 'propet' nem diumoatedi be darakadi disuburaki.
Bokaibe dara kuiandi be dasing kana. Nedi muzingadi itagadi ka bokai
kubasakidi!" 7 Makara nge bagi ono Nanaranga tabaia ipurapura-lo ka
malonga teke ulongori pile bokai ikatu, "Tanepoa Nanaranga Kaiboangim-
tina! Giriki adorakingam nge moimoi be kalingodi be diado-tina!"

8 Kodeka 'enzel' oatia tabira ne amari-o isuburakaria. Isuburakaria nge
amari ragogonga dikaiboang-tina be tamoata be aine imoamoapoatokidi.

9 Amari imoamoa-poatokidia-tina bokana ditaguraki be Nanaranga ara
dingesuaki, bakara ngai ka more be kana goalakadi ngaedi labudi. Ata
tago ilodi dibuiri be muzigoala nedi dirokaki be Nanaranga kaiboang ne
dirakeaki.
10 Makara be 'enzel' limaia itaguraki be tabira ne gapaing kabukabu
bagi ne ono tanepoangao isuburakaria. Isuburakaria nge tamoata be
aine ne moarunga oabubu isukumdi. Kodeka tamoata be aine moarunga
sururu bibia-tina didoki be memedi dikaratoto, 11 be ditaguraki be sururu
be poake didoki nge lilidi-o be Nanaranga lang anua-onalona dingesuaki.
Ata tago ilodi dibuiri be muzigoala nedi dirokaki. Tago-la. Muzigoala
nedi nge diememaki-la.
12 Kodeka 'enzel' lima-tekea tabira ne zagura biabia ara Iupretis-lo
isuburakalako. Isuburakalako nge zagura biabia ngae ibaradega be
ono zala inangai be anuatanepoa ege amari rakeana-onaona iboadu
datotoki. 13 Makara nge mariaba goalakadi toli teadi kidikidi bokana
utedi oakei kanabiabia, gapaing kabukabu be 'propet' bolinga ratadi
aoa-dialo dipusika. 14 Mariaba goalakadi toli ngaedi nge Satang mariaba
ne mariabakadi kaoa. Bokaibe kilala kaiboangdi diememaki. Mariaba
goalakadi toli ngaedi nge ege-ege kateka-o dilako be anuatanepoa
moarunga ditekenanadi be Bong Biabia Nanaranga Kaiboangina-tina
nenao koai biabia daemaki kana.
15 "Kamalongo! Anako bokana be mpura kana! Miaka-pitilakikaming
kana. Tamoata naita mata poapoara be kusi ne imoataungaki be upura
nge suri dauia! Bokai masa tago iboadu lili-be-matao nemoala-ba
ngalalale, be tago iboadu ngamaia."
16 Be mariaba goalakadi toli ngaedi nge ditaguraki be anuatanepoa
moarunga kateka-o nge kaba aradi Ibru pile-lo "Armagedon"-lo
ditekenanadi.
17 Kodeka Nanaranga 'enzel' ne lima-ruaia tabira ne makatabala lang-lo
isuburaki. Isuburaki nge malonga teke kanabiabia bagi ono tanepoanga
Nanaranga pera ne ilona-lo ieno-lo ka bokai ipile, "Ambe imanubu!"
18 Makara nge lamalama ipiti-kaoa, ipakira be garurui, be rike kanabiabia
ipura. Matamata tamoata emakadi ipura be imai nge rike bokainaina
tago teke kateka-o ipura. Rike ngae nge ilaba-tina! 19 Be anua ara biabia
Babilon nge imasare be ege toli ipura, be anua bibia moarunga kateka-o
nge gamanadia-doi dipura. Makara nge Nanaranga anua ara biabia
Babilon nge ilo iani bokana 'uain' kaiboangi sema kanana-lo ieno nge iani
be ising. 'Uain' kaiboangi ngae nge Nanaranga nama ratinga. 20 Makara
be motudi moarunga nge dileua, be bukudi kanabibia moarunga nge
dileua-ramoaba. 21 Ura patu kanabibia bokana moatubudi[g] nge lang-lo ka

---

[g] **16:21** Kaleti pile-lo nge '50 kilogrem.'

tamoata moarunga-o dibala. More be kana goalakadi lima-be-rua ngaedi maradi nge ura patu kanabibia bokana ibala nge igoala-tina. Bokaibe tamoata be aine moarunga ditaguraki be Nanaranga dingesuaki.

Aine Pogizanga Ratadi

17 1 Kodeka Nanaranga ‘enzel’ ne lima-be-rua tabira lima-be-rua didokidoki nge teke imai be bokai iraia, “Gomai be aine pogizanga ratadi ara biabia-tina baituka be sururu ngadoki kana nge mitikiniko. Aine ngae nge anua biabia kata, be zagura kokoko zagedi-o isukoaki. 2 Anuatanepoa moarunga kateka-o nge aine ngae zaiza dipogiza-budu. Be tamoata be aine moarunga kateka-o nge aine ngae pogizanga dang kaikai bokana dising be diboang.”[h]

3 Makara nge Oli Spirit ilogu-lo isili be ‘enzel’ teke ipura be masaua kaba-lo ilakuaka. Makara nge aine teke gapaing kabukabu daradara tekenao isoaki be ute. Ara goalakadi ono Nanaranga ebuloia ipura nge gapaing daradara kania moarunga-o dieno be uita. Gapaing ngae pangana nge lima-be-rua moarunga, be tongi nge kulemoa moarunga. 4 Be aine ngae nge kusi botiboti be dadara inangananga, be kania moarunga-o nge ngazim ne ‘gol’ oti ememaki, patu zazadi atabalabala-tina oti ememaki be inga oti ememaki nge inangananga. Lumana-lo nge sema teke ‘gol’ oti ememaki idokidoki. Pile goalakadia-tina be muzinga ono ipogizagiza nge sema ngaena-lo dikauri be dieno. 5 Damoa-nao nge pile labudi takadiaba-tina bokai geretadi dipura be dieno,

“BABILON
ARAM BIABIA-TINA!
KAIKO KA AINE POGIZAGIZADI TINADI
BE MUZI GOALAKADIATINA KATEKA-O LABUDI!”

6 Ngau kaba bokai uita aine ngaeni ka Nanaranga tamoata ne be tamoata Iesus pilenga mangata dirarangaki nge darakadi dang kakai bokana ising be ono iboang.

Aine ngae bokai ute nge kusigu ipitilaki-tina.

7 Kodeka ‘enzel’ bokai iraia, “Nge bakara ka kute be kupitilaki? Ngau masa aine ngae, be gapaing kabukabu pangana lima-be-rua be tongi kulemoa aine ngae ono isoaki be ibagabagai nge labudi sikitadi mrangakiniko. 8 Gapaing kabukabu ambe kute nge toira ne iauia isoaki, ata kaituka ambe tago isoaki. Saringatuka masa boazinga kanabiabia kabi tagotago-lo be ngapusika be ngalale be ara-leuaia ngapura. Be bong tamoata kateka-o disoaki gapaing kabukabu ngae date masa dapitilaki-tina. Tamoata ngaedi nge kateka isi tago emaka ipura be aradi tago ‘buku’ ono moauringa-lo nangadi dipura. Gapaing kabukabu ngae ka toira ne iauia isoaki, be ileua be kaba ipura.

---

[h] **17:2** Nge Nanaranga dimurinai be moarupu lama diungdi be ditagatagadi.

9 "Tamoata kaua malaidi pangana-nalo dieno masa kana ngaedi labudi
ngakauataki. Gapaing kabukabu pangana lima-be-rua nge bukudi lima-
be-rua aine odio isoaki. Labu takaia nge anuatanepoa lima-be-rua.
10 Lima ambe dileua. Teke isi anuatanepoa bokana be isoaki, be teke isi
tago ipura. Alauri ipura masa tago anuatanepoa bokana ngasoaki-salaga.
Masa oaikiki-la be ngatamong. 11 Be gapaing kabukabu toira ne iauia
isoaki be kaba ileua nge masa ngapura be anuatanepoa lima-be-tolia
bokana ngasoaki. Ngai nge anuatanepoa lima-be-rua takadi ruangadi
kata, be ngalale be ara-leuaia ngapura kana.
12 "Gapaing kabukabu tongi kulemoa kuita nge anuatanepoa kulemoa.
Di isi tago dimarang be anuatanepoa bokana disoaki, ata masa kaiboang
aniadi dapura be anuatanepoa bokana gapaing kabukabu zaiza dasoaki.
Ata masa amari siriki ne tekena-la ilona-lo anuatanepoa bokana
dasoaki. 13 Anuatanepoa ngaedi nge labu nedi tekena-la. Kaiboang be
tanepoangadi masa gapaing kabukabu dani. 14 Masa dataguraki be
'Sipisipi' Natu koai daeluakani, ata 'Sipisipi' Natu masa tamoata ne zaiza
be daungdi be dauasadi, bakara 'Sipisipi' Natu ka tanepoa moarunga
Tanepoa nedi be anuatanepoa moarunga Anuatanepoa nedi. 'Sipisipi'
Natu tamoata ne nge nena-la be ikiladi be inangadi, be pilenga moarunga
nge ditagatagadia-tina uia."
15 Makara nge 'enzel' kaba bokai iraia, "Dang maka aine pogizanga
ratadi ono isoaki be kuita nge ungguma be tamoata be aine moarunga-lo,
unu oaoa be unu zim moarunga-lo, be pile moarunga-lo ka dipura. 16 Be
gapaing kabukabu kute be tongi kulemoa kuita masa aine pogizanga
ratadi ngae dasegeaki, be kana ne moarunga masa dadokile be nemoala-
ba dalikitaki be ngasoaki. Be masa dataguraki be mizaka dakang be eoa
oti gagamani be ngaleua. 17 Anuatanepoa kulemoa ngaedi masa bokai
damuzi, bakara Nanaranga ka ilodia-lo isili be rerengana-lo kana ngae
diemaki be ono labu ne ngamambuaki kana. Bokaibe nedia-la maradi
disumoala be nedi tanepoangadi nge didoki be gapaing kabukabu ngae
diani. Be gapaing kabukabu pilenga datagatagadi nibe Nanaranga pilenga
moarunga nge dakalingo. 18 Aine maka kute nge anua biabia ara otioti
kata, be ngai ka anuatanepoa moarunga kateka-o tanepoa nedi."

Babilon Ara-leuaia Ipura

18 1 Kana ngaedi muridi nge 'enzel' takaia kaiboang ne kanabibia
lang anua-lo be ibalabala be ute. Malamaka ne nge dilaba-tina,
be kateka iaka-malamai be imalama-tina. 2 Kodeka malonga kanabiabia-
lo be bokai imere, "Ambe itamong! Anua ara biabia Babilon ambe
itamong! Mariaba goalakadi be mariaba muzingadi goalakadi ambe anua
makara didoki be kaba dikangkang. Be mang goalakadi be mang teadi
moangarurudi nge makara anua didoki. 3 Ungguma moarunga kateka-o

ambe aine ngae ‘uian’ kana ono boanga iandi be dising. ‘Uain’ ngae nge pogiza mata ne. Anuatanepoa moarunga kateka-o ambe pogiza mata ngai zaiza diemaki. Be tamoata ‘bisinisi’ diememaki ambe pogiza mata ne ngaedia-lo be ‘mone’ nedi dikoko-tina.”

4 Makara nge malonga teke lang anua-lo bokai ipile be ulongo,
“Tamoata be aine negu, aine ngara kamapereki be kamapusika!
Muzigoala ne kamabazi-budu takana! Sururu be moatubu ne kamabazi-budu takana! **5** Muzigoala ne nge subukadi dipura be dilako lang anua-lo daga. Be Nanaranga ambe muzinga goalakingadi ilo iandi. **6** Aine ngae baituka ibasaki-kaming bokana nge bokaina-la kamatagadiani be kamakatuni. Kana moarunga iemaki-kaming nge bong rua kamakatuni. Dang kaikai sema-lo ibairi be kasing, ata kam dang kaikai kamabuiri kainga bong rua ngai iemaki ngauasai be sema kana kamaiauni. **7** Nena-la ara irakeaki be kana moarunga irakingadi nge ngai idoki. Bokaibe sururu bibia-tina be moatubu bibia-tina kamani. Ilona-lo nge nena-la bokai irangarangaki, ‘Ngau moaede biabia bokana maka usoaki! Ngau tago narenare kata be masa mnodo be mtang.’ **8** Bokaibe kolo-kolo masa amarina-la tekena-lo dapurani. More goalakadi, nodo be tang be tole kanabibia masa dapurani. Be masa eoa-lo bulaia ngapura. Maka ma Nanaranga Tanepoa kaiboangina-tina ka giriki ne ngaliliti kana.

9 “Bong anuatanepoa moarunga kateka-o anua ngae zaiza pogiza mata dimuzi be rerengadi odio dimambuaki anua ngae ikarakara be kasumaka dita nge dinodomi be ditangiri. **10** Di nge kasauba ditui be kaba daitaita. Tago direre aine ngae sururu be moatubu ne dadoki-budu. Be bokai dipile, ‘Imakadoma-tina! Ambe-ma ileua-re! Anua ara biabia-tina be kaiboangi Babilon! Amari siriki ne tekena-la ilona-lo be ara-leuaiam ipura!’

11 “Be tamoata kateka-o ‘bisinisi’ diememaki masa kasauba datui be anua ngae danodomi be datangiri. Maka ma tamoata tago teke ambe kana nedi izazaza. **12** Kana tago zazadi dipurapura nge ‘gol,’ ‘siliua,’ patu zazadi atabalabala-tina be inga be kusi zazadi atabalabala-tina oaoaoa be dadara, kusi moakiringring be botiboti, kai boaudi otioti, kolo-kolo ‘elepang’ zongodi ane emakadi dipura, kana kai oti emakadi dipura zazadi atabalabala-tina, kana ‘bras,’ ‘aen’ be ‘mabel’ oti emakadi dipura, **13** ngesi ono kangkang boau puranga be ngesi ono kangkang monanga, bureng be bureng ono boau puranga be ono au-kusi emaka, ‘uain’ be ‘olib’ damakadi, kangkang aradi ‘palaua’ uarikadi be ‘uit’, ‘bulumakau’ be ‘sipisipi,’ ‘osi’ be bagi nedi diraperape, tamoata dududu be tamoata koai-lo be uauradi dipura. Kana moarunga ngaedi nge ambe tago zazadi dapurapura kana.

14 “Be tamoata ‘bisinisi’ ememaki bokai dipile, ‘Kana irakingadi kureretaki be kudoki ambe dileua. Kana nem moarunga be aram labatinga

ambe dileua be tago iboadu kaba alauri goita!' 15 Be tamoata 'bisinisi' anua ngaena-lo diemaki be 'mone' kokoko-tina didoki masa sururu bibia-tina anua ngae idoki daita be taburidi dara-tina. Be masa kasauba datui be datang be danodo-tina, 16 be bokai dapile, 'Imakadoma-tina! Anua biabia ara otioti nge imakadoma-tina! Toira nge kusi manipidi zazadi atabalabala-tina, dadara be botiboti inangananga. Be 'gol,' patu zazadi atabalabala-tina be inga ane nena-la ingazingazingi! 17 Ata amari siriki tekena-la ilona-lo be 'mone' ne be ngazim ne ngaedi nge ara-leuadi dipura.'

"Tamoata kati disingarangaradi, tamoata kati dizaza be ono direbareba, tamoata kati-o dimalipilipi be tamoata makasi-lo kana didokidoki be ono 'bisinisi' diememaki nge kasauba ditui be kaba ditaita. 18 Anua ngae ikarakara be kasuka dita nge dipi-tina be bokai dipile, 'Toira be imai anua biabia teke bokainaina ieno ki tago?' 19 Makara nge zim dibureng be ditang be dinodo be bokai dipile, 'Imakadoma-tina! Anua biabia ara biabia ngae nge imakadoma-tina! Ngai kana ne kokoko-tina. Bokai ka kati-marau makasi-lo direbareba nge ngaia-lo 'mone' kokoko-tina diemaki be kana nedi dikoko-tina. Ata amari siriki tekena-la ilona-lo be kana ne moarunga ara-leuadi dipura!'

20 "Lang anua, surim dauia! Anua ngae ambe ara-leuaia ipura! Kam Nanaranga tamoata ne be 'apostel' be kam 'propet' nge suriming dauia! Kana iemaki-kaming ka Nanaranga ita be giriki ne ililiti be igamani!"

21 Kodeka 'enzel' kaiboangi teke patu kana-tina-biabia idoki be makasi-lo irokakalako be bokai ipile, "Anua biabia Babilon masa bokainatuka dokia ngapura be kaikai-la rokaka ngapura be tago iboadu kaba tea ngapura. 22 Bokaibe oagu, be tamoata moasimoasi malongadi, be gopu be tauru malongadi masa tago iboadu kaba kaiko-lo longoradi dapura! Be tamoata maka malipi bibia moarunga diememaki nge tago iboadu kababe kaiko-lo teadi dapura! Patu ono kangkang tutukadi dipurapura masa tago iboadu kaba malongadi kaiko-lo longoradi dapura! 23 Baratui masa tago iboadu kaiko-lo kaba dakarakara! Tamoata be aine tago diboadu darotiroti be malongadi longoradi dapurapura!

Kaiko tamoata nem 'bisinisi' diememaki nge kateka-o aradi bibia-tina. Naboa be zere nem tago kalingodi ane be tamoata be aine moarunga kateka-o kubolesidi be zala dipakai!

24 " 'Propet' be Nanaranga tamoata ne moarunga darakadi nge anua ngae Babilon-lo teadi dipura. Bokai ka sururu bibia-tina idoki. Moimoina-tina, tamoata moarunga kateka-o umoateadi dipura nge darakadi anua ngaena-lo teadi dipura."

Nanaranga Rakeaka Ipura

19 1 Kana ngaedi muridi nge suri tamoata kokoko-tina malongadi dienekaki bokana lang anua-lo ulongo. Bokainatuka dimere be

dipile, “Nanaranga tarakeaki! Tamoata moarunga uketadi be muleakadi, malama be kaiboang, be kaiboang bibia ono tanepoanga nge nena-doi!
2 Ngai giriki adorakinga nge moimoi be kalingodi be diado-tina! Aine pogizanga ratadi nge pogiza mata nena-lo be tamoata be aine kateka-o igoalangakidia-ramo. Bokai ka Nanaranga giriki ne ililiti be ambe giriki ono inangalako. Aine ngae ka Nanaranga malipilipi ne iumoatedi. Bokai ka Nanaranga ambe sururu bibia iani.” 3 Kodeka kaba bokai dimere be dipile, “Nanaranga tarakeaki! Eoa bibia maka anua ara biabia dikani nge kasukadi masa darakerake-la, tago iboadu daleua!”

4 Makara nge tamoata bibia kulemoadi-rua-be-oati be ngado moauriuri oati nge ditapuloria be Nanaranga bagi ono tanepoangao isukoaki nge dirakeaki be bokai dipile, “Moimoi! Nanaranga tarakeaki!”

5 Kodeka malonga teke Nanaranga bagi ne ono tanepoanga-lo ka ipusika be bokai ipile, “Tamoata moarunga Nanaranga kamalipilipini, tamoata be aine moarunga maka Nanaranga kamatakutakuri, ara-ming otioti be ara-ming tagotago nge Nanaranga neda kamarakeaki!”

‘Sipisipi’ Natu Moanako Ono Rotinga Ne

6 Makara nge suri tamoata kokoko-tina bokana malongadi ulongo. Malongadi labatikadi nge zagura ngarokasapa be ngapapanana bokana, be pakingadi nge lamalama ngapakipakira bokana. Be bokainatuka dipilepile be ulongoridi, “Nanaranga tarakeaki! Tanepoa, Nanaranga Kaiboangina-tina ka Anuatanepoa neda! 7 Kodeka iloda dauia be suri-uia mata taemaki, be Nanaranga ara atabala-tina tanangai! Bong ono ‘Sipisipi’ Natu ngaroti kana ambe dipura be aine ngauati kana ambe nena-la be ikaluka be isoaki. 8 Kusi ngananga kana nge ambe ania ipura. Kusi ngaedi nge oaoaoadi be digoaza-tina be dimalama-tina!” Kusi oaoaoadi ngaedi nge Nanaranga tamoata ne muzingadi irakingadi.

9 Kodeka ‘enzel’ bokai iraia, “Kana ngaedi gogere: Tamoata rangguma ‘Sipisipi’ Natu roti moanako nena-lo aluluiadi dipura nge suridi dauia!” Makara nge ‘enzel’ kaba bokai ipile, “Pile ngaedi nge Nanaranga moimoi be pilenga kalingodi.”

10 Bokai ipile nge ae-nalo utapuloria be mrakeaki kana, ata bokai iraia, “Moaki bokai kumuzi! Ngau nge taritokam zaiza malipilipi-buduruangaming kata. Be nge kita ka pile kalingodi Iesus mangata inanga nge tadokimatedi be tatagatagadi. Nanaranga ka gorakeaki! Maka ma pile maka Iesus mangata irangaki be pile Oli Spirit ‘propet’ iandi nge suridi tekedi.”

Tamoata ‘Osi’ Oaoaoa Ipapananuaki

11 Kodeka lang anua itakaka be ‘osi’ oaoaoa teke ute. Tamoata ‘osi’ ngaenao isoaki nge ara bokai, “Tamoata malipi ne moarunga iemaki-tina

uia!" be "Tamoata pilenga kalingodi." Mata adoadodia-la ane be giriki iadoadoraki be mata adoadodia-la ane be koai ne iememaki. 12 Mata nge eoa kanabibia pururuingadi bokana, be pangana-nao nge anuatanepoa kauta nedi kokoko inangananga. Ara teke nge aro gereta ipura, ata tago teke iboadu ara ngae ngakauataki. Ngaia-la rube ka ikauataki. 13 Kusi-sili salagalaga inanganangai nge dara-lo nabalako ipura be idaradara. Tamoata ngae ara bokai, "Nanaranga Pilenga." 14 Be koai-bagi moarunga lang anua-lonalona nge muri ditagai. Moarunga nge 'osi' oaoaoadi-o disoaki be kusi goagoaza-tina oaoaoadi dinangananga. 15 Asi ono eunga teke nge tamoata imuamuadi aoa-nalo ipusika. Asi ono eunga ngae ane ka ono ungguma moarunga ngaumoatedi kana. Be bong ungguma moarunga ngatanepoadi nge tagona-tina ilo ngatagatagadi kana. Be masa kaba ono 'uian' pisaka-lo be 'uian' kalingodi ngaduaposa be damakadi dapusika. 'Uain' damaka ngaeni nge Nanaranga nama ratinga. Nanaranga nama ratinga ngaeni nge ilaba-tina. 16 Kusi-sili nenao be noga-nao nge ara ngae gereta ipura,

"Anuatanepoa moarunga ANUATANEPOA nedi
be Tanepoa moarunga TANEPOA nedi."

17 Makara nge 'enzel' teke amari-o ituitui be ute. Kodeka ipi-tina be imere be mang lang-lo diroro bokai iradi, "Kamamai be Nanaranga moanako ne biabia-lo kamakabuni! 18 Kamapura be anuatanepoa, be tamoata bibia koai-lo dimuamua, be koai tamoata mizakadi kamakang. Kamapura be 'osi' be tamoata 'osi' dipapananuaki be tamoata moarunga, dududu be tago dududu, aradi otioti be aradi tagotago nge mizakadi kamakang!"

19 Kodeka gapaing kabukabu be anuatanepoa moarunga kateka-o koai-bagi nedi zaiza diekapotaki be tamoata 'osi' ipapananuaki koai-bagi ne zaiza daundi kana be utedi. 20 Ata tamoata 'osi' ipapananuaki nge itaguraki be gapaing kabukabu be 'propet' bolinga ratadi idoki-diaru be uaura-lo ianga-diaru. Tamoata bolinga ratadi ngae ka gapaing kabukabu aro be kilala kaiboangdi iememaki. Kilala kaiboangdi ngaedi iememaki be ono tamoata be aine kokoko-tina ibolesidi. Tamoata be aine ngaedi nge gapaing kabukabu kilala ne odio ieno, be gapaing anunuka dirakerakeaki. Kodeka gapaing kabukabu be tamoata bolinga ratadi nge dokiadi dipura be nedi uia-la be eoa teadi dang boakuboaku kanabiabia bokanana-lo rokakadialakoru dipura. Eoa ngaedi karangadi nge sosodabu ngakarakara be kasuka ngapusikasika bokana. 21 Be koai-bagi tamoata ne moarunga nge asi ono eunga ane be umoateadi dipura. Asi ono eunga ngae nge tamoata 'osi' oaoaoa ipapananuaki aoa-nalo ka ipusika. Kodeka mang moarunga dipura be koai tamoata ngaedi mizakadi dikang be didoli-tina.

Satang Uaura-lo Isoaki Nibe '1,000' Barasi Dimanubu

20 1 Kodeka 'enzel' teke lang anua-lo be ibalabala be ute. Lumana-lo nge boazinga kanabiabia kabi tagotago babaduadua ne uasara

be kaleti oarige ‘seng’ kanabibia idokidoki. 2 Kodeka itaguraki be oakei
kanabiabia kabukabu idokimatei be ‘seng’ ane iuauri be bokai ngasoaki
nibe barasi ‘1,000’ damanubu. Oakei kanabiabia nge toirairana-tina be
ngai ka Mariaba goalaka, be ara takaia Satang. 3 Kodeka ‘enzel’ itaguraki
be Satang idoki be boazinga kanabiabia kabi tagotago-lo irokakalako,
be boazinga ngae ionoti-matei be babari teke ono inangai. Bokaibe
Satang tago iboadu ungguma moarunga ngabobolesidi nibe ‘1,000’ barasi
moarunga damanubu. Alauri masa rubetaka ngapura be mukuna-ba
eluku ngasoaki.

4 Kodeka makara nge bagi ono tanepoanga uita. Tamoata bagi ngaedio
disoaki nge kaiboang aniadi dipura be iboadu giriki daliliti be dadoraki.
Be tamoata maka pile kalingodi Iesus mangata irangaki didoki be
mangata dirangaki be tamoata maka Nanaranga pilenga lilidi-o be
umoateadi dipura nge mariabakadi utedi be. Tamoata ngaedi nge gapaing
kabukabu be anunuka tago sesu dirakeaki. Be gapaing kabukabu kilala
ne tago damoadi-o ki luma-dio nangaia ipura. Bokaibe kaba dimarang be
Kristus zaiza be ditanepoa nibe ‘1,000’ barasi dimanubu. 5 (Ata tamoata
be aine takadi dimate nge tago dimarang be moauriuri disoaki nibe
‘1,000’ barasi dimanubu.) Ngae ka mate-lo be marang muamua. 6 Tamoata
rangguma marang muamua ngaena-lo be dimarang nge suridi dauia. Di
masa marou bibia-tina dadoki. Mate ruaia ngapura kana nge tago iboadu
ngabalakidi. Di masa Nanaranga be Kristus tabataba daniani, be masa
datanepoa-budu nibe ‘1,000’ barasi damanubu.

Satang Ara-leuaia Ipura

7 ‘1,000’ barasi damanubu muridi masa Satang uaura nena-lo be rubetaka
ngapura. 8 Be masa ngalale be ungguma moarunga ege-ege kateka-o
disoaki nge ngabolesidi. Ungguma ngaedi nge Gog be Magog. Be alauri
masa ngataguraki be ngatekenanadi be dakatiuana be koai biabia daemaki.
Tamoata ngaedi kokotangadi nge lulu makasi zagenao dieno bokana.
9 Be masa ege-ege kateka-o ka dapura be Nanaranga tamoata ne disoaki
kana be anua Nanaranga irereretaki nge daboalingi. Ata eoa masa lang-lo
dabala be dara-leuadi. 10 Be bong ngaradia-lo masa Satang maka tamoata
ngaedi ibolesidi nge dokia ngapura be eoa dang kanabiabia boakuboaku
bokana be sosodabu ikarakara bokanana-lo rokakalako ngapura. Gapaing
kabukabu be ‘propet’ bolinga ratadi masa makara rokakadialakoru dapura
be. Be makara masa sururu kana-tina-bibia dadokidoki ariata be oabubu
moarunga-lo, be nem-kusoaki makara dasukoaki.

Giriki Lilita Alalaurituka

11 Kana ngaedi muridi nge Nanaranga ute bagi ono tanepoanga oaoaoa
kanabiabia-nao isoaki. Makara nge lang be kateka Nanaranga aro ka

dileuaba, be kaba tago teadi dipura. 12 Be tamoata matedi aradi bibia be
aradi sisiki nge Nanaranga bagi ne ono tanepoanga aro dituitui be utedi.
Makara nge 'buku' kokoko uasaradi dipura be bokai dieno. Alauri nge
kaba 'buku' takadi uasaradi dipura be uita. 'Buku' ngaedia-lo nge tamoata
Kristus lama diunani be moauriuri disoaki nge aradi dieno. Be tamoata
matedi nge kana diemaki tagadi dipura be giriki nedi lilitadi dipura.
Kana moarunga diemaki nge 'buku' ngaedia-lo geretadi dipura. 13 Kodeka
makasi itaguraki be matedi moarunga makasi-lo disoaki nge ipasikidia-
rake. Makara nge tamoata matedi be matedi takadi eoa tago matemate-lo
disoaki nge moarunga dipusika-doi. Kodeka Nanaranga itaguraki be
giriki nedi ililiti. Muzingadi itagadi be giriki nedi ililiti. 14 Makara be
Mate be Mate kaba nge eoa dang kanabiabia boakuboaku bokanana-lo
rokakadialako dipura. (Eoa dang kanabiabia boakuboaku bokana nge
mate ruaia.) 15 Tamoata naita ara tago 'buku' ono moauringa-lo gereta
ipura masa eoa ngaena-lo rokakalako ngapura.

Lang Oauoau Be Kateka Oauoau

21 1 Kodeka lang oauoau be kateka oauoau uita. Lang arumuamua,
kateka arumuamua be makasi arumuamua nge dileua. 2 Be
Anua biabia Rata oauoau lang anua-lo be ibalabala be ute. Anua ngae
nge Ierusalem oauoau, be Nanaranga-lo ka ipura. Ngazinga ipura, suri
aine ngaroti kana be ngazinga ipura bokana, be ikaluka be roa ngate
kana be isoaki. 3 Makara nge malonga kanabiabia teke Nanaranga bagi
ne ono tanepoanga-lo bokai ipile be ulongori, "Nanaranga ambe tamoata
zaiza anua ne iemaki! Ngai masa dasukoaki-budu, be di masa tamoata
be aine ne. Nanaranga masa nena-la be dasukoaki-budu, be ngai masa
Nanaranga nedi. 4 Be nena-la be masa mata-dangdi ngautu. Be tago
masa damatemate, tago danodonodo, tago datangtang, tago masa sururu
dadokidoki. Maka ma kana toirairadi ambe dileua."

5 Kodeka Nanaranga bagi ono tanepoangao isukoaki bokai ipile,
"Kodeka kana moarunga memaki be oauoau dapura!" Be kaba bokai ipile,
"Pile ngaedi gogere. Maka ma pile ngaedi nge moimoi be kalingodi be
iboadu odio lama unia ngapura." 6 Be kaba bokai iraia, "Kana moarunga
ambe emakadi be mambuakadi dipura! Ngau ka Muamuatuka be
Alalaurituka, be ngau ka matamata be usoaki, be ngau ka manubunga.
Tamoata naita madole imate masa msumoalani be dang ono moauringa
miani be ngasing. Dang ono moauringa ngae masa luma zokuzoku-ba
miani, tago iboadu ngazazai. 7 Tamoata naita ikai be iuasa masa kana
ngae ngau-lo ngadoki: Ngau masa Nanaranga ne, be ngai masa natugu.
8 Ata tamoata maka taburi irara be imulemulenaki, tamoata maka lama
unianga imurinai, tamoata maka muzinga goalakadia-tina, tamoata maka
tamoata takadi iumoatedi, tamoata maka ipogizagiza-ramo, inaboaboa

be izerezere, tamoata maka nanaranga bolingadi ratadi irakerakeaki, be tamoata bolinga ratadi masa kabana-lo nangaia ngapura. Kaba nge dang kanabiabia boakuboaku eoa bokana ikarakara. Karanga nge sosodabu ikarakara bokana. Kana ngaeni ka mate ruaia."

Ierusalem Oauoau

9 Kodeka 'enzel' lima-be-rua tabira lima-be-rua didokidoki nge teke imai. Tabira ngaedi ilodia-lo nge more be kana goalakadi alaurituka dapura kana nge dieno. Be 'enzel' ngae itaguraki be bokai iraia, "Gomai be aine kodeka-ka ngaroti kana nge mitikiniko. Aine kodeka-ka ngaroti kana nge 'Sipisipi' Natu roa." 10 Makara nge Oli Spirit ilogu-lo isili be Nanaranga 'enzel' ne teke idoka be buku salagabuli tekenao ilakuaka. Be Anua Rata Ierusalem nge lang anua-lo be ibalabala be itikina. Anua ngae nge Nanaranga-lo ka ipura, 11 be Nanaranga malama be kaiboang ne nge anua ngaenao dieno be imalama-tina. Malamanga nge suri oabunabiabia amari lalauka dapusikasika bokana, be pitikaoanga nge amari makasi kusi-nao ngapitikaoakaoa bokana. 12 Ari rakebulidi matolidi tekedi nge anua ngae diboalingi, be babaduadua ne nge kulemoa-be-rua moarunga. Nanaranga 'enzel' ne nge teke-teke babaduadua ngaedi dinaring be bokai dituitui. Babaduadua kulemoa-be-rua ngaedio nge Israel bagi nedi kulemoa-be-rua aradi dieno. 13 Ari bibia anua diboaling nge egedi oati. Bokaibe egedi teke-tekeo nge babaduadua toli-toli dieno. Babaduadua toli aua dieno, toli ilau dieno, toli auta dieno be toli ata dieno. 14 Patu kanabibia kulemoa-be-rua nge nangadi dipura be ari bibia anua diboalingi nge ono emakadi dipura. Patu kanabibia ngaedio nge 'Sipisipi' Natu 'apostel' ne kulemoa-be-rua aradi geretadi dipura.

15 'Enzel' maka iraia nge kai ono ngauanga 'gol' oti ememaki idokidoki. Kai ngae ane ka anua ngae be babaduadua ne be ari ne bibia ngauadi dapura kana. 16 Anua ngae ngauaia nge iado-tina. Ege oati nge ngaua tekena-doi. Salagatika be palanga nge ngaua-doi teke. Kodeka 'enzel' ngae itaguraki be kai ne ane be anua biabia ngae ingauai. Salagatika nge kaleti pile-lo '2,200 kilomita'. Palanga be rakenga nge salagatingana-la bokana. 17 Ari matolingadi ingauadi nge ngauadi kaleti pile-lo '65 mita' moarunga. Ngaua 'enzel' odio ingaua nge kita tamoata ngaua neda-lo ka ingaua. 18 Ari bibia anua diboalingi nge patu zazadi atabalabala-tina aradi 'zespa' oti ka emakadi dipura, be anua ngae nge 'gol' oti ka emaka ipura. Pitikaoanga nge 'galasi' bokana. 19 Patu kanabibia ono ari labudi emakadi dipura nge patu zazadi atabalabala-tina oti ka dingazingdi. Patu muamuatuka ono labudi nangadi dipura nge patu aradi 'zespa' oti dingazingi. Patu ruaia nge patu aradi 'sapaia' oti dingazingi. Patu tolia nge patu aradi 'agit' oti dingazingi. Patu oatia nge patu aradi 'emeral' oti dingazingi. 20 Patu limaia nge patu aradi 'oniks' oti dingazingi. Patu

lima-tekea nge patu aradi ‘kanelian’ oti dingazingi. Patu lima-ruaia nge patu aradi ‘kuatz’ oti dingazingi. Patu lima-tolia nge patu aradi ‘beril’ oti dingazingi. Patu lima-oatia nge patu aradi ‘topaz’ oti dingazingi. Patu kulemoaia nge patu aradi ‘kalkedoni’ oti dingazingi. Patu kulemoa-tekeia nge patu aradi ‘tekois’ oti dingazingi, be patu kulemoa-ruaia nge patu aradi ‘ametist’ oti dingazingi. 21 Babaduadua kulemoa-be-rua nge inga oti ka emakadi dipura. Inga kanabibia teke-teke oti ka babaduadua teke-teke emakadi dipura. Zala moarunga anua ngaena-lo dieno nge ‘gol’ oti ka emakadi dipura be pitikaoangadi nge ‘galasi’ bokana.

22 Nanaranga pera ne tago teke anua ngaena-lo ute, bakara, Nanaranga Tanepoa Kaiboangina-tina be ‘Sipisipi’ Natu ka nedia-lanaru be Nanaranga pera ne. 23 Amari be kalea tago iboadu anua ngae malama daniaru, bakara, Nanaranga kaiboang be malama ne ka anua ngae malama dianiani, be ‘Sipisipi’ Natu ka anua ngae baratui ne. 24 Ungguma moarunga kateka-o masa malama nena-lo dalalale, be anuatanepoa moarunga kateka-o masa ‘mone’ be kana nedi anua ngaena-lo dalakuaki. 25 Anua ngaena-lo masa oabubu tago sesu ngapurapura. Bokaibe babaduadua ne masa tago onotadi dapura. Tago iboadu ramani teke onota ngapura, uasasari-la daeneno. 26 Ungguma moarunga aradi biatangadi be ‘mone’ be kana nedi moarunga masa anua ngaena-lo dalakulakuaki. 27 Ata kana tago goagoaza muzigoala odio dieno masa tago teke iboadu anua ngaena-lo ngasili. Be tamoata muzi maia odio dieno diememaki be boli mata diememaki nge tago diboadu anua ngaena-lo dasili. Tamoata-la aradi ‘buku’ ono moauringa-lo dieno ka diboadu anua ngaena-lo dasili. ‘Buku’ ono moauringa ngaeni nge ‘Sipisipi’ Natu ne.

Dang Ono Moauringa Be Kai Ono Moauringa

22 1 Makara be ‘enzel’ ngae zagura teke itikina. Zagura ngaena-lo nge dang ono moauringa[i] ieno. Dang ngae pitikaoanga nge amari makasi ngauniuni be buleleka kakarai be botiboti datuitui bokana. Goazanga nge ‘galasi’ bokana. Zagura ngae nge Nanaranga bagi ne ono tanepoanga-lo be ‘Sipisipi’ Natu-lo ka ipurapura, 2 be ilakolako be zala biabia anua biabia lukanganao ieno nge isauasauani. Zagura zage ruoti-lo nge kai kalingo kania ipurapura be ono moauriuri soaki ipurapura nge itutui. Barasi teke-teke ilodi-lo nge bong kulemoa-be-rua inainai. Kalea teke-teke-lo nge bong teke-teke inainai. Be dau nge ono ungguma moarunga more nedi adorakadi dipurapura. 3 Kana moarunga Nanaranga ngesuaki ne odio dieno nge tago iboadu anua ngaena-lo daeno.

Nanaranga be ‘Sipisipi’ Natu bagi ono tanepoanga nediaru masa anua ngaena-lo ngaeno, be Nanaranga malipilipi kana masa damalipilipini.

---

[i] **22:1** Zon 4:10

4 Be Nanaranga lili masa daita, be ara masa malipilipi kana damoadi-o
ngaeno. 5 Anua ngaena-lo masa oabubu tago ngapurapura, be tago masa
baratui malamakadi ki amari malamakana-lo soaki ngapurapura. Tago.
Masa Tanepoa Nanaranga nena-la be anua ngaeni malama nganiandi. Be
di masa anuatanepoa natu bokana dasukoaki, be nem-kusoaki dasukoaki.

Iesus Masa Saringatuka Ngapura

6 Kodeka ‘enzel’ bokai iraia, “Pile ngaedi nge kalingodi be iboadu lama
uniadi dapura. Tanepoa Nanaranga maka Oli Spirit ne ‘propet’ ianiandi
ambe ‘enzel’ ne inepi be kana saringatuka dapura kana nge malipilipi
kana itikingdi.”
7 Kodeka Iesus bokai ipile, “Kamalongo! Ambe saringatuka mpura
kana! Tamoata naita pile mumuakadi ngaedi ‘buku’ ngaedia-lo dieno
itagatagadi nge suri dauiani!”
8 Ngau Zon ka kana ngaedi ulongo be uita. Be bong kana ngaedi
uita be ulongo-doi nge utaguraki be ‘enzel’ maka kana ngaedi itikina
ae-nalo utapuloria be mrakeaki kana. 9 Ata ‘enzel’ ngae bokai iraia,
“Moaki bokai kumuzi! Ngau nge taritokam zaiza malipilipi-budu-ruanga-
ming. Taritokam nge ‘propet’ be tamoata pile ‘buku’ ngaedia-lo dieno
ditagatagadi. Nanaranga ka gorakeaki!”
10 Be kaba be bokai iraia, “Pile mumuakadi ‘buku’ ngaedia-lo dieno nge
moakina-tina teke kuzumkaki. Maka ma bong ono kana ngaedi dapura
kana nge ambe isaringa-tina, be marauaka ono tamoata ilodi dabuiri
kana nge tago. 11 Bokaibe tamoata naita muzi goalakadi iememaki nge
golikitakini be muzi goalakadi ngaememaki-la. Tamoata naita mata
tago uia iememaki nge golikitakini be mata tago uia ngaememaki-la. Be
tamoata muzi uia iememaki nge golikitakini be muzi uia ngaememaki-
la. Tamoata naita Nanaranga mata ne iememaki nge golikitakini be
Nanaranga mata ne ngaememaki-la.”
12 Kodeka Iesus bokai ipile, “Kamalongo! Ngau ambe saringatuka
mpura kana! Ngau masa tamoata be aine moarunga zazanga nedi
mdokidoki. Tamoata teke-teke masa muzingadi mtagadi be zazanga
nedi miandi. 13 Ngau ka Muamuatuka be ngau ka Alalaurituka. Ngau ka
matamatana-tina be usoaki be ngau ka manubunga.
14 “Tamoata rangguma malo nedi diaka-lakadi nge suridi dauia! Di
masa sumoala aniadi dapura be kai ono moauringa dakani be anua biabia
babaduaduana-lo dasili! 15 Ata tamoata maka keu muzingadi dimuzimuzi,
naboa-naboa be zere-zere, pogizagizadi, tamoata maka tamoata takadi
diumoatemoatedi, tamoata maka nanaranga takadi dirakerakeaki, be
tamoata maka boli mata direreretaki be diememaki masa eluku dasoaki.
Tago iboadu anua biabia ngaena-lo dasili. 16 Ngau, Iesus ka ‘enzel’ negu
unepi be kana ngaedi ‘sios’ moarunga-lo mangata ngarangaki kana. Ngau

Debiti labunao upura be dara ne kata. Ngau Goai-zama be malamakagu kaiboangdi."

17 Kodeka Oli Spirit be 'Sipisipi' Natu kodeka-ka ngaroti kana nge bokai dipileru, "Gomai!" Be tamoata naita pile ngaedi ilongo nge bokai ngapile, "Gomai!" Tamoata naita madole imate nge ngamai. Tamoata naita irere nge dang ono moauringa tago zazaza lumaluma bokana ania ngapura.

Pile Ono Manubunga

18 Ngau Zon ka kam tamoata be aine moarunga pile mumuakadi 'buku' ngaedia-lo dieno kalongo nge bokainatuka milo-kaua-kaming kana: Tamoata naita pile ne takadia-ba 'buku' ngaedia-lo ibatadialako masa sururu ne Nanaranga ngabatadiani. Sururu ngaedi nge more be kana goalakadi makare 'buku' ngaedia-lo dieno-ma! 19 Be tamoata naita pile mumuakadi 'buku' ngaedia-lo dieno kilidi tekedi irokaki nge masa Nanaranga zazanga ne egedi tekedi ngarokakile. Zazanga ngaedi nge kai ono moauringa tago ngakani be tago iboadu anua biabia-lo ngasoaki. Kai ngae be anua ngae nge 'buku' ngaedia-lo rangakadi dipura.

20 Tamoata maka pile ngaedi mangata irangaki nge bokai ipile, "E, saringatuka mpura kana!"

Moimoi! Gopura. Tanepoa Iesus, gopura!

21 Tanepoa Iesus marou ne tadokidoki-ba iboadu Nanaranga tamoata be aine nena-lo daeno! Moimoi!